Q. HORATII FLACCI SERMONVM, SEV SATYRARVM, SEV ECLOGARVM LIBRI DVO: EPISTOLARVM libri totidem.

A Dionysio Lambino Monstroliensi ex fide & autoritate complurium librorum manuscriptorum emendati, & commentariis copiosißimis explicati:

Ab eodémq; antè paulò quàm è viuis excederet, recogniti, ac mendis omnibus & vitiis perpurgati: ac dilucidiùs quàm prima & secunda editionibus, commentariis iterum auctis, illustrati.

FRANCOFVRTI
Apud Andreæ Wecheli heredes, Claudium Marnium, & Ioann. Aubrium.
M. D. XCVI.

HORATII SERMONVM, SEV Satyrarum, seu Eclogarum initia: ac versuum numerus.

DIONYS. LAMBINVS MONSTROLIENSIS FRANCISCO TVRNONIO SAPIENTISS. ET CLARISS. VIRO, CARDINALIVM ECCLESIÆ ROMANÆ primario, S. D.

CVM *fortunati mihi videntur ij fuisse, Francisce Turnoni, qui confecto sine offensione, sua vitæ cursu, ad extremam ætatem peruenerunt, eámque tranquillè, placidéque traduxerunt: tùm longè beatissimos illos fuisse indico, qui toto ferè ætatis spatio magnis in rebus domi, forísq. gerendis decurso, non modò lenem, & quietam, verùm etiam honoratam, & gloriosam adepti sunt senectutem. In quibus te, si quem alium, his temporibus, & meritò possumus numerare, & principem locum iure videmus obtinere. Nam, vt ceteros honores, qui tibi & in tua senectute, & in superiore ætate habiti sunt, omittam, atque ad ea, quæ his temporibus propiora, & coniunctiora sunt, veniam, quis fuit nuper tuus in Galliam ex Italia reditus? Quæ Aureliani (qua in vrbe trium totius regni ordinum conuentus habebatur) à principibus, & nobilibus facta tibi gratulatio est? qui plausus? quæ ex tuo aduentu perceptæ lætitiæ significatio? quo te vultu Rex Franciscus* II. *paucis antequàm diem suum obiret, diebus: quo Catharina Medicéa, mater eius, excepit? qui complexus? quæ lacrymæ partim gaudio, partim eorum, quæ in Gallia, te absente, acciderant, recordatione profusæ fuerunt? Lætabantur omnes scilicet, eum difficilibus, & turbulentis reip. temporibus saluum, & incolumem longo interuallo patriæ esse redditum, qui non vinculis, non terrore, non pœna, non cruciatu, sed ratione, consilio, prudentia, sapientia ciuiles discordias sedare, belli intestini incendium restinguere, dissensionibus de religione modum, finémque constituere posset. Meminerant, te cùm semper aliàs pacis suasorem, auctorémque fuisse, neque vmquam, nisi necessariò tua sententia bellum comprobasse: tum anno* CIↃ IↃ LVI. *& Errico Regi, datis ad eum Roma litteris, inducias cum Philippo Hispaniarum Rege factas gratulatum esse, & Pontifici Max. Paullo* IIII. *coram dissuasisse, ne bellum pactis inter Erricum, & Philippum induciis repressum, ac sopitum excitaret, aut redintegraret. Memoria tenebant, te eundem, cùm Pontificem Max. in belli studium incumbere videres, instigante præsertim fratris eius filio Cardinali Carraffa, cui Deus immortalis dignum flagitiosa vita, sceleratísque factis exitum dedit,*

Regi per litteras suasisse, vt in sententia maneret, pactáque & sibi honestissima, & populo suo vtilissima sanctissimè, religiosissiméque obseruaret: sua quidem omnia Pontifici Max. bellum Colonis inferre meditanti, pro sua dignitate, ac maiestate polliceretur, laborantíque sedulò subueniret: cum tamen precibus omnibus obsecraret, ne bellum renouando spem pacis penè exploratam turbaret, atque è manibus quodammodo extorqueret. Quòd si ille de belli gerendi sententia, neque difficultate deterreri, neque precibus demoueri posset, ita rex illum pecunia, virisque iuuaret, vt neque eum desertum esse pateretur, neque indiciarum pactum infirmaret. Hæc tua fuit de bello illo Romanis calamitoso, nobis propè funesto sententia: hoc consilium: hoc iudicium. In quo si tibi obtemperatum esset: & si vel Pontifex Max. de summo iure aliquid remittens, Colonos (à quibus se læsum esse querebatur) leniore pœna coërcere in animum induxisset: vel Erricus Pontificis Max. iusto illi quidem fortasse, sed tamen immoderato dolori paullo restrictiùs indulsisset: non tot oppida Latium flamma, ferróque vastari vidisset: non tot menses Roma obsidionem miserrimam pertulisset: non tot fortissimi viri partim in oppidorum oppugnationibus: partim in prœliis, partim fame, frigore, morbo interiissent: non tot in Gallia clades essent acceptæ: non tot agri depopulati: non tot vrbes captæ: non tot templa direpta: non tot populi è suis sedibus, & focis auitis exturbati. Itaque, qui consilium tuum, rebus integris, non fuerant secuti, ii serò iam, & malo demùm accepto, te plus vidisse, seseque fallaci ductos esse cognouerunt. Tu autem, cùm passim bellicum caneretur, passim delectu habito milites conscriberentur, neque iam (vt inquit ille) audiret currus habenas, tempestatem futuram multo antè prospiciens, voluntate, & concessu ipsius Pontificis Max. cuius apud te grauissima semper, & sanctissima fuit auctoritas, quamuis multa eius instituta, actáque non admodum tibi (vt credibile est) probarentur, ex vrbe discessisti: triennium, & eo amplius Roma abfuisti. menses circiter quindecim in Vmbria: sex Venetiis: in oppido Corneliano annum commoratus es. Inde longo itinere valetudinis causa suscepto, ad aquas Lucenseis de medicorum sententia profectus es. Vbi cùm de Pontif. Max. obitu multorum litteris certior factus esses, tibíque instarent non solùm tui, verùm etiam alieni, & tamen tui amantissimi, vt Romam ad comitia pontificia mari contenderes, (nam te terra iter facere aduersa tua valetudo prohibebat) vix tandem peruicerunt. Ita Romam nauigasti non spe pontificatus adipiscendi ductus: quem sperauisti numquam, ac ne optauisti quidem: sed ecclesiæ Rom. laborantis iuuandæ studio incensus. In comitium Cardinalium ad quintum Idus Septembr. exspectatus introisti. Vbi cum studiis partium rem eò loci adductam esse animaduertisses, vt comitia in multos menses tractum iri facilè appareret: quæ tua fuit & priuatim cum tuis, & palàm in Cardinalium conuentu oratio? cùm ecclesiæ Rom. statum

deplo-

deplorares, cùm vniuersum pontificum, & sacerdotum ordinem infamia, inuidiáque flagrare ostenderes, cùm tuos collegas hortareris, vt sublatis discordiis, concordiáque constituta, vnum aliquem ex toto collegio deligerent virtute, consilio, prudentia, sanctimonia, integritate, vitæ antè actæ existimatione præstantem, qui tantam personam, tantámq; dignitatem sustinere, qui ecclesiam Rom. propemodum oppressam, atque afflictam excitare, qui religionem Christianam tetris opinionum pestib. affectam, ex litterarum sacrarum præscripto sanare posset! Quid? illúdne omnibus notissimum silentio præterire debeo, quòd, cùm etiam ij, qui aduersariarum partium studiis erant implicati, atque irretiti, te suffragio suo Pontificem Max. cuperent declarare, ij ipsi, qui se omnia tua causa & velle, & debere dicebant, atque adeò præ se ferebant, tibi defuerunt? tibi aduersati sunt? tibi, ne, ad quem locum te tuæ præstantissimæ virtutes, maximáque, & plurima in ecclesiam Rom. merita secunda omnium voluntate prouehebant, in eum locum cunctis Cardinalium suffragiis sublatus ascenderes, obstiterunt? Quod cùm comperisses, tantum abest, vt eorum animi egestatem (grauiore enim verbo vti non libet) iniquiore animo tuleris, vt multò accuratiùs, quàm anteà, tuos collegas ad concordiam cohortatus sis, oraueríſque, vt de te iam cogitare desinerent, alium viderent, ad alium tanto gradu digniorem sese totos vno consensu conuerterent. Itaque cùm in eo comitio non pauci illi quidem essent pro illius ordinis splendore, atq; amplitudine: eo loco dignissimi, sed non omnibus propter studium partium æquè probati, te suasore, atque adeo auctore vir eximia virtute, doctrina, morum integritate, vitæ religioneq́, ornatissimus Pius IIII. *omnibus omnium Cardinalium suffragiis Pontifex Max. declaratus est. Cui quid ego nunc dicam quàm carus sis? quanti te ille, & Romæ præsentem fecerit: & nunc absentem faciat? neque id immeritò. Non enim audierat solùm, id quod omnium sermone celebratum, omniúmque testimonio comprobatum, & confirmatum est, te singulari sapientia, animi magnitudine, grauitate, constantia, iustitia, integritate præditum esse, sed quotidie in priuatis, publicis, de religione, de ecclesiæ Romanæ statu negotiis experiebatur tuam & in consilio dando fidem, & in sententia dicenda prudentiam, sapientiámq; singularem. Neque verò ille vmquam adduci potuisset, vt te à sese dimitteret, nisi tristibus, iísque crebris è Gallia allatis ad se de religione litteris, ac nuntiis commotus, cùm cuperet florentissimo, potentissimóque regno, pro suo paterno in omneis Christianos amore, consulere, te vnum ad eas parteis aptissimum esse iudicasset, cùm præsertim Rex ipse Franciscus* II *& mater, consiliariíque Regis te quotidianis litteris à se flagitarent, eámque ob caussam triremes quattuor in portum Ostiensem partim ventis prouectæ, partim remis appulsæ essent: quarum erant duæ regiæ è portu Massiliensi profectæ: reliquarum duarum altera à Cosmo Florentiæ Regulo, altera à ciuitate Genuensi*

rogatu regis erat missa. Ita te Pontifex Max. Pius IIII. à se discedere, atque in Galliam reuerti passus est, vt hominem sibi carissimum, non libenter: vt ad sedandas discordias, ecclesiaeq; Rom. auctoritatem sartam tectam conseruandam accommodatissimum, non inuitus. Redeo igitur nunc ad id, quod initio proposueram, te verè fortunatum, ac beatum esse, Francisce Turnoni, quem ea conditione, eóque fato natum esse videmus, vt omneis vitae tuae parteis ad rempub. iuuandam, atque ad bene de hominibus merendum contulisse videaris. Ille enim demum verus est honos, qui virtuti spectatae, & cognitae tribuitur: verè ille honoratus est, qui omni opera, consilio, labore, studio suo, communibus hominum vtilitatibus seruit. Laboriosum vitae genus, fateor. sed magnus inest in tali labore fructus, magnum praemium, magna merces: quam, per deos immortaleis, noli contemnere. Non enim si sat magnam gloriam vita superiore peperisti. eáque contentus es, icirco te conuenit patriae in eius dubiis, atque aduersis temporibus deesse, labori tuo parcere, otio consulere. Quamquam cui haec dico? nempe ei viro, qui praeclarum sibi ducat, de hominum genere bene merendo, patriaeq; consulendo, non modo grauissimos labores suscipere, ac perferre, verùm etiam vitam, si opus sit, profundere. Sed de his nimis multa, tibi praesertim, homini occupato, & fortasse grauissimis de rep. curis, & cogitationibus fatigato. Intereà peropportunè, nisi fallor, Q. Horatij Flacci à nobis, vt scis, magno labore nostro, multísque vigiliis explicati, & commentariis illustrati, atque ex auctoritate decem codicum antiquorum quàm plurimis locis emendati, Satyrarum libros duos, totidémque epistolarum ad te defero, vt, quo scriptore plurimùm semper in otio tuo (si quando vmquam otiosus fuisti) delectatus es, eius lectione maiorum rerum cura defessus aliquantùm acquiescas, atque ita hac honestissima animi remissione recentior quodammodo factus ad munus tuum administrandum reuertare. Vale. Lugduni Idibus Aprilibus anno

1571.

SATY-

SATYRARVM LIBER I.

ARGVMENTVM SATYR. I.

Inuehitur primùm in prauam hominum consuetudinem, qua fit vt numquam sua sorte sint contenti, nec in suo vitæ instituto sibi placeant, sed alienum suo anteferant, & suæ conditionis semper eos pœniteat. Deinde auaritiam, capta ex hoc sermone occasione, insectatur.

Qui fit, Mæcenas, vt nemo, quam sibi sortem
Seu ratio dederit, seu fors obiecerit, illa
*Contentus viuat? laudet * diuersa sequenteis?*
O fortunati mercatores, grauis annis
Miles ait, multo iam fractus membra labore.
Contrà mercator, nauim iactantibus Austris,
Militia est potior. quid enim? concurritur: horæ*
Momento aut cita mors venit, aut victoria læta.
Agricolam laudat iuris, legúmq; peritus,
Sub galli cantum consultor vbi ostia pulsat.
** Ille, datis vadibus qui rure extractus in vrbem est,*
Solos feliceis viuenteis clamat in vrbe.
** Cetera de genere hoc (adeò sunt multa) loquacem*
Delassare valent Fabium. ne te morer: audi
Quò rem deducam. si quis deus, en ego, dicat,
Iam faciam, quod vultis: eris tu, qui modò miles,
Mercator: tu consultus modò, rusticus. hinc vos,
Vos hinc mutatis discedite partibus. eia,
Quid statis? nolint. atqui licet esse beatis.
Quid causa est, meritò quin illis Iupiter ambas
Iratus buccas inflet? neq; se fore posthac
Tam facilem dicat, votis vt præbeat aurem?
*Præterea, * ne sic, vt qui iocularia, ridens*
Percurram (quamquam ridentem dicere verum
*Quid vetat? vt pueris olim dant * crustula blandi*
Doctores, elementa velint vt discere prima.)
Sed tamen amoto quæramus seria ludo:
Ille, grauem duro terram qui vertit aratro:
Perfidus hic caupo, miles, nautæq;, per omne
Audaces mare qui currunt, hac mente laborem
Sese ferre, senes vt in otia tuta recedant,
Aiunt, cum sibi sint congesta cibaria: sicut
Paruula (nam exemplo est) magni formica laboris,
Ore trahit, quodcumq; potest, atq; addit aceruo,
Quem struit, haud ignara, ac non incauta futuri.
*Quæ, * simul inuersum contristat * Aquarius annum:*
Non vsquam prorepit: & illis vtitur antè

Quæsitis sapiens: cùm te neq; feruidus æstus
Demoueat lucro, neq; hiems, ignis, mare, ferrum,
Nil obstet tibi, dum ne sit te ditior alter.
Quid iuuat immensum te argenti pondus, & auri
Furtim defossa timidum deponere terra?
* *Quòd si comminuas, vilem redigatur ad assem.*
At, ni id fit, quid habet pulcri constructus aceruus?
Millia frumenti tua triuerit area centum:
*Non tuus * hoc capiet venter plus, quam meus: vt si*
Reticulum panis venaleis inter onusto
Forte vehas humero: nihilo plus accipias, quàm
*Qui nil portarit. vel dic, quid referat * intra*
Naturæ fineis viuenti, iugera centum, an
Mille aret. at suaue est ex magno tollere aceruo.
Dum ex paruo nobis tantumdem haurire relinquas:
Cur tua plus laudes cumeris granaria nostris?
*Vt, tibi si sit opus * liquidi non amplius vrna,*
Vel cyatho: & dicas magno de flumine mallem,
Quam ex hoc fonticulo tantumdem sumere. eò fit,
* *Plenior vt si quos delectet copia iusto:*
Cum ripa simul auulsos ferat Aufidus acer.
At, qui tantulo eget, quanto est opus, is neq; limo
Turbatam haurit aquam, neq; vitam amittit in vndis.
*At bona pars hominum decepta * Cupidine falso,*
Nil satis est, inquit: quia tanti, quantum habeas, sis.
Quid facias illi? iubeas miserum esse libenter:
Quatinus id facit: vt quidam memoratur Athenis
Sordidus, ac diues, populi contemnere voces
Sic solitus: populus me sibilat, at mihi plaudo
Ipse domi: simul ac nummos contemplor in arca.
Tantalus a labris sitiens fugientia captat
Flumina. quid rides? mutato nomine, de te
Fabula narratur, congestis vndiq; saccis
*Indormis inhians: & * tamquam parcere sacris*
Cogeris, aut pictis tanquam gaudere tabellis.
*Nescis * quò valeat nummus: quem præbeat vsum?*
Panis ematur, olus, vini sextarius: adde,
Queis humana sibi doleat natura negatis.
An vigilare metu exanimem: noctésq;, diésq;
Formidare malos fures, incendia, seruos,
*Ne te compilent fugientes: hoc iuuat? * horum*
Semper ego optarim pauperrimus esse bonorum.
At si condoluit tentatum frigore corpus:
*Aut alius casus lecto te * affixit: habes, qui*
Assideat, fomenta paret, medicum roget, vt te
Suscitet: ac reddat natis, carisq; propinquis
Non vxor saluum te vult, non filius: omnes
Vicini oderunt, noti, pueri, atq; puellæ.

Miraris

Miraris, cùm tu argento post omnia ponas:
Si nemo præstet, quem non merearis, amorem?
** At si cognatos, nullo natura labore*
Quos tibi dat, retinere velis, seruaréq; amicos:
Infelix operam perdas: vt si quis asellum
In campo doceat parentem currere frenis.
Denique sit finis quærendi: cúmque habeas plus,
Pauperiem metuas minus: & finire laborem
*Incipias, * parto quod auebas: nec facias, quod*
Vmidius quidam (non longa est fabula) diues,
Vt metiretur nummos: ita sordidus, vt se
Non vnquam seruo melius vestiret: ad vsque
Supremum tempus ne se panaria victus
*Opprimeret, metuebat. at hunc * liberta securi*
*Diuisit medium, * fortissima Tyndaridarum.*
*Quid mi igitur suades? vt viuam * Manius? aut sic,*
Vt Nomentanus? pergis pugnantia secum
Frontibus aduersis componere? non ego, auarum
Cùm veto te fieri, vappam iubeo, aut nebulonem,
*Est inter * Tanaim quiddam, socerúmque Viselli.*
Est modus in rebus: sunt certi denique fines
Quos vltra, citráque nequit consistere rectum.
*Illuc, vnde abij, redeo: * nemon' vt auarus*
Se probet: ac potius laudet diuersa sequenteis?
Quódque aliena capella gerat distentius vber
Tabescat: neque se maiori pauperiorum
Turbæ comparet? hunc, atque hunc superare laboret?
Sic festinanti semper locupletior obstat:
Vt, cùm carceribus missos rapit vngula currus,
Instat equis auriga suos vincentibus illum
** Præteritum temnens extremos inter euntem.*
Inde fit, vt rarò, qui se vixisse beatum
Dicat, & exacto contentus tempore vitæ
Cedat, vti conuiua satur, reperire queamus.
Iam satis est: ne me Crispini scrinia Lippi
Compilasse putes, verbum non amplius addam.

Constet inter omneis doctos, satyrarum libros duos, totidémq; epistolarum & ab Horatio scriptos esse, & ad nostram ætatem peruenisse. Sed vtri priore loco debeant collocari, id verò quæri solet, neq. inter eos conuenit. Alij enim epistolas satyris anteponi volunt: alij contrà: neq; hæc controuersia veterum membranarum auctoritate decidi, aut componi potest: quippe quæ ita inter se ipsæ dissideant ordine, & dispositione librorum, vt in nonnullis, epistolarum libri odis præponantur: satyræ autem postremo loco positæ sint: in aliis satyræ primo loco, epistolæ secundo, odæ tertio sint collocatæ: vt facilè appareat vel veteres illos de horum librorum ordine non admodum laborasse, vel librarios ordinem à veteribus seruatum parturbasse. Ego primùm hoc testificor, me cum quoquam hac de re, vt quæ mihi parui admodum momenti videatur, decertare nolle: deinde difficile esse puto certi aliquid de hac controuersia statuere ac pronunciare. postremò si quis hoc dicet, me tamen iudicasse satyras epistolis esse præponendas, quia hoc ordine eas disposuerim: licet mihi respondere me nullo consilio, nulláq; ratione id fecisse. sed cùm initio, quo tempore hos commentarios adumbrare cœpi, hunc ordinē eò secutus essem, quòd in meo exemplo libri ita essent collocati: me eundē ordinem tum cùm typis

excudendos dedi, seruauisse. Verumtamen si quis facti mei rationem flagitabit, neq; mihi credet, me temere, aut casu hos libros ita disposuisse: is me hac ratione motum esse sibi persuadeat per me licet. Horatius primus omnium Latinorum versus lyricos exemplo Græcorum scripsit, eóque lyricorum poëtarum princeps, ne dicam solus, inter Latinos habetur: quod ipse de se non vno loco prædicat: vt Od III. lib. 4. *Totum muneris hoc tui est, Quòd monstror digito prætereuntium Romanæ fidicen lyræ.* & Od. vltima lib. 3. magnificè gloriatur se primum omnium carmen Æolium, nempe Alcaicum & Sapphicum ad cantus Italos deduxisse. *Dicar, quia violens obstrepit Aufidus, Et, quà pauper aqua Daunus agrestium Regnauit populorum, ex humili potens Princeps Æolium carmen ad Italos Deduxisse modos.* satyrarum etiam scriptor, seu potius poëta fuit, non primus ille quidem (fuit enim Lucillius satyræ inuentor) sed eo, qui primus satyras scripsit, longè præstantior: quod ipse de se non falsò prædicat Saty. 4. & 10. lib. 1. Icircò Od. XX. lib. 2. poëtam biformem se ipse nominat. id est, opinor, lyricum, & satyricum. Itaque cum carminum lyricorum libros, ex quibus poëtæ lyrici nomen adeptus est, primo loco posuerim: satyras, ex quibus satyrici poëtæ nomen sibi peperit, mihi videor statim post Odarum libros, non immeritò collocasse. Nam epistolæ quidem, siue illæ communi nomine sermones appellandæ sunt, siue secus: nihil addunt Horatio neq; ad lyrici, neq; ad satyrici poëtæ nomen. Sunt enim illæ & à lyricis versibus, & à satyris re seiunctæ, ac separatæ, vnúmq; quoddã corpus vtrisq; dispar & dissimile constituunt. neq; omnes eodem planè stilo, atq; satyræ mihi videntur esse scriptæ. hæ enim non solùm humili & orationi solutæ simillimo, verùm etiam faceto, vrbano, mordaci genere verborum textæ sunt. epistolæ verò quamuis quotidiano illæ quoq; sermone, & verbis de medio sumtis ac petitis magna ex parte constent, quemadmodum debent epistolæ: ea tamen vrbanitate, iis salibus, eo deniq; aceto (vt ita dicam) quo satyræ imbutæ sunt, carent: vt omittã quòd earum nonnullæ paullo sunt elatiores, atq. ornatiores, & quibusdam verborum ac sententiarum luminibus illustriores. Gloria igitur illa summa tum lyrico carmine, tùm satyrarum scriptione Horatio parta & quæsita, insigni quidem, & luculenta epistolarum accessione cumulatur: sed nullum ei nouum poetæ nomen per illas acquiritur. Prӕtereà, si solæ satyræ sermonum nomine sunt appellandæ (vt vulgus putat) Horatius ipse declarat se epistolas posteriùs scripsisse, quam satyras. Sic enim epistol. ad Tibull. *Albi nostrorum sermonum candide iudex, &c.* His rationibus adductus satyras priore loco, quàm epistolas collocaui: quas, si quis non probabit, súsq; déq; habebo, eíq; libenter assentiar, qui à me dissentiens, sententiam afferet probabiliorem. Sed ne quis miretur, me vulgatam inscriptionem horum librorum immutasse, primùm vir quidam doctissimus mihi asseuerauit Romæ, se Venetiis codicem vidisse perantiquum, in quo inest hæc inscriptio. Deinde (vt dicam, quod sentio) sermonis nomen generale est omnia sermonum genera continens, & complectens: neq; propriè ad satyram significandam natum, aut factum. Itaque Horatius epistola ad Augustum, epistolæ suæ locutionem hoc nomine appellat. *Ne longo sermone morer tua tempora Cæsar.* Prætereà cùm satyra nomen sit Latini poëmatis proprium, quo nomine etiam ipse id afficit prima satyr. lib. 2. *Sunt quibus in satyra videar nimis acer, &c.* & cum, vbi de ordine satyrarum agitur, soleamus ita loqui, satyra prima, satyra secunda, &c. nónne absurdum est, vbi de ordine librorum fit sermo, sermonum potius, quam satyrarum librum primum & satyrarum librum secundum nuncupare? Nam, vt loquar de satyris tantùm, conueniebat eas aut hoc modo & inscribere, & appellare, *Sermonum libri duo:* deinde *Sermonum liber primus, liber secundus:* deinde *sermo primus, sermo secundus, sermo tertius, &c.* aut hoc modo, *Satyrarum lib. duo. Satyrarum liber primus, liber secund.* deinde *satyra prima, &c.* Quòd si modus ille superior erat absurdus, atque ineptus futurus: relinquitur, vt hunc posteriorem probare debeamus. Præterea quis negabit, omneis epistolas quotidiano sermone textas esse, vt diximus? Nam non, si aliæ sunt aliis ornatiores, propterea minùs putandæ sunt verbis de medio petitis esse perscriptæ. Prӕterea dici potest, quod & veteres quidam grammatici tradiderunt, hoc differre sermonem ab epistola, quod sermo ad præsentem, seu præsenteis habetur: epistola ad absentem, seu absenteis mittitur. Nam hoc quidem non prætereundum est, singulos sermones, in omnibus ferè libris manuscr. ita esse inscriptos, *ecloga prima, ecloga secunda. ecloga tertia,* & item deinceps de ceteris, *Non satyra prima, &c.* eclogas autẽ appellant Græci disputationes, aut sermones, aut locos quosdam breueis, insigneis, eximios atq; electos. Itaq; non solùm satyras, verùm etiam odas eclogas esse appellatas ab Ausonio videmus. Postremò hoc prӕter cetera inter satyras, & epistolas interesse arbitror, quòd illæ sunt dicaciores, vrbaniores, licentiores: interdum etiam impudentiores, amariores, mordaciores: hæ contrà quamuis vrbanitate, & sale non careant, minus tamen dicaces, seueriores, modéstiores, verecundiores, dulciores, mitiores. De satyra autem hoc vnum dicam, quod scribit Quinctilianus, eam Latinorum esse totam, neque à Græcis arcessitam. Satyras

8

enim

enim Græci non scripserunt. Negari certè hoc non potest, Lucillium Satyrarum inuentorem, atque auctorem (nam de Varrone nihil attinet dicere) veteris comœdiæ poëtas Eupolin, Cratinum, Aristophanem, & ceteros secutum, se ad satyras scribendas contulisse: quod testatur Horat. ipse satyr. 4. lib. 1. Itaque verè hoc dicere licet, satyram veteris comœdiæ, quæ ob immoderatam maledicendi licentiam lege sublata est, locum occupasse.

Qvi fit Maecen. vt nemo q. s. s.] Quæritur hic à doctis, quamobrem Horatius, tam variè, & inconstanter pugnet ipse secum, qui in oda prima videatur ostendere, suo quemque studio delectari, in eóq; ad extremum constantissimè permanere, spreto alieno: hîc contra perspicuè significet, neminem sua sorte contentum esse. Soluunt hunc nodum quidam hoc modo, vt dicant, hîc verba fieri de hominibus laborantibus, & in negotio & periculo versantibus, in oda illa autem de iis, qui otiosam & tranquillam vitam agunt, quibusque omnia ex animi sententia procedunt. Quæ solutio mihi nullo modo probari potest. Nam perspicuè in Oda 1. ait, mercatorem, cùm ille quidem tempestate aduersa conflictatur, laudare otium vitæ rusticæ, & commorationem in prædio suo rustico: vbi verò periculo defunctus est, & domum saluus vênit: naufragio facto, nauem fractam, reficere, vt denuò nauiget. prætereà milites nónne in negotio & periculo quotidie versantur? venatores sub cælo frigido ceruum aut aprum sectantes, conquiescúntne? & tamen neque venator teneræ vxoris memoria, aut amore domum reuocatur: neque miles labore militari, aut vitæ discrimine ab instituto deducitur. Quid igitur dicendum? In omni viuendi genere & studio aliquid inest commodi, aliquid etiã incommodi; aliquid voluptatis, aliquid & molestiæ. in Oda 1. voluptatis, quam ex suo studio capiunt, dumtaxat rationem ducunt, molestiam ad animum non reuocant, neq; spectant, aut sentiunt: hîc sua quisq; incommoda suásq; molestias, quibus in suo viuendi genere afficitur, intuetur, & ob oculos ponit atq; in eis mentem defigit, neq; cum commodis & voluptatibus, quas percipit, comparat: contrà vitæ alienæ, studiíq; alieni commoda, & voluptates veluti decempeda metitur, & ponderib. quibusdam examinat, eásq; amplificat, & magni æstimat. ita suam vicem conqueritur, & deplorat, alienam condicionem admiratur, & exoptat: sed tamen vbi ad se rediit, si quis ei deus commutationis cum alio faciendæ potestatem faciat, nolit suam sortem cum quoquam commutare: sed suo studio, suóq; vitæ instituto, vel quod ratione probauit, vel ad quod aliquo casu tamquam vento delatus est, magis delectetur. Præterea hîc propter inuidiam, qui affectus plerisq; omnibus innatus est, sua condicione non sunt contenti. Nam dum se quisq; cum fortunatiore comparat, sua reperit deteriora, aliena meliora. quo fit, vt suæ quemq; sortis pœniteat, alienam expetat. Sic infrà. Horat. *Quódque aliena capella gerat, distentius vber, Tabescat, neque se meliori* [al. *maiori*] *paup. Turba cómparet, &c.* illic nemo se cum beatiore confert, neque alienam felicitatem admiratur, neque alteri inuidet. sed contrà, sibi quisq; præ aliis videtur pulcher & fortunatus. suóq; studio & sua sorte valde delectatur, atq; ita nihil est in his duobus locis discrepans, neq; repugnans [licet & hoc modo hanc repugnantiæ speciem conciliare In Oda 1. lib. 1. suo quisq; studio delectatur, quia sua quisq; actione, & sua arte gaudet, quemadmodum suum quisq; artifex opus vehementer amat: hîc offenduntur homines δυσπραξίᾳ, id est, infelici actione, seu mala negotiorum suorum gestione. & aduersa fortuna in rebus suis gerendis. huc pertinent illa ex epist. ad August. lib. 2. *Nauem agere ignarus nauis timet: abrotanum ægro Non audet, nisi quid didicit dare: quod medicorum est, Promittunt medici, tractant fabrilia fabri.*

Maecenas] de Mæcenate cùm satis multa dixerimus ad Od. 1. lib. 1. ad illa lectorem reiicimus. hoc vnum omisimus (quod ad hunc locum non minus accommodatè dici potest) Mæcenatis cognomen fuisse, Cilnium, vt sit, C. Mæcenas Cilnius: quod docuit nuper Onufrius Panuinus.

Sev sors] ita sine dubio legendum, & ita scriptum est tùm in exemplis excusis emendatis, tum in codicibus calamo exaratis non fors. Præterea quid ineptius, quàm ita loqui *siue ratio sortem dederit, siue fors obtulerit, &c.* nunc autem cùm fors idem ferè sit, quod fortuna: sors autem præter vulgatam significationem, sit id, quod vel a Deo, siue à fortuna effertur: vel à ratione, & consilio datur, vt puta nobilitas, ignobilitas, vita priuata, vita publica: horum verborum sententia est apertissima: mirum esse neminem sua sorte esse contentum, siue eam sortem ratio dederit, siue Deus aliquis, aut fortuna obiecerit. Propterea autem quod parùm admodum interest inter harum literarum ſ, & f, figuras: librariorum negligentia in optimorum scriptorũ libros menda turpia irrepserunt, & *fors*, pro *sors* ab illis aliquot locis positum est: vt apud Catull. in carm. de nupt. Pelei, *Vt læta gaudia mente Agnoscam, cùm te reducem fors prospera sistet.* leg. *sors prospera.* & apud Virgil. in Mœride, *quoniam fors omnia versat,* legendum *sors.* & apud M. Tull. epist. ad Attic. lib. 2. legendum, *quod sors obtulerit, id acturus videtur:*

non *fors*, vt habent libri typis excusi: & oratione in Verr. de signis, legendum, *telúmque, quod cuique fors offerebat, arripuerit*, non *fors* & offic. I. in versibus illis Ennianis, mendosa est vulgata lectio, *Vósne velit, an me regnare hera, quidve ferat fors*. est enim legendum, *quidve ferat Fors*. & apud Sallust. in procem. belli Iugurthini, mendosè ita legitur *Falso queritur de natura sua genus humanum, quòd imbecilla, atque aui breuis forte potius, quàm virtute regatur*. est enim legendum *forte*. & ita reperi scriptum in codice perantiquo. & apud T. Liuium libr. 36. sic emendandus locus: *ne paullum quidem dubitarunt, quin pro fide erga Romanos, quicquid fors belli tulisset, paterentur*. denique vt sic emendentur hi loci, postulat Latini sermonis vsus, idque è paucis exemplis intelligere licet. Terentius in Phorm. *Quod fors feret, feremus aequo animo*. Idem Hecyra, *Quia tam incommode illis fors obtulerat aduentum meum*. Lucret. lib. 5. *Quod cuique obtulerat praeda fortuna, ferebat*. vbi fortuna pro nomine *fors* perspicuè positum est. Idem lib. 3. *casumque timent. quem cuique ferat fors*. M. Tull. epist ad Attic. lib. 4. *sed de illa ambulatione fors viderit, aut si quis est, qui curet, Deus*. & lib. 14. *sed haec fors viderit ea, quae talibus in rebus plus, quàm ratio, potest*. & lib. 8. *eundem, vt, quemcumque fors tulerit casum, subeam potius cum iis, qui dicuntur esse boni, quàm videar à bonis dissentire*. Horatius Satyr. 6. huius lib. *Nulla etenim mihi te fors obtulit*. idem supr. Od. IX. lib. I. *Quem fors dierum cumque dabit, lucro Appone*. Idem Satyr. I. lib. 2. *Diues, inops: Romae, seu fors ita iusserit, exsul: Quisquis erit vitae, scribam, color*. Virgil. Æneid. 7. *Quae fors prima dedit, sanguis nouus imbuit arma*. Sallustius bello Iugurt. *ceterae, vti fors tulit, aliis alias sunt, alias in tempestate vadosa*. T. Liuius lib. 25. *quos fors obtulit, irati interfecerunt*.

DIVERSA SEQVENTEIS] id est eos omneis, qui dissimilia, & diuersa viuendi instituta sequuntur. Plutarchus in lib. περὶ εὐθυμίας ostendit, multum valere ad animi tranquillitatem, seipsum & sua inspicere: sin minus, at certè se inferiores spectare, & non imitari vulgus hominum, qui se cum praestantioribus comparant: verbi gratia, serui, qui vincti sunt, solutos, beatos esse praedicant: illi autem liberos: liberi, ciueis: hi rursus copiosos, & locupleteis: copiosi autem, satrapas: satrapae, reges: reges, deos, propemodum tonare, & fulgurare volentes, sic Plutarch. καί τοι, καὶ τοῦτο μέγα πρὸς εὐθυμίαν ἐστὶ τὸ μάλιστα μὲν αὐτὸν ἐπισκοπεῖν, καὶ τὰ καθ' ἑαυτόν· εἰ δὲ μή, τοὺς ὑποδεεστέρους ἀποθεωρεῖν, καὶ μή, καθάπερ οἱ πολλοὶ πρὸς τοὺς ὑπερέχοντας ἀντιπαρεξάγουσιν, οἷον οἱ δεδεμένοι εὐδαιμονίζουσι τοὺς λελυμένους· ἐκεῖνοι δὲ τοὺς ἐλευθέρους· οἱ δὲ ἐλεύθεροι, τοὺς πολίτας. οὗτοι δὲ πάλιν αὖ τοὺς πλουσίους. οἱ δὲ πλούσιοι τοὺς σατράπας. οἱ δὲ σατράπαι τοὺς βασιλεῖς· οἱ δὲ βασιλεῖς τοὺς θεούς, μονονουχὶ βροντᾶν καὶ ἀστράπτειν ἐθέλοντες. eodem pertinet illud Liuianum lib. 5. *credo fortunatum matrimonium ei sororis visum, suique ipsum malo arbitrio, quo a proximis quisque minime anteiri vult, poenituisse*.

FRACTVS MEMBRA] hellenismus. fractis membris dixisset, si Latino more loqui voluisset. Virg. lib. 4. Æneid. *Os, humerosque deo similis*. Horat. libr. I. Od. I. *nunc viridi membra sub arbuto Stratus*.

QVID ENIM?] Iacobus Taurellus, Florentinus, Lælij Taurelli iurisconsulti clariss. frater, homo in his litteris magnopere exercitatus, dicebat mihi Romae anno superiore, hoc loco legendum sibi videri *quid ni?* non *quid enim?* neque tamen vllius codicis veteris auctoritatem proferebat: nec ego eam scripturam vllo in codice manuscripto reperi. iccircò nihil mutaui, sed receptam, praesertim à 14. libris veteribus confirmatam, retinui. cuius explicationem si quis à me requirat, dicā solere Latinos hac interrogatione vti, cùm significare volunt se rectè sentire, vel verum dicere, neque eum, qui cum loquuntur, contrà dicere quicquam posse, vt intelligere licet ex illo loco epist. L. Luceij ad Cicer. lib. 5. epist. *Quid enim? tu solus aperta non videbis, qui propter acumen occultissima perspicis?* sic Cic. epist. sequ. ad Luceium, *Quid enim? ad amicósne confugiam?* Idem lib. 2. de Finibus, *Quid enim? te ipsum dignissimum maioribus tuis voluptásne induxit, vt adolescentulus eriperes P. Syllae consulatum?* ibid. *Quid enim? fortemne possumus dicere eundem illum Torquatum?* ibid. *Quid enim? summus dolor plureis dies manere non potest?* sic Horat. Satyr. 3 lib. 2. *Cùm laqueo vxorem interimis, matrémque veneno, Incolumi capite es? quid enim? neque tu hoc facis Argis, &c.* quamquam, ne mentiar, locus ille Satyr. 3. mihi suspectus est, vt suo tempore dicemus. sic igitur hunc locum explico. *Militia est potior* (inquit
10 mercator) *quid enim?* id est, quid est, quod contrà dici possit, quamobrem ita non sit? *concurritur, &c.* Quòd si quis mallet legi, *quid ni?* sententia erit planior. hoc modo, quid ni potior sit? πῶς γὰρ οὔ.

CONCVRRITVR] sic Virgilius de apibus lib. 4. *Erumpunt portis: concurritur: aethere in alto Fit sonitus*.

AVT CITA MORS] sic reperi scriptum in cod. duob. Vatic. Iann. Tornes. & verò scriptura haec concinnior est, quam vulgata.

SVB

SVB GALLI CANTVM] ante galli cantum, vt alibi annot. sic M. Tullius pro Muræna, Seruium iurisconsultum alloquens, *Te gallorum illum buccinarum cantus exsuscitat.*

CONSVLTOR] qui consulit iurisconsultum. M. Tull. eadem orat. *Vigilas tu de nocte, vt consultoribus tuis respondeas.* epistol. ad August. *Romæ dulce diu fuit, & sollemne reclusa Manè domo vigilare, &c.*

OSTIA PVLSAT] Od. IIII. lib. I. *Pallida mors æquo pulsat pede pauperum tabernas, Regúmque turreis.*

ILLE, DATIS VAD.] agricola, qui cum vadimonio promisit se in iudicio staturum. Sunt autem vades, qui promittunt suo periculo se aliquem in iudicio stituros, siue caput agatur, siue pecunia: sæpius tamen, & vsitatiùs vades dicuntur, qui intercedunt in causa capitis. vt M. Tull. offic. 3. *Damonem & Pythiam Pythagoreos ferunt, hoc animo inter se fuisse, vt, cum eorum alteri Dionysius tyrannus diem necis destinauisset, & is, qui morti addictus esset, paucos sibi dies commendandorum suorum causa postulauisset, vas factus sit alter eius sistendi, vt, si ille nô reuertisset, moriendum esset sibi ipsi.* Idem de finib. lib. 2. *Vadem te ad mortem tyranno dapis pro amico, vt Pythagoreus ille fecit Siculo tyranno?*

CETERA DE GENERE HOC] Lucretianum hemistichium. vt lib. 3. *Et iam cetera de genere hoc, cur omnia membris Ex ineunte æuo ingenerascunt, inq́; genuntur?* & lib. 4. *Cetera de genere hoc monstra, ac portenta loquuntur.* & lib. 5. *Cetera de genere hoc, quæ sunt portenta peremta, Si non victa forent, quid tandem viua nocerent?*

(ADEÒ SVNT MVLTA)] hæc sunt includenda interpositionis nota.

LOQVACEM FABIVM] quasi aliud agens Fabium quendam notat, qui Pompeio deuicto, cuius parteis secutus erat, sese ad Stoicam disciplinam totum contulerat, librósq; aliquot, eius scholæ sententias, & decreta continenteis, conscripserat satis verbosos.

DELASSARE] valde lassare. vt *desæuire* valde sæuire, epist. 3 lib. I. *An tragica desæuit & ampullatur in arte?* Idem Satyr. 3. lib. 2. *Vnus vbi effugit, matri denarrat.*

CONSVLTVS] iurisconsultus. vt epist. ad L. Flor. lib. 2. *Frater erat Romæ consulti rhetor.*

NOLINT.] sic habent omnes libri manuscripti: & ita legendum est. quod a me omissum fuerat in priore editione.

ATQVI LICET] libri aliquot manuscr. habent *atqui.*

BVCCAS INFLET] id est, irascatur. nam buccas inflant, qui irascuntur: vt infrà dicemus, quod Græci φυσᾶν τὰς γνάθους, dicunt. Demosth. περὶ παραπρ. ἀλλὰ τῆς ἀγορᾶς πρὸς ἔστιν θοιμάτιον καθεὶς ἄχρι τῶν σφυρῶν, ἴσα βαίνων Πυθοκλεῖ, τὰς γνάθους φυσῶν. id est, & per forum ambulat veste ad talos demissa, pariter incedens atq; Pythocles, & buccas inflans.

VOTIS VT PRAEB. AVREM?] eorum vota audiat? præbere idem fere valet, quod suppeditare, παρέχειν, προΐζειν, vt annot. ad Od. XIII. lib. I. *Votis* autem, id est, precibus.

VT, QVI IOCVLARIA] vt qui res iocularcis percurrit ἀπογελοιῶ, vel subintell. loquitur, aut quippiam simile.

OLIM] aliquando, ποτε.

QVAMQVAM RIDENTEM DICERE VERVM, QVID VETAT?] Satyr. 10. libr. I. *ridiculum acri Fortius, & melius magnas plerumq; secat res.*

CRVSTVLA] pemmata quædam ex farina, lacte, caseo, oleo, melle, & similibus confecta. Satyr. 4. lib. 2. *Sunt, quorum ingenium noua tantùm crustula promit.* Obseruandum est, quod docet Seruius ad illum Virgilij versum Georg. 3. *Concrescunt subitò currenti in flumine crustæ,* crustam genere fæmineo lapidis, aut ligni, aut aquæ conglaciatæ partem significare: crustum genere neutro, partem panis, aut placentæ, aut cuiuscuis rei ad vescendum aptæ, factæve. vbi profert ille hunc locum Horatij: & illum Iuuenalis, *Nos colaphum incutimus lambenti crustula seruo.* sunt autem hoc modo alliciendi pueri, & auditores, vt discere atque audire velint. Non admodum dissimile est illud Lucretij lib. 4. *Nam veluti pueris absinthia tætra medentes Cùm dare conantur, priùs oras pocula circum Contingunt mellis dulci, flauoque liquore, Vt puerorum ætas improuida ludificetur Labrorum tenus: intereà perpotet amarum Absinthî laticem, deceptáque non capiatur, Sed potiùs tali tactu recreata valescat: Sic ego, &c.* Sic Plato lib. 7. de Repub. non vult pueros ad disciplinas vi adigi, sed ludenteis inuitari, vt appareat ad quod disciplinæ genus quisque sit aptus natura: atq; in eisdem retineri, propterea quòd nulla disciplina cum vi coniuncta stabilis in animo permaneat. verba Platonis sunt hæc: μὴ τοίνυν βίᾳ, εἶπον, ὦ ἄριστε, τοὺς παῖδας ἐν τοῖς μαθήμασιν, ἀλλὰ παίζοντας τρέφε, ἵνα καὶ μᾶλλον οἷός τε ἧς καθορᾶν ἐφ' ὃ ἕκαστος πέφυκεν.

ELEMENTA] epist. I. lib. I. *Restat vt his ego me ipse regam, soléRq; elementis.*

SED TAMEN AMOTO] quia longam interposuerat παρένθεσιν, mutatâ orationis institutæ

forma, vt fit in hyperbatis, redit ad institutum, his vocibus duabus vsurpatis, *Sed tamen*: quibus solent vti Latini cùm sententiam verbis ab ea alienis interpositis, quasi interruptam, repetere, ac reuocare volunt. sic M. Tull. lib. accus. in Verr. 3. *Atque hoc ego plus oneris subeo, quam qui ceteros accusarunt (si onus est id appellandum, quod cum laetitia feras ac voluptate) verumtamen hoc ego amplius suscepi, quàm ceteri, &c.*

SERIA] seria dicta sunt quasi sine risu. Nonius.

ILLE GRAVEM DVRO, &c.] agricola, ἀρόσφρων.

TERRAM QVI VERTIT AR.] sic loquitur Virg. Georg. 1. *quo sidere terram Vertere Mæcenas, &c.*

PERFIDVS HIC CAVPO] caupones, seu copones, malignos appellat Sat. 5. huius lib. *Differtum nautis, cauponibus atq; malignis.*

MILES'SQVE] suprà, *Miles ait multo iam fractus membra labore.*

NAVTAEQVE PER OMNE AVD. M. Q. C.] epistol. 1. *Impiger extremos curris mercator ad Indos, Per mare pauperiem fugiens, &c.*

AVDACES] Od. 1. lib. 1. *Illi robur & æs triplex Circa pectus erat, &c.*

CVRRVNT] nauigant. vt Od. XXVIII. lib. 1. *licebit, Iniecto ter puluere, curras.* ex quo cursus pro nauigatione sumitur: vt Od. VI. lib. 1. *Nec cursus duplicis per mare Vlysseï.* & Od. XXXIIII. eiusd. lib. *nunc retrorsum Vela dare, atq; iterare cursus Cogor relictos.*

HAC MENTE LABOREM S. F.] hi omnes aiunt sese eo animo, & consilio, intereà dum integris sunt viribus, & dum vigetætas, laborem perferre, ac perpeti, vt senes otiosam, & tranquillam vitam traducere queant, rebus omnibus ad victum, cultúmque necessariis collectis, & comparatis.

CONGESTA CIBARIA] infr. ead. Satyr. *congestis vndiq; saccis Indormis inhians.*

SICVT PARVVLA, &c.] aiunt ij omnes qui in re facienda occupati sunt, se formicæ exemplo, vt quærant, & congerant opes, admoneri.

MAGNI FORMICA LABORIS] Theocritus ἐγκωμ. πτολ. ostendere volens. Ptolemæi diuitias non asseruari ab eo domi conditas, ac sub terra defossas, sed ad liberalitatem, ac munificentiam conferri, dissimilitudine vtitur formicarum, his verbis, Οὐ μὰν ἀχρεῖός γε δόμῳ ἐνὶ πίονι χρυσός, Μυρμάκων ἅτε πλοῦτος, ἀεὶ κέχυται μογεόντων, Ἀλλὰ πολὺν μὲν ἔχοντι θεῶν ἐρικυδέες οἶκοι, &c. Virg. Æneid. 4. *Ac velut ingentem formicæ farris aceruum Cùm populant hiemis memores, tectóque reponunt, &c.* [De formicis si. & Phocylides. Μύρμηκες γαίης μυχάτους προλελοιπότες οἴκους Ἔρχονται βιότοιο κεχρημένοι, ...] Est autem hic venusta antithesis, *paruula, magni laboris.* sic Virg. Georg. 4. *Ingenteis animos angusto in corpore versant.*

QVAE SIMVL] simul atque, cùm primum: nempe mense Ianuar. brumam enim describit. Sunt autem nunc Horatij verba.

CONTRISTAT] tralatio à re animata ad inanimam, λυπεῖ. vtitur eo verbo Cœlius ad Cicero. libr. 8. epistol. *Contristauit hæc sententia Balbum Cornelium.* & Virgil. Georg. 3. *aut vnde nigerrimus Auster Nascitur, & pluuio contristat frigore cælum.* idem lib. 10 Æneid. *Ille sitim, morbósq; ferens mortalibus ægris Nascitur: & læuo contristat lumine cælum.*

AQVARIVS] Virg. lib. 3. Georg. *cùm frigidus olim Iam cadit, extremóq; irrorat Aquarius anno.* Aquarium autem sol ingreditur mense Ianuario.

PROREPIT] foras repit. nam *pro* in compositione interdum foris, seu foras, & palàm significat, vt in his procurro, produco, prodeo, prodoceo, & similibus.

SAPIENS] sic restitui ex codic. antiquis. Vatic. Rainur. Tornes. Nicot. Russard. significat autem sapientis esse bonis partis vti. contrà insipientis, parcere, vt sacris. sic supra Od. 11. *sapias: vina liques.* & Od. VII. eiusd. *sic tu sapiens finire memento Tristitiam, vitaéq; labores, Molli, Plance, mero.*

DEMOVEAT LVCRO] sic curauimus excudendum, quòd ita scriptum reperimus in libris manuscript. Vatic. Iannoct. Toro. cùm in vulgatis legatur *dimoueat*, planè mendosè: vt apud M. Tull. quamplurimis locis. *demoueat lucro* autem dictum pro demoueat de lucro: *vt prope gnat nugis.* cum his autem Horatianis valde mihi congruere videntur illa Varronis Eumenidib. *denique auarus Qui sanus? cui esto terrarum traditus orbis, Furando tamen, & mobo stimulatus eodem Ex sese ipse aliquid quærat, cogatq; peculi.*

NEQVE HIEMS, IGNIS, M. F.] sic epist. 1. lib. 1. *curris mercator ad Indos Per mare, pauperiem fugiens: per saxa, per ignes.*

DVM NE SIT TE D.] nullum laborem recuſas, nullum periculum reformidas, dummodo id aſſequaris, ne quis alter te ditior ſit.

FVRTIM DEFOSSA] ſic dixit *defoſſa terra*, vt Virg. Georg. 3. *defoſsis ſpecubus. Ipſi in defoſsis ſpecubus ſecura ſub alta Otia agunt terra*: alioqui vſitatius dicimus aurum, ſiue quid aliud, defodere in terram, aut ſub terra Lucret. lib. 5. *nec ſcibat ferro molirier arua. Nec noua defodere in terram virgulta*. Idem ibid. *Et noua defodere in terram virgulta per agros*. M. Tull. de diuinat. 3. *reſpondit coniector, theſaurum defoſſum eſſe ſub lecto*. Aſinius Pollio ad Cicer. lib epiſt. 10. *deinde abſtractum defodit in ludo, & viuum combuſſit*. Horat. epiſt ad Numic. *Defodiet, condétq; nitentia*. Virg. lib 10. Æneid. *iacent penitus defoſſa talenta Calati argenti*. Plautus in Moſtell. *hoſpes hic me necauit, iſq; me defodit inſepultum.*

TIMIDVM] vel timentem vti, vt epiſt ad Piſones. *Quærit, & inuentis miſer abſtinet, ac timet vti*: vel timentem à furibus & ſeruis fugitiuis ac furacibus, vt infr. ead. ſatyr. *An vigilare metu exanimem, noctéiſq; diéſq; Formidare malos fures, &c.* 12

QVÒD SI COMMINVAS] at ſi pondus iſtuc auri, & argenti minuas, redigatur ad aſſem dices. in quibuſdam codicibus ſcriptum eſt *Quod*, ſine accentu: quam ſcripturam non improbo, & ea fortaſſe melior eſt. Omnino in vetuſtis codicibus non ferè ſolet hæc, quæ fit per accentus, diſtinctio obſeruari. Quare quod ad libros veteres attinet, vtrouis modo legere licet.

AT NI ID FIT] reſpondet Horat. at ſi aurum tuum non minuitur, ſi non inſumitur in res neceſſarias, quid eſt quòd aceruus auri, quantumuis altè extructus, tantopere ſit admirandus?

QVID HABET PVLCHRI] tale eſt illud Od. 11. lib. 2. *Nullus argento color eſt auarus Abdito terris, &c.*

NON TVVS HOC CAPIET.] ſic ſcriptum reperi in antiquis codicibus Vaticanis, Iannoctij, Torneſ. Nicot. Cleric. Rullardinis, cæteris. ſententia autem horum verborum eſt. etiam ſi centum frumenti medimnorum millia in tua area trita fuerint, tuus venter ne pilo quidem plus accipiet, quàm meus. *hoc*, accipiendum δεικτικῶς, verbi gratia, pilo & ſimilibus quod quidam non intelligentes, repoſuerunt *hinc*. alij *hoc* interpretantur propter hoc. ſed minùs rectè.

RETICVLVM PANIS] reticulum hoc loco ſacculi genus eſt, retis in modum factum.

VENALEIS INTER] inter ſeruos venaleis, ſeu venalitios.

VEL DIC QVID REF. INT. N] id eſt, vel dic, quid intersit, ſi eius perſonam ſpectes, qui vitæ ſuæ modum, naturæ finibus circumſcribat, ac terminet, vtrum centum agri iugera, an mille aret?

AT SVAVE EST EX M.] dices tu auare. *tollere* autem, id eſt, ſumere: vt epiſt. 7. lib. 1. *partem, vel tolleret omneis.*

CVMERIS] vaſis fictilibus, aut vimineis, in quibus condebant frumentum. epiſt. 5. lib. 1. *Fortè per anguſtam tenuis vulpecula rimam Repſerat in cumeram frumenti.* κυψέλας appellant Græci.

LIQVIDI VRNA] aquæ vrna. liquoris vrna. ὑγροῦ, vt loquuntur Græci. quod annotat P. Victorius, var. lect. lib. 23. cap. 20.

MALLEM] quinq; libri manuſcript. habent *malim*. alij, vt vulgati, *mallem*.

EÒ FIT, PLENIOR VT SIQVOS, &c.] id eſt, ob id: vel ex eo fit, vt ſi quos vberior aquæ copia, quàm par ſit, delectet, & iccirco malint è flumine bibere, quàm ex fonte, Aufidus rapidus ſæpe eos vnà cum ripa abreptos auferat. allegoria eſt, per quam ſignificat, ſæpe euenire, vt, qui mediocribus facultatibus non contenti ampliores deſiderant, in maximas calamitates incidant, aut interitum ſibi & peſtem arceſſant. Mendoſè autem, meo iudicio, nonnulli libri manuſcr. habent *delectet copia cornu*: quam ſcripturam tamen vir doctiſſimus Adr. Turnebus obſeruatione & commendatione dignam iudicauit. mihi quidem non æquè probatur vt altera, quam ſecutus ſum: quæq; reperitur in decem & amplius libris antiquiſſimis, & calamo exaratis. Quòd ſi cui tamen illa probabitur magis, vt varia ſunt hominum palata, ego eam longè aliter, quàm ille, explicabo. Sic enim ille. *Copia cornu plenior, eſt copia, qua cornu abundantiore, & bonis opulentiore, refertioréque eſt.* Ego autem ſic: *Copia cornu plenior*, eſt copia, quæ plenior, & refertior eſt ipſo copiæ cornu, ipſo Amaltheæ capræ cornu, quod tamen erat bonis omnibus refertiſſimum. per eum igitur, quem copia cornu plenior delectet, intelligemus ſignificari hominem inexplebilem atque inſatiabilem, & qui non ſit contentus copiis vſitatis, & aliquando auditis, & tamen ingentibus & ampliſſ. ſed qui concupiſcat opes amplitudinem ipſam & vbertatem rerum omnium & copiam ſuperanteis.

AVFIDVS ACER] rapidus. Aufidus Apuliæ fluuius. ſupr. Ode 1x. lib. 4 *Longè ſonantem natus ad Aufidum.*

QVANTO EST OPVS] quidam libri vet. habent *quantum eſt opus.*

IS NEQVE LIMO TVRB. H. A.] huius loci hæc sententia est. qui tantulum desiderat, quantum satis est, id est, quantum naturæ necessitas postulat, is hoc assequitur, quòd neque turbidam haurit aquam : qualis est ea, quæ è riuulo arido petitur : neque fluuij impetu abreptus interit : quod periculum impendet iis, qui è fluuio, aut torrente, quam è fonte, aquam petere sitientes malunt.

NEQVE VITAM AMITTIT] amittere vitam etiam Plautus dixit Asin. *Cur ergo minitaris tibi te vitam esse amissurum?* & M. Tull. pro Rosc. Amer. *an insutus in culeum per summum dedecus vitam amitteret.*

CVPIDINE FALSO] vitiosa cupiditate. vide Od. XVI. lib. 2. ibi, *aut Cupido Sordidus aufert.* quem locum profert Seruius ad illum Virgilij libr. 5. Æneid. *Centauro inuehitur magna.* vbi ait genus plerumque confundi aut metiri, aut hiatus causa : quasi verò non potuerit, si non in Oda illa XVI at certè in hac Satyr. scribere *Cupidine falsa.*

QVIA TANTI, QVANTVM H. S.] Plutarchus in lib. περὶ φιλοπλουτίας, hanc vulgi in re facienda omne studium, omnémque operam suam ponentis vocem commemorat, κέρδαινε καὶ φείδου, καὶ τοσοῦτον νόμιζε σεαυτὸν ἄξιον, ὅσον ἂν ἔχῃς, id est, fac quæstum, & parce, & tanti te futurum, quantum habeas, puta.

IVBEAS MISERVM ESSE LIB.] æquo animo ferre miseriam suam.

QVATENVS ID FACIT] id est, vsque ad quem locum id facit, vsque eò sit miser libenter. Quidam legunt *quatinus*, id est, quoniam, quibus assentior, eadémque erit sententia : nempe iubeas eum æquo animo ferre miseriam suam, quoniam per totam vitam studio lucri incum-
13 bat, neque vmquam bonis quæsitis vtatur fruatur. Lucret. lib. 3. *Quatinus est vnum inter se, coniunctaque res est.* & Od. XXIIII. libr. 3. *quatinus (heu nefas) Virtutem incolumem odimus.* potest & ita explicari, iube eum miserum esse, quatenus, seu quatinus id libenter facit : mutata distinctione. sed malo illo modo.

VT QVIDAM MEMORATVR ATH.] Timonem μισάνθρωπον significari putant, qui hominum generi bellum indixerat, omneísque omnis ætatis, ordinis, & fortunæ homines odisse animum induxerat.

ME SIBILAT, AT MIHI PLAVDO, &c.] quasi res geratur in scena. nam populus histrionem exsibilabat, si paululum se extra numerum mouisset, aut si versus pronunciatus esset vna syllaba breuior, vt scribit M. Tull. Parad. Sibilis etiam excipiebantur homines potentes inuidiosi & populo offensi : gratiosi contra plausu & clamoribus secundis. M. Tull. ad Attic. lib. 2. *populi sensus maximè in theatro & spectaculis perspectus est. nam gladiatoribus, qua dominus, qua aduocati, sibilis conscissi.* Idem pro Sextio, *Quid ego nunc dicam, quibus viris, aut cui generi ciuium maxime applaudatur? neminem vestrum fallit. sit hoc sane leue : quod non ita est, quoniam optimo cuique impertitur : sed si est leue, homini graui leue est : ei verò, qui pendet à rebus leuissimis, qui rumore, & (vt ipsi loquuntur) fauore populi tenetur, & ducitur, plausum, immortalitatem : sibilum, mortem videri necesse est.*

TANTALVS A LABRIS S. F.] hoc supplicio plecti Tantalum facit Hom. ὀδυσσ. λ. sub persona Vlyssis, ea, quæ apud inferos viderat, Alcinoo narrãtis : his verbis, Καὶ μὴν Τάνταλον εἰσεῖδον χαλέπ' ἄλγε' ἔχοντα Ἑστεῶτ' ἐν λίμνῃ· ἡ δὲ προσέπλαζε γενείῳ. Στεῦτο δὲ διψάων· πιέειν δ' οὐκ εἶχεν ἑλέσθαι. Ὁσσάκι γὰρ κύψει' ὁ γέρων πιέειν μενεαίνων, Τοσσάχ' ὕδωρ ἀπολέσκετ' ἀναβροχὲν, ἀμφὶ δὲ ποσσὶ Γαῖα μέλαινα φάνεσκε, καταζήνασκε δὲ δαίμων. Δένδρεα δ' ὑψιπέτηλα κατὰ κρῆθεν χέε καρπὸν, Ὄχναι, καὶ ῥοιαὶ, καὶ μηλέαι ἀγλαόκαρποι, Συκαῖ τε γλυκεραὶ, καὶ ἐλαῖαι τηλεθόωσαι. Τῶν ὁπότ' ἰθύσει' ὁ γέρων ἐπὶ χερσὶ μάσασθαι, Τὰς δ' ἄνεμος ῥίπτασκε ποτὶ νέφεα σκιόεντα. Et Tantalũ vidi graueis dolores perferentẽ : Stantem in palude. hæc autẽ mentum attingebat. At ille stabat sitiens. sed potum sumere non poterat. Quoties enim sese senex capite demisso inflectebat, seu incuruabat, bibere cupiens : toties aqua resorpta peribat, & circum pedes terra nigra apparebat. Deus enim eam aridam reddebat. Arbores autem altæ in eius caput fructum deferebant, pirus, malus Punicæ, pomus, & ficus, & oleæ virides : Quas cum se erigens senex tangere volebat : eas arbores, earúmque fructus ventus ad nubeis vmbrosas dissipabat. Sed Pindarus. & Euripides, & Lucretius inter se consentientes de Tantali pœna ab Homero dissentiunt. Volunt enim hi tres poëtæ, saxum ei impendere, cuius casum semper extimescens, omni animi alacritate spoliatur, verba Pindari sunt hæc Olymp. ωδ. α. εἰ δὲ δή τιν' ἄνδρα θνητὸν Ὀλύμπου σκοποὶ ἐτίμασαν, ἦν Τάνταλος οὗτος. ἀλλὰ γὰρ καταπέψαι μέγαν ὄλβον οὐκ ἐδυνάσθη. κόρῳ δ' ἕλεν ἄταν ὑπέροπλον, τάν οἱ πατὴρ ὑπερκρέμασε καρτερὸν αὐτῷ λίθον, τὸν ἀεὶ μενοινῶν κεφαλᾶς βαλεῖν, εὐφροσύνας ἀλᾶται id est, Si quem autem virum mortalem Olympi custodes honorarunt, hic fuit Tantalus. Verùm concoquere magnam beatitudinem non potuit. ex satietate magnum detrimentum accepit : quoniam Iupiter asperum & grauem lapidem eius capiti imminere voluit : quem semper cupiens longè à capite depellere, omni animi

animi iucunditate priuatur Euripid. in Oreste, ὁ γὰρ μακάριος, κοὐκ ὀνειδίζω τύχας, Διὸς πεφυκὼς, ὡς λέγουσι, Τάνταλος, Κορυφῆς ὑπερτέλλοντα δειμαίνων πέτρον. Ἀέρι ποτᾶται, καὶ τίνει ταύτην δίκην. id est, Beatus enim ille (neque tamen ei suam fortunam maledicto obiicio) a Ioue natus, vt aiunt, Tantalus, capiti imminens saxum horrens in aëre volat, & has persoluit pœnas. Lucretius lib. 3. *Nec miser impendens magnum timet aere saxum Tantalus (vt fama est) cassa formidine torpens. Sed magis in vita diuûm metus vrget inanis Mortaleis, casumque timent, quem cuique ferat fors.* Causam autem, cur supplicio affectus sit, hanc fuisse narrat Pindarus, quòd, cùm Deorum epulis, & conuiuiis interesse iussus esset, in eorumque cœtu, & concilio quotidie versaretur, magna illa, & insolita Deorum liberalitate, & beneuolentia intemperanter vsus, nectar, ambrosiamque furatus sit, æqualibúsque, atque amicis suis impertiuerit: & ita Homeri interpres. Euripides verò aliam affert, nempe quòd linguam habuerit incontinentem, turpissimum (inquit) morbum. alij, quod canem illum templi custodem à Pandareo Milesio furto sublatum, atque apud se depositum, vidisse se iuratus negarit, periurioque sese commaculauerit. At Horat. de pœna sequitur Homerum, tum hic, tùm Od. vltima epod. *Optat quietem Pelopis infidus pater Egens benignæ Tantalus semper dapis.* Quamquam non defuerunt, qui versus illos Homeri, quos suprà protuli, subditos, & adulterinos esse dixerint: in quibus est Aristarchus. Exstat politissimum in libris epigrammatum Græcorum epigramma de Tantalo: quod de pœna cum Homero concinit de culpa cum Euripide, Οὗτος ὁ πρὶν μακάρεσσι συνέστιος, οὗτος ὁ νηδὺν Πολλάκι νεκταρέου πλησάμενος πόματος, Νῦν λιβάδος θνητῆς ἱμείρεται. ἡ φθονερὴ δὲ Κρᾶσις ἀεὶ χειλέων ἐστὶ ταπεινοτέρη. Πῖνε, λέγει τὸ τόρευμα, καὶ ὄργια μάνθανε σιγῆς. Οἱ γλώσσῃ προπετεῖς ταῦτα κολαζόμεθα. Quorum versuum hæc ferè sententia est: iste, qui antea fuit Deorum contubernalis & domesticus: iste, qui sæpe ventrem nectare expleuit: Nunc potum mortalem exoptat: sed potus inuidus semper labro eius humilior est: Bibe, inquit sculptura, & mysteria silentij perdisce. Nos, qui lingua præcipites sumus hac pœna afficimur. Huc pertinet ille Lucilij versus, *Tantalus, qui pœnas ob facta nefantia luit.* Superioribus consentanea ferè de Tantalo scribit Athen. lib. 7. locum dumtaxat indicabo, φιλήδονον δὲ οἱ ποιηταὶ καὶ τὸν ἀρχαῖον φασὶ γενέσθαι Τάνταλον, &c. qui locus non longè abest à principio. ordo autem horum verborum hic est: Tantalus sitiens captat flumina à labris fugientia.

MVTATO NOM. DE TE FAB. NARR.] quia detracto nomine hæc fabula in te, & in omneis auaros quadrat, & conuenit. Quemadmodum enim Tantalus bonis præsentibus vti non potest, & in omnium rerum copia, esurit, sitit, eget: ita & tu omnibus rebus ad victum, cultúmque necessariis abundans, nihilo magis iis vteris, quàm si egentissimus esses. Sic Teles libr. περὶ συγκρίσεως πλούτου καὶ πενίας, Tantali fabulam ad ingenium auari accommodat. his verbis, καὶ ὥσπερ ὁ Τάνταλος ἐν λίμνῃ ἕστηκε, κατὰ κεφαλῆς δὲ καρποί: ἀλλ' ὁπότε ἤθελεν ἢ κύπτειν ὁ γέρων, πιεῖν ἢ τῶν καρπῶν ἅψασθαι, ἡ μὲν λίμνη ξηρὰ ἐγίνετο: τοὺς δ' ἄνεμος ῥιπίζων πρὸς νέφεα σκεδάννυσιν· οὕτως ἐνίων ἡ ἀνελευθερία καὶ δυσελπιστία καὶ τὸν οἶνον καὶ τὸν σῖτον καὶ τὴν ὀπώραν ῥιπίζουσιν οὐ πρὸς νέφεα, ἀλλὰ ἃ μὲν εἰς τὴν ἀγορὰν, ἃ δὲ εἰς τὸ καπηλεῖον: καὶ ἐπιθυμοῦντες οὐδενὸς γεύονται, &c. id est, & quemadmodum Tantalus in palude stat, in caput autem fructus dependent, sed cum sese erigebat, aut demittebat senex, vt biberet, aut fructus tangeret: palus quidem arescebat: fructus autem ventus in nubeis dispergebat ac dissipabat: sic nonnullorum illiberalitas & diffidentia, ac desperatio vinum, frumentum, fructuum genera omnia disiicit ac dispergit non in nubeis, sed alia quidem in forum, alia in cauponam: & quamuis cupiditate & desiderio afficiantur, nihil tamen earum rerum gustant, &c.

INHIANS.] semper cupiens, etiam si tot rebus abundes. Satyr. 5. libr. 2. *coruum deludet hiantem.*

ET TAMQVAM PARC. S.] impellit te immensa cupiditas, atque auaritia, vt tot, ac tantis bonorum aceruis parcas tamquam sacris: aut, vt iis ita delecteris, vt inani pictura. vsum bonorum partorum semper commendat, & suadet Horatius. verbi gratia, epist. 2. lib. 2. *Vtar, & ex modico, quantum res poscet, aceruo Tollam,* Sic Cornelius Gallus. *Quid mihi diuitiæ? quarum si demseris vsum, Quamuis largus opum, semper egenus ero. Immo etiam pœna est partis incumbere rebus. Quas cùm possideas est violare nefas. Non aliter sitiens vicinas Tantalus vndas Captat, & appositis abstinet ora cibis.* sic Sat. 3 lib. 2. *Qui nummos, aurúmque recondit nescius vti Compositis, metuensque velut contingere sacrum?* & Sat. 4. huius libri. *ne quid Summæ deperdat, metuens.*

AVT PICTIS.] quidam libri veteres habent *& pictis*: al. *ac pictis.*

NESCIS QVÒ VAL. N. Q. P. VSVM?] legendum cum interrogatione, & *quò valeat,* non *quid valeat.* sic enim habent lib. manuscr. Vat. 2. Faërn. Torn. Nicot. Russard. *quò* autem. id est, ad quam rem, vel ad quem vsum.

ADDE, QVEIS HVM. S. D.] ideſt, adde ea, quibus ſibi negatis, humana natura ſit dolitura: vel ita, adde ea, quibus natura humana ſine dolore, & interitu carere non poſſit: videlicet quæ ſunt neceſſaria. Plato lib. 8. de rep. neceſſarias quaſdam cupiditates ponit, eáſque ita definit: ἃς οὐκ ἂν οἷοί τ' εἶμεν ἀποτρέψαι, al. ἀποτρίψαι, καὶ ὅσαι ἀποτελούμεναι ὠφελοῦσιν ἡμᾶς. Τούτων γὰρ ἀμφοτέρων ἐφίεσθαι ἡμῶν τῇ φύσει ἀνάγκη, id eſt, quas nulla ratione propulſare poſſimus: & quæcumque, cum explentur, nobis proſunt. Nam has res vtras que concupiſcere, noſtræ naturæ neceſſarium eſt. Atque Epicurus quidem ita propemodum, vt Plato, partiebatur cupiditates, vt ſcribit M. Tull. lib. 1. de finib. *Nam vnum genus ponebat earum cupiditatum, quæ eſſent & naturales, & neceſſariæ: alterum, quæ naturales eſſent, nec tamen neceſſariæ: tertium, quæ nec naturales, nec neceſſariæ: quarum ea ratio eſt, vt neceſſariæ nec opera multa, nec impenſa expleantur. ne naturales quidem multa deſiderant, propterea quòd ipſa natura diuitias, quibus contenta eſt, & parabiles, & terminatas habet. Inanium autem cupiditatum nec modus vllus, nec finis inueniri poteſt.*

MALOS FVRES] *malos*, eſt epithetum perpetuum, non diſcretionis. vt Satyr. 6. huius libri. *mala luſtra*. & Satyr. 3. lib. 2. *ambitione mala*.

NE TE COMPILENT] ne tua furentur. *compilare* (inquit Feſtus) *eſt cogere* in vnum, & condere, ex quo furari M. Tull. lib. de Orat 2. *Cùm C. Fabricio P. Cornelius, homo, vt exiſtimabatur, auarus & furax, ſed egregiè fortis, & bonus Imperator, gratias ageret, quòd ſe homo inimicus conſulem feciſſet, bello præſertim magno, & graui: Nihil eſt, quòd mihi gratias agas (inquit) ſi malui compilari, quàm venire.* Idem 1. lib. accuſ. *quaſi verò id cupiditate defendendæ nobilitatis, aut ſtudio partium fecerit, ac non apertiſſimè Conſulem, exercitum, prouinciámque compilarit.* Horat. vltimo huius Sat. verſu. *ne me Criſpini ſcrinia Lippi Compilaſſe putes.*

FVGIENTES] ſi fugientes, cohæreat cum ſuperioribus illis nominibus, malos fures, erit accuſandi caſus: ſin cum verbo *compilent*, recti caſus, & numeri multitud.

HOC IVVAT?] hoc delectat? vt ſuprà annot. ad Od. 11. epod.

HORVM SEMPER EGO OP.] ego quidem his bonis ſemper carere potius, quàm ea habere velim. *pauperrimus bonorum* autem, ſic dixit, vt Sat. 3. lib. 2. *Pauper Opimius argenti poſiti intus, & auri. Optarim* autem habent libri ferè omnes veteres: perpauci *optarem*.

CONDOLVIT] doluit. nam condolere pro eo, quod Græcis eſt συναλγεῖν, aut συμπάσχειν, non eſt Latinum. M. Tull. Tuſcul. 1. *nos, ſi pes condoluit, ſi dens: ſed fac totum dolere corpus, ferre non poſſumus.*

TENTATVM FRIGORE] ſic alibi, *tentari morbo*, vt epiſt. ad Numicium. *ni latus, aut renes morbo tentantur acuto.* ſic & M. Tull. libr. 4. Tuſcul. *animi valentes morbo tentari non poſſunt, corpora poſſunt.* frigus hoc loco propriè poſitum: aliàs pro morte translatè, vt Satyr. 1. lib. 2. *& maiorum ne quis amicus Frigore te feriat.*

LECTO TE AFFLIXIT] afflixit, reperi ſcriptum in codic. calamo exaratis, Iannoct. Faërn. Torn. duob. Vatic. Rainut. Card. Clericano, Nicotianis, Ruſſardinis, ceteris, vt de huius ſcripturæ veritate non ſit dubitandum, valdéque contemnam quorundam ſimiorum κακοζηλίαν, qui vt aliquid ſapere videantur, contendunt tamen hîc vulgarem lectionem eſſe retinendam. affligere autem eſt ad terram deiicere. de quo verbo vide annot. ad illum locum, *Atque affligit humo diuinæ particulam auræ*, Satyr. 2. lib. 2. Præterea nomen, *caſus*, quod antecedit, hanc lectionem confirmat. Sic enim M. Tull. loquitur epiſt. ad Dolab. lib. 9. *Vel meo ipſius interitu mallem litteras meas deſiderares, quam eo caſu, quo ſum grauiſſimè afflictus.* Idem in Timæo. *Poſtremò ne quis morbus eum poſſit, aut ſenectus affligere, &c.* Adde quòd affligere lecto, id eſt, ad lectum, ſic dictum ab Horat. vt ab Euripid. Oreſt. πόσον χρόνον δὲ δεμνίοις πέπτωχ' ὅδε. Id eſt, quampridem iſte ad lectum afflictus eſt? ſeu, vt propius accedam ad vim verbi Græci, ad lectum décidit? vel vno verbo, decubuit?

HABES, QVI ASSID. FOM. PAR.] hæc ſunt accipienda εἰρωνικῶς, & ſine interrogatione legenda. Nam paucis pòſt negat hoc ita eſſe.

VT TE SVSCITET] iacentem, & afflictum erigat. ſententia hæc eſt: vt medicus ille ab vxore, aut aliquo tuorum arceſſitus te morbo affectum, atque afflictum excitet, id eſt, ſanum faciat, recreet.

ET REDDAT NATIS, CAR.] quibus te propemodum morbus ademerat.

NON VXOR SAL.] tollit, ac remouet, quod paullo antè diſſimulanter conceſſerat. ne vxor quidem, & filius, quibus cariſſimus eſſe debebas, te ſaluere volunt, tibi've ſalutem exoptant. Ex quo collige, auarum omnibus eſſe odioſum atque inuiſum. Nam qui patrem colit, qui vxorem & liberos amat, iiſque viciſſim carus eſt, cum credibile eſt etiam alienis amicum futurum. Qui verò neque amat coniunctiſſima capita, neque ab iis amatur: neque cum cuiquam, neque ei

quem-

quemquam carum esse posse probabile est. Nonnulli libri habent, *Non vxor te vult saluum.*

ARGENTO POST OMNIA PONAS] perspicuè verbum compositum *postpònas* diuisit.

QVEM NON MER. AM.] quia pecuniam rebus omnibus anteponas.

RETINERE VELIS, SERVARE'QVE AM.] retinere & seruare amicos, id est, in amicitia, & perpetua erga te beneuolentia continere. sic loquitur Sat.3. eiusd. lib. *Hac res & iungit, iunctos & seruat amicos.* & epist. ad Numic. quæ est ordine 6. *Solaq; quæ possit facere & seruare beatum, &c.*

VT SI QVIS ASELLVM, &c.] quod est, indocibilem docere, aut aliquid alteri suadere. quod ille nunquã sit facturus. Asinus enim suapte natura tardus est, atq; ad cursum ferè ineptus: itaq; frenari non solet. inde natus est iocus ille apud Aristoph. in auibus ὄνος ὄρνις, id est, asinus auis. Illud, prouerbium olet. & ὄνος κέλης: quod vsurpauit M. Tull. in epist. 15. lib. 10. ad Attic. vt quidem legendum censet Simeo Bosius. Nam vbi vulgò legitur *Scytha* ὄνον ille coniectura ductus, & veteris scripturæ vestigia secutus, putat à Cicerone scriptum esse, habes κέλητ' ὄνον: id est, habes equum, quo veharis, tardum, tanquam asinum, vel habes saltem asinum, quo vehi possis. & qui tibi sit loco equi ephippiati. quibus verbis significat fortasse, Atticum tardum esse ad discessum: vel lentè de discessu deliberare: vel tardè esse discessurum: vel moras omneis, quibus tardetur eius discessus, nectere, atq; excogitare. *campo* autem hoc loco excudendum curaui, libros ferè omneis veteres secutus. Cohæret enim cum verbo currere: quod quamuis motum significet, motus non est tamen à campo in alium locum, sed in campo motus omnis consumitur.

DENIQVE SIT FINIS QVAERENDI] tempus enim est quærendi, tempus vtendi ac fruendi quæsitis, vt suprà ead. Satyr. *& illis vtitur antè Quæsitis.* sic epistola ad Lollium libr. 1. *certum voto pete finem.* & Satyr. 6. lib. 2. *nihil amplius oro, Maia nate, nisi vt propria hæc mihi munera faxis.* Theognis, homo alioqui in ferenda paupertate mollissimus, infinitum quærendi studium acriter insectatur, & magnopere reprehendit, atque improbat his versibus, Πλούτου δ' οὐδὲν τέρμα πεφασμένον ἀνθρώποισιν. Οἳ γὰρ νῦν ἡμῶν πλεῖστον ἔχουσι βίον, Διπλάσιον σπεύδουσι· τίς ἂν κορέσειεν ἅπαντας; Χρήματά τοι θνητοῖς γίνεται ἀφροσύνη. quamquam Aristoteles primo libro de rep. hos versus Soloni ascribit. eorum autem versuum hæc propemodum sententia est. Diuitiarum autem nullus certus est hominibus terminus: Nam qui nunc ex nobis plurimas iucundè viuendi facultates habent ij duplo tantas parare student, quis omneis satiare queat? Planè pecunia hominibus amentia est.

CV'MQVE HABEAS PLVS, &c.] sic omnes ferè habent libri manuscr. sententia perbona. hoc enim significat, & cùm habeas plus, quàm antè habebas, pauperiem met. min. Si quis tamen mallet. *quoque habeas plus, &c.* quo modo & Muretus, & nos olim edideramus, non improbabo. sed profectò hæc scriptura, est tutior: & fortasse elegantior.

NEC FACIAS] libri aliquot manu scr. habent, *ne facias, &c.*

VMIDIVS] sic scriptum est in omnibus ferè lib. manu scr. in vno tantùm *Vmmidius.* in vno & altero, *Fufidius.* in vulg. *Vuidius.*

DIVES, VT METIR. N.] ita diues, vt metiretur nummos, non numeraret. multitudinem numeramus: magnitudinem, eáque, quæ ita minuta sunt, vt numerari vix possint, qualia sunt legumina, fruges, baccæ arborum, & similia, quæ aceruatim congerimus, metimur: res, quæ pondere constant, pendimus. tantæ igitur erant huius diuitiæ, vt essent innumerabiles, essétque necesse ei, qui æstimare vellet, modiis nummorum aceruos metiri. Quòd autem reperitur apud M. Tull. & alios, *magnus frumenti, vini, & similium numerus,* id ita accipiendum est: quasi dicerent, magnus modiorum frumenti, & magnus amphorarum, similiúmque vasorum vini numerus. cum hoc loco congruit ille Satyr. 5. libr. 2. *Vnde diuitias, ærisque ruam dic augur aceruos..* 16

SVPREMVM] extremum, vt epist. ad Alb. Tibullum lib. 1. *Omnem crede diem tibi diluxisse supremum.*

LIBERTA] vel vxor, vel concubina, quod vtrumq; licebat iure ciuili.

DIVISIT MEDIVM] in duas parteis dimidias diuisit.

FORTISSIMA TYNDARIDARVM] hanc libertam, quæ patronum, eundémque virum suum occiderit, alteram Clytemnestram esse fingit, propterea quòd Clytemnestræ facinus sit imitata. Itaque eam, quasi Clytemnestram, Tyndaridarum fortissimam nominat. Tyndaridæ autem intelligendi sunt Tyndari liberi, Castor & Pollux, Helena, Phœbe, Clytemnestra. Nam quamuis Tyndaridæ propriè dicantur Castor, & Pollux: Clytemnestra verò & Helena Tyndarides, tamen masculorum appellatione cõtinentur & fœminæ. Notum est autem Agamemnonem è bello Troiano reuersum, iamiámque pedem domum inferre conantem, ab Ægisto & vxore Clytemnestra insidiis exceptum & interfectum esse.

QVID MI IGITVR SVADES?] quid igitur me facere iubes? inquit auarus: quo modo me viuere vis? profusè ac sumtuosè? Non celabo lectorem reperisse me scriptum in duobus cod. antiquis, *Quidne igitur.*

MAENIVS] homo luxuriosus & profusus. de quo epist. ad Vallam libro I. *Maenius vt rebus maternis, atque paternis.* alij legunt Naeuius, de quo Satyr. 2. lib. 2. *nec sic, vt simplex Naeuius, vnctam Conuiuis praebebit aquam.*

NOMENTANVS] fuit hic quoque luxuriosus & profusus nepos. de quo Satyr. 3. lib. 2. *Tu Nomentanum, tu ne sequerere Cicutam.* & ibid. *Nunc age luxuriam, & Nomentanum arripe mecum.* Nomentanus autem à Nomento oppido appellatus est cognomento, cùm ei Cassio nomen esset.

PERGIS PVGN. SECVM FR. ADV.] respondet Horatius: pergis, id est, perseueras res inter se contrarias, conferre & cōparare inter se? vel committere? vt sit tralatio ducta à gladiatoribus. Satyr. 7. hoc libr. *Vti non Compositus melius cum Bitho Bacchius.* duo enim sunt vitia maximè inter se pugnantia, profusio, seu luxuria: auaritia, seu immodica parsimonia, & immunditia. Hanc dubitationem & controuersiam eleganter decidit, ac dirimit Theognis: qui, postea quàm incertum esse ostendit quàm diu victuri simus, eòque difficile esse iudicare, vtrum sit potius, tenuitérne & parcè: an sumtuosè, profusè, & libidinosè viuere: itaque se quodammodo in triuio stare. alium enim se vidisse quantumuis diuitem, praeparcum tamen, atque aridum: omnia ventri & necessariis cupiditatibus denegantem: eundémque in medio vitae cursu extinctum: eius bona denique ad heredem insperatum, indignum, atque ignotum delata: alium itidem copiosum ac locupletem, omnia ventri & libidinibus largientem & gratificantem, breui bonis suis consumtis ac dissipatis, ad egestatem & mendicitatem redactum esse: subiungit ad extremum, optimum ac tutissimum esse sumtus facere copiis & facultatibus rei familiaris consentaneos atque aequaleis. versus Theognidis sunt hi, Ἐν τριόδῳ ἕστηκα, δύ' εἰσὶ πρόσθεν ὁδοί μοι. Φροντίζω τούτων ἥντιν' ἴω προτέρην. Εἰ μηδὲν δαπανῶν τρύχω βίον ἐν κακότητι, Ἢ ζώω τερπνῶς ἔργα τελῶν ὀλίγα. Εἶδον μὲν γὰρ ἔγωγ', ὃς ἐφείδετο, κ' οὔποτε γαστρὶ Σῖτον ἐλευθέριον πλούσιος ὢν, ἐδίδου. Ἀλλὰ πρὶν ἐκτελέσαι, κατέβη δόμον Ἄϊδος εἴσω, Χρήματα δ' ἀνθρώπων οὑπιτυχὼν ἔλαβεν. Ὥστ' ἐς ἄκαιρα πονεῖν, καὶ μὴ δόμεν, ᾧ κ' ἐθέλῃ τις. Εἶδον δ' ἄλλον, ὃς ἦν γαστρὶ χαριζόμενος, Χρήματα μὲν διέτριψεν· ἔφη, Δ' ὑπάγω φρένα τέρψας. Πτωχεύει δὲ φίλους πάντας, ὅπου τιν' ἴδῃ. Οὕτω Δημόκλεις κατὰ χρήματ' ἄριστον ἁπάντων Τὴν δαπάνην θέσθαι, καὶ μελέτην ἐχέμεν.

NON EGO, AVARVM CVM VETO T. F.] sententia huius loci haec est. Tu ex eo, quòd veto te auarum esse colligis, & concludis me tibi auctorem esse, vt profusè & luxuriosè viuas, & bona tua perdas, ac dissipes. erras. Nam inter haec duo extrema, & contraria, aliquid medium est: nempe moderatus & mediocris pecuniae vsus: huiusmodíque animi habitus, per quem quis neque pecuniam partam in terram defodiat: neque perdat, ac profundat. Quam mediocritatem se in vita traducenda secutum esse, ostendit Horatius tum multis locis, tum maximè Od. I. epodon. *haud parauero, Quod aut, auarus vt Chremes, terra premam, Discinctus aut perdam vt nepos.*

VAPPAM] hominem omnia profundentem, nullius bonae frugi, nequam, ad nullam rem vtilem. tralatio ducta à vino corrupto. vappa enim vinum est, quod degenerauit à bonitate, & natura vini. Horatius Satyr. 5. huius libri. *Multa prolutus vappa nauta, atque viator.* idem Satyr. 3. lib. 2. *Pauper Opimius, &c. Qui Veientanum festis potare diebus Campana solitus trulla, vappamque profestis.* Plinius libr. 14. cap. 20. *Vitiúmque musto quibusdam in locis iterum sponte feruere: qua calamitate deperit sapor, vappaque accipit nomen probrosum etiam hominum, cùm degenerauerit animus.*

EST INTER TANAÏM QVIDDAM, SOCERVMQVE] Tanaïm quidam spadonem fuisse aiunt, libertum Maecenatis: Visellij autem socerum non nominatum, hernia laborasse, herniosumq; fuisse.

VISELLI] in nonnullis codicib. antiq. scriptum est. *Beselli.*

MODVS] mediocritas, μέτρον, μέσον.

QVOS VLTRA, CITRAQVE N. C.] certi sunt fines, intra quos rectum consistit: vltra, aut citra hos fineis consistere non potest.

RECTVM] τὸ ὀρθόν, quo nomine saepe vtitur.

ILLVC, VNDE ABII, R.] eò, vnde degressus sum, reuertor.

NEMON' VT AVARVS SE PR.] itáne fieri oportet, vt nemo auarus se satis vnquam beatum putet: sed alienum vitae institutum pluris faciat, quàm suum? & quòd alius rem suam melius gerat, quàm ipse suam, contabescat?

QVÓDQVE ALIENA CAPELLA G. D. V.] id est, bonis alterius amplioribus, & diuitiis maioribus

maioribus macrescat? vel sic: eò quòd aliquis alius maiores facultates, & ampliores fortunas habeat, angatur, & mærore contabescat?

NEQVE SE MAIORI PAVP. TVRBAE COMP.] neque se vmquam cum pauperioribus, qui multo plures sunt, comparet: sed cum diuitioribus? eósque assiduè superare contendat? quod eum facere non oportet, qui animo tranquillo esse velit, vt suprà ex Plutarcho demonstrauimus. nonnulli libri veteres habent, *melioris pauperiorum Turbæ comparet:* quam scripturam si probabimus, meliorem partem fortasse ita intelligere debebimus, vt pro maiore accipiamus. licebit & propriè, vt pauperes sentiat esse diuitibus meliores ac probiores. vt Oda XXX. lib. 3. *probamque Pauperiem sine dote quæro.* atque ita vsurpatur *melior pars* Od. XVI. epod. *Aut pars indocili melior grege.*

SIC FESTINANTI SEMPER LOCVPL.] sic ad diuitias ampliores contendenti, semper aliquis locupletior impedimento est, quo minus suis bonis, ac fortunis contentus sit. illud *sic* autem coniungendum cum participio *festinanti.* non cum verbo *obstat.* Est autem aliud festinare, quàm properare. Nam, vt docet Nonius Marcellus ex Catone, qui vnum quid maturè transigit is properat: qui multa simul incipit, nec perficit, is festinat.

VT, CVM CARCERIBVS M.] Docet à simili quàm miserum, atque infinitum sit auari studium. Quemadmodum (inquit) in ludis Olympicis, compluribus quadrigis certamen ineuntibus, & iam dimissis è carceribus, is auriga, qui secundo, aut tertio loco currit, posteriores quadrigas, & eas, quas præterit, ne respicit quidem: sed eas tantùm, quæ antecedunt, & à quibus superatur, spectat, eisq; instat, id est, eas proximè insequitur, primùm vt assequatur, deinde vt superet: ita homo rei amplificandæ studio supra modum deditus, quem auarum appellamus, non solet se cum minus diuitibus comparare, vt cùm eos à se superatos cogitet, quærendi finem faciat: sed cum locupletioribus, vt totam vitam in quærendo & congerendo consumat, numquam autem rebus quæsitis fruatur. cum hoc Horatiano versu congruit Virgilianus ille Georg. 1. in extr. *Vt cùm carceribus sese effudere quadrigæ.* Ordo autem horum verborum, & sententia, hæc est: Quemamodum (inquit) cum vngula rapit currus carceribus missos, id est, cùm equi vngulis solidis & continuis præditi, id est, μώνυχες, seu μώνυχοι, corripiunt, id est, celerrimè trahunt currus è carceribus patefactis dimissos: auriga instat iis equis, qui suos præcurrunt, & cursu præuertunt nihili faciens & contemnens eos equos, qui sunt à se præteriti, & qui inter vltimos currunt. vngulam posuit, pro vngulis: vngulas pro equis vngulatis.

INSTAT EQVIS AVR. SVOS VINC.] insequitur proximè equos antecedenteis, & suos cursu præuertenteis. sic supra epist. ad Loll. lib. 1. *nec præcedentibus insto.*

PRAETERITVM] equum, quem præteriit, ac superauit.

CEDAT VTI CONVIVA SATVR] sic Lucretius lib. 3. *Cur non, vt plenus vitæ conuiua, recedis?* Exstat pulcherrima Dionis Chrysostomi oratio, χαρίδημος inscripta, in qua comparat multis verbis hanc vitam cum conuiuio variis cibis atque epulis referto, homines cum conuiuis.

CRISPINI] Philosophi Stoici, de quo Saty. 6 lib. 2. *Dum, quæ Crispini docuit me ianitor, edo.* & Satyr. 3. huius lib. *neque te quisquam stipator, ineptum Præter Crispinum, sectabitur.* & Satyr. 4. *ecce Crispinus minimo me prouocat.* scripsit hic versus numero quidem multos, pondere autem leueis.

SATYRA II.

Exemplis dictum illud confirmat, Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt. Insanas quorumdam circa adulteria libidines insectatur.

* *AMbubaiarum collegia, pharmacopolæ,*
Mendici, mimæ, balatrones, hoc genus omne,
Mæstum, ac sollicitum est cantoris morte Tigelli.
*Quippe benignus erat. contra * hic, ne prodigus esse*
Dicatur. metuens, inopi dare nolit amico,
Frigus quo, durámq; famem depellere possit.
Hunc si percuncteris, aut cur, atq; parentis
*Præclaram ingrata * stringat malus ingluuierem,*

*Omnia * conductis coëmens opsonia nummis:*
18 *Sordidus, atq; animi quod parui nolit haberi,*
Respondet. laudatur ab his, culpatur ab illis.
*Fufidius * vappæ famam timet, ac nebulonis,*
Diues agris, diues positis in fœnore nummis.
** Quinas hic capiti mercedes exsecat: atq;*
Quanto perditior quisq; est, tanto acrius vrget.
** Nomina sectatur modò sumta veste virili*
Sub patribus duris tironum, maxime, quis non,
Iupiter, exclamat, simulatq; audiuit? at in se
Pro quæstu sumtum facit. hic? vix credere possis,
Quam sibi non sit amicus: ita vt pater ille, Terenti
Fabula quem miserum nato vixisse fugato
Inducit, non se peius cruciauerit, atq; hic.
Si quis nunc quærat, quò res hæc pertinet? illuc
Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt.
Malthinus tunicis demissis ambulat: est, qui
Inguen ad obscœnum subductis vsq; facetus.
Pastillos Rufillus olet: Gorgonius hircum.
Nil medium est. sunt, qui nolint tetigisse, nisi illas,
Quarum subsuta talos tegat instita veste.
Contrà, alius nullam, nisi olenti in fornice stantem.
Quidam notus homo cùm exiret fornice: macte
*Virtute esto, * inquit sententia dia Catonis.*
Nam simulac venas inflauit tætra libido:
Huc iuuenes æquum est descendere, non alienas
Permolere vxores. nolim laudarier, inquit,
Sic me, mirator cunni Cupiennius albi.
*Audire est operæ pretium, * procedere rectè*
Qui mœchis non vultis, vt omni parte laborent:
Vtq; illis multo corrupta dolore voluptas,
Atq; hæc rara, cadat dura inter sæpe pericla.
Hic se præcipitem tecto dedit: ille flagellis
Ad mortem cæsus: fugiens hic decidit acrem
Prædonum in turbam: dedit hic pro corpore nummos:
Hunc perminxerunt calones. quin etiam illud
*Accidit, vt cuidam testeis, * caudámq; salacem*
** Demeteret ferrum: iure omnes: Galba negabat.*
Tutior at quanto merx est in classe secunda?
Libertinarum dico: Sallustius in quas
*Non minus * insanit, quàm qui mœchatur. at hic si,*
Quà res, qua ratio suaderet: quáq; modestè
Munifico esse licet, vellet bonus, atq; benignus
*Esse: * daret quantum satis esset: nec sibi damno,*
*Dedecoriq; foret: verùm * hoc se amplectitur vno:*
Hoc amat, hoc laudat: matronam nullam ego tango.
*Vt quondam Marsæus amator * Originis ille,*
Qui patrium mimæ donat fundúmq; Laréq;:

Nil fuerit

Nil fuerit mi, inquit, cum vxoribus vnquam.
Verùm est cum mimis: est cum meretricibus: vnde
Fama * malum grauius, quam res, trahit. an tibi abundè
* Personam satis est, non illud, quicquid vbiq;
Officit, euitare? bonam deperdere famam,
Rem patris oblimare, malum est vbicumq;. quid inter-
Est in matrona, ancilla, peccésne togata?
Villius in Fausta Syllæ gener, hoc miser vno
Nomine deceptus, pœnas dedit vsq; supérq;,
Quam satis est, pugnis cæsus, ferróq; petitus,
Exclusus fore, cùm Longarenus foret intus.
Huic si mutonis verbis mala tanta videnti
Diceret hæc animus: quid vis tibi? numquid ego à te
Magno prognatum deposco consule cunnum,
Velatúmq; stola, mea cum conferbuit ira?
Quid responderet? magno patre nata puella est.
At quanto meliora monet, pugnantiáq; istis,
Diues opis natura suæ: si tu modò rectè
Dispensare velis: ac non fugienda petendis
Immiscere? tuo vitio, rerúmne labores,
Nil referre putas? quare, ne pœniteat te,
Desine matronas sectarier: vnde laboris
Plus haurire mali est, quam ex re decerpere fructus.
Nec magis huic inter niueos, virideisq; lapillos,
Sit licet hoc Cherinte tuum, tenerum est femur, aut crus
Rectius: atq; etiam melius persæpe togatæ.
Adde huc quòd mercem sine fucis gestat: apertè
Quod venale habet, ostendit: nec, si quid * honesti est,
Iactat, habétq; palam: quærit, quo turpia celet.
Regibus hic mos est, vbi equos mercantur, opertos
Inspiciunt, ne, si facies (vt sæpe) decôra,
Molli fulta pede est: emtorem inducat * hiantem,
Quòd pulchræ clunes, breue quòd caput, ardua ceruix.
Hoc illi * rectè: ne corporis optima Lynceis
Contemplere oculis: Hypsæa cæcior, illa,
Quæ mala sunt, spectes. ô crus, ô brachia: verùm
Depygis, nasuta, breui látere, ac pede longo est.
Matronæ, præter faciem, nil cernere possis,
Cætera, ni Catia est, demissa veste tegentis.
Si * interdicta petes, vallo circumdata, (nam te
Hoc facit insanum) multæ tibi tum officient res:
Custodes, lectica, * ciniflones, parasitæ,
Ad talos stola demissa, & circumdata palla:
Plurima, quæ inuideant purè apparêre tibi rem.
Altera * nil obstat Cois tibi: pæne videre est,
Vt nudam: ne crure malo, ne sit pede turpi:
Metiri possis oculo latus. an tibi mauis
Insidias fieri, pretiúmq; auellier ante,

Quàm mercem ostendi? léporem venator vt alta
*In niue sectatur: *positum sic tangere nolit:*
** Captat, & apponit. meus est amor huic similis: nam*
Transuolat in medio posita, & fugientia captat.
Hiscéne versiculis speras tibi posse dolores,
Atque æstus, curásque graueis è pectore pelli?
Nonne cupidinibus statuit natura modum? quem,
Quid latura sibi, quid sit dolitura negatum,
*Quærere plus prodest, & *inane abscindere soldo.*
Num, tibi cum fauces vrit sitis, aurea quæris
Pocula? num esuriens fastidis omnia præter
Pauonem, rhombúmque? tument tibi cùm inguina, num, si
Ancilla, aut verna est præstò puer, impetus in quem
Continuo fiat, mális tentigine rumpi?
Non ego: namque parabilem amo venerem, facilémque,
Illam, pòst paullo: sed pluris: si exierit vir:
Gallis hanc Philodemus ait: sibi, quæ neque magno
Stet pretio, neque cunctetur, cùm est iussa venire,
Candida, rectáque sit: munda hactenus, vt neque longa,
Nec magis alba velit, quam det natura, videri.
Hæc tibi suppositi dextro corpus mihi læuum:
Ilia, & Ægeria est: do nomen quodlibet illi.
Nec vereor ne, dum futuo, vir rure recurrat:
Ianua frangatur: latret canis: vndique magno
Pulsa domus strepitu resonet: vel pallida lecto
Desiliat mulier: miseram se conscia clamet:
Cruribus hæc metuat: doti deprensa: egomet mi.
Discincta tunica fugiendum est, ac pede nudo:
Ne nummi pereant, aut pyga, aut denique fama.
Deprendi miserum est: Fabio vel iudice vincam.

M. Tigellium Hermogenem præstantem musicum & cantorem fuisse, Cæsaríque dictatori primùm, deinde etiam Augusto, & Cleopatræ mirificè placuisse tradunt Acro & Porphirio. 20 Addunt iidem, Horatio inuisum fuisse, quod eius versus, parum numerosos, parúmque modulatos esse dixisset.

AMBVBAIARVM COLL.] Ambubaias, mulieres fuisse impudicas, & infameis, suspicari licet: & ita putat Porphirio: quem plerique secuti sent. vnde sint appellatæ, non est facile diuinare. vtitur hoc nomine Suet. in Nerone. *Cenitabat nonnumquam & in publico, naumachia præclusa, vel Martio campo, vel Circo maximo, inter scortorum totius vrbis, ambubaiarúmque ministeria.* Alij à Baiis, & voce peregrina *ambub.* nominatas esse putant: alij ab an, vel am, quod est circum, & Baiis. Ego ambubaias non mulieres, sed αὐλητὰς, id est, tibicines quosdam barbaros, aut certè à barbara voce *ambub*, quæ tibiam significat, appellatos esse dico: ídque non solùm a P. Mercerio, collega meo, viro linguæ Hebraicæ scientissimo audiui, verùm etiam in vno exemplari manu script. antiquissimo, ad oram libri annotatum reperi: quod item mihi Scaliger huius linguæ non ignarus confirmauit. Siquis tamen tibicinas fuisse contendet, non tibicines, non magnopere regnabo, aut laborabo: tibicines tamen malo.

PHARMACOPOLAE] pharmacopolæ fuerunt olim turpes, & inhonesti. vendebant enim pharmaca simulata, & speciosa, atque horum pharmacorum vim miram esse iactabant, re vera populo verbo dabant: iidem etiam vnguenta ostentabant in præsentia odoris grati, breui pòst tempore fugientia, & euanescentia. postremò venditabant omne genus fuci ad candorem & ruborem, neque verum, neque natiuum ori, cuti, comísque appingendum. Appellantur autem

à nonnul-

à nonnullis nomine Latino vnguentarij. quod mihi non probatur. hos enim, *μυροπώλας* Græci dicunt, non *φαρμακοπώλας*.

MENDICI] Simeo Bosius putat per mendicos, *ἀγύρτας* significari, homines egenteis, qui vel præstigiis populo obiectis, vel næniis recitandis, & similibus victum quæritant, & stipem colligunt, & flagitant.

BALATRONES] Balatronem, nomen cuiusdam nepotis, aut parasiti fuisse quidam putant. Horat. Sat. vlt. lib. 2. *cum Seruilio Balatrone*: ab eóque huiusmodi ordinis, & ingenij homines ita esse appellatos: alij balatrones à barathro dictos esse, quasi barathrones. Sex. Pompeius Festus scribit balatrones, & blatéas esse bullas luti ex itineribus: vel, quod de calceamentorum soleis eraditur. Varro de re Rustica: *Videbo vos iam, balathrones, & huc afferam meum corium, & flagella.*

CANTORIS MORTE TIGELLI] Tigellium Hermogenem Sardum commemorat etiam in Satyr. 3. huius libri. *Sardus habebat ille Tigellius hoc.* & 9. *Inuideat quod & Hermogenes ego canto.* & 10. *Demetri, téq; Tigelli, Discipularum inter iubeo plorare cathedras.* & iterum tertia huius lib. *Vt quamuis tacet Hermogenes, cantor tamen, atque Optimus est modulator.* Eundem puto significari à M. Tull. epist. ad Fab. Gall. lib. 7. his verbis, *Ille autem* (nempe Phamea) *qui sciret se nepotem bellum tibicinem habere, & sat bonum cantorem, discessit à me, vt mihi videbatur, iratior. Habes Sardos venales, alium alio nequiorem.* per nepotem Phameæ tibicinem, & cantorem, hunc Hermogenem, Tigellium (inquam) significari arbitror.

BENIGNVS ERAT] id est, beneficus & liberalis, vt infrà eadem Satyra: *at hic, si Quæres, quæ ratio suaderet, quæq; modestè Munifico esse licet, Vellet bonus, atq; benignus Esse, &c.* vide annot. ad Od. XVII. lib. 1 Erat autem hic Tigellius, munificus in tibicines, & tibicinas, mimas, pharmacopolas, & id genus homines.

INOPI DARE N. A.] amico inopi id dare nolit, quo frigus, &c.

PRAECLAR. INGR. STRING. M.] id est, cur amplissimas à maioribus suis relictas fortunas comedat, ac deuoret, &c. ego puto idem dictum esse Latinè ab Horatio, quòd à Græcis dicitur *σφαῖραν ποιεῖν τὴν οὐσίαν*: id est, ex patrimonio suo pilam, aut pilulam facere. Athenæus lib. 4. Δειπνοσ. *ἵνα μὴ σοι ἄσωτον μνημονεύει Ἄλεξις ἐν Κνιδίᾳ. Διόδωρος δ' οὑτοσὶ ἐν ἔτεσιν δύο σφαῖραν ἀπέδειξε τὴν πατρῴαν οὐσίαν, οὕτως ὀξέως ἅπαντα καταμεμασήσατο.* id est, Didorus perditus dictus, biennio patrimonium suum pilam reddidit: ita improbè omnia deuorauit. Idem in Phædro, *Σχολῇ γε νὴ τὸν ἥλιον, σχολῇ λέγεις, Ἐπιχαρμίδης ὁ μικρὸς ἐν πέντ' ἡμέραις Σφαῖραν ἐποίησε τὴν πατρῴαν οὐσίαν, Οὕτω στρογγύλως ἐμασᾶτο καὶ ταχύ.* id est, serò verò per solem, serò dicis. Epicharmides paruus quinque diebus pilam reddidit paterna bona. Ita impudenter & improbè, & celeriter ea conglobauit, atque in pilam conformauit. idem ferè valet illud, quamuis alio modo dictum, epistol. ad Vallam lib. 1. *Vbi omne Verterat in fumum, & cinerem.* stringat igitur, id est, imminuat, & in pilam conformet, & ita deuoret. nam quicquid deuorare volumus, vel manu, vel dentibus & lingua in sphæram, seu globum conformamus, deinde deuoramus, vel gutture ipso stringimus, & extenuamus. Sed cur ingluuiem ingratam dixit? fortasse quia nepotes, & prodigi, luxuriosiq; homines, qui amplum à patre, aut à maioribus acceptum patrimonium paucis annis perdunt, ac dissipant, præbent se in illos ingratos, neque illis eam, quam debent, gratiam referunt. quid ita? quia consumto patrimonio ad inopiam & egestatem redacti, videntur iam nihil à maioribus suis accepisse, afferúntq; hanc nonnullis opinionem, nihil sibi ab illis esse relictũ: quod illis turpe est. Ita quib. ornamento esse debent, iis sunt dedecori: ergo ingrati.

MALVS] *κακός*, profusus, dissolutus, nequam.

CONDVCTIS NVMMIS] fænori acceptis. ex quo fænus mox ab eodẽ merces nominabitur.

ANIMI PARV:] pusilli animi, *μικρόψυχος*, Sat. prox. seq. *Dij bene fecerunt, inopis me, quódq; pusilli Finxerunt animi.* 21

VAPPAE] hominis omnia sua effusè largientis, ac perditi, vt dixi superiore Satyra. vel hominis nullius bonæ frugi, & nequam: quod idem valet.

DIVES AGRIS, DIVES] hic versus reperitur etiam in epist. ad Pisones de arte Poëtica.

QVINAS HIC CAP. MERCED.] id est, quinas vsuras. si vsuræ sint semisses, quinæ vsuræ semisses quadragesimo mense æquabunt sortem: si centesimæ, vicesimo. Itaq; finge me ab hoc improbissimo fæneratore centũ aureos fænori accepisse, & quinas centesimas in singulos menseis promisisse: vicesimo mense sors æquabitur. sunt enim soluendi in singulos mẽses aurei quini. finge me quinas semisseis promisisse: quadragesimo mense vsuræ sortem æquabunt. Nam duo aurei cum dimidio, in vnumquemq; mensem vsuræ nomine erunt ei numerandi. *exsecat* autẽ excudendum curaui, secutus auctoritatem vnius cod. Vatic. Rain. Card. Iann. Faer. Torn. quod interpretor, demit, detrahit, deducit. Atq; hanc scripturam videtur agnoscere Porphyrio:

idq. ex eius verbis quamuis corruptis intelligere licet: Sic enim ille: *exigit autem capitis, ad illud pertinet, quod auari fæneratores cum dabant [illegible] pecuniam, primi mensis vsuras capitis ipsius sortis statim demebant: hoc est ergo exigit.* apud Porphyr. legendum *exsecat* supra, vbi est *exigit autē*, Nam exigit, interpretatio est verbi exsecat, quæ postea in cōtextum translata est.

CAPITI] sorti, τῷ κεφαλαίῳ.

QVANTO PERDITIOR QVISQVE] quanto quisq; est luxuriosior, & ἀσωτότερος, tanto fænerator ille grauiores ei vsuras imponit. vnus & alter liber manuscr. habent *proditior*: quos non sequor.

NOMINA SECT. &c.] nomina sectatur adolescentulorum, qui nuper admodum sumserunt virilem togam, quorum sciat duros, & præparcos esse patres, id est, quos sciat a patribus suis nihil, aut parum admodum abradere, atque exprimere posse ad cupiditates suas explendas. quærit filios familias admodum adolescēteis, qui modò virilem togā sumserant, quib. pecuniā grandi fænore pacto expensam ferat. notum est *nomen* vsurpari & pro eo, quod nobis debetur, & pro eo, quod aliis debemus vterque enim & creditor & debitor *nomina facere* dicitur, cùm hic refert in codicem nomen creditoris, ille debitoris. Vetabant autem leges & senatusconsulta pecuniam filiisfamilias, & minoribus viginti quinque annis fænerari: qui hic tirones appellantur.

SVB PATRIBVS DVRIS TIR.] ordo est hic, Sectatur nomina tironum sub patribus duris, id est, adolescentium, qui sunt sub imperio patrum durorum, non ita pridem sumta virili toga. Per duros patres autem, præparcos & nimiùm tristeis, ac seueros significat. Sic M. Tull. in Lælio de Demea & Mitione, *Quanta in altero duritas, in altero comitas*: sic enim legendum esse, non, vt vulgò, *diritas*, alibi admonuimus.

AT IN SE PRO QVAESTV.] dicet fortasse aliquis, hunc fæneratorem sumtus in se facere quæstui pares, & conuenienteis: minimè, minimè verò: immò tenuissimè, & sordissimè viuit seséque miserandum in modum excruciat, Cùm in vulgatis cod. legeretur *at ipse*, ego ex fide cod. Rainut. Card. Faër. vnius Vatic. *in se* reposui. Est autem in se facere sumtum, ea emere, quæ sibi sint ad victum, cultúmq; necessaria.

HIC? VIX CRED. POSS] infirmat, & remouet, quod obiectum fuerat.

QVAM SIBI NON SIT AMICVS] quàm sit sibi inimicus, atq; infestus, dum Genium suum defraudat: dum omnia non solùm iucunda, verum etiam necessaria naturæ denegat.

PATER ILLE] Menedemus seipsum excrucians, quia filium suum Cliniam nimia duritia & sæuitia sua in Asiam proficisci, & patriam fugere coëgerat. ex quo dicta est ἑαυτὸν τιμωρούμενος comœdia.

MALTHINVS] existimant complures hîc Mæcenatem describi, ac notari, propterea quòd ille solutis & discinctis tunicis ambulasse, & mollissimè vixisse traditus sit: Malthinum autem ab Horatio ficto nomine esse appellatum, vel ἀπὸ τῆς μάλθης, quę est pix cum cera mista: aut, vt docet Suidas, κηρὸς μεμαλαγμένος, id est, cera mollita: vel ἀπὸ τοῦ μαλθάσσειν, quod molle significat: vnde veteres malthas, molleis appellari voluerunt, inquit Nonius. ego vt cętera vera esse fateor, ita non puto, Horatium vsque eò vel improbum, vel imprudentem, vel maledicendi cupidum fuisse, vt ne Mæcenati quidem optimè de se merito, & gratiosissimo apud Augustum viro pepercerit. Verisimilius mihi quidem est alium quempiam eiusdem ætatis conficto nomine ab eo designari, qui nimis longis, & demissis, & solutis tunicis vteretur. Veruntamen si quis contenderit pertinacius atque improbius, Mæcenatem, non vllum alium, ab Horatio significari, præsertim cùm constet, vt suprà dixi, Mæcenatem tunicis ad talos demissis, & solutis vitam esse, non pugnabo.

TVNICIS DEMISSIS] tunicis longis, & talaribus. ποδήρεις, & ποδηνεκεῖς appellant Græci, erant autem tales vestes parum viriles. stolæ contra, muliebres vestes, demissæ ad pedes erant. infra Satyra ead. *Ad talos stola demissa, &c.*

EST QVI INGVEN AD OBS.] est alius multùm illi dissimilis, qui tunicis vtitur breuioribus. & vix partes corporis inhonestas tegentibus.

FACETVS] ridiculus est: mouet risum.

PASTILLOS] globulos, & quasi panes rotundos, massas tereteis, ex rebus odoratis compositos: ex quibus suaues odores efflantur: quibus vtuntur mulieres, & viri mulierum similes, nempe molles, ac delicati: Græci vocant τροχίσκους, alij ἀρωματικὰ [illegible], & vnguenta interpretantur. Nonius: *Panis proprietatem a pascendo putant veteres existimandam.* Varro de vita populi Romani lib. 1. *Pastillos & panes hæc vocabula pastus, quod esse, pascere dicebant.* conficiuntur etiam hodie pastilli odorati, sunt & alij pastilli, quibus vtuntur medici: qui quid à malagmatis, & emplastris differant, docet Cornelius Celsus lib. 5. cap. 17. hic versus iteratur infrà

22

Satyr.

Satyr.4 huius lib. Seneca epist.1.lib.13.profert hunc dimidium versum: sed legisse videtur Rucillus: sic enim ille, *Descripturus infamem, & nimis notabilem delicias. Horatius Flaccus quid ait: Pastillos Rucillus olet. Dares nunc Rucillum.*

OLET] epist.19.lib.1. *Vina fere dulces oluerunt manè camœnæ.* Terent. Eunuch *olet vnguentum de meo.*

HIRCVM] vel odorem illum tæterrimum, qui sub alis esse solet: vel animal ipsum sua natura pessimè olens. vide suprà Od. XII. epod. *An grauis hirsutis cubet hircus in alis.*

NISI ILLAS, QVARVM SVBS.] matronarum vestitus hic erat, stola, & palla. infrà ead. Sat. *Ad talos stola demissa, & circumdata palla.* matronas igitur significat. assuebatur autem instita extremæ stolæ. Itaque per vestem subsutam pannum tenuem, ac mollem, seu latam fasciam & prætextam significari puto, quæ nihil aliud est, quam ipsa instita, id est, fasciola, quæ stolam ambibat: παραπόδιον appellari à Græcis docet Porphyrio. Ouid. libr.1. de arte Amandi. *Este procul vitta tenues, insigne pudoris, Quæq; tegis medios instita longa pedes.*

CONTRA ALIVS NVLLAM NISI OLENTI IN FORN. ST.] contra alius nullam tangere velit, nisi eam, quæ in fornice prostet: nisi mercenariam, seu meretricem seu venalem. in hoc versu ce syllaba postrema vocis *fornice* quamuis excipiatur à voce initium capiente à duabus consonantibus, *st.* nihilominus breuis manet. sic apud Tibull. eleg.1.lib.1. *O quantum est auri pereat, potiúsque smaragdi*, siue, *Zmaragdi.* & apud Catull. carm. de Pelei & Thet. nup. *Testis erit magnis virtutibus vnda Scamandri.* & Virg. lib. 10. *Ponite: spes sibi quisque.* Horat. Sat. seq. *Si quod sit vitium non fastidire. strabonem Appellat pætum pater.* & Satyr.5. *misznt ridentes præmia scribæ.* Iam fornix appellatus est, locus, vbi prostitutæ pudicitiæ mulieres erant, à locis arcuatis, vt docet Isidorus.

MACTE VIRTVTE] sic sæpe loquitur Liuius. vt lib.10. *Tu quidem macte virtute, diligentiáque esto.* & Cic. Tuscul.1. *Macte virtute. ego enim ipse cum eodem ipso non inuitus errauerim.* idem lib 12. epist. ad Att. *Macte virtute. mihi quidem gratum: & erit gratius si, &c.* Virg. lib.9. Æneid. *Macte noua virtute puer: sic itur ad astra.* Macte autem valet magis aucte. ex quo *mactare:* quod valet magis augere. Cic. lib. de rep. *ferunt laudibus, mactant honoribus.* mactus verbum pontificale, & quo vtebantur in sacris & libationibus. *Mactus hoc vino inferio esto.* quæ verba sic explicat Arnobius lib.7. aduers. genteis. *Quid est aliud quàm dicere, tantum esto mactus, quantum volo. tantum amplificatus, quantum iubeo, &c.* Priscian. libr. 17. in extr. notat, *macte* hìc positum esse, pro *mactus.*

INQVIT SENTENTIA DIA CAT.] id est, inquit Cato. periphrasis. sic Lucret. lib.5. *Democriti quod sancta viri sententia ponit.* id est, Democritus Id. lib.3. *Nec tam doctus equæ pullus, quàm fortis equi vis,* id est, fortis equus. & Horat. Od. XXI. lib.3. *Narratur & prisci Catonis Sæpe mero caluisse virtus.* cuius generis supr. ad Od. V. lib.3. plura collegimus exempla. *diua* autem habent libri aliquot veteres.

TAETRA LIBIDO] Venerea libido. sic Catullus amorem *tetrum morbum* appellat. *Ipse valere opto, & tetrum deponere morbum. O dij reddite mi hoc pro pietate mea.*

DESCENDERE] verbo apto, & significante vsus est. in locis enim depressis, & defossis erant gánea: videlicet sub fornicibus. à quibus etiam fornices gánea sunt appellata.

PERMOLERE] corrumpere, adulterare, μοιχεύειν tralatio est. sic & Theocr. εἰδ. δ. Εἰπ᾽ ἄγε μοι Κορύδων, τὸ γερόντιον ἦ ῥ᾽ ἔτι μύλλει Τήναν τὰν κυάνοφρυν ἐρωτίδα; quem locum indicauit mihi Fuluius Vrsinus, vir humanissimus. Lucil. *Hunc molere, illum autē vt frumentum vannere lumbis.* improbius dixit Catull. in Gellium, *Hocne ipsi accideret patruus perdepsuit ipsam Vxorem, &c.* vbi vulgò mendosè legitur *per despuit.*

MIRATOR CVNNI CVPI.] hic Cupiennius longè ab illo superiore dissidebat, vt pote qui matronas solas amaret, & miraretur. cunnus, τὸ γυναικεῖον muliebris.

ALBI] albati. per cunnum album, matronam, & ingenuam mulierem significat, quia matronæ albatæ, id est, stola amictæ in publicum prodibant: libertinæ, atratæ.

AVDIRE EST OPERAE PRET.] incommoda, pericula, aduersos deniq; casus adulterorum enumerat. est operæ pretium (inquit) vobis, qui mœchis sua flagitia ex sententia succedere non vultis, audire quo pacto hi omni ex parte malis omnibus exerceantur ac vexentur. Est autem imitatus Horat. versus Ennianos, *Audire est operæ pretium, procedere rectè Qui rem Romanam, Latiúmq; augescere vultis.* operæ pretium. id dicimus, quod tanti est, quanti opera in eo insumta. itaque operæ pretium facere, & inanem operam sumere, planè sunt contraria: &, cùm ita loquimur, operæ pretium est audire, operæ pretium est spectare, hoc significamus, non perdituram eum operam, qui audiat, neque eum, qui spectet. M. Tull. lib.2. accus. *Iam vero Censores quemadmodum in Sicilia isto prætore creati sint, operæ pretium est cognoscere.* Idem lib.4. de

finib. *at, quo vtantur homines acuti argumento ad probandum, operæ pretium est considerare.* T. Liuius 1. lib. ab vrbe cond. *Facturúsne operæ pretium sim, si a primordio vrbis res populi Rom. perscripserim, &c.* Terent. in Andr. *Audire que eorum est operæ pretium audaciam.* Horat. epist. ad August. *Sed tamen est operæ pretium cognoscere, quales Custodes habeat, &c.* & Satyr. 4. lib. 2. 23 *Est operæ pretium duplicis pernoscere iuris Naturam.* sic Iuuenalis Satyr. 6. Est operæ pretium penitus cognoscere toto Quid faciant agiténtq; die.

ILLE FLAGELLIS AD MORTEM CAES.] C. Crispum Sallustium significari dicunt: qui deprehensus ab Annio Milone in adulterio cum Fausta eius vxore, flagellis ab eo cæsus est.

DEDIT HIC PRO CORP. NVM] honesto homines loco nati, & locupletes deprehensi in adulterio, pretio sese redimebant: humiles & pauperes non item, vt iam cognoscemus. huiusmodi pretia autem Homerus ὀδυσ. θ. μοιχάγρια nominat, eo loco, vbi cantum illum Demodici persequitur de Marte, & Venere in adulterio deprehensis, & à Vulcano tenuissima vinculorum textura irretitis.

PRO CORPORE] vel ne sibi cauda salax ferro demeteretur: vel ne stupraretur.

HVNC PERMINXERVNT CAL.] id est, calones alium præciderunt, seu pædicarunt: pudicitiam ei eripuerunt. erat & alia pœna grauior in pauperes deprehensos Atheniensibus vsitata quam παρατιλμὸν ῥαφανίδωσιν appellabant a verbo τίλλειν, quod est vellere: & à verbo ῥαφανιδοῦν, quod est rhaphano podicem perfodere: quam Catullus describit his versibus ad Aurelium. *Ah, tum te miserum, malique fati, Quem attractis pedibus patente porta Percurrent rhaphanique, mugilésque.* Aristophanes. Νεφ. Τί δ', ἢν ῥαφανιδωθῇ γε πειθόμενός σοι, τέφρᾳ τε τιλθῇ; ἕξει τινὰ γνώμην λέγειν τὸ μὴ εὐρύπρωκτος εἶναι; id est, quid si rhaphanis perfossus fuerit sua voluntate, ciner̀eque vulsus, poterítne negare se esse impudicum?

VT CVIDAM TESTEIS, C. QVAE SAL.] cùm anteà in omnibus libris impressis legeretur, quidam t. c. q; s. D. ferro, ego à duobus codicibus calamo exaratis admonitus, in quibus scriptum reperi *quoidam*, coniecturam feci totum hunc locum sic esse legendum, *Vt cuidam testeis caudámq; salacem Demeteret ferrum:* quæ quidem mea coniectura ita mihi vera, & certa videtur, vt neque quemquam in his litteris exercitatum à me dissensurum: neque loci huius sententiam cuiquam obscuram futuram putem.

CAVDÁMQVE SALACEM.] penem, caudam turgentem nominauit Satyr. 7. lib. 2. *turgentis verbera caudæ.* κέρκον, & οὐρὰν appellant Græci.

GALBA.] Seruius Galba iurisconsultus, & idem adulter.

MOECHATVR] propriè hoc verbo vsus est pro vxorem alienam, mulierem ingenuam adulterare.

QVÀ R. Q.] Quà: id est, qua ratione, &c. significat eos, quoque esse reprehendendos, ac vituperandos, qui libertinas ita perditè amant, vt neque rei, neque existimationi suæ parcentes, aut consulentes, maximis iacturis, summóque dedecore, atque infamia earum complexus emant.

MVNIFICO ESSE LICET.] sic habent omnes ferè libri veteres. in his tres Vatic. & Faërn. Iann. Torn. Nicot. Russ.

BENIGNVS] beneficus, liberalis: vt ferè semper: itémq. interdum bonus.

DARET QVANTVM S. E.] daret intra modum, patrimonium suum non profunderet.

HOC SE AMPLECTITVR VNO] hoc vno se venditat: hoc vno sibi placet: hoc vno se amat.

HOC AMAT, HOC LAVDAT,] sic habent omnes libri veteres, quos hìc nactus sum, Russard. Cleric. Nicot. ceteri: neq; aliter ij, quibus Romæ vsus sum.

ORIGINIS] mimæ cuiusdam & meretricis nomen. quidam libri vet. habent. *Origenis*, quos non sequor Commemorantur hæ tres nobiles meretrices, cùm ab aliis, tum à Seruio: quæ vno tempore, nempe ætate Ciceronis, floruerunt: Citheris, Volumnij liberta M. Antonium in castra secuta quæ a Virgilio Lycoris appellatur, quam Gallus perditè amauit: Arbuscula, Origo. profert hunc locum Seruius comment. in Gallum.

NIL FVERIT MI (INQVIT)] hic Marsæus his verbis sibi blandiebatur, suámq; hoc modo nequitiam, ac libidinem extenuabat.

VERVM EST CVM M. E. C.] hæc iam sunt Horatij, ita respondentis, quid tum postèa, si te ab vxoribus alienis abstines, cùm mimas, & meretrices impotentissimo amore persequaris? quem quidem amorem fac tibi minus esse damnosum: at est tibi turpior: grauiorémque tibi infamiæ notam inurit: multo autem maior existimationis, & famæ, quàm rei viro bono habenda ratio est.

QVAM RES] quàm res familiaris: quàm bona, & facultates.

AN TI-

AN TIBI ABVNDE P. 5.] dicit non satis esse personam, cum qua adulterium committitur, nempe matronam, vitare: sed operam prætereà dandam esse, vt existimationi nostræ consulamus, & vt ne rem nostram familiarem amoribus, & libidinibus exhauriamus. M. Tull. Phil. 2. M. Antonio nimium mimæ cuiusdam amorem maledicti loco obiicit, his verbis: *Venisti Brundisium, in sinum quidem, & complexum tuæ mimulæ. Quid est? num mentior? quàm miserum est id negare non posse, quod sit turpissimum confiteri?* hoc idem & Verr. Acc. lib. 5. *Huc tertia illa producta per dolum, atque insidias ab Rhodio tibicine, maximas in istius castris effecisse turbas dicitur, cum indignè pateretur vxor Cleomenis Syracusani, nobilis mulier, itemque Æschrionis honesto loco nata, in conuentum suum mimi Isidori filiam venisse. Iste autem Annibal, qui in suis castris virtute putaret oportere, non genere certari, sic hanc Tertiam dilexit, vt eam secum ex prouincia exportaret.*

REM PATRIS OBLIMARE.] consumere, perdere. verbum est à lima deductum. 24

PECCE'SNE] *peccésve* habent quidam libri veteres: sed legendum tamen puto *peccésne*, & ita loquitur Satyr. 8. *Cùm faber incertus scamnum, faceretne Priapum.*

TOGATA?] matrona adulterij conuicta, ac damnata, vt quidam volunt alij simpliciter meretricem interpretantur: & melius. Nam mulieres, quæ vulgò expositæ erant, in publicum togatæ prodibant, & togis vtebantur, vt à matronis stolatis distinguerentur. M. Tull. Philipp. 2. *Sumsisti virilem, quam statim muliebrem togam reddidisti.* Sic enim hunc locum restituerunt ex antiquiss. codice manuscr. Romano Muretus & Faernus. Mart. *Vis mage quæ meruit, mittere: mitte togam.*

VILLIVS IN FAVSTA SYLLAE G.] Fausta Fausti Syllæ filia, Antonio Miloni nupserat. quem Horatius hoc loco Longareni nomine videtur appellare. Nam quòd Porphyrio, & Acro per Villium volunt Milonem significari, per Longarenum, adulterum: id probare nullo modo possum, cùm alias ob causas, quas prætermitto, tùm quòd Horatius non exsolueret id, quod promisit, (promiserat autem se expositurum, quantis incommodis afficiantur, quantísque in periculis versentur adulteri) si faceret Annium Milonem Faustæ virum domo sua excludi, pugnis cædi, ferro peti: Longarenum autem adulterum impunè mœchari, & ex animi sententia in ædibus Milonis eo inuito, ac malè multato cum Fausta delicias facere. Itaq; arbitror vel Milonem hoc loco Longarenum nominari, vt intelligamus Villium adulterum ad Faustam introire meditantem, & conantem, à Milone & eius seruis fuisse pessimè acceptum: vel potiùs (quod quibusdam placet) vtrumque, & Villium, & Longarenum fuisse adulterum: sed Longareno bene processisse: Villio verò infeliciter. neque quemquam mouere debet, quòd Villium Fausti generum dicit. ita enim appellat, non quòd reuera sit Fausti gener, sed quòd eius filiam subigat, ac permolat: quemadmodum epist. ad Loll. 2. libr. 1. *sponsos Penelopæ* appellat eos, qui proci erant, non sponsi, eò quòd Penelopam sibi quisq; vxorem exoptaret.

EXCLVSVS FORE] foris, & forem, & fore Terentio Plauto, T. Liuio vsitata. Terent. Heaut. *Mane, mane. quid est quòd tam à nobis grauiter crepuit foris?* Plaut. Mil. glor. *Sed foris concrepuit hinc à vicino senis.* T. Liuius lib. 40. *forem ex æde Lunæ, quæ in Auentino est, ruptam tulit.* Dicta est autem foris, siue fores, quòd olim apud veteres Romanos foras, non intrò aperiebantur: vt scribit Seruius ad illum Virgilij locum Æneid. 1. *foribus cardo stridebat ahenis.* Hinc fieri videmus, vt apud Terentium & Plautum, vbi quis domo prodit, crepent fores. Nam qui domo foras prodibat, antequàm fores aperiret, crepitu illo significabat iis, qui per viam publicam iter faciebant, & eà fortè præteribant, vt sibi cauerent, ne à foribus læderentur.

LONGARENVS] alter adulter Villio felicior: seu, vt alij, Milo.

INTVS] domi: ἔνδον, vt loquuntur Græci, & ἔνδοι. Theocr. εἰδ. ιε. Συρακουσ. Ἔνδοι Πραξινόα; Εὐ Γοργοῖ φίλα ὡς χρόνῳ· ἔνδοι. ibidem, Θρύλλευ μεγάλως, ὅτι μοι τὸ βρέφος φωνεῖ ἔνδον.

HVIC] Villio adultero, cui malè processit.

MVTONIS] penis, caudæ salacis, mentulæ. Lucil. lib. 8. *Læsa cum lacrymas mutoni absterget amica.*

MALA TANTA] quibus tam malè multatur adulter.

ANIMVS] pars animi concupiscens. τὸ ὀρεκτικὸν μόριον.

MAGNO PROGN. DEP. COS. C. &c.] nobilem matronam, magnis maioribus prognatã.

VELATV'MQVE STOLA?] & fœminam stolatam? id est, matronam? Nam (vt docet Festus) *matronas eas ferè appellabant, quibus stolas habendi ius erat.*

MEA CVM CONFERB] cum tentigine rumpor.

DIVES OPIS NAT. SVAE] αὐτάρκης. suis opibus contenta.

TV SI MODÒ RECTE] hæc cohærent cum superioribus, hoc sensu. Quanto rectius te monet natura rebus ad victum, cultumque necessariis cumulata, nihilque externum desiderans, si

modò tu fugienda cum expetendis confundere, ac permiſcere nolis? quidam libri habent *ſtrenuè modo*: quæ ſcriptura dulcior, & concinnior eſt.

TVO VITIO, RERV'MNE L. N.] nihilne intereſſe putas vtrùm tuo vitio, id eſt, immoderata, & vitioſa cupiditate labores, an rerum, id eſt, pænuria, & egeſtate? atqui multùm intereſt, vtrùm quis ſuo, an rerum vitio laboret. exempli cauſa qui ſitiens aquam in medio poſitam, ac paratam ſpernit, vinum vel capitis periculo deſiderat, ſuo vitio laborat: qui bibere non vult, niſi aureo poculo, ſuo vitio laborat: qui verò præclarè ſecum agi putat, ſi aqua ſitim explere detur: ſed tanta inopia conflictatur, vt ne aqua quidem ſuppetat, is rerum vitio laborare dicendus eſt.

DESINE MATR. SECTARIER,] libri aliquot manuſcr. habent, *Deſine ſectari matronas.* quos non ſequor.

NEC MAG. HVIC INTER NIVEOS, &c.] nec magis tenerum eſt femur, aut crus rectius matronæ nobili, & vnionibus, ac ſmaragdis ornatæ, ſubintell. quàm togatæ. quin ſæpe togatæ femur tenerius eſt. ſignificat neq; nobilitatem, & generis ſplendorem, neq; ornatum & cultum corporis ad voluptatem rei Venereæ variæ valere, ſed naturã. *huic* autem legendum, & ita habent omnes libri manuſcr. non *hinc*, quod quidam ἀρχαϊσμῷ arbitrantur: neq; quemquam mouere debet, quòd ſupra proximè vſus ſit numero multitudinis, *matronas*. nam mutare numerum ſcriptoribus eſt vſitatum.

NIVEOS, VIRIDEI'SQVE LAP.] id eſt, vniones, & ſmaragdos: quibus ornantur matronæ nobiles,

SIT LICET HOC CHAERINTE T.] licet ames matronas vnionibus, & ſmaragdis, & auro collucenteis. Nam ſi hunc locum intelligẽdum arbitror, *hoc*, nempe vniones, & ſmaragdos, & cetera ornamenta in matronis admirari, iiſq; capi, & teneri. ſermonem ad Chærintum conuertit, qui matronas gemmis collucenteis ſectabatur. Alij hunc Chærintum, puerum formoſum, mollem, & impudicum fuiſſe, & gemmis tanquam fæminam, ornatum inceſſiſſe dicunt, hoc modo explicantes: *Sit licet hoc Chærinte, tuum*, hoc, nempe vniones & ſmaragdos geſtare. quòd mihi non diſplicet. Iam verò quòd in nonnullis libris manuſcr. reperitur ſcriptum *ſit licet hoc Chærinte tuo*: nullo modo probo.

MERCEM S. F. GESTAT] togata. mercem autem intellige eam corporis partem, quam meretrix habet venalem. non diſſimulabo, me in aliquot libris manuſcr. Nicotiano vno, duob. Ruſſard Cleric. *reperiſſe geſtat apertam: Quod ven. h. oſt.*

HONESTI] pulchri καλοῦ.

IACTAT.] coniunge negationis copulam cum hoc verbo, & cum his, *habétq; palam*, hoc modo, nec iactat, habétq; palam, ſi quid honeſti eſt, id eſt, nec venditat, aut oſtentat, & in luce collocat, & proponit ob omnium oculos, ſi quid pulchri eſt.

QVAERIT.] repete & hîc negationem, hoc modo, nec, ſi quid pulchri habet, id oſtentat, ac præ ſe fert: deformitatem autem, aut vitium aliquod corporis occultare ſtudet. Lucretius contra ait hoc omnium mulierum impudicarum eſſe commune, vt ſua mala ſuos amatores celare cõentur: bona in promtu habeant, lib. 4 his verbis, *Nec Veneres noſtras hoc fallit: quo magis ipſæ Omnia ſummopere hos vitæ poſtſcenia celant, Quos retinere volunt adſtrictosq; eſſe in amore, &c.*

REGIBVS HIC MOS EST, &c.] eandem cautionem, ac diligentiam in fæminis, quæ libidinis cauſa coluntur, vult adhiberi, atque in equis. Nam quemadmodum in equis pedum præcipuè habenda ratio eſt, cauendúmque ne capitis, & ceruicum pulchritudine capti, in pedibus, & tibiis, quæ maiorem curam deſiderant, ſimus negligentes: ſic in fæmina parùm debet commouere prudentem amatorem (ſi quis amator prudens reperiri poteſt) facies & forma: alia enim ſunt, quæ longè maioris ſunt ponderis quæq; in re Venerea magis dominãtur. Xenophon in libello περὶ ἱππικῆς ei qui equum ſit emturus, præcipit vt pedes primum inſpiciat, & diligenter conſideret. Quemadmodum enim (inquit) ædium nullus vſus ſit, ſi partes earum ſuperiores admodum ſint ornatæ, magnificæ affabrè factæ: fundamenta autem ſint vitioſa, malè materiata ac ruinoſa: ſic & equus bellicus nulli vſui ad bellum futurus eſt, ſi ſit κακόπους, id eſt, pedibus vitioſis etiam ſi cetera omnia eius membra ſint optima ac præſtantiſſima. ſic in lib. de arte poëtica, ſimilitudinẽ ſumit à regibus. *Reges dicuntur multis vrgere culullis, Et torquere mero, quem perſpexiſſe laborent, An ſit amicitia dignus. ſi carmina condes Nunquam, &c.* ſic M. Tull. frumentaria in ea parte, quæ eſt de decumano frumento, *Solere aiunt Barbaros Reges Perſarum ac Syrorum plureis vxores habere, his autem vxoribus ciuitates attribuere hoc modo: Hæc ciuitas mulieri in redimiculum præbeat, hæc in collum, hæc in crineis: ita populos habent vniuerſos non ſolum conſcios libidinis ſuæ, verum etiam adminiſtros. eandem ſ. . . , qui ſe regem . . . eſſe dicebat, licentiam, libidinémq; fuiſſe cognoſcite.* qui locus Ciceronis (vt dicam ἐν παρόδῳ) videtur è

Platone

Platone petitus, Alcib. primo. mendosè autem puto legi in quibusdam libris, *apertos*, cùm videatur potius legendum *opertos*, vt habent .o l. Vatic. Lambin. Torn. duo Nicol. Ruffard. totidem Clericanus, meus. Librorum veterum auctoritatem has ratione adiuuare, & confirmare possum, quod perspicuè Horatius mulierem cum equo comparat. Quemadmodum autem vtile est ei, qui equum emturus est, opertum inspicere: ne, dum caput, & ceruicem, & cluneis, & ceteras parteis corporis in promtu positas admiratur, cæcus fiat in pedibus considerandis, & ita fallatur: sic interest amatoris, meretricis amore potiùs, quam matronæ capi: quia meretrix neq; tegit eas parteis, quas habet venaleis, neq; ostentat eas, quæ sunt pulchriores.

FACIES] ὄψις, forma. Neque verò facies solùm de homine, aut equo, sed & de re alia qualibet dicitur. Virg. Georg. 1 in extr. *Tum multa scelerum facies.* Idem libr. 4. de apibus. *Vt binarum facies, ita corpora gentis.* M. Tullius pro Flacco. *Facies ciuitatis.* Idem Philipp. 8. *Facies senatus.*

INDVCAT] decipiat, in fraudem impellat.

HIANTEM] inhiantem, cupidum, capitis pulchritudine captum. quod accideret, si emeret apertum. Satyr. 5. libr. 2. *recoctus Scriba ex quinqueuiro coruum deludet hiantem.*

QVÒD PVLCHRAE CLVNES &c.] hæc sunt, quæ cupidum equi emtorem inducere possunt: & ita describitur pulcher equus a Virg. 3. Georg. *illi ardua ceruix, Argutumq; caput, breuis aluus, obesaq; terga.* Itaq; reges inspiciunt equos opertos. Animaduertendum *clunes*, ab Horat. vsurpari genere fœmineo, quod notat Nonius.

ARDVA CERVIX] Xenoph. eo, quem suprà commemoraui, libro, ἀπὸ γε μὴν τοῦ στέρνου ὁ μὲν αὐχὴν αὐτοῦ μὴ, ὥσπερ κάπρου, προπετὴς πεφύκοι, ἀλλ' ὥσπερ ἀλεκτρυόνος, ὀρθὸς πρὸς τὴν κεφαλὴν ἥκοι· id est, à pectore autem ceruix quidem eius ne, vt apri, prona, seu præceps nata sit, sed, vt galli gallinacei, recta ad caput eat. Oppianus libr. 1. κυνηγ. μετήορον, ὑψαύχην appellat, quo loco equum pulchrum describit: & Homer. Ιλιάδ. κ. δύω δ' ἵππω ὑψαύχενε: id est, vt interpretatur Eustath. ὑψαύχενας: duos equos arduis ceruicibus: & Virg. eo, quem paullò antè posui, loco *illi ardua ceruix, &c.*

HOC ILLI RECTE, NE CORP. &c.] id est, hunc illi morem rectè instituerunt, vt ne quis venustissimas corporis parteis in equo acutissimè cernat, vitiosas autem, & imbecillas prætereat. 26

LYNCEIS OCVLIS] acutissimis Idas, & Lynceus Apharei filij: quorum Lynceus minor natu tam acuta oculorum acie fuisse traditur, vt ea per densos etiam quercetorum truncos, ac stipites, atque adeò vsque ad inferos vim suam exprомeret. vide Pausan. Mess. de Lynceo. Apoll. lib. 1. Ἀργον. Λυγκεὺς δὲ καὶ ὀξυτάτοις ἐκέκαστο Ὄμμασιν, εἰ ἐτεόν γε πέλει κλέος, ἀνέρα κεῖνον Ῥηϊδίως καὶ νέρθεν ὑπὸ χθονὸς αὐγάζεσθαι. id est, Lynceus autem acutissimis instructus erat à natura oculis, siquidem verum est quod de eo fertur, illum facilè etiam sub terram ad inferos oculorum aciem contendisse. Theocr. Διοσκούρ. ἀκέλευθος ὁ μέγα πι Λυγκεύς. id est, acribus oculis Lynceus. & Pind. Νεμ. εἰδ. ι. κεῖνος γὰρ ἐπιχθονίων πάντων γένετ' ὀξύτατον ὄμμα. Aristoph. in Pluto. Βλέποντ' ἀποδείξω σ' ὀξύτερον τοῦ Λυγκέως. Erasmus hic legit *Lyncei*, non *Lynceis*. ego vtramque lectionem probabilem esse puto: sed hanc receptam magis Horatianam.

HYPSAEA CAECIOR, &c.] cæcis oculis ea quæ mala sunt, cernas, id est, non cernas tale est illud Od. vii. lib. 3. *nam scopulis surdior Icari Voces audit adhuc integer.* Hypsæam mulierem coniicere licet cæcam fuisse, vel parùm vidisse: nihil autem, præter coniecturam, comperti de ea habemus: nisi quòd Porphirio tradit, Planciam Hypsæam vitiosos oculos habuisse: quam hic ἐν παρόδῳ carpit Horat.

Ó CRVS, Ó BRACHIA.] hæ sunt exclamationes admirationis plenæ, hominis togatas consectantis potiùs, quam matronas: & in togatis alia probantis: alia improbantis: quæ quidem potestas cuiuis datur, cum in eis liceat non solum crura, vtpote quæ breuioribus vestibus vtantur, sed etiam reconditas corporis parteis spectare: quod idem non licet in matronis.

VERVM DEPYGIS, N. B.] hæc improbat amator in togata depygis est, quæ nateis habet macras, graciles, & depressas: idcircò reiicienda. notæ sunt contra puellæ illæ καλλίπυγοι, i. pulchris natibus. apud Athen. lib. 12 quæ cum pauperis patris filiæ, atque indotatæ: non alio nomine præclarè & splendidè fuerunt collocatæ, quàm quòd à duobus fratribus honesto loco natis, καλλίπυγοι habitæ, & repertæ sunt. ex quo templum Venerei posuerunt: quam καλλίπυγον nominarunt. mulierem depygem ἀπυγον & λισπόπυγον appellat Aristophanes. pyga nomen Græcum est, quo nates significantur. vtitur eo infra Horatius hac Satyr. in extr. *Ne nummi pereant, aut pyga, aut denique fama.* ex quo πυγίζειν verbum obscœnum, quo vtitur Theocritus εἰδ. ε. Depugis autem habent aliquot libri veteres. quod æquè rectum est. nam υ Græcum, est u Latinum.

NASVTA] nasus nimiùm longus in puella, aut muliere, non laudatur. Catull. *Salua nec minimo puella, naso:* nec pes longior. Idem Catull. ibid. *Nec bello pede, Nec nigris ocellis, Nec longis digitis.* sic Theocritus, ἐργατίνας, ὦ Βουκαῖε. Μάντις τοι τὰν νύκτα χροΐξεται ἁ καλαμαία: id est, noctu tibi adiacebit vates in calamis nascens & habitans: hoc est locusta: ad quem locum notat interpres: ἔστι δὲ ἀκρὶς ἐν τῇ καλάμῃ γινομένη, καὶ καλεῖται μάντις. ἴσως οὖν, &c. sequitur, Ἔστι δὲ χλωρὰ ἢ ὠχρὰ καὶ μακροὺς τοὺς ἐμπροσθίους πόδας ἔχουσα καὶ λεπτοὺς καὶ συνεχῶς αὐτοὺς κινοῦσα: id est, Est autem locusta, quæ in calamis nascitur, & vates appellatur. Fortasse igitur, &c. Est autem pallida seu viridis, & longis pedibus, & gracilibus, & assiduè eos mouens.

MATRONAE, PRAETER] idest, ex omnibus autem matronæ membris nullum præter faciem aspicere licet.

NI CATIA EST] hæc matrona præter decorum vestitu breuissimo vtebatur, vt crurum pulcritudinem in promtu haberet, atq; ostentaret. icircò ab Horat. vrbanè notatur.

DEMISSA VESTE] longa, & talari veste. quæ mulierum, & maximè matronarum propria est: vt suprà diximus, ibi *Malthinus tunicis demissis*, &c. Nam meretrices breuioribus vtebantur vt & paullo antè diximus.

SI INTERD. P.] si matronam amabis: si matronæ concubitum concupisces: qui & lege vetitus est: & multis difficultatibus obseptus, atq; obuallatus.

VALLO CIRCVMDATA] difficilia expugnatu. tralatio ducta à re militari.

HOC] difficultas potiendi.

MVLTAE TIBI TVM OFFICIENT RES] quidam libri veteres habent, *tum officiunt res:* quæ scriptura ferri potest: nonnulli *dum efficiunt res:* quæ reiicienda est. alij omnes, vt vulgati, & vt edidimus, *tum officient res.*

CINIFLONES] cinerarij, qui calamistris crineis inurunt.

STOLA] vestis muliebris, vt diximus. M. Tull. Philip. 2. *& tanquam stolam dedisset, in matrimonio stabili & certo collocauit.* ex quo Cæsar Caligula Liuiam proauiam suam, *Vlyssem stolatum* nominare solebat, significans, eam mulierem esse astutissimam.

PALLA] hic appone distinctionis notam. *Est autem palla, mulieris honestioris vestimentum*, inquit Non. Marcellus.

PLVRIMA] plurima denique alia, quæ tibi obstent, quo minus totum matronæ corpus planè, & purè abs te perspici possit.

INVIDEANT] tralatio est, obstent, ac prohibeant, quo minùs tibi res purè appareat.

ALTERA] rogata, seu meretrix.

NIL OBSTAT COIS TIBI,] sic mihi videtur distinguendus hic locus: non, vt in vulgatis: in quibus distinctionis nota locatur post verbum *obstat.* erant autem Coæ, vel, vt alij volunt, Ceæ vestes, tenuissimæ, mollissimæ, ac delicatissimæ: & veluti vitreæ ac pellucidæ, à Co, vel Ceo insula, vbi fiebant, sic appellatæ. Tibull. lib. 2. eleg. 3. *Illa gerat vestes tenueis, quas fœmina Coa Texuit, auratas disposuitque vias.* Taleis vesteis, vitreas appellat Varro *quorum vitrea toga ostentant tunicæ clauos.* Sed non celabo lectorem, quosdam libros veteres habere: *Altera nil obstat. Chloris tibi pane videre est, Vt nudam.* quæ scriptura non est reiicienda.

METIRI POSSIS OCVLO LATVS] ita omnia habet in promtu, vt solo aspectu, longóne, an breui sit látere, iudicare possis.

PRETIVMQVE,] suprà dixit eam apertè, quod venale habet, ostendere, & mercem sine fuco gestare, quo circa conuenienter nunc pretij nomine vtitur.

LEPOREM VENATOR] verba sunt amatoris matronarum.

POSITVM SIC] sic appositum, id est, sine cursu, & labore venationis sibi appositum: vel ita positum, vt manu capere possit: sed priorem explicationem magis probo. & ita vsurpauit Satyr. 2. lib. 2. *Vix tamen eripiam, posito pauone velis quin Hoc potius, quàm gallina, tergere palatum.* & Satyr. vlt. lib. 2. *Vidimus & merulas poni, & sine clune palumbes.* sic autem, accipiendum δεικτικῶς, vt Od. XI. lib. 2. *sic temere.* Talis erat Xerxes ille Darij filius: (sic paruis magna componere liceat) qui negabat se caricas Atticas gustare velle venaleis ad se allatas, & ita sibi appositas: sed tum demum se libenter & iucundè comesurum, cùm eam terram, quæ eas genuisset, & extulisset, armis partam obtineret.

CAPTAT, ET APPONIT] hunc locum in omnibus libris, & manuscriptis, & excusis deprauatum restitui, vnius litteræ immutatione facta, coniectura dumtaxat ad veram scripturam ductus, à nullis codicibus adiutus. miror autem tam manifestum mendum, vel, vmquam admissum esse: vel semel admissum, tamdiu in codicibus hæsisse. Ne longum faciam, huius loci sic emendati hæc sententia est. Quemadmodum (inquit amator matronarum) venator in medijs frigoribus,

frigoribus, altissimísque niuibus léporem sectetur, id est, sectari non recuset: quem, si ei ab alio captus, & sine ipsius labore detur, atque apponatur, ne tangere quidem velit: nunc autem per niueis, & frigora sectatur, & captat, atque ita captum summa cum voluptate sibi apponi iubet: sic ego fœminas in medio positas, & meretrices sperno: matronas, quæ non nisi cum labore, & periculo expugnantur, peto & persequor. ita locutus est sup. Od. 2. epod. *Pauidúmque léporem, & aduenam laqueo gruem, Iucunda captat præmia.* & proximo versu idem verbum vsurpat. Cùm ego hæc scripsissem, & edidissem quattuor abhinc annos, vir quidam doctissimus à me dissentiens, Pseudacronem secutus, vulgatam huius loci explicationem iam a me explosam, & abiectam, deintegro excitauit, ac reuocauit in medium, verba ipsa Acronis vsurpans, nihílque de suo præterea afferens. sic enim ille: *Amator*, inquit, *cantat quomodo venator libenter sectetur in niue léporem: sic appositum in ferculo tangere nolit: & mox addit,* (hoc enim est apponit) *suum amorem esse similem, &c.* sequitur deinceps, *& cùm versiculos dicat, satis indicat, versus superiores pro cantico accipi debere, vt explicaui.* hactenus ille. Ille verò vehemẽter fallitur, cum suo Acrone, cuius verba cadentia tollit: & piget me toties explicationem tam absurdam refellere: Quid enim ineptius, quàm ita loqui: *amator cantat*, id est, cantando exponit, *vt*, id est, quo modo, *venator sectetur &c. & apponit*, id est, addit ad superiora, quæ dixit, seu cantauit, *meus amor, &c.* Nam primùm hoc contendo, non posse ita Latinè dici, vt illi volunt *cantat vt*, seu *quomodo venator, &c.* deinde *apponit*, pro addit, seu adiungit iis, quæ dixi, non reperietur in tota lingua Latina. Præterea hæc verba, *Hiscene versiculis*, nullo modo arguunt, neque declarant, superiora illa esse cantata. Nam si hoc verum esset, personæ omnes, quas hîc loquenteis facit Horatius, cantarent, cum versiculi sint: quod ineptum atque absurdum dictu est. Postremò in his verbis, *meus est amor huic similis*, est ἀνταπόδοσις. At inter similitudinis partẽ eam, quæ assumta est ad aliquid illustrandum, & ἀπόδοσιν, id est, redditionem, nihil debet ex persona scriptoris interponi: quod hic fieri volũt. essent enim hæc Hor. verba, *Cantat & apponit*, illorum ratione. Maneo igitur in sententia, & dico, *captat* legendum esse, & *apponit*, explicandum, apponit ad comedendum, & cetera, vt supra. Nam piget eadem toties inculcare.

HISCENE VERSICVLIS] loquitur nunc Horatius. & fortasse hæc verba locum errori, & errato dederunt Acroni, & Porphir. & iis, qui eos secuti sunt.

NÓNNE CVPIDINIBVS ST. N. M] .i. nónne cupiditates sunt aliquæ naturales, eædémque à natura finitæ, ac terminatæ? Non sum secutus eos codices veteres, qui habent *statuat*.

QVEM, QVID LAT. SIBI, QVID S. D.] i. quem modum, seu finem cupiditatum, vtilius est quærere, & superuacaneas, miniméque necessarias cupiditates amputare, subaudiendum, quam cupiditates habere infinitas, miniméque necessarias. modus autem cupiditatum in eo positus est, vt expetamus ea, quæ natura desiderat, & quibus sine dolore carere non potest: ea non expetamus, quibus facilè potest carere. hunc igitur locum sic explico studiosorum causa, quibus videri solet impeditus, atque implicatus. nónne cupiditatibus natura modum constituit, quem quærere, videlicet quid natura sibi deesse ferre possit, quid sit dolitura deesse, id est, qua re facilè carere possit, qua non possit: & discernere inania, ac superuacua à plenis & necessariis vtilius est, quàm cupiditatibus inanibus, miniméque necessariis æstuare?

INANE ABSCINDERE SOLDO?] id est, inania ab iis, quæ sunt plena ac solida resecare? inanis est cupiditas esurienti, verbi causa, poscere phasianum, pauonem, acipenserem, & similia: inane est sitienti, vinum Falernum, Calenum, Lesbium desiderare: necessarius est esurienti panis, sitienti aqua: & harum rerum copia plena & solida est, illarum autem inanis. vide annot. ad illum locum: *adde, Queis humana sibi doleat, &c.* sat. 1. 28

NVM, TIBI CUM FAVCES V. S.] inductione probat, cupiditates non necessarias esse circuncidendas, & resecandas, neque eis esse vllo pacto obtemperãdum, hoc modo: quis sitiens malit siti enecari, quam non ex quolibet vase bibere? quis esuriens nolit alio cibo, quàm pauone, aut rhombo famem explere? Quis igitur libidine inflammatus, cùm ei suppetat, & præstò sit ancilla, cuius complexu libidinis flammam restinguat, malit cupiditate rei venereæ excruciari, matronæ concubitum expetens, atque exspectans, quàm præsenti, & parato remedio vti?

FASTIDIS] fastidiosè aspernaris, ac reiicis, vt suprà Od. 1. lib 3 *somnus agrestium Lenis virorum, non humileis domos Fastidit*, &c. epist. ad Iulium Florum lib. 1. *Fastidire lacus, & riuos ausus apertos*, & Sat. prox. *sic nos debemus amici, Si quod sit, vitium non fastidire.*

TENTIGINE RVMPI] tentigo a tendẽdo est nominata: quæ significat hoc loco libidinem ardentissimam, per quam alicui penis valdè intenditur. Periculum est autem, ne, quæ nimiũm tenduntur, rumpantur. hoc igitur periculum, atque hunc tentiginis dolorem, vt parabili & facili concubitu leuet, ac minuat, suadet. fœdum ac nefarium illud in Priapeiis. *Turpe quidem factu: sed, ne tentigine rumpar, &c.*

PARABILEM] quæ facilè parari potest, & quæ paruo constat, εὐπόριστον, εὐώνητον.

ILLAM POST PAVLLO, SED PL.] id est, illam autem Venerem, seu mulierem, quæ mihi quærenti, quando veniam, aut quando sit ipsa ventura, respondet, pòst paullo, seu post paullum: aliàs quærenti facturáne sit mihi sui corporis copiam, respondet se facturam, sed pluris: aliàs respondet, se mihi gratificaturam, si modò exierit vir: hanc (inquam) Philodemus ait Gallis esse relinquendam, seu dandam, tam caram, ac difficilem, (mala enim solemus hostibus, & inimicis precari, vt annotauimus sup. ad Od. 27. lib. 3.) sibi autem optat eam, quæ, &c. Fuit autem Philodemus, seu Philodamus, philosophus Epicureus, idémq; poeta: qui cum L. Pisone aliquandiu vixit: de quo M. Tullius in orat. in Pisonem. *Est quidam Græcus, qui cum isto viuit, homo, verè vt dicam, sic enim cognoui, humanus: sed tamdiu, quamdiu cum alijs est, aut ipse secum, &c.* & lib. 2. de finib. bon. & mal. in extr. *Credo, Syronem dicis, & Philodamum cùm optimos viros, tum doctissimos homines.* Alij legunt Philo, demus, ait: quæ lectio videtur facilior quidem, & planior, verùm tamen prior altera probatur magis omnibus eruditis: & fortasse idem significat Martialis lib. 9. in eo epigr. cuius principium est, *Hanc volo, quæ facilis, quæ palliolata vagatur, &c.* sequuntur hi versus, *Poscentem nummos, ac grandia verba sonantem Possideat crassi mentula Burdegali.* vocem *Gallis*, alij explicant ita, vt intelligantur Cybeles sacerdotes, quia cùm illi sint eunuchi, faciliùs ferre morã possunt. in quibusdam exemplaribus antiquis scriptum est *post paullum.* Legenda autem sunt hæc membratim, & singillatim, vt rectè admonet Porph. nempe hoc modo *post paullo: sed pluris: si exierit vir.*

SIBI, QVAE NEQVE MAGNO ST. P.] i. sibi autem optabat. subaudi, eam, quæ neq; magno constet, neque vocata, longam moram interponat. animaduerte autem, hanc fœminam, quæ non cunctetur, opponi illi quæ respondeat se pòst paullo venturam, aut differat in id tempus, quo exierit vir: eam, quæ non magno constet, ei quæ plus poscat, quàm solita sit, aut quàm amator promittat.

MVNDA HACTENVS, &c.] tantam munditiem, tantúmque ornatum adhibens, vt neque cerussa malas candefaciat, aut vlla alia re muliebri expoliat, neque veram corporis staturam crepidarum altitudine augeat: quæ duo in vxore sua improbat Ischomachus apud Xenophon. in OEconomico, his verbis: ἐγὼ οὖν ποτε (ἔφη) ἰδὼν περὶ αὐτήν, ὦ Σώκρατες, ἐντετριμμένην πολλῷ μὲν ψιμυθίῳ, ὅπως λευκοτέρα ἔτι δοκοίη εἶναι, ἢ ἦν· πολλῇ δ' ἐγχούσῃ, ὅπως ἐρυθροτέρα φαίνοιτο τῆς ἀληθείας· ὑποδήματα δ' ἔχουσαν ὑψηλά, ὅπως μείζων δοκοίη εἶναι, ἢ ἐπεφύκει, εἰπέ μοι, ἔφην, ὦ γύναι, &c. Ἐμὲ οὖν τοίνυν νόμιζε, εἰπεῖν ἔφη ὁ Ἰσχόμαχος, ὦ γύναι, μήτε ψιμυθίου, μήτε ἐγχούσης χρώματι ἥδεσθαι μᾶλλον, ἢ τοῦ σοῦ. i. ego igitur (inquit) cùm aliquando ô Socrates, eã vidissem multa cerussa suffectã, vt candidior: multa anchusa, vt rubicundior, quàm re vera esset, videretur: calceis autem vtentem altis, vt maior, quàm nata esset: dic mihi, inquam, vxor, &c. me igitur hoc dicere puta, inquit Ischomachus, ô vxor, neque cerussam, neque anchusam mihi tuo colore esse iucundiorem. eodem pertinent illa Propert. lib. 1. *Quid iuuat ornato, &c. Naturæque decus mercato perdere cultu: Nec sinere in proprijs membra nitere bonis?* Idem lib. 2. *Vt natura dedit, sic omnis recta figura: Turpis Romano Belgicus ore color.*

HAEC VBI SVPPOSVIT] vtitur eodem verbo ad eandem rem Catullus, *Noli admirari, quare tibi fœmina nulla, Ruse, velit tenerum supposuisse femur.* sententia autem huius loci hæc est, Hæc vbi dexteram corporis partem, seu dextrum latus, meo lateri læuo supposuit, ita vt hæc mihi sit læua, ego ei dexter: mihi Iliæ & Egeriæ instar est. Quidam hic significari putant Veneris modum omnium simplicissimum, ac facillimum, vel Ouidij iudicio. sic enim ille lib. 3. de arte amandi, *Mille modi Veneris: simplex, minimiq; laboris, Cùm iacet in dextrum semisupina latus* sed vt cum Ouidio congruat Horat. legendum videtur, *dextrum corpus mihi læuo.* in Torn. quidem *læuo* ascriptum reperi.

29

NEC VEREOR] quidam libri calamo exarati habent, *Nec metuo*, quod idem valet: & fortasse magis ad hunc locum quadrat.

RECVRRAT] fortasse aliquid de vxoris impudicitia vel per se suspicans, vel etiam ab aliquo domestico, aut vicino certior factus.

IANVA FRANGATVR, &c.] ianua frangatur à viro redeunte, vel adulterum & vxorem vnà cum eo comprehendere cupiente: vel eò quòd sibi fores tardius aperiantur, calcibus & saxis eas pulsante. *Laniua*, primus est domus ingressus, dicta à Iano, cui omne principium dicatum est, vt scribit Seruius quodam in loco commentar. in lib. 1. Æneid.

VEPALLIDA] sic restituimus auctoritatem veterum lib. Vatic. Iann. Faërn. Tornes. & aliorum omnium, quamuis ve pallida diuisim legatur, secuti, atque hanc scripturam agnoscunt Porphyr. & Acron. Et certè sine librorum manuscriptoru*m* testimonio, ex ipsa orationis structura, atq; ex verborum cursu facilè erat hoc mendũ tollere. nam totus hic sermo est *ἀσύνδετος*

ab illis

ab illis verbis, *Vir rure recurrat*, vsq; ad hæc, *egomet mi.* vepallidus autem idem ferè valet, quod malè & miserè pallidus: vel aliquantum pallidus. nam ve, in compositione interdum auget, interdum minuit, vt in his, *Vesanus, Vecors, Vegrandis.* quod proximum nomen item emendauimus in oratione de leg. Agrar. contra Rull. ad popul. Nam cùm antea legeretur in omnibus exempl. vulg. *quem hominem vt grandi macie torridum*, siue *horridum*, &c. nos viris doctissimis probauimus coniecturã nostram, quæ est, legendum esse *Vegrandi*. Pompeius Festus prætereà nomine *Vegrande*, ait significari vel malè grande, vel parùm grande. vide eundem in nomine *Vesculi*, & *Vescum*.

CONSCIA] ancilla, vt satyr. 7. libr. 2. *peccati conscia herilis*. animaduerte autem hoc loco esse pulcherrimam antithesim, mulier vepallida lecto desiliat: ancilla culpæ herilis conscia, se miseram exclamet: hæc nempe ancilla, cruribus metuat: illa autem, nempe vxor à viro suo deprehensa, doti. amittebant enim dotem maritæ in adulterio deprehensæ. sed eas interficere viro ne deprehensas quidem, licebat iure ciuili: patri licebat.

DISCINCTA TVNICA] magna adulteri trepidatio, magnúsq; timor exprimitur, qui ita vrgeatur à viro, vt discincta tunica, & pede nudo fugere cogatur. Non solebant autem veteres in publicum discincti prodire. notum est illud, *Discincta veste, discinctus animus*. Postremò milites, qui fugerant, aut, qui flagitium aliquod aliud militare admiserant, discincti sub iugo transire cogebantur.

NE NVMMI PER. AVT PYGA, &c.] id est, ne pecunia multer, néve, si soluendo non sim, pudicitia mihi eripiatur, aut ne nateis meas percurrant raphaníque, mugilésque, vt ait Catull. aut denique ne damner lege Iulia de adulteriis.

AVT PYGA] pyga, πυγὴ, Græcum nomen est, quod nateis significat. nonnulli codices antiqui habent *puge*, Latinis litteris scriptum. sic supra eadem Sat. *Depugis*.

FABIO VEL IVD. V.] etiam Fabio iudice obtinebo, miserum esse deprehendi: qui fortasse fuit aliquando deprehensus. quòd autem ad loquendi genus attinet, sic loquitur Liuius lib. 27. *Quem tum principem ciuitatis esse, vel Annibale iudice victurus esset*. & Hor. sat. 3. lib. 2. *Vincet enim stultos ratio insanire nepotes*. & Sat. 3. lib. 1. *Nec vincet ratio, tantumdem vt peccet, idemque, &c.* C. Matius ad Cicer. epist. lib. 2. *Id quidem me cupere, nisi & anteacta vita, & reliqua mea spes tacente me probat, dicendo vincere non postulo.*

SATYRA III.

Eos primùm reprehendit, qui quum ad sua ipsorum vitia conniueant, in alienis videndis acumine oculorum valent. Deinde amatorum & patrum exemplo leuiora vitia in amicitia dissimulãda esse docet. Postremò ad reprehensionem Stoici paradoxi delabitur, quo paria esse peccata dicunt.

OMnibus hoc vitium est cantoribus inter amicos
Vt numquam inducant animum cantare, rogati:
Iniussi numquam desistant. Sardus habebat
Ille Tigellius hoc. Cæsar, qui cogere posset*
Si peteret per amicitiam patris, atque suam, non
Quicquam proficeret: si collibuisset ab ouo*
Vsque ad mala citaret, Io Bacche, modò summa*
Voce, modò hac, resonat chordis quæ quattuor ima.
Nil æquale homini fuit illi: sæpe velut, qui*
Currebat, fugiens hostem: persæpe velut si
** Iunonis sacra ferret. habebat sæpe ducentos,*
Sæpe decem seruos. modò reges, atq; tetrarchas,
Omnia magna loquens. modò sit mihi mensa tripes, &
Concha salis puri, & toga, quæ defendere frigus,
Quamuis crassa, queat. decies centena dedisses
Huic parco, paucis contento: quinque diebus
Nil erat in loculis: noctes vigilabat ad ipsum 30

Mane: diem totum stertebat. nil fuit vnquam
Sic* impar sibi. nunc aliquis dicat mihi, quid tu?
Nullane habes vitia? immò alia, & fortasse minora.
Manius absentem Nouium cùm carperet: heus tu,
Quidam ait, ignoras te? an, vt ignotum, dare nobis
Verba putas? egomet mi ignosco, Manius inquit.
Stultus, & improbus hic amor est, dignúsque notari.
Cùm tua peruideas oculis mala lippus inunctis,
Cur in amicorum vitiis tam cernis acutum,
Quam aut aquila, aut* serpens Epidaurius? at tibi contrà
Euenit, inquirant vitia vt tua rursus & illi.
Iracundior est paullo, minùs aptus* acutis
Naribus* horum hominum, rideri possit, eò quòd
*Rusticius tonso toga defluit: & male laxus
In pede calceus hæret: at est bonus, vt melior vir
Non alius quisquam: at tibi amicus: at ingenium ingens
Inculto latet hoc sub corpore. denique te ipsum
*Concute, numqua tibi vitiorum inseuerit olim
Natura, aut etiam consuetudo mala. namque
*Neglectis vrenda filix innascitur agris.
Illuc* præuertamur, amatorem quòd amicæ
Turpia decipiunt cæcum vitia: aut etiam ipsa hæc
Delectant: veluti Balbinum* polypus Agnæ.
Vellem in amicitia sic erraremus: & isti
Errori nomen virtus posuisset honestum.
At pater vt nati, sic nos debemus amici,
Si quod sit vitium, non fastidire. strabonem
Appellat pætum pater: & pullum, male paruus
Si cui filius est: vt abortiuus fuit olim
Sisyphus. hunc varum, distortis cruribus: illum
Balbutit scaurum, prauis fultum male talis.
Parcius hic viuit? frugi dicatur. ineptus,
Et iactantior hic paullò est? concinnus amicis
Postulat, vt videatur. at est truculentior, atque
Plus æquo liber? simplex, fortísque habeatur.
*Caldior est? acreis inter numeretur. opinor
Hæc res & iungit, iunctos & seruat amicos.
At nos virtutes ipsas inuertimus: atque
*Sincerum cupimus vas incrustare. probus quis
Nobiscum viuit? multum est demissus homo. illi
Tardo, cognomen pinguis damus. hic fugit omneis
Insidias, nullíque malo latus obdit apertum?
(Cùm genus hoc inter vita versetur, vbi acris
Inuidia, atque vigent vbi crimina) pro bene sano,
Ac non incauto, fictum, astutúmque vocamus.
Simplicior quis at est? (qualem me sæpe libenter
Obtulerim tibi, Mæcenas) vt forte legentem
Aut tacitum* appellet, quouis sermone molestus?

Communi sensu planè caret, inquimus. eheu
Quàm temerè in nosmet legem sancimus iniquam!
Nam vitiis nemo sine nascitur. optimus ille est,
Qui minimis vrgetur. amicus dulcis, vt æquum est,
Cùm mea compenset vitiis bona, pluribus hisce,
(Si modo plura mihi bona sunt) inclinet, amari
Si volet hac lege in trutina ponetur eadem.
Qui ne tuberibus propriis offendat amicum,*
Postulat, ignoscat verrucis illius. æquum est,
Peccatis veniam poscentem, reddere rursus.
*Denique, * quatinus excidi penitus vitium iræ,*
Cetera item nequeunt stultis hærentia: cur non
Ponderibus, modulísque suis ratio vtitur? ac, res
Vt quæq; est, ita suppliciis delicta coërcet?
Si quis eum seruum, patinam qui tollere iussus,
Semesos pisceis, tepidúmq; ligurrierit ius,
In cruce suffigat: Labeone insanior, inter
Sanos dicatur. quanto hoc furiosius, atque
Maius peccatum est? paullùm deliquit amicus:
*Quod nisi concedas, habeare insuauis, * acerbus,*
Odisti, & fugis, vt Drusonem debitor æris:
Qui, nisi cum tristes misero venère kalendæ,
Mercedem, aut nummos vndeunde extricat: amaras,
*Porrecto iugulo, * historias, captiuus vt, audit.*
Comminxit lectum potus: mensáve catillum
** Euandri manibus tritum deiecit: ob hanc rem,*
Aut, positum antè mea quia pullum in parte catini
Sustulit esuriens: minus hoc iucundus amicus
*Sit mihi? * quid faciam, si furtum fecerit? aut si*
*Prodiderit commissa * fide? sponsúmve negarit?*
*Queis * paria esse ferè placuit peccata, laborant,*
Cum ventum ad verum est: sensus, moresque repugnant,
Atque ipsa vtilitas, iusti propè mater, & æqui.
Cùm prorepserunt primis animalia terris,
Multum, & turpe pecus. glandem, atque cubilia propter,
Vnguibus, & pugnis, dein fustibus, atque ita porro
Pugnabant armis, quæ post fabricauerat vsus:
Donec verba, quibus voces, sensúsque notarent,
Nomináque inuenere. dehinc absistere bello,
Oppida cœperunt munire, & ponere leges,
Nequis fur esset, neu latro, neu quis adulter.
Nam fuit ante Helenam cunnus tæterrima belli
Causa: sed ignotis perierunt mortibus illi,
Quos Venerem incertam rapienteis more ferarum,
Viribus editior cædebat, vt in grege taurus.
Iura inuenta metu iniusti fateare necesse est,
Tempora si, fastósque velis euoluere mundi.
Nec natura potest iusto secernere iniquum,

** Diuidit vt bona* diuersis,fugienda petendis:*
** Nec vincet ratio hoc,tantundem vt peccet,idémque,*
Qui teneros caules alieni fregerit horti:
Et qui nocturnus diuûm sacra legerit.assit*
Regula,peccatis quæ pœnas irroget æquas,
Ne scutica dignum,horribili sectere flagello.
Nam,vt ferula cædas meritum maiora subire
Verbera,non vereor:cùm dicas esse pares res
*Furta latrociniis:& * magnis parua mineris*
Falce recisurum simili te,si tibi regnum
Permittant homines.si diues,qui sapiens est,
Et sutor bonus,& solus formosus,& est rex:
** Cur optas,quod habes?non nosti,quid pater,inquit,*
32 *Chrysippus dicat:sapiens crepidas sibi numquam,*
Nec soleas fecit:sutor tamen est sapiens. quo?*
Vt,quamuis tacet Hermogenes:cantor tamen,atque
Optimus est modulator:vt Alfenus vafer,
Abiecto instrumento artis,clausáque taberna,
Sutor erat:sapiens operis sic optimus omnis
Est opifex solus:sic rex. vellunt tibi barbam*
Lasciui pueri:quos tu nisi fuste coërces,
Vrgeris turba circum te stante:miserque
** Rumperis:& latras magnorum maximè regum.*
*Ne longum faciam: *dum tu quadrante lauatum*
Rex ibis:neque te quisquam stipator,ineptum
Præter Crispinum,sectabitur: & mihi dulces
Ignoscent,si quid peccauero stultus,amici:
Inq; vicem illorum patiar delicta libenter:
Priuatúsq; magis viuam te rege beatus.

SARDVS HABEBAT ILLE TIG.] Hermogenes,de quo superiore saty.

CAESAR, QVI COGERE P.&c.] Cæsar, qui cogendi potestatem haberet, si eum oraret per amicitiam Iulij Cæsaris patris,& suam,ab eo non impetraret,vt caneret.

PATRIS] auunculi sui natura:patris iure ciuili,id est,adoptione.

AB OVO VSQVE AD MALA] prouerbium est, quod valet à prima mensa ad secundam. M.Tull.lib.9.epist.ad Varr. *Integram famem ad ouum affero*. Apponebant enim etiam veteres oua in prima mensa: quod vel ex Athenæo lib.2.cognoscere licet. quamquam idem tradit libr. 14.etiam in secunda mensa apponi solita,his verbis, *ἐδίδοτο δὲ καὶ ᾠὸν ἐν τῇ δευτέρᾳ τραπέζῃ*.

CITARET IO BACCHE] probabile est carmen quoddam fuisse in laudem Bacchi hoc principio, *io Bacche* aut,in quo hæ voces identidem iterarentur. Quia autem *io Bacche* vocandi casus est,verbo citandi aptissimo,& conuenientissimo vsus est:proinde ac si diceret Horatius: Tigellius ille,si ei collibuisset, carmina in Bacchi laudem caneret, Bacchúmque identidem appellaret,atq; inuocaret. *io* autem vox est,lætitiam animi significantium, vox triumphantibus gratulantium, vox inclamantium, & inuocantium. Tibull. *Agna cadet vobis,quam circum rustica pubes Clamet io,messeis, & bona vina date*. Ita & triumphantibus acclamabant *io triumphe*. vt suprà annot.ad Od.9.epod. sed Adr.Turnebus existimabat legendum, *Io Bacche*.

MODÒ SVMMA VOCE, MODÒ H. R.] modò acutissima,modo grauissima voce. Intellige,hunc Tigellium hoc loco vno tempore & voce, & fidib. cecinisse: organóq; quatuor chordarum,quod *τετράχορδον* appellant Græci,vsum esse. *resonat* autem excudendum curaui codices veteres secutus:ex quibus tamen nonnulli habent *resonet*.

NIL AEQVALE HOMINI F.] erat sibi ipse inæqualis, inconstans, varius, multiplex, nullam vitæ æquabilitatem retinens.

SAEPE VELVT Q.] ordo verborum hic est, Qui sæpe currebat, velut fugiens hostem.

PERSAEPE VELVT, SI IVN. S. F.] persæpe ita incedebat quasi Iunonis sacra ferret: eas autem virgines, quæ Iunonis, aut Cereris sacra ferebant, quæ κανηφόροι dicebantur, vt notauimus ad illum locum, vt *Attica Virgo Cum sacris Cereris, &c.* satyr. 8. libr. 2. tardissimè incedere solitas esse declarat locus ille M. Tull. Offic. 1. *cauendum est, ne aut tarditatibus vtamur in ingressu mollioribus, vt similes pomparum ferculis esse videamur: aut in festinationibus suscipiamus nimias celeritates.* & illud ἡραῖον βαδίζειν. id est Iunonium incedere: & illud Virg. lib. 1. *Ast ego, quæ diuûm incedo Regina, &c.*

HABEAT SAEPE DVCENTOS, &c] Totum hunc locum profert Seneca epist. 1. lib. 22. sub extr. vbi de hominum inconstantia differit.

SIT MIHI MENSA TRIP.] qualis est pauperum, & tenuium. Ouid. Metam. 8. *mēsam succinctæ, tremensque Ponit anus, mensæ sed erat pes tertius impar: Testa parem fecit.*

CONCHA SALIS PVRI] concha salis, id est, ex concha salinum. suprà Od. 16. lib. 2. *Viuitur paruo benè, cui paternum Splendet in mensa tenui salinum.* per concham salis puri, tenuem victum, paruúmque apparatum significat. talis enim est pauperum victus & apparatus, panis & sal pro obsonio. vt satyr. 2. lib. 2. *cum sale panis Latrantem stomachum bene leniet.* & Plutarch. Sympos. κινδυνεύει γὰρ οἱ ἅλες τῶν ἄλλων ὄψων ὄψον εἶναι καὶ ἥδυσμα. διὸ καὶ χάριτας ἔνιοι προσαγορεύουσιν αὐτάς, ὅτι τῆς τροφῆς ἀναγκαίας ἡδὺ ποιοῦσιν, id est, videtur enim sal aliorum obsoniorum obsonium & condimentum esse. Quocirca & eum gratias appellant nonnulli, quia victum eum, qui necessarius est, dulcem efficiunt.

PVRI] cur puri? an quòd res puras & incorruptas cōseruet, & iccircò appellatur à Lycophrone ἁγνίτης, & ab Homero θεῖος an per purum, merum & solum & simplicem, & sine vllo alio obsonio coniunctū significat, vt sal purus, solus, & simplex obsonij loco sit: quod probabilius est.

DEFENDERE] id est, arcere, & propulsare, vt suprà Od. 17. lib. 1. *Defendit æstatem capellis.* 33

DECIES CENTENA] decies centena sestertia, id est, decies centum millia nummum: quæ efficiunt circiter XXV. aureorum Gallicorum, aut Italicorum millia. vsurpabatur à veteribus pro ingenti summa. de sestertio autem plura alibi dicemus.

HVIC PARCO P. C.] ἐπὶ τοῦ; vel qui paullo antè tam parcus, & tam paucis contētus erat.

SIC IMPAR SIBI] sic inæquale, atque inconstans.

MAENIVS ABS] si Mæuius recta & emendata est scriptura, credibile est hic describi ab Horatio Mæuium illum, de quo Virg. in Palæmone, *Qui Bauium non odit, amet tua carmina Mæui.* Sed pleriq; legunt Mæuius, existimantes ab Horatio significari luxuriosum illum Mænium, & facetissimum scurram, qui ex amplissimo & lautissimo patrimonio nihil sibi præter vnam columnam excepit, quin omne profunderet, ac dissiparet, vnde gladiatores spectaret. de eo autem plura dicemus ad epist. ad Vallam ibi, *Mænius vt rebus maternis, &c.*

IGNORAS TE?] non nouisti te? sic Terent. Heaut. *Erras, si id credis: & me ignoras Clinia.* M. Tull. Academic. quæst. lib. 4. *Maiore studio Lucullus philosophiæ studio deditus fuit, quàm, qui illum ignorabant, arbitrabantur.*

IMMO ALIA ET F. M.] lib. quidem omnes vulgati habent *haud fortasse min.* sed aliquot veteres: in his duo Vatic. Iannoct. Faërn. Raïnutij Card. & Torn. & Nicot. Cleric. *immò alia, & fortasse minora.* quos secutus sum.

AN, VT IGNOTVM DARE NOBIS V.] dare verba, est nihil, præter verba, dare: multa quidem & larga promittere, sed nihil re præstare: verbis iactare, ac decipere. Terent. Heaut. *Dic me hic oppido esse inuitam, atq; seruari: Verùm aliquo pacto verba his me daturam esse, & venturam.* Lucilius. *Vni se atque eidem studio omnes dedere, & arti, Verba dare vt caute possint, pugnare dolose, Blanditia certare, bonum simulare virum se, Insidias facere, vt si hostes sint omnibus omnes.* Plaut. Menæch. *Sic hoc decet, dari facete verba custodi cata.* Idem Milite glor. *Væ misero mihi Verba mihi data esse video.*

STVLTVS ET IMPROBVS H. A.] hoc genus hominum, qui in aliorum ingeniis, ac moribus obseruandis sunt diligentes, & acres: in suis, admodum negligentes, pulchrè notat Theognis his versibus, Νήπιος, ὃς τὸν ἐμὸν μὲν ἔχει νόον ἐν φυλακῇσι, Τὸν δ' αὐτοῦ ἴδιον οὐδὲν ἐπιστρέφεται. id est, Stultus est, qui mentem quidem meam obseruat: suam autem non attendit. & Plutarch. lib. περὶ πολυπραγμοσύνης. τί τὸ ἀλλότριον, ἄνθρωπε βασκανώτατε, κακὸν ὀξυδερκεῖς, τὸ δ' ἴδιον παραβλέπεις; id est, quid alienum malum, homo inuidissime, acutissimè perspicis: tuum trāsuersis & conniuentibus oculis intueris? Non abhorrent ab his illa Ciceronis lib. 3. Tuscul. q. *Et qui suos casus alteri ferunt, ut quæ vt alii auctores ipsi fuerunt, eo sunt vitiosiores; quam ferè plerique, qui auari auaros gloriæ cupidos gloriosi reprehendunt. Est enim proprium stultitiæ aliorum vitia cernere, obliuisci suorum.*

CVM TVA PERVIDEAS OC. M. L. I.] huius loci hæc sententia est. Cùm tua mala oculis lippientibus, & negligenter vel quasi lippus, cuius oculi inuncti, id est vncti sunt, cernas, cur in amicorum, &c. P. Victorius lib. Var. lectionum 20. ait hoc loco *peruidere*, idem valere, quod apud Græcos παραβλέπειν, quod est, non admodum contentis oculis intueri, conniuere, negligẽter inspicere. Atqui apud M. Tullium aliam vim habet verbum peruidendi. vt lib. 5. de finib. *Intrandum est igitur in rerum naturam, & penitus, quid ea postulet, peruidendum.* Et apud Lucr. lib. 1. *Peruideamus vtrùm finitum funditus omne Constet, an immensum pateat, vastéque profundum.* & lib. 2. *Ex quo iactari magis omnia materias Corpora Peruideas.* Itaque existimatim, quod quidem pace Victorij dixerim, *peruidere* semper significare acerrimè, & acutissimè intueri: sed hoc loco fieri, vt contrarium significare videatur propter has voces adiectas, *oculis lippus inunctis.* sic suprà dixit Od. 7. libr. 3. *nam scopulis surdior Icari Voces audit adhuc integer.* inunctis autem participium est à verbo *inungor.* epist. 1. libr. 1. *Non tamen iccirco contemnas lippus inungi.*

TAM CERNIS ACVTVM] ὀξυδερκεῖς. vt loquitur apud Plutarchum poëta quidam.

AQVILA] Traditum est à veteribus, aquilas esse acie oculorum acutissima præditas: easdem pullos suos nuper natos Soli admouere, cogeréque, vt solem aduersum intueantur: quod si facere possint, legitimos haberi: sin minus, vt adulterinos reiici. Hom quoque Ἰλιάδ. ρ. aquilam omnium auium esse oculatissimam satis declarat iis versibus, quibus Menelaum quoquouersus circumspicientem, si fortè Antilochum reperiat, vt eum ad Achillem mittat, Patrocli mortem nunciatum, cum aquila comparat, his verbis. Πάντοσε παπταίνων, ὥς τ' αἰετός, ὅν ῥά τέ φασιν Ὀξύτατον δέρκεσθ' ὑπουρανίων πετεηνῶν. i. quoquouersus circumspiciẽs, tanquam aquila, quam omnium auium acutissimè cernere ferunt.

SERPENS EPIDAVRIVS?] draco. oculatissimũ est enim genus draconum, ex quo nomen traxerunt. nam δέρκεσθαι, cernere est: vnde dracones sunt appellati, serpentem Epidaurium dixit, vel quòd Æsculapius Epidauri colitur, cui sacri sunt dracones: vel quòd in agro Epidaurio, nusquam alibi, genus quoddam draconum nascitur mansuetum, colore ab aliis differens, vt scribit Pausan. in Corinth. vel quòd Romanis graui pestilentia laborantibus, draco Epidauro Romam aduectus, saluti fuit, & hac specie Romæ colebatur. quod postremum probabilius est. posuit tamen serpentem Epidaurium pro quouis alio dracone. Adiuuat autem & confirmat hãc postremam sententiam Arnobius libr. 7. aduersus gentes. Ex Epidauro, tamen quid est aliud allatum, nisi magni agminis coluber? fidem si annalium sequimur, & exploratam eis attribuimus veritatem, nihil (vt conscriptum est) aliud. quid ergo dicimus? Æsculapius iste, quem prædicatis, Deus præstans, sanctus Deus, salutis dator, valetudinum pessimarum propulsator, prohibitor & exstructor, serpentis est forma, & circumscriptione finctus: per terram repans, cœno natis vt vermiculis mos est, solum mento radit & pectore, tortuosis voluminibus se trahens, atque vt pergere prorsus possit, partem sui postremam conatib. prioris adducit. &c.

34 IRACVNDIOR EST PAVLLO, &c.] huius loci hæc sententia est. Est aliquis fortasse aliquanto plus quàm par sit iracundus, qui leuissima de causa irascitur, & iccircò minus aptus est cõgressibus hominum, qui hodie viuunt, dicacium, & vrbanorum, quia ferre non potest eorum sales & risus, & dicta, id est, scommata. cùm sit autem subrusticis moribus, & inculto corpore, expositus est dicacium hominum naso. Esto igitur aliquis, tali ingenio, talíque corporis cultu: at vir bonus est, at tibi amicus est, at ingenio præstat. est igitur ferendus & amandus.

MINVS APT. AC. NAR. HORVM HOM.] minus aptus huiusce ætatis hominum vrbanitati atque irrisioni, qui sagacissimè aliorum mores odorantur, vitiáque vel leuissima vrbanè insectantur. acutæ nares, sunt sagaciores: obtusæ & obesæ, ad odorandum ineptiores. iracundi autem homines, inepti sunt ad congressus hominum vrbanorum, & dicacium, quia si quid in eis reprehendendum est, illis quidem ridendi materiam præbent, ipsi autem ferre non possunt propter innatam iracundiam: quanto autem molestius risus & falsa dicta ferunt, tanto magis irridentur. Alij sic distinguunt, quod & mox iterabimus, *Iracundior est paullo: minus aptus: acutis Naribus hominum rid. p. &c.* vt sit hæc sententia, Iracundior est paullo, minus aptus. id est, ineptus ad hominum congressus, quia sit aliquanto iracũdior: rideri possit acutis naribus hor. homi. id est, rideri possit ab istis nasutis, & derisoribus. Simeo Bosius Lemouix autem dicebat mihi, se in suo codice perantiquo scriptum habere. *Iracundior es paullo.* quam scripturam nullo modo probo. vide epist. ad Mæcen. 3. lib. 1. ibi, *ad hæc ego naribus vti Formido.* Sed quidam sic legendum ac distinguendum existimant, minus aptus, acutis naribus hor. hom. &c. vt sit hæc sententia. Iracundior est paullo, minus aptus, id est, homo ineptus: & post minus aptus, locant interpunctionis notam, aut virgulam, aut comma: deinde ita sequetur, ἀγροικότερος, rideri possit, eò quòd, &c. id est, ridiculus sit, eò quòd rusticius est tonsus, quòd ei toga laxa, minúsque

astri-

astricta pendet è pectore, seu ex humeris.

RIDERI POSSIT EÒ QV.] hæc verba declarationem, rationémq; continent superiorum, nempe, cur sit minùs aptus ac.n.h.h. vel dic vt proximè diximus.

EO QVOD RVSTICIVS TONSO TOGA DEFL. ET M. L. IN. P. C.] id est, quòd & imperitius tonsus est, & toga non est aptè composita, & calceos habet nimis laxos, ita vt in eis pes quasi natare videatur, vt loquitur Ouidius: id est, malè hæreat, incertus & instabilis sit. Quidam dicunt hîc Virgilium vellicari, quasi subrusticis moribus hominem.

MALÈ LAXVS IN P. C. H.] si *malè* coniungas cum nomine laxus, sic erit interpretandum, nimis, aut valdè laxus, vt infr. ead. Sat. *malè paruus Si cui filius est.* & Od.17. lib.1. *ne malè dispari Incontinenteis iniiciat manus.* & Sat.4. *Sulcius, & Caprius rauci malè.* & Sat.5. lib.2. *malè tussiet.* aliàs contrariam habet significationem, vt Od.9. lib.1. *aut digito malè pertinaci,* id est, parum pertinaci. & epist. ad Mæcen.3. lib.1. *Vt malè sanos Ascripsit liber satyris, Faunisque poëtas.* M. Tull. epist. ad Att. lib.2. *Sed ego odi illam malè Consularem.* Catull. ad Aur. & Fur. *malè me marem putastis.* Ouid. lib.1. de arte. *Et si quis malè vir quæret habere virum.* T. Liuius lib.35. annalium, *videretis vix duarum malè plenarum legiuncularum instar in castris regis.* Sed omnino hoc *malè*, cohærere debet, cum verbo *hæret*, vt sit hic ordo, & structura. *& calceus laxus in pede malè hæret.* Vnum autem hoc est argumentum rusticitatis maiorem pede calceum gerere, vt docet Theophr. libello, quem inscripsit ἠθικοὶ χαρακτῆρες. sic enim ille, capite περὶ ἀγροικίας, id est, de rusticitate. καὶ ἀγροῖκος τοιοῦτος τις, οἷος μείζω τοῦ ποδὸς τὰ ὑποδήματα φορεῖν. id est, rusticus eo ingenio est, vt pede maiores calceos gerat.

SVB CORPORE] aliquot membranæ manu scriptæ habent, *sub pectore.* quæ scriptura non est fortasse reiicienda pectus enim proculdubio propriè, pars est corporis, sed ex sententia Epicureorum, animi, & ingenij, & consilij sedes. Ex quo pro animo à poëtis vsurpatur. hanc scripturam confirmat illud ex Sat.6. huius libri. *& latum demisit pectore clauum.*

NVMQVA TIBI VIT. INS.] id est, numqua vitia tibi natura ingenuerit, seu ingenerauerit. malè autem Acron, siue potius Pseudacron, qui *inseuerit* positum esse putat pro insita fuerit. & *numqua* coiungit cum *natura*.

CONSVETVDO MALA] consuetudinem malam, non intelligit victus consuetudinem cum vitiosis, & improbis hominibus: quamuis hæc quoque multùm valeat ad animos corrumpendos. vt ostendit Theognis his versibus, Οἱ κακοὶ οὐ πάντες κακοὶ ἐκ γαστρὸς γεγόνασι. Ἀλλ' ἄνδρεσσι κακοῖς συνθέμενοι φιλίαν. id est, *vitiosi & improbi homines, non prorsus vitiosi ex vtero nascuntur: sed ex eo vitiosi fiunt, quòd cum vitiosis familiaritate coniuncti sint:* sed consuetudinem peccandi: de qua Aristot. lib.3. de moribus ad Nicomach. his verbis, ἀλλὰ τοῦ τοιούτους γενέσθαι αὐτοὶ αἴτιοι, ζῶντες ἀνειμένως· καὶ τοῦ ἀδίκους, ἢ ἀκολάστους εἶναι, οἱ μὲν κακουργοῦντες, οἱ δ' ἐν πότοις, καὶ τοῖς τοιούτοις διάγοντες. αἱ γὰρ περὶ ἕκαστα ἐνέργειαι, τοιούτους ποιοῦσι, id est, vt quidem nos vertimus (nostris enim vti licet) verùm cur tales exstiterint, causam ipsi sustinent, quippe qui negligenter ac dissolutè viuant: & cur iniusti, atque intemperantes sint, causa in ipsis consistit, vtpote quorũ alteri in maleficiis, alteri in compotationibus, & id genus deliciis ætatem consumant. Nam quales sunt in quaque re collocatæ functiones, taleis eos, qui munere funguntur, efficiunt. Prætereà idem lib. 2. princip. docet, virtutes moraleis, quas Græci ἠθικὰς appellant, nomen habere ex ἔθους, id est, ex consuetudine: quod nomen paullum declinat ac deflectit ἀπὸ τοῦ ἤθους, id est, à moribus & comparari consuetudine. & M. Tull. lib.3. accusat. *ò consuetudo peccandi: quantam habes iucunditatem in improbis, & audacibus, cum pœna afuit, & licentia consecuta est.*

NAMQVE NEGLECTIS VRENDA FILIX, &c.] allegoria est, per quam significat, in animis nulla doctrina excultis vitia innasci.

ILLVC PRAEVERTAMVR] an illud prius veniamus: illud priore loco explicemus de amatoribus, qui amicarum suarum vitiis ita blandiuntur, & ignoscunt, vt etiam interdum iis delectentur, aut certè ea non animaduertant, quàm de amicorum officio dicamus. Plautus hoc verbum in Milite glor. cum accusandi casu coniungit, *Igitur id quod agitur, nunc hoc primum præuorti decet.* In Mercatore cum dandi. *otium non est: mandatis rebus prauorti volo.* sic Cæsar lib.7. de bello Gallico, *huic rei prauertendum existimauit.* T. Liuius lib.35. παρενθετικῶς. *Aliud in præsentia, quod magis instaret, prauertendum sibi esse dixit.*

AMATOREM QVOD AM. TVRP. DEC.] decipiunt amatorem, id est, ab amatore non animaduertuntur, neque sentiuntur: sed ignorantur, λανθάνουσι, fallunt, latent. vt sup. Od.13. libr.2. *Dulci laborem decipitur sono.* Plato libr.5. de Rep. ostendens, eum, qui aliquid amet, non solùm id amare, quod sit in eo genere perfectum, sed id omne, quod sit eius generis: neq; quemquam disciplinarum cupidũ verè dici solere, qui hanc, vel illam disciplinam sequatur: sed eum, qui hoc nomine dignus sit, omneis disciplinas colere, & amplecti oportere: exemplum affert a-

matorum eorum, qui puerilibus amoribus dediti sunt: aítque illos puerorum omnium, in quibus insit maturitas illa ætatis, aspectu quodammodo pungi, & commoueri: eorúmq; vitia corporis, siqua sint, studiosè extenuare, & eleuare. verba Platonis sunt hæc, ἢ οὐχ οὕτω ποιεῖτε πρὸς τοὺς καλούς; ὁ μὲν ὅτι σιμὸς, ἐπίχαρις κληθεὶς ἐπαινεθήσεται ὑφ' ὑμῶν· τοῦ δὲ τὸ γρυπὸν βασιλικὸν φατὲ εἶναι. τὸν δὲ δὴ διὰ μέσου τούτων, ἐμμετρώτατα ἔχειν· μέλανας δὲ, ἀνδρικοὺς ἰδεῖν. λευκοὺς δὲ, θεῶν παῖδας εἶναι· μελιχλώρους δὲ, καὶ τοὔνομα οἴει τινὸς ἄλλου ποίημα εἶναι, ἢ ἐραστοῦ ὑποκοριζομένου τε, καὶ εὐχερῶς φέροντος τὴν ὠχρότητα, ἐὰν ἐπὶ ὥρᾳ ᾖ; καὶ ἑνὶ λόγῳ πάσας τε προφάσεις προφασίζεσθε, καὶ πάσας φωνὰς ἀφίετε, ὥστε μηδένα ἀποβάλλειν τῶν ἀνθούντων ἐν ὥρᾳ, id est, nónne ita vos geritis aduersus formosos? nónne hic quidem quòd sit simus, venustus appellabitur, atque à vobis laudabitur? illius nasum aquilinum dicitis regium esse? alium, qui medius inter hos locatus sit, exquisitissimam mediocritatem obtinere? nigros autem aspectum virilem præse ferre? candidos, Deorum esse filios? Iam verò eorum, qui μελίχλωροι appellantur, nónne nomen ipsum ab eo amatore factum est, qui eius, quem amet, pallorem luridum, ac subuiridem extenuet, faciléque ferat, si sit ętate matura? Denique (vt vno verbo absoluam) causas omneis excogitatis, vocésque omneis mittitis, vt ne quis eorum, quorum ætas floreat, de manibus vestris elabatur. Huc pertinent quæ Lucretius scribit lib. 4. *Multis modis igitur prauas, turpeisq; Videmus Esse in deliciis, summóq; in honore Vigere. Atq; alios alij irrident, Venerémque suadent Vt placent, quoniam fœdo afflictantur amore, Nec sua respiciunt miseri mala maxima sæpe. Nigra μελίχροος.* [id est, mellei coloris] *est immunda, & fœtida ἄκοσμος,* [id est, immunda, seu inornata.] *Cæsia παλλάδιον* [id est Parua Pallas] *neruosa & lignea, δορκάς* [id est caprea] *Paruula pumilio, χαρίτων μία* [id est vna gratiarum] *tota, merum sal: Magna atq; immanis, κατάπληξις,* [id est horrorem seu potius stuporem incutiens] *plenáque honoris: Balba, loqui non quit, τραυλίζει,* [id est balbutit.] *muta, pudens est: At flagrans, odiosa, loquacula λαμπάδιον,* [id est parua lampas] *fit: Ἰσχνὸν ἐρωμένιον* [id est gracilis amicula] *tum fit, cùm viuere non quit Præ macie: ῥαδινὴ verò est iam mortua tussi. At gemina, & mammosa, Ceres est ipsa ab Iaccho: Simula σιληνή,* [id est silena] *ac Satyra est: labiosa φίλημα,* [id est osculum] His similia sunt illa apud M. Tull. lib. 1. de natur. Deor. *Naeuus in articulo pueri delectat Alcaeum. at est corporis macula naeuus. Illi tamen hoc lumen videbatur. Q. Catulus huius collega, & familiaris nostri pater, dilexit municipem suum Roscium: in quem etiam illud est eius: Constiteram exorientem auroram forte salutans, Cùm subitò à laeua Roscius exoritur: Pace mihi liceat, cælestes, dicere vestra, Mortalis visus pulchrior esse Deo. Huic pulchrior Deo? at erat, sicut hodie est, peruersissimis oculis.* sic & Theocr. ἐν ἐργατ. Βομβύκα χαρίεσσα, Σύραν καλέοντί τυ πάντες, Ἰσχνὰν, ἁλιόκαυστον, ἐγὼ δὲ μόνος μελίχλωρον. Bombyce venusta, Syram, te omnes appellant, gracilem, sole perustam: ego autem solus pallidam, & subflauam. Itaque amorem cæcum faciunt ideò, quòd amantes, eorum, quos amant, deformitatem tum animi, tum corporis non videant: & quòd ea, quæ minimè pulchra sunt, amāti pulcherrima videantur: quemadmodum idem Theocritus ait in Βουκολιασ. ἦ γὰρ ἔρωτι Πολλάκις ὦ πολύφαμε τὰ μὴ καλὰ, καλὰ πέφανται.

56 POLYPVS] Od. 12. epod. *Polypus, an grauis hirsutis cubet hircus in alis.*

STRABONEM APP.] oculis peruersis ac distortis. M. Tull. lib. 1. de natu. deor. *redeo ad deos. Ecquos, si non tam strabones, at paetulos esse arbitramur?*

PAETVM] pæti dicuntur semiclusis oculis, & vt ait Porph. leuiter declinatis. qualis pingebatur Venus.

ET PVLLVM] quasi paruulum.

MALÈ PARVVS] valde paruus.

VT ABORTIVVS F. O. SISYPHVS] quis fuerit iste Sisyphus, quæro: credible est abortiuum dictum esse propter corporis breuitatem, Sisyphum propter calliditatem.

HVNC VARVM DISTORTIS, &c.] hunc, qui distortis est cruribus, varum appellat.

BALBVTIT SCAVRVM] balbutiendo scaurum nominat. scauri dicuntur, quorum tali exstant, seu prominent.

PARCIVS HIC VIVIT? FR. D.] docet nunc, quo pacto amicorum vitia sint verbis extenuanda, dissimulanda, ac ferenda.

INEPTVS] quid valeat nomen *ineptus* apud Latinos, docet M. Tull. lib. 2. de Orat. *Quem nos ineptum vocamus, is mihi videtur ab hoc nomen habere ductum, quòd non sit aptus: idque in sermonis nostri consuetudine perlatè patet. Nam, qui aut, tempus quid postulet, non videt, aut plura loquitur, aut se ostentat, aut eorum, quibuscum est, vel dignitatis, vel commodi rationem non habet, aut denique in aliquo genere aut inconcinnus, aut multus est, is ineptus dicitur.*

CONCINNVS] lepidus, politus, eorum, quibuscum viuit, ingenio, & moribus accommodatus, commodus. Lucr. lib. 4. *Et simul ipsa viris Venus vt concinnior esset.*

TRVCVLENTIOR] qualis ille Stratilax Plautinus, à quo dicta comœdia est Truculentus.

SIMPLEX] simplicem appellant Latini apertum, liberum, nihil dissimulantem, omnia & loquentem, & facientem, quæ sentit, & recta iudicat sic item & Græci. Eurip. Ἰφιγ. ἐν αὐλ. sub pers. Achill. Ἐγὼ δ' ἐν ἀνδρὸς εὐσεβεστάτου τραφεὶς Χείρωνος, ἔμαθον τοὺς τρόπους ἁπλοῦς ἔχειν, id est, ego autem in viri maximè pij domo educatus, Chironis, didici mores simplices habere. cui contrarius duplex διπλοῦς. supr. Od. 6. lib. 1. *Nec cursus duplicis per mare Vlyssei.* Eustath. p. 1279.

CALDIOR] calidior, ardentior, feruidior.

HAEC RES ET IVNGIT, &c.] Plato quodam loco ait hac re amicitiam maximè integram, incolumémque conseruari, si nostra in amicos beneficia, minora esse putemus, quàm ij in quos conferuntur, putant: illorum contrà, erga nos merita, maiora nobis, quàm illi existimant, videantur. sic Plato οὕτω φυλάττοντες, ἀεὶ λοιπὸν τὴν φιλίαν φυλάξομεν.

IVNCTOS ET SERV. AM.] id est, Atque amicos partos & conciliatos, continet. frustrà autem amici parentur, nisi in amicitia retineantur. Nam quid iuuat præda, si posteaquàm capta est, elabatur è manibus? inquit Themistius iunior. τί γὰρ κἂν εἰ κέρδος τὸ ἄγρας, εἰ κεκτημένος τις αὐτὸ μὴ κατέχοιμι.

AT NOS VIRTVTES IP.] tantum abest (inquit) vt amicorum vitia extenuemus, leuioribúsque nominibus appellemus, vt contrà, eorum virtutes vitiorum nominibus calumniantes inquinemus.

ATQVE SINCERVM CVP. VAS.] quæ sunt suapte natura pura, & sincera, ea per summam iniquitatem, & malitiam turpi, atque impuro tectorio deformamus, allegoria est, per quam significat, nos, quæ sunt recta, honesta, cum virtute coniuncta, ea per improbissimam calumniam praua, turpia, vitiosa nominare. Incrustabantur autem vasa vel lapide, vel tectorio, vel herba intrinsecus Lucill. *nam vel regionibus illis incrustatu calix ruta, caulíve bibetur.* Tale ferè est illud Plautin. Mostell. *Vna opera ebur atramento candefacere postulas.*

PROBVS QVIS NOB. VIV. &c.] hunc locum sic explicabam, vulgatam lectionem, quam tamen nonnulli codices veteres confirmant, secutus: quæ talis est. *probus quis Nobiscum viuit, multùm demissus homo: illi Tardo cognomen pingui damus.* si quis probus, & demissus homo nobiscum viuit: illum tardum & pinguem nominamus. hæc enim *tardo, pingui,* ἀσυνδέτως posita mihi videbantur esse: atque ita longè maiorem vim habent, quàm si dixisset tardo & pingui, vt infrà eadem satyra, *habeare insuauis, acerbus.* Iam verò non est dubium, quin vox *demissus*, interdum in laude ponatur. vt apud M. Tull. pro Muræna. *Sit apud vos modestia locus: sit demissis hominibus perfugium: sit auxilium pudori.* Idem lib. 2. de or. ad Q. Frat. *ea q. omnia, quæ proborum, demissorum, non acrium, non pertinacium, non litigiosorum, non acerborum sunt* sed deintegro consultis libris manuscriptis, aliter arbitror hunc locum esse explicãdum. sic autem in eis scriptum est. *probus quis Nobiscum viuit? multum est demissus homo. illi Tardo cognomen pingui damus:* quæ sic explico. Si quis probus nobiscum viuit: eum dicimus esse hominem demissum, & abiectum. si quis sit tardus: eum pinguem appellamus.

HIC FVGIT OM. INS.] si quis est cautior, & aduersus omneis insidias, & fallacias hominum septus, ac munitus, cùm inter eos homines se versari intelligat, qui bonis inuidere, & innocenteis criminari solent: pro prudente, & cordato, fictum, astutúmque eum appellamus.

NVLLIQVE MALO LATVS OBD. AP.] tralatio est à re militari, aut à gladiatoribus, qui studiosè cauere solent, debent quidem certè, ne latus apertum aduersario ostendant. Tibullus nudum latus appellat lib. 1. eleg. 4. *Si volet arma, leui tentabis ludere dextra: Sæpe dabis nudum, vincat vt ille, latus.* Cæsar lib. 1. de bello Gallic. idem lib. 7. *Multis vndique vulneribus acceptis, nulla munitione perrupta, cùm lux appareret, veriti ne ab latere aperto ex superioribus castris eruptione circumuenirentur, se ad suos receperunt. Boij, & Tulingi, qui hominum millibus circiter XV. agmen hostium claudebant, & nouissimis præsidio erant, ex itinere nostros latere aperto aggressi circumuenere.* contrarium est *latus tectum* Terent. Heaut. *triumpho. si licet me latere tecto discedere.*

CRIMINA] criminationes, ἐγκλήματα. vt infrà epist. ad Loll. 2. lib. 1. *Vt penitus notum si tententcrimina, serues.*

SIMPLICIOR] apertior, vt suprà *simplex fortísque habeatur.* opponitur duplici, vafro, & callido. *Simplicior quis at est* autem edendum curaui libros veteres plerósque omneis secutus. pro quo alij habent, *Simplicior si quis, qual. &c.* minùs emendatè.

AVT TACITVM APPELLET] hunc locum in omnibus codicibus vulgatis corruptum, restitui. nam cùm antea legeretur *impellat,* ego *appellet* reponendum curaui, ab vno codice manu exarato admonitus, atq; adiutus, in quo scriptũ erat, *appellat.* quid sit autem tacitũ, aut legẽtem appellare, sciunt omnes, qui Latinè sciunt. Verùm tamen minùs exercitatos exẽpla docebunt. Cic. in Bruto, *Videor enim iã te ausurus appellare, quoniam lõgo interuallo modo primum*

animaduerti paullo te hilariorem. idem epist. 2. lib. 1. *Videbatur enim reconciliata nobis voluntas senatus esse, quod tum dicendo, tum singulis appellandis perspexeram.* Idem in oratio. pro P. Quinctio, *Tunc appellat vltro Naeuium, vt quoniam, &c.* Idē lib. 15 epist. *Tu mi Trebati, quando ad amorem meum aliquantulum discedens addidisti: quo tolerantius feramus igniculum desiderij tui, crebris nos litteris appellato.* Idem 1. lib. accus. *appellat heredem L. Annium, qui erat institutus secundum filiam. non enim mihi persuadetur, istum ab illo prius appellatum: dicit se posse ei condonare edicto hereditatem.* Idem prooemio accus. Verr. *Videt ad ipsum fornicem Fabianum in turba Verrem: appellat hominem, & ei voce maxima victoriam gratulatur.* Plautus in Trinum. *lubet adire, atque appellare hunc. verum ausculto perlubens: sed metuo, si compellabo, ne aliam rem occipiat loqui.* Plus est autem tacitum aut legentem appellare, quam appellare simpliciter. nam tacitum, aut etiam legentem appellare, interpellare est: quæ sententia huic loco conuenit maximè. legentem autem, tacitúmve impellere, quid tibi velit hoc loco, nescio. hoc tantùm dicam, si Horatius, aut quis alius principem impelleret: non simplex. aut quouis sermone molestus, aut communis sensus expers diceretur: sed vel, vt insanus, & mente captus, vinculis constringeretur: vel, vt audax, & scelestus, supplicio afficeretur. nemo enim impellitur sine grauiore ictu, vt vis verbi declarat. tribus, quattuórve exemplis contenti erimus. Cicer. pro Plancio. *Etenim, si quando, vt fit, iactor in turba, non illum accuso, qui est in summa sacra via, cum ego ad Fabij fornicem impellor: sed eum, qui in me ipsum incurrit, atque incidit.* Idem in Cluentiana. *Præcipitantem igitur impellamus, & perditum prosternamus.* Lucret. lib. 2. *Nec simile est, vt cum impulsi procedimus ictu Viribus alterius magnis, magnóque coactu.* T. Liuius libr. 33. annalium. *& primo ades acriter inuaserunt. vt antesignanos impulerint.* Hor. Od. 6. lib. 4. *aut impulsa cupressus Euro* incidi & in alium codicem veterem, vbi ad vocem *impellat*, ascriptum erat, id est, alloquatur. cui annotationi si additum esset, *vltro*, seu *prior*, vis verbi, quod ad hunc locum attinet, expressa esset. nam, qui appellat alterum, cum prior, aut vltrò affatur. Ineptissimè autem quidam legunt, *impellam*, cum sit referendum, ad id, quod antecedit, *Simplicior quis at est? &c.*

QVOVIS SERMONE MOLESTVS.] licet hæc verba vel cum iis, quæ antecedunt, coniungere, hoc modo, *Vt fortè legentem, Aut tacitum appellet, quouis sermone molestus?* id est, cùm sit, vel qui sit quouis sermone molestus? vel separatim legere, vt intelligamus esse verba eorum, qui hominem simplicibus moribus præditum insectantur & reprehendunt.

QVAM TEM. IN NOSM. L. S.] nimia (inquit) hac seueritate, & asperitate in amicos leuiter peccanteis, condicionem nostram efficimus duriorem, nobísque (vt ita dicam) legem grauissimam imponimus. Nam cùm ab omni vitij labe nemo sit purus, nec integer, non dubium est, quin eadem lex sit in nos valitura quam in alios tulerimus.

NAM VIT. NEMO SINE N.] sic Theognis, *Εἴ τις ἁμαρτωλῇσι φίλων ἐπὶ παντὶ χολῷτο, Οὔποτ' ἂν ἀλλήλοις ἄρθμιοι, οὐδὲ φίλοι Εἶεν· ἁμαρτωλαὶ γὰρ ἐν ἀνθρώποισιν ἕπονται Θνητοῖς, Κύρνε· θεοὶ δ' οὐκ ἐθέλουσι φέρειν.* id est, Si quis ob amicorum peccata, & ob quoduis delictum stomacheretur: numquam inter nos concordes, & amici esse possimus. peccata enim, Cyrne, mortaleis omneis comitantur: soli dij ferre non possunt. Idem, *Οὐδένα παμπήδην ἀγαθὸν, καὶ μέτριον ἄνδρα Τῶν νῦν ἀνθρώπων ἠέλιος καθορᾷ.* id est, neminem prorsus bonum, & moderatum virum eorum, qui nunc sunt, hominum sol aspicit. & auctor epigrammatis illius quod est in oratione Demost. *περὶ στεφάνου*, in extr. *Μηδὲν ἁμαρτεῖν ἐστι θεῶν, καὶ πάντα κατορθοῦν Ἐν βιοτῇ μοῖραν δ' οὔτι φυγεῖν ἔπορεν.* quos versus sic verti: *Nil peccare Dei est, neque falli in rebus agendis: Sed fati legem non licet effugere.* Et Themist. iunior orat. 3. *ἐπεὶ δὲ τὸ μηδὲν ἁμαρτεῖν ἔξω τῆς φύσεως κεῖται τῆς ἀνθρωπίνης*, &c. quoniam igitur nihil peccare extra naturæ humanæ sortem positum est, &c.

AMICVS DVLC. VT AEQ. E. CVM M.] id est, quo tempore amicus virtutes meas cum vitiis comparat, propendeat in virtutes nostras numero plureis (si modò plures sint meæ virtutes, quàm vitia) earúmque pondere vitia nostra eleuet. potest & particula *cum* pro coniunctione accipi, hoc modo, mea bona cum vitiis compenset: deinde sequetur *ἀσυνδέτως*: pluribus hisce, &c. ego tamen illo modo malo.

HAC LEGE IN TRVT.] id est hac lege, eadem erga eum adhibebitur æquitas, ac lenitas. trutina nomen est Latinum, a Græco *τρυτάνη* ductum: quod significat eam libræ partem, per quam horsum & illorsum vergit lingula, seu examen: ansam appellant Latini, nomine translato. Sunt enim hæ libræ, seu bilancis partes: trutina, tracta & paullum deflexa a Græco nomine *τρυτάνης*: quod nomen à verbo *τρύεσθαι* dictum est, hoc est, fatigari, & laborare: examen, quod est lingula, quæ cùm in neutram partem inclinatur, sed medio ansæ puncto respondet, fit *ἰσοῤῥοπία*, id est, æquamentum, seu æquilibrium; iugum, à cuius extremis duobus pendent lances: lances binæ, quæ à Græcis dicūtur *πλάστιγξ παρὰ τὸ πλάτος* à latitudine: in quarum altera ponitur

pondus

pondus siue plumbeum, siue æreum: in altera res, quę penditur, seu ponderatur. pendent autem lances è iugo singulę ternis funibus ab inferiore parte in tribus punctis pari internallo inter se distantibus, annexæ: à superiore autem, id est, ea, qua iugo funes adhærent, funes in vnum colliguntur & coëunt.

QVI, NE TVB. PROP.] id est, qui vult sibi ab amico sua peccata ignosci grauiora, ignoscat ei leuiora. ἀντιλογία est.

DENIQVE QVATIN. EXC.] Ingreditur disputationem aduersus Stoicos, quorum vnum è multis hoc erat decretum, omnia peccata esse paria. Quandoquidem (inquit Horatius) vitiis carere non possumus, neque fieri vllo pacto potest, vt peccata, siue à natura sint insita siue mala consuetudine contracta, funditus exstirpemus: cur non ea distinguimus, & pro cuiusque grauitate, aut leuitate pœnas irrogamus? Quidam libri veteres habent *excinds*, seu *exscinds*: quod non displicet, vt sit à verbo *exscindo* scilicet. nam alterum, quod hic editum est, à verbo iuncto *excido*, cuius est simplex *cado*, deductum est.

QVATINVS] quoniam. vt Od. 24. lib. 3. *quatinus, heu nefas, Virtutem incolumem odimus.* & Sat. 4. lib. 2. *Quatinus tma petit voluens aliena vitellus.*

CVR NON POND. MOD. ES. R.] cur non ratione peccata ponderamus, & metimur, vt pœnæ sint peccatis æquales?

TEPIDVMQVE LIGVRR. IVS] id est paulatim & leuiter delibarit, seu exsorbuerit. Est enim ligurrire, eleganter, & paulatim, & ferè cum fastidio delibare, ac decerpere, ἀπὸ τοῦ λιγυροῦ, *quod est suaue*, inquit Donat. in Eunuch. ad illum locum. *Quæ dum foris sunt nihil videtur mundius, Nec magis compositum quicquam, nec magis elegās: Quæ cum amatore suo cùm sunt, ligurriunt, Harum videre ingluuiem, &c.* idem eadem comœd. supr. *Hominem haud impurum patria qui abligurrierat*, seu (vt alij legunt) *obligurrierat bona. Abligurrierat* (inquit ille) *id est, suauibus escis consumserat. Nam ἀπὸ τοῦ λιγυροῦ est ligurrire: & λιγυρὸν Græci suaue appellant.* Nonius Marc. producit testem hunc locum, & ligurrire interpretatur, degustare. *vnde* (inquit) *abligurrire, multa auide consumere* vtitur Hor. hoc eodem verbo sat. 4. lib. 2. *seu puer vnctis Tractauit calicem manibus, dum furta ligurrit.* M. Tull. lib. 2. posuit translatè *non reperiesis hominem timide, nec leuiter hæc improbissima lucra ligurrientem: deuorare omnem pecuniam publicam non dubitauit.* Hoc verbum autem duobus rr. scribendum esse viri docti censent, & in libris calamo exaratis omnibus præterquàm in Tornes. ita scriptum est. forrasse autem accessit r. vt producatur neque verò essem ausus princeps vulgatam scripturam immutare, nisi mihi Faërnus, vir acerrimi iudicij auctor fuisset, vt ita typis excudendum curarem.

LABEONE INSANIOR.] M. Antistium Labeonem carpens, Augusto assentatur. Nam hic Labeo vsque adeò fuit liber, & contumax, vt etiam Augusto sæpe restiterit, ac responsarit.

QVOD NISI CONC. HAB. INS.] quod nisi ignoscas, meritò possis insuauis haberi, atque acerbus. *insuauis, acerbus* dixit ἀσυνδέτως, quod genus alibi notabimus.

ODISTI ET FVGIS, &c.] quamuis leue admodum sit amici peccatum, odisti eum tamen & fugis, vt Drusonem fæneratorem debitor. Hic Druso, siue, vt habent alij libri, *Ruso*, fænerator erat, & historiarum scriptor, suorum scriptorum nimius amator, nimiúsque admirator. Itaque cùm à debitoribus sortem, aut vsuras ad diem non abstulerat, eos suarum historiarum recitatione malè multabat. Erat enim iis grauissimæ pœnæ instar audire Drusonis historias, vtpote indoctè scriptas.

QVI] debitor æris, non nominatus.

TRISTES KALENDAE] Kalendis pecuniam & collocabant in fænore, & quæstu vt sup. Od. 3. epod. *Quærit Kalendis ponere:* & exigebant, vt hoc loco. tristes autem, nempe debitori. vide quæ ad Od. illam 3. annotauimus.

MERCEDEM] vsuram. vt sat. 2. *Quinas hic capiti mercedes exsecat.*

EXTRICAT] explicat, expedit, & ita dissoluit. & ita Latinè dicimus, expedire nomen.

PORRECTO IVG.] significat, ita fuisse iniucundam, ac molestam debitoribus recitationem illam, vt vltro iugulum Drusoni, seu Rusoni, præbere, & iugulari mallent, quàm audire: vel vt viderentur iamiam, quasi iugulandi, iugulum præbere. Druso scilicet recitandis suis historiis debitores suos occidebat. sic lib. de arte poet. *Indoctum, doctúmque fugat recitator acerbus: Quem verò arripuit, tenet, occiditq; legendo. Non missura cutem, nisi plena cruoris hirudo.*

CATILL. EVANDRI M. TR.] paruum catinum, quo vsus sit Euander: ex quo intellige antiquissimum. Euander Pallantis Arcadiæ regis nepos, patre interfecto in Italiam vênit, expulsísque Aboriginibus, ea loca, vbi nunc Roma est, occupauit. vide Virg. lib. 7. Æneid. Alij Euandrum cælatorem, aut figulum, & plastam ætate Horatij fuisse dicunt, à quibus dissentio. *Catinum* (inquit Varro) *dicunt Siculi, vbi assa ponebant.* 39

COMMISSA FIDE] id est fidei. arcana quædam consilia suæ fidei commissa, *fide* enim pro fidei positum: vt apud Virg. Georg. 1. *Libra die, somnique pares vbi fecerit horas*, idem lib. 1. *Munera, lætitiámque die.* & suprà Od. 7. lib. 3. *Constantis iuuenem fide.*

SPONSÚMVE NEGARIT] promissum vel suo nomine, vel alieno, infitiatus fit. epist. 1. lib. 2. *Hic sponsum vocat, hic auditum scripta, &c.*

QVEIS PARIA ESSE P. P.] Nunc apertè Stoicos exagitat.

SENSVS, MORÉSQVE REPVGN.] sic M. Tullius de finib. lib. 4. *In prima igitur constitutione Zeno tuus à natura recessit: cúmque summum bonum posuisset in ingenij præstantia, quã virtutem vocamus, nec quicquam aliud bonum esse dixisset, nisi quod esset honestum: nec virtutem posse constare, si in ceteris rebus esset quicquam, quod aliud alio melius esset, aut peius: his propositis tenuit prorsus consequentia*, &c. sequitur mox. *Omneis, qui non sapientes sunt, æquè miseros esse: sapienteis omneis, summè beatos esse: rectè facta omnia æqualia: omnia peccata paria: quæ magnificè primò dici videntur, considerata minus probantur: sensus enim cuiusque, & natura rerum, atque ipsa veritas clamat quodammodo non posse se adduci, vt inter eas res, quas Zeno exæquaret, nihil interesset.* Fuit autem Zeno Stoicæ disciplinæ auctor, Polemonis auditor.

ATQVE IPSA VTILITAS, IVSTI] sequitur hoc loco Horat. quorundam philosophorum opinionem, qui existimabant nullum ius esse, nullum iustum natura: sed hæc omnia ab vtilitate esse nata, & profecta, id est, propterea leges esse latas, & iura descripta, quia sine iure, & legibus societas humana incolumis conseruari non posset: qua de re mox plura dicemus.

CÙM PROREPSERVNT] cum sensim è terris in lucem extiterunt, & processerunt.

MVTVM, ET TVRPE PECVS] id est, homines illi recẽtes, à pecudibus parum admodum differentes, nõdum scilicet sermonis vsu, nec ciuili cultu reperto, nondum denique legibus vlis constitutis. sic Lucret. lib. 5. *Multáque per cælum solis voluentia lustra Vulgiuago, vitam tractabant more ferarum.* Mutum, id est, ἄλογον, rationis & orationis expers, non quòd reuera tales essent primi homines, sed quòd victu & cultu parum à mutis animantibus differrent, vt diximus.

GLAND. ATQVE CVB.] id est, propter victum, & locum, vbi cubarent. glans primorum & ferorum illorum hominum victus fuit: ex quo illud ἄλις δρυός: satis quercus. Lucret. lib. 5. *Glandiferas inter curabant corpora quercus Plerumque, &c.*

VNGVIBVS, ET PVGN.] sic Lucret. lib. 5. *Arma antiqua manus, vngues, dentésque fuerunt, Et lapides, & item siluarum fragmina, rami.*

QVAE PÒST FABR. VS.] Hæc fuit ætas ferrea, vt poëtæ volunt. Aratus. Χαλκείη γενεὴ προτέρων ὀλοώτεροι ἄνδρες, Οἳ πρῶτοι κακοεργὸν ἐχαλκεύσαντο μάχαιραν. Εἰνοδίην, πρῶτοι δὲ βοῶν ἐπάσαντ' ἀροτήρων: quos sic Latinos fecit M. Tullius. *Ferrea tum verò proles exorta repente est: Ausaque funestum prima est fabricarier ensem, Et gustare manu vinctum, domitúmque iuuencum.*

DONEC VERBA, QVIBVS V. S.] Plato in Cratylo vult, nomina rebus consilio esse imposita: docétque, eum, qui primus nomina fabricatus sit, quem ὀνοματουργὸν nominat, ὀνοματοθέτου munere functum esse, nomináque cuique rei accommodata imposuisse: ex dialectici præscripto tamen: quemadmodum faber gubernaculum efficit præcipiente, & præeunte gubernatore. admonendus autem est lector minùs exercitatus in libris Platonis, in eo dialogo corruptè legi νομοθέτης, cùm legendum sit ὀνοματοθέτης, simile erratum admissum à librariis primo libro ὑπερ. ἀναλ. (sic enim vulgò nominant) indicauit mihi Muretus. Nam vbi νομοθετῆσαι legitur legendum ὀνοματοθετῆσαι hoc modo, Εἰ δὲ δεῖ ὀνοματοθετῆσαι, ἔστι τι ὅ τι λέγειν, κατηγορεῖν. vbi omnes interpretes vitiosa scriptura decepti, lapsi sunt, præter veterem. Lucret. lib. 5. à Platone dissentiens, ex sententia Epicuri ait, naturam & vtilitatem ab hominibus voces ad significandum aptas sermonémque expressisse: neque vnum aliquem nomina rebus imposuisse: his versibus. *At varios linguæ sonitus natura subegit Mittere, & vtilitas expressit nomina rerum, Non alia longè ratione, atque ipsa videtur Protrahere ad gestum pueros infantia linguæ, Cum facit, vt digito quæ sint præsentia, monstrent Sentit enim vim quisque suam, quoad possit abuti*, &c. sequuntur hæc deinceps, *Proinde putare aliquem tum nomina distribuisse Rebus, & inde homines didicisse vocabula prima, Desipere est. nam cur hic posset cuncta notare Vocibus, & varios sonitus emittere lingua: Tempore eodem alij facere id non quisse putentur?*

DEHINC ABSISTERE BELLO, OPP.] M. Tull. lib. 1. de inuentione, & libr. 1. de Orat. ad Q. Frat. & in orat. pro Sextio, ait, primos illos homines, cùm primò dispersi essent, & vagi posteà vi eloquentiæ, & prudentia paucorum, vnum in locum esse congregatos, atque à fera, agrestíque vita, ad humanum cultum, ciuilémque societatem deductos: & constitutis iam ciuitatibus, vrbibúsque conditis, leges ab eis, & iura, iudiciáque fuisse descripta. Horatius hanc vim ascribit poëtis, & musicis: qui iidem erant sapientes, & eloquẽtes, in epist. de arte poët. *Siluestres* homi-

homines sacer, interpresq; deorum, Cædibus & victu fœdo deterruit Orpheus. qua de re ad illum epistolæ ad Pisones locum nonnihil dicemus. & ad Od.10.lib.1. plura diximus. cum his Horatianis congruunt illa Isocratis in Nicocle. Ἐγγενομένου δὲ ἡμῖν τοῦ πείθειν ἀλλήλους, καὶ δηλοῦν περὶ ἡμᾶς αὐτοὺς περὶ ὧν ἂν βουληθῶμεν, οὐ μόνον τοῦ θηριωδῶς ζῆν ἀπηλλάγημεν, ἀλλὰ καὶ συνελθόντες πόλεις ᾠκίσαμεν, καὶ νόμους ἐθέμεθα id est, Eò autem quòd innata est in nobis fidei inter nos faciendæ, & voluntatum, cogitationúmque nostrarum declarandarum facultas, non solùm agresti, & ferino viuendi genere liberati sumus, verùm etiam vnà congressi, & conciliati & vrbeis condidimus, & leges tulimus quem locum retulit Muret. in lib. var. lect.

OPPIDA] M. Tull. lib. 1. de gloria, oppida ex eo appellata esse existimat, quòd opem darent: alij, quòd eò opes suas homines conferant. Varro lib. 4. de ling. Lat. vel ab ope, quòd muniuntur opis causa, vel quòd opere munibant mœnia, quo tutius essent.

ET PONERE LEGES] ita natæ sunt leges ex vtilitate. nam cùm anteà primi illi homines more ferarum viuerent, & valentissimus, ac robustissimus quisque imbecilliorem, & infirmiorem opprimeret, atque hoc modo omnium ferè vita esset sollicita, infesta, & iniuriæ exposita, quòd nemo ita viribus suis confideret, vt vel ab insidiis, vel ab aperto finitimorum bello securus esse posset: tandem partim his incommodis conflictati, partim sapientium oratione adducti, belli gerendi finem fecerunt, vrbeis condiderunt, leges & tulerunt, & sibi imponi passi sunt. Quæ testimonio Lucretij confirmantur, lib. 5. *Inde magistratum partim docuere creare: Iuraque constituere, vt vellent legibus vti. Nam genus humanum defessum vi colere æuum, Ex inimicitiis languebat. quo magis ipsum Sponte sua cecidit sub leges, arctaque iura. Acrius ex ira quòd enim se quisque parabat Vlcisci, quam nunc concessum est legibus æquis, Hanc ob rem est homines pertæsum vi colere æuum, &c. Ponere leges* autem Græco & more, & sermone dictum est, θέσθαι νόμους.

NAM FVIT ANTE HEL.] id est, fuerunt enim ante Helenam aliæ mulieres, è quibus belli causæ natæ sunt: Fuerũt alij ante Paridem adulteri. Athen. libro 13. complureis mulieres enumerat, quæ belli principia, causasq; præbuerint: & Herodotus lib. 1. prima inter Græcos & barbaros bella ob fœminas hinc & illinc raptas orta esse ostendit.

TAETERRIMA BELLI CAVSA:] sic habent pleriq; omnes libri veteres, & ita legendum, non, vt vulgati, *deterrima*.

QVOS VENEREM INCERTAM, &c.] sic Lucret. lib. 5. *Et Venus in siluis iungebat corpora amantum. Conciliabat enim vel mutua quamque cupido, Vel violenta viri vis, atque impensa libido, Vel pretium glandes, atque arbuta, vel pira lecta.*

VIRIBVS EDITIOR] viribus altior, id est, valentior, robustior.

IVRA INVENTA METV INIVSTI] Concludit Horat. iura non natura, sed vtilitate valere & constare. quæ sententia fuit etiam veterum quorundã philosophorum, vt ex Platone multis locis cognoscere licet. Atq; in lib. quidem de leg. 10. scribit hanc esse sentẽtiam quorumdam hominũ, qui haberi volunt sapientes, eorũ omnium, quę orta sunt, quæ oriuntur, quæq; oritura sunt, alia naturà, alia arte, alia fortunà constare: verbi gratia, ignẽ, aquam, terrã, animã, seu aëra naturà, & fortunà vigere, & valere, non arte: cetera, quæ pictura, ars fabricandorum signorum, musica, & artes omnes efficiunt, arte valere: ita Deos non natura, sed arte. i. quibusdã legibus, & institutis hominũ constare. Iam honesta quidẽ alia lege, alia natura valere: iusta autem nulla esse naturà: sed homines assiduè inter se de iusto, & iniusto dissidere, quotidieq; ea immutare. quę porrò iusta esse statuerint, tum esse iusta, lege scilicet, & arte, non naturà. Atq; hęc loquũtur (inquit Plato) sapientes quidã apud adolescenteis homines, dicũntq; id esse iustissimũ, quod quis vi obtinuerit: vnde in adolescẽtium animis impietas ingeneratur, proinde ac si nõ sint ij dij quos lex animo, & cogitatione informare iubet. Idẽ in Gorgia eorũ opinionẽ refellit, qui dicebant τὸ δίκαιον εἶναι τὸν κρείττω τοῦ ἥττονος ἄρχειν, καὶ πλέον ἔχειν. i. ius esse, vt, qui præstãtior est siue viribus, siue virtute, inferiori imperet, & plus eo obtineat. Cùm enim in eo dialogo Socrates multis verbis docuisset præstare iniuriam accipere, quàm inferre: Callicles & Polus contrà disputãt, iniuriam inferre deterius esse, quàm accipere, naturà: sed lege constitutũ esse contrarium ab hominibus imbecillis, ne præstantioribus parere cogerẽtur, néve ab illis spoliarẽtur. Quinetiam eos (quos dixi) imbecillos rerum nomina immutasse ac peruertisse. nam, quod iustum sit naturà, id illos, vt iniustum haberetur, lege lata extorsisse: & contrà, quod iniustũ est natura, vt iustum. exempli causa, si quis præstantior ac potentior, deteriorem atq; imbecilliorẽ spoliet, id iniustum esse dixisse, & iniuriam appellasse, cùm sit iustũ, & ius appellandum. Atq; hæc quidem, & multo plura apud Plat. & ab illis contra iustitiam disputantur, & à Socr. refelluntur. Hor. autem hoc loco eos sequitur pessimum, qui ius ab vtilitate natum esse volũt: quæ sentẽtia quamuis videatur probabilis, est tamẽ & falsa, & perniciosa: saniúsq; multo & verius eorum iudicium est, qui stirpem

iuris à natura repetunt, quam ducem secuti probant, iura aut omnia, aut multo plurima, natu-
râ valere: primùm propterea quòd homo solus ex omnibus animantibus rationis sit particeps
naturâ: lex autem, quæ iusta ab iniustis distinguit, nihil aliud sit, quàm recta ratio: deinde quòd
homines cõgregabiles sint naturâ: nulla autem societas sine iure & legibus diu incolumis ma-
nere possit: postremò quòd optimus quisq; iustitiam colat, improbissimus iniustitiam: vir bo-
nus autem sit optimus & verissimus rerum humanarum existimator ac iudex, atq; adeò regu-
la, seu mensura. Itaque iustitiam, & iuris æquabilis descriptionem, vtilem illam quidem esse ho-
minum generi, sed non ideò ab vtilitate esse natam. Hesiodus quidem scribit hoc interesse in-
ter feras, & homines, quòd illæ soleant se mutuò vorare, quia non sit illa inter eas iuris, & iusti-
tiæ communitas: hominibus autem non sit fas hac immanitate vti, propterea quòd Deus im-
mortalis iura, legésque eis dederit, quibus imbuti ac temperati iustitiam inter se colerent. ver-
sus Hesiodi sunt hi, *Τόνδε γὰρ ἀνθρώποισι νόμον διέταξε Κρονίων Ἰχθύσι μὲν, καὶ θηρσί, καὶ οἰωνοῖς πετεηνοῖς Ἐσθέμεν ἀλλήλους, ἐπεὶ οὐ δίκη ἐστὶν ἐν αὐτοῖς, Ἀνθρώποισι δ' ἔδωκε δίκην ἣ πολλὸν ἀρίστη Γίνεται.* Idẽ paul-
lo antè dixerat Iustitiam virginem esse, & Iouis filiam: quibus duobus perspicuè significat, eam
& à Deo natam esse, & incorruptam atque inuiolatam esse tuendam: quod ita non esset, si ab v-
tilitate ortum haberet. & M. Tull. lib 1. de legibus, iuris ortum à natura repetendum esse pluri-
bus verbis ostendit.

FASTÓSQVE VELIS EVOLV. M.] & si velis annaleis explicare, seu replicare potiùs, & ita
legere. Fasti, libri sunt, in quibus totius anni, rerúmque, quæ per totum annum gestæ sunt, fit
descriptio.

NEC NATVRA POTEST I. S.] à dissimili probare conatur, nihil esse iustum, aut iniustum
natura, sed hæc sola vtilitate distinguitid est, vtilitatis causa constitutum esse, vt alia sint iusta, a-
lia iniusta: de bonis autem & malis longè aliter esse sentiendum: bona enim à malis, fugienda
ab expetendis natura, non vtilitate distingui.

NEC VINCET RATIO HOC] Posteaquam docuit, ius ab iniuria non natura, sed vtilitate
separari, redit ad institutum, vt refellat *πολυθρύλλητον* illud Stoicorũ decretum, peccata esse pa-
ria. pendet autem hæc quæstio à superiore illa de eius origine. Nam si iusta & iniusta natura va-
lerent, fortasse omnia iusta essent æqualia, (quod enim per se, & natura est tale, neque vtilitate
ponderatur, id non potest altero magis esse tale) idémque de iniustis esset sentiendum: ex quo
efficeretur vt peccata essent æqualia, cùm peccata omnia sint iniusta. Nunc autem cùm ab vti-
litate ius & iniuria originem, principiúmque duxerint (vt vult Horatius) sequitur vt, quemad-
modum alia aliis sunt vtiliora, & inutiliora: ita alia aliis sint & iustiora, & iniustiora: ergo vt et-
iam alia peccata aliis sint grauiora, aliáque aliis leuiora. sic loquitur autem satyra 3. lib. 2. *Vin-
cet enim stultos ratio insanire nepotes.*

TANTVND. VT PECC. IDÉMQVE] id est, tam grauiter peccet. notauimus hoc loquendi
genus, *idem peccat*, in epist. de arte poët.

QVI TENEROS CAVLEIS ALIENI FR.] non dubium est, quin Draconis leges respexe-
rit, quod vidit Simeo Bosius Lemouix: quæ vsque adeò acerbæ & crudeles fuerunt, vt omnibus
ferè peccatis mors esset in pœnam constituta. Atque ob eam causam Demades orator non a-
tramento, sed sanguine scriptas esse dixit, vt refert Plutarchus in Solone: vbi, quod ad hunc lo-
cum planè pertinet, hoc quoque tradit, illius legibus eos, qui olera, aut poma furati sint, æquè
graui pœna affici, atque sacrilegos & parricidas. Verba Plutarchi sunt hæc: *καὶ τοὺς λάχανα κλέ-
ψαντας, ἢ ὀπώρας, ὁμοίως κολάζεσθαι τοῖς ἱεροσύλοις, καὶ ἀνδροφόνοις.*

NOCTVRNVS LEGERIT] id est, noctu, vt sup. annot. ad Od. 19. epod. *sacra legerit* autem, sa-
crilegium admiserit: rem sacram furatus sit, seu compilarit. Lucill. lib. 28. *Omnia viscatis ma-
nibus leget, omnia sumet,*

ASSIT REGVLA P.] id est, si peccata sunt inæqualia, vt re vera sunt, debent & pœnæ esse
inæquales, id est, peccatis æquales.

NE SCVTICA] id est loro. vox Græca est, *σκῦτος* enim corium, & *σκυτεύς*, cerdonem, seu su-
torem significat.

NAM, VT FERVLA CAEDAS, &c.] occurrit iis, quæ poterat Stoicus dicere, hoc modo:
non vis Horati, eum, qui scutica, seu loro, id est, minore pœna dignus sit, flagello cædi. i. grauio-
re pœna affici. cur non eadem opera vetas, ne, qui grauiorem pœnam meritus sit, ferula cæda-
tur? quia non vereor (inquit Horat.) ne id facias, cùm furta latrociniis paria esse dicas, & mine-
ris te vtraque peccata pari pœna castigaturum, si regiam potestatem adeptus sis. attendat au-
tem lector Latini sermonis studiosus, non esse hoc ordine vocabula collocanda, *non vereor vt
ferula cædas.* nam qui ita loquitur, *Vereor vt cædas*, vult cædi, & videtur ita dicere: *Vereor ne non
cædas.* qui hoc modo autem, *Vereor ne cædas*, non vult cædi: & contrà: si quis ita loquatur: *non*

Vereor ne cadas, hoc significat, *ego non dubito quin non sis casurus*, vel, *confido te non casurum*: &
si quis ita, *non Vereor Vt cadas*, hoc innuit, *non Vereor ne non cadas*: *mihi dubium non est, quin sis*
casurus: *confido te esse casurum*. non sunt igitur hæc verba ita disponenda, *non Vereor, Vt ferula*
cadas meritum maiora, &c. alioqui Horatium aliud, quàm sentiat, loquentem faceremus. nam
hoc sentit Horatius, hócque à nobis vult audiri, atq; intelligi, *non Vereor ne cadas ferula*, id est,
certò scio, te ferula non esse cæsurum eum, qui pœnas sit meritus grauiores. quid igitur dice-
mus? Horatium minus Latinè esse locutum? minimè verò. confugiendum igitur est ad id, quod
toties iam dixi, particulam *Vt*, non esse cum verbo *Vereor*, coniungendam, sed totam illam, quæ
antecedit, orationem, suo loco, & separatim esse legendam, hoc modo: *Nam Vt ferula cadas*
eum, qui maiores pœnas sit meritus: *non Vereor*; subaudi, *ne id facias*, id est, scio te istuc non factu-
rum. exempla autem è bonis scriptoribus sumta, quis sit huius verbi & similium vsus, nos do-
cebunt. Terent. in Andr. *haud Vereor, si in te solo sit situm*: *sed, Vtrum, Vt queas ferre*. ibid. *id paues*
ne ducas tu illam: *tu autem Vt ducas*, id est *ne non ducas*. M. Tull. ad Att. lib. 7. *tamen Vereor, Vt*
his ipsis contentus sit, &c. id est, *ne non contentus sit*. Idem lib. 2. *Videris Vereri, Vt epistolas illas*
acceperim. Idem epist. 1. ad Torquatum lib. 6. *cuius tanti mali, quamuis docti Viri multa dicant,*
tamen Vereor, Vt consolatio Vlla possit Vera reperiri, præter illam, quæ tanta est, quantum in cu-
iusque animo roboris est, atq; neruorum, &c. vel legẽdum *ne consolatio nulla*. nam vulgata scri-
ptura mendosa est Idem ad Terentiam. *Vereor Vt Dolabella ipse satis Vobis prodesse possit*. Idem
orat. contra Rull. ad popul. *hoc quia Vos fœdus non iusseritis, Veretur Hiempsal, Vt satis firmum*
sit, & ratum. Idem lib. 1. de Orat. ad Qu. Fratr. *sed illa duo, Crasse, Vereor Vt tibi possim concede-*
re. idem orat. pro Quinctio, *tamenne Vereris, Vt possis hæc contra Hortensium defendere?* Hor.
sat. 1. lib. 2. *ó puer, Vt sis Vitalis, metuo*. Cæsar lib. 5. de bello Gall. *Labienus Veritus, si ex hibernis*
fuga similem profectionem fecisset, Vt hostium impetum sustinere posset, præsertim quos recenti Vi-
ctoria efferri sciret, &c. sic enim habent cod. calamo exarati. Veniamus ad exempla alterius lo-
cutionis, *Vereor, ne*: cuius quidem sententia priori contraria est. Teren. in Eunuch. *Miseram me,*
Vereor ne illud grauius Phædria tulerit, &c. idem in Andr. *hei Vereor, ne quid Andria apportet*
mali. in Hecyra. *Vereor, si clamorem eius hic crebrò exaudiat, Ne parturire eam intelligat*. ibid.
simul Vereor Pamphilum, ne orata nostra nequeat diutius celare. idem Phorm. *Vereor ne istæc*
fortitudo in neruum erumpat denique. ibid *hei Vereor lenonem, ne quid suat*. M. Tull. in Lælio,
neque enim Verendum est, ne quid excidat, aut ne quid in terram defluat. Ibid. *sin autem illa Ve-*
reor, ne idem interitus sit animorum, & corporum, &c. qui locus mendosè in vulgatis codicibus
legitur. *Vt idem interitus*. epist. ad C. Cælium C. F. vltima, lib. 3. *Verebar ne id ita caderet, quod*
etiam nunc Vereor, Vt antè quàm tu in prouinciam Venisses, ego de prouincia decederem: & pro
M. Marcello, *Vereor ne hoc, quod dicam, non perinde intelligi auditu possit, atque ego ipse cogitans*
sentio. vbi mendosè legitur vulgò *Vereor Vt hoc, quod dicam*. Virg. in Palæm. *ipse Neæram Dum*
fouet, ac, ne me sibi præferat illa, Veretur, Hic alienus, &c.

ET MAGNIS PARVA, &c.] id est, & mineris te similem pœnam ad leuia peccata vindican-
da adhibiturum. atque ad grauia, *simili falce recidere* posuit pro eo, quod est, simili pœna coër-
cere. pœnis enim deterrentur, ac reuocantur improbi à flagitiis ac maleficiis: atque ita malefi-
cia pœnis reciduntur. falce autem simili magnis dixit more Græcorum, ὁμοίᾳ τοῖς μεγάλοις. si-
mili atque magna peccata reciduntur.

SI DIVES, QVI SAP.] Stoicos irridet hoc modo, Quid opus est ista condicione, *si tibi re-*
gnum Perm. homines? nónne hoc vestrum est, sapientem esse diuitem, sutorem, formosum, atq;
etiam regem? quid igitur vetat, quominus potestate regia vtaris? & cur id, quod habes, optas,
quasi desit? cum hoc loco congruit ille, epist. 1. lib. 1. *Ad summam sapiens Vno minor est Ioue,*
diues, Liber, honoratus, pulcher, rex denique regum. sed illic seriò loquitur, hîc iocò. M. Tull. lib.
3. de finibus in extremo sub Catonis persona talem describit sapientem his verbis, *rectius enim*
appellabitur rex, quàm Tarquinius, qui nec se, nec suos regere potuit: *rectius magister populi, q̃*
Sylla, rectius diues, quàm Crassus, qui nisi eguisset, numquã Euphratem nulla belli causa trans-
ire Voluisset, &c. rectè etiam pulcher, rectè solus liber. rectè solus inuictus.

SVTOR TAMEN EST SAPIENS] sapiens est sutor bonus (inquit Stoicus) τῇ δυνάμει, οὐ τῇ
ἐνεργείᾳ. id est, potestate, non vsu, neque functione muneris.

QVO?] id est, quò istuc pertinet? vt superiore satyra, *quo res hæc pertinet?* alij interpretantur,
quo modo. alij legunt *qui?*

VT, QVAMVIS TACET HERMOGEN.] de Hermogene supr. satyr. 2. vt cantor est Her-
mogenes (inquit) etiam si taceat. (habitu enim cantor est, dum tacet: ἐνεργείᾳ autem cantor
est, dum canit) ita & sapiens, consul, diues, formosus est τῇ δυνάμει, καὶ τῇ ἕξει, id est, potestate
& habitu.

VT ALFENVS] more satyrico, id est, vrbano & faceto, Alfenum quendam Cremonensem irridet, qui cùm sutrinam primùm fecisset, deinde clausa sutrina Romæ iuri ciuili Seruio Sulpicio magistro operam nauasset, iurisconsultus clarissimus euasit, consulatum adeptus est, honorificentissimóque funere elatus est. De eo fit locis aliquot in Pandectis iuris ciuilis mentio.

EST OPIFEX SOLVS:] sic scriptum, & distinctum est in duobus codic. Vatic. Iann. Faërn. Torn. Ratautij Card. Nicotiano. Ruffard.

VELLVNT TIBI BARB.] significat, ita inepta, & stulta loqui Stoicos, vt etiam à pueris irrideantur: vel ita non esse regem sapientem Stoicum, vt pueri ei barbam vellant: id est, cum cõtumeliosè illudant: neque ille eos alia ratione, aut alia vi arcere possit, quàm fuste, aut baculo: quod minimè est regium. non celabo lectorem in aliquot cod. antiquis scriptum esse *Vellent*.

LASCIVI] proterui, ad iocandum, ludendúmque natura procliues ac parati. translatè dixit supra Oda 36. lib. 1. Lasciuas ederas. At propriè Od. 19. eod. lib. lasciuam licentiam.

QVOS TV NISI FVSTE COËRC. VRG. T.] id est, quos nisi fuste abigis, te vt insanum quendam, & mente captum vrgent, & sectantur: id est, sectabuntur atque vrgebunt. solent autem pueri mente captos, & fatuos circumsistere, ac sectari: quod & M. Tullius ostendit libr. 4. accus. de Theomnasto quodam, his verbis, *Retinere incipit tabulam Theomnastus quidam ridiculè insanus, quem Siracusani Theoractum vocant: qui illic eiusmodi est, vt eum pueri sectentur: vt omnes, cum loqui cœperit, irrideant:* vel sic, quos tu nisi fuste coërces, & repelis, vrgeris, id est, continuò vrgeberis puerorum turba, te circumsistent, téque irridente, atque illudente, neque quicquam tuam potestatem regiam pertimescente.

VRGERIS TVRBA] cod. 1. Vatic. & Iann. habent *Vrgueris*, vt sæpe alibi.

RVMPERIS] clamore: sic M. Tull. lib. 7. epist. *Dirupi pene me in iudicio Galli Caninij familiaris tui.* vel iracundia & dolore.

DVM TV QVADRANTE LAV.] concludit neque sapientem regem esse dicendum, quamdiu, vt vnus de multis, quadrante lauatur, & ab vno Crispino comite deducitur cùm reges & in domibus suis regiis de suo lauent, & quamplurimos habere soleant stipatores: neque vera esse Stoicorum decreta *peccata esse æqualia, sapientem nunquam ignoscere, nunquam misereri, &c.* Erat autem quadrans, merces balneatoris. M. Tull. pro Cœlio, de Clodia. *nisi fortè mulier potẽs quadrantaria illa permutatione familiaris facta erat balneatori.*

STIPATOR] comes, satelles, δορυφόρος. nam Stoicum alloquitur, qui se regem esse prædicat. M. Tullius de Alexandro Pheræo, off. 2. *præmittebatque de stipatoribus suis, qui perscrutarentur arculas muliebreis, &c.*

SI QVID PECCAVERO] aliquod libri manuscr. habent, *si quid peccabo*: vnde amicus quidam meus, vir doctus, legendum existimabat, *si quid peccaro*, propter vocem sequẽtem initium capientem à duabus consonantibus. Sed nihil hoc me mouet, qui sciam hoc ab Horatio non admodum studiosè vitari. Sic enim sat. 2. hoc lib. *nisi olentis in fornice stantem.* & sat. 5. *insani ridẽtes præmia scribæ.* vt neque ab Homero, verbi gratia, Ἰλιάδ. μ. δῖός τε Σκάμανδρος. *peccaro* tamen valdè probo: & ita postea in vno cod. antiquissimo scriptum reperi.

SATYRA IIII.

Lucilium, veteres comicos Græcos sequutum, mordacem fuisse ait: sua tamen scripta non itidem legi ostendit, quum bona pars hominum sibi vitij alicuius conscia, se ibi perstringi sciat. Se alioqui virulẽtia carere, ac tantùm iocosa & velut paterna quadam castigatione ad deterrendos à vitiis homines vti profitetur.

EVpolis, atque Cratinus, Aristophanésque poetæ
Atque alii, quorum comœdia prisca virorum est:
Si quis erat dignus describi, quòd malus, aut fur:
Quòd mœchus foret, aut sicarius, aut alioqui
Famosus: multa cum libertate notabant.
* *Hinc omnis pendet Lucilius, hosce secutus:*
Mutatis tantùm pedibus, numerísque facetus:

Nam

** Emunctæ naris, * durus componere verſus.*
Nam fuit hoc vitioſus: in hora ſæpe ducentos
** Vt magnum, verſus dictabat ſtans pede in vno:*
Cùm flueret lutulentus, erat quod tollere velles:
Garrulus, atq; piger ſcribendi ferre laborem:
*Scribendi rectè: nam * vt multum, nil moror. ecce*
*Criſpinus * minimo me prouocat: accipe, ſi vis*
Accipiam tabulas. detur nobis locus, hora,
Cuſtodes: videamus vter plus ſcribere poſſit.
Dij benefecerunt, inopis me, quódq; puſilli
Finxerunt animi, raró & perpauca loquentem.
At tu concluſas hircinis follibus auras
Vſq; laboranteis, dum ferrum molliat ignis,
Vt mauis, imitare. beatus Fannius, vltro
** Delatis capſis, & imagine: cùm mea nemo*
Scripta legat, vulgò recitare timentis, ob hanc rem.
Quod ſunt, quos genus hoc minimè iuuat, vtpote plureis
Culpari dignos. quemuis media erue turba:
Aut ob auaritiam, aut miſera ambitione laborat.
Hic nuptarum inſanit amoribus: hic puerorum:
Hunc capit argenti ſplendor: ſtupet Albius ære:
Hic mutat merceis ſurgente à ſole ad eum, quo
Veſpertina tepet regio: quin per mala præceps
Fertur, vti puluis collectus turbine, nequid
** Summa deperdat, metuens, aut ampliet vt rem.*
Omnes hi metuunt verſus: odere poëtas.
** Fœnum habet in cornu: longè fuge. dummodo riſum*
Excutiat ſibi, non hic cuiquam parcet amico.
Et. quodcunq; ſemel chartis illeuerit, omneis 44
Geſtiet à furno redeunteis ſcire, lacúq;
Et pueros, & anus. agedum pauca accipe contrà.
Primum ego me illorum, dederim quibus eſſe poëtas,
Excerpam numero. neq; enim concludere verſum
Dixeris eſſe ſatis: neq; ſi quis ſcribat, vti nos
Sermoni propiora, putes hunc eſſe poëtam.
Ingenium cui ſit, cui mens diuinior, atq; os
*Magna * ſonaturum: * des nominis huius honorem.*
*Iccirco quidam, comœdia, * nécne poëma*
Eſſet, quæſiuere, quòd acer ſpiritus, ac vis
Nec verbis, nec rebus ineſt: niſi quod pede certo
Differt ſermoni, ſermo merus. at pater ardens
*Sæuit, quod meretrice * nepos inſanus amica*
Filius, vxorem grandi cum dote recuſet:
Ebrius & magnum, quod dedecus, ambulet ante
Noctem cum facibus. numquid Pomponius iſtis
Audiret leuiora, pater ſi viueret? ergo
Non ſatis eſt puris verſum perſcribere verbis,

Quem si dissoluas, quiuis stomachetur eodem
Quo personatus, pacto pater. his, ego quæ nunc,*
Olim quæ scripsit Lucilius, eripias si
**Tempora certa, modósque: &, quod prius ordine verbum est,*
Posterius facias, præponens vltima primis:
Non, vt si soluas, post quàm discordia tetra
Belli ferratos posteis, portásque refregit:
** Inuenias etiam disiecti membra poëtæ.*
Hactenus hæc: aliàs iustum sit, nécne poëma
Nunc illud tantùm quæram: meritóne tibi sit
Suspectum genus hoc scribendi. Sulcius acer
*Ambulat, & Caprius, rauci malè, cúmq; * libellis,*
Magnus vterque timor latronibus: at, benè si quis
Et puris viuat manibus, contemnat vtrumque.
** Vt sis tu similis Cœli, Birrique latronum:*
Non ego sim Capri, neq; Sulci: cur metuas me?
Nulla taberna meos habeat, neq; pila libellos:
Queis manus insudet vulgi, Hermogenisque Tigelli?
Non recito cuiquam, nisi amicis, idq; coactus.
Non vbiuis, corámve quibuslibet. in medio qui
Scripta foro recitent, sunt multi: quiq; lauantes:
Suaue locus voci resonat conclusus. inaneis
Hoc iuuat, haud illud quærenteis, num sine sensu,
Tempore num faciant alieno. lædere gaudes,*
Inquis: & hoc, studio prauus facis. vnde petitum*
Hoc in me iacis? est auctor quis denique eorum,
Vixi cum quibus? absentem qui rodit amicum:
Qui non defendit alio culpante: solutos
Qui captat risus hominum, famámq; dicacis:
Fingere qui non visa potest: commissa tacere
Qui nequit: hic niger est: hunc tu Romane caueto.
Sæpe tribus lectis videas cœnare quaternos:
E quibus vnus auet quauis* aspergere cunctos,*
Præter eum, qui præbet aquam: post, hunc quoque potus,
Cóndita cùm verax aperit præcordia Liber.
Hic tibi comis, & vrbanus, líberq; videtur
Infesto nigris. ego, si risi quòd ineptus*
Pastillos Rufillus olet, Gorgonius hircum:
Liuidus, & mordax videor tibi? mentio si qua
De Capitolini furtis iniecta Petilli
Te coram fuerit: defendas, vt tuus est mos:
Me Capitolinus conuictore vsus, amicó-
Que à puero est: causáque mea permulta rogatus
45 *Fecit: &, incolumis lætor quod viuit in vrbe.*
Sed tamen admiror, quo pacto iudicium illud
Fugerit. hic nigræ succus lolliginis: hæc est*
Ærugo mera: quod vitium procul afore chartis,*

Atq;

Atq; animo prius, vt, si quid promittere de me
Possum aliud vere promitto. liberius si
Dixero quid, si forte iocosius: hoc mihi iuris
Cum venia dabis. insueuit pater optimus hoc mi*
Vt fugerem, exemplis vitiorum quaeque notando,
Cum me hortaretur, parcè, frugaliter, atq;
Viuerem vti contentus eo, quod mi ipse parasset:
Nonne vides, Albi vt male viuat filius? vtq;
Barrus inops? magnum documentum, ne patriam rem
Perdere quis velit. à turpi meretricis amore
Cùm deterreret: Sectani dissimilis sis.
Ne sequerer moechas, concessa cum Venere vti
Possem: deprensi non bella est fama Treboni,
Aiebat. sapiens vitatu, quidq; petitu
Sit melius, causas reddet tibi: mi satis est, si
Traditum ab antiquis morem seruare, tuámque,
Dum custodis eges, vitam, famámque tueri
Incolumem possim. simulac durauerit etas
Membra, animúmq; tuum: nabis sine cortice. sic me
Formabat puerum dictis: & siue iubebat,
Vt facerem quid: habes auctorem, quo facias hoc:
Vnum ex iudicibus selectis obiiciebat:
Siue vetabat: an hoc inhonestum, & inutile factu,
Nécne sit, addubites: flagret rumore malo cum
Hic, atq; ille? auidos vicinum funus vt egros
Exanimat: mortisq; metu sibi parcere cogit:
Sic teneros animos aliena opprobria saepe
Absterrent vitiis. ex hoc ego sanus ab illis,
Perniciem quaecumq; ferunt, mediocribus, &, queis
Ignoscas, vitiis teneor. fortassis & istinc
Largiter abstulerit longa aetas, liber amicus
Consilium proprium. neq; enim, cùm lectulus, aut me
Porticus excepit, desum mihi rectius hoc est:*
Hoc faciens, viuam melius: sic dulcis amicis
Occurram: hoc quidam non bellè. numquid ego illi*
Imprudens olim faciam simile? haec ego mecum
Compressis agito labris. vbi quid datur oti,
** Illudo chartis. hoc est mediocribus illis*
Ex vitiis vnum: cui si concedere nolis,*
Multa poëtarum veniat manus, auxilióq;
Sit mihi. nam multo plures sumus: ac veluti, te,
Iudaei, cogemus in hanc concedere turbam.

EVPOLIS, ATQVE CR.] hi fuerunt poëtae comici veteris comoediae. De Eupoli M. Tull. epist. ad Attic. lib. 6. *Εὔπολιν τὸν τῆς ἀρχαίας quis non dixit ab Alcibiade nauigante in Siciliam deiectum esse in mare? &c.*

CRATINVS] Interpres Pindari εἰδ. ϛ. ὀλυμπ. profert hunc Cratini versum in Boeotos, Οὗτοι δ' εἰσὶν συοβοιωτικὸν κιζοφόρων γένος ἀνδρῶν: id est, hi autem sunt genus suillo boeoticum virorum fimbriatorum. & Plutarch. in vita Periclis scribit, Periclem (fuerunt enim ferè aequales) ab eo

dictum esse κεφαληγερέται. quod idem valet, atque capite oblongo, & amplo, & quasi congregato. de eodem infrà Horat. epist. ad Mæcen. 3. lib. 1. *Prisco si credis, Mæcenas docte, Cratino, &c.*

ATQVE ALII, QVORVM COM.] id est, & alij veteris comœdiæ scriptores. erat autem vetus comœdia liberior, ac maledicentior, quàm vt aures hominum ferre possent. sic Satyr. 10. hoc lib. *Illi, scripta quibus comœdia prisca viris est, Hoc stabant.*

SI QVIS ER. DIGN. DESCR. Q. M.] immo etiam indignos, qui describerentur, & integros atque innocenteis viros notabant: vt Periclem, Socratem, Aristidem, & simileis. qua de re sic M. Tull. lib. 4. de rep. *Quem illa* [comœdia vetus] *nõ attigit, vel potius quẽ non vexauit? cui pepercit? esto populareis homines, improbos in rempubl. seditiosos, Cleonem, Cleophontem, Hyperbolum læsit. patiamur. Etsi huiusmodi civeis à censore melius est, quàm a poeta, notari. Sed Periclem cùm tam suæ ciuitati maxima auctoritate plurimos annos domi & belli præfuisset, violari versibus, & eos agi in scena, non plus decuit, quàm si Plautus noster voluisset, aut Næuius P. & Cn. Scipioni aut Cæcilius M. Catoni maledicere.* Neque verò singulos civeis solùm notabant, & vellicabant, verùm etiam populum vniuersum nominibus contumeliosis insectabantur, appellantes δῆμον πυκνίτην, δύσκολον γερόντιον, ὑπόκωφον, id est, populum in Pnyce, qui locus erat cõtionis legitimæ, assiduè hærentem, senecionem difficilem, & morosum surdastrum.

FAMOSVS] malè audiens. suprà Od. 3. lib. 3. *Iam nec Lacænæ splendet adulteræ Famosus hospes.* M. Tull. lib. 2. de Orat. ad Q. Fratr. *Non pol (inquit) audeo. Nam me ad famosas vetuit mater accedere.*

LVCILIVS] significat, satyram, cuius inuentor fuit Lucilius, veteris comœdiæ locum occupasse. hunc Lucilium Bassum insectatur vrbanè, id est, suo more Satyr. 10. De eodem sic M. Tull. lib. 1. de finib. *Nec verò, vt noster Lucilius, recusabo, quo minus omnes mea legant. Vtinam ille Persius: Scipio verò, & Rutilius multo etiam magis: quorum ille iudicium reformidans, Tarentinis ait se, & Consentinis, & Siculis scribere. facetè is quidem, sicut alias: sed nec tam docti tunc erant, ad quorum iudicium elaboraret, & sunt illius scripta leuiora, vt vrbanitas summa appareat, doctrina mediocris.* Idem epist. ad Atticum lib. 12. *Cato me quidem delectat: sed etiam Bassum Lucilium sua.* Idem tamen lib. 2. de Orat. sub persona Crassi Lucilium hominem doctum, & perurbanum appellat.

MVTATIS TANTVM PED.] quia Lucilius hexametris ferè versibus, illi iambêis mores hominum notabant.

EMVNCTAE NARIS] id est, sagax, acri iudicio, sagaciter odorans hominum mores, & vitia: tralatio est, vel allegoria. Nam vt qui sunt emũctæ naris, nisi quid aliud obstat, sagaciter olfaciunt odores: ita qui nareis habent mucôre obstructas, minus sunt in sentiendis odoribus sagaces. eadem ratione verbum *odorari* pro eo quod est, acutè, & celeriter percipere, atque intelligere, & peruestigando consequi, vsurpatur à M. Tullio. Verr. de iuredicundo. *huius verò erat ars, & malitia miranda, quòd acutissimè tota prouincia, quid cuiq; esset necesse, indagare, & odorari solebat.* & in epistolis ad Atticum multis locis.

DVRVS COMPON. VERS.] durus in componendis versibus. vide annot. ad Od. 8. lib. 4. eiusdem generis est id, quod statim sequitur, *piger scribendi ferre laborem.*

VT MAGNVM,] tanquam aliquid magnum.

STANS PEDE IN VNO] id est, breuissimo tempore, & non magna opera insumta, vel sine conatu, & contentione magna virium. Nam qui aliquid magnum faciunt, toto corpore, & omnibus, vt dicitur, vnguiculis, ei rei, quam faciendam susceperunt, asseruiunt. Etiam genu terram tangere visus est Antonius cùm contentè pro se ipse lege Varia diceret, vt refert se vidisse M. Tullius in lib. de Or. ad Q. Fr.

CVM FLVERET LVTVL. ERAT Q. T.] allegoria est, ducta à flumine torrente lutulento. hoc autem sentit: cùm versus profunderet inuenustos, incultos, atque illepidos, erat tamen aliquid, quod exciperes, sumeres, & probares. huic loco respondent ea, quæ sunt sat. 10. *At dixi fluere hunc lutulentum sæpe ferentem Plura quidem tollenda relinquendis. tollenda*, id est, sumenda. vt epist. de arte poët. *hoc tibi dictum Tolle memor.* & epist. ad Numicium lib. 1. *partem, vel tolleret omneis.* & epist. ad Mæc. 2. *at tu quantum vis, tolle. benignè.* & epist. 18. eiusdem lib. *Sic iterat voces, sic verba cadentia tollit, Vt puerum, &c.* Alij *tollere* accipiunt pro eo, quod est amputare, & resecare: à quibus dissentio. nam locus ille, qui est sat. 10. perspicuè declarat, per *tollenda*, ea significari, quæ sumenda, & probanda sunt, vt suo loco docebimus. Quintilianus lib. 10. ad hunc locum respiciens scribit illa: *Ego quantum ab illis, tantum ab Horatio dissentio, qui Lucilium fluere lutulentum, & esse aliquid, quod tollere possis, putat.* Ex quibus Quintiliani verbis Turnebus hunc Horatij locum a me dissentiens, sic explicat. *erat quod tollere velles*, id est, erat quod auferre, & detrahere velles. Sed ne tempus in re aperta cõteram, planè fallitur. Acron

quidem

quidem & Porph. mecum faciunt: &, quod familiam ducit, Horat. ipse satyr. 10. vt ostendam suo loco. neque me Quintilianus mouet.

NAM VT MVLT. NIL MOR.] i nam si quis multum scribat, nihili æstimo, manum non verterim. sic epist. ad Vallam, lib. 1. *nam vina nihil moror illius oræ.* Virg. Æn. 5. *nec dona moror.*

CRISPINVS] de quo suprà sat. 1.

MINIMO ME PROVOCAT] minimo, subaudi digito. prouerbium est à gestu eorum, qui alterum in certamen prouocant, natum. nam minimum digitum porrigunt, illũ à se contemni significantes, proinde ac si eum possint vel minimo digito percellere, ac peruertere.

ACCIPE SI VIS] verba Crispini Hor. prouocantis. accipe tu, inquit, si vis: ego accipiam tabulas. sic autem legendum videtur, *Accipiam tabulas:* non, vt habent libri vulg. *accipe iam tabulas.* quamquam etiam hæc vulgata lectio ferri potest.

DETVR N. L. H.] aliquot libri calamo exarati habent, *dentur nobis, &c.*

CVSTODES] addantur, seu apponantur nobis custodes, qui obseruent, & speculentur diligenter, nequid suffuremur, néve aliena opera vtamur. M. Tull. Diuin. in Cæcilium: *Custodem (inquit) Tullio me apponite.*

DII BENÈ FECERVNT] respondet Horat. Diis habeo gratiam: vel benefici, ac benigni erga me fuerunt Dij immortales, quòd me parui animi, & paucorum verborum finxerunt. notandum hoc loquendi genus, *Dij bene fecerunt.* quod par est illi vsitatiori *bene factum.*

47

PERPAVCA LOQVENTEM] sic sat. 6. huius libri. *Vt veni coram singultim pauca locutus.* mendosè autem habent omnes libri, *loquentis*, præterquàm Faërnensis: in quo scriptum est *loquentes.* Sed s. alia manu & in litura.

AT TV CONCL. HIRC.] id est, at tu imitare ventum, qui ex follibus fabrorum ferrariorum exspiratur tandiu, quoad ferrum ab igne molliatur: quibus verbis significat, versus eius esse vel inaneis, ac leueis: vel inflatos, ac tu. gidos. *hircinis follibus* autem, id est, ex corio hircino factis.

BEATVS FANNIVS, VLTRO, &c.] O beatum (inquit Horat.) Fannium, cui populus siue senatus vltro, id est, non petenti capsas, in quibus eius libri conderentur, ac seruarentur, imaginémque ad memoriam eius prodendam, detulit, cùm mea, &c. hunc Fannium ineptum vocat satyr. 10. his verbis, *aut crucier, quod vellicet absentem Demetrius? aut quòd ineptus Fannius Hermogenis lædat conuiua Tigelli:* sic loquitur M. Tull. in orat. pro Plancio. *Itaque hac spe decedebam, vt mihi populum Rom. omnia delaturum putarem.* & epist. ad P. Nigidium Figulum lib. 4. *nec mihi vnquam in tali tempore in mentem venit optare, quod non vltro mihi Cæsar detulerit.* alij hunc locum sic explicant, beatus Fannius, cuius capsæ vltro in bibliothecam Augusti fuerunt delatæ cum imagine quibuscum equidem pugnare nolim, præsertim cùm, vtramcumque explicationem sequamur, semper intelligere nos oporteat, Fannij poëmata in ædem Apollinis, & Musarum, seu in aliam publicam bibliothecam esse recepta: veruntamen priorem explicationem malo. Alij, vt testatur Acron, dicũt, hunc Fannium, malum poëtam, liberis caruisse: itaque scripta eius, atque imaginem in publicam bibliothecam à captatoribus fuisse deportata nullo merito scriptoris.

QVÒD SVNT, QVOS GEN. HOC] id est, ob id, quòd sunt non pauci, qui non delectantur, immò verò offenduntur satyris: ij scilicet, qui reprehensione digni sunt, quales sunt auari, ambitiosi, libidinosi, adulteri, scelerati, impij, vasorum & signorum plus æquo studiosi, mercatores, & similes.

ERVE] cod. 2. Vat. Iann. Faërn. Torn. Raïnutij Card. habent *elige.*

HIC NVPT. INS. AM.] alius amore matrumfamiliâs vsq; ad insaniam captus est.

STVPET ALBIVS AERE] miro signorum, & vasorum æreorum amore, studióq; ducitur, eáque supra modum amat, & admiratur. sic loquitur Virg. Georg. 2. *Hic stupet attonitus rostris.* Horat. sat. 6. *Qui stupet in titulis.*

HIC MVTAT MERCEIS] emit, comparat, permutat. vide sup. annot. ad Od. 16. lib. 1. de verbo mutandi.

AD EVM, QVO VESP.] ad occidentem Virg. lib. 5. Æn. *Vespere ab atro Consurgunt venti* Hor. Od. 15. lib. 4. *ad ortum Solis ab Hesperio cubili.*

QVIN PER MALA PRAEC.] vt sup. epist. 1. li. 1. *Impiger extremos curris mercator ad Indos Per mare pauper fugiens, per saxa, per ignes. per mala,* id est, per molestias, per discrimina vitæ, per dolores, & labores.

VTI PVLVIS COLLECT. TVRB.] puluerem vento concitatum, & collectum vocant Græci poëtæ κονίσαλον, alij κονιορτόν. Itaque hoc nomen videtur exprimere voluisse.

NE QVID SVMMA DEP. M.] metuens ne quid de aceruo deruat: metuens nequid de bonis

quæ sicis & congestis deminuat, si quid forte insumat in res ad victum, cultúmque necessarias: vel sic, metuens ne quid de summa fures detrahant, néve alio aliquo casu summa minuatur, & depereat.

VERSVS] præsertim satyricos, id est, vrbanos, & mordaceis. intellige, hæc dici ab improbis, & vitiosis hominibus: quibus inuisi sunt poëtæ.

FAENVM HABET IN. C.] conuenit prouerbium in homineis acreis, promtos, viribus corporis, aut ingenij facultate instructos, ac paratos ad iniuriam, si qua inferatur, propulsandam, atque adeò ad lacessendum, si quis occurrat malo dignus. Plutarchus in Crasso huius prouerbij originem indicans, ait à bobus, qui cornu petunt, prouerbium esse natum, quorum cornibus Romani solebant fænum appéndere, vt sibi ab eis cauérent homines in via fortè occurrentes. narrat idem Plutarch. Sicinnium quendam de Crasso dicere solitum, fænum eum habere in cornu. sic ille, ἴσχυε δὲ χάριτι καὶ φόβῳ. φόβῳ δ' οὐκ ἔλαττον. ὁ γοῦν πλεῖστα πράγματα παρέχων τοῖς καθ' αὑτὸν ἄρχουσι, καὶ δημαγωγοῖς Σικίνιος, πρὸς τὸν εἰπόντα, τί δὴ μόνον οὐ σπαράττει τὸν Κράσσον, ἀλλὰ παρίησιν αὐτόν, χόρτον ἔχειν φησὶν ἐπὶ τοῦ κέρατος. εἰώθεισαν δὲ Ῥωμαῖοι τὸν κυρίττοντα τῶν βοῶν ὑπὲρ τοῦ φυλάττεσθαι τοὺς ἐντυγχάνοντας, χόρτῳ περιελίσσειν τὸ κέρας. id est, Valebat autem Crassus gratia, & terrore: terrore quidem non minùs, quam gratia. Sicinnius enim, qui suæ ætatis magistratibus, & tribunis pl. plurimum negoti facessiuit, ei, qui quæsiuerat quamobrem Crassum solum non laceraret, sed cum præteriret, quia (inquit) fænum habet in cornu. Soliti autem erant Romani bouis, cornu petentis, vt, qui in viis occurrerent, sibi ab illo cauerent, fænum cornibus alligare. eadem de re lege & Plutarch. ἐν προβλήμασι.

DVM MODO RISVM EXC. S. &c.] ita est ridiculorum dictorum cupidus, vt, dummodo quippiam falsè dicat, ne amicis quidem parcere velit. Arist. lib. 4. de moribus ad Nicom. scribit, scurram, quem βωμολόχον Græcè nominat, eo differre ab vrbano, quòd vrbanus ita falsè dicat, vt neminem offendat, aut vt etiam delectet: scurra autem ridiculo moderari nó possit. tum nec sibi, nec aliis parcat, dummodo risum moueat. verba Aristot. sunt hæc, ὁ δὲ βωμολόχος ἥττων ἐστὶ τοῦ γελοίου, καὶ οὔτε ἑαυτοῦ, οὔτε τῶν ἄλλων ἀπεχόμενος, εἰ γέλωτα ποιήσει. excutiat autem risum, id est, risum profusum moueat.

ET, QVODCVMQVE SEM. CH. ILL.] id est, quodcumque per iocum, & ludum scripserit.

GESTIET] cupiet. idem epist. ad Pison. *gestit paribus colludere.*

FVRNO] in quo coquitur panis. icircò magna semper eò turba cónuenit & vetularum, & puerorum.

LACÚQVE] lacus significat interdum vas amplissimum, vbi calcantur vuæ. M. Tull. in Bruto, *sic ego istis censuerim, & nouam istam quasi de musto, ac lacu feruidam orationem fugiendam: nec illam præclaram Thucydidis nimis veterem, tanquam Anicianam notam persequendam.* Est etiam lacus (vt docet Varro lib. 4. de lingua Latina) lacuna magna vbi aqua contineri potest, seu locus, quo aqua ex flumine ad aquandum excepta est, quo modo credibilius est hoc loco accipiendum esse, vt intelligamus pueros, & anus aquandi causa ad lacum iuisse, & è lacu redire. Propert. lib. 2. *Cui fuit indocti fugienda hæc semita vulgi, Ipsa petita lacu nunc mihi dulcis aqua est.* Terent. Adelp. *Apud ipsum lacum est pistrilla.* Est & alius lacus, vt epist. 1. lib. 1. *lacus, & mare sentit amorem Festinantis heri.*

AGEDVM PAVCA ACC.] respondet Horatius ad ea, quæ cùm in omne genus poëtarum, tum in satyrarum scriptores dicta fuerant. & primùm negat, se esse poëtam: qua scripta sua, sermoni quotidiano similiora sint, quàm locutioni poëticæ.

PRIMÙM EGO ME ILLORVM, &c.] id est, primùm me ex numero poëtarum excerpam.

CONCLVDERE VERSVM] certis pedibus, & numeris claudere. vt sat. 10. huius lib. *at si quis pedibus quid claudere senis, Hoc tantum contentus, &c.* Cum his Horatianis congruunt illa Petronij Arbitri, *Multos, inquit Eumolpus, iuuenes carmen decepit. nam vt quisque versum pedibus instruxit, sensúmque teneriore verborum ambitu intexuit, putauit se continuò in Heliconem venisse. Sic forensibus ministeriis exerciti, frequenter ad carminis tranquillitatem, tamquam ad portum faciliorem confugerunt, credentes facilius poëma exstrui posse, quàm controuersiam vmbrantibus sententiolis pictam. Ceterùm, neque generosior spiritus sanitatem amat, neq; concipere aut edere partum mens potest, nisi ingenti flumine litterarum inundante. refugiendum est ab omni verborum, vt ita dicam, vilitate, & sumenda voces à plebe summota, vt fiat, Odi profanum vulgus & arceo, &c.*

SERMONI PROPIORA] orationi solutæ similiora, quàm versibus. sic epistola ad August. *nec sermones ego mallem Repentes per humum, quàm res componere gestas.* Satyras igitur propter hæc causam sermones appellauit. Sunt auté etiam epistolæ, sermones: sed illæ ad absenteis, saty-

satyræ ad præsenteis: & icciro sermones potiùs, quàm epistolæ dictæ sunt, noménque generis retinuerunt, quia epistolæ appellantur suo & proprio.

ING. C. S. C. MENS DIVIN.] M.Tull. item in orat. pro Arch. poëta ait, poëtam natura ipsa valere, & mētis viribus excitari, & quasi diuino spiritu afflari. vide ann. ad illum locum, *Ingenium misera, &c.* de arte poët.

MAGNA SONATVRVM] Prisc. libr. 1. producit hunc locum, & ait *soniturum* esse vsitatius, quàm sonaturum, à verbo *sono*.

ICCIRCÒ QVIDAM COM.] sic M. Tull. in orat. perf. *At comicorum senarij propter similitudinem sermonis sic sæpe sunt abiecti, vt nonnumquam vix in his numerus, & versus intelligi possit.*

NISI QVÒD PEDE CERTO] comica oratio, merus est sermo, præter quàm quòd certo, ac definito numero, certísque pedibus ab oratione soluta differt. sic M. Tull. in orat. perfect. *Itaque video visum esse nonnullis, Platonis, & Demosthenis locutionem, etsi absit à versu, tamen, quod incitatius feratur, & clarissimis verborum luminibus vtatur, potius poema putandum quam comicorū poëtarū, apud quos nihil est aliud quotidiani dissimile sermonis, nisi quòd versiculi sunt.*

AT PATER ARDENS] aduersarium facit occurrentem ei rationi, propter quam putent quidam comœdiam merum sermonem esse, non poëma: nempe quia desit ei spiritus acer, & vis poëtica, hoc modo. atqui sæpe (inquit) videmus, in comœdia senem induci à poëta filio libidinosè atque intemperanter viuenti, scortanti, omnia, quæ habeat, profundenti, vxorem benè dotatam recusanti, ante noctem cum facibus ambulanti, grauiter irascentem: vt Demeam apud Terent. Teuropidem apud Plautum. non deest igitur comœdiæ vis, nec spiritus. sic epistol. de arte poët. *Interdum tamen & vocem comœdia tollit, Iratúsque Chremes tumido delitigat ore.*

SAEVIT] excandescit, irascitur, χαλεπαίνει. Plaut. Epid. *Sed memēto, si quid sæuiunt senes, Suppetias mihi cum sorore ferre.* vide annot. ad Od. 33. lib. 1.

NEPOS] luxuriosus, ἄσωτος. vide annot. ad Od. 1. epod. in extr.

INSANVS] sic edendum curaui ex auctoritate sex codicum manuscr.

NVMQVID POMPON. ISTIS AVD.] dissoluit id, quod respōsum fuerat ab aduersario, hoc modo. patres (inquit) quotidie solent ita filiis suis succensere, potantibus, & scortantibus: & Pomponius, adolescens libidinosus, & luxuriosus, si eius pater viueret, æquè asperè obiurgaretur. hunc Pomponium quasi aliud agens, vellicat: in quo genere reprehendendi, & diuinus est Horatius, & ceteros omneis satyrarum scriptores longo interuallo superat. 49

ERGO NON SATIS EST, &c.] id est, nòn est igitur satis versum facere verbis puris, & lectis, si ordine verborum commutato, ac numero dissoluto, restet sermo quotidiano sermoni similis: & quali patres domi cum filiis vti solent.

PERSONATVS] pater comicus, & qui in scena, seu in comœdia patris personam sustineat.

HIS, EGO QVAE, &c.] si ea, quæ ego nunc scribo, & quæ Lucillius scripsit olim, dissoluas: modósque, ac numeros tollas: ordinem denique verborum immutes, non ita inuenias parteis orationis poëticæ dissolutæ, ac dissipatæ, vt si Ennij versum sumas, cúmque ordine verborum conuerso, dissolutum legas. exempli gratia: si hæc Enniana, *post quàm discordia tetra Belli ferratos, &c.* dissoluas, ordinéque verborum turbato ita legas, *Postquàm ferratos belli posteis, & portas tetra discordia refregit:* non reperietur hic sermo quotidianus, sed poëticus.

TEMPORA CERTA, MODÓSQVE] id est, pedes certos, & modulationem, seu mensuram definitam. per tempora breuitatem, & longitudinē vocum, & syllabarum intelligit: verbi gratia, spondeus duo habet tempora, dactylus & anapæstus totidem: iambus, choreus, tribrachus vnum cum dimidio. longa enim syllaba vno tempore continetur: & item duæ breues: vna breuis dimidio. Quare duæ longæ syllabæ duobus temporibus constant: & item quattuor breues, & longa ac duæ breues. longa autem & breuis, tres breues, breuis & longa, vnum tempus & dimidium continent.

BELLI FERRATOS POSTEIS,] constat versum esse Ennianum. belli posteis autem, id est, belli foreis. sic Virg. lib. 2. Æneid. *postesque sub ipsos Nituntur gradibus.* ibid. *Amplexæque tenent posteis, atque oscula figunt.* & lib. 7. *& cardine verso Belli ferratos rupit Saturnia posteis.* ad quem locum Seruius notans, acyrologiam (inquit) fecit commutando Ennij versum. Nam ille ait, *Belli ferratos posteis, portásque refregit.*

ALIÀS] aliàs quæremus, &c Sed dubitandum non est, quin comœdia sit poëma: neque Hor. dubitat, vt appáret ex lectione lib. seu epist. de arte poët.

SVLCIVS ET CAPRIVS] accusatores acerrimi.

RAVCI MALÈ] admodum rauci, ex quo significat, eos admodū vocaleis, & clamosos fuisse, seu plurimùm vocē contendere solitos esse. obtūditur enim vox, & raucescit nimiùm clamādo.

LIBELLIS] accusatoriis: in quibus habent maleficorum nomina, & crimina perscripta.

MAGNVS VTERQ. TIMOR].i. vterque valde horribilis latronibus, & sicariis.

PVRIS MANIBVS] puris à cede, ἁγναῖς, καθαραῖς χερσί: si quis sit καθαρὸς τὰς χεῖρας. vt sup. ann. ad Od. 22. lib. 1. *scelerisq; purus*.

VT SIS TV SIM. COELI, BIRRIQVE LATR. NON E. S. C. &c.] quamuis tu sis latronum similis: si sim Caprio, & Sulcio dissimilis, quid est cur metuas me?

NVLLA TABERNA MEOS H.] Et quid est, quòd metuas me, si libri mei nulla in taberna, nullâq; in columna sint venales, neq; legantur à vulgo? ad columnas, seu pilas prostabant libri: vt in epist. de arte poët. *mediocribus esse poetis Non dij, non homines, non concessere columnæ.* Nam poëtæ sua scripta, quæ edere, & diuulgare volebant, bibliopolis & librariis, quorum tabernæ & officinæ erant ad columnas, dabant: à quibus emebat deinde vulgus.

QVEIS MANVS INSVD. VVL.] id est, quos emtos vulgus manibus terat, & Tigellius vnus è vulgo? vrbanè, & falsè Hermogenem Tigellium, qui doctus haberi volebat, vnum è multis facit, & in vulgo numerat.

NON REC. CVIQ. NISI] hæc aliquantùm separanda sunt à superioribus, hoc modo. præterea non recito cuiquam, nisi amicis, idq; inuitus. quid est igitur, quòd me pertimèscas, aut versus meos? in quibusd. libris scriptum reperi, *Nec recitem*, quæ scriptura mihi nō displiceret. quin ego verò eam secutus essem, nisi vidissem, hanc vulgatam & ferri posse, & quattuor lib. veterum auctoritate. confirmari.

IN MEDIO QVI SCRIPTA FORO] Multi sunt, (dicat aliquis Horatij consilium, & consuetudinem improbans,) qui in medio foro recitent sua poëmata: nonnulli etiam in balneis.

QVIQVE LAVANTEIS] & qui in balneis. sic enim loquuntur Latini scriptores. suprà saty. 3. *dum tu quadrante lauatum Rex ibis.* Theophrastus libello, qui inscribitur, ἠθικοὶ χαρακτῆρες, in argumentis ingenij rustici etiam hoc enumerat, cantare in balneis.

SVAVE LOCVS RES.] hæc quoque dicuntur ex sententia, & sub persona gloriosorum, leuiúmque poëtarum, in balneis sua scripta recitare solitorum.

INANEIS HOC IVVAT] hæc nunc Horatius: leues, (inquit) & inanes homines libenter, & cupidè in balneis recitant, non quærentes apud se num stultè, num intempestiuè illud faciāt. *inaneis* dicit, quos Græci κενοδόξους. i. inanis gloriæ cupidos. sic ferè Lucr. libr. 1. *Clarus ob obscuram linguam magis inter inaneis. Quam de grauois inter Graios, qui vera requirunt.*

SINE SENSV] ἀναισθήτως, sine iudicio. sup. sat. 3. *Communi sensu planè caret.*

STVDIO] ἐκ προνοίας, ἐξεπίτηδες, data opera, de industria. eò autem prauus es, quòd prudens. & de industria lædis alterum, vides hic nomen *prauus* mirè adiuuare vim verbi *facis*.

IN ME IACIS?] mihi obiicis? tralatio ducta ab iis, qui iaculantur. M. Tull. pro Quinctio. *ita fit, vt ego, qui tela depellere; & vulneribus mederi debeam, tum id facere cogar, cum etiam telum aduersarius nullum iecerit.* Idem translatè, pro Q. Rosc. com. *quin tu hoc crimen aut obiice, vbi licet agere; aut iacere noli, vbi non oportet.*

RODIT] obscurè lædit, & insectatur, vt infrà epist. ad Loll. 2. lib. 1. *circùm roditur.*

SOLVTOS QVI CAPTAT R.] γελωτοποιός, qui risum effusum mouere studet.

COMMISSA] arcana, occulta consilia suæ fidei commissa: vt epist. 18. lib. 1. *Commissumque teges, & vino tortus, & ira.*

HIC NIGER EST: HVNC TV ROM.] i. hic est improbis moribus, ingenióq; infido. puto Hor. respicere ad symbolum illud Pythagoricum, quod monet μὴ γεύεσθαι τῶν μελανούρων. i. ne gustemus de iis, quibus nigra est cauda, quo vetabat Pythag. (vt interpretatur Plut. περὶ παίδων ἀγωγῆς) συνδιατρίβειν μέλασιν ἀνθρώποις διὰ κακοήθειαν. i. versari cum hominibus, qui nigri essent morum improbitate. Dici etiā fortasse potest, Hor. alludere ad prouerbiū illud μὴ τῷ μελαμπύγῳ περιτύχῃς. i. caue ne in virum, qui nigro sit podice, incidas: quod ab historia Cercôpū natum est. qui à mâtre fuerant præmoniti, vt cauerent ne in melampygum inciderent. vide Suidam. Ego tamen malo nigrum hoc loco μελάνουρον, quam μελάμπυγον intelligi, cùm μελάμπυγος nomen sit honestum, atque in laude positum. Nam Hercules dictus est μελάμπυγος, quasi minimè mollis minimèq; impudicus: οὐ παρατετιλμένος, ἀλλὰ δασύπρωκτος. Seruius ad illum locum Virg. Georg. 1. *turbine nigro*, notat, tempestate noxia. Horatius, *hic niger est: hunc tu Romane caueto.* ex quibus verbis intelligere licet, Seruij sententia nigrum hîc apud Hor. idem valere, quod *noxium*. perniciosum, pestiferum.

SAEPE TRIBVS LECTIS] in singulis lectis discubitoriis magna ex parte veteres illi, quaterni discumbebant. ita in ternis lectis, discumbebant duodeni, plures autem, quàm quaternos in singulis lectis discumbere, erat incommodum, ac sordidum: ex quo illa M. Tullij in Pisonem, *nihil apud hunc lautum, nihil elegans, nihil exquisitum (laudabo inimicum) ne magnopere qui-*

quidem quicquam, præter libidines, sumtuosum. toreuma nullum, maximi calices, & hi, ne con-temnere suos videatur, Placentini, &c. Græci stipati, quini in lectulis, sæpe plures, ipse solus, bibi-turvsque eò, dum de solio ministretur. E QVIBVS VNVS] id est, è quibus conuiuis vnus gestit salsè in omneis dicere, præterquàm in conuiuatorem.

QVAVIS] quauis ratione, quouis modo. Catull. *difficile est, verùm hoc qualibet efficias.* Idem ad Rauidum, *Quid vis? qualibet esse notus optas?* vel dic, in quamuis partem alij versu proximo legunt *aqua*, & *quauis* cum *aqua* coniungi volunt. quidam cod. veteres habent *quamuis*, & il-dem *aquam*. quos non sum secutus. admonendum tamen de hac scriptura lectorem putaui.

ASPERGERE] salsis dictis carpere, & vellicare: maledictis insectari. sic M. Tull pro Plancio, *hunc tu vitæ splendorem maculis aspergis istis?* Idem epist. ad Cecinam lib. 6. *Ex eodem fonte se hausturum intelligit laudes suas, è quo sit leuiter aspersus.* sic loquuntur & Græci. Athen. lib. 12. ex Hegisandro, Ἀρίστιππος ῥαινόμενος μὲν ὑπὸ τῶν τοῦ Διονυσίου θεραπόντων, σκωπτόμενος δ' ἐπὶ τῷ ... Ἀντιφῶντος, εἰ δ' ἁλιευόμενος ἐπὶ ... ἔφη, ... Aristippus autem cùm aspergeretur à Dionysij familiaribus, & famulis, & cùm salsis dictis ab Antiphonte peteretur, quòd id pateretur: at si ego (inquit) piscarer, numquid propterea quòd aspergerer, relicto negotio discederem?

PRAETER EVM, QVI PRAEB. AQVAM] præter eum, qui dat cenam, id est, conuiuatorem. conuiuator enim balneum calfaciebat, aquámque præbebat, qua lauarent conuiuæ, vt diximus suprà ad illum locum Od 19. lib. 3. *quis aquam temperet ignibus?* neque verò necesse habeo sententiam eorum refellere, qui volunt hoc loco legi, *præbet, aqua*, vt præbet, per se, & separatim legatur, & subaudiatur, cenam, aut aliquid simile. nam verbum *præbere*, accusandi casum semper desiderat, neque vmquam video à scriptoribus omitti, ac subintelligi, vt M. Tull. ad Qu. Fratr. lib. 2 A d VIII. Idus Apr. *sponsalia Crassipedi præbui. huic conuiuio puer optimus Q. tuus, meúsque, quòd perleuiter commotus fuerat, defuit.* Hor. sat. 2. lib. 2. *nec sic, vt simplex Na-uius, vnctam Conuiuis præbebit aquam.* sic loquuntur & Græci ὕδωρ παρέχειν, Athen. libr. 4. & παρέχειν στέγην, ἅλας, ἔλαιον, ὄξος. quod Latini præbere tectum, salem, oleum, acetum dicunt. Horat. sat. 5 huius lib. *Proxima Campano ponti quæ villula, tectum præbuit: & parochi, quæ debent, ligna, salémque.* ex quo idem Horat. sat. 8. lib. 2. conuiuatorem, parochum vocat ἀπὸ τοῦ παρέχειν, quod valet, præbere: & *parochi* dicebantur, qui legatis salem. & ligna præbebant. Adr. Turnebus lib. 2. Aduers. cap. 2. vult totum hunc locum esse allegoria tectum, allegoriámque ductam esse à lusu, quo quis alio aquam ex vrceo, aut situla ministrante, alios omneis aqua per lasciuiam aspergat, ei vni, qui ministret aquam, parcat. Atque ita videtur velle legi, *aqua* contra omnium librorum auctoritatem: quod tamen non est necesse. nam hac seruata allegoria, quam non improbo, legi potest *aquam*, vt habent omnes libri. tantùm in verbo *aspergere*, subintelligendum erit, *aqua*.

PÒST, HVNC QVOQVE POTVS] posteà autem ne conuiuatori quidem parcit: sed hunc quoque aspergit. tùm scilicet, cùm vino concaluit, & cùm potus est.

COND. CVM VERAX AP. PR.] id est, cùm Bacchus veritatis amator, & simplex, aperit arcana consilia in præcordiis cóndita. Catullus *condita pectoris* appellat, carm. de coma Beren. supr. Od. 21. lib. 3. amphoram dixit plerumque lene tormentum duro ingenio admouere. nulla sententia verior. nulla certior, quàm vino ingenium cuiusque indicari, atque aperiri. sic Od. 11. epod. *Simul calentis inuerecundus Deus Feruidiore mero Arcana promorat loco.* & epist. de art. poet. ad Pison. *Reges dicuntur multis vrgere culullis, Et torquere mero, quem perspexisse laborent, An sit amicitia dignus.* His consentanea sunt illa Theognidis, Ἐν πυρὶ μὲν χρυσόν τε, καὶ ἄργυρον ἴδριες ἄνδρες Γινώσκουσ', ἀνδρὸς δ' οἶνος ἔδειξε νόον, Καὶ μάλα περ πινυτοῦ, τὸν ὑπὲρ μέτρον ἤρατο πίνων, Ὥστε καταισχῦναι καὶ πρὶν ἐόντα σοφόν. id est, In igni quidem homines scientes aurum & argentum explorant, & spectant: hominis autem mens vino cognoscitur, & declaratur, quantumuis prudẽtis: si supra modum id biberit: ita vt qui anteà sapientiæ laude florebat, is dedecore, maculáq; afficiatur. Sed non celabo lectorem, me in aliquot libris manu scriptis scriptum reperisse, *candida cùm verax aperit præc. lib.* quam scripturam videtur confirmare illud ex Od. 18. lib. 1. *non ego te candide Bassareu Inuitum quatiam.* Verumtamen ego receptam magis probo.

HIC] quem proximè descripsi, ibi, *E quibus vnus auet.*

COMIS] facetus, commodus, facilis, suauis. sic sat. 10. de Lucilio. *Nil comis tragici mutat Lucilius Acci?* & ibid sup. *Arguta meretrice potes, Dauóq; Chremetem Eludente senem comis garrire libellos, &c.*

PASTILLOS RVFILLVS] hic versus iam suprà positus est Sat 2.

DE CAPITOL.] Petillius Capitolinus cùm furti, aut peculatus accusatus esset, corona è Capitolio subiata, iudicio absolut' est. Anno super, cùm essem Romę Clemens Teuceninus Gallus,

homo Romanarum antiquitatum studiosissimus, ostendit mihi domi suæ nummum argenteum: cuius in antica parte, expressa erat figura templi Capitolini, & circùm signatum nomen *Petillius*: in postica Iouis effigies, & circumscriptum cognomen *Capitolinus*. de eodem sat. 10. *& cùm Dura tibi peragenda rei sit causa Petilli.*

DEFENDAS, VT TVVS EST MOS] alloquitur eum, à quo sua scripta reprehendi, ac metui videt. tanquam nimis mordacia, & aculeata: & cui se inuisum, & formidolosum esse intelligit, veluti nigrum, ac μελάγκερον. defendas (inquit) Petilliū iudicio absolutum, si fortè de eo mentio incidat, tuo more, id est, non liberaliter, neque candidè: sed malignè, perfidiosè, atque insidiosè: his verbis, quæ deinceps sequuntur, *Me Capitolinus, &c.* in cod. Faer. & Don. & quibusdam aliis scriptum est *conuictore vsus amico*. sine coniunctione *que*.

HIC NIGRAE SVCC. LOLLIG.] huiusmodi ratio (inquit Horat.) occultæ maleuolentiæ, obscurique, atque insidiosi odij plenissima est. quid ita? quia quamuis te Petillij absolutione lętari, eíq; benè velle simules, eo tamen, quòd te mirari dicis, quónam pacto sit absolutus, significas, cum non fuisse innocentem, neque iure aut gratis esse absolutum. *succum lolliginis* appellat orationem inuidiæ, ac maleuolentiæ plenam, quæ alterius famæ maculam aspergat. ab atramento lolliginis piscis ducta tralatio est: de quo sic Varro lib. 4. *lolligo* (inquit) *quod subuolat, littera commutata. Nam primò voligo.* Describit autē hîc hominem improbum, perfidum, atque insidiosum, qui, quæ nihil ad rem pertineant, laudet: ea autem, de quibus quæritur, carpat, & vituperet.

HAEC EST ÆRVGO] ærugo, æris est vitium. M. Tull. Tuscul. 4. *æs Corinthiacum tardius in æruginem incidit. hæc est ærugo mera*, id est, hoc est graue virus, & venenum vitæ, & pestis amicitiæ, vt loquitur Catull. ad Rufum, *Sicine subrepsti mi, atque intestina perurens, Sic misero eripuisti omnia nostra? bona? Eripuisti, eheu, nostra crudele venenum Vitæ, eheu, nostra pestis amicitiæ.*

QVOD VITIVM, &c.] quam maleuolentiam amicitiæ simulatione tectam, ita esse afuturam, & ab animo meo (quod prius est) & à scriptis, promitto, vt quiduis aliud, si quid est, quod de me spondere, ac recipere possim.

AFORE] sic habent plerique codices manusc. iíque longè optimi: neque dubium est, quin ita sit reponendum. nam neque absui, absuisti, &c. neque abfore, neque absuturum dicebant veteres: sed afui, afuisti, &c. & afore, & afuturum. qua de re plura diximus annotationib. in M. Tul. anno superiore multo emendatiorem, quàm anteà, à nobis editum: qui tamen multo emendatior exisset, si typographum diligētiorem nacti essemus, & si nobis locatores, iíque, qui sumtus suppeditarunt, paullò plus spatij ac temporis ad rem tantam accurandam dedissent.

INSEVIT PATER OPTIM. HOC MI.] hunc locum in omnibus exemplaribus & manu scriptis, & excusis corruptum, detractione vnius litteræ in verbo *inseuit*, & mutatione *e*, in *i*, in prouocabulo *me*, restitui, atque emendaui, cùm anteà legeretur *insueuit pater optimus hoc me*: nisi quod in vno codice impresso scriptum reperi, *inseuit pater optimus hoc me*. quarum scripturarum vtraq; vitiosa est. Nam primùm *insueuit* verbum est absolutum, seu potiùs, vt Grammatici appellant, neutrum παθητικόν. Quare longè abest ab eo, vt duos accusandi casus suo iure postulare debeat, nempe *me*, & *hoc*. nisi si quis dicat *me* pro *mihi* positum esse, vt loquebantur antiqui, auctore Festo, quod mihi non sit verisimile. Deinde si quis dicat *hoc*, esse sexti, aut septimi casus, & *insueuit*, dictum esse pro *assuefecit*: ne id quidem benè procedet. nam dicimus Latinè *assuefeci me labori, vigiliis, studio litterarum, inediæ, & similibus*: non autem, *assuefeci me labore, &c.* Itaque dicendum fuerat, *insueuit pater optimus huic me*, id est, assuefecit me huic rei. Iam verò quòd nonnulli ita dicunt, insueuit me instituere, vt hoc fugerem, &c. mera somnia. nam neque placet mihi, verbum *instituere* subintelligi, & foris peti: neque hoc sentit Horatius, quod illi volunt. non enim significat, se à patre esse assuefactum, vt hoc, id est, certum vitium: sed vt omnia vitia fugeret, exemplis ea notando. Itaque, ne sim longior, primùm sic contendo hūc locum esse legendum, vt à me emendatus est: deinde sic eum explico: pater optimus hoc mihi inseuit, vt quæq; vitiorum fugerem, inseuit, inquam, ea vitia notando exemplis eodem verbo vsus est suprà sat. 3. *numqua tibi vitiorum inseuerit olim Natura, aut etiā consuetudo mala, &c.* insuesco quidem nusquam memini me legere vsurpatum, nisi significatione absoluta. vt Lucr. lib. 4. *Nam facit ipsa suis interdum fœmina factis, Morigerisq; modis, & mundo corpori cultu, Vt facilè insuescat secum vir degere vitam.* Sallust. coniur. Catil. *Ibi primùm insueuit exercitus populi Rom. amare, potare, signa, tabulas pictas, vasa cælata mirari, &c.* Quòd quidam exempla contraria ex Columella proferunt, manum non verterim. Quemadmodum autem dicunt Latini, insitum in animo seu animo: sic exserere ex animo: cuius exemplum est apud M. Tull. libr. de nat. deor. sub princip. quem locū indicare institui eò maximè, quia corruptus est in omnibus, libris,

libris, neque à nobis fuit emendatus. sic igitur vulgò legitur, *Etsi, id est primum, quod inter omneis, nisi admodum impios, cõuenit: mihi quidẽ ex animo exuri non potest, esse deos,* leg. *exseri.*

CVM ME HORTARETVR, PARCÈ, &c.] ordo est: Cùm me pater hortaretur, vti parcè, & frugaliter viuerem, & vti eo contentus viuerem, quod mihi ipse quæsisset, ac parasset: dicebat, Nónne vides, &c.

NÔNNE VIDES, &c.] hæc sunt exempla. attende autem mirum poëtæ artificium, qui dum simulat se hoc agere, vt exponat, quemadmodum à patre fuerit institutus, quasi aliud agens, multorum vitia vrbanissimè notat. quod reprehendendi genus & satyricum est, & ab Hor. diuinitus vsurpatum, ac seruatum: à Iuuenali & Persio aut ignoratum, aut neglectum.

MAGNVM DOCVMENTVM] Barrus libidinosè, & luxuriosè viuendo ad egestatem redactus, magno documento est omnibus, ne rem à maioribus relictam dissipent, ac profundant. Putant plerique, hunc esse Barrum, de quo Sat. 6. huius lib. *Vt si qui ægrotet quo morbo Barrus, &c.* Od. 12. epod. *Quid tibi vis mulier nigris dignissima Barris?*

SECTANI DISSIMILIS SIS] hoc exemplo deterrebat Hor. pater Horatium filium, ne meretricum amore caperetur, atque irretiretur.

SAPIENS VITATV, &c.] à philosopho (dicebat Horatio filio Horatius pater) disces quid sit expetendum, quid fugiendum: & quamobrem hoc sit fugiendum, illud expetendum: mihi satis est traditam à veteribus cõsuetudinem retinere, vitámque, ac famam tuam, tantisper dum puer es, & impubes, ab omni dedecore, ac turpitudine integram tueri. sic sat. 6. *quid multa? pudicum, Qui primus virtutis honos, seruauit ab omni Non solum facto, verum opprobrio quoq; turpi.*

DVM CVSTODIS EGES,] dum puer & adolescentulus es: dum eges custode, seu pędagogo. Plaut. Merc. *Seruum vnà mittit, qui olim à puero paruulo Mihi pædagogus fuerat, quasi vti mihi foret Custos.* Hor. epist. ad Pison. *Imberbis iuuenis tandem custode remoto, &c.* ibidem, *An custos, famulúsque dei Silenus alumni.* Idem Sat. 6. huius lib. 1. *Ipse mihi custos incorruptissimus, omneis Circum doctores aderat.*

INCOLVMEM POSSIM] aliquot libri veteres habent *possum.*

DVRAVERIT AETAS] corroborauerit, confirmauerit. durare enim est durum efficere, vt Od. 34. lib. 3. *nec Boreæ finitimum latus, Durataque solo niues Mercatorem abigunt.* Sat. 4. lib. 2. *Rectius Albanam fumo duraueris vuam.* Od. 16. epod. *Ære, dehinc ferro durauit sæcula.* Virg. Geor. 3. *Atq; hinc atq; illinc humeros ad vulnera durat.* interdum significationem habet absolutam, idémque valet quod apud Gręcos διαμένειν, καρτερεῖν, id est, permanere, obfirmato animo esse. vt Virg. Æn. 1. *Durate, & vosmet rebus seruate secundis.* Horat. transfert ad res inanimas, & tribuit ei casum accusandi: vt Od. 14. lib. 1. *ac sine funibus Vix durare carinæ Possint imperiosius Æquor?* M. Tull. in Catone vsurpat pro verbo permanendi: *Iam sensus moriendi, si aliquis esse potest, is ad exiguum tempus durat; præsertim in sene.* Horat. epist. 1. lib. 1. *Iidem eadem possunt horam durare probãtes?* Idem saty. 6. huius libri. *Pransus non auidè, quãtum interpellet inani Ventre diem durare,* &c. id est, καρτερεῖν, & ἀνέχεσθαι, vel διατελεῖν. Lucr. lib. 4. *acrémque dolorem Præbent, vt nequeant cõtra durare feroces.* Idem lib. 3. *nec autem Cassum anima corpus durare, & sensibus vti Sola potest.* Terent. Adelph. *Non hercle hic quidem durare quisquam, si sic fit, potest.*

NABIS SINE CORTICE] per te sapere poteris. alienis præceptis non egebis. ductum ab iis, qui primùm nare discunt. tum enim sibi diffidentes, subere, aut cortice nituntur. Plautus Aulul. *Quasi pueris, qui nare discunt, scirpea inducitur ratis, Qui laborent minus faciliúsque vt nẽt, & moueant manus.*

FORMABAT] instituebat, docebat, vt epist. ad Aug. lib. 2. *Mox etiam pectus præceptis format amicis.* vide annot. ad Od. 10. lib. 1..

HABES AVCTOREM] dicebat pater, obiiciens mihi vnum ex iudicibus selectis: habes iudicem illum, virum integerrimum, & castissimum, quo aucto. e hoc, quod tibi præcipio, facias.

VNVM EX IVDIC. SELECT. OBIIC.] pater obiiciebat, id est, opponebat, seu ante oculos ponebat vnum ex iudicibus selectis & ita dicebat, *habes auctorem, &c.* habes illum, cuius auctoritatem secutus, ita viuas. selecti iudices dicebantur ij, qui à prætore vrbano vel ex senatorio vel ex equestri ordine, vel ex tribunis ærariis, (non enim semper idem ordo præfuit rebus iudicandis) legebantur, atque in albo proponebantur. M. Tull. in orat. pro Cluent. *Deinde prætores vrbani, qui iurati debent optimum quemque in selectos iudices referre, numquam sibi ad eam rem, censoriam ignominiam impedimento esse oportere duxerunt.* libri aliquot antiqui & manuscr. habent *vnum ex iudicibus electis.* quòd eò lectori indicaui, vt videat, s. vocis *selectis*, esse omissum à librario propter vocem antecedentem in similem litteram, desinentem. 53

AN HOC INHONESTVM] aiebat pater plerique libri manusc. habent *inutile factum*, quos

tamen non sum secutus, quoniam tolerabilis est vulgata lectio *factu*. Tale autem ferè est illud Plutarchi περὶ παίδων ἀγωγῆς. δεῖ τοίνυν τοὺς ἔμφρονας πατέρας περὶ τοῦτον μάλιστα τὸν καιρὸν φυλάττειν, ἐγρηγορέναι, σωφρονίζειν τοὺς μειρακίσκους, διδάσκοντας, ἀπειλοῦντας, δεομένους, συμβουλεύοντας, ὑπισχνουμένους, παραδείγματα δεικνύοντας τῶν μὲν διὰ φιληδονίαν συμφοραῖς περιπεσόντων, τῶν δὲ διὰ καρτερίαν ἔπαινον καὶ δόξαν ἀγαθὴν περιποιησαμένων, id est, Oportet igitur patres prudenteis hoc maximè tempore custodire, vigilare, castigare adolescenteis, docendo, interminando, obsecrando, consilia dando, promittendo, exemplis proponendis eorum, qui propter libidines voluptatum in calamitates inciderunt, propter continentiam & tolerantiam laborum laudem & bonam existimationem consecuti sunt.

FLAGRET RVMORE MALO C.] id est, cùm malè audiat: cùm de eo malè existiment homines ita dixit Hor. *flagrare rumore malo*, vt M. Tull. *flagrare infamia, flagrare inuidia*.

AVIDOS VIC. F. VT AEG.] quo modo mors vicinorum terret ægros edaceis, & intemperanteis, eósque cogit ab iis abstinere, quæ morbum alunt, & fouent: valetudini operam dare: medico denique obtemperare: sic adolescentium animos infamia eorum, qui profusè, turpiter & flagitiosè viuunt, ad pudorem, & honestatem, & parsimoniam à libidine, & luxuria reuocat. sat. proxima, *conuiuas auidos* appellat: & 6. ait se non auidè pransum domi otiari. & Od. 28. lib. 1. *nautas auidos*. Non celabo lectorem, me in aliquot libris manuscr. præter eos, qui enumerantur in libro Io. Morelli scriptum reperisse, *vides vicinum f. &c.*

EXANIMAT] conturbat, exterret. ita enim loquuntur Latini: *metu exanimatus sum*. Idem suprà Od. 12. lib. 3. *Miserarum est neque amori dare ludum, Neque d. m. v. l. aut ex-Animari metuentes patruæ verbera linguæ*. & Od. 17. lib. 2. *Cur me querelis exanimas tuis?*

EX HOC] ex his præceptis paternis. SANVS] integer, & purus ab iis vitiis, quæ sunt fœda & insanabilia. sequitur infrà verbũ *teneor*, ad quod vox *sanus* pertinet: nec est quicquam subintelligendum. ET, QVEIS IGNOSCAS] i. & vitiis venia dignis, seu ignoscendis.

FORTASSIS ET ISTINC, &c.] attende, tria hîc ab Horatio poni, quæ cuiusque nostrûm vitia minuere possint, præsertim mediocria, & sanabilia: longam ætatem, vt epist. 2. lib. 2. *Lenior, & melior fis accedente senecta?* amicum liberum, consilium proprium. Iam quantum prosit homini liber amicus, ex hoc intelligere licet, quòd sæpe maiorem vtilitatem capimus ab inimicis acerrimis, quàm à blandis amicis: quia hi peccata nostra oratione sua eleuant, aut etiam probant, nobísq; magno nostro malo blandiuntur, & assentantur, malos & stultos medicos imitantes, qui vulnera, aut vlcera scalpello tangere non audent, veriti ne quid offendant: illi autem vitia nostra vel occultissima insectantur, & exagitant. quod Cato dicere solebat, vt tradit M. Tull. in Lælio, his verbis, *Scitum est enim illud Catonis, multo melius de quibusdam acerbos inimicos mereri, quàm eos amicos, qui dulces videantur: illos verum sæpe dicere, hos numquam*. quibuscum concinunt illa Plutarchi in libro πῶς ἄν τις ὑπ' ἐχθρῶν ὠφελοῖτο. ὅθεν ὀρθῶς ὁ Ἀντισθένης εἶπεν, ὅτι τοῖς μέλλουσι σῴζεσθαι, ἢ φίλων δεῖ γνησίων, ἢ διαπύρων ἐχθρῶν. οἱ μὲν γὰρ νουθετοῦντες τοὺς ἁμαρτάνοντας, οἱ δὲ λοιδοροῦντες, ἀποτρέπουσιν. ἐπεὶ δὲ ἡ φιλία τὸ νῦν ἰσχνόφωνος γέγονεν ἐν τῷ παρρησιάζεσθαι, καὶ τὸ κολακικὸν αὐτῆς λάλον ἐστί, τὸ δὲ νουθετοῦν ἄναυδον, ἀκουστέον ἐστὶ παρὰ τῶν ἐχθρῶν τὴν ἀλήθειαν. i. *Vnde præclarè dixit Antisthenes, iis, qui salui futuri sint, opus esse aut germanis, atque ingenuis amicis: aut acribus & feruidis inimicis. illi enim monendo: hi conuiciando & maledicendo à peccatis deterrent, & auocant. Sed quando hoc tempore amicitia, vbi liberè est cum amico loquendum, titubanter, & singultim loquitur: & eius quidem monitio elinguis & muta est: assentatio autem loquax, audienda est ab inimicis veritas.* Et Isocrat. πρὸς Νικοκλ. in ceteris, quibus priuati homines possunt fieri meliores, παρρησίαν numerat, καὶ τὸ φανερῶς ἐξεῖναι τοῖς τε φίλοις ἐπιπλῆξαι, καὶ τοῖς ἐχθροῖς ἐπιθέσθαι ταῖς ἀλλήλων ἁμαρτίαις: id est, atq; apertè licere & amicis eos obiurgare, & inimicis incurrere in mutua peccata. Cõsilium autem proprium est id, quod quisque suopte iudicio, & suapte sponte cepit. Non est autem cuiuslibet bonum cõsilium capere, sed hominis benè à natura informati. i. τοῦ εὐφυοῦς. qui per se & quid rectũ sit videt: & quod tale esse iudicauit, id omni studio persequitur, atque expetit. ille autem ipse est, de quo Hesiod. Οὗτος μὲν πανάριστος, ὃς αὐτὸς πάντα νοήσῃ Φρασσάμενος, τά κ' ἔπειτα καὶ εἰς τέλος ᾖσιν ἀμείνω. i. *Optimus ille quidem est, qui per se mente, animóq; Omnia perlustrat, quæ sint meliora futura Posteà ad extrema vsque nouissima tempora vitæ.*

54 NEQ. ENIM, CÙM LECTVL.] hæc sunt referenda ad id proximum, quod antecedit, *consilium proprium*. sic Pythagoras iubebat suos discipulos, quicquid aut egissent, aut dixissent interdiu, commemorare vesperi, hoc modo, Πῇ παρέβην; τί δ' ἔρεξα; τί μοι δέον οὐκ ἐτελέσθη; Ἀρξάμενος δ' ἀπὸ πρώτου ἐπέξιθι, καὶ μετέπειτα Δειλὰ μὲν ἐκπρήξας ἐπιπλήσσεο, χρηστὰ δὲ, τέρπου. i. quò iui? quid egi? quid, quod non oporteret, à me factum est? orsus à principio, reliqua persequere, & postea si res vitiosas egisti, te ipse obiurga: sin cum virtute coniunctas, oblectare.

AVT ME PORTICVS EXCEP.] aut cùm in porticum veni, ambulandi gratia. infr. epist. 1. lib. 1 *Non, vt porticibus, sic iudiciis fruar iisdem.*

EXCEPIT] sat. 7. lib. 2. *sub clara nuda lucerna Quacumque excepit turgentis verbera caudæ.* Od. 15. lib. 2. *nulla decempedis Metata priuatis opacam Porticus excipiebat Arcton.*

DESVM MIHI] sume negationem, quæ est suprà non longè, *neque*, hoc modo: neque enim desum mihi. i. non negligo quod officij mei est, cùm in lectulo iaceo, aut cùm in porticu ambulo: sed hæc. quæ sequuntur, tacitus mecum loquor. deesse sibi, est non vti bonis ac facultatibus sibi vel à natura datis, vel à fortuna oblatis: vt si quis optimè à natura informatus, acerrimo ingenio præditus, rebus necessariis instructus, atque adeò abundans, ac circumfluens, voluptatibus & inertiæ se dedat, nihil dignum tot, & tantis opportunitatibus ex se promat: si quis alicuius liberalissimi, atque opulentissimi principis amicitiam nactus, sua negligentia, & culpa rem suam minus benè gerat. M. Tull. ad Trebat. epistol. lib. 7. *Imperatorem liberalissimum habes, ætatem opportunissimam, commendationem certè singularem, vt tibi vnum timendum sit, ne ipse tibi defuisse videare.* Idem Off. 3. *Quare quantum conniti animo potes, quantum labore contendere, tantum fac vt efficias, neve committas, vt, cùm omnia tibi suppeditata sint à nobis, tute tibi defuisse videare.* Hor. sat. 1. lib. 2. *haud mihi deero, Cùm res ipsa feret.* & sat. 9. huius lib. *haud mihi deero: Muneribus seruos corrumpam.* NVMQVID EGO ILLI, &c.] dij prohibeant, vt quicquam tale admittam. non committam, vt mihi tale facinus, aut erratum excidat imprudenti. non dissimile est illud, quod narrat Plutarch. de Plat. in eo, quem paullo antè commemoraui, libro, πῶς ἄν τις ὑπ᾽ ἐχθρῶν, ὁ μὲν οὖν Πλάτων ὁσάκις ἀσχημονοῦσί τισιν ἀνθρώποις παραγένοιτο, εἰώθει αὐτὸς ἀπιὼν εἰς ἑαυτὸν λέγειν, μήπου ἄρ᾽ ἐγὼ τοιοῦτος. i. *Quoties Plato hominib. indecorũ quippiã aut loquẽtibus, aut agentib. præstò fuisset solebat discedẽs sic apud se dicere, nũquid ego talis sum?*

IMPRVDENS] insciens, λανθάνων ἑαυτόν. COMPR. LABRIS] tacitus, συμμύων, mussans.

VBI QVID DATVR OTI, ILL. CH] vbi suppetit aliquid otij, ego has meas cogitationes mando litteris, & scribo satyras ludibundus.

CONCEDERE] ignoscere, vel locum dare.

MVLTA POETARVM VENIAT M.] vrbanè & facetè poëtarum multitudinem notat.

AVXILIÓQVE SIT MIHI] quidam libri veteres habent, *auxilióque sit mihi:* quæ lectio mihi quidem non displicet: quin sic edendum curaui. verùm tamen nihil refert: & recepta, *auxilio quæ sit mihi*, ferri etiam potest.

NAM MVLTO PLVRES SVMVS.] tale est illud Platonis lib. α. πολιτ. in princip. ὁρᾷς οὖν ἡμᾶς, ἔφη, ὅσοι ἐσμέν; πῶς γὰρ οὔ; ἢ τοίνυν τούτων, ἔφη, κρείττους γένεσθε, ἢ μένετε αὐτοῦ. i. *Vides igitur (inquit) quàm multi simus? Quid ni? aut igitur nobis estote potentiores, aut state istic illico.*

AC, VELVTI, TE, IVDAEI, &c.] ridiculè cum Iudæis poëtas confert, significans, tantam esse poëtarum turbam, ac multitudinem, tantámq; in scribendo pertinaciam, vt quemadmodum Iudæi plerosque ad suam superstitionem, suásque cæremonias pertrahere, ac perpellere solent: ita poëtæ hominibus sua studia improbantibus, facilè sint vim allaturi, eósque ad sententiam suam perducturi.

CONCEDERE] ire, venire, transire. M. Tull. de diuinat. lib. 2. *Cæli enim distributio, quam antè dixi, & certarum rerum notatio docet, vnde fulmen venerit, quo concesserit.* Idem Catil. 1. *si te parentes timerent, atque odissent tui, neque eos vlla ratione placare posses: vt opinor, ab eorum oculis aliquò concederes.* Ter. Heaut. *Esto: at certe concedas aliquò ab eorum ore aliquantisper.*

TVRBAM] nos poëtæ, inquit, tanquàm Iudæi, cogemus te in hanc poetarum multitudinem transire, & nostras parteis sequi. Nos poëtæ, qui, vt Iudæi, numero vincimus, & pæne dicam, iustum exercitum conficere possumus: nec minus in scribendi studio, quàm Iudæi in sua religione, pertinaces & obfirmati sumus, te in nostram sentẽtiam, & quasi in nostra castra traducemus.

SATYRA V.

Iter suum ab vrbe Roma Brundisium vsque describit, exemplo Lucilij, qui itidem quoddam iter suum descripserat. Narrat autem quæ risu digna in eo contigerint: inter quę primum locum obtinet duorum scurrarum Sarmenti & Messij, faceta contentio.

EGressum magna me accepit Aricia, Roma
Hospitio modico: rhetor comes Heliodorus, 55

Graecorum longè doctissimus: inde Forum Appî
Differtum nautis, cauponibus atq; malignis.
Hoc inter ignaui diuisimus, altius ac nos,*
Praecinctis vnum. minus est grauis Appia tardis.*
Hic ego, propter aquam, quòd erat deterrima, ventri
** Indico bellum, cenanteis haud animo aequo*
Exspectans comites. iam nox inducere terris
Vmbras, & coelo diffundere signa parabat:*
Tum pueri nautis, pueris, conuicia nautae
*Ingerere. huc * appelle. trecentos inseris, ohe:*
Iam satis est, dum aes exigitur: dum mula ligatur,*
Tota abit hora. mali culices, ranaeq; palustres
Auertunt somnos. absentem cantat amicam
Multa prolutus vappa nauta, atq; viator*
Certatim. tandem fessus dormire viator
*Incipit: ac * missae pastum retinacula mulae*
Nauta piger saxo religat: stertitq; supinus.
Iámq; dies aderat, cùm nil procedere lintrem
Sentimus: donec cerebrosus prosilit vnus:*
Ac mulae, nautaeq; caput, lumbósq; saligno
Fuste dolat. quarta vix demum exponimur hora.*
Ora, manúsq; tua lauimus Feronia lympha.
Millia tum pransi tria repimus. atq; subimus
Impositum saxis latè candentibus Anxur.
Huc venturus erat Maecenas optimus, atq;
Cocceius, missi magnis de rebus vterque
Legati, auersos soliti componere amicos.
Hic oculis ego nigra meis collyria lippus
Illinere. interea Maecenas aduenit, atq;
Cocceius, Capitóq; simul Fonteius, ad vnguem*
Factus homo, Antonî, non vt magis alter amicus.*
Fundos Aufidio Lusco praetore libenter
Linquimus, insani ridentes praemia scribae,
Praetextam, & latum clauum, prunaeq; batillum.*
** In Mamurrarum lassi deinde vrbe manemus,*
Murena praebente domum, Capitone culinam.*
Postea lux oritur multo gratissima. namque
Plotius, & Varius Sinuessae, Virgiliúsque
Occurrunt: animae, qualeis neque candidiores
Terra tulit. neq; queis me sit deuinctior alter.
O, qui complexus, & gaudia quanta fuerunt!
Nil ego contulerim iucundo sanus amico.
Proxima Campano ponti quae villula, tectum
Praebuit: & parochi, quae debent, ligna, salémq;.*
Hinc muli Capuae clitellas tempore ponunt.*
Lusum it Maecenas: dormitum ego Virgiliúsque:
Namque pila lippis inimicum, & ludere crudis.
Hinc nos Coccei recipit plenissima villa:*

*Quæ super est Claudi cauponas, nunc mihi paucis
Sarmenti scurræ pugnam, Mesiiq; Cicerri
Musa velim memores: & quo patre natus vterq;
Contulerit liteis. Mesii clarum genus Osci:
Sarmenti domina exstat. ab his maioribus orti
Ad pugnam venêre. prior Sarmentus: equi te
Esse feri similem dico. ridemus: & ipse
Messius: accipio: caput & mouet. ô, tua cornu
Ni foret exsecto frons, inquit: quid faceres, cum
Sic mutilus minitaris? at illi fœda cicatrix
Setosam laui frontem turpauerat oris.
Campanum in *morbum, in faciem permulta iocatus,
Pastorem saltaret vti Cyclopa, rogabat:
Nil illi larua, aut tragicis opus esse cothurnis.
Multa Cicerrus ad hæc: donasset iámne *catenam
Ex voto laribus, quærebat. scriba quòd esset,
Deterius nihilo dominæ ius esse. rogabat
Deniq; cur vnquam fugisset: cui satis vna
Farris libra foret, gracili sic, támq; pusillo.
Prorsus iucundè cenam produximus illam.
Tendimus hinc rectà Beneuentum: vbi sedulus *hospes
Pene arsit, macros dum turdos versat in igne:
Nam vaga per veterem dilapso flamma culinam
Vulcano, summum properabat lambere tectum.
Conuiuas auidos cenam, seruósq; timenteis
Tum rapere, atq; omneis restinguere velle videres.
Incipit ex illo monteis Apullia notos
Ostentare mihi, quos torret *Atabulus: & quos
Numquam erepsemus, nisi nos vicina Triuici
Villa recepisset lacrymoso non sine fumo,
Vdos cum foliis ramos vrente camino.
Hic ego mendacem stultissimus vsq; puellam
Ad mediam noctem exspecto. somnus tamen *aufert
Intentum Veneri. tum immundo somnia visu
Nocturnam vestem maculant, ventrémq; supinum.
Quattuor hinc *rapimur, viginti & millia rhedis,
Mansuri *oppidulo, quod versu dicere non est:
Signis perfacile est. venit vilissima rerum
Hic aqua: sed panis longè pulcherrimus, vltrà
Callidus vt soleat humeris portare viator:
Nam Canusi *lapidosus: aqua non ditior vrna
Qui locus a forti Diomede est conditus olim.
Flentibus hinc Varius discedit mæstus amicis.
Inde Rubos fessi peruenimus: vtpote longum
Carpentes iter, & factum corruptius imbri.
Postera tempestas melior: via peior adusq;
Bari mœnia piscosi. dehinc Gnatia *lymphis
Iratis exstructa dedit risúsq; iocósq;:

56

*Dum flamma sine, tura liquescere * limine sacro,*
*Persuadere * cupit. credat Iudaeus * Apella:*
Non ego. namq; deos didici securum agere aeuum:
Nec, si quid miri faciat natura, deos id
Tristes ex alto caeli demittere tecto.
Brundisium longae finis chartaeq; viaeq;.

EGRESSVM MAGNA] in hac Satyra Horatius vrbanè, & facetè hominum leuitatem notat, ne sibi quidem parcens: describítque suum iter ab vrbe, ad oppidum Brundisium, Lucillij exemplo, qui iter suum ab vrbe Capuam, & ad fretum Siciliense descripserat: *accepit* autem, habent plures libri manu scripti: quam scripturam vulgatæ antepono. sic enim loquimur, *accipere hospitio.* Plautus Amphitr. *ita peregrè veniens hospitio publicitus accipiar.* M. Tull. ad Attic. lib. 2. *te in Arpinati videbimus, & hospitio agresti accipiemus.* & ita Virg. lib. 3. Æneid. *Illos porticibus rex accipiebat in amplis.* Verumtamen *excepit* non damno.

ARICIA] Strabo lib. 5. μετὰ δὲ τὸ Ἀλβανὸν Ἀρικία ἐστὶ πόλις ἐπὶ τῇ ὁδῷ τῇ Ἀππίᾳ. στάδιοι δ' εἰσὶν ἐκ τῆς Ῥώμης ρξ'. id est, Post Albanum autem, est vrbs Aricia in via Appia. Distat autem ab vrbe Roma stadia centum sexaginta.

GRAECORVM LONGE' DOCTISS.] aliquot libri manu script. habent *Graecorum linguae doctissimus.* ego tamen vulgatam & receptam lectionem tueor, præsertim ab aliis libris manuscript. confirmatam. Quòd si omnes libri eos, qui *linguae* malunt legi, adiuuarent, quod non fit, tamen hæc lectio vix ferri posset. Nam cùm hic Heliodorus, natione Græcus esset, nónne laus esset ridicula, si Horatius eum laudaret, quòd Græcæ linguæ scientiam maximam haberet? nempe vt si quis Gallum, quod Gallicæ. Præterea solet Horatius coniungere vocem doctus cum accusandi casu. vt, *Dulceis docta modos, &c.* & *Docte sermones vtriusq; linguae.*

FORVM APPI.] à foro Appij vsque ad Feroniam per Pontinas paludes tunc nauigare licebat.

DIFFERTVM NAVTIS] hac, & illac refertum, propterea quòd eà nauigari solebat. vsus est hac voce sine nomine casus ablat. epist. ad Numic. libr. 1. *qui manè plagas, venabula, seruos Differtum transire forum, populúmque iubebat.* Catullus iunxit cum gignendi casu, epigr. in Alfenium, *est enim lepórum Differtus puer ac facetiarum.* Sic enim legendum censeo: vbi vulgò legitur *Disertus puer, &c.*

MALIGNIS] *malignis,* epithetum est nominis, *cauponibus,* quantumuis licet reclamitet Acron. Dicuntur autem caupones maligni, quia magna ex parte res eas, quas vendunt, maligna mensura metiri consueuerunt. est enim malignum idem ferè, quod angustum, parcum, exiguum, vt dicemus ad epist. ad August. ibi, *laudare malignè.* perfidos appellat Sat. 1. *Perfidus hic caupo.*

DIVISIMVS] cùm esset vnius diei iter, biduum in eo conficiendo consumsimus, ex vnius diei itinere, duorum dierum iter fecimus.

ALTIVS, AC NOS, PRAECINCTIS VNVM] quod vno die confici potest ab iis, qui sunt nobis expeditiores, & (vt Græco verbo dicam) εὐζωνότεροι. Seruius ad illum Virgilij locum Æneid. 8. extr. *& discinctos Mulciber Afros,* hunc Horatij locum profert, atque præcinctos opponi discinctis, his verbis, *vel habitum eorum ostendit, qui vsque ad talos fluebat, &c. vel discinctos dixit inhabiles militiæ. omnes enim, qui militant, cincti sunt: vel inefficaces: vt contra præcinctos, strenuos dicimus. Horatius, altius ac nos Præcinctis vnum.* Vnde & Græcè εὔζωνος appellatur, non qui bonam zonam habet, sed qui est strenuus.

MINVS EST GRAVIS APPIA] via Appia minùs est laboriosa iis, qui tardè ambulant, propter crebra diuersoria.

VENTRI INDICO BELLVM] non ceno: allegoria non valde dissimilis est illa, in Sat. 8. lib. 2. *Da, si graue non est, Quae prima iratum ventrem placauerit esca.*

HAVD ANIMO AEQVO] iniquo animo, ægrè, grauatè.

IAM NOX INDVCERE TERRIS, &c.] periphrasis noctis appropinquantis & aduentantis.

PVERI] serui conuicia nautis ingerebant. puerorum autem appellatione etiam serui intelliguntur, vt docent iurisconsulti.

HVC APPELLE] nauem subintell. verba autem sunt puerorum à dominis præmissorum, nautas iubentium ad certam ripæ partem, nauium appellere.

TRECENTOS INSERIS] dicuntur hæc quoque à pueris, vel dominis ipsis iam ingressis, nautæ,

nautæ, plureis quàm par sit, vectores in nauim imponenti, vt maiorem quæstum faciat. Alij putant esse nautæ verba stomachantis, quòd plureis in nauim imponantur, quàm pactus sit: a quibus dissentio. Hoc enim quotidie videmus, nautas & portitores quàm plurimos possunt, in naueis recipere, vt plus lucri faciant, reclamantibus vectoribus, qui, quo plures sunt, hoc & angustiùs in naui sedent, & periculosiùs nauigant. Præterea hîc non est ab vno, aut paucis conducta nauis, (quod si factum, esset communi omnium nomine pretium solueretur) sed nauta singulos in nauem suam recipit, & à singulis pretium exigit. sunt autem legenda sine interrogatione. *inseris,* ἐμβιβάζεις εἰς τὴν ναῦν. trecentos autem: id est, nimis multos. sic Catull. *Quas simul complexa tenet trecentos.*

INSERIS] in duobus libris manuscr. reperi *ingeris.*

AES] pretium, quod datur nautæ à vectoribus. naulum.

DVM MVLA LIGATVR] quæ nauim, cui alligata est, trahat aduersa aqua.

CVLICES] κώνωπες: vnde conopeum Od. 1 x. epod. genus est insecti valde infestum & inimicum dormire volentibus. Nam cum sua promuscide ora pertundat, & lanciner, sanguinémque tanquam siphone quodam eliciat, atque exsugat, tum ita horribili clangore aureis verberat, vt somnos ex oculis excutiat. canam culicem dixit Plautus in Casina, de sene amatore, in genere fœmin.

RANAEQVE PALVSTRES] Columella de cultu hortorum, *Nam neq; sicca placet, nec quæ stagnata palude Perpetitur querulæ semper conuicia ranæ.*

AVERTVNT SOMNOS] diuellunt, aut depellunt somnos, vt loquitur epist. 10. lib. 1. *Est vbi diuellat* (seu, vt habent alij libri *depellat*) *somnos minus inuida cura?*

PROLVTVS] à proluendo: quo verbo vtitur Satyr. 4. lib. 2. *leni præcordia mulso Prolueris melius.* & Virg. lib. 1. Æneid *pleno se proluit auro.*

VAPPA] vino, cuius deperiit sapor. lege annot. supr. ad illum locum, *Vappam iubeo ac nebulonem.* Sat. 1.

VIATOR] qui mulam moderabatur.

TANDEM FESSVS DORM.] hactenus intelligendum est nauem processisse, & hîc procedere desinere, mula videlicet soluta, & pastum missa.

RETINACVLA] funeis, quibus alligatam nauem trahebat mula.

STERTITQVE SVPINVS] non dicit dormit, sed stertit: id est, altum & securum somnum dormit. sic suprà Satyr. 3. *noctes vigilabat ad ipsum Manè, diem totum stertebat.* M. Tull. in Lucullo *per me vel stertas licet, inquit Carneades, non modò quiescas.*

CEREBROSVS] cerebro malè affecto, mente commota. Plaut. Mostell. *senex hic cerebrosus est.* quidam cerebrosum interpretantur ἀκρόχολον, seu ὀξύθυμον id est, iracundum, & qui celeriter irascitur: putántque Bollanum illum describi, de quo Satyr. 9 *O te Bollane cerebri Felicem, aiebat.* Nonius, *cerebrosi ad insaniam faciles, & quibus frequenter cerebrum mouetur.* Lucil. *Te primum cum istis insanum hominem, & cerebrosum.*

DOLAT] pulsat, verberat. tralatio est à fabris lignariis, qui dolabro ligna dolant. M. Tull. de diuinat. lib. 2 *quis robur illud cæcidit, dolauit, inscripsit?*

EXPONIMVR.] è naui. verbum est valdè ad hanc rem accommodatum, eóque vtitur Cæsar non semel. vt lib. 3. de bello ciui. *quibus regionibus exercitum exposuisset.* & Virgil. lib. 10. *socios de puppibus altis Pontibus exponunt.* idem lib. 6. *Tandem trans fluuium incolumeis vatémque, virúmque Informi limo, glaucaque exponit in vlua.* Sic & Græci loquuntur. Sophocl. Philoct. Ἐγὼ σ' ὦ κράτιστε πατρὸς ἐξ Ἀχιλλέως τραφεὶς, Ἀχιλλέως παῖ Νεοπτόλεμε, τὸν Μηλιᾶ Ποίαντος υἱὸν ἐξέθηκ' ἐγώ ποτε: id est, hic ò viri optimi Græcorum patris Achillis fili Neoptoleme Thessalum Pœantis filium exposui ego quondam.

FERONIA] Feronia, vrbs est Tarracinæ vicina, & Dea, & fons eiusdem nominis, de qua Virg. Æneid. 7 (vbi Seruius notat, Feroniam Iunonem esse virginem.) & Dionys. Halicarnass. lib. 3. his verbis ἱερὸν ἐστὶ κοινῇ τιμώμενον ὑπὸ Σαβίνων τε καὶ Λατίνων, ἅγιον ἐν τοῖς πάνυ, θεᾶς Φερωνίας ὀνομαζομένης, ἣν οἱ μὲν μεταφράζοντες εἰς τὴν ἑλλάδα γλῶσσαν οἱ μὲν ἀνθηφόρον, οἱ δὲ φιλοστέφανον, οἱ δὲ Περσεφόνην καλοῦσιν. id est, templum est, quod communiter à Sabinis, & Latinis colitur, in primis sanctum Deæ Feroniæ, quæ nominatur: quàm qui interpretantur Græcè, alij Florigeram, alij coronarum amantem, alij Proserpinam vocant.

REPIMVS] lentè, & quasi rependo ambulamus. tralatio est. & ita Græci, Theocrit. θαλυσίοις. Ἦς χρόνος, ἁνίκ' ἐγώ τε, καὶ Εὔκριτος εἰς τὸν Ἄλεντα Εἵρπομες ἐκ πόλιος. id est, Tempus erat, cùm ego & Eucritus ad Alentem ex vrbe repebamus. repimus autem in præsenti habent libri ferè omnes veteres: quos secutus sum.

ANXVR] Tarracinam, oppidum Volscorum. Festus. *Anxur vocabatur, quæ nunc Tarracina dicitur, Volscæ gentis, sicut ait Ennius, Volsculi perdidit Anxur.* Liuius libr. 4. *Anxur fuit, quæ nunc Tarracina sunt, vrbs prona in paludes.* Seruius ad eum Virg. locum lib. 7. Æn. *Circæumque iugum, queis Iupiter Anxurus aruis Præsidet, &c.* notat, Iouem, qui circa hunc Campaniæ tractum colebatur, Anxurum dictum esse, quasi ἄνευ ξυροῦ, id est, sine nouacula, quia nondum barbam rasisset: & ibidem Iunonem virginem, Feroniam: vt paullò antè diximus.

COCCEIVS] Nerua iurisconsultus: cuius nepos fuit imperator Nerua.

AVERSOS] Cæsarem Augustum, & M. Antonium significat, inter se tum diffidenteis.

COMPONERE] placare inter se: in pristinam gratiam restituere.

ILLINERE] ego (inquit Horatius) oculos meos lippitudine affectos, colyriis inungebam. colyria, medicamenta ad lippitudinem depellendam vtilia ἀπὸ τοῦ κωλύειν τὸν ῥοῦν, id est, a prohibenda fluxione dicta, non ἀπὸ τοῦ κολλᾶν. iccirco vno l. excudendum curaui. nigra autem erant, quia componebantur ex lycio, glaucio, opio, acacia, hypocystide, & simil. lib. lege Cornel. Celsum lib. 6. de colyriis.

AD VNGVEM FACTVS HOMO] spectatissimus homo: vel politissimis moribus homo. vide ann. ad illum locū, *& exactis minimum distantia,* epist. ad August. vbi quid sit ad *vnguem factus,* declarauimus. Seruius profert hunc locum ad illum Virgil. Georg. 2. *nec secius omnis in vnguem Arboribus positis, &c.* vbi *in vnguem* interpretatur, ad perfectionem: atque translationem esse à marmorariis, qui iuncturas vnguib. probant. Capito autem cognomen est, Fonteius nomen, vt sit, Fonteius Capito.

ANTONI, NON VT M.] id est, ita Antonij, seu Antonio amicus, vt non alius magis.

FVNDOS] Strabo lib. 5. Φοῦνδοι πόλις ἐν τῇ ὁδῷ τῇ Ἀππίᾳ κειμένη, id est, Fundi vrbs in via Appia sita.

AVFIDIO LVSCO PRAETORE] Existimant quidam hic significari, ac describi ab Horatio Cn. Aufidium cæcum, prætorium hominem, de quo M. Tull. lib. 5. Tuscul. his verbis, *Pueris nobis, Cn. Aufidius Prætorius & in senatu sententiam dicebat, nec amicis deliberantibus deerat, & Græcam scribebat historiam, & videbat in litteris:* sed vehementer errant. nam repugnant ætates, & tempora, cùm Horatius M. Tullio multo fuerit ætate posterior, & Tullius scribat Cn. Aufidium se puero prætorium, & senatorem fuisse. de eodem idem M. Tull. libr. 5. de finibus. Adde quòd hic Aufidius, quem ridet Horatius, Fundis præturam gerebat: ille alter Romæ gesserat.

INSANI RID. PRAEM. SCR.] cur insanum appellet, exputare non possum, nisi dicamus propterea, quòd cùm scriba fuisset, prætoriis insignibus vteretur: quod non probo. Nam si eum prætorem fecerat populus Fundanus, insanisset potiùs, si magistratus insignibus non vteretur, quantumuis licet ex scriba prætor esset factus: nisi quis dicat, eum se insolenter gessisse, & magnificè circumspexisse, quòd his insignibus ornatus esset: quasi verò Romæ præturam 59 gereret, non Fundis in paruo municipio. iccirco dixit suprà proximè *Fundos Aufidio Lusco prætore Linquimus,* Romanorum cōsuetudinem imitans, qui solent ita loqui, hoc aut illud factum est hoc & illo consulibus.

PRAEMIA SCRIBAE] vocalis a corripitur, etiam si sequantur tres consonantes, quod quāobrem fiat, disce ex Prisc. libr. 2. vbi hunc locum testem producit. lege annot. ad illum locum, *nisi olenti in fornice stantem,* Satyr. 2. huius lib.

PRAETEXTAM] togam purpura prætextam, insigne magistratuum. Vtebantur & pueri prætexta vsque ad pubertatem: quo tempore sumebant togam virilem, quæ & pura dicebatur, M. Tull. lib. 6. epist ad Att. epist. 1. *Q. togam puram Liberalibus cogitabam dare.*

LATVM CLAVVM] de lato clauo, vide quæ annotata sunt ad illum locum *& latum demisit pectore clauum,* Satyr. proxima infrà.

PRVNAE'QVE BATILLVM] hoc etiam iure vtebatur prætor municipalis, vt ipsi è balneis publicis prunas sumere liceret: vel refer hoc ad morem ignis magistratibus & imperatoribus præferendi: quod magis probo. batillum autem aiunt esse ferreum vas, quo pruna colligitur. Plin. lib. 33. cap. 8. *batillis ferreis candentibus ramento argenti imposito, quod candidum permaneat, probatur.* Quidam *batillum* dictum putant a voce Sicula βατάνιον, quod patellam significat: Alij patillum legi volunt a πατάνιον, quod idem significat. in quibus libris veteribus scriptum reperi *vatillum.* Non desunt qui putent legendum *batillum.* à quibus dissentio.

IN MAMVRR. VRBE] Formiis. Mamurram Cæsaris amicum insectatur aliquot locis Catullus, vt in Cæsarem. *Quis hoc potest videre, quis potest pati, Nisi impudicus, & vorax, & aleo? Mamurram habere, quod comata Gallia Habebat, & cuncta vltima Britannia?* sic enim legendum esse hunc versum ex veteribus libris admonuit me vir humaniss. Gabriel Faërnus.

eódem

eòdem pertinent illa Ciceronis ad Attic. lib. 7. *Et Labieni diuitiæ, & Mamurræ placent, & Balbi horti, & Tusculanum?* Fuit autem Mamurra, eques R. præfectus fabrûm C. Cæsaris in Gallia, quem primum Romæ parietes totius domus suæ in Cœlio monte crusta marmoris operuisse Cornelius nepos tradidit, vt scribit Plin. lib. 36. cap. 6.

MVRENA PRAEB. DOM.] significat Murenam, tectum, quò se reciperent, præbuisse: Capitonem autem cenam dedisse. præbente valet παρέχοντος, ἢ τοι παρέχοντος.

SINVESSAE.] Sinuessa oppidum Minturnis proximum. Horat. epist. ad Torqu. libr. 1. *Inter Minturnas, Sinuessanúmque Petrinum.*

ANIMAE] homines. sic loquuntur Græci ψυχαί. M. Tull. Terentiæ, & Tulliolæ *Vos meæ carissimæ animæ quàm sæpissime ad me scribite.* ordo autem verborum hic est, meo quidem iudicio: animæ tales, quales terra non tulit, & quibus candidiores terra non tulit, & quibus non sit alter me deuinctior. huic loco simi lis est ille Od. v. epod. *Nardo perunctum, quale, nec, &c.*

CANDIDIORES] integriores. vt supr. Od. x i. epod. *candidum Pauperis ingenium.* & Od. XIII. eiusd. *Candide Mæcenas occidis sæpe rogando.* & Od. XVIII. lib. I *non ego te, candide Bassareu, Inuitum quatiam.* cœlius Ciceroni lib. 8. epist. *cauendum tibi erit, ne parum simpliciter, & candidè posuisse inimicitias videaris.*

NIL EGO CONTVLERIM IVC.] Plautus paullo aliter quidem, sed non minùs probabiliter, in Epidico. *Nihil homini, amico est opportuno amicius: sine tuo labore, quod velis, actum est tamen.* Idem Trinummo: *Verum est verbum, quod memoratur: vbi amici, ibi sunt opes.* sed cur non dixit potius, *Nil ego contulerim sincero sanus amico?* An hoc sensit Horatius, iucundum esse non posse, nisi sit verus, & sincerus, &, vt Græci dicunt, ἀληθινὸς καὶ ἀδολος; An Epicuri sententiam spectauit, qui dicebat, etiam amicitias propter voluptatem esse expetendas, easque non modò fautrices esse fidelissimas, sed etiam effectrices maximarum voluptatum, tam amicis, quàm sibi? Sed de amicitia, vtrùm vtius, an rectum nos ad eam trahat, vide quæ annotata sunt ad illum versum Satyr. 6. lib 2. *Quidve ad amicitias, vsus, rectumne trahat nos.*

TECT. PRAEBVIT] ἐπέδεξε, seu παρέσχε; in ea villula diuersati sumus, & pernoctauimus. ea villula nos tecto recepit.

PAROCHI] parochi ἀπὸ τοῦ παρέχειν sunt appellati: quod valet præbere, quorum erat hoc munus, vt is, qui publicè mitterentur, ligna, & salem, & similia præberent, ac suppeditarent. Sat vii. lib. 2 *parochum* per translationem videtur posuisse pro eo, qui cenam præbet, & pro conuiuatore. *Vertere pallor Tum parochi faciem, &c.* vide annot. ad Satyr. superiorem, ibi, *Præter eum, qui præbet aquam.* Iam verò admonuit me Germ. Valens, *parochum* significare præterea παράνυμφον, & nuptiarum auspicem apud Aristoph. auibus. sic Aristoph. non longè ab extremo: Ζηνὶ τῷ πάροχος γάμων, Τῆς τ' εὐδαίμονος ἥρας. vbi interpres, πάροχοι λέγονται οἱ παράνυμφοι, παρὰ τὸ παροχεῖν τοῖς νυμφίοις. ἐπ' ὀχήματος γὰρ τὰς νύμφας ἄγουσιν: id est, parochi dicuntur nuptiarum auspices, seu nuptiis celebrandis curatores, propterea quòd vna cum sponsis, & iuxta sponsos in curru vehantur. Nam in curru sponsas portare solent. Idem docet Suidas in voce πάροχος: & Eustathius ad illum locum Iliad. λ. Ἀντίφον αὖ παρώεχε ἐέλιλυσεν &c. vbi tradit hoc præterea Eustathius, treis gestari, seu vehi solitos in curru nuptiali: sponsam, mediam: sponsum & parochum extremos, alterum scilicet à dextra parte, alterum à læua.

HINC MVLI CAPVAE &c.] id est, ab hoc loco, nempe ab hac villula, quæ Campano ponti proxima est, in qua deuersati sumus, muli cum mulionibus suis Capuam iuerunt, eoque, tempori peruenerunt, vt ibi potius citellis pernoctarent. Putant quidam legendum esse, *Hic muli, &c.* Seruius quidem annotatione ad illum Virg. versum, Georg. I. *Sæpe oleo tardi costas agitator aselli*, ita legisse videtur. Nam mendosè habent libri vulgati, *Hi muli Capuæ.* 60

LVSVM IT MAEC.] pila, vt intelligere licet ex proximo versu *Namque pila lippis, &c.*

NAMQVE PILA LIPPIS, &c.] lippitudine laborabat Horatius, cruditate Virg. ludus pilæ autem lippis quidem & crudis inimicus est, quia vtrisque quiete, & abstinentia cibi opus est: sed crudis magis, quàm lippis.

CRVDIS] ægrè cibum concoquentibus, suprà Od. VIII. epod. *Velut crudæ bouis.* & epist. 6. lib. 1. *crudi, tumidique, lauemur.* M. Tull. pro Cluent. *cùm ad illud prandium crudior venisset, &c.*

PLENISSIMA] copiosissima, refertissima, abundantissima.

QVAE SVPER EST CLAVDI CAVP.] quæ Claudij cauponis imminet, quæ est supra Claudij caupones. legendum autem putant aliquando *supra est*, vel *supera est* (supera enim valet supra) non *super est.* sed & veteres codices repugnant, & nobiles grammatici tradiderunt *super* nonnunquam idem valere, quod supra. *Claudi* autem habent omnes libri veteres: quod valet, *Claudij.*

NVNC M. P. SARM. SC. P. MESSI'QVE CIC. MVSA V.] Solent poëtæ in rema-

gna, ac difficili, quasi ingenio suo diffidentes, Musas appellare, atque ad earum numen confugere: vt Homer. ἰλιάδ. β. Græcarum nauium numerum, & ducum nomina persecuturus, *Ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι ὀλύμπια δώματ' ἔχουσαι· Ὑμεῖς γὰρ θεαί ἐστε, πάρεστέ τε, ἴστε τε πάντα, Ἡμεῖς δὲ κλέος οἶον ἀκούομεν, οὐδέ τι ἴδμεν*, &c. id est, *Dicite nunc mihi musæ, quæ domos cælesteis incolitis: Vos enim deæ estis, & adestis, & omnia nouistis: Nos autem famam dumtaxat accepimus, neque quicquam scimus, &c.* & ἰλιάδ. λ. quot & quantas strageis Agamemnon ediderit, narraturus, *Ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι*, &c. *Ὅστις δὴ πρῶτος Ἀγαμέμνονος ἀντίος ἦλθεν*, &c. id est, *Dicite nunc mihi musæ, &c. quis primus Agamemnoni aduersus ierit.* & ἰλ. π. incendium nauium Græcarum descripturus, *Ἔσπετε νῦν μοι*, &c. *Ὅππως δὴ πρῶτον πῦρ ἔμπεσε*. quem locum M. Tull. lib. 1. epist. ad Att. ab Homero mutuatus est, eo in loco, in quo scribit de turpitudine illa iudicij Clodiani expositurus, cuius operâ Clodius sit absolutus. verba Ciceronis sunt hæc, *responsurum hominem nemo arbitrabatur. Ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι, &c. ὅππως δὴ πρῶτον πῦρ ἔμπεσε. Nosti Caluum ex Nanneianis, illum laudatorem meum, de cuius oratione erga me honorifica ad te scripseram. biduo per vnum seruum, & eum ex ludo gladiatorio, cōfecit totum negotium.* & Theocrit. Διοσκουρ. *Πῶς γὰρ δὴ Διὸς υἱὸς ἀδηφάγον ἄνδρα καθεῖλεν, Εἰπὲ θεά, σὺ γὰρ οἶσθα, ἐγὼ δ' ἑτέρων ὑποφήτης.* id est, Quomodo enim Iouis filius edacem hominem interfecerit, dicito mihi dea: tu enim nosti: ego autem aliorum vates & sacerdos. & Virg. Æn. 7. *Pandite nunc Helicona Deæ, &c.* & Plato in Euthydemo. *ὥστ' ἔγωγε, καθάπερ οἱ ποιηταί, δέομαι ἀρχόμενος τῆς διηγήσεως, Μούσας τε, καὶ μνημοσύνην ἐπικαλεῖσθαι.* Quare ego quemadmodum poëtæ necesse habeo initio orationis, Musas, & Mnemosynen inuocare. Ita & hîc Horat. vrbanè & facetè in re ridicula Musas inuocat.

MESSI CLARVM GEN. OSCI.] εἰρωνεία est. Osci enim omnium ferè Italiæ populorum pessimè audiebant, turpissimíque habebantur, & αἰσχροποιοί. Itaque Festus obscænum vult esse ab Oscis deductum (qui olim Opsci dicti sint) propter libidines obscænas, quæ apud eos increbruerant. Varro autem lib. 6. obscænum non ab Oscis, sed vel à scæna, vel à nomine Græco σκαιὸς vult esse ductum. erat igitur hic Messius Oscus: Sarmentus vix liber. nam seruitutem seruierat.

SARMENTI DOMINA EXSTAT.] à qua est manumissus. Sarmentum quendam puerum commemorat Horatius in Antonio, si fortè is est, quem hîc describit Horat.

EQVI TE ESSE FERI SIM. D] equi feri, id est, equi indomiti. Quin ferum interdum dicunt Latini pro equo. Virg. lib. 2 *inque feri curuam compagibus aluum, &c.* Accius Medea. *Pertro in stabulis frenos immittens feris.*

ET IPSE MESSIVS] & Messius respondens, accipio (inquit) plagam, quam tu mihi infligis.

CAPVT ET MOVET] Messius, *caput mouere*, gestus minantis, vt alibi annotabimus.

Ô TVA, CORNV NI FORET] hæc sunt verba Sarmenti: quid faceres (inquit Sarmentus) ô Messi, si cornu tibi non esset exsectum, quod tu gerebas in fronte. cùm sic mutilatus minitèris? id est, si non accepisses vulnus in fronte? si non haberes frontem insigni cicatrice deformatam?

MVTILVS] cornu amisso. tralatio à bobus mutilatis. cornu autem ei exsectum esse dicit, cúmq; mutilum appellat, non quòd re vera cornua vmquam habuerit: sed quòd cicatrice illa obducta similis sit bobus mutilatis.

AT ILLI FOEDA CIC.] Horatius his verbis Sarmenti iocum in Messium Cicerrum Campanum de cornu exsecto, & mutilata fronte, explicat hoc modo: illi (inquit Horatius) Cicerro, inquam, fœda cicatrix, quæ erat in læua faciei parte, frontem hirsutam, ac pilosam deformarat. setosam autem facetè dixit potiùs, quàm hirsutam. ἀστείως.

CAMPAN. IN MORB &c.] Sarmentus (inquit Horat.) multa iocatus in turpitudinem, & 61 impuritatem oris Campani, Cicerrum orabat, vt Cyclôpa saltaret, id est, saltando ageret, ac referret, quia videlicet corporis statura Polyphemum Cyclôpem æquare videbatur: fortasse etiam propter oris cicatricem, qua Polyphemo similis videri poterat, posteaquam ei Vlysses oculum effodit. Campani qui anteà Osci dicebantur, habiti sunt (vt dixi) ore impuro, atque incesto: τοῦτ' ἐστι τῷ στόματι αἰσχροποιοῦντες, καὶ λεσβιάζοντες. morbum igitur animi intellige, vt suprà Od. XXXVII. lib. 1. *Contaminato cum grege turpium Morbo virorum.* M. Tull. lib. 1. acc. sat. *Nam ille quoque, sodalis istius erat in hoc morbo, & cupiditate.* Alij per morbum Campanum, arrogantiam Campanam significari volunt: quam M. Tullius in oratione de leg. Agr. habita in sen. declarat, his verbis: *si superbia nata inibi esse ex Campanorum fastidio videtur, &c.* & in ea, quæ habita est ad Quir. *Itaque Campanam illam arrogantiam atque intolerandam ferociam ratione & consilio ad inertissimum & desidiosissimum otium perduxerunt.* ego tamen priorem explicationem magis probo.

PASTO-

PASTOREM SALTARET, &c.] ſaltare Cyclópa, eſt ſaltando Cyclópa imitari ac referre. Arnob. lib. 4. aduerſus Genteis, *& quod nefarium eſſet auditu, gentis illa genitrix Martia regnatorum & populi procreatrix amans ſaltatur Venus, &c.* Idem libr. 7. *Ponit animos Iupiter, ſi Amphitruo fuerit actus, pronuntiatúsque Plautinus? aut ſi Europa, ſi Leda, ſi Ganymedes fuerit ſaltatus, aut Danae, motum compeſcit irarum?* infrà epiſt. ad Piſ. *nunc agreſtem Cyclópa mouetur.* Scribit Paterculus, Plancum in conuiuio genibus innixum Glaucum ſaltaſſe.

NIL ILLI LARVA, &c.] neque larua ei opus eſſe, quia ore ita deformi eſſet propter fœdam cicatricem, vt inſtar laruæ videri poſſet, neq; cothurnis, quia magna corporis eſſet ſtatura.

CICERRVS] in Sarmentum, qui ſeruiuerat ſeruitutem.

DONASSET IAMNE CATENAM, &c.] quærebat (inquit Horatius) à Sarmento, iámne ex voto donaſſet Laribus catenam, eò quòd manumiſſus, & catena, ſeu compede liberatus eſſet. Solebant veteres, labore aliquo, vel metu, vel periculo defuncti, Diis immortalibus nonnullum ſuarum præteritorum malorum inſigne, ac monumentum conſecrare, vt gladiatores arma Herculi. epiſt. 1. lib. 1. *Veianius armis Herculis ad poſtem fixis latet abditus agro:* naufragi Neptuno tabulam, quæ ſui naufragij imaginem expreſſam, contineret. vt Od. v. lib. 1. *me tabula ſacer Votiua paries indicat humida Suſpendiſſe potenti Veſtimenta maris Deo.* ita & pueri bullam Penatibus, ſeu Laribus, togam virilem ſumturi: & virgines nupturæ, puppas Veneri. Sic igitur & hunc Sarmentum ſignificabat Cicerrus catenam Laribus ex voto conſecrare debuiſſe.

SCRIBA QVÒD ESSET, &c.] hæc ſunt coniungenda cum iis, quæ deinceps ſequuntur, vt ſit hæc eorum ſententia: quod autem ſcriba eſſet Sarmentus, non eo minùs eſſe ſeruum, neque ſeruilem condicionem excuſſiſſe: aut certè non minùs eſſe libertum. Liberti autem certas patronis operas debebant, vt ex Pandectis iuris ciuilis intelligere licet.

DETERIVS NIHILO] noſtri libri veteres ferè omnes, & ij, quibus in Italia, & ij, quibus in Gallia vſi ſumus, habent, *Nihilo deterius.* quam ſcripturam probo. licet etiam legere *Nilo deterius.* talia ſunt illa *vehemens,* & *vemens: prehendo* & *prendo.*

ROGABAT DENIQVE CVR VMQ. F.] ſic ſcriptum eſt in vno codice Vaticano, Donati, Faërn. Torn. Nicot. Clericano, Danielis. Videtur autem hæc eſſe ſententia, deniq; rogabat cur hic Sarmentus fugiſſet vmquam à domina, quaſi ab ea nimis parcè aleretur, & quaſi apud eam eſuriret, rebúsq; neceſſariis egeret, cum eſſet tam gracili, puſillóq; corpore. Quidam putant iocum eſſe ex contrario, merámq; εἰρωνείαν, & legunt *numquam,* quaſi Sarmentus ſcurra, ingenti corporis fuerit ſtatura, idémq; edaciſſimus: qua de re non pugnabo. Hoc tantum dicam, Sarmentum non fuiſſe obiecturum Cicerro immanem corporis ſtaturam illis verſibus, *Paſtorem ſaltaret vti Cyclopa, &c.* ſi ipſe eidem maledicto, ſeu falsè dicto opportunus eſſet. Vnde exiſtimo primùm legendum eſſe *vmquam,* vt habent omnes ferè libri veteres, & plerique vul. deinde hunc Sarmentum breui ſtatura corporis fuiſſe.

CVI SATIS VNA FARR. LIB.] Donatus in Phorm. tradit, ſeruos accipere ſolitos eſſe in ſingulos menſes, quaternos modios frumenti: idq; (inquit ille) dimenſum dicebatur. Vide Cuiacium obſeruat. lib. 9. cap. 37. Prӕterea conſtat in diurnum victum non plus ſelibra, farris quēq; Romæ accipere ſolitum: Et lege decemuirali vincti debitores vel de ſuo viuebant, vel ſelibram farris in victum diurnum à creditoribus accipiebant. Verba legis 12. tab. ſunt, hæc apud A. Gell. ſeu, vt alij appellant, Agellium, libr. 20. cap. 1. *Si volet, ſuo viuito: ni ſuo viuit, qui eum vinctum habebit, ſelibram farris in dies dato.* ſic enim legendum cenſeo, vel hoc modo, *libras.* id eſt, libræ ſemiſſem, ſeu libræ dimidium: ἡμιλίτριον. Conſtat autem veteres frumentum non ſolùm metiri, ſed etiam péndere ſolitos.

BENEVENTVM] oppidum, & coloniam populi Rom. quod nomen bene ominandi cauſa Romani ei impoſuerunt, cùm antea à Græcis Maleuentum nominaretur. Mala enim nomina fugiebant Romani, quia eſſent mali ominis.

SEDVLVS] officioſus quidem ille, & bona fide ſuum munus adminiſtrans: ſed non ſatis cautus, neque conſideratus. vide annot. ad epiſt. ad Vinnium Aſell. lib. 1.

PAENE ARSIT, M. D. T.] ſic hunc locum reſtitui vnum codicem antiq. ſecutus. nam in aliis omnibus præpoſtero ordine ſcriptum eſt, *Pæne macros arſit dum turdos, &c.* quam ſcripturam quamuis non damnem, vt tot librorum teſtimonio confirmatam, alteram tamen magis probo. Turdos autem quòd macros fuiſſe dicit, eo hoſpitem notat. prætereà hoſpes arſit, id eſt, hoſpitis domus: vt Virg. Æneid. 2. *iam proximus ardet Vcalegon.*

VVLCANO] igni. vt Virg. ibid. *dedit ampla ruinam, Vulcano ſuperante, domus.*

LAMBERE TECTVM] ſic Virg. Æneid. 2. *tactúq; innoxia molli Lambere flamma comas, & circum tempora paſci.*

62

CONVIVAS AVIDOS, &c.] id est, cernere licebat, conuiuas, & seruos trepidos cenam è flamma rapienteis, & communi studio ignem restinguere conanteis, vt cenam seruarent: scilicet.

NOTOS] quia Horatius erat Venusinus. *Lucanus, an Appulus, anceps.* Satyr.1.lib.2.

ATABVLVS] ventus Apuliam infestam reddens, quem Horatianum appellat Gellius lib.2. cap.22.

EREPSEMVS] id est, erepsissemus, vt infrà Satyr.9. *hunccine solem Tam nigrum surrexe mihi?* cuius generis aliquot exempla colligere haud me pigebit, vt studiosorum adolescentium laborem minuam. Satyr.3.lib.2. *duo prædia diues Antiquo censu natis diuisse duobus.* ibid *Gaudes, si cameram percussi forte.* Satyr. eiusd. lib. *Euasti? credo metues, doctusq; cauebis.* Lucret. libr.1. *iam copia materiai Vndique ponderibus solidis confluxet ad imum.* ibid. suprà, *Omnia enim debet mortali corpore quæ sunt, Infinita ætas consumse anteacta diésq;.* idem libr.3. *Nec tenet, amissam læuam cum tegmine sæpe Inter equos abstraxe rotas, falcesq; rapaceis.* Idem lib.5. *Aut morbo delirantes procraxe ferantur.* Catull. ad C. Licinium Caluum *Quem tu scilicet ad tuum Catullum Misti,* id est, misisti. idem de coma Berenices *At tu non orbum luxti deserta cubile,* id est, luxisti. & eodem carm. *Iupiter: vt tersti lumina sæpe manu!* idem ad Rufum, *Siccine subrepsti mi.* pro subrepsisti. idem ad Aufilenam. *Aut facere ingenuæ est, aut non promisse pudicæ.* Terent. Adelph. *non tu eum rus hinc modo Produxe aiebas?* Idem in Hecyra. *Vt venisti idem incertum amisti.* Virg. Æneid. *natumq; patrémq; Cum genere extinxem.* Idem lib. *penitúsq; sonanteis Accestis scopulos.* Idem lib.11. *Vixet, cui vitam Deus, aut sua dextra dedisset,* erepsemus autem tralatum est a reptilibus animalibus, pro eo, quod est lentè ambulando superassemus, vt suprà *Millia tum pransi tria repimus.*

TRIVICI] oppidum est in finibus Campaniæ.

LACRYMOSO] lacrymoso ab effectu, id est, lacrymas excitante, propter acrimoniam suam. Virg. Moreto *Sæpe manu summa lacrymantia lumina tergit: Immeritóq; furens dicit conuicia fumo.* hinc notus locus Plautinus Asin. *Sed num fumus est hæc mulier, quam amplexare? Arg. Quid dum? Lib. quia oculi sunt tibi lacrymantes, ego rogaui.* Sic ferè lacrymosum vsurpauit epist. 1. lib.1. *Vt propius spectes lacrymosa poëmata Puppi.* sic Græci, in his Homerus, πόλεμον δακρυόεντα, & μάχην δακρυόεσσαν, appellat, id est, bellum lacrymosum, & pugnam lacrymosam.

MENDACEM] epist.1.lib.1. *Vt nox longa, quibus mentitur amica, diésque Longa videtur, opus debentibus, &c.* vt hic puellam, mendacem appellat, eam, quæ non dat quod promisit: sic Od.1.lib.3 fundam mendacem, qui spem agricolæ fallit: neque multo aliter Od. XVII. epod. vbi Canidia respondens Horatio, inducitur, lyram mendacem, quæ falsis laudibus Canidiam ornaret.

SOMNVS TAMEN AVFERT.] somnus me occupat: somnus me opprimit, & caluitur, vt loquitur Plautus.

INTENTVM] vel animo, vel corpore, vel vtroque. mentula enim à mente dicta est, quòd, si mens à re Venerea auersa sit, nihil pars illa corporis magnopere ad eam rem confert.

TVM IMM. SOMMIA VISV.] significat, ac describit nocturnam seminis eruptionem, quæ fit in somno, quam Græci ἐξονειρωγμὸν nominant. turpis igitur est horum quidem verborum sententia, verumtamen non pudebit me huc ascribere, quæ ab Aristotele, & Platone disputata ad hunc locum mihi videntur valdè pertinere. Ac Plato quidem sic lib. nono de rep. quæ nos interpretabimur *cum ea pars animi, quæ rationis est particeps, & mansueta, alterique præposita, sopita est: altera autem, quæ fera, & immanis est, cibo & potione expleta, atque ebria exsultat, somnóque depulso conatur erumpere, sibique obsecundare, atque indulgere: scis tum eam omnia audere, tamquam omni pudore, cogitationem, prudentia solutam, ac vacuam. Aut enim secum matre corpus commiscere putat, neque id veretur: aut cum alio homine, aut cum Deo, aut cum fera: manus suas sanguine, & cæde cuiuuis hominis contaminare: quouis cibo vesci. quid multa? nullam amentiam, nullamque impudentiam aspernatur, aut prætermittit.* Aristoteles autem lib.1. de moribus ad Nicomach. posteaquam docuit, in somno eam animi nostri partem dumtaxat, quæ nobis cum stirpibus communis est, nempe, in qua vis inest alendi & augendi, suo munere fungi: ceteras autem quiescere, neque eo tempore virum bonum, virtuteque præditum, ab homine vitioso, atque improbo differre: ex quo illud dici solere, inter beatos, & miseros dimidiam vitæ partem nihil interesse: eius rei, cur ita fiat, rationem probabilem ait afferri posse. nempe hanc, quia somnus animi sit vacatio ab opere, qua ratione bonus dicitur, ac malus, nisi si aliquà motus quidam eò perueniunt, ac permanant: atque hac ratione bonorum virorum, quàm quorumlibet aliorum, visa esse in somnis meliora. hactenus Plato, & Aristoteles: ex quorum verbis intelligere licet, non satis esse, vt somnia nostra sint casta, pura,

munda,

munda, pudica, integra, dedere nos somno, modico cibo, ac potione curatos, sed illud etiam accedere oportere, vt mentis tranquillitas, animique æquabilitas adsit, nulla ægritudo, non ira, non libido, non alia vlla cupiditas animum concitarit, ac perturbarit. Non est enim dubium, quin, quales sunt nostræ diurnæ cogitationes, atque appetitiones, talia sint & visa nostra, somniáque nocturna. Itaque Aristoteles in problematibus Τριακοστῷ λ scribit meliorum virorum somnia esse meliora, propterea, quòd eorum, tantisper dum vigilant, cogitationes sunt meliores. Iam quòd Horatius sibi hanc immunditiem ventre supino dormienti potius, quàm prono, dicit euenisse, Aristoteles hoc quoque commemorat in problematis τριακοστῷ. vbi quærit, διὰ τί τὰ ζῷα, τὰ μὲν οὐκ ἐξονειρώττει, τὰ δ᾽ ὀλιγάκις, id est, cur ex ceteris animalibus alia numquam dormiendo semen profundant, alia rarius. respondet autem ille ideò fieri, vel quia nullum aliud animal præter hominem, supinum cubet: nullum autem nisi supinum, semen profundat in somnis: vel quia aliæ animantes longè aliter somnient, quàm homines: profusio autem seminis nocturna in dormiente fiat cum visione aliqua, & specie animo oblata. Lucretius huiusmodi somniorum hanc causam exponit lib 4. *Tum quibus ætatis freta primitus insinuantur, Semen vbi ipsa dies membris matura creauit, Conueniunt simulacra foris è corpore quoque, Nuntia præclari vultus, pulchrique coloris, Qui ciet irritans loca turgida semine multo, Vt, quasi transactu sæpe omnibu' rebu', profundant Seminis ingenteis fluctus, vestémque cruentent.*

Noct. v. macvlant.] id est, vt Lucretius locutus est, cruentant. Qui cruentat enim, maculat, atque inquinat: & quod cruentum est impurum est. Ex quo cruentum pro impuro, & cruentare pro inquinare, & impurare vsurpatur.

rapimvr] celeriter vehimur rhedis.

oppid. qvod versv d.] Equotutium significat: de quo M. Tull. lib. 6. ad Attic epist. 1. *omneis ferè tuas litteras accepi, quas commemoras, præter eas, quas scribis Lentuli pueris, & Equotutio, & Brundisio datas.*

vilissima rervm] ita vilis est, vt non soleat vendi, neq; vllo in pretio sit. Plato in Euthydemo. τὸ γὰρ σπάνιον, ὦ Εὐθύδημε, τίμιον. τὸ δὲ ὕδωρ εὐωνότατον, ἄριστον ὄν, ὡς ἔφη Πίνδαρος. i. qđ rarũ est Euthydeme, magni pretij est. aqua autem vilissima est, cùm sit optimum quiddã, vt ait Pindar[9].

aq. non ditior vrna qvi locvs, &c.] hunc locum à nemine (quod sciam) rectè explicatum, sic explico. Panis enim (inquit Horatius) Canusij lapidosus est: qui locus, nempe Canusium, haud multo magis abundans aqua quàm Equotutium, olim à Diomede conditus est. Canusium à Diomede esse cónditum, tradit Strabo lib. 5. his verbis, οὐ πολὺ γὰρ δὴ τῆς θαλάττης ὑπέρκεινται δύο πόλεις ἔν γε τῷ πεδίῳ μέγισται τῶν Ἰταλιωτίδων γεγονυῖαι πρότερον, ὡς ἐκ τῶν περιβόλων δῆλον, τό τε Κανύσιον, καὶ ἡ Ἀργυρίππα· ἀλλὰ νῦν ἐλάττους εἰσί, &c. λέγεται δ᾽ ἀμφότερα Διομήδους κτίσματα. id est, non longè autem à mari suprà vrbes duæ, quæ antea Italicarum vrbium maximæ fuerunt, vt ex mœnium circuitu perspicuum est, in campo sitæ sunt, Canusium, & Argyrippa. nunc autem, minores sunt, & dicuntur autem ambæ à Diomede cónditæ. Neque vero nouum, aut inusitatum est hoc loquendi genus vel Horatio, vel alijs bonis scriptoribus, in quo vox vna aliqua, aut plures inter id nomen, quod antecedens appellant Grammatici, & prouocabulum, quod referendi vim habet, interponatur, vt Od. 11. libr. 4. *Monte decurrens velut amnis, imbres, Quem super notas aluere ripas, Feruet, immensúsque ruit profundo Pindarus ore.* Idem in carmine sæculari ad Deos, *Alme Sol, curru nitido diem qui Promis, & celas.* & Satyr. 8. lib. 2. *quos Mæcenas adduxerat vmbras, Nomentanus erat supra ipsum, Porcius infra.* nam Nomentanus, & Porcius, vmbræ Mæcenatis erant, vt nonnulli volunt. Catull. de coma Berenic. *anne parentum Frustrantur falsis gaudia lacrymulis, Vbertim thalami quas intra limina fundunt?* quorum verborum ordo est, Quas intra thalami limina vbertim fundunt. idem ibidem *Inuita ô regina tuo de vertice cessi: Inuita, adiuro téque, tuúmque caput: Digna ferat quod si quis inaniter adiurarit.* ordo est, quod si quis inaniter adiurarit, digna ferat, id est, pœnas meritas luat. Lucret. lib. 5 *Et dominos acreis asciscunt, omnia posse Quos miseri credunt.*

Rvbos] Rubi oppidum Campaniæ, à quo Rubea, seu Rubia virga apud Virgil. Georg. 1. *Nunc facilis Rubea texatur fiscina virga.* quamquam alij non a Rubis oppido, sed à rubo virgulto virgam rubeam dictam volunt.

Carpentes iter] carpere iter translatè dictum. *carpendi* verbum enim propriè locum habet in lana, & lino, & si voles, etiam in floribus, vt suprà annot. ad Od. 11 lib 1.

tempestas] tempestatem antiqui pro tempore posuére, inquit Festus. Itaque tempestatem & malam, seu aduersam: & bonam, seu idoneam dicunt Latini. superioris exempla sunt crebriora, alterius rariora. M. Tull. ad Q. frat. lib. 2. *Tu si ista expedisti, velim quamprimum bona, & certa tempestate conscendas, ad meque venias.* ad eundem eod. libr. *Tu mi frater simul ac*

ille venerit, primam nauigationem (*dummodo idonea tempestas sit*) *ne omiseris.* Idem epist ad Tiron. *si statim nauigas, nos Leucade consequere: sin te confirmare vis, & comites, & tempestates, & nauem idoneam vt habeas, diligenter videbis.* Idem ad Terentiam *tuas litteras ego exspectassem Brundisii, si esset licitum per nautas, qui tempestatem prætermittere noluerunt.* Idem ad Attic. lib. 9 *fuit enim pridie Quinquatrus egregia tempestas, qua ego illam vsum puto.* Lucretius lib. 1 *Dum tempestates adsunt, & viuida tellus Tuto res teneras effert in luminis oras.* Idem lib. 4. *liquidissima cæli Tempestas.* Ibid. *Turbida tempestas.*

BARI] Barium Appuliæ oppidum. piscosum autem dicit, propterea quòd à mari alluitur. ἰχθυόεν diceret Homerus.

64 GNATIA] Egnatiam alio nomine appellant: oppidum est Salentinum: Græci Ἰγνάθιαν, vt Strabo lib. 6.

LIMPHIS IRATIS] vel quia magna est in eo oppido aquæ dulcis, & ποτίμου pænuria, vel propter ignis miraculum, quod subiicit. vide annot. ad illum locum, *Iratis natus paries Dis,* Satyr. 3. libr. 2.

LIMINE SACRO] in vestibulo, & primo aditu templi. corruptè autem habent nonnulli codices, *lumine.* ad hunc locum fortasse pertinet quod est apud Plinium lib. 2. cap. 107. *In Salentino oppido Egnatia, imposito ligno in saxum quoddam ibi sacrum, protinus flammam exsistere.*

APELLA] vel cui ea cutis, quæ glandem colis tegere debet, circumcisa est: ἀπεψωλημένος, λειπόδερμος, verpus, recutitus, curtus, vt Satyr. 9. huius lib. vt sit nomen appellatiuum, vt Grammatici loquuntur: vel Apellam sic accipe, vt sit Iudæi cuiusdam proprium nomen, Ἀπελλῆς: quod Scaligero magis probatur: eique assentior sed quod hic Horatius negat se credere thura, & cetera, quæ in sacrificio adhibentur, sine flamma, aut igni iniecto, liquescere: idque Iudæis, vt supra modum credulis, & superstitiosis, credendum relinquit: sacrificia Iudæorum (vt ex libris Hebraicis intelligere licet) sine vllo igne ab hominibus excitato, flamma è cælo delapsa, interdum perficiebantur: eáque flamma hostias miro modo, & diuinitus absumebat. produxissem locos complureis ex illis libris, nisi veritus essem, ne sacra miscere profanis viderer.

NVMQ. DEOS DID. SEC. AG. AEV.] hunc versum mutuatus est à Lucret. lib. 5 & 6. quibus locis probare conatur ille ex sententia Epicuri, homines propter ignorationem caussarum, omnia, quæ fiunt, ad Deos referre, eorúmque nutu, ac voluntate fieri existimare, atque iccirco cis regnum concedere rerum humanarum. Sed præstat aliquot illius poëtæ versus impios quidem illos, sed tamen eleganteis, & mira facilitate Latini sermonis ornatos, qui ad hunc locum pertinent, ascribere. sic igitur Lucret. lib. 5 *Præterea solis cursus, lunæq́; meatus Expediam, qua vi flectat natura gubernans: Ne forte hic inter cælum, terramque reamur Libera sponte sua cursus lustrare perennis Morigera ad fruges augendas, atque animanteis: Neve aliqua Diuûm volui ratione putemus. Nam, benè qui didicere Deos securum agere æuum, Si tamen interea mirantur, qua ratione Quæque geri possint, præsertim rebus in illis, Quæ supra caput ætheriis cernuntur in oris, Rursus in antiquas referuntur relligiones, Et dominos acreis adsciscunt, omnia posse Quos miseri credunt, ignari quid queat esse, Quid nequeat, &c.* Idem lib. 6 *Cetera, quæ fieri in terris, cæloque tuentur Mortales, pauidis cùm pendent mentibus sæpe, Efficiunt animos humileis formidine diuûm, Depressósque premunt ad terram, propterea quod Ignorantia caussarum conferre Deorum Cogit ad imperium res, & concedere regnum: & Quorum operum caussas nulla ratione videre Possunt, hæc fieri diuino numine rentur. Nam, benè qui didicere, Deos securũ agere æuum. Si tamen interea mirantur, &c.* vt suprà. Idem lib. 5. *O genus infelix humanum: talia Diuis Cum tribuit facta, atque iras adiunxit acerbas, Quantos tum gemitus ipsi sibi, quantaque nobis Volnera, quas lacrymas peperere minoribus nostris!* Idem lib. 1. *Omnis enim per se Diuûm natura necesse est Immortali æuo summa cum pace fruatur, Semota à nostris rebus, seiunctaque longè. Nam priuata dolore omni, priuata periclis, Ipsa suis pollens opibus, nihil indiga nostri, Nec bene promeritis capitur, nec tangitur ira* M. Tullius quoque libr. de nat. Deorum sub persona Velleij, ita scribit, *Quod si ita est, verè exposita illa sententia est ab Epicuro, Quod æternum, beatúmque sit, id nec habere ipsum negotij quicquam nec exhibere alteri. Itaque neque ira, neq́; gratia teneri, quòd, quæ talia essent, imbecilla essent omnia.* Idem lib. 3. ait, *Videri Epicurum de Dîs immortalibus non magnopere pugnare: tantummodo negare Deos esse non audere, ne quid inuidiæ subeat, aut criminis.* Idem lib. 1. scribit, *Posidonium dixisse Deos Epicuro nullos esse videri, quæque is de dîs immortalibus dixerit, inuidiæ detestandæ caussa dixisse.* Verùm tamen vtrùm voluerit, & cogitarit Epicurus Deos tollere, nécne, obscurum est, illud perspicuum, eum sensisse nullam illos habere curam rerum humanarum, id est, quod Lucretius & Horatius dicunt *securum agere æuum.* Plato autem contrà probat & Deos esse, & curare res humanas: itaq; & piis benè velle, benignéq; facere: & impiis, ac sceleratis iratos, & infensos esse. sic enim ille in

Phæ do-

Phædone, ἀλλὰ τόδε γέ μοι δοκεῖ, ὦ Κέβης, εὖ λέγεσθαι, τὸ θεοὺς εἶναι ἡμῶν τοὺς ἐπιμελουμένους. id est, Sed hoc quidem mihi, Cebes, rectè dici videtur, deos esse, qui nostri curam habeant, & rebus humanis consulant. & lib. 1. de legibus, ait Deos omnium custodum esse maximos, & in maximis rebus eorum custodiam, curamq; versari: quam sententiam iterat in Ἐπινομίς.

DIDICI] ab Epicuro, cuius sapientiam insanientem appellat Od. XXXIIII. lib. 1. *Insanientis dum sapientiæ Consultus erro.*

TRISTEIS] tristes essent Dij scilicet, & laboriosi, si, quicquid mirabile quotidie accidit, id ab illis proficisceretur, ac de cælo in terras demitteretur. Lucret. libr. 2. *Quæ benè cognita si teneas, natura videtur Libera continuò dominis priuata superbis, ipsa sua per se sponte omnia Dîs agere expers.* Quidam *tristeis* interpretantur iratos, atque infestos.

ARGVMENTVM SATYR. VI.

Reprehendit vanum populi Romani de nobilitate iudicium, quòd eam stemmatum antiquitate non virtute metiretur, & nobilitate illa non præditos ad magistratus non libenter admitteret. Sibi non eadem ratione amicitiam Mæcenatis qua tribunatum posse quemquam inuidere: quum hæc non fortunæ fuerit, sed virtutis commendatione quæsita sit. Tandémque suam conditionem longè meliorem in vita priuata ostendit, quàm in magistratu esse posset.

*NOn, quia, Mæcenas, * Lydorum quicquid Etruscos*
Incoluit fineis, nemo generosior est te:
Nec, quòd auus tibi maternus fuit, atq; paternus,
Olim qui magnis legionibus imperitarint:
*Vt plerique solent, * naso suspendis adunco*
Ignotos, vt me libertino patre natum.
Cùm referre negas, quali sit quisq; parente
Natus, dum ingenuus: persuadet hoc tibi verè,
Ante potestatem Tulli, atq; ignobile regnum,
Multos sæpe viros nullis maioribus ortos,
Et vixisse probos, amplis & honoribus auctos:
*Contra * Læuinum Valeri genus, vnde superbus*
Tarquinius regno pulsus fuit, vnius assis
Non vmquam pretio pluris licuisse, notante
Iudice, quem nosti, populo: qui stultus honores
Sæpe dat indignis: & famæ seruit ineptus:
*Qui stupet in titulis, & imaginibus. * quid oportet*
Nos facere a vulgo longè, latéq; remotos?
Namq; esto: populus Læuino mallet honorem
*Quam Decio mandare * nouo: censórq; moueret*
Appius, ingenuo si non essem patre natus:
Vel merito, quoniam in propria non pelle quiessem.
*Sed fulgente trahit constrictos * gloria curru*
*Non minus ignotos generosis. * quo tibi Tulli*
Sumere depositum clauum, fieríq; tribuno?
Inuidia accreuit: priuato quæ minor esset.
*Nam, vt quisq; insanus * nigris medium impediit crus*
Pellibus, & latum demisit pectore clauum:
Audit continuo, quis homo hic est? quo patre natus?
Vt, si qui ægrotet, quo morbo Barrus, haberi

Ut cupiat formosus: eat quacumque, puellis
Iniiciat curam quaerendi singula: quali
Sit facie, sura quali, pede, dente, capillo:
Sic, qui promittit, ciueis, urbem sibi curae,
Imperium fore, & Italiam, & delubra deorum:
Quo patre sit natus, num ignota matre inhonestus,
Omneis mortaleis curare, & quaerere cogit.
Túne Syri, Damae, aut Dionysi filius, audes
** Deiicere è saxo ciueis, aut tradere Cadmo?*
*At Nouius collega * gradu post me sedet uno.*
Namque est ille, pater quod erat meus. hoc tibi Paulus,*
Et Messalla videris. at hic si plostra ducenta,*
Concurrántque foro tria funera: magna sonabit,
Cornua quod, vincátque tubas. saltem tenet hoc nos.
Nunc ad me redeo libertino patre natum:
Quem rodunt omnes libertino patre natum:
Nunc, quia Maecenas tibi sim conuictor: at olim,
Quòd mihi parêret legio Romana tribuno.
Dissimile hoc illi est: quia non ut forsit honorem
Iure mihi inuideat quiuis: ita te quoque amicum:
Praesertim cautum dignos assumere, praua
Ambitione procul felicem dicere non hoc
Me possum casu, quòd te sortitus amicum.
Nulla etenim mihi te fors obtulit. optimus olim
Virgilius, post hunc Varius dixere quid essem.
Ut vêni coràm: singultim pauca locutus,
(Infans namque pudor prohibebat plura profari,)*
Non ego me claro natum patre, non ego circum
Me Satureiano vectari rura caballo:
Sed, quod eram, narro. respondes (ut tuus est mos)
Pauca: abeo: & reuocas nono pòst mense: iubésque
Esse in amicorum numero. magnum hoc ego duco,
Quòd placui tibi, qui turpi secernis honestum,
** Non patre praeclaro, sed vita, & pectore puro.*
Atqui si vitiis mediocribus, ac mea paucis
Mendosa est natura, alioqui recta: velut si
Egregio inspersos reprendas corpore naeuos:
*Si neque auaritiam, neque sordeis, ac * mala lustra*
Obiiciet verè quisquam mihi: purus, & insons
(Ut me collaudem) si viuo, & carus amicis:
*Causa fuit pater his: qui macro * pauper agello*
*Noluit in * Flaui ludum me mittere: * magni*
Quò pueri magnis è centurionibus orti,
Laeuo suspensi loculos, tabulámque lacerto,
Ibant octonis referentes idibus aera.
Sed puerum est ausus Romam portare, docendum
Arteis, quas doceat quiuis eques, atque senator
Semet prognatos: vestem, seruósque sequenteis

In magno vt populo si quis vidisset, auita
Ex re præberi sumtus mihi crederet illos.
Ipse mihi custos incorruptissimus omneis
Circum doctores aderat. quid multa? pudicum,
Qui primus virtutis honos, seruauit ab omni
Non solùm facto, verùm opprobrio quoque turpi:
Nec timuit, sibi ne vitio quis verteret, olim
*Si præco paruas, aut, vt fuit ipse, * coactor*
Mercedes sequerer. neque ego essem questus. ob hoc nunc
Laus illi debetur, & a me gratia maior.
Nil me pœniteat sanum patris huius: eóque
Non, vt magna dolo factum negat esse suo pars,
Quòd non ingenuos habeat, clarósque parenteis:
Sic me defendam. longè mea discrepat istis
Et vox, & ratio. nam, si natura iuberet
** A certis annis æuum remeare peractum:*
Atque alios legere ad fastum quoscumque parenteis:
Optaret sibi quisque: meis contentus honestos
Fascibus, & sellis, nollem mihi sumere, demens
Iudicio vulgi, sanus fortasse tuo: quòd
Nollem onus, haud vnquam solitus, portare molestum.
Nam mihi continuò maior quærenda foret res:
Atque salutandi plures: ducendus & vnus,
Et comes alter: vti ne solus, rúsve, peregré-
Ve exirem: plures calones, atque caballi
*Pascendi: ducenda petorrita. nunc mihi * curto*
Ire licet mulo, vel, si libet, vsque Tarentum:
Mantica cui lumbos onere vlceret, atque eques armos,
Obiiciet nemo sordeis mihi, quas tibi Tulli,
Cùm Tiburte via prætorem quinque sequuntur
Te pueri lasanum portantes, œnophorúmque.
Hoc ego commodius, quam tu præclare senator,
** Multis atque aliis viuo. quacunque libido est,*
Incedo solus: percunctor quanti olus, ac far:
*Fallacem * Circum, vespertinúmque pererro*
Sæpe forum: assisto diuinis: inde domum me
Ad porri, & ciceris refero, lachanique catinum.
Cœna ministratur pueris tribus: & lapis albus
Pocula cum cyatho duo sustinet: astat echinus
*Vilis cum patera guttus, * Campana supellex.*
Deinde eo dormitum, non sollicitus, mihi quòd cras
*Surgendum sit manè: * obeundus Marsya, qui se*
** Vultum ferre negat Nouiorum posse minoris.*
*Ad quartam iaceo: post hanc vagor, aut ego * lecto,*
*Aut * scripto, quod me tacitum iuuet. vngor oliuo,*
Non, quo fraudatis immundus Natta lucernis.
Ast vbi me fessum sol acrior ire lauatum
*Admonuit, fugio rabiosi * tempora signi.*

87

Pransus non auidè, quantum interpellet inani*
Ventre diem durare, domesticus otior. hæc est
Vita solutorum misera ambitione, grauiq;:
His me consolor, victurus suauiùs, ac si
Quæstor auus, pater atq; meus, patruúsq; fuissent.

NON, QVIA MAECENAS, &c.] huius loci hæc sententia est, non ideò Mæcenas, quòd omnium Lydorum, quicumq; in Etruriam domicilium ac sedes transtulerunt, generosissimus es, nec, quod maiores tui magnis legionibus imperauerunt, humilis & obscuri generis homines despicis, ac derides. Dionysius Halicarn. lib. 1. ῥωμ. ἀρχαιολ. hæc de Etruscis scribit, Τυρρηνοὺς οἱ μὲν αὐτόχθονας Ἰταλίας ἀποφαίνουσιν, οἱ δ' ἐπήλυδας. καὶ τὴν ἐπωνυμίαν αὐτοῖς ταύτην οἱ μὲν αὐθιγενὲς τὸ ἔθνος ποιοῦντες ἀπὸ τῶν ἐρυμάτων, ἃ πρῶτοι τῶν τῇδε οἰκούντων κατεσκευάσαντο, τεθῆναι λέγουσι. τύρσεις γὰρ καὶ παρὰ Τυρρηνοῖς αἱ ἐντείχιοι, καὶ στεγαναὶ οἰκήσεις ὀνομάζονται, ὥσπερ παρ' Ἕλλησιν, &c. οἱ δὲ μετανάστας μυθολογοῦντες αὐτοὺς εἶναι, Τυρρηνὸν ἀποφαίνουσιν ἡγεμόνα τῆς ἀποικίας γενόμενον, ἀφ' ἑαυτοῦ θέσθαι τῷ ἔθνει τοὔνομα. τοῦτον δὲ Λυδὸν εἶναι τὸ γένος ἐκ τῆς πρότερον Μῃονίας καλουμένης, παλαιόν δή ποτε μεταναστάντα. id est, *Tyrrhenos alij indigenas Italiæ populos esse aiunt, alij aduenas: atque ij quidem, qui hanc gentem in Etruria natam faciunt, hoc nomen a propugnaculis, quæ primi mortalium, qui in his locis habitarunt, construxére, impositum esse dicunt. turses enim, seu turres, etiam apud Tyrrhenos domicilia muris iuncta, solida, ac valida nominantur, quemadmodum & apud Græcos. Ab euentu porrò nomen impositum esse volunt, &c. Qui autem eos aduenas esse fabulantur, Tyrrhenum aiunt, qui Coloniæ dux fuerit, à seipso genti nomen imposuisse. Hunc autem genere Lydum fuisse, antiquum quendam, atque ab ea, quæ antea Meionia appellabatur, in hæc loca commigrasse.* Hæc, & longè plura Dionysius de Etruscis, seu Tyrrhenis, tradit libr. 1. quæ legat apud illum, qui his paucis nondum expletus erit: videat & apud Herodotum nonnulla non iniucunda libro primo, quæ tamen Dionysius profert in eodem, vnde illa depromsi, loco. Ex hac opinione illud Virgilij est libr. 2. *Ad terram Hesperiam venies, vbi Lydius arua Inter opima virûm leni fluit agmine Tibris.* Mæcenatem autem ab Etruriæ regibus ac principibus esse prognatum, cùm Horatius multis locis prædicet, vt Od. I. lib. I. & Od. XXIX. libr. 3. tum & Propertius ipse testimonio est libr. 3. vt annotauimus supra ad Od. XXIX. lib. 3.

LYDORVM QVICQVID] id est, quantum Lydorum incoluit, &c. quod eiusmodi est, vt si dixisset, *quicumq;*, seu *quotcumq;* Lydi incoluerunt fineis Etruscos, &c. sic loquitur suprà Od. V. epod. *At, ô deorum quicquid in cælo regit Terras.* simile est illud Catullianum, *O quantum est hominum venustiorum.* & Terent. Heaut. *At te omnes Dij, Deaq; quidem, quantum est, Syre, Cum istoc inuento, cúmq; incepto perduint.*

OLIM QVI MAGNIS LEGIONIBVS IMPERITARINT:] hæc è Lucretio sumta sunt lib. 3. *Inde alij multi reges, rerúmque potentes Occiderunt, magnis qui gentibus imperitarunt. Imperitarint* autem excudi iussi, secutus aliquot libros manuscript. quamquam cod. Iann. Tornei. & Vatic. habent *imperitarent.*

NASO SVSPEND. ADVN.] derides. Satyr. 8. libr. 2. *Balatro suspendens omnia naso.* Græci dicunt μυκτηρίζειν.

IGNOTOS] ignobileis, obscuros, ἀσήμους. vt infrà ead. sat *Non minùs ignotos generosis.*

LIBERTINO PATRE NAT.] item infra, *Nunc ad me redeo libertino patre natum.* & epist. ad lib. *Me libertino natum patre.*

CVM REFERRE NEGAS] sic habent libri omnes antiqui. hoc eò dico, ne quis supponat, *neges.*

DVM INGENVVS] ingenuus erat Horatius si ingenuus est is, cuius pater seruitutẽ non seruiuit. Nam antiquo iure ciuili libertini à libertis differebant, cùm liberti sint serui manumissi: libertini autem libertorum filij. quam dictionem imperatores sustulerunt.

TVLLI] Seruij Tullij regis sexti, ex captiua nati.

AMPLIS ET HON.] quidam libri veteres habent *multis & hon.*

CONTRA LAEVINVM VALERI G.] id est, contra Læuinum P. Valerij Læuini Poplicolæ, à quo Tarquinius exactus est, filium, persuades tibi verè, & exploratum habes, hominem con- 68 temtissimum fuisse.

VALERI GENVS] Valerij filium: vt Tibull. lib. 4. ad Mess. de Circe. *Quamuis illa foret Solis genus.* & Propert. lib. 2. *Qualis & Ischomache Lapitha genus heroine.* & Horat. Od. XIIII. lib. 2. *& Danai genus infame.* Quidam doctiss. viri, eum, qui primus in hac nobilissima familia, Læuinus dictus est, hoc cognomentum à sinistro atque improbo animo, malisque moribus inue-

nisse

nisse suspicantur: quod mihi quoque fit veri simile: sed tamen per Valerij genus, auctorem huius generis nego intelligi debere: quod illi existimare videntur.

VNDE] a quo, ὑφ᾽ οὗ. sic Terent. Adelph. *domi habuit, vnde disceret.*

REGNO PVLS. FVIT] quidam libri veteres habent *pulsus fugit*. ego receptam scripturam retineo.

VNIVS ASS. NON VMQVAM, &c.] id est, numquam pluris æstimatum esse vno asse. verbum *liceo* autem in mancipiis, & rebus mancipi, venalibus denique propriè locum habet, vt obscurè significare videatur Horat. hunc Læuinum quantumuis nobilem, propterea quòd iners, & ignauus fuerit, seruo nihilo meliorem fuisse. M. Tull. ad Attic. libr. 12. *De Drusi hortis, quanti licuisse tu scribis, id ego quoque audieram.*

NOTANTE IVDICE, Q.] amplificatio est. hic Læuinus etiam à populo, qui nobilitatem pluris facere solet, quàm bonos mores, & virtutem, tamen contemtus, ac præteritus est: ne que vllum honorem, præter quæsturam, potuit obtinere, propter inertiam, & cetera animi vitia.

QVI STVLTVS HON. SAE. D.] si populus (inquit) qui sæpe honores defert ad indignos, & famam sequitur, & splendorem generis potiùs, quam veritatem, ac virtutem, Læuinum hominem nobilissimum propterea, quòd à maioribus suis degenerauerat, contemsit, ac pro nihilo putauit, quid nos oportet facere, multum à populo studiis, & iudiciis discrepanteis, ac dissidenteis?

INDIGNIS] epist. 16. lib. 1. *Vt si Detulerit fasceis indigno, detrahet idem.*

ET FAMAE SERVIT INEPTVS:] & famæ seruit, in eóque ineptus est: vel in eo ineptus est, quòd famæ, & rumori seruit. notauimus alibi hoc loquendi genus.

STVPET IN TITVLIS] admiratur titulos, & generis antiquitatem. suprà Satyr. 4. *stupet Albius ære.*

ET IMAGINIBVS] statuis, generis antiquitatis indicibus ac testibus. Od. VIII. epod. *fumus atque imagines Ducant triumphales tuum.*

A VVLGO LONGE', LATE'QVE] omnes ferè libri manuscript. habent, *longè longéque remotos?*

NAMQVE ESTO: POPVLVS, &c.] redit ad illud superius de populi leuitate, atque errore, qui plerumque nobilitatem pluris facit, quàm integritatem, grauitatem, constantiam, ceteràsque virtutes. Esto, inquit, demus, populum Læuino homini nobilissimo potius, quam Decio nouo, & ignobili honores mandaturum: &, si ego cùm ingenuo patre natus non essem, me ad petendos honores contulissem, dubium non esse, quin me censor à petendo summoueat, vt indignum magistratu: veruntamen æquè ignobiles, vt nobilissimi homines, honoris studio ducuntur.

DECIO] P. Decio Muri, qui primus è Deciis consul fuit, vt testatur M. Tull. libr. 1. de diuinat. idcircò nouus ab Horat. appellatur.

MANDARE] *mandare honorem, mandare magistratum*, vsitatum genus loquendi bonis auctoribus. Admonet me hic locus, vt emendem locum Cicer. in proœmio orationis pro lege Manil. qui ita vulgò legitur. *Nunc cùm & auctoritatis in me tantùm sit, quantùm vos honoribus mandandum esse voluistis, & ad agendum facult. &c.* ego *honoris* legendum censeo.

NOVO] noui sunt, quorum maiores ornati non fuerunt populi honoribus.

MOVERET] moueret ordine, notaret, iure suffragij priuaret, in ærarios referret.

APPIVS] M. Tull. epist. ad App. lib. 3. *Vale & in censura, si iam es censor, (vt spero) multum de proauo cogitato tuo.*

VEL MERITÒ, QVONIAM] atque id meritò (inquit) quia mea sorte contentus non fuissem, aut quia maiora, quàm mei generis, ac loci ratio ferat, concupiuissem: aut quia prætextalato clauo, calceis lunatis & ceteris insignibus honoris & senatorij ordinis ornatus incessissem. Erasmus putat natum prouerbium ab asino Cumano, qui leonina pelle sumta, leonem simulasset.

SED FVLGENTI TRAHIT] id est, sed æquè cupidi gloriæ & triumphi sunt homines noui, & ignobiles, vt nobiles. currum gloriæ tribuit vel propter triumphantium currus, vt supr. Od. IX. epod. *Io triumphe, tu moraris aureos Currus, & intactas boues.* & ideò *fulgente*, accipiendum, pro aureo, seu aurato, & quod auro renidet. vel per currum significatur gloriæ altitudo, & præstantia. Lucret. lib. 6. princip. *Quandoquidem semel insignem conscendere currum Ventosum spes Hortata est, &c.* aliàs, *Vincendi spes, &c.* Horatius epistol. ad Augustum libr. 1 *Quem tulit ad scenam ventoso gloria curru, &c. constrictos* autem dixit venustè, significans, gloriæ cupidos quasi vinctos in curru triumphali portari. Atque ita prior explicatio erit posteriori anteponenda.

QVÒ TIBI TVLLI] hunc Tullium Iul. Cæſar rerum potitus, quòd Pompeianas parteis ſecutus eſſet, è ſenatu mouit, cùm præſertim obſcuro, & humili loco natus eſſet. Interfecto autem Cæſare, fuerat reſtitutus, atque iterum ſe ad petendos magiſtratus contulerat. Hoc igitur
69 dicit, quò tibi profuit ſumere veſtem ſenatoriam tibi à Cæſare ademtam, & obtinere tribunatum? in eundem inuehitur infrà, *Obiiciet nemo ſordeis mihi, quas tibi Tulli.*

CLAVVM] Latum clauum, de quo mox dicemus. erat enim ſenator.

FIERIQVE TRIBVNO] ſic edendum curaui, codicum aliquot manuſcr. auctoritatem ſecutus: quam ſcripturam agnoſcit Porphyr.

NAM, VT QVISQVE] ſententia hæc eſt nam ſtatim, vt quis nigris calceis lunatis, & ſenatorio veſtitu vti cœpit nouus, & obſcurus homo, & eo ipſo inſanus, quòd obſcuro loco natus, & nouus inſignia ſenatoria ſibi ſumat, atque arroget: audit hos populi ſermones *Quis homo hic? &c.* calcei autem ſenatorij vſque ad medium crus producebantur. iccircò dixit, *medium impedit crus.* Noui homines autem adepti magiſtratum, eo ipſo fiebant ſenatores.

ET LATVM DEMIS. PECT. CLAV.] id eſt, tunicam longam atq; ad talos demiſſam, latis clauis ornatam induit. clauus (inquit Soſipater Cariſius) impurpurata & inclauata veſtis, id eſt, ἐμπόρφυρος ἰσθὴς καὶ ἐντελής. Erant autem hi claui ornamenta quædam purpurea clauorum ſpeciem præbentia, tunicis attexta, ſeu fortaſſe aſſuta: à quibus latus clauus dictus, id eſt, tunica lati claui: quod erat inſigne maiorum magiſtratuum, vt ędilium maiorum, prętorum, conſulum, denique ſenatorum. Plin. lib. 33. *Annuli diſtinxere alterum ordinem à plebe, vt ſemel cœperunt eſſe celebres, ſicut tunica ab annulis ſenatum tantùm.* Sueton in Veſpaſ. *ſumta toga virili, latum clauum, quamquam fratre adepto, diu auerſatus eſt: nec, vt tandem appeteret, compelli, niſi à matre potuit.* Idem in C. Claud. *Latum clauum, quamuis initio affirmaſſet non lecturum ſenatorem, niſi ciuis Rom. abnepotem, etiam libertini filio tribuit, &c.* Idem in Tiber *ſenatori latum clauum ademit, &c.* Idem in Oct. *liberis ſenatorum, quo celerius reip. aſſueſcerent: protinus à virili toga latum clauum induere, & curiæ intereſſe permiſit.* erat & anguſtus clauus, id eſt, tunica anguſti claui, qua vtebantur equites. Suet. in Octau. *Vſus eſt togis neque reſtrictis, neque fuſis: clauo nec lato, nec anguſto.* Paterc de Mæcen. *non minus Agrippa Cæſari carus: ſed minus honoratus, quippe vixit anguſto clauo pæne contentus.* à lato, & anguſto clauo laticlauij, & anguſticlauij nomina ducta ſunt. Suet. in Nerone, *Ac ſæpe in eiuſmodi rixis oculorum, & vitæ periculum adiit, à quodam laticlauio, cuius vxorem attrectauerat, propè ad necem cæſus.* Idem in Othone. *Interfuit huic bello pater meus Suetonius Lenis tertiæ decimæ legionis tribunus anguſticlauius.* Ita in Vita C. Suet. Tranquilli in princip. ſic legendum, *C. Suetonius Tranquillus patrem habuit Suetonium, cognomento Lenem, tertiæ decimæ legionis tribunum, & anguſticlauium, &c.* Neque verò videtur mihi prętermittendum, quod ſcribit Pomp. Feſtus, tunicam palmatam à latitudine clauorum eſſe dictam, *quæ nunc* (inquit ille) *à genere picturæ appellatur.* quibus verbis ſatis ſignificat, clauos illos in tunicis acu fuiſſe depictos. Idem alibi clauata veſtimenta quædam ait eſſe appellata clauis intertexta. Varro lib. 8. de ling. lat *Nam ſi quis tunicam in vſu ita conſuit, vt altera plagula ſit anguſtis claui, altera lati: vtraq; pars in ſuo genere caret analogia.*

AVDIT CONTINVÒ] ſic ſuprà Od. XXV. libr. I. *audis minùs & minùs iam: Me tuo longas pereunte noctes, &c.*

QVIS HOMO HIC EST: QVO P. N.] ſic reperi ſcriptum in decem veteribus cod. vno Vatic. Rainutij Card. Iann. Faërn. Torn. Ruſſard. Cleric Nicot. 2. meo.

VT SI QVI AEGROTET, QVO M.] vt ſi quis (inquit) eo morbo laboret, quo Barrus, homo immodicè formæ ſtudio deditus. & nimis accuratè comtus, & cultus, vt pote libidinoſus, & mulieroſus, & adulter: quacumque incedat, curam afferat puellis, de ſingulis eius corporis partibus quærendi: ſic, qui ſ profitetur idoneum eſſe ad Remp. adminiſtrandam, omneis homines impellit, vt quærant, quo ſit loco natus. morbi igitur nomine morbum animi intelligere nos oportet, quomodo & Catullus vſurpat in Egnatium, ob dentium candorem, vſquequaq; renidentem. *Quodcumque agit, renidet* (inquit Catull.) *hunc habet morbum Neque elegantem, vt arbitror, neque vrbanum.* Idem alibi, amorem, tæterrimum morbum nominat, vt ſuprà admonuimus. Sic Plato in Sophiſta δειλίαν, καὶ ἀδικίαν νόσον, id eſt, morbum appellat. ſic & M. Tullius Verris ſtudium immoderatum inſignis, & vaſis antiquis comparandis, morbum vocat. Verr. 5. & 6. ſic Horatius ſupr. Od XXV lib. I. per *morbum* eunuchorum, & cohortis Cleopatræ, morbum animi ſignificat, nempe impudicitiam & mollitiem muliebrem, & ſupr. ſat ſuperiore, *Campanum morbum* eodem ſenſu nominauit. & infr. Sat. 3. lib. 2. *pœnas inſignia morbi.* ibid. *Et morbi miror purgatum te illius.* Aiunt quidā hunc Barrum impudicum & mollem fuiſſe: alij adulteriis nobilē, & Æmiliam virginem Veſtalem corrupiſſe, eóq; crimine damnatum eſſe.

VT CV-

VT CVPIAT FORM.] sic habent omnes ferè libri, quos vidi manuscr. aliquanto melius, nisi fallor, quam vulgati, *Et cupiat*, Est autem hic ordo, vt si qui, id est, si quis ægrotet eo morbo, quo morbo Barrus ægrotat, seu ęgrotabat, nempe, vt cupiat haberi formosus, &c. Potest tamen vulgata lectio ferri.

SYRI, DAMAE,] Syri. Damæ dictum est ἀσυνδέτως. sunt enim nomina duo seruilia, id est, minimè Romana: vt & Dionysius. Túne igitur (inquit Horatius aut ciuis aliquis alius Rom.) è seruo quopiam natus, audes ciueis Rom. damnatos vel de saxo. Tarpeio deiicere, vel carnifici tradere securi feriendos? quod erat in tribunorum plebis potestate situm quamquam hoc iuris non moderati, neque populares tr. buni pleb. sed turbulentiores, & violentiores vsurpabant.

DEIICERE E' SAXO] Tarpeio: ἐκ πέτρας ταρπηΐας κατακρημνίζειν. hoc igitur significat, audes 70 tribunatu fungi?

ET TRADERE CADMO] Cadmum lictorem quendam hoc nomine fuisse volunt. quamquam nonnulli *catmo* legi malunt. catmo autem, id est, catenæ. alij *camo*.

AT NOVIVS COLLEGA] respondet ignobilis ille, & libertinus, & tamen magistratu fungens, hoc modo. At collegam habeo gradu me inferiorem Est enim libertus, cùm ego sim libertinus.

NAMQVE EST ILLE, PATER Q. E. M.] sic mihi videntur hæc accipienda, vt sint etiam ignobilis illius & libertini, magistratum gerentis verba: non Horatij: quamuis reclamet Porph.

HOC TIBI PAVLLVS, ET MESSA.] hoc nomine (respondet Horat. aut alius ciuis Rom. aut populus) nempe quòd collega tuo superior sis vno gradu, & conditione, tibi videris summo loco natus.

AT HIC SI PL. D.] verùm quamuis hic Nouius sit libertinus, & deteriore loco natus, quam tu: vno tamen te vincit, quòd voce admodum valeat: hoc saltem nos retinet, ac delectat: hoc nos solatur. intellige hæc quoque dici à ciue, aut populo Rom. Hoc loco autem Horatius vrbanè & populum Rom. irridet, qui talibus hominibus magistratus mandet, & ambitiosos, ac magistratus ipsos, qui sola vociferandi facultate freti dignos se honoribus populi esse putent.

MAGNA SONAB. CORN. Q. V.] id est, vocem edet, quæ plaustrorum strepitum: cornuum, & tubarum cantum vincat. clamore, & profusa dicendi facultate, & linguæ volubilitate te vincet sonabit, sonitus edet. nomen *magna* vel cum voce *cornua* coniungere licet. vel cum verbo *sonabit*. Nam & M. Tull. ita loquitur multis locis. vt pro Arch. poët. *Vt etiam Corduba natis poetis pingue quiddam sonantibus, atque peregrinum, tamen aureis suas dederet.* Idem in Bruto. *Cotta, quia se valdè dilatandis litteris à similitudine Græcæ locutionis abstraxerat, sonabátque contrarium Catulo subagreste quiddam, planéque subrusticum, alia quadam quasi inculta & siluestri via ad eandem laudem peruenerat.*

SALTEM TENET HOC NOS] id est, saltem hæc vocis magnitudo, & profusa loquacitas, & laterum firmitas, nos retinet, nósq; solatur, seu à nobis impetrat, vt eius ignobilitatem atq; humilitatem feramus.

NVNC AD ME REDEO, &c.] ex his verbis intelligere licet, ne superiora quidem illa, *hoc tibi Paullus, Et Messalla videris, &c.* esse Horatij verba, sed ciuis alicuius alius, seu populi ipsius Romani. Nam quod ad illa attinet. *Namq; est ille, pater quod erat meus, &c.* multo minus Horatij esse putanda sunt.

RODVNT] carpunt, clanculum insectantur, mordent clanculum, vt loquitur Terent. Eunuch. supr. Satyr. 4 *absentem qui rodit amicum.* epist. 18. lib. 1. *Dente Theonino cum circumroditur.* Cicer orat. pro Corn. Balbo. *more hominum inuident. in conuiuiis rodunt.*

NVNC QVIA MAECEN. T. S.] duobus temporibus, & duabus de causis se clanculum morderi ostendit, nunc quidem quòd cum Mæcenate viuat, olim autem, quia tribunus militum fuerit, Bruto imperatore.

DISSIMILE HOC ILLI EST] id est, non est idem olim tribunum militum fuisse, atque hodie cum Mæcenate viuere.

QVIA NON, VT FORSIT, &c.] quia (inquit Horatius) non vt fortasse quiuis mihi possit iure tribunatum, seu quemuis alium honorem inuidere, ita mihi tuam amicitiam iure inuideat. honos enim nonnumquam forte fortuna mandatur etiam indignis: amicitia autem tua neque indignis, neque casu contingere solet, cùm delectum amicorum adhibeas, neq; quemquam in amicitiam tuam recipias, nisi perspectum, spectatum, & cognitum. Sciunt autem, qui legerunt Aristotelem lib. 2. rhetor. inuidiam locum habere in rebus alterius secundis, & for-

tuitis, non in iis, quæ ſunt animi viribus, & virtute partæ. ſed ſilentio prætereundum non videtur, Priſcianum lib. 15. ita hunc locum legere, vt excudendum curauimus. *quia non vt forſit honorem.* forſit autem idem valet, quod fortaſſis: eáque voce vſus eſt ſupr. Od. XXVIII. lib. 1. & Virg. lib. 2. Æneid. *Forſit vota facit, cumulatq; altaria donis.* atq; ita reperi ſcriptum in cod. antiquis, Vatic. Iann. Faër. Torn. Clericano, Nicotiano, ceteris omnibus.

CAVTVM DIGNOS ASSVM.] in amicis deligendis prudentem, conſideratum, ac diligentem: amicos non ambitione, aut alicuius rogatu recipientem: ſed tua ſponte, tuóque iudicio adoptantem: videlicet qui tibi viſi ſint amicitia tua digni.

FELICEM DICERE N. H.] non poſſum me hoc nomine felicem prædicare, quòd te amicum nactus ſim. nulla etenim me tibi fortuna obtulit: ſed certo iudicio, & conſilio me aſciuiſti. tuo igitur conſilio, id eſt, τῇ σῇ περὶ κρίσει effectum eſt, vt tibi ſim amicus, non mea εὐτυχίᾳ, id eſt, felicitate.

HOC CASV] hoc euentu, vel hac ſorte. fors enim eſt effectus fortunæ, vt ſuprà annotauimus, etiam ſi aliud ſcribat Nonius. ſignificat tamen interdum cuiusq; viuendi genus, ſiue fortuitò oblatum, ſiue conſultò ſuſceptum.

SORTITVS] ſubintellige, ſim, vt ſæpe aliàs. Sortiri autem eſt λαγχάνειν, nanciſci, conſequi.

NVLLA ETENIM MIHI TE F.] perſpicuè oſtendit, ſe in amicitiam Mæcenatis receptum eſſe non alterius commendatione, non gratia, non fortuitò: ſed illius conſilio, ac iudicio: ſuáque ipſius virtute. *fors* autem legendum, atque ita habent omnes libri manuſcr. non vt vulg. *fors.*

SINGVLTIM PAVCA LOCVTVS] ſic ſuprà Satyr. 4. dicebat ſe animi puſilli natum eſſe, rarò & perpauca loquentem. *ſingultim loqui* eſt ſermone interrupto, & veluti voce identidem compreſſa loqui: quod vſuuenire ſolet verecundis, & timidis natura. talem autem locutionem ἰσχοφωνίαν vocant Græci, παρὰ τὸ ἴσχειν τὴν φωνήν, non ἰσχνοφωνίαν, quæ eſt vocis (vt ita dicam) gracilitas, & ἰσχόφωνοι, qui ita loquuntur, id eſt, qui loquendo hæſitant, à Græcis appellantur, non ἰσχνόφωνοι, quemadmodum corruptè, ac mendosè habent libri problematum Ariſtotelis, Τὰ περὶ φωνῆς, quod quidem declarat ipſe Ariſtoteles problemate LV. his verbis, οἱ δὲ ἰσχόφωνοι φωνοῦσι μὲν, λόγον δ' οὐ δύνανται συνείρειν. quo loco tamen libri omnes vulgati habent ἰσχνόφωνοι.

INFANS PVDOR] infantem pudorem appellat, qui fandi facultatem eripit. ab effectu. pudor enim, & timor obſunt locuturo.

NON EGO CIRCVM ME SAT.] id eſt, non ego me meas villas, & meos fundos obire dico, equo Appulo inſidentem: equo in Satureianis, id eſt, Tarentinis, aut Appulis paſcuis nato, & paſto. Satureiam dictam eſſe Tarentum volunt quidam. Seruius ad illum locum, *hyali ſaturo fucata colore,* Georg. 4. notat, Satureium oppidum fuiſſe Tarento vicinum. Porphyrio Satureianos agros in Appulia fuiſſe, illis temporibus nobileis tradit: ex quo per equum Satureianum, Appulum ſignificari.

QVI TVRPI SECER. HON. &c.] id eſt. qui honeſtum hominem à turpi ſeparas non generis ſplendore: ſed vitæ innocentia, & animi integritate.

SED VITA, ET PECTORE PVRO] ſed vita integra, ac pura: & animo caſto, ac puro. infrà paucis pòſt verſibus *purus & inſons.* ſic epiſtol. 2. libr. 1. *nunc adhibe puro Pectore verba puer.* idem Ode XXII. lib. 1. *Integer vitæ, ſcelerisq; purus.*

ALIOQVI RECTA] paucis vitiis, iisq; mediocribus exceptis, recta.

NEC MALA LVSTRA] flagitioſas, & nefarias libidines. luſtra hoc loco idem, quod ganea, fornices. *mala luſtra* dixit, propterea quòd ſunt quædam legibus ciuilibus conceſſæ, & ferendæ voluptates: vt ſuprà Satyr. 4. *Ne ſequerer mœchas, conceſſa cùm Venere vti Poſſem.* nomine luſtrorum vtitur & M. Tull. vt in orat. pro M. Cœlio. *Nulla luxuries reperietur, nulli ſumtus, nullum æs alienum, nulla conuiuiorum ac luſtrorum libido.* & in Orat. poſt reditum in ſenatu. *cur in luſtris, & heluationibus, huius calamiſtrati ſaltatoris tam eximia virtus tamdiu ceſſauit?* & pro Sextio de Gabinio. *hominem emerſum ſubitò ex diuturnis tenebris luſtrorum, ac ſtuprorum, vino, ganeis, lenocinijs, adulterijsque confectum.* & epiſt. ad Caſſ. lib. 12. *Quæ autem in luſtris, & vino commentatio potuit eſſe:* & Lucret lib. 4. *Deſidioſè agere ætatem, luſtrisq; perire.* & Plautus Bacchid. *atq; id pollicetur ſe daturum aurum mihi, Quod dem ſcortis, quodq; in luſtris comedim, & congræcem pater.* Idem in Aſinar. in extrem. *cano capite te cuculum vxor ex luſtris rapit.* Idem Curculione de lenonibus. *hi malè ſuadendo, & luſtris lacerant homines.* ex quo apud eundem verbum *luſtrari.* in Pſeudolo. *nam qui liberos eſſe illico Se arbitrantur, ex conſpectu heri ſui ſi ſe abdiderint, luxuriantur, luſtrantur, comedunt.* Sed mihi reticendum eſſe non puto me reperiſſe in vno & altero codice manu ſcripto *mala lucra,* quam lectionem tamen non

valdè

valdè probo. quamquam hæc recepta, vt nequid dissimulem me suboffendit in eo, quòd scriptum est *ac mala*, non *nec mala*. videtur enim ita loqui debuisse Horat. *Si neque auaritiam neque sordeis, nec mala lustra, &c.* nam mala lustra longè aliud sunt, quàm sordes, & pæne inter se contraria videntur esse. At si legamus *mala lucra*, vt est in nonnullis libris, *ac* non *nec* conuenire videntur, quia mala lucra cum sordibus ferè consentiunt, & conspirant.

SI VIVO, ET CAR. AM.] coniunge hæc cum superioribus, hoc modo: si viuo purus, & insons, & carus amicis, &c. libri plerique manuscr. habent, *si & viuo carus amicis*. quæ scriptura magis Horatiana est, quamuis sit duriuscula.

CAVSA FVIT PATER HIS] quòd non sit auarus, non sordidus, non turpibus, & fœdis libidinibus inquinatus, non impudicus. patri acceptum refert, qui se optimè educandum & instituendum curauerit.

FLAVI] hic docebat artem numerandi, ac ratiocinandi. vox autem *magni* cohærere debet cum nomine *pueri*. magni pueri autem, id est, magnis, & claris patribus nati. Significat Horatius, aliis patribus non id esse curæ, vt filij sui bonis & honestis, & liberalibus artibus erudiantur, sed vt quæstuosis, & sordidis.

LAEVO SVSPENSI LOC.] hic versus repetitus est in epist. 1. lib. 1. tabulam autem accipe, vt ita dicam, ratiocinatoriam, & in qua ratiocinari, & numerari, & similia discunt. Iuuenal. Satyr. 9 *ponatur calculus, adsint Cum tabula pueri.*

IBANT OCTONIS REF.] omnes ferè hæc verba accipiunt de mercede, quæ daretur Flauio numerandi magistro. ego autem putabam intelligenda de pecunia anteà collocata, & in fænore occupata, nunc exacta. caput enim, aut certè vsuræ idibus exigebantur, pecunia Kalendis ponebatur, vt diximus supra ad Od. II. epod. in extr. Itaque hæc verba *referentes æra*, sic explicabam: referentes à debitoribus vsuras idibus. Iam octonis idibus dixit, quia iduum dies sunt octo.

DOCENDVM ARTEIS, QVAS] quid Romæ didicerit, ostendit his versibus epist. ad Loll. lib. 2. *Romæ nutririmihi contigit, atque doceri, Iratus Grais quantum nocuisset Achilles.*

SEMET PROGNATOS] semet natos. aut propriè pronepotes suos à se prognatos. hæc enim vis est huius nominis. M. Tull. Tuscul. lib. 3. *Qualis enim tibi ille videtur Tantalo prognatus, Pelope natus, qui quondam à socero OEnomao rege Hippodamiam raptis nactus nuptiis?* Nam de Thyesta loquitur.

VESTEM, SERVÓSQVE S.] adeò (inquit) vt si quis vestitum, & comitatum meum in turba videret, existimaret sumtus illos mihi ex re auita suppeditari. sed nónne fieri poterat, vt ex patrimonio auito sumtus illi Horatio suppeditarentur, quamuis eius auus libertus fuisset? poterat. sed credibilius est patrem Horatij nihil, aut pauca à patre accepisse, omniáque, quæ haberet, quæsiuisse. ordo horum verborum hic est, quem alij turbant: adeò, vt si quis magno in populo vestem, & seruos sequenteis vidisset, &c. 72

PRAEBERI] suppeditari, παρέχεσθαι, vt suprà annotauimus.

IPSE MIHI CVSTOS] sic M. Tullius de Cœlio in Cœliana, *Nam quoad ætas M. Cœlij dare potuit isti suspicioni locum, fuit primum ipsius pudore, deinde etiam patris diligentia, disciplinaque munita.*

INCORRVPTISSIMVS] hoc dicit, quia interdum puerorum custodes & ductores, à pudicitiæ puerilis insidiatoribus & oppugnatoribus corrumpi solent: quod in patrem cadere non potest. est enim pudicitiæ liberorum suorum custos integerrimus, & sanctissimus.

QVID MVLTA?] vtuntur auctores hoc interrogandi genere, cùm properant ad euentum rei, & cùm multis singillatim enumeratis, & commemoratis significant longum esse cetera omnia persequi: vt M. Tull. lib. 1. ad Atticum, *si vmquam mihi ἐπιχειρήματα suppeditauerunt, illo tempore. Quid multa? clamores (etenim hæc erat ὑπόθεσις, &c.) tanti fuerunt, vt ego eo breuior sim, quod eos vsque istinc exauditos putem.* Idem accus. lib. 4. *Omnibus curat rebus instructum, & paratum vt sit conuiuium. Quid multa? Rex ita, &c.* Idem de Orat. ad Qu. Frat. lib. 1. *Quid multa? nemo in illo iudicio pedem supplosit, credo, ne Stoicis renunciaretur.* Idem epist. ad Pap. Pætum lib. 9. *Quid multa? non mehercule tam perscribere possum, quam mihi gratum feceris, si otiosum Fabium reddideris.* Iterum Horatius Satyr. 5. lib. 2. *Quid multa? neque illi Sepositi ciceris, neque multæ inuidit auenæ.*

PVDICVM] ab aliena libidine intactum, atque integrum, vt annotatum est epist. ad Quinct. lib. 1.

SERVAVIT] quidam libri veteres habent, *seruabat*, quos non sequor.

NON SOLVM FACTO, VERVM.] ita me pudicum seruauit, vt non solùm vllam turpitudinem ab altero illatam perpessus sim: sed ne verbum quidem contumeliosum, aut male-

dictum audierim. quod posuit vt mirum & pænè ἀδύνατον, & incredibile quiddam. Nam difficillimum est maledictum vitare vbi ætas, & formæ maturitas suspicioni dant locum.

OLIM] aliquando, ποτὲ, vt sæpe aliàs. & Virg. Æneid. 5. *quod tumidis summersum fluctibus olim Tunditur.*

SI PRAECO] præconis munus quale fuerit, notatum est infrà ad illum locum, *Præconem tenui censu.* epist. 7. lib. 1. ad Mæcenatem 2.

COACTOR] coactores dicebantur publicanorum ministri, qui vectigalia minutatim exigebant, operámque suam in ea re publicanis locabant. appellabantur eodem nomine etiam argentariorum ministri, qui in auctionibus pretia rerum venditarum exigebant.

NEQVE EGO ESSEM Q.] neque verò de patre meo questus essem, si præco, aut coactor fuissem, quæstúmq; ex iis artibus fecissem.

NIL ME POENITEAT SAN. P.] id est quamdiu sanus sim, numquam mihi doleat. aut numquam mihi parùm beatus videar, quòd tali patre natus sim. nam verbum *pænitet* hanc interdum vim habet, vt apud M. Tull. in Cœliana. *id numquam tam acerbè feret M. Cœlius, vt eum pæniteat non deformem esse natum.* Idem in diuinat. in Verr. *cuius consuetudinis, atque instituti patres nostros non pænitebat.* Terent. Phorm. *nostri nosmet pænitet,* id est, nobis nosmet displicemus. Iterum M Tull. lib. 1. ad Attic. *à senatu quanti fiam minimè me pænitet,* id est, *à senatu magni fio: vel non parui æstimor.* Liuius libr. 28. *Ea vestra merita, imperatorúmq; vestrorum erga nos fuerunt, vt nos cladium nostrarum non pæniteat.* Idem eod. lib. *pænitebit te P. Corneli, gloriæ tuæ, si hostem eum, qui tot funerum, tot cladium nobis causa fuit, tu consul Italia expuleris?*

EÓQVE NON VT M. D.] iccircò (inquit Horatius) non imitabor eos, qui obscuriore loco parentibúsque ignobilibus nati, solent ita se defendere, culpam suam non esse, quòd ingenuos, & claros parentes non habeant.

NAM SI NATVRA IVB. &c.] nam si liceret aliis hominibus à certis annis repuerascere, atque ætatem anteactam iterare, aliósque parenteis quoslibet ad ostentationem, & gloriam optare, nemo est, qui non sit alios optaturus: ego autem meis parentibus contentus, alios populi honoribus ornatos, & claros nolim mihi sumere.

HONESTOS FASCIBVS, ET SELLIS] prætorios, consulateis, ædilitios viros. honestos autem valet idem, quod honestatos, ornatos placet autem mihi mirum in modum ea scriptura, quæ est in cod. Card. Rain. & tribus Vaticanis & aliquot aliis, *onustos.* vt significet Horatius, prætores & consules fascibus, & sellis & ceteris insignibus onerari potiùs, quam honorari. natum autem mendum esse credibile est è duarum vocum similitudine, *honestus,* & *onustus,* seu, vt nonnulli scribunt. *honustus.* nam & Varro lib. 4. de lingua Latina scribit, honorem ab onere honesto dictum esse: & honestum eò dictum quòd sit oneratus: & dicuntur magistratus geri, tanquam onera. postremò hanc lectionem confirmat paullo pòst ipse Horat. ibi, *quod Nollem onus, haud vmquam solitus portare molestum.* Omninò hæc recepta lectio, tolerabilis quidem est, & reperitur in aliquot lib. manuscriptis, probabilior tamen est altera, pluriumque antiquorum librorum auctoritate confirmata: &, nisi fallor, planè recta & vera.

73 FASCIBVS] quærit Plutarchus quæst. Rom. quare consulibus & prætoribus fasces olim præferrentur: & respondet vel propterea quòd significabant, magistratus iracundiam promptam & solutam esse non oportere: vel vt magistratus interea dum soluuntur fasces, spatium habeant considerandi sitne supplicio dignus is, cui irati sunt. mora enim iracundiæ iniecta, sæpe fecit vt magistratus sententiam mutarint. Quoniam autem vitia alia sunt sanabilia, alia insanabilia: fasces quidem ea castigant & corrigunt, quæ corrigi & sanari possunt: secures verò, ea, quæ sunt insanabilia, ac desperata, amputant atq; excidunt.

DEMENS IVDICIO VVLGI] quod nihil admiratur, nisi quod est in specie forensi positum.

SANVS TVO] sanus tuo iudicio, qui populareis honores non magni admodum æstimas. Nam Mæcenas nullos vmquam magistratus gessit, vixítq; equestri dignitate & loco contentus *demens, sanus,* antithesis.

NAM MIHI CONT.] nam, si splendidiore loco natus essem, maiores mihi continuò quærendæ facultates essent: sumtus faciendi maiores &c.

SALVTANDI PLVRES] fortasse suffragiorum, & ambitionis causa. vt epistol. 6. libr. 1. *Mercemur seruum, qui dictet nomina, &c.*

PEREGRE-V' EXIREM] tale illud Od. XVI. libr. 2. *neque purpura ve- Nale neque auro.* & ead. Od. *tibi tollit hinni- Tum apta quadrigis, &c.* sic Homer. ιλ. ξ. [illegible Greek] Νηὸς [illegible], &c.

CA-

CALONES] qui sint calones, docet Festus: & notauimus ad illum locum epist. 14. lib. 1. *inuidet Vsum Lignorum & pecoris tibi calo argutus.*

PETORRITA] vehicula Gallica. epist. ad August. *Essedа festinant, pilenta, petorrita, naues.*

CVRTO] curtato, cui cauda est decurtata.

MANTICA] mantica, peram significat, vt docet Porphir. interdum autem costis, seu lumbis equi, aut muli imponebatur, vt hic & apud Lucil. *Mantica canteri costas grauitate premebat*: interdum humeris gestabatur, vt apud Catull. ad Varrum de Suffeno, *Sed non videmus manticæ, quod in tergo est.*

TVLLI] iterum Tullio illi, quem paullò antè insectatus erat, grauiùs insultat.

TIBVRTE VIA] via, quæ Tibur ducit. à *Tibure Tiburs*, inquit Varro lib. 7. de lingua Latina.

PVERI LASANVM PORT. OEN.] ridiculè hæc duo coniunxit, Lasanum, & œnophorum, vt hominis sordes indicaret, ac declararet. neq; frustra hæc vasa à pueris portari facit. nam hoc ipso significat, inelegantem & immundam eius familiam, sordidúmque comitatum fuisse. Mercatores enim & ad quæstum attentiores homines, ne quid à coponibus & hospitibus sumere necesse haberent, & vt minore sumtu peregrinarentur, & iter facerent, vasa necessaria ferre in suorum humeris imponebant. Est autem lasanum vas ad onus ventris excipiendum, comparatum, & est vox Græca, qua vtitur Nicarchus lib. 2. epigr. Ἢν ἐπεὶ αἰτήσω, δὸς ὤν εἰς Φέρε ... λάσανον ... i. si opum, seu liquorem poscam, docum, trabem affert: si dicam esuriens, dato lachanum, id est, olus: statim affert lasanū. Alij quidem lasanum, dicunt fuisse ollæ podium: sed nihilo minùs hoc loco vas significare fatentur, quo aluus exoneratur.

HOC EGO COMMOD. &c.] ego hac re, & multis alijs rebus viuo commodiùs, quàm tu: hac re (inquam) quo mihi licet ire vel vsque Tarentum, si libeat, vno mulo, cùm id prætori non liceat. omnia autem exempla & typis excusa, & manuscripta, quę quidem viderim, hic sunt mendosa, in quibus hæc inest scriptura, *Millibus atque aliis*: cùm legendum sit, *Multis atque aliis*. Quis enim vmquam ita locutus est *millia alia*, aut *millibus aliis*? nonne ita potiùs loquuntur omnes Latini scriptores, *mille alia*, & *mille aliis*? Adiutus sum autem ab vno codice manuscripto, in quo ita scriptum reperi non sine litura tamen, *Multibus atque aliis*. cuius codicis testimonium non eò produco, quòd ex ea scriptura de vera fecerim coniecturam (ego enim multò antè, quàm in illum librum incidissem, ita, vt dico, hunc locum esse emendandum iudicaram) sed ne quis religiosior me arrogantiæ, atque audaciæ insimulet, quasi libros vulgatos sine auctoritate veterum librorum pro meo iure corrigam. Sed sic ita: omninò aut ita hic locus corrigendus est codicibus omnibus inuitis, aut dicendum, Horatium Latinè loquendi consuetudinem vel neglexisse, vel ignorasse.

FALLACEM CIRCVM] cur fallacem? an propterea quòd in eo res furtiuæ vendebantur? vt vult Acro: an propter astrologos, & diuinatores, & interpretes somniorum, & id genus homines, qui in Circo Romano frequentes erant? quod magis probo. M. Tull. de diuinat. lib. 1. in extr. ex Pacuuio. *non vicanos haruspices, non de Circo astrologos: Non Isiacos coniectores, non interpretes somnium* Plautus Pœnulo. *Itaque replebo atritate, atrior multo vt fiet, Quam Ægyptij aut qui cortinam ludis per circum ferunt.*

VESPERTINVMQVE PERERRO] *vespertinum forum* dixit, vt distingueret à matutino, quod erat frequentius, & magis differtum: vt epist. 6. lib. 1. *Gargilius, qui manè plagas, venabula, seruos Differtum transire forum, populùmque iubebat.* Sed putant aliquando legendum *vespertinus*, id est, vesperi, vt epist. ad Numicium. *& vespertinus pete tectum.* & Satyr. 4. lib. 2. *Si vespertinus subitò te oppresserit hospes, &c.* Vtro autem modo legas, nihil refert. vide annot. ad illum locum Od. XVI. epod. *Nec vespertinus circumgemit vrsus ouile.*

ASSISTO DIVINIS] id est, rebus diuinis, sacrificiis priuatis, aut publicis: rei diuinæ. Virg. Æneid. 8. *Exin se cuncti diuinis rebus, ad vrbem, Perfectis, referunt.* T. Liuius lib. 36 *res diuinas facere maturitus hostiis tulerunt.* M. Tull. Verr. de signis. *patera, qua mulieres ad res diuinas vterentur.* Immò dic potius *diuinis*, id est, diuinatoribus & coniectoribus rerum futurarum, & interpretibus somniorum, qui in Circo versari solebant, vt suprà ostendimus. hanc enim explicationem magis probo. significat autem sibi licere, quod non liceat iis, qui magistratum gerunt. 74

CICERIS] Satyr. 6. lib. 2. *neque illi Sepositi ciceris, neque longæ inuidit auenæ.* Sed admonet me ciceris facta mentio, & nomen ipsum, vt locum illum, qui est in epist. 1. Ciceronis ad Atticum lib. 1. corruptissimam, in quo restituendo tot homines doctissimi elaborarunt, nos quoque ecquid possemus, tentauimus, ex sententia, seu coniectura Simeonis Bosij Lemouicis, planè, vt ego quidem sentio, diuina, sanam, atque emendam. sic igitur legitur locus ille in libris vete-

ribus. *quæ tum erit absoluta sanè facilè, eum libenter municiteri concili acciderunt.* al. *num ciceri concili acciderint.* vnde sic coniicit ille esse legendum, *qua cum erit absoluta, sane facile, tum & libenter Thermum ciceri cusili accuderim:* vt sit hæc sententia, quæ via cùm erit absoluta, sane facile & libenter tum Thermum via Flaminia scilicet munita, ciceri cusili, id est, mihi Ciceroni creato consuli, consulem adiecerim. primùm alludit ad fabam cusam, seu tusam: deinde ad nomen Thermi, quod apud Græcos lupinum significat, postremò ad prouerbium, in me cudetur faba. Hæc Bosius.

LACHANI'QVE CATINVM] Græco nomine vsus est: quod non est ei nouum. lachanum autem olus significat. sed non dissimulabo, me hunc locum in omnibus codic. deprauatum restituisse, beneficio Rainutij Farnes. Card. in cuius libro sic est emendatus. Nam scriptura vulgata, est inepta & absurda: *laganique catin.* quod est mihi difficile peruincere. Solet Horatius cùm victum tenuem, minimèque sumtuosum significare vult, oleris nomen vsurpare. epist. 17. lib. 1 *Si pranderet olus patienter, regibus vti Nollet Aristippus.* epist. ad Torqu. eod. lib. *Nec modica cenare times olus omne patella.* Satyr. 1. lib. 2. *discincti ludere donec Decoqueretur olus.* Satyr. 6. eiusd. *O quando faba Pythagoræ cognata, simúlque Vncta satis pingui ponentur olascula lardo?* Satyr. 2. eiusd. *Non ego, narrantem temere edi luce profesta Quicquam, præter olus fumosa cum pede pernæ.* Satyr. 7. eiusd. *si nusquam es forte vocatus Ad cenam, laudas securum olus.* sic Plautus Captiuis, Æ. *Terrestris cena.* E. *sin, terrestris bestia est.* Æ. *multis oleribus.* E. *curato ægrotos domi.* Quòd autem quidam post Acronem nugantur hîc de lagano, non solùm turpiter errant, sed etiam κακοήθειαν suam declarant. Nam omnino ita legendum, vt edendum curaui: neque laganum habebatur in cibis parabilibus, & facilibus: cùm ex oleo, & farina, & melle, & pipere, & aliis nonnullis rebus conflaretur. Neque me mouet Isidorus lib. 20 cap. 1. qui tradit laganum esse panem latum & tenuem, qui primùm in aqua, deinde in oleo frigitur. Nam si laganum panis est, videtur minùs aptè dixisse, *lagani catinum:* si frigitur, non est panis, neq; cibus parabilis, neq; cum cicere numerandus.

PVERIS TRIBVS] à pueris tribus. cuius locutionis sexcenta sunt exempla: ex quibus pauca carpamus. Od. VI. lib. 1. *Scriberis Vario fortis, &c.* Od. XXXV. eiusd. *examen Eois timendum Partibus.* Od XXV *Auditam moderere arboribus fidem.* Satyr. 10. huius lib. *Illi, scripta quibus comœdia prisca viris est, &c.* epist. 16. *Si quis bella tibi terra pugnata, marique Dicat.* de art. poët. *Nolito aduersis tibi factos ducere plenum Lætitia.* sic Catull. ad seipsum. *Amata nobis, quantum amabitur nulla.* sic Græci. Xenoph. Cyri pæd. [illegible].

LAPIS ALBVS] mensa ex albo marmore, mensa Delphica: quæ rotunda erat, vt alibi dicemus.

POCVLA CVM CYATHO DVO] cur pocula duo? quia pocula semper pari numero in mensa delphica ponebantur: Verbi gratia, si tres conuiuæ, tria paria: id est, sex pocula: si duo, duo paria: si vnus, qui cenaret, vnum par, seu duo pocula, vt hîc. cyathus autem adhibebatur ad aquæ & vini temperationem. aquam enim ex vrna, seu futo, seu euchino, seu quo alio vase aquario: vinum ex amphora, seu cratere cyatho hauriebant, & in scyphos, aut pocula infundebant.

ASTAT ECHIN VILIS CVM P. G.] locus est obscurus cùm propter scripturæ varietatem, tùm propter ignorationem vasorum Romanorum, quibus vtebantur in cenis, & conuiuiis. oritur alia difficultas ex voce *echinus:* quæ quid hoc loco significet, non est facile explicare. alij igitur libri habent: *astat echino Vilis cum patera guttus:* & ita videtur legisse Porphir. alij *astat echinus Vilis, cum pat gutt:* alij mutata interpunctione. *astat echinus, Vilis cum patera guttus:* quarum lectionum, quæ sit optima, difficile, & periculosum est pronuntiare. mihi quidem non liquet. secutus sum autem eam scripturam, quam plures codices veteres confirmant, eámque sic explico. astat mihi cenanti echinus siue fictilis, seu æneus, & vilis guttus, & patera. quòd si cui magis placeat altera scriptura, *astat echino,* &c. eius hanc sententiam esse puto: vilis guttus, & patera astant echino, id est, prope echinum locati sunt. Iam echinum alij vas fictile: alij æneum fuisse dicunt: sed ad quem vsum comparatum fuerit, docet nemo: alij thecam, seu inuolucrum scorteum, in quo vasa includerentur: alij ampullam vitream. Omninò nihil certi, in quo insistere queas. Ego in tanta librorum, & opinionum varietate, quid afferre possum, in quo lector acquiescat? planè nihil. Verumtamen ne hîc κωφὸν πρόσωπον fuisse dicar, quid si dicam echinum vas fuisse fictile, aut æneum, amplum, rotundum, humile, in quod vel ciborum
75 reliquiæ coniicerentur: vel id, quod in poculis reliquum esset, effunderetur, à similitudine vel echini illius forensis, & iudicialis, vel echini marini nominatum? quid si, vt Porphir. ampullam vitream, aquariam, quid si, vt alij, æneam: Guttus porrò à guttis dictus: quia ex eo minutatim vinum fundebant, vt docet Varro lib. 4. de ling. Lat. Sed videtur hîc *guttus* vas pusillum significare,

ficare, in quo oleum insit. Pateræ verò in poculis numerabantur, & à patendo dictæ sunt, vt idem ibidem scribit: & eis ad libandum vtebantur. Hæc habui, quæ de hoc loco nunc quidem dicerem: aliàs fortasse probabiliora allaturus.

CAMPANA SVPEL.] significat, vasa illa omnia fuisse fictilia. nam in Campania, ex luto & argilla, cuius propter soli bonitatem, magna est ibi copia, pulcherrima vasa fingebantur. Sat. 3. libr. 2. *Qui Veientanum festis potare diebus Campana solitus trulla.* Alij ænea fuisse dicunt, propter æris Campani nobilitatem, ac præstantiam.

MARSYA] Marsyæ statuam in foro fuisse positam aiunt, vt eius aspectu improbi, atque iniusti litigatores deterrerentur. Ad hanc autem statuam sistebant vadimonium. Notissima est de Marsyæ contentione cum Apolline, & de contentionis illius euentu fabula. *obeundus Marsya,* id est, obeunda ea pars fori, in qua Marsyæ statua posita est.

NOVIORVM FER. MIN.] ex duobus Nouiis fratribus probabile est minorem fuisse improbissimum litigatorem, & impudentissimum fæneratorem: cuius os ne marmora quidem ferre possent.

VNGOR OLIVO. NON QVO] non eo vngor oleo, quo Natta, seu Naca. vngebatur autem ille oleo ex lucernis detracto (quemadmodum Crates Thebanus si quando eum vngi opus esset, in balneum ingressus, olei sordibus, & amurca vngebatur. sic enim de eo Teles libro περὶ συγκρίσεως πλούτου καὶ πενίας· πρὸς ῥῖγος ἡμεῖς ζητοῦμεν παχύτερον ἱμάτιον. ἐκεῖνος δὲ διπλώσας τὸν τρίβωνα περιῄει, τρόπον τινὰ δύο ἱμάτια ἔχων. εἰ ἀλείψασθαι χρείαν ἔχοι, εἰσελθὼν εἰς τὸ βαλανεῖον, τῷ γλοιῷ ἀλείφεται: id est, ad frigus vestem crassiorem quærimus. ille autem duplicato pallio circumibat, quodammodo duas vestes habens. si opus esset eum vngi, ingressus in balneum, olei sordibus, & amurca vngebatur:) vel, quod quidam magis probant, oleo lucernario, id est, quod lucernis conuenit, quodque ellychnijs instillatur: tantæ erant hominis sordes. Tale autem oleum, insuauis & ingrati odoris est, miniméque ad vngenda corpora accommodatum. Neque verò assentior iis, qui *naca* legendum esse contendunt: primùm quòd alteram scripturam video ab omnibus codicibus etiam calamo exaratis confirmari: deinde quod probabilius est ab Horatio Nattam nescio quem hoc nomine notari. Scimus autem Nattam familiæ Rom. cognomen fuisse. M. Tull. lib. 4. ad Attic. *De Natta ex tuis primùm scriui litteris: oderam hominem, &c.* Idem de diuinat. lib. 2. *Natta verò statua, aut æra legum de cælo tacta quid habent obseruatum ac vetustum? Pinarij Nattæ nobiles. a nobilitate igitur periculum.* Idem in orat. pro Muræna. *Non igitur si L. Natta summo loco adolescens, qui, & quo animo iam sit, & qualis vir futurus sit, videmus, &c.* Nihil prohibet autem, quominus, vt ex optimo patre sæpe improbissimus nascitur filius: sic ex nobili & honesta familia, turpis aliquis, & infamis homo existat. Præterea credibile est ab Horatio sordidum aliquem hominem appellatum esse nomine alieno, non suo, propter metum legis: vel eum iam fuisse mortuum.

AST, VBI ME F. S. ACR. IRE LAVATVM] profert hunc versum Seruius ad illud Virgilij, *Vel cum tonsis illotus adhæsit Sudor, &c.* & ait à lauor esse lotus & lautus, *inde est,* inquit, *lautum eo.* Nam illud ab Horatio satis licenter dictum est. *A. V. me f. s. acr. ire lauatum, &c.*

ADMONVIT] *monuit.* nam aliud est monere, aliud admonere, ne quis erret: quamquam monitores dicuntur à Latinis, ij, qui admonent.

RABIOSI SIGNI] Caniculæ, signum appellauit impropriè. Od. XVII. lib. I. *Hic in reducta Valle Caniculæ Vitabis æstus.*

PRANS. NON AVIDE' QVANT. INT.] huius loci sententia est, Ego tantillum pransus, quantum interpellet, id est, non sinat, me totum diem inani ventre permanere, domi otior. significat, se non tantum vorare in prandio, vt cibo, & potione ventrem referciat, atque oneret: sed quantum satis sit ad ieiunitatem, famemque depellendam, viresque corporis reficiendas, donec cenæ tempus adueniat. si quis enim non prandeat: sed cibi, & potionis vsum in vesperum, & cenæ tempus differat, ieiunus, & inanis diem totum durare debeat: Nunc autem cùm prandet tenuiter, & parcè: saltem hoc prandium eum interpellat quominus inanis ad vesperam permaneat. *interpellare* propriè valet interloqui, seu loquentis orationem interrumpere. vsurpatur pro eo, quod est obstare, & interrumpere simpliciter, & impedimento esse, vt hoc loco, & apud M. Tull. lib. 1. epist. ad Attic. *sed hæc tota res interpellata bello refrixerat.* C. Marius ad Cicer. lib. 11. epist. *sed quæ hæc est arrogantia, quod Cæsar numquam interpellauit, quin, quibus vellem, atque etiam quos ipse non diligebat, tamen iis vterer: eos, qui mihi amicum eripuerunt, efficere conari, ne quos velim, diligam?* Brut. ad Cic. eod. lib. *Interpellent me, quo minus honoratus sim, dum ne interpellent, qui minus resp. à me commodè administrari possit.* Notissimum autem est, prandia Romana aut breuissima, & parcissima fuisse, aut, si qua fuerint sumtuosiora, & liberaliora, ea vel festis diebus vsurpari solita, vel nuptialia fuisse, vel ambitio-

nis, & largitionis, vel luxuriæ causa instituta. his causis exceptis, & similibus, parcè admodum prandebant, cenabant liberaliùs. ientaculo autem, merenda, & vespertina puto pueros dumtaxat, & operarios homines vsos esse. Ne illud quidem prætermittendum est, Græcos illos Heroas, tantisper dum bellum gerebant, & in castris erant, ter die cibum capere consueuisse: ac primum quidem cibum, & matutinum, ἄριστον esse nominatum: secundum, δεῖπνον, id est, prandium: tertium, δόρπον, id est, cenam: cùm hodie δεῖπνον idem, quod cena valeat: ἄριστον autem prandium. annot. interpres Hom. ἰλιάδ. β.

76

DOMESTICVS] domi. quod erat loci, ad personam transtulit: vt quod est temporis, crebrò solet. de quo genere paullò antè diximus.

VICTVRVS SVAVIVS] ego victurus. sic habent aliquot manuscr. cod. in his duo Vatic. & Iann. quam scripturam secutus sum. alij habent *victurum* nempe *me*.

SATYRA VII.

Rixam Rupilij cognomento Regis cum Græculo quodam Persio describit. Proscriptus enim ab Augusto Rex fugit ad Brutum, vbi Horatio tunc tribuno militum ignobilitatem exprobrasse fertur, qui nunc eam contumeliam vlcisci velit.

*Proscripti Regis Rupili * pus, atq; venenum,*
** Hybrida quo pacto sit Persius vltus opinor*
Omnibus & lippis notum, & tonsoribus esse.
Persius hic permagna negotia diues habebat
Clazomenis: etiam lites cum Rege molestas:
Durus homo, atq; odio qui posset vincere Regem:
Confidens, tumidus, adeò sermonis amari,
*Sisennas, Barros vt * equis præcurreret albis.*
Ad Regem redeo. post quam nihil inter vtrumq;
*Conuenit (hoc etenim sunt omnes iure * molesti.*
Quo fortes, quibus aduersum bellum incidit. inter
Hectora Priamiden, animosum atq; inter Achillem
Ira fuit capitalis, vt vltima diuideret mors:
Non aliam ob causam, nisi quòd virtus in vtroq;
*Summa fuit. duo si discordia vexet * inertes:*
Aut si disparibus bellum incidat, vt Diomedi
*Cum Lycio Glauco: discedat * pigrior, vltro*
Muneribus missis.) Bruto prætore tenente
*Ditem Asiam, Rupili, & Persi * par pugnat: vti non*
Compositus melius cum Bitho Bacchius. in ius
Acres procurrunt, magnum spectaculum vterq;.
Persius exponit causam: ridetur ab omni
Conuentu: laudat Brutum: laudátq; cohortem.
Solem Asiæ Brutum appellat: stellásq; salubres
Appellat comites, excepto Rege: canem illum,
*Inuisum agricolis sidus venisse * ruebat,*
Flumen vt hibernum, fertur quò rara securis
Tum Prænestinus salso, multúmq; fluenti
*Expressa * arbusto regerit conuicia, durus*
Vindemiator, & inuictus: cui sæpe viator
Cessisset, magna compellans voce cucullum.

At Græcus, postquam est Italo perfusus aceto,
Persius exclamat: per magnos, Brute, deos te
Oro: qui reges consueris tollere: cur non
*Hunc Regem iugulas? operum hoc (mihi crede) tuorum * est.*

PROSCRIPTI REGIS RVPILI] Rupilius cognomento Rex, præturam gerens, ab Augusto, M. Antonio, M. Lepido proscriptus est: qua calamitate afflictus, ad Brutum confugit, eúmque postea perpetuò secutus est. inter hunc, & Persium quemdam natione Græcum, graue nescio quod difficilium natum est, molestæq; lites extiterunt. eas liteis nunc Horatius vrbanissimè, & facetissimè nobis exponit, Rupilium Regem, à quo fuerat aliquando in iurgio contumelia affectus, vrbanè vlciscens.

PVS ATQVE VENENVM] ingenium improbum, mores odiosos, vel maledicentiam impuram, ac pestilentem: vel potius ipsum Rupilium Regem ingenio improbo, ac peruerso, & quasi puris pleno, hominem contaminatum, perniciosum, maledicum, pestiferum. sic Lucillius. *In numero quorum nunc primus Trebellius multum Lucius marcebat febris, senium, vomitus, pus.*

HYBRIDA] quia Græcus ciuitate donatus: vel quia ex patre peregrino, & matre Romana natus. translatio est ab animalibus rationis expertibus. Hybridæ enim nominantur ex diuerso genere nata animalia, & maximè canes ex cane venatico & gregario creati. 77

OMNIBVS ET LIPPIS NOT. ET TONS.] duo hominum genera posuit & ipsa loquacia, & ad quæ loquaces conuenire solent, alterum propter oculorum morbum, alterum propter artificij naturam. Nam lippi quidem, quia oculorum sensus eis inutilis & otiosus est, ideò & loquaces sunt, & taleis homines ad se libenter arcessunt atque alliciunt: quin etiam loquaces ad lippos certatim concurrunt & conuolant, scientes, se, id quod vnum expetunt, aureis apud eos patulas reperturos: tonsores autem propterea sunt loquaces, quia ad eos loquaces confluunt, & apud eos resident. multásq; diei horas conterunt: cuius rei testis est Plutarchus lib. περὶ ἀδολεσχίας, his verbis, Ἐν κουρείῳ τινὶ λόγων γινομένων περὶ τῆς Διονυσίου τυραννίδος, ὡς ἀδαμαντίνη καὶ ἄρρηκτός ἐστι, γελάσας ὁ κουρεὺς, ταῦτα ὑμεῖς, ἔφη, περὶ Διονυσίου λέγετε, ὃ ἐγὼ παρ' ἡμέρας ὀλίγας ἐπὶ τοῦ τραχήλου τὸ ξυρὸν ἔχω; ταῦτα ἀκούσας ὁ Διονύσιος, ἀνεσταύρωσεν αὐτόν. Ἐπιεικῶς δὲ λάλον ἐστὶ τὸ τῶν κουρέων γένος. οἱ γὰρ ἀδολεσχότατοι προσρέουσι καὶ προσκαθίζουσιν, ὥστε αὐτοὺς ἀναπίμπλασθαι τῆς συνηθείας. χαριέντως γοῦν ὁ βασιλεὺς Ἀρχέλαος ἀδολέσχου κουρέως περιβαλόντος αὐτῷ τὸ ὠμόλινον, καὶ πυθομένου πῶς σε κείρω βασιλεῦ; σιωπῶν, ἔφη, id est, In tonstrina autem quadam cùm verba fierent de Dionysij tyrannide, eam esse adamantinam, & irruptam, subridens tonsor, vos ista, inquit, de Dionysio dicere, cuius ego in collo paucis pòst diebus nouaculam teneo? his auditis Dionysius, eum in crucem sustulit. Planè loquax & garrulum est tonsorum genus. loquacissimus enim quisq; ad eos accurrit & eis assidet, ita vt ij garriendi consuetudine imbuantur. Venustè igitur rex Archelaus, cùm loquax quidam tonsor lineum pannum humeralem (Plautus inuolucre appellat) ei circumdedisset, & quæsiuisset ab eo, quomodo eum tonderet: tacens, inquit. Præterea lippi neque domo prodire, neq; lucem ferre possunt. Eò fit vt studiosè, & curiosè, quæ foris aguntur, ab ijs, à quibus inuisuntur, exquirant. Idem fit à tonsoribus. vtitur hoc prouerbio Aristoph. in Pluto, καίτοι λόγος γ' ἦν νὴ τὸν Ἡρακλέα πολὺς Ἐπὶ τοῖσι κουρείοισι τῶν καθημένων, Ὡς ἐξαπίνης ἀνὴρ γεγένηται πλούσιος, id est, Atqui multus hercle erat sermo eorum, qui in tonstrinis sedent, eum repente diuitem esse factum.

PERMAGNA NEG. D. H.] negotiabatur Clazomenis. aliud est autem mercatorem esse, aliud negotiatorem.

CLAZOMENIS] vrbs est Asiæ. Strabo libr. 14. ἐπ' αὐτῷ δὲ τῷ Χερρονήσου ἰσθμῷ οἰκοῦσι Τήιοι, καὶ Κλαζομένιοι, id est, ad ipsum Cherronesi isthmum habitant Teij, & Clazomenij. Iuxta hanc vrbem erat nemus Grynæum, vbi Apollo colitur.

DVRVS] σκληρὸς, στερρὸς, sæuus, pertinax, peruicax. aliter dicunt Latini, durum patrem: Satyr. 2. huius lib. *Subjectis lubus duris tironum, &c.* paulloq; aliter idem Horatius, Vulteium Menam, rusticum ex vrbano factum, durum appellat epist. 7 lib. 1.

ODIO] odiosa oratione, conuicio Cic. ad Att. lib. 4. *sed tamen cùm horas treis ferè dixisset, odio, & strepitu senatus coactus est aliquando perorare.*

ADEÒ SERMONIS AMARI] sermonis odiosi, insuauis, iniucundi, mordacis: homo petulans in maledicendo. πικρὸν appellant Græci, hominē amarè irasci solitū. *tumidus* autē excudendum curaui sine copula *que*, secutus auctoritatē 2 cod. Vatic. Iann. & Torn. sic supr. Sat. 3. *habeare insuauis, acerbus.* & ibid. *illi Tardo, cognomen pingue damus.* sic Hom. Ιλ. γ. ἐν Ἰλιάδι, κηδείη, & ἀλύει. κ. ὀξὺ ἦ θεὸς. ... Apollon. Ἀργον. Ἀοίγχλος, ... idem lib. 3. Ὦ ἐν ἀμειδήτως ... Oppian. κυνηγ. ... Παῦ ... κεκωδεῖ.

SISENNAS, BARROS] duo nomina sunt ἀσυνδέτως posita. Porphyr. videtur legisse *Varros*: quod si cui magis probabitur, non repugnabo. malim tamen *Barros* quam *Varros*.

EQVIS PRAECVRRERET ALBIS] id est, longè superaret. notum prouerbium est. Plaut. in Asinar. *Nam si huic occasioni tempus se subterduxerit, Numquam pol indipiscet quadrigis albis.* Iam albis quadrigis vehebantur, qui triumphabant: & equi alb. celeritate præstare putabantur. Quamquam quadrigas albas, docti quidam Iouis quadrigas interpretantur.

(HOC ETENIM SVNT O. I.] hæc omnia vsque ad illum locum, *Bruto pratore, &c.* interpositionis nota sunt includenda. molesti autem sunt ij ferè, quos alio nomine pertinaces appellamus: nisi quis fortè dicat, eo inter se differre, quòd pertinaces interdum pertinacia sua neminem offendunt: molesti autem quouis sermone, & quouis tempore offendunt, atq; adeò enecant. huius igitur loci hæc sententia est: molesti eodem iure sunt, id est, eandem sibi libertatem, licentiámque sumunt, ac vendicant, quam viri fortes, inter quos nata dissensio & discordia est. Nam quemadmodum hi numquam placantur inter se, numquámque in gratiam mutuam redeunt, quamdiu viuunt: sic & molesti numquam inducere animum queunt, vt reconcilientur inter se. ordo verborum hic est, molesti hoc sunt iure, quo fortes, quibus aduersum bellum incidit.

INTER HECTORA PRIAM.] quàm graues, & implacabiles inter Hectorem, & Achillem inimicitiæ intercesserint, declarat ipse Achilles ἰλ. χ. cui cùm Hector polliceretur se, si eum interficeret, corpus eius Græcis redditurum, cúmq; eum oraret, vt se idem facturum sibi promitteret, si ille ab eo interficeretur, hæc respondentur ab Achille: inter leones, & homines rata fœdera feriri non posse, neque vmquam lupis cum agnis conuenturum: sed eos inimicitias inter se sempiternas gerere. Verùm præstat Homeri versus ascribere: Ἕκτορ, μή μοι ἄλαστε συνημοσύνας ἀγόρευε· Ὡς οὐκ ἔστι λέουσι, καὶ ἀνδράσιν ὅρκια πιστά Οὐδὲ λύκοι τε, καὶ ἄρνες ὁμόφρονα θυμὸν ἔχουσιν, ἀλλὰ κακὰ φρονέουσι διαμπερὲς ἀλλήλοισι. *animosumq; inter* malim legi, quàm, vt habent omnes libri, *animosum atq; inter Arch.*

CAPITALIS] quæ non, nisi alterius interitu, sedaretur: ita pestifera, perniciosa, inexpiabilis. M. Tull. Philipp. 3. *capitalem, & pestiferum M. Antonij reditum timeremus.* Idem Offic. 1. *capitalis Eteocles.* Idem epist. ad Trebat. lib. 7. *Treuiri capitales.* Idem Verr. 4. *Illud, illud est capitale: illud formidolosum, illud optimo cuiq; metuendum.*

VT VLTIMA DIVIDERET MORS] ita capitalis, vt sola mors eorum dissidium, atque offensionem decideret, ac dirimeret.

DVO] duos, vt Satyr. 3. lib. 2. *iure-Iurando obstringam ambo.* & ita sæpe apud M. Tull. & item apud Virgil.

VEXET] sic habent tres lib. manuscr. Don. Faër. Torn. nonnulli alij *Verset.*

INERTEIS] ignauos, δειλοὺς, ἀνάνδρους.

VT DIOM. CVM LYCIO GL.] quomodo Glaucus ab Horatio & Homero Lycius dicitur, cùm genere esset Corinthius? fuit enim Hippolochi filius, cuius pater Bellerophon, auus Sisyphus. Lycius factus est hoc modo. Bellerophon à Prœto in Lyciam ad Iobatum Lyciæ regem missus, cum litteris in eius necem scriptis, propter illam omnibus notissimam adulterij calumniam, rebus præclarissimè gestis, maximisque periculis perfunctus, Iobati filiam Anticléam duxit vxorem, ex qua, soceri successor, & heres factus Hippolochum suscepit. cuius filius Glaucus. Præfuisse autem Glaucum Lyciis in bello Troiano narrat Homer. ἰλιάδ. β. Σαρπηδὼν δ' ἦρχεν Λυκίων καὶ Γλαῦκος ἀμύμων Τηλόθεν ἐκ Λυκίης Ξάνθου ἄπο δινήεντος, id est, Sarpedon autem Lyciis præerat, & Glaucus nulli culpæ affinis Longè ex Lycia à fluuio Xantho verticoso.

DISCEDET PIGR. VLTRÒ MVN. M.] nemini ignota est Glauci, & Diomedis permutatio, nisi ei, qui litteras nescit. hæc autem sumta sunt ex lib. 6. Iliad vbi sic Homer. Ἔνθ' αὖτε Γλαύκῳ Κρονίδης φρένας ἐξέλετο Ζεύς, Ὃς πρὸς Τυδείδην Διομήδεα τεύχε' ἄμειβε Χρύσεα χαλκείων, ἑκατόμβοι' ἐννεαβοίων, id est, *Iupiter at Glauco mentem supremus ademit: Qui cum Tydide Diomede arma inclyta mutans Aurea dat, pretióque boues æquantia centum: Ærea fert, pretióq; nouem exæquata iuuencis.* locum autem prouerbij obtinet, ab omnibus ferè scriptoribus celebrati. vtitur & Plato in symposio, & Arist. lib. 5. de moribus ad Nicomach. Non celabo lectorem, scriptum esse in nonnullis codicibus calamo exaratis, *discedat* pro *discedet*, & pro *pigrior*, *pulchrior*.

PIGRIOR] ignauior: vt Glaucus, qui arma aurea sua cum æreis Diomedis permutauit. Diomedem autem Glauco meliorem, ac fortiorem fuisse, ex Homero cognoscere licet.

TENENTE] κρατοῦντος τῆς Ἀσίας, Asiam obtinente.

RVPILI, ET PERSI PAR] vt M. Tull *gladiatorum par*, ita *Rupilij, & Persij par* dixit Horatius. Poterat & ita dicere, si per versum liceret, *Rupilius, & Persius par*, vt M. Tull. pro domo sua,

sua, *Atque hanc rem par illud simile, Piso & Gabinius, vidit.* iterum Horat. infrà Satyr. 3. lib. 2.
Quinti progenies Arri, par nobile fratrum.

VTI NON COMPOS. M. CVM B.] ita pares erant Rupilius, & Persius, vel par ita simile, vt Bithus & Bacchius, gladiatorum par, non meliùs inter se compositi fuerint. componi dicuntur gladiatores, qui vnà in arenam descensuri, & inter se decertaturi sunt. Ausonius, *Quis Myrmilloni componitur? æquimanus Thrax.* Lucillius, *Cum Placideiano hic componitur.* M. Tull. ad Cœlium lib. 2. epist. *Quid? tu me hoc tibi mandasse existimas, vt mihi gladiatorum compositiones, vt vadimonia dilata, & Chresti compilationem mitteres?* dicuntur item committi, & comparari. fuerunt autem Bithus & Bacchius, nobiles gladiatores, de quibus Suet.

PROCVRRVNT] id est, foras, & in publicum currunt: vel currendo prodeunt. hæc enim vis est interdum præpositionis *pro* in compositione. *procurrunt* autem edendum curaui, codices veteres secutus, in quibus omnibus partim ita scriptum reperi, partim *pracurrunt*, quod posterius reieci, vt à recto *procurrunt* deprauatum. *Concurrunt* autem, quod reperitur in vulg. damnaui, vt suppositìtium, & adulterinum.

RIDETVR AB O. C.] ridetur accipiendum impersonaliter, vt sit, ridet omnis conuentus.

CANEM ILLVM INVIS. AGR.] ceteros omneis (inquit) Bruti comites, stellas salubreis appellat, præter Regem. hunc autem cum Canicula comparat, grauissimo, & perquàm horribili sidere, quo solis calor magnopere amplificatur. sic Homer. ἰλ. χ. Achillem in Troianos irruentem, cum cane Orionis comparat, his versib. Τὸν δ' ὁ γέρων Πρίαμος πρῶτος ἴδεν ὀφθαλμοῖσι Παμφαίνονθ' ὥς τ' ἀστέρ', ἐπεσσύμενον πεδίοιο, Ὅν τε κύν' Ὠρίωνος ἐπίκλησιν καλέουσι, id est, cum autem senex Priamus primus oculis vidit, totum collucentem, per campum ruentem vt astrum, quod Orionis canem cognomento appellant. Propert. libr. 2. eleg. 28. *Incipit, & sicco feruere terra cane.*

RVEBAT, FLVM. VT HIB.] id est, fluminis celerrimè, ac rapidissimè labentis, ac præcipitantis instar loquebatur, seu dicebat. vim orationis significat. sic loquitur Demosthenes in orat. περὶ στεφάνου: ἐγὼ μὲν τῷ Πύθωνι θρασυνομένῳ καὶ πολλῷ ῥέοντι καθ' ὑμῶν, οὐχ εἶξα, οὐδ' ὑπεχώρησα id est, ego Pythoni, qui torrentis instar contra nos ruebat, non cessi, neque locum dedi. & Plutarchus in Fabio, Τῷ μὲν Μαρκέλλῳ, ὡς ῥέοντι σφόδρα ποταμῷ, πολλάκις ἀπαντῶν, ἀπεσείετο, καὶ παρερρήγνυτο τὴν δύναμιν. id est, Marcello tanquam rapidè fluenti fluuio sæpe numero occurrens, repellebatur, ac debilitabatur virib. in quo exemplo tamen ad facta, non ad verba Marcelli referenda est similitudo. Dionys. Halicarnas. lib. 7. de Spurio Sicinnio, αὐτός τε πολὺς ἐρρύη κατὰ τῆς βουλῆς, αὔξων εἰς μέγιστον, τὸν κατ' αὐτῆς φθόνον, id est, ipse autem magnam vim orationis in senatum profundebat, quàm maximè fieri poterat, augens in eum inuidiam. Horat. suprà, de torrente, Od. 11. lib. 4. *Monte decurrens velut amnis, imbres Quem super notas aluere ripas, Feruet, immensusque ruit profundo Pindarus ore.*

79

FERTVR QVÒ RARA SEC.] vt flumen hibernum, seu torrens, qui quacumque labitur, & præcipitat, omnia latè dissipat, ac disturbat, & ædificia, & arbores, & (vt ait Virgil.) *sata læta, boúmque labores.* ad quem torrentem raro admodum, aut potiùs numquam, cum securibus eunt rustici, aut calones, vt ligna cædant, cum arbores omneis, quacumque ruerit, corripuerit.

PRAENESTINVS] Rupilius rex Præneste natus.

EXPRESSA ARBVSTO] ex pectore tracta. allegoria est ducta à frondatoribus, vinitoribus, ac vindemiatoribus, qui viatores deridere, & in eos conuicia congerere: & vicissim à viatoribus conuiciis onerari solent.

REGERIT CONVICIA] sic suprà Satyr. 5. dixit, *pueris conuicia nautæ Ingerere.*

VINDEMIATOR] in nomine *vindemiator* i & a vocales in vnam syllabam coëunt, vt apud Homer. πηληϊάδεω Ἀχιλῆος. idem, καὶ τεῖχος ἀγαθὸν πολυδένδρεα. sic Od. XII. epod. *Quis sudor vietis, & quàm malus vndique membris Crescit odor.* sic infrà Satyr. 3. lib. 2. *Luscinias soliti impenso prandere coemtas.* & Satyr 8. huius libri, *& imagine cerea Largior arserit ignis.* & Satyr. 2. lib. 2. *pinguem vitiis, albúmque, nec ostrea, Nec scarus, aut poterit peregrina iuuare Lagois.* sic Lucret. lib. 2. *Sucus item seorsum, & rerum sapor insinuatur.* & lib. 3. *At neque seorsum oculi, neque nares, nec manus ipsa Esse potest anima.* non enim assentior P. Victorino, viro alioqui doctissimo, qui putat *sursum* esse legendum, quantumuis licet codicis scripti auctoritatem producat. Idem Lucret. libr. 2. de primis corporibus, *Et sonitu sterilia, & succo ieiuna feruntur.* in *sterilia* duæ vocales i & a vnam syllabam efficiunt: nisi fortè legendum est *sterila*. idem eodem libr. *Denique cælesti sumus omnes semine oriundi.* in *oriundi* i & u in vnam syllabam contrahuntur. sic in *duellica* u & e apud eundem, eod. lib. *Lanigeræ pecudes, & equorum duellica proles.* nisi quis dicat m. liquescere in *equorum*. Idem lib. 3. *Nec nebulam noctu, nec aranei tenuia*

sila Obuia sentimus. Catullus in Priap. *Proin viator, hunc Deum vereberis, Manúmque sursum habebis, hoc tibi expedit.* Virg. libr. 10. *Vna, eadémque via sanguisque, animisque, sequuntur.* Idem lib. 6. *Vis & Tarquinios reges, animamq; superbam Vltoris Bruti, fasceisq; videre receptos?* Ennius, *Quorum virtuti belli fortuna pepercit, Eorundem me libertati parcere certum est.* sic enim legendus est hic proximus versus, non vt vulgò *Horundem.*

CVI SAEPE VIATOR CESS. MAGN. COMP.] solebant viatores, vinitoribus, aut vindemiatoribus de via conuiciari, eósque vt nimis tardos, aut nimis serò vitem colenteis ac putanteis, aut in re aliqua turpi & flagitiosa deprehensos, insectari, & increpare, & cuculos appellare: in quos, vindemiatores conuicia interdum ita contumeliosa regerebant, vt illi cedere cogerentur. Plinius lib. 18. cap. 26. *In hoc temporis interuallo 15. diebus primis agricolæ rapienda sunt ea, quibus peragendis ante æquinoctium non suffecerit, dum sciat inde natam exprobrationem fœdam putantium viteis per imitationem cantus alitis temporarij, quem cuculum vocant. Dedecus enim habetur, opprobriúmq; meritum falcem ab illa volucre in vite deprehendi, vt ob id petulantiæ sales etiam cum primo vere ludantur. auspicio tamen detestabiles videntur: adeò minima quæq; in agro naturalibus trahuntur argumentis.* Ausonius in Mosella, *inde viator Riparum subiecta terens, hic nauita labens Probra canunt seris cultoribus.*

ITALO PERFVS. ACETO] salibus Italis, aculeatis, & mordacibus. Plautus Bacchidibus, acetum translatè vsurpauit pro iracundia. *Nunc experiar sitne acetum tibi cor acre in pectore.*

QVI REG. CONS. TOLL.] L. Iunius Brutus, & P. Valerius Leuinus Tarquinium exegerunt. M. Brutus cum ceteris coniuratis Caium Cæsarem de medio sustulit. M. Tull. pro Planc. *Quid potuit amplius si Iunius Brutus esset, qui ciuitatem dominatu regio liberauit?* Idem Philipp. 2. *Etenim si auctores ad liberandam patriam desiderarentur, illis auctoribus Brutos ego impellerem? quorum vterque Iunij Bruti imaginem quotidie videret: alter etiam Ahala? his igitur maioribus orti, ab alienis potius consilium peterent, quàm à suis? & foris potius, quam domo?*

HOC] videlicet hunc Rupilium Regem iugulare. in nomine *Regis* inest ambiguum.

ARGVMENTVM SATYR. VIII.

Priapum deum, custodem hortorum, inducit querentem de Canidia & Sagana veneficis, & quæ ab illis in occulto fierent, describentem.

Olim truncus eram ficulnus, inutile lignum:
Cùm faber incertus scamnum, facerétne Priapum:
Maluit esse Deum: Deus inde ego, furum, auiúmq;
*Maxima formido: nam fures * dextra coërcet,*
Obscœnóq; ruber porrectus ab inguine palus:
Ast importunas volucreis in vertice arundo
Terret fixa: vetátq; nouis considere in hortis.
*Huc prius angustis eiecta cadauera * cellis*
** Conseruus vili portanda locabat in arca.*
Hoc miseræ plebi stabat commune sepulcrum,
Pantolabo scurræ, Nomentanóq; nepoti.
*Mille pedes in fronte, trecentos * cippus in agrum*
Hic dabat: heredes monumentum ne sequeretur
Nunc licet Esquiliis habitare salubribus, atq;
Aggere in aprico spatiari: quò modò tristes
Albis informem spectabant ossibus agrum:
*Cùm mihi non tantum furésq;, feræq; * suetæ*
Hunc vexare locum, curæ sunt, atq; labori:
Quantum, carminibus quæ versant, atq; venenis
Humanos animos. has nullo perdere possum,
Nec prohibere modo, simulac vaga Luna decorum

Protulit

Protulit os, quin ossa legant, herbásq; nocenteis.
Vidi egomet nigra succinctam vadere palla
Canidiam pedibus nudis, passóq; capillo,
Cum Sagana maiore vlulantem. (pallor vtrasq;
Fecerat horrendas aspectu) scalpere terram
*Vnguibus, & pullam * diuellere mordicus agnam*
Cœperunt. cruor in fossam confusus: vt inde
Maneis elicerent, animas responsa daturas.
Lanea & effigies erat, altera cerea: maior
Lanea, quæ pœnis compesceret inferiorem.
Cerea suppliciter stabat, seruilibus vtq;
Iam peritura, modis. Hecaten vocat altera sæuam.
Altera Tisiphonem, serpenteis, atq; videres
Infernas errare canes, Lunámq; rubentem,
Ne foret his testis, post magna latêre sepulcra.
Mentior at si quid: merdis caput inquiner albis
Coruorum: atq; in me veniant mictum, atq; cacatum
*Iulius, & * fragilis * Pediatia, furq; Voranus.*
Singula quid memorem: quo pacto alterna loquentes
Vmbræ cum Sagana resonarent triste, & acutum?
Vtq; lupi barbam varia cum dente colubræ
Abdiderint furtim terris? & imagine cerea
Largior arserit ignis? & vt non testis inultus
Horruerim voces Furiarum, & facta duarum?
*Nam, * displosa sonat quantum vesica, pepedi*
Diffisa nate ficus. at ille currere in vrbem.
*Canidiæ denteis, altum Saganæ * caliendrum*
Excidere, atq; herbas, atq; incantata lacertis
Vincula cum magno risúq;, iocóq; videres.

Priapum Deum, custodem hortorum in hortis Esquilinis positum inducit conquerentem de Canidia & Sagana veneficis, & commemorantem plus sibi esse negotij eas mulieres prohibere, atq; arcere, quàm fures, & volucreis.

OLIM TRVNCVS ERAM FIC. INVT. L] ficus, lignum fragile, & infirmum est, cóque nullam ad rem vtile: ex quo *ficuinum auxilium* pro auxilio inani, nulliúsque momenti: tralatione ducta à ficu, inquit Theocriti interpres, his verbis: τὸ τῆς συκῆς ξύλον εὔκλαστον, ἀσθενές, καὶ ἀδόκιμον· ὅθεν καὶ παροιμία, συκίνη ἐπικουρία ἡ μηδὲν ὠφελοῦσα, ἀπὸ μεταφορᾶς τῆς συκῆς. & homo ficulnus pro inerti, ignauo, inutili. Theocritus θεριστ. εἰδ. ι. Σφίγγετ' ἀμαλλοδέται τὰ δράγματα, μὴ παριών τις εἴπῃ, σύκινοι ἄνδρες, ἀπώλετο χ' οὗτος ὁ μισθός. Constringite manipulos vos manipulorum colligatores. ne quis præteriens dicat, ficulni homines: periit hæc merces. & γνώμη συκίνη, id est, mens vel sententia ficulna, apud Lucianum lib. αὐτός τις ἀπαίδευτος, καὶ πολλὰ βιβλία ὠνούμενος. Priapos autem finxisse veteres ex ficu, declarat epigramma illud Theocriti, cuius mihi nuper memoriam refricuit Simeo Bosius, cùm me domi meæ Lutetiæ conuenisset, sæpiúsque, vt est perhumanus, & perofficiosus, inuiseret. Τὴν αὐτὰν λαύραν τῇ αἱ δρύες, αἰπόλε, κάμψας, σύκινον εὑρήσεις ἀρτιγλυφὲς ξόανον τρισκελές, αὐτόφλοιον, ἀνούατον: ἀλλὰ φάλητι παιδογόνῳ δυνατὸν Κύπριδος ἔργα τελεῖν. id est, Eadem via, eodémve angiportu, vbi sunt quercus, ô capraríe, iter flectens, ficulnum reperies modò sculptum signum, tribus cruribus præditum, cum ipso cortice, sine auribus, sed qui pene, filiorum genitore, possit res Veneris absoluere.

INCERTVS SCAMN. FACERETNE] incertus scamnumne faceret, an Priapum, sic autem legendum, & ita habent tres cod. Vatic. Faërn. Tornes. Iannoct. & aliquot alij, non *faceréťve.* hunc Priapum Dionysi, & Naidis nymphæ, aut Chionæ filium esse dicunt: prætereà non longè à Lampsaco vrbem sui nominis condidisse. Alij eundem esse Priapum volunt, & Bacchum:

quod ex vocabuli ratione, ac veritate probari poteſt, πρίηπος enim videtur eſſe quaſi βοήπυος, id eſt, clamoſus, propter eos, qui in poculis immoderatis, & bacchationibus eduntur clamores, aut πρίηπος dictus eſt, quaſi προϊέμενος τὸ σπέρμα, id eſt, ſemen profundens. Præponebatur autem Priapus agris, hortíſque cuſtodiendis, atque è ligno fingebatur, vt hic è ficu, & Catullianus ille è quercu. *Hunc ego iuuenes locum, Villulámq; paluſtrem Tectam vimine iunceo, Cariciſque maniplis Quercus arida ruſtica Conformata ſecuri Nutriui, vt magis, & magis Sit beata quotannis, &c.* & item alter eiuſdem Catulli è populo. *Ego hæc, ego arte fabricata ruſtica, Ego arida, ô viator, ecce populus, Agellulum hunc, ſiniſtrà tute quem vides, Herique villulam, hortulúmque pauperis Tuor, maláſque furis arceo manus.* eòdem pertinet illud incerti auctoris. *Inſulſiſſima quid puella rides? Non me Praxiteles, Scopáſve fecit: Nec ſum Phidiaca manu politus: Sed lignum rude villicus dolauit: Et dixit mihi, tu Priapus eſto.*

FVRVM, AVIVMQVE MAX. FOR.] ſic Virg. Georg lib. 4. *Et cuſtos furum, atque auium cum falce ſaligna Helleſpontiaci ſeruet tutela Pr.* & Tibulli. eleg. 1 libr. 1. *Pomoſiſq; ruber cuſtos ponatur in hortis, Terreat vt ſæua falce Priapus aueis.* ſic enim legendum: non, vt vulgò, *donatur.* & in ſuperiore verſu hexam. *Flaua Ceres tibi ſit, &c.* non vt vulgò *fit.* Profert hunc locum Seruius ad illum Virgilij verſum Georg. 4. paullò antè à nobis commemoratum: additq; Priapum hortis præeſſe dici propter eorum fœcunditatem, quoniam horti numquam ſine fructu ſunt.

NAM FVRES DEXTRA COERC.] qua falcem tenet, ſeu fuſtem: coërcet & palus, id eſt, penis, ſeu mentula: quam in Priapeis columnam, & faſcinum bipedale nominant incerti auctores. his duobus telis fures terrebat Priapus, nempe falce & pene: ex quo in epigrammate quodam queritur, falcem ſibi à furibus eſſe ſubreptam, dicítque ſe vereri, ne altero etiam telo ſpolietur. *Credere quis poſſet falcem quoq; (turpe fateri) De digitis fures ſubripuiſſe meis? Nec mouet amiſſi tam me iactura, pudórque, Quàm præbent cuſtos altera tela metus. Quæ ſi perdidero, patria multabor, & olim Ille tuus ciuis, Lampſace, Gallus ero.* Columella carm. de cultu hortorum: *ſed truncum forte dolatum Arboris antiquæ numen venerare Ityphalli Terribilis membri, medio qui ſemper in horto Inguinibus puero, prædoni falce minetur.*

OBSCAENÓQVE RVBER PORR.] & penis ex palo factus, ab inguine protentus & prominens.

AST IMPORTVNAS] quæ me quodammodo à portu, & quiete excludunt: per quas mihi conquieſcere non licet: vt annot. ad Od. XVI. lib. 3.

NOVIS] nuper à Mæcenate inſtitutis.

HVC PRIVS ANGVSTIS] olim in Eſquiliis humabantur ſerui, cùm ſepulcris priuatis carerent: & plebeij homines ita tenues & egentes, vt non haberent, vbi ſepelirentur: & ſcurræ, & decoctores.

CAELLIS] in quibus habitabant ſerui M. Tull. Philipp. 2. *conchyliatis Cn. Pompeij periſtromatis ſeruorum in cellis lectos ſtratos videres.* Terentius Eunucho. *Cùm in cellulam ad te patris penum omnem congerebam clanculum.* Valerius Max. libr. 7. cap. 6. *Cellis ſeruilibus exſtructa corpora, & à paſtoralibus caſis collecta mancipia, &c.*

HOC MISERAE PLEBI] hoc (inquit) erat ſepulcrum commune miſeræ, id eſt, inopi & egenti plebi, quæ cùm priuatum & proprium monumentum, ſeu locum, vbi ſepeliretur, non haberet, communi & publico ei opus erat. dicti Puticuli, vbi plebs humilis & infima ſepeliebatur, locus ad Eſquilias, à putreſcendo, ſeu putendo, quòd ibi corpora mortuorum putiſcerent, ſeu putreſcerent.

82 SEPVLCRVM] ſepulcretum, ſic non vnum in Eſquiliis erat ſepulcrum, ſed plura. Quòd ſi vnum erat, nempe ſeruis & plebi commune, rectè & propriè dixit *ſepulcrum.* ſic Catullus eo carmine, in quo fratris ad Troiam mortui ac ſepulti interitum deplorat, *Troiam, commune ſepulcrum Europæ, Aſiæq; dicit.* ſic & Lucretius terram commune rerum omnium ſepulcrum lib. 5. *Omniparens, eadem rerum commune ſepulcrum.*

PANTOLABO SCVRRAE, NOMENT.] Mallium Pantolabum ſcurram: Caſſium Nomentanum nepotem numerat in miſera plebe, ſatyricè & vrbanè, quia rem ſuam familiarem conſumſerant, & in cinerem verterant. Eos autem ſæpe vellicat & carpit, vt Sat. 1. lib. 2. *triſti lædere verſu Pantolabum ſcurram, Nomentanúmq; nepotem.*

MILLE PEDES IN FRONTE, &c.] hæc erat formula verborum, quibus teſtatores ſignificabant, ſe certum loci ſpatium è ſuis agris excipere, quod & ſuis heredibus adimerent, & reip. ſeu alicui corpori, & vniuerſitati: ſeu libertis & familiæ ſuæ donarent, vt eſſet vel populi, & vniuerſitatis: vel familiæ ſepulcretum, *hoc monumentum heredes non ſequitur*, vel hæ litteræ H. M. H. N. S. quæ tantumdem valent. cuiuſmodi notæ, præterquàm quòd exſtant apud Probum

bum grammaticum de ſcripturis antiquis, reperiuntur etiam hodie in veteribus marmoribus, & lapidibus inciſæ, ex quibus quattuor hoc loco exempla proponam: vnum ex marmoreo monumento, quod Bononiæ vidi: alterum ex vno, quod Romæ: duo ex duobus Mutinenſibus, à me ex ſcripta. ſic igitur inſculptum eſt in Bononienſi. *Q. MANILIO. C. F. CORDO LEG. XXI. RAPAC. PRÆF. EQVIT. EX ACT. TRIBVT. CH IT. GALL. FAC. CVR. CERTVS LIB. IN AGR. P. XLIV. IN FR. P. XLIV. H. M. H. N. S.* (i. hoc monumentum heredes non ſequitur.) Sic in vno Mut. *CLODIA PLAVTILLA SIBI ET Q. VERCONIO AGATHONI, MARITO OPTIMO, ET LVCIFERÆ LIBERTÆ IN FR. P. XX. IN AG. P. XX. H. M. H. N. S.* ſic in altero. *C. STATIVS C. F. SALVIVS SIBI ET C. STATIO, C. FABIO RVSTICO, ET P. POMPONIO P. L. ANTEROTI POMPONIÆ P. L. OPTATÆ, POSTERIS'QVE EORVM F. L.* (id eſt, faciendum locauit) *IN FR. P. XVI. IN AG. P. XX.* quartum, quod eſt Romæ in æde D. Cæciliæ, indicauit mihi Fuluius Vrſinus, vir doctiſſ. & human. *DIIS MANIBVS SACRVM. MARIO L. LIB. HERMETI ET DOCETIÆ FASIDI MARIVS L. LIB. FELIX PATRONIS SVIS BENEMERENTIBVS DE SVO FECIT, ET SIBI, ET LIBERTIS, LIBERTABVSQVE SVIS, POSTERISQVE EORVM, ITA NE VMQVAM DE NOMINE FAMILIÆ NOSTRÆ EXEAT HOC MONVMENTVM. HOC MONVMENTVM HEREDES NON SEQVITVR. IN FRONTE LAT. PED. XX. ET DIG. II. IN AGR. LONG. &c.* Eadem autem eſt harum litterarum ſententia apud Probum, quem ſuprà commemoraui. H. M. AD. H. N. TRANS. id eſt, hoc monumentum ad heredes non tranſit. extat & hæc ſcriptura apud eundem non admodum diſſimilis. H. M. H. EX T. N. S. id eſt, hoc monumentum heredes ex teſtamento non ſequitur. Nemo autem (opinor) ignorat, ſepulcrorũ alia fuiſſe familiaria: alia hereditaria. Familiaria erant ea, quæ teſtator ſibi, & familiæ, id eſt, ſibi, & liberis, & libertis: hereditaria, quæ ſibi, & heredibus facienda curabat. non enim ſemper liberi ſcribebantur heredes, ſed interdum vel alieniſſimi. hæc igitur Horatij verba ſic explico. hîc, id eſt, in Eſquiliis, vbi nunc ſunt horti Mæcenatis, cippus erat defixus, & locatus in terra, qui verbis aut litteris quibuſdam inciſis ſignificabat, mille pedes agri Eſquilini ad ſepulturam plebis tribui: in fronte, id eſt, ea parte, quæ viam publicam attingebat, trecentos in agrum, id eſt, eam partem verſus, quæ ad agros coniunctos pertinebat, ne heredes hunc ſibi locum vendicarent, néve in hoc monumentum, heredum reliquiæ inferrentur. legendum autem *heredes monumentum ne ſequeretur:* non, vt vulgò, *ſequerentur.* Quidam putant iocum eſſe ex ambiguo in his verbis, *heredes monumentum ne ſequeretur,* & maximè in verbo *heredes,* quaſi ſignificet, locupleteis & homines, quibus venerint hereditates, in hoc ſepulcro non ſepeliri, ſed pauperes, nudos, inopes, atq; egenteis.

MONVMENTVM.] Monimenta, ſeu monumenta ſepulcrorum (inquit Varro) ſecundum viam ponuntur, quo prætereuntes admoneant & ſe fuiſſe, & illos eſſe mortaleis: ab eóque cetera ſcripta, ac facta memoriæ cauſa, monumenta dicta.

NVNC LICET ESQ. H. S.] nunc autem deſiit hic collis eſſe ſepulcretum, & habitatur, & ædificiorum pulchritudine ac magnitudine, & cæli ſalubritate gratus atque amœnus eſt.

ALBIS INFORM.] nonnulli codices antiqui habent, deformem. albis autem epithetum eſt oſſibus perpetuum, cuiuſmodi multa ſunt apud poëtas.

NON TANTVM] non tam. ſententia huius loci hæc eſt. quo quidem tempore non tantam mihi curam, tantúmque laborem afferunt fures, & feræ, quæ hunc locum vexare conſueuerunt, quantum ſagæ mulieres, & veneficæ, quæ carminibus, & venenis animos hominum immutant.

SVETAE] Sūetæ triſyllabum: vt *Sueuit* apud Lucret. lib. 9. *qui ferri quoque vim penetrare ſueuit.*

CARMINIBVS] cantionibus excantationibus, ἐπῳδαῖς.

VAGA LVNA] iam enim putabant, ſic [illegible] ſupr. Od. v epod. *Nox & Diana, quæ ſilentium regis, &c.* vagam autem dicit propterea quod nõ eſt rectas ſed obliquas, & vagus lunæ curſus. ideirco Virg. lib. 1. Æneid. *Hic canit errantem Lunam, ſoliſq; labores.* 83

SVCCINCTAM] expeditam. vt Satyr. 6. lib. 2. *Veluti ſuccinctus curſitat hoſpes.* ſimile eſt illud Virg. lib. 4. *Vnum exuta pedem vinclis in veſte recincta*

CANIDIAM] de qua, & in quam Od. v. epod. *Canidia breuibus implicata viperis Crineis & incomtum caput.* & Od. XVII. Et item Satyr. 1. lib. 2. *Canidia Albuci, quibus eſt inimica, venenum.* minuatur ἀντὶ κοινοῦ.

PASSÓQVE CAP.] sparso, non religato, neque in nodum collecto. Terent. Heaut. *capillus,*
passus, prolixus, &c. sic dicitur & *passis manibus*. Cæsar lib. 1. de bello Gall. *Eo mulieres imposue-*
runt: quæ in prælium proficiscenteis milites passis manibus flentes prosequebantur. Idem lib. 7.
matresfamiliás suos obtestari, & more Gallico passum capillum ostentare, liberósque in conspe-
ctum proferre cœperunt. Nonius, *Passum (præter alias significationes)* significat *extensum, pa-*
tens. Ennius, *Ægro corde, comis passis, &c.* vel *passis latè palmis*. locus est apud Nonium corruptus.

CVM SAGANA MAIORE.] Ex eo, quòd Saganam maiorem dicit, intellige, duas Saganas
fuisse, vnam maiorem, quæ hic describitur, alteram minorem. sic Satyra superiore, *qui se Vul-*
tum ferre negat Sosiorum ferre minoris.

SCALPERE] fodere aliud est sculpere.

PVLLAM DIVELLERE M.] diuellere, id est, discerpere, ac diripere, *mord.* i. dentibus, Pul-
lam autem, id est, nigram. Et verò nigra esse debet, cùm hæc sacra sint magica, & fiant diis in-
feris: qua de re alibi.

CRVOR] agnæ diuulsæ, ac dilaceratæ.

VT INDE MAN. ELIC. ANIM.] vt cruore mortuorum animas ab inferis excitarent. *in-*
de, id est, è fossa, vel potiùs, eruore. Maneis lacte, melle, & sanguine delectari, ex poëtarum Græ-
corum, & Latinorum lectione intelligere licet. Virg. Æneid. 3. *Inferimus tepido spumantia*
cymbia lacte, Sanguinis & sacri pateras. & lib. 5. *Ille è concilio multis è millibus ibat Ad tumu-*
lum magna medius comitante caterua. Hic duo rite mero libans carchesia Baccho Fundit hu-
mi, duo lacte nouo, duo sanguine sacro. ibid. *huc casta Sibylla Nigrarum multo pecudum te san-*
guine ducet. & ὀδυσσ. λ. Vlysses ad inferos descensurus, de Circes consilio primùm in fossam mel
cum lacte permistum, vinum, aquam infundit: deinde oueis aliquot mactat, ad quarum san-
guinem animas aduolanteis arcet gladio destricto, neque eas sinit de sanguine gustare, immò
ne accedere quidem prius, quàm Tiresiam conuenerit, & consuluerit de suo, & sociorum redi-
tu. verba Vlyssis sunt hæc, Αὐτὰρ ἐγὼ ξίφος ὀξὺ ἐρυσσάμενος παρὰ μηροῦ Ἥμην, οὐδ' εἴων νεκύων ἀ-
μενηνὰ κάρηνα Αἵματος ἆσσον ἴμεν πρὶν Τειρεσίαο πυθέσθαι. Tiresias autem statim, vt ad fossam lactis,
sanguinis, & ceterorum liquorum plenam accessit, Vlyssem orat, vt sese aliquantisper à fossa
auferat, gladiúmque abstineat, donec de sanguine biberit: quo impetrato, & sanguine hausto,
Vlyssem ea omnia edocet, quibus ille in patriam redeundi facultatem sit habiturus: sic Tire-
sias eodem loco. Ἀλλ' ἀποχάζεο βόθρου, ἄπισχε δὲ φάσγανον ὀξύ, Αἵματος ὄφρα πίω, καί τοι νημερτέα εἴ-
πω. Vmbræ autem aliæ præter Tiresiam, & eos Maneis, qui de Lethæo flumine non gustarant,
Vlyssem non agnouerunt, nisi post epotum sanguinem. sic enim Vlysses loquitur de Agame-
mnone eodem libr. Ἔγνω δ' αἶψα μ' ἐκεῖνος, ἐπεὶ πίεν αἷμα κελαινόν. Euripid. Hecuba. ἐλθὲ δ' ὡς
πίῃς μέλαν Κόρης ἀκραιφνὲς αἷμ', ὅ σοι δωρούμεθα Στρατός τε, κἀγώ. id est, accede autem vt bibas a-
trum puellæ sanguinem sincerum, quem tibi ego & exercitus donamus.

ELICERENT] excitarent, inuitarent, extraherent. Manes, animæ sunt à corporibus seiunctæ,
& quæ iam inferorum sedem incolunt.

LANEA ET EFFIGIES ERAT,] duæ (inquit) etiam erant imagines: vna lanea, altera ce-
rea. solebant autem mulieres, quæ veneficiis, & magicis artibus vtebantur, imagines adhibere
& cereas, vt is, quem amore sui capi vellent, instar ceræ mollesceret: & cretaceas, vt is se in a-
lias mulieres obfirmaret, atque obduresceret tanquam creta: & laneas, vt amore sui incende-
retur, atque inflammaretur non aliter, quàm lana. exemplum imaginis cretaceæ simul & ce-
reæ exstat apud Virgilium in Pharmac. *Limus vt hic durescit, & hæc vt cera liquescit Vno, eo-*
démque igni: sic nostro Daphnis amore. ceræ tantùm apud Theocr. εἰδ. β. Ὡς τοῦτον τὸν καρὸν
ἐγὼ σὺν δαίμονι τάκω, Ὣς τάκοιθ' ὑπ' ἔρωτος ὁ Μύνδιος αὐτίκα Δέλφις. id est, quemadmodum autem
hanc ceram ego cum dea liquefacio, sic continuò liquescat amore Daphnis Mindius.

MAIOR LANEA, QVAE POENIS, &c.] maior (inquit) erat lanea effigies, quàm cerea; ita
vt lanea inferiorem pœnis coërcere velle videretur.

CEREA SVPPL. STAB. SERVILI. VTQVE IAM P. M.] cerea (inquit) suppliciter sta-
bat, & seruilibus modis stabat, vt iam peritura. sic locus & intelligendus & legendus: errántque
vehementer, atque adeò planè cæcutiunt, qui legi volunt, vt quæ, &c. Nam si ita esset, deesset ver-
bum *erat*, seu *esset*.

HECATEN] Hecaten alij Iouis, & Iunonis, alij Iouis, & Cereris filiam esse volunt, ex furti-
uo concubitu procreatam: eámque primùm Nymphis à Ioue esse traditam, vt aleretur: dein-
de iam adultam Iunonis vnguentum, quo illa faciem inungere solebat, clam sustulisse, Euro-
pæque Phœnicis filiæ dedisse: quod cùm Iuno resciuisset, illámque insequeretur, vt in eam
animaduerteret: Hecaten in cuiusdam puerperæ thalamum sese contulisse, ibíque aliquantis-
per

per delituisse: inde ad homines quosdam, qui mortuum efferebant, confugisse, eáque per me- 84
diam funeris pompam dilapsa, Iunonem persequendi finem fecisse, atq; abiisse: Cabarnos au-
tem Cereris sacerdotes eam pauidam, & anxiam Iouis iussu recepisse, vt expiarent: Quod vt ef-
ficere possent, ad Acherusiam paludem detulisse: Ex eo natam opinionem, Hecaten esse vm-
brarum, Maniúmque dominam, atque arbitram: & ob eandem causam χθονίαν, id est, terre-
strem esse nominatam. Itaque Simætha illa apud Theocr. in Pharmaceutr. Daphnidis amore
flagrans, cúmque venenis, & carminibus, & ceteris magicis artibus ad se reuocare cupiens, ait
se Lunæ primùm, deinde Hecatæ laudes cantaturam, his verbis, τὶν γὰρ ποταείσομαι ἅσυχα δαῖμον,
τᾷ χθονίᾳ θ' Ἑκάτᾳ, τὰν καὶ σκύλακες τρομέοντι, &c. solebant præterea Hecaten in triuiis colloca-
re, quoniam rebus pollutis, & expiationibus præest. Tradunt etiam nonnulli, Iouis, & Pheræ
filiam fuisse, eámq; à matre in triuium proiectam esse: sed bubulcos, & pastores eam sublatam,
atq; exceptam aluisse: Iccircò triuia huic deæ sacra existimari. hæc ex Græcorum comm. He-
siod autem in Theog. (si modò Hesiodi est hoc poëma) Hecaten facit Persei, & Asteriæ filiam.

TISIPHONEN] vnam ex Furiis, inde appellatam, quòd cædeis vlciscatur. lege annot. ad il-
lum locum Od. 13. lib. 1. *Eumenidum recreantur angues.*

SERPENTEIS, ATQVE VIDERES INFERN] videres serpenteis, & canes infernas errare.
talis est Hecates, seu Triuiæ comitatus. sic Virg. Æn. 6. *visæq; canes vlulare per vmbram.* & Si-
mætha illa apud Theocr. ex canum latratu, & vlulatu Hecatæ aduentum, præsentiámque col-
ligit, his verbis, Θέστυλι, ταὶ κύνες ἄμμιν ἀνὰ πτόλιν ὠρύονται. ἁ θεὸς ἐν τριόδοισι. τὸ χαλκίον ὡς τάχος
ἄχει. i. Thestyli, canes nobis per vrbem vlulat. Dea est in triuiis. æs quàm celerrimè pulsa eodem
pertinet, quod ait Sophron in mimis, θύεται μὲν καὶ ἐν τῇ Ἑκάτῃ κύνας, ὅτι κύων βαύζων λύει τὰ φάσματα,
ὡς καὶ χαλκὸς κροτηθεὶς, εἴτε τι ἄλλο. i. Rheæ, & Hecatæ canes immolant, propterea quòd canis la-
trans Lemures fugat, ac dissipat, quemadmodum & æs pulsatum, aut aliquid tale.

LVNÁMQVE RVBENTEM] vel quòd eò interdum colore est, vt sup. Od. 11. lib. 2. vel ruben-
tem intellige αἰσχυνομένην, id est, erubescentem, propterea, quod eam talium facinorum, ac ma-
leficiorum puderet, vt declarat subsequens versus, *Ne foret his testis, &c.*

CAPVT INQVINER] τὴν κεφαλὴν Hellenismus. Latinè dixisset mihi caput inquinetur.

VENIANT] sic habent omnes ferè lib. vet.

FRAGILIS PEDIATIA] murato genere, & adiecto epitheto *fragilis*, Pediatij impudicitiam,
molitiémq; notat. fuisse autem hunc Pediatium equitem Rom. vnáque cum patrimonio pu-
dicitiam amisisse dicunt. huc videtur pertinere iocus ille à M. Tull. relatus lib. 2. de orat. *Est bel-
lum illud quoque, ex quo is, qui dixit, irridetur in eo ipso genere, quod dixit: vt cùm Q. Opimius
consularis, qui adolescentulus malè audisset, festiuo homini Egilio, qui videretur mollior, nec es-
set, dixisset: Quid tu Egilia mea? Quando ad me venis cum tua colu, & lana? Non pol, inquit, au-
deo. Nam me ad famosas vetuit mater accedere.* sic Catull. in Galliambo de Atti, Cybeles sacer-
dotes Gallas vocat, quia mulieribus, quàm viris, essent similiores.

FÚRQVE VORANVS] hūc Voranum Q. Lutatij Catuli libertum fuisse aiunt, adeò furacem,
vt cùm à nummulario quodam in furto deprehensus esset, nūmos ei substractos in calceos ab-
diderit.

ALTERNA] alternis sermonibus, alternatim.

ACVTVM?] Aristot. in problem. scribit mulieres, pueros, eunuchos esse ὀξυφώνους & cur ita
sit, causam affert. Itaque verisimile est, vmbras quoque, si loquerentur, ὀξυφωνοτάτας fore, id est,
acutissimam vocem missuras.

ET IMAGINE CEREA] ex imagine cerea, vel ob imaginem ceream in ignem coniectam.
in nomine *cerea* autem inest συνίζησις, seu συνίζησις, vt sup. admonuimus.

FVRIARVM DVARVM] furias vocat Canidiam, & Saganam veneficas. Canidia autem mu-
tato nomine Gratidia est, vt sæpe alibi admonuimus.

DISPLOSA] vtitur eodem nomine Lucret. lib. 6. de nube, ex qua fulmen erumpit, loquens:
*Tum perterricrepo sonitu dat missa fragorem. Nec mirum: cùm plena animæ vesicula parua sa-
pe ita dat pariter sonitum displosa repente.*

DIFFISSA NATE] corruptè legitur in quibusdam exemplar. *diffisa* vno s. cùm *diffissa* sit le-
gendum à verbo diffindo, id est, in multas parteis findo.

FICVS] ego Priapus è ficu dolatus: ego Priapus ficulnus.

CVRRERE] currere cœperunt: currebant, seu cucurrerunt. sic loquuntur & historici, & poë-
tæ, & oratores. Horat. Od. 5. epod. *Sub hæc puer, iam non, vt antè, mollibus Lenire verbis impias,*
sat. proxima infr. *Ridens dissimulare: meum iecur vrere bilis.* ibid. in princip. *Ire modo ocyus, in-
terdum consistere.* sat. 8. lib. 2. *Vertere pallor Tum parochi faciem.* sat. 3. eiusd. li. *illa rogare: Quan-
tane* & satyr. 6. *Currere per totum pauidi conclaue.* M. Tull. frument. *Instat Scandilius: posce-
re Recuperatores.* Idē de signis. *minitari absenti Diodoro, vociferare palam, lacrymas interdum*

vix tenere.ibid. *Iste vnumquodque vas in manus sumere,laudare,mirari.Rex gaudere,&c.*

CANIDIAE DENTEIS,&c.] id est,tum cuiuis videre liceret Canidiæ denteis non suos,sed alienos,& arte insitos:Saganæ autem comam πρόσθετον excidere.caliendrum alij aiunt esse comam πρόσθετον,id est,appositam,non natiuam. quæ declaratio huic loco cónuenit. Alij per caliendrum,capitis operimentum significari volunt,à Græco deflexum καλύπτηρ,seu potiùs καλυπτῆρα. Ego hac voce vtrumuis significari posse existimarim. nam etiam coma appositiria caput operit.Arnobius *falciculæ,claues,caliendra,fomites,talaria.*

85 VINCVLA] licia nominat Virgilius,in Pharm. *Terna tibi hæc primùm triplici diuersa colore Licia circundo.*

ARGVMENTVM SATYR. IX.

Describit cuiusdam, in quem fortè inciderat, impottunam & pertinacem garrulitatem: qua iactabundè quædam, nonnulla impudenter,omnia stultè deblaterans, diu inuitum detinuerit, & propemodum enecarit.

Ibam fortè via sacra,sicut meus est mos,
Nescio quid meditans nugarum,& totus in illis.
** Accurrit quidam notus mihi nomine tantùm,*
Arreptáq; manu, quid agis,dulcissime,rerum?*
Suauiter,vt nunc est,inquam:& cupio omnia,quæ vis.
Cum assectaretur:num quid vis? occupo,at ille,
Noris nos,inquit:docti sumus.hic ego:pluris
Hoc,inquam,mihi eris.miserè discedere quærens,
Ire modo ocyus:interdum consistere:in aurem
Dicere nescio quid puero.cùm sudor ad imos
Manaret talos,ô te,Bollane,cerebri
Felicem,aiebam tacitus.cùm quidlibet ille
Garriret:vicos,vrbem laudaret,vt illi
Nil respondebam:miserè cupis,inquit,abire,
Iamdudum video:sed nil agis:vsq; tenebo,
Persequar.hinc quò nunc iter est tibi? nil opus est te
Circumagi:quendam volo visere,non tibi notum:
Trans Tiberim longè cubat is prope Cæsaris hortos.
Nil habeo,quod agam:& non sum piger.vsque sequar te.
Demitto auriculas,vt iniquæ mentis asellus,
Cùm grauius dorso subiit onus.incipit ille.
Si bene me noui,non Viscum pluris amicum,
Non Varium facies.nam quis me scribere plureis,
Aut citiùs possit versus? quis membra mouere
Molliùs? inuideat quod & Hermogenes,ego canto.
**Interpellandi locus hic erat.est tibi mater.*
Cognati,queis te saluo est opus? haud mihi quisquam.
Omnes composui.*felices.nunc ego resto.*
Confice.namq; instat fatum mihi triste,Sabella
Quod puero cecinit,diuinâ mota anus vrnâ.
Hunc neq; dira venena,nec hosticus auferet ensis,
Nec laterum dolor,aut tussis,nec tarda podagra:
Garrulus hunc quando consumet cumque:loquaceis,

Si sa-

Si sapiat, vitet, simulatq; adoleuerit ætas.
Ventum erat ad Vestæ, quarta iam parte diei
Præterita: & casu tunc respondere vadato
Debebat: quod ni fecisset, perdere litem.
Si me amas, inquit, paulum hic ades. inteream, si
Aut valeo stare, aut noui ciuilia iura:*
Et propero, quò scis. dubius sum, quid faciam, inquit:
Tene relinquam, an rem. me sodes. non faciam ille:
Et præcedere cœpit. ego, vt contendere durum est
Cum victore, sequor. Mæcenas quomodo tecum?
Hinc repetit. paucorum hominum, & mentis bene sanæ.
Nemo dexterius fortuna est vsus. haberes*
Magnum adiutorem, posset qui ferre secundas,*
Hunc hominem velles si tradere. dispeream, ni*
Summosses omneis. non isto viuimus illic,
Quo tu rere, modo. domus hac nec purior vlla est,
Nec magis his aliena malis. nil mi officit vmquam,
Ditior hic, aut est quia doctior. est locus vni-
Cuiq; suus. magnum narras, vix credibile. atqui
Sic habet. accendis, quare cupiam magis illi*
Proximus esse. velis tantummodo: quæ tua virtus,
Expugnabis. & est qui vinci possit: eóq;
Difficileis aditus primos habet. haud mihi deero:
Muneribus seruos corrumpam: non, hodie si
Exclusus fuero, desistam: tempora quæram:
Occurram in triuiis: deducam, nil sine magno
Vita labore dedit mortalibus. hæc dum agit: ecce
Fuscus Aristius occurrit mihi carus, & illum
Qui pulchrè nosset. consistimus: vnde venis? &
Quò tendis? rogat: & respondet. vellere cœpi:
Et pressare manu lentissima brachia, nutans,*
Distorquens oculos, vt me eriperet, male salsus
Ridens dissimulare. meum iecur vrere bilis.
Certè nescio quid secretò velle loqui te
Aiebas, mecum. memini bene: sed meliori
Tempore dicam: hodie tricesima sabbata. vin tu
** Curtis* Iudæis oppedere? nulla mihi, inquam,*
Relligio est. at mi: sum paullo infirmior, vnus
Multorum: ignosces: aliàs loquar. huccine solem
Tam nigrum surrexe mihi? fugit improbus, ac me
Sub cultro linquit. casu venit obuius illi
Aduersarius: &, quò tu turpissime? magna
Exclamat voce: & licet antestari? ego verò*
Oppono auriculam: rapit in ius. clamor vtrinque:
Vndique concursus: sic me seruauit Apollo.

[illegible]

IBAM FORTÈ] Describitur hac satyra homo odiosè loquax, & molestus, iam antè à Theophrasto in libello, qui inscribitur [illegible]. magis philosophico more indicatus, ac demonstratus.

VIA SACRA] quæ ferebat ad forum Romanum, vel, vt vult Festus, à regia in arcem: sic autem appellata, quòd in ea fœdus ictum sit inter Romulum & Tatium. Od. 4. epod. *Videsne sacram metiente te viam.* & Od. 7. *Sacra cate natus via.*

NESCIO, QVID MED. NVGARVM] versus, nugas appellat, vt Catull. *Namque tu solebas meas esse aliquid putare nugas.*

ET TOTVS IN ILLIS,] sic habent omnes libri manuscr. non à vulg. abest copulatio &.

ACCVRRIT] sic habent omnes libri manuscr. Vatic. & ceteri.

ARREPTÁQ. MANV] non dixit *apprehensáq. manu*, aut simili quodam modo, sed *arrepta*, vt exprimat hominis impudentiam, & oris duritiem, & ingenium odio dignum.

QVID AGIS DVLC.] quid rerum agis, dulcissime Horati? inquit ille.

NVM QVID VIS? OCCVPO] cùm me affectaretur, ego præoccupans, num quid vis? id est, num quid est, quod me tua causa efficere velis? inquam. solebāt autem qui aliquo defungi, quíve aliquem à se dimittere honestè vellent, ita loqui. Terent. Eunucho. *Rogo numquid velit: Rectè, inquit, abeo.*

HIC EGO] tum, ego inquam, tanto pluris à me fies: tanto mihi eris carior.

MISERÈ DISC. Q. IRE MODÒ] ego, qui miserè cuperem ab eo discedere, modò celeriùs incedebam, modò consistebam, modò aliquid puero meo in aurem dicebam, loquaci illi non obscurè significans, aliquid mihi esse serij negotij, quod agerem. *misere* idem ferè valet, quod vehementer, vsq; ad miseriam. Terent. in Heaut. *Vt stultæ, & miserè omnes sumus religiosæ.* miserè religiosæ valet, supra modum religiosæ. simile est illud *miserè amare*, quod ferè æquale est illi, perditè amare. Theophrastus libello inscr. περὶ ἀδολεσχίας. ad hanc sententiam accommodatè, scribit oportere manibus dimissis, & quasi grallatoriis passibus taleis homines fugere quisquis velit sine febri esse. Difficile est enim (inquit ille) æquo animo cum iis versari, aut commorari, qui neque otium, neq; negotium discernunt. Verba Theophr. sunt hæc: περισείσαντα δὲ χρὴ τοὺς τοιούτους τῶν ἀνθρώπων διαράμενον ἀποπηδᾶν. ὅστις ἀπύρετος βούλεται εἶναι. ἔργον γὰρ συναρκεῖσθαι τοῖς μήτε χολὴν, μήτε σπουδὴν διαγινώσκουσιν.

IN AVREM] Dicere in aurem solemus, quæ ab aliis nolumus exaudiri. notus ille Homeri versus ὀδ. α. & alibi iteratus, ἄγχι σχὼν κεφαλὴν ἵνα μὴ πευθοίαθ' οἱ ἄλλοι, id est, admoto propiùs capite, ne alij exaudirent. sic Euripid. Ione, δεῦρ' ἔλθ'. ἐς οὖς γὰρ τοὺς λόγους εἰπεῖν θέλω. id est, huc ades. in aurem enim tecum loqui volo. M. Tull. Verr. de supplic. *atque eum vident sedere ad latus prætoris, & ad aurem familiariter, vt solitus erat, insusurrare.* Idem lib. 2. de Finib. *ad aurem admonere.* Virg. Æneid. 5. *& fidam sic fatur ad aurem.* Plaut. Trin. *Idque, quod in aurem, rex regina dixerit sciunt.*

CÙM SVDOR AD IMOS] sudor sua sponte, id est, nullo corporis labore antegresso, manans significat æstum, & perturbationem, & angorem animi, vt alibi annotabimus.

Ô TE, BOLLANE, CEREBRI FEL] aiunt hunc Bollanum ea animi libertate, ac simplicitate fuisse præditum, vt sine dissimulatione, quicquid sibi in quoque homine ineptum, insolens, odiosum videretur, reprehenderet, damnaret reiiceret ac respueret, nihílque, quod sibi molestum aut iniucundum esset, ab altero ferre soleret. *felicem cerebri* autem dixit eadem ratione, qua illi dicuntur, *integer mentis egregius animi sanus animi, &c.* quæ annotata sunt ad Od. 22. lib. 1. In oratione soluta diceremus hominem sanæ mentis, & cerebri felicis: vel sana mente, &c. potest etiam dici, Horatium imitatum esse Græcorum genus loquendi, μακαρίζω σε τῆς παρρησίας, ὦ τοῦ φρονήματος: vbi subintelligitur ἕνεκα.

VICOS] vicos vrbis Romæ, vt epist. ad Fuscum Arist. *Purior in vicis aqua tendit rumpere plumbum, &c.* significat, hunc loquacem nihil habuisse negotij serij, de quo cum Hor. loqueretur aut ageret, sed planè molestum, & odiosè garrulum fuisse.

VT ILLI NIL RESP.] id est, posteaquam illi nil respondebam: cùm illi nihil responderem. quo satis significabat Horatius, se eo defungi, & dissolui velle.

SED NIL AGIS] sed nihil assequeris, frustrà cupis effugere. inanem operam sumis.

VSQVE TENEBO] non te relinquam: perpetuò tibi affixus hærebo.

PERSEQVAR. HINC QVÒ NVNC] ita sunt hæc distinguenda, Persequar te quocumque iturus es. ab hoc loco autem quò te confers?

NIL OPVS EST TE CIRC] verba Horatij, hunc garrulum a se amandare & amoliri cupientis. nihil est opus, inquit, te circumire, & mecum longo itinere, & magno amfractu & flexu venire.

PROPE CAES. HORTOS] C. Cæsaris horti non longè aberant à flumine Tiberi, in ea regione vrbis, quæ Ianiculus appellabatur à veteribus.

NIL HABEO, QVOD] respondens molestus ait se vacuum esse, & impigrum.

DEMITTO AVRICVLAS,] demissæ auriculæ in iumentis significant defatigationem corporis, sensuúmque torporem; ac languorem. Itaque si quis ad homines transferens, dicat, aliquem demissis auriculis esse, significat, eum animo laborare, lãguere, demisso animo esse, quippiam ægrè ferre. Plat. lib. 10. de rep. Τὸ μὲν πρῶτον ὀξέως ἀποπηδῶσι, τελευτῶντες δὲ καταγέλαστοι γίγνονται, τὰ ὦτα ἐπὶ τῶν ὤμων ἔχοντες. id est. primò quidem celeriter exiliunt: ad extremum verò ridiculi fiunt, auriculas in humeros demittentes. supr. Od. 14. libr. 2. *Demittit atras bellua centiceps Aureis.*

VT INIQVAE MENTIS AS.] vt iniquo animo onus impositum ferens asellus. vel dic iniquæ mentis, id est, pigro ingenio. tales enim asini sunt. itaque inepti sunt ad equitem, seu sessorem vehẽdum. ex quo illud κίλλης ὄνος: de eo, qui sit ineptus ad munus aliquod administrandum. Est autem κίλλης, equus ephippiatus, & frenatus ad vehendum sessorem aptus, differens ab eo, qui cum altero iunctus est currus trahendi gratia. Videtur autem hoc prouerbium M. Tullius vsurpasse epist. 15. lib. 1[?]. ad Attic vt quidem locum illum legit Simeo Bosius Lemouix. Nam vbi vulgò legitur, Scytha ὄνος, ille coniectura ductus, & veteris scripturæ vestigia secutus, putat à Cicerone scriptũ esse. habes κίλλητα ὄνον. i. habes equum, quo veharis, tardum, tanquam asinum: vel habes saltem asinum, quo vehi possis, & qui tibi loco equi ephippiati esse possit: vel aliqua alia sententia est reconditior. nempe Atticum sua sponte ad proficiscendum esse tardiorem.

SVBIIT ONVS] it. o. nus, trochæus, seu tribrachus pro dactylo, vt sup. sat. 4. *Qui non defendit alio culpante.* & Od. 3. li. 2. *Cæca timet aliunde fata.* & sat. 3. lib. 2. *amator Exclusus, qui distat, agit vbi secum, &c.* VISCVM] sat. vlt huius libri. *& hæc vtinam Viscorum laudet vterque.* & sat. vlt. lib. 2. *Summus ego, & prope me Viscus Thurinus.*

QVIS MEMBRA MOVERE] saltare. Lucret. lib. 4. *Vt videantur Cernere saltanteis, & mollia membra mouenteis.*

INVIDEAT QVOD ET HERM.] ego ita bellè canto, vt vel Hermogenes ipse, qui cantor est optimus, mihi inuideat. Attende vt Horatius hunc garrulum ac molestum, faciat etiam arrogantem, atque ineptè, & gloriosè multa de se prædicantem.

INTERPELLANDI LOCVS] hic erat interloquendi (inquit Hor.) & sermonis interrumpendi locus. itaque quæsiui ab eo, materne eius viueret? cognatósne haberet? &c.

QVEIS] quibus tua salus est vtilis, ac necessaria? vel quibus tua opera opus est? quidam libri veteres habent ordine verborum conuerso, *quibus est te saluo opus?*

HAVD MIHI QV.] respondet garrulus, propinquum sibi superesse neminem, omneis à se esse compositos, id est, conditos & humatos.

OMNEIS COMPOSVI.] id est, omneis cognatos & propinquos meos condidi: seu omnium illorum ossa, & reliquias in vrna composui. Virg. lib. 1. Æneid. *nũc placida compostus pace quiescit* ibidem translatè, *Ante diem clauso componet vesper Olympo, &c.* Catullus propriè ad Malleum. *Quem nunc tam longè non inter nota sepulcra Nec propè cognatos compositum cineres, &c.* 88

FELICES] mortuos appellant Græci μακαρίτας. vel κατ' εὐφημισμὸν, id est, boni ominis causa, quemadmodum iidem Furias Eumenidas vocant: vel quasi beatos, & omnibus calamitatibus, & miseriis humanis defunctos, ac liberatos. Iccircò putant nonnulli hæc esse coniunctim legenda: *omneis composui feliceis.* à quibus dissentio, arbitrórque Horatium respondere, illos esse, vt mortuos, feliceis, quippe quorum aureis huius hominis non ferenda loquacitas non sit amplius verberatura: atque ob eam causam nunc verè dici posse feliceis. i. μακαρίτας, non eo solùm nomine, quòd mortui, sed quòd maxima molestia, nẽpe huius loquacitate, defuncti sunt. Theocr. Φαρμακὶς καὶ ἁ Θευχαρίλα Θρᾷσσα τροφὸς ἁ μακαρῖτις Ἀγχίουρος ναίοισα κατεύξατο. i. & me Theocharila Thracia nutrix: felix. i. quæ mortua est, hic in propinquo habitans, orauit, &c. Lucian. περὶ πένθους. ἰᾶσιν ἀναπαύεσθαι τοὺς τῶν μακαριτῶν δαίμονας. i. finito quiescere feliceis, id est, mortui genios. Verum autem mortui, felices ac beati dici possint, nécne, disputat Aristot. lib. 1. de moribus ad Nicom. PVERO] tùm, cùm puer essem.

DIVINA VRNA] sortibus in vrnam coniectis, quibus diuinantur, id est præsentiuntur, & prædicuntur futura: de quibus disputans M. Tull. de diuinat. lib. 2. ait totam rem esse inuentam fallaciis aut ad quæstum, aut ad superstitionem, aut ad errorem.

HVNC] puerum Horatium. sunt etenim verba anus Sabinæ ex sortibus Hor. sua fata canẽtis.

LATERVM DOLOR] πλευρῖτις. M. Tull. lib. 2. de or. ad Q. fr. *diéq; septimo est lateris dolore consumptus.* Hor. sat. 3. lib. 1. *Vt solet in cor Traiecto lateris miseri, capitísq; dolore.* de lateris doloribus lege Corn. Cels. lib. 4. cap. 6. TVSSIS] βήξ inf. sat. 5. lib. 2 *si quis Fortè coheredum senior malè tussiet.* De tussis generibus, & remediis lege Corn. Celsum lib. 4. cap. 4.

AVT TARDA POD.] Nodosam appellat epist. 1. lib. 1. de articulorum dolorib. in manibus & pedib. idem Celsus lib. 4. cap. 24.

GARRVLVS HVNC QVANDO, &c.] quando, id est, quandoquidem, seu quoniam homo garrulus hunc quouis tempore consumet. Porp. & Acr. *quando consumet cunque* dictum esse volunt κατ᾽ ἴμῆσιν, cùm vox *quandocumque* huic loco nullo modo conuenire possit, nisi absolutè accipias pro quouis tempore. *cumque* igitur, si separatim accipias, idem valebit, quod *quandocumque* absolutè, seu quouis tempore, vt Od. 32. libr. 1. *Dulce lenimen mihi cumque salue Ritè vocanti.* & ita Lucret. lib. 4. *Omne genus quoniam passim simulacra feruntur, Partim sponte sua, quæ fiunt aëre in ipso, Partim quæ variis ab rebus cumque recedunt:* nisi si quis apud Lucret. particulam *cumque* cum prouocabulo *quæ* coniungendam esse dicat.

AD VESTAE] ædem, vt M. Tull. lib. 6. epist. ad Att. *atqui nihil habuit inscriptum nisi censor, ea statua, quæ ad Opis apertè posita in excelso est.* Catull. de Vari scorto, *volo ad Serapis ferri mane.* Terent. Adelph. *vbi ad Dianæ veneris, ito ad dexteram.* Iterum M. Tull. pro Cluent. *sicut in statuis inauratis, quas ad Iuturnæ posuit.* Idem ad Att. lib. 14. *Rapinas scribis ad Opis fieri.*

QVARTA IAM PARTE D. P.] id est, hora tertia diei præterita. singuli enim dies in duodecim horas inæqualeis diuiduntur.

VADATO] ei, cui vadimonium promiserat: ei, qui se in ius vocauerat, vadibus acceptis. nam vadari est in ius vocare, vadibus, id est, fideiussoribus acceptis. M. Tull pro Quinctio, *hic hominem in præsentia non vadatur: ita sine vadimonio disceditur.* ibid. *debere tibi dicis Quinctium: procurator negat: vadari vis, promittit: in ius vocas, sequitur: iudicium postulas, non recusat.* sunt autem vades, qui promittũt suo periculo aliquem vadimonium obiturum, ita, vt, si ille non obeat vadimonij diem, vas æstimationem litis subeat, ac sufferat, quemadmodum suprà annot. ad sat. 1. vel breuius, (vt Varro) *vas appellatus, qui pro altero vadimonium promittebat.* omninò vas interdum videtur simpliciter pro sponsore vsurpari, vt M. Tull. epistol. ad Brut. *Maximo autem cum hæc scribebam, afficiebar dolore, quòd, cùm me pro adolescentulo, ac pene puero resp. accepisset vadem, vix videbar, quod promiseram, præstare posse.*

SI ME AMAS] vocalis e hîc non solùm non eliditur: verùm etiam corripitur, tametsi longa sit, vt suprà annot. ad Od. 11. epod. sunt autem huius loquacis verba.

INTEREAM, SI] responsio Hor. omnia facientis, vt hunc loquacem à se abigat: sed frustrà.

STARE] in iudicio, seu in iure. non satis validus vt in iure multas horas stare possim.

ET PROPERO, QVÒ SCIS] ad Cæsaris hortos, vt suprà dixit.

AN REM] litem, siue causam: vnde rei sunt appellati, quorum res agitur. vide Festum, & Ciceron. in lib. 2. de orat. ídque duobus locis.

ME SODES] me relinque, amabo te, inquit Horatius, potiùs quàm rem, id est, causam tuam. *sodes* pro si audes, inquit M. Tull. perf. Or. infrà epist. 7. *vescere sodes.*

SEQVOR] victorem, videlicet garrulum. nã superiora illa sic sunt distinguenda: *vt contendere durum est Cum victore,* id est, cum pertinaci, qui me odio vicit, vt suprà saty. 7. *atque odio qui posset vincere regem.*

MAECEN. QVOMODO TEC. HINC R.] sermonem intermissum ab hoc principio repetit his verbis. Quomodo tecum agit Mæcenas? quomodo se aduersus te gerit? qualem sese erga te præbet Mæcenas?

89 PAVCOR. HOMIN.] respondet Hor. Mæcenas paucorum est hominum, id est, paucis hominibus familiaris est, paucos homines in cõsuetudinem, & familiaritatem suam recipit: paucis hominibus patet ad Mæcenatem aditus, & familiaritas. sic Terent. Eunuch. *Immò sic homo est, perpaucorum hominum. GNATHO. immo nullorum est si tecum viuit.* Cicero fragment. lib. de fato. *Cùm autem Scipio vnum & alterum ex iis, qui eum salutatum venerant, inuitasset, pluresque etiam inuitaturus videretur: in aurem Pontius: Scipio, inquit, vide quid agas: acipenser iste paucorum hominum est.* refert Macrob. lib. 3. Saturnal. cap. 16.

NEMO DEXTERIVS F.] verba loquacis. fortunatus (inquit) fuisti in eo, quòd te Mæcenas admisit in amicorum suorum numerum.

ADIVTOREM] συνεργὸν, συμπαραστάτην, συλλήπτορα.

FERRE SECVNDAS] parteis subire. id est, qui tibi secundus esse, seu inseruire posset. qui dicantur histriones primarum & secundarum partium, dicemus ad illum locum, *vel partes mimum tractare secundas,* epist. 17. ad Lollium 2. lib. 1.

HVNC HOMINEM] me δεικτικῶς. pergit autem loqui garrulus. hunc versum in omnibus libris excusis, præpostera verborum positura deprauatum, restitui, ex auctoritate omnium librorum manuscr.

TRADERE] commendare. vide annot. ad epist. ad Claud. Neron. lib. 1.

SVMMOSSES OMNEIS] omneis, qui tibi obstant, & qui te antecedunt gratia apud Mæcen. iudum perculisses, aut certo loco depulisses. Od. 10 lib. 2. *informeis hiemes reducit Iupiter; idem*

dem Summouet. Quemadmodum in diuitum, & potentiorum virorum domibus familiares, & comites diuitis inter se æmulentur, & alter alterum euertere conetur, pulchrè describit Lucianus in lib. περὶ τοῦ μὴ ῥᾳδίως πιστεύειν τῇ διαβολῇ, his verbis, πάντες οὖν ἀλλήλοις ὀξὺ δεδόρκασι, καὶ ὥσπερ οἱ μονομαχοῦντες, ἐπιτηροῦσιν εἴ που τι γυμνωθὲν μέρος θεάσαιντο τοῦ σώματος, καὶ πρῶτος αὐτὸς ἕκαστος εἶναι βουλόμενος παρωθεῖται, καὶ παραγκωνίζεται τὸν πλησίον καὶ τὸν πρὸ αὐτοῦ εἰ δύναιτο, ὑποσπᾷ, καὶ ὑποσκελίζει, &c. id est, omnes igitur acutè intuentur, &, quemadmodum qui singulari certamine inter se depræliantur, obseruant si quam partem corporis nudam, atque apertam cernere queant: & vnusquisque primus esse volens, pellit, & cubito trudit vicinum, eúmque, qui antecedit, si potest percellit, & supplantat, &c.

NON ISTO VIVIMVS] respondens Horat. Nulla est (inquit) in familia Mæcenatis talis æmulatio, nulla obtrectatio, nullæ insidiæ, nulla inuidia.

NEC MAG. HIS ALIENA MALIS] æmulatione, obtrectatione, inuidia, criminationibus occultis, insidiis, & calumniis. quorum malorum plenæ sunt potentiorum virorum, & principum aulæ.

NIL MI OFFICIT VMQ.] libri manuscr. aliquot habent, *nil mi officit, inquam.*

MAGNVM NARRAS] hæc dicuntur à garrulo. magnum est id, quod narras.

ATQVI, SIC H.] respondentur hæc ab Hor. etiam si hoc, quod dico, magnum tibi, & propè incredibile videatur, sic est tamen. quidam libri veteres habent *atquin.*

ACCENDIS] verba garruli. incendis me (inquit) studio, & cupiditate talis familiaritatis.

VELIS TANTVMMODÒ] satis est te hoc velle, inquit Horat. virtute enim tua facilè apud Mæcenatem, honestissimum locum obtinebis, omnesque difficultates superabis, & perfringes. Iam verò obseruatione dignum est hoc loquendi genus, *quæ tua virtus, expugnabis*: quod tantundem valet, quantum, si diceret, ea est tua virtus, vt facilè sis expugnaturus: vel ea, qua præditus es, virtute, facilè ad Mæcenatis amicitiam peruenies. sic sæpe loquitur M. Tull. vt epist. ad Rufum lib. 5. *tamen, qua tua est suauitas, quique in me amor, nolles à me hoc tempore æstimationem accipere.* Idem ad Trebat. lib. 7. *Moriar ni (quæ tua gloria est) puto te malle à Cæsare consuli, quàm inaurari.* Idem pro Sylla, *Quæ si de vno me cogitasset, qua mollitia sum animi, ac lenitate, numquam me hercle illius lacrymis ac precibus restitissem.* Idem pro Cœlio, *Genus orationis, facultatem, copiam sententiarum, atque verborum (quæ vestra prudentia est) perspexistis.* Idem ad Att. lib. 7. *& si esset factum, (quæ tua est humanitas) ascripsisses.*

HAVD MIHI DEERO] loquitur hæc garrulus. non mihi (inquit) deero, id est, omnem diligentiam adhibebo, vt eò perueniam. non prætermittam facultates eò perueniendi, quæ sese mihi offerent. quid sit, deesse sibi, diximus ad sat. 4. huius lib. ibi. *neque enim cùm lectulus, aut me Porticus excepit, desum mihi.*

TEMPORA QVAERAM] καιροδοκήσω, καιροφυλακτήσω: tempus aucupabor, seu obseruabo, seu, vt Liuius, captabo.

NIL SINE MAGNO VITA L. D.] sententia est multorum veterum scriptis celebrata. Pind. ὠδ. ε. ὀλυμπ. αἰεὶ δ' ἀμφ' ἀρεταῖσι πόνος, δαπάνα τε μάρναται πρὸς ἔργον κινδύνῳ κεκαλυμμένον. id est, semper autem ob virtutes labor suscipitur, & sumtus fit in rem cum periculo coniūctam. Idem ὠδ. ι. ibid. ἄπονον δ' ἔλαβον χάρμα παῦροί τινες: id est, lætitiam sine labore pauci ceperunt. Sophocl. in Electr. πόνου τοι χωρὶς οὐδὲν εὐτυχεῖ: id est, sine labore nihil fortunatum est. Hesiodus, Τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν Ἀθάνατοι, &c. noti enim sunt versus: & profert eos M. Tull. lib. 6. epist. ad familiar. epist. ad Leptam. i. *Virtutem dij immortales sudore parari. Atque labore volunt.* protulimus & supr. Od. 24. libr. 3. ibi, *Virtutisque viam deserit ardua:* seu *arduam.* Sed videtur Horat. ex Epicharmo potiùs, quàm è quouis alio expressisse. sic enim ille, τῶν πόνων Πωλοῦσιν ἡμῖν πάντα τἀγαθ' οἱ θεοί. id est, dij nobis omnia bona laboribus vendunt. Sic & Phocylides, οὐδὲν ἄνευ καμάτου πέλει ἀνδράσιν εὐπετὲς ἔργον. Cum his congruunt & illa Virgiliana libr. 1. Georg. *pater ipse colendi Haud facilem esse viam voluit: primúsque per artem Mouit agros, curis acuens mortalia corda: Nec torpere graui passus sua regna veterno.* & prouerbium illud à Platone vsurpatum lib. 6. de Rep. Τὰ καλὰ τῷ ὄντι χαλεπά: id est, quæ pulcra sunt, planè sunt difficilia. Contrà qui mollia quærunt, & sequūtur, ferè dura reperiunt, vt admonet Epicharmus, his verbis, quæ mendosa leguntur apud Xenoph. lib. 2. ἀπομνημ. ὦ πονηρὲ μὴ τὰ μαλακὰ μῶσο, μὴ τὰ σκλήρ' ἔχῃς, sic autem sunt emendanda, ὦ πονηρὲ μὴ τὰ μαλακὰ μώεο, μὴ τὰ σκλῆρ' ἔχῃς: id est, ô infelix, ne tu mollia quære, ne dura habeas.

HAEC DVM AGIT] hæc dum loquitur, sic habent omnes ferè lib. vet. vnus & item alter, *Hæc dum ait*, quos non sum secutus neque id temerè. nam qui loquitur, agit. præterea sic locutus est sat. 3. lib. 2. *amator Exclusus qui distat, agit vbi secum, eat, at non, &c.* FVSCVS ARISTIVS.] ad quem exstat Hor. epist. lib. 1. hoc princip. *Vrbis amatorem Fuscum saluere iubemus.*

ROGAT] Aristius: & à me rogatus, vnde veniret, & quò tenderet, vicissim respondet.

VELLERE COEPI] significans me cupere ab hoc garrulo eripi.

PRESSARE] sic restitui ex auctoritate cod. duor. Vatic. & Rainutij Card. Don. Torn. Clericani, Nicotiani, ceteris.

LENTISSIMA BRACHIA] quid sibi vult vox *lentissima*? an mollissima? an potiùs præstationem minimùm sentientia? aut certè ita lenta, vt sentire non viderentur?

NVTANS, DISTORQ. OC.] innuens ei, & oculos huc, & illuc mouens, *διανεύων*, obscurè & tacitè admonens, vt me eriperet. vide annotationem ad illum locum, *Deme supercilio nubem*, epist. 18.

MALÈ SALSVS R. D.] nimiùm salsus, vel in meam fraudem salsus, dissimulabat se intelligere quid vellem.

MEVM IECVR VR. B.] iecur vrebat. atqui iecur, sedes bilis non est, sed libidinis vt annot. sup. ad Od. 13. lib. 1.

CERTÈ NESCIO QVID] hęc dicebat Horat. Fusco, vt per speciem colloquij secreti hoc garrulo defungi posset.

MEMINI BENE] respondet Fuscus planè aliud, quàm cupiat Horatius, idque dedita opera, cum eo perfacetè, & perurbanè iocans, vt is magis, ac magis ab hoc garrulo vrgeatur, & pæne dicam, enecetur.

HODIE TRICESIMA SABBATA] Sabbata dicunt Latini numero multitudinis, vt cetera dierum festorum nomina, Saturnalia, Floralia. Palilia. Faunalia, Terminalia, tricesima autem appellantur fortassis à dierum numero, quibus menses constant. quamuis enim Iudæorũ menses cum lunæ cursu congruentes, vicesimo nono quoque circiter die compleantur, tricenarius tamen numerus rotundior, & aptior erat versui, quàm vicenarius nouenarius. Quinetiam dici potest, Iudæorum menseis cũ lunę cursu congruisse, & tamen triginta diebus constitisse, quemadmodum & Atheniensium. credibile est autem primà cuiusque mensis Sabbata, Iudæis fuisse religiosissima. Iam verò ne illud quidem dubium est, quin plerique etiam Latini ac Romani, temporibus illis Iudæorum religionem, ac cæremonias coluerint. sed cùm hæc explicatio mihi non satisfaceret, Iudæum quendam de suis Sabbatis, & de annorum, mensiúmque suorum ratione consului. ex iis, quæ mihi respondit, collegi, tricesima Sabbata ea esse intelligenda, quæ ab iis maxima religione coluntur, atque obseruantur: quo die agnum immolant, seu mandũt potiùs, & comedunt. quod Sabbatum, vt (barbarè loquar) tricesimum est ordine, si Sabbata à principio anni numeres. annus enim apud illos initium capit a mense Septembri. Alij per tricesima Sabbata, neomeniam significari volunt: quæ feriæ tricesimo quoque die mensis redeunt. Iam quòd Plutarch. συμποσ. E. [illegible] putat Sabbata dicta à voce Bacchantium σαβοῖ, ignoratione linguæ Syriacæ, errat. dicta sunt enim Sabbata à verbo sabbat, quod valet cessare, & feriatum esse.

VIN' TV CVRTIS IVD. OPP.] id est, vin' tu Iudæorum religionem contemnere, irridere, ac pro nihilo putare? oppedere est ventris crepitum in alterius odium, & contumeliam edere: quod dicunt Græci *καταπέρδειν*, & *ἀντιπαρδεῖν*. Aristoph Pluto, *ἐν τῇ πενίᾳ ἀντιπαρδεῖν*, id est, paupertati oppedere. Idem νεφέλ. *καὶ βούλομαι ἀντιπαρδεῖν πρὸς τὰς βροντάς*.

CVRTIS] sup. sat. 5. *apellas* nominauit: quod tantundem valet: vt quidẽ vulgus explicat. nam illic admonuimus de Scaligeri sententia, Apellam Iudæi alicuius, qui tum viueret, nomen proprium fuisse. *Curtos* igitur Iudæos intellige, recutitos, verpos, *ἀπεψωλημένους*. Curtos autem appellat, quòd pellem eam, quæ glandem caudæ salacis tegit, habeant circumcis[illegible], & quasi decurtatam, sic ferè sat. 6. mulum curtum dixit, cui cauda esset breuior, & decurtata, non hæc salax, sed illa, quæ nateis operit. quamquam in illa satyra quidam mulum, curtum volunt esse dictum, cui non esset integra pellis, sed quadam parte lacera, & detrita: cum quibus non pugnabo.

NVLLA MIHI (INQVAM RELL.] multis locis perspicuè ostendit Horatius, se omneis religiones contemnere.

AT MI. SVM PAVLLO] at mihi (inquit Aristius) religio est aliqua: ego religionibus aliquantum sum deditus: aliquanto sum superstitiosior.

VNVS MVLTORVM] vnus è multis, epistola ad Numicium lib. 1. *Vnus vt è multis populo spectante referret Emtum mulus aprum*. & infrà sat. 10. *Vnus viuorum*, neque verè iis assentior, qui putant dictum esse ab Horatio, *Vnus multorum*. pro eo, quod Græci dicunt, *εἷς τῶν πολλῶν*, id est, vnus è plebe, seu vnus è vulgo. sed arbitror esse positum pro illo *εἷς πολλῶν*, id est, ego vnus egregiè præter ceteros.

HVNCINE SOLEM TAM NIGR.] loquitur Horatius, suum casum deplorans *nigrũ solem* pro die

pro die infausto, tristi, & inauspicato dixit: quemadmodum diem atrum veteres appellabant ad res gerendas ineptum, & nefastum: quales erant Kalendę, Nonæ, Idus, quod his diebus imperatores infeliciter rem gessissent. Catullus contrà *soles candidos* vsurpauit, pro diebus lætis, optatis, & iucundis, vt carm. ad seipsum. *Miser Catulle desinas ineptire, Et, quod vides perisse, perditum ducas. Fulsere quondam candidi tibi soles, &c.* & Prop. lib. 2. *O me felicem, nox o mihi candida, & ô tu Lectule delicijs facte beate meis.* & Tibull. *aurorã cãdidam* lib. 1. eleg. 3. *Hoc precor hunc illum nobis auroram nitentem Luciferum roseis candida portet equis.* vide ann. ad Od. 36. li. 1.

SVREXE] id est, surrexisse: vt sup. *crepsemus*, pro erepsissemus, sat. 5. ad quem locum lege, si tibi lubet, quæ annotauimus.

SVB CVLTRO LINQVIT] id est, in extremo discrimine ductum à victimis iamiam mactãdis. Tale ferè illud est apud Homerum ἰλιάδ. κ. ἐπὶ ξυροῦ ἵσταται ἀκμῆς: id est, in acie nouaculæ stat.

ET LICET AMTESTARI?] huius loquacis aduersarius quærit a me, vtrùm sibi liceat me testem in eum sumere, nécne? id est, an ego passurus sim illum meo testimonio vti. est enim amtestari vnum aliquem ex iis, qui assunt, prehensa auricula, testem sumere. quo facto licebat ei, qui vadibus acceptis quempiam in ius vocasset, manus ei iniicere, eúmque in ius rapere. Quòd si quis non amtestatus, manu iniecta aduersarium suum in ius raperet, iniuriarum actione tenebatur. Plautus in Persa, SATVR. *age, ambula in ius leno.* D. *Quid me in ius vocas?* S. *Illic dicã apud prætorem. sed ego in ius voco.* D. *nonne amtestaris?* S. *tuan' ego causa carnifex Quoiquã mortali libero aureis atteram, Qui hic commercaris ciuis homines liberos?* idem declarat lex xij. tabul. quamquam deprauata sit, neque facile sit eam restituere. Hæc igitur verba legis videntur fuisse, *SI VIS VOCATIONI FVAT, AVT SI TE IN IVS VOCANTEM NON SEQVATVR AMTESTATVS EM CAPITO*, seu, *IN IVS EM RAPITO.* Turn. sic restituendam putat, *SI IN IVS VOCAT NI IT, AMTESTATVS MANVM INIICITO, AVREM ANTESTATI CAPITO.* compositum autem est hoc verbũ ab *am*, quod in compositione valet *circum*, & *testari*. quamquam Priscian. aliter lib. 8. proferens illud Liuij Andron. *Impubes libripens esse non potest, neque antestari*, vult enim Latinum *amtestari*, Græco illi ἀντιμαρτυρεῖσθαι respõdere. sed errat. Vsus est & M. Tullius hoc verbo in Miloniana.

EGO VERÒ OPP. AVRIC.] ego præbeo illi auriculam, vt me testem sumat.

RAPIT IN IVS] garrulum *rapit* autem vim significat, & acrius est, quàm *ducit*. rapere autem in ius suum aduersarium hic licet litigatori, quia amtestatus est. alioqui non liceret, vt diximus. sic sat. 3. lib. 2. *Cùm rapies in ius malis ridentem alienis.* Plaut. Asinar. *Nam vidi huncipsum abducere, & rapere in ius Exærambum.* Idem Aulull. *Iam quidem ad Prætorẽ hercle te rapiam: & tibi scribam dicam.* Ad prætorem trahere autem, & in ius trahere, idem valere, sciunt qui pandectas iuris ciuilis vel extremis digitis attigerunt. Ius enim significat etiam tribunal, aut certè locum, vbi prætor ius dicit.

SIC ME SERV. AP.] quidam hæc referunt ad Apollinis statuam eburneam, quæ posita erat in foro Augusti, vt significet Horatius, se rapto tandem in ius aduersario, quasi beneficio forensis Apollinis liberatum esse: à quibus dissentire nolim. habebatur enim deus ἀλεξίκακος & ἀποτρόπαιος Apollo, id est, malorum depulsor, & seruator. sed tamen credibile est, Horatium vna opera ad illum Homeri locum respexisse, vbi Ænean cum Achille congressum eripit Apollo. versus sunt hi ἰλιάδ. υ. τὸν δ' ἐξήρπαξεν Ἀπόλλων Ῥεῖα μάλ', ὥστε θεός, ἐκάλυψε δ' ἄρ' ἠέρι πολλῇ, id est, hunc autem valde facilè eripuit Apollo, vt deus. multa autem caligine obtexit. sic & ἰλιάδ. γ. Paridem, qui Menelaum ad singulare certamen prouocarat, ab eóq; pæne victus, atque ad naueis pertractus erat, eripit Venus. τὸν δ' ἐξήρπαξ' Ἀφροδίτη Ῥεῖα μάλ', ὥστε θεός, ἐκάλυψε δ' ἄρ' ἠέρι πολλῇ, id est, eum autem eripuit Venus valde facile, &c.

ARGVMENTVM SATYR. X.

Hac satyra respondet iis quos offenderat suprà, satyra quarta, cùm Lucilij versus reprehenderet, ac suæ reprehẽsionis rationem reddit, quã eam fuisse iustam ostendit.

NEmpe incomposito dixi pede currere versus
Lucili. quis tam Lucili fautor ineptè est,

initium capit à voce *Nempe*, putauit hîc aliquid desiderari, cùm planè nihil desideretur. Neque est quòd quemquam moueant veteres libri, si qui hos versus habent. Nam pluresis libros producere testeis possum, in quibus non reperiuntur. Præterea si in omnibus libris antiquis reperirentur, non tamen iccircò necesse haberem fateri esse huius poëtæ germanos versus. Nam nullus ferè est liber Latinus manuscr. qui annos quadringentos superet. At hos alienos versus, puto annos abhinc quadringentos esse factos, aut suprà. Non est igitur mirum, si in veteribus libris reperiuntur. Inest autem multo plus leporis & venustatis in talibus principiis, præcisis (inquam) atque abruptis, quàm planis, atque integris, propterea quòd quædam relinquuntur auditori, seu lectori potiùs, subintelligenda, quæ subintelliguntur concinniùs, quàm à poëta exprimerentur. Hæc enim scilicet sunt subintelligenda. Quid est quamobrem tam grauiter accuser? aut quid est quòd ita de me querantur homines? *nempe incomposito, &c.* id est, planè fateor, me dixisse Lucillij versus esse incompositos, &c. Versus autem, quos dixi, sunt hi, si quis fortè eos requiret.

Lucili, quàm sis mendosus, teste Catone
Defensore tuo peruincam: qui malè factos
Emendare parat versus. hoc lenius ille,
Quo melior vir est, longè subtilior illo,
Qui multum puer & loris, & funibus vdis
Exoratus, vt esset opem qui ferre poëtis
Antiquis posset contra fastidia nostra,
Grammaticorum equitum doctissimus. vt redeam illuc:
Nempe incomposito, &c. Hos versus si quis non videt non esse Horatianos, in his litteris parùm videt. Primus versus in plerisq; libris antiquis habet, *Lucili quod sis mendosus.* Quartum nemo non videt claudicare. desinat autem claudicare, & rectò stet talo, si sic legatur, *Quo melior vir is est.* Quintus in quibusdam aliis libr. antiquis ita legitur, *Qui paullum puer, &c.* In sexto quædam exemplaria habent, *Exhortatus.* Septimus hoc habet initium in quibusdã *Ambiguis posset.* Octauus legitur in quibusd. libr. *Romanorum equitum, &c.* Ego igitur hos versus ἀθετῶ, & delendos censui: quin etiam edi verui, vt suppositios & adulterinos. mihi assentiuntur Io. Auratus. M. Antonius Muretus. Simeo Bosius. Io. Passeratius.

QVOD SALE MVL. VRB. DEFR. CH. L.] idem, quòd falsè & vrbanè ciuium Romanorum vitia notarit, eadem satyra laudatur, nempe illis versibus, *Hinc omnis pendet Lucillius hosce secutus, Mutatis tantùm pedibus, numerísque facetus.* non dixit *salibus*, sed *sale*, vt esset tota ἀλληγορία. quòd si salibus dixisset, translatio fuisset in verbo *defricuit.* quamquam negari non potest, salem etiam in numero singulari, vrbanitatem, & dicta salsa significare. Præterea vrbem posuit pro ciuitate, seu ciuibus.

NAM SIC ET LABERI MIM.] nam si propterea quòd vrbanè, & facetè vitia reprehendit Lucillius, habẽdus esset in numero bonorum poëtarum, eadem ratione Laberij mimi quoque essent in bonis poëmatis numerãdi. fuit autem Laberius, mimorum scriptor dicacissimus, ac maledicentissimus: à Iulio Cæsare tamen donis auctus, & annulo aureo ornatus. M. Tull. ad Trebat. scribens, significat, esse metuendum, ne, si diutius ille cum Cæsare commoratus, ab eo rediret inanis, derideant eum Laberius, & Catullus. his verbis. *Sin frustra diutius afueris, non modo Laberium, sed etiam sodalem nostrum Valerium pertimesco. mira enim persona induci potest Britannici iurisconsulti.*

ERGO NON S. EST RIS. DID.] non est igitur satis auditoris os risu dilatare. i. auditori risum profusum mouere, quamuis insit in hoc etiam quædam virtus: sed opus est, &c. breuitas desideratur duabus de caussis. primùm vt sententia currat, id est, ne claudicet. néve insistat: deinde ne & verborum multitudine se impediat, & oneret auditorem.

DEFENDENTE VICEM] id est, tuente munus, ac parteis, &c. id est, ea cumulatè præstante, quæ propria sunt rhetoris, aut poëtæ.

VRBANI P. V.] εἴρωνος, qui multo minus contendit, quàm potest.

RIDIC. ACRI FORTIVS: ET MEL.] plus interdum valet risus opportunus, quàm vis & seueritas, & acrimonia. scribit Aristoteles lib. 3. de arte dicendi, Gorgiam Leontinum dicere solitum, res seueras, & serias risu: risum, rebus seueris discutiendum esse. M. Tullium pro Murena dicentem, risu mouendo, & auctoritate Catonis, qui erat vnus ex accusatoribus, illudenda, caussam obtinuisse, locupletes auctores tradiderunt.

SECAT] decidit, terminat, finit. epist. 10. lib. 1. *Quo multæ, magnæq; secantur iudice lites.*

ILLI, SCRIPTA QVIBVS] poëtæ veteris comœdiæ, Eupolis, Cratinus, Aristophanes vt sup. sat. 4. in princ. *quibus*, id est, à quibus.

STABANT] placebant, probabantur, non explodebantur, σὺν ἐξέπιπτον. translatum ab actoribus,

ribus, seu histrionibus, qui exsibilantur, & exploduntur, cùm inepti & imperiti sunt: id est, eiiciuntur. contrà stare dicitur fabula, cùm probatur. epist. ad Aug. *Securus, cadat, an recto stet fabula talo.*

PVLCHER] ὡραϊσμένος, homo bellus.

SIMIVS] ineptus imitator. Demetrium significat, de quo infrà eadem satyra. vel simium fortasse appellat à forma, seu potiùs deformitate corporis.

NIL PRAETER CALVVM, ET DOCT.] qui nihil aliùd cantare didicit, quàm Caluum, & Catullum. neque verò est, quòd quisquam existimet ab Horatio Caluum & Catullum improbari: sed ineptos, & stultos imitatores. ordo est, nihil cantare doctus, id est, qui nihil cantare didicit, præter Caluum & Catullum.

AT MAGNVM FECIT] Lucillius verba Græca Latinis miscebat, vt appàret ex his versibus à me sic emendatis. *Quam lepidè lexes compostæ, vt tesserulæ omnes, Endo pauimento, atq; emblemate vermiculato?* quos profert M. Tull. in orat. perf sed corruptos, & ex his χαῖρε, *inquam, Tite lictores, turma omnî cohórsq; : Χαῖρ' hinc Muci hostis Albucius, hinc inimicus.* quamquam in his posterioribus Albucium, qui Græcus dici malebat, quàm Romanus, Scæuula de industria Græcè salutat. vide lib. 1. de finibus. & in his. *In quo Lælius clamores sophos ille solebat Edere*, qui citantur à Cicer. lib. 2. de finib. Idem Lucillius M. Crassum, qui semel in vita risisse dicitur, ἀγέλαστον in satyra quadam nominauit, teste M. Tull. libr. 5. de finib. exstant & hi Lucillij versus ad hanc rem magnopere pertinentes, apud Nonium in voce *compernes*. *Num censes καλλιπλόκαμον, καὶ ἀσφυρον illam, Non licitum esse vterum, atq; etiam inguina tangere mammas? Compernem aut varam fuisse Amphitryonis ἄκοιτιν, Alcmenam atque alias: Ledam ipsam denique nolo Dicere: tute vide, atq; διαίρεσιν elige quoduis. Τόρου δ᾽ αὐτίκα aliquam rem insignem habuisse: Verrucam, næuum, dicta est, dentem eminulum vnum.* sic enim hos versus emendo.

Ô SERI STVDIORVM] ὀψιμαθεῖς vno verbo appellant Græci, qui serò didicerunt. M. Tull. epist. ad Papir. Pætum. *Ὀψιμαθεῖς autem homines scis quàm insolentes sint.* contra παιδομαθεῖς qui à pueris didicerunt.

QVÍNE PVTETIS, &c.] sic habent tres cod. Vatic. & Iann. Faër. Torn. & aliquot alij. Et Prisc. lib. 16. sic legit hunc locum, & ait *ne* coniunctionem esse neque dubitantem, neque interrogantem: sed confirmantem, aut certè enuntiantem. alterum exemplum profert ex sat. 3. lib. 2. *Clarus erit, fortis, iustus, sapiens ne etiam, & rex.* vbi vulgò aliter legitur tamen.

VT, CHIO NOTA SI COMMISTA FAL.] Vt si vino Chio Falernum temperatum est, quòd fieri solebat, vt vini Falerni austeritas vino Chio, quod erat lenius, ac mitius, obtūderetur. cur autem notam Falerni dixerit, vide sup. Od. 3 lib. 2. ad illum locum, *Interiore nota Falerni.*

DVRA] difficilis: vt Terent. Phorm. *Verùm scientem, tacitum causam tradere aduersariis, Etiámne id lex coegit? PHÆD. illud durum. GET. ego expediam.*

CVM VERSVS FACIAS TEIPSVM PERC. &c.] ordo verborum & sententia huius loci hæc est. teipsum percuncter id est, ex teipso quæro, cùm versus facturus sis, & cùm Petillij causa tibi sit agēda, an tu patriæ, & patris oblitus verba Græca patriis, id est, Latinis intermiscere malis quàm puro sermone latino vti, cùm Pedius Poplicola, & Messala Coruinus causas agant Latinè multo cum sudore?

PATRIAEQVE, PATRISQVE] oblitus Italiæ, quæ patria tua est, & patris tui, qui Romanus, aut certè Latinus est, vel erat, &c.

LATINÈ CVM PEDIVS CAVS. &c.] id est, cùm hi duo præstantissimi, & clarissimi oratores Petillij accusatores, Pedius Poplicola, & Messala Coruinus, multùm sudent in causis Latino sermone componendis, & agendis: id est, cum multum laborem, multámque operam sumant in causis Latinè componendis, atque agendis, &c. Cùm anteà in omnibus libris vulgatis legeretur, *patrísque Latini*, ego admonitus a duobus cod. Vat. & Torn. veram scripturam restitui: de qua dubitaturum politum litteris arbitror neminem. quis enim non videt aduerbium *Latinè* ad verbum *exsudet* pertinere? idque ignorantem confidentem aliquem librarium, aut lectorem, hunc locum corrupisse?

95

CANVSINI MORE BIL.] Canusinorum more, qui partim Græcè, partim Latinè loquebantur. vide Festum in nomine *bilinguis* διγλώσσους appellant Græci.

NATVS MARE CITRA] in Apuliæ finibus non in Sicilia, aut Græcia.

POST M. N. V. CÙM SOMNIA VERA] hoc etenim maximè tempore, cùm & confectus, depulsúsque è pectore cibus est, & liber animus, ac solutus à contagione corporis futura prouidere potest, vera videntur in somnis. sic Theocritus in Europa, εἰδ. κ. Εὐρώπῃ ποτὲ Κύπρις ἐπὶ γλυκὺν ἧκεν ὄνειρον. Νυκτὸς ὅτε τρίτατον λάχος ἵσταται, ἐγγύθι δ᾽ ἠώς, Ὕπνος ὅτε γλυκίων μέλιτος βλεφάροισιν ἐφίζων Λυσιμελὴς πεδάᾳ μαλακῷ κατὰ φάεα δεσμῷ, Εὖτε καὶ ἀτρεκέων ποιμαίνεται ἔθνος ὀνείρων.

id est, Europæ quondam Cypris dulce somnium misit: cùm tertia pars noctis staret, aurora autem appropinquaret: quo tempore somnus melle dulcior palpebris insidens, membra soluens oculos molli somno deuincit: cùm verorum somniorum natio pascens vagatur.

IN SILV. NON LIGNA FERAS INSAN.] id est, æquè fueris insanus, si tu Latinus Græcos versus scribas, atque si in siluam ligna feras.

TVRGIDVS] inflatus. A. Cornelium Alpinum designat.

IVGVLAT] dum ita incitè, & ineptè Memnonis ab Achille iugulati historiam, seu potiùs fabulam narrat, vt Memnonem ipse iugulare videatur: & dum Rhenum fluuium ita ineleganter describit, vt luto conspurcare videatur, vel dum è luto caput Rheni defingit, hoc est, deformat, cùm è marmore potiùs fingendum esset: hæc ego ludibundus scribo. Memnon, & Hemathio fratres, Tithoni & Auroræ filij: quorum hic ab Hercule: ille ab Achille interfectus est. Hesiodus in Theog. Τιθωνῷ δ' Ἠὼς τέκε Μέμνονα χαλκοκορυστὴν Αἰθιόπων βασιλῆα, καὶ Ἠμαθίωνα ἄνακτα.

DEFINGIT] deformat, illepidè describit, & inuenustè In quibusdam cod. legitur *diffingit*: in cod. Don. *depingit* in Torn. & aliquot aliis, *deffingit*. ego *defingit* verum esse puto.

LVTEVM CAPVT] per caput Rheni, significatur fons & origo Rheni: & tamen fluuij specie humana figurabantur: vt annotauimus suprà ad Odam 14. libr. 4. luteum dixit, vel ad naturam fluminis spectans, quod turbidum est, vel ad inscitiam poetæ, qui hunc fluuium inuenustè, & impolitè describeret. licet etiam dicere, spectasse Horatium ad opera fictilia, & è luto facta, quæ præ marmoreis contemnuntur, & iacent.

QVAE NEC IN AEDE S. CERT.] Quæ nec in æde Apollinis recitentur, vt subeant Mecij Tarpæ iudicium, nec iterum atque iterum spectentur à populo. de Mecio in epistol. de art. poët. *Si quid tamen olim Scripseris, in Meci descendat iudicis aures.*

ITERVM ATQVE ITERVM SPECTANDA] quidam libri veteres habent *spectata*.

ARGVTA MERETR. POT. D. q. CHR.] id est, tu Fundani vnus ex iis, qui hodie viuunt, potes omnium optimè comœdiam scribere: tu omnibus hominibus præstas in scribendis comœdiis: in quibus inducuntur meretrices argutæ, & serui dominos fallentes dolis. *Vnus viuorum*. εἷς ζώντων.

COMIS GARR. LIB.] nonnulli *comis libellos* coniunctè legunt, vt sit, *comœis libellos*, & interpretantur, vrbanos, facetos, hilaros. ego nullius sententiam reprehendo. vtatur suo quisque iudicio. Verumtamen magis mihi placet, *comis* esse numeri singul. casus recti, vt cohæreat cum his, *tu vnus viuorũ potes garrire libellos*. comis, id est, comiter, hilariter, facetè, & comicè. Nam Varro lib. 5. de lingua Latina à Græco nomine Κῶμος, qui Deus hilaritatis, saltationis, lasciuiæ, intemperantiæ, & similium esse dicitur, ait Latinum *comis* ortum esse, indéque dictam à Latinis comassationem, seu potiùs comissationem, quemadmodum & à Græcis comœdiam. Prætereà hac eadem satyra Lucillium bis comem appellat, semel ibi. *Nil comis tragici mutat Lucillius Atti?* iterum ibi. *fuerit Lucillius, inquam, Comis & vrbanus.* Postremo puto Horatium Græcum verbum κωμῳδεῖν, quod est res vrbanas, & Como dignas canere, seu dicere, his verbis *comis garrire libellos*, exprimere voluisse. Non ignoro tamen M. Tull. vocem *comis* aliter interpretari in orat. pro Corn. Balbo: cuius hæc verba sunt. *in quo erat accusatoris interpretatio indigna responsione, qui ita dicebat, comiter esse communiter. quasi verò priscum aliquod aut insolitum verbum interpretaretur. comes, benigni, faciles, suaues homines esse dicuntur, qui erranti comiter monstrant viam, benignè, non grauatè: communiter certè non conuenit.* Sed in iis, quę in iudiciis habentur, orationibus, hominum auctoritates non sunt consignatæ. omnes enim illæ orationes, causarum sunt, & temporum, non hominum ipsorum, ac patronorum, vt ait idem Tullius in Cluentiana. Varronem igitur hìc sequamur. Incidi etiam aliquando in quendam virum doctum, qui diceret *comis* hìc esse septimi casus à Græco κῶμος, *comi* numeri multitudinis, quod nomen significat cantilenas lasciuas, delicatas, molleis, impudicas, conuiuio, & conuentu hominum intemperantium, & Como dignas: cum quo nolui pugnare.

POLLIO REG. FACT. CAN.] Pollio tragœdias Latinas, id est, Prætextas, scribit. Personæ tragicæ sunt, reges, principes, consules, prætores, tribuni pl. & similes personæ publicæ: res, & argumentum prætextarum, facta regum, & principum, & clarorum virorum.

PEDE TER PERCVSSO.] id est, senariis iambicis, qui trimetri appellantur. hæc malè distinguuntur in omnibus libris vulgatis.

FORTE EPOS] carmen longum, hexametrum, Meonium, seu Homericum, heroicum. nam tametsi hoc nomine quilibet versus significetur ἔπος, tamen ferè semper Aristoteles, & Plato pro hexametro vsurpant. ille enim ἔπη, id est, epopœiam in libello περὶ ποιητικῆς, tragœdiæ opponit, his verbis: καὶ ἔτι τὰ πρῶτα ὅμοια ἐν ταῖς τραγῳδίαις ὥσπερ ἐν τοῖς ἔπεσιν, id est, at-

est, *at qui primò similiter in tragœdiis hoc faciebat, & in ἔπεσι, id est, versibus heroicis.* vnde poë-
tæ epici dicti. Sic M. Tullius epistola vltima lib. 3. epist. ad Qu. Frat. *Quod me hortaris, vt absol-
uam, habeo absolutum suaue, mihi quidem vt videtur ἔπος ad Cæsarem.* Plato item in Phædro,
aliisq; locis non quoduis carmen ἔπος appellat, sed hexametrum. sic Plato in illo dial. cùm ver-
sum illum protulisset, ὡς λύκοι ἄρνα φιλοῦσ', ὣς παῖδα φιλοῦσιν ἐρασταί. Vt lupus agnum, sic puerum
expetit, ardet amator: rogatus à Phædro, cur finem loquendi fecisset, respondet, οὐκ ᾔσθου, ὦ μα-
κάριε, ὅτι ἤδη ἔπη φθέγγομαι, ἀλλ' οὐκ ἔτι διθυραμβους; id est, non sensisti, ô beate, me iam epe, id est,
versus longos loqui non dithyrambos? vide Eustath. in lib. α. ιλ.

VT NEMO] ita vt nemo melius. sup. Od. 6. lib. 1. *Scriberis vario fortis, & hostium Victor Mæo-
nii carminis alite.* [al. *aliti*] dixit autem *ducere epos* vel propterea quòd versus heroici ferè aliis
sunt longiores, ac productiores: itaque longi appellantur: vel (quod magis probo) quia epos di-
ctum est παρὰ τὸ εἴπεσθαι ἐν αὐτῷ ἐφεξῆς μέρη τῆς ποιήσεως, id est ob id quòd in eo primas parteis ce-
teræ consequuntur. Denique (vt semel dicam) fortasse intelligendus est Horat. vel ita dixisse e-
pos ducere, vt solemus dicere, *lineam ducere:* quemadmodum enim mathematici aiunt lineam
esse punctum productum: ita versus heroicus constat ex numeroso sermone ad iustam longi-
tudinem, lineæ in modum producto. vel ita vt *lanam, seu filum ducere, ac trahere:* ex quo Hor.
alibi dixit *tenui deducta poemata filo.* & M. Tull. *genus orationis tractum.* vel vt aurum, argen-
tum, ferrum, & similia, duci dicuntur, quod est Græcis ἐλαύνεσθαι.

MOLLE, ATQVE FACETVM] carmen tenerum, elegans, & politum. hæc sunt referenda
ad Bucolica, & Georgicorum libros.

GAVDENTES RVRE] rusticæ, pastorales, bucolicæ. nondum scilicet hoc tempore Virgilius
Æneida ediderat, & fortasse ne scripserat quidem.

HOC ERAT, EXPERTO.] id est, ego nihil habui, quod potiùs, aut meliùs scribere possem,
quàm satyras, quod quidem genus Varro Atacinus frustrà expertus est, & quidam alij quos ne-
cesse non est nominare. De Varrone Atacino Quinct. lib. 10. dictus est autem Atacinus ab Ata-
ce Narbonensis Galliæ fluuio. fuit enim Varro ille, Narbonensis.

INVENTORE MINOR] Lucilio infrà eadem saty. *Græcis intacti carminis auctor.* & sat. 1. lib.
2. *me pedibus delectat claudere verba Lucilli ritu, nostrûm melioris vtroque.* ibid. *quid, cum est
Lucilius ausus Primus in hunc operis componere carmina morem?* &c.

AT DIXI FL.] hæc pertinent ad illum locum sat. 4. *Nam fuit hoc vitiosus: in hora sæpe
ducentos, Vt magnum, versus dictabat stans pede in vno. Cùm flueret lutulentus, erat, quod tol-
lere velles.*

SAEPE FERENTEM PLVR. Q. TOLL.] quasi ita dicat, non tantùm hoc dixi, illum flue-
re lutulentum, sed etiam illud addidi, sæpe proferentem plura digna, quæ excipiantur, suman-
tur, & probentur, quam, quæ reiiciantur. vel sic. At dixi Lucillium versus effundere inelegan-
teis, incompositos & incultos vt torrens fluuius, lutulentus & turbidus fluit; seu aquam turbi-
dam & lutulentam deuoluit, & præcipitat: Fateor, me hoc dixisse: sed addidi, *plura ferentem tol-
lend. e relinq.* id est, plura proferentem digna, quæ sumantur, & excipiantur, quàm quæ omittan-
tur, & negligantur. significat illum versum, qui paullo antè a me commemoratus est, *Cùm flue-
ret, lutulentus, erat quod tollere velles:* cuius hæc sententia est, quantumuis alij reclament, im-
mò verò rumpantur licet: Cùm Lucillius versus effunderet lutulentos, id est, impolitos, & ine-
leganteis (tralatio ducta à fluuio turbido, & lutulento) erat tamen aliquid, quod humi iacens
tollere, & sumere velles. sic vsurpauit hæc verba *tollere* & *relinquere.* epist. 7. ibi, *at tu quantum-
uis tolle.* deinde sequitur non longè, *hæc porcis hodie comedenda relinques.* est enim hæc illorum
verborum sententia, tolle, id est, sume, pirorum quantum libet: si non tolles, ea relinques por-
cis comedenda. En tibi: tollere perspicuè idem valet illic quod accipere, sibi sumere, secum au-
ferre: contrà relinquere, idem ferè quod aspernari, reiicere, omittere. *tollenda* igitur, id est, su-
menda, excipienda, vt de art poët. *hoc tibi dictum Tolle memor.*

AGE, QVAESO] Dic mihi (amabo te) nihilne interdum reprehendis in Homero? nónne vi-
ri docti quædam in Hom. improbant, quædam desiderant? Nónne Lucillius ipse, vrbanissimus,
ac facetissimus poëta, nonnulla mutat in L. Attio tragico? Nónne versus Ennij notat interdum,
& irridet, vt leuiores?

TV NIHIL IN MAGNO D. R. H.] Horatius epist. de arte poët. ait se indignari quando-
cumque Homerus dormitat. Dormitat igitur interdum Homerus.

QVID VETAT ET NOSMET, &c.] si sicut Lucillio Attium, & Ennium reprehendere: quid
vetat quo minus & nos Lucillij scripta examinemus, videamúsque num vel sua culpa, vel earum
rerum, quas tractauit, vitio non sit assecutus compositum, & politum scribendi genus?

MAGIS FACTOS] magis elaboratos, accuratos, expolitos. Græci dicunt πεποιημένους, idque 97

annotauit Muretus, & alij. ita M. Tull. in Bruto, *sed vt intellectum est, quantam vim haberet ac-curata & facta oratio &c.*

EVNTEIS MOLL.] molliores, concinniores, leniores. tralatio est à rebus animatis iter fa-cientibus per loca plana. habent autem etiam carmina suos pedes. Quare non immeritò ire & currere dicuntur. sic Martial. *Carmina nulla probas, molli quæ tramite currunt, Sed quæ per sa-lebras, altáq; saxa cadunt.*

AT SIT QVIS] sic legendum, non *at si quis*, vt habent vulgati codices Est autem totius hu-ius loci sententia, At sit aliquis hoc vno contetus, nempe versus facere, qui singuli senis pedibus constent: scribat ducentos versus ante cenam, totidem à cena, &c. demus præterea Lucillium fuisse limatum, & accuratum scriptorem, quod non ita est: tamen si hodie viueret, multa ina-nia, & superuacanea sibi amputaret, &c.

PEDIBVS QVID CL.] sic ferè loquitur saty. 1 lib. 2. *me pedibus delectat claudere verba Lu-cili ritu.*

DVCENTOS] suprà satyra quarta, *in hora sæpe ducentos, Vt magnum, versus dictabat stans pede in vno.*

ETRVSCI QVALE FVIT] id est, qualis fuit Cassius Etruscus, Parmensis, de quo in epist. ad Alb. Tibull. *Scribere, quod Cassi Parmensis opuscula vincat?* quo versu laudat eum Horatius, cùm & hoc, & proximo vituperare videatur. vel dicendum non eò vituperari, quòd ei celerita-tem ingenij tribuat, nec quòd tam multa eum scripsisse dicat, vt suis chartis, sine lignis, com-bustus fuerit: vel assentiendum iis, qui hunc Cassium Etruscum, alium à Parmensi fuisse dicunt: quod mihi non videtur. Reperti autem sunt in Brutiis versus aliquot huius Cassij Parmensis non ita pridem à Quadrimano quodam erudito iuuene: deinde ab Achille Statio, editi post lib. Suetonij de claris rhetoribus: quos putaui hîc quoq; non alieno loco ascribendos. *Cassij Par-mensis Orpheus. Arguta primùm cùm plectra parêtis & auro Distinctam sumsit citharam Rho-dopeius heros: Ridebant segneis pulsus, digitósque micanteis Sertus, & chordis indocta dissona vocis. Mox pudor exardês, & gloria dulcis honesti Lusibus auertit puerilibus, omnis in illuc Per-ditus incumbens Musa pallebat amore. Et nunc maternis inhiat, nunc ille paternis Cantibus, hinc illinc discens dependet vtrimque. Nulla Venus faciem cepit mentita dolosis Compedibus so-mni fuerat, parcúsque Lyæi: Donec ridiculus dudum modulamine siluas, Euulsósque suis scopu-los radicibus egit. Ausus & ire viam viuentibus inconcessam: Pœnarum oblitos demulsit carmi-ne manes. Non leuis ascensus, si quis petit ardua: sudor Plurimus hunc tollet, nocturne exsomnis oliuo Immoritur, delet quod mox laudauerit ipse, Qui cupit æternæ donari frondis honorem.*

CAPSIS QVEM FAMA EST, &c] qui tam multa scripsit, vt suis libris fuerit ambustus, seu, vt habent quidam cod. *combustus.*

FVERIT] concessio. demus, cum fuisse vrbanum, ac facetum: demus, eundem fuisse limatum & politum scriptorem.

FVERIT LIMATIOR IDEM, QVÀM] hunc locum, quem scio difficilem, & impeditum haberi, sic expedio, atq; explico. Demus (inquit Hor.) Lucillium limatorem fuisse, quàm au-ctorem satyræ Græcis intactæ esse videmus: quod idem ferè valet, ac si dicat, demus, Lucillium fuisse limatiorem, quàm ipse sit: atque ita nomen *rudis* in patrio casu accipio, & cum voce *car-minis* coniungo Nam quod alij faciũt *rudis* recti casus, hoc modo: *fuerit limatior idem, Quàm rudis,* id est, fuerit limatus potius, quàm rudis, & impolitus, hoc illi non rectè. Sic enim locutus esset Horatius, *fuerit limatior, quàm rudior,* vt docent exempla. T. Liuius lib. 28. annalium. *A-crior impetu, atque animis, quàm compositior ordine illo pugna fuit.* Idem lib. 30. de Fabio Max. *cautior tamen, quàm promtior hic habitus fuit.* Valer. Max. lib. 3. cap. 3. *tristior Porsena salute, quàm sua lætior.* Idem eodem lib. cap. 8. *Lasium ad idem opus aggrediendum maiore cupidita-te, quàm spe certiore tentare ausus est.* Colum. lib. 6. *si longior fuerit, quàm latior.* Quinctil. *sa-lubrior studiis, quàm dulcior.* Paterculus *Festinationem itineris eius aliquandiu morata Massi-lia est, fide melior, quàm consilio prudentior,* sic & Græci Eurip. Medea, εἰς Ἰωλκὸν ἱκόμην Σὺν σοὶ πρόθυμος μᾶλλον, ἢ σοφωτέρα. Lysias. [illegible] ἐν οἱ πολλοὶ βελτίους [illegible] *carminis rudis* autem, id est, satyræ nondum perfectæ.

GRAECIS INTACTI] quod Græci non attigerunt. Satyra enim (inquit Quinctil.) tota no-stra est.

DILATVS] magna est hîc librorum antiq. varietas. in aliis enim scriptum est *delapsus:* in v-no *dilapsus:* in vno *delatus:* in quattuor *dilatus:* quos secutus sum: & hunc locum sic explico. sed si Lucilius ad nostram ætatem esset reseruatus, si nostra demùm ætate introiuisset in vitam, seu natus esset, &c.

DETERERET SIBI MVLTA] detraheret, limaret, demeret.

RECI-

RECIDERET] resecaret, amputaret, circumcideret.

QVOD VLTRA PERF. TRAH.] quod superuacaneum esset, quod redundaret.

CAPVT SCABERET, VIVOS ET] id est, sæpe torqueretur: seu multum sudaret, multúmque laboraret in versibus scribendis. vt epist. 2. li. 2. *Ludentis speciem dabit, & torquebitur.* gestus sunt hominum in attentissima cogitatione defixorum, & eorum maximè, qui summam curam in scribendo ponunt.

VIVOS ET ROD. VNG] vngueis vsque ad viuum roderet.

SAEPE STILVM VERTAS, &c.] monet hîc Horat. vt sua quisque scripta mutet limet, corrigat, & emendet. Est enim *stilum vertere*, scriptum mutare, inducta priore scriptura. M. Tull. lib. 2. accusation. *Vertit stilum in tabulis suis: quo facto causam omnem euertit suam.* natum hoc loquendi genus à veterum consuetudine, qui stilo inuerso, id est, superiore stili parte, quæ erat obtusior, id quod acumine, seu acie stili exaratum erat in tabulis ceratis, delebant, & ceram rursum complanabant. Ad hunc locum pertinet, quod est in epist. ad August. vbi queritur suæ ætatis poëtas turpe sibi ducere, ea, quæ semel scripserint, immutare, his verbis: *Nam spirat tragicum satis, & feliciter audet: Sed turpem putat in scriptis metuitque lituram:* cui consentanea sunt illa in epist. de Arte poët. *Nec virtute foret, clarisve potentius armis, Quàm lingua, Latium, si non offenderet vnum: Quemque poëtarum limæ labor.* 98

NEQVE TE VT MIRETVR TVRBA, LAB.] contrà se res habet in oratore: qui si probatur multitudini, non est, quòd doctorum iudicium magnopere desideret, vt multis verbis docet M. Tull. in Bruto.

VILIBVS] parui pretij, contemtis.

DICTARI CARMINA MALIS?] Persius sat. 1. *Ten' cirratorum centum dictata fuisse Pro nihilo pendas?*

EXPLOSA] à plebe, & multitudine: ab equitibus autem probata.

ARBVSCVLA] mima: de qua M. Tull. ad Attic. lib. 4. *Quæris nunc de Arbuscula. Valde placuit.* & meretrix, vt scribit Seruius comment. in Gallum, ad illum versum: *Incipe, sollicitos Galli dicamus amores.* vbi hæc notat. *post Cytheridis discessum, quam Lycorin vocat. Fuerunt autem vno tempore meretrices tres Cytheris, Origo, Arbuscula. Horat. explosa Arbuscula.*

CIMEX] credibile est, hunc Pantilium ab Horatio ob immunditiam, aut fœtorem, aut maledicentiam, cimicem esse nominatum: quod insectum est fœtidum & mordax.

AVT CRVCIER QVOD] nonnulli libri veteres habent, *aut cruciet quod*, quod si quis probabit, subintelligendum erit, *me*, vt sit cruciet me, id est, doleat mihi: omninò scriptura recepta mihi probatur magis.

DEMETRIVS] quem suprà simium appellauit.

FANNIVS] de quo suprà sat. 4. *beatus Fannius vltrò Delapsis capsis.*

OCTAVIVS] poetam Octauium intellige, non Octauianum eum, qui Cæsar Augustus postea dictus est. vide P. Victor. Var. lect. lib. 14.

AMBITIONE RELEGATA] id est, Sublata omni ambitione, depositóque omni studio tuæ gratiæ colligendæ, beneuolentiæque aucupandæ.

COMPLVREIS ALIOS] aliquot libri manu scripti habent, *Complureisque alios.*

PRVDENS] sciens: non per imprudentiam, aut ignorantiam.

ARRIDERE] probari, placere. quibus (inquit) hæc scripta mea, qualiacumque sint, placere velim, non fœminis, & viris fœminarum similibus.

DISCIPVLARVM INTER, &c.] sic scriptum est in trib. cod. Vat. & Iann. Faërn. Torn. Russard. Nicot. Cleric. neque verò dubium cuiquam debet esse, quin hæc sit recta, & vera lectio, tot cod. confirmata, vt taceam, quòd eam Porphyr. agnoscit. significat autem Horatius hunc Hermogenem, vel fœminis probari tantùm, non viris: vel discipulos habere impudicos, & parùm mares, & fortasse, qui magistro flagitiosè morigerarentur.

PLORARE] οἰμώζειν. Quemadmodum quibus bene cupiunt Græci, eos iubent χαίρειν, & εὖ πράττειν, id est, gaudere, & bene rem gerere: sic quibus malum precantur, eos iubent οἰμώζειν, id est plorare. vide annot. ad Od. 5. epod. ibi, *O multa fleturum caput.*

CITVS] citò.

SVBSCRIBAS] in infima parte scribe: post alia scripta scribe.

SATYRARVM LIBER SECVNDVS.

ARGVMENTVM SATYR. I.

Sibi datum à Trebatio consilium de scribendis rebus gestis Augusti potiùs, quàm satyris (vtpote in quibus alij aliud desiderent) exponit: & cur ei parere non possit, ostendit.

SVnt quibus in satyra videar nimis acer: & vltra
Legem tendere opus: sine neruis altera, quicquid
Composui, pars esse putat: similesq; meorum
Mille die versus deduci posse. Trebati,
Quid faciam, praescribe. quiescas. ne faciam,
inquis,
Omninò versus? aio. peream malè, si non
Optimum erat. verùm nequeo dormire. ter vncti,
Transnato Tiberim, somno quibus est opus alto:
Irriguúmque mero sub noctem corpus habento.
Aut, si tantus amor scribendi te rapit, aude
Caesaris inuicti res dicere, multa laborum
Praemia laturus. cupidum, pater optime, vires
Deficiunt. neque enim quiuis horrentia bilis
Agmina, nec fracta pereunteis cuspide Gallos,
Aut labentis equo describat vulnera Parthi.
Attamen & iustum poteras, & scribere fortem,
** Scipiadam vt sapiens Lucilius. haud mihi deero,*
Cùm res ipsa feret. nisi dextro tempore, Flacci
Verba per attentam non ibunt Caesaris aurem:
** Cui, malè si palpere, recalcitrat vndiq; tutus.*
Quanto rectius hoc, quam tristi laedere versu
Pantolabum scurram, Nomentanúmq; nepotem:
Cùm sibi quisque timet, quamquam est intactus, & odit?
Quid faciam? saltat Milonius, vt semel icto
Accessit feruor capiti, numerúsq; lucernis.
Castor gaudet equis: ouo prognatus eodem
*Pugnis. * quot capitum viuunt, totidem studiorum*
Millia. me pedibus delectat claudere verba
Lucili ritu, nostrûm melioris vtroque.
Ille velut fidis arcana sodalibus, olim
Credebat libris: neque, si malè cesserat vnquam,
*Decurrens * aliò, neq; si bene. quo fit, vt omnis*
Votiua pateat veluti descripta tabella,
*Vita senis. sequor hunc, * Lucanus, an Appulus anceps:*
*Nam Venusinus arat finem sub vtrumq; * colonus,*
Missus ad hoc, pulsis (vetus est vt fama) Sabellis:

Quo

Quo ne per vacuum Romano incurreret hostis:
Siue quod Appula gens, seu quòd Lucania bellum
Incuteret violenta. sed hic stilus haud petet vltrò
Quemquam animantem: & me, veluti custodiet ensis
Vagina tectus: quem cur destringere coner
Tutus ab infestis latronibus? ô pater, & rex
Iupiter, vt pereat positum rubigine telum:
Nec quisquam noceat cupido mihi pacis. at ille,
Qui me commôrit, (melius non tangere, clamo)
** Flebit: & insignis tota cantabitur vrbe.*
Seruius iratus leges minitatur, & vrnam:
Canidia Albuci, quibus est inimica, venenum:
Grande malum Turius, si quis se iudice certet.
Vt, quo quisq; valet, suspectos terreat: vtq;
Imperet hoc natura potens, sic collige mecum.
*Dente lupus, cornu taurus petit. vnde, nisi * intus*
Monstratum? Sceua viuacem crede nepoti*
*Matrem: nil faciet sceleris pia dextera. * mirum:*
Vt neq; calce lupus quemquam, neque dente petit bos.
Sed mala tollet anum vitiato melle cicuta.
Ne longum faciam: seu me tranquilla senectus
Exspectat, seu mors atris circumuolat alis:
Diues, inops, Romæ, seu fors ita iusserit, exsul,
*Quisquis erit vitæ, scribam, color. * ô puer, vt sis*
*Vitalis metuo, & * maiorum ne quis amicus*
** Frigore te feriat. quid cùm est Lucillius ausus*
Primus in hunc operis componere carmina morem
*Detrahere, & * pellem, nitidus qua quisq; per ora*
Cederet, introrsum turpis? num Lælius, aut qui
Duxit ab oppressa meritum Karthagine nomen
Ingenio offensi? aut læso doluere Metello?
Famosisq; Lupo cooperto versibus? atqui
*Primores populi arripuit. populúmq; * tributim,*
Scilicet vni æquus virtuti, atq; eius amicis.
Quin, vbi se a vulgo, & scena, in secreta remorant
Virtus Scipiadæ, & mitis sapientia Læli:
Nugari cum illo, & discincti ludere, donec
Decoqueretur olus, soliti. quicquid sum ego, quamuis
Infra Lucili censum, ingeniúmq; tamen me
Cum magnis vixisse inuita fatebitur vsq;
*Inuidia: & * fragili quærens illidere dentem,*
Offendet solido. nisi quid tu, docte Trebati,
Dissentis. equidem nihil hic diffindere possum.
Sed tamen vt monitus caueas, ne fortè negoti
Incutiat tibi quid sanctarum inscitia legum:
Si mala condiderit in quem quis carmina ius est,
Iudiciúmq;. esto, si quis mala: sed bona si quis

Iudice condiderit laudatur Cæsare. si quis
Opprobriis dignum latrauerit, integer ipse:
Soluentur risu tabulæ: tu missus abibis.

VIDEAR NIMIS ACER] videar nimis vehemens in reprehendendis, & insectandis hominibus, nimiùm sæuus, & asper: *χαλεπώτερος τοῦ δέοντος*. quidam libri vet. habent *Videor.*

ET VLTRA LEGEM TEND.] & quibus videar vltra satyræ legem opus intendere. & verò in quibusdam libris manuscriptis ita legitur, *intendere*. ductum à neruis, aut fidibus nimiùm intentis. Est autem satyræ lex, vt comiter, & vrbanè, & per ludum, ac iocum, mores, vitiáque hominum, notet, ac reprehendat: non asperè, non seriò, non petulanter, non contumeliosè, non iracundè, vt Pers. & Iuuenal. Et attende, legem non temerè commemorari ab eo, qui loquatur cum Iurisconsulto.

SINE NERVIS ALTERA] altera pars, quicquid scripsi, nimis laxum, & propemodum eneruem esse existimat. & attende, cum in tralatione manere.

101 TREBATI] hunc Trebatium, clarum iurisconsultum fuisse constat. eundem M. Tullio Ciceroni admodum familiarem fuisse ex ipsius Ciceronis ad illum epistolis perspicere licet libro septimo.

DEDVCI] tanquam lineas: vel potiùs tanquam lanam, seu linum. epist. ad August. *tenui deducta poëmata filo*. ad quem locum hac de re plura.

TER VNCTI TRANSN. TIB.] quoniam hæc à Trebatio iurisconsulto pronuntiantur, quasi edicta quædam, & leges: facetè simili verborum formula concipiuntur, atque leges componi solent. Iam verò nemini est obscurum à labore, & cibo, vinóq; somnum esse dulcissimum, ac placidissimum. quod cur ita fiat, docet Lucr. li. 4. his versibus. *Deinde cibum sequitur somnus, quia, quæ facit aer, Hæc eadem cibus, in venas dum diditur omneis, Efficit: & multo sopor ille grauissimus exstat, Quem satur, aut lassus capias: quia plurima tum se Corpora conturbant magno contusa labore. Fit ratione eadem coniectus porrò animai Altior, atque foras eiectus largior eius, Et diuisior inter se, ac distractior intus.*

ALTO] Homerus, & Græci *ὕπνον νήδυμον* appellant, id est, vel altum, vel iucundum: quanquam interdum pro eo, quem iidem *νήγρετον* nominant, vsurpatur. Virg. libr. 8. Æn. princip. *Alituum, pecudúmq; genus sopor altus habebat.*

IRRIGVVM] non dixit obrutum. esset enim tum somnus implacidus, insuauis, iniucundus, atque (vt ita dicam) insomnis: sed irriguum. rectè igitur Alcæus *τέγγε πνεύμονας οἴνῳ*, id est, vino pulmones irriga. tralatio autem est ab horto irriguo. sat. 4. lib. 2. *irriguo nihil est elutius horto.*

SVB NOCTEM] paullò ante noctem, vt alibi docuimus.

RAPIT] significantiùs dixit, quàm si dixisset, *capit.*

LATVRVS] consequuturus, accepturus, vt sæpe alibi.

CVPIDVM, PATER OPT.] respondens Horatius, cupientem (inquit) pater optime Trebati, vires deserunt: præclara quidem est voluntas, sed deest nobis facultas. Debet autem poëta suas vireis diligenter explorare, neque rem vllam scribendam suscipere maiorem viribus, & facultate. sic epist. ad Pison. *Sumite materiam vestris, qui scribitis, æquam Viribus, & versate diu, quid ferre recusent, Quid valeant humeri.*

NEQVE ENIM QVIVIS HORR. FIL.] sic ferè Od. 6. lib. 1. *Nos, Agrippa, neque hæc dicere, nec grauem Pelidæ stomachum cedere nescij*, &c. & Od. 12. li. 2. *Nolis longa feræ bella Numantiæ, &c.*

AVT LABENTIS EQVO D. VVLN. P.] Parthi enim ex equis pugnabant, & erant equites. Od. 2. lib. 1. *Neu sinas Medos equitare inultos Te duce Cæsar.* & Od. 19. eiusd. *Nec patitur Scythas, Et versis animosum equis Parthum dicere, nec quæ nihil attinent.* ad quem locum, & item ad alios odarum lib. Parthos equites fuisse, & ex equis pugnare solitos notauimus. *labentis* autem *equo Parthi vulnera* dixit ad laudem Augusti spectans, quasi Augusti virtute Parthi, qui in pugnis equestribus multùm valere, & pollere putabantur, superati ex equis suis deiecti fuerint. *describat* autem edendum curaui, Libros aliquot veteres secutus: nonnulli tamen non minùs vetusti habent *describit*, quod æquè probo.

FRACTA CVSPIDE] cuiusmodi tela dicitur Marius excogitasse, vt & essent hostibus inutilia, & ne è corporibus sauciorum euelli possent: qua de re sic Plutarchus in Mario. *Λέγεται δὲ εἰς ἐκείνην τὴν μάχην πρῶτον ὑπὸ Μαρίου καινοτομηθῆναι τὸ περὶ τοὺς ὑσσούς. τὸ γὰρ εἰς τὸν σίδηρον ἔμβλημα τοῦ ξύλου πρότερον ἦν δυσὶ περόναις κατειλημμένον σιδηραῖς. τότε δὲ ὁ Μάριος τὴν μὲν, ὥσπερ εἶχεν, εἴασε· τὴν δὲ ἑτέραν ἐξελὼν, ξύλινον ἧλον εὔθραυστον ἀντ' αὐτῆς ἐνέβαλε, τεχνάζων προσπεσόντα τὸν ὑσσὸν τῷ θυρεῷ τοῦ πολεμίου, μὴ μένειν ὀρθὸν, ἀλλὰ τοῦ ξυλίνου κλασθέντος ἥλου καμπὴν γίνεσθαι περὶ τὸν σίδηρον, καὶ παρέλκεσθαι τὸ δόρυ διὰ τὴν στρεβλότητα τῆς αἰχμῆς ἐνεχόμενον*, id est, *Dicitur tum ad id prælium illud*

*illud à Mario de iaculis innouatum esse. Nam ea pars ligni, quæ in ferrum inseritur, antea dua-
bus fibulis ferreis continebatur. Tunc autem Marius, alteram quidem quemadmodum erat, re-
liquit: altera autem exemta, clauum ligneum fragilem in eius locum immisit, eo consilio, vt iacu-
lum ad clypeum hostis adiectum, non maneret rectum, sed clauo ligneo fracto, curuaretur ferrum
& lignum transuersa cuspide hærens, deorsum penderet.*

ATTAMEN ET IVST.] loquitur Trebatius. Si bella ab Augusto gesta scribere non potes: at poteras eius fortitudinem, iustitiam, animi magnitudinem, ceterasque virtutes laudare, ac prædicare: quemadmodum Scipionis laudes Lucilius suis scriptis posteritati commendauit, ac memoriæ prodidit.

ET IVSTVM POTERAS, ET SCRIBERE FORTEM] Augustum iustitiæ, & fortitudinis nomine laudare poteras.

SCIPIADAM VT SAP. LVCIL.] quemadmodum Lucilius sapiens descripsit Scipiadam, id est, Scipionem. infrà eadem sat. *Virtus Scipiadæ, &c.*

HAVD MIHI DEERO] id est, operam huic rei nauabo, inquit Horat.

NISI DEXTRO TEMP. FLACCI VERBA] ordo verborum hic videtur esse quibusdam, & sententia ab illo loco, *haud mihi deero.* Non me præbebo negligentem, neque ignauum in laudandis Augusti virtutibus, cùm opus erit si modò mea verba tempore opportuno attentè audientur ab Augusto. atque ita hic locus pendere è superioribus verbis intelligetur, *haud mihi deero, nisi dextro tempore Flacci verba non ibunt, &c.* id est, haud mihi deero, si mea verba opportunè ibunt per attentam Cæsaris aurem. Alij sic, & fortasse melius, explicant, vt separatim legatur, & per se, hoc modo. Verba mea non nisi dextro, seu opportuno tempore per attentam Cæsaris aurem ibunt: carmina mea ad aureis Cæsaris peruenire nõ sinam nisi tempore opportuno. Itaque attentam aurem interpretantur ad audiendum erectam. *dextro tempore* posuit pro opportuno, vt *læuo tempore.* sat. 4. huius lib. pro cõtrario. *cùm te sic tempore læuo Interpellarim.* 101

CVI MALÈ SI PALP.] cui si quis blandiatur ineptis, aut immoderatis laudibus: ita omni ex parte tectus, ac septus est aduersus assentationis dulcedinem, atque illecebram, itaque eam odit, ac reiicit, vt ab ea capi non possit, blanditias, & assentationem aspernatur, ac respuit. tralatio est ab equis, *calcitrosis.* sic M. Tull. de Cœlio Clodiam amantem spernentẽ, *calcitrat.*

QVANTO RECTIVS HOC] Trebatius loquens, quanto præstat (inquit) hoc scribendi genus tractare, quàm satyras scribere, quibus vitiosos homines lædas?

QVID FACIAM?] respondens Horat. ostendit suo quemque studio delectari, sua quemque voluptate teneri. & ἐν παρόδῳ vrbanè & satyricè Milonium quendam ætatis suæ scurram, notat, hominem temulentum & cùm temulentus esset, saltare solitum.

VT ICTO ACC. FERV. CAP. NVM. QVE LVC.] id est, vbi, seu posteaquàm nimio vini potu caput eius concaluit, & ebrius factus binas se lucernas videre existimat, pro singulis. Sic Iuuen. *& geminis exsurgit mensa lucernis.* Aristoteles problem. [illegible] quærit cur ita fiat, & rationem affert his verbis, Διὰ τί τοῖς μεθύουσιν ἓν ὂν πολλὰ φαίνεται [illegible] [illegible] [illegible] οὖν ἡ ἀρχὴ [illegible] φαίνεται [illegible] [illegible] δύο φαίνεται. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quæ sic interpretor, Quam ob causam ebriis cùm vnum cernunt, multa videntur? an quoniam aspectuum principia intrinsecus à vino mouentur, quemadmodum caput totum? cùm principia autem mouentur, non in idem conueniunt aspectus, sed ad vtramque quodammodo partem eius, quod cernitur? iccircò duo apparent? hoc idem porrò etiam accidit, si quis infernè aspectum premat. nam principium ipsius aspectus mouit, ita vt is nõ ampliùs in eandem rem, atque alter, conueniat. Ac talis quidem motio fit extrinsecus. ea autem, quæ à vino gignitur, intrinsecus. verùm nihil interest. visus enim quomodocumque motus fuerit, hæc ita efficit. Lucretius autem lib. 4. horum, & similium causam opinioni, & errori animorum ascribit. sensus enim numquam falli affirmat. sic Lucr. *At si fortè oculo manus vni subdita subter Pressit eum: quodam sensu fit vti videantur Omnia, quæ tuimur, fieri tum bina tuendo: Bina lucernarũ flagrantia lumina flammis, Binaque per totas ædeis geminare supellex, Et duplices hominum facies, & corpora bina, &c.* sequitur statim, *Cetera de genere hoc mirando multa videmus. Quæ violare fidem quasi sensibus omnia quærunt: Nequicquam, quoniam pars horum maxima fallit Propter opinatus animi, quos addimus ipsi Pro visis vt sint, quæ non sint sensibu' visa.*

CASTOR GAVDET EQVIS, OVO P.] etiam geminorum fratrum diuersa studia solent esse, vt apparet in Castore, & Polluce, quorum hic pugil clarissimus, ille optimus eques fuisse dicitur. existimant nonnulli, ætate Horatij geminos fratres fuisse sic nominatos, quorum alter

equis, alter cæstibus delectaretur. mea nihil refert. sed mihi tamen simplicius videtur, vt fratres Helenæ intelligamus.

MS PEDIB. DELECT. CLAVD.] sic locutus est sat. superiore. *at sit quis pedibus quid claudere senis, Hoc tantum contentus.*

CREDEBAT] committebat. tralatio est. vide annot. ad Od.5. lib.3. ibi, *Qui perfidis se credidit hostibus.*

NEQ. SI MALÈ CESS. VSQVAM DEC.] id est, neque si quid ei malè euenerat, neque si prosperè, vsquam aliò confugiens, quàm ad scribendum, aut legendum. mēdosè in quibusdam libris legitur *gesserat* Iam *decurrens alio*, id est, conferens se aliò, confugiens aliò ita hoc participio vsus est Od.29. lib.3. *Non est meum si mugiat Africis Malus procellis, ad miseras preces Decurrere, &c.* Præterea *vsquam* edendum curaui potiùs. quàm *vmquam*, libros plureis veteres secutus: quamquam *vmquam* non damno, in nonnullis libris etiam vet. repertum.

QVO FIT, VT OMNIS VOT.] quo fit, vt omnis Lucillii vita pateat, veluti in tabula votiua descripta, atque expressa. *Votiua tabula* appellantur, quæ sunt votæ, quæve ex voto suspenduntur in fanis, quales sunt naufragorum, aut eorum, qui ex graui & periculoso morbo recreati conualuerunt. suprà Od 5. lib.1. *me tabula sacer Votiua paries indicat humida Suspendisse potenti Vestimenta maris Deo.*

LVCANVS, AN APPVLVS ANCEPS] inter Lucaniam, & Appuliam interiectus, vtriusque particeps, ita, vt dubium sit, Lucanúsne sim, an Appulus, nempe Venusinus: quia Venusinus colonus inter vtrosque fineis Lucaniæ scilicet, & Appuliæ, arat. Intellige, coloniam è populo Ro. in Venusiam esse missam, ne ea hostes in Romanos incurrerent.

QVO NE, &c.] id est, vt ne hostes populi Ro. in Romanos inuaderent. quidam libri manu scripti habent, *Quà ne*, id est, ne aliquà, seu per aliquam partem, seu viam.

SIVE QVÒD] siue quia Appuli, siue quia Lucani bellum populo Ro. inferrent. alij *quod* positum esse putant pro *aliquod*. sed eos fefellit codex vnus Vatic. & Tornes. in quibus ita scriptum est, *Siue quia Appula gens, seu quod Lucania bellum, &c. incutere bellum* autem, id est, inferre, Horatio vsitatum.

103 HAVD PETET VLTRÒ] non petet quemquam, nisi sim lacessitus. hæc enim vis est, vocis *vltrò*.

QVEMQVAM ANIMANTEM] quemquam viuum, quemquam anima & corpore constantem M. Tull. in Timæo, *a quo enim animante reliquos omneis contineri vellet animanteis: hunc ea forma figurauit, qua vna omnes reliquæ formæ concluduntur.* alàs animans, & fœminini generis est, & neutrius.

DESTRINGERE] propriè, & vsitatè, vt sup. ann. ad Od.35 lib.1.

TVTVS AB INFESTIS LATRON.] sic loquitur sup. Od.4 lib.3. *Vt tuto ab atris corpore viperis Dormirem, &c.* & sat.6. huius lib. in extrem. *Tutus ab insidiis.* vide annot. ad Od.16. lib.3. ibi, *munierant satis Nocturnis ab adult.*

VT PEREAT POSITVM RVB. F.] vtinam telum in vagina cónditum, rubigine exedatur. Prisc hunc locum testem producit lib.15.

NEC QVISQVAM NOC. CVP.] & vtinam nemo me lacessat iniuria. vtinam nemo mihi vltrò iniuriam inferat, pacis cúpido.

AT ILLE, QVI ME COMM.] at, qui me prouocarit, plorabit, & erit fabula totius populi. Plato in Minoë, monet eum, qui bonæ existimationis cupidus est, ne poëtas offendat, néve lacessat, Minois exemplo, qui quamuis fuerit rex clementissimus, iustissimus, optimus: tamen propterea quòd offensionem, odiúmque tragicorum poëtarum subierit: & clementiæ, iustitiæque suæ fructu caruit, & iniustus est inhumanitatis, crudelitatis, iniustitiæ notis in posterum sempiternis. Verba Platonis sunt hæc, Διὰ ταῦτα δὴ καὶ σὺ, ὦ βέλτιστε, ἐάν σωφρονῇς, εὐλαβῇς εἶναι, καὶ ἄλλος πᾶς ἀνὴρ, ὅτῳ μέλει τοῦ εὐδοκιμεῖν εἶναι, μηδέποτε ἀπεχθάνεσθαι ἀνδρὶ ποιητικῷ μηδενί. οἱ γὰρ ποιηταὶ μέγα δύνανται εἰς δόξαν ἐφ' ὁπότερ' ἂν ποιῶσιν εἰς τοὺς ἀνθρώπους εὐλογοῦντες, ἢ κακηγοροῦντες. id est, Quapropter etiam tu ô vir optime, si sapis, caue, & quiuis alius, cui curę sua existimatio est ne vllius poëtæ inimicitias in te confles. poëtæ enim multum valent ad famam in vtramque partem, siue laudent, siue maledicant. Itaque Archilochus ille ad maledicendum egregiè promtus, ac paratus, cùm à quodam contumeliosè appellatus esset, ita respondit, τὸν τέττιγα πτεροῦ συνείληφας, id est, cicadam ala comprehendisti. huius autem animalis mirus est stridor, si ala prehēdatur. Huc pertinet & illud, quod scribit Plutarchus in Theseo, ἔοικε γὰρ ὄντως χαλεπὸν εἶναι φωνὴν ἐχούσῃ πόλει, καὶ μοῦσαν ἀπεχθάνεσθαι, id est, reuera molestum & durum est cum ciuitate, quæ vocem & musam habeat, inimicitias suscipere.

FLEBIT] οἰμώξει, dolebit, miseriam suam conqueretur, ac deplorabit. miser erit, vide annot. sup. ad

sup. ad Od. 5. epod. ibi, *O multa fleturum caput.*

ET INSIGNIS TOTA CANTAB. VR.] perueniet in ora virûm: nobilitabitur meis versibus ad ignominiam, & infamiam sui nominis sempiternam.

SERVIVS IRATVS] quæsitor. intelligamus, hunc ætate Horat. fuisse prætorem, & quæstioni alicui rei capitalis præfuisse. Virgilius 6. Æneid. *Quæsitor Minos vrnam mouet.* adhibebatur autem vrna ad sortitionem, subsortitionémque iudicum. Alij accusatorem & calumniatorem fuisse volunt.

CANIDIA ALBVCI] Albucij filia venefica, Gratidia nomine: de qua sup. Od. 3. epod. *an malas Canidia tractauit dapes?* & tota Od. 5. & 17. & sat. 8. lib. 1.

GRANDE MALVM TVR.] quia iudex leuis, & nummarius, & venalis, & δωροδόκος. Quòd autem Porphirio notat, apud hunc C. Turium accusatum esse C. Verrem à Cicerone, Hortensio defendente, mihi non probat. Potest tamē fieri, vt discoloribus signis iuratorum hominum sententias, seu tabellas notarit: quod factum esse Romæ cùm senatorius ordo iudicaret, queritur Cicero proœmio actionis primæ in Verr. non longè ab extremo.

VT, QVO QVISQVE VALET, &c.] id est, quo modo, qua re quisque plurimùm potest, ea re inimicos suos, eósque, quibus se inuisum esse sentit, aut quos metuit, terreat, & vlciscatur: & quemadmodum imperet hoc ipsa natura, cuius maxima vis est, sic ratiocinare mecum: ἄπο συλλογίζου μετ' ἐμοῦ.

DENTE LVPVS, &c.] sic M. Tullius libro secundo de natur. deor. *Iam illa cernimus vt contra metum, & vim suis se armis quæque defendat. cornibus tauri, apri dentibus, morsu leones, aliæ fuga, aliæ occultatione se tutantur: atramēti effusione sepiæ, torpore torpedines: multæ etiam insectantes odoris intolerabili fœditate repellunt* & Lucr. lib. 5. *Principio genus acre leonum, sæuaque secla Tutata est virtus, vulpeis dolus, & fuga ceruos, &c.* Hac eadem de re lege Aristot. lib. 2. de partibus animalium cap. 9. & li. 3. cap. 1. & 2. locum autem tantùm indicabo. Sic igitur cap. 9. lib. 2. συνεχῆ δὲ κατὰ τὴν φύσιν ἐστὶ τοῖς ὀστοῖς, καὶ τὰ τοιάδε τῶν μορίων, οἷον ὄνυχές τε καὶ ὁπλαὶ, καὶ χηλαὶ, καὶ κέρατα. καὶ ῥύγχη τὰ τῶν ὀρνίθων. πάντα δὲ ταῦτα βοηθείας ἔχουσι χάριν τὰ ζῷα. τὰ γὰρ ἐξ αὐτῶν συνεστηκότα, &c. οἷον ὁπλή τε ὅλη καὶ κέρας ὅλον μεμηχάνηται πρὸς τὴν σωτηρίαν ἑκάστοις. ἐν τούτῳ δὲ τῷ γένει καὶ ἡ τῶν ὀδόντων ἐστὶ φύσις, τοῖς μὲν ἓν ὑπάρχουσα, πρὸς ἔργον, τὴν τῆς τροφῆς ἐργασίαν: τοῖς δὲ πρός τε τοῦτο καὶ πρὸς ἀλκὴν, οἷον τοῖς καρχαροδοῦσι, καὶ χαυλιόδουσιν: id est, proximè autem ad ossium naturam, quod ad tactum attinet, accedunt etiam tales partes, verbi gratia, vngues, & vngulæ, cum solidæ, tum bisulcæ, & cornua, & rostra auium Omnia autem hæc præsidij gratia habent animantes. Quæ enim ex iis constant, &c. verbi causa, vngula tota, & cornu totum, ad salutem cuiusque animalis à natura excogitatum & comparatum est. In hoc genere autem etiam dentes numerandi sunt, aliis quidem attributi ad vnum munus obeundum, nempe ad cibum conficiendum: aliis & ad hoc, & ad prælium, viresque expromendas, vt iis animalibus & quibus serrati, & quibus exserti sunt dentes. Eodem ferè pertinent quæ 1. cap. vbi de dentibus, & quæ 2. lib. 3. vbi de cornibus, scripta sunt: quæ, ne sim longior, lectori relinquo suo loco, & apud auctorem ipsum legenda, nisi quòd temperare mihi non potui, quin ascriberem, quæ de Momo affert Aristot. cap. illo 2. lib. 3. naturam reprehendente quod cornua tauris affinxisset in capite, non in humeris. sic Arist. Ὀρθῶς δὲ καὶ τὸ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς πεποίηκε τὴν τῶν κεράτων φύσιν, ἀλλ' οὐχ ὡς ὁ Αἰσώπου Μῶμος διαμέμφεται τὸν ταῦρον, ὅτι οὐκ ἐπὶ τοῖς ὤμοις ἔχει τὰ κέρατα ὅθεν τὰς πληγὰς ἐποιεῖτ' ἂν ἰσχυροτάτας, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ ἀσθενεστάτου μέρους τῆς κεφαλῆς. οὐ γὰρ ὀξὺ βλέπων ὁ Μῶμος ταῦτα ἐπιτιμᾷ. ὥσπερ γὰρ κἂν εἰ ἑτέρωθί που τοῦ σώματος κέρατα ἐπεφύκει, βάρος ἂν παρεῖχε, καὶ ἄλλως οὐδὲν ὄντα χρήσιμα, καὶ ἐμπόδια τῶν ἔργων πολλοῖς, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ὤμων πεφυκότα. οὐ γὰρ μόνον χρὴ σκοπεῖν πόθεν ἰσχυρότεραι αἱ πληγαὶ, ἀλλὰ καὶ πόθεν πορρώτεραι, &c. id est, Rectè autem etiam in eo à natura prouisum & consultum est, quòd cornua in capite locarit, non vt Momus Æsopi volebat, qui taurum improbabat, quòd non in humeris cornua habeat, vnde plagas incussisset acriores, sed in infirmissima parte capitis. Nam cùm hæc reprehendebat, parum videbat. Quemadmodum enim si vel in quauis alia corporis parte cornua innata essent, oneri essent, damnúmque importarent, neque quicquam prodessent, multisque operis functionibus impedimento essent: sic & si in humeris essent à natura collocata. Non solùm enim videre oportet, vnde plagæ acriores fiant, sed etiam vnde longiores.

INTVS] non foris, sed à natura insitum.

SCEVAE, &c.] significat, hunc fuisse impium in parenteis, & matrem veneno necasse: veneficúmque, non sicarium fuisse. Non admodum dissimile est illud Ciceronis pro Scauro. *Libertus patronum non occidit, sed duobus digitulis gulam oblisit.* Sceuæ (inquit) luxurioso & perdito

104

homini suam matrem crede, id est, committe, & permitte: manus quidem, & ferrum ab illa abs-
tinebit: sed cicuta cum melle confusa matrem necabit.

NIL FACIET SCEL. PIA DEXT.] pura quidem manus erit à sanguine materno: sed cicu-
ta eam de medio tollet.

MALA] ἐπίθετον perpetuum. nulla enim cicuta bona est. sic alibi *mala lustra, mala ambitio,*
mali fures. apud Hom. λευγαλέο χαλκῷ.

TOLLET] necabit, occîdet. sic Varro, *quis patrem decem annos natus tollet, nisi veneno?*

NE LONGVM FACIAM] ne sim longior: vt paucis expediam. sic loquitur M. Tull. libr. 1.
de legib. *Non faciam longius: huc enim pertinet, animal hoc prouidum, sagax, multiplex, acu-*
tum, memor, plenum rationis, & consilij, praeclara quadam ratione generatum esse à supremo
Deo.

TRANQVILLA SENECT.] quae optanda est, & à diis petenda: vt carmine saecul. post epod.
Dijs senectuti placidae quietem, [date.]

SEV MORS ATR. CIRCVMV. AL.] siue mors mihi impendet, atque imminet, iamiam
aduentans. Alas affinxit morti ad significandam eius celeritatem. atras autem appellauit, quia
omnia, quae ad inferos, & ad mortem pertinent, tristia, iniucunda & horribilia sunt: cuiusmo-
di sunt & nigra, seu atra: quod saepe alibi notauimus. Contrà Od. XVII. li. 2. *Volucrisq; fati Tar-*
dauit alas.

FORS] fortuna. caue legas, *fors.* & vide annot. ad illum locum Satyr. 1. *Seu ratio dederit, seu*
fors obiecerit.

QVISQVIS ERIT VITAE SCR. COL.] ordo est, quisquis erit vitae color, scribam. *Vitae*
colorem intellige vitae genus, conditionem viuendi, sortem, personam non enim vna est omniũ
hominum persona, non idem vitae color, non eadem species: aliudq; vitae genus est imperato-
ris, aliud oratoris: aliud negotiatoris. aliud poëtae. rectè autẽ colorem appellauit, quia singu-
lorum vitae degendae genera, plerumq; tamquam colores quidam in nobis immutantur, neq;
quicquam ad animum pertinẽt: sed ad corpus, aut fortunam. Quamuis autem sua quemq; na-
tura ad certum vitae genus fingere videatur: neque tamen semper in deligendo vitae genere
naturam sequimur, & saepe, ad quam nos aetatis agendae viam vel propinqui impulerint, vel
fortuna, veluti tempestas quaedam, detulerit, in ea constantiae causa, repugnante natura, cogi-
mur consenescere, & ad extremum vitae spiritum permanere. epist. 17. *Omnis Aristippum decuit*
color, & status, & res.

Ô PVER, VT SIS VITALIS, METVO] ô puer (inquit Trebatius) ne non sis vitalis, me-
tuo. nomen *Vitalis* autem, id propriè significat, quod ad vitam pertinet, quod vitam adiuuat,
quod vitae vtile est. Lucret. lib. 3. *Est igitur calor, ac ventus vitalis in ipso Corpore, qui nobis mo-*
ribundos deserit artus. ibid. *mors omnia praestat, Vitalem praeter sensum, calidúmque vaporem.*
ibid. *Et caput abscissum calido, viuentéque trunco, seruat humi vultum vitalem, oculósque pa-*
tentes, Donec relliquias animai reddidit omneis. & lib. 5. *Nudus humi iacet, infans, indigus o-*
mni Vitali auxilio. & lib. 6. *primùm multarum semina rerum Esse suprà docui, quae sint vitalia*
nobis. M. Tullius lib. de nat. deor. 2. *ex quo intelligi debet, eam caloris naturam, vim in se habere*
vitalem, per omnem mundum pertinentem. ibid. *& ceteris naturis omnibus salutarem imper-*
tit, & vitalem calorem. Idem de diuinat. lib. 1. *Luce serenanti vitalia lumina liquit.* quamq; am
legendum est eo loco, *Vitai lumina liquit:* itaque edendum curauimus. Virgil. Æneid. 1. *Quis-*
quis es, haud (credo) inuisus caelestibus auras Vitaleis carpis. Plaut. in Poenulo, *Iupiter, qui genus*
105 *colis, alisq; hominum, per quem Viuimus vitale aeuum.* Interdum etiam vitale appellamus, quod
vita praeditum est, & viuax: vt Plaut. in Bacchid. *Da, si esse saluum vis me, aut vitalem tibi.* M.
Tull. in Lelio ex Ennio, *Qui potest esse vita vitalis, vt ait Ennius, qui non in amici mutua bene-*
uolentia conquiescat? & ita hoc loco ponitur ab Horat. itémq; in Saty. 7. huius lib. *ita, Dauus,*
amicum Mancipium domino, & frugi, quod sit satis, hoc est, Vt vitale putes.

MAIORVM NE QVIS AMICVS] ne quis gratiosus apud maiores, & potentiores vi-
ros, &c.

FRIGORE TE FERIAT] mortem tibi inferat: te de medio tollat. sic Lucret. lib. 3. *& disce-*
dit in auras, Et gelidos artus in lethi frigore linquit. Idem lib. 4 *namque iaceret Æterno corpus*
perfusum frigore lethi. Virgil. libr. 9. Æneid. *Voluitur ille vomens calidum de pectore flumen Fri-*
gidus, id est, moribundus, atque adeò mortuus, vt explicat Nonius Marcellus. Idem in diris. *Et*
calor infuso decedit frigore mortis. Idem lib. 4. Æneid. *Et cum frigida mors anima seduxerit ar-*
tus. Horat. Od. VIII. lib. 2. *gelidáque diuos Morte carentes.* Itaque docet Varro lib. 4. de ling.
Latin. *ignem à nascendo dictum, quòd hinc nascitur, quicquid nascitur: ideóq; calet: vt, qui de-*
nascitur, ignem amittit, & frigescit.

QVID?

QVID? CŪM EST LVCIL. AVSVS. &c.] Quid(inquit Hor.)cùm Lucilius primus ausus est satyras scribere?

DETRAHERE ET PELL. NITID. Q.] & cùm ausus est ea integumenta detrahere, quibus quisque sua flagitia, suámque turpitudinem tegeret, ac celaret? ausus est omnia, aut plurima improborum peccata nudare, & in publico quodam modo proponere? sic epist.16.lib.1.*speciosum pelle decora.*

CEDERET] incederet. sic Plautus. *Vt transuersus, non prouersus cedit, quasi cancer solet.* citat Varro lib.6. de ling. Lat.

INTRORSVM TVRPIS] epist ad Quinct. lib.1. *Introrsum turpem, speciosum pelle decora.*

AVT, QVI DVXIT AB] P. Scipio Africanus posterior, qui Karthaginem deleuit. Od.8.lib. 4. *Non incendia Karthaginis impiæ, Eius, qui domita nomen ab Africa Lucratus redijt, clarius indicant Laudes, quàm Calabræ Pierides.*

INGENIO OFFENSI?] num ingenio Lucillij offensi, subintell. sunt?

FAMOSÍSQVE LVPO COOP.] & num doluere ob Rutilium Lupum famosis versibus conscissum? exstant Lucilij versus non integri apud M. Tull. lib.1. de nat. Deor. in quibus hic Lupus, & aliquot alij commemorantur. M. Tull. *Quid de sacrilegis, quid de impiis, periurísque dicemus? Tubulus si Lucius vnquam, Si Lupus, aut Carbo, aut Neptuni filius, vt ait Lucilius, putasset esse Deos? tam periurus, aut tam impius fuisset?*

POPVLÚMQVE TRIBVTVM] per populum tributum, plebem infimam, &, vt M. Tullius sæpe nominat, vrbanam, significat. erant enim tribus vrbanæ omnium infimæ, & longè minùs honestæ, quàm rusticæ. Itaque in eas coniecti fuerunt à Gracchorum parte libertini, vt scribit M. Tull. lib.1. de orat. ad Q. Fr. Denique tributum populum hîc dicit, quem in epist.7.lib.1.*tunicatum popellum. Vilia vendentem tunicato scruta popello.* Sic autem esse legendum peruincunt plerique codices manusc. in altis est *tributim:* quæ scriptura tamen ferri potest.

SCILICET VNI AEQVVS] scilicet vni virtuti placatus, æquabilis, atque amicus: non iratus, neque offensus: sed propitius, & ad fauendum propensus. vide annot. ad Od.3.lib.2.

A' VVLGO, ET SCENA] à scena, id est, à luce forensi, ab oculis ciuium, à conspectu populi, & multitudinis. tralatio est à ludis scenicis. sic loquitur M. Tull. oratione pro Plancio: *Omitto illa quæ si minus in scena sunt, at certè cùm sunt prolata, laudantur.* sic enim hunc locum emendaui ex auctoritate librorum manuscript. qui sic legebatur in vulgatis, *quæ si minus necessaria sunt, &c.*

VIRT. SCIP. ET MITIS SAP. LAEL.] id est, Scipio, & Lælius: ἀεὶφερης: quod genus suprà annotauimus ad Od.5.lib.3. Priscian. lib.2. scribit dicendum fuisse *Scipionida.* Vsus tamen est eadem voce & Lucilius. *Cornelius Publius noster Scipiadas dicto, &c.* & Lucr. lib.3. *Scipiades belli fulmen, Karthaginis horror.* suprà iterum Hor. *Scipiadam vt sapiens Lucilius.*

DISCINCTI] cur non dixit *discincta*? quia per virtutem Scipionis, & sapientiam Lælij, Scipio, & Lælius significantur, vt diximus. sic Hom. ὀδ. λ. Ἦλθε δ' ἐπεὶ ψυχὴ Θηβαίου Θειρεσίαο Χρύσεον σκῆπτρον ἔχων. id est, Venit autem postea Tiresiæ anima aureum sceptrum tenens. & ἰλ. μ. Ἐλθὼν γάρ ῥ' ἐκάκωσε βίη Ἡρακληείη: id est, Virtus enim Herculea profectus Pylios infestos habuit, ac diuexauit. quibus locis videbatur dicendū ἔχουσα, & ἐλθοῦσα. & Eurip. apud Stob. Γάδειμι δ' αὐτὴ ἄρρεν' ἀρίστην. Πρῶτον μὲν εἶδος ἄξιος τυραννίδος. videbatur dicendum, ἀξίαν ἀξία. sic M. Tull. or. pro Sextio. *duo importuna prodigia, quos egestas, quos æris alieni magnitudo, &c. tribuno pl. constrictos addixerat.* discinctus hoc loco nō ponitur in vitio, vt Od.1. epod. *Discinctus aut perdam vt nepos:* sed ad animi laxamentum, ac remissionem dumtaxat pertinet, vt ibidem docuimus. *discincti* igitur valet hoc loco idem, quod remissi ac relaxati: animo à rebus seriis, & à reip. curis soluto: omni seueritate posita

LVDERE] ludebant, ludere solebāt. M. Tull. de Orat.2. *Non audeo dicere de talibus viris* (Scipione & Lælio) *sed tamen ita solet narrare Scæuola, conchas eos & vmbilicos ad Caietam, & ad Laurentum legere consueuisse, & ad omnem animi remissionem ludúmq; descendere.*

DONEC] interea dum, vel tantisper dum, vt Od.9.lib.3. *Donec gratus eram tibi.*

DECOQ. OLVS] ex apparatu, qualis esset eorum cena significat, nempe frugi, minìméque sumtuosa. vide quæ annotata sunt ad illum locum *lachanique catinum.* sat.6.lib.1. *soliti* autem subintell. erant. 106

QVAMVIS INFRA LVCILI C. ING.] quamuis & censu, & ingenio Lucilio inferior. fuit autem Lucilius honesto loco natus, nempe familia equestri.

CVM MAGNIS VIXISSE] sic infra epist. vlt. libr. primi. *Me primis vrbis belli placuisse, domique.*

ET FRAGILI QVAER. ILL. D.] allegoria est. significat autem, inuidis, qui conabantur

eum, obtrectando, & clanculum mordendo, in crimen vocare, suæ vitæ integritatem, castita-
tem & innocentiam responsuram, ac restituram. ducta allegoria est à dente, qui res teneras,
molleis ac fragileis perfringere, & comminuere potest: duras & solidas non potest. vtitur alia
quidem similitudine M. Tull. orat. pro Roscio Com. in eadem re: sed non minus apta. his ver-
bis. *Nonne, vt ignis in aquam coniectus cōtinuò restinguitur, & refrigeratur: sic referuēs falsum*
crimen in purissimam, & castissimam vitam collatum, statim concidit & exstinguitur?

OFFENDET SOLIDO] in solidum incurret, ita vt lædatur potiùs, quàm lædat.

EQVID. NIHIL HIC DIFFIND. POSSVM] ita reperi scriptum in vno cod. Vatic. & Torn.
vno Nicotiano. non, vt habent vulgati libri, *diffindere*. Et sanè hanc (quam dico) scripturam a-
gnoscere videtur siue Acro, siue Porphyrio. *diffindere* autem verbum est antiqui iuris ciuilis.
quod valet differre, quamquam nonnulli malūt dici *diffundere*: à quibus dissentio. Verba sunt
hæc ex lege secunda Numæ Pompilij: *Si quid horum fuit vitium iudici, arbitróve, reóve, is dies*
diffissus esto, T. Liuius lib. 9. *atque ei legem Curiatam de imperio ferenti, triste omen diem diffi-*
dit. Aul. Gell. lib. 14. cap. 2. *Atque in dierum quidem diffissionibus, &c.* vbi vulgò legitur *rerum*
diffusionibus.

SED TAMEN VT MON.] hæc pertinent ad versum, qui statim sequitur. *Si mala cond.* hoc
sensu: sed tamen, vt cautior sis, ídque à me monitus, ne fortè ignorantia legum te in fraudem
impellat: si quis in aliquem famosa carmina scripserit, datur in eum actio, & pœna est in eum
lege sancita. M. Tull. lib. 4. Tusc. *quamquam id quidem etiam XII. tabulæ declarant, condi iam*
tum solitum esse carmen quod ne liceret fieri ad alterius iniuriam, leges sanxerunt. Idem lib. 4.
de Rep. *Nostra contra XII. tabulæ cùm perpaucas res capite sanxissent, in his hanc quoque san-*
ciendam putauerunt, si quis actitauisset, siue carmen condidisset, quod infamiam afferret, flagi-
tiúmve alteri. præclarè. Iudiciis enim, ac magistratuum disceptationibus legitimis propositā vi-
tam, non poetarum ingeniis habere debemus, nec probrum audire, nisi ea lege, vt respondere li-
ceat, & iudicio defendere. sic epist. ad August. *quin etiam lex, Pœnaq; lata, malo quæ nollet car-*
mine quemquam Describi. Arnob. lib. 4. aduer. Gent. *Carmen malum conscribere, quo fama al-*
terius coinquinetur, & vita decemviralibus scitis euadere noluistis impune: ac ne vestras aureis
conuicio aliquis petulantiore pulsaret, de atrocibus formulas constituistis iniuriis.

SANCTAR. INSC. LEG.] sanctæ leges dicuntur, quæ aliquid iubent, aut vetant pœna irro-
gata, & sancita, si quis secus faciat. *inscitia legum*, id est, inscientia, seu ignorantia legum. sic lo-
quitur infrà sat. prox. in extr. *aut vafri inscitia iuris.* & sat. 3. eiusd. lib. *& quacumque inscitia ve-*
ri Cæcum agit. & epist. 3. lib. 1. *seu rerum inscitia vexat.* nisi fortè in his omnibus locis legendum
est, *inscientia*, vt *inscientia* sit quatuor syllabarum, per συνίζησιν, quod item fieri in aliis voci-
bus alibi indicauimus, verbi gratia, in *Vindemiator.* satyr. 7. lib. 1. in *Luscinias* sat. 3. huius libr.
& similib.

IVS EST, IVDICIÚMQVE] lex lata est & actio in eum datur.

ESTO] demus ita esse, inquit Horat. videlicet pœnam esse constitutam in eum, qui mala in
quempiam carmina scripserit: sed si quis bona scripserit, laudatur iudice Cæsare, ambiguum
inest in voce *mala*. Trebatius enim *mala* accipit famosa: Hor. autem indocta, atque incondita,
seu malè nata.

OPPROBRIIS] quidam libri veteres habent, *Opprobrio*: in his Morellianus, & Clericanus, &
Russardinus vnus.

LATRAVERIT] sic reperi scriptum in septem codicibus calamo exaratis: trib. Vatic. & Iann.
Nicot. Ruff. Cleric. vnus Vat. & Faërn. & quidam alij habent *lacerauerit*. ego priorem scriptu-
ram secutus sum, quia à pluribus libris comprobatur. placet mihi tamen & altera, *lacerauerit*:
cui ex aduerso respondet nomen *integer*: hoc modo, lacerauerit homines improbos, ideóque
lacerandos, cùm ipse sit integer, id est, innocens, & castus. Præterea M. Tull. Philip. 1. ita loqui-
tur, *Verborum contumeliis lacerare*, nisi quis dicat *lacerare*, grauius esse, quàm *latrare*: & hoc
huic loco conuenire: illud non conuenire. Hæc autē *si quis oppr. dign. lac.* & reliqua, quæ sequun-
tur, videntur dici à Trebatio, hoc modo, si quis improbum, impudicum, periurum, atque im-
pium latrauerit, seu lacerauerit, cùm sit ipse purus, & innocens, leges ipsæ XII. tabularum risu
dissoluentur, & pœnam remittent: tu autem omni molestia liberatus, abibis: tu missus fies: tu
absoluêris. Ego suspicatus sum aliquando, etiam superiora illa verba. *sed bona si quis, &c.* esse
Trebatij, continentémque iam esse & perpetuam Trebatij ad extremum orationem, vt aduer-
sentur scilicet illis. *si mala condiderit.* alij omnia volunt esse Horatij.

TABVLAE] id est, vel ipsæ leges risu dissolutæ supplicium remittent, vel ipsi iudices, qui sunt
legum custodes atque adeò leges loquentes, effusè ridebunt ob carmina abs te in quempiam
opprobriis dignum scripta.

ARGV-

ARGVMENTVM SATYR. II.

Sub Ofelli persona, luxui deditos ac luxu modo non perditos insectatur: & quidem de eo loquens, qui gulæ seruit. Non certo iudicio, sed ex opinione quadam stultè concepta delicias in nonnullis cibis consectari dicit. Atque vt incommoda recenset, quæ comitantur hunc, qui circa victum est luxum, ita commoda, quę tenui & frugali insunt enumerat.

* *QVæ virtus, & quanta, boni, sit viuere paruo:* 107
(Nec meus hic sermo est: sed, quem præcepit Ofellus
Rusticus, abnormis sapiens, crassáq; Minerua:)*
Discite non inter lances, mensásq; nitenteis,
Cum stupet insanis acies fulgoribus, & cum
Acclinis falsis animus, meliora recusat:
Verùm hic impransi mecum disquirite. cur hoc?
Dicam si potero. malè verum examinat omnis
Corruptus iudex. léporem sectatus, equóve
Lassus ab indomito: vel, si Romana fatigat
Militia assuetum græcari, seu pila velox,*
* *Molliter austerum studio fallente laborem,*
Seu te discus agit: pete cedētem aëra disco.
Cum labor extuderit fastidia:* siccus, inanis*
Sperne cibum vilem: nisi Hymettia mella Falerno
Ne biberis diluta foris est promus: & atrum
Defendens pisceis hiemat mare. cum sale panis
Latrantem stomachum bene leniet. vnde putas, aut
Qui partum? non in caro nidore voluptas
Summa, sed in te ipso est. tu pulmentaria quære*
Sudando. pinguem vitiis, albúmque, nec ostrea,
Nec scarus, aut poterit peregrina iuuare lagois.
Vix tamen eripiam, posito pauone, velis quin*
Hoc potius, quam gallina tergêre palatum,
Corruptus vanis rerum: quia veneat auro
Rara auis: & picta pandat spectacula cauda:
Tanquam ad rem attineat quicquam. num vesceris ista,
Quam laudas, pluma? cocto num adest honor idem?*
Carne tamen quamuis distat nihil: hac magis illa,*
Imparibus formis deceptum te patet. esto,
Vnde datum sentis, lupus hic, Tiberinus, an alto
Captus hiet? ponteisne inter iactatus, an amnis
Ostia sub Tusci? laudas insane trilibrem
Mullum: in singula quem minuas pulmenta, necesse est.
* *Ducit te species, video. quò pertinet ergo*
Proceros odisse lupos? quia scilicet illis
Maiorem natura modum dedit his breue pondus.
* *Ieiunus rarò stomachus vulgaria temnit.*
Porrectum magno magnum spectare catino

Vellem, ait harpyiis gula digna rapacibus. at vos
Præsentes austri* coquite horum obsonia quamquam
Putet aper, rhombusq; recens, mala copia quando
Ægrum sollicitat stomachum: cùm rapula plenus,
Atq; acidas mauult inulas. nec dum omnis abacta
* Pauperies epulis regum. nam vilibus ouis,
Nigrisq; est oleis hodie locus. haud ita pridem
Galloni præconis erat acipensere mensa
Infamis quid? tum rhombos minus æquor alebat?
Tutus erat rhombus, tutóq; ciconia nido:
Donec vos auctor docuit* prætorius. ergo
Si quis nunc mergos suaueis edixerit assos:
* Parebit praui docilis Romana iuuentus.
Sordidus a tenui victu distabit, Ofello
Iudice. nam frustra vitium vitaueris illud,
Si te aliò prauum detorseris. Auidienus,
Cui Canis ex vero dictum cognomen adhæret,
Quinquenneis oleas * est, & siluestria corna:
Ac, nisi* mutatum, parcit defundere vinum: &
Cuius odorem olei nequeas perferre (licebit
Ille repotia, nataleis, aliósve dierum
Festos albatus celebret) cornu ipse bilibri
Caulibus instillat, veteris non parcus aceti.
Quali igitur victu sapiens vtetur? & horum
Vtrum imitabitur? hac vrget lupus, hac canis, aiunt.
* Mundus erit, qui non offendet sordibus: atq;
In neutram partem cultus miser, hic neq; seruis,
Albuci senis exemplo, dum* munia didit,
Sæuus erit: neq; sic, vt simplex Næuius,* vnctam
Conuiuis præbebit aquam. vitium hoc quoq; magnum.
Accipe nunc, victus tenuis quæ, quantáq; secum
Afferat in primis* valeas bene: nam, varia res
Vt noceant homini, credas, memor illius escæ,
Quæ simplex olim tibi* sederit. at simul assis
Miscueris elixa: simul conchylia turdis:
Dulcia se in bilem vertent: stomachóque tumultum
Lenta feret pituita. vides, vt pallidus omnis
Cœna desurgat dubia? quin corpus onustum
Hesternis vitiis animum quoque prægrauat vnà:
Atque affligit humo diuinæ particulam auræ:
Alter, vbi dicto citiùs curata sopori
Membra dedit: vegetus præscripta ad munia surgit.
Hic tamen ad melius poterit transcurrere quondam:
Siue diem festum rediens aduexerit annus:
Seu recreare volet tenuatum corpus: vbique
Accedent anni, & tractari mollius ætas
Imbecilla volet. tibi quidnam accedet ad istam,

Quam

Quam puer, & validus praesumis, mollitiem, seu*
Dura valetudo inciderit, seu tarda senectus?
Rancidum aprum antiqui laudabant: non, quia nasus
Illis nullus erat: sed, credo, hac mente, quòd hospes*
Tardiùs adueniens, vitiatum commodiùs, quam
Integrum edax dominus consumeret. hos vtinam inter
Heroas natum tellus me prima tulisset.
** Das aliquid famae, quae carmine gratior aurem*
Occupat humanam? grandes rhombi, patinaeq;
Grande ferunt vna cum damno dedecus. adde
Iratum patruum, vicinos, te tibi iniquum,
Et frustra mortis cupidum, cùm deerit egenti
As, laquei pretium. iure, inquis, Trasius istis*
Iurgatur verbis: ego vectigalia magna,
Diuitiásq; habeo tribus amplius regibus. ergo, 103
Quod superat, non est, meliùs quò insumere possis?*
Cur eget indignus quisquam te diuite? quare
**Templa ruunt antiqua deûm? cur, improbe, carae*
Non aliquid patriae tanto emetiris aceruo?
** Vni nimirum rectè tibi semper erunt res?*
O magnus posthac inimicis risus. vtérne
Ad casus dubios fidet sibi certiùs: hic, qui
Pluribus assuerit mentem, corpúsq; superbum:
An, qui contentus paruo, metuénsq; futuri,
In pace, vt sapiens, aptarit idonea bello?
Quo magis his credas: puer hunc ego paruus Ofellum
Integris opibus nôui non latius vsum,
Quam nunc accisis. videas metato in agello
Cum pecore, & natis fortem mercede colonum,
Non ego, narrantem, temerè edi luce profesta
Quicquam, praeter olus fumosae cum pede pernae.
Ac, mihi seu longum post tempus venerat hospes,
Siue operum vacuo gratus conuiua per imbrem*
Vicinus: bene erat, non piscibus vrbe petitis,*
Sed pullo, atq; hoedo: tum pensilis vua secundas
Et nux ornabat mensas, cum duplice ficu,
Post hoc ludus erat cuppa potare magistra:*
Ac venerata Ceres, vti culmo surgeret alto,
Explicuit vino contractae seria frontis.
Saeuiat, atq; nouos moueat fortuna tumultus:
Quantùm hinc imminuet? quanto aut ego parcius, aut vos
O pueri nituistis, vt huc nouus incola venit?*
Nam propriae telluris herum natura neq; illum,
Nec me, nec quemquam statuit. nos expulit ille:
Illum aut nequities, aut vafri inscitia iuris.
Postremò expellet certè viuacior heres.
Nunc ager Vmbreni sub nomine, nuper Ofelli

Dictus, erit nulli proprius: sed cadet in vsum
Nunc mihi, nunc alij. quocirca viuite fortes:
Fortiáq; aduersis opponite pectora rebus.

QVAE VIRTVS] hæc saty. sub Ofelli persona luxuriosos vrbanè reprehendit atq; obiurgat.

BONI] in tribus Vatic. cod. & Faër. & Torn. scriptum reperitur *boni*, vt sit vocandi casus, quos secutus sum.

VIVERE PARVO] sic Tibull. eleg. ·. lib. 1. *contentus viuere paruo.*

NEC M. HIC SERMO, &c.] hi duo versus, qui deinceps sequuntur, includendi sunt interpositionis nota.

PRAECEPIT] præscripsit, docuit, præmonstrauit. hoc enim significat verbum *præcipere*, non id, quod vulgus putat.

ABNORMIS SAPIENS] hæc duo coniunctè sunt legenda, *sapiens abnormis*, id est, qui sapiens quidem est, sed non ad istorum philosophorũ normam. sic M. Tull. in Lælio, *Numquam ego dicam C. Fabricium, M. Curium, T. Coruncanium, quos sapienteis nostri maiores iudicabat, ad istorum normam fuisse sapienteis.* *abnormis* autem excudendum curaui, secutus auctoritatem quinque codicum veterum. Sed non est dissimulandum scriptum esse in aliquot libris manuscr. *abnormi*. quod si quis probabit (mihi quidem non displicet) hic erit ordo verborum, Rusticus sapiens, abnormi, crassáque Mineruа: vt *abnormi* cohæreat cum voce *Minerua*.

CRASSÁQVE MINERVA] & sapiens crassa Minerua. i. non politus, neque excultus doctrina, sed factus natura: non productus è schola, sed ex caula. in Priapeis, *Simplicius multo est, da, verbum turpe Latinè Dicere. quid faciam? crassa Minerua mea est.* M. Tull. in Lælio, *Agamus igitur, vt aiunt, pingui Minerua.*

110 NITENTEIS] λιπαρὰς, pingueis, vnctas, opiparas.

CÙM STVP. INSAN. ACIES FVLG.] id est, cùm oculorũ acies epularum, & deliciarum, & vasorum pretiosorum splendore obtusa est. allegoria est. nam per aciem oculorum, quæ nimio splendore perstinguitur, iudicium rationis significat obtusum, & corruptum luxu, & voluptatibus.

INSANIS.] ab effectu. quia animum spoliant sanitate.

ACCLINIS] propensus ad assentiendum falsis propterea, quòd corpus multo cibo, multáq; potione completum est: quod cùm accidit, minùs expeditè suo munere mens fungi potest. *acclinis* legendum esse, non *acclinus* peruincunt omnes codices veteres & Vaticani, & alij nullo excepto. *acclinis* autem significat incumbentem, & propensum. quo nomine vtitur Virgil. libr. 10. Æn. *Vulnera siccabat Lymphis, corpúsq; leuabat Arboris acclinis trunco.* quo loco tamen in lib. vulgatis legitur mendosè *acclinus*. hinc verbum acclino & acclinatus. Cæs. li. 6. de bello Gallico, *huc, cùm se cõsuetudine acclinauerint, &c.* & sup. *atq; ita paullum modo acclinatæ quietem capiunt.* Atque hæc omnia Adr. Turne. cùm probasset, quadriennio post in cap 19. lib. 3. Aduers. retulit.

IMPRANSI] sicci, ieiuni. epist. ad Nummonium Vall. lib. 1. *impransus non qui ciuem dignosceret hoste*, & infr. sat. prox. *impransi correptus voce magistri.*

MALÈ VERVM EXAM. O. C.] corruptus autem est animus hominis vino, cibóque conferti, & saturi: Itaque expeditè verum à falso distinguere non potest. huc pertinent, quæ scribit Arist. περὶ ἐνυπνίων. τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον ἐν ὀργαῖς, καὶ πάσαις ἐπιθυμίαις εὐαπάτητοι γίνονται πάντες, καὶ μᾶλλον, ὅσῳ ἂν μᾶλλον ἐν τοῖς πάθεσιν ὦσι. id est, eodem autem modo & in iris, & in omnibus cupiditatibus facilè decipi possunt omnes, tantóque magis, quanto magis in perturbationibus sint.

LÉPOREM SECTATVS, EQVÓVE, &c.] huius loci hæc sententia est. qui labore corpus exercuit, sumtuosas epulas non desiderat: sed tenuissimo apparatu, & quolibet cibo sibi apposito contentus est. notum est illud Hippocratis ὁ πόνος σίτου ἡγείσθω labor cibum antecedat. & Cyrus apud Xenoph. libr. 2. ἀπομνημ. curam adhibebat, ne vmquam sui ad prandium, aut cenam ἀνίδρωτοι. i. sine sudore venirent. & Hippolytus ille apud Eurip. ait redeuntibus è venatione, plenas mensas esse iucundas: significans, opinor, exercitatione, & labore corporis cibi cupiditatem excitari. verba Eurip. sunt hæc, Σίτων μέλεσθε· τερπνὸν ἐκ κυναγίας Τράπεζα πλήρης. enumerat autem hoc loco Horatius quattuor exercitationis genera, venationem, equitationem, ludum pilæ, disci iactum: quorum duo superiora Romana: posteriora, Græca sunt.

VEL SI ROM. FAT] id est vel si Romana exercitatio te assuetum pila ludere, & discum iácere, qui sunt ludi in Græcia vsitati, fatigat, id est, delassat, & nimio labore cõficit: & iccircò ab ea refugis, atque abhorres: siue pilæ ludo delectaris, in quo studium ludendi sensum laboris

adimit:

adimit: subinde lude pila. siue disci iactu duceris, iace discum: & cùm labor expulerit fastidia, ci-
bíque appetitionem excitarit, tum tu mihi aspernare cibum vilem, & tenuem victum, & vulga-
rem, paruumque apparatum: quasi dicat, non facies: sed primo quoq; cibo, & fortè oblato con-
tentus eris. fatigare, id est, valde exercere, & defatigare. sic Virg. Georg. 3 *Sæpe etiam cursu qua-
tiunt & sole fatigant.* & Æn. 1 *Vel qualis equos Threissa fatigat Harpalyce.* Per Romanam mi-
litiam autem equitationem & venationem significat: quæ duæ exercitationes valde sunt labo-
riosæ, minimeque molles, vt Græcorum. sic Oda 24. lib. 3. *nescit equo rudis Hærere ingenuus
puer: Venariq; timet, ludere doctior, Seu Græco iubeas trocho, Seu malis vetita legibus alea.*

GRAECARI] Græcari interdum valet intemperantiùs potare, Græcorum more bibere. M.
Tull. Verr. 3 *Fit sermo inter eos, & inuitatio vt Græcorum more biberetur.* Plautus Mostell. *Dies,
noctesq; bibite: pergræcamini, Amicas emite, liberate, pascite Parasitos, obsonate pollucibiliter.*
Idem Bacchid. *atque id pollicetur se daturum aurum mihi: Quod dem scortu, quódque in lustris
comedim, & congræcem pater.* sed hic Græcari posuit, pro Græcos ludos ludere, seu Græcis ludis
exerceri. Græci autem ludi, sunt pila & discus.

MOLL. AVSTERVM STVD. FALL.] id est, studio pilæ obliuionem quandam, & ἀναισθη-
σίαν laboris afferente. non enim sentitur labor ab eo, qui pila ludit, propter eam, quam ex lu-
sione percipit, voluptatem. Totus autem hic locus videtur claudicare. nam primùm in his ver-
bis: *seu pila velox*, subintelligendum, seu sumendum ἀπὸ κοινοῦ te agit: Deinde, post hunc ver-
sum *Molliter austerum studio fall. lab.* subintelligendum *Lude pila*: vt respondeat ei, quod se-
quitur *pete cedentem aëra disco* Quòd si pro *Molliter*, posuisset Horatius, *Lude pila*: & facilior
esset huius loci explicatio, & molliùs curreret sententia, neque quicquam subintelligendum,
aut supplendum esset. Neque verò mihi soli hic locus scrupulosus visus est, verùm etiam doctissi-
mo cuidam, eidémque optimo viro: qui putabat legendum, vel *Mollito austerum st. f. l.* vel *Mo-
lire austerum studio fallente laborem.* quam posteriorem coniecturam magis probarem. sen-
tentia autem & huius, & illius superioris versus plana est. volebat enim ille hoc intelligi per il-
lum. *Mollito austerum, &c. pila ludito:* quia qui pila ludit, laborem exercitationis mollem red-
dit studio ludendi, quod laborem fallit. ex posteriore autem eandem sententiam eliciebat, sed
alia ratione: nam qui pila ludit, laborem molitur, id est, laborem suscipit grauem illum quidem,
sed quem studium ludendi fallit & obscurat. Molire igitur laborem austerum studio fallente ip-
sum ipsum laborem, id est, ludo pilæ.

CEDENTEM] cedit enim aër corporibus, præsertim grauioribus.

CVM LABOR EXTVDERIT] id est, depulerit nauseam, quæ ex satietate, & crapula nasce-
batur, famémque irritarit, ac prouocarit. vsus est Virg. hoc verbo paullo aliter Georg. 1. *Vt va-
rias vsus meditando extunderet artes.* vbi tamen nonnulli legi volunt, *excuderet*.

SPERNE CIBVM VILEM] verbum *sperne* pertinet ad illa superiora, *leporem sectatus, equó-
ve, &c.* & inest in his verbis εἰρωνεία, hoc modo, cum venatu, equitatione, pilæ lusione, disco te
exercueris, ac fatigaris, cibíque fastidium depuleris tum tu, sodes, sperne tenuem apparatum. &
nega te biberum, nisi tibi vinum Falernum melle mitigatum ministretur. quod simile est, vt
si dicat, numquam tu hoc facturus es, immò vilissimum quemque cibum auidissimè voraturus,
& quodlibet vinum, atque adeò aquam, si vinum desit, æquissimo animo biberurus. ad hanc
sententiam pertinet id, quod Dionysio tyranno respondit cocus quidam Lacedæmonius. *Cùm
cenasset ille in Phiditiis, negarétque se iure nigro nescio quo delectatum, quod erat caput cenæ: tum
is, qui illa coxerat, minimè mirum (inquit:) condimenta enim defuerunt. Quæ tandem, inquit
ille? labor in venatu, sudor, cursus ab Eurota, fames, sitis: his enim rebus Lacedæmoniorum epulæ
condiuntur.* hæc M. Tull. Tuscul. lib. 5. eodem illud Varronis de liberis educandis ex Nonio, *Vel
maximè illic didici, & sitienti videri aquam, mulsum: & esurienti, panem cibarium, siligineum:
& exercitato somnum suauem* quem locum sic restituit Muretus.

NISI HYMETTIA MELLA FAL.] ne biberis, ne quicquam bibito, nisi vinum Falernum
melle conditum. Erat autem Falernum aliquãto austerius. iccircò melle admisto leniri solitum
erat Virg. Georg. 4. *Dulcia mella premes, nec tantùm dulcia, quantùm Et liquida, & durum
Bacchi domitura saporem.* Hymettia mella à monte Hymetto in Attica. Od. 6. li. 2. *Vbi non Hy-
metto Mella decedunt.*

FORIS EST PROMVS] is qui dapes, & vinum promit, non est domi: tempestas ad piscan-
dum non est idonea. Tu igitur esuriens, & sitiens, neque, dum promus redeat: neque, dum ex
longinquo, & concitato mari tibi pisces afferãtur, exspectabis: sed pane, & sale famem sedabis.
sal autem pauperum est condimentum, vt suprà diximus ad Od. 15. lib. 2. Persæ verò nihil ad
panem adhibebant præter nasturtium. Promus dictus est à promendo, vt condus à condendo:
quibus duabus vocibus vtitur Plautus.

LATRANTEM STOM. B. L.] sal cum pane stomachum latrantem, id est, inanem, & icircò quasi latrando poscentem cibum, bene leniet, & iratum placabit. sic enim loquitur satyr. vlt. huius lib. *Quæ prima iratum ventrem placauerit esca.* Latrare autem etiam apud Luc. poscere significat princ. lib. 2. *Nil aliud sibi naturam latrare, &c.*

VNDE PVTAS, AVT QVI P.] vnde putas hanc in tam tenui, & vili cibo, nasci voluptatem?

NON IN CARO NID.] id est, non in carorum obsoniorum nidore, siue carnes sint, siue pisces, &c. eò dico quòd in quibusdam libris scriptum est, *in carnis nidore.*

TV PVLMENTAR. QVAERE SVD.] id est, suda priùs, quàm pransum, aut cenatum eas, & pulmentaria non magnopere desiderabis. Nam ei, qui sudauerit, famémque labore prouocarit, fastidio depulso, cibus quantumuis tenuis, ac vilis, erit quouis pulmento suauior: vt Ptolemæo panis in casa quadam datus comitibus eum non consecutis: & aqua etiam impura sitienti vino præstantissimo erit dulcior, vt Dario: qui in fuga cùm aquam turbidam, & cadaueribus inquinatam bibisset, negauit se vmquam bibisse iucundiùs. Rectè igitur Cyrus: de quo sic Xenoph. Κύρου παιδ. βιβ. β. ἐπεμέλετο δὲ καὶ τοῦδε ὁ Κῦρος, ὅπως μήποτε ἀνίδρωτοι γενόμενοι ἐπὶ τὸ ἄριστον, καὶ τὸ δεῖπνον εἰσίοιεν quæ verba paullò antè interpretati sumus. Pulmenta à pulte dicta sunt: qua voce etiam vsus est epist. ad Loll. 2. lib. 1. *Cenes vt pariter pulmenta laboribus empta.* Siue autem sola puls, siue quid aliud cum pulte permistum sit, pulmentum rectè dici potest, teste Isidoro. Erat autem puls, Romanus & Italus cibus, vt polenta Græcus.

PINGVEM VITIIS] obesum, vitioso, & graui abdomine oneratum.

ALBVMQVE] pallidum, vt infrà eadem satyra, *Vides vt pallidus omnis Cena desurgat dubia?* vel vt alij volunt, ἀργὸν, tardum, aut pigrum, vt Od. 2. libri secundi: *& aquosus albo Corpore languor.*

OSTREA] συναίρεσις est in nomine *ostrea*, vt suprà admonuimus. ostrea autem loco & tempore inter se distinguuntur. ea enim sunt optima, quæ & in mari, & vere, aut sub æstatem capiuntur. vt docet Athen. lib. 3.

NEC SCARVS] de Scaro sic Athen. lib. 8. ὁ δὲ Σκάρος ἁπαλόσαρκος, ψαθυρὸς, γλυκὺς κοῦφος, εὔπεπτος, εὐανάδοτος, εὔχυλος. quæ verba suprà sumus interpretati ad Od. 2. epod. Quàm rarus autem, & carus Romæ fuerit hic piscis, ex Macrobio cognosces lib. 3. cap. 16.

LAGOÏS] leporem Græci λαγωὸν, seu λαγῶ nominant, à cuius similitudine piscis quidam hoc nomine appellatus est.

VIX TAMEN ERIPIAM, &c.] vix tamen expugnabo, vt non malis pauone apposito, palatum tuum delectare, ac permulcere, seu, vt vult Turnebus, quod tamen minùs probo, quasi sordeis aut ex inedia, aut ex alio cibo côtractas detergère, & fastidium discutere, quàm gallina famem explere, vanis rebus corruptus. tergère autem dixit in secunda inflexione, vt Lucret. multis locis. exempli causa lib. 4. *Et quasi perterget pupillas, atq; ita transit.*

112 CORRVPTVS VANIS RERVM] id est, vanitatibus rerum, vel vanis rebus. sic loquitur Od. 12. lib. 4. *cadus Spes donare nouas largus, amaráq; Curarum eluere efficax.* Idem epistol. de arte poët. *si fortè necesse est Indiciis monstrare recentibus abdita rerum.* id est, res abditas. & saty. vlt. huius lib. *dúmq; Ridetur fictũ rerum Balatrone secundo.* Lucret. libr. 6. de fulmine, *Inter enim fugit, & penetrat per rara viarum.* vide annot. ad Odam illam 12. lib. 4.

ET PICTA PANDAT SPECT. C.] Athen. libr. 9. de pauonis pennis, & ala, hæc scribit ex Antiphonte, εἴ τις ἐθέλοι καταθεᾶσθαι εἰς τὴν πόλιν τὰς ὄρνιθας, οἰχήσονται ἀναπτάμενοι ἐὰν δὲ τὰ πτερύγια ἀποτέμῃ, τὸ κάλλος ἀφαιρήσεται. τὰ πτερὰ γὰρ αὐτῶν τὸ κάλλος ἐστὶν, ἀλλ' οὐ τὸ σῶμα. id est, si quis velit in vrbe has aueis continere, auolabunt: quòd si alas circumcidat, formam adimet. alę enim earum sunt pulchritudo, non corpus. Sic & Chrysipp. vt refert Plutarch. in lib. περὶ τῶν κοινῶν ἐννοιῶν. ὁ ταὼς ἕνεκα τῆς οὐρᾶς γέγονε, διὰ τὸ κάλλος αὐτῆς. id est, Pauo caudæ gratia natus est, propter pulchritudinem eius.

NVM VESCERIS ISTA, QVAM L. P.] ostendit, heluonum, luxuriosorúmque cupiditates non esse naturaleis, neque rectas: sed ab opinione, & vitio natas, ac deprauatas: propterea, quòd ea obsonia maximè conquirunt, vehementissiméque expetunt, quæ vel rarissima, & carissima sunt, vel à naturali magnitudine discesserũt: verbi gratia, pauonibus malunt vesci, quàm gallinis: lupos proceros oderunt, quia proceri sunt natura: minores magno redimunt, magnóque studio consectantur: mullos contrà desiderant inusitata magnitudine, quia parui sunt, & lupis minores natura.

COCTO NVM ADEST HON] ita scriptum est in tribus cod. Vatic. & Iann. Faern. Torn. & ita legendum. neque est quòd quemquam moueat *m* ante vocalem, non elisum. nam hoc non est aut nouum, aut inusitatum. Enn. lib. 10. annal. *Insignita ferè tũ millia militum octo.* Luc. lib. 1. *Corpo-*

Corporum augebit numerum, summámque sequetur. sic enim scriptum est in exemplaribus Lucretianis manuscriptis, vt diximus in nostris ad illum poëtam scholiis.

CARNE TAMEN QVAMVIS D.] horum verborum hæc sententia est, Quamuis tamen nihil differat pauo a gallina carne, (nam gallinæ caro, carni pauonis est simillima) perspicuum est te hac forma (pauonis inquam) magis, quàm illa, nempe gallinæ, quæ formæ sunt impares, deceptum, & captum esse. non igitur te carnis dissimilitudo, cùm inter hanc, & illam nihil intersit, sed formæ, decipit, quia pauonis plumæ sunt pulchriores, ac speciosiores, quàm gallinæ. At cocto pauone non manent illæ plumæ.

VNDE DATVM SENTIS,] vnde tuo palato ista vis data est, qua iudices vtrum lupus hic sit in mari, an in fluuio Tiberi captus, &c? Lupum Græci λάβρακα nominant παρὰ τὴν λαβρότητα. piscis est boni succi, neq; tamen multi alimenti, litterarum studiosis perutilis, & valdè accōmodatus: de quo Aristophanes, Λάβραξ ὁ πάντων ἰχθύων σοφώτατος, id est, lupus omnium piscium sapientissimus. Iam verò illud didici ex Macrobio lib. 3. cap. 16. Lupum Tiberinum, eo, qui quouis alio loco captus sit, esse meliorem: eo autem, qui circa ostia Tiberis captus sit, eum, qui inter ponteis fuerit agitatus, esse potiorem, credibile est, & ita Macrob. ibidem ex C. Titio, & Lucilio poëta: cuius poëtæ versus ascribam. *Fingere præterea afferri quod quisque volebat. Illum sumina ducebant, atq; altilium lanx: Hunc ponteis Tiberinu duo inter captu' catillo.* lupum Catillonem appellauit, quasi liguritorem. Titij autem verba sunt hæc. *Quid mihi negotij est cum istis nugatoribus potius, quam potamus mulsum mistum vino Græco? edimus turdum pinguem, bonúmque piscem lupum germanum, qui inter duos ponteis captus fuit?* Alij tamen aliter sentiunt, quibuscum non pugnabo. Quod autem dixit, *captus hiet*, hoc fortasse ex historia. Nam laudatur coquus quidam apud Euphronem, quod solus artem ac rationem inuenerit, qua ratione lupus frustra non hiet. τὸ δὲ μὴ χανεῖν λάβρακα διὰ κενῆς, σὺ μόνος εὕρηκας τέχνην: id est, tu enim solus artem reperisti, qua arte coquus non hiet frustrà.

LAVDAS INSAN. TRILIBR.] mulli non ita sunt magni ponderis natura: tu trilibreis mullos conquiris, lupi magni, & proceri sunt natura: tu paruos consectaris. sed quid attinet te mullum trilibrem comparare, cùm sit tibi in pulmenta minuendus? dices te specie, id est, magnitudine delectari. cur igitur magnos lupos respuis? Asinius Celes vir consularis mullum vnum septem millibus nummûm mercatus est: vt refert Macrob. lib. 3. ex Sammonico.

IN SING. QVEM MIN.] quantumuis (inquit) magnum, & magni ponderis mullum emeris, non edes integrum: sed erit tibi in frusta secandus, ac minuendus, vt ex iis fiant pulmenta.

IEIVNVS RARÒ STOMACHVS] hoc verborum ordine scriptus est hic versus in tribus cod. Vatic. Faërn & Tornesiano, & Nicotiano, & Clericano: cuius scripturæ fortasse alia sententia est, quàm vulgatæ. Vulgata enim *Ieiunus stom. rarò vulg.* &c. significat, eos, qui famem exspectant, & qui ieiuni ad mensam accedunt, non temerè vulgareis cibos fastidire. hæc verò longè aliud, nempe eos, qui rarò ieiuni sunt, id est, qui ferè semper saturi, & conferti cibo sunt, cibos vulgareis contemnere & fastidire.

PORRECT. MAGNO MAGNVM] subintell. mullum. respondet ὀψοφάγος, quem gulam Harpyiis dignam appellat.

AIT HARPYIIS GVLA DIGNA RAP.] id est, ait opsoniorum heluo, per appositionem, seu κατ' ἀπόθεσιν, gula Harpyiis digna. Harpyiæ (inquit Homeri interpres) aut venti pestilentes, aut Deæ rapaces fuerunt, quarum nomina sunt hæc, Celæno, Aëllo, Ocypete, Podarge: si modò hæc quoque vna est ex Harpyiis, & non vnius Harpyiæ epithetum, ἀρπυῖα ποδάργη. Hæ quondam Phineo (si fabulis credimus) molestissimæ fuerunt propter hanc causam. Phineus liberos suos ex Cleopatra susceptos Eurytiæ eorum nouercæ, quam mortua Cleopatra, vxorem duxerat apud se falsò accusatos, necandos tradidit. Quo facto Iupiter offensus, hanc ei tulit optionem, vt eligeret, vtrum mallet, Solem non videre, an cæcus esse. At ille maluit Solem non videre. quod cùm Sol grauiter, molestéque tulisset, Harpyias in eum immisit, quæ, quoties cibum capturus esset, vnguibus, & rostris, quicquid erat appositum, inquinabant, & corripiebant. Has postea Zetes, & Calais abegerunt. vide Apollonium Argonaut. libr. 2. & scholiasten. Earum autem deformitatem, ingluuiem, fœditatem pulchrè describit Virg. 3. Æneid. apud Homer. porrò nulla fit de Harpyiis mentio, nisi quod in Odyss. Telemachus & Eumæus Vlyssis desiderio affecti, longáque exspectatione defessi sæpe ita loquuntur, illum vel à feris esse deuoratum, vel naufragio perisse, vel ab Harpyiis esse discerptum, ac dilaceratum. Nam iteratur hic versus aliquoties in ὀδυσσ. Νῦν δέ μιν ἀκλειῶς ἅρπυιαι ἀνηρείψαντο. gula igitur Harpyiis digna, id est, digna cuius dapes Harpyiæ suo contactu contaminent atq; inquinent.

AT VOS PRAESENTES AVSTRI] Austri venti sunt insalubres, ac pestilentes. precatur

igitur, vt hi venti suo afflatu gurgitum istorum obsonia percoquant, ac perurant. *præsentes* autem dicit, quia præsentes plus possunt, quam absentes. sic dicimus *præsentia numina.*

QVANQVAM] seipsum reprehendit: & id, quòd dixerat, corrigit hoc modo, Quid opus est Austrorum afflatu ad istorum heluonum obsonia corrumpenda, cum apri, & rhombi, qui eis apponuntur, quantumuis sint recentes, & integri, tamen eis putreant, & nauseam moueant, adeò vt sint eis epulæ insuaues, & iniucundæ? quid ita? propterea scilicet quia nimia copia conferti, satietate, & cruditate, corrupti, ac languidi, de ciborum bonitate verè iudicare non possunt. Ita sæpe eis vsuuenit, vt rapula, & inulas acidas, pauonibus, ac rhombis anteponant.

MALA COPIA QVANDO] sic Sat. 7. huius libri, *Nempe inamarescunt epulæ sine fine petitæ.* malam copiam dixit, quoniam quædam bona est, & laudabilis. Cum his congruunt illa Lucretiana libr. 6. *Tum penuria deinde cibi languentia letho Membra dabat: contra nunc rerum copia mersat.*

SOLLICITAT] malè habet, lædit, grauat, onerat, & quasi de sua sede mouet.

INVLAS] quas amaras appellat Satyr. vltima huius libri, *Erucas virideis, inulas ego primus amaras Monstraui incoquere.* quamobrem igitur hîc *acidas* dicit? fortasse ab effectu.

GALLONI] *Galloni* legendum, non *Gallonis.* vt habent quædam exempla mendosa. De hoc Gallonio præcone M. Tull. in orat. pro Quinctio, *qui relicta bonorum virorum disciplina, & quæstum, & sumtum Gallonij sequi maluerunt: atque etiam, quod in illo non fuit, cum audacia, perfidiaque vixerunt.* & Lucilius apud M. Tull. lib. 2. de finib. *O Publi, gurges Galloni: es homo miser, (inquit) Cenasti in vita numquam bene, cum omnia in ista consumis squilla, atque acipensere cum in decumano.* & ipse M. Tull. de eodem multa ibidem.

ACIPENSERE] apparet ex iis versibus Lucilij, quos modo protuli, hunc Gallonium, obsoniorum gurgitem, acipensere, vt carissimo, & suauissimo pisce, ornasse, instruxisséque conuiuium. Verum quis sit piscis, acipenser, ambigitur. Archestratus apud Athenæum lib. 8. existimat *γαλεὸν* eundem piscem esse, atque eum, qui apud Romanos cum tibiis, & coronis ad cenas cum pompa quadam circumfertur, coronatis etiam iis, qui eum ferunt: qui appellatur acipenser. Verba Athenæi sunt hæc, Ἀρχέστρατος δ' ὁ τὸν αὐτὸν Σαρδαναπάλῳ ζήσας βίον, περὶ τοῦ ἐν Ῥόδῳ γαλεοῦ λέγων, τὸν αὐτὸν εἶναι ἡγεῖται τῷ παρὰ Ῥωμαίοις μετ' αὐλῶν καὶ στεφάνων εἰς τὰ δεῖπνα περιφερομένῳ, ἐστεφανωμένων καὶ τῶν φερόντων αὐτὸν, καλουμένῳ δ' ἀκκιπήνσερι. Sed Appio Grammaticus (vt idem Athen. refert) in libro de Apicij deliciis & luxuria, eum piscem, quem ἔλοπα vocant Græci, acipenserem Romanorum dicit esse. Aulus Gellius quidem lib. 7. cap. 16. ἔλοπα Ῥόδιον inter cibos lautos, opiparos, & exquisitos numerat. Sed quòd ad acipenserem attinet, libet ascribere etiam illa Ciceronis verba ex lib. de Fato, quæ legũtur apud Macrobium lib. 3. & inter fragmenta Ciceronis. *Nam, cùm esset apud se ad Lauernium Scipio, vnaque Pontius, allatus est forte Scipioni acipenser, qui admodum rarò capitur: sed est piscis, vt ferunt, in primis nobilis. Cùm autem Scipio vnum, & alterum ex iis, qui eum salutatum venerant, inuitasset, pluresque etiam inuitaturus videretur, in aurem Pontius, Scipio, inquit, vide quid agas: acipenser iste paucorum hominum est.* de hoc pisce lege plura apud Macrob. lib. 3. cap. 16.

INFAMIS] nam malè audiebat Gallonius ob cenas sumtuosas, & luxuriam, & maximè ob acipenserem.

RHOMBOS] de rhombo vide quæ annotata sunt suprà ad Od. II. epod.

MINVS AEQVORA ALEB.] sic habent omnes libri manuscr. quos quidem viderim: vulgati, *æquora alebant.*

AVCTOR PRAETORIVS] Sempronius Rufus. quem irridens prætorium appellat. quia in petitione præturæ repulsam tulerat. in quem hos versus elegantissimos profert Porphyrio: *Ciconiarum Rufus iste conditor. Hic est duobus elegantior Plancis. Suffragiorum puncta non tulit septem: Ciconiarum populus vltus est mortem.*

114 PRAVI DOCILIS] quæ docilis est ad prauum.

EDIXERIT] quasi suo iure, & pro imperio dixerit. vide annot. ad Satyram proximè sequentem.

SORDIDVS A' TENVI] inter sordidum, & sumtuosum victum, medius interiectus est tenuis, & modicus, & mundus: qui laudabilis est. duo illa extrema sunt vituperanda, & fugienda.

NAM FRVSTRA VITIVM VIT.] frustra enim (inquit) luxuriam & profusionem vitaueris, si in alterum vitium contrarium incidas. mediocritatem igitur sequi, & sumere oportet, in qua virtus posita est.

CVI CAN. EX VERO DICTVM] videtur legendum *ductum,* non *dictum,* vt habent vulgata exempla, & nonnulla manu scripta. *ductum ex vero,* id est, ex veritate, & proprietate ingenij, &

nij,&cnorum tractum. Sic ferè Plautus Sticho: *Microtrogus nomine ex vero vocor.* Hic igitur Auidienus ex vero. id est, ex re ipsa, & immunditia, & sordibus canis cognomen traxerat.

EST] comedit. vt epist. ad Loll. 1. *si quod Est animum, differs curandi tempus in annum?* quamquam illud translatè positum est.

AC, NISI MVT. PARCIT DEFVND.] non consentiunt hic codices veteres. alij enim habent *diffundere*, vt vulgati: alij *defundere*. ego hanc scripturam veriorem iudicaui. & refero ad morem veterum illorum Rom. qui solebant vinum nouum libare diis immortalibus, priusquàm ipsi gustarent: cuius rei exemplum est in Od. XXXI. libr. 1. *quid orat de patera nouum Fundens liquorem?* & in Od. V. lib. 4. *Te multa prece, te prosequitur mero Defuso pateris.* Tantum abest igitur, vt hic Auidienus vinum nouum Diis libaret, deinde ipse biberet, vt non nisi mutatum, id est, corruptum, & acidum, quod Græci οἶνον ἐκτετραμμένον appellant, defunderet. quòd si quis *diffundere* mallet, referendum erit ad aliam consuetudinem: de qua dicemus ad illum locum, *Vina bibes iterum Tauro diffusa.* epist. ad Torq. lib. 1.

ET CVIVS ODOREM OLEI N. P.] ordo hic est verborum, Et instillat caulibus oleum, cuius olei odorem nequeat quisquam perferre: instillat, inquam, cornu bilibri. significat, hoc oleum, quod Auidienus infundit in cauleis, odoris esse tæterrimi: quale erat illud Satyr. 6. lib. 1. *quo fraudatis immundus Natta lucernis* vngebatur.

CORNV IPSE BILIBRI] vasculo corneo, quod duarum olei librarum capax erat. cornua tamen more Rom. erant libralia, vt intelligere licet ex Galeno, qui ea κέρατα λιτραῖα appellat. addidit prouocabulum, ipse, vt significet eum seruis suis diffidere.

LICEBIT ILLE REPOTIA, &c.] hæc verba vsque ad vocem *cornu*, includenda sunt interpositionis nota, aut certè legenda sunt post versum *Caulibus instillat*, &c. hoc modo, & oleum odoris tæterrimi cornu bilibri instillat, vinúmque acidum bibit, licet repotia, aut natalitia, aut alios dies festos celebret.

REPOTIA] diem posterum à nuptiis, quo apud nouum maritum cenatur, *quia quasi reficitur potatio.* Festus. alij septimum, quo iterum potabatur: alij secundum quidem, sed quo virgo muliebri vestitu ornabatur: alij diem, quo liberi suscepti dati erant tollendi, seu alendi. nam licebat parentibus in Græcia liberos exponere, παιδοτροφία nominant Græci idque valuit. Acro dicere, apud corruptè legitur παιδοτροφία. Atque hæc interpretatio magis huic loco conuenit.

ALBATVS] veteres, albati conuiuia inibant, vt declarat locus in orat. M. Tull. in Vatinium, vbi obiicit illi, quòd cenauerit atratus: eáque consuetudo non solùm in natalitiis, & repotiis, & nuptialibus, aut sponsalibus cenis seruabatur: verùm etiam in epulis funebribus. sed præstat M. Tullij verba ascribere. sic igitur ille, *Atque illud etiam scire ex te cupio, quo cõsilio, aut qua mente feceris, vt in epulo Qu. Arrij familiaris mei cum toga pulla accumberes: quem vmquam videris, quem audieris, quo exemplo, quo more feceris? Dices, supplicationes te illas non putasse. optimè. nulla fuerint supplicationes, &c. quis vmquam cenauit atratus? ita enim illud epulum est funebre, vt munus sit funeris, epulæ quidem ipsæ dignitatis, sed omitto epulum populi Rom. festum diem argento, veste, omni apparatu visendo: quis vmquam in luctu domestico, quis in funere familiari cenauit cum toga pulla? cui de balneis exeunti, præter te, toga pulla vmqua data est? cùm tot hominum millia accumberent, cùm ipse epuli dominus Q. Arrius albatus esset, tu in templum Castoris te cum C. Fidulo atrato, ceterisque tuis furiis funestum intulisti. quis tum non ingemuit? &c. hunc tu morem ignorabas? numquam epulum videras? numquam puer, aut adolescens inter cocos fueras? Fausti adolescentis nobilissimi paullo antè ex epulo magnificentissimo famem illam veterem tuam non expleras? quem accumbere atratum videras, dominum cum toga pulla, & eius amicos, ante conuiuium?*

VTETVR] χρήσεται.

HAC VRGET LVPVS, HAC] ἀμηχανίαν quandam, id est inopiam consilij, & ancipitem cogitationem, vtrum potissimum sequaris, aut fugias, significat hoc prouerbium. nam cui lupus instat à tergo, canis latrator, & mordax, infestus est à fronte, is non facilè effugiendi consilium explicare potest. contrahi autem potest huius prouerbij sententia, & ad hunc locum propius accommodari, vt per lupum, edacitatem, ingluuiémque: per canem, sordeis, & immunditiam, & auaritiam intelligamus. Nam lupus quidem, animal est edacissimum ac voracissimum: canis autem, immundum. Quocirca suprà Auidienum, canem ex re, & ex veritate nominatum esse dixit. Non dissimulabo, me in plerisque libris manuscriptis reperisse scriptum, *hac lupus, aiunt.* quæ scriptura videtur receptæ, *hac canis angit*, anteponenda, iccirco eam hac editione secutus sum.

AIVNT] φασί.

MVNDVS ERIT] mundus est medius inter sordidum, & luxuriosum, seu profusum in vi-
ctu. Cicero de Finibus 2. *mundos, elegante is, optimis cocis, pistoribus, piscatu, aucupio, venatio-*
ne: his omnibus exquisitis, vitanteis cruditatem. Idem epist. ad Papyr. Pætum. libr. 9. *Nos iam ex*
te tantum artis habemus, vt Verrium tuum, & Camillum, qua munditia homines? qua ele-
gantia? vocare sæpius audeamus. Idem pers. orat. *fucati medicamenta candoris, & ruboris o-*
mnia repellentur: elegantia modò, & munditia remanebit. Horat. epist. ad Alb. Tibull. *Et mun-*
dus victus non deficiente crumena. fordibus autem legendum est potius, quàm *sordidus.* ita e-
nim scriptum est in cod. manu scriptis. Atque huius loci hæc sententia est, *Mundus erit, qui non*
offendet sordibus, id est, immoderata, atque indecora parsimonia: & qui in neutram cultus par-
tem miser erit, id est, neque nimis sumtuosè viuet, neque nimis parcè. nam vterque, & is, qui
sumtuosius, luxuriosiúsque viuit. quàm oporteat: & is, qui parcius, miser est. vocem *cultus* igi-
tur ita accipio, vt sit patrij casus. cultum enim appellant interdum Latini, vitæ colendæ ratio-
nem. Itaque sæpe coniungit M. Tullius hæc duo, *victum,* & *cultum:* vt Offic. 1. *quod si omnia no-*
bis, quæ ad victum, cultúmque pertinent, quasi virgula diuina (vt aiunt) suppeditarentur, ta-
men optimo quisque ingenio, negotiis omnibus omissis, totum se in cognitione, & scientia colloca-
ret. Idem lib. 2. *quibus rebus exculta hominum vita tantum distitit a victu, cultúque bestiarum.*
Idem epist. ad Varron. lib. 9. *dabimus sermonem iis, qui nesciunt, nobis, quocumque in loco simus,*
eundem cultum, eundem victum esse. Idem in Lælio. *multi diuitias despiciunt, quos paruo con-*
tentos tenuis victus, cultúsque delectat. Horat. separatim posuit, item vt hic, Satyr. 3. huius lib.
cultum Maiorem censu. & Od. x. lib. 1. *Qui feros cultus hominum recentum Voce formasti.*

HIC NEQVE SERV. ALB. S. EXEMP] hic, quem mundum appellamus (inquit) neque
sæuus erit in seruos interea dum eis munera distribuit, ac describit: dum suas cuique parteis
dat: dum suum cuique negotium imponit, quod agat: neque vt simplex Næuius, homo ine-
prè. & stultè sumtuosus, aquam vnguento perfusam conuiuis præbebit. Non assentior autem iis
qui Albucium luxuriosi exemplar ab Horatio propositum esse putant: Næuium auari. Nam
Albucius quidem Gratidiæ, seu Canidiæ pater, homo fuit insigniter auarus, ac sordidus: Næ-
uius autem suprà Satyr. 1. lib. 1. ab ipso Horatio cum luxuriosissimo illo nepote, Cassio Nomen-
tano, tanquam par & geminus, componitur, his verbis, *Quid mi igitur suades? vt viuam Na-*
uius, aut sic, Vt Nomentanus? sic enim scriptum est in quibusdam lib. Iam verò vnctam conui-
uis aquam præbere, luxuriæ est non ferendæ, siue ea aqua adhibeatur ad manus lauandas, siue
ad balneum. Plutarchus in Cæsare scribit, Valerium Leontem quemdam, cùm Cæsari cenam
daret, asparago apposito vnguentum pro oleo infudisse, ídque simpliciter Cæsarem edisse, ne-
que iniquo animo tulisse: immò verò familiareis, & comites suos, qui indignabantur, molesté-
que ferebant, obiurgasse. Narrat autem hæc de Cæsare Plutarchus, vt insignem eius lenitatem,
patientiam, facilitatem denique in victu declaret. Verba Plutarchi sunt hæc, τῆς δὲ περὶ τὴν δίαι-
ταν εὐκολίας κἀκεῖνο ποιοῦνται σημεῖον, ὅτι τοῦ δειπνίζοντος αὐτὸν ἐν Μεδιολάνῳ ξένου Οὐαλερίου Λέον-
τος σπαράγγους παραθέντος, ἀντ' ἐλαίου μύρον ἐπιχέαντος, αὐτὸς μὲν ἀφελῶς ἔφαγε, τοῖς δὲ φίλοις
δυσχεραίνουσιν ἐπέπληξεν· ἤρκει γάρ, ἔφη, τὸ μὴ χρῆσθαι τοῖς ἀπαρέσκουσιν. ὁ δὲ τὴν τοιαύτην ἀγροικίαν
ἐξελέγχων, αὐτός ἐστιν ἄγροικος. Quòd si vnguentum pro oleo apponere, luxuriam præ se fert ine-
ptam, odiosam, insolentem: quanto ineptius, & intolerabilius est aquam vnguento perfusam
pro aqua pura conuiuis præbere.

DIDIT] distribuit. non enim vt linguæ Latinæ ignari homines explicant, *didit* positũ est pro
diuidit, κατὰ συγκοπήν: sed *didit* verbum est integrum, compositum ex præpositione di, & do,
das, dat. quo verbo vtuntur optimi linguæ Latinæ auctores. Lucret. libr. 3. de quarta quadam
natura nominis experte, ex qua constat animus. *Qua neque mobilius quicquam, neque tenuius*
exstat, Nec magis è paruis, aut leuibus ex elementis, Sensiferos motus quæ didit prima per artus.
Idem ibid. *Denique cur hominem cùm vini vis penetrauit Acris, & in venas discessit diditus ar-*
dor, consequitur grauitas membrorum? lib. 4. *Nunc ea, quæ dico, rerum simulacra feruntur Vn-*
dique, & in cunctas iaciuntur didita parteis. ibidem *Nec refert quicquam, quo victu corpus a-*
latur, Dummodò, quod capias, concoctum didere possis Artubus, & stomachi humectum seruare
tenorem. eodem lib. *quia quæ facit aer, Hæc eadem cibus, in venas dum diditur omneis, Efficit.*
& lib. 5. *Partim quod subter per terras diditur omneis.* eodem libr *Fulmen detulit in terras mor-*
talibus ignem Primitus: inde omnis flammarum diditur ardor. Virg. Æneid. 7. *Diditur hic su-*
bitò Troiana per agmina rumor. Idem 8. *Sed mea me virtus, & sancta oracula diuum, Cognati-*
que patres, tua terris didita fama Coniunxere tibi.

SAEVVS ERIT] asper, χαλεπός. sic Liuius lib. 13. *sæua, & iniusta in seruos imperia* dixit. vide
annotata ad Od. xxxIII. lib. 1.

VNCTAM CONVIVIS PRAEB. AQ.] quod est luxuriæ non ferendæ.

Acc.

Acc. NVNC, VICT. TEN. Q.] nunc victus tenuis & parci cōmoda enumerat, eáq; cum incommodis sumtuosarum, & immoderatarum epularum comparat. similia sunt his illa M. Tull. Tuscul lib. 5. *Adde siccitatem, quæ consequitur hanc continentiam in victu: adde integritatem valetudinis, confer sudanteis, ructanteis, refertos epulis tamquam opimos boues.* deinde sequitur paucis interiectis, *Quid, quod ne mente quidem recte vti possumus, multo cibo, & potione repleti?*

NAM, VAR. RES VT NOC. H.] id est, nam quemadmodum, vel quantum res variæ noceant homini, tum credas, si cibum illum simplicem recorderis, quem tu aliquando adhibueris continentia in victu, & tenuis apparatus, naturæ vireis à calore natiuo & penitus insito imminutas, & labefactatas reficit, resarcit, ac recreat: nimia copia verò, & luxuria opprimit, obruit, atque exstinguit. quod quidem his versibus confirmat Theognis, Πολλῷ τοι πλέονας λιμοῦ κόρος ὤλεσεν ἤδη Ἄνδρας, ὅσοι μοίρας πλεῖον ἔχειν ἔθελον, id est, multò pluréis satietas perdidit quam fames: qui plus, quàm par erat, habere voluerunt. sed præclarè Euripides, Ἐπεὶ τί δεῖ βροτοῖσι πλὴν δυοῖν μόνον, Δημήτρος ἀκτῆς, πώματός θ' ὑδρηχόου; Ἅπερ πάρεστι, καὶ πέφυχ' ἡμᾶς τρέφειν. Ὧν οὐκ ἀπαρκεῖ πλησμονή. τρυφῇ γέ τοι Ἄλλων ἐδεστῶν μηχανὰς θηρεύομεν. quorum versuum hæc ferè sententia est. Nam quid mortales desiderant, præter duo sola, fruges, & aquam? Quæ in medio posita sunt, & eò à natura sunt producta, vt nos alant. Quorum non satis est nobis satietas: sed luxuria deprauati, aliàs epulas summo studio excogitamus, & consectamur. Aristotel. problem. τμη. α. ποικίλη τροφὴ νοσώδης. ταραχώδης γὰρ ἡ μίκ πέψις, id est, cibus varius, morbosus. turbulentus enim est, neque eius vna concoctio est.

QVAE SIMPLEX OLIM TIBI SEDERIT] placuerit. Virgil. lib. Æneid. 5. *Idque pio sedet Æneæ.*

DVLCIA SE IN BILEM VERTVNT,] quæ concoqui non possunt à ventriculo, vertuntur in bilem: sed maximè dulcia.

STOM. QVE TVMVLT. LENTA FER. PIT.] pituita è cerebro fluens, quæ incensa febrim gignit, stomachum conturbabit. in voce *pituitæ*, fit synæresis vocalium *u* & *i*, vt alibi annotauimus.

VIDES, VT PALLIDVS OMN. &.] licet hæc legere sine interrogatione: licet & interrogando pronuntiare, vt libet.

CENA DVBIA] quid sit cœna, declarat Phormio apud Terent. *cena dubia apponitur? GETA. Quid istuc verbi est? PHORM. Vbi tu dubites, quid sumas potissimum. cena autem dubia desurgat*, id est, de cena dubia surgat. Nam quamuis *desurgere* significet interdum ἀφοδεύειν, id est, secedere ad exonerandam aluum, hic tamen non puto ita accipiendum, nisi dicamus, Horatium more suo, id est, satyrico, & vrbano, hoc verbum etiam in hanc significationem vsurpasse ad exprimendam hanc quoque cenarum dubiarum & magnificorum apparatuum cum ceteris, quæ enumerat, incommodis, pœnam, quòd epulis onusti, statim eas effundere, atque egerere necesse habent.

QVIN CORP. ONVST. HEST. VIT.] Itaque meritò Theopompus ille vir clarus Athenis, & princeps ciuitatis, cenas laudabat Platonicas, quia non solùm in præsenti: sed etiam postero die iucundæ essent vt tradit Hegesander. refert Ath. lib. 10 his verbis, ἡγήσανδρος δ' ἐν τοῖς ὑπομνήμασί φησιν, ὡς καὶ τῇ ὑστεραίᾳ ὁ Τιμόθεος ἀπαντήσας τῷ Πλάτωνι εἶπεν, ὑμεῖς, ὦ Πλάτων, εὖ δειπνεῖτε μᾶλλον εἰς ὑστεραίαν ἢ τὴν παροῦσαν ἡμέραν. refert & M. Tull. Tuscul. 5. *Timotheum clarum hominem Athenis, & principem ciuitatis, ferunt, cum cenauisset apud Platonem, eóq; conuiuio admodum delectatus esset, vidissetque eum postridie, dixisse. Vestræ quidem cenæ non solum in præsenti, sed etiam postero die iucundæ sunt.* Eodem pertinet, quod scripsit Theopo. lib. 5. Philipp. τὸ ἐσθίειν πολλὰ καὶ κρέα φαγεῖν, τοὺς μὲν λογισμοὺς ἐξαιρεῖ, καὶ τὰς ψυχὰς ποιεῖται βραδυτέρας, ὀργῆς δὲ, καὶ σκληρότητος, καὶ πολλῆς σκαιότητος ἐμπίπλησι, id est, multa edere, & carnibus vesci, rationis & consilij vsum adimit, animósque efficit tardiores, & eos immani quadam duritia, ac stultitia complet.

ATQVE AFFLIGIT HVMO] ita legendum & ita reperimus olim scriptum in quattuor codicibus calamo exaratis, duobus Vatic. Rainutij Card. Iann. & posterius, in Cleric. Russar. Nicot. meo. non, vt in vulgatis, *affigit*. atque hanc meam emendationem, vt rectam, & veram, Paulus Manutius, & M. Muretus vehementer approbarunt: neque me mouent ij, qui dicunt, Horatium exprimere voluisse illa Græcorum, περονᾶν, προσηλοῦν: id est, fibulis & clauis affigere. Nam primùm hoc est diuinare. Deinde non negamus aut verbum *affigere* esse latinum, aut affigere humo, latinè, & luculentè dici: sed cùm veteres codices sequimur, tum eorum auctoritatem ratione confirmamus, contendimúsque hanc antiquam scripturam, vulgatæ esse ante ponendam. Est autem affligere non solùm deiicere, sed etiam graui quodam ictu, & impetu ad humum abiicere. καταβάλλειν dicunt Græci: Homerus ὁ δ' ἐν ἐρείπιον. sic ιλιαδ. μ. Πλῆξ' αὐ παρ-

οὔδει: ὁ δ' ἄρ' ὕπτιος οὔδει ἐρείσθη, id est, percussit [Antiphatem] comminus & propinquo loco: ille autē supinus solo firmatus & afflictus est. Plautus Mostell. *cedo manum: nolo equidem te affligi.* Idem Milite glorios. *obsecro te, mulierem sine, ne affligatur.* Pyrg. *quid istuc.* Pal. *postquam abs te abiit, animo malè factum est huic repente misera.* Idem in Rudente. *Ni hunc amittis, exsugebo, quicquid humoris tibi est. Tange: affligam te ad terram, scidem vt piscem soleo polypum.* Idem in Persa. *Næ ego, si me vno digito attigeris, te ad terram affligam, velus.* Cæsar lib. 6. de bello Gall. de alcibus *mutilæ sunt cornibus, & crura sine nodis, articulisq́; habent, neq; quietis causa procumbunt, neque, si quo afflicta casu conciderint, erigere sese, aut subleuare possunt.* Ibidē de eisdem. *earum ex vestigiis cùm est animaduersum à venatoribus, quo se recipere consueuerint, omneis eo loco aut à radicibus subruunt, aut accidunt arbores, tantum vt summa species earum stantium relinquatur: huc cùm se consuetudine acclinauerint, infirmas arbores pondere affligunt, atque vna ipsæ concidunt.* Idem lib. 5. *qui nuntiarent, superiore nocte maxima coorta tempestate prope omneis naueis afflictas atque in littus eiectas esse.* Liuius lib. 4. *repetitúmque sæpius cuspide ad terram afflixit.* Idem lib. 2. *vt neq; sustinere se a lapsu possent, nec, si qui paullum titubassent, hærere afflicti vestigio suo.* Idem lib. 28 *Vbi Mars communis & victum sæpe erigeret, & affligeret.* Lucret. lib. 2. *Præterea quamuis animantem grandior ictus, Quam patitur natura, repente affligit, & omneis Corporis, atq; animi pergit confundere sensus.* M. Tull. de lege Agrar. translatè. *Hæc, quæ procul erant a conspectu imperij, non solùm afflixerunt, sed etiam, ne quando recreata exsurgere, atque erigere se possent, funditus, vt dixi, sustulerunt.* Idem lib. 2. de Orat. ad Qu. Fr. *ita cùm singuli casus humanarum miseriarum grauiter accipiuntur, si dicuntur dolenter, tam afflicta, & prostrata virtus maximè luctuosa est.* Idem frumentaria: *Tu tuis factis & consiliis illam prouinciam afflictam erexisti, atque recreasti.* Idem ad Attic. lib. 12. *Vt me leuarat tuus aduentus, sic discessus afflixit.* Idem orat. pro C. Rabirio perduell. r. *nunquam profectò istam imaginem, quæ domi positæ pestem, atq; exitium Sex. Titio attulisset, in rostra, atque in concionem attulisses: nec tuas vnquam rationes ad eos scopulos appulisse, ad quos Sex. Titij afflictam nauem, & in quibus C. Deciani naufragium fortunarum videres.* Idem pro Cœlio. *ne adolescētiam plenam spei maximæ non modò non aluisse vos, sed etiam perculisse, atq; afflixisse videamini.* Idem Catilin. 2 *quanto tandem illum mærore afflictum esse, & profligatum putatis?* P. Cornel. Tacit. lib. 28. *Idem placere Annio Gallo, paucos ante dies lapsu equi afflicto, missi, qui consilium eius sciscitarentur, retulerant.* Nihil autem me mouet vox *humo* Nam *humo* positum pro ad humum: quemadmodum apud Virg. in illo, *It clamor cælo,* grammatici veteres *cælo* interpretantur, in cælum. sic Valerius Maximus lib. 9. cap. 2. *Infanteisq; alios in conspectu parentum humo infligi, alios superiactatos pilis excipi iussit.* Quòd si quis quærat ex me quid intersit inter *percellere*, & *affligere*, hoc dicam interesse, quòd percello idem ferè valet, quòd peruerto, euerto, proruo: affligere autem est (vt dixi) ita vehemēter in terram deiicere, ac proruere, vt eo casu, id, quod deiicitur, contundatur, neque facilè excitari queat. Ita fit vt grauius sit affligere, quàm percellere, vt licet ex hoc exemplo intelligere. M. Tull. Tuscul. 3. *Existimant enim Diis immortalibus se facilius satisfacturos, si eorum plaga perculsi, afflictos se & stratos esse fateantur.* Itaque *infligere*, idem ferè valet, quod illidere, aut incutere. Valerius lib. suprà commemorat cap. 4. Idem significare cupiens quanto inter se odio Karthago & Roma dissiderent, inflicto in terram pede, suscitatóque puluere, tunc inter eas fere finem belli dixit, cum alterutra vrbs in habitum pulueris esset redacta. Cum hæc superiore editione annotassem, quidam simius vulgatam lectionem hac meliorem esse probare conatus est, cùm diceret, eam in vno codice manuscript. reperiri. Ego verò cum illo non pugnabo, neque moror χαροπῆεις, & μελανόχρους, & ἀλαζόνας. hoc vnum asseuerabo, hanc, quam dico, in 12 libris antiquis esse à me repertam.

DIVINAE PARTICVLAM AVRAE] animum, seu potiùs mentem. Virg. Æneid. 6 *Ætherium sensum, atq; aurai simplicis ignem.* Lucretius lib. 2. *Denique cælesti sumus omnes semine oriundi.* Iterum Virgil. Æneid. 6. *Igneus est ollis vigor, & cælestis origo Seminibus.* Postremò Pindarus sic orditur sextum carmen Nem. Ἓν ἀνδρῶν, ἓν θεῶν γένος· ἐκ μιᾶς δὲ πνέομεν ματρὸς ἀμφότεροι, id est, vnum virorum, vnum deorum genus: ex vna autem matre spiramus vtrique. Iam Plato multis locis auctor est, animam humanam esse ἀπόσπασμα, τμῆμα, μέρος τῆς τοῦ παντὸς ψυχῆς, id est, segmentum, seu ramentum, fragmentum, particulam animæ totius mundi. At animam mundi non solùm à deo creatam esse, sed etiam dei partem esse idem vbique demonstrat: & testatur Plutarchus quæst. Platon. his verbis, ἡ δὲ ψυχὴ νοῦ μετασχοῦσα, καὶ λογισμοῦ, καὶ ἁρμονίας, οὐκ ἔργον ἐστὶ τοῦ θεοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ μέρος, οὐδ' ὑπ' αὐτοῦ, ἀλλὰ ἀπ' αὐτοῦ, καὶ ἐξ αὐτοῦ γέγονεν: id est, Anima autem mentis, & ratiocinationis, & harmoniæ particeps facta, non solùm dei opus est, verùm etiā pars, neq; ab eo, sed de eo & ex eo, facta est. Postremò Stoici nostros animos quædam esse deorum ἀποσπάσματα, id est, delibramenta, seu parteis auulsas dicunt.

ALTER]

ALTER] qui tenuiter, & parcè viuit.
CVRATA] cibo, & potione refecta, & recreata.
SVRGIT] libri aliquot manu scr. habent, *surget*.
AD MELIVS] ad lautiorem, & elegantiorem victum, cultúmque.
QVONDAM] aliquando, olim, vel posthac, ποτέ.
REDIENS] Homerus περιπλομένων ἐνιαυτῶν. vtitur hoc eodem argumento Simonides apud Xenophontem in Hierône, ad ostendendum, tyrannorum voluptates priuatorum voluptatibus minores esse, his verbis: τί γὰρ τὰ ὑπερέχοντα ... id est, namque vsitata, & sollennia superare, hoc præbet voluptates. Iccircò etiam omnes homines diebus festis delectantur, præterquam tyranni, eorum enim mensæ omnibus epulis semper instructæ, ac refertæ, nullum in diebus festis augendi apparatus relinquunt locum. Itaq; hæc primùm spei iucunditate priuatis cedant necesse est.
ADVEXERIT] sic reperi scriptum in duobus cod. Vatic. & Faërn. Nicotian. Ruffard Cleric. meo. quæ scriptura mihi mirum in modum placet. Ita autem locutus est Od. XXIX. lib. 4. *Quod fugiens semel hora vexit*. Vulgati autem habent *adduxerit*.
VBI QVE ACCEDENT ANNI] id est, & vbi ætate fueris prouectior.
ET TRACTARI MOLL. AETAS, &c.] non admodum dissimilis sententia est versus illius integri, & dimidiati, apud Plutarch. πῶς δεῖ τὸν νέον ποιημάτων ... id est, diuitiæ eò sunt vtiles: vt & amicis largiaris & corpus morbo implicitum sumptibus serues.
PRAESVMIS] ante tempus sumis. προλαμβάνεις, cùm tam molliter, & delicatè viuas: cùm tam lauto & sumtuoso, & accurato victu, cultúq; vtaris, quis erit tibi superaudi relictus locus, siue diem festum agere, siue corpus extenuatum reficere, siue re annis, aut morbo affectum paullo lautius tractare voles? sic hoc verbo est vsus Virg. Æneid. 11. *Arma parate animis, & spe præsumite bellum*.
RANCIDVM APRVM ANTIQVI] rancentem aprum (inquit) antiqui laudabant, non quòd odoratu carerent, seu quòd existimarent præstare vitiatum apponi hospiti, qui serò venisset, quam integrum, & recentem ab edaci domino cómedi.
HOS VTINAM, &c.] vtinam primis illis temporibus quasi heroicis natus essem: vtinam inter antiquos & primos illos homines, heroica virtute præditos, & qui minùs longè aberant à diis suis auctoribus, natus essem. per heroas, homines significat suæ ætatis hominibus præstanteis: quales erant heroes. sic Aristot. lib. 7. de moribus ad Nicomach. virtutem humana virtute potiorem, & superiorem, heroicam, & diuinam appellat: eámq; opponit θηριότητι, id est, feritati. aut eos, quos antiquos appellauit.

TELLVS ME PRIMA TVLISSET.] hoc referendum est ad eorum philosophorum opinionem, qui aliquam mundi originem & principium aliquod, terræq; nouitatem fuisse opinantur: in quibus fuit Epicurus, quemadmodum etiam ex Lucretio apparet, lib. 5. *Nunc redeo ad cæli nouitatem, & mollia terræ Arua, nouo fœtu quid primum in luminis oras Tollere, &c.* & paullo pòst. *Sic noua tum tellus herbas, Virgultáque primum Sustulit: inde loci mortalia sæcla creauit, Multa modis multis, Varia ratione coorta*. Eodem pertinet illud Virg. Georg. 1. *túq; ô, cui prima frementem Fudit equum tellus magno percussa tridente*.
DAS ALIQVID FAMAE?] si famæ consulendum esse putas: si famæ aliquid tribuendum esse existimas: magnifici isti & sumtuosi apparatus magno sunt etiam dedecori, non solum damno.

QVAE CARM. GR. AVR. &c.] id est, quæ auri humanæ gratior sit, quam quoduis carmen. Themistoclem aiunt dixisse, cùm ex eo quæreretur, quod acroama, aut cuius vocem libentissimè audiret, eius à quo sua virtus optimè prædicaretur. bona fama autem, seu bona existimatio, quam εὐδοξίαν Græci nominant à laude non admodum longè abest. Pind. ... si quis in rebus secundis bene audiat, suadet ei, ne optet Deus esse. omnia enim eum cōsecutum esse, quæ mortalem fas sit obtinere. sic Pindarus: ... Quemadmodum autem honorifica, & laudis plena oratio nostris auribus grata accidit: sic contra maledicta, & contumeliæ nobis iram commouent. Quocirca præclarè illud dictū est ab Herodoto Polyhymnia *iram in auribus hominum habitare*: quæ si bona quidem audiat, oblectatione corpus complet: sin contraria, tumore. legendum autem *Occupet*, potiùs quàm *Occupat*. Sic enim habent libri veteres.

PATRVVM] eum, cuius sub imperio es, vt annot. suprà ad Od.12. lib.3.

INIQVVM] inimicum, & infensum, propter ægritudinem, & molestiam ex luxuria præteritâ & egestate præsente nascentem.

CVM DEERIT EGENTI AS L. P.] cùm tanta erit tua egestas, vt ne tantillum quidem pecuniæ habeas, vnde laqueum, quo animam tibi intercludas, compares: hoc est, cùm ad extremam egestatem redactus eris.

IVRE (INQVIS) TRASIVS ISTIS] dices (inquit Horatius) iure ita obiurgari Trasium hominem profusum, & sumtuosum, eundémq; egentem: hominem sumtuosiorem, quàm res eius familiaris ferre queat: te verò magnis vectigalibus instructum esse: & sumtus tuos censu non esse maiores. hæc est asoti, seu luxuriosi hominis oratio, sibi in sua luxuria velificantis, ac blandientis. Porph. legit *Trausius*: nonnulli libri habent *Trallius*. Sed nihil refert.

EGO VECTIG. MAGNA, &c.] cum his congruunt ea, quæ scribit Arist. libr.4. de moribus ad Nicomachum, ea, quæ profusionis propria sunt, nempe plus, quàm par sit donare, & minus quàm oporteat, accipere, non admodum inter se cohærere posse, neque facile amplificari: quia non sit facile, cum, qui à nemine accipiat, omnibus donare. nam celeriter (inquit) deficiunt eos facultates, qui cùm priuati sint, plus æquo largiuntur: qui quidem prodigi videntur esse. Reges autem (inquit eodem libro paullo antè) prodigos dicere non solemus. Rerum enim, quas possident, vim & copiam, non videtur eis esse facile donationibus & sumtibus superare.

ERGO, QVOD SVPERAT] respondet huic asoto Horatius: esto: demus te esse abundantissimum, ac pecuniosissimum: demus, te plus habere in nummis, quàm in victum, cultúmque insumere queas, quantumuis sumtuosum, & luxuriosum: nihílne est, in quod id, quod tibi superest è tuo sumtu quotidiano, meliùs insumas, quàm in cenas luxuriosas, & ceteras delicias?

QVOD SVPERAT] superest. Virg. Georg.2. *superat tener omnibus humor*. M. Tull. parad. ὅτι μόνος ὁ σοφὸς πλούσιος. *Vter igitur est ditior, cui deest, an cui superat?* Idem de finib.5. *déque eo, quod ipsis superat, aliis gratificari volunt.*

NON EST, MELIVS QVO] ordo est: an non est aliquid, in quod id, quod superat, melius insumere possis, quàm in epulas sumtuosas?

INDIGNVS] indignus, qui egeat: indignus egestate, seu paupertate. Atque ita explicat hunc versum Seruius, qui eum profert ad illum Virg. lib. . Æneid. *Nec partem posuere suis.* sic loquitur M. Tull. lib.4. Tuscul. *misericordiam datam esse dicunt ad opem ferendam, & calamitates hominum indignorum subleuandas.* vbi tamen quidam legendum censent *indigorum*, à quibus dissentio. Sic enim Lucr. lib.2. *quod sæpe nocentem Præterit, exanimatq; indignos, inq; merentes.*

CVR TEMPLA RV. ANTIQ. DEÛM?] Theocritus εἰδ. ιζ. laudans Ptolemæi Philadelphi liberalitatem, ait illum diuitias suas conferre partim ad ornamēta templorum, partim ad munificentiam in reges, in ciuitates, in amicos & familiareis. sic Theocr. Οὐ μὰν ἀχρεῖός γε δόμῳ ἐνὶ πίονι χρυσός, Μυρμάκων ἅτε πλοῦτος ἀεὶ κέχυται μογεόντων, Ἀλλὰ πολλὸν μὲν ἔχοντι θεῶν ἐρικυδέες οἶκοι, Αἰὲν ἀπαρχομένοιο σὺν ἄλλοισι γεράεσσι· Πολλὸν δ᾽ ἰφθίμοισι δεδώρηται βασιλεῦσι. Πολλὸν δὲ πολίεσσι, πολλὸν δ᾽ ἀγαθοῖσιν ἑταίροις.

TANTO EMETIRIS ACERVO] id est, è tanto metiris aceruo: vt annot. sup. ad Od.7. libr.2. venustè autem verbo *metiris* vsus est, cùm de aceruo loqueretur, pro largiris, præbes. παρέχεις.

VNI NIMIRVM TIBI RECTÈ] vsque adeóne es stolidus, & rerum humanarum imperitus vt speres tuas res eodem semper statu mansuras? vt speres fortunam vno semper vultu in te futuram? vt existimes te meliore esse cōditione, quàm ceteros homines, in quorum vita magnas quotidie videmus rerum commutationes, magnásque fortunæ varietates exsistere? in quibusdam libris scriptum est *recta*, quam lectionem non damno.

O MAGNVS POSTHAC] nempe vbi quippiam tibi aduersi acciderit. credibile enim non est, te vnum fortunæ eximium futurum. Intolerabile est autem ab inimicis irrideri, inquit Euripid. Medea Οὐ γὰρ γελᾶσθαι τλητὸν ἐξ ἐχθρῶν, φίλαι.

VTERNE] sic reperi scriptum in omnibus libris manu scriptis: & ita legendum. *ne* autem hoc loco non interrogat: sed additur interrogationi: vt & sat.3. *Illa rogare Quantane?* vel ornatus caussa ponitur, vel otiosum est. vt sup. sat.10. lib.1. *O seri studiorum, quine putetis Difficile, & mirum, Rhodio quod Pitholeonti Contigit.*

AD CASVS DVBIOS] *dubij casus, dubia res, dubia tempora*, quæ sint, declarant vbiq; ex bonis scriptoribus exempla. vide annot. ad Od.9. lib.4. Nam vter (inquit) in rebus dubiis, & asperis constantior, & meliore spe erit, hícne qui corpus & animum assuefecerit abundantiæ, & copiæ rerum omnium, an, qui paruo contentus vixerit? *assuerit* dictum pro assuefecerit: vt Virgil. Æneid.6. *ne tanta animis assuescite bella.* est enim illo loco hypallage pro *assuefacite animos bellis.* & Georg.3 *de hinc vbi libera colla Seruitio assuerint.* potest etiam dici assuerit absolutè positum

situm esse, vt intelligamus in illis *mentem, corpúsque superbum*, inesse hellenismum. κατὰ νοῦν, καὶ κατὰ σῶμα.

IN PACE, VT SAPIENS, APT. IDON. B.] significat, sapientis esse in pace, & rebus secundis, ea præparare. quæ in bello & rebus aduersis vsui esse possint. nihil est enim in hominum vita stabile, nihil perpetuum, nihil constans. Sapientis igitur hominis est & in rebus secundis ea arma parare, quibus te aduersus res dubias tegere, ac tueri possis: & in aduersis secundam fortunam sperare, vt Od. x. lib. 2. *Sperat infestis, metuit secundis Alteram sortem bene præparatum pectus.*

INTEGRIS OPIBVS] incolumi re sua familiari.

NON LATIVS] non largius, non profusius.

METATO] vel metis, limitibus, ac terminis circumscripto: vel perticis, seu decempedis definito, ac terminato, seu potiùs dimenso: vt posteà Vmbreno assignaretur, & vt Vmbrenus eius esset dominus: Ofellus autem, colonus. Vtebantur veteres hoc verbo in agrorum dimentionibus, diuisionibus, atq; assignationibus. Virg. Diris, *Pertica, quæ nostros metata est impia agellos.* & Horat. Od. x v. lib. 2. *nulla decempedis Metata priuatis opacam Porticus excipiebat arcton.*

FORTEM MERCEDE COLON.] Ofellum nunc colonum, fortem, id est, patientem, & fortiter iniuriam temporum, atque incommodum suum ferentem, qui antea dominus erat.

NON EGO, NARRANTEM] narrantem hæc: *ego non temerè edi die profesto quicquam, &c.* Est autem Ofelli totus, qui deinceps sequitur, sermo.

LVCE PROFESTA] die profesto, id est, non festo. supr. Od. x v. libr. 4. *Nósque & profestis lucibus, & sacris Inter iocosi munera Liberi, &c.*

SEV LONGVM POST TEMPVS] id est, siue longo post temporis interuallo, &c. non temerè hoc positum. nam hospites, qui crebrò nos inuisunt, minùs interdum optati veniunt. contrà qui rarò, & longo interuallo nobis veniunt, eos & videre libentiùs, & liberaliùs accipere solemus. quidam hic legi volunt *longo post tempore.* ego nihil muto. sic enim potiùs loqui solet Horatius vt alibi *post paullum*, non *post paullo.*

OPERVM VACVO] cùm essem ab opere solutus, & otiosus propter imbrem. sup. Od. x v i i. lib. 3. *Cum famulis operum solutis.*

PER IMBREM] imbris tempore: vel quamdiu imbres è cęlo decidebant: quamdiu pluebat.

BENE ERAT] bene erat nobis, bene curabamur. sic Plautus in Menæch. *si sapiam, hinc intro abeam, vbi mihi bene sit.* Terent. Adelph. *Vxor si cesses, aut te amare cogitat, Aut tete amari, aut potare, aut animo obsequi, Et tibi bene esse soli, cum sibi sit malè.* Catull. ad Furiũ. *Quare non tibi sit bene ac beatè?* Horat. epist. *..turat bene solus esse maritus.* & Sat. 8. huius libri. *sic vt mihi numquam In vita fuerit melius.* ibid. *pulchrè fuerit tibi.* iterum Catull. ad Fur. *Est pulchrè tibi cum tuo parente.* potest & sic intelligi bene erat vicinus, id est, bene accipiebatur. nam etiam hoc modo loquitur Plaut. in Menæch. *quid multis verbis opus est? minore nusquam bene fui dispendio.* M. Tull. epist. lib. 13. ad Att. *Quid quæris? delectatus est, & libenter fuit.* & lib. 16. *cum vnum diem Veliæ constitissem. vbi quidem fui sanè libenter apud Talnam nostrum? nec potui accipi, illo absente præsertim, liberaliùs.* sic & Catullus in fundum. *Fui libenter in tua suburbana Villa.* 120

NON PISCIBVS VRBE PETITIS] apud veteres illos Romanos, lautiores & apparatiores habebantur mensæ, piscibus, quàm carnibus, exstructæ. Cicer. in Pisonem, *exstructa mensa non conchyliis, aut piscibus, sed multa carne subrancida.* quo loco Pisonis sordeis ostendere conatur.

CVM DVPLICE FICV] id est, vt docet Turnebus, cui assentior, cum duplicibus ficubus. sunt autem ficus duplices, maiores, & quasi geminæ, quas mariscas appellant. Vegetius lib. 1. artis veterin. *ficus duplices viginti, rutæ fasciculum.*

POST HOC LVD. ERAT CVPPA POT.] hunc locum in omnibus ferè libris corruptum ego vna littera detracta emendaui. cuius emendationis spero omneis politos, & eruditos homines approbatores fore. ab Adriano quidem Turnebo eam magnopere olim probatam memini. Horum igitur verborum hæc sententia est. postea (inquit) noster ludus hic erat, cuppa magistra, id est, nullo alio bibendi magistro adhibito, quàm ipsa cuppa, potare: nullus erat, qui bibendi leges conuiuis daret: suo quisque arbitratu bibebat, & quantum volebat. *solutus legibus insanis*, vt ait Satyr. 6. hoc libro. De hoc more autem, & de magisteriis, bibendiq; legibus vide annot. ad Od. IIII. libr. 1. Sic igitur hunc locum explicandum censeo. Sed Turnebus mutata post hac ferè sententia non ita pridem scripsit, *culpa potare magistra*, (sic enim legitur in codicibus omnibus vulg. & plerisque manuscr. ludi genus fuisse à veteribus excogitatum, quo non magistri imperio conuiuæ bibere cogebantur, ne in ebrietatem inciderent: sed vt ab ea

coërcerentur, nemo, nisi qui aliqua in re peccarat, calicē ducebat: vt bibere pœnæ & dedecoris esset, non inuitationis aut magisterij. Sic apud Plautum in Sticho, qui peccat, poculo multatur: *Vter (inquit) demutassit, poculo multabitur.* Idem Turnebus statim subiicit: legitur & apud Flaccum *cuppa*, quod vas est potorium etiam linguæ vernaculæ vsurpatum pro patera: & in epigram. *Sunt cuppæ, calices, cyathi.* quam scripturam Lambinus sequitur: vt libertatem bibendi accipiamus poculo imperante, non bibendi arbitrio. Poculum enim non cogit nisi volentem, cum magister etiam inuitum bibere cogeret. *Cuppa* etiam Porphirio agnoscere videtur. Hæc ille: ex quibus verbis intelligere licet, ita illum à me dissentire, vt tamen meam explicationem probet, quod mihi satis est: neque necesse habeo vulgatam lectionem, eiúsque explicationem refellere.

Et venerata Ceres] id est, & orata Ceres, vt culmo, &c. sequitur deinceps, *Explicuit vino contr. ser. fr.* id est, seueritatem nostram exhilarauit, nobis scilicet libantibus, & postea compotantibus: vel sic, orata Cerere, & libatione facta, compotatione tristitiam discussimus, & frontis rugas explicuimus. verbum *Venerari* autem idem valere, quod *orare*, *& precari*, declarant exempla è bonis scriptoribus producta. Plaut. in Aulul. Lar. *Auri thesaurum clam omneis in medio foco Defodit, Venerans me, Vt id seruarem sibi.* Idem Rudente. *Et deus: Veneror, Vt nos ex hac ærumna eximat miseras, inopes, ærumnosas, aut aliquo auxilio Vt adiuuet.* Idem ibidem. *Venus, Veneror te, Vt omnes miseri lenones fient.* Idem Bacchid. *saluto te Vicine Apollo, qui ædibus Propinquos nostris accolis, Veneror que te, Ne Nicobulum sinas nostrum senem prius Me conuenire, quam sodalem Viderim Mnesilochi Pistocleron.* Idem Trinum. *Larem corona nostrum decorari Volo. Vxor Venerare, Vt Nobis hæc habitatio bona, fausta, felix, fortunataque eueniat.* Virg. Æneid. 3. *Nymphas venerabar agresteis, Gradiuúmque patrem, Geticis qui præsidet aruis, Rite secundarent visus, oménque leuarent.* Idem eod. lib. *cursusq; dabit venerata sacerdos.* & lib. 4. Georg. *tu munera supplex Tende petens pacem, & faciles venerare Napæas Namque dabunt Veniam Votis, irasque remittent.* A Cæcinna ad M. Tull. Ciceronem lib. 6. epist. *quid irascitur ei, qui scripserit aliquid contra suam Voluntatem, cum ignorit omnibus, qui multa Deos Venerati sunt contra eius salutem?* id est, qui multa à diis precati sunt. sic Horat. infr. Satyr. 6. *Si Veneror stultus nihil horum,* id est, si nihil tale à Diis precor: vt suo loco dicemus.

Ceres] Cererem Græci Δημήτηρα appellant, cuius ἐτυμολογίαν afferens Plato in Cratylo, φαίνεται (inquit) κατὰ τὴν δόσιν τῆς ἐδωδῆς διδοῦσα ὡς μήτηρ, Δημήτηρ κεκλῆσθαι, id est, videtur enim propter donationem cibi, quæ largiatur nobis cibum vt mater, δημήτηρ, quasi donans mater esse appellata.

Contr. seria frontis] id est, seueritatem frontis: seu seueram, seriam, & contractam frontem. Nam contrahitur frons rebus seriis, ac tristibus: compotationibus, conuiuiis, risu, ioco & similibus explicatur.

Saeviat atqve novos, &c.] id est, iterum atque iterum sese nobis præbeat iniquam, atque infestam fortuna, nouos nobis terrores incutiat, nouos motus excitet: quantum poterit de hoc nostro tenui victu, & parsimonia detrahere? quasi dicat, aut nihil, aut parum.

Qvantvm hinc imminvet?] Quidam libri manuscript. habent, *Quantum hinc eminuet?* vnde conicere possis, legendum *deminuet.*

121 Qvanto avt ego parc. avt] posteaquam Vmbrenus nos de vetere possessione deturbauit, nobísque eiectis agrum nostrum occupauit: quanto minus aut ego, aut vos splendidè vixistis? quanto deterior fuit nostri corporis nitor? nihilo scilicet. Quemadmodum ex lautiore, & liberaliore victu cultúq; nitent corpora: ita ex parciore, & maligniore squallent. Non dissimulabo lectori tamen, in quibusdam libris calamo exaratis scriptum esse, *O pueri Vixistis, &c.* quos non sequor.

Hvc novvs incola] Vmbrenum significat. aliquot libri manu scripti habent, *hic nouus inc.* quam scripturam non improbo: & fortasse recta est. alij cum vulgatis consentientes, *huc.*

Nam propriae tellvris] sic M. Tull. offic. 1. *sunt autem priuata nulla natura: sed aut Vetere occupatione, Vt, qui quondam in Vacua Venerunt: aut bello, Vt, qui Victoria potiti sunt, aut lege, aut pactione, conditione, sorte.*

Nos expvlit ille] Vmbrenus nos agro expulit per vim: nempe facta assignatione agrorum ab Imperatore Sic Arrius Virgilium, vt significat in Mœride *ô Lycida, Viui peruenimus, aduena nostri (Quod numquam Veriti sumus) Vt possessor agelli Diceret: hæc mea sunt, Veteres migrate coloni.*

Neqvities] mollities, luxuries, libido, profusio, ἀσωτία. Nam hominem nequam appellant Latini, inertem, nullius vsus, inutilem.

VAFRI INSCITIA IVRIS] ignorantia, seu inscientia iuris callidi, & versuti, vt M. Tullius appellat in orat. pro Cæcinna quatuor igitur hoc loco enumerat, quibus mutatur dominus, quibúsque possessio rerum soli, & aliarum amittitur: vim per quam exactus est Ofellus: profusum sumtum, & luxuriam: iuris versuti ignorationem: mortem. non admodum huic dissimilis est locus ille epist. ad Iul. Florum lib. 2. *tanquam Sit proprium cuiquam, puncto quod mobilis hora Nunc prece, nunc pretio, nunc vi, nunc sorte suprema Permutet dominos.* sic Theognis, Πολλοὶ τοι πλουτοῦσι κακοὶ, ἀγαθοὶ δὲ πένονται· Ἀλλ' ἡμεῖς τούτοις οὐ διαμειψόμεθα Τῆς ἀρετῆς τὸν πλοῦτον, ἐπεὶ τὸ μὲν ἔμπεδον αἰεί. Χρήματα δ' ἀνθρώπων ἄλλοτε ἄλλος ἔχει, id est, multi improbi diuitiis circumfluunt: viri boni autem egent. Verùm tamen cum horum diuitiis virtutem non commutabimus. Quoniam virtus quidem fixa, & stabilis est: pecunias autem alias alius habet. Quamquam hos versus Plutarchus in libello, πῶς ἄν τις ὑπ' ἐχθρῶν ὠφελοῖτο, ascribit Soloni, vt iam alibi diximus. inscitia autem pro inscientia positum, vt sæpe alibi.

ARGVMENTVM SATYR. III.

Sub persona Damasippi Stoicum paradoxum tractat, à Cicerone quoque tractatum: quo stultos omnes insanire dicebant. Ipse autem his verbis hanc eorum sententiam proponit,

Quem mala stultitia & quæcumq; inscitia veri
Cæcum agit, insanum Chrysippi porticus & grex
Autumat. Initio Damasippum inducit ipsum accusantem, quòd præ desidia nihil scriberet: deinde quomodo ad Stoicam sectam se contulisset, narrantem. De qua etiam nonnulla per ironiam sub eius persona dicit, vt, *sapientem pascere barbam:* & *Stertinius sapientum octauus.* Tandem verò ita claudit satyram, vt sub ipsius Damasippi nomine ceteros omnes apertè irridere videatur, cùm variis insaniæ generibus ab eo commemoratis, aliquot suæ quoq; audiens, respondet, *O maior tandem parcas insane minori.*

* *SIc raro scribis, vt toto non quater anno*
Membranam poscas, scriptorum quæq; retexens,
*Iratus tibi, quod * vini, somniq; benignus*
*Nil dignum sermone canas. quid fiet? * ab ipsis*
Saturnalibus huc fugisti. sobrius ergo
Dic aliquid dignum promissis: incipe: nil est:
Culpantur frustra calami: immeritúsq; laborat
*Iratus natus * paries diis, atq; poetis.*
Atqui vultus erat multa, & præclara minantis,
Si vacuum tepido cepisset villula tecto.
Quorsum pertinuit stipare Platona Menandro?
Eupolin, Archilochum, comites educere tantos?
** Inuidiam placare paras virtute relicta?*
Contemnère miser. vitanda est improba Siren
Desidia: aut, quicquid vita meliore parasti,
Ponendum æquo animo. dii te Damasippe, deæq;
*Verum ob consilium donent * tonsore. sed vnde*
Tam bene me nosti? postquam omnis res mea Ianum
Ad medium fracta est, aliena negotia curo
Excussus propriis. olim nam quærere amabam,
Quo vafer ille pedes lauisset Sisyphus ære: 121
Quid sculptum infabrè, quid fusum durius esset.

Callidus huic signo ponebam millia centum.
Hortos, egregiásq; domos mercarier vnus
Cum lucro noram. vnde frequentia * Mercuriale
Imposuere mihi cognomen compita. * noui:
Et morbi miror purgatum te illius. atqui
* Emouit veterem mirè nouus: vt solet, in cor
Traiecto lateris miseri, capitísq; dolore:
Vt lethargicus hic cum fit pugil, & medicum * vrget.
Dum ne quid simile huic, esto, vt libet. ô bone, ne te
Frustrere, insanis & tu: stultíq; propè omnes:
Si quid Stertinius veri crepat: vnde ego mira
Descripsi docilis præcepta hæc, tempore, quo me
Solatus iussit * sapientem pascere barbam,
Atq; à Fabricio non tristem ponte reuerti.
Nam, malè re gesta cum vellem mittere operto
Me capite in flumen: dexter stetit: &, caue faxis
Te quicquam indignum. pudor, inquit, te malus vrget:
Insanos qui inter vereare insanus haberi.
Primùm nam inquiram, quid sit furere. hoc si erit in te
Solo: * nil verbi, pereas quin fortiter, addam.
Quem mala stultitia: &, quemcumque inscitia veri
Cæcum agit: insanum Chrysippi porticus, & grex
Autumat. hæc populos, hæc magnos formula reges,
Excepto sapiente, tenet. nunc accipe, quare
Desipiant omnes æquè ac tu, qui tibi nomen
Insani posuere. velut siluis, vbi passim
Palanteis error certo de tramite pellit:
Ille sinistrorsum, hic dextrorsum abit: vnus vtriq;
Error: sed variis illudit partibus: hoc te
Crede modo insanum: nihilo vt sapientior ille,
Qui te deridet, * caudam trahat. est genus vnum
Stultitiæ, nihilum metuenda timentis: vt igneis,
Vt rupeis, fluuiósque in campo obstare queratur.
Alterum & huic varium, & nihilo sapientius, igneis
Per medios, fluuiósque ruentis. clamet amica
Mater, honesta soror, cum cognatis, pater, vxor,
Hic fossa est ingens: hic rupes maxima: * serua:
Non magis audierit, quàm Fufius ebrius olim
Cùm * Ilionam edormit, Catienis mille ducentis,
Mater te appello, clamantibus. huic ego vulgum
Errori similem cunctum insanire docebo.
Insanit, veteres statuas Damasippus emendo:
Integer est mentis Damasippi creditor? esto:
Accipe, quod numquam reddas mihi, si tibi dicam:
Túne insanus eris, si acceperis? an magis excors
* Reiecta præda, quam præsens Mercurius fert?
Scribe decem a Nerio. non est satis: adde Cicutæ
Nodosi tabulas centum: mille adde catenas:

Effugiet tamen hæc sceleratus uincula Proteus:
*Cum rapies in ius *malis ridentem alienis:*
Fiet aper: modo auis, modo saxum: & cum volet, arbor.
*Si male rem gerere insani est: *contra, bene sani:*
Putidius multo cerebrum est (mihi crede) PerillI
**Dictantis, quod tu numquam *rescribere possis.*
*Audire, atq; *togam iubeo componere, quisquis*
Ambitione mala, aut argenti pallet amore:
Quisquis luxuria, tristi ve superstitione,
Aut alio mentis morbo calet: huc propius me,
Dum doceo insanire omneis, vos ordine adite. 123
Danda est ellebori multo pars maxima auaris:
Nescio an Anticyram ratio illis destinet omnem.
Heredes StaberI summam incidere sepulcro.
Ni sic fecissent, gladiatorum dare centum
Damnati populo paria, atq; epulum, arbitrio ArrI:
Frumenti, quantum metit Africa, siue ego praue,
*Seu recte: hoc volui: *ne sis patruus mihi. credo*
**Hoc StaberI prudentem animum iussisse. quid ergo*
Sensit, cùm summam patrimonI insculpere saxo
Heredes voluit? quoad vixit, credidit ingens
Pauperiem vitium: & cauit nihil acrius: vt si
Forte minus locuples vno quadrante perisset,
Ipse videretur sibi nequior. omnis enim res,
Virtus, fama, decus, diuina, humanáq; pulcris
Diuitiis pârent: quas, qui construxerit, ille
Clarus erit, fortis, iustus, sapiénsne etiam, & rex,
Et, quicquid volet. hoc, veluti virtute paratum,
*Sperauit magnæ laudi fore. quid *simile isti*
Græcus Aristippus? qui seruos proiicere aurum
In media iussit Libya: quia tardiùs irent
Propter onus segnes. vter est insanior horum?
*Nil agit exemplum, *litem quod lite resoluit.*
Si quis emat citharas, emtas comportet in vnum,
Nec studio citharæ, nec Musæ deditus vlli:
Si scalpra, & formas non sutor: nautica vela
Auersus mercaturis: delirus, & amens
Vndiq; dicatur meritò. quid discrepat istis,
Qui nummos aurúmq; recondit, nescius vti
Compositis, metuénsq; velut contingere sacrum?
Si quis ad ingentem frumenti semper aceruum
Porrectus vigilet cum longo fuste: neq; illinc
*Audeat *esuriens *dominus contingere granum:*
Ac potiùs foliis parcus vescatur amaris:
Si positis intus Chij, veterisq; Falerni
Mille cadis: nihil est, tercentum millibus, acre
Potet acetum: age, si & stramentis incubet, vnde-
Octoginta annos natus, cui stragula vestis,

Blattarum, ac tinearum epulæ, putrescat in arca:
Nimirum insanus paucis videatur eo, quod
Maxima pars hominum morbo iactatur eodem.
Filius, aut etiam hæc libertus vt ebibat heres,
Diis inimice senex custodis? ne tibi desit?
Quantulum enim summæ curtabit quisq; dierum,
Vngere si caules oleo meliore, caputq;
Cœperis impexa fœdum porrigine? quare,
*Si * quiduis satis est, periuras, surripis, aufers*
Vndiq;? tun' sanus? populum si cædere saxis
Incipias, seruósve tuos, quos ære pararis:
Insanum te omnes pueri, clamentq; puellæ.
Cùm laqueo vxorem interimis, matrémq; veneno,
Incolumi capite es? quid enim? neq; tu hoc facis Argis,
Nec ferro: vt demens genitricem occidit Orestes.
An tu reris eum occisa insanisse parente?
124 *Ac non antè malis dementem actum furiis, quàm*
In matris iugulo ferrum tepefecit acutum?
*Quin ex quo est habitus * male tutæ mentis Orestes:*
Nil sanè fecit, quod tu reprendere possis:
Non Piladem ferro violare, ausúsve sororem
*Electram: tantum * maledicit vtriq;, vocando*
Hanc furiam, hunc aliud, iussit quod splendida bilis.
Pauper Opimius argenti positi intus, & auri,
Qui Veientanum festis potare diebus
Campana solitus trulla, vappámque profestis:
Quondam lethargo grandi est oppressus: vt heres
Iam circum loculos, & claueis lætus, ouánsq;
Curreret. hunc medicus multùm celer, atque fidelis.
Excitat hoc pacto: mensam poni iubet: atque
Effundi saccos nummorum, accedere plureis
*Ad numerandum: hominem sic * erigit. addit & illud,*
Ni tua custodis, auidus iam hæc auferet heres.
Men' viuo? vt viuas igitur, vigila: hoc age. quid vis?
Deficient inopem venæ te, ni cibus, atque
Ingens accedat stomacho fultura ruenti.
** Quid cessas? agedum sume hoc ptisanarium oryzæ.*
Quanti emtæ? paruo. quanti ergo? octo assibus. eheu:
Quid réfert, morbo: an furtis, pereámq; rapinis?
Quisnam igitur sanus? qui non stultus. quid? auarus?
Stultus & insanus. quid? si quis non sit auarus:
** Continuò sanus? minime. cur Stoice? dicam.*
Non est cardiacus, Craterum dixisse putato,
Hic æger: rectè est igitur, surgétq;: negabit:
Quòd latus, aut renes morbo tentantur acuto.
Non est periurus, neque sordidus: immolet æquis
Hic porcum Laribus. verùm ambitiosus, & audax.
*Nauiget Anticyram. quid enim differt, * barathróne*

Dones,

Dones, quicquid habes, an numquam vtare paratis?
Seruius Oppidius Canusi duo predia diues
Antiquo censu, natis diuisse duobus
Fertur. & hæc moriens pueris dixisse vocatis
Ad lectum: postquam te talos, Aule, nucésq;
Ferre sinu laxo: donare, & ludere vidi:
Te, Tiberi, numerare: cauis abscondere tristem:
Extimui, ne vos ageret vesania discors:
Tu Nomentanum, tu ne sequerere Cicutam.
Quare per diuos oratus vterq; Penateis,
Tu caue ne minuas: tu ne maius facias id,
*Quod satis esse putat pater: & natura * coërcet.*
*Præterea ne vos titillet * gloria, iure-*
Iurando obstringam ambo: vter ædilis, fueritve
Vestrûm prætor: is intestabilis, & sacer esto.
** In cicere, atq; faba bona tu, perdásq; lupinis,*
Latus vt in circo spatiere, aut aneus vt stes,
Nudus agris, nudus nummis, insane, paternis:
Scilicet vt plausus, quos fert Agrippa, feras tu,
** Astuta ingenuum vulpes imitata leonem?*
** Ne quis humasse velit Aiacem Atrida vetas cur?*
** Rex sum. Nil vltra * quæro plebeius. Et æquam*
Rem imperito: ac, si cui videor non iustus, inulto
Dicere, quæ sentit, permitto. Maxime regum,
Dij tibi dent capta classem redducere Troia:
*Ergo * consulere, & mox respondere licebit?*
Consule. Cur Aiax heros ab Achille secundus
Putrescit, toties seruatis clarus Achiuis:
Gaudeat vt populus Priami, Priamúsq; inhumato:
Per quem tot iuuenes patrio caruere sepulcro?
** Mille ouium insanus morti dedit, inclytum Vlyssem,*
Et Menelaum vna mecum se occidere clamans.
Tu, cùm pro vitula statuis dulcem Aulide natam
Ante aras, spargísq; mola caput, improbe, salsa:
** Rectum animi seruas? Quorsum? * Insanus quid enim Aiax*
Fecit, cùm strauit ferro pecus? abstinuit vim
Vxore, & nato, mala multa precatus Atridis:
Non ille aut Teucrum, aut ipsum violauit Vlyssem.
Verùm ego, vt hærenteis aduerso littore naueis
Eriperem, prudens placaui sanguine diuos.
** Nempe tuo furiose, meo, sed non furiosus.*
*Qui species * alias veris, scelerisq; tumultu*
Permistas capiet, commotus habebitur: atq;
Stultitiáne erret, nihilum distabit, an ira.
** Aiax immeritos dum occidit, desipit, agnos?*
Cùm prudens scelus ob titulos admittis inaneis:
Stas animo? & purum est vitio tibi, cùm tumidum est cor?
Si quis lecticа nitidam gestare amet agnam:

125

Huic vestem, vt natæ, paret ancillas: paret aurum:
** Pupam, aut pupillam appellet, fortiq; marito*
Destinet vxorem: interdicto huic omne adimat ius
Prætor, & ad sanos abeat tutela propinquos.
Quid? si quis natam pro muta deuouet agna:
Integer est animi? ne dixeris. ergo, vbi praua
Stultitia, hic summa est insania. qui sceleratus:
** Et furiosus erit. quem cepit vitrea fama,*
*Hunc * circumtonuit gaudens Bellona cruentis.*
Nunc age luxuriam, & Nomentanum arripe mecum.
Vincit enim stultos ratio insanire nepotes
Hic simul accepit patrimonI mille talenta:
Edicit piscator vti, pomarius, auceps,
Vnguentarius, aut Tusci turba impia vici.
*Cum scurris fartor, cum * velabro omne macellum,*
Manè domum veniant. quid tum? venêre frequentes.
Verba facit leno. quicquid mihi, quicquid & horum
Cuiq; domi est, id crede tuum, & vel nunc pete, vel cras,
*Accipe, quid contra iuuenis responderit * æquus.*
In niue Lucana dormis ocreatus, vt aprum
Cenem ego: tu pisceis hiberno ex æquore verris:
Segnis ego, indignus, qui tantum possideam: aufer:
*Sume tibi * decies: tibi tantundem: tibi triplex,*
116 *Vnde vxor media currat de nocte vocata*
Filius Æsopi detractam ex aure Metellæ,
Scilicet vt decies solidum exsorberet, aceto
** Diluit insignem * baccam: qui sanior, ac si*
Illud idem in rapidum flumen, iacerétve cloacam?
Quincti progenies ArrI, par nobile fratrum,
*Nequitia & nugis, * prauorum & amore gemellum:*
** Luscinias solitis impenso prandere coemtas.*
*Quorsum abeant sani? creta, an carbone * notandi?*
Ædificare casas, plostello adiungere mures,
Ludere par impar, equitare in arundine longa
Si quem delectet barbatum: amentia verset.
Si puerilius his ratio esse euincet amare:
Nec quicquam differre, vtrúmne in puluere, trimus
Quale prius, ludas opus: an meretricis amore
Sollicitus plores: quæro faciásne quod olim
Mutatus Polemo? ponas insignia morbi,
Fasciolas, cubital, focalia? potus vt ille
Dicitur ex collo furtim carpsisse coronas:
*Postquam est impransi correptus voce * magistri?*
Porrigis irato puero cùm poma, recusat.
Sume Catelle: negat. si non des, optat. amator
*Exclusus qui distat: * agit vbi secum, eat, an non,*
Quò rediturus erat non arcessitus: & hæret
*Inuisis foribus? nec * nunc, cùm me vocet vltro,*

Accedam? an potiùs mediter finire dolores?
Exclusit: reuocat: redeam? non, si obsecret. ecce
Seruus non paullo sapientior. ô here, quæ res
Nec modum habet, neq; consilium, ratione, modóq;
Tractari non vult. in amore hæc sunt mala, bellum,
Pax rursum. hæc si quis tempestatis propè ritu
Mobilia, & cæca fluitantia sorte, laboret
*Reddere * certa: sibi nihilo plus explicet, ac si*
Insanire páret certa ratione, modóq;.
Quid? cum Picenis excerpens semina pomis
Gaudes, si cameram percusti forte: penes te es?
*Quid? cùm * balba feris annoso verba palato:*
** Ædificante casas qui sanior? adde cruorem*
Stultitiæ: atq; ignem gladio scrutare: modò, inquam,
Hellade percussa Marius cùm præcipitat se,
Cerritus fuit: an commotæ crimine mentis
Absolues hominem: & sceleris damnabis eundem,
Ex more imponens cognata vocabula rebus?
*Libertinus erat, qui circum compita * siccus*
Lautis manè senex manibus currebat. & vnum
** Quiddam magnum addens, vnum me surpite morti:*
Dis etenim facile est, orabat: sanus vtrunq;
Auribus, atq; oculis: mentem, nisi litigiosus,
*Exciperet dominus, cùm venderet. hoc quoq; * vulgus*
Chrysippus ponit facunda in gente Meneni.
Iupiter, ingenteis qui das, adimísq; dolores:
Mater ait pueri mensleis iam quinq; cubantis,
Frigida si puerum quartana reliquerit: illo
Manè die, quo tu indicis ieiunia, nudus
In Tiberi stabit. casus, medicúsve leuarit
*Ægrum ex * præcipiti: mater delira necabit*
In gelida fixum ripa: febrímq; reducet. 117
*Quone malo mentem concussa? * timore deorum.*
*Hæc mihi Stertinius * sapientum octauus amico*
Arma dedit: post hac ne compellarer inultus.
Dixerit insanum qui me totidem audiet: atq;
** Respicere ignoto discet pendentia tergo.*
*Stoice, * post damnum sic vendas omnia pluris:*
Quam me stultitiam (quoniam non est genus vnum)
Insanire putas? ego nam videor mihi sanus.
Quid? caput abscissum demens cùm portat Agaue
Nati infelicis, sibi tum furiosa videtur?
Stultum me fateor (liceat concedere veris)
Atq; etiam insanum: tantum hoc edissere, quo me
Ægrotare putes animi vitio. accipe: primum
*Aedificas: hoc est * longos imitaris, ab imo*
Ad summum totus moduli bipedalis: & idem
Corpore maiorem rides Turbonis in armis

**Spiritum, & incessum: qui ridiculus minus illo?*
*An, quodcumq; facit Mæcenas, *te quoq; verum est,*
Tanto dissimilem, & tanto certare minorem?
**Absentis ranæ pullis vituli pede pressis,*
Vnus vbi effugit: matri denarrat, vt ingens
Bellua cognatos eliserit. illa rogare,
Quantáne? num tandem, se inflans, sic magna fuisset.
Maior dimidio. num tanto? cùm magis, atq;
Se magis inflaret: non, si te ruperis, inquit,
Par eris. hæc à te non multum abludit imago.
Adde poëmata nunc: hoc est oleum adde camino:
Quæ si quis sanus fecit: sanus facis & tu.
**Non dico horrendam rabiem. iam desine. cultum*
Maiorem censu. teneas Damasippe tuis te:
Mille puellarum, puerorum mille furores.
O maior tandem parcas insane minori.

Poëta in hac satyra Damasippum quendam facit loquentem, qui aliquando exercuerat signorum & vasorum antiquorum, atque hortorum mercaturam: in qua cùm rem suam minùs bene gessisset, relicto lucri studio sese ad philosophiam contulerat. Ego eum esse puto, de quo M. Tull. scribit in epist. ad M. Fabium Gallum libr. 7. qui mandatu Ciceronis quædam ei signa emerat haud illi grata, nempe Bacchas, & Martis signum. Itaque optabat M. Tull. aut vt ea essent inemta, aut vt aliquis eorum emtor seu Damasippus, seu quis alius reperiretur. verba M. Tull. sunt hæc, *sed tamen si ista mihi sunt habenda, certiorem velim me facias, vbi sint, quando arcessantur, quo genere vecturæ. Si enim Damasippus in sententia nõ manebit, aliquem Pseudodamasippum vel cum iactura reperiemus.* de eod. lib. 12. epist. ad Attic. *si & Silius is fuerit, quem tu putas, nec Drusus facilem se præbebit, Damasippum velim aggrediare.*

MEMBRANAM POSCAS] scribis tu quidem multa, sed quicquid scribis, retexis ac deles, neque ex aduersariis, aut tabulis ceratis, aut palimpsesto in membranam refers. Ita rarò aliquid dignum oculis, & lectione scribis, vt toto anno membranam non quater poscas, id est, vt toto anno membranam tibi à puero dari non iubeas, in quam referas ea, quæ in palimpsesto, aut tabula cerata scripseris.

SCRIPTORVM QVAEQVE RETEXENS] ea omnia, quæ à te scripta sunt, mutans, vertens, delens. & est tralatio a tela texta, & postea retexta. *telam retexere* autem est *ἀναλύειν*, dissoluere. nemini est inaudita Penelopæ tela.

VINI, SOMNIQVE BENIGNVS] id est, plusquàm par sit, vino, somnóque deditus. largius æquo bibens, & supra modum dormiens. dictum est autem *vini & somni benignus*, vt *profusus sui, parcus temporis, largus pecuniæ. benignus* enim idem fe. è est, quod largus, vt supra annotauimus: *malignus* contrà parcus.

NIL DIGNVM SERMONE] sic loquuntur Græci, *οὐδὲν ἄξιον λόγου*. Arist. *ῥητορ. β. τὸν λόγον εἶναι σπουδαιότατον, ὅτι οἱ ἀγαθοὶ ἄνδρες, οὐ χρημάτων, ἀλλὰ λόγου ἄξιοί εἰσι. τὸ γὰρ λόγου ἄξιον οὐχ ἁπλῶς λέγεται.* id est, sermonem esse rem optimam, quia viri boni non pecunia, sed ratione aut sermone digni sunt. Nam *λόγου ἄξιον* seu sermone dignum non simpliciter dicitur. Plato in Euthydemo, *ἐνθυμήθητι δὴ μή τι παραλείπομεν τῶν ἀγαθῶν, ὅ,τι καὶ ἄξιον λόγου.* cogita igitur numquid aliquod bonum prætermittamus, quod & dignum sermone sit. idem in Alcibiade 1. *ἐπιμέλειά τε, καὶ σοφία. ταῦτα γὰρ μόνα ἄξια λόγου ἐν Ἕλλησι.* id est, diligentia & sapientia, hæc sola digna sunt sermone apud Græcos. idem lib. 1. de repub. *λυσιτελεῖ μὲν οὖν καὶ τὰ τοιαῦτα ἐὰν λανθάνῃ· ἔστι δ' οὐκ ἄξια λόγου,* id est, prosunt igitur etiam talia, si quidem lateant. sunt autem non digna sermone. Titus Liuius *ἄξια λόγου, digna dictu* solet dicere. vt lib. 35. annal. in princip. *crebra magis, quàm digna dictu prœlia fecit.* Idem lib. 27. *certamina haud satis digna dictu ferebant.*

128

SATVRNALIBVS] quæ agebantur XIIII. Kalend. Ianuarias: de quibus alibi dicemus pluribus verbis.

SOBRIVS ERGO] si propter vini, & somni liberaliorem vsum ad scribendum tardior, atque ineptior es: nunc igitur, dum sobrius, & siccus es, profer aliquid promissis dignum.

CVLPANTVR FR. CAL.] frustra culpa in calamos confertur, quasi ad scribendum, seu pingendum minus aptos.

IMMERITVSQVE LABORAT] sic ferè Virg. Moreto, *& immerito dicit conuicia fumo.* Solebant veteres illi maximè poëtæ, & scriptores, parietes habere ceratos, vt, si quid fortè noctu in mentem veniret, statim in eo inscriberent. paries igitur tuus ceratus immeritò abs te vexatur: iniuriáq; in eum culpam confers.

IRATIS NATVS PARIES DIIS] cùm tibi nihil in mentem veniat, quod in eo inscribas, videtur Diis, & poëtis iratis natus esse. sic loquitur infr. Satyr. 7. de Prisco quodam ingenij mobilissimi. *Vertumnis, quotquot sunt, natus iniquis.* & suprà Satyr. 5. lib. 1. *dehinc Gnatia Lymphis Iratis exstructa. Diis iratis* fieri dicitur id, quod infeliciter geritur. Hæc enim opinio semper fuit hominum animis insita, Diis iratis, aut inuitis nihil prosperè euenire, nihil feliciter geri, nihil denique benè procedere, quod Homerus confirmat cùm alibi, tum ἰλ. μ, princip. vbi de muro, quem Græci ante naueis duxerant, loquitur: θεῶν δ' ἀέκητι τέτυκτο Ἀθανάτων. τὸ καὶ οὔ τι πολὺν χρόνον ἔμπεδον ἦεν: id est, Diis autem inuitis factus fuerat immortalibus. idcirco neque diu firmus & stabilis fuit. Virg. Æneid. 2. *Heu nihil inuitis fas quemquam fidere Diuis.* & Catull. ad Manlium, *Nil mihi tam valdè placeat Rhamnusia virgo: Quod temere inuitis suscipiatur heris,* id est, Diis. ex quo nata sunt hæc loquendi genera. Terent. Andr. *nescio, Nisi mihi Deos satis scio fuisse iratos, qui auscultauerim.* Idem Phorm. *mihi vsu venit hoc, scio, Memini relinqui me, Deo irato meo.* M. Tull. orat. pro Cœlio. *Quamobrem si quem fortè inueneritis, qui aspernetur oculis pulchritudinem rerum, non odore vllo, non tactu, non sapore capiatur, excludat auribus omnem suauitatem: huic homini ego fortasse & pauci Deos propitios, plerique autem iratos putabunt.* Plaut. Pœnulo, *Nam ego hodie infelix diis meis iratissimis Sexagenos immolaui.* T. Liuius lib. 3. *Sin periurio gaudeant, Diis magis iratis, quàm hostibus bellum gesturos.* Idem lib. 9. *nec moror, quo minus in ciuitatem obligatam sponsione commissa iratis omnibus Diis, quorum eluditur nomen, redeant.* M. Tull. epist. ad Attic. libr. 4. *De Apollonio quod scribis, qui illi Dij irati homini Græco? qui conturbare quidem putat sibi licere, quod equitibus Romanis.* videtur autem locus ille cum interrogatione legendus, vt dicam οἷον πάρεργον *qui illi Dij irati?* id est, qui Dij sunt illi irati? quos ille Deos sibi habet iratos? quamquam alij censent genus esse loquendi antiquum, & esse legendum enuntiando. Persius Sat. 4. *Hunc ais? hunc, diis iratis, genióq; sinistro, Qui quandoq; iugum pertusa ad compita figit, &c.* Dolore animi impulsus, & perturbatus dixit illud Catullus ad seipsum, *Quin te animo obfirmas, téq; istinc reducisq; Et Diis inuitis desinis esse miser?* Solent enim homines interdum perturbati impie loqui, vt Chremes ille Terentianus in Heaut. *Deos nescio.* eòdem pertinet illud, quod est suprà Od. XVIII lib. 1 *non ego te, candide Bassareu, inuitum quatiam.* & illud de art. poët. *Tu nihil inuita dices, faciesve Minerua.*

ATQVI VVLTVS ERAT, &c.] atqui vultu, & fronde significabas, te præclara quædam scripturum, ac prolaturum. *minantis,* id est, promittentis: vt epist. ad Celsum lib. 1. *dic multa & pulchra minantem, Viuere nec rectè, nec suauiter.* ad quem locum plura. Et verò sic *minantis* explicat Seruius ad illum Virgilij versum lib. 2. Æneid. *Promisi vltorem, & verbis odia aspera moui.* hæc enim ille. *promisi,* per contrariam dixit, pro minatus sum: quia minamur mala, promittimus bona. Sic Horatius contrà, *Atqui vultus erat multa & præcl. min.* id est, promittentis. Quidam libri veteres habent, *Atquin.*

SI VACVVM] si te vacuum, id est, omnibus negotiis, & curis solutum tua villula accepisset, id est, cùm te in villam tuam expeditum, & otiosum recepisses. *si,* valet, *cum,* vt alibi annotauimus *tepido tecto* autem vel quòd loca tecta apertis tepidiora sunt natura: vel *tepido* propter focum luculentum, quo delectabatur Horatius.

QVORSVM PERTINVIT STIPARE] quid fuit opus cum Platone Menandrum, Eupolim, Archilochum tecum deportare, si nihil lecturus, nihil tuo nomine dignum scripturus eras? Quod autem Platoni adiunxerat Menandrum, Eupolim, Archilochum, ex eo intelligere debemus, consilium hoc eius fuisse, vt satyras scriberet, comitatis, & vrbanitatis plenas: & præterea iambos. Sed animaduertendum est, Horatium ita dixisse *stipare Platona Menandro: Eupolim, Archilochum, &c.* quibus verbis significat, coniunxisse cum Platone Menandrum, non etiam Eupolim, neque Archilochum: quamuis hos etiam poëtas secum portarit. An censebimus temerè, aut frustrà hoc ab eo esse dictum, & Menandrum cùm Platone iunxisse, quia Menandri nomen aptè cadebat in hunc versum? Licet vtatur suo quisque in hac re, vt in aliis, arbitratu. Mihi videtur Menandrum, vt nouæ comœdiæ comicum, & magis moratum, & grauiorem, & (vt Græco nomine vtar) politicoteron, & seueriorem, quàm veteres comœdiæ poëtas, cum Platone, Socraticorum omnium grauissimo, potissimùm copulasse, & coniunxisse. Adiuuat meam opinationem Dion Chrysostomus in ea oratione, quæ inscripta est περὶ

λόγου ἀσκήσεως, his verbis, καὶ μηδεὶς τῶν σοφῶν αἰτιάσηταί με ὡς προκρίναντα τῆς ἀρχαίας κωμῳδίας τὴν
Μενάνδρου, ἢ τῆς ἀρχαίων τραγῳδιῶν τὴν Εὐριπίδου. οὐ γὰρ οἱ ἰατροὶ τὰς πολυτελεστάτας τροφὰς σιτοῦ πέ-
ζουσι τοῖς θεραπευομένοις θεραπείας, ἀλλὰ τὰς ὠφελίμους. πολὺ δ' ἂν ἔργον εἴη τὸ λέγειν ὅσα ἀπὸ τούτων χρήσι-
μα. ἥ τε γὰρ τοῦ Μενάνδρου μίμησις, ἅπαντος ἤθους καὶ χάριτος πᾶσαν ὑπερβέβληκε τὴν δεινότητα τῶν πα-
λαιῶν κωμικῶν: ἥ τε Εὐριπίδου, &c. id est, Neque verò me quisquam doctorum reprehendat, quòd
aut Menandri comœdiam nouam veteri anteponam, aut tragœdias Euripidis, antiquis. Nam
ne medici quidem victum sumtuosissimum, & apparatissimum curatione egentibus præscri-
bunt, sed vtilissimum. Difficillimum autem fit verbis consequi, quanta ex his poëtis vtilitas per-
cipi possit. Nam & Menandri virtus quædam & facultas omnium morum imitandorum, o-
mnisque lepôris & venustatis exprimendæ, omnem antiquorum comicorum sollertiam su-
perauit: & Euripidis, &c.

INVIDIAM PLACARE PARAS] Quemadmodum res secundæ inuidiam conflant: ita
aduersæ exstinguunt, & misericordiam commouent. Cùm sit autem nihil calamitosius, nihil
miserius animo vitioso, nulláq; virtute ornato: credibile est, ignauiam, atque inertiam ad pla-
candam, sedandámque inuidiam multum valere. nam contra vsu experimur quotidie, virtute
præstanteis viros acerrima inuidia laborare, quamuis Aristot. lib. 2. rhetor. doceat, inuidiam
locum habere sæpius in fortunæ, quàm in animi bonis. Sed, vt cœperam dicere, non est id,
quod scribit Arist. perpetuò, neque vsquequaque verum. vno exemplo erimus contenti. quid
fuit in Aristide admirabilius, quid præstantius, quàm iustitia, & patientia paupertatis? attamen
cùm pauper esset, iustique cognomen factis & vita consecutus esset, hoc vno nomine, non odio
potentiæ, aut diuitiarum, exsulio illo decennali Atheniensibus vsitato, quod δι' ὀστράκων fiebat,
multatus est. rectè igitur hoc loco Damasippus ait, Horatium inuidiam placare conari igna-
uia, desidia, & inertia: hoc est, virtute relicta. Non est illud Pindari à multis posterioribus
scriptoribus vsurpatum, inuidiam miseratione meliorem, atque optabiliorem esse. verba Pin-
dari sunt hæc Pyth. εἰδ. α. ἀστῶν δ' ἀκοὰ κρύφιον θυμὸν βαρύνει μάλιστ' ἐσλοῖσιν ἐπ' ἀλλοτρίοις, ἀλλ' ὅμως
κρέσσων οἰκτιρμῶν φθόνος, μὴ παρίει καλά, id est, ciuium autem animos occultè grauat inuidia,
cùm alienas virtutes audiunt. Verùm tamen melior miseratione inuidia est. ne prætermitte
res præclaras. ex quibus expressum est illud epigramma Græcum lib. 1. ὁ φθόνος οἰκτιρμοῦ κρείσ-
Πινδαρόν ἐστιν ἀμείνων. Οἱ βασκαινόμενοι λαμπρὸν ἔχουσι βίον, Τοὺς δὲ λίαν ἀτυχεῖς οἰκτείρομεν. ἀλλὰ τίς
εἶλω; Μήτ' ἄγαν ὀλβίδαιμων, μήτ' ἐλεεινὸς ἐγώ. id est, Inuidia, ex sententia Pindari, misericordia melior
est. Ii, quibus inuidetur, opiparè, & splendidè viuunt. Eorū autē, qui miseri & calamitosi sunt, mi-
seremur. at quem me esse velim? neq; valdè fortunatū neq; valdè miserabilem. cum quibus con-
gruūt illa Plautina in Trucul. *Mauelim mihi inimicos inuidere, quàm me inimicis meis. Nam in-
uidere alij bene esse, tibi malè esse, miseria est. Qui inuident, egent: illi, quib. inuidetur, rem habēt.*
Idem Pindarus Νεμ. εἰδ. η. ait inuidiam semper inuadere viros forteis, & virtute præstanteis:
cum deterioribus autem non certare. ἅπτεται δ' ἐσλῶν ἀεί· χειρόνεσσι δ' οὐκ ἐρίζει. & Pyth. εἰδ. ια.
ἔχει τε γὰρ ὄλβος οὐ μείονα φθόνον: ὁ δὲ χαμηλὰ πνέων, ἄφαντον βρέμει. id est, opes enim & res valdè se-
cundæ, non paruam inuidiam habent: qui autem humilia spirat, & humi iacet, obscurum fre-
mit. cum his concinit illud Æliani lib. 2. ποικίλης ἱστορ. ὅστις δ' ἐρᾷ φθονεῖσθαι, τοῦτο δήπου τοῦ Εὐριπί-
δου ἐπίσημος ἀξιοῦται, id est, quisquis cupit inuideri, planè (quod ait Euripides) clarus, atque
insignis esse studet. Propterea autem quòd veteres existimabant, inuidiam, iis, quibus inuide-
batur, esse damnosam, perniciosam, ac pestiferam, (solo enim aspectu inuido, & maligno inui-
dos hominibus, & maximè pueris, nocuisse vsu didicerant) iccirco eam multis modis placare,
atque exstinguere studebant: vt ridiculo aliquo spectatoribus obiecto fortunæ secundæ dissi-
mulatione, aut occultatione, casu aliquo aduerso sponte suscepto & contracto, & similibus: quo-
rum libet mihi subiicere ex bonis auctoribus exempla. ridiculi exemplum est, mentula, seu si-
milis aliqua res turpicula, quæ collo puerorum appendebatur ad inuidiam auertendam. Varro.
Pueris turpicula res quædam suspenditur, ne quid obsit, bonæ scæuæ causa. Nam res turpis, qualis
est ea pars, quam diximus, spectatorum oculis obiecta, risu commoto inuidiam discutit, atque
auertit. huc pertinent illa ex epist. 14. lib. 1. *Rident vicini glebas & saxa mouentem.* fortunæ se-
cundæ occultationis exemplum suppeditabit Catullus, carm. ad Lesbiam. *Dein cùm millia mul-
ta fecerimus: conturbabimus illa, ne sciamus, Aut nequis malus inuidere possit.* Exemplum ca-
130 sus aduersi est apud Herodotum de Polycrate in Thalia: cui nihil acciderat, quod nollet, nisi
quòd annulum, quo delectabatur, in mare sua voluntate de Amasis consilio abiecerat, vt deo-
rum inuidiam (sic enim Herodotus) exstingueret. Etiam Cunina dea puerorum cunis addita,
à pueris fascinum arcebat, vt testatur Lactantius, his verbis, *Et Cunina, quæ infanteis in cunis
tuetur, & fascinum summouet.* Putabant etiam eum, qui ter despueret in sinum, fascinum posse
auertere, vt ille apud Theocr. εἰδ. ἴκλη. Ὡς μὴ βασκανθῶ δέ, τρὶς εἰς ἐμὸν ἔπτυσα κόλπον. Ταῦτα γὰρ ἁ

κοτυτ

γραῖά με Κοτυτταρὶς ἐξεδίδαξεν: id est, Vt ne autem fascinari possem, ter in sinum meum despui. Hæc enim me anus Cotyttaris edocuit. Tale ferè illud Persij Satyr. 2. *Ecce auia, aut metuens diuûm matertera cunis, Exemit puerum, frontémque, atque vda labella Infami digito, & lustralibus antè saliuis Expiat, vrentes oculos inhibere perita.* Sic igitur hoc loco Damasippus quærit ab Horatio, parétne inuidiam placare, inertia, & desidia, & virtutis derelictione.

IMPROBA SIREN.] desidiam hic Sireni similem facit. alibi voluptates cum Sirenibus comparantur: quia vtraque & desidia, & voluptas vno ferè modo animos hominum permulcet, lactat corrumpit. de Sirenibus plura dicemus ad epist. 2. libr. 1. ad illum versum, *Sirenum voces*, &c. Nunc autem mihi venit in mentem mirari, quamobrem M. Tull. libr. 5. de finib. quo loco de scientia, & rerum cognitione disputat, scribat, Sirenum cantibus nihil aliud ab Homero significari, quàm discendi studium, sciendique voluptatem. sic enim M. Tull. *Mihi quidem Homerus huiusmodi quiddam vidisse videtur in iis, quæ de Sirenum cantibus finxerit. Neque enim vocum suauitate videntur, aut nouitate quadam, & varietate cantandi reuocare eos solita, qui prætervehebantur: sed quia multa se scire profitebantur, vt homines ad earum saxa discendi cupiditate adhærescerent. ita enim inuitant Vlyssem (nam verti, vt quædam Homeri, sic istum ipsum locum) O decus Argolicum quin puppim huc flectis Vlysses, Auribus vt nostros possis agnoscere cantus? Nam nemo hac vnquam est transuectus cærula cursu, Quin prius astiterit vocum dulcedine captus, &c.* Hactenus M. Tullius. Ego autem hoc mihi persuadere non possum. Cùm enim voluptates aliæ sint turpes, aliæ honestæ: hæque expetendæ, illæ fugiendæ: fugiendæ profectò non sunt eæ voluptates, quæ è rerum cognitione, scientiáque nascuntur, quippe quæ sint honestissimæ. At Vlysses, ne Sirenum cantibus caperetur, vinciri se iussit: sociósque, quibus aureis cera, ne cantus illos exaudirent, obstruxerat, vincla sibi soluere vetuit, etiam si posteriùs, vt id facerent, magnopere contenderet, atque adeò imperaret. Quod non fecisset, nisi in iis cantibus insignem turpitudinem, pestem, calamitatem inesse, atque ab eis magnum sibi, suisque detrimentum importatum iri sciret. Postremò vt Sirenum cantus perniciosos, ac calamitosos fuisse facilius intelligere possis, scribit Homerus, quotquot homines Sirenibus canentibus aureis præbuissent, iis in patriam redeuntibus neque vxores, neque liberos obuiam lætos procedere, reditúmque gratulari: locum autem, vbi versentur, & commorentur Sirenes, hominum, qui illic contabuerint, ac putruerint, ossibus esse coopertum. Quorum omnium nihil eis, qui discendi studio ducuntur, impendêre, aut accidere solere dicendum est: nisi fortè dicat aliquis, Vlyssem, quemadmodum immortalitati, sic & rerum cognitioni patriam, vxorisque & liberorum complexum prætulisse. Xenophon autem ἀπομνημ. β. existimare videtur, in carminibus Sirenum vim quandam eorum, qui nauigabant, retinendorum fuisse propterea, quòd scirent illæ, quibus quisque cantibus duceretur, ac delectaretur: & quòd ad eas arteis, ac virtutes, quas quisque coleret, suos cantus accommodarent, propriísque, & conuenientibus vnumquemque laudibus ornarent. Itaque cùm scirent, Vlyssem esse veræ laudis, solidæque gloriæ cupidissimum, eo carmine vias esse, quod ad illius virtutem prædicandam famáque sempiterna celebrandam valde pertineret: alios autem Vlyssis dissimileis tali carmine neque allici, neque retineri vllo modo potuisse: imò verò existimaturos fuisse sese à Sirenibus derideri. verba Xenophontis sunt hæc, ἀλλ' ἐμοὶ Σειρῆνες ἐπῇδον τῷ Ὀδυσσεῖ, ἤκουσας Ὁμήρου, ὧν ἐστιν ἀρχὴ τοιάδε τις. Δεῦρ' ἄγε δὴ πολύαιν' Ὀδυσεῦ. ταύτην οὖν, ἔφη, τὴν ἐπῳδήν, ὦ Σώκρατες, καὶ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις αἱ Σειρῆνες ἐπᾴδουσαι κατεῖχον, ὥστε μὴ ἀπιέναι ἀπ' αὐτῶν τοὺς ἐπᾳσθέντας; οὔκ, ἀλλὰ τοῖς ἐπ' ἀρετῇ φιλοτιμουμένοις οὕτως ἐπῇδον. σχεδόν τι λέγεις τοιαῦτα χρῆναι ἑκάστῳ ἐπᾴδειν οἷα μὴ νομιεῖ ἀκούων τὸν ἐπαινοῦντα καταγελῶντα λέγειν. Athen. quoque libr. 1. scribit Sirenes ea Vlyssi cecinisse, quæ ad eius ambitionem, & plurimarum rerum studium essent accommodata. sic Athen. καὶ αἱ Σειρῆνες δὲ ᾄδουσι τῷ Ὀδυσσεῖ τὰ μάλιστα αὐτὸν τέρψοντα, καὶ τὰ οἰκεῖα τῇ φιλοτιμίᾳ αὐτοῦ, καὶ πολυμαθίᾳ λέγουσαι.

PONENDVM] amittendum, abiiciendum, vt epist. ad Quinct. *Pone. meum est (inquit) pono, tristisque recedo.*

DII TE DAMASIPPE] loquitur Horat. significat autem huius Damasippi, vt iam philosophi, barbam fuisse admodum magnam, & longam. iccircò ei vrbanè tonsorem optat, qui eius barbam ad vmbilicum fortasse, aut ad pubem, demissam radat, aut certè tondeat.

VERVM OB CONS.] rectum, bonum annot. infrà eadem sat.

POSTQVAM OMNIS RES MEA] respondet Damasippus hoc modo. Postquàm rem malè gerendo, & ære alieno contrahendo, & versuris faciendis ad inopiam redactus sum, &c. tralatio est à naufragio, quod ferè fieri solet ad scopulos, coorta in mari tempestate. sic M. Tull. pro Sylla. *Sed vt aliquis patrimonio naufragus, inimicus otij, &c.* idem Philipp. 12. *qui ex naufragio luculenti patrimonij ad hæc Antoniana saxa proiectus est.* 131

IANVM AD MEDIVM FR.] in Iano medio habitabant, vel magnam diei partem conterebant fœneratores. Erat autem medius Ianus, locus sic appellatus à Iano, Deo bifronte, in quẽ locum conueniebant mercatores & fœneratores: vt declarant verba illa Ciceronis Philipp. 6. *Ianus medius in L. Antonij clientela sit? quis vnquam in illo Iano inuentus est, qui L. Antonio mille nummûm ferret expensum?* Erant enim duo Iani, superior, & inferior: quos summum, & imum appellat idem epistol. 1. lib. 1. *hæc Ianus summus ab imo Prodocet.* Alij treis fuisse volunt, in quibus est Acron: idque etiam ex Liuio intelligere licet lib. 41. annalium. Ianus medius igitur intelligendus est locus medius inter duos Ianos, quo in loco erant argentarij, & fœneratores. Ouid. *Qui puteal, Ianumq; timet celreisq; Kalendas.* Idem lib. 1. Fast. *Cum tot sint Iani, cur stas sacratus in vno, Hic vbi iuncta foris templa duobus habes?* hoc igitur ait Damasippus, se postea quàm naufragium fecerit suarum fortunarum, versuris & fœnore, & mercaturis, aliena negotia curare. inest autem in verbo *fracta*, tralatio à naui fracta.

ALIENA NEG. C. EXC. PR.] quia nihil habeo domi, quod agam, vtpote naufragio facto totius rei meç familiaris, aliena negotia curo. Tales homines describuntur à parasito illo Plautino in Sticho, his verbis, *Sed curiosi sunt hic complures mali, Alienas res qui curant studio maximo. Quibus ipsis nulla est res, quam procurent, sua.* Talis inducitur & Dimarchus ille in Trucul. *expedibo. Rem perdidi: cum re meum negotium abstulistis. Si rem seruassem, fuit vbi negotiosus essem.* Itaq; scitum est illud Platonis lib. 4. de Repub. τὸ τὰ αὑτοῦ πράττειν, καὶ μὴ πολυπραγμονεῖν, δικαιοσύνη ἐστίν, id est, res suas agere, & alienas non curare, iustitiam esse. Et Aristoteles lib. 6. de morib. ad Nicomach. eo loco, vbi disputat de prudentia, & scientia, seu prudentia ciuili, quàm Græci πολιτικὴν appellant, ostendit probabiliter dici posse, politicos homines, id est, qui rempub. tractant, atque administrant, non esse prudenteis, sed potius πολυπράγμονας, seu φιλοπράγμονας. quia prudentis sit res suas agere, & suis rationibus consulere: illi autem negotiis alienis implicentur: & ad hanc opinionem confirmandam profert aliquot versus Euripidis ex Philocteta, dimidiatos, & truncatos.

VAFER SISYPHVS.] à quo prouerbium Σισύφου μηχαναί, id est, Sisyphi machinæ. de Sisypho Æoli filio vide annotata suprà ad Od. XIIII. libr. 2. significat autem Damasippus. sese olim studiosum fuisse vasorum antiquorum. Et Æschines oratione περὶ παραπρ.

QVID SCVLPTVM] ita habent duo codices Vatic. & Iann. Faer. Torr. Nicot. Ruffard. quos secutus sum. nam *scalptum* aliud est: vt supr. *scalpere terram Vnguibus* Satyr. 8. lib. 1. id est, fodere.

INFABRE] sine arte. cuius contrarium *affabrè*.

QVID FVSVM DVRIVS] quid minus eleganter conflatum. contrà Virg. Æneid. 6. *Excudent alij spirantia mollius æra, &c.* Pausan. Arcadicis scribit, Rhœcum Phiei filium, & Theodorum Teleclei, Samios, primos æs conflare instituisse, atque ex eo fuso, & conflato statuas fecisse. fuit autem hic Theodorus annuli illius opifex, quo tantopere delectabatur Polycrates Samius, & quem in mare olim à se abiectum, rursus in præcordiis piscis posteà reperit, vt tradunt Herodotus in Thalia, & M. Tull. lib. 5. de finib. Antequam autem æneæ statuæ sculpi, conflariq; cœptæ essent, ex ebeno (vt ait idem Pausan.) cupresso, cedro, omni genere quercuum, taxo, loto fiebant: Mercurij ex ea sola arbore, quam ξύλον nominant Græci. Vnde prouerb. *non ex quouis ligno Mercurius.*

CALLIDVS HVIC SIGNO] ego quoduis signum, quanti esset, dicere nouëram. ego cuiuslibet signi pretium sciebam: & in eo callidus eram. nomen est verbum adiuuans: vt si diceret, callidè sciebam: vel in eo callidus eram, quòd sciebam, &c.

MERCVRIALE] Mercurius præest mercaturis, & lucra adiuuat, vt infrà eadem Sat. *an magis excors, Reiecta præda, quam præsens Mercurius fert?* Plaut. in Sticho. *Quom benè re gesta, saluos conuortor domū, Neptuno grates habeo, & tempestatibus, simul Mercurio, qui me in mercimoniis Iuuit, lucrisque quadruplicauit rem meam.* vnde Ἑρμαῖον apud Græcos, pro lucro insperato. Atque huc referendum est illud Ciceronis in epist. 23. lib. 7. ad familiareis. *Martis verò signum quo mihi pacis auctori? gaudeo nullum Saturni signum fuisse. hæc enim duo signa putarem mihi æs alienum attulisse. Mercurij mallem aliquod fuisset, felicius, puto cum Auianio transigere possemus.* Iccircò Damasippus, qui statuas, vasa, fundos, hortos mercabatur, vt pluris reuenderet, & eóque benè rem suam gerere putabatur, Mercurius vulgò dicebatur. *Mercuriale* autem excudendum curaui, secutus decem codices manuscriptos: vt intelligamus, Damasippum cognomento Mercurium dictum esse. Nam Mercuriale nomen dictum, pro Mercurij nomen. sic apud A. Gell. lib. 15. cap. 29. ex Pisonis annalib. quia Tarquinium ei nomen esset: mihi Iulium seu Gellium nomen est. alij habent *Mercurialis*: vt significet Horatius Damasippum Mercurialem esse nominatum.

NOVI,

NOVI, ET MORBI] verba Horatij. Lucri autem studium, & operam assiduam in vasis, & signis, & similibus emendis positam, morbum appellat. Iam verbum *purgare* coniunxit & Liuius cum patrio casu lib. 37. *Quibus purgantibus ciuitatem omnis facti, dictique hostilis aduersus Rom. &c.* In quibusdam lib. antiquis scriptum est ordine verborum conuerso, *Et miror morbi purg.*

ATQVI EMOVIT VETEREM] respondet Damasippus, morbum suum veterem à nouo esse depulsum. vtitur hoc eodem verbo Od. XV. lib. 4. *emouitque culpas.* etiam hoc loco libri veteres aliquammulti habent *atquin.* 132

VT SOLET IN COR] id est, vt fieri solet cùm lateris, & capitis dolor in cor transfertur, fitq; ex pleuritico quispiam cardiacus. secutus est autem Horatius hoc loco opinionem, seu potius errorem communem in eo, quòd cardiacis cor dolere existimat. nam non est ita. καρδίαν enim veteres appellabant stomachum, vt docet Galenus: ex cuius affectu ac dolore καρδιακοὶ dicti sunt, non ex cordis. nam & Corn. Cels. libr. 3. cap. 19. morbum καρδιακὸν ait esse nimiam imbecillitatem corporis, quod immodico sudore digeritur.

VT LETHARG. HIC CVM FIT PVGIL.] variè explicatur hic locus. à quibusdam sic: vt cùm ego lethargo laborans fio pugil, & phreniticus. lethargicus hic, id est, ego lethargicus, vt intelligamus, Damasippum se demonstrare. atque ita loquitur Satyr. 9. lib. 1. *Hunc hominem velles si tradere, &c. hunc hominem,* id est, me, δεικτικῶς. alij sic: vt cùm aliquis lethargicus morbo commutato fit phreniticus, quæ explicatio mihi magis placet. Quidam vir doctus, idémque summum dignitatis gradum in ecclesia Rom. obtinens, mihi nuper Lutetiæ in sermone, cùm huius poëtæ mentio incidisset, dicebat, sibi videri, hunc locum simpliciter sic esse explicandum: vt, cùm hic, qui antea lethargicus erat, nunc lethargo liberatus est, fit pugil, id est, pugilatum exercet: & pugnis, cæstúque dimicat: vt *pugil* propriè accipiatur pro eo, qui ad pugilationem exercendam, pugnóque dimicandum aptus est: non pro phrenitico. Quòd si quis dicat, non posse verbis Horatij hanc explicationem conuenire, propterea quòd, cùm loquatur Horatius de morbo nouo, qui veterem emouet, & videatur exempla morborum veterum, qui pelluntur à nouo subiicere: exemplum quidem doloris lateris in cardiacum conuersi, satis aptè quadrare ad rem propositam: pugilis verò ex lethargico facti exemplum non item, quia pugilem esse, non sit ægrum esse: huic argumento respondebat vir ille amplissimus, Horatium suo more, id est, satyricè, & vrbanè significare, pugiles morbo animi laborare: atque ita etiam hoc exemplum ad hunc locum accommodatum esse. λήθαργος autem est pæne inexpugnabilis somni necessitas. Latinè veternus, id est, mentis torpor, omnium propemodum rerũ obliuionem afferens. lethargici dicuntur a Græcis, qui tali morbo sunt affecti, quos veternosos appellant Latini.

ET MEDICVM VRGET] & medicum pugnis, & plagis insequitur, quod facere solent phrenitici: vel, si *pugil* propriè accipiatur, vt volebat vir ille in summo dignitatis gradu locatus, quod facere & possunt, & amant pugiles.

DVM NE QVID SIM. HVIC] hunc quoq; locum variè video explicari, & intelligi. alij sic: esto, vt libet, id est, per me licet sis lethargicus, & phreniticus, dum modò nihil phrenitico simile facias, ac me pugnis cædas: dum modo nihil simile facias huic, qui ex lethargico fit pugil. & ita Porph. alij sic: esto vt libet: sit ita vt dicis, dum nequid simile huic id est, mihi accidat: dum modò in similem morbum non incidam, quibus verbis significat, Damasippum non esse sanum.

Ô BONE, NE TE FRVSTR.] loquitur Damasippus.

SI QVID STERT. VERI CREP.] si quid veri loquitur, vt annot. supr. ad Od. XVIII. lib. 1. Vnum est è decretis Stoicorum, stultos omneis insanire. fuerat autẽ hic Stertinius, philosophus Stoicus: de quo epist. ad Iccium lib. 1. *Empedocles, an Stertinium deliret acumen.* & fortasse Stertinius ille est, quem commemorat Cælius in orat. ad populum. *equúsque mihi sub feminibus occisus erat: oreas detraho inspectante Lucio Stertinio.* citat Festus in voce *orea.* Non celabo lectorem in quibusdã lib. veterib. scriptũ esse, *Verum crepat.* quemadmodum contrà Od. III. lib. 1. vbi libri vulg. habent, *Nil mortalibus arduũ est, &c.* pleriq; veteres habent, *Nil mortalib. ardui est.*

VNDE] à quo, vt sæpe aliàs.

SAP. PASC. BARB.] barbam philosophicam. solebant enim philosophi, vt seueriore, ac tristiore aspectu essent, barba maiore, & longiore capillo in publicum prodire. Atq; etiam ceteris in rebus, ac personis, mœroris, tristitiæ, luctus indicium erat barba longior, vt declarant illa apud M. Tull. Verr. 4. de iuredicundo *Heraclius ille Siracusanus, & hic Bidinus Epicrates, expulsi bonis omnibus Romam venerunt: sordidati, maxima barba, & capillo Romæ propè biennium fuerunt.* idem in orat. de lege Agrar. contra Rull. *concio tandẽ exspectata P. Rulli, qui & princeps erat Agrariæ legis, & truculentius se gerebat, quàm ceteri. iam, designatus alio vultu, alio vocis*

sono, alio incessu esse meditabatur. vestitu obsoletiore, corpore inculto, & horrido: capillatior quàm antè, barbaque maiore, vt oculis & aspectu denuntiare omnibus vim tribunitiam, & minitari reip. videretur. Suetonius in Augusto. *Adeò namque consternatum ferunt, vt per continuos menses, barba, capilloque summisso, caput interdum foribus illideret, vociferans, Quinctili Vare redde legiones.* T. Liuius lib. 2. *ad hoc promissa barba, & capilli efferauerant speciem oris.* Idem lib. 6. *Coniecto in carcerem Manlio satis constat magnam partem plebis vestem mutasse, multos mortales capillum, ac barbam promisisse.* Idem lib. 27. de M. Liuio Salinatore. *sederat veste obsoleta, capilloq; & barba promissa, præferens in vultu, habituq; insignem memoriam ignominiæ acceptæ.* Plutarch. in Catone Vticensi. ἀπ' ἐκείνης δὲ τῆς ἡμέρας λέγεται μήτε κεφαλὴν ἐπικείρασθαι, μήτε γένεια, μήτε στέφανον ἐπιθέσθαι· πένθους δὲ, καὶ κατηφείας, καὶ βαρύτητος, ἐπὶ ταῖς συμφοραῖς τῆς πατρίδος, ἓν σχῆμα, νικώντων ὁμοίως καὶ νικωμένων, ἄχρι τελευτῆς διαφυλάξαι, id est. *Ab illo verò die fertur*
133
neq; caput, neq; barbam totondisse: neq; coronam capiti imposuisse: luctus autem, & mœroris, & tristitiæ ob calamitates patriæ, vnam perpetuam speciem, siue vincerent, siue vincerentur, vsq; ad supremum vitæ diem, seruauisse.

FABRICIO] pontem Fabricium, hodie Iudaicum nominant.

MITTERE OPERTO ME CAPITE] capite operto: ἐγκεκαλυμμένος. Qui sibi mortem consciscere volebant, & qui mortis periculum sibi imminere videbant, & quos alicuius facti valde pudebat, qui se diis manibus deuouebant, ij caput sibi operiebant. M. Tull. lib. 2. de nat. deor. *vt quidam imperatores etiam seipsos diis immortalibus capite velato verbis conceptis pro repub. deuouerint.* Et Socrates apud Platonem de Amore dicturus. Et qui Veris sacri voto erant obligati, liberos ad ætatem adultam progressos velabant, atque ita extra fineis agri Rom. exigebant, cùm velatos antea interficere solerent. Tum qui extremo supplicio damnati erant, iis caput velabatur, seu obnubebatur. T. Liuius, libr. 1. annal *i lictor, colliga manus, caput obnubito, infelici arbori suspendito.* refert M. Tull. oratione pro C. Rabirio perduellionis reo. Huc pertinet illud Plaut. Mostell. Factum me vt ne etiam aspicere in ædeis audeat: capite obuoluto vt fugiat cum summo metu.

DEXTER] oportunus, æquus amicus, propitius. Virg. Æneid. 4. *Adsis, ô, placidúsq; iuues, & sidera cælo Dextra feras.* dextra etiam Pythagorei ponebant in ordine bonorum, vt læua in malorum. Itaque tum Græci, tum Latini dextera pro bonis & commodis: læua pro malis, & incommodis vsurpant. supr. Satyr 9. *Nemo dexterius fortuna est vsus.* epist. 7 *puer hic non læuè iussa Philippi Accipiebat.* epist. ad Pison *ó ego læuus, Qui purgo bilem sub verni temporis horam.* & sat. 4. hoc lib. *cum te sic tempore læuo interpellarim.*

PVDOR (INQVIT) TE MALVS VRGET.] pudore vitioso afficeris: de quo lege quæ annotata sunt ad epist ad Quinct. lib. 1.

QVID SIT FVRERE:] quidam libri manuscripti habent. *quid sit furor.* ego lectionem receptam retineo, præsertim aliorum librorum auctoritate confirmatam.

NIL VERBI &c.] nihil prætereà afferam: nihil loquar, quo tibi dissuadeam, ne tibi mortem consciscas: non prohibebo, quo minùs forti animo moriaris.

PEREAS Q. FORTITER] *pereas fortiter*, id est, forti animo mortem oppetas: quasi fortis viri sit ob res aduersas lucem fugere, & mortem sibi consciscere: quod negat Arist. lib. 3. de mori. ad Nicomach.

MALA STVLTITIA] mala, epithetum est perpetuum. nulla enim stultitia bona est: nisi forte simulata, qualis ea, quam Brutus simulauit aut qualis Solonis furor.

ET QVEMCVMQVE] sic habent tres libri Vatic. & Iann. Faër. Torn. vulgati *quemcumque* mendosè. *agit* autem. id est, agitat, impellit, vexat.

INSCITIA VERI] *inscitia*, id est, inscientia: nisi fortè legendum, *inscientia*, vt notauimus suprà ad illum locum, Satyr. 1. eiusd. lib *sanctarum inscitia legum.*

QVI TIBI NOMEN INS. POS.] epist. 7. *Si velles (inquit) verum mihi ponere nomen.*

CHRYSIPPI PORTICVS] schola Stoica. στοὰ enim porticus est. Chrysippus autem Stoicorum porticum fulcire putabatur, inquit M. Tullius lib. 2. Academ. quæst. quamuis Zeno Citieus Stoicæ disciplinæ sit auctor, & princeps.

AVTVMAT.] id est, dicit, vel putat. Nonius.

HAEC MAGNOS FORMVLA R.] translatio à formulis prætoriis.

TIBI NOMEN INSANI POS.] libri vulgati habent, *Insano posuere, &c.* quam lectionem quamuis non damnem, hanc tamen malo: atq; ita locutus est Satyr. 3. libr. 1. *Illi Tardo cognomen pingui damus, &c.*

VELVT SILVIS VBI PASSIM] quemadmodum (inquit) in siluis. & locis impeditis, ij omnes, qui à recta, seu certâ via deflexerunt, æquè à via aberrant, etiam si alius aliorsum feratur: ita va-

ita varia quidem sunt stultitiæ, atque insaniæ genera, & totidem, quot vitiorum nomina: sed peræque omnes stulti, atque insani sunt. huc pertinet illud Simonidis, quod commemorat Plato in Protag. τῶν ἠλιθίων ἀπείρων γενέθλα, id est, stultorum infinita sunt genera.

PALANTEIS] vaganteis: quo verbo sæpe vtitur T. Liuius: & Lucretius lib. 2. *atq; viam palanteis quærere vita.*

CERTO DE TRAMITE] quidam legi volunt, *recto de tramite.* & verò etiam mihi ita legendum iam pridem visum est. quin ita legi debere contenderim. adiuuat me locus simillimus Satyr. 5. lib. 2. *Quam nequitere proci recto depellere cursu.* Dixit tamen M. Tullius prooemio actionis primæ, *Habeo autem certam viam, & rationem, qua omneis illorum conatus inuestigare & consequi possim.*

SED VARIIS ILLVD. PARTIB.] id est, sed error ille in variis partibus versatur, quasi ludibundus. sic Virg. Georg. 2. *cui super indignas hiemes, solemq; potentem, Siluestres vri assiduè, capreæq; sequaces Illudunt.*

HOC TE CREDE MODO INSAN] ita te insanum esse crede, vt is, qui te deridet, nihilo minus sit ridiculus, nihilóq; sapientior, quàm tu.

CAVDAM TRAHAT] sibilis & risu dignus sit. natum à puerorum more. solent enim eorum, quos irrideri, sinistróque vulgi clamore excipi volunt, tergo, animantium caudas assuere, aut alligare iisque vsque eò acclamare, dum hi clamoris causa cognita, caudam sibi auellant, vel caudam trahat, id est caudam à tergo habeat, vt bellua quadrupes: sit stolidus & stultus, vt pecus Turnebus autem *Caudam trahere,* positum esse putat pro magnificè se ostentare, sibíque valde placere. ducta translatione ab iis, qui longas vesteis trahunt: vt in epist. ad Pison. *traxitq; vagus per pulpita vestem:* & Od. IIII. epod. *Videsne sacram metiente te viam, Cùm bis ter vlnarum toga, &c.* vel à pauonibus, vt satyr. superiore, *quia ventat auro Rara auis, & picta pandat spectacula cauda.* & Persius. *Ante diem blando caudam spectare popello.* A quo dissentio. Mouet me genus loquendi. non enim dicit Horatius, caudam iactet, aut pandat, vt videri possit à pauonibus tractum: neque vestem trahat, vt ab iis, qui vestem longam indui, incedunt, vt in illa epist. *traxitque vagus, &c.* & apud Aristot. lib. 7. de morib. ad Nicomach. ὃς ἕλκει τὸ ἱμάτιον, ἵνα μὴ πονήσῃ τὴν ἀπὸ τοῦ αἴρειν λύπην, &c. id est, *qui vestem trahit ne quid in ea tollenda laboris suscipiat, ac doloris:* & apud Varr. Modio. *Quòd tum erant in Græcia coma promissa, rasa barba, pallia trahentes:* sed *caudam trahat.* Est autem longè aliud *caudam trahere,* quàm *vestem trahere.*

EST GENVS VNVM STVLTITIAE] duo stultitiæ genera admodum dissimilia, ac diuersa proponit: vnum eius, quæ ea extimescit, in quibus nihil periculi est: alterum eius, quæ certissima pericula non metuit. Atque hæc multo antè à Xenophonte fuerant occupata. ἀπομνημ. α. his verbis, τῶν τε γὰρ μαινομένων, τοὺς μὲν οὐδὲ τὰ δεινὰ δεδιέναι, τοὺς δὲ καὶ τὰ μὴ φοβερὰ φοβεῖσθαι, &c. id est, eorum, qui insaniunt, alios ne horribilia quidem metuere: alios ea, quæ non sunt metuenda, metuere, &c. Ad hoc genus etiam referri possunt ij, quos commemorat Aristot. lib. 7. de morib. ad Nicomach. qui metuunt stridorem muris, & qui felem extimescunt.

IN CAMPO] in planitie. vt suprà Satyr. 1. *Vt si quis asellum In campo doceat parentem currere frenis:* aliàs campi appellatione Martius intelligitur.

HVIC VARIVM] ab hoc superiore diuersum.

AMICA MATER] *amica mater*, vno spiritu, & sine interpunctione legendum, & scribendum est. Nam sic loquuntur & Græci, φιλομήτηρ. Hesiod. in Theog. de Tritone, ὅς τε θαλάσσης Πυθμέν' ἔχων παρὰ μητρὶ φίλῃ, καὶ πατρὶ ἄνακτι Ναίει χρύσεα δῶ δεινὸς θεός. id est, qui maris fundum habitans apud amicam, seu caram matrem, & patrem dominum incolit aureas ædeis horribilis Deus.

SERVA] caue. φυλάττου: vel serua te.

NON MAG. AVD. QVA'M FVF. EBR.] non magis audierit, quàm Fufius ille actor tragicus: qui, cùm aliquando Hecubam Priami vxorem dormientem ageret, & Polydorus à Polymnestore interfectus Hecubam matrem, & Ilionam sororem dormienteis inclamaret, ille seriò dormiens, neque respondere potuerit, neque exaudierit. Polydorum autem Priami filium interfecerat Polymnestor rex Thraciæ, auri vnà cum puero apud se depositi cupiditate impulsus: quod & Virg. narrat Æneid 3. *Fas omne abrumpit: Polydorum obtruncat, & auro Vi potitur.* & Polydorus Euripidis in Hecuba, his verbis, Κτείνει με χρυσοῦ τὸν ταλαίπωρον χάριν Ξένος πατρῷος. Erant autem hæc verba Polydori mortui ex aliqua vetere tragœdia, fortasse Attij. quæ ponuntur etiam in oratione pro Sextio, quo loco ostendit M. Tullius, quàm inuisus populo fuerit P. Clodius. sic M. Tull. de Clodio. *is, cum quotidie gladiatores spectaret, numquam est conspectus: cùm veniret, emergebat subitò, cùm sub tabulas subrepserat, vt, Mater te appello, di-*

ctarus videretur. innuit autem verbis illis M. Tull. P. Clodium, in eo, quòd ita populi aspectum fugeret, & latebras assiduè quæreret, cùm spectatum gladiatores veniens subitò è tabulis prodiret, Polydoro illi ab inferis exeunti, matrémque appellanti similem fuisse. exstant duo versus integri ad hunc locum pertinentes, quos primo libro Tuscul. profert idem M. Tull. *Ecce alius exoritur è terra, qui matrem dormire non sinat. Mater te appello, quæ curam somno suspensam leuas. Neque te mei miseret: surge, & sepeli natum.* Idem Acad. 2. *Quid Iliona somno illo? Mater te appello. Nonne illa credit filium locutum, vt verè experrecta etiam crederet?* sed quòd hoc loco Ilionam nominat Horatius, vt & in superiore loco Cicero, dicendum Hecubam Ilionam quoque fuisse nominatam. Alioqui non facilè hic locus poterit explicari, cùm Iliona Priami filia fuerit, Polydori soror. Iam non admodum his dissimile est illud Virgil. Georg. 3. *nec miseri possunt reuocare parentes.*

CATIENIS MILLE DVCENTIS] Catienus Polydori parteis agebat. totius igitur huius loci hæc sententia est. sunt rursus quidam hoc insaniæ genere laborantes, vt nullum periculum extimescant, non igneis, non rupem, non fossam: quos, si propinqui moneant, vt sibi caueant, nihilo magis audierint, quàm Fufius ille tragœdiarum actor, Ilionę, aut Hecubæ personam sustinens, & somnum simulans (quemadmodum personæ, & tragœdiæ ratio ferebat) audiuit Catienum tragœdum Polydori parteis agentem, cùm hæc verba magno clamore loqueretur, *Mater te appello.* obscurè autem, & vrbanè Fufium irridet, qui cùm somnum simulare deberet seriò dormierit, vino obrutus.

HVIC EGO VVLGVM ERR. SIMIL.] docebo, atque ostendam, vulgum, similem huic errori errorem errare, id est, simili, atque hic laborat, insania laborare. *Insanire errorem* genus loquendi Horatianum, qualia sunt illa, *currere cursum, ludere ludum.* Terent. Eunucho, *& quia consimilem luserat Iam olim ille ludum, &c.* Plaut. Mostell. sub extrem. *Scis solere illam ætatem taleis ludos ludere.* vbi tamen vulgò legitur *tali ludo.* M. Tull. pro lege Agr. ad Pop. *Quòd si Alexandria petebatur, cur non eosdem cursus hoc tempore, quos L. Cotta L. Torquato Coss. cucurrerunt?* Ita infrà eadem Satyr. legendum censeo. *Quam me stultitiam (quoniam non est genus vnum) Insanire putas?*

135 INSANIT, VETER. STAT.] fateor Damasippum non esse sanum, qui tanto statuarum emendarum studio ducatur: sed Damasippi creditor longè insanior est, qui spe quæstus ei homini credat, qui numquam sit id, quod creditum est, soluturus. insanus est emtor: venditor insanior, qui Damasippi fidei credat. *integer mentis* autem ex eo genere est, quod suprà collegimus ad Od. XXII. lib. I. *integer vitæ, maturus æui, &c.*

ACCIPE, QVOD NVMQVAM, &c.] si te accipere iubeam, quod numquam reddas mihi, vtrum tu insanus eris, si accipias, an potius insanus, si prædam æquo Mercurio oblatam reiicias?

PRAESENS] æquus, fauens.

SCRIBE DECEM A' NERIO, &c.] sic habent codic. duo Vatic. & Card. Rainut. Iannoct. Tornes. Russard. Clericanus, & Nicotianus. Nerium, & Cicutam fæneratores accipio, hoc modo: Scribat debitor se à Nerio fæneratore accepisse decem: decem Nerio ferat accepta, id est, caueat Nerio per syngrapham, vel per argentariorum scripturam, se pecuniam ei certam debere. non est satis. accedant centum tabulæ Cicutæ fæneratoris nodosi, id est, suprà modum diligentis, & acris in nominibus, & syngraphis faciendis: qui debitores multis cautionibus, & perscriptionibus, & litteris, veluti nodis quibusdam obstringebat. adde mille cautiones, & formulas, & iuris laqueos, quibus debitor constrictus teneatur: hæc omnia vincula tamen hic fugacissimus debitor effugiet. ita futuræ sunt inanes, atque inutiles creditori omnes illæ tabulæ, formulæ, cautiones, scripturæ. Cicutæ tabulas intellige, litteras, & syngraphas, quibus sibi caueri iubebat Cicuta, cùm pecuniam fænerabatur. Iam verba illa, *scribe decem à Nerio,* sic accipienda sunt, quasi dicentur debitori ab ipso Nerio fæneratore. nam *scribere* dicebatur debitor, qui mutuum sumebat, cùm vel ipse, vel argentarius eius nomine, ferebat acceptum creditori: & idem *rescribere* dicebatur, cùm æs alienum dissoluebat, id est, pecuniam mutuam reddebat vel per se, vel per argentarij scripturam, qui in codicem suum referebat, æs alienum à debitore creditori esse dissolutum. Alij Nerium & Cicutam iurisconsultos fuisse volunt. Seruius hunc locum profert ad illum Virgilij versum Æneid. 7. *Et tua Dardaniis transcribi sceptra colonis.*

PROTEVS] tergiuersatorem, & fugacem debitorem cum Proteo comparat, qui, vt est apud Homer. ὀδ. δ. modò leo, modò pardalis, modò aper, modò, quicquid voles, fiebat. vide annot. ad epist. I. lib. I. similis igitur erit Proteo debitor Damasippus, cùm vocabitur in ius ex omnibus enim cautionibus, & formulis, & syngraphis, & tabulis elabetur.

CVM RAPIES IN IVS MALIS RID. AL.] sic legendum esse, non vt vulgò, *Cùm rapies*

pies in iura malis rid &c. admonui iam anteà in commentariis Lucretianis. quod antea facere me fugerat. quamuis in vno atq; altero libro ita scriptũ reperissem, dum scilicet aliis curis, cogitationibusq; suspensus ac districtus in lectione recepta nihil vitij inesse arbitror. sumtum autem est, & ferè expressum ex illo Homeri versu. ὀδ. υ. Οἱ δ' ἤδη γναθμοῖσι γελώων ἀλλοτρίοισιν. id est, illi autem malis iam ridebant alienis. Iam verò malis alienis ridere, est id, quod dixit Od. XI. lib. 3. *Vultu inuito*, seu potius. non ex animo, quo modo rident, qui lætitiam simulant. vultum enim componunt, illi quidem ad risum, & risus vestigia in vultu præbent, sed ita vt facile appareat, risum esse quasi alienis maxillis confictum, & conformatum. Talis est & risus Argyrippi illius apud Plautum in Asin. Arg. *Hem, aspecta: rideo.* Dem. *Vtinam malè qui mihi volunt, sic rideant.* Huius autem loci restitutio, nequid dissimulem, Simeoni Bosio Lemouici debetur. Ille enim Auratum admonuit per litteras, ita se reperisse scriptum in optimo, & antiquissimo cod. eadémque opera, se animaduertisse sumtum esse ab Homero: quod subindicat & Porphirio. Auratus autem, qui sciret, hoc mihi gratissimum futurum, cuius hoc scire in primis interesset, mihi impertiuit. Quod cùm ego item cum Turnebo collega meo in sermone, vt fit, communicassem, & iam cuidam loco meorum in Lucretium commẽtariorum, aspersissem, ita probauit, vt in caput 5. 23. lib. Aduers. retulerit.

RAPIES IN IVS] quamobrem *rapies?* nam nemo in ius rapi, id est, manu iniecta & inuitus & per vim in ius trahi potest, alioquin iniuriarum actionem habebit in eum, qui rapuerit. respondeo vel inuitum in ius duci posse eum, quem aduersarius vadatus sit, id est, vadibus acceptis in ius vocarit, si ille se ad diem non sistat in iudicio, & si aduersarius amtestatus sit, id est, prehensa auricula aliquem ex præsentibus testem sumserit. vt suprà Satyr. 9. lib. I. *& licet amtestari? ego verò Oppono auriculam: rapit in ius.*

PVTIDIVS MVLTO, &c.] multo stolidior, atque insanior est Perillius, qui id credit alteri, quod ille numquam sit dissoluturus. *dictare* est creditoris. dictat enim creditor, cùm iubet scribere, sibique acceptum ferre debitorem: vel cùm dictat argentario nomen suum, vt perscribat ille in codice suo nomina creditoris, & debitoris Satyr. 7. eiusd. *Non dices hodie quorsum hæc tam putida tendant, Furcifer?*

RESCRIBERE] reddere per argentarij codicem, & scripturam.

TOGAM COMPONERE] toga composita attendere: se ad audiendum parare.

ARGENTI PALLET AMORE] epist. 19. lib. I. *Quod si pallerem casu, &c.*

CALET] æstuat. tralatio ducta est a morbis corporis, & maximè à febri suprà transtulit ad amorem, morbum animi tæterrimum Od. XI. lib. 4. *Non enim posthac alia calebo Femina.*

VOS ORDINE ADITE] vos, qui morbis animi affecti estis, suo quisq; ordine ad me accedite. 136

DANDA EST ELLEBORI] significat, auaros omnium, qui animo laborant, insanissimos esse, auaritiámq; maximam esse insaniam.

NESCIO AN ANTICYRAM] amplificatio est. non solùm hoc dico, multo maximam ellebori partem auaris esse dandam: verumetiam existimo totam Anticyram, in qua nascitur elleborus, iis esse tribuendam. epist. ad Pison. de arte poët. *Si tribus Anticyris caput insanabile numquam Tonsori Licino commiserit.* Sic Pers. *Anticyras melior sorbere meracas.*

HEREDES STABERI, &c.] Staberij heredes iussi sunt à testatore incidere in eius sepulcro, quantum ab illo ex testamento accepissent: quod nisi fecissent, damnati sunt ab eodem testatore Staberio, centum paria gladiatorum populo Rom. dare. sic autem concipi solebant verba testamentorum; hoc, vel illud faciat heres meus: si non fecerit, hoc, vel illud dare, seu facere damnas esto.

SVMMAM INCIDERE SEP] inciderunt, iussu testatoris scilicet, in sepulcro summam pecuniæ, seu bonorum, quæ ex illo testamento acceperant.

ATQVE EPVLVM] & damnati sunt epulum præbere populo Rom. arbitratu Arrij hominis sumtuosi, & luxuriosi: & item maximam vim frumenti.

FRVM. QVANT. M. AFR.] dixit ὑπερβολικῶς *Frumenti quantum metit Africa.* fuisse autem Africam frumenti feracem, ac frumentosam, notauimus ad illum locum Od. I. lib. I. *Quicquid de Libycis verrat.*

SIVE EGO PRAVE, SEV R.] Staberium loquentem facit.

NE SIS PATRVVS MIHI] ne me reprehende. vide annot. ad Od. XII. lib. 3.

CREDO HOC STABERI PR. A.] id est, credo Staberium hoc prudenter iussisse. *iussisse* autem legendũ est, aut *voluisse*: non *vidisse*, vt vulgò scriptum est. sic enim loquebantur veteres: eiúsq; extant complura apud scriptores exempla. Cicero accus. libr. 2. *heredem statuas iussum esse in foro ponere. nisi posuisset, Veneri Erycinæ esse multatum.* Caius tit. de legat. & fideicomm.

lib.30.Pandect. *Et si aquo pretio emere, vel vendere iusserit testator, adhuc vtile legatum est.* Iu-
lianus eodē lib *Si Sempronius Titium heredem instituerit, & ab eo post biennium fundum dari*
iusserit Mæuio Paulus lib.31. *si testator dari quid iussisset, aut opus fieri, &c.* Idem lib.32. *prætereà*
si sine liberis Hermippus moreretur, aliam possessionem dari iusserat. licet legere & *voluisse*:
quod hoc ipso loco confirmari potest, semel ibi *siue ego prauè, seu rectè, hoc volui.* iterum infrà
cùm summam patrimoni insculpere saxo Heredes voluit. De altera autem scriptura dubitatu-
rum arbitror neminem in probatis linguæ Latinæ auctoribus versatum, quin sit inepta, & cor-
rupta. nam ita quidem loquimur. *plus vidit, multum vidit,* pro his intelligentior fuit, valde in-
telligens fuit: *prudens vidit* autem, numquam dicunt Latini, quod sciam. Cùm autem ita dici-
mus, *hoc vidit,* simile est, ac si diceremus, hoc intellexit. quæ sententia huic loco non conuenit.
Nam hæc verba, *credo hoc Stab pr. anim. iuss.* referuntur ad illa superiora, quę dixerat Staberius,
siue prauè, siue rectè: hoc volui, id est, hæc est mea vltima voluntas, siue sit praua, siue recta. re-
spondet nunc Damasippus, siue quis alius. credo Staberium id, quod iussit, ac voluit, rectè vo-
luisse, prudentérque iussisse: sed quid sensit, cùm, &c. id est, quid spectauit? quæ fuit eius mens?
quæ sententia? &c. Animaduerte autem, animum Staberij prudentem, pro eo, quod est, Stabe-
rium prudentem, positum esse. quod genus alibi notauimus,

QVOAD VIXIT] quoad, hoc loco, vnius syllabæ est, vt apud Lucret. libr.5. *Sentit enim vim*
quisque suam, quoad possit abuti. ibid. *Et simul ecqua sit finis, quoad mœnia mundi, Et taciti mo-*
tus possint hunc ferre laborem.

CREDIDIT ING. PAVP. VIT.] qua in re magnopere fallebatur. Non est enim pauper-
tas ea vitio vertenda, quæ à Deo immortali in nos profecta est, quæque nulla nostra ignauia,
aliáve culpa nobis accidit. Itaque vetat eam Hesiodus maledicti loco alteri obiicere, aut expro-
brare, tamquam Dei munus, his verbis, Μηδέ ποτ' οὐλομένην πενίην θυμοφθόρον ἀνδρὶ Τετλαθ' ὀνειδί-
ζειν μακάρων δόσιν αἰὲν ἐόντων. quos versus interpretati sumus ad illum locum Od. XXIIII. libr.3.
Magnum pauperies opprobrium, &c. sic & Theognis, Μήποτέ τοι πενίην θυμοφθόρον ἀνδρὶ χολωθεὶς,
Μηδ' ἀχρημοσύνην οὐλομένην πρόφερε. id est, ne vmquam animi pestem paupertatem cuiquam
maledicti loco obiice, neq; pecuniæ pænuriam perniciosam.

ET CAVIT NIHIL ACRIVS] quàm paupertatem. acrius, id est, vehementius.

VT, SI FORTE] adeò, vt si forte vno quadrante minus diues mortuus esset, &c. *perisset* ex-
cudendum curaui, secutus auctoritatem duorum Vatic. & Rain. Card. Iann. Tornes. Ruffard-
Nicotiani.

OMNIS ENIM RES] hæc dicuntur ex persona Staberij, hominis auarissimi. his autem
Horatianis non est dissimile admodum Theognidis illud, nullam aliam vulgò virtutem habe-
ri, nihilq; aliud esse opinione hominum laudabile, & gloriosum, quàm diuitias: ceteras res inu-
tileis duci, etiam si quis Rhadamanthum continentia, & æquitate vincat Sisypho scientia ante-
cellat. sic Theog Πλήθει δ' ἀνθρώπων ἀρετὴ μία γίνεται ἥδε, Πλουτεῖν, τῶν δ' ἄλλων οὐδὲν ἄρ' ἦν ὄφελος,
Οὐδ' εἰ σωφροσύνην μὲν ἔχοις Ῥαδαμάνθυος αὐτοῦ, πλείονα δ' εἰδείης Αἰολίδου Σισύφου. sic Euripid.
Phœniss. ait, pecuniam ab hominibus plurimi fieri, maximámque vim habere rerum humana-
rum. Τὰ χρήματ' ἀνθρώποισι τιμιώτατα, Δύναμίν τε πλείστην τῶν ἐν ἀνθρώποις ἔχει. Hesiodus autem
pecuniam mortalibus animam dicit esse, Χρήματα γὰρ ψυχὴ πέλεται δειλοῖσι βροτοῖσι. adde his il-
lud, πλούτῳ δ' ἀρετὴ καὶ κῦδος ὀπηδεῖ. id est, diuitias virtus & gloria, seu decus comitantur.

QVAS QVI CONSTRVXERIT, ILLE, &c.] falsa sententia, ex auari sensu & iudicio, non
de poëtæ sententia pronuntiata. Nam sic ipse poëta, Satyr.1.lib.1. *At ni id fit, quid habet pulchri*
constructus aceruus? & Od.11.libr.2. *Nullus argento color est, auaris Abdita terris inimice la-*
mnæ, &c.

SAPIENS NE, ETIAM ET] sic habent omnes libri manuscripti. sed in aliis post particul.
ne, scripta est interrogationis nota: in aliis non item. itaque dicendum est vel eam vacare, aut
certè ornatus causa adiectam esse, vt Satyr. 10. lib 1. *O seri studiorum, qui ne putetis Difficile, &*
mirum, &c. & sæpè aliàs: vel interrogandi vim habere. sed ego arbitror ornatus causa adie-
ctam esse. In lib. Card. Rain. non erat copulatio & ante *rex*.

QVID SIMILE ISTI GRAEC. ARISTIPP.] M. Tull. de inuent. rhet. libr. 2. *Et pecuniam*
in mare deiicere, inutile: at non eo consilio, quo Aristippus fecit. Laërtius in Aristippo, τοῦ θερά-
ποντος ἐν ὁδῷ βαστάζοντος ἀργύριον, καὶ βαρυνομένου, ὡς φασιν (ἔφη) τὸ πλέον, καὶ ὅσον δύνασαι, βάσταζε. id
est, cùm seruus eius in via argentum portaret, eóque onere grauaretur, abiice (inquit) quod vi-
reis tuas superat: & quantum potes gere. Idem ferè de Crate Thebano ferunt. Tradit quidem
idem Diogenes scriptum esse a Diocle quodam persuasisse ei Diogenem Cynicum, vt agros
suos incultos relinqueret, & quicquid pecuniæ haberet, in mare proiiceret.

137

PROII-

PROIICERE AVRVM] epist. de arte poët. ad Pison. *Proiicere ampullas, & sesquipedalia verba.* ῥηξίνια dicunt Græci.

NIL AGIT EXEMPLVM, LITEMQ.] nihil prodest: inane, & inutile est exemplum, quod æquè in controuersiam vocari potest, atque id, de quo dubitatur. nam quod eiusmodi est, lite priore diremta, ac dissoluta, nouam ex se gignit. at dubia debent apertis, & certis, & incontrouersis doceri, demonstrari, ac declarari: quod hìc non fit. nam vt Staberius vitiosus est, qui pecuniam rebus omnibus anteponat, ita & Aristippus, qui eam contemnat, & in mare abiiciat. Aristippum laudat epist. 17. lib. 1. non longè à principio. Significat autem, vtrumque insanire, & eum, qui aurum ita consectatur, & amplectitur, vt bonis quæsitis vti non audeat, & eum, qui sua bona profundit, dissipat, pro nihilo putat. Sic loquitur M. Tull. lib. 3. de Oratore. *Ars enim cùm à natura profecta sit, nisi naturam moueat ac delectet, nihil sane egisse videatur.*

SI QVIS EMAT CITHARAS, &c.] totus hic locus videtur ex Oeconomico Xenophontis petitus in principio, vbi multis verbis docet, χρήματα, id est, pecunias, non esse χρήματα ei qui nesciat vti, quemadmodum neque tibias ei, qui tibiis canere nesciat, esse vtileis. sic Xenoph. ὥσπερ γε αὐλοὶ τῷ μὲν ἐπισταμένῳ ἀξίως λόγου αὐλεῖν χρήματά εἰσι· τῷ δὲ μὴ ἐπισταμένῳ οὐδὲν μᾶλλον, ἢ ἄχρηστοι λίθοι, εἰ μὴ ἀποδιδοῖτό γε αὐτούς, id est, quemadmodum tibiæ ei quidem, qui scit probè tibia canere, sunt vtiles: ei autem, qui nescit, nihilo magis vtiles sunt, quàm lapides inutiles, nisi fortè eos vendat. Semper vsum bonorum partorum suadet & commendat Horatius: vide annotat. ad illum locum Satyr. 1. lib. 1. *& tanquam parcere sacris.*

SI SCALPRA, ET FORMAS] scalpra, à scalpendo dicta sunt. cultri sunt sutorij, qui duas habent acies, vnam inflexam, & incuruam: alteram rectà procurrentem.

ADVERSVS MERCAT.] abhorrens a mercaturis. Od. IIII. lib. 2. *Sic lucro auersam potuisse nasci, &c.*

QVID DISCREPAT ISTIS, QVI N.] in diuitiis semper vsum desiderat Horat. vt Satyr. 1. lib. 1. *Nescis quò valeat nummus, quem præbeat vsum? Panis ematur, &c.* vsum autem diuitiarum præclarè Pindarus in eo situm esse ait, Νεμ. εἰδ. α. non, vt aurum domi conditum, atque in terram defossum serues: sed vt tibi in primis benè facias, primùsque fruare: secundo loco, vt egentibus amicis largiens benè audias. Verba Pindari sunt hæc, Οὐκ ἔραμαι πολὺν ἐν μεγάρῳ πλοῦτον κατακρύψαις ἔχειν, ἀλλ' ἐόντων εὖ τε παθεῖν, καὶ ἀκοῦσαι φίλοις ἐξαρκέων. sunt & alia quædam ab ipso Horatio posita in superiore satyra, quæ cum his conferat studiosus lector.

NESCIVS VTI COMPOS.] nesciens vti bonis quæsitis, paratis, congestis, & conditis. epist. 1. lib. 1. *Condo & compono, quæ mox depromere possim* translatè posuit. propriè Od. XVII. lib. 3. *dum potes, aridum Compone lignum.* aliter Sat. IX lib. 1. *Omneis composui.*

MET. QVE, VELVT CONT. SAC.] sic Satyr. 1. libr. 1. *congestis vndiq; saccis Indormis inhians, & tanquam parcere sacris Cógeris, & tanquam pictis gaudere tabellis.*

PORRECTVS] stratus, iacens, extensus, vt Satyr. superiore: *Porrectum magno magnum spectare, &c.* & Od. X. lib. 3. *Porrectum ante foreis, &c.*

FOLIIS AMARIS] non oleribus hortensibus, sed agrestibus, & iccirco amaris.

NIHIL EST] nihil est mille optimi vini cados domi conditos habere.

VNDE-OCTOGINTA] tmesis. vndeoctoginta enim dicimus, pro LXXIX. vt vndeuiginti, pro XIX. & similia.

BLACTAR. AC TIN. EP.] stragula vestis à blattis, & tineis corrosa. quidam scribi volunt hoc nomen hoc modo, *blaptis*, & non *blattis*, à verbo βλάπτειν.

FIL. AVT ETIAM HAEC LIB] sic suprà Od XIIII. lib. 2. *Absumet heres Cæcuba dignior Seruata centum clauibus. & mero Tinguet pauimentum superbum Pontificum potiore cenis.* Tales homines heredibus quidem sunt diuites, sibi autem pauperes, vt indicat Græcorum epigramma, Πλοῦτον μὲν πλουσίου ἔχεις, ψυχὴν δὲ πένητος· Ὦ τοῖς κληρονόμοις πλούσιε, σοὶ δὲ πένης, id est, *Diuitias locupletis habes, animum sed egentis, O miser heredi diues, inópsq; tibi.* Sic autem vertit Thomas Morus Anglus, seu Britannus. 138

DIIS INIMICE] θεοῖς ἐχθρὲ. Diis inuise. Nam Dii immortales grauissimè offenduntur tua immoderata parsimonia. vel credibile est, te inuisum esse Diis immortalibus, seu tibi iratos esse Deos, qui ita miser sis. sic enim loquuntur Græci: Demosth. περὶ στεφ. ὁ δὲ παμπόνηρος, καὶ θεοῖς ἐχθρὸς, καὶ βάσκανος ὄντως. id est, omnibus vitiis coopertus, & diis inimicus, & planè improbus sycophanta.

CVSTODIS?] hîc est scribenda interrogationis nota. duo enim quærit, vtrùm sua custodiat, vt absumat heres, an, ne sibi quippiam desit.

QVANTVL. ENIM SVMMAE CVRT.] quantum de summa & de aceruo deminuet vnusquisq; dierum, si paulò mundiore, & liberaliore victu, cultúq; vtêris?

OLEO MELIORE] oleo meliore, quàm soles: non tali, quali vtebatur Auidienus ille, nem-
pe odoris tæterrimi, & quem nemo perferre posset. vide satyra superiore de Auidieno Cane, &
Satyr. 6. lib. 1. de Natta, qui oleo lucernario, seu de lucernis detracto vngebatur.

PORRIGINE] porriginem putant quidam à porrigendo dictam, propterea quòd porrigi ac
dilatari solet, nisi maturè curetur: alij à porrò olendo. morbus est capitis furfuribus, & quasi
farina obsiti. nascitur autem inter pilos, & in capillo, idque sæpius: in barba autem, & super-
lio rariùs: surgunt in locis porrigine affectis squammulæ quædam (vt scribit Cornel. Celsus
lib. 6.) eæq; à cute resoluuntur, & interdum madent, multo sæpius siccæ sunt repurgatur hic
morbus sæpe pectendo, & medicamentis leniter reprimentibus, vt aceto cum oleo, & simili-
bus. In vno codice calamo exarato ego scriptum reperi *prurigine:* quam scripturam tametsi nō
damnem, alteram tamen ei antepono. vtitur ea voce Lucill. lib. 30. *Triste, & corruptum scabie,
& porrigine plenum.*

QVARE, SI QVIDVIS SATIS EST, PERIVR.] quamobrem si quouis victu, & quan-
tumuis tenui, sordidóque cultu contentus es, omnia facis, & pateris, vt rem augeas? cur peie-
ras, furaris, eripis vndique?

PERIVRAS] hoc verbo etiam Plautus vtitur Asinaria. *pernegabo, atq; obdurabo, periurabo
denique.* & Mercat. *nolim quidem: verùm homo periurabit.* & Pœnulo. *Perge. optumè hercle per-
iuras.* & in Cistell. *Periurare me patiére?* Vsitatius tamen peierandi verbum.

PARARIS] paraueris, emeris. notauimus alibi.

CVM LAQVEO VXOREM, &c.] credibile est, quampiam hîc ab Horatio tacito nomine
describi, qui vxorem laqueo exstinxerit, vt dote potiretur: quemadmodum & alium, qui ma-
trem veneno necarit, vt pecunia materna citiùs frueretur.

INCOLVMI CAPITE ES?] sanus ne es? sanæ ne mentis es?

QVID ENIM? NEQVE TV HOC F. &c.] ridicula auari scelerati, atque impij defensio,
dedita opera ab Horatio conficta, vt ostendat statim, eius insaniam cum Orestis furore esse
comparandam: immò verò esse acriorem & grauiorem. dices te (inquit Damasippus) non esse
impium, neque insanum, quia neque Argis matrem tuam interfeceris, neque ferro, quomodo
Orestes. malim autem ita legi, *quidni? neque enim hoc facis Argis.* quam scripturam probatã
doctiss. viri, & ratio tuetur ac confirmat. respondet enim pro aduersario ridiculè, hoc modo,
quidni incolumi capite sis? Neque enim Argis matrem interficis, vt Orestes. significat autem,
cum æquè matricidam, & insanum esse, atq; Orestem, cùm locus matricidam non distinguat.

GENITRICEM OCCIDIT ORESTES] Ita nota est Orestis, & Clytemnestræ ab Oreste ne-
catæ historia, vt superuacaneæ operæ sit plura hac de re annotare. Præterea ex Euripide, si quis
eam ignorat, petere licet. verumtamen hæc ascribam ad hunc locum, quæ non sunt fortasse
cuiuis notissima: Orestem, cùm pater eius interficeretur, annum ætatis decimumtertium a-
gentem, vt vult Pherecydes, à nutrice Laodamia, vt Pindarus ait ᾠδ. ια. Πυθ. ab Arsinoa, ex ocu-
lis, & manibus Clytemnestræ sublatum, atque ereptum fuisse: deinde (id quod omnibus est
notum) corroborata iam ætate, Apollinis iussu patris vlciscendi causa supplicium de matre
sumsisse: postremò non solùm diuina, sed etiam deæ sapientissimæ sententia esse liberatum, vt
ait M. Tull. in orat. pro Milone, & Demosth. ἐν τῷ κατ' Ἀριστοκράτους λόγῳ.

AN TV RERIS EVM] existimásne (inquit) matre demum à se necata insanisse Orestem,
& nō antequam facinus admitteret, dementem, atq; insanum fuisse? Vult, Orestem, antequàm
materno sanguine manus contaminaret, insanum fuisse, non ex scelere insaniam natam esse,
vt poëtæ fabulantur: qui faciunt Orestem, Athamantem, & ceteros matricidas, in tragœdiis à
Furiis agitari, earúmque tædis ardentibus perterreri. sed M. Tull. in orat. in L. Pisonem, & orat.
pro Rosc. Amerino negat illa esse credenda de Furiis, ac facibus, aitque *sua quemque fraude, &
suo facinore, suo scelere, sua audacia, de sanitate, ac mente deturbari: has esse impiis assiduas, do-
mesticásque Furias: has esse impiorum flammas, tædas, & faces.* sic ferè Æschines orat. κατὰ Τι-
μάρχου, in extrem. Μὴ γὰρ οἴεσθε, ὦ Ἀθηναῖοι, τὰς τῶν ἀδικημάτων ἀρχὰς ἀπὸ θεῶν, ἀλλ' οὐχ ὑπ' ἀνθρώ-
πων ἀσελγείας γίνεσθαι, μηδὲ τοὺς ἠσεβηκότας, καθάπερ ἐν ταῖς τραγῳδίαις, ποινὰς ἐλαύνειν, καὶ κολάζειν δᾳσὶν
339 ἡμμέναις, ἀλλ' αἱ προπετεῖς τοῦ σώματος ἡδοναὶ, καὶ τὸ μηδὲν ἱκανὸν ἡγεῖσθαι. ταῦτα πληροῖ τὰ λῃστήρια, ταῦ-
τα εἰς τὸν ἐπακτροκέλητα ἐμβιβάζει. ταῦτ' ἐστὶν ἑκάστῳ ποινή. ταῦτα παρακελεύεται τοῖς νέοις, σφάττειν τοὺς πο-
λίτας, ὑπηρετεῖν τοῖς τυράννοις, συγκαταλύειν τὸν δῆμον. id est, *Nolite enim existimare, Athenienses,
iniustorum, & audacium facinorum principia à Diis, non à petulanti hominum improbitate
nasci: neque impios, & sceleratos homines Furiarum tædis ardentibus agitari, atque excrucia-
ri, sed profusa & prorupta corporis libidines, ac voluptates: vasta, & immensa cupiditates, hæc
sunt, quæ terras omneis latronibus, & grassatoribus complent, hæc nauibus piraticis maria infe-
sta reddunt: hæc ab vnoquoq; pœnas repetunt, hæc iuuentutem impellunt, atq; hortantur, vt ci-
ueis*

nem trucidet, vt tyrannis inseruiat, vt populi libertatem opprimat, &c. ex tragicorum fonte manauit illud Virgilium lib. 4. Æneid. *Aut Agamemnonius scenis agitatus Orestes Armatam facibus matrem, & serpentibus atris Cum fugit, vltricesque sedent in limine Diræ.*

ACTVM] agitatum: impulsum: vt Od. VI. epod. *Agam per altas aure sublata niues.*

QVAM IN MAT. IVG. FERR. TEP.] id est, quàm matrem ferro necauit. sic Virgil. libr. Æneid. 9. *atro tepefacta cruore Terra, torique madent.* ibid. *& fixo ferrum in pulmone tepescit.* Ad hanc rem pertinet nescio cuius poëtæ versus, quem profert Carisius lib. I. vbi de communibus syllabis disputat. *Tune Clytemnestra fœdasti viscera ferro?*

MALE TVTAE MENTIS] parùm tutæ mentis, id est, furiosus, non enim tutum est sese furioso committere.

VOCANDO HANC FVRIAM] hanc videlicet Electram. hic locus sumtus est ex Euripide in Oreste. Μέθες μί' οὖσα τῶν ἐμῶν Ἐρινύων· Μέσον μ' ὀχμάζεις, ὡς βάλῃς εἰς Τάρταρον, id est, omitte me tu, quæ vna es mearum furiarum. Medium me tenes, & portas, vt in Tartarum deiicias.

HVNC ALIVD] hunc autem, videlicet Pyladem, alio nomine appellat, quo nomine bilis atra eum appellare iussit.

SPLENDIDA] referendum ad atræ bilis naturam, quæ splendida est, vt docet Galenus περὶ αἰτίων συμπτωμάτων β. Μέλαινα χολὴ λαμπροτέρα αὐτοῦ τοῦ αἵματός ἐστιν, ὥσπερ καὶ ἡ ἐκ τῆς νεκρᾶς θαλάττης ἄσφαλτος, ἣν Ἰουδαϊκὴν ὀνομάζουσιν, id est, atra bilis splendidior est ipso sanguine: quemadmodum & bitumen, quod ex mari mortuo nascitur: quod Iudaicum nominant. Idem libr. 4. ἀφορ. XXIII. Μέλανα αἵματι μεμελασμένῳ παραπλήσια φέρεται, διαφέρει δὲ τῷ κεχύσθαι καὶ μὴ πεπηγέναι, καθάπερ ἐκεῖνο. Μέλαινα δὲ χολὴ, καὶ τῷ κεχύσθαι χωρὶς τοῦ πεπηγέναι, καὶ τῷ στίλβον τι μέλαν, ἔτι δὲ δακνώδης εἶναι, καθάπερ ὄξος, ἀναδέρειν τε καὶ ζυμοῦν τὴν γῆν· ἃ οὐδὲν ὑπάρχει τοῖς μέλασιν, id est, atramenta ei sanguini, qui niger factus est, similia dicuntur esse: cùm eo differant, quòd funduntur, neque concrescant, quomodo sanguis. Atra bilis autem his à sanguine nigro differt, & quòd ita liquida fit, vt non concrescat, & quòd splendida fit, & mordax instar aceti: prætereáque terram glubat, ac fermentet: quorum nihil in atramentis inest.

PAVPER OPIMIVS] hominis auari ingenium sub Opimij cuiusdam persona pulchrè describit. pauperem autem argenti dicit, quia eo vti vel nequibat, vel non audebat, ne quid de aceruo detraheret, néve deminueret. sic Od. XVI. libr. 3. *Magnas inter opes inops.*

POSITI INTVS] domi conditi: ἔνδον κειμένου.

VEIENTANVM] vinum tenuissimum, vilissimum, pessimum denique, à Veiento oppido.

CAMPANA TRVLLA] fictili poculo: alij æneo. suprà Satyr. 6. libr. I. *Campana supellex.* trulla genus est vasis, seu poculi vinarij, vt declarat hic locus apud M. Tullium quarto lib. accus. *Erat etiam vas vinarium ex vna gemma pergrandi, trulla excauata cum manubrio aureo.* vide Varron. lib. 4. de lingua Latina.

LETHARGO] veterno, vt supr. diximus.

HVNC] Opimium lethargicum, seu lethargo oppressum, seu veternosum.

ERIGIT] veterno oppressum, atque afflictum excitat.

ADDIT ET ILLVD] addit orationem ad factum medicus. nam nihil sanè locutus erat. sic infrà eadem Satyr. *& vnum Quiddam magnum addens, vnum me surpite morti, &c.*

HAEC AVFERET] sic habent omnes libri veteres: vulgati autem *hoc.*

MEN' VIVO:] méne viuo, auferet heres? (inquit Opimius æger.)

HOC AGE] in hanc curam incumbe (inquit medicus:) huic rei da operam assiduam: totum studium tuum eò confer, vt conualescas, & viuas. nam hæc verba, *hoc age,* eam, quam dixi, vim habent, vt & alibi ostendemus.

QVID VIS?] quid vis faciam? (inquit Opimius.)

DEFICIENT INOP. VENAE TE] destituent te inopem (inquit medicus) venæ, nisi cibo vireis reficies, & recreabis. Lucretius libro quarto, *His igitur rebus rarescit corpus, & omnis Subruitur natura, dolor quam consequitur rem. Propterea capitur cibus, vt suffulciat artus, Et recreet vireis interdatus, atque patentem Per membra, ac venas vt amorem obturet edendi.* in vno cod. manuscripto legitur *Destituent inopem.* quam scripturam non sum secutus, vt suppositam.

SVME HOC PTISANAR. ORYZAE] πτισάνη, seu πτισσάνη geminato σ pultis genus est ex farina hordeacea. verumtamen fit & ex alijs frugibus. docent autem medici, hordeaceam omnium esse saluberrimam, atque ad concoquendum facillimam. nam quæ ex oryza con-

140 ſtat, cùm copioſiùs alat ægrum, quàm plerumque vires ferre queant, tùm ventriculum prægrauare ſolet. ptiſanarium nomen eſt ὑποκοριστικὸν à ptiſana, quaſi puſilla ptiſana. Accipiendum eſt autem ptiſanæ nomen hoc loco, non pro oryzæ ſucco, qui in potionem præbeatur, cuiuſmodi hodie fieri conſueuit ex hordeo, in qua nihil ineſt præter aquam, & hordei cremorem: ſed pro pulte, in qua ſolidæ partes ipſius oryzæ maneant, quæ detur in cibum.

QVANTI EMTAE?] quærit Opimius quanti emta ſit oryza, morbo & fame moriturus potiùs, quàm aſſeis octo in ſalutem, & vitam æquo animo inſumturus. *emta* autem patrij caſus eſt numeri ſingularis.

OCTO ASSIBVS] octuſſis numero ſingulari, & aſſes octo, vnum ſunt, aut certè idem valent. itaque ſic loquuntur Latini *ptiſanam octuſſe emi*, numero ſingulari, id eſt, octo aſſibus. Quòd ſi quis ita loquatur, emi octuſſibus numero multitudinis, ineptè loquatur. niſi cum hac adiectione, verbi gratia, duobus, tribus, quattuor, &c. octuſſibus. duo octuſſes autem ſedecim aſſeis valent, & ita deinceps. Iccircò ſcripturam vulgatam reieci, vt corruptam, & ineptam mih. ſuffragantur aliquot veteres codic. in quib. in nomine *octuſſibus* u non vacabat litura. ex qua feci coniecturam, ſcriptum fuiſſe initio *oct' aſſibus*: deinde ab aliquo audaciore, quàm doctiore, factum eſſe *octuſſibus*. as autem principio nummus erat libralis æreus, & per L ſcriptum notabatur, valebàtque quattuor noſtros Turonenſeis: vnum Marketum Venetum. Itaq; ſeſtertius, qui duos aſſeis & ſemiſſem valet, per duo LL & S à veteribus notabatur hoc modo LLS vel iis litteris linea trauerſa notatis: vel ſic, IIS. vt pluribus verbis oſtendemus annot. ad illum locum, *Dum ſeptem donat ſeſtertia*. epiſt. 7. lib. 1. non vt hodie, idq; inſcienter. LLS.

EHEV: QVID REFERT MORBO, &c.] quid réfert (inquit Opimius) vtrùm morbo, nempe lethargo, peream, an furtis, ac rapinis? multo certè mihi optabilius eſſe debet morbo perire, quàm furtis, & rapinis: quaſi hoc ſignificet Opimius, tanti emere oryzam, eſſe ſua furto amittere, ſuíſq; bonis ſpoliari. ſine igitur me, ô medice, (inquit Opimius) morbo exſtingui, & interire. tantam enim impenſam æquo animo ferre non poſſum. morte mihi longè grauius, atque acerbius eſt, mea ſic diripi, & compilari videre.

PEREAMQVE RAPINIS] ita reperi ſcriptum in quattuor codicibus calamo exaratis, Vatic. Rain. Card. Iann. Tornes. non, vt in vulgatis, *pereámne?*

QVID? SI QVIS NON SIT AVARVS,] nunc incipit docere alios prætereà eſſe ſtultos, & inſanos, quàm auaros: neque eum, qui non ſit auarus, continuò eſſe ſanum: quemadmodum non efficitur ex eo, ſi quis non ſit cardiacus, vt benè valeat, cùm ſint alij quamplurimi corporis morbi. vnà autem colloquuntur Horat. & Damaſippus hoc loco. quærit enim Horat. reſpondet Damaſippus.

NON EST CARDIACVS] qui ſint cardiaci, ſuprà ab hinc non longè, diximus.

CRATERVM] medicum, de quo M. Tull. lib. 12 epiſt. ad Attic. *commouet me Attica, etſi aſſentior Cratero*. & Perſius Satyr. 3. *Venienti occurrite morbo. Ecquid opus Cratero magnos promittere monteis?* huius ſeruum ſcribit Porphyrius Tyrius lib. 1. περὶ ἀποχῆς τῶν ἐμψύχων, morbo inuſitato affectum, cùm medicamenta non prodeſſent, vipera piſcis in formam figurata, & ab eo vorata, ſanum factum. Verba Tyrij hæc ſunt, Κρατεροῦ τοῦ ἰατροῦ οἰκέτης ξένῳ συμπεσὼν πάθει, τῶν σαρκῶν ἀπόστασιν λαβουσῶν ἐκ τῶν ὀστῶν, τοῖς μὲν φαρμάκοις ὠφέλητο οὐδὲν· ἰχθύος δὲ τρόπῳ ἔχιν σκευασθεῖσαν, καὶ βρωθεῖσαν διεσώθη, τῆς σαρκὸς συγκολληθείσης. id eſt, Crateri autem medici ſeruus nouo & inuſitato morbo affectus, nempe carne ab oſſibus diuulſa ac diſtracta, pharmacis quidem nihilo melius ſe habuit: ſed vipera in piſcem conformata, & comeſa conualuit, carne de integro conglutinata.

RECTÈ EST IGITVR] id eſt, valétne igitur hic æger, quòd cardiacus non ſit? & è lectulo ſurget?

NEGABIT] medicus Craterus.

QVOD LATVS, AVT RENES M T. AC.] epiſt. 6. lib. 1. *Si latus aut renes morbo tentantur acuto*. morbus acutus eſt, aut quia vel citò hominem exanimat, vel citò periculo vacat: aut quia tanquam gladius, ſeu telum, corpus ægri dolore quaſi tranſuerberat: ex quo etiam à Latinis telum appellatur. Serenus. *Eſt ea vis morbi, quod telum nominitatur, Cùm ſubito dolor inſanus ſurit incitus artu*. ὀξεῖα νόσος etiam à Græcis appellatur. Celſus lib. 4. cap. 6. *Sed interdum id malum intra dolorem eſt, iſque modo tardè modò celeriter ſoluitur: interdum ad perniciem quoque procedit, vocatúrq; acutus morbus, qui pleuriticus.* [al. πλευρῖτις] *à Græcis nominatur*. De renum morbis legito eundem Celſum eod. lib. cap. 10.

IMMOLET AEQVIS HIC P. L.] qui non eſt periurus, id eſt, qui periurio rem non auget, neque ſordidus eſt, videtur habere deos Lares ſibi propitios, æquos, amicos, placatos. Quare

meritò

meritò debet eis, vt ab insania liber, porcum immolare, gratiásq; agere: verùm est ambitiosus, &c. Porcum ab insanis, & furiosis immolari solitũ esse, declarat iocus Plaut. Menæc. *Quibus hic pretiis venenunt porci sacres sinceri? nummũ vnũ en à me accipe iube te piari de mea pecunia. Nã ego quidē insanũ esse te certò scio.* Iam à Laribus Laruæ dicuntur, à laruis laruati. i. furiosi atq; insani. Ob hãc fortasse causam insani larib. sacrificare iubebãtur, vt eum placarent. Alij hanc causam afferunt. Mania Larũ mater, aut auia est, siue à Manib. dicatur, qui iidē sunt & Lares, siue ἀπὸ τοῦ μαίνεσθαι, quod est insanire, siue ἀπὸ τοῦ μανοῦ, quod est rarum, & remissum, siue ἀπὸ τοῦ μονοῦσθαι, quòd solitudine delectentur. Cùm igitur Larum mater sit Mania, quæ insaniæ dea est, atq; iccircò Lares & Mania templum commune, atámque communem habeant, non immeritò etiam sacra habent inter se communia, & ab insanis communiter placantur. Porcus autem potissimùm Laribus immolabatur, quia Lares Grundules dicebantur, Romæque publicè Grundules erant constituti, & consecrati ob eam porcam, quæ triginta pepererat, vt docet Nonius. Arnobius libr. I. aduersus Genteis, *Meliorisne sunt causæ qui Grunduleis adorant Lares, Aios locutios, Libentinos, quàm sumus nos omnes, qui Deum colimus rerum patrem? &c.* sed de Laribus plura apud eundem Arnob. lib. 3. sub extrem.

141

NAVIG. ANTICY.] vt purgetur veratro, seu elleboro. innuit ambitiosum alio genere insaniæ insanum esse, quàm auarum: quia hic numquam vtatur bonis quæsitis: ille sua largiatur, & profundat, vt honores à populo obtineat.

QVID ENIM DIFF. BARATHRONE] quantum ad insaniam attinet, nihil interest, vtrùm quis sua profundat, an suis abstineat, vt alienis, aut sacris. Vterque enim est insanus. barathrum locum fuisse altitudine immensa, in quem nocentes, & malefici demittebantur, notum est.

CANVSI] Canusij. oppidi nomen est, de quo suprà sat. 5. lib. I.

NATIS DIVISSE DVOBVS] corruperant hunc locum insolentes, & audaces quidam homines, supposuerántque *diuisse*, planè vitiosè, & contra auctoritatem codicum non solùm antiquorum, & calamo exaratorum, verùm etiam typis excusorum melioris notæ. *diuisse* autem rectum est, dictúmque, vt *promisse* apud Catullum. *Aut facere ingenuæ est, aut non promisse pudicæ, Aufilena, fuit.* & apud Terent. *produxe*, & similia exempla bonis scriptoribus vsitata: ex quibus collegimus nonnulla suprà ad sat. 5. lib. I.

TV NOMENTANVM] tu Aule, ne Nomentanum sequerere, veritus sum. Erat autem Cassius Nomentanus profusus nepos: vt suprà diximus ad sat. 8. lib. I.

TV NE SEQVERERE CICVT.] tu Tiberi ne sequerere Cicutam, sordidissimum, atque auarissimum, cumini sectorem, & fœneratorem.

QVARE PER DIVOS OR. VTERQ. PEN.] sic epist. 7. li. I. *Quod te per Genium dextrámque, deósq; penateis, Obsecro, &c.*

TV CAVE NE MIN. TV, &c.] hic Oppidius duos habebat filios dissimileis admodum moribus, & natura. In Aulo enim indoles quædam inerat præsignificatrix largitionis futuræ & profusionis: Tiberius contrà ad parsimoniam, atque auaritiam natura factus videbatur. Pater igitur vtriusque ingenio perspecto, & cognito, vtilia vtrique præcepta dat, quibus naturæ vitium temperare, atque ad mediocritatem inflectere queat. Aulum monet, ne rem à patre acceptam largitione, & profusione minuat: Tiberium, ne immoderata parsimonia, & nimio lucri studio augeat. Cephalus ille apud Platonem lib. I. de rep. quærenti à se Socrati, qualis fuisset χρηματιστής, id est, quantum studij adhibuisset in pecunia quærenda, & in facienda re, respondet se medium fuisse χρηματιστὴν inter auum, & patrem. Auum enim tanto ferè patrimonio à maioribus suis accepto, quantum ipse nunc possideat, multo maius fecisse, atq; auxisse: Lysaniam autem patrem rem, quam acceperit, aliquanto minorem, quàm nunc sit, fecisse: sibi verò satis esse, si liberis non pauciora quidem, sed aliquantulò plura, quàm acceperit, relinquat. verba Platonis sunt hæc, si quis fortè magis delectatur Græcis, quàm Latinis, presertim nostris. μέσος τις γέγονα χρηματιστὴς τοῦ τε πάππου, καὶ τοῦ πατρός. ὁ μὲν γὰρ πάππος τε, καὶ ὁμώνυμος ἐμοί, σχεδόν τι, ὅσην ἐγὼ νῦν οὐσίαν κέκτημαι, παραλαβών, πολλάκις τοσαύτην ἐποίησε· Λυσανίας δὲ ὁ πατήρ, ἔτι ἐλάττω αὐτὴν ἐποίησε τῆς νῦν οὔσης. ἐγὼ δὲ ἀγαπῶ, ἐὰν μὴ ἐλάττω καταλίπω τούτοισιν, ἀλλὰ βραχεῖ γέ τινι πλείω, ἢ παρέλαβον.

NATVRA COERCET.] quia modico contenta est.

TITILLET] ne vos gloriæ dulcedo alliciat ad petendos magistratus. μὴ ὑμᾶς γαργαλίζῃ. tralatio est.

AMBO] antiquum pro *ambos*. sic M. Tull. epist. ad M. Fabium Gallum libr. 7. *præter duo nos loquitur isto modo nemo.* nam ita habent codices emendati, tum excusi, tum calamo scripti. sic, & Virg. Æneid. XI. *Si duo præterea taleis Ida tulisset Terra viros.* sic suprà sat. VII. lib. I. *duo si discordia vexet inerteis.*

INTESTABILIS] intestabilis est is, cui nemo iure cogitur testimoniū dicere: cui testeis nulla sua in re adhibere licet. nam ciui Rom. incolumi capite, & fama licebat testimonium iis denuntiare, quos sciret aliquid compertum habere earum rerum, de quibus quæreretur, aut controuersia esset. licebat ei & testeis omnibus in rebus, quas agere vellet, adhibere: ex quo natus est iocus ille apud Plautum in Curculione. *Semper curato ne sis intestabilis Quod amas, ama testib præsentibus.* intestabilis, illo loco, valet sine testibus. Sed ambiguè dictum est propterea autem quòd testamentum non nisi aliquot testibus præsentibus fieri potest: iccircò, qui sunt intestabiles, testamentum facere non possunt, cùm eis testeis in suis rebus adhibere non liceat. Atque eadem ratione ne ad testamentum quidem, quod quis alius facere velit, adhiberi possunt: quod auctoritate Vlpiani comprobatur. Nam id senatusconsultum, quo decretum est, vt damnatus ob carmen famosum, sit intestabilis, sic interpretatur, vt dicat, ei neque testamentum facere licere; neque ad testamentum ab altero adhiberi.

142 SACER] exsecrandus. vt sup. Od. 7. epod. *Sacer nepotibus cruor.*

IN CICERE, ATQVE FABA] ædiles & ambitiosi homines solebant Floralibus, vel in annonæ caritate id genus legumina vel populo viritim metiri, vel vulgò spargere. M. Tull. frumentaria. *nunquam tam grati hi sesquimodij, Qu. Hortensi fuissent: quos tu, cùm ad mensuram tam exiguam rationem populo Ro. in capita descripsisses, gratissimum omnibus fecisti. Caritas enim annonæ faciebat, vt istuc, quod re paruum videbatur, tempore magnum videretur.* Ego tamen hæc Horatij verba de iis, quæ spargebantur in vulgus, & de missilibus accipienda esse arbitror: quamuis traditum sit Milonem tria amplissima patrimonia in delinienda plebe consumpsisse, & P. Crassum populo Rom. epulum præbuisse, ac treis minas in singula ciuium capita distribuisse. sed hæc Horatiana, sunt referenda ad superiora tempora.

LATVS VT IN CIRCO SPATIERE] vt sis ædilis, vt præsis ludis, vt in circo multis antè euntibus, & turbam summouentibus, ambules. sup. Od. 16. lib. 2. *Non enim Gazæ neque consularis Summouet lictor miseros tumultus Mentis, &c. Latus* autem excudendum curaui septem codicum auctoritate fretus, duorum Vatic. lann. Faern. Torn. Clericani; Nicot. & aliorum: interpretórque ita, vt dixi, lictoribus turbam summouentibus. alij referunt ad togæ latitudinem, atque amplitudinem, vt sup. Od. 4. epod. *cum bis ter vlnarum toga.*

AVT AENEVS VT STES] aut vt tibi statua ænea ponatur. sic loquuntur & Græci. ἵστασθαι χαλκοῦν, statuæ æneæ honore affici: & ἱστάναι χαλκοῦν, erigere alicui statuam æneam.

NVDVS AGRIS, NVD. P. I.] spolians te agris, & pecuniis à patre acceptis?

SCILICET VT PLAVSVS] scilicet vt populus Rom. tibi eodem modo applaudat, quo modo Agrippæ applaudere solet.

ASTVTA INGENVVM VVLPES IMIT. L.] quid tam dissimile, quàm vulpes leoni? Illa imbecilla, hic valentissimus: illa dolis, hic viribus confidit. plerique tamen vbi pellis leonina non satis valet, vulpinam adhibent, nituntúrq; & viribus & dolis. quod fecisse L. Syllam accepimus, eique bene processisse videmus. Sed insigniter ij stulti sunt, qui cùm ingenio, & sollertia locum aliquem inter suos ciueis obtinere possint, viribus simulatis, potentiæq; specie ostentata, cum superioribus, atque illustrioribus viris malunt contendere.

NE QVIS HVMASSE VELIT] inducitur nunc nouus dialogus, nouáque disputatio inter priuatum aliquem, ac plebeium, & Agamemnonem: cuius hæc summa & sententia est, reges, & principes, & huiusmodi personas claras, & illustreis ob speciem gloriæ inanem multa quotidie peccare, immania scelera suscipere, denique vehementer insanire. Totus autem hic locus ex Sophoclis Aiace adumbratus est, apud quem, cùm Aiacē sua ipsius manu interfectum Teucer tollere, vt sepeliret, conaretur, interueniēs Menelaus Agamemnonis iussu, vetat Aiacis corpus loco mouere propterea, quòd (inquit ille) cùm speraremus eum belli adiutorem, & nobis amicum vnà nobiscum venisse domo, comperimus re quæsita inimicum nobis fuisse Troianis ipsis acriorem: qui vniuersi exercitus cædem meditatus, noctu nos adortus est, vt armis opprimeret. Quòd siquis Deus hunc eius conatū nō compressisset, (inquit) nos in eius locum indignissima nece affecti iaceremus: iste autem viueret. at nunc Deus immortalis istius contumeliam, petulantiámque à nobis in oueis, & greges auertit. Quapropter nemo est quantumuis viribus præstās, & pollens, qui corpus eius sepultura afficere audeat: sed omninò in arena proiectus, ac prostratus mergis, & reliquis auibus maritimis escam suo corpore, pabulúmque præbebit. Sed præstat Sophoclis versus ascribere. Με. Οὗτος σὲ φωνῶ, τόνδε τὸν νεκρὸν χεροῖν Μὴ συγκομίζειν, ἀλλ' ἐᾶν ὅπως ἔχει. Τεῦκ. Τίνος χάριν τοσόνδ' ἀνήλωσας λόγον; Μεν. Δοκοῦντ' ἐμοί, δοκοῦντα δ', ὃς κραίνει στρατοῦ. Τεῦκ. Οὔκουν ἂν εἴποις, ἥντιν' αἰτίαν προθείς; Με. Ὁθ' οὕνεκ' αὐτὸν ἐλπίσαντες οἴκοθεν Ἄγειν Ἀχαιοῖς ξύμμαχόν τε καὶ φίλον, Ἐξεύρομεν ζητοῦντες ἐχθίω Φρυγῶν, &c. i. M. Heus tu: te appello. hoc cadauer ne manibus humo tollito, sed vt est humi positum, relinquito. T. quamobrem tantam oratio-

orationem consumsisti? M. Ita mihi visum est, ita à toto exercitu decretum est. T. Non igitur dices quæ vos causa impulerit? M. Quia, &c. reliqua suprà sunt à nobis Latinè reddita. Idem facit postea Agamemnon; cui fortiter in os aduersatur, & resistit Teucer, quoad Vlysses clamore & iurgio exaudito aduenies mitigatus iam, ac placatus in Aiacem mortuum, Agamemnonem quoque flexit, atque exorauit, vt Aiacem fineret sepeliri. *Atrida* autem hîc casus vocatiuus Latinus est. alioqui produceretur: vt Anchisa apud Virg. lib. 3. Æn. *Coniugio Anchisa Veneris dignate superbo.* ad quem lege Seruium.

REX SVM] rex sum, inquit Menelaus. Quare licet mihi pro meo iure, quicquid libet, & iubere, & vetare: & pro ratione, mea est voluntas. describit personã Regiam, orationémq; imitatur. talia sunt illa, *Si te se secũdo lumine hîc offendero. Præter rogitatũ si loquare:* seu *non loquare.*

NIL VLTRÀ QVAERO PLEB.] verba sunt eius, qui quærens hæc dixerat, *Ne quis humasse velit, &c.* cui cùm Agamemnon nihil aliud respondisset, quàm se regem esse, neque causam facti sui attulisset: sic vicissim excipit ille, nihil vltrà quæro, ego, qui plebeius sum. Itaq; ab iis dissentio, qui hîc legi volunt, nil vltrà quære plebeius, quasi etiam hæc verba sint Agamemnonis. Agamemnon tamen, quasi orationẽ perpetuans, subiungit: *& æquam rem imperito, &c.* proinde quasi dicat, non solùm quia rex sum, id quod feci, probari debet, verumetiam, quia rem æquam impero. 143

DII TIBI DENT CAPTA, &c.] hæc sunt ex Homero ferè expressa ἰλιάδ. α. Ὑμῖν μὲν θεοὶ δοῖεν Ὀλύμπια δώματ᾽ ἔχοντες. Ἐκπέρσαι Πριάμοιο πόλιν, εὖ δ᾽ οἴκαδ᾽ ἱκέσθαι. hîc igitur plebeius primùm Agamemnoni bene precatur, & quidem illi precatur & exoptat id, quod scit ei esse optatissimum: deinde rogat, liceátne quædam ex eo quærere: postremò quærit quæ putat esse quærenda, *redducere* excudendum curaui omnibus ferè codicibus antiq. fretus.

ERGO CONSVLERE, ET MOX RESP. LIC.] id est, ergo licebitne mihi & interrogare, & respondere? Videtur tractum ab iis, qui iurisconsultos consulebant, & ab eorum more. solebãt enim ita ab illis quærere, *licet consulere?*

CVR AIAX HER. AB ACH. SEC.] Cur Aiax vno Achille inferior iacet insepultus, qui toties Græcos in maximas angustias redactos seruauit? Homerus ἰλιάδ. β. Aiacem Telamonium, de quo nunc verba facimus, testatur omnium Græcorũ fuisse longè fortissimum, quamdiu Achilles iratus prælio abstinebat. Illum enim Aiaci præstitisse. sic Hom. Ἀνδρῶν δ᾽ αὖ μέγ᾽ ἄριστος ἔην Τελαμώνιος Αἴας, Ὄφρ᾽ Ἀχιλεὺς μήνιεν· ὁ γὰρ πολὺ φέρτατος ἦεν. Erat igitur ab Achille secundus. Quinetiam ipse Vlysses, cùm apud inferos ὀδυσ. λ. Aiacis vmbram vidisset solam, aliorúmque cœtum fugientem, & etiam tum indignantem, atque iratam propterea, quòd Græci Achillis arma Vlyssi potiùs, quàm sibi adiudicassent, optat vt, si fieri possit, ne in illo certamine superior Aiace fuerit, quia talis vir propter eam victoriam excesserit è vita, qui & forma corporis, & rebus gestis (inquit Vlysses) ceteris Græcis omnibus antecellebat, vno Achille excepto. sic Vlysses, cuius grauissimum testimonium esse debet. Αἴανθ᾽, ὃς πέρι μὲν εἶδος, πέρι δ᾽ ἔργα τέτυκτο Τῶν ἄλλων Δαναῶν μετ᾽ ἀμύμονα Πηλείωνα. Idem Vlysses eadem de Aiace prædicat apud Sophoclem his verbis. Ἀλλ᾽ αὐτὸν ἔμπας ὄντ᾽ ἐγὼ τοιόνδ᾽ ἐμοὶ Οὔκ ἂν ἀτιμάσαιμ᾽ ἄν, ὥστε μὴ λέγειν Ἕν᾽ ἄνδρ᾽ ἰδεῖν ἄριστον Ἀργείων, ὅσοι Τροίαν ἀφικόμεσθα πλὴν Ἀχιλλέως, id est, Veruntamen nolim Aiacem, quamuis mihi inimicum atque infestum, huiusmodi contumelia afficere, vt negem eum vnum à me visum esse omnium Græcorum, qui ad bellum Troianum venimus, fortissimùm, Achille excepto. Eodem pertinet illud Pindari Νεμ. εἰδ. ζ. de Aiace, ὃν κράτιστον Ἀχιλέος ἄτερ μάχᾳ ξανθῷ Μενελᾴ δάμαρτα κομίσαι θοαῖς ἐν ναυσὶ πόρευσαν εὐθυπνόου Ζεφύροιο πομπαὶ πρὸς Ἴλου πόλιν, id est, quem præstantissimum ac fortissimum Achille excepto Zephyri recta regione flantis spiritus prosequentes ad vrbem Troiam nauibus celeribus detulerunt, vt flaui Menelai vxorem prælio recuperaret, atque in patriam referret.

PVTRESCIT] πύθεται. Hom. ἰλ. λ. πύθεται· οἰωνοὶ δὲ περὶ πλέες, ἠὲ γυναῖκες. id est, putrescit: aues autem circum eum plures sunt, quàm mulieres. *Putrescit* autem, id est, iacet insepultus neque humatur, neque ei terra iniicitur. Hac de re lege, si tibi commodum est, quæ suprà à nobis annotata sunt ad illum locum Od. 28. libr. 1. *licebit Iniecto ter puluere curras.* quibus hæc adde ex Ennio in Ctesphonte: *Neque terram iniicere, neque cruenta Conuestire mihi corpora licuit, Neque miseræ lauére lacryma salsum sanguinem.*

TOTIES SERV. CLAR. ACH.] Cùm alibi, tùm in defensione nauium maximè virtus Aiacis apparuit, atque enituit; qui ceteris ferè Græcis omnibus metu perterritis, atque in fugam versis, solus Hectoris, & Troianorum impetum tardauit, ac repressit. quod narratur ab Hom. ἰλ. ο. Prætereà apud Sophoclem in ea, quam dixi, tragœdia, præclara Aiacis à Teucro exponũtur facinora his versib. Οὐ μνημονεύεις οὐκέτ᾽ οὐδὲν ἡνίκα Ἑρκέων ποθ᾽ ὑμᾶς οὗτος ἐγκεκλῃσμένους Ἤδη τὸ μηδὲν ὄντας ἐν τροπῇ δορὸς Ἐρρύσατ᾽ ἐλθὼν μοῦνος, &c. quorũ hæc ferè sentẽtia, oblitúsne es illius temporis,

cùm vos intra munitiones, & vallum inclusos, profligatos iam, & in extremum discrimen adductos, acie versa solus hic liberauit, ac seruauit, transtris quidem nauium iam incendio conflagrantibus, irrumpente autem in naueis, fossis superatis, Hectore: quis hęc propulsauit? nonne hic erat, qui has res gessit, quem ais ne pedem quidem vsquam contulisse?

GAVD. VT POP. PR. PR.] expressum ex Hom. ἰλιά. α. Ἦ κεν γηθήσαι Πρίαμος, Πριάμοιό τε παῖδες, ἄλλοι δὲ Τρῶες μέγα κεν κεχαροίατο θυμῷ. tale est & Virgil. illud sub persona Sinonis. *Iamdudum sumite pœnas. Hoc Ithacus velit, & magno mercentur Atridæ.* Iterum Hom. ἰλ. β. Οὕτω δὴ οἶκόν δὲ φίλην ἐς πατρίδα γαῖαν Ἀργεῖοι φεύξονται ἐπ' εὐρέα νῶτα θαλάσσης; Κὰδ δέ κεν εὐχωλὴν Πριάμῳ, καὶ Τρωσὶ λίποιεν Ἀργείην Ἑλένην, id est, itáne domum in patriam terram fugient Græci nauigantes? gloriandi autem materiam Priamo & Troianis relinquent Argiuam Helenam? &c. quæ exempla eò maximè valent, quòd omnes, qui modò sapiunt ac prudenter sentiunt, operam dare solent, ne quid admittant, quod & inimicis voluptatem afferat, & amicis acerbum sit, atque iniucundum. quod sibi euenisse lamentatur Theognis. Ὤμοι ἐγὼ δειλός, καὶ δὴ κατάχαρμα μὲν ἐχθροῖς· Τοῖς δὲ φίλοισι πόνος, δειλὰ παθὼν, γέγονα, id est, hei mihi, infelix ego homo: ludibrio & lætitiæ fui inimicis: amicis autem dolori calamitate accepta. Et Aristoteles rhetor. τ. καὶ ὅλως ὃ οἱ ἐχθροὶ βούλονται, ἢ ἐφ' ᾧ χαίρουσι, τοὐναντίον τούτου ὠφέλιμον φαίνεται. διὸ εὖ εἴρηται· ἦ κεν γηθήσαι Πρίαμος, id est, *Et omninò contrarium eius, quod inimici volũt, aut quo lætantur, vtile videtur. Quapropter pulchrè illud ab Homero dictum est, Gaudeat haud dubiè Priamus.* & Demost. in orat. 144 περὶ παραπρεσβ. oraculum quoddam profert, quod monet, nihil esse committendum, quamobrem gaudeant inimici. φησὶ δὴ γε ἡ μαντεία δεῖ δεῖν, ὅπως μὴ χαίρωσιν οἱ ἐχθροὶ, ποιεῖν. eodem pertinet illud Hesiod ἔργ. καὶ ἡμ. Πάντα μάλ' ἀμφὶς ἰδὼν, μὴ γείτοσι χάρματα γήμῃς, id est, omnia valde circumspiciens, ne vicinis lætitiam præbeas vxorem ducens: seu ne vxorem ducas, ex qua vicinis, qui te oderunt, lætitiam præbeas.

MILLE OVIVM] hæc dicũtur hic ab Agamemnone. eadem loquitur Menelaus apud Soph. quem locum suprà produxit: & item Vlysses his verbis, Εὑρίσκομεν γὰρ ἀρτίως ὀλωλυίας λείας ἁπάσας, καὶ κατηναρισμένας Ἐκ χειρὸς, αὐτοῖς ποιμνίων ἐπιστάταις, id est, pecora omnia modò interfecta, & necata reperimus vnà cum pecorum magistris. *mille ouium* autem, id est, mille oueis. talia sunt illa, quæ proferunt Gellius libr. I. cap. 16. & Macrob. libr. I. Satur. ex bonis & probatis scriptoribus, M. Tullio, Quadrigario, Lucilio, *mille hominum, mille nummûm, mille passuum.*

INSANVS] cùm in iudicio illo, & disceptatione armorũ Achillis nemo præter Vlyssem cum Aiace contenderet, ceterique ei omnes cederent, Aiacem è iudicio discessisse ab Vlysse victum, armáque Vlyssi adiudicata fuisse, atque ex ea iniquitate Aiacem incredibili animi dolore affectum in furorem incidisse, cùm multi auctores litteris, & memoriæ prodiderunt, tùm ea de re pulcherrima exstat ea, quam sæpe iam commemoraui, Sophoclis tragœdia, quæ inscribitur Αἴας μαστιγοφόρος. Pindarus quoque Nem. ᾠδ. η. ostendens, quanta vis sit callidæ & artificiosæ orationis, dicit, Græcos eloquentia Vlyssis, non æquitate, aut veritate rei adductos Vlyssem Aiaci prætulisse. Ἐχθρὰ δ' ἄρα πάρφασις ἦν καὶ πάλαι, αἱμύλων μύθων ὁμόφοιτος δολοφραδὴς κακοποιὸν ὄνειδος. ἃ τὸ μὲν λαμπρὸν βιᾶται, τῶν δ' ἀφάντων κῦδος ἀντείνει σαθρόν, id est, Sed nimirum odiosa olim quoque eloquentia erat, blandorum sermonum socia, fallacium cogitationum plena, opprobrium maleficum: quæ id quidem, quod clarum & splendidum est, per vim deprimit: eorum autem, quæ sunt obscura, decus victum attollit.

INCLYTVM VLYSSEM] in eadem tragœdia Aiax Palladi, quid fecerit, roganti, respondet se Vlyssem domi habere vinctum eo consilio, vt eum domus interioris columnæ astrictum, flagellis ad necem cædat.

ET MENEL. VNÀ MECVM] eo ipso in loco Aiax percunctanti Palladi non solùm fatetur, verùm etiam, vt gloriosum quiddam prædicat, se sanguine Græcorum ferrum tinxisse: in eis autem Agamemnonem, ac Menelaum interfecisse. Ἀθη. ἦ καὶ πρὸς Ἀτρείδαισιν ᾔχμασας χέρα; Αι. Ὥστ' οὔποτ' Αἴανθ' οἵδ' ἀτιμάσουσ' ἔτι. Ἀθη. Τεθνᾶσιν ἄνδρες, ὡς τὸ σὸν ξυνῆκ' ἐγώ.

TV CÙM PRO VITVLA] verba Plebeij. Cùm Græci Aulide detinerentur aduersa tempestate, neque vlla eis nauigandi facultas daretur, Agamemnon partim Chalcantis responso adductus, partim ambitione impulsus filiam suam Iphigeniam simulatione nuptiarum domo arcessitam Dianæ immolare instituit: quam Diana ad Tauros vsque ductam, cerua in eius locum substituta eripuit. Agamemnon apud Euripidem in ea tragœdia, quæ Iphig. in Aulide inscribitur, sic de hoc Chalcantis responso, suóque consilio loquitur. Ἡθροισμένου δὲ, καὶ ξυνεστῶτος στρατοῦ Ἥμεσθ' ἀπλοίᾳ χρώμενοι κατ' Αὐλίδα, Κάλχας δ' ὁ μάντις ἀπορίᾳ κεχρημένοις Ἀνεῖλεν Ἰφιγένειαν, ἣν ἔσπειρ' ἐγὼ, Ἀρτέμιδι θῦσαι τῇ τόδ' οἰκούσῃ πέδον. Καὶ πλοῦν τ' ἔσεσθαι, καὶ κατασκαφὰς Φρυγῶν Θύσασι, μὴ θύουσι δ' οὐκ εἶναι τάδε, id est, congregato autem, & vnum in locum contracto exercitu, sedebamus, nauigandi facultatem non habentes ad Aulidem. Chalcas autem vates, consilij inopia

labo-

laborans,respondit oportere me Iphigeniam,filiam meam,Dianæ,quę huic solo præsidet,immolare:quod si Iphigeniam immolaremus, & nauigandi facultatem nobis fore, & Phrygum euersionem:sin minus,ea,quæ nunc sunt. Apud Sophoclem autem in ea tragœdia, quæ Electra inscribitur, Clytemnestra ab Electra accusata, quòd virum suum interfecerit, sic respondet,atq; hac sui facti defensione vtitur:quia ille filiam suam solus Græcorum mactandam præbere non dubitarit.verba Sophoclis sunt hæc: Ὡς ἐξ ἐμοῦ τέθνηκεν. ἐξ ἐμοῦ, καλῶς Ἔξοιδα, τῶνδ᾽ ἄρνησις οὐκ ἔνεστί μοι. Ἡ γὰρ δίκη νιν εἷλεν, οὐκ ἐγὼ μόνη· Ἧι χρῆν σ᾽ ἀρήγειν, εἰ φρονοῦσ᾽ ἐτύγχανες· Ἐπεὶ πατὴρ οὗτος σὸς, ὃν θρηνεῖς ἀεὶ, Τὴν σὴν ὅμαιμον μοῦνος Ἑλλήνων ἔτλη Θῦσαι θεοῖσιν, id est, à me interfectum esse præclarè scio, neque negare possum. Iustitia enim eum de medio sustulit, non ego sola: cui te opitulari oportebat, si saperes. Nam pater iste tuus, quem semper luges, tuam sororem solus Græcorum diis ausus est immolare. At Pindarus, quasi res in dubium veniat, quærit vtrúmne dolor ex Iphigeniæ filiæ nece susceptus Clytemnestram, vt virum interficeret, impulerit, an nocturnæ adulteri blanditiæ: his verbis, πότερόν νιν ἄρ᾽ Ἰφιγένει᾽ ἐπ᾽ Εὐρίπῳ σφαχθεῖσα τῆλε πάτρας ἔκνισε βαρυπάλαμον ὄρσαι χόλον; ἢ ἑτέρῳ λέχεϊ δαμαζομέναν ἔννυχοι πάραγον κοῖται; Lucretius lib. I. Iphigeniæ mactandæ causam in religionem confert his versibus. *Auli de quo pacto Triuiai virginis aram Iphianassai turparunt sanguine fœdè Ductores Danaûm delecti prima virorum.* Sequuntur illa deinceps aliquot versibus interpositis. *Nec misera prodesse in tali tempore quibat, Quòd patrio princeps donarat nomine regem. Nam sublata virûm manibus, tremebundaque ad aras Deducta est, non vt sollenni more sacrorum Perfecto, posset claro comitari Hymenæo: Sed casta inceste nubendi tempore in ipso Hostia concideret mactatu mæsta parentis, Exitus vt classi felix, faustúsq; daretur. Tantum relligio potuit suadere malorum.* M. Tul. item stultam Agamemnonis religionem reprehendit lib. 3. off. his verbis. *quid Agamemnon? cùm deuouisset Dianæ, quod in suo regno pulcherrimum natum esset illo anno, immolauit Iphigeniam, qua nihil erat eo quidem anno natum pulchrius. promissum potius non faciendum, quam tam tetrum facinus admittendum fuit.* 145

MOLA SALSA] farre cum sale. Fest. *Mola vocatur etiam far tostum, & sale sparsum, quod eo molito, hostiæ aspergantur.*

RECTVM ANIMI] τὸ ὀρθὸν id est, τὴν ὀρθότητα. rectitudinem diceremus, si esset vsitatum. *rectum animi*, est sanitas & constantia suprà sat. I. lib. I rectum vsurpauit nullo alio adiuncto. *sunt certi denique fines, Quos vltra citráque nequit consistere rectum.* rectum animi seruas? igitur, id est, túne mentis compos es? túne sanus es?

QVORSVM?] inquit Agamemnon.

INSANVS] quem insanum dicis fuisse. verba sunt plebeij.

VERÙM EGO, VT HAERENTEIS] hunc locum paullò antè ex Euripide, & Lucretio illustrauimus. eodem pertinent & illa ex eadem tragœdia, quæ respondet Agamemnon filiæ mortem deprecanti. Ὁρᾶθ᾽ ὅσον στράτευμα ναύφρακτον τόδε. Χαλκέων ὅπλων ἄνακτες Ἑλλήνων ὅσοι· Οἷς νόστος οὐκ ἔστ᾽ Ἰλίου πύργους ἔπι, Εἰ μή σε θύσω, μάντις ὡς Κάλχας λέγει. id est, vide quāta sit hæc classis: quàm multi Græcorum duces: quibus non licet ad Troiam nauigare, nisi te mactem, vt vaticinatur Chalcas. Sed quod diximus supra, Euripidem, & Eustathium secuti, Iphigeniam à Diana fuisse liberatam, ac sublatam, non immolatam, Pausanias quoq; in Arcad. narrat ab Arcadibus idem vulgo dictitari. prætereà testatur Hesiodus Iphigeniam non esse mortuam: sed Dianæ beneficio, ac munere inferorum esse Deam, quam Hecaten appellamus. *hærenteis* autem, id est, à ventis aduersis impeditas, & in littore iacenteis

PRVDENS] sciens, iudicio ac voluntate: vel prudenter.

QVI SPECIES ALIAS VERIS, &c.] ex iis duobus, quæ Agamemnoni plebeius, seu priuatus obiecerat, videlicet eum & diuos placasse suo, id est, filię suę sanguine, & furiosum in eo fuisse: prius illud fassus est Agamemnon: hoc posterius negauit, se furiosum propterea fuisse. Nunc igitur probare conatur plebeius quod ille negauerat, hoc modo. Sed mihi priùs admonendus est lector, hunc locum in omnibus libris, quos quidem viderim, tum excusis, tum calamo exaratis esse corruptum: à me autem vnius litteræ adiectione restitutum. Cùm enim anteà ita legeretur, *Qui species alias veri*, &c. ego sic emendaui, *Qui species alias veris*, meam coniecturam doctis omnibus approbantibus, &, quod caput est, ipsa veritate, ac sententia hanc scripturam postulante. species autem aliæ veris, seu aliæ à veris (vtroque enim modo loquuntur Latini, vt mox dicemus) sunt species à veris differentes, species falsæ: quibus nobis occurrentibus decepti falsa, & praua pro rectis, & veris sequimur, expetimus, probamus. sic M. Tull. off. 3. de Regulo, *Is cùm Romam venisset vtilitatis speciem videbat: sed eam, vt res declarabat, falsam iudicauit.* ibid. *apud superiores, vtilitatis species falsa ab honestatis auctoritate superata est.* eadem ratione, falsa visa idem M. Tull. nominat in Lucullo, quæ cum habeant quandam veri similitudinem

nos inducunt, vt falsa pro veris habeamus. Iam verò hoc genus loquendi, *aliud vero*, aut, *aliud*
à vero, Latinis est vsitatum: vt documus in annotationibus nostris in lib. 1. Aristot. de moribus
ad Nicom. ex quibus licet (opinor) nobis exempla in hunc locum transferre. M. Brut. epist. ad
M Tull. lib. 2. *Nos ab initio spectasse otium, nec quicquam aliud à libertate communi quæsisse,*
exitus declarat, aliud à libertate, id est, diuersum, discrepans, & differens à libertate. Tibul. lib.
3 eleg. 4. *Hoc tibi cõiugium promittit Delius ipse, Felix: hoc alium desine velle virum*. hoc alium,
id est, alium ab hoc, alium quàm hunc. sic enim & emendat, & explicat M Muretus mihi assen-
tiens. Atque ita loquuntur Græci. Plato in Nenone ἄλλο ἐπιστήμης. aliud à scientia. Arist. rhetor.
2. τὸ γὰρ δεινὸν ἕτερον τοῦ ἐλεεινοῦ, id est, horribile enim aliud est à miserabili. & de moribus ad Ni-
com. lib. 10. ὁ φίλος ἕτερος ὢν τοῦ κόλακος, id est, amicus cùm sit alius ab assentatore, &c. Idem libr.
5. ἢ γὰρ τὸ δίκαιον οὐ σπουδαῖον, ἢ τὸ ἐπιεικὲς οὐ δίκαιον, εἰ ἄλλο, ἢ εἰ ἄμφω σπουδαῖα, ταὐτόν ἐστι, id est, aut
enim iustum non est bonum, aut æquum non, si aliud est à iusto: aut si ambo iusta sunt, idem
sunt. Iterum Plato in Parmenide. ὥστ᾽ οὐδ᾽ ἂν οὕτως εἴη ὅ, περ ἔστιν, ἓν, ἀλλ᾽ ἕτερον ἑνός, id est, itaque ne
sic quidem fuerit vnum, quod est, sed aliud ab vno. & in eodem dialogo iterum, ac sæpius. Idem
in Sophista. πονηρία ἕτερον ἀρετῆς, id est, improbitas aliud est à virtute. & Horat. epist. ad Quin-
ctium lib. 1. *Neue putes alium sapiente, bonóque beatum*. Idem ad August. lib. 2. *Edicto vetuit*
ne quis se præter Apellẽ, Pingeret, aut alius Lysippo duceret æra. Ita igitur probat. Agamemno-
nem furiosum esse. *Qui species alias veris*, id est, vt diximus, à veris differenteis, seu non veras,
& preterea sceleris tumultu permistas, id est, cum scelere coniunctas capiet, commotus haben-
dus est, & furiosus. at tu secutus es speciem religionis falsam, & cum scelere coniunctam, tùm
cùm filiam tuam diis immolare instituisti, quasi eos eius sanguine placaturus, & tuæ classi se-
cundum exitum, faustámque nauigationem ab illis impetraturus. furiosus igitur fuisti. Por-
phirio quidem quamuis aliquantum sit corruptus hoc loco, vt & multis aliis locis, meam con-
iecturam, meámque interpretationem adiuuat & confirmat. sic enim ille: *Qui concipit animo*
species falsas, & vera non videt, is demẽs est. Postremò in cod. Tornes. quamuis hic locus sit iti-
146 dem corruptus, tamen his verbis explicatus est: *Species veritati dissimileis*. Quòd autem simius
quidam, indignus, qui à me nominetur, nuper scripsit, nihil hic esse mutãdum, & quia scriptum
sit in omnibus libris manuscr. *alias veri*: & quia tale sit hoc *alias veri*, quale apud Lucret. *aliena*
salutis, næ ille valde desipit. Nam primùm longè dissimilis significatio est vocis *alienus*: deinde
longè alia structura. dicunt enim Latini, *alienus vero, à vero, veri: & alius vero, alius à vero:*
nunquam autem *alius veri*. Tum verò *aliud à vero*, seu *aliud vero*, est id, quod est vero dissimi-
le, seu quod non est verum: *alienum à vero* autem, quod est contrarium & inimicũ vero: quem-
admodum apud Lucretium *aliena salutis*, dicũtur inimica saluti, pestifera, & letalia: apud Ho-
ratium autem *species aliæ à veris* dicuntur, aliæ quàm veræ, differentes à veris, & ita non veræ:
& apud eundem in illo versu, *Neue putes alium sapiente, bonóque beatum*: alius sapiente, & bo-
no dicitur is, qui alius est, quàm sapiens & bonus: seu alius præter sapientem, bonúmque. De-
nique non potest dici aliud iis de rebus, de quibus alienum, neque alienam de quibus aliud, in
eandem sententiam. Verbi gratia, consuetudo aliud quiddam est à natura, non tamen alienum
est à natura. Vulgò enim dici solet, consuetudinem esse alteram naturam. Ars aliud est à natu-
ta: sed non est alienum à natura: dicere enim solemus, artem imitari naturam. Æquum & bo-
num, id est, τὸ ἐπιεικές, aliud est à summo, seu scripto iure. non est tamen alienum à summo iure:
sed est melius, quàm summum ius. Sexcẽta alia exempla similia proferre possum. Sed hæc pau-
ca sint instar multorum. Fui autem ea causa paullò longior, vt comprimerem quorundam im-
pudentiam, qui cùm sint in lingua Latina peregrini atque hospites, quasi Romæ cum Varrone,
ac Cicerone vixerint, de hac lingua magno supercilio sententiam pronuntiant, & ceteros, qui
in ea bonam partem ætatis consumserunt, arroganter & fastidiosè tertio quoque verbo
damnãt.

AIAX, IMMERITOS DVM OCC.] licet legere hunc versum sine interrogatione, vt sit cõ-
cessio, hoc modo: demus, Aiacem desipere interea dum agnos immeritos occidit: tu cùm sce-
lus admittis, id est, cùm filiæ sanguine manus tuas cruentas ob titulos inaneis, sanæ mentis es?
& videtur argumentũ esse à minori, hoc modo: si Aiax insan⁹ habetur eò quòd agnos iugulaue-
rit: quanto tu insanior, qui filiam tuã mactauisti ambitione adductus? licet & interrogãdo pro-
nuntiare. Aliquot libri veteres habent, *cùm occidit*. quam scripturam magnopere probo.

SCELVS ADMITTIS] filiam occîdis. scelus enim cædem semper aliquam, aut impietatem
continet, vt alibi admonuimus. patriam prodere: parentes violare: Deos contemnere: homi-
nem, qui non læsit, & ciuem occidere, scelus est.

STAS ANIMO?] idem valet, quod illud superius, *Rectum animi seruas?* ésne compos men-
tis? minimè verò.

ET PVRVM EST VITIO] expers vitij. mendosè nonnulli coniungunt nomen *vitio* cum voce *tumidum. purum* iunxit cum patrio casu Od.22.lib.1.*scelerisq. purus.*

CVM TVMIDVM EST COR] tale est illud M. Tullij Tuscul.lib.3. *Itaque non inscitè Heracleotes Dionysius ad ea disputat, quæ apud Homerum queritur Achilles, hoc (vt opinor) modo. Corque meum penitus turgescit tristibus iris, Cùm decore, atque omni me orbatum laude recordor. Num manus affecta rectè est, cùm in tumore est? aut num aliquod membrum tumidum, ac turgidum non vitiosè se habet?* sic igitur inflatus & tumens animus in vitio est. Sunt autem versus illi Homeri, quos M. Tullius Latinos fecit, ex ἰλιάδ. ι. Ἀλλά μοι οἰδάνεται κραδίη χόλῳ, ὁππότ' ἐκείνου Μνήσομαι, ὅς μ' ἀσύφηλον ἐν Ἀργείοισιν ἔρεξε.

SI QVIS LECTICA] aliud argumentum à minori.

PVPAM, AVT PVPILLAM] sic habent nonnulli codices calamo exarati, quos ego secutus sum. nam vulgata quidem scriptura, *Rufam aut pusillam.* quæ reperitur etiam in nonnullis veteribus cod. mendosa est, cùm prima syllaba nominis *pusillam*, sit breuis. circumfertur & hæc *Rufam, & Rufillam* quam non improbo. pupus autem idem, quod puer: ex quo pupulus & pupillus. Catull. ad Caton. *Deprendi modò pupulum puellæ Trusantem.*

INTERD. HVIC OMNE ADIM. IVS PR.] prętor ei interdicat suorum bonorum administratione, tanquam furioso, & det curatorem bonis. sed quid opus est prætoris interdicto, cùm lex ipsa interdicat, vt mox dicemus?

ET AD SANOS ABEAT TVT. PR.] tutelam posuit pro curatione. nam propriè tutorem appellant Iurisconsulti, qui datur pupillis: curatorem, qui puberibus, vsque ad annum 25. Datur etiam prodigis, & furiosis curator: sed non ita, vt puberibus bonis enim eorum datur, non ipsis, seu personis, quemadmodum ex pandectarum libris intelligere licet. vetabat autem XII. tabulæ furiosum dominum esse rerum suarum earúmque curatio ad illius gentileis, & propinquos pertinebat. Cornificius lib. 1. ad Herenn. *si furiosus exsistit* [aliàs *esse incipit,*] *agnatorum, gentiliúmque in eum, pecuniámq. eius potestas esto.* Columella lib.1.cap.3. scribit, Catonem dicere solitum, eum, qui agrum coleret nec salubri cælo, nec fertilem, velut commotæ mentis ad agnatos, ac gentileis esse deducendum. sic & Varro lib.1. de re rustica. *Qui salubrem locum neglegit, mente captus est, atque ad agnatos, & gentileis deducendus.* Iustinianus Institutionum iuris ciuilis libr.1. Tit. de curat. *furiosi quoque, & prodigi, licet maiores viginti quinq. annis sint, tamen in curatione sunt agnatorum ex lege duodecim tabularum.* sic epistola ad Iulium Florum lib.2. *Hic, vbi cognatorum opibus, curísque refectus, &c.* Quòd si desint propinqui, dantur curatores à prætore, vt sup. epist. lib. 1. *Nec medici credis, nec curatoris egere A prætore dati.* 147

QVID? SI QVIS NATAM] sic legẽdum est, & ita habent libri calamo exarati, non, vt vulgati, *Quòd si quis.*

MVTA] ἄλογα, vt idem sat.3. lib.1. *Mutum & turpe pecus,* homines significans quasi mutos, id est, orationis & rationis experteis ante inuentum sermonis vsum.

INTEGER EST ANIMI?] vt sup. ead. sat. *Integer est mentis,* &c.

HIC SVMMA EST INSANIA.] sic restitui ex libris manuscr. Nam vulgati omnes habent, hic est summa insania. planè inconcinnè, atque incompositè.

QVI SCELERATVS:] qui sceleratus erit, idem & furiosus erit.

QVEM CEPIT VITR. F.] qui fama populari ducitur, quæ fragilis, & leuis est, hic & furore concitatus est. Vitream posuit pro fragili: Od.17. libr.1. pro pellucida, aut splendida, aut marina, quia vitri color, aquæ colori similis sit.

HVNC CIRCVMT. GAVD. BELL. CR.] id est, hic insanus & mente captus est. *Circumtonuit* id est, attonitum reddidit, seu ἐμβρόντητον. Nam interdum tonitru homines de gradu, & statu mentis deturbat. Bellona Martis soror, sacerdotibus suis, & suorum sacrorum cultoribus bonam mentem adimebat. ita vt destrictis gladiis cruenti circumcursarent. Festus. *Bellona dicebatur dea bellorum, ante cuius templum erat columella, quæ bellica vocabatur: supra quam, hastam iaciebant, cùm bellum indicebatur.* significat Agamemnonem populari fama adductum & bellum Troianis intulisse, & filiam suam mactauisse, ideóque furiosum esse.

NVNC AGE] nunc docet, luxuriosos quoque & asótos insanire.

VINCIT ENIM, STVLTOS RAT.] sic loquitur sat.3.lib.1. *Nec vincet ratio, tantumdem vt peccet, idémq. &c.* Nonnulli libri veteres habent *Vincet.*

HIC] Nomentanus, aut quiuis alius ei similis.

EDICIT, PISCATOR VTI, PO.] edicere est palàm, & clarè, & veluti pro imperio dicere. Terent. Eunucho. *miles, nunc adeò edico tibi: Ne vim facias vllã in illam.* Virg. Æn.3. *furiis tunc, arma capessant, Edico.* Itaq; dicuntur edicere prætores, & consules, cùm proponendum in publico, vel publicè prædicandum, ac proclamandum, curant quid sint obseruaturi, vel quid fieri

velint, vel aliud simile. hic igitur luxuriosus nepos simul atque amplissimi patrimonij heres factus est, atque hereditatem adiit, edicit vt piscatores, aucupes, vnguentarij, coqui, cupediarij, lenones, scurræ, & id genus deliciarum, ac libidinum ministri, sibi præstò sint, domúmq; veniant. Ad hæc quæ hic ab Horatio dicuntur, pertinet illud, quod dicebat Diogenes Cynicus, prodigos & nepotes ficubus in loco edito, & præcipiti natis esse simileis, quia, quemadmodum harum fructibus non homines vescuntur, sed corui & vultures: ita & profusorum ac nepotum bonis non viri boni, sed assentatores, lenones, meretrices, & tales pestes fruuntur.

TVSCI TVRBA IMPIA VICI] homines qui emunt, vt pluris reuendant, id est παλιγκάπηλοι. Plaut. in Curculione, *in Tusco vico ibi sunt homines, qui ipsi sese venditant.* turbam Tusci vici impiam, id est periuram, sceleratam Deorum cõtemtricem, nominat, propterea quòd hoc genus hominum nihil proficiat, nisi strenuè mentiatur, & peieret. alij lenones malunt significari, qui omnium maximè sunt periuri, atque impij, quod videtur verius. sequitur enim mox *Verba facit leno.* Iam vnde appellatus sit vicus Tuscus, docet T. Liuius libr. 2. & Varro libro quarto de ling. Latin. & Seruius ad illum locum Virgil. Æneid. 5. *Tres equitum numero turmæ.* vbi hunc locum profert.

CVM SCVRRIS] scurræ sunt βωμολόχοι, parasiti, qui risum mouent diuitibus pabuli causa.

FARTOR.] à farciendo fartores appellati, qui farcimina conficiunt.

CVM VELABRO] velabrum, locus Romæ à vehendo dictus, quòd cùm paludibus mons Auentinus à reliquis esset disclusus, eò ex vrbe, quadrante soluto per paludes illas aduehebantur. Alij à velis, propterea quòd viam, quæ è foro ad hippodromum ferebat, velis obtendere solebant. In eo habitabant vnguentarij, vt vult Porph.

MACELLVM] macellum dictum vel à voce Græca μάγειρος paucis litteris immutatis, vel à Macello quodam, qui exercebat in vrbe latrocinia: quo damnato cẽsores, Æmilius, & Fuluius, statuerunt, aut vt in domo eius obsonia venderentur: aut vt ex eius pecunia locus publicus obsoniis vendendis accommodatus exstrueretur. sic ferè Varro lib. rerum Romanarum, & Plutarchus quæstion. Rom.

ACCIPE QVID CONTRA] quidam libri veteres habent, *Accipe quid contra hæc &c.* Accipe autem, id est audi, seu cognosce. sic Virg. lib. 2. Æneid. *Accipe nunc Danaûm insidias.* notat Seruius ad illum locum, *da Tityre nobis*, in Tityro.

AEQVVS] placidus, facilis, assentiens huic lenoni, æquissimo animo orationem lenonis audiens. est enim hæc vis huius nominis interdum, vt sæpe anteà admonuimus.

IN NIVE LVCANA] alloquitur venatorem, dormis sub dio, αἰθριοκοιτεῖς. suprà Od. 1. libr. 1. *manet sub Ioue frigido Venator.*

TV PISCEIS] hæc oratio habetur ad piscatorem.

HIBERNO EX AEQVORE] ex mari pisceis euerris tempore hiberno. hieme piscaris, quo tempore difficilior, laboriosior, periculosior denique est piscatio. Scriptura, quam in quatuor codic. manuscriptis, vno Vatic. Raïn. Cardin Iann. Tornes. reperi, *hiberno ex æquore verris*, ita mihi, & omnibus viris doctis, quibuscum communicaui, probata est, vt temperare mihi non potuerim, quin ita excudendum curarim: quamquam vulgatam *vellis* non damno. à verbo verrẽdi autem euerriculum esse nominatum, retis genus, quod, quicquid piscium nactum fuerit, euerrit, docet Nonius: citátque locum illum Cicer. ex orat. de signis. *Quod vnquam, iudices, huiuscemodi euerriculum illa in prouincia fuit?*

148

DECIES] decies centena sestertiûm nummûm millia.

TIBI TRIPLEX] triplum: & ita fortasse legendum. lenonem alloquitur.

MEDIA DE NOCTE] infrà epist. ad Mæcenatem 2. lib. 1. *media de nocte caballum Arripit.*

FILIVS ÆSOPI] Clodius Æsopus, Clodij Æsopi tragœdi, luxuriosus nepos: cui Æsopum patrem histrionem ducenties sestertiûm reliquisse constat. Dignus planè fuit pater filio, siquidem illius patina sexcentis sestertiis fuit æstimata, filius autem margaritas deuorauit.

DECIES] Id est, decies centum millia sestertiûm nummûm.

SOLIDVM] integrum, non comminutum, vno haustu.

DILVIT] aceto macerauit, & liquefecit.

BACAM] vnionem, margaritam. sup. Od. 8 epod. *Nec sit marita, quæ rotundioribus Onusta bacis ambulet.* Tradit Suetonius C. Cæsarem Caligulam similiter portentosissima ciborum genera esse commẽtum, vt pretiosissimas margaritas aceto liquefactas absorberet. Tale quiddam & de Cleopatra narrant.

NEQVITIA, ET NVG. PRAVOR. ET AM. GEM.] nequitia, (id est, luxuria, & profuso vitæ genere) & ingenij leuitate, & studio rerum malarum simillimum. vide ann. ad illũ locum *ad ce-*

ad cetera pene gemelli. epist. ad Fuscum Aristot. lib. I. malè enim Porphirio, si modò eius oratio est, putat *gemellum* positum esse pro *gemellorum*. Iam nequam homines dicuntur libidinosi, luxuriosi lurcones, & voluptatibus liquefacti: homines, ad nullam rem utiles, vt alibi diximus.

LVSCINIAS] hic fit συναίρεσις duarum vocalium *i* & *a*. vt alibi docuimus. hoc idem factitasse Æsopum histrionem tradidit Plin. lib. 10. his verbis, *In patina posuit aueis cantu aliquo, aut humano sermone vocaleis sex nummis singulas coemtas nulla alia inductus suauitate, nisi vt in his imitationem hominum manderet.*

IMPENSO COEM.] impenso pretio coëmtas: magno pretio comparatas.

QVORSVM ABEANT SANI?] nónne fit absurdum, si iudicentur, aut censeantur sani?

CRETA, AN CARBONE NOTANDI?] laudandíne sunt, an vituperandi? in tribus cod. antiquis scriptum reperi, *Quorsum abeant sani, vt creta, an carbone notati?* vt fortasse ita legendum sit, *Quorsum abeant? creta, vt sani, an carbone notādi?* verùm iudicet lector potiùs. Vnum testabor, in omnibus libris antiquis scriptum esse *notati*.

ÆDIFICARE CASAS] hæc solent a pueris factitari. Tibull. lib. 2. eleg. I. *Turbáq; vernarum saturi bona signa coloni Ludet, & ex virgis exstruet arte casas.* Conatur autem ostendere, puerilius esse amare, viro barbato, quàm hos ludos puerileis ludere.

PLOSTELLO] plostellum, pusillum plaustrum: sic sup. dixit *plostra ducenta*,

EQVITARE IN ARVNDINE LONG.] Valerius Maximus lib. VIII. cap. VIII. *Socrates non erubuit tunc cum interposita arundine cruribus suis cum paruulis filiolis ludēs ab Alcibiade visus est.* Idémque de Agesilao traditum est à Plutarcho in apophthegm. Laconicis. φιλότεκνότατος δ' ὢν διαφερόντως λέγεται ὅτι μικροῖς τοῖς παιδίοις κάλαμον ἐπιβεβηκὼς ὥσπερ ἵππον, οἴκοι συνέπαιζεν. &c. hoc etiam ab Æliano relatum est lib. 12. ποικίλης ἱστορίας.

AMENTIA VERSET] id est, is dicendus sit amens, vel non dubium fuerit, quin eum amentia agitet. duo cod. calamo exarati habent *amentia vexet*. quæ scriptura non est reiicienda: neque tamen admodum refert vtro modo legas, quod ad sententiam attinet.

SI PVERIL. HIS RATIO ESSE EVIN.] admonitum lectorem velim, libros omneis vulgatos esse corruptos, in quibus hæc scriptura inueterauit: *Sic puerilius*: cùm legendum sit, *Si puerilius his ratio esse euincet am.* vt habent quatuor codic. antiqui, vnus Vatican, Iann. Faë n. Torn. & item Clericanus, & Nicotianus. Hoc igitur sentit Horatius, si doceo, ac peruinco rationibus & argumentis firmissimis, puerilius & stultius esse homini barbato amare, quàm ædificare casas, & similia: nec quicquam interesse, vtrùm talem nunc, barbatus, & grandis natu scilicet, ludum ludas, qualem olim ludebas, cùm puer esses trium annorum, an meretricis amore captus plores: quæro ex te, sísne facturus, quod olim fecit Polemo, qui, cùm anteà mollissimè, ac dissolutissimè viueret, assiduéque in conuiuiis, & lustris versaretur: posteaquàm à Xenocrate philosopho Academico reprehensus & obiurgatus est, omisso priore illo viuendi genere, dicitur sese totum ad sapientiæ studium contulisse?

TRIMVS] puer trium annorum. coniungendum est autem nomen *trimus* cum aduerbio *prius*, hoc modo, vtrúmne in puluere tale nunc opus ludas, quale prius ludebas, cùm trimus esses. itaque tollenda est distinctionis nota, quam habent vulgati codices post vocem *trimus*, & post nomen *puluere* locanda.

POLEMO] hanc rem sic Laertius. καί ποτε συνθέμενος τοῖς νέοις ἐστεφανωμένος, καὶ μεθύων εἰς τὴν Ξενοκράτους ἦλθε σχολήν· ὁ δὲ οὐδὲν διατραπεὶς συνεῖρε τὸν λόγον ὁμοίως. ἦν δὲ περὶ σωφροσύνης. ἀκούων δὴ 149 τὸ μειράκιον, κατ' ὀλίγον ἐθηράθη, καὶ οὕτως ἐγένετο φιλόπονος, ὡς ὑπερβαλέσθαι τοὺς ἄλλους, καὶ αὐτὸν διαδέξασθαι τὴν σχολήν, id est, *Et aliquando re cum iuuenibus constituta, coronatus, & ebrius in Xenocratis scholam venit. Ille autem oculis immotis, similiter orationem connectebat: eratq; sermo de temperantia. Adolescens autem audiens paulatim captus est: & vsque adeo fuit industrius, studióque ac labori deditus, vt ceteros superarit, & magistro in schola successerit.*

INSIGNIA MORBI] deliciarum, & amoris indicia, ornamenta amatoria: quæ statim enumerantur.

FASCIOLAS] quibus coronæ præligabantur, seu quibus crura vinciebantur. M. Tull. lib. 2. epist. ad Attic. *& Epicratem suspicor (vt scribis) lasciuum fuisse. etenim mihi caligæ eius, vt fasciæ cretata, non placebant.* Idem in orat. de Harusp. respons. *P. Clodius à crocóta: a mitra a muliebribus soleis purpureisq; fasciolis, à strophio, à psalterio, à flagitio, à stupro est factus repentè popularis.* Idem in Oratione in Clod. & Curionem. *Tunc cùm vinciretur pedes fasciis, cùm calanticam capiti accommodares, cùm strophio accuratè præcingerere, &c.* Græci vocant tænias. Ita apud Platonem in symposio intéruenit Alcibiades ebrius, coronatus, & fasciis redimitus. verba Platonis hæc sunt, καὶ ἐπιστῆναι ἐπὶ τὰς θύρας ἐστεφανωμένον αὐτὸν κιττοῦ τινι στεφάνῳ δασεῖ, καὶ ἴων, καὶ

ταινίας ἔχοντα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς πάνυ πολλάς, &c. & Archytas apud Stobæum declarat, fasciarum v-sum ad mollitiem pertinere. διὰ τοῦτο οὐδαμῶς καλόν ἐστι ἐσθῆσι πολλαῖς κατασκέπειν τὸ σῶμα, οὔτε ταινίαις κατειλεῖν, id est, icircò nullo modo honestum est, multis vestibus corpus tegere, neque fasciis inuoluere. Vtebantur etiam fasciis homines infirma valetudine, & qui ex morbo surrexerant, & conualuerant, nec dum satis firmi erant.

CVBITAL] sic legendum, non *cubitale*. quamuis enim vtrumque sit Latinum, tamen *cubitale*, non patitur carminis lex. nam prima nominis *focalia* syllaba producitur, cùm à faucibus sit appellata. est autem cubital à cubito nominatum. erat enim puluinus, cui innitebantur inter cenandum: quamquam hîc tegmentum brachiorum potiùs significat. quod περιβραχιόνια, seu περιβραχιόνιον Græci appellant. focalia autem solita erant adhiberi ab imbecillis ad arcendum frigus à collo, & faucibus. eisdem vtebantur mulieres, mollésque, & voluptarij homines, paullùm à mulieribus differentes. Quinct. lib. 11. cap. 3. *Palliolum sicut fascias, quibus crura vestiuntur, & focalia, & aurium ligamenta, sola excusare potest valetudo.*

CORONAS] quibus vtebantur in conuiuiis & compotationibus. vt alibi ostendimus Plaut. in Menæch. *non ego te modò hîc ante ædes cum corona florea vidi astare?* Idem Amphitr. *spectatores, vobis spectantibus Capiam coronam mi in caput: assimulabo me esse ebrium.* Idem Asinaria *Possis si fortè accubantem tuum virum conspexeris. Cum corona amplexum amicam si videas cognoscere?* Aristoph. Pluto de iuuencul o, qui amicam vetulam diues factus aspernabatur. ἔοικε δ᾽ ἐπὶ κῶμον βαδίζειν. Χρ. φαίνεται, στεφάνους γέ τοι, καὶ δᾷδ᾽ ἔχων πορεύεται. lege annot. ad illum locum *nectendis apium coronis*. Od. 11. lib. 4.

CORREPTVS] ibi aliquot veteres habent *correctus*. quod magis probo: & ita excudi iussissem. potest tamen recepta scriptura ferri.

MAGISTRI] Xenocratis. M. Tull. de finib. li. 5. *Hic Xenocrates, hic eius auditor Polemo.* Fuit autem Xenocrates, continentissimus: de quo cùm Lais meretrix aliquando sponsionem fecisset, *ut eum ad suos amplexus pelliceret, atque adeò perpelleret*, & sub noctem metu simulato ad eum confugisset, vt apud illum totam noctem manendi & cum eo cubandi causam probabilem, seu necessariam potiùs haberet: ille eam quidem domum recepit, & secum cubare passus est: sed ne tantillum quidem commotus est. qua re comperta cùm ij, qui cum ea sponsionem fecerant, quasi sponsione victa, pecuniam stipulatam flagitarent: respōdit illa, se de homine, non de lapide, sponsionem fecisse.

PORRIGIS IRATO P.] confert iterum amatorem cum puero.

AGIT VBI SECVM, EAT, AN NON] totus hic locus ex Eunucho Ter. ferè ad verbum expressus est, vbi sic Phædria, *Quid igitur faciam? non eam, ne nunc quidem Cùm arcessor vltrò? an potiùs ita me comparem, non perpeti meretricum contumelias? Exclusit, reuocat. redeam? non, si me obsecret.* imitatus est & Persius saty. 5. *Nunc ferus & violens: at si vacet, haud mora, dicat. Quidnam igitur faciam? nec nunc cùm arcessor, & vltro Supplicat, accedam?* in versu Hor. *Exclusit: reuocat: redeam? non si obsecret:* subintelligendum est *me*, vt sit integra oratio, qualis est apud Terent. *non si me obsecret. agit* porrò restitui auctoritate nouem codic. antiq. adductus, vnius Vaticani, Rain Card. Tornes. 2. Nic. 2. Russard. Cleric. mei: *agit secum* autem, id est, loquitur secum. nam qui loquitur, agit, vt infr. ann. ad ep. 2. li. 2. v. 2. *Tibure vel Gabiis, & tecū sic agat, &c.* Plat. Cratylo. τὸ λέγειν μία τις τῶν πράξεών ἐστι, id est, loqui, seu dicere, vna quædam est actio.

Ô HERE, QVAE RES NEC MODVM H.] sic Ter. *Here, quæ res in se neque consilium, neque modum Habet vllum, eam consilio regere non potes &c.*

SIBI NIHILO PLVS EXPLICET] Terent. *Nihilo plus agas, quàm si des operam, vt cum ratione insanias.*

PICENIS] sat proxima. *Picenis cedunt pomis Tiburtia succo.*

GAVDES, SI CAMERAM] Quid? (inquit) cùm tu excerpens semina ex pomis Picentinis, 190 gaudes si quo casu cameram, id est, tectum in curuitatem formatum, vt exponit Festus, percussisti? *penes te es?* id est, ésne mentis compos? profectò non es. *gaudes*, igitur, nempe quasi ea res significet, omnia tibi læta & secunda in amore euentura. Atque hunc locum ita esse intelligendum argumento erit id, quod à Iulio Polluce lib. 8. eo capite, in quo conuiuiorum lusus enumerat, traditum est. ἔτι δὲ τὸ σπέρμα τοῦ μήλου ὁπότε ἔκκειται τοῖς μήλοις ἐνδόθεν, ἄκροις τοῖς τῆς δεξιᾶς δύο δακτύλοις συμπιέζοντες ἐπ᾽ ἀλλήλους ἐκπέμπουσιν εἰς ὕψος πρὸς ὀροφήν, σημαίνοντες τὴν εὔνοιαν τὴν παρὰ τῶν παιδικῶν, &c. id est, Præterea semen malorum, seu pomorum, quod inest in intimis eorum partibus, summis primis duobus manus dexteræ digitis comprimentes adhuc madidum, & lubricum, si ad laquear, aut cameram subsiluisset, ex quo significari putabant, puellam amatori erga se beneuolentiam, &c. Alij simpliciter intelligunt, significare Horatium, sani hominis non esse, tempus conterere in mittendis, & exprimendis in cameram seminibus:

quod

quod ferè facere ſolemus cùm ceraſa edimus: neque tamen iccircò extra mentis poteſtatem eſſe dicimur, maximè ſi in regno noſtro id faciamus: aliud agere fortaſſe, & operam ludere videri poſſimus.

QVID? CVM BALBA] hypallage eſt. erat enim recta locutio, Quid? cùm balbis verbis annoſum palatum feris, & verberas, id eſt, cùm grandis natu iuuenum more puellam blandè appellas, qui ſanior es eo, qui caſas ædificat? *feris* autem reperi ſcriptum in quinque cod. vet. vno Vatic. Iann. Torn. Clericano, Nicotiano. alij libri habent, *ſeris*, quod tamen damno.

ADDE CRVOREM STVLTITIAE] accedat (inquit) ad ſtultitiam amatoris, ſcelus, cædes, cruor, vt ſæpe fieri ſolet, nempe cùm miſcetur cum amore odium. Tum ſcilicet malum ingraueſcit: tum fit inſanabile, ac mortiferum amoris vulnus.

ATQVE IGNEM GLADIO SCRVT.] idem dicit, ſed obſcurius, & Pythagoreorum more, ἀλληγορικῶς, & συμβολικῶς. amor ignis eſt. ſi quis ad amoris inſaniam ſcelus addat, dici poterit ignem gladio ſcrutari.

MODÒ (INQVAM) HELLADE PERC.] Marius quidam Helladem impotenter amabat: à qua cùm ſe ſperni, & contemni putaret, eam interfecit. quo facto incredibili mœrore & ægritudine affectus, atque afflictus, ſeſe è ſublimi præcipitem demiſit. en tibi cruor cum ſtultitia coniunctus. Marij igitur exemplo oſtendit plerumque homines ab amore ad cædem, & ſcelus progredi.

CERRITVS FVIT, AN] id eſt, fuitne furioſus & inſanus, an ſceleratum quidem fuiſſe iudicabis, & tamen inſanum negabis, & ſanum fuiſſe dices? perinde ac ſi dicat: quo pacto poteſt eſſe ſanus, & ſceleratus? an hoc dices, Marium non fuiſſe inſanum, ſed ſceleratum, diſtinguens ſceleratum ab inſano, & ſuo quamque rem nomine volens appellare? quod quidem ineptum, & abſurdum eſt. nam ſatis probatum eſt, cum ſanum non eſſe dicendum, qui ſit ſceleratus, & cæde pollutus, & μιαιφόνος; *Cerritus* dictũ quaſi Cereritus, id eſt, à Cerere percuſſus, Δημητριακὸς, νυμφόληπτος. Itaque duæ ſyllabæ breues, *ce* & *re* in vnam longam coierunt. Plautus Amph. *quæſo, quin tu iſtanc iubes Pro Cerrita circum ferri?* Idem in Pœnulo. *Ne tu opinere, haud quiſquam hodie noſtrûm curret per vias: Neque nos populus pro Cerritis inſectabit lapidibus.* Idem in Rudente, *Elleboroſus ſum. G. at ego Cerritus: hunc non nutiam tamen.* Non. Marcell. Cerritos, & laruatos dici maleſanos, & aut Cereris ira, aut laruarum incurſatione vexatos ait. Sed ne quis miretur, me *Cerritus* excudendum curaſſe, liquidò confirmo ſic eſſe ſcriptum in omnibus libris antiquis. Oblata occaſione non pigebit me lectori indicare Simeonis Boſij Lemouicis coniecturam, de quodam Cicer. loco in epiſtol. 5. libr. 8. epiſtol. ad Att non longè à princip. vbi ſic legitur in noſtra editione, vt & in vulgata, niſi quòd verſum Græcum emendauimus. *Et ſi ſolet eum, cùm aliquid furioſè fecit, pœnitere. numquam autem* [al. *tamen*] *certior fuit, quam in hoc negotio. Nam, quod ad te non ſcripſeram, poſtea audiui, a tertio miliario tum eum iſſe.* Πολλὰ μάτην κεράεσσιν ἐς ἠέρα θυμήναντα, &c. Ille igitur pro *certior fuit*, legendum cenſet *cerritior fuit*, id eſt, inſanior: & pro *eum iſſe*, *emouiſſe*, *&c.* Verſum etiam Græcum immutandum cenſet: in quo ab eo diſſentimus. Sed hac de re aliàs.

LIBERTINVS ERAT, QVI] nunc ad ſuperſtitioſos veniamus: vel, vt quidam volunt, ad eos, qui ſupra modum mortem extimeſcunt. verùm tamen potiùs de ſuperſtitioſis ſermonem nunc haberi puto, præſertim cùm teſtetur Porphir. libertinos ab Auguſto his ſacris præfuiſſe, & ex eo Auguſtaleis eſſe dictos.

CIRCVM COMPITA] in quibus erant Lares ab Auguſto poſiti. Immò verò ante Auguſti tempora Compitalia ſunt appellati dies feſti Laribus attributi. Ouid. li. 2. Faſt. *qui compita ſeruant, Et vigilant noſtra ſemper in æde Lares.*

SICCVS] ne quis dicat eum vino madidum, & ebrium fuiſſe.

LAVTIS MANÈ SENEX MANIBVS] oraturi manus lauabant. prætereà Heſiodus vetat illotis manibus Ioui manè libare: quoniam (inquit ille) non audiunt, ſed reſpuunt preces. μηδέποτ' ἐξ ἠοῦς Διὶ λείβειν αἴθοπα οἶνον χερσὶν ἀνίπτοισι, μηδ' ἄλλοις ἀθανάτοισι. Οὐ γὰρ τοίγε κλύουσιν ἀποπτύουσι δέ τ' ἀράς.

ET VNVM QVIDDAM M. AD.] ad illa ſuperiora hoc addebat, quod ſequitur. addebat ad facta hæc verba. quibus Deos orabat, vt ſolus à morte vindicaretur. quid poteſt autem mortalis à Diis petere maius, quàm immortalitatem? Quidam libri manu ſcripti habent, *& vnum, Quid tam magnum: addens: vnum me, &c.* quæ ſcriptura ſi cui probabitur, videtur hæc eius eſſe ſententia. & orabat deos his verbis, vnum me, me (inquam) vnum, morti ſurripite, id eſt, à morte vindicate. quid tam magnum eſt, quàm immortalitatem cõſequi? vel ſic diſtingue: quid tam magnum? id eſt, quid? eſtne hoc tam magnum à diis immortalitatem conſequi, cùm dij omnia poſſint? *Diis etenim facile eſt, &c.*

158

VNVM ME SVRPITE MORTI] me vnum ab inferis & Orco vindicate. me vnum immor-
talitate donate: vel me vnum alijs omnibus superstitem esse iubete. his verbis superstitiosum
desēribi putabat Simeo Bosius, quia quemadmodum parentes, qui totos dies deos orabāt, vt si-
bi filij essent superstites, iccircò superstitiosi dicti sunt: ita hic, qui se vnum omnibus superstitem
esse exoptat, superstitiosus est appellandus, à quo dissentio. *surpite* autem dictum pro *surripite*,
id est, subducite, eripite.

DIIS ETENIM FACILE EST] ex his intelligimus, hunc libertinum superstitiosum fuisse.
Sed non videtur mihi omittendum, aut dissimulandum, quod quidam vir doctus mihi dixit ali-
quando in sermone: hūc libertinum non eò poni ab Horatio, vt nobis superstitiosi exemplum
suppeditet: sed potiùs vt hominis nimium mortem extimescentis. mouebatur autem verbis il-
lis, *Vnum me surpite morti.* Iam ne hoc quidem dubium est, quin mortem supra modum hor-
rere, vitiosum, & vituperabile sit. ego nihil pronuntio, & suum cuique liberum iudicium re-
linquo.

SANVS VTRISQVE AVR. A. O. M.] sanus toto corpore quidē ille, sed mente non item.

MENTEM, NISI LITIGIOSVS, EXCIP. D.] id est, mentem autem dominus in venden-
do exciperet, id est, excepisset, nisi litigare vellet, vel nisi liteis amaret. Vt hic locus autem pla-
nius intelligatur, sciendum est, venditorem mancipij, qui in vendendo, serui vitia, quæ scire de-
buit, & quæ non sunt in promtu, tacuit, præstare edicto ædilium: videlicet, si non sit sanus siue
corpore, siue animo, si fugitiuus, si fur. qua de re vide annot. ad illum locum, *In scalis latuit me-
tuunt pend. hab.* epist. 11. lib. 2. sed quæret aliquis, qui poterat hic à domino venire, aut omninò
dominum habuisse, cùm esset libertinus, vt hic dicitur? nam libertini numquam seruierant ser-
uitutem, quippe qui essent liberti filij. (loquor autem ex eorum sentētia, qui volunt inter liber-
tos, & libertinos discrimen fuisse.) Puto respōderi posse, aut libertinum pro liberto hîc esse po-
situm: itaque cùm seruus esset venditus: ab emtore, cui venditor in lege mancipij receperat, esse
sanum corpore, & furtis, noxiísque solutum, fuisse manumissum. aut Horatium, siue potius Da-
masippum non dicere, hunc libertinum aliquando fuisse à domino venditum: sed hoc tantum,
si hic libertinus, seruus esset, & à domino suo venderetur, dominum fuisse in vendendo, men-
tem excepturum, id est, hoc serui vitium emtori dicturum ac pronuntiaturum, videlicet non
esse sanæ mentis: nisi ab emtore redhibitoriæ actionis periculum sibi impendere vellet. Itaque
significat Damasippus superstitiosos non esse sanos animo: quod verum est. De superstitione,
quam δεισιδαιμονίαν, id est, timorem deorum, appellant Græci, scripsit libellum vtilissimum
Plutarchus.

HOC QVOQVE VVLGVS] nempe superstitiosos, vt omnes ferè intelligunt: vel, vt quidam,
mortem nimiùm extimescenteis.

FAECVNDA IN GENTE MENENI] credibile est hunc Menenium fuisse ætate Horatij
quendam mēte captum omnibus notum. Alij quia Dionys. Halicarnasseus scribit lib. 9. in gen-
te Menenia fuisse consulem quendam Menenium non satis sanæ mentis, iccircò per Menenios
stultos significari putant alij stultos, Menenios dictos, vel à verbo Grēco μέμηνα, id est, insanio:
vel à nomine ἀφήνιος, id est, iræ impotens. & iracundia elatus, vel à ἀφήνιος, id est, frenis & ha-
benis parens, vt quadrupes. Ego existimaui aliquando per gentem Meneniam, stultos ideò si-
gnificari, quia quemadmodum gens Menenia, fuit fæcunda Romæ, & multarum familiarum,
ita stultorum maxima est multitudo, &, vt vulgò dicimus, numerus infinitus. Sed siue hoc, siue
illud, aut illud probemus, hoc dicit Horatius: hoc quoque vulgus. i. superstitiosos ponit Chry-
sippus in numero stultorum, qui numerus est multiplex, atque adeò infinitus.

IVPITER INGENTEIS] alterum exemplum superstitionis.

FRIGIDA] aptissimum epithetum. nam hæc febris ab atra bili oritur, quæ frigida est. Febris
autem quartanæ depellendæ rationem miram, & paucis fortasse inauditam, quam cùm in Ita-
lia essem, à quodam Vmbro accepi, hîc referre volo. Sumatur totum id lotium, quod æger fe-
bre vigente, seu παροξυσμοῦ tempore semel effuderit. hoc lotio in locum aquæ, tantum farinæ,
quantum satis fit ad exiguum panem conficiendum, temperetur: subigatur, ac pinsatur: panís-
que fiat, & coquatur: coctus & refrigeratus cani masculo, esurienti, si æger sit mas: fœminæ, si
fœmina sit, præbeatur: ídque ter fiat. hoc facto æger conualescet, canis febri quartana corri-
pietur.

ILLO MANÈ DIE, QVO] id est, die Iouis, Iupiter enim non alio die, quàm suo, ieiunium
indicit. Est autem loquendi genus poëticum: pro eo. quod est, illo die, quo Consules, aut alij ma-
gistratus ieiunium in honorem Iouis indicūt. T. Liuius lib. 36. *Eorum prodigiorum causa libros
Sibyllinos ex S. C. decemuiri cùm adissent, renuntiarunt ieiunium instituendum Cereri esse: &
id quinto quoque anno seruandum.*

CASVS, MEDICVSVE LEV.] id est, siue casus aliquis, siue medicus hunc puerum morbo leuarit, ac liberarit. in cod. Iann. Torn. & vno Vatic. legitur *casus, medicúsq;* non probo.

EX PRAECIPITI] ex periculoso & ancipiti morbo: quamuis Cornel. Celsus scribat, quartanam neminem iugulare.

MATER DELIRA NEC.] mater stulta puerum existimans Iouis beneficio conualuisse, atque icciréo se voti relligione obstrictam esse: vt se voto exsoluat, ac liberet, eum in Tiberi nudum statuet, ac necabit. in Tiberi autem nudum statuet, vt puer aqua prætereunte ablutus, & viuo flumine perfusus, & ita purus, ad sacra accedat. Virg. Æneid. 2. *Me bello è tanto degressum, & cæde recenti Attrectare nefas, donec me flumine viuo Abluero.*

QVÓNE MALO MENTEM CONC.] quo malo commota, & concitata mente? respondet, *timore deorum.* vim nominis Græci expressit, δεισιδαιμονίας. nam, quam superstitionem appellant Latini, eam δεισιδαιμονίαν nominant Græci. quam illi pietatem, eam hi εὐσέβειαν. sed nos Galli pietatem, δεισιδαιμονίαν, id est, timorem numinis diuini appellamus, *crainte de Dieu.* Iudæos fortasse secuti. Iam illud, *concussa mentem,* hellenismus est, qualia sunt illa *suspensi loculos, crineis religata.* Virg. Æn. 1. *Os, humerósq; Deo similis,* & sexcenta alia. nonnulli hæc verba, *Quóne malo,* ita explicant, *Quónam malo.* alij putant illud *ne* abundare, & à veteribus ornatus causa nominibus adiici solitum esse, vt sat. 10. lib. 1. *O seri studiorum, quine putetis Difficile, & mirum, &c.* alij seruire interrogationi, vt hic, & infr. ead. sat. *Quantane?*

HAEC MIHI STERTINIVS SAPIENT. OCT.] septem dumtaxat numerantur totius Græciæ sapientes nobiliores, & clariores. Horatius sub persona Damasippi, Stertinium irridés, quasi magnam, ob sapientiam, laudem meruerit, octauum ei in sapientibus locum tribuit.

DIXERIT INSANVM QVI ME, TOT. AVD.] vetus dictum, & Terentianum in Andr. *Si mihi pergit ea, quæ volt, dicere, ea, quæ non volt, audiet.* Sed superior Terentio Sophocles, hanc sententiam sic expresserat in Aiace, Ἐγὼ γὰρ ἀνδρὶ συγγνώμην ἔχω Κλύοντι φλαῦρα, συμβαλεῖν ἔπη κακά. id est, ego enim ei ignosco, qui cùm mala audierit, mala regerat. Homerus autem omnium antiquissimus sic, ἰλ. υ. Ὁπποῖόν κ' εἴπῃσθα ἔπος, τοῖόν κ' ἐπακούσαις. id est, Quale verbum mihi dixeris, tale & audies. & Hesiod. Εἰ δὲ κακὸν τ' εἴποις, τάχα κ' αὐτὸς μεῖζον ἀκούσαις. id est, Si autem malè dixeris, citò & tu ipse peius audieris.

ATQVE RESP. IGNOTO, &c.] id est, audiet sua peccata: vel discet sua peccata, quæ in posteriore mantica condi solent, respiceret. Æsopus dicebat duas vnumquemque nostrûm manticas ferre, alteram à tergo, alteram à fronte: atque in ea quidem, quæ ante nos est, aliena peccata reponere: in posteriore, nostra. Hæc sic leguntur Græcè apud Stobæum, Αἴσωπος ἔφη δύο πήρας ἕκαστον ἡμῶν φέρειν, τὴν μὲν ἔμπροσθεν, τὴν δ' ὄπισθεν· καὶ εἰς μὲν τὴν ἔμπροσθεν ἀποτίθεσθαι τὰ τῶν ἄλλων ἁμαρτήματα, εἰς δὲ τὴν ὄπισθεν τὰ ἑαυτοῦ. διὸ οὐδὲ καθορῶμεν αὐτά. Catull. ad Varum, *Sed non videmus, manticæ quod in tergo est.*

STOICE POST DAMN. SIC] Stoice (inquit Horatius) sic tibi post damnum quæstuosa eueniat mercatura. *sic*, est benè precantis, vt annotauimus sup. ad Od. 3. lib. 1.

QVA ME STVLTITIA] sic omnes quidem habent, quos vidi, libri. Sed iis inuitis legẽdum censeo, *Quam me stultitiam,* &c. sic loquitur sup. ead. sat. *huic ego vulgum Errori similem cunctum insanire docebo.*

QVID? CAPVT ABSC.] quid? (inquit Damasippus) existimásne te continuò sanum esse, si tibi videris sanus? Agaue, quæ Pentheum filium discerpsit, eíque caput præcidit, sibíne tum furiosa videbatur? minimè verò. sic tu tibi videris sanus, cùm sis tamen insanus, ac furiosus.

NATI INFELICIS] Penthei, quem diripuerunt, ac dilacerarunt mulieres Thebanæ bacchantes (in quibus erat & Agaue mater) propterea quòd ille ex arbore, vel (vt alij volunt) ex edito saxo, eas sacrificanteis prospectare ausus erat. Quod autem ait hic Horatius matrem Agauen caput eius abscissum tulisse, id confirmat Theocrit. εἰδ. λγ. quod inscribitur Λῆναι, ἢ βάκχαι. Μάτηρ μὲν κεφαλὰν μυκήσατο παιδὸς ἑλοῖσα, Ὅσσον περ τοκάδος τελέθει μύκημα λεαίνης. Ἰνὼ δ' ἐξέρρηξε σὺν ὠμοπλάτᾳ μέγαν ὦμον Λὰξ ἐπὶ γαστέρα βᾶσα, καὶ Αὐτονόας ῥυθμὸς ωὑτός, Αἱ δ' ἄλλαι τὰ περισσὰ κρεανομέοντο γυναῖκες, Ἐς Θήβας δ' ἀφίκοντο πεφυρμέναι αἵματι πᾶσαι, Ἐξ ὄρεος πένθημα, καὶ οὐ Πενθῆα φέροισαι. cetera petat lector ex ipso Theocr. atq; adeò totum eidyllion legat, quòd si faciet, non mediocrem voluptatem ex lectione capiet, sed tamen superiores illos Græcos versus totidem Latinis interpretabor. *Correpto nati capite ingentem edit Agaue Rugitum, grauida quantus solet esse leana. Ino autem magni ossa humeri candentia frangit, Calcibus in ventrem insultans, quam deinde secuta est Autonoa: ast aliæ matres depascere carnis Relliquias, Thebasq; ire omnes ore cruento, Ex illo luctum, non Penthea monte ferentes.*

ÆDIFICAS] ædificas sumtuosè, insolenter, magnificè.

LONGOS IMIT.] allegoria est: diuites, & opulẽtos, & potẽteis viros imitaris, cùm sis tenuis,

& obscuro loco natus. Erat autem Horatius parua quidem corporis statura, sed non ita humili tamen, vt ad bipedalem magnitudinem non perueniret, quod hic dicit per breuitatem igitur staturæ tenuitatem, & angustias rei familiaris significat, si conferantur cum opibus Mæcenatis & aliorum principum ciuitatis.

TVRBONIS] gladiatoris: quem aiunt breui corporis statura fuisse, eundémque animosum, & pugnacem.

SPIRITVM] φρόνημα. spiritus numero multitudinis dicere solet M. Tullius.

QVI RIDICVLVS MINVS ILLO?] vel subintellige *es*, hoc modo, & tu idem, Turbonis spiritum & incessum corpore maiorem rides. qui minùs illo ridiculus es? vel potiùs coniüge cum verbo *rides*, hoc modo, & tu idem rides Turbonis corpore maiorem spiritum & incessum: qui minus ridiculus, illo rides? *minus ridiculus*, *es* subintell. testificor tamen me in codic. Nicot. & meo reperisse *es*.

VERVM EST] æquum est, par est, rectum est: vt epist. ad Mæcen. 2. lib. 1. *Metiri se quemque suo modulo, ac pede verum est*. sic suprà ead. satyr. *Dij te Damasippe Deæq́; Verum ob consilium donent tonsore*. M. Tull. orat. pro Murena, *Negat verum esse allici beneuolentiam cibo*. Idem ad Att. lib. 2. *Quid verius quàm in iudicium venire, qui ob rem iudicandam, pecuniam acceperit?* T. Liuius lib. 32. *Ceterum & sociorum audiri postulata verum esse*. Virgil. libr. 12. Æn. *me verius vnum Pro vobis fœdus luere, & decernere ferro*. Terent. Andr. *Idne verum est? immò id genus hominum est pessimum*. Homer. Ἰλιάδ. μ. ἀλλ' ἔχον ὥστε τάλαντα γυνὴ χερνῆτις ἀληθής. Ἥτε σταθμὸν ἔχουσα καὶ εἴριον ἀμφὶς ἀνέλκει: id est, sed ita erant, seu ita se habebant, vt mulier manu victũ quærens, libram suspendit, seu sustollit. horum igitur verborum hæc sententia est: an si Mæcenas ædificat, te quoque ædificare, & cum eo certare par est, qui tanto ei dissimilis, & tanto eo inferior es, si cum eo certes?

ABSENTIS RANAE PVLLIS] ranæ exemplo, quæ sese inflando vituli magnitudinem imitari, atque assequi conabatur, deterret nos, ne potentiorum, ac superiorum cultum, magnificentiam, & splendorem æmulemur.

DENARRAT] *de* auget vim verbi: vt supr. *defluxit, delinigat*. & apud Terent. *deamare, deuerberare*. Sic Plaut. Trucul. *numquam Ædepol mihi quicquam homo mortalis posthac suarum rerum creduit, Ni ego vostra hero amara facta denarro aucra*.

COGNATOS] συγγενεῖς, fratres. quod tamen videtur ἄκυρον. dic igitur, vt Porphyrio, secum natos, congeneratos.

QVANTANE?] rogabat tantáne esset, quanta ipsa esset. quidam legunt *Tantáne*. quæ scriptura longè expeditior esset. eam tamen nullis in libris reperi. alij *Quantane* dictum volunt, pro *quantanam*, vt & sup. *Quóne malo mentem concussa?* id est, quonam malo, quemadmodum illi explicant. alij *ne* abundare, aut ornatus causa positum dicunt: quod probabilius est.

NVM TANDEM SE INFLANS, &c.] aliquot libri manuscript. habent, *num tandem sufflans, &c.*

SIC] δεικτικῶς, vt Od. 11. libr. 2. *Cur non sub alta vel platano? vel hac Pinu iacentes sic temere, &c.*

MAIOR DIMIDIO] respondet pullus.

NVM TANTO?] subaudi, maior est? ait mater.

NON, SI TE RVPERIS] non, si disrumparis, διαῤῥήγνυσθαι dicunt Græci. Demosth. orat. περὶ στεφάν. ἐπειδὴ ἐξέπεσεν ἐκ τῆς Εὐβοίας ὁ Φίλιππος ἐξηλάθη, τοῖς μὲν ὅπλοις ὑφ' ὑμῶν, τῇ δὲ πολιτείᾳ & τοῖς ψηφίσμασι, κἂν διαῤῥαγῶσί τινες τούτων, ὑπ' ἐμοῦ id est, posteaquam igitur eiectus ex Eubœa Philippus, armis quidem à vobis: consilio autẽ reip. administrandæ, & decretis, (etiam si quosdam istorum disruptum iri videam) à me &c. Virg. in Melibœo, *inuidia rumpantur vt ilia Codro*. Propius autem ad hunc locum accedit exemplum illud ex epist. ad Mæcenat. 3. libr. 1. *Rupit Hiarbitam Timagenis æmula lingua*. Martialis, *Rumpitur inuidia quidam carissime Iuli, &c.* Sed idem Martialis lib. 10. hanc eandem de boue & rana fabulam ad stultam cuiusdam Otacilij imitationem, ita vt Horatius, facetissimè accommodauit hoc epigrammate. *Ad lapidem Torquatus habet prætoria quartum: Ad quartum breue rus emit Otacilius. Torquatus nitidas vario de marmore thermas Exstruxit: cucumam fecit Otacilius. Disposuit daphnona suo Torquatus in agro: Castaneas centum seuit Otacilius. Consul Torquatus vicus fuit ille magister: Nec minor in tanto visus honore sibi. Grãdis vt exiguam bos ranam ruperat olim: Sic (puto) Torquatus rumpet Otacilium*.

OLEVM ADDE CAMINO] oleum camino addere, est malum alio malo cumulare, atque augere: aut malo satis graui per se, materiam, ac pabulum præbere. Notat hîc Porphyr. vsus est vulgari prouerbio, *oleum in incendium*. significat itaque Damasippus, Horatium suapte natu-

natura insanire: & ad eius naturalem insaniam poëmata accedere, tanquam pabula, quibus illa amplificetur, & maior fiat.

QVAE SI QVIS SANVS FECIT, S. F.] si quis vmquam sanus fecit versus, tu quoque sanus facis versus: sed nemo sanus fecit vmquam versus: nemo enim poëta sanus: Ergo, &c. alij sic. demus, aliquem sanum poëtam reperiri: non continuò tu quoq; sanus es, cùm versus facis. non continuò sequitur, si quis sanus aliquando versus fecit. te quoq; sanum versus facere. & hoc sensu hæc legenda sunt interrogando: sed non est reticendum, in sex libris manuscriptis ita legi, *Quæ si quis sanus facit, & sanus facies tu.*

NON DICO HORREND. RAB.] prætermitto iracundiam tuam, cum rabie comparādam. sic M. Tull. lib. 4. Tuscul. quæst. *definitione fortitudinis aperta, quis est, qui aut bellatori, aut imperatori, aut oratori quærat aliquid neque eos existimet sine rabie quicquam fortiter facere posse?* ibidem. *atque hi collocuti inter se, priusquam manum consererent, leniter & quietè, nihil, ne in ipsa quidem pugna iracundè rabioséve fecerunt.* Quidam libri veteres habent, *Non dicam.* 154

IAM DESINE] verba Horatij sua vitia à Damasippo inuitè audientis, hoc modo. Desine Damasippe in me tot maledicta congerere, aut tot mea vitia enumerare.

CVLTVM MAIOREM CENSV] continuans orationem Damasippus, omitto (inquit) cultum maiorem censu. significat autē his verbis, Horatium sumtuosiùs & viuere, & vestiri, quàm census eius ferat. Non dubium est autem, quin Hor. dum sibi parum parcit, aliorum vitia vrbanè notet, atque insectetur. huc pertinet illud epist. 17. lib. 1. *Gloria quem supra vires, & vestit, & vnguit, &c.*

TENEAS DAMASIPPE TVIS TE.] id est, tuis te vitiis contineto: aliena autem ne tangito. satis multa habes vitia: noli esse in alienis exquirēdis, & aperiendis curiosus. habes domi, quod agas.

MILLE PVELLARVM] Hæc quoque sunt Damasippi Horatio libidinem, & insanos amores obiicientis. nam repetendum est ἀπὸ κοινοῦ non dico.

O MAIOR TAND. PARC. INSANE] tertiò Horatius iubet Damasippum finem facere sui obiurgandi ac reprehendendi, hoc modo: ô Damasippe, quæso desinas tandem tu, qui me insanior es, mihi minùs insano maledicere: parciùs me obiurgato, cùm tu sis me vitiosior, stultior, atque insanior. tale ferè est illud ex saty. 3. lib. 1. *quid tu? Nullane habes vitia? immò alia, & fortasse minora.*

ARGVMENTVM SATYR. IV.

Catium Epicureum inducit quædam artis culinariæ præcepta tradentem. Sub huius Catij persona sectam illam irridet, vt quæ in huiusmodi rerum cognitione, tanquam maximi facienda, valde sibi placeret, & lautæ mensæ honorem affectaret. Interim tamen pleraque à vera culinariæ artis scientia aliena hic ei tribuere existimatur, vt illos eam quoque falsò sibi arrogare ostendat.

*VNde, & quò Catius? non est mihi *tempus, *auenti*
Ponere signa nouis præceptis: qualia vincant
*Pythagoran, * Anytique reum, doctúmque Platona.*
Peccatum fateor, cùm te sic tempore læuo
Interpellarim: sed des veniam bonus, oro.
*Quòd si * interciderit tibi nunc aliquid, repetes mox:*
** Siue est natura hoc, siue artis, mirus vtroque.*
Quin id erat curæ, quo pacto cuncta tenerem.
*Vt pote res * tenues, tenui sermone peractas.*
Ede hominis nomen: simul & Romanus, an hospes.
Ipsa memor præcepta canam: celabitur auctor.
Longa quibus facies ouis erit, illa memento,
Vt succi melioris, & vt magis alba rotundis

Ponere.namque marem cohibent callosa vitellum.
Cole suburbano qui siccis creuit in agris,
Dulcior.irriguo nihil est elutius horto.*
Si vespertinus subitò te oppresserit hospes:
Ne gallina malum responset dura palato,
Doctus eris viuam misto mersare Falerno.
Hoc teneram faciet.pratensibus optima fungis
Natura est:aliis malè creditur.ille salubres
Æstates peraget.qui nigris prandia moris*
Finiet,ante grauem quæ legerit arbore solem.
Aufidius forti miscebat mella Falerno:
Mendose:quoniam vacuis committere venis
Nil,nisi lene,decet.leni præcordia mulso
Prolueris melius.si dura morabitur aluus:
Mitulus,& viles pellent obstantia conchæ,
Et lapathi breuis herba,sed albo non sine Coo.*
Lubrica nascentes implent conchylia lunæ.
Sed non omne mare est generosa fertile testæ.*
Murice Baiano melior Lucrina Peloris.
Ostrea Circæis,Miseno oriuntur echini.
Pectinibus patulis iactat se molle Tarentum.
Nec sibi cenarum quiuis temerè arroget artem,
155 *Non prius exacta tenui ratione saporum.*
Nec satis est cara pisceis auerrere mensa,*
Ignarum quibus est ius aptius,& quibus assis
Languidus in cubitum iam se conuiua reponet.*
Vmber,& iligna nutritus glande rotundas
Curuat aper lanceis carnem vitantis inertem.*
Nam Laurens malus est, vluis,& arundine pinguis.
Vinea summittit capreas non semper eduleis.*
Fecundi lèporis sapiens sectabitur armos.*
Piscibus,atq; auibus quæ natura,& foret ætas,
Ante meum nulli patuit quæsita palatum.
**Sunt,quorum ingenium noua tantùm crustula promit.*
Nequaquam satis in re vna consumere curam:
Vt si quis solum hoc,maláne sint vina,laboret,
Quali perfundat pisceis securus oliuo.
Massica si cælo supponas vina sereno:
Nocturna,si quid crassi est,tenuabitur aura:
Et decedet odor neruis inimicus:at illa
Integrum perdunt lino vitiata saporem.*
Surrentina vafer qui miscet fæce Falerna
Vina, columbino limum benè colligit ouo:*
Quatinus ima petit, voluens aliena vitellus.*
Tostis marcentem squillis recreabis,& Afra
Potorem cochlea.nam lactuca innatat acri
Post vinum stomacho:perna magis,ac magis hillis

Flagi-

Flagitat in morsus refici. quin omnia malit,
Quæcumque immundis feruent allata popinis.
Est operæ pretium duplicis pernoscere iuris
Naturam. simplex e dulci constat oliuo:
Quod pingui miscere mero, muriáque decebit:
Non alia quam, quâ Byzantia putruit orca.*
Hoc vbi confusum sectis inferbuit herbis:
Corycióque croco sparsum stetit: insuper addes
Pressa Venafranæ quod bacca remisit oliuæ.
Picenis cedunt pomis Tiburtia succo.
Nam facie præstant. Vennucula conuenit ollis.*
Rectius Albanam fumo duraueris vuam.
** Hanc ego cum malis, ego fæcem primus, & alec,*
Primus & inuenior piper album cum sale nigro
Incretum, puris circumposuisse catillis.
Immane est vitium dare millia terna macello:
Angustóque vagos pisceis vrgere catino.
Magna mouent stomacho fastidia, seu puer vnctis
Tractauit calicem manibus, dum furta ligurrit:*
Siue grauis veteri crateræ limus adhæsit.*
Vilibus in scopis, in mappis, in scobe* quantus*
Consistit sumtus? neglectis, flagitium ingens.
** Ten' lapides* varios lutulenta radere palma:*
Et Tyrias dare circum illota toralia vesteis,
Oblitum, quanto curam, sumtúmque minorem
Hæc habeant, tanto reprendi iustius illis,
Quæ, nisi diuitibus, nequeant contingere mensis?
Docte Cati per amicitiam, diuósque rogatus,
Ducere me auditum, perges quocumque, memento.
Nam quamuis referas memori mihi pectore cuncta: 135
Non tamen interpres tantumdem iuueris. adde
Vultum, habitúmque hominis: quem tu vidisse beatus
Non magni pendis, quia contigit: at mihi cura
Non mediocris inest, fonteis vt adire remotos,
Atque haurire queam vitæ præcepta beatæ.

VNDE, ET QVÒ] sic orditur Phædrum Plato. φίλε Φαῖδρε ποῖ δὴ, καὶ πόθεν; id est, care Phædre, quò, & vnde?

CATIVS] Catius philosophus Epicuréus Insuber: de quo M. Tull. epistol. ad Cassium lib. xv. *Nam, ne te fugiat, Catius Insuber Epicuréus, qui nuper est mortuus, quæ ille Gargettius, etiam antè Democritus εἴδωλα, hic spectra nominat* Idem eodem libro, eundem Catium, & Amafanium. [seu Amafinium,] *malos verborum interpretes* appellat. Hunc inducit Horatius apud se quærentem, & cogitantem quibus nominibus vtatur in interpretandis, & Latinè exprimendis Epicureis quibusdam præceptis, quæ ad artem culinariam, conuiuij apparatum, obsonia, condimenta, & similia pertinent. Itaque interroganti Horatio vnde veniat, quò eat, respondet, se esse occupatissimum in appellandis, & exprimendis iis, quæ dixi, præceptis.

NON EST MIHI TEMP.] non est mihi tempus vacuum: non sum vacuus, dum cupio litteris & memoriæ mandare noua quædam præcepta Pythagoréis, Socraticis, Platonicis potiora.

AVENTI PONERE SIGNA] cupienti imponere nomina nouis præceptis, numquam à quoquam traditis, eadémque litteris mandare. *signa* interpretor nomina, & vocabula rerum. nomina enim sunt rerum notæ, & σημεῖα, id est, signa, vt docet Aristoteles. Iccircò ea appellat

Horatius indicia epist. de arte poët. *si fortè necesse est Indiciis monstrare recentibus abdita rerum.* eodem pertinet illud in ead. epist. *licuit, semperque licebit Signatum præsente nota producere,* seu (vt alij legunt) *procudere nomen.* licet etiam interpretari *signa ponere,* litteris mandare. Nam etiam litteræ sunt notæ, & signa rerum. Vir quidam doctissimus, idémque amplo sacerdotio præditus dicebat, per signa significari imagines, quæ adhibebantur ab iis, qui artificialem memoriam colebant. quam sententiam quamuis non improbem (nam vt litteris, ita & imaginibus memoria adiuuatur, & conseruatur: præterea vtræque ad res significandas comparatæ sunt, quemadmodum & vocabula) tamen signorum appellatione mihi magis placet, voces, & nomina aut litteras, quàm imagines hoc loco intelligi, maximè cùm constet, hunc Catium nominibus, & vocabulis Latinis disciplinam Epicuream explicuisse, litterísque mandasse, vt suprà ex M. Tullio ostendimus. Adiuuat sententiam meam Arnobius: cuius hæc sunt verba lib. 4. *An numquid iamdudum sine nominibus dij erant: & postquam res nasci terrísque inesse cœperunt, his a rebus dignati sunt signis, atque appellationibus nuncupari?*

QVALIA VINCANT PYTH. ANYT.] id est, quæ talia sunt, vt Pythagoræ, Socratis, Platonis disciplinam vincant: vel simpliciter, cuiusmodi præcepta vincere possint, &c. in cod. Iann. scriptum erat *vincant:* itaque postea scriptum reperi in Nicotianis, & Clericano, & duobus aliis: in Russardinis duobus, & tribus aliis *vincent:* in vulg. *vincunt.* ego *vincent* non improbo. *vincant* tamen malo. Verumtamen iudicent docti.

ANYTÍQVE REVM] Socratem: cuius tres fuerunt accusatores, Melitus sycophanta, Anytus sophista, iratus Socrati quòd ab eo conuictus & reprehensus esset, Lycon Rhetor, & concionator popularis.

TEMPORE LAEVO] tempore inopportuno: intempestiuè. cuius contrar. *dextro tempore.* sat 1. huius lib.

INTERCIDERIT] è memoria interea effluxerit. hæc enim vis est huius verbi: quemadmodum interceptæ litteræ dicuntur, quæ interea dum afferuntur ad eum, ad quem datæ sunt, ab alio capiuntur.

REPETES MOX] vel memoria repetes, vel simpliciter retractabis, & recoles.

SIVE EST NAT. H. SIVE ART. M. V.] qui, siue memoria constet, siue arte, vtroq; mirum in modum excellis: vel ita: qui, siue hæc res, in qua tu occupatus es, sit naturæ, siue doctrinæ, in vtraque præstas.

QVIN ID ERAT CVRAE] immò (inquit Catius) hoc ipsum agebam, quemadmodum omnia memoriæ mandarem. Itaque non erit mihi molestum, neque alienum à meo instituto, & consilio, tibi illa narrare. sic enim faciliùs memoriæ infigam.

RES TENVEIS] res subtileis, tenuitérque limatas. & quæ sub aspectum non cadunt: tantùm cogitatione comprehenduntur. λεπτὰ νοήματα, τὰ μὴ πᾶσιν δῆλα.

TENVI SERM.] λεπτοῖς λόγοις. vnde λεπτολόγοι, qui res tenueis, & argutas, & minutas loquuntur: & λεπτολογεῖν, arguta minuta, & tenuia loqui.

157 LONGA QVIB. FAC. OVIS] Primùm, quid hac de re tradiderint probati scriptores, proponam: deinde sententiam Horatij (si id consequi potero) explicabo. Aristoteles igitur ita scribit lib. 6. de histor. animal. ἔστι δὲ τὰ μὲν μακρὰ, καὶ ὀξέα τῶν ᾠῶν, θήλεα· τὰ δὲ στρογγύλα, καὶ περιφερῆ ἔχοντα κατὰ τὸ ὀξὺ, ἄρρενα, id est, ea quidem oua, quę longa sunt, & acuta, fœminam excludunt: quæ autem rotunda, & obtusa ab ea parte, quæ acuta solet esse, marem. Plinius autem libr. 10. cap. 52. planè pugnantia tradit his verbis, *fœminam edunt, quæ rotundiora gignuntur: reliqua marem.* Columella lib. 9. cap 5. cum Plinio congruit his verbis, *Cùm volet quis quamplurimos mares excludi, longissima quæque, & acutissima oua subijciet, & rursus cùm fœminam, quàm rotundissima.* Veniamus nunc ad Hor. qui non videtur à Plinio, & Columella discrepare. hoc enim dicit, mea quidē sententia: oua, quibus longa est figura, seu forma, meliore sunt succo, & candidiora, quàm rotunda. ea igitur memento apponere potius, quàm rotunda. nam hæc, quæ dico, longa cùm sint veluti callo obducta, id est, dura, marem vitellum continent. at ea, quæ marem vitellū continent, iis meliora, & salubriora sunt, quæ fœmineum. quid videtur significare Plin. eodem loco. sic enim ille, *Quæ oblonga sunt oua, gratioris saporis putat Horat. Flaccus.* Immò fortasse hoc potius sentit Horatius, & cum Aristotele consentit: hoc modo, *namque marem cohib. call. vit.* oua enim callosa, id est, rotunda, vitellum marem cohibent: quæ autem talia sunt, minus salubria sunt, quàm fœminea, & longa: quia scilicet, nimis calida sunt.

PONERE.] id est, apponere: vt sat. 2. lib. 1. *positum sic tangere nolit.*

IRRIGVO] qui irrigari solet. sat. 1. huius lib. *Irriguúmque mero sub noctem corpus habento.*

COLE SVBVRB. QVI SICC. CR.] ordo verborum, & sententia hæc est: caulis, seu colis, qui creuit in agris siccis, id est, minimè irrigatis, dulcior est suburbano, vtpote qui creuit in hortis ir-

tis irriguis. quid ita? quia hortus suburbanus, qui crebrò irrigari solet, multùm deperdit de natu-ali soli bonitate. in quibusdam libris antiquis legitur *Cole:* quos secuti sumus. nam vulg. ferè habent omnes *Caule.*

SI VESPERTINVS SVBITO] id est, si vesperi te imparatum occupauerit: si improuiso ad- n-n- rit hosp-s. &c. *Vespertinus* dictum pro vesperi. nomen pro aduerbio, vt supra Od 1. epod. *Nec Vespertinus circumgemit Vrsus ouile.* & Virg. de lupo Georg. *nocturnus obambulat.*

NE GALLINA MALVM.] ne gallina dura malè responset palato, id est, aduersetur, & ob duritiem ingrata sit palato. tralatio est in verbo *responsandi.* responsant enim, qui ferociter & asperè alteri compellanti respondent epist. 1. lib. 1. *An qui fortuna te responsare superba Liberum & erectum, &c.* & sat. 7 huius lib. *Responsare cupidinibus, contemnere honores.*

DOCTVS ERIS VIVAM] licet & alia ratione quasuis carneis duras, reddere teneras, ad vescendum aptas, atque ad mandendum facileis. sume quodlibet lapathi genus. hanc herbam in ollam, in qua gallinam, seu quas alias carneis coquere cogitabis, imponito, hoc teneras faciet.

MISTO] aqua diluto. quidam legunt *mulso.* quam scripturam minus probo. verumtamen iudicet lector.

ALIIS MALÈ CRED.] id est, alij non sunt tuti: aliis non est tutum vesci. tralatio est in verbo *creditur.*

QVI NIG. PRAND. MORIS FIN.] non dicit Catius, cum salubreis æstates traducturum, qui, posteaquam se obsonio expleuerit, prandium moris claudet, ac terminabit: (mea quidem sententia) sed, qui nihil præter mora nigra, & matura manè ex arbore decerpta in prandio comedet. Nam perspicuè Galenus docet, mora esse principio apponenda.

ANTE GRAVEM SOLEM] quæ legerit antè quàm solis ardor ingrauescat: quod est manè.

AVFIDIVS FORTI MISC.] Aufidius (inquit) mulsum ex Falerno, quod est austerum, & ex melle conficiebat: mendosè: quia nihil nisi lene venis vacuis committendum est. austeritas autem illa vini Falerni etiam in mulso remanebat.

FORTI] austero. erat enim vinum Falernum austerius, vt scribit Athen. Itaque illam austeritatem veteres melle lenire, & mitigare, ex eóque mulsum melle addito conficere solebant. Verùm tamen non ita poterat ea austeritas minui, neque temperari, vt vini Falerni, seu mulsi ex eo confecti potus in primis poculis salubris esset, vt quidem ait Catius: Vel dic epithetũ *austerum* eò additum esse, quòd erat & alterum Falerni genus dulce, vt idem Athen. tradit.

MISCEBAT] eóque ita temperato, & mulso, quod ex eo vino, & melle constaret, vtebatur in primis poculis.

LENE] quod contrarium est austero: cuiusmodi est vnum genus Falerni, quantumuis melle temperetur.

LENI PRAEC. M.] leni mulso: cuiusmodi esse non poterat id, quod esset ex vino austero, & melle temperatum.

PROLVERIS] suprà sat. 5. lib. 1. *Multa prolutus vappa nauta, atque viator.*

MITVLVS] Apud Athen. lib. 3. si locus est emendatus, hoc nomen ita scribitur μύτλος. verba Athenæi sunt hæc, τὴν τελλίναν λεγομένην, ἴσως δηλοῖ ἣν Ῥωμαῖοι μύτλον ὀνομάζουσι, id est, fortasse tellinam quæ nominatur, significat, quam Romani mutlum appellant. ego autem locum esse mendosum arbitror, legendúmque apud Athenæum adiecto ἰῶτα μίτλος. vel potius translatis litteris μίτυλος. nam vtrumq; reperitur in libris calamo scriptis, & *mutilus*, & *mitulus:* quorum vtrum sit verum, non est facile, mihi quidem, pronuntiare. apud Martialem libr. 5. ita scribitur hoc nomen, mytulus: quod idem est, ac si *mutulus* scriptum sit. nam y, & u, idem valent. Versus 158 Martialis sunt hi, *Ostrea tu sumis stagno saturata Lucrino? Sumitur inciso mytulus ore mihi.* Sed ego hanc quoque scripturam vitiosam esse puto. Quidam mitulos arbitrantur eosdem esse, atque musculos: quos Græci μῦας appellãt: de quibus Aristoteles lib. 4. de histor. anim. & Athen. lib. 3. quos videtur satis refellere Athen. nam perspicuè τελλίνας ἀπὸ τῶν μυῶν, id est, mitulos à musculis distinguit his verbis, τῶν τελλινῶν λεπτότεραι μὲν εἰσὶν αἱ βασιλικαί, διαχωρητικαί τε, καὶ κοῦφαι· ἔτι δὲ καὶ τρόφιμοι. αἱ δὲ ποτάμιαι γλυκύτεραι· οἱ δὲ μύες μέσως εἰσὶ τρόφιμοι, διαχωρητικοί, οὐρητικοί, &c. id est, mitulorum tenuiores sunt quidem regij, & aluum mouent, & leues sunt, tum prætereà valdè alunt: fluuiales autem sunt dulciores: at musculi mediocriter alunt, mediocritérque aluum, & vrinam mouent. ex his igitur verbis Athenæi perspicuum est inter mitulos, & musculos aliquid interesse.

CONCHAE.] concharum nomen generale est, & quidem Græcum. κόγχαι autem videntur esse appellatæ παρὰ τὸ κεχηνέναι, quod est, hiare.

ET LAPATHI BREV. HERBA] lapathum rumicem vocant Latini: quem laudat Lucillius

apud M. Tull. lib. 2. de finibus, non quòd eius suauitas in ciborum deliciis locum habeat, quod quidam existimauit: sed quòd frugalitatem, & parsimoniam in victu luxuriæ præstabiliorem esse ducat. sic Hesiodus maluam laudat, & asphodelum, herbas parabileis, plebeias, & vileis, significans idem, quod Lucillius, tenuem, ac modicum victum sumtuosis, & opiparis diuitum cenis esse anteponendum. dictus autem lapathus ἀπὸ τοῦ λαπάζειν, quod est exinanire, vt suprà notauimus ad illum locum, *Aut herba lapathi prata amantis, &c.* Oda 2. epod. Addidit autem hîc epithetum *breuis*, per breuem lapathum, rumicem minorem significans, quem ὀξυλάπαθον vocant Græci.

LVBRICA NASC. IMPL. CONCH.] cur lubrica? an quia aluum leuant, molliunt, & lubricam redduntuan, vt alij volunt, quòd sunt intus læuia, & polita?

GENEROSAE TESTAE] conchyliorum generosorum: quæ sunt ὀστρακόδερμα, id est, vt scriptores Latini recentiores appellant, testacea.

LVCRINA PELORIS] peloris, ostrei genus chama maius, vt ait Eustathius. διὸ πελωρὶς λέγεται διὰ τὸ μέγεθος. iccircò (inquit) peloris propter magnitudinē appellatur. cum quo congruens Athen. lib. 3. ita scribit, πελωρίδες ὠνομάσθησαν παρὰ τὸ πελώριον. μείζων γάρ ἐστι χήμης καὶ παραλλάσσει ἡ πελωρίς. Pelorides nominatæ sunt à voce πελώριον, quod significat magnum, seu ingens. maior enim est chama peloris, & aliquanto ab ea differt magnitudine. Varro libr. 4. de lingua Lat. *in conchyliis* (inquit) *aliqua ex Græcis, vt peloris, ostrea, echinus.* Lucrinam autem intellige in lacu Lucrino captam.

MISENO ORIVNTVR ECHINI] de Echinis sic Athen. lib. 3. Echinos autem tum terrenos, tum marinos, aduersus eos, à quibus captantur, esse munitissimos, atque vndique septos spinas suas, tamquam vallum, opponenteis, testatur Ion Chius his verbis. At in terra quidem leonis arteis laudo, sed magis echini, quamuis miseras: qui cùm aliorum valentiorum in se impetū sentit, conuoluto spinoso vndique corpore, rotundus iaceat aduersus morsus, & tactus omnium animantium tutissimus. verba Græca retulimus ad Od. 4. epod. Echinorum autem marinorum cùm plura genera sint, scribit Aristoteles, vnum genus esse, quod in cibum apponi possit, ac debeat, illud videlicet, in quo insint ea, quæ oua magna nominantur. verba Aristot. sunt hæc libr. 4. ζώων ἱστορ. ἓν ἐχίνων γένος ἐδώδιμον. τοῦτο δ' ἐστὶν ἐν ᾧ τὰ καλούμενα ᾠὰ μεγάλα γίνεται, ἐδώδιμα. Misenus autem, seu Misenum potiùs, Baiarum portus est. Plin. lib. 3. cap. 5.

PECTINIBVS PATVLIS] Pectines pisceis, etiam κτένας appellant Græci. Athenæus lib. 3. τῶν κτενῶν ἁπαλώτεροι μέν εἰσιν οἱ λευκοί. ἄβρωμοι γάρ εἰσι καὶ εὐκοίλιοι. τῶν δὲ μελάνων, καὶ πυρρῶν οἱ μείζονες * εὐστομοι. κοινῶς δὲ πάντες, εὐστόμαχοι, εὔπεπτοι, εὐκοίλιοι λαμβανόμενοι μετὰ κυμίνου, καὶ πεπέρεως, id est, Pectinum ij quidem sunt tenuiores, qui albi sunt. salsuginem enim non olent. ex nigris autem & rufis, qui sunt maiores * gustatu sunt gratiores. Communiter verò stomacho sunt accommodati, faciles ad concoquendum, aluo vtiles, si sumantur cum cumino & pipere.

PATVLIS] cur pectines patulos dicat, ex Aristot. lib. 4. intelligere licet, vbi sic scribit: τῶν δὲ διθύρων τὰ μέν ἐστιν ἀναπτυκτά, οἷον οἱ κτένες, καὶ οἱ μύες, &c. i. eorum, quæ duabus testis continentur: alia sunt patula, vt pectines, & musculi, &c.

MOLLE TARENTVM] epist. 7. lib. 1. *imbelle Tarentum.*

NEC SIBI CENAR. QVIVIS] in codic. Raïn Card. & 1 Vatic. scriptum est, *quisque*: ex quo feceramus olim *quisquam*, quod quamuis valde probabile sit, malui tamen re diligentiùs considerata, sequi lectionem receptam, *quiuis*, præsertim multo plurium antiquorum codicum auctoritate confirmatam. Superiora illa pertinent ad præcepta de ferculis ante cenam: nunc de iis, quæ cenæ fercula dicuntur.

EXACTA] exquisita, explorata. Virg. Æneid 1. *sociisque exacta referre.* idem lib. 4. *tempus secum ipse, modumque exigit.*

CARA PISC. AVERR. MENSA] mensa, vbi exponuntur venales, vt vult Acron. non est satis (inquit Catius) pisceis è macello magna impensa coëmere, & quasi euerriculo ad te transferre, nisi scias, quibus piscibus quod ius cōueniat, & qui pisces assi, qui elixi, sint meliores. Qui-

159 dam putant per mensam caram, mensam diuitum significari, vt sit hic sensus, non est satis eos pisceis emere, qui diuitibus solis apponi solent, & pisceis diuitibus destinatos præripere pretio persoluto & ita ab eorum mensis auersos in tuam transferre. à quibus dissentio multis quidem de causis, sed eò maximè, quòd illi legunt, vt vulgò *auertere*, & ita eis necessariò legendum. Ego autem auctoritate complurium librorum manuscr. fretus *auerrere*. Itaque sic hunc locum explico, nec satis est pisceis caro pretio emtos è macello in tuam domum conuerrere: sed prætereà tenendū quibus piscibus ius conueniat, id est, qui pisces in patina iure mersi apponi debeant, & qui assati.

IGNARVM QVIBVS EST IVS] id est, ignarum qui pisces debeant cum iure in patina apponi:

poni:(patinarios appellat Plautus in Asinaria)& qui assi.

ET QVIBVS ASS. LANG. IN CVB. SESE C.] id est,& qui pisces assari ita sint conuiuis suaues,& grati futuri, vt illi etiam cibo, vinóque conferti,ac saturi, & pæne dicam, nauseantes, in eum tamen corporis situm sese de integro componant:quo situ esse solent conuiuæ tantisper dum cibum capiunt.qua de re tametsi sup.Od.27.lib.1.nonnihil dixerimus,ad illum locum, *Et cubito remanete presso*, tamen, vt hunc locum explicemus, pauca quædam præterea nobis dicenda sunt. Hoc igitur in primis sciendum est, inter prandendum & cenandum,non sedisse veteres illos Romanos,sed accubuisse. Accumbebant autem singulis in lectis terni,aut quaterni, hoc modo(nam eadem opera huius verbi vis aperietur)superiore parte corporis modicè inflexa,capite leuiter erecto,tergóq; aliquantum subleuato, nempe ceruicalibus, aut puluillis subiectis: reliqua parte corporis in lectos reclinata, & iacente, in cubito altero nitebantur: atque vtramque manum quidem ad epularum & poculorum vsum adhibebant, sed maximè dexteram. fingamus igitur treis lectos esse discubitorios, & in singulis quaternos conuiuas discumbere, & mensam rotundam mediam inter treis lectos esse collocatam:ita fient duodecim conuiuæ,ex vna mensa communi cibum capientes.iam singulorum lectorum conuiuæ, quos quaternos esse posuimus, hoc modo discumbebant, vt eius, qui summus accumberet, pedes ponè secundum porrigerentur,& secundi ponè tertium, & ita deinceps: rursus eius, qui secundus accumberet.occiput ad vmbilicum, aut pectus primi obuersum esset: & sic deinceps ceteri accubabant. Quandiu igitur vescebantur, & potabant,eo corporis situ manebant. vbi verò cibum capere vel desierant, vel intermiserant, tum dorsi spinam,quæ antea erat inflexa, & ad epulandum composita, reponebant,& caput in ceruical reclinabant.nonnumquam etiam sedentium instar erigebant. Itaque suprà Oda illa 27.lib.1.quam paullo antè commemorauimus, vnus è conuiuis sodaleis suos Lapitharum,ac Centaurorum in morem tumultuantes,atq; inter se decertare paranteis,corpore iam ad pugnam composito,& expedito,hortatur vt cubito presso remaneant,hoc est,vt se eo corporis situ contineant, quo esse, & bibere possent,non quo dimicare. Hæc igitur verba, *& quibus assis Lang.in cub.&c.* sic explico,(dicendum est enim sæpius)& qui pisces assi futuri sint conuiuis gratiores, quàm si essent patinarij,& elixi, eósq; quamuis iam cibo languidos, de integro ad epulandum inuitaturi. Quòd autem hic à Catio præcipitur de piscibus quibusdam assandis, Athenæus item lib.3.scribit pisceis quosdam esse,quos assari conueniat potiùs, quàm elixari.

VMB. ET ILIGNA NVT. GL.] aprum ex Vmbria,& glande iligna nutritum laudat:Laurentem improbat. hoc igitur dicit : qui carne pingui non delectatur, seu qui abhorret à carne pingui,suas patinas implendas curat frustis apri in Vmbria capti,& iligna glande pasti.

CVRVAT] implet, onerat.verbo curuandi pondus exprimere voluit.in quibusdam codicibus vulgatis impressum est, *Curuet*.cod.duo Vatic.& Iann.Faërn.Torn.habent *Curuat* sed parùm refert.

LAVRENS] in agro Laurenti captus,& in locis illis palustribus natus,ac nutritus. Laurentum Latij est oppidum,Ostiæ vicinum.

VLVIS] herbis maiusculis,quæ in paludibus nascuntur. Virgil.Georg.3. *Nec vescas salicum frondes,vluámque palustrem,Sed frumenta manu carpes sata.* Idem Æn.2. *Limosóque lacu per noctem obscurus in vlua Delitui.*

VINEA SVMM. CAPR.] locus in quo insunt vites, suppeditat capreas non semper ad edendum vtileis.neque verò dubitandum est,quin capreæ animalia sint intelligēda hoc loco. Virg. Georg.2 de vite. *Texendæ sæpes etiam,& pecus omne tenendum est: Præcipuè dum frons tenera, imprudénsque laborum, Cui super indignas hiemes, solémque potentem, Siluestres vri assiduè, capreæq; sequaces Illudunt,pascuntur oues,auidæq; iuuencæ.* Quod autem dicit,capreas à vineis summitti,id est,suppeditari, aut præberi, non est intelligendum eas ibi nasci, sed è siluis vicinis pabuli causa progressas,in vinetis capi.alij capreolos significari putant,qui sunt vitium cincinni intorti.

FAECVNDI LEP. SAP. SECT. AR.] sapiens,id est,cui palatum sapit fortasse magis,quàm cor. cuiusmodi homines in consuetudinem victus recipere nolebat M.Cato.qui Censorius dictus est,quod refert Plutarchus in eius vita his verbis, *Τὸν δὲ φιλήδονον ἐκεῖνον βουλόμενον αὐτῷ συνεῖναι, παραιτούμενος ἔφη μὴ δύνασθαι ζῆν μετ' ἀνθρώπου τῆς καρδίας τὴν ὑπερῴαν εὐαισθητοτέραν ἔχοντος.* id est, *voluptarium quendam, qui cum eo viuere volebat, recusans Cato, dixit se cum eo viuere non posse cui palatum magis, quàm cor sapiat.* quamquam M.Tull.libr.2.de finibus, negat se-qui, *vt, cui cor sapiat, ei non sapiat palatum.* significat autem, léporis armos reliquis partibus esse palato gratiores, & suauiores. Iam quamobrem léporem fæcundum appellet, ex Aristotelis,& Varronis, & Plinij lectione intelligere licet. Plinius sic lib.9.cap 55. *Lepus omnium præda* 160

nascens, solus præter dasypodem, superfetat, aliud educans, aliud in vtero pilis vestitum, aliud implume, aliud inchoatum gerens pariter.

PISCIBVS, ATQVE AVIBVS] ait se ita subtili esse palato, vt piscium, atq; auium naturam & ætatem solo gustatu cognitam habere possit: quod neminem à veteribus, quamuis ei rei operam dederit, consequi potuisse.

NVLLI PATVIT Q.] à nullo cognita fuit, quamuis quæsierit.

CRVSTVLA] placentas, & cetera pemmata ex farina, melle, oleo, lacte, seu caseo confecta. vcitur sat. 1. lib. 1. *dant crustula blandi Doctores, elementa velint vt discere prima.*

QVALI PERF. P. SECVRVS OL.] non admodum sollicitus, seu non curans, quo oleo pisceis condiat.

MASSICA SI CAELO] si vina Massica (inquit Catius) cælo sereno subiicias, & totam noctem sub cęlo puro & nitido maneant, si quid in eis crassi est, extenuabitur & liquescet aura nocturna. idem ferè tradit Athen. lib. 1. his verbis, *οἰνοποιητέον δὲ αὐτοὺς* (*τὸν Ἀλβανὸν καὶ τὸν Φαλέρνον, καὶ τὸν Ἀδριανὸν*) *πρὸ ἱκανοῦ χρόνου, καὶ εἰς ἀναπεπταμένον τόπον θετέον, εἰς τὸ διαπνευσάντων τὸ πολὺ τῆς δυνάμεως*, id est, facienda autem sunt ea vina (videlicet Albanum, Falernum, Adrianum) ante certum quoddam tempus, & in aperto loco, id est, sub dio ponenda, vt vis eorum multa exspirando minuatur. videtur tamen aliud hoc loco à Catio dici, nempe si quid insit crassi in vino Massico, aura nocturna extenuari. & odorem neruis aduersarium decedere. De vino Massico diximus ad Odam 1. lib. 1. ibi. *Est qui nec veteris pocula Massici, &c.* Quidam libri veteres habent *suppones*. quos sequor. alij *supponas*, iique pauciores.

AT ILLA INTEGRVM PERD.] at illa, videlicet Massica, colo lineo extenuata, saporem amittunt naturalem. existimabant autem veteres colo, seu sacco lineo, vina crassiora extenuari: quod declarat versus ille Mart. lib. 12. *Turbida sollicito transmittere Cæcuba sacco.* Lucr. libr. 2. *Et quamuis subitò per colum vina videmus Perfluere: at contrà tardum cunctatur oliuum.*

SVRRENTINA] vina Surrentina fuisse admodum laudata, declarant hi versus Martialis lib. 14. *Surrentina bibis? nec murrhina picta, nec aurum Sume: dabunt calices hæc tibi vina suos.* Totius autem huius loci hæc sententia est, Qui Surrentina vina cum Falerna fæce miscet, fortasse vt vinum Surrentinum ex fæce Falerna aliquid boni contrahat, & combibat, & hoc pacto melius & suauius fiat: vitello columbino in cadum coniecto fæcem collectam, atq; in vnum conductam, ab eo, quod liquidius est, secernit, & ita vinum turbidum, liquidũ & sincerum reddit: quoniam vitellus suapte natura in fundum décidens, quicquid est à liquido vino alienum, vnà secum trahit. Sic igitur fiet vt & sapor vini Falerni cum vino Surrentino commisceatur ac confundatur, & quicquid est turbidi, vi vitelli ab eo, quod est liquidum, secernatur, idque sine colo vinario. Atqui ego contrà didici ex iis, qui vina vendunt, sumenda esse sex aut septem ouorum albumina. (non vitellos) eáq; primùm in dolium coniicienda: deinde virga, aut bacillo vinum quod est in dolio, esse aliquamdiu agitandum: nihil præterea, nam post illam satis longam, verbi gratia, vnius horæ agitationem, fæcem, & quicquid est alienum, subsessurum.

QVATINVS] quoniam. vt sat. 3. lib. 1. *quatinus excidi penitus vitium iræ, Cetera item nequeũt stultis hærentia.* Lucr. lib 3. *Quatinus est vnum inter se, coniunctaq; res est.* annotatum alio loco.

ALIENA] aliena à natura vini, turbida.

TOSTIS] assis, aut frictis, à torrendo.

MARCENTEM] languentem, cibo, & potione confertum.

SQVILLIS] *καρίδας* nominant Græci. quarum Arist. lib. 4. de histor. anim. plura genera esse tradit; & refert in numerum *μαλακοστράκων*. i. eorum piscium, qui crusta molli teguntur, quos Gaza crustratos appellat. Paruas squillas scribit Athen. lib 3. reperiri in conchis patulis pinnarum custodes, vt & paruos cancros. & M. Tull. libr. 2. de natur. deor. *Pinna verò (sic enim Græcè dicitur) duabus grandibus patula conchis cum parua squilla quasi societatem coit comparandi cibi.* Idem eadem ferè lib. 3. de finib. Hunc admirabilem duorum piscium consensum, atque has operas mutuas pulchrè describit Oppian. lib. 2. *ἁλιευτ.* *Ὄστρακον αὖ βυθίης μὲν ἔχει πλάκας, ἐν δὲ οἱ ἰχθὺς Πίννη ναιετάει (κεκλημένος, ἦ μὲν ἄναλκις, Οὔτε τι μητίσασθαι ἐπίσταται), οὔτε τι ῥέξαι. Ἀλλ' ἄρα οἱ ξυνόν τε δόμον, ξυνήν τε καλύπτρην Καρκῖνος ἐνναίει, φέρβει δέ μιν, ἠδὲ φυλάσσει (Τῷ καὶ πιννοφύλαξ κικλήσκεται)*, &c. id est, testa autem profundas habet crustas. habitat autem in ea piscis, qui pinna appellatur: quæ est imbecilla, neque quicquam prouidere, aut facere potest. sed cancer communem cum eo domum, & commune tectum incolit, pascitque eam, & custodit. Quocirca pinnophylax, id est pinnæ custos appellatur.

RECREABIS] ad edendum aut potandum innouabis, ac redintegrabis.

COCHLEA] cochlearum genera omnia vno nomine appellat Aristor. lib. 4. hist. anim. *στρομβώδη*, id est, vt Gaza vertit, turbinata.

NAM LACTVCA INNATAT] occupatio est. poterat enim quispiam dicere, lactucam ad eandem rem valere. hoc autem per occupationem refellit, cum dicit, lactucam post epulas, & largiorem potum sumtas, stomacho innatare, neque subsidere: quæ res concoquendi vim debilitat, atque obtundit, quia ore ventriculi laxo & patente, calor innatus, qui ad cibi & vini concoctionem necessarius erat, non continetur, sed dissipatur, ac difflatur. Itaque nos quoque hodie lactucas in prima mensa apponimus, easque primas omnium gustare & esse consueuimus, siue crudas, siue coctas. huc pertinet Martialis distich. lib. 13. *Claudere quæ cenas lactuca solebat auorum Dic mihi cur nostras inchoat illa dapes?*

PERNA MAGIS, ET MAG. HILL.] hoc dicit, conuiua languens & nauseans, in morsus reficiendus est, id est, ad epulas deintegro excitandus perna, & hillis, id est, tenuissimis intestinis fartis, potiùs quàm lactuca. *hilla ab hilo, id est, à minimo dicta*, inquit Varro lib. 4 de lingua Lat. Festus autem *hillam diminutiuè dictam esse ab hira, quod est intestinum ieiunum.* Nonius porrò, *hillas, intestina veteres esse dixerunt. Vnde Bohilla oppidum in Italia, quod eò bos intestina vulnere trahens aduenerit.* Iam *in morsus* duæ sunt voces, non vna, vt quidam volunt, qui legunt *immorsus* pro eo, quod est, impransus: quod nomen non reperitur in tota lingua Latina. *in morsus* igitur idem valet, quod ad morsus. appellant autem Græci hanc (vt ita dicam) in morsus refectionem, atque instaurationem, ἀναστόμωσιν, id est, relaxationem. Athenæus lib. 4. ἐχρῶντο γὰρ οἱ παλαιοὶ καὶ τοῖς εἰς ἀναστόμωσιν βρώμασιν, ὥσπερ τὰς ἁλμάδας ἐλαίας, ἃς κολυμβάδας καλοῦσι, id est, vtebantur enim veteres etiam cibis ad irritandam ac redintegrandam edendi cupiditatem accommodatis, vt oleis sale conditis, quas natatrices, seu vrinatrices appellant. Idem paullo pòst, Ἤσθιον δὲ καὶ τέττιγας καὶ κέρκωπας ἀναστομώσεως χάριν. id est, comedebant autem & cicadas & cercopas aperiendæ aut redintegrandæ appetitionis cibi gratia. Idem paullo pòst ex Nicandro probat, ad eundem vsum rapas aceto, & sinapi maceratas adhiberi solitas. Nam ἀναστομοῦν idem ferè valet quod aperire, & laxare. Diphilus apud eundem Athen. eod. lib. τῶν πρεσβυτέρων γὰρ ὄντα τῶν ἡδυσμάτων ἀναστομοῖ τάχιστα τὰ αἰσθητήρια. τό, τε νωθρῶδες καὶ κατημβλυμμένον ἐκσείσαντα, χαρίεσθαι ποιοῦσιν ἡδέως φαγεῖν. id est, vetera enim hæc condimenta laxant celerrimè eas parteis, in quibus inest vis sentiendi: languorem, & quicquid est obtusum in appetitione, discutiunt, edendique cupiditatem, ac iucunditatem redintegrant. Euripides in Cyclope, εὐρείας φάρυγος, ὦ Κύκλωψ, ἀναστόμου τὸ χεῖλος. ὡς ἕτοιμά σοι ἑφθὰ καὶ ὀπτὰ, &c. id est, lati gutturis ô Cyclops: aperi labrum. nam en tibi parata sunt elixa & assata.

IN MORSVS REFICI.] sic dictum ab Horat. *in morsus refici*, vt à Virg. Æneid. 11. *reficitque ad prælia menteis.*

QVIN OMN. MAL. QVAEC. IMM.] immò (inquit) ne mireris, me dixisse superiora illa adhibenda esse ad excitandam edendi cupiditatem, tamquam saturis conuiuis gratiora, & optatiora, hoc dico amplius, illis placitura magis, quæcumque coquuntur in popinis, quæ solent esse immundæ, quàm escas optimas, ac lautissimas.

ALLATA] allata è popinis. quidam libri typis excusi habent *illata*, qua ex scriptura suspicatus sum aliquando legendum *illota*, omnes autem vet. partim *adlata*, partim *allata*: quos lequor.

EST OPT. PRET. DVPL. PERN. IVR.] duo proponit iuris genera: vnum simplex, quod ex solo oleo constat: alterum duplex, quod ex oleo, vino, muria, herbis concisis, croco, conflatum est.

QVOD PINGVI] his, quæ deinceps sequuntur iuris duplicis naturam describit. Sed quid sibi vult hoc, *pingui mero*? cur non dixit, *Simplex è pingui constat oliuo: Quod dulci miscere mero, &c.* Nam vt pingue, epithetum est oleo accommodatius, Virg. Æn. 6. *Pingue superque oleum fundens ardentibus extis*: Idem Daphnide, *Crateràsque duos statuam tibi pinguis oliui*: ita & dulce, vino Horat. Od. 12. lib. 3. *Neque dulci mala vino lauere.* Idem Od. 13. eod. lib. *Dulci digne mero.* quin pinguitudo in vino, vitium est. An hoc dicemus, ad hoc ius, quod duplex ab Horatio appellatur, componendum, vinum pingue esse aptius, quàm purum & liquidum, atque (vt ita dicam) siccum? dulce autem oliuum ab Hor. esse dictum, quod Lucr. appellat *inolens*, id est, ἄοσμον, siue odoris expers, cui opponitur tætrum, & graue, seu grauis & tætri odoris oleum: quemadmodum aqua dulcis à Latinis, ὕδωρ γλυκὺ à Græcis vocatur, aqua non amara, aut non salsa? an Simeoni Bosio, Lemouici assentiemur, qui sic legendum ex vno antiq. cod. existimat? *Quod pingue immiscere mero, muriaq; decebit*: id est, quod oleum pingue, decebit mero immiscere, & muriæ; vel, vt ille mauult, quod ius pingue. i. duplex. quamquam idē ait, in suo cod. esse dilucidè scriptum, *At pingue immiscere, &c.* atque ita *pingue* interpretatur, ius duplex: à quo dissentio.

NON ALIA, QVÀM QVÀ BYZ.] non qualibet muria, sed ea, quæ facta sit ex orca Byzantia. Quidam autem mendosè legunt *qua*. nam necessariò *quā* legendum est: & ita habent codices calamo scripti. *Byzantia orca* porrò sunt numeri singul. recti casus, hoc modo: non alia

codices calamo scripti. *Byzantia orca* porrò sunt numeri singul. recti casus, hoc modo: non alia muria ius illud miscere, id est, tẽperare decebit, quàm ea, qua, orca Byzantia, verbi causa, thynnus Byzantius putruit, hoc est, liquefactus est. laudabatur enim muria ex thynno Byzantió liquefacto: sed longè erat laudatissima ex scombris, quæ proprio nomine garum appellabatur. *Orca* (inquit Plin. lib. 9. cap. 6.) *infesta balenis bellua: & cuius imago nulla repræsentatione exprimi possit alia, quàm carnis immensa dentibus truculenta*.

CORYCIO] Cilicio. Corycus, Ciliciæ, seu Pamphiliæ mons est: à quo Corycæi speculatores, & exploratores appellati.

162 SPARSVM STETIT] *sparsum*, iunxit cum casu sexto, vt sat. vlt. huius lib. *Membra gruis sparsi sale multo*. & Od. 20. lib. 3. *Sparsum odoratis humerum capillis*. sic & verbum *spargo* Od 6. lib. 2. *Debita sparges lacryma fauillam Vatis amici*. stetit autem, id est, propemodum, concreuit.

INSVP. ADD. PRESSA VENAFR.] id est, adde præterea oleum Venafranum, oleum ex baca Venafrana expressum. Præstitisse ceteris oleum Venafranum declarat hoc disticho Martialis, *Hoc tibi Campani sudauit baca Venafri: Vnguentum quoties sumis, & istud olet*. Hor. sat. 8. huius libri. *His mistum ius est, oleo, quod prima Venafri Pressit cella*. & sup. Od. 6. lib. 2 laudãs agrum Tarentinum, *Vbi non Hymetto Mella decedunt, viridique certat Baca Venafro*.

PICENIS CEDVNT MALIS] ab hoc loco enumerantur secundæ mensæ fercula. secundas autem mensas etiam apud veteres fuisse alibi ostendimus.

VENNVCVLA] vua Vennucula meliùs in ollis conseruatur, quàm si ex ea fiat vua passa.

RECT. ALBAN. FVMO DVR.] vua Albana meliùs seruatur, & diutiùs permanet, si fumo duretur, & fiat vua passa. vide Plin. lib. 14. cap. 2.

HANC EGO] vuam Albanam. ordo verborum hic est, Ego primus inuenior circumposuisse puris catillis vuam Albanam, cũ malis: fæcem & alec, & piper album cum sale nigro incretum.

ALEC] genus est liquaminis ex piscium intestinis sale colliquefactis & tabefactis sit, etiam alec ex muriæ fæce. Nonius Marcell. in voce *alec* testem citat hunc dimidiatum versum, *ego fæcem primus, & halec*, siue *alec* infrà sat. 8. *siser, alec fæcula, coa*. quamquam Priscian. hunc versum proferens, ait esse genus piscis.

PRIMVS ET INVENIOR] sic habent omnes libri manuscripti, & ij, quos Romæ, & ij, quos in Gallia consului: quos secutus sum: quamquam Nonius Marcellus in voce *halec* videtur legisse *inueni* vt est in vulgatis. sic enim ille. *halec genere neutro*. Plautus Aulul. *Qui mihi alera cinda ponunt, halec danunt*. Hor. lib. 2 serm. *ego fæcem primus & halec Inuẽni*. Sed Carisius Sosipater videtur velle scribi *allex* lib. 1. instit. grammat. Sic enim ille, *hoc allex, ἄλμῃ ἰχθὺς τεταριχευμένος*, id est, allex piscis sale maceratus & conditus.

ET PIP. ALB.] piper aliud est album, aliud nigrum: quorum nigrum candido suauius esse tradit Dioscorid. lib 2. cap. 189.

INCRETVM] incerniculo purgatum. est autem incerniculum cribri genus, ab incernendo nominatum.

CIRCVMPOSVISSE] id est, singulis conuiuis apposuisse, vt singuli conuiuæ singulos haberent catillos sibi appositos: vel circum catillos posuisse, vt alij malunt. mihi magis illa altera explicatio placet. circumposuisse dixit fortasse propterea quòd mensæ erant rotundæ.

IMMANE EST VITIVM. &c.] reprehendit eos qui in obsoniis quidem coëmendis magnum faciunt sumtum: in supellectili autem comparanda in patinis, lancibus, catinis, cantharis & similibus conquirendis, neque vllam curam adhibent, neque insumere quicquam volunt. magnum (inquit) vitium est, tria millia sestertiûm insumere in pisceis emendos: pisceis autem illos grandeis, & caros angustis patinis coërcere. par est enim, si grandes sint pisces, grandeis quoque patinas esse Nonnulli arbitrantur hîc sumtum dumtaxat reprehendi hoc modo, Indignum est facinus, sumtus ingenteis facere in coëmendos pisceis, vt in angustis patinis apponantur, & edantur, qui suapte natura liberè vagari solent. ego priorem explicationem huic antepono.

VRGERE] quasi in angustias redigere, & contrahere. quidam libri vet. habent *Vrguere*.

MAGNA MOVENT STOM. FAST.] nunc præcepta dat, quæ ad munditiam, nitorem, elegantiámque pertinent. magnam (inquit) nauseam mouent hæc. siue puer poculum, aut calicem tractauerit manibus vnctis, dum carnium frusta suffuratur, & ligurrit: siue crater limo sit oblitus. danda igitur opera est, vt pueri, ac ministri sint mundi, loti, politi, culti à sordibus, omníq; deformitate vacui, ad omnem munditiem & hilaritatem speciosam assuefacti, atque eruditi.

DVM FVRTA] libri aliquot veteres habent *dum frusta ligurrit*. quos malim sequi. *frusta* autem carnium & piscium intellige.

LIGVR-

LIGVRRIT.] sic habent omnes cod. manuscr. quo de verbo suprà ad sat. 3. lib. 1.

VETERI CRAT.] & tanto pretiosiori. nam pocula antiqui artificij laudabantur: vt priore satyra. *Quo vaser ille pedes lauisset Sisyphus aere.* & sat. 3 libr. 1. *catillum Euandri manibus tritum.* in aliis cod. est *cratere*, in aliis *crateri*, vtrumque est vsitatum.

VILIB. IN SCOP. IN MAPP. IN SC.] danda est opera, vt pauimentum sit mundum: vt conuiuatori mapparum mundarum copia suppetat, quæ distribuantur conuiuis ad manus vnctas tergendas: vt patinę, & cetera vasa scobe defricata sint, ac splendeant. quantulus enim sumtus inest in scopis, mappis, scobe? certè minimus. alij (in quibus est Turnebus) putant, scobem hîc commemorari ad lacunas pauimenti explendas, ex humore effuso natas, vt humor omnis scobe insperso exsiccetur: quod probabilius est. talem mũditiem, qualem hîc desiderat Catius, se studiosè adhibiturum in ea cena, ad quam Torquatum inuitat, pollicetur Horat. epist. 5. lib. 1. *Haec ego procurare & idoneus imperor, & non Inuitus, ne turpe toral, ne sordida mappa Corruget nareis: ne non & cantharus, & lanx Ostendant tibi te.*

TÉN' LAPID. VAR. LVTVL. R. P.] præcisa locutio est, vt illa Od. 8. epod. *Rogare longo putidam te saeculo, &c.* subintelligendum est enim verbum aliquod, *oportet? verum est? par est?* aut aliud simile. Tale est illud Virg. 1. Æneid. *méne incepto desistere victam?* lege quæ annotata sunt ad illum locum, *Rogare longo.* &c quibus adde illud ex Plauto Casina, princip. *Non mihi licere meam rem me solum, vt volo, Loqui, atque cogitare, sine te arbitro?* Sed, antè quàm huius loci sententiam explicemus, videndum est, quid significet per varios lapides, quid per palmam. Ego arbitror, per varios lapides significari pauimenta marmorea versicoloria. erãt enim quædam marmora varij coloris vt ex Plinio intelligere licet. palmam autem scopam ex palma accipio. Martialis lib. 14. *In pretio scopas testatur palma fuisse.* Itaque hæc erit horum verborum sententia, Téne vsqueadeò munditiam negligere, vt triclinium marmore pauimentatum, palma lutulenta verri patiaris? pauimenta autem solita esse fieri marmorea ex M. Tullio, & ex M. Catone cognoscere licet. M. Tull. lib. 2. de leg. *Equidem, qui nunc primùm huc venerim, satiari non queo, magnificasq; villas & pauimenta marmorea, & laqueata tecta contemno.* Idem paradox. vlt. *illi autem tecta in villis, & sola marmorea facienti, fructus ad sumtum exiguus est.* Cato in ea orat. quam habuit, ne quis consul bis fieret. *dicere possum quibus villa atque ædes ædificatæ, atque expolitæ maximo opere, citro atq; ebore, atque pauimentis Pœnicis stent.* Pauimenta autem Pœnica marmore Numidico constrata intelligenda sunt, vt docet Festus. Horat. supr. Od. 14. lib. 2. *& mero Tinget pauimẽtum superbum Pontificum potiore cenis.* vbi superbum nos Porphyrionem secuti, marmoreum explicauimus. quamquam idem Porph. alteram illius loci explicationem posuit, vt ibidem retulimus. Lucillius, *Quàm lepidè lexes compostæ? vt tesserulæ omnes Endo pauimento, atque emblemate vermiculato?* sic enim emendauit hos versus. quamquam licet etiam legere *emblemata vermiculata*, vt quidam malunt, pro *emblemate vermiculato.*

ET TYR. DARE CIRC. ILL. TOR.] locus est obscurus, & variè explicatus. Quidam sic: & circum toros dare, id est, circumdare toris illota toralia, videlicet vesteis stragulas purpureas illotas: & ita toralia, & vestes Tyriæ vnum erunt. quam explicationem non probo. pleriq; per Tyrias vest[ib]is significari putant conuiuarum vesteis, hoc sensu, & téne oportet committere, vt conuiuæ vesteis suas Tyrias toralibus illotis, atque immundis inquinent? sed errant. nam primùm verba Horatij non recipiunt hanc sententiam. quod cùm sit perspicuum, non est, quòd eos pluribus verbis refellam. Deinde veteres non solebant cenare purpurati, sed albati potiùs, vt alibi docuimus. Omninò purpureas vesteis inter cenandum, & dum accumberent, non habebant. Contrà autem lecti, in quibus discumbebant, & in quibus dormiebant stragulis vestibus textilibus, aut purpureis insternebantur. M. Tull. lib. 5. Tusc. quæst. *collocari iussit hominem in aureo lecto, strato pulcherrimo textili stragulo magnificis operibus picto.* Car. de Pell. & Thet. nupt. *Haec vestis priscis hominum variata figuris, Heroum mira virtutes indicat arte.* ibidem. *Purpureave tuum consternens veste cubile.* T. Liuius lib. 24. annalium, *Et, cùm tibi viro liceat purpura, in veste stragula, vti, matremfamiliás tuam purpureum amiculum habere non sines?* Lucret. lib. 2. *Nec calidæ citius decedunt corpore febres, Textilibus si in picturis, ostróque rubenti iacteris, quam si plebeia in veste cubandum.* Virg. Æneid. 1. *Arte laboratæ vestes, ostróque superbo.* ibidem. *stratóque super discumbitur ostro.* Horat. sat. 6. infrà, *ponit vterque In locuplete domo vestigia, rubro vbi cocco Tincta super lectos canderet vestis eburnos*, quo loco perspicuè vestem intelligit eam, qua lecti insternerentur: vt & ibidem, *Ergo vbi purpurea porrectum in veste locauit Agrestem* & Plautus in Bacch. lectos stratos appellat. *Animaduertisse, Mnesiloche, & tu Pistoclere: iam facite In biclinio cum amica sua vterque accubitum eat: Ita negotium est: atque ibi in lectis stratis potetis cito.* Ego autem putabam, hæc potiùs ita intellig[i] posse, vt

toralia,& Tyriæ vestes duo sint: nempe vt tori primùm toralibus insternerentur, deinde toralia illa purpureis vestibus, seu stragulis operirentur ornatus gratia. nam primùm toral, stragulum est quod toro iniicitur, vt docet Festus: deinde verba hanc sententiam ferre posse mihi videntur, hoc modo, Téne decet Tyrias vesteis toralibus illotis circumponere, & circundare? vt sit hic ordo verborum, dare Tyrias vesteis circum ill. tor. pro eo, quod est, circundare, & circuniicere Tyrias vesteis toralibus, id est tororum inuolucris, illotis? quam explicationem magis probat Turnebus, eámque nuper quadriennio pòst quàm hæc scripsissem, in Aduersaria sua retulit: & his Ouidianis versibus confirmauit, *in medio torus est de mollibus vluis Impositus lecto sponda pedibúsq; salignis Vestibus hunc velant. quas non nisi tempore festo Sternere consuerant.*

OBLITVM] participium *oblitum* coniungendum est cum prouocabulo *te*. téne illa facere oblitum, quanto minorem curam, sumtúmque munditia desiderat, tanto iustiùs reprehendendum, si negligatur: magísque adeò, quàm si non adhibeatur magnificus ille, & sumtuosus apparatus, quem nulli præterquam diuites, adhibere possint? *nequeant* autem edendum curaui, veterum librorum auctoritatem secutus, pro quo volgati habent *nequeunt*, minus rectè.

DOCTE CAT'] iocatur Horatius, & vrbanè hunc Catium deridet.

NON TAMEN INTERPR. TANTVND. IV.] id est, non tamen renuntiando, & referendo quæ ab illo audiuisti, tantùm mihi profueris, quantùm magister ipse loquens. notum prouerbium [illegible]. & illud Æschinis de Demosth. [illegible], id est, quid si bestiam audiuisseris?

NON MAGNI PENDIS] id est, non magni facis. tractum ab antiquorum consuetudine, qui ante vsum signatæ pecuniæ, æs & argentum pendebant.

164 QVIA CONTIGIT] nam bonum, quo fruimur, ferè minoris facimus: neque tam attendimus aut sentimus, quantus insit in eo fructus, cùm fruimur, quàm cùm caremus. Itaque verè illud à M. Tullio disputatum & demonstratum est in oratione, quam habuit ad Quirites post reditum, non longè à princip. nos carendo magis quàm fruendo, quid quæque res habeat voluptatis, intelligere. sic ille: *Res familiaris sua quemque delectat: reliqua mea fortuna recuperata plus mihi nunc voluptatis afferunt, quam tunc incolumis tota afferebant. Amicitiæ, consuetudines, vicinitates, clientelæ, ludi denique & dies festi quid haberent voluptatis, carendo magis intellexi, quam fruendo, &c.*

FONTEIS VT ADIRE REMOTOS] fonteis vltimos, & capita fontium vltima, vt desinam riuulos consectari & ab ipsis fontibus hauriam, id est, vt ipsum auctorem, & inuentorem huius disciplinæ horúmque præceptorum adire possim, atque ab ipso præcepta vitæ beatæ sumere. est autem totus hic sermo vrbanitatis & satyricæ irrisionis plenus.

ARGVMENTVM SATYR. V.

Sub persona Vlyssis (quem inducit sciscitantem ex Tiresia apud inferos, quibus artibus res amissas reparare queat) describit varias artes quibus vtebantur qui hæreditates captabant.

HOc quoque, Tiresia, præter narrata petenti
Responde: quibus amissas reparare queam res
Artibus, atq; modis. quid rides? iámne doloso
Non satis est Ithacam reuehi: patriósq; Penateis
Aspicere? ô nulli quicquam mentite, vides, vt
Nudus, inópsq; domum redeam te vate: neque illic,
Aut apotheca procis intacta est, aut pecus. atqui
Et genus, & virtus, nisi cum re, vilior alga est.
Quando pauperiem missis ambagibus horres:
Accipe, qua ratione queas ditescere. turdus,
Siue aliud privum *dabitur tibi: deuolet illuc,*
Res vbi magna nitet domino sene: dulcia poma,
Et quoscunq; feret cultus tibi fundus honores,
Ante Larem gustet venerabilior Lare diues,

Qui

Qui quamuis periurus erit, sine gente, cruentus*
Sanguine fraterno, fugitiuus: ne tamen illi
Tu comes exterior si postulet, ire recuses.*
Vtne tegam spurco Damæ latus? haud ita Troiæ
Me gessi, certans semper melioribus. ergo
Pauper eris. fortem hoc animum tolerare iubebo.
Et quondam maiora tuli. tu protinus, vnde*
Diuitias, ærisque ruam, dic augur, aceruos.
Dixi equidem: & dico: captes astutus vbique
Testamenta senum: neu, si vafer vnus, & alter
Insidiatorem præroso fugerit hamo:
Aut spem deponas, aut artem illusus omittas.
Magna, minórve foro si res certabitur olim:
Viuet vter locuples sine natis, improbus vltrò*
Qui meliorem audax vocet in ius: illius esto
Defensor. fama ciuem, causáque priorem
Sperne, domi si natus erit, fecundáue coniux.
** Quincte puta, aut Publi (gaudent prænomine molles*
Auriculæ) tibi me virtus tua fecit amicum.
Ius anceps nôui? causas defendere possum:
Eripiet quiuis oculos citius mihi, quàm te
Contemptum cassa nuce pauperet, hæc mea cura est,*
Ne quid tu perdas, neu sis iocus. ire domum, atque
Pelliculam curare iube. fi cognitor ipse.*
Persta atque obdura: seu rubra canicula findet
Infantes statuas: seu pingui tentus omaso 165
Furius hibernas cana niue conspuet Alpeis:*
Nónne vides, aliquis cubito stantem propè tangens
Inquiet, vt patiens? vt amicis aptus? vt acer?
** Plures annabunt thynni: & cetaria crescent.*
Si cui præterea validus male filius in re*
Præclara sublatus aletur: ne manifestum
Celibis obsequium nudet te: leniter in spem
Arrepe officiosus, vt & scribare secundus*
Heres: &, si quis casus puerum egerit Orco,
** In vacuum venias. perrarò hæc alea fallit.*
Qui testamentum tradet tibi cumque legendum:
Abnuere, & tabulas a te remouere memento,
Sic tamen, vt limis rapias, quid prima secundo*
Cera velit versu. solus, multisne coheres,
Veloci percurre oculo. plerumque recoctus*
Scriba ex quinqueuiro coruum deludet hiantem:
Captatórque dabit risus Nasica Corano.
Nam furis: an prudens ludis me, obscura canendo?
O Laërtiade, quicquid dicam, aut erit, aut non.*
Diuinare etenim magnus mihi donat Apollo.
Quid tamen ista velit sibi fabula, si licet, ede.

*Tempore, quo iuuenis Parthis horrendus ab alto
Demissum genus Ænéa, tellure, marique
Magnus erit: *forti nubet procera Corano
Filia Nasicæ metuentis reddere soldum.
Tum gener hoc faciet: tabulas socero dabit: atque
Vt legat, orabit. multùm Nasica negatas
Accipiet tandem: & tacitus leget, inuenietque
Nil sibi legatum, præter* plorare, suisque.
Illud ad hæc iubeo: mulier si forte dolosa,
Libertúsve senem delirum* temperet: illis
Accedas socius: laudes, lauderis vt absens.
Adiuuat hoc quoque: sed vincit longè prius, ipsum
Expugnare caput. scribet mala carmina vecors?
Laudato. scortator erit? caue te roget: vltro
Penelopam facilis potiori trade. putásne?
Perduci poterit, tam frugi, támque pudica
Quam nequiere proci* recto depellere cursu?
Venit enim magnum donandi parca iuuentus.
Nec tantùm Veneris, quantùm studiosa culinæ.
Sic tibi Penelope frugi est: quæ si semel* vno
De sene gustarit, tecum partita lucellum:
Vt canis, a corio numquam absterrebitur vncto.
Me sene, quod dicam, factum est. anus improba Thebis
Ex testamento sic est elata: cadauer
Vnctum oleo largo nudis humeris tulit heres:
Scilicet elabi si posset mortua: credo,
Quòd nimiùm institerat viuenti. cautus adito:
Neu desis operæ: néve immoderatus abundes.
Difficilem, & morosum offendet* garrulus. vltro
Non etiam sileas. Dauus sis comicus: atque
Stes capite obstipo, multùm similis metuenti
* Obsequio grassare: mone, * si increbruit aura,
Cautus vti velet carum caput. extrahe turba
Oppositis humeris. aurem substringe loquaci.
Importunus amat laudari? donec ohe, iam
Ad cælum manibus sublatis, dixerit, vrge: &
Crescentem tumidis infla sermonibus vtrem.
Cum te seruitio longo, curáque leuarit:
Et certum vigilans, quartæ sit partis Vlysses
Audieris, heres: * ergo nunc Dama sodalis
Nusquam est? vnde mihi tam fortem, támque fidelem?
Sparge subinde: & si paulum potes, illacrymare. * est
Gaudia prodentem vultum celare. sepulcrum
Permissum arbitrio, sine sordibus exstrue. funus
Egregiè factum laudet vicinia. siquis
Forte coheredum senior* male tussiet: huic tu
Dic, ex parte tua, seu fundi, siue domus sit

*Emtor, *gaudentem nummo, te addicere. sed me*
Imperiosa trahit Proserpina: viue, valéque.

Hac satyra describit sub Vlyssis persona insidiatores, & captatores hereditatum: quorum magna quidem iam erat turba ætate Horatij, sed longè maior posteà exstitit dominantibus Romæ impotentissimis, sceleratissimis flagitiosissimis, impurissimis tyrannis. Ad hanc rem pertinent illa, quæ sunt epist. 1. lib. 1. *Frustis* [seu *Crustis*] *& pomis viduas venentur auaras, Excipiántque senes, quos in viuaria mittant.* facit autem Tiresiam Vlyssi consulenti apud inferos, quibus rationibus, atque artibus damna præterita sarcire, & ditescere possit, respondentem, nullam esse rei faciendæ viam breuiorem, atque expeditiorem, quàm senes diuites vel orbos, vel quibus liberi sint parùm firma valetudine, omni studio, atque officio prosequi, aucupari, captare.

HOC QVOQVE TIRESIA] proinde quasi multa alia inter se locuti sint, & quasi non sit hoc sermonis principium, à media quodammodo narratione orditur: quo in genere frequẽtes sunt comici. Terent. Andr. *Quid igitur sibi vult pater? cur simulat:* & ibidem. *Itapol quidem res est, vt dixti, Lesbia.* ibid. *Mitte orare, &c.* Sciendum est autem, Horatium alludere ad ea, quæ finxit Homerus de Vlyssis ad inferos descensu, quæ sunt ὀδυσσ. κ. vbi Circe Vlyssi omnibus precibus obsecranti, vt sibi in patriam redeundi potestatem faciat, viámque ostendat, respondet, illi per se quidem reuerti licere: sed non antè id fieri posse, quàm ad inferos descenderit, Tiresiámque vatem consuluerit: quem ait numquam labi, numquam errare: cui soli Proserpinam etiam mortuo prudentiam, sapientiámque dedisse: ceteros verò vmbras esse, atque huc & illuc vagari, ac volitare. Homeri verba sunt hæc: Ἀλλ' ἄλλην χρὴ πρῶτον ὁδὸν τελέσαι καὶ ἱκέσθαι Εἰς Ἀΐδαο δόμους, καὶ ἐπαινῆς Περσεφονείης, Ψυχῇ χρησομένους Θηβαίου Τειρεσίαο Μάντηος ἀλαοῦ, τοῦ τε φρένες ἔμπεδοί εἰσι· Τῷ καὶ τεθνηῶτι νόον πόρε Περσεφόνεια, Οἴῳ πεπνῦσθαι· τοὶ δὲ σκιαὶ ἀΐσσουσιν. cum quibus congruunt illa Pindarica εἴδομεν ... Τειρεσίαο πυκιναῖς βουλαῖς, id est, Tiresiæ prudentibus consiliis.

AMISSAS REP. QV. RES] iacturas præteritas sarcire possim. omnium autem damnorum, quæ fecit Vlysses, grauissimum fuit illud, quod ei accidit ob solis boues ab eius sociis violatos, ac mactatos. Nam propter huius facinoris culpam socios omneis suos amisit, ipse vix nudus ligno vno nauis nixus ad Calypsonem peruenit: quæ narrantur ὀδυσσ. μ. & nos attigimus annot. ad epist. 7. lib. 1.

DOLOSO] noti quidẽ sunt Vlyssis doli vel pueris, & diximus sup. quiddam hac de re ad Od. 6. lib. 1. sed non me pigebit tamẽ locos duos ex Homero proponere lectori, quibus ingenium Vlyssis tale fuisse declaratur. Nestor. ὀδ. γ. ipsius Vlyssis filio Telemacho Vlyssem fallaciarum, atque astutiarum omnium varietate, & multitudine Græcis omnibus antecelluisse dicit, his verbis, Ἔνθ' οὔ τίς ποτε μῆτιν ὁμοιωθήμεναι ἄντην Ἤθελ', ἐπεὶ μάλα πολλὸν ἐνίκα δῖος Ὀδυσσεὺς Παντοίοισι δόλοισι, πατὴρ τεός, id est, Vbi nemo vnquã consilio & sollertia cum eo se comparare vellet, quoniam multò superior erat Vlysses pater tuus variis dolis. & Pallas ὀδυσσ. ν. posita pastoris, cuius similitudinem & ornatum sibi sumpserat, persona, astutissimum, & callidissimum omnium futurum esse ait, qui vllo astutiarum genere Vlyssem superare queat, etiam si Deus ei obuiam fiat, Κερδαλέος κ' εἴη καὶ ἐπίκλοπος, ὅς σε παρέλθοι Ἐν πάντεσσι δόλοισι, καὶ εἰ θεὸς ἀντιάσειε, Σχέτλιε, ποικιλομῆτα, δόλων ἆτ', οὐκ ἄρ' ἔμελλες Οὐδ' ἐν σῇ περ ἐὼν γαίῃ λήξειν ἀπατάων, Μύθων τε κλοπίων, οἵ τοι πεδόθεν φίλοι εἰσίν, id est, Astutus sit ille, & valde fallax, qui te omnibus dolis prætereat, etiamsi Deus tecum certet. infelix, seu miserabilis, variorum consiliorum artifex, dolis inexplebilis: ergo ita futurum fuit, vt ne in tua quidem patria fallaciarum sermonúmque dolosorum, qui tibi natura soli cari sunt, modum constitueres?

IÁMNE DOL. NON SATIS EST ITH. REV.] Iámne doloso Vlyssi (inquit Tiresias) non satis est, in patriam nauibus reuerti, patriámque aspicere? Verùm tamen Ithacam vt videret, patriam suam, vir ille sapientissimus immortalitatem scribitur repudiasse, ait M. Tull. lib. 2. de legib. & Homer. ὀδυσσ. α. αὐτὰρ Ὀδυσσεὺς Ἱέμενος καὶ καπνὸν ἀποθρῴσκοντα νοῆσαι Ἧς γαίης, θανέειν ἱμείρεται, id est, At Vlysses cupiens etiam fumum patriæ suæ exsilientem aspicere, mori exoptat. 167

Ô NVLLI QVICQV. MENT.] sic Sophocl. in OEdip. tyranno de Tiresia, Τὸν θεῖον ἤδη μάντιν ὧδ' ἄγουσιν, ᾧ Τἀληθὲς ἐμπέφυκεν ἀνθρώπων μόνῳ, id est, huc iam diuinum vatem adducunt, cui homini soli verum est insitum.

APOTHECA] ἀποθήκη locus, vbi quippiã conditur, vt vinum, arma, fruges. *apotheca vinaria*, frequentes voces apud Plinium, & Columellam. M. Tull. Philipp. 2. *apotheca tota nequissimis hominibus condonabantur,*

AVT PECVS] primo libro ὀδυσσ. queritur Pallas, procos Penelopæ, oueis, & boues Vlyssis mactare. οἵ τοι αἰεὶ Μῆλ' ἁδινὰ σφάζουσι, καὶ εἰλίποδας, ἕλικας βοῦς. & eodem libro Telemachus. οἱ δὲ φθινύθουσιν ἔδοντες Οἶκον ἐμόν· τάχα δή με διαρραίσουσι καὶ αὐτόν, id est, hi autem domum meam

comedentes absumunt: fortasse verò etiam meipsum interficient. in quibusdā libris scriptum esse *penus*, quidam, qui habetur doctus, mihi dicebat Romæ, & ita legendum vero vultu contendebat.

ALGA] sup. Od. 17. lib. 5. *& alga littus inutili Demissa tempestas ab Euro Sternet.* Virg. Melibœo, *Horridior rusco, proiecta vilior alga.*

QVANDO PAVPER M.] Quoniam igitur (inquit Tiresias) omissa lōga verborum circuitione, paupertatem pertimescis, ac reformidas: audi, & cognosce ex me, qua ratione possis rem facere, & locupletari.

SIVE ALIVD PRIV.] priuatum, proprium: vt epist. 1. lib. 1. *quem ducit priua triremis.* Siue, hoc loco non geminatur, vt nec Od. 6. lib. 1. *Cantamus vacui, siue quod vrimur Non præter solitum leues.* siue turdus (inquit) siue quid aliud proprium tibi suppetet, mittatur illico ad diuitem senem. Priuum est proprium vniuscuiusque, vnde & res priuata, inquit Nonius. aliàs priuum idem valet, quod singulare, seu singulum, vt loquebantur veteres.

DEVOLET] deferatur illuc, idque quam primùm, & celerrimè. verbo accommodatissimo ad nomen *turdus*, quod antecedit, vsus est.

NITET] nitor domus significat copiam, & diuitias: vt nitor corporis, victum mundum, lautum, & elegantem. sic Lucr. libr. 1. & item alibi, fruges nitidas appellat, significans, pingueis, opimas, & vberes.

DVLCIA POMA] Virgil. Tityro. *sunt nobis mitia poma.*

HONORES] optimos quosque fructus, atque adeò primos, quibus significes, te optimè de eo existimare, benéque ei cupere.

VENERABILIOR LARE] quem priùs & potiùs venerari debes, quàm Larem, si quidē quàm primùm ditescere velis. Lares & Penates, dij, qui à quoque domi colebantur: quibus è cena libare, & fructuum primitias consecrare solebant. vide annot. ad epist. 7. lib. 1.

SINE GENTE] vt pote libertus, aut libertinus. gentiles sunt, qui inter se eodem nomine sunt, qui ab ingenuis oriundi sunt, quorum maiores nulli seruitutem seruierunt, vt definit Scæuula. Inter gentem autem, & familiam, tantundem interest, quantum inter genus & stirpem. Nam quemadmodum latiùs patet genus, quàm familia: ita & genus plus cōtinet, quàm stirps. denique familiæ multæ possunt esse vnius gentis, vt in gente Valeria erant Maximi, Messallæ, Leuini, Flacci: in Cornelia Scipiones, Cinnæ, Lentuli, Sullæ. Itaque si de hereditate aliqua controuersia fit, propiores, ac priores sunt agnati, quoniam eiusdem familiæ sunt, quàm gentiles, qui duntaxat eiusd. sunt gentis. qua de re quod inter Marcellos, & Claudios patricios, litigatum esse scriptum reliquit M. Tullius libr. 1. de oratore ad Qu. Fr. cùm Marcelli ab liberti filio, stirpe: Claudij patricij, eiusdem hominis hereditatem gente ad se rediisse dicerent: non dubito, quin ea hereditas à centumuiris fuerit Marcellis adiudicata. ius enim stirpis, & familiæ, iure generis, & gentilitatis potius, atque interius est. gentem igitur eorum fuisse, qui eiusdē nominis essent, quorúmque maiores seruitutem non seruierant: familiam autem eorum, qui eiusdem nominis essent, & cognominis, inter omnes cōuenit. Itaque sine gente erant liberti, libertini, libertinorum filij, tametsi hi, quos vltimo loco posui, essent ingenui.

CRVENT. SANG FRAT.] fratricida. Virg. lib. 1. Æneid. *primo quæ prodita somno Tydides multa vastabat cæde cruentus. Cruentus* autem & hîc & apud Virg. idem valet, quod contaminatus & inquinatus. sanguis enim inquinat. Itaque qui occiderunt aliquem, impuri sunt. Ex eo cruentum pro impuro vsurpatur, vt à Lucretio libr. 6. de nat. rer. *An cælum nobis vltro natura cruentum, &c.* vbi vulgò *corruptum* legebatur.

FVGITIVVS] id est, seruus nam seruum, fugitiuum appellabant per contumeliam, ab affectu. Terent. Eunuch. *fugitiue prodi, malè conciliate.* Interdum etiam liberum ab effectu, atque euentu, vt idem Heautont. *quamobrem me rogas? homini fugitiuo dabo?* nam ibi de Clinia loquitur. Omninò fugitiui propriè serui appellantur. ex quo in edicto ædilium curulium titulus est seruorum fugitiuorum, *Si quis fugitiuus, erro ve sit, noxa ve solutus non sit.*

EXTERIOR] inferior: vt cum eo ambules, & iter facias minùs honorato loco: vt incedas ab eius sinistro lätere: vt ei claudas, & tegas læuum latus. quod declarat proximus versus. translatio autem ducta est à circulis, quorum ij, qui sunt exteriores, sunt posteriores: interiores autem, priores. Sic igitur qui in ingressu dextram partem obtinent, interiorem circulum, & iccircò minorem faciunt: qui læuam, exteriorem. & maiorem.

168 VTNE TEGAM] sic habent cod. 2. Vatic & Iannoct. Faërn. Tornes. Russard. cuius lectionis elegantiam quidam non intelligentes supposuerant, *Visne tegam.* Nam sic loquūtur boni scriptores: in his Liuius lib. 4. *Illine vt impune primò discordias serentes concitent finitima bella? deinde, &c.* Horat. Od. 16. epod. respons. Canid. *Inultus vt tu riseris Cotyttia Vulgata, sacrum liberi Cupidinis?* & fortasse M. Tullius lib. 4. accusation. ita locutus est non longè à princip. mutata

tata scilicet interpunctione, *Quid si magnitudine pecuniæ persuasum est? Verisimile non est. Vt ille homo tam locuples, tam honestus religioni suæ, monumentisque maiorum pecuniam anteponeret?* nam hæc legi coniunctè, *Verisimile non est, Vt ille homo tam locupl &c*, non placet. quamquam non sum oblitus, me nuper, cùm M. Tullij opera omnia edidi, paulò aliter hunc locum legendum esse putauisse.

DAMAE] seruili genere nato. sup. sat. 6. lib. 1. *Tune Syri, Damæ, Dionysi filius, audes Deijcere è Saxo ciues?*

CERTANS SEMP. MELIORIB] vt cum Aiace. participium *certans* cum dandi casu coniunxit, vt solet similia.

FORTEM HOC ANIMVM TOLER. IVB.] mihi, meóque animo imperabo, vt præter meam consuetudinem, meámque dignitatem, Damam, & infimum quemq; hominem colam rei faciendæ, & ditescendi causa. Alludit autem ad illud Homericum, quod dicit Vlysses τέτλαθι δὴ κραδίη, καὶ κύντερον ἄλλο ποτ᾽ ἔτλης, id est, dura & perfer mihi anime: & etiam grauius aliud aliquando pertulisti.

RVAM] eruam, effodiam, comparem: vel dic *ruam aceruos*. id est, corruam, colligam, construam. tale illud est sat. 1. lib. 1. *diues, Vt metiretur nummos*. eodem pertinet illud ex ead. sat. *At si id fit, quid habet pulchri constructus aceruus?* tralatio est.

INSIDIATOREM] te captatorem hereditatis: insidiatorem bonorum.

PRAEROSO FVG. HAMO] translatum à piscibus, qui plerumque hamo vnà cum esca vorato, vel certè esca circumrosa, effugiunt manus piscatoris. huc pertinet distichum illud Martialis de captatore lib. 6. *Munera magna quidem misit sed misit in hamo, Et piscatorem piscis amare potest?*

AVT SPEM DEP.] profert hunc locum Priscian. lib. 1. *spem deponas* autem, id est, desperes, spem abiicias.

AVT ARTEM] τέχνην, captandi scilicet.

ILLVSVS] ab eo, quem captabas. Ars omnis incerta est, & in coniectura posita. Quare non debet artifex, si quando præceptis artis minus respondeat euentus, artem desinere: sed aliam viam experiri, & tamen præcepta, quibus ars ea, quam tractat, constat, accuratissimè seruare.

MAGNA, MINORVE, &c.] id est, siue de magna, siue de parua re olim disceptabitur, litigabitur, iudicio contendetur: eius, qui sit audax, improbus, & sceleratus, causam, & patrocinium suscipito, si modò sit locuples, & sine liberis: alterum autem, qui sit vir bonus, deserito, si liberos habebit. verbum *certabitur* hoc loco personale est (vt appellant) ἀπρόσωπον. sic Liu. lib. 35. *Tribuni plebis multam M. Postumio dixerunt. cuius certandæ cùm dies aduenisset, &c.*

OLIM] posthac. vt epist. ad Iul. Florum lib. 1. *Ne, si forte suas repetitum venerit olim Grex auium plumas, &c* & Od. 10. lib. 2. *non, si malè nūc, & olim Sic erit*. & epist. ad Fusc. Aristium. *Vt calceus olim Si pede maior erit, subuertet: si minor, vret.* Virg. Æn 1. *Hunc tu olim cælo spoliis orientis onustum Accipies secura.* & 4. *gentique meæ data mœnia cernam, Cognatas vrbes olim, populósq; propinquos.*

VLTRO] qui non lacessitus, non læsus, nulla iniuria, nullóq; damno affectus, virum se multo meliorem in ius vocet: quod est improbi hominis.

FAMA CIVEM, C. q. PR.] ciuem, cuius sit & fama melior, & causa verior.

QVINCTE, PVTA, ET PVBLI] instituit, & docet captatorem Tiresias, qua se oratione ad aureis, & amicitiam diuitis sit insinuaturus. Nemini autem inauditum est, Romanos illos veteres ingenuos. tribus appellationibus esse nominatos, habuisséque prænomen, id est, nomen commune. nomen, quod erat gentis: cognomen, quod erat familiæ nomen. Prænomina erant exempli causa Caius Cn. Dec. Hostus, L. M id est Manius, M. Num. Post. Proc. P Q. Ser. Sextus, Sp. Tib. Titus, &c. quamquam nonnulla ex his longo pòst tempore pro cognominibus cœpta sunt vsurpari. sed de his Carol. Sigonius, & Onofr. Panuinus, viri doctissimi, sunt consulendi.

GAVDENT PRAENOMINE M. AVR.] prænomina enim maximè erant ingenuorū propria. Quin serui prænominibus carebant. Vnde longè honorificentius erat prænominibus salutare, quàm nominibus, aut cognominibus. cōtrà familiarius, & communius cognominibus salutare vt salue Casca, salue Pulcher, Cicero, Cæsar.

TIBI ME VIRTVS TVA F. A.] virtus tua, non pecunia tua.

MOLLES] quæ delectantur assentatione: libertate orationis offenduntur.

IVS ANCEPS] M. Tull. *ius varium* in oratione pro Cæcina: pro Murena *ius controuersum* nominat: id est, ius ambiguum, & quod in vtramque partem trahi potest.

ERIP. QVIVIS OCVL. CIT.] prouerbialiter dixit. nam etiam ita loquimur, tu mihi carior

es his oculis. Catull. ad Quinct. *Eripere ei noli, multo quod carius illi Est oculis, seu quid carius Est oculis.* Idem ad C. Liciu. Caluum, *Ni te plus oculis meis amarem Iucundissime Calue, munere isto Odissem te odio Vatiniano.* Iccircò Phædromus ille apud Plaut. in Curculione, amicæ suæ ostium *occulissimum* appellat, id est, carissimum.

CASSA NVCE] inani. cassum idem valet, quod inane, & vacuum: ex quo, *lumine cassi* appellantur mortui. Virg. Æneid. 2. *nunc cassum lumine lugent.* Lucret. lib. 4. *Nam nihil esse potest aliud, nisi lumine cassus Aër id, quod nos Vmbram perhibere suëmus.* idem lib. 5. *Nec potuit esse terni, quia cassum lumine fertur.* ibidem. *corpus, quod cassum lumine semper.* Idem lib. 3. *Sollicitamque geris cassa formidine mentem.* Iterum libr. 4. *Illa tibi est igitur verborum copia cassa.* Paccuuius de testudine, *Terrigenam, herbigradam, domiportam, sanguine cassam.* M. Tull. libr. 5. Tuscul. *Vt omne, quod honestum nos, & laudabile esse dicimus, id illi cassum quiddam, & inanis vocis sono decoratum esse dicant.* Plautus Aulul. *Virginem habeo grandem, dote cassam, atque illocabilem.* Idem Pseud. *Te amatorem iuuentû esse inanem, quasi cassam nucem.* Idem in Rud. *Cassam glandem.*

PAVPERET] pauperem, seu pauperiorem reddat. vtitur hoc verbo & Plaut. Mil. glorioso. *merx, Quæ improba est, pro mercis vitio, dominum pretio pauperat.* Idem in Pseud. *nam boni viri Me pauperant, improbi alunt: augent rem meam mali.*

NEV SIS IOCVS] id est, néve sis cuiquam ludibrio: néve te quisquam habeat pro delectamento. sic loquitur Catull. in quandam, *Iocum me putat esse mœcha turpis.*

IRE DOMVM, ATQVE, &c.] superiora illa intelligenda sunt esse dicta à Tiresia, quasi orationem captatori præscribente, qua hic sibi diuitis beneuolentiam concilier: & captatoris orationem imitante: Nunc autem loquitur Tiresias ex sua persona.

PELLICVLAM CVRARE] cibo & potione se explere: inuitare se liberaliter, & lautè: mollíter & delicatè viuere: sibi benefacere. infrà epist. 2. lib. 1. *In cute curanda plus æquo operata iuuentus.* & epist. ad Alb. Tibull. *Me pinguem & nitidum bene curata cute vises.*

FI COGNITOR IPSE] cognitor est is, qui iura alterius habet cognita, eáque alios docet, quos scire illius interest. hoc autem differt cognitor à procuratore, quòd hic est absentis, ille præsentis. M. Tull. pro Qu. Rosc. Com. *in hanc rem me cognitorem dedisti.* Idê pro Cæcin. de Æbutio. *cognitoris viduarum, defensoris nimium litigiosi.* legendum autem est non *sis*, vt habent libri vulgati, sed *fi*, vt manuscr. quod cùm indicasset mihi Io. Daniel Aurelianus in vno codice, ita reperi postea in sex aliis: itaq; memini scriptum esse in iis ferè omnibus, quibus Romæ vsus sum. Vtitur eodem imperatiuo & Plautus Curcul one], *Sequere hac Palinure me ad fores, fi mi obsequens.* Ibidem paullò pòst, *Potate, fite mihi volentes propitia.* Idem Persa: *Age si benignus, subueni.* & Cn. Mattius apud Nonium libr. 16. Iliad *Nunc socij, nunc fite viri.*

SEV RVBRA CANICVLA, &c.] siue æstas erit, & anni tempus ardore solis immoderato æstuosum, siue bruma, & cælum perfrigidum. rubram Caniculam nominat, quia calida, & ignita rubent. post Caniculæ autem ortum acerrimi solent esse totius anni temporis calores. suprà Od. 15. lib. 1. *Te flagrantis atrox hora Caniculæ Nescit tangere*, & Od. 17. eiusd. lib. *Hic in reducta valle Caniculæ Vitalis æstus.*

SEV PINGVI TENTVS OMASO] Furium Bibaculum poëtam vrbanè, satyricéque insectatur, & irridet: & ex eo, quòd vilibus obsoniis sese expleret, ac saginaret, cõtemtum significat: qui, cùm brumæ tempus describeret, hoc versu fuerat vsus, *Iupiter hibernas cana niue conspuit Alpeis.* Huius tamen Furij versus aliquot profert Macrob. lib. 6. Saturn. cap. 1. non malos: quippe quos Virg. mutuatus sit: vt 6. annalium. *Quod genus hoc hominum Saturno sancte create?* & 1. *Interea Oceani linquens Aurora cubile.* & 10. *Rumorésque serunt varios, & multa requirunt.* ibidem. *Confirmat dictis simul, atque exsuscitat acreis Ad bellandum animos, reficitque ad prælia menteis.* Profert & hos Aul. Gellius lib. 18. cap. 10. *Sanguine diluitur tellus, caua terra lutescit. Omnia noctescunt tenebris caliginis atræ. Increscunt animi, virescit vulnere virtus. Sicut fulca leuis, volitat super æquora classis. Spiritus Eurorum viridéis cùm purpurat vndas. Quo magis in patriis possint opulescere campis.* Iam omasum bubulum cou memorat Plin. lib. 8. cap. 46. *damnatus est à populo Rom. die dicta, qui concubino procaci rure omasum edisse se negante, occiderit bouem, actúsq; in exsilium, tanquam colono suo interemto.* Nonius. *Fracisum & omasum partes carnis & viscerum.* significat Hor. hunc Furium hominẽ fuisse obesum, & pinguem.

NONNE VIDES, ALIQVIS] dicet aliquis de te, vel diuitem illum, vel alium sibi proximum cubito tangens, non vides, *vt patiens*, id est, quo modo, vel quàm sit patiens, & laboriosus Vlysses? quàm officiosus, & vtilis, & opportunus amicis? quo modo, seu quàm acer, id est, quàm acriter in eo, quod suscepit, perseuerans? vel quàm fortis, ac diligens? *Nonne vides* autem principium versus, à Lucretio térque, quatérque iteratum.

PLVRES

PLVRES ANNAB. THYNNI] allegoria est. per thynnos, senes diuites sine liberis significat. captatorem autem cum piscatore comparat. Thunnum Athenæus lib. 7. scribit appellatum esse ἀπὸ τοῦ θύνειν τι, καὶ ὁρμᾶν, id est, impetum facere, irruere. hunc piscem enim admodum concitatum & celerem esse, propterea, quòd certo anni tempore stimulum, seu œstrum quoddam habeat in capite, à quo concitetur, atque impellatur: quod item scribit Aristoteles libr. 8. cap. 19. his verbis, οἱ δὲ θύννοι, καὶ οἱ ξιφίαι οἰστρῶσι περὶ Κυνὸς ἐπιτολήν. ἔχουσι γὰρ ἀμφότεροι τηνικαῦτα παρὰ τὰ πτερύγια, οἷον σκωλήκιον, τὸ καλούμενον οἶστρον, ὅμοιον μὲν σκορπίῳ, μέγεθος δὲ ἴσον ἀράχνῃ· τοῦτο δὲ ποιεῖ αὐτοὺς ἐξάλλεσθαι, οὐκ ἔλαττον τοῦ δελφῖνος: καὶ τοῖς πλοίοις πολλάκις ἐμπίπτουσι, id est, Thunni & gladij concitantur œstro quodam, seu asilo, circiter ortum Caniculæ. habent enim tum vtrique ad alas, seu pinnas tanquam vermiculum, qui œstrum, seu asilum appellatur, scorpio simile, magnitudine autem araneo æquale. Hoc autem ita eos vrit, & cruciat, vt exsiliant, & subsiliant non minus quàm delphinus. tum sæpe in nauigia irruunt. Iidem auctores tradunt, thynnis oculi dextri aciem acriorem esse, quàm læui. 170

CETARIA] vel vasa, in quibus grandiores pisces sale conditi seruantur: vel stagna, in quibus viui aluntur.

VALIDVS MALE] parùm firmus, infirma valetudine, & ita non vitalis.

SVBLATVS ALETVR] tolli dicuntur pueri, qui, cùm in lucem editi sunt, studiosè, & magna cura dantur alendi, vt adolescant, & ad ætatis florem, ac pubertatem perueniant. natum ex eo, quòd patres si filios sibi natos alere vellent, eos humi iacenteis, tollere, & complecti solebant: sin nollent, exponi iubebant: exponi autem, id est, domo exportatos in loco publico, vt in via publica, aut in littore maris, aut in ripa fluminis, aut in silua aliqua ponere, & fortunæ committere, ac permittere. nam parentibus licebat liberos nuper natos vel exponere, ac necare, vel tollere, id est, alendo, ad pubertatem, & adultam ætatem perducere. Terent. in Andr. *nam, quod peperisset, iussit tolli.* & Heaut. *meministi me esse grauidam, & mihi te magnopere interminatum, si puellam parerem, nolle tolli? Chr. scio quid feceris, sustulisti.* ibid. *sed hic erat anus Corinthia haud impura. ei dedi exponendam.* ibidem. *Nam iam primùm, si imperium meum exsequi voluisses, interemtam oportuit.* Idem Adelph. *Tu illos duos pro re olim tollebas tua, Quod satis putabas tua bona ambobus fore.* Virg. lib. 9. Æneid. *Non ita me genitor bellis assuetus Opheltes. Argolicum terrorem inter, Troiaq; labores Sublatum erudiit.* Et poëta quidam vetus apud M. Tull. Cicer lib. 3. Tuscul. quæst. nisi fortè Cicero ipse vertit ex Eurip. *Ego cùm genui, tum morituruni sciui, & ei rei sustuli.* Notum illud eiusdem Ciceronis dictum ambiguum in Octauianum *ornandum, & tollendum adolescentem.* quòd ipsum Octauianum Cæsarem esse questum scribit D. Brutus ad Cicer. epist. lib. 9. & refert Paterculus lib. poster. & Suetonius in Augusto.

IN RE PRAECL.] in re familiari lauta, & ampla.

NE MANIFEST. CAELIB. OBSEQV. NVD.] i. ne cultus senis cælibis tam apertus ac manifestus declaret, te esse captatorem hereditatis. nudet te, id est, prodat te: consilium tuum aperiat, ac patefaciat: tuam artem & fallaciam, quam tegi expedit, retegat.

LEN. IN SPEM ARR.] sensim ad spem hereditatis accede: officiis tuis paullatim assequere, vt iam sperare audeas, fore, vt secundus heres scribaris. sic dixit Horat. *arrepere in spem*, vt M. Tull. in Frumentar. *arrepere ad amicitiam quibus rebus non sensim, atq; moderatè ad istius amicitiam arrepserat, sed breui tempore totum hominem possederat.*

SECVNDVS HERES] secundi heredes dicebantur à veteribus iurisconsultis, qui substituebantur primis heredibus, ita fortasse dicti, quia in secunda cera scribebantur, id est, secunda parte ceræ, seu in secundis tabulis: vel in secundo gradu.

EGERIT ORCO] ad Orcum egerit, id est, ad inferos: de medio sustulerit: è numero viuorum expulerit.

IN VACVVM VENIAS] in vacuum, mortuo filio primo herede, locum subeas.

PERR. HAEC AL. FAL.] id est, perraró hic euentus frustratur. tractum à cubis, in quibus fortuna quidem dominatur, sed tamen nonnihil ars adiuuat, & digitorum mobilitas, & cetera, quæ tenent callidi aleatores.

QVI TEST. TR. T. CVMQVE] quicumq; testamentum tibi tradet, &c. tmesis.

ABNVERE, ET TABVLAS] id est, memento id recusare, & tabulas abs te reiicere, ita tamen, vt raptim, & limis, hoc est, obliquis oculis inspicias, quid prima cera, id est, prima tabula testamenti, in qua scribuntur primi heredes, contineat, vt scias, vtrùm solus sis heres institutus, an tibi dati sint coheredes. Sciendum est autem in prima cera scribi solitos primos heredes, in secunda secundos, & ita deinceps.

QVID PRIMA SECVNDO] in primo versu, testatoris nomen: in secundo, heredis, aut heredum scribebatur. neq; verò iis assentior, qui *secundo versu* interpretatur secundo gradu. nam

qui secundo gradu erant instituti, secundi heredes dicebantur, quos etiam substitutos appellant. præterea hic vnus est gradus dumtaxat, non plures. Iam verò in tabulis ceratis scribere consueuisse antiquos, constat. itaque sic loquebantur, *prima cera, media cera, vltima cera.* quo genere loquendi significabant primam, mediam, vltimam partem, seu tabulam testamenti. Sueton. in C. Iulio, *sed nouissimo testamento tres instituit heredes sororum nepotes, C. Octauium ex dodrante, & L. Pinarium & Q. Pedium ex quadrante: reliquos in ima cera.* Idémq; de aliis tabulis sentiendum. M. Tull. lib. Accus. 1. *deinde in codicis extrema cera nomē infimum in flagitiosa litura fecit.* Plaut. Curcul. *Dum scribo, expleui totas ceras quattuor.* Idem Asin. *Aut quòd illa dicat peregrè allatam epistolam: Ne epistola quidem vlla sit in ædibus: Nec cerata adeò tabula.* Et paucis versibus pòst, *Ne vlla sit cera, vbi facere possit litteras.* Idem Bacchid. *cedò tu ceram, ac linum actutum. age obliga, obsigna cito.* Idem ibidem, *Cera quidem haud parcit, neque stilo: sed quicquid est, perlegere est certum.*

VELOCI PERC. OC.] celeriter perlegito tacitus.

171 PLER. RECOCT. SCRIBA] Coranum significat, qui ex scriba quinqueuiratum adeptus, mox ex quinqueuiro, scriba iterum factus erat. Ita dicuntur autem quinqueuiri, vt duumuiri, triumuiri, decemuiri, & similes. Recoctum igitur scribam appellat, vel quòd ex quinqueuiro refectus erat scriba, quod munus ante quinqueuiratum gesserat: vel quia hic Coranus, quamuis aliquantùm esset ætate prouecta, ita firmus erat tamen, & validus, vt recoctus esse videretur: vel quia erat callidus, atq; astutus, multis in negotiis exercitatus, tritus, ac versatus veterator: vel per recoctum, simpliciter ætate grandem significat. quod videtur Seruius velle, qui hunc locum profert ad illum Virgilij locum lib. 11. Æneid. *solidum nodis, & robore cocto.* Nota autem est omnibus de Æsone à Medea recocto fabula: itémque de Pelia, quam sic explicabat Diogenes Cynicus, vt diceret, Medeam non fuisse veneficam, sed eruditam & sapientem fœminam. illam enim sumere solitam homines molleis, & desidia, luxuria, voluptate fractos: eósque labore & exercitatione fatigare, atq; ita validos & robustos efficere. vnde hanc opinionem, famámque de ea fluxisse, illam hominum carnibus coctis, eos iuuenes reddere consueuisse. Plaut. in Pseud. *Quia sorbitione faciam ego te hodie mea, Item vt Medea Peliam concoxit senem: Quem medicamento, & suis venenis dicitur Fecisse ex sene adolescentulum.* M. Tull. in Catone Maiore, *quò quidem me proficiscentem haud sanè quis facilè retraxerit, néve tamquam Peliam, recoxerit.* Varro Marcip. *Peliam Medéa permisse, vt se viuum deglüberet, dummodo puellum redderet.* Ita Catullus Suffecium quendam, senem recoctum dicit, quasi iterum iuuenem factum. Quòd si per recoctum vafrum, & callidum intelligemus, erit translatio à rebus coctis, & recoctis. sententia autem huius loci hæc est: Sæpe accidet, vt senex aliquis diues, & astutus à captatore insidiis appetitus, eius spem fallat, vt Coranus Nasicam delusit. Simile exemplum commemorat Cornelius Tacitus lib. 13. Annalium de Pomponio Siluano, repetundarum accusato, & absoluto loquens, *valuitq; pecuniosa orbitate & senecta: quam vltra eorum vitam produxit, quorum ambitu euaserat.*

CORV. DELVD. HIANTEM] captatorem inhiantem, & insidiantem hereditati deludet, ac frustrabitur.

DABIT RISVS] præbebit risus, præbebit argumentum ridendi.

NVM FVRIS, AN] Vlysses non satis intelligens, quid sibi velit Tiresias, quærit, vtrùm furat, vt solent vates: an prudens, & sciens eum ludificet. Plato in Timæo scribit, neminem mentis compotem vaticinium diuinum ac verum attingere: sed aut in somnis prudentiæ facultate impedita, aut morbo affectum, aut diuino aliquo afflatu concitatum. Verba Platonis sunt hæc, οὐδεὶς γὰρ ἔννους ἐφάπτεται μαντικῆς ἐνθέου, καὶ ἀληθοῦς, ἀλλ' ἢ καθ' ὕπνον τὴν τῆς φρονήσεως πεδηθεὶς δύναμιν, ἢ διὰ νόσον, ἤ τινα ἐνθουσιασμὸν, παραλλάξας.

QVICQVID DICAM, AVT] videtur diuinatores, & vaticinia irridere, atq; adeò ipsum Apollinem: si intelligamus, hoc eum dicere, diuinos, & vates ambigua loqui, & quæ in hanc, vel in illam partem trahi possint. Alij non putant esse iocum, sed seriò dici à Tiresia, quicquid dicturus sit, id aut fore aut non fore: fore, si fore dixerit: non fore, si negarit fore. qui fortasse falluntur. Nam Horatius vbique sui similis est: id est, comis, facetus, & vrbanus. Veruntamen vtatur suo quisq; iudicio.

DIVINARE ETENIM] ridiculum erat, quod iamiam dixerat, iuxta priorem explicationem. magis ridicula est ratio: quasi verò magnæ diuinationis sit, id dicere, quod sit vel futurum, vel non futurum. nonnulli tamen, vt iam dixi, superiorem versum sic explicant, *quicquid dicam*, id est, quicquid dicam futurum, id eueniet: quicquid non futurum, non eueniet: vt nullus insit in his verbis iocus, nulláq; irrisio.

SI LICET, EDE] sic habent omnes libri vulg. cum quibus consentiunt pleriq; manuscrip.

pauci

pauci quidam discrepantes habent, *si licet, edam*, quam scriptutam siquis fortè probabit, ea sic mihi videtur explicanda. sed tamen (inquit Vlysses) quid sibi velit ista fabula, subintellige, *ede.* cui respondens Tiresias, *edam*, inquit. Tale est illud apud Ciceronem de P. Victorij sententia lib. 4. epist. ad famil. epist. 11 *postea se a Marcello ad me missum esse, qui hac nuntiaret, & rogaret, vti medicos. Coegi, & è vestigio, &c.* sic enim legendum putat vir ille doctiss. ex auctoritate codicis antiquissimi: non, vt vulgò, *vti cogerem medicos.* Nam verbum *cogerem* dicit ille natum esse ex annotatione, atq; subintelligendum.

TEMP. QVO IVVENIS PARTHIS] Augustum significat, quo imperium obtinente Parthi signa, quæ Crassus, & Antonius amiserant, vltrò Romam remiserunt. epist. ad August. lib. 2. *Et formidatam Parthis, te principe, Romam.* his versibus autem tempus notat.

FORTI NVB. PROC. COR.] Nasica socer captabat Corani generi testamentum: Coranus generá Nasica soccero captabatur, dolisq; petebatur. Iam verò propterea quòd Vlysses multis sæculis ætatem Augusti antecessit: cum Vlysse autem Tiresias apud inferos verba facit, iccircò inducitur Tiresias hæc narrans non tanquam præsentia (cùm tempora repugnent) sed tanquam multis pòst annis euentura.

MET. REDD. SOLD.] i. non libenter reddentis, à reddendo abhorrentis. *metuentis* enim idem valet, quod φυλαττόμενος, i. cauentis, fugientis, vt sæpe iam admonuimus. significat, hunc Nasicam, fuisse fraudatorem, & infitiatorem lentum, neq; bona fide, neq; ad diem æs alienum dissoluere consueuisse. *solidum* accipio solidum æs alienum, siue dotem deberet, siue quid aliud. sic loquitur M. Tull. pro C. Rabirio Post. *ita bona veneant, vt solidum suum cuiq; soluatur.* 172

GENER] Coranus: cui Nasicæ filia nuptura est.

SOCERO] Nasicæ, Corani captatori, & insidiatori bonorum.

MVLTVM NEGATAS] quas multùm & sæpe negauerit se inspicere velle.

PRAETER PLORARE] id est, præter ploratum, & fletum, propterea quòd spe sua deciderit. οἰμώζειν iubent eum Græci, cui malum & damnum precantur. annot. supr. sat. vlt. lib. 1. *Demetri, teq; Tigelli Discipularum inter iubeo plorare cathedras.* vide & quæ annotauimus ad illum locum: *O multa fleturum caput.* ad Od. v. epod.

ILLVD AD HAEC IVBEO,] Alia ditescendi ratio, quam Vlyssi præscribit Tiresias, quæ tamen ad idem genus refertur.

MVLIER SI FORTE] mulier vel vxor, vel concubina.

TEMPERET] regat. Nam hoc proximo modo locutus est Od. XXIIII. lib. 3. *Nec dotata regit virum Vxor.* altero Od. III. eius lib. *qui mare temperat.*

LAVDES LAVD. VT ABS.] laudes mulierem, aut libertum, absentem scilicet: (immò præsentem. magis enim hoc assentatori & captatori cónuenit) vt vel ab hoc, vel ab illa lauderis absens. Non temerè autem hoc dictum. nam nemo absentem laudat, qui non amet. quocirca si te absentem laudet mulier, aut libertus, dubitare non debes, quin ab eis ameris. Iam hamus ad capiendum amicum efficacissimus est, laus, quamuis eam assentatores valde suspectam reddiderint, vt oleum, vnguentarij. Quemadmodum enim hi oleum: sic illi laudem, ad decipiendum alterum corrumpunt. Quare vt vino, sic laude modicè vtendum est, ne & hîc veritatis, & illic temperantiæ fineis transeamus. Minimè igitur præsentem laudare debet is, qui & verus amicus esse, & verum amicum parare studet, sed absentem potiùs. Neque verò existimanda est laus absentis minùs valere ad eius, qui laudetur, amicitiam conciliandam, quàm præsentis. Immò verò contrà se res habet. Quemadmodum enim acriùs feriunt, qui è longinquo loco iaculantur, quàm qui è nimis propinquo: sic magis hominum amorem beneuolentiamq; commouet atque excitat, qui absenteis, quàm qui præsenteis laudat.

ADIVVAT] συμβάλλεται, συνεργεῖ, confert, conducit.

SED VIN. LONGE' PR. IP. EXP.] sed longè præstat, senem ipsum capere. tralatio ab expugnatione oppidorum. sic Satyr. 9. libr. 1. *Velis tantummodo: qua tua virtus, Expugnabis.* Eodem ferè simili vsus est Themistius iunior oratione tertia his verbis, προσακτέον δὲ οὐχ αὐτῷ μόνῳ τῷ θηρευομένῳ τὰς μηχανάς, ἀλλὰ κἀκείνοις, οἳ προσελόντες εὔβατον ἡμῖν ἔργον ποιήσουσι: id est, admouendæ autem sunt machinæ non ei soli, qui captatur, seu oppugnatur, sed etiam illis, qui antè capti rem nobis facilem ad ingrediendum reddent. qui locus ad hæc Horatiana maximè accommodari potest, vt intelligamus, maximè esse optandum, senem ipsum expugnare: secundo loco, eos, qui facilem aditum ad eum capiendum præbeant.

VECORS] excors, stultus: quasi mali cordis, inquit Festus.

CAVE TE ROGET] posteriorem syllabam verbi *caue* corripuit, vt & epist. 13. lib. 1. *Vade, vale, caue ne titubes, &c.* non cælabo lectorem tamen me in quibusdam libris manuscriptis reperisse scriptum *caueas roget.*

VLTRÒ] noli exspectare dum rogeris, sed vltrò, id est, non rogatus, αὐτεπάγγελτος, vxorem ei suam trade, vt potiori.

PERDVCI P. T.] poterítne perpelli ad hoc flagitium Penelope, tam frugi, & tam pudica? persuaderíne ei poterit, vt adulteretur, mulieri tam temperanti, & pudicæ? à verbo perducendi, perductores sunt appellati, qui mulieres nobileis vel promissis inductas, vel vi, & minis coactas ad potentiores viros perducunt. Cic. 1. lib. accus. *lenonum, aleatorum, perductorum nulla mentio fiat*, quamquam docti quidam *productores* illo loco legendum censent, vt Latinum Græco respondeat, προαγωγεύς.

TAM FRVGI, TAMQVE PVD.] pudicitiam Penelopæ omnes ferè scriptores prædicant, Homerum secuti: qui eam passim hac pudicitiæ laude afficit, pudicissimámque describit vsque adeò, vt neque ex eius oratione, neque ex factis vel tenuissima impudicitiæ suspicio in eam iure constitui, aut commoueri possit. Occurrit mihi locus ille ὀδ. σ. in quo Eurynomam anum hortantem, vt loto corpore, faciéque vnguento, seu oleo perfusa in conspectum filij prodeat, & cum eo loquatur, malè accipit verbis: aitque formam suam, posteaquam Vlysses ad bellum Troianum profectus sit, defloruisse, atq; exaruisse: itaque sibi talem munditiam esse negligendam: quæ verba locuta, ancillas euocari iubet, vt sibi præstò sint: nam se solam in cœtum virorum prodire nolle. sic Homer. Τὴν δ' αὖτε προσέειπε περίφρων Πηνελόπεια· Εὐρυνόμη, μὴ ταῦτα παραύδα κηδομένη περ, Χρῶτ' ἀπονίπτεσθαι, καὶ ἐπιχρίεσθαι ἀλοιφῇ. & eodem libro Eurymacho vni è procis formam ipsius laudanti, atque affirmanti, si ab omnibus Argiuis, & Græcis spectata esset, multo pluresis in eius ædibus procos epulaturos: responder, formam suam defluxisse post initium belli Troiani. quòd si Vlysses domi sit, maiorem suam gloriam futuram ex viri præsentia, quàm ex forma. Sed Pausanias Arcad. narrat sua ætate poësin quandam Θεσπρωτίδα inscriptam exstitisse, in qua scriptum esset, Penelopam Vlysse ex Troia reuerso filium peperisse nomine Ptoliporthum. addit & illud, Mantinenseis vulgo dicere, Penelopam ab Vlysse domo eiectam, & sibi suas res habere iussam, quòd viros à se quæsitos, & arcessitos domum intromisisset: atque illam quidem primò Lacedæmonem se contulisse: deinde relicta Lacedæmone Mantineam profectam esse, ibiq; diem suum obiisse.

173 QVAM NEQV. PR. &c.] quam proci corrumpere, & labefactare non potuerunt: quam ad adulterium impellere nequiuerunt.

RECTO DEPELL. CVRSV] ex hoc loco illum puto esse emendandum, qui est Sat. 3. eiusd. lib. *Palanteis error certo de tramite pellit*: & legendum, *recto de tramite*.

VEN. EN. MAGNVM DON. P.] respondet Tiresias. atque hæc sunt subintelligenda aut similia quædam, Quid mirum, procos non potuisse vxorem tuam ad stuprum perducere? *Venit enim, &c.* id est, venerunt enim ad eam iuuenes illiberales, & parci ac restricti in magnum donando proci Penelopæ non admodum effusè, nec largè donabant: parcè & illiberaliter donabant: fortasse quia donandi facultatem non habebant, non quòd donare nollent. De largitione procorum vnus mihi dumtaxat locus succurrit, qui est ὀδ. σ. eo loco mittit quisque suum ad Penelopam munusculum per puerum: Antinous vestem muliebrem elegantissimam duodecim fibulis aureis nexam: Eurymachus monile aureum, electro intertextum, affabrè factum, ac perpolitum: Eurydamas duo aurium ornamenta pulcherrima, summóque artificio elaborata: Pisander torquem: alij aliud. Verba Homeri sunt hæc, Δῶρα δ' ἄρ' οἰσέμεναι προέηκε κήρυκα ἕκαστος· Ἀντινόῳ μὲν ἔνεικε μέγαν περικαλλέα πέπλον Ποικίλον, ἐν δ' ἄρ' ἔσαν περόναι δυοκαίδεκα, πᾶσαι Χρύσειαι, κληῖσιν ἐϋγνάμπτοις ἀραρυῖαι. Ὅρμον δ' Εὐρυμάχῳ πολυδαίδαλον αὐτίκ' ἔνεικε Χρύσεον ἠλέκτροισιν ἐερμένον, ἠέλιον ὥς. Ἕρματα δ' Εὐρυδάμαντι δύο θεράποντες ἔνεικαν Τρίγληνα, μορόεντα. χάρις δ' ἀπελάμπετο πολλή, &c. Sed non celabo lectorem, Simeonem Bosium Lemouicem, virum doctum, quem iam anteà sæpè commemoraui, Aurati olim contubernalem conuictorem & discipulum, existimare hîc esse legendum, *Venit enim magno, donandi parca iuuentus*: vt sit hæc sententia. Penelope magno venalis est, id est, non nisi magno pretio emi, seu non nisi magna mercede conduci potest: at iuuentus, parca est donandi: id est, at proci Penelopæ, sunt illiberales & restricti in donando: non donant liberaliter.

NEC TANTVM VEN. QVANT. ST.] multis locis commemorantur ab Homero procorum prandia, cenæ, compotationes, epulæ: exempli caussa, ὀδ. β sic queritur de procorum conuiuiis Telemachus, in concione, Οἱ δ' εἰς ἡμέτερον πωλεύμενοι ἤματα πάντα Βοῦς ἱερεύοντες, καὶ ὄϊς, καὶ πίονας αἶγας Εἰλαπινάζουσιν πίνουσί τε αἴθοπα οἶνον Μαψιδίως, id est, hi autem domi nostræ assiduè versantes, boues immolantes, & oueis, & pingueis capras epulantur, & vinum rubrum bibunt, &c. & ὀδ. α. Pallas Vlyssi eandem procorum in ædibus alienis intemperantiam, insolentiam, ac luxuriam narrat ipsi Vlyssi, Ἀνδρῶν μνηστήρων, οἵ τοι βίοτον κατέδουσι.

SIC TIBI PENEL. FRVGI EST] id est, quia proci pauca munera largiuntur, & quia studiosiores

diosiores sunt poculorum, & obsoniorum, quàm rerum Venerearum, iccircò tibi Penelope casta & pudica est, alioqui ceterarum mulierum similis futura.

QVAE, SI SEMEL VNO] si semel munera ab vno sene acceperit, lucro tecum communicato: si semel experta sit, quantus insit fructus in consuetudine senis diuitis: numquam poterit ab hoc quæstu demoueri. *de sene gustarit* autem videtur è Græco imitatum, πεῖραν εἴδῃς, γεύσηται. Significat, mulieres ferè omneis, quantumuis castæ, ac pudicæ habeantur, muneribus capi, & labefactari solere.

VT CANIS, A CORIO NVMQ.] prouerbium est, quod in eos cónuenit qui posteaquam rem aliquam iucundam, & optabilem gustarunt, ab ea ægrè auelli, aut deterreri possunt. sic autem efferunt Græci, χαλεπὸν μαθοῦσαι κύνα σκυτοτραγεῖν, id est, periculosa res est canis, quæ corium rodere didicerit. Theocritus paullò aliter εἰδ᾽ ἰ. χαλεπὸν χορίων κύνα γεῦσαι, id est, periculosum est, canem de intestinis gustauisse.

EX TESTAMENTO] iussu, aut voluntate ipsius testatrix ipsa sic se voluerat efferri.

ELATA] elata è domo ad rogum. Terent. Andr. *Effertur, imus.* Plautus Asinar. *Vtinam sic efferamur.* Idem Mostell. *Vidi efferri mortuum,* M. Tull. epist. ad Attic. lib. 15. epist. 1. *Cn. Lucullus familiaris noster matrem efferebat.* Etiam Græci ἐκφέρεσθαι dicunt, ex quo ἐκφορά.

SCILIC. EL. &c.] si fortè anus illa mortua ex humeris heredis elabi posset.

CREDO QVÒD NIMIVM INSTIT.] credo (inquit Tiresias) iccircò anum illam voluisse se ita efferri ab herede, quia is fuerat supra modum in ipsam officiosus: quia odiosè, & molestè viuam coluerat: nimio officio eam prosecutus fuerat. Monet igitur hoc exemplo Vlyssem Tiresias, vt in officio senibus, aut vetulis præstando, operáque danda, modum seruet, videátque ne sedulitate peccet, néve, dum officio, & studio, senis, aut anus diuitis gratiam aucupatur, offendat, atque abalienet. credibile est autem, verbis testamenti hoc fuisse expressum, ne captator ille ab anu institutus heres, & iussus córpus eius oleo perfusum nudis humeris ad rogum ferre, heres esset, si corpus excideret: aut sub ea conditione institutum esse, si testatricis corpus oleo multo perfusum nudis humeris portaret.

NE DESIS OPERAE, NE'VE] caueto ne officio tuo desis, néve supra modum sis officiosus, id est, ne superes modum in opera tua præstanda, atque obtrúdenda. Nam (vt ait alibi) *sedulitas, stultè quem diligit, vrget.*

DIFFICIL. ET MOROS.] difficilem, χαλεπὸν, δυσάρεστον, morosum, δύστροπον. suprà Od. 1x. lib. 1. senectutem morosam appellat. morosi enim ferè sunt, senes: & item difficiles. epist. ad Pison. *Difficilis, querulus, laudator temporis acti.* 174

OFF. GARRVLVS. VLTRO NON] si illam distinctionem, & lectionem probamus, *garrulus Vltrò,* hæc sententia est: qui vltrò garrit, id est, qui non prouocatus, aut interrogatus loquitur, idque supra modum, offendet. sin, vt hîc scriptum est: *Vltrò* pertinebit ad ea, quæ sequuntur, *Non etiam sileas.* Sed quid erit, *Non etiam Vltro sileas?* arbitror, eum *Vltro silere* dicendum, qui appellatus, aut interrogatus, aut alioqui ad loquendum prouocatus, tacet. ab eo enim silentium oritur: & ipse sine causa tacet: immò cùm causam nactus sit loquendi à diuite oblatam, tacet. Itaque vltro silet. Vetat igitur Tiresias Vlyssem captatorem vltro silere, id est, causam & originem silentij esse. Et verò mediocritatem seruare iubet. Nam primùm monet, vt garrulitatem vitet: deinde deterret à nimia taciturnitate, qualis est eius, qui ad sermonem prouocatus, tacet. In cod Iann. & Tornesij scriptum reperi *Vltrà.* quam scripturam si quis probabit, interpretabimur vltrà quàm satis est, vltra modum. Nam inest etiam hæc in hoc loco difficultas, quòd in aliis cod. interpunctionis nota post nomen *garrulus:* in aliis post vocem *Vltrò,* siue *Vltrà,* locatur. iudicet igitur lector.

DAVVS SIS COMICVS] talis esto, qualis inducitur Dauus in comœdiis, nempe seruiliter, & timidè cum domino loquens, eíque non nisi ad rogata respondens, neque eum interrogare audens. talis etiam ab ipso Horatio inducitur Sat. 7. tufr. *Iamdudum ausculto: & cupiens tibi dicere seruus Pauca, reformido.*

CAPITE OBSTIPO] incuruato, inflexo, inclinato: qui gestus est hominis animum demittentis, & ad palpandum parati. M. Tull. in Arato. *Obstipum caput, & tereti ceruice reflexum, Obtutum in caudam maioris figere dicas.* Lucret. libr. 4. *Denique vt in fabrica, si praua est regula prima: Normáque si fallax rectis regionibus exit: Et libella aliqua si ex parte claudicat hilum: Omnia mendosè fieri, atque obstipa necessum est, Praua, cubantia, prona, supina, atque absona tecta.* quem Lucretij locum testem producens Festus, legit *obstita,* in voce *obstitum.* sed puto, Festum eo loco esse mendosum, & legendum *obstipum,* & *obstipa.* nam aliud est *obstipum,* aliud *obstitum.* Sueton de Tiberio *Incedebat ceruice rigida & obstipa, adducto ferè vultu.*

OBSEQVIO GRASSARE] *grassari,* vt Nonius Marcellus docet ex Næuio & Afranio, idem

ferè valet, quod ambulare, & iter facere. Festus autem ait antiquos *grassari posuisse pro adulari: præterea grassari latrones dici vias obsidenteis. gradi siquidem ambulare est. vnde tractum grassari, videlicet ab impetu gradiendi.* quod idem ex Sallustio probari potest, proœmio belli Iugurth. *Sed dux, atque imperator vitæ mortalium, animus est: qui vbi ad gloriam virtutis via grassatur, abunde pollens, potensque, & clarus est, neque fortuna eget.* & ita Liuius lib. 10. *consilio grassandum, si nihil vires iuuarent, ratus.* Idem lib. 45. *Etiam apud vos fuisse audiui, qui assentando multitudini grassarentur.* Itaque hæc verba, *obsequio grassare*, hanc sententiam videntur continere, Obsequio, opera, officio aditum tibi ad diuitem patefacito: nulla alia ratione, aut via diuitem capta, quam obsequendo: insidiare diuiti obsequio. nam grassari valet interdum insidiosè, & dolosè ambulare. vnde grassatores sunt nominati, qui vias obsident, vt repentè viatores inermeis, neque satis instructos, ac paratos adoriantur, vt paullò antè ex Festo ostendimus.

SI INCREBRVIT AVRA] hæret etiam nunc in nõnullis libris impressis hæc mendosa scriptura *increbuit:* vsque adeò difficile est inueterata vitia exstirpare. Nos autem multis verbis docuimus ἐν παρόδῳ in annotationib. ad lib. Aristot. de moribus, ad Nicomach. hoc verbum sic esse scribendum, non, vt vulgò, *increbuit*. libri autem calamo exarati alij habent *increbruit*, vt & nos curauimus excudendum: alij *increpuit*, quæ scriptura corrupta est. *si increbruit aura*, id est, si ventus factus est acrior, ac vehementior. sic loquitur & M. Tull. lib. 7. epist. ad Trebat. *ventus increbrescit. cura vt valeas.* & Virg. lib. 3. Æneid. *Crebrescunt optata auræ, portúsq; patescit, Iam propior.*

CAVTVS] valetudini consulens, sibi cauens ab iniuria cæli.

CARVM CAPVT] φίλην κεφαλήν. Omnia quæ in homine præcipuam vim habent salutis & vitæ conseruandæ, aut quæ summam præbent voluptatem atque vtilitatem, cara dicuntur à poëtis Græcis, vt φίλη ψυχή, φίλον κῆρ, φίλος θυμός, φίλα γούνατα, φίλη κεφαλή, φίλα ὄμματα, φίλοι ὀφθαλμοί, φίλη πατρίς, φίλος οἶκος, vel φίλα οἰκία in numero multitud. φίλη μήτηρ, φίλα τέκνα, &c. id est, cara anima, carum cor, carus animus, cara genua, carum caput, cari oculi, cara patria, cara domus, seu caræ domus, cara mater, cari liberi, &c.

EXTR. TVRBA OPPOS. HVM.] ne quis eum in turba iactet, aut impellat. *oppositis humeris* tuis scilicet, προβαλὼν τοὺς ὤμους σου. obiectis humeris, tamquam scuto aduersus pulsum multitudinis & turbæ. Theophrastus ἠθικ. χαρακτ. in describendo assentatore etiam hoc argumentum commemorat nõ admodum dissimile, καὶ τοὺς ἀπαντῶντας ἐπιστῆναι κελεῦσαι ἕως αὐτὸς παρέλθῃ: id est, & proprium est assentatoris iubere eos, qui obuiam eunt, consistere, donec ille præterierit.

AVREM SVBSTR. LOQ.] si tibi res est cum loquaci sene aureis tuas, si fieri potest, comprime, vel obtura, vt ne eius loquacitate offendaris: sed potiùs, vt eum, quamdiu ei videatur, loquentem perferre, ac perpeti possis. aureis tuas ei præbe verberandas, atque obtundendas: verùm tamen ne te loquacitate sua obtundat, & exsurdet, eas substringe, & supprime, vt minus molestè & sine periculo surditatis eius garrulitatem ferre possis. Sic mihi videtur hic locus esse explicandus, non, vt Acr. & Porphir *aurem admoue & intende*. Iam qui aureis suas obturant, facilius quemuis clamorem, sonitum, strepitum, fragorem excipiunt, ac perferunt, neq; vllo pacto commouentur, quemadmodum Satyrus ille Clazomenius apud Aristot, problem. τμημ. γ. quod esset ad maledicendum promtus ac propensus, cùm sibi in iudicio causa dicenda esset, ne ad maledicendum aduersario, si eum audiret, impelleretur, ac potius vt de re ipsa diceret aureis sibi obturauit. Ita dicimus clausis oculis periculum adire, id est, sine vllo metu, ac dubitatione, propterea quòd, qui clausis oculis, vt Andabatæ illi, seu Antanabatæ potius, sese periculo offerunt, aut laborem aliquem suscipiunt, facilius vtroq; defunguntur, quàm si periculi, aut laboris magnitudinem oculis cernant: & ægri, qui sunt teneriores, pharmaca solent clausis oculis deuorare. Sic apud Platon. in Gorgia, Socrates probat, vnumquemq;, qui aliqua in re peccarit, vltrò ad iudicem ire, atque ad pœnam à lege constitutam subeundam occurrere, & quodammodo clausis oculis, & fortiter sese vrendum ac secandum medico præbere oportere. verba Platonis hæc sunt, παρέχειν μύοντα καὶ ἀνδρείως ὥσπερ τέμνειν καὶ καίειν ἰατρῷ. vt igitur ad Horatium reuertar, sic hunc locum explico, aurem, videlicet tuam, substringe loquaci seni, id est, aure tua substricta & compressa, sine senem istum loquacem, quamdiu volet, verba fundere: aureis tuas ei præbe totum diem, si ei libebit, longis & odiosis narrationibus tundendas, ac verberandas. Atq; ita in codice quodam manuscr. ad oram ascriptum vidi, *substringe aurem:* id est, præbe aurem. Licet dicere, quod mihi hac secunda editione venit in mentem, *aurem substringere*, positum ab Horatio pro aurem vellere, quod est admonere: vt sit hæc sententia, aurem substringe loquaci, id est, senem paullo loquaciorem, & quædam fortasse expromentem, vel euulgantem,

375

quæ

quæ taceri præstabat,&quædam effundentem,atque efferentem, quorum enuntiatio ei periculum sit allatura,admone,vt linguæ temperet: vel sic,multitudine verborum eos,qui adsunt, offendentem, nullámque loci,neque temporis, neq; personarum rationem habentem,admone vt modum orationi constituat. Ita aurem substringere,idem atque aurem vellere,valere dicemus: quo vsus est Virg. Sileno, *Cùm canerem reges & prælia, Cynthius aurem vellit,& admonuit,&c.* idem in Copa, *Mors aurem vellens,viuite,ait,venio.* Adr.Turnebus autem vir singulari doctrina præditus, aliter hunc locum explicandum putabat, nempe hoc modo. *aurem substringe loquaci:* id est,aurem senis loquacis leniter tracta,seu prehende,vel molliter attinge: quod faciebant qui adulabantur,& qui se amare simulabant. Ego memini, apud Plautum *prehendere crineis & auriculas*,esse amatoriè,& blandè aliquem delinire, & permulcere: sed *substringere aurem* fortasse non idem valet. Verumtamen iudicet lector eruditus.

IMPORTVNVS AMAT LAVDARI?] si in eo est importunus, quòd cupit laudari: si assiduè vult laudari,&c. Importunus is est,(vt alibi annotauimus) qui numquam conquiescit,neq; aliis conquiescendi potestatem facit. si igitur tali ingenio est, vt suis laudibus supra modum delectetur,tamdiu eius laudes persequere, donec, manibus ad cælum sublatis, dixerit satis esse.

MANIBVS SVBLATIS] gestus lætantis, & Diis immortalibus gratias agentis, vt Dionyss. Halicar.lib.3.de patre Horatiorum tergeminorum, ὁ δ' πατὴρ,ὡς ἔμαθε τὴν διάνοιαν αὐτῶν,περιχαρὴς γενόμενος,καὶ τὰς χεῖρας ἀνασχὼν εἰς τὸν οὐρανὸν,πολλὰς ἔφη χάριτας εἰδέναι τοῖς θεοῖς,ὅτι παῖδας ἔδωκαν αὐτῷ γενέσθαι καλοὺς καὶ ἀγαθούς.id est,Pater autem vt eorum sententiam cognouit,lætitia elatus,& manibus sublatis in cælum,magnam se diis habere gratiam dixit, quòd sibi hoc beneficij dedissent,vt filij sui essent pulchri & fortes.est etiam orantis gestus,vt docuimus ad Od. XXIII.lib.3.itemq; ad epist.a Loll.2.lib.1.admonebimus.

ET CRESC. TVM. INFLA] ingenium hominis inanis, qui supra modum cupit laudari, quiq; assentatione nimis delectatur,expressit. Itaq; eiusmodi quidem ingenium cum vtre cõparauit: assentatoris autem orationem ad huiusmodi homines inflandos valere declarauit.

CVM TE SERVITIO LONGO,&c.] cùm moribundus iam lecto decubuerit, téque heredem instituerit ex quadrante.

ET CERTVM VIGILANS] & tu certò vigilans, non somnians audieris,&c. solent enim plerumque,qui quippiam magnopere exoptant,id in somnis cernere. Virgil.in Pharm. *Credimus? an qui amant,ipsi sibi somnia fingunt?* & piscator ille pauperculus apud Theocritum εἰδ. κα.somniat procerum quendam,& grandem piscem ad hamum decurrisse.quemadmodum(inquit) in somnis canis omnis prædam vaticinatur. sic Theocritus, καθιζόμενος δ' ἐδόκευν ἰχθύας, ἐκ καλάμων δ' ἐπλάνον κατ' ἐπίσιον ἐδωδήν. Καί τις τῶν τραφερῶν ὠρέξατο· καὶ γὰρ ἐν ὕπνοις Πᾶσα κύων ἄρκτον μαντεύεται,ἰχθύα κ' ἠγών.id est, sedens pisceis excipiebam, seu captabam: ex calamo autem fallacem escam concutiebam. Atq; aliquis è piscium pinguium numero escam appetiuit.Namque in somnis omnis canis prædam vaticinatur: sic & ego piscem. *certum vigilans* igitur valet id,quod dicunt Græci vno verbo,ὕπαρ,cuius contrarium est κατ' ὄναρ. Plat.libr.2. de Repub.in extremo, οὔτ' ἄλλους ἐξαπατᾷ ὁ θεὸς,οὔτε κατὰ φαντασίας,οὔτε κατὰ λόγους,οὔτε κατὰ σημείων πομπὰς,οὐθ' ὕπαρ, οὔτ' ὄναρ.id est,neque alios decipit Deus, neque per visiones, neque per sermones,neque per signorum missiones,neq; vigilanteis,neq; in somnis. 176

QVARTAE SIT PARTIS,&c.] ordo verborum est, cum tu certò vigilans audieris hæc verba:quartæ partis heres sit Vlysses.sic sup.locutus est Od.XXV.lib.1 *audis minus & minus iã, Me tuo longas pereunte nocteis,Lydia dormis?* quidã libri veteres habent, *quartæ esto partis,&c.*

ERGO NVNC DAMA SOD.] sic dices voce flebili, & queribunda, itáne est? ergo sodalis meus,qui cum mihi erat mensa,victúsq; communis,mihi ereptus est,& interiit? Dama autem nomen est Seruile.

NVSQVAM EST?] id est,periit? Hellenismus est,οὐδαμοῦ ἐστι; οὐκ ἔστι;

VNDE M. TAM FORT. TAMQVE] ordo est, *sparge subinde*, id est, deinde subiunge iterans hæc verba, vnde mihi tam fortem, ac fidelem amicum parabo? solemus autem oratione præcisa vti in comminationibus,conquestionibus,obiurgationibus, & similibus animi motibus,vt infrà Sat.7. *Vnde mihi lapidem? vnde sagittas?* Terent.in Eunuch. *Egóne? illam? quæ illum? quæ me? quæ non? sine modò: mori me malim.* Germanus Valens autem hæc verba, *Sparge subinde*,referenda esse putat ad veterum consuetudinem in funeribus procurandis: in quibus præter alia,quæ factitare soliti erant,flores spargebant. Virg.lib.6.Æneid. *manibus, date lilia,plenis Purpureos spargam flores: animámq; nepotis His saltem accumulem donis.* Idem Daphnide, *Spargite humum foliis inducite fontibus,*[aliàs *frondibus*] *vmbras Pastores: mandat fieri sibi talia Daphnis: Et tumulum facite,&c.*

EST GAVDIA PRODENTEM] est, vt Græci, ἐστι ἴξειν, id est, licet animi lætitiam fronte tegere: nihil vetat, quo minus quis vultum lætitiæ indicem, dissimulatione & fictis lacrymis celare possit. notus versiculus ille ex mimo Publ. *Heredis fletus sub persona risus est.*

PERM. ARBITRIO] tuo. interdum testatores, quæ post mortem suam fieri volunt, ea permittunt arbitrio vel heredis, vel legatarij: quæ verba eandem vim habent, ac si arbitrio boni viri res esset permissa. secutus sum autem libros omneis veteres, qui habent *Permissum*, non, vt vulgati, *Commissum:* & rectè. committere enim fidei dicimus potius, permittere potestati, & arbitrio. Horat. Od. IX. lib. I. *Permitte diuis cetera: qui simul, &c.* Idem lib. I. epist. 18. *Arcanum neq; tu scrutaberis vllius vnquam, Commissúmq; teges.* idem Sat. 4. *Cõmissa tacere Qui nequit.*

SINE SORDIBVS] magnificè, splendidè, non sordidè.

MALE' TVSSI ET] tussi graui, & periculosa laborabit, quam βηχὰ nominant Græci. *malè* hoc loco valet, grauiter, valdè.

HVIC TV DIC EX P. T. &c.] id est, huic coheredi dic, si fundum, aut domum, quæ tibi ex testamento obuenerit, habere cupiat: te ei libentissimè venditurum, & quanti velit. addicturum, atque adeò, si videatur, donaturum. *nummo*, id est, pretio vilissimo. Atque ita ferè omnes hunc locum explicant: quam explicationem adiuuans Porphirio, scribit, si quidem eius verba sunt, legem fuisse, quæ vetaret, quicquam testamento acceptum alteri donare. Itaque qui donare volebant, & tamen contra legem committere nolebant, aut non audebant, venditionem simulabant: & quod erat, verbi gratia, centum millibus sestertiûm nummûm æstimabile, nummo addicebant. Sed Germanus Valens, hæc putat esse nugatoria, & *nummo* coniungendum esse cum participio *gaudentem*, hoc modo, *Dic te gaudentem nummo:* id est, malentem nummum, quam fundum, addicere ei fundum pecunia. quàm explicationem ego magis probo.

PROSERPINA] proserpina mortis, & vita arbitra est, vt suprà diximus ad Od. XXVIII. lib. I. imperiúmque in primis habet in mortuos, quod & Homerus ostendit ὀδυσ. λ. Ἢ τί μοι εἴδωλον τόδ' ἀγαυὴ Περσεφόνεια ὤτρυν', ὄφρ' ἔτι μᾶλλον ὀδυρόμενος στεναχίζω; id est, aut quid ad me hoc simulacrum impulsum misit Proserpina? an vt magis ac magis lamentans gemam? Tibull. lib. 3. *At mihi Persephone nigram denuntiat horam. Immerito iuueni parce nocere Dea.* Virgil. Æneid. 4. *Nondum illi flauum Proserpina vertice crinem Abstulerat, Stygióque caput damnauerat Orco.*

ARGVMENTVM SATYRÆ VI.

Se contentum iis quæ habet, viuere, ac plura non optare dicit. Deinde otij sui, quo ruri fruitur, commoda cum incommodis negotiorum & molestiarum, quæ vitam vrbanam comitantur, comparat.

HOc erat in votis: modus agri non ita magnus,
Hortus vbi, & tecto vicinus iugis aquæ fons,
Et paullum siluæ super his foret. auctius, atq;
Dij melius fecere. bene est. nihil amplius oro,
Maia nate, nisi vt propria hæc mihi munera faxis.
Si neq; maiorem feci ratione mala rem:
Nec sum facturus vitio, culpáve minorem:
Si veneror stultus nihil horum: ô si angulus ille
*Proximus accedat, qui nunc * denormat agellum.*
177 *O si vrnam argenti fors * quà mihi monstret: vt illi,*
Thesauro inuento qui mercenarius agrum
Illum ipsum mercatus arauit, diues amico
*Hercule: si, quod adest, * gratum iuuat: hac prece te oro*
Pingue pecus domino facias, & cetera, præter
Ingenium: vtq; soles, custos mihi maximus adsis.
Ergo vbi me in monteis, & in arcem ex vrbe remoui:
*Quid prius illustrem satyris, * Musáq; pedestri?*

Nec mala

*Nec mala me ambitio perdit, nec *plumbeus Auster,*
Auctunnúsq; grauis, Libitinæ quæstus acerbæ.
Matutine pater, seu Iane libentius audis,
*Vnde homines *operum primos, vitæq; labores*
Instituunt (sic diis placitum) tu carminis esto
Principium. Romæ sponsorem me rapis: eia,*
Ne prior officio quisquam respondeat, vrges:
Siue Aquilo radit terras: seu bruma niualem
Interiore diem gyro trahit: ire necesse est.
Post modò, quod mi obsit, clarè, certúmque locuto,
Luctandum in turba, facienda iniuria tardis,
Quid vis insane? & quas res agis? improbus vrget
Iratis precibus. tu pulses omne, quod obstat,
Ad Mæcenatem memori si mente recurras.
Hoc iuuat: & melli est: non mentiar. at simul atras
Ventum est Esquilias: aliena negotia centum
Per caput, & circa saliunt latus. ante secundam
Roscius orabat sibi adesses ad puteal cras.
De re communi scribæ magna, atque noua te
Orabant hodie meminisses Quincte reuerti.
Imprimat his, cura, Mæcenas signa tabellis
Dixeris, experiar? si vis, potes, addit: & instat.
Septimus octauo propior iam fugerit annus,
Ex quo Mæcenas me cœpit habere suorum
In numero: dumtaxat ad hoc, quem tollere rheda
*Vellet iter faciens: & cui concredere *nugas*
Hoc genus. hora quota est? Thrax, an Gallina Syro par?
Matutina parum cautos iam frigora mordent:
Et, quæ rimosa bene deponuntur in aure.
Per totum hoc tempus subiectior in diem, & horam
*Inuidiæ: *noster ludos spectauerat vnà:*
Luserat in campo, fortunæ filius, omnes.
Frigidus à rostris manat per compita rumor?
Quicumque obuius est, me consulit: ô bone (nam te
Scire, deos quoniam propius contingis, oportet)
Numquid de Dacis audisti? nil equidem. vt tu
Semper eris derisor. at omnes dij exagitent me,
*Si quicquam. quid? *militibus promissa, Triquetra,*
Prædia Cæsar, an est Itala tellure daturus?
Iurantem me scire nihil, mirantur, vt vnum
Scilicet egregij mortalem, altiq; silenti.
Perditur hæc inter misero lux, non sine votis. 172
O rus, quando ego te aspiciam? quandóq; licebit
Nunc veterum libris, nunc somno, & inertibus horis
Ducere sollicitæ iucunda obliuia vitæ?
*O, quando faba Pythagoræ *cognata, simúlq;*
Vncta satis pingui ponentur oluscula lardo?

O noctes, cenaq; deûm: quibus ipse, meiq;
Ante Larem proprium vescor: vernásq; procaceis
*Pasco *libatis dapibus.*prout cuiq; libido est,*
Siccat inaequaleis calices conuiua, solutus
Legibus insanis: seu quis capit acria fortis
Pocula: seu modicis vuescit laetius. ergo
Sermo oritur non de villis, domibúsve alienis:
Nec malè, nécne Lepos saltet: sed, quod magis ad nos
Pertinet, & nescire malum est agitamus: vtrúmne
Diuitiis homines, an sint virtute beati:
*Quidve ad amicitias, *vsus, rectúmne trahat nos:*
Et quae sit natura boni: summúmq; quid eius.
Ceruius haec inter vicinus garrit aniles
**Ex re fabellas. nam si quis laudat Arelli*
Sollicitas ignarus opes, sic incipit, olim
Rusticus vrbanum murem mus paupere fertur
Accepisse cauo veterem vetus hospes amicum,
*Asper, & attentus quaesitis: * vt tamen arctum*
Solueret hospitiis animum. quid multa? neq; illi
Sepositi ciceris, neq; longae inuidit auenae:
Aridum & ore ferens acinum, semesáq; lardi
Frusta dedit, cupiens varia fastidia cenae
*Vincere, tangentis * malè singula dente superbo:*
Cùm pater ipse domus palea porrectus in horna
**Esset ador, loliúmq;, dabis meliora relinquens.*
Tandem vrbanus ad hunc, quid te iuuat, inquit amice,
Praerupti nemoris patientem viuere dorso?
**Vin' tu homines, vrbémq; feris praeponere siluis?*
Carpe viam (mihi crede) comes: terrestria quando
Mortaleis animas viuunt sortita: neq; vlla est
*Aut magno, aut paruo lethi fuga, * quo, bone, circà,*
Dum licet, in rebus iucundis viue beatus:
Viue memor, quàm sis aui breuis. haec vbi dicta
Agrestem pepulere: domo leuis exsilit. inde
Ambo propositum peragunt iter, vrbis auentes
Moenia nocturni subrepere. iámq; tenebat
Nox medium caeli spatium, cùm ponit vterq;
In locuplete domo vestigia: rubro vbi cocco
Tincta super lectos canderet vestis eburnos:
Multáq; de magna superessent fercula cena:
Quae procul exstructis inerant hesterna canistris.
Ergo, vbi purpurea porrectum in veste locauit
Agrestem: veluti succinctus cursitat hospes:
179 *Continuátq; dapes: nec non * vernaliter ipsis*
Fungitur officiis, praelambens omne, quod affert.
*Ille cubans gaudet mutata sorte: * bonisq;*
Rebus agit laetum conuiuam, cùm subitò ingens
Valuarum strepitus lectis excussit vtrúmq;.

Currere

Currere per totum pauidi conclaue: magisq́;
Exanimes trepidare, simul domus alta Molossis
Personuit canibus. tum rusticus, haud mihi vita
Est opus hac, ait: & valeat. me silua, cauúsq;
Tutus ab insidiis tenui solabitur eruo.

HOC ERAT IN VOTIS] hoc erat in optatis: hoc optabam.

MODVS AGRI] agrum optabam breuibus, & paucis decempedis mensum: agrum non admodum latum. modus in agro significat longitudinem ac latitudinem descriptam, ac dimensam. exstat titulus in Pandectis iuris ciuilis. *Si mensor falsum modum dixerit.* M. Tull. in orat. pro Flacco, *voluisti magnum agri modum censeri.* Cœlius lib. 8. epist. *de signis, & tabulis, de agri modo, de are alieno acerrimè agere.* Plautus Aulul. Prologo, *Agri reliquit ei non magnum modum.*

IVGIS AQVAE FONS.] fons aquæ perennis. sic M. Tull. dixit aquam de iugi puteo haustam.

SVPER HIS.] ἐπὶ τούτοις, ad hæc, vel præter hæc.

AVCTIVS] amplius, benignius, cumulatius.

MAIA NATE] Mercuri. Od. II. lib. I. *Siue mutata iuuenem figura Ales in terris imitaris alma Filius Maia* & Od. x. eiusd. *Mercuri facunde, nepos Atlantis, &c.* Mercurium appellat, quia creditur amplificationem rei familiaris, & lucra adiuuare, & fortunare. vide annot. ad Satyr. 3. huius libri.

PROPRIA] fixa, stabilia, perpetua. vide annot. ad illum locum, *Si proprium est, quod quis libra, &c.* epist. 2. lib. 2. infrà.

SI NEQVE MAIOREM, &c.] sic precatur Horatius. Si neque rem meam auxi per cuiusquam iniuriam, aut per dedecus, aut turpitudinem, neque sum imminuturus nequitia, & luxuria: si non opto iis, quæ habeo, plura, aut maiora, neque agrum vicinum concupisco. neq; thesaurum inuenire aueo, seu inuenturio: si deniq; iis, quæ mihi suppetunt, contentus viuo: te oro, vt, &c. solebant autem preces cum condicione concipi à veteribus. sic Thetis apud Homer. lib. α. Iliad, Ζεῦ πάτερ, εἴποτε δή σε μετ' ἀθανάτοισιν ὄνησα Ἢ ἔπει, ἢ ἔργῳ, τόδε μοι κρήηνον ἐέλδωρ. id est, Iupiter pater, si quando te inter immortaleis iuui aut verbo, aut facto: hoc, quod peto, mihi perficito. sic Horatius Od. XVIII. lib. 3. *Faune Nympharum fugientum amator Per meos fines, & apr. &c. Si tener pleno, &c.*

RATIONE MALA] turpitudine aliqua, iniuria, vt lenocinio, impudicitia, cæde, & similibus. Pindarus ᾠδ. η. Νεμ. ait, diuitias honestis rationibus, & cum Diis volentibus partas, stabiliores esse. sic Pind. σὺν θεῷ γάρ τοι φυτευθεὶς ὄλβος ἀνθρώποισι παρμονώτερος.

SI VENER. STVLT. NIHIL HORVM] id est, si huiusmodi vota, quæ statim sequuntur, non facio: si talia non opto. suprà ad illum locum, *Et venerata Ceres, &c.* Sat. 2. huius libri, ostendimus, *venerari* interdum idem valere, quod precari, & vota facere. precari autem Græci εὔχεσθαι dicunt: quod non solùm à diis aliquid precibus expetere significat, αἰτεῖν τοὺς θεούς, vt loquitur Plato in Euthypr. sed etiam optare. itaque, quæ Latini optata, Græci εὐχὰς quoque nominant, vt sciunt Græcè docti. sic igitur hunc locum explicandum censeo, si nihil horum opto, seu, si quis malit, si nihil horum à Diis precor, non vt Erasmus, qui legendum putat, *Venor*, Iam *Veneror stultus*, sic dictum, vt illa, *parce malignus*, Od. XXVIII. lib. I. *& non te negliget horridus*, Od. XXI. lib. 3. & similia, quæ collegimus ad Od. VIII. lib. 3. Existimabant autem veteres illi, diuitias, & cetera bona fortunæ à Diis immortalibus donari, & ab iisdem incommoda, damna, & egestatem hominibus importari, quod & Theog. approbat. Οὐδεὶς Κύρν' ἄτης καὶ κέρδεος αἴτιος αὐτός, Ἀλλὰ θεοὶ τούτων δώτορες ἀμφοτέρων. id est, Nullus est, Cyrne, detrimenti & lucri sibi ipse causa: sed Dij horum vtriusq; sunt donatores. Itaq; quemadmodum bona à Diis votis, omnibúsq; expetebant, ita mala & aduersam fortunam deprecabantur.

Ô SI ANGVLVS ILLE, &c.] talia sunt auarorum vota, atque optata. ô si, optantis, & precantis est. Virg. Æneid. 8. *O, mihi præteritos referat si Iupiter annos.* & *si.* vt Æneid. 6. *& sic fortè precatur, Si nunc se nobis ille aureus arbore ramus ostendat nemore in tanto*: vt apud Græcos. εἰ, εἰ γένοιτο. vtinam accidat, vtinam mihi contingat. & ita Euripid. Oreste. Εἰ γὰρ γένοιτο, φωκίων δ' ἔλθοι πέλας. Et ô solum. idem Virg. lib. 5. Æneid. *nec vincere certo (Quamquam ô.)*

DENORMAT AGELLVM.] Denormat, legunt Porphir. & Acro, & ita reperi scriptum in omnibus ferè codicibus calamo exaratis, & nonnullis vulg. eámque scripturam, præsertim à viris doctis comprobatam secutus sum. denormare autem idem valet, quod denormem, & inæqualem & normæ expertem efficere. huc pertinet, quod scribit Aristot. lib. I. de arte dicendi, ca,

quæ nobis desunt, etiam si parua sint, nobis esse bona, & optabilia, καὶ ἃ ἐλλείπει ὄντα, καὶ ἂν μικρὰ ᾖ, αἱρετά.

FORS] fortuna. vt supr. annot. ad Satyr. 1. lib. 1.

QVA] aliqua via, aliqua ratione, aut aliqua parte potiùs. quidam libri veteres tamen habent *qua*.

AMICO HERCVLE.] æquo, & propitio Hercule. beneficio Herculis diues factus. nam & Hercules eorum rem familiarem fortunare, atque augere credebatur, qui bonorum suorum decimas ad eum detulissent. Alij dicunt eum præesse thesauris. Alij hoc referunt ad fabulam de quodam rustico, cui visus est Hercules in somnis locum, vbi esset thesaurus, demonstrasse. Herculem autem thesauris, & lucris insperatis, item vt Mercurium, ideò præesse volunt, quòd Hercules diuitias & bona externa viribus & virtute adeptus est. hunc locum imitatus est Persius Satyr. 2. *& ò si Sub rastro crepet argenti mihi seria dextro Hercule.*

THESAVRO INVENTO] thesaurum sic definit Paullus Iuriscon sultus lib. 41. Digestor. tit. 1. de acquir. rer. dom. *Thesaurus est quædam vetus depositio pecuniæ, cuius non exstat memoria, vt iam dominum non habeat. Sic enim fit eius, qui inuenerit, quod non alterius sit. alioquin si quis aliquid vel lucri, vel metus, vel custodiæ causa condiderit sub terra, non est thesaurus: cuius etiam furtum fit.*

SI QVOD ADEST, GRATVM IVVAT:] id est, si quod mihi suppetit, gratum, & iucundum est: si eo, quod adest, delector & contentus sum. nomen *gratum* coniungendum est cum verbo *iuuat*, hoc modo, *gratum iuuat*, id est, cùm sit gratum, iuuat: κεχαρισμένον, ἢ ἀγαπητὸν ὂν τέρπει. gratum est enim id, in quo acquiescimus, quo contenti sumus.

HAC PRECE TE ORO.] sic loquitur epist. ad Vinn. Asell. lib. 1. *oratus multa prece nitere porrò:*

PRAETER INGEN.] nam ingenium pingue, id est, hebes, neque laudabile, neque optabile est.

VTQVE SOLES] nam poëtæ omnes sub Mercurij tutela sunt. quos sup. Od. XVII. lib. 2. *viros Mercuriales* appellat: vbi Faunum, Mercurialium virorum custodem dicit.

ET IN ARCEM] in locum editum, qui mihi arcis loco esse possit: vel villam suam significat, vbi rex est, & in quam se recipit, tamquam in arcem, longè à strepitu vrbano, longè à negotiis vrbanis.

MVSAQVE PEDESTRI.] Musam pedestrem, versus, quibus vtitur in satyris, & in epistolis appellat, quia solutæ orationi sunt simillimi. infrà epist. ab August. in extrem. *nec sermones ego mallem Repentes per humum, quàm res componere gestas.* & Od. XII. lib. 2. historias pedestreis dicit, quæ sunt oratione soluta conscriptæ, *tuque pedestribus Dices historiis prælia Cæsaris, Mæcenas, melius.* πεζὸν λόγον appellant Græci.

MALA ME AMBITIO] *mala* epithetum est ambitionis perpetuum: vel distinguit ambitionem honestam, & laudabilem, à turpi & vituperanda. vide Arist ot. lib. 4. de moribus ad Nicomach. vbi de ambitione disputat, quam φιλοτιμίαν nominant Græci.

NEC PLVMBEVS AVST.] insalubris, pestilens, & quo corpora ingrauescunt. M. Tull. per translationem sermonis *plumbeos* appellat, tardos & hebetes libr. 1. Tuscul. *nisi planè plumbei sumus in philosophicis.* vel refer ad colorem otis, & corporis, quæ efficiuntur pallida Austri flatu. suprà Od. XIIII. lib. 2. *Frustra per auctunnos nocentem Corporibus metuemus Austrum.* Aristoteles problem lib. 2. τμημ. κϛ. quæritur cur Auster sit δυσώδης, id est, fœtidi, & tætri odoris: & respondet, fortasse eò fieri, quòd humida, & calida corpora efficiat, hæc enim maximè putrescunt. significat autem fortasse Horatius, se continentia, & frugalitate consequi, vt à tempore anni minùs salubri, non offendatur sua valetudo. Nam & Socratem ferunt ita continentem in victu, cultúque fuisse, vt sæpe Athenis orta pestilentia, multisque vi morbi absumtis, solus intactus, & integer à peste fuerit. Vel dic, quòd rectè valeat anni tempore insalubri, id eum loco ascribere, & cælo.

LIBIT. QVAEST. ACERBAE] quia Austro flante complures in morbum incidunt, atque intereunt. Libitina, Dea funerum, à qua dicti Libitinarij, qui in funeribus procurandis sunt occupati. Plaut. senes decrepitos *libitinarios* appellat in Bacchid. *Blandula, faceta, pulchra: incursos, libitinarios, veterrumos senes illorum traherent patres.* Od. XXX. lib. 3. *magnaque pars mei Vitabit Libitinam.* Dionys. Halicarnass. lib. 4. scribit, Venerem nescio quam à Romanis appellatam esse Libitinam. & item Plutarch. Ρωμαϊκοῖς.

AVDIS] ad pellaris, vt epist. ad Mæcen. 2. lib. 1. *rexque, paterque Audisti coràm.*

MATVTINE] à Iano diei, & anni principium ducitur. de quo vide Plutarch. ῥωμαϊκοῖς, & Macrob. lib. 1. Saturn. [Herod. lib. 1. διακόσιοι τε δ' αὐτοῦ ἵδρυται τὸ ἄγαλμα ἐπειδὴ εἰς αὐτὴν ἐνίαυτὸς ἄρχεται

χαλεπὸν τί καὶ πάντῃ.] Seruius ad illum Virgil. versum lib. 7. Æneid. *Sunt geminæ belli portæ, &c.* notat. *Ianum apud aliquos bifrontem, apud aliquos quadrifrontem esse non mirum est. Alij enim eum diei dominum esse volunt, in quo est ortus & occasus: Horat. Matutine pater, seu Iane libentius audis: alij anni totius, quem in quattuor tempora constat esse diuisum. Anni autem esse Deum illa res probat, quòd ab eo prima pars anni nominatur. Nam a Iano Ianuarius nuncupatus est.* M. Tull lib. 2. de nat. Deor. *Cúmque in omnibus rebus vim haberent maximam prima & extrema, principem in sacrificando Ianum esse voluerunt, quod ab eundo nomen est ductum: ex quo transitiones peruiæ Iani, forésque in liminibus profanarum ædium, ianuæ nominantur.* [sic Arnob. lib. 3. *Ianum quidam ex vobis mundum, annum alij, solem esse prodidere nonnulli, &c.* sequitur paucis post. *quem (Ianum) in cunctis anteponitis precibus & viam nobis pandere deorum ad audientiam creditis, &c.*] Incipit hinc narrare suas totius diei actiones à tempore matutino ad vesperam. 181

VNDE] à quo, vt suprà Satyr. 3. *Vnde ego mira Descripsi docilis præcepta hæc.* ibid. *Vnde vxor media surgat de nocte vocata.*

ROMAE SPONSOREM] cùm Romæ sum, inquit, sponsorem me rapis. sponsorem iurisconsulti recentiores Paullus, Vlpianus, & ceteri, fideiussorem appellant. infr. epist. 2. lib. 2. *Hic sponsum vocat.*

RAPIS] verbum *rapis* significat necessitatem, non illam quidem vi impositam, sed ab officio natam: quæ plurimum valet apud viros bonos. rapis igitur, id est, cogis me ex officij ratione. spondere autem pro altero, graue onus esse, declarat prouerbium Græcum *ἐγγύα, παρὰ δ' ἄτη*, id est, sponde: at propinquum est damnum.

EIA, NE PRIOR OFFICIO] si legemus *vrge*, vt habent omnes libri vulgati: horum verborum hæc mihi videtur fore sententia. eia (inquit Horatius) Matutine vrge, atque impelle me acriter ad hoc officium spondendi alicui amico præstandum, ne quis me officiosior existat, atque hanc mihi laudem præripiat. Sin, vt nonnulli libri manu scripti, *vrges*: quam scripturam ego magnopere probo: huius loci hæc erit sententia: tu Matutine me sic hortando vrges: eia Horati noli committere, vt quisquam officio satisfaciat prior, quàm tu. potest & sic explicari, seruata vulgata, & communi scriptura, vt intelligamus, Horatium seipsum hortari, eia: vrge quod agis, vrge officium tuum, ne quis te sit officiosior. sed ego *vrges* legi malo.

SIVE AQVILO RAD. TERR] siue flat Aquilo, &c. sed cur terras dicit ab Aquilone radi, cùm hic ventus à superiore parte spiret. vt docet Aulus Gell. libr. 3. cap. 30? fortasse responderi potest, radendi verbo vsum esse Horatium non quòd significet, per extremas maris, aut terræ parteis hunc ventum spirare, sed vt eius vim exprimat. sic de Euro dixit Od. XVI. epod. *Vt neque largis Aquosus Eurus arua radat imbribus.*

SEV BRVMA NIVAL. INTERIORE] id est, siue dies totius anni sunt frigidissimi, ac breuissimi, niuibus denique infestissimi, &c. *Interiore gyro*, id est, breuiore circulo. nam compluribus ab vno communi puncto medio descriptis circulis, interiores, sunt breuiores, seu minores. neque tamen hoc ita accipiendum est, quasi dicamus solis circulos parallelos, id est, æqualiter inter se distanteis, quos quotidie motu cæli sol efficit, hieme, quàm vere, atque æstate esse breuiores: (quouis enim tempore anni sunt æquales, quia quanto sunt minores semicirculi suprà finientem nostrum, tanto sunt maiores ij, qui sunt infrà, & sub pedibus nostris) sed quòd minores sint supra finientem nostrum hieme, quàm ceteris anni partibus, semicirculi: idque propter orbem signiferum, quem *ζωδιακὸν* Græci appellant: quo fit vt dies sint contractiores, noctésque longiores. Itaque hæc verba, *niualem, interiore diem gyro trahit*, hanc vim habent, dies efficit contractiores, ac breuiores, simúlque frigidos, & niuibus informeis, ac turbulentos. Vel dic, omnino eos circulos, quos cæli motu sol hieme efficit, esse minores, quàm quos vere, & autunno, propterea, quòd illi sunt tropico capricorni, seu brumali signo, proximi. Quòd si quis dicat, eadem ratione etiam eos circulos, quos sol æstate cæli motu conficit, esse iis breuiores, quos vere, & autunno: quia sint signo solstitiali, seu tropico cancri viciniores; fatebor, & concedam. sed hoc interest quòd dies æstiui sunt noctibus longiores propter situm orbis signiferi, seu zodiaci, cuius pars maior æstiuis diebus exstat supra terram: quam partem dum sol permetitur & perambulat, dies efficit noctibus longiores, & propter vicinitatem suam ardenteis, & torridos: dies brumales autem contrà propter contrariam rationem sunt noctibus breuiores, simúlq; turbulenti & frigidi. Itaque significans Horatius hos dies brumaleis, rectè, & *εὐλόγως* addit ad nomen *diem*, epithetum *niualem*.

POST MODÒ, QVOD MI OBSIT, &c.] postea mihi id locuto, quod mihi damnum afferat, ita clarè, & apertè, vt inficiari non possim, luctandum est in turba. Sed quid de se locutum

esse sentit Horat. quod ei obesse possit? vel intellige vniuersè, & generatim de quouis sermone, cuius hæc natura est, vt, maximè si multus sit, & cum multis, non possit non nocere ei, qui sit locutus: vel ad sponsionem refer, quæ, vt paullo antè diximus, sponsori plerumq; damnosa est. alij referunt ad defensionem clientis, quasi Horatius alicuius causam defenderit in iudicio, & defendendo clientem, aduersarium læserit: alij ad conuicia, quæ fieri solent in turba, dum alij tardius, alij celerius eunt: quarum explicationum posteriores duas non probo: duarum autem priorum mihi placet magis ea, quæ ad sponsionem refertur: & ita Ouidius, *Vnius & verbi grandia damna ferat.* Iam *post modo* Seruius ad illum locum Virgilij Tityro *longo post tempore venit*, vult esse vnam vocem, & hunc versum Horatij profert.

LVCTANDVM IN TVRBA] id est, laborandum, & contendendum est in turba.

FACIENDA INIVR. TARD.] dum propero, non possum effugere, quin faciam iniuriam iis, qui antecedunt, tardius euntibus. fit enim, vt eos impellam & pulsem: quod illi molestè ferentes, mihi conuiciantur & maledicunt, his verbis, *quid vis insane?* &c.

182 QVID VIS INSANE? ET QVAS] verba sunt (vt dixi) eius, qui ab Horatio properante impulsus, excandescit, per imitationem quandam expressa.

IMPROBVS VRGET] improbè, & sine intermissione me insectatur verbis contumeliosis, & precibus iratis, id est, exsecrationibus & diris precationibus: ἀραῖς, vt suprà Od. v. epod. *misit Thyesteas preces.*

TV PVLS. OMNE, Q. OBST. AD MAEC.] hæc verba, *tu pulses omne, quod obstat,* coniunctè legenda sunt, cum versu proximo, *Ad Mæcenatem memori, &c.* & hoc modo, mea quidem sententia, explicanda. tu autem Horati (nam se ipsum affatur, non dubitaueris, quicquid obstat eunti, pulsare, cum tibi fuerit ad Mæcenatem reuertendum.

HOC IVV. ET MELLI EST: NON M.] verè loquar, ingenuè fatebor, quod verum est: hoc mihi magnæ voluptati est, iactari in turba, & pulsare, & pulsari, & malè audire, cùm ad Mæcenatem redeo, aut recurro.

MELLI EST] est mihi instar mellis: est mihi dulcissimum, ac iucundissimum, ad Mæcenatem reuerti, vel, cùm ad Mæcenatem reuertor, pulsari.

ATRAS] cur atras? an propterea quò erat commune plebis sepulcretum, seu sepulcrum? at istuc fuerat olim: nunc autem in Esquiliis erant horti Mæcenatis. itaque salubreis appellat Satyr. 8. lib. 1. an propter sexcentas occupationes, & curas, quibus distringebatur, & obruebatur, cùm eò venerat? nam & alibi curas, atras nominauit.

PER CAP. ET CIRCA SAL.] negotia quamplurima me omni parte adoriuntur, & circumueniunt. illustris hypotyposis, seu subiectio, per quam negotiorum multitudo hàc & illàc Horatium vrgentium & circumuenientium, exprimitur, & quasi oculis subiicitur. Videre enim videmur negotia quamplurima, tanquam animantia quædam, circum Horatium per caput, & per latus salientia, eúmque molestè infestantia, & vexantia. sic idem suprà de curis Od. XVI. lib. 2. *& curas laqueata circum Tecta volanteis.* sic Iuuenalis de morbis Sat. 10. *circumsilit agmine facto Morborum omne genus.*

ANTE SECVNDAM] alia μίμησις, per quam eius orationem imitatur, quem ad se miserat Roscius oratum, vt sibi adesset Horatius in sua causa aduocatus.

SIBI ADESSES] tu Horati sibi esses aduocatus. M. Tull. frumen. *Tota Metelli cohors hominum non ingratorum aderat Apronio.* aduocati autem ab actoribus, & patronis multùm differebant. nam hi oratione reum defendebant, & causam agebant: illi muti ac taciti, & præsentia sua duntaxat, aut, si forte, testimonio causam rei subleuabant. M. Tull. in Cluentiana, *Quis eum vmquam non modo in patroni, sed in laudatoris, aut aduocati loco viderat?* aduocati illi apud Plautum in Pœnulo, testium munere funguntur.

AD PVTEAL.] Puteal, locus erat puteali opertus, in quo erat tribunal prætoris: vel (quod magis probo) basilica, in qua ius dicebat prætor à Scribonio Libone ædificata, à puteo, qui ibi erat, appellata. epist. ad Mæcen. 3. libr. 1. *forum putealque Libonis Mandabo siccis.* Puteal enim propriè est tectum, quo puteus operitur. transfertur etiam ad alia. M. Tull. lib. 1 de diuinat. *cotem autem illam, & nouaculam defossam in comitio, supráque impositum puteal accepimus.* Dionys. Halicarnass. lib. 4. in extremo, [illegible] M. Tull. orat. in Pisonem *puteali, & feneratorum gregibus inflatus atque compulsus.* Cùm essem Romæ, Clem. Teueninus, nostras, id est Gallus, vir humanis. & antiquitatis Rom. studiosiss. ac scientissimus, sexcentos mihi nummos æreos, totidémque argenteos, & aliquot aureos ostendit, alios florente repub. Romana alios repub. ab imperatoribus, ac tyrannis occupata, atque oppressa cusos: in his duos, quos hic exprimendos curaui, vt ex horum exemplo rum inspectione, quid sit puteal, & quamobrem puteal Libonis dixerit Horatius, lector intelligere queat.

Erat au-

Erat autem tribunal Libonis in foro Romano, arcui Fabiano, duobus Ianis, superiori & inferiori proximum, à templo Iani non longè distans. Ouidius, *Qui puteal, Ianúmque timet, celeresq; Kalendas.*

De re commvni] alia μίμησις. Alius (inquit Horatius) à scribis missus nuntiat mihi scribas orare, vt reuertar, propterea quòd res magna, & noua, quæ ad rem communem pertineat, acciderit. *de re communi* igitur, id est, ob rem communem. Putant autem nonnulli, Horatium in numero scribarum fuisse, quorum munus erat, acta publica litteris mandare, & litteras publicas perscribere: iccircò videri commune hoc loco positum esse καταχρηστικῶς pro publico: vt Od. xv. lib. 2. *Priuatus illis census erat breuis: Commune magnum*: vt apud Græcos τὸ κοινὸν. ego autem malim, commune hoc loco propriè accipi, vt intelligamus rem communem scribarum. Sic Plautus, *Paucis est quod te volo de communi re appellare, mea & tua.* neque verò assentior iis, qui *nouatæ* legunt vno nomine. nam *nouata, tæ,* neque vsitatum est in tota lingua Latina, neque potest esse, cùm huiusmodi nomina in *ta*, masculina, primæ declinationis, Græca sint: vt poëta, alipta, athleta, citharista, dynasta, sophista, & similia. At nouata à Græco deduci non potest, sed à verbo nouandi ortum haberet, quod analogia respuit. 183

Dixeris, experiar] id est, si ego ei respondero, me experturum, possímne à Mæcenate impetrare: addit, me posse, & vrget.

Septim. oct. prop.] id est, parum abest, quin septimus annus præterierit, posteaquàm cœpi esse in numero familiarium & amicorum Mæcenatis: octauus propemodum annus agitur, ex quo, &c.

Dvmtax. ad hoc] significat, se non eò arcessitum esse à Mæcenate, atque in amicitiam receptum, vt ei esset vsui in rebus magnis ac seriis: sed, vt cum eo nugaretur, ac iocaretur. sic Aristoteles lib. 8. de morib. ad Nicomach. ait opulentos & potenteis viros distinctis, ac diuisis amicis vti solere. alios enim esse, qui & dicantur, & sint vtiles: alios suaueis & iucundos, & videlicet comeis, & vrbanos.

Tollere rheda] recipere in rhedam. sic loquitur T. Liuius lib. 22. *cape hunc equum, dum & tibi virium aliquid superest, & comes ego te tollere possum.* vide quæ annotata sunt ad illum locum, *Tollite, non ludo crudeles, tollite claudum,* epist. ad Scæuam lib. 1.

Concredere] committere, πιστεύειν, vt annotatum est ad Od. v. lib. 3.

Nvgas] res non admodum magni ponderis, neque reconditas: res leueis, videlicet huius generis, *hora quota est?*

Thrax, an Gall.] Gallina vel nomen est proprium gladiatoris, vel dicendum per Gallinam Mirmillonem significari, seu Gallum. Mirmillones enim Galli dicebantur, & Gallica armatura vtebantur. hunc igitur mirmillonem, Gallinam appellat vrbanè, fortasse impudicitiæ notans, & parùm virum esse significans, vel parùm validum, parúmque fortem arguens. Thrax autem seu Threx, nomen quorumdam gladiatorum commune: vt epist. 18. ad Loll. 2. lib. 1. *ad imum Thrax erit.* Thraces autem dicti sunt gladiatores (inquit) Sext. Pomp. à similitudine parmularum Threiciarum. Thrax cum Mirmillone comparabatur: quod declarat locus M. Tullij Philipp. 6. de L. Antonio loquentis. *Tantúmne sibi sumsit, quia Milasis Mirmillo Thracem iugulauit familiarem suum?* & Ausonij versiculus, *Quis Mirmilloni componitur? æquimanus Thrax.* Nonnulli legunt *Threx*, seu *Thrax*, seu *Trex*, Præterea pleriq; manuscripti habent *Thrax, an Gallina, &c.* quos sequor.

Matvtina par. cavt.] vt sub exitum mensis Septembris. parùm cautos autem intellige eos, qui vtuntur adhuc veste æstiua, neq; se muniunt aduersus frigoris auctumnalis initia.

Et, qvae rim. bene dep.] & ea, quæ possunt impunè, & sine periculo homini rimarum pleno, & hac & illac perfluenti (vt ait Terentius) committi: id est, quæ non sunt admodum recôdita, quæ licet proponere in publico, & diuulgare. Georgius Torodes vir bonus, & doctus, & mihi amicus, quem nuper Lugduni mors immatura nobis eripuit, horum verborum hanc sententiam esse putabat à priore differentem. Et cetera mihi solet committere Mæcenas, quorum licet obliuisci, quæ non est necesse memoria tenere, quæ licet è memoria dilabantur, nihil fit periculi aut mali futurum: ea, quæ mihi narrat, aut quæ mecum loquitur Mæcenas, non de-

fiderant attentum admodum, nec memorem auditorem: seu ea licet & negligenter audire, & audita è memoria deponere. de qua explicatione iudicet lector.

PER TOT. HOC TEMP. SVBIECT.] per totum hoc septennium inuidiæ fui magis ac magis oportunus: ad inuidiam expositus: inuidia laboraui.

IN DIEM ET HORAM,] debuerat dicere in dies, aut in horas: sed hæc duo, *in diem*, & *in horam*, pro alterutro, vel *in dies*, vel *in horas*, posita esse intelligenda sunt. aliud est enim *in diem* aliud *in dies*, vt sciunt Latinè docti.

NOST. LVD. SPECT VNA: LVS.] nonnulli sic explicant hunc locum. si fortè Mæcenas noster vnà mecum ludos spectauerat: si vnà in campo Martio luserat, & se exercuerat: dicebant statim omnes, En Horatius omnium mortalium est fortunatissimus. Ego autem puto esse *μίμησιν*, id est, imitationem sermonis inuidorum, ac maleuolorum, hoc modo, noster Horatius vnà cum Mæcenate ludos spectauerat, vnà in campo luserat. ô hominem fortunatum. Atque ita videtur Acro explicare. Adr. Turneb. *μίμησιν* quidem orationis inuidorum esse fatebatur, sed hoc modo Horatius homo nostri ordinis & loci, vnà nobiscum in vltima cauea inter pauperum cuneos, ludos olim spectauerat, vnà in campo luserat: nunc autem fortunatissimus est, qui cum Mæcenate coniunctissimè, & familiarissimè viuit.

OMNES] omnes maleuoli & inuidi hæc dicunt.

FORTVNAE FIL.] homo fortunatissimus (inquiunt illi.)

FRIGIDVS A ROSTRIS] id est, si quis rumor, aut nuntius tristior à rostris profectus increbrescit per compita, statim vt quisq; mihi fit obuius, ecquid de Dacis, & ceteris populi Rom. hostibus audierim, rogat. nam (inquiunt) verisimile est te scire, quandoquidem Mæcenati familiaris & amicus es intimus.

ME CONSVLIT] ex me quærit, me rogat, num aliquid de Dacis audierim: vt Satyr. 3. supr. *Ergo consulere, & mox respondere licebit? Consule.*

DEOS] Mæcenatem, Agrippam, Augustum. sic Virg. Tityro, *Nec tam præsenteis alibi cognoscere diuos.*

184 NIL EQVIDEM] respondet Horatius, fortasse εἰρωνικῶς.

VT TV SEMPER ERIS] vt, ὡς, id est, quàm semper eris derisor! verba sunt illius percunctatoris.

AT OMNES DII EXAG.] at omnes Dij (inquit Horatius) me perdant, si quicquam comperti habeo. iurandi formula per diram precationem. sic supr. Satyr. 9. lib. 1. *dispeream, ni Summosses omneis*. mendosè habent nonnulli libri, *derisor ad omnes*. sæpe autem ita loquuntur boni auctores, *Dij omnes*, vt Terent. Heaut. *At te omnes quidem Dij, Deæq; quantum est, Syre, cum istoc inuento, cúmque incœpto perduint*, Virg. lib. 6. Æneid. *Diique deæq;, omnes, quibus obstitit Ilium & ingens, &c.* & lib. 1. Georg *Diiq;, deæq; omnes, studium quibus arua tueri.*

QVID? MILITIBVS, &c.] ordo & sententia verborum [illegible]. Quid? (inquit percunctator ille) vtrum prædia militibus promissa daturus est Cæsar est Sicilia, an ex Italia? Siciliam dictam esse Triquetram à tribus promuntoriis, Pachino, Lilybæo, Peloro notum est. Lucret. lib. 1. de Empedocle, *Insula quem Triquetris terrarum gessit in oris* τρινακρίαν eadem ratione appellant Græci, seu θρινακίαν, seu τρινακρίαν. nempe à tribus promuntoriis Lycophron τρίδειρον, quasi trium iugorum, seu collorum: Pindarus τριγλώχινα, id est, trium angulorum.

ALTIQVE SILENTI] sic Virg Æneid. 10. *quid me alta silentia cogis Rumpere?*

NON SINE VOTIS] non sine optatis, οὐκ ἄνευ εὐχῶν, non sine precibus.

O RVS, QVANDO EGO TE ASP] hæc sunt optata Horatij, vt liceat ruri ætatem agere, ibíq; nunc legere, nunc dormire, & cessare, & nihil agere.

DVCERE SOLL. IVC. OBL.] id est, sollicitudines huius vitæ obliuione quadam oblitterare, & vitam curarum & molestiarum plenam, animi remissione dulcem efficere. quod suadet Matius in mimiambis, his versibus, *Quapropter edulcare conuenit Vitam, Curásq; acerbas sensibus gubernare.* Porphyrio ad hunc locum notat, *ducere obl. Vitæ, id est, potare.* quod non est ita intelligendum, quasi ille intelligat Horatium è vini potu malorum præteritorum, & præsentium obliuionem quærere, vt suprà Od. VII. lib. 2. *Obliuioso leuia Massico Ciboria exple:* sed omnia huius vitæ mala, omneísq; curas, & molestias obliuisci velle: quemadmodum dixit Virg. Æneid. 6. *Lethei ad fluminis Vndam Securos latices, & longa obliuia potant.* Sic igitur hic locus explicandus est, & quidem facilius. Quando mihi licebit ruri traducentem tempus ætatis, nunc lectione librorum veterum, nunc somno, & otio, obliuisci huius vitæ sollicitudines, ac molestias? vult enim, curarum, & sollicitudinum memoriam oblitterari, atque obrui posse tribus rebus: veterum libris, somno, otio, seu cessatione: vel duabus, si quis fortè somnum, & inerteis horas pro vno accipere malit. Nam ordo verborum hic est, quando licebit ruri sollicitæ vitæ obliuia

obliuia ducere nunc libris, nunc somno, & inertibus horis? Esset autem ineptissimum ita loqui, Quando licebit iure meo potantem curas meas obliuisci nunc libris, nunc somno, &c. *ducere obliuia* porrò sic dictum (opinor) vt apud Virg. Æneid. 4. *ducere somnos*. Nam *ducere somnos* videtur illis esse simile *ducere nectaris succos*, Od. III. lib. 3. & *ducere Liberum*, Od. XII. lib. 4. & *innocentis pocula Lesbij Duces*, Od XVII lib. 1. & *ducere spiritum*, *ducere animam* apud Cicer. pro Sext. Rosc. Amer. Ita *ducere obliuia vitæ sollicitæ, &c.* idem quodammodo valebit, quod potare, seu haurire obliuia curarum, nunc veterum libris, nunc somno, &c. id est, nunc legendo, nunc dormiendo.

FABA PYTHAG. COGNATA] Horatius facetè cognatam Pythagoræ fabam dicit, quasi Pythagoras existimarit, fabam animal esse, vel certè in fabis mortuorum animas inesse: atque idcircò ab hoc cibo se abstinuerit, veritus, ne in fabam aliquam animus paternus immigrasset. Variæ tamen causæ afferuntur, cur Pythagoras & ipse à fabis abstinuerit, & alios voluerit abstinere: quas refert Laërtius ex Aristotele, his verbis, φησὶ δ' Ἀριστοτέλης ἐν τῷ περὶ τῶν κυάμων, παραγγέλλειν αὐτὸν ἀπέχεσθαι τῶν κυάμων, ἤτοι ὅτι αἰδοίοις εἰσὶν ὅμοιοι, ἢ ὅτι ᾅδου πύλαις· ἄγονον γάρ· ἢ ὅτι φθείρει, ἢ ὅτι τῇ τοῦ ὅλου φύσει ὅμοιον, ἢ ὅτι ὀλιγαρχικόν· κληροῦνται γοῦν αὐτοῖς, &c. id est, ait autem Aristot. in lib. de fabis, Pythagoram iubere à fabis abstinere, aut quòd partibus virilibus inhonestis similes sunt, aut quòd Orci portis (sterile enim quiddam est faba) aut quòd corrumpit, aut quòd naturæ vniuersi similis est, aut quòd ad paucorum principatum pertinet. fabis enim sortiuntur magistratus. Festus ait, fabam nec tangere, nec nominare Diali flamini licere, quòd ea putetur ad mortuos pertinere. *Nam & Lemuralibus iacitur larui* (inquit) *& parentalibus sacrificiis adhibetur, & in flore eius, luctus littera apparere videntur.* M. Tull. libr. 1. de Diuinatione aliam causam affert his verbis, *Ex quo etiam Pythagoricis interdictum putatur, ne faba vescerentur, quòd habet inflationem magnam is cibus, tranquillitati mentis quærentis vera, contrariam.* Ne illud quidem omittendum est, litteris esse proditum, fabam in vasculo æreo seruatam, certo temporis spatio in sanguinem verti: atque iccirco Pythagoram, cùm eum latrones persequerentur, maluisse in eorum potestatem venire, quàm, cùm alia via effugere non liceret, per agrum fabis obsitum euadere. Fabam igitur Pythagoræ cognatam appellat fortasse Horatius, quòd ille se ab ea abstinuerit, quasi sibi cum ea cognatio aliqua esset. [sed A. Gellius libr. 4. cap. 11. ex Aristoxen. & Plutarcho opinionem falsam animos hominum occupasse Pythagoram non comedisse animalium carnes, & se à fabis abstinuisse.]

SIMVLQVE VNCTA SATIS P. P. O. L.] significatur his omnibus tenuis, & minimè sumtuosus, miniméque exquisitus apparatus *ponentur* autem, id est, apponentur. Et animaduerte, oluscula semper locum habere in tali apparatu significando: de quo lectorem admonuimus annot. ad Sat. 6. lib. 1. ibi. *lachaniq. catinum.* 185

O NOCTES, CENAEQVE DEVM] cur nocteis cum cenis coniunxit? an quòd cenæ veterum plerumque noctu agitabantur, totámque noctem producebantur, vt supra annotauimus? nunc autem cenas rusticas, tenueis scilicet, & minimè sumtuosas, & nocteis placidas ac tranquillas, cenis illis nocturnis opiparis anteponit? an hoc significat, cenas suas rusticas, breueis esse, & modicas, atque ex eo se nocteis ducere quietas, ac tranquillas, somnósque capere placidissimos, neque à cibo immoderato, nimiáque potione interruptos? Præterea cur cenas Deorum dixit? an significans tenueis, miniméque apparatas, aut opiparas, quòd tales essent cenæ, quæ diis apponi solebant? an suaueis & iucundas, qualeis deorum cenas esse credile est?

VERNASQVE] Vernas (inquit Nonius) appellabant veteres, qui vere sacro fuerant nati: & habebatur nomen hoc pro vitabili maledicto. Festus, *Verna appellantur ex ancillis ciuium R. vere nati.*

PROCACEIS] proteruos, audaculos. Procari, poscere est (inquit Festus) vnde procaces meretrices ab assiduè poscendo. supr. Od. 1. lib. 2. Musam, procacem appellauit, & Catull. Fescenninam locutionem, procacem. M. Tull. lib. 4. de Rep. apud Nonium. *Itaq. à petendo petulantia, à procando, id est, poscendo, procacitas nominata est.*

LIBATIS DAPIBVS] ex quibus ego degustaui, quantum volui, & quantum satis est: atque ita explicat Acro, seu quis alius nomine Acronis, & alij. Turnebus autem sic: ex quibus particulam diis Penatibus libaui. Veteres enim de eo quod in cenam paratum habebant, partem aliquam detrahebant, quam Lari, & ceteris diis domesticis, atque etiam aliis, donabant. Varro ex Nonio. *Quocirca oportet bonum ciuem legibus parere, & deos colere, in patellam dare μικρὸν κρέας.*

PROVT CVIQVE LIB.] hæc pertinent ad versum proximè sequentem, non ad superiorem.

SICCAT INAEQVALEIS CALICES] bibit quisque quantum libet, siue multum, siue pa-

rum.nemo cogitur à bibendi magistro calices æqualeis exhaurire, sed suo quisq; arbitratu bibit.nemo necesse habet ex magistri præscripto bibere. Solebat autem magister ille, quem alio nomine regem appellabant, conuiuis omnibus æqualeis calices ebibendos dare, & bibendi leges ferre, quas insanas proximo versu vocat.

SOLVTVS LEGIBVS INSANIS] hac de re vide, quæ annotata sunt ad illum locum, *Olim ludus erat cuppa potare magistra*, Satyr.2.huius lib.

SEV QVIS CAPIT, &c.] siue quis liberaliorem potum ferre potest, siue modico magis delectatur. per *acria pocula* significat vel grandia, & immoderata, & nimia: & ad quæ ferenda, acri & robusto potore sit opus: (nam infr. Satyr.8. *acreis potores* appellat eos, qui multum & strenuè bibunt) vel parum diluta, atque adeò mera. ego tamen priorem, explicationem malo. *capit acria pocula* autem, id est, capax est acrium poculorum.

VVESCIT] sic reperi scriptum in cod. vno Vat. & Iann. & non nullis aliis. alij habent *humescit*. illud alterum magis mihi probatur. Nam & *Vuidos* dixit Od.v.lib.4. potos & madidos. *dicimus integro Sicci mane die: dicimus Vuidi, Cùm sol Oceano subest.*

SERMO ORITVR NON DE VILLIS, &c.] Cuiusmodi de rebus sermones in conuiuiis haberi debeant, iam olim docuerat Varro sat. Menipp. qui referuntur ab A. Gell. lib.13. cap.11. & commemorabuntur à nobis ad epistolam 5. lib.1.

LEPOS] saltator quidam hoc nomine. reperi in duobus libris manuscript. *nepos*: quos non sum secutus.

VTRV'MNE DIV. HOM.] si quis in hac quæstione disceptatore, ac iudice Zenone vtatur, non dubium est, quin ille iudicaturus sit, in virtute vitam beatam esse positam: sin ad vulgum referat, alij in voluptate, alij in bona valetudine, alij in diuitiis locatam esse dixerint. sed profectò cùm diuitiæ sint ad vsum corporis comparatæ, corpus animi causa natum, & ita animi bona primum locum: corporis, secundum: diuitiæ tertium obtineant, iniquum, atque absurdum sit, in bonis deterrimis, ac tertiis vitam beatam collocare. his consentanea scripta sunt à Platone lib.9. de legib.

VSVS RECTV'MNE] aut quid nos ad amicitias trahat, vtilitásne, an rectum, atque honestum. Negat M. Tullius, amicitiam ab vtilitate nasci. Aristoteles tot amicitiæ genera constituit, quot sunt amabilia. quicquid enim amabile sit, id esse vel honestũ, vel vtile, vel iucundũ, ita treis amicitias esse: aliam, cui solum honestum sit propositum: aliam, cui vtile: aliam, cui iucundum. Ait tamen idem, eam amicitiam, quæ honesti causa constituta est, cùm multis aliis rebus reliquas duas superet, tum hoc maximè præstare, quòd eadem & honesta, & vtilis, & iucunda est. Pindarus videtur amicitiam vtilitate ponderare atque æstimare. nam hoc vno nomine amicitiam commendat, quòd multæ ac variæ sint amicorum vtilitates, atque opportunitates. verba eius sunt hæc, Νεμ.εἰδ.η. Χρέαι δ' παντοῖαι φίλων ἀνδρῶν. Homerus ὀδ.θ. in extremo ait, amicum suauem, & prudentem fratre non esse deteriorem, ἐπεὶ οὐ μέν τι κασιγνήτοιο χερείων Γίνεται, ὅς κεν ἑταῖρος ἐὼν πεπνυμένα εἰδῇ. id est, Nam nihilo fratre deterior est is, qui cùm amicus sit, tum cordatus & prudens sit. Horatius amicum iucundum rebus omnibus anteponit, supr. Satyr 5. lib.1.

186 *Nil ego contulerim iucundo sanus amico*. ad quem locum lege quæ annotauimus, si tibi commodum est.

ET QVAE SIT NAT. BONI] bonum definit ex sententia veterum Aristoteles libr.1. de Morib. ad Nicomachum, quod omnia desiderant, seu appetunt. ἀγαθὸν, οὗ πάντα ἐφίεται. Idem lib. 1. ῥητορικ. huic definitioni addit aliàs descriptiones. M. Tull. libr.2. de finib. *bonum ipsum etiam quid esset, fortasse, si opus fuisset, definisses: aut quod esset natura appetendum, aut quod prodesset*. Idem lib.5 *Bonum appello, quicquid secundum naturam est.*

SVMMVMQVE QVID EIVS] de summo bono disputat Aristot. libr.1. de Morib. ad Nicomach & M. Tull. in libris de finib.

EX RE] vulgus interpretatur, *ex re*: id est, non alienas à proposito sermone. Ego autem sic, *ex re*, id est, ex vsu, vtileis.

ARELLI] auari cuiusdam nomen est, Arellius.

SOLLICITAS IGN. OP.] sollicitas opes, ab effectu, quia sollicitum & anxium reddunt eum, qui habet. *ignarus* autem rectè addidit. Nam insipientes laudant diuitias, quantumvis licet possessoribus molestas: sapientes non item, qui vitam beatam in animo paucis contento positam esse ducunt, non in copia bonorum externorum. vide quæ annotata sunt ad illum locum Od.XVI. lib 3. *Contemtæ dominus splendidior rei, &c.* & ad illum, *Crescentem sequitur cura pecuniam, &c.* eadem Oda paullo antè.

OLIM] quondam. *Olim* (inquit Æl. Donatus ad illum locum Terent. Andria, *Atticus quidam*

dam olim, &c.) fabulae principium. & citat hunc locum Horat. Sic epist. ad Maecen. 2. lib. 1. *Olim, quod vulpes agroto cauta leoni Respondit, referam.*

CAVO] epist. ad Maecen. 2. lib. 1. *Macra cauum repetes arctum, quem macra subisti. paupere cauo* autem sic dictum ab Horatio, vt à Virgil. *pauperis & tuguri congestum caespite culmen.*

ASPER] durus, laboriosus. aliter dixit epist. ad Pison. monitoribus asper.

ARCTVM] ad rem attentum, parcum, restrictum, angustum. libri veteres plerique habent *artum.*

SOLVERET] laxaret. ita tamen parcus, & ad rem attentus, vt in hospitibus accipiendis largum se, ac liberalem praeberet.

NEQVE ILLI SEPOSITI CIC.] libri ferè omnes calamo exarati, quos quidem viderim, & emendatiores excusi, sic habent, non *sepositis*, vt nonnulli corrupti. Est autem hoc genus loquendi planè Graecum. Sic enim loquuntur Graeci, φθονῶ σοι τῆς εὐτυχίας, id est, inuideo tibi secundae fortunae, pro quo Latini dicerent, inuideo tibi secundam fortunam. Plutarchus in Caesare, ὦ Κάτων, φθονῶ σοι τοῦ θανάτου, καὶ γὰρ ἐμοὶ σὺ τῆς σωτηρίας ἐφθόνησας. ô Cato, inuideo tibi mortis, seu mortem. nam etiam tu mihi tuae salutis, seu tuam salutem inuidisti. Plato in Hipparcho, οὐκ οἰόμενος δεῖν οὐδενὶ σοφίας φθονεῖν. non putans oportere cuiquam sapientiae, seu sapientiam inuidere. praetereà *illi* reposuimus ex eorundem lib. auctoritate. iungunt etiam interdum hoc verbum cum infinitiuo. Euripid. Med. τί δ' ἔστιν ὦ γεραιέ; μὴ φθόνει φράσαι. id est, quid est, senex? ne inuide dicere, seu dixisse. Homerus Ἰλιάδ. ν. Κυανοχαῖτα ποσείδαον βιότοιο μεγήρας. id est, Neptunus caesariem caeruleam habens cùm ei vitae inuidisset. Horatius Latinorum more locutus est epist. ad villicum suum lib. 1. *inuidet vsum Lignorum & pecoris tibi calo argutus, & horti.* sic Virg. Aeneid. 4. *Ascanione pater Romanas inuidet arces?* Idem lib. 8. *Sed mihi tarda gelu, saeclisque affecta* [al. *effata*] *senectus Inuidet imperium,* & Catull. nupt. Pel. *Sic nimis insultans, extremo tempore saeua Fors etiam nostris inuidit questibus aureis,* M. Tull. Tuscul. 3. *tum planè inficimur opinionum prauitate, à natura que ipsa desciscimus, vt nobis optimam naturam inuidisse videantur qui nihil melius homini, nihil magis expetendum, nihil praestantius honoribus, imperiis, populari gloria iudicauerunt.* proptereà autem quòd qui rem aliquam alteri inuident, eam, si habeant in sua potestate, illi nullo pacto, nullàque conditione impertire velint, ideirco & inuidere vsurpant Latini, pro denegare, & non largiri, quod sine tuo incommodo dare possis: & contra, non inuidere, pro largiri. horum igitur verborum haec sententia est, magnam illi ciceris & auenae copiam apposuit, eicer, quod sepositum habebat, & longam auenam ei apposuit liberaliter, & prolixè.

SEMESA] semiesa. Satyr. 5. lib. 1. *Semesos pisceis, tepidùmque ligurrierit ius.*

CVPIENS VARIA FASTID. CENA] cupiens muris vrbani dente superbo singula ligurrientis, & languidè degustantis fastidia epularum varietate discutere. Vt similitudo fastidium parit, ita varietas depellit, ac discutit.

TANGENTIS MALE] non libenter gustantis, sed languidè, & fastidiosè.

CVM PATER IPSE DOMVS] mus rusticus. Sat. 8. *Vt aiebat cenae pater.*

PORRECTVS] stratus, vt supr. Od. 1. lib. 1 *nunc viridi membra sub arbuto Stratus, &c.* Sic Sat. 3. huius lib. *Si quis ad ingentem frumenti semper aceruum Porrectus vigilet.* & haec eadem Satyr. *purpurea porrectum in veste locauit.*

HORNA] huius anni, vt Od. 11. epod. *Et horna dulci vina promens dolio.* & Od. XXIII. lib. 3. *Si ture placaris, & horna Fruge Lareis, auidáque porca.*

ESSET] ederet, ab edo, es est. Epist. 2. lib. 1. *si, quod Est animum, differs curandi tempus in annum.* sic es pro edis. Catull. ad Aurell. *Pedicare cupis meos amores, Nec clam: nam simul est, iocaris vnà.* vbi vulgò legitur, *simul &.*

ADOR] farris genus, ab edendo dictum, seu potius ab adurendo. adurebatur enim, & torrebatur, vt commodiùs moleretur ac subigeretur.

VIN' TV] sic habent duo cod. Vatic. & Rain. Card. Iann. Nicot. Ruffardin. quos secutus sum. vulgati, *Vis tu,* minùs concinnè.

CARPE VIAM] sic Virg Georg. 3. *Iniusto sub fasce viam cùm carpit.* vide annotat. ad Od. XI. lib. 1. de verbo carpendi. 187

TERRESTR. QVANDO MORTAL.] id est, quandoquidem animalia terrestria mortaleis animos habent. anima dicta à nomine Graeco ἄνεμος, id est, ventus. putabant enim nonnulli veteres, animum nihil aliud esse, quàm spiritum, aut ventum. Cùm homines autem terrestria sint animalia, videtur Horatius hominum quoque animos, mortaleis esse arbitrari: quae sententia nô modò à religione Christiana est aliena, verùm etiam à Platone improbata ac reiecta. Pausanias Messenicis scribit primos omnium Chaldaeos, & Magos, dixisse animum hominis

esse immortalem, iisque cùm alios Græcos complureis, tùm Platonem maximè, Aristonis filium, assensum esse. Plato quidem in Phædro, & Phædone plurimis argumentis ita esse probare conatur. sed neque illa ita firma sunt, vt refelli non possint, & non minùs ad ceterarum animantium, quàm ad hominum animos, videntur pertinere. Christiani igitur hominis est, cùm hæc quæstio à philosophis disputetur in vtramque partem, sacrarum literarum auctoritatem, nudámq; veritatem amplecti, rationes humanas ad eam confirmandam non desiderare.

NEQVE VLLA EST AVT MAGNO] sic supr. Od. IIII. lib. I. *Pallida mors æquo pulsat pede pauperum tabernas, Regúmq; turreis.* vide annot. ad Od. XXVIII. eiusd. libri, quibus adde illud Menandri, Ἀθανασία δ' οὐκ ἔστιν, οὐδ' ἂν συναγάγῃς Τὰ Ταντάλου τάλαντα κείνου λεγόμενα· Ἀλλ' ἀποθανῇ, καὶ ταῦτα καταλείψεις τινί: id est, immortalitas autem non est, ne si Tantali quidem talenta coaceruaueris: Sed morieris, & hæc alicui relinques.

DVM LIC. IN REB. IVC. VIV. B.] creber est in hac sententia Horat. vide exempla, quæ collegimus ad illum locum, *Donec virenti canities abest Morosa, nunc & campus, & area, &c.* Od. IX. lib. I.

VIVE MEMOR QVAM SIS AEVI BR.] epist. ad August. lib. 2. *Tellurem porca, siluanum lacte piabant, Floribus & vino Genium memores breuis æui.* al. *memorem.*

PEPVLERE] impulerunt, vt vitæ genus, & locum commutarer.

NOCTVRNI] νύχιοι, noctu, vt annot. suprà ad illum locum, *Nec vespertinus circumgemit vrsus ouile,* Od. XVI epod.

SVBREPERE] quasi rependo subire.

COCCO] coccum Galatiæ rubens granum, aut circa Emeritam Lusitaniæ, in maxima laude est, inquit Plin. lib. 9. cap. 4.

CANDERET VESTIS] stragula vestis splenderet, ruberet. *canderet vestis* dixit, vt dicimus, *ferrum candens.* & M. Tull. Offic. 2. *candente carbone.* & idem, *lamina candentes.* Verr. de supplic. & Horat. epist. 15. *lamna candente.*

EXSTRVCTIS] exaggeratis, cumulatis, refertis, completis. suprà Od. 3. lib. 2. *& exstructis in altum Diuitiis potietur heres.* Virgil. Georg. I. *Ter pater exstructos disiecit fulmine monteis.* Lucret. lib. 6. *Fulmina gignier è crassis, altéque putandum est Nubibus exstructis.* Plautus Menæch. *Cerealeis cenas dat, ita mensas exstruit, Tantas struices concinnat patinarias.* M. Tull. in Catone. *caret epulis, exstructisq; mensis, & frequentibus poculis.* Idem pro Sextio, *tantos corporum aceruos exstructos.* Idem lib. 2. epist. ad Attic. *& hercule magnum aceruum Dicæarchi mihi ante pedes exstruxeram.* Idem Tuscul. 5. *mensæ conquisitissimis epulis exstruebantur.*

ERGO, VBI PVRPVR.] in stragula veste purpurea, qua lectus erat instratus.

VELVTI SVCCINCT. CVRS. H.] mus vrbanus, quasi altè præcinctus, & ad ministrandum expeditus circumcursat. supr. Satyr. 8. lib. I. *Vidi egomet nigra succinctam vadere palla Canidiam.* & Sat. vlt. huius libri. *His vbi sublatis puer altè cinctus acernam Gausape purpureo mensam pertersit, &c.* Ouidius lib. 8. metamorph. *mensam succincta, treménsq; Ponit anus.*

CONTINVATQVE DAPES] vno, & perpetuo ordine dapes apponit. nouas assiduè dapes apponit: dapes dapibus accumulat.

NEC NON VERN. IPSIS FVNG.] id est, atque adeò vernarum in morem, ipse ministeria, & munera necessaria obit. *Vernaliter* (inquit Nonius Marcellus) *valet adulatoriè, à vernis.* vbi tamen quidam legi volunt, *verniliter.* de scriptura autem huius loci, si, quid sentiam, quæris: vulgata quidem, quæ est, *Vernaliter ipsis Fungitur officiis,* omnium librorum veterum auctoritate confirmatur: sed, si mihi liceat, ego libenter legam, *Vernaliter,* seu, *Verniliter ipse Fung. &c.* quæ vox exprimeret, ac declararet studium, & sedulitatem muris vrbani: qui non per alios, sed ipse per se hospiti suo vernaliter inseruiret, ac ministraret.

PRAELAMBENS] prægustans. an, vt hospitem ad liberaliter epulandum inuitet, ac prouocet? an, vt omnem veneni suspicionem remoueat? quod est ridiculum dictu in animantibus rationis expertibus, sed si quis apologorum & fabularum naturam, legémque consideret, in quibus animantes ratione carentes inducuntur nostro more loquentes, & pleraq; agentes, minus absurdum videbitur.

ILLE CVBANS] recubans. accommodat enim consuetudinem hominum ad mures, quoad eius fieri potest.

BONISQVE REBVS AGIT L. C.] & ob res prosperas & secundas: seu in rebus prosperis & secundis *agit. l. c.* id est, præbet se lætum conuiuam: seu præbet speciem læti conuiuæ: seu simulat & fingit se lætum conuiuam: ὑποκρίνεται.

VALV. STR. LECTIS] lectis discubitoriis, vt epist. ad Torquatum libr. I. *Si potes archaicis conuiua recumbere lectis, &c.* & suprà non longè. *Tincta super lectos canderet vestis eburnos.*

valuæ dictæ sunt, vel quasi voluæ, à voluendo, quia geminæ fores introrsus reuoluuntur, cùm aperiuntur: vel à valendo, quia talis ianua, quæ biforis est, quæq; duabus partibus constat, & vtrinque aperitur, validior ea est, quæ vna est, vnáque ex parte clauditur & aperitur: præsertim cùm intrinsecus repagulis obfirmatur. Sed vnde natus est hic valuarum strepitus, seu crepitus? fortasse à domino, qui foris cœnarat, aut qui rus ierat, domum redeunte. talis est ianuæ strepitus, & canum latratus lib.1. Sat.1. ibi, *Ianua frangatur, latret canis, &c.*

MAGISQVE EXAN.] id est, multóq; magis trepidare, & pauere cœperunt, simulatq; canum latratu domus personuit. Non est perpetuò verum, quod notat Ælius Don. in Andr. Terent. *exanimem* dici *mortuum, exanimatum, perturbatum.* Nam proculdubio hoc loco *exanimes* interpretari aliter non possumus, quàm metu perturbati.

DOMVS ALTA] fortasse expressit Græcam vocem *μέγαρον*, id est, domum altè sublatam: quales esse solent diuitum, & potentium, & principum domus.

ET VALEAT] sic legendum, non, vt vulgò, *Valeas*, nam primùm sic habent ferè omnes libri manuscript. deinde significat Horatius, murem rusticum aspernari & improbare vitam vrbanam, vt pote turbulentam, sollicitam, & timoris plenam. valere enim iubere solemus ea, quæ spernimus, & reiicimus, quæ nolumus deniq;. sic Tibull. *O valeant siluæ, deficiántq; canes.* vide quæ notaui ad illum locum, *Valeat res ludicra, si me, &c.* epist. ad August.

CAVVSQVE] latebra mea, locus excauatus, fossa, cauerna. epist. ad Mæcen. 1. libr. 1. rimam cumeræ, cauum nominat. *Macra cauum repetes arctum quem macra subisti.*

TVTVS AB INSID.] sic loquuntur Latini. sic ipse Horat. vt Od. IIII. lib. 3. *Vt tuto ab atris corpore viperis Dormirem.* & Satyr. 1. huius libri, *Tutus ab infestis latronibus.*

SOLABITVR] sic Virg. Georg. 1. *Concussaq; famem in siluis solabere quercu. Eruum, hordei genus, quod Græci ὄροβον appellant.* Festus.

ARGVMENTVM SATYR. VII.

Inducit seruum liberè (pro ea nimirum libertate, quæ Saturnalium tempore concedebatur seruis) vitia heri sui reprehendentem, atque ostendentem talem eius esse vitam, vt suam illi meritò anteponere possit.

IAmdudum ausculto: & cupiens tibi dicere seruus
Pauca, reformido. Dauus ne? ita, Dauus amicum
*Mancipium domino, & *frugi, quod sit satis: hoc est,*
Vt vitale putes. age, libertate Decembri,
(Quando ita maiores voluerunt) vtere: narra.
Pars hominum vitiis gaudet constanter: & vrget
*Propositum: pars multa * natat, modò recta capessens,*
Interdum prauis obnoxia. sæpe notatus
Cum tribus annellis, modò læua Priscus inani
*Vixit *inæqualis, *clauum vt mutaret in horas:*
*Ædibus ex magnis subitò se * conderet, vnde*
Mundior exiret vix libertinus honestè.
Iam mœchus Romæ, iam mallet doctus Athenis
*Viuere: * Vertumnis, quotquot sunt, natus iniquis.*
Scurra Volanerius, postquam illi iusta chiragra
Contudit articulos: qui pro se tolleret, atq;
*Mitteret in *pyrgum talos, mercede diurna*
Conductum pauit. quanto constantior idem,
In vitiis, tanto leuius miser: ac prior illo,
Qui iam contento, iam laxo fune laborat.
*Non dices hodie, quorsum hæc tam *putida tendant,*
*Furcifer? ad te, inquam. quo pacto pessime? *laudas*

Fortunam, & mores antiquæ plebis: & idem,
Si quis ad illa deus subitò te agat, vsq; recuses:
Aut quia non sentis, quod clamas rectius esse:
Aut quia non firmus rectum defendis: & hæres,
Necquicquam cœno cupiens euellere plantam.
*Romæ rus optas: absentem *rusticus vrbem*
Tollis ad astra leuis. si nusquam es fortè vocatus
Ad cenam, laudas securum olus: ac, velut vsquam
Vinctus eas, ita te felicem dicis, amásq;
Quòd nusquam tibi sit potandum. iusserit ad se
Mæcenas serum sub lumina prima venire
*Conuiuam? nemon' * oleum feret ocyus? ecquis*
Audit? cum magno blateras clamore: fugisq;.
Miluius, & scurra tibi non referenda precati,
Discedunt. etenim fateor, me dixerit ille
*Duci ventre leuem. nasum nidore *supinor,*
Imbecillus, iners, siquid vis, adde, popino:
Tu, cùm sis, quod ego, & fortassis nequior: vltro
Insectere velut melior? verbísq; decòris
Obuoluas vitium? quid si me stultior ipse
Quingentis emto drachmis deprenderis? aufer
*Me vultu terrere: *manum, stomachúmq; teneto,*
*Dum, quæ Crispini docuit me *ianitor, edo.*
Te coniux aliena capit: meretricula Dauum.
Peccat vter nostrûm cruce dignius? acris vbi me
Natura incendit: sub clara nuda lucerna
Quæcumq; excepit turgentis verbera caudæ,
Clunibus aut agitauit equum lasciua supinum:
Dimittit neq; famosum, neq; sollicitum, ne
Ditior, aut forma melioris meiat eodem.
Tu, cùm proiectis insignibus, annulo equestri,
Romanóq; habitu, prodis ex iudice Dama
*Turpis, *odoratum caput obscurante lacerna,*
*Non es, quod simulas? metuens *induceris: atq;*
Altercante libidinibus tremis ossa pauore.
Quid réfert vri virgis, ferróq; necari
**Auctoratus eas: an turpi clausus in area,*
Quò te demisit peccati conscia herilis
Contractum, genibus tangas caput? éstne maritę
Matrona peccantis, in ambos iusta potestas?
*In *corruptorem vel iustior? illa tamen se*
Non habitu, mutátve loco: peccátve supernè,
Cùm te formidet mulier: neq; credat amanti.
*Ibis sub furcam prudens: *dominóque furenti*
Committes rem omnem, & vitam, & cum corpore famam.
**Euasti? *credo, metues: doctúsque cauebis.*
Quæres quando iterum paueas: iterúmque perire
Possis. ô toties seruus. quæ bellua, ruptis

Cùm se-

Cùm semel effûgit, reddit se praua catenis?
Non sum mœchus, ais. neque ego hercule fur, vbi vasa
Prætereo sapiens argentea. tolle periclum,
Iam vaga prosiliet frenis natura remotis.
Túne mihi dominus, rerum imperiis, hominúmq;
Tot, tantisque minor? quem ter vindicta, quaterq;
Imposita haud vmquam misera formidine priuet?
Adde supra dictis, quod non leuius valeat. nam,
Siue vicarius est, qui seruo pâret, vti mos
Vester ait: seu conseruus: tibi quid sum ego? nempe
Tu mihi qui imperitas, aliis seruis miser: atque
Duceris, vt neruis alienis mobile lignum.
Quisnam igitur liber? sapiens, sibique imperiosus:
Quem neque pauperies, neque mors, neque vincula terrent: 190
** Responsare cupidinibus, contemnere honores*
*Fortis, & in seipso totus * teres, atque rotundus,*
Externi nequid valeat per læue morari:
In quem manca ruit semper fortuna. potésne
Ex his, vt proprium quid noscere? quinque talenta
Poscit te mulier: vexat: foribúsque repulsum
Perfundit gelida. rursus vocat. eripe turpi
Colla iugo. liber: liber sum, dic age. non quis.
Vrget enim dominus mentem non lenis: & acreis
Subiectat lasso stimulos, versátque negantem.
*Vel cùm * Pausiaca torpes insane tabella:*
** Qui peccas minùs, atque ego? cùm Fului, Rutubeq;*
Aut Placideiani, contento poplite, miror
Prœlia rubrica picta, aut carbone: velut si
Re vera pugnent, feriant, viténtque mouentes
*Arma viri: nequam, & cessator * Dauus. at ipse*
Subtilis veterum index, & callidus audis.
** Nil ego, si ducor libo fumante: tibi ingens*
Virtus, atque animus cenis responsat opimis.
Obsequium ventris mihi perniciosius est. cur?
*Tergo plector enim. * quid? tu impunitior illa,*
Quæ paruo sumi nequeunt, obsonia captas?
*Nempe * inamarescunt epulæ sine fine petitæ:*
Illusíq; pedes vitiosum ferre recusant
Corpus. an hic peccat, sub noctem qui puer vua
Furtiuam mutat strigilem? qui prædia vendit,
Nil seruile gulæ pârens habet? adde, quod idem
Non horam tecum esse potes: non otia rectè
Ponere: téq; ipsum vitas fugitiuus, & erro,
Iam vino quærens, iam somno fallere curam,
Frustra: nam comes atra premit, sequitúrq; fugacem.
** Vnde mihi lapidem? quorsum est opus? vnde sagittas?*
Aut insanit homo: aut versus facit. ocyus hinc te
Ni rapis, accedes opera agro nona Sabino.

IAMDVDVM AVSCVLO] Iamdudum audio te loquentem: nihil ipse, cùm pauca habeam tibi dicenda, loqui audeo.

ITA, DAVVS] ita est, ego Dauus cupio te paucis conuenire: vel, ita, inquam, Dauus. sic enim loquuntur Latini, cùm liquidius quippiam affirmare volunt. M. Tull. Verr. de signis. *qui tamen* (de Catone loquitur) *cùm consul fuisset, condemnatus est. ita, C. Cato, duorum hominum clarissimorum nepos, L. Paulli, & M. Catonis, & P. Africani sororis filius.* & Philipp. 14. *tot legionibus cæsis, tanta multitudine interfecta, hostium dico: ita, inquam, hostium: quamuis hoc isti hostes domestici nolint, clarissimis ducibus, supplicationum honorem tribuemus, imperatorum nomen adimemus?* Idem frumentar. *an me ad M. Antonij æstimationem frumenti, exactionémque pecuniæ reuocaturus es? Ita* (inquit) *ad M. Antonij.* nonnunquam omittitur vox *ita.* vt Priap. *licet indignere, ferámque, Propter olus, dicas, hoc ego? propter olus.*

FRVGI] M. Tull. lib. 3. Tuscul. frugi homines χρησίμους à Græcis ait appellari: latius tamen esse nomen frugi, quàm χρησίμου: nam ceteras propemodum virtutes, nomine frugalitatis contineri: eámque a fruge esse appellatam, qua nihil melius è terra oritur: cui contrarium vitium nequitiam dici. & nequam hominem, id est, nihili, frugi homini contrarium. nequam autem dictum esse ab eo, quod nec quicquam, seu nequicquam, id est, nihil, seu nonquicquam est in tali homine. Idem in oratione pro Deiotaro, *frugi hominem dici non multum habet laudis in Rege: fortem, iustum, seuerum, grauem, magnanimum, largum, beneficum, liberalem, hæ sunt regiæ laudes: illa priuata est. ego tamen frugalitatem, id est, modestiam, & temperantiam, virtutem esse maximam iudico.* Porrò ita solent laudari maximè serui. Plaut. Casina. *Ol. bone frugi hominem te iampridem esse arbitror.* Terent. Heaut. *de fallacia dicis? est. inueni nuper quandam. Chr. frugi es.* Idem Adelph. Syrus. *factum est, quod iussi, Demea. D. frugi homo es.*

191 QVOD SIT SATIS, HOC EST, VT VIT. P.] id est tanta frugalitate præditus, quanta in seruo postuletur, id est, ita frugi, vt in vita retinendum ac seruandum, miniméque occidendum esse putes. Constat autem, dominis in seruos olim fuisse vitæ, necísque potestatem. seruum frugi igitur dominus non temerè occiderit: inutilem autem, & nequam, non mirum si occiderit. vel sic: frugi quantum satis ad bonam valetudinem, & ad salutem. nam vt edaces, & intemperantes, & nequam homines corrumpunt valetudinem, nec diu viuunt: sic & qui nimis tenui, & præparco victu vtuntur, quíque ad rem domini familiarem bene gerendam nimis attenti sunt, nimis vigilantes, nimiùm diligenter domino cōsulentes: quasi hoc, ioeans cum domino, significet Dauus, se non præstare ceteris seruis frugalitate, neque immoderato frugalitatis studio immori velle: sed satis habere, si tam frugi sit, quam vulgus seruorum esse solet. vel sic: mediocriter, & intra modum frugi: non immoderatè, neque supra modum: vt spes sit me diu victurum. Nam contrà, opinio est hæc omnium animis insita, eos qui frugalitate, aut alia aliqua virtute præstant, non diu in terris ætatem agere, tamquam diis immortalibus omnem præstantiam, vt pote à se profectam, suo iure repetentibus. Omnino locus est mihi quidem, perobscurus. Sed non dissimulabo quibusdam videri ita legendum. *frugi, quoad sit satis, &c.* hoc sensu, vsque eo frugi, quoad sit satis. Nam, *quoad*, vnius syllabæ est etiam apud Lucretium.

VT VITALE PVTES] vt putes posse viuere, neque ante diem moriturum. Satyr. 1. lib. 1. *O puer, vt sis Vitalis, metuo.*

LIBERTATE DECEMBRI] quæ datur seruis, Saturnalibus. agitabantur autem Saturnalia XIIII. Kal. Ianuarias, vt scribit Macrob. lib. 1. cap. 10. Eo die domini seruos suos conuiuiis liberalibus, & opiparis accipiebant, ipsi munerib. seruilibus fungebantur: seruis impune, quicquid liberet, loqui licebat, vt & scribit idem Macrob. lib. 1. & Athenæus lib. 14. his verbis, ταῖς τῶν Κρονίων ἡμέραις ἔθος ἐστὶ Ῥωμαίων παισὶν ἑστιᾶν τοὺς οἰκέτας, αὐτοὺς τὰς τῶν οἰκετῶν ἀναδεχομένους λειτουργίας, id est Saturnaliorum diebus solent Romani famulis cenas opiparas & apparatas dare, cùm ipsi seruilibus muneribus fungantur. quo loco idem Athenæus multarum nationum dies festos simileis commemorat. Catull. ad C. Licinium Caluum, Saturnalia, optimum dierum appellat, propterea (opinor) quòd aurei illius sæculi, quod Saturno regnante fuisse dicitur, imaginem referebat, memoriámque repræsentabat: quo nondum erat auditum nomen seruitutis. sed de his vide plura apud Macrobium, & apud Lucianum ἐν τοῖς πρὸς Κρόνον. vbi primo dial. sic Saturnus, καὶ διὰ τοῦτο ἁπανταχοῦ κρότος, καὶ ᾠδὴ καὶ παιδιά, καὶ ἰσοτιμία πᾶσι καὶ δούλοις καὶ ἐλευθέροις. οὐδεὶς γὰρ ἐπ' ἐμοῦ δοῦλος ἦν, id est, *Atque iccirco vbique plausus, & cantus, & ludus, & honoris æqualitas omnibus tum seruis, tum liberis. Neque enim me regnante seruus erat.*

CONSTANTER] κατ' ἐγχειρητικῶς, pro pertinaciter: vel dicendum *constanter* esse positum pro æquabiliter, & conuenienter vitæ superiori: vt quinto ab hinc versu, inæqualem vsurpabit pro eo, qui sibi non constat. & infrà ead. Satyr. *quanto constantior idem In vitiis, &c.* & M. Tull. Tuscul. 5 de Epicuro; *quam sibi constanter, conuenientérque dicat, non laborat.*

ET VR-

ET VRGET PROPOSITVM] persequitur id, quod sibi ab initio proposuit: perstat in con-
silio suscepto.
NATAT] modò ad vitia propensa est, modò ad virtutes incumbit: incerta & instabilis est:
non perstat in vitiis, sed modò vitia, modò virtutes sequitur. Sic ferè loquitur M. Tull. libr. 1. de
natura deorum. *Mihi quidem etiam Democritus, vir magnus in primis, cuius fontibus Epicurus
hortulos suos irrigauit, natare videtur in natura deorum. Tum enim censet imagines diuinitate
præditas inesse vniuersitati rerum, tum principia, menteisque quæ sunt in eodem vniuerso, deos
esse dicit.* vbi tamen quidam legi volunt, *nutare*. Iosephus Scaliger Iulij Cæsaris filius, iuuenis
in primis doctus putat hîc *natare* idem valere, quod ἐπιπολάζειν, crebrum esse, frequens esse,
abundare, quia, inquit, quæ sunt ἐπιπολῆς, maximè apparent. Ego, vt quæ sunt ἐπιπολῆς, ea in
promtu esse & fateor, & ex Aristotele docui in annotatione quadam ad libros Aristot. de mo-
ribus ad Nicomach. ἐπιπολάζοντα, ea quæ increbruerunt, seu quæ frequentia sunt, verti: ita hoc
etiam scio ἐπιπόλαια alibi dici à Græcis & ab ipso Aristotele, quæ sunt infima, & non diuturna,
& quæ non habent altas admodum radices. non tamen fateor, natare idem valere hoc loco,
quod crebrum esse: sed potiùs positum esse puto pro, sibi non constare, incertum esse. tralatio-
ne ducta à natatoribus, qui in elemento molli, cuiusmodi est aqua, versantes stabiles & certi
esse non possunt. Taleis autem describit incontinenteis Arist. lib. 7. de moribus ad Nicomach.
vt mox dicemus.
INAEQVALIS] sibi non constans. suprà Satyr. 3. libr. 1. *Nil æquale homini fuit illi.* ibid. *nil
fuit vmquam Sic impar sibi.* inæqualis igitur, in victu, & cultu, & consiliis omnibus.
SAEPE NOT. CVM TRIB. ANN.] Hoc quidem constat, læua manu dumtaxat, non et-
iam dextera, annulos gestari solitos: sed nec quibus digitis, nec quot annulos gestare consue-
uerint, constat. Scribit Plinius libr. 33 cap. 1. primò iis digitis, qui sunt minimis proximi, geri
morem fuisse: posteà eo, qui pollici proximus est, gestatos esse: deinde iuuisse etiam mini-
mum digitum annulo ornare: sua ætate solum hunc digitum exceptum fuisse, ceteros omneis
oneratos esse. Iam de multitudine, alios eorum pondera ostentasse: aliis plureis, quàm vnum,
gestare laboriosum fuisse: nonnullos treis minimo congessisse. [A. Gellius lib. 10. cap. 10. ex Ap- 192
pione causam quare annulum eo sinistræ manus digito, qui minimo proximus est, gestarint
veteres, exponit his verbis. insectis, apertísque humanis corporibus vt mos in Ægypto fuit,
quas Græci ἀνατομὰς appellant, repertum est, neruum quendam tenuissimum ab eo vno digi-
to, de quo diximus, ad cor hominis pergere, ac peruenire, &c.] Ex hoc Horat. loco videri potest
turpe fuisse treis annulos gestasse. hanc enim vim puto inesse in voce *notatus*. Iam verò illud
non est dubium, quin annuli initio ferrei instituti & facti sint; etiam illud certum est, initio si-
gnandi causa esse comparatos. [Quòd autem hîc *annellus*, & *annulus*, &c. duobus nn. impres-
sum est, in eo consuetudinem vulgi secutus sum. Nam si libros veteres sequi, & rationem audire
volumus, *anulus*, & *anellus* scribi debet vno n. anus, ani, enim, ex quo anellus, dicebant veteres
pro annus, ni.
CLAVVM] siue angustum, siue latum nam erat & latus clauus, & angustus, vt dixi suprà ad
illum locum Satyr. 6. lib. 1. *& latum demisit pectore clauum.*
SE CONDERET, VNDE, &c.] se conderet, subintellige, in eum locum, seu in eam domum,
vnde, id est, ex qua, &c.
MVNDIOR] lautior, elegantior: non egentissimus, neq; abiectissimus.
DOCTVS ATH.] Vatic. cod. vnus Tornes. Morellianus, Nicotianus, Clericanus, habent *do-
ctor*: quæ lectio mihi vehementer placet, vt intelligamus Horatium dicere, hunc Priscum modò
Romæ mæchari solitum, modò Athenis docere. *doctus* tamen ferri potest.
VERTVNNIS QVOTQVOT SVNT, NAT. INIQV.] Vertunnum ei iratum esse dicebant
veteres, vel eum irato Vertunno natum, qui mobili esset ingenio, qui secum pugnaret, qui sen-
tentiam mutaret in horas. vide plura de Vertunno ad epist. vlt. lib. 1.
VOLANERIVS] hic erat in vitiis pertinax & perseuerans.
IVSTA CHIRAGRA] iustam chiragram dixit magnam, & grauem, & suis (vt ita dicam)
numeris omnibus absolutam: quemadmodum dicimus *iustum exercitum, iustum poema, iu-
stum iter, iustam victoriam*: non (vt alij) debitam, aut, quæ meritò ei accidisset.
ARTICVLOS] chiragram, & podagram morbum articulorum nominant Latini, quia vtra-
que in articulis insidet. M. Tull libr. 1. epist. ad Attic. *Terentia magnos articulorum dolores ha-
bet.* Itaque ἀρθρῖτιν appellant Græci. *contudit articulos* autem, tralatè dictum pro *debilitauit*:
propriè posuit in epist. ad August. lib. 2. *diram qui contudit hydram, &c.* & Cicero pro Flacco:
manus, quas contudit: digitis, quos confregit: neruos, quos confregit, restituere non potest.
TOLLERET] ex alueo sumeret, & in pyrgum demitteret.

PYRGVM] pyrgus non est tabula lusoria, seu alueus, vt quidam putant: sed vasculum in turriculæ figuram conformatum, ex quo tali in alueum coniiciebantur, ne, si manu iacerentur, fraus à lusoribus admitteretur. turriculam appellat Martialis Latino nomine, quod Græco πύργος ferè æqualiter respondet. *Quærit compositos manus improba mittere talos: Si per me misit, nil nisi vota facit.* dicitur & fritillus. [Sed non celabo lectorem, me reperisse scriptum in aliquot libris manuscriptis partim, *mitteret in fimum:* partim, *mitteret in phimum.* Est autem phimus vox Græca φιμὸς quam vsurpauit Æschines in oratione κατὰ τιμάρχου, octaua ferè pagina orationis, cùm ea oratio in exemplo meo Aldino viginti quattuor paginas cõpleat. Ex quo loco licet intelligere, φιμὸν, vas lusoriũ fuisse, in quod aleatores cubos coniiciebant. Verba Æschinis subiiciam, vt huius vocis significatio fiat planior, μεθυσθέντες γάρ ποτε καὶ αὐτοί, καὶ τῶν συγκυβευτῶν τινὲς, καὶ ἄλλοι, ὧν οὐ βούλομαι τὰ ὀνόματα λέγειν, εἰσπηδήσαντες νύκτωρ εἰς τὴν οἰκίαν οὗ ᾤκει ὁ Πιτταλακὸς, πρῶτον μὲν συνέτριβον τὰ σκεύάρια καὶ διεῤῥίπτουν εἰς τὴν ὁδὸν ἀστραγάλους τέ τινας διασείστους, καὶ φιμοὺς καὶ κυβευτικὰ ἕτερα ὄργανα, &c. ebrij enim facti aliquando etiam ipsi, & nonnulli ex collusoribus, & alij, quorum nominibus parco, noctu in ædeis, in quibus Pittalacus habitabat, impetu facto, primùm quidem vascula contriuerunt, & talos quosdam sonoros, & phimos, & alia instrumenta alcatoria in viam disiecerunt. Ex quibus verbis licet intelligere, phimum alueolum fuisse, in quem cubos, seu talos potiùs, coniicere solebant: quem alio nomine etiam camum nominant Græci, vt testantur Hesychius, & Suidas, & Harpocration. Nunc si quis ex me quærat, vtram scripturam magis probem, dubitanter & timidè respondeam, fortasse *phimum* verum & rectum esse: loco autem esse motum in quibusdam libris, ab iis, qui eius vocis vim non intellexerint, & in eius locum pyrgum esse substitutum. verumtamen iudicent doctiores.]

QVANTO CONSTANTIOR IDEM IN VIT.] quanto obfirmatior in vitiis, tanto minus miser, & prior illo, qui modò ita contendit funem, vt periculum sit, ne rumpatur: modò nimis laxat: id est, qui modò virtutem studiosissimè colit, modò in omni vitiorum genere volutatur.

AC PRIOR ILLO, QVI, &c.] dissentiunt hîc codices veteres. alij enim habent, *ac prior illo* quos secuti sumus: alij *ac prior ille:* quàm lectionem tamen non damno. licet enim eam sic interpretari: tanto huius miser, id est, minùs miser, quàm prior ille, qui, &c.

NON DICES HODIE] Quamdiu (inquit Horatius) me tam longo sermone obtundes, non dicens ad quem pertineat? aut de quo loquare?

293 TAM PVTIDA] tam odiosa, molesta, inepta, absurda, insolentia, φορτικά. Cic. orat. perf. *Cùm Demosthenes Athenis exagitetur, vt putidus,* id est, nimis exquisitè, & elaboratè loquens: insusitatis & odiosis verbis vtens. Putidum (inquit Nonius) non solùm ab ore fœtido & graui, quod naribus probatur: sed & quod auribus triste, & insuaue, austerum, rancidum, &c.

FVRCIFER] de hac voce mox dicemus, ibi: *Ibis sub furcam prudens.*

ANTIQ. PLEB. &c.] fortunam (inquit Dauus) & mores antiquorum, laudas. mores antiqui, & homines antiqui, & antiquum officium, semper in laude ponuntur à scriptoribus Latinis. Plaut. in Trin. *meo modo, & moribus viuito antiquis.* Terent. Andr. *O optime hospes, pol, Crito antiquum obtines.* Idem Adelph. *Næ illiusmodi iam nobis magna ciuium Penuria est: homo antiqua virtute, ac fide.* M. Tull. pro Sex. Roscio Amer. *Homines antiqui, qui ex sua natura ceteros fingerent.* Idem pro Quinctio. *Quid tum? tu aliquem patronum inuenies, hominem antiqui officij, qui splendorem nostrum, & gratiam negligat?* Iterum pro Roscio Amer. *in qua muliere vestigia antiqui officij remanent.* Idem ad Attic. libr 9. *vide quàm sim antiquorum hominum.* T. Liuius libr. 43. *ceterùm & mihi vetustas res scribenti nescio quo pacto antiquus fit animus, &c.*

TE AGAT] te ducat, seu compellat, seu transferat.

AVT, QVIA NON S. Q. CLAM. R. E. AVT Q.] id est, aut quia non idem sentis, quod loqueris, pugnátque cum sententia tua oratio: aut quia facilè ab eo, quod rectum esse statuisti, desciscis, neque in sententia permanes. animaduerte, hoc loco describi ab Horatio duo malorum genera: vnum eorum, qui de industria flagitiosè, turpiter, & vitiosè viuunt: alterum eorum, qui flagitium quidem, & turpitudinem, & vitium oderunt & natura, & consilio: sed animi perturbatione impulsi ab honestate, & recto consilio desciscunt, vitiúmque persequuntur. sic distinguit Aristoteles lib. 7. de moribus ad Nicom. ἀκόλαστον, id est, intemperantem ab incontinente, quem ἀκρατῆ nominant Græci. ille enim sibi persuasit, turpiter, & libidinosè esse viuendum: itaq; insanabilis est: hic contrà frugalitatem quidem, & temperantiam libidini & flagitio anteponendam esse putat: sed in sententia non manet, quoniam in eo superat rationem cupiditas. sic Euripides in Hippolyto, ait plerosque bene sentire, & quæ recta sint, nosse: sed non facere, alios inertia, alios propterea, quod aliam quandam voluptatẽ honesto anteponant. sed præ-

stat

stat Euripidis verba ascribere, ἔστι γὰρ τόδ' εὖ φρονεῖν πολλοῖσιν· ἀλλὰ τῇδ' ἀθρητέον τόδε. Τὰ χρήστ' ἐπιστάμεσθα καὶ γιγνώσκομεν, Οὐκ ἐκπονοῦμεν δ', οἱ μὲν ἀργίας ὕπο, Οἱ δ' ἡδονὴν προθέντες ἀντὶ τοῦ καλοῦ Ἄλλην τιν'. Eodem pertinent illa Plutarchi libr. πῶς δεῖ τὸν νέον τῶν ποιημ. θηλυῶδες μὲν οὖν, καὶ ἄλογον, καὶ οἰκτρὸν, εἰδότα τὸ βέλτιον, ὑπὸ τοῦ χείρονος ἐξ ἀκρασίας καὶ μαλακίας ἄγεσθαι, id est, immò vero ferinum, & à ratione alienum, & miserabile est, scientem id, quod melius est, ab eo, quod deterius est, propter incontinentiam, & mollitiem trahi.

NON FIRMVS] id est, non certus, neque stabilis: vel vt suprà dixit: *natans: οὐ βέβαιος, οὐδ' ἀσφαλής.*

NEQVICQVAM COENO CVP. EVELL. PL.] id est, nequicquam cupiens ex vitioso habitu, quem ex assiduis actionibus improbis ac vitiosis contraxisti, emergere, & ad bonam frugem redire. tralatio perpetua est ab iis, qui in luto ita alto ac profundo hærent, vt sese ex eo expedire aut euoluere nequeant. Terent. Phorm. *In luto hæres, versuram solues.* Quanta autem sit luti, præsertim profundi, tenacitas, declarat Catullianum illud carmen ad Coloniam, *Et supinum animum in graui derelinquere cæno, Ferream vt soleam in tenaci voragine mula.*

ROMAE RVS OPTAS] sic infrà epist. ad Celsum lib. I. *Romæ Tibur amem ventosus, Tibure Romam.*

RVSTICVS] rure. quod est loci ad personam transtulit: vt supr. Satyr. 6. lib. I. in extr. *domesticus otior,* id est, domi otiosus sum.

TOLLIS AD ASTRA] ad cælum laudibus effers. epist. ad Fuscum Arist. libr. I. *Quæ vos ad cælum effertis rumore secundo.* Virg. Daph. *Daphnimq; tuum tollemus ad astra.*

LEVIS] inconstans, quòd cùm es rure, vrbem absens miris laudibus ad cælum effers, quam fastidiebas præsens, & vt cùm in vrbe esses.

AC, VELVT VSQVE VINCTVS EAS] & quasi, quò vocaris, eò constrictus, & vi coactus, & inuitus eas, ita lætaris, quòd à nemine sis vocatus. non dissimulabo, in nonnullis libris & manuscr. & vulg. reperiri *vsquam.*

AMA'SQVE] quid sibi vult hoc *amásq;*? aut cum quibus debet cohærere? Vtrùm cum superioribus, hoc modo, te felicem dicis, & te amas, quòd nusquam, &c. an cum iis, quæ sequuntur? hoc modo, amásq;, id est, & tibi iucundum est, & lætaris, quòd nusquam, &c.

SERVM] serò: vt sæpe aliàs. sic epist. ad August. *Serus enim Græcis admouit acumina chartis.* verumtamen *serum,* seu *serò,* intellige vesperi.

SVB LVMINA PRIMA] paullò ante vesperam: paullò ante solis occasum, quod erat tempus cenæ. epist. ad Torq. lib. I. *Supremo te sole domi Torquate manebo.* sic loquitur epist. 2. lib. 2. *Lento Samnites ad lumina prima duello.*

NEMON' OLEVM FERET OC.] μίμησις verborum Horatij, cùm ad Mæcenatem ire properat, ab eo vocatus. lauabantur autem & vngebantur cenaturi. iccircò poscit oleum, quo perunctus, cenaturus eat apud Mæcenatem.

ECQVIS AVDIT?] numquis est, qui audiat? nemóne audit? errant, qui putant *ecquis* idem valere, quod *quis.* licet tamen hîc legere, *& quis audit?* quamquam minùs probo. mendosè autem habent nonnulli libri vulg. *hæc quis.* 194

BLATERAS] blaterare est stultè, & cupidè loqui, inquit Festus Pompeius. Cæcil. in Hymnide, *desine blaterare.* Afranius: *Ten' blaterare, & obloqui?* Plaut. Aulul. *Vbi tu es, quæ deblaterasti iam vicinis omnibus Me meæ filiæ daturum dotem?* Alij blaterare volunt esse furiosè clamare.

FVGI'SQVE] cod. Iann. & vnus Vatic. *furisque* quod si cui probabitur *furis* interpretabor furenter irasceris insanis, vt apud Terent. Adelph. *non insanis?* Nam ita, furor breuis est: vt est in epist. I. sic hæc duo coniunxit Varro, *blaterare, & rabire. Quid est? quid blateras? quid rabis? quid vis tibi? fugis* autem, quod, quamquam in pluribus libris veteribus reperitur, minùs probo tamen, interpretor, ad cenam properas.

MILVIVS, ET SCVRRAE] qui erant apud te cenaturi.

TIBI NON REF. PR.] tibi multa mala precari: quæ tibi referre vel nolo, vel non debeo, vel non audeo.

ETENIM ME DIXERIT ILLE] id est etenim dicere possit aliquis, me ventre duci, id est, ventri indulgere, & seruire. Daui etiam nunc sunt verba, non Horatij. vox *ille* autem, idem ferè valet hoc loco, quod apud Græcos ὁ δεῖνα, id est, aliquis, nescio quis. vno Demosthenis, & altero Cicer. exemplo contenti erimus. Demosth. πρὸς Λεπτίνην σὺ δὲ ποιεῖς, οὐ λέγεις κακῶς τοὺς τετελευτηκότας, τὸν δ' ἐξ [illegible] τοῦ δεῖνι μεμφόμενος, καὶ τὸν δεῖνα ἀνάξιον εἶναι φάσκων, ὧν οὐδὲν ἐκείνοις προσῆκεν, id est, tu autem facis, non dicis malè mortuis, cùm illum, aut illum ex bene meritis reprehendis, & illum aut illum eorum, qui beneficio affecti sunt, indignum beneficio dicis. Cicero pro Rosc. Amer. *quæsisse num ille, aut ille defensurus esset.*

LEVEM] coniunge cum verbo *duci*,& prouocabulo *me*: vt sit *me leuem duci ventre*: me duci ventre,& in eo leuem esse,quòd ventre dacar.

NASVM NIDORE SVPINOR] id est,nasus mihi nidore cibi supinatur: hoc est, excitatur, attollitur,Virg.Georg.2.*Antè supinatas Aquiloni ostendere glebas.* in nonnullis libris legitur *supino*.cod.Don.autem,& Vat.3 Torn.Faërn.Cleric habent *supinor*,vt vulgati: quæ scriptura recta est.hoc enim significat,quod dixi,*nasum supinor*: id est, nasus mihi supinatur, seu excitatur nidore obsonij.hellenismus est.

SI QVIDVIS, ADDE, POPINO] libri vulgati nulli ferè manuscript. habent *sim quiduis. adde popino*,id est,sim etiam quoduis: sim popino.popinones à popina sunt appellati: qui popinas consectantur. sed non est reticendum scriptum esse in duobus codicibus Vatic. Iannoct. Faërn. Tornes. Clericano, Nicotianis duobus, Russard. *si quiduis*, non *sim quiduis*, vt habent vulgati.ego tamen olim hanc secutus eram,vt sit hæc sententia, ego nidore ciborum moueor, (inquit Dauus) fateor: nasus mihi excitatur nidoribus, vt imbecillo, & infirmo.iners sum & ignauus,& sim quicquid aliud voles: adde,si tibi videtur, me esse popinonem, &c. sic loquitur epist.6.lib.1.*frater,pater adde*.nunc autem hac editione scripturam veterem sequi malui: quam sic explico: nasum nidore supinor: sum imbecillus,sum iners, adde si quid aliud vis, sum popino.licet etiam coniungere hæc nomina *Imbecillus,iners* cum verbo *supinor*,hoc modo,nasum nidore supinor ego imbecillus,iners, &c. vt verbum *sum*, non sit necesse foris assumere.

QVOD EGO] id est,seruus.

VLTRO INSECTERE,&c.] subintellige *me*,vt sit,cùm sis seruus,& nequam,& fortassis nequior quàm ego,vltro me insectere,velut melior? id est, debésne me vltro insectari velut melior? nequior,& melior opponuntur. nam nequam & frugi opponuntur.bonus autem cùm de seruo dicitur,idem valet,quod frugi: χρηστὸς,χρήσιμος.

VERBI'SQVE DECORIS OBVOL. VIT.] verbis speciosis vitium tuum tegas?

AVFER ME VVLTV TERRERE] cùm Horatius liberiore serui oratione offenderetur, terrorem ei vultu denuntiabat, eique minabatur: qua re animaduersa orat Dauus ne stomachetur,ne sibi terrorem intentet,& vt manus contineat.*aufer me terrere*,id est,ne me terre: noli me terrere.

MANVM, STOMACHV'MQVE TEN.] & manum contineto, id est, ne me pulsato: & stomachum,id est,ne irascitor,ne stomachator,iram comprimito.

DVM QVAE CRISP.] de Crispino philosopho Sat.1.lib.1.in extr. *ne me Crispini scrinia Lippi Compilasse putes.* Sed cur se à Crispini ianitore edoctum esse dicit, non ab ipso Crispino? quia seruis non licebat cum ingenuis audire philosophos,neque vllos alios ingenuarum artium magistros publicè profitenteis. quæ igitur Dauus à Crispino discere non potuit, ab eius ianitore item seruo didicit. Pares autem cum paribus,vetere prouerbio,&c.

TE CONIVX ALIENA] ex contentione,& comparatione ostendit Dauus,dominum suum se esse deteriorem,& grauius peccare.

CRVCE DIGNIVS?] grauiùs? vtrius peccatum cruce dignius est?

ACRIS NATVRA] id est, naturalis cupiditas, vehemens. φυσικὴ ἐπιθυμία ἰσχυρά.

SVB CLARA LVCERNA] Mart.lib.11.*ludere teste lucerna.*

EXCEPIT] excipere, præter illam, quam suprà notauimus,significationem, valet etiam idem ferè,quod *recipere*,& id,quod extrinsecus venit,aut obiectum est,capere: vt *verba loquentis excipere,excipere sanguinem patera,excipere tela,excipere pericula*.nonnulli libri tamen manuscript. habent,*accepit*.

195 TVRGENTIS] tumentis. suprà Satyr. 2.libr.1. *tument tibi cùm inguina*.fortasse verbo Latino *turgere* respondet Græcum ὀργᾶν, quo sæpe vtitur Aristoteles pro verbo ἐπιθυμεῖν, & ἐφίεσθαι,cuiuscumque rei sit cupiditas: vt problemat. τμημ.δ'.Διὰ τί οὐ δεῖ μὴ ὀργῶντα οὔτε ἀφροδισιάζειν, οὔτε ἐμεῖν, οὔτε πταρνύσθαι, οὔτε φῦσαν ἀφιέναι; id est, quamobrem non oportet eum,qui minime turgeat,neque Veneri operam dare, neque vomere, neque sternutare, neque flatum emittere? caudam autem salacem intellige,vt Satyr.2.lib.1.*testeis,caudamque salacem Demeteret ferrum.*

CLVNIBVS AVT AGITAVIT] aut me succumbentem agitauit, tanquam equo insidens. genus est Veneris.Mart.lib.2.*Hectoreo quoties sederat vxor equo*.Ouid.de arte amãdi lib.3.*Parua vehatur equo. quòd erat longissima numquam Thebais Hectoreo nupta resedit equo.* infrà ead.Satyr.*Non habitu,mutat*ò*ve loco,peccat*ò*ve supernè.*

DIMITTIT,&c.] me missum facit incolumi fama.

MSIAT. EODEM] cum eadem rem habeat. Catull. *Qui ipse sui patris minxerit in gremium.* Horat.suprà Satyr.2.lib.1.*Hanc perminxerunt calones*.Persius. *Patritia immeiat vulua.*

TV, CVM PROIECT. INSIGNIB.] tu, cùm posita equitis Rom. aut iudicis persona: proiectis ornamentis equestribus, posito angusto clauo, quo vtebantur equites, ab Augusto allecti in iudicum numerum, posito annulo, sumis cultum, ac vestitum seruilem: non is es, cuius habitum, & similitudinem geris? Non sunt autem hæc ita accipienda, quasi Horatius significet, se equitem esse Romanum: sed eò dicuntur tantùm, vt intelligamus, plerosque dominos seruis suis esse deteriores, & nequiores, vt pote, qui turpissimis cupiditatibus, & libidinibus seruientes, multa se indigna, suæque personæ indecôra perpetiantur, ac perferant. hæc igitur verba pertinent ad omneis dominos, nobileis & honestos.

PROIECTIS INSIGNIBVS, &c.] positis & abiectis ornamentis equestribus, posita persona, positóq; vestitu iudicis.

ANNVLO EQVESTRI] Plinius lib. 33. cap. 1. *Annuli distinxere alterum ordinem à plebe, vt semel cœperant esse celebres, sicut tunica ab annulis senatum tantum, &c.*

PRODIS EX IVD. DAMA.] sumis vestitum seruilem, ne ab aliis agnoscaris, posito iudicis habitu, ac vestitu, prodis seruus ex eo, qui eras, nempe ex iudice, & equite. hoc tempore etiam equites iudicabant.

ODORATVM] odore aliquo imbutum: vt Od. XI. lib. 2. *& rosa Canos odorati capillos.*

LACERNA] lacerna, pallium fimbriarum, quo olim soli milites vtebantur.

INDVCERIS] intromitteris in ædeis mulieris.

ALTERCANTE LIBID.] hinc te impellit libido ad flagitium: illinc reuocat pœnæ metus. Ita pugnat metus cum cupiditate, & libidine.

QVID REFERT VRI VIRGIS] quid interest (inquit) vtrùm eas obligatus pacto gladiatorio, quod erat huiusmodi, *Vri flammis, secari virgis, ferro necari:* an turpi clausus in arca, in quam te demisit ancilla contractum, genibus caput tangas? id est, quid intersit inter gladiatorem, & adulterum? Sic hunc locum Acro explicat, & rectè.

FERRÓQVE NECARI.] quidam legunt, *ferróque secari:* quod non placet. nam *secari* virgis, quod est, vri, & cruciari virgis, cónuenit: *secari ferro*, non item, sed *necari.*

AVCTORATVS] obnoxius, obligatus, nempe mercede accepta. auctorari dicuntur milites posteaquàm iurarunt in verba imperatoris. exauctorari, vbi militiæ sacramento sunt liberati. sed propriè dicuntur auctorati gladiatores, qui mercedem acceperunt, vt depugnent in ludo, & vt vrantur flammis, virgis secentur, ferro necentur. hæc enim lex fuit gladiatoria, vt notat Acro C. Asinius Pollio lib. 10. epist. *ob Fadium quendã militem Pompeianum, quia, cùm depressus in ludum bis gratis depugnasset, auctorari sese nolebat, & ad populum confugerat, primùm Gallos equites immisit, &c. Merces ipsa* (inquit M. Tull. Offic. 1.) *in mercenariis auctoramentum est seruitutis.* Quid igitur réfert (inquit) vtrùm tanquam quidam gladiator, eas quò velis, qui te auctorauit, & conduxit, tu, inquam, paratus vri flammis, ferróque necari: an clausus in arca ita contracto sis corpore, vt genibus caput tangas.

CONTRACTVM] te contractum, propter arcæ angustias. caue coniungas participium *contractum* cum voce *caput.*

QVÒ TE DEMISIT] in quam te ancilla contractum demisit, fortasse propter subitum domini sui aduentum.

CONSCIA] ancilla, vt suprà Satyr. 2. lib. 1. *miseram se conscia clamet.*

GENIBVS TANG. CAP.] participium *contractum* non est coniungendum cum voce *caput*, quæ sequitur, vt diximus, sed cum prouocabulo *te*, quod antecedit, hoc modo: & quidem altius repetamus, totúmque hunc locum explanemus. quid réfert (inquit) quòd ad miseriam & turpitudinem attinet, vtrùm quis eat in ludum, depugnare, vri flammis, virgis secari, ferro necari accepta mercede obligatus, an in arca inclusus ab ancilla conscia corpore contracto, genibus tangat caput? proinde quasi dicat, vtrobique manifesta inest turpitudo: sed maior in homine libero, qui libidinis causa, tanto in periculo, tantáque in miseria versatur. liber Rain. Card. & Iann. & Tornesian. aliquantum ab aliis discrepant. sic enim in illis scriptum est, *Contractum, vt genibus tangas caput.* quam scripturam olim non sum secutus, quòd existimarem particulam *vt* adiectam esse ab aliquo, qui non videret verbum *tangas* pendêre à superioribus illis *an turpi clausus, &c.* Et mea quidem sententia sine hac particula hic totus locus legi potest. Verumtamen cùm videam, pluteis libros veteres eam habere, peccaturum non arbitror, qui eos sequatur: vt sit hic ordo verborum & repetatur ἀπὸ κοινοῦ verbum *eas*, hoc modo: *an turpi clausus in arca eas, Quò te demisit, &c.* ita, inquam clausus, vt *genibus tangas caput.* 196

EST'NE MARITO MATRONAE PECCANTIS, &c.] Lege Iulia de adulteriis, marito adulterum quidem cum vxore deprehensum occidere licet: non tamen quemlibet, sed eum, qui leno fuerit, quíve artem ludicram fecerit, vel in scenam saltandi, cantandíve causa prodierit:

iudicióve publico damnatus, neq; in integrum restitutus erit: quíve libertus eius mariti, vxorísve, patris, matris, filij, filiæ vtrius eorum fuerit, quíve seruus erit: non autem vxorem. Eadem lex tamen patri vtriusq; occidendi potestatem permittit, filiæ, inquam, & adulteri.

ILLA TAMEN SE NON HAB. M.] huius loci hæc mihi videtur esse sententia, tu cùm libidinem tuam explere vis, in alienas ædeis non sine periculo ingrederis, vestitum mutas, ne à quoquam agnoscaris: illa autem nulla conditione adduci potest, vt domum tuam veniat, neq; vt habitum, cultúmque matronæ mutet, cùm te metuat, neq; tibi credat.

PECCAT VE SVPERNE] id est, si eam velis tibi morem gerere, & obsequi à superiore parte: si iubeas eam tibi incubare, aut insidêre subiacenti, nulla conditione est factura: ita sui iuris est, ita libera & contumax. suprà ead. sat. *aut agitauit equum lasciua supinum.* quidam putant describi αἰσχρουργίαν τὴν διὰ στόματος, καὶ τὸν λεσβιαζόμενον, seu fellationem: & ita declarant, *non peccat supernè*, i. ore tibi non morigeratur. Alij *non peccat supernè*, sic explicant, non proiicit insignia nobilitatis, vt tibi morem gerat: neque eius flagitium in sublimi eminet, propter dignitatem: sed contrà vilis & contemta mulier est: neque quicquam de sua dignitate deperdit, vt tu, qui proiectis insignibus prodis ex iudice Dama. sed hæc explicatio planè reiicienda est, vt suo auctore indigna, & pugnans cum Horatij verbis & sensu. Quidam legunt *peccátve supinè.*

SVB FVRCAM] vt seruus. Donat. in Andr. *Furciferi dicebantur serui, qui ob leue delictum cogebantur à dominis, ignominia magis, quàm supplicij causa, circa vicinos furcam in collo ferre, subligatis ad eam manibus, &c.* Plutarch. Ῥωμαϊκοῖς. Διὰ τί τοὺς ἀπηγγελμένους ἐπὶ κλοπαῖς, ἢ δουλικοῖς τισὶν ἄλλοις ἁμαρτήμασι, φουρκιφέρους καλοῦσιν. ἢ καὶ τοῦτο τῆς τῶν παλαιῶν ἐπιμελείας τεκμήριόν ἐστιν. ὁ γὰρ οἰκέτου ἰδίου καταγνοὺς τινα μοχθηρίαν, ἐκέλευε διπλοῦν ξύλον, ὃ ταῖς ἁμάξαις ὑφιστᾶσιν, ἀράμενον διὰ τῆς συνοικίας, ἢ τῆς γειτνιάσεως διεξελθεῖν ὑπὸ πάντων ὁρώμενον, ὅπως ἀπιστοῖεν αὐτῷ καὶ φυλάττοιντο πρὸς τὸ λοιπόν. τὸ δὲ ξύλον ἡμεῖς μὲν στήριγμα, Ῥωμαῖοι δὲ φοῦρκαν ὀνομάζουσιν, διὸ καὶ φουρκίφερ ὁ τοῦτο περιενεγκὼν καλεῖται, id est, Quamobrem eos seruos, qui in furando, aut similibus alijs delictis seruilibus sunt insanabiles & desperati, furciferos appellant? an etiam hoc antiquorum diligentiæ argumentum est? Nam qui seruum suum compertum habebat vitio aliquo esse affectum, iubebat lignum duplex, quod curribus supponunt, tollentem pir viciniam transire in omnium oculis, vt ne ei fidem haberent, & vt sibi ab eo cauerent in reliquum. lignum autem tale nos quidem sterita, Romani autem furcam nominant: quare & furcifer qui hoc circumtulit, appellatur.

PRVDENS] sciens, vt Satyr. 3. huius libr. *Cùm prudens scelus ob titulos admittis inaneis, Stas animo?*

DOMINÓQVE FVRENTI] vel marito, vel amori, & libidini. sed marito malo.

CREDO, METVES] scilicet tu metues, tuóque malo, & periculo doctus, cauebis. proinde quasi dicat, non metues, immò verò cogitabis, quo tempore te iterum in periculum conijcias. *doctus*, periculo scilicet, aut malo accepto. Hesiod. παθὼν δέ τε νήπιος ἔγνω: id est, malo accepto stultus cognouit.

QVAE BELLVA, &c.] ostendit, amanteis & libidinosos belluis esse incautiores, & inconsideratiores, cùm hæ ferè nunquam postea quam è laqueis effugerunt, iterum capiantur: illi autem vitato periculo, iterum, atq; iterum in idem genus fraudis incurrant notum prouerbium, & refertur à Plutarcho, ἀλώπηξ διαφυγοῦσα πάγας αὖθις οὐχ ἁλίσκεται, id est, vulpes, quæ tendiculas, aut laqueos effúgit, iterum non capitur.

REDDET] siue legas *reddit*, siue *reddet*, nihil refert. & vtraque scriptura codicum manu scriptorum auctoritate nititur.

NON SVM MOECHVS, AIS] si dices, te non esse mœchum, licebit mihi quoque dicere, me non esse furem. nam quemadmodum ego me à furtis abstineo, neque vasa argentea tango metu pœnæ: sic tu propter periculum ab vxoribus alienis te abstines, non consilio, aut ratione.

SAPIENS] mihi sapiens, vt Satyr. 1. lib. 1. *Non vsquam prorepit, & illis vtitur antè Quæsitis sapiens:* vel dic sapiens, id est, cautus, consideratus, consultus. Euripid. Μισῶ σοφιστὴν, ὅστις οὐχ αὑτῷ σοφός, id est, odi sapientem, qui sibi non sapit.

TOLLE PERICVLVM] si nullum sit periculum, tum natura ad vitium procliuis, & præceps, sese ad quoduis facinus audendum effrenata profundet. significat Horatius, aut nullos, aut paucissimos esse, qui iudicio ac voluntate à flagitio, & maleficio temperent. qua de re plura ad epist. ad Quinct. lib. 1.

TV'NE MIHI DOM. RERVM IMP. &c.] cùm tot tibi res, atque homines imperent, videlicet pecunia libido, gloria, metus, viri potentiores, & locupletiores, túne te mihi dominum esse dicis?

QVEM

197

QVEM TER VINDICTA] vindicta dicebatur ea virga, qua prætor seruum liberabat. natum autem nomen est vel a seruo illo Vindicio, qui coniurationem adolescentum aduersus populi Rom. libertatem, patefecit: vel à vindicando, propterea, quòd vindicta seruus à prætore in pristinam, & naturalem libertatem vindicabatur, vt docet Theophilus lib. 1. Institutionum iuris ciuil. significat porrò, duriorem, ac turpiorem esse libidinum, & cupiditatum seruitutem, quàm legitimam, & iuris gentium. *ter, quatérque* autem, id est, sæpius. Virg. 1. Æneid. *O térque quatérque beati.*

NAM, SIVE VICARIVS EST] seruorum alij erant ordinarij, alij vicarij vicarius erat is, qui in alterius erat peculio, & pæne dicam, serui seruus. ordinarius, qui seruum habebat in peculio suo. Quamuis autem vicarius, esset ordinarij κτῆμα, id est, possessio, ordinarióque parêret: erat tamen eius conseruus propterea, quòd ordinarij dominus, erat & vicarij dominus, & communis vtriusque dominus: id est, vtrumque habebat in sua potestate. Nam cùm seruus omnis sit in alterius potestate: & vicarius, seruus sit: is autem, qui in alterius potestate est, alterum in sua habere non possit: efficitur, vt vicarius, eiusdem domini, cuius & ordinarius, seruus sit.

ATQVE DVCERIS, VT NERV. ALIEN. M.] lignum neruis alienis mobile omnes ferè accipiunt turbinem, qui scutica torqueri, & impelli solet à pueris. quam sententiam possem Tibulli tabulis confirmare lib. 1. eleg. 5. *Namque agor, vt per plana citus sola verbere turbo, Quem celer assueta versat ab arte puer.* & Virg. Æneid. lib. 7. *Ceu quondam torto volitans sub verbere turbo: Quem pueri magno in gyro vacua atria circum, Intenti ludo exercent: ille actus habena Curuatus fertur spatiis, &c.* sed mihi magis placet, quod M. Antonius Muretus prior quidem annotauit, & protulit: ego autem iampridem in aduersariis meis habueram, per mobile lignum, &c. hoc loco significari ab Horatio id, quod appellant Græci νευρόσπαστον. erant autem νευρόσπαστα, parua quædam animalium simulacra, quorum vel singula, vel vniuersa membra certis neruis, aut fidiculis in hanc vel illam partem cum quadam venustate, & conuenientia sua sponte mouebantur. quæ etiam αὐτόματα & αὐτοκίνητα dicuntur à Græcis, quòd sua sponte moueantur. Qui huiusmodi simulacra vulgò ostentabant, νευροσπάσται dicebantur, vt intelligere licet ex Aristot. in libr. de mundo ad Alexandrum, si modò est Aristotelis. cuius hæc verba sunt, καὶ οἱ νευροσπάσται μίαν μήρινθον ἐπισπασάμενοι, ποιοῦσι καὶ αὐχένα κινεῖσθαι. καὶ χεῖρα τοῦ ζώου, καὶ ὦμον, καὶ ὀφθαλμόν, ἔστι δ' ὅτε πάντα τὰ μέρη, μετά τινος εὐρυθμίας, id est, neurospastæ vna fidicula tracta faciunt, vt ceruix & manus, & humerus, & oculus animalis: interdum autem & omnes corporis partes cum quadam venustate, & moderatione moueantur. Vsurpat hanc vocem Herodotus Euterpe, ἀντὶ δὲ φαλλῶν ἄλλα σφί ἐστι ἐξευρημένα ὅσον τε πηχυαῖα ἀγάλματα νευρόσπαστα, τὰ περιφορέουσι κατὰ κώμας αἱ γυναῖκες, id est, pro Phallis autem alia sunt eis inuenta cubitalia simulacra, neruis tractis sua sponte mobilia, quæ circumferunt per vicos mulieres. hinc νευροσπαστεῖσθαι, neruis & fidiculis trahi ac moueri.

QVISNAM IGITVR LIBER? &c.] hæc dicuntur ex sententia Stoicorum.

SIBI QVE IMPER.] & qui sibi, suísque appetitionibus & affectibus imperat. al. *sibi qui.*

RESPONSARE] obsistere, vt epist. ad Mæcen. 1. lib. 1. *fortunæ responsare.* & Sat. prox. *cenis responsat opimis fortis responsare*, id est, fortis ad responsandum, seu in responsando, vt alibi, & sæpius admonuimus.

ET IN SEIPSO TOTVS TERES, ATQVE] id est, totus ex se aptus, & pendens: in se conuersus, non spectans foras, sui similis, æquabilis, perfectus, perpolitus, nihil habens asperū, nihil inæquale, nihil laciniosum. ductum à forma conglobata, in qua nihil externi hærere potest, propterea quòd tota in se collecta, & vndique læuis ac polita est. M. Tull. in orat. perf. aureis Atticorum teretes nominat, propterea quòd nihil ferre possunt insolens, nihil putidum, nihil inelegans, nihil inuenustum. & in lib. de optimo gen. oratorum, ita loquitur *qui teretes aureis habent, intelligénsque iudicium.* Iam rotunda figura, omneis alias figuras complectitur, eique formæ minimè noceri potest. significat igitur, talem debere esse hominem verè liberum, & sapientem, nempe se ipso contentum, & omni ex parte aduersus externas iniurias septum ac munitum. apud eundem in oratore perf. *rotundum* valet idem, quod cultum, politum, perfectum. sic enim ille, *Thucydides præfractior, nec satis, vt ita dicam, rotundus.* & in Bruto, *verborum copia, & quasi rotunda constructio.* idem de natura deorum *figura rotunda, nihil habens incisum angulis, nihil eminens, nihil laciniosum:* seu, vt alij legunt, *lacunosum.* sic Plato in Phædro, ἐκεῖνο δὲ ... ὅτι σαφῆ καὶ στρογγύλα καὶ ἀκριβῶς ἕκαστα τῶν ὀνομάτων ἀποτετόρνευται, id est illa solùm ratione laudari debet oratio, quòd dilucida, & rotunda, & exquisitè tornata sunt singula nomina. & Arist. lib. 1. rhetor. ... τὸ δὲ στρογγύλως. Rotundum (inquit Nonius) *à rota dictum vel rota à rotundo. & est rotundum, collectum & per omnem circuitum sine offensione asperi, aut anguli læue, &c.*

EXTERNI NEQVID VALEAT] nequid externum eum commoueat: vt is omnia externa contemnat, neque concupiſcat, neque pertimeſcat, cùm ſit animo ab omni perturbatione & concitatione vacuo, ac libero: talis deſcribitur vir bonus à Virgilio, ſi modò Virgilij ſunt verſus illi, *Securus, mundi inſtar habens, teres atque rotundus, Externa nequid labis per læuia ſidat.*

MORARI] hærere, reſidere. abſolutè poſitum eſt.

MANCA] debilis, fracta ſine viribus. in quem nihil valet fortuna. ſic M. Tull. in epiſt. ad Pætum lib. 9. de fortuna. *Quam exiſtimo leuem & imbecillam, ab animo firmo & graui, tanquam fluctum à ſaxo, frangi oportere.* 198

FORIBVSQVE REPVLSVM] à foribus reiectum.

ERIPE TVRPI COLLA IVGO] translatio à bubus, qui iugum ſubierunt. vide annotat. ad illum locum. Od. XXXIII. libr 1. *atque animos ſub iuga ahenea Sæuo mittere cum ioco.*

VRGET ENIM DOM. M] dominus ſæuus, & immitis te premit, videlicet cupiditas, ſeu libido, vt paulò antè, *dominóque furenti Committes rem omnem.* quamquam illic per dominum videtur potiùs ſignificari vir matronæ, cum qua quis facit adulterium.

ET ACREIS SVBIECTAT] translatum ab equis, quos curſu iam defeſſos, equites interdum calcaribus fodere ſolent, &, velint, nolint, vt currant ſubigere.

VEL CVM PAVSIACA] alium domini ſui morbum commemorat, nempe immoderatum tabularum pictarum ſtudium: quod item reprehendit M. Tull. parad. ὅτι οἱ σοφοὶ ἐλεύθεροι, his verbis, *Aetionis tabula te ſtupidum detinet, aut ſignum aliquod Polycleti. omitto vnde ſuſtuleris, & quomodo habeas: intuentem te, admirantem, clamores tollentem cùm video, ſeruum te eſſe ineptiarum omnium iudico.* &c. Verr. de ſignis, *Venio nunc ad iſtius, quemadmodum ipſe appellat, ſtudium, vt amici eius, morbum, & inſaniam.* fuit autem Pauſias pictor inſignis, de quo Plin lib. 21. cap. 2. & Varro de re ruſtica lib. 3.

QVI PECCAS MINVS, ATQVE EGO?] ſic habent ferè omnes libri manuſcr & vulgati: niſi quòd in aliquot vulgatis interrogationis nota poſita eſt non poſt vocem *ego*, ſed quinto abhinc verſu poſt vocem *viri*. hunc autem locum ſic omnes explicant. Quî peccas minùs, quàm ego? ſed ea, quæ ſequuntur, videntur eſſe curta. deberent enim hæc ſubſequi. *Atqui cùm ego Fului Rutubaque, Aut Placid. cont. popl. m. Pr. r. p. aut carb. v ſi R. v. p. f. v. q. m. A. viri, nequã, &c.* Itaque ſic aliquando legendum putaui, Quî peccas minùs? *Atqui ego cum, &c.* Verumtamen nihil auſim mutare. ſubintelligendum igitur eſt atquî, vt oratio currat hoc modo, *Atqui cum ego, &c.* vel mutanda dumtaxat interpunctionis nota eſt, & ſic legendum, *qui peccas minùs? atque ego cum,* &c ſubintelligendúmq; in his *qui peccas minùs*, quam ego. *atque* autem interpretandum, atqui. Nam ſæpe apud probatos ſcriptores Latinos *atque* valet atqui: quod ignorantes multi ſæpe apud M. Tull. fecerunt *atqui*, vbi erat *atque*. ſic igitur totus hic locus videtur legi debere. *Vel cùm Pauſiaca torp. inſ. tab. Qui pecc. minus?* [ſubintell. quàm ego?] deinde *atque ego cum Fului, Rutubave Aut Placideiani contento poplite miror Prælia, rubr. picta, aut carb. Velut ſi Re vera pugn. fer. viténtque mou. Arma viri: nequam, &c.*

CVM FVLVI. RVT.] de Fuluio, & Rutuba equidem nihil me legiſſe fateor: ſed Placideianum ſeu Placidianum (nam ſic reperio ſcriptum in codicibus Ciceronianis excuſis) conſtat fuiſſe gladiatorem, & eum quidem præſtantiſſimum, ex Lucillij verſibus, quos profert Nonius Marcellus in declaratione verbi *compono:* verſus ſunt hi, *Samnis, ſpurcus homo vita illa dignus locóque, Cùm Placidiano componitur? optimu' longè Poſt homines natos gladiator qui fuit vnus.* eundem commemorat M. Tull. lib. 3. epiſt. ad Qu. frat. his verbis, *non putaſſet ſibi Pompeius de illius ſalute, ſed de ſua dignitate mecum eſſe certamen: in vrbem introiuiſſet: ad inimicitias res veniſſet: cum Æſernino Samnite Placideianus comparatus viderer.* & de optimo gen. orat. *A me autem (vt cum maximis minima conferam) gladiatorum par nobiliſſimum inducitur. Æſchines, tanquam Æſerninus (vt ait Lucillius) non ſpurcus homo, ſed doctus & acer Cum Placideiano componitur, optimu' longè Poſt homines natos, &c. nihil enim illo oratore arbitror cogitari poſſe diuinius.* & Tuſcul. lib. 4. *An verò vir fortis, niſi ſtomachari cœperit, non poteſt fortis eſſe? gladiatorum id quidem eſt. quamquam in eis ipſis videmus ſæpe conſtantiam: colloquuntur, congrediuntur, aliquid poſtulant, vt magis placati, quàm irati eſſe videantur. ſed in illo genere ſit Placideianus aliquis hoc animo, vt narrat Lucillius, Occîdam illum equidem, & vincam, ſi id quæritis, inquit. Verùm illud credo fore: in os priùs accipiam ipſe, Quàm gladium in ſtomacho, ſura, & pulmonibu' ſiſto. Odi hominem: iratus pugno: nec longius quicquam Nobis, quàm dextra gladium dum accommodet alter. Vſque adeò ſtudio, atque odio illius efferor ira.* De Placideiano igitur nemini dubium eſt, quin fuerit gladiator: De Fuluio autem, & Rutuba, de quibus nihil extat, quod ſciam, nihil affirmare poſſum: hoc tantùm licet ſuſpicari, eos quoque fuiſſe

fuisse gladiatores, propterea quòd cum Placideiano gladiatore numerentur. huius loci autem hæc sententia est, cùm admiraris tabulam aliquam à Pausia pictam, quid est cur minùs peccare existimandus sis, quàm ego, cùm gladiatorum prœlia in pariete minio, aut rubrica, aut carbone depicta erecto corpore contemplor?

CONTENTO POPLITE] quidam hæc ad Dauum referunt, ita studiosè & cupidè spectantem, vt poplites contendat: alij ad gladiatorum imagines contentis poplitibus pugnantium. Acron vtramque sententiam complectitur, & proponit. Ego malo referri ad gladiatores pictos, vel ad Placidianum tantùm. Nam certè ita solent pugnare gladiatores, nempe altero poplite contento, altero leuiter inflexo. atque hanc sententiam confirmat id quod sequitur, *Velut si Re uera pugnent*, &c. si quis tamen alteram malet, non pugnabo.

NEQVAM] paullò antè diximus, hominem nequam, homini frugi esse contrarium.

SVBTILIS] ἀκριβὴς, subtilis, & limati iudicij. translatio est à filo, seu tela subtiliter texta. epist. ad August. lib. 2. *Iudicium subtile videndis artibus*.

AVDIS] diceris, vt *rexque paterque Audisti coram*. epist. ad Mæcen. 2. lib. 1. 199

NIL EGO, SI DVCOR LIBO F.] si libi nidore, seu vapore ducor, homo nihili sum, vel homo nihili audio, vel, hominem nihili me dicis esse. Græci hominem nullius pretij, contemtissimum, nullius bonæ frugi, ignobilem, οὐδὲν, id est, nihil nominant. τοῦ ἐστιν, οὐτιδανὸν, πρὸς οὐδὲν χρήσιμον, ἁπλῆ, δυσγενῆ, hoc est, nullius pretij, ad nullam rem vtilem, vilem, obscuro genere, & humili loco natum. quid sit libum, dicemus ad illũ locum, *Vtq; sacerdotis fugitiuus liba recuso*. epist. ad Fuscum lib. 1 in lib. Don. Morell. vno Nicot. & Ruffard. scriptum est. *Nil sum ego*.

TIBI INGENS VIRTVS] Solent hæc legi enuntiando, & sine interrogationis nota, hoc sensu, Tu autem tanta virtute, ac temperantia præditus es scilicet, vt cenas lautiores, & sumtuosiores contemnere queas. ironia est. sentit enim planè contrarium eius, quod dicit, nempe herum suum tam imbecillum esse, & propè nullius virtutis, vt cenis opiparis facillimè capiatur, & vincatur. Iam verò *cenis responsare opimis*, eadem ratione, & significatione dictum, qua *responsare fortunæ*, epist. 1. lib. 1. & *Responsare cupidinibus*, suprà hac ead. sat. pro non cedere, non obsequi, sed contemnere potiùs. significat autem, non eam in illo inesse virtutem, & continentiam, & fortitudinem, & constantiam, vt cenas opiparas contemnere queat. Quòd si quis malet hæc legi interrogando, & sine ironia, hoc modo, Quantumuis licet virtus tibi magna sit, potésne ea fretus cenas apparatas, & opiparas contemnere? non improbabo. Licet etiam hoc modo huns locum explicare, & sine ironia, si ducor libo fumante, nihili sum, vel homo nihili audio. tu autem ingenti virtute præditus diceris, cùm cenis opimis responsas, seu cùm cenas opimas aspernaris. quasi ita dicat: non sine ingenti, & admirabili virtute cenas opimas reiicis: vel ita, cùm cenas opiparas reiicis, tum ingens tibi virtus adhibenda atque expromenda est. quod raro euenit. nam plurimum, seu plerumque vinceris à cenis sumtuosis, easque libenter, & cupidè sequeris. quod cùm facis, non leuiùs peccas, vel non minùs nequam es, quàm ego, qui libi nidore ducor.

OBSEQVIVM VENTRIS, &c.] huius loci hæc sententia est. dices me maiore meo malo ventri obsequi, quàm te, quia, si quando escas aliquas lautiores ligurriero, scapulæ meæ operientur loris. at tu cùm cara, & sumtuosa obsonia consectaris, num impunè ferre soles? minimè verò. nam talem victum consequitur cruditas, & infirma corporis valetudo. lõgè igitur grauiùs plecteris, quàm ego, qui vapulo.

CVR?] cur grauiùs plector, cùm ventri morem gessero, quàm tu? quasi dicat, non est ita.

QVID? TV IMPVNITIOR, &c.] quid? (inquit Dauus) tune impunitior, id est, impuniùs, illa obsonia consectaris, & concupiscis, quæ magno constant? sic autem edendum curaui eod. veteres omneis secutus. vulgati enim sic habent, *Qui tu impunitior, illa, Quæ paruo sumi nequeunt cum obson. capt.*

NEMPE INAMARESCVNT] non est ita (inquit Dauus) id est, non est tibi minùs impunita ista victus intemperantia, ac luxuria, quàm mihi mea edacitas: non minoris tibi constant cara ista obsonia, cenæq; sumtuosę, quàm mihi mea auiditas, propterea, quòd nimia ciborum copia tibi ęgrè concoquitur à ventriculo. ita nascitur cruditas: ex qua totius corporis constitutio perturbatur. his similia sunt illa sat. 2. huius lib. *Putet aper, rhombúsque recens, mala copia quando Ægrum sollicitat stomachum*. ibid. *at simul assis miscueris elixa, simul conchylia turdis, Dulcia se in bilem vertent, &c.*

ILLVSÍQVE PED. VIT. FERR. &c.] propterea quòd ventriculus cruditate laborans, suo munere probè fungi non potest. quo fit vt corpus non alatur, debilitentur pedes, & reliquæ corporis partes. Sic autem legendum non *Illisique*.

AN HIC PECCAT, &c.] argumentum est à minore: Demus, puerum seruum, qui furtiua

ſtrigili vuam emit, peccare: quanto grauiùs peccat is, qui prædia ſua vendit, eorúmque pretium in coëmenda obſonia, & in cenas ſumtuoſas apparandas inſumit, ac profundit? nauclerus quidam apud Menandrum (vt refert Athenæus lib. 4) vota facit, vt qui agros, & prædia vendunt, & bona ſua comedunt, ſemper nauigent, numquam terram tangant, vt ita ſentiant, quali bono accepto non pepercerint. ſic Menander, Ὦ φιλτάτη γῆ μῆτερ, ὡς σεμνὸν σφόδρ' εἶ Τοῖς νοῦν ἔχουσι κτῆμα, πολλοῦ τ' ἄξιον. Ὡς δῆτ' ἐχρῆν, εἴ τις πατρῴαν παραλαβὼν Γῆν καταφάγοι, πλεῖν τοῦτον ἤδη τὸν πλοῦν, Καὶ μὴ δ' ἐπιβαίνειν γῆς, ἵν' οὕτως ᾔσθετο Οἷον παραλαβὼν ἀγαθὸν οὐκ ἐφείσατο. id eſt, ô cariſſima mater, terra: quam magnifica es prudentibus poſſeſſio, & magni pretij. Quàm oportebat ſi quis agrum à patre relictum deuorauerit, eum perpetuò nauigare, & numquam terram tangere, neque in ea iter facere, vt hoc pacto tandem cognoſceret, quãto bono accepto, ei non pepercerit.

QVI PVER VVA FVRTIVAM MVT. STRIGILEM] ſic edendum curaui, nouem libros manuſcr. ſecutus, vbi vulgati habebant, *qui puer vuam Furtiua mutat ſtrigili.* minùs rectè. Ita enim loqui ſolet Horatius verbo *mutare*: vt Od. 29. lib. 1. *Socraticam & domum Mutare loricis Iberis*, id eſt, Socratica domo omiſſa, ſumere loricas Iberas, quod genus loquendi notauimus ad Odam 16. eiuſd. lib. ibi, *nunc ego mitibus Mutare quæro triſtia.* Sic igitur hunc locum explico, puer, qui ſub noctem data ſtrigili furtiua vuam accipit. [Priſcian. tamen lib. 7. legit vt vulgò, *qui puer vuam Furtiua mutat ſtrigili.*]

NIL SER. GVL. P. H.] nil ſeruile habet, cùm gulæ paret, ac ſeruit? quaſi dicat, plurimum.

ADDE, QVOD IDEM] ſic Ariſtoteles de improbis ac vitioſis hominibus lib. 9. de morib. ad Nicom. *Et vitioſi homines quærunt quibuſcum totos dies traducãt: ſe ipſos autem fugiunt. multa enim grauia & horrenda recordantur. & cùm ſoli ſunt, talia exſpectant altera: cum aliis autem obliuiſcuntur: & cùm ſit nihil in eis amabile, nullo erga ſe amoris affectu commouentur.* verba Græca ſunt hæc, ζητοῦσί τε οἱ μοχθηροὶ μεθ' ὧν συνημερεύσουσιν· ἑαυτοὺς δὲ φεύγουσιν. ἀναμιμνήσκονται γὰρ πολλῶν καὶ δυσχερῶν· καὶ τοιαῦθ' ἕτερα ἐλπίζουσι καθ' ἑαυτοὺς ὄντες· μεθ' ἑτέρων δ' ὄντες ἐπιλανθάνονται· οὐδὲν δὲ φιλητὸν ἔχοντες, οὐδὲν φιλικὸν πάσχουσι πρὸς ἑαυτούς. Sic Lucret. lib. 3. *Hoc ſe quiſque modo fugit: at quod ſcilicet, vt fit, Effugere haud potis eſt, ingratis hæret, & angit, Propterea morbi quia cauſam non tenet æger.* vide ſuprà Od. 16. lib. 2. *patria quis exſul Se quoque fugit.*

NON OTIA RECTÈ PONERE] nulla in re ſeria, atque honeſta otium tuum ponere potes. [Non eſſe autem cuiuſuis hominis, neque cuiuſlibet ciuitatis otium rectè ponere, & bene otiari, oſtendit Ariſtoteles libr. 1. Polit. Et hac de re exſtant Ennij verſus elegantes, apud Aull. Gell. lib. 19. cap. 10.]

TÉQVE IPSVM VITAS FVG. ET] tu te ipſum fugis, vt ſerui improbi ſolent à domino fugere, & huc, & illuc errare. ſeruos errones diſtinguunt Iuriſconſulti à fugitiuis, quòd hi ita fugiunt à dominis, vt non habeant in animo ad eos vmquam reuerti: errones eo conſilio fugiunt, vt aliquando reuertantur. ſed hoc loco Horatius hanc diſtinctionem non ſeruat: vtitúrque his nominibus tranſlatè, hoc modo: tu te ipſum, vt fugitiuus, & erro, vitas: ſeruorum erronum, & fugitiuorum inſtar, qui dominum reliquerunt, te ipſum fugis. ſecutus ſum autem ſcripturam librorum manuſcr. Donati, Faërni 2. Vaticanorum, Torneſij. nam excuſi omnes, quos quidem viderim, habent *fugitiuus vt erro.* quam ſcripturam ſi quis probabit, ſic explicabo, Teipſum vitas, vt erro fugitiuus, id eſt, vt ſeruus erro, qui fugit à domino: vel te ipſum vitas, fugiens à te, vt erro: vel teipſum vitas, vt ſeruus fugitiuus errabundus. quod ſi placebit, idem ferè valebit hoc loco fugitiuus, quod fugax, aut fugere ſolitus, quemadmodum Terent. in Heaut. *argentum fugitiuum*: & Varro lib. 1. de ling. Lat. *obliuionem fugitiuam* appellat. ego tamen priorem ſcripturam magis probo.

FALLERE] leuare, lenire, βουκολεῖν, vt Virg. Æn. 4. *ſi fallere poſſit amorem.*

NAM COMES ATRA PR. SEQ. F.] ſic Od. 16. lib. 2. *quid terras alio calenteis Sole mutamus? patria quis exſul Se quoque fugit?* & epiſt. ad Villic. lib. 1. *Stultus vterq; locum immeritum cauſatur iniquè: In culpa eſt animus, qui ſe non effugit vmquam.*

VNDE MIHI LAPIDEM?] loquitur Horat. ſerui oratione nimis libera offenſus. ſignificat autem, ſua vitia neminem libenter audire. *Vnde mihi lapidem*, ſubint. ſumam?

AVT VERSVS FACIT] ſignificat, verſuum faciendorum ſtudium, inſaniæ eſſe proximum atque ad inſaniam propemodum hominem adigere, vt ſuprà ſat. 3. huius libri, *Adde poëmata nunc, hoc eſt, oleum adde camino. Quæ ſi quis ſanus fecit, ſanus facis & tu.*

ACCEDES OPERA AGRO] mittam te in agrum Sabinum, vt nonus accedas ad ſeruos octo operarios, qui in opere ruſtico faciendo verſantur. ſic Plaut. Moſtell. *Cis hercle paucas tempeſtates, Tranio Augebis ruri numero genus ferratile.*

ARGVMENTVM SATYR. VIII.

Fundanium inducit describentem cœnam Nasidieni, & quidem ita vt multa sint, quæ risum ipsi audienti mouere possint. Præsertim verò putidam lautitiarum ostentationem, atq; adeò lautitias minimè lautas, siue luxum lautitiis & omni gratia carentem, Horatius sub Fundanij persona irridere videtur.

VT Nasidieni iuuit te cena beati?*
Nam mihi quærenti conuiuam, dictus here illic
De medio potare die. sic, vt mihi numquam
In vita fuerit melius. da, si graue non est,*
Quæ prima iratum ventrem placauerit esca.
In primis Lucanus aper, leni fuit Austro
Captus, vt aiebat cenæ pater. acria circum*
Rapula, lactuca, radices, qualia lassum
Peruellunt stomachum, siser, alec, fæcula Coa.
His vbi sublatis, puer alte cinctus, acernam
Gausape purpureo mensam pertersit: & alter
Sublegit, quodcumque iaceret inutile, quódque
Posset cenanteis offendere: vt Attica virgo,
Cum sacris Cereris, procedit fuscus Hydaspes
Cæcuba vina ferens, Alcon Chium maris expers.*
Hic herus, Albanum Mæcenas, siue Falernum
Te magis appositis delectat: habemus vtrumque.
** Diuitias miseras. sed queis cenantibus vnà*
Fundani, pulchrè fuerit tibi, nosse laboro.
** Summus ego, & prope me Viscus Turrinus, & infrà,*
Si memini, Varius. cum Seruilio Balatrone
Vibidius: quos Mæcenas adduxerat vmbras:
Nomentanus erat super ipsum Porcius infrà,
** Ridiculus totas* simul obsorbere placentas.*
Nomentanus ad hoc, qui, si quid fortè lateret,*
Indice monstraret digito. nam cetera turba,
Nos, inquam, cenamus aueis, conchylia, pisceis,
Longè dissimilem noto celantia succum:
Vt vel continuò patuit, cùm passeris, atque*
Ingustata mihi porrexerat ilia rhombi.
Post hoc me docuit melimela rubere minorem
Ad lunam delecta. quid hoc intersit, ab ipso
Audieris melius. tum Vibidius Balatroni.
Nos, nisi damnosè bibimus, moriemur inulti.
Et calices poscit maiores. vertere pallor
Tum parochi faciem nil sic metuentis, vt acreis*
Potores: vel, quòd maledicunt liberiùs: vel,
Feruida, quòd subtile exsurdant vina palatum.
** Inuertunt Alliphanis vinaria tota*

aei

Vibidius, Balatróque, secutis omnibus imis.
Conuiua lecti nihilum nocuere lagenis.
Affertur squillas inter murena natanteis
In patina porrecta. sub hoc herus, hæc grauida, inquit,
Capta est, deterior post partum carne futura.
His mistum ius est oleo, quod prima Venafri
Pressit calla, garo de succis piscis Iberi,*
Vino quinquenni, verùm citra mare nato,
Dum coquitur: cocto Chium sic cónuenit, vt non
Hoc magis vllum aliud: pipere albo, non sine aceto,
Quod Methymnaam vitio mutauerat vuam.
Erucas virideis, inulas ego primus amaras
Monstraui incoquere: illutos Curtillus echinos.
Vt melius muria, quam testa marina remittit.
Interea suspensa, graueis aulæa ruinas
In patinam fecere, trahentia pulueris atri,
Quantum non Aquilo Campanis excitat agris.
Nos maius veriti, postquàm nihil esse pericli
Sensimus, erigimur. Rufus posito capite, vt si*
Filius immaturus obisset, flere, quis esset*
Finis, ni sapiens sic Nomentanus amicum.
**Tolleret? heu Fortuna; quis est crudelior in nos*
Te Deus? vt semper gaudes illudere rebus
Humanis! Varius mappa compescere risum
Vix poterat. Balatro suspendens omnia naso,
Hæc est condicio viuendi, aiebat: eóque
Responsura tuo numquam est par fama labori.
Tene, vt ego accipiar lautè, torquerier omni
Sollicitudine districtum? ne panis adustus,
Ne malè conditum ius apponatur? vt omnes
Præcincti rectè pueri, comtíque ministrent?
Adde hos præterea casus: aulæa ruant si,
Vt modò: si patinam pede lapsus frangat agaso.
Sed conuiuatoris, vti ducis ingenium res
Aduersæ nudare solent, celare secundæ.
Nasidienus ad hæc: tibi dij, quæcumque preceris,
Commoda dent: ita vir bonus es, conuiuáque comis.
Et soleas poscit. tum in lecto quoque videres
Stridere secreta diuisos aure susurros.
** Nullos his mallem ludos spectasse: sed illa*
** Redde age, quæ deinceps risisti. Vibidius dum*
Quærit de pueris, num sit quoque fracta lagena,
Quòd sibi poscenti non dentur pocula: dúmque
Ridetur fictis rerum Balatrone secundo:*
Nasidiene redis mutatæ frontis, vt arte
Emendaturus fortunam. deinde secuti*
Mazonomo pueri magno discerpta ferentes
Membra gruis sparsi sale multo, non sine farre:

Pinguibus & ficis pastum iecur anseris albi,
Et leporum auulsos, vt multo suauiùs, armos,
Quàm si cum lumbis quis edit. tum pectore adusto
Vidimus & merulas poni, & sine clune palumbes,
** Suaueis res, si non causas narraret earum, &*
Naturas dominus: quem nos sic fugimus vlti,
Vt nihil omninò gustaremus: velut illis
** Canidia afflasset peior serpentibus Afris.*

VT NASIDIENI IVVIT.] Si hæc scriptura vera est, in nomine *Nasidieni* tertia, & quarta syllaba contrahuntur in vnam, videlicet i, & e, quod sæpe aliàs fieri solere suprà ostendimus. prætereà secunda eiusdem nominis syllaba hîc producitur, cùm infrà corripiatur ibi, *Nasidienus ad hæc:* & ibi, *Nasidiene redis.* verùm ego incidi in duos libros manuscriptos Romæ, in quibus sic legitur: *Nasidieni qui iuuit te cena beati?* Quinetiam hîc in Gallia in tribus itē manuscr. eandem scripturam reperi. Vnde suspicari possit aliquis, eam non esse reiiciendam. sed quia & Priscianus lib. 17. priorem, ac receptam scripturam agnoscit, & ceteri omnes libri veteres comprobant, hanc de possessione deiiciendam esse non putaui. Notat autem Acro, Nasidienum equitem Ro. cetera elegantem, in commemorandis & prædicandis suis lautitiis fuisse putidum. Videtur tamen hic Nasidienus, non satis liberalis, neq; elegans fuisse, vt suis locis indicabimus. Describitur hîc fortasse Saluidienus ille Rufus, quem commemorat Suetonius in Augusto, his verbis. *Neque enim temerè ex omni numero in amicitia eius afflicti reperientur, præter Saluidienum Rufum: quem ad consulatum vsque, & Cornelium Gallum, quem ad præfecturam Ægypti ex infima vtrumque fortuna prouexerat. Quorum alterum, &c. alteri* (Saluidieno) *ob ingratum & maleuolum animum domo & prouinciis suis interdixit.*

BEATI] ὄλβιος μάκαρος, vt apud Homer. ἰλιάδ. A. Οἵ μὲν ἰλαῶν ὠσιν αὐδρὸς μάκαρ@ κατ' ἄρουραν, Πυρῶν, ἢ κριθῶν, &c. diuitis, copiosi. vt Od. 7. lib. 3. *Thyna merce beatum.* & epist. ad Loll. 2. libr. 1. *beatus enim iam Cum pulchris tunicis, &c.* & epist. 2. eiusd. lib. quæ est 1. ad Loll. *Quæritur argentum, puerisque beata creandis Vxor.*

DICTVS HERE ILLIC] dictus est mihi heri illic apud Nasidienum à meridie potare. *here* pro *heri*, nota ex Prisc. lib. 15. & hunc locum profert. quamquam in aliquot lib. veteribus scriptum est *heri*.

SIC VT MIHI NVMQV.] sic me iuuit, vt numquam iucundius vixerim: vt numquam liberius cenarim: vt numquam liberalius acceptus fuerim. sic locutus est suprà sat. 2. huius lib. *bene erat non piscibus vrbe petitis, &c.*

DA] dic. vt Virg. in Tityro. *Sed tamen, iste Deus qui sit, da Tityre nobis.*

QVAE PRIMA IRAT. VENTR. PLAC.] sup. sat. 2. *cum sale panis Latrantem stomachum bene leniet.* Vlysses apud Alcinoum ait ventre nihil esse impudentius, qui etiam in luctu, ac mœrore, sui meminisse iubeat. sic Hom. ὀδ. η. Ἀλλ' ἐμὲ μὲ δορπῆσαι ἐάσατε κηδόμενόν περ. Οὐ γάρ τι στυγερῇ ἐπὶ γαστέρι κύντερον ἄλλο Ἔπλετο, ἥ τ' ἐκέλευσεν ἑο μνήσασθαι ἀνάγκῃ, Καὶ μάλα τειρόμενον. id est, sed me cenare, si nitore, quamuis mærentem. Non enim quicquam aliud ventre improbius est: qui iubet, sui meminisse necessariò etiam eum, qui malis conficitur, ac vexatur. 203

AVSTRO] Austro leniter flante carnes efficiuntur teneriores. Νότος γὰρ σηπτ. ait Arist. quodam loco, id est, Auster enim putrefacit.

CENAE PATER.] cenæ pater, conuiuator, parochus in hac saty. idem valent.

QVALIA LASS. PERVELL. ST.] cuiusmodi res stomachum languentem, ac nauseantem lacessunt, ac prouocant. adhibebantur enim illa αὐαστομώσεως χάριν; vt suprà ostendimus ex Athenæo, comment. sat. 4.

SISER] genus est pastinacæ; *qua mulso in cibis temperata etiam in gratiam vertitur*, inquit Plin. lib. 19. Sosipater autem lib. 1. inst. gramm. *Siser*, inquit, ἄγριον σέλινον, id est agreste apium.

ALEC] genus liquaminis esse diximus suprà sat. 4.

FAECVLA COA] ex vino Coo: genus condimenti.

ALTÈ CINCTVS] εὔζωνος, expeditus ad ministrandum. sup. sat. 6. *Veluti succinctus cursitat hospes.* vel, vt ego malo, cultu minimè molli, habitu ipso pudicitiam præ se ferens, strenuus, virilis.

ACERNAM] ex acere arbore factam. acernas mensas etiam fuisse in pretio, quamuis citreis inferiores, declarat distichum illud Martial. lib. 14. *Non sum crispa quidem, nec silua filia Mauræ: Sed norunt lautas & mea ligna dapes.*

GAVSAPE PVRPVREO] Priscian. lib. 7. eo capite, vbi docet in sextis casibus nominum neutrorum tertiæ declinationis in e. reperiri e. & i. hunc versum profert. sic & Lucill. *Purpureo tersit tunc latas gausape mensas.* Varro. *Clauditur Oceano, Libyco mare, flumine Nilo.* Lucretius libr. primo. *E mare primum homines, è terra posset oriri Squammigerum genus, & volucres:* ex quo Plauti iocus in Mil. glor. *Maris causa hercle, ego hoc vtor oculo minus, Nam si à mare abstinuissem, tanquam hoc vterer.* nam hunc Plauti versum sic emendauit Muret. libr. 3. Variar. lection. Sed quòd ad huius loci sententiam attinet, gausapa, seu gausapia videntur adhiberi solita ad mensas tegendas potiùs, quàm ad tergendas: Mart. lib. 14. *Nobilius villosa tegant tibi gausapa citrum.*

VT ATTICA VIRGO CVM SACR. CER.] Hydaspem puerum formosum cum virgine Attica Canephora, seu potiùs canephoro, comparat. sacra autem Cereris in Canistro quodam, aut cista ferebant virgines capitibus imposita, manibus sublatis, à sacerdote accepta diebus festis Cereris, Mineruæ, & quibusdam aliis. Eas virgines Ericthonio regnante fuisse institutas, refert Suidas, à Philochoro traditum esse. Habebat autem suas & Pallas Canephoros. de quibus sic Pausanias in Attic. ἃ δέ μοι θαυμάσαι μάλιστα παρέσχεν, ἔστι μὲν οὐκ ἐς ἅπαντας γνώριμα, γράψω δὲ οἷα συμβαίνει. Παρθένοι δύο τοῦ ναοῦ τῆς Πολιάδος οἰκοῦσιν οὐ πόρρω· καλοῦσι δὲ Ἀθηναῖοι σφᾶς κανηφόρους. Αὗται χρόνον μὲν τινα δίαιταν ἔχουσι παρὰ τῇ θεῷ. παραγενομένης δὲ τῆς ἑορτῆς δρῶσιν ἐν νυκτὶ τοιάδε· ἀναθεῖσαι σφίσιν ἐπὶ τὰς κεφαλὰς, ἃ ἡ τῆς Ἀθηνᾶς ἱέρεια δίδωσι φέρειν, οὔτε ἡ διδοῦσα, ὁποῖόν τι δίδωσιν, εἰδυῖα, οὔτε ταῖς φερούσαις ἐπισταμέναις. id est, *qua autem me maxima admiratione affecerunt, cùm minimè sint omnibus nota, scribam cuiusmodi sint. Duæ virgines à templo Palladis non lōgè habitant: eas autem Canephoras, seu Canephoros appellant Athenienses. Hæ aliquantum temporis apud Deam commorantur. Vbi verò dies festus aduenit, faciunt noctu sacra, suis capitibus imponentes quæ Mineruæ sacerdos dat eis ferenda, cùm neque ea, quæ dat, quid det sciat: neque eæ quæ ferūt, quid ferendum accipiant sciant.* De iisdem sic M. Tull. Verr. de signis. *Erant præterea duo signa non maxima: verùm eximia venustate, virginali habitu, atque vestitu, quæ manibus sublatis sacra quædam more Atheniensium virginum reposita in capitibus sustinebant. Canephoræ ipsæ vocabantur.* Ouid. lib. 2. Metamorph. *Illo forte die casta de more puellæ Vertice supposito festas in Palladis arceis Pura coronatis portabant sacra canistris.* habebat & Diana suas. Theocr. εἰδ. β. Ἦνθ' ἁ τῶ' ὑβούλοιο καναφόρος ἄμμιν Ἀναξὼ Ἄλσος ἐς Ἀρτέμιδος. id est, *Venit nobis Eubuli filia Canephoros Anaxo ad nemus, seu fanum Dianæ.* habebat & Iuno Canephoros. sat. 3. lib. 1. *persæpe velut si Iunonis sacra ferret.* ascribit autem ad illud Theocrit. interpres, virgines nupturas placandæ Dianæ causa, ne eam offenderent, atque in se irritarent, quòd virginitatem suam essent amissuræ, κανηφορεῖν. i. sacra quædam in canistris condita, & occultissima ferre solitas esse.

CAECVBA VINA] vinum Cæcubum laudabant Romani illi veteres supr. Od. 20. lib. 1. *Cæcubum, & prælo domitam Caleno Tu bibes vuam.*

ALCON] alter puer vinum Chium ferens prodit in medium.

CHIVM] in nomine Chium, i, producitur, cùm Chius primitiuum sit breue: docet Priscian. lib. 2.

MARIS EXPERS] aquæ marinæ expers. οὐ τεθαλασσωμένον. Athen. lib. 1. scribit, veteres consueuisse aquam marinam in vina infundere, fortasse vt essent salubriora. Nam huiusmodi vina nullas eruditates gignunt, ventrem soluunt, stomachum aliquantùm mordent atque incitant, flatus non ingenerant, ad cibum concoquendum adiuuant. verba Athen. sunt hæc, οἱ δ' ἐπιμελέστερον τεθαλαττωμένοι οἶνοι ἀκραιπάλοι τε εἰσι, κοιλίαν λύουσι, ἐπιδάκνουσί τε τὸν στόμαχον, ἐμφυσήσεις τε οὐκ ἐνεργάζονται, καὶ συγκατεργάζονται τὴν τροφήν. Itaque fugam illam Bacchi ad mare, nonnulli sic interpretantur, vt per eam significari putent hanc conficiendi vini rationem, & aquæ marinæ infusionem. nam vinum aqua marina infusa suauius effici. vnde Plauti iocus Rudente, *Quasi vinis Græcis Neptunus nobis suffudit mare.* Plutarch. αἰτίαις φυσικ. διὰ τί τῷ οἴνῳ θάλασσαν παρεγχέουσι. ἔχρησμόν τινα λέγουσιν ἁλιεῦς κομισθῆναι προστάττοντα βαπτίζειν τὸν Διόνυσον πρὸς τὴν θάλατταν. quamobrem vino mare infundunt? Oraculum quoddam aiunt piscatoribus editum esse, quod iuberet Dionysium in mare mergere. Inde institutum esse scribit Varro, vt refert Acro, vt delphini Libero appingerentur. Verumtamen ad vinum Chium aqua marina non adhibebatur, neque hodie adhibetur. & attende, in his verbis, *maris expers,* esse ambiguum, vt per vinum Chium maris expers, intelligamus significari vel verum Chium, in quod non solebat infundi aqua marina: & ita, maris expers: vel simulatum, & vernaculum, & in Italia natum, non ex Græcia naui aduectum. & ita maris expers, quod magis probo. Est enim magis Horatianum.

HERVS] dominus cenæ Nasidienus.

ALBANVM] de vino Albano sic Athen. lib. 1. γίνεται δὲ περὶ τὴν καμπανίαν κύμην ὁ καλούμενος Ἀλβανὸς, πότιμος, κοῦφος διὰ ἐτῶν πέντε. i. nascitur autem, & in agro Cumano, qui est in Campania,

nia, vinum Albanum, quod appellatur, ad potionis vsum accommodatum, & leue ab annis quinque.

DIVITIAS MISERAS] alij putant orationem esse hominis suam copiam extenuantis, hoc modo: habemus (inquit Nasidienus) vtrumque, videlicet Albanum, & Falernum, si tibi magis placent, quàm, quæ tibi ministrantur: atque ita hæc verba *Diuitias miseras*, dicendum erit cohærere eum superioribus verbis *habemus vtrumque*: planè *diuitias miseras*: vel planè diuitiæ miseræ, & sollicitæ sunt: vt sint Nasidieni verba. alij *Diuitias miseras* existimant esse verba Horatij: & ita à superiore versu separanda, hoc modo: ô Diuitias miseras Nasidieni! ô hominem miserè diuitem! quam sententiam magis probat Muretus: & mihi quoque probabilior est, vt intelligamus, ab Horat. vrbanè Nasidienum derideri, qui cùm habeat Falernum, & Albanum, vina laudatissima, & fortasse appositis meliora, non apponat tamen. Diuitiæ autem miseræ sunt eius, qui eis non vtitur. Sic *Arelli Sollicitas opes* dixit Sat. 6. eiusd. lib.

SED QVEIS CENANTIBVS VNA] id est, sed quibus aliis conuiuis vnà cenantibus libenter, & iucundè cenaris, liberalitérque acceptus sis, scire peruelim.

PVLCHRÈ FVERIT TIBI] benè fuerit tibi, iucundè vixeris. vide sup. annot. ad saty. 2. huius lib. *benè erat non piscibus vrbe petitis.*

SVMMVS EGO] id est, summo lecto, & tamen medius inter Viscum Turinum & Varium.

CVM SERVILIO BALA.] Balatro & Vibidius erant in imo lecto: & inter eos medius cubabat Nasidienus conuiuator.

QVOS MAECENAS ADDVX. VMBR.] vmbræ appellantur, vt dicemus ad epist. ad Torq. lib. 1. conuiuæ non vocati illi quidem à conuiuatore: verùm tamen eum, qui vocatus est, secuti. sed quæri potest quos dicat Fundanius vmbras fuisse Mæcenatis, Balatronémne & Vibidium: an Nomētanum, & Porcium: an hos omneis? si Balatronem, & Vibidium, pronomen *quos* referetur ad ea, quæ antecedunt: si Nomentanum & Porcium, hic erit ordo verborum, & Nomentanus erat supra ipsum Mæcenatem, Porcius infrà, quos quidem Mæcenas secum adduxerat non inuitatos à Nasidieno: & ita Aldus Manutius. Si hos omneis, mira erit verborum implicatio. Puto autem hîc treis lectos fuisse: in summo lecto Fundanium medium, Viscum Turinum superiorem, Varium inferiorem accubuisse: in imo Balatronem, Vibidium, Nasidienum conuiuatorem: in secundo, seu medio, Mæcenatem medium, Nomentanum suprà, Porcium infra discubuisse media inter lectos erat mensa. Et credibile est, lectum, in quo Mæcenas medius accumbebat, secundum fuisse. Nam vt medius in lecto accumbentium locus erat honoratior, sic & secundus lectus. quod & Seruius admonet ad illum Virg. locum, *mediámque locauit:* vbi hæc profert ex Sallustio: *Igitur discubuere, Sertorius inferior in medio: super eum Fabius Hispaniensis senator ex proscriptis: in summo Antonius, & infrà scriba Sertorij Versius, & alter scriba Mæcenas supra: in imo medius inter Tarquinium & Ouium* [al. *Denatium*] *Perperna.* Erant scilicet (vt etiam dispositionem huius triclinij: & ordinem conuiuarum accumbentium declarem ἐν παρόδῳ) hic quoque tres lecti. In medio lecto duo accumbebant dumtaxat, Sertorius, & T. Fabius Hispaniensis senator. Sertorius in medio lecto accumbebat infra Fabium. & ita ille secundus erat Fabio. In summo lecto tres erant conuiuæ: medius cubabat Antonius: suprà eum scriba Mæcenas, infrà Versius. in imo tres quoque conuiuæ: Perperna medius, suprà Tarquinius, infrà Denatius, seu Ouius. Constat autem, Cassium Nomentanum fuisse luxuriosum, & perditum nepotem: de quo suprà saty. 8. lib. 1. & alibi. Nomentanus igitur erat supra Mæcenatem, Porcius infrà. Mæcenas igitur medius: & preterea in medio lecto. atque ita in loco accumbebat honoratissimo.

SVPER IPSVM] sic habent libri veteres, non suprà: quod malim tamen. & ita loquitur M. Tull. epist. ad Papirium Pætum lib. 9. *& quidem supra me Atticus, infrà Verrius familiares tui.* omninò ego suspicor ab Horatio scriptum esse suprà, vel certè super, id est, supera, seu suprà. docent tamen nobiles grammatici, veteres vsurpasse *super* & *supera*, pro *suprà*. quemadmodum vsurpauit Sallustius in superiore illo exemplo à nobis modò relato.

RIDICVLVS TOTAS] Porcius in eo ridiculus, quòd totas vno haustu placentas absorbebat, quasi nimis liquidas libri aliquot veteres, in his Vatic. vnus, & Torn. habent *absorbere.* quam scripturam probo: vt *obligurrire* apud Terent. 2055

NOMENTANVS AD HOC] Nomentanus ad hoc fuerat à Nasidieno vocatus, vel à Mæcenate ductus, vt si quid esset obsonij lautioris, quod aliis obscurum, atq; incognitū esset, digito indicaret. vel, vt alij explicāt, in eo erat ridiculus, vt si quid inesset in cibis insipidū, aut illotū, aut vulgare, digito indicaret. erat enim hic Noment. insignis obsoniorum artifex, iudex, & helluo.

NAM CETERA TVRB.] nam nos harum deliciarum rudes, & imperiti, comedimus aueis, conchylia, &c.

LONGÈ DISSIMILEM NOTO] quæ omnia ſuccum continebant nobis incognitum, longéque ei ſucco diſſimilem, qui vulgo eſt notus.

PASSERIS] piſcis plani: qui à rhombo, hoc tantùm differt, quòd rhombo ſitus corporis dexter reſupinatus eſt: paſſeri læuus. Plin. lib. 9.

ATQ. INGVST.] aliquot libri menuſcr. habent, *eum paſſeris aſſi, & Inguſt.*

PORREXERAT] ſic reperi ſcriptum in trib. cod. Vat. & Iann. & Ruſſard. & Cleric. nam vulgati habent, *porrexerit.*

MELIMELA] μελίμηλα, mâla mellei ſaporis.

DAMNOSÈ] plurimum. nam damno conuiuatoris ſupra modum bibunt conuiuæ.

MORIEMVR INVLTI] iocus: quaſi ita dicat. par eſt nos Naſidieno, qui nos inuitauit, támque ineleganter, & illiberaliter accepit, hanc gratiam referre, vt plurimum bibamus: quod niſi faciemus, Naſidienus nos impune cibis tam vilibus, & vulgaribus, & illotis pauerit. vel dicio cum in eo conſiſtere, quòd oratio eorum, qui in ancipiti, & aduerſo prœlio, quamplurimis hoſtibus interfectis, mori decreuerunt, ad certamen poculorum transfertur. Virg. Æneid. 2. *numquam omnes hodie moriemur inulti.* ego illud mâlo.

ET CALICES POSCIT] ſic efferunt Græci, αἰτεῖ μείζους. ſubaudi κύλικας vide annot. ad Od. 9. epod. *poſcit* autem habet cod. vnus Vatic. Raïn. Card. Torn quos ſecutus ſum alij, *poſcunt.* Apud M. Tull. poſcere pro inuitare vſurpatum eſt. lib. 4. accuſ. *fit ſermo inter eos, & inuitatio, vt Græco more biberetur: hoſpes hortatur. poſcunt maioribus poculis.*

VERTERE PALLOR] tum cœpit Naſidienus pallere.

PAROCHI] conuiuatoris, qui cenam præbebat. aliàs parochum appellant παρὰ τὸ παρέχειν, eum, qui ſalem, acetum, oleum, ligna, & ſimilia præbet legatis, aut magiſtratibus, vt diximus ſup. ad ſat. 4. lib. 1. M. Tull. epiſt. ad Att. lib. 13. epiſt. 1. *Omnino eum Sextius noſter, parochus publicus, occupauit, quod quidem facilè patior. Veruntamen, quòd mihi magno beneficio meo magna cum fratribus illius neceſſitudo eſt, inuitò eum per litteras, vt apud me deuerſetur.*

ACREIS] qui largiter, & ſupra modum bibunt. vt ſat. 2. huius lib. *acria pocula.*

EXSVRDANT] hebetant, obtundunt. tralatio eſt ab aurium ſenſu ad guſtatum. palato enim iudicantur ſapores.

INVERTVNT ALLIFANIS, &c.] id eſt, vini cados inuertentes, totos exhauriunt poculis Allifanis. alij per vinaria lagenas ſignificari volunt, quod magis probo. M. Tull. orat. pro Plancio. *totus ille tractus celeberrimus Venafranus, Allifanus.* iam illud *inuertunt vinaria,* dictum, vt vertere cados, Od. 29. lib. 3. *Non antè verſo lene merum cado.* Vertebantur enim cadi, & ſimilia vaſa vinaria, cùm vinum ex iis promebatur: & cùm exhauriebantur, ita inuertebantur, vt os terram tangeret, vt docet Acro, ſiue quis alius nomine Acronis.

IMIS] qui accumbebant in imis lectis, ſeu infimis lectorum partibus, vt epiſt. ad Loll. 2. li. 1. *imi Deriſor lecti* ſeu infimi loci, atque ordinis hominibus.

CONVIVAE LECTI] conuiuæ honoratiores, qui ſummi & medij accumbebant. videlicet Mæcenas, Viſcus Turinus, Varius, ego Fundanius.

SQVILLAS] ſuprà ſat. 4. *Toſtis marcentem ſquillis recreabis, & c. Potorem.*

NATANTES] in iure, quod iamiam deſcribet.

PORRECTA] muræna procera, in patina expoſita: elixa ſcilicet, & patinaria. participium *porrecta* declarat murænæ magnitudinem, ac proceritatem. ſic ſup. ſat. 2. huius lib. *Porrectum magno magnum ſpectare catino Vellem, ait Harpyiis gula, &c.*

HAEC GRAVIDA (INQVIT)] ſi verum eſt, quod de muræna traditum eſt, eam cum ſerpente commiſceri, cibus eſt non tam ſuauis, quàm periculoſus. Oppianus quidem lib. 1. ἁλιευτ. hanc vulgatam de muræna opinionem non prætermiſit. ſic enim ſcribit. Ἀμφὶ δὲ μυραίνης φάτις ἔρχεται οὐκ ἀίδηλος, Ὡς μιν ὄφις γαμέει τε, καὶ ἐξ ἁλὸς ἔρχεται αὐτὴ Πρόφρων ἱμείρουσα πόσει ἱμείροντι γάμοιο, &c. id eſt, de muræna fama dimanat non obſcura, ſerpentem cum ea commiſceri, & eam ipſam ex mari prodire libenter & cupidè, & ad ſerpentem accedere coniunctionis cupiditate affectam.

SVB HOC] cùm allata eſſet muræna, atque appoſita. *ſub hoc,* id eſt, hoc ipſo tempore: vel circiter hoc tempus.

DETERIOR CARNE] deteriore carne futura, ſi poſt partum capta eſſet.

HIS MISTVM IVS EST] ius ex his, quæ ſequuntur, temperatum eſt: ex his conſtat, nempe ex oleo Venafrano, garo optimo, vino quinquenni Italico, & Chio, pipere albo, aceto Methymnæo. Hæc muræna, elixa erat, & iccircò in ius immerſa, & in patina porrecta. ſuprà ſatyra 4. eod. lib. *Nec ſatis eſt cara piſceis auertere menſa Ignarum quibus eſt ius aptius, & quibus aſſis Languidus in cubitum ſeſe conuiua reponat.*

 OLEO,

OLEO, QVOD PRIMA VEN. P.] oleo totius Venafrani tractus præstantissimo: vel potius eo oleo, quod primùm ex oliuis Venafranis manauit verius, quàm expressum est: quod nostro sermone parentem, seu matrem guttam appellamus. oleum Venafranum in primis laudabatur: vt sup. sat. 4. *insuper addes, Pressa Venafranæ quod baca remisit oliua.* Martialis lib. 13. *Hoc tibi Campani sudauit baca Venafri. Vnguentum quoties sumis, & istud olet.*

PISCIS IBERI] id est, scombri. Laudatissimum fuisse garum, quòd ex scombris maceratis, ac liquefactis esset confectum, suprà notauimus: quod item testatur Strabo libr. 3. cuius verba refert Athenæus libr. 3. δειπνοσοφ. Στράβων δ' ἐν τρίτῳ γεωγραφικῶν πρὸς ταῖς Ἡρακλέους φησὶ νήσοις κατὰ Καρχηδόνα τὴν καινὴν, πόλιν εἶναι Σεξιτανίαν, ἐξ ἧς καὶ τὰ ταρίχη ἐπωνύμως λέγεσθαι, καὶ ἄλλην σκομβροπραγίαν ἀπὸ τῶν ἁλισκομένων σκόμβρων, ἐξ ὧν τὸ ἄριστον σκευάζεσθαι γάρον, id est, *Strabo autem lib. 3. Geograph. ait, ad Herculis insulas circa Karthaginem nouam, vrbem esse Sexitaniam: ex qua salsamenta quædam quasi gentili nomine appellari, & aliam scombrorum prædam, à scombris, qui eo loco capiantur: ex quibus optimum garum confici.*

CITRA MARE NATO]. Italico. significat, vinum Italicum quinquenne adhibitum esse in hoc iure coquendo: sed eidem iam cocto vinum Chium esse infusum. Verùm si legamus *cocta*, hic erit sensus: in muræna coquenda vinum Italicum adhibitum esse, sed ei iam coctæ, vinum Chium.

DVM COQVITVR] ius: vel muræna, si legamus *cocta*.

COCTO] iuri cocto vinum Chium est aptissimum, sed quidam libri calamo exarati habent *cocta*, videlicet murænæ.

AC. QVOD METHYM.] aceto, ex vino Lesbio corrupto.

ERVCAS VIRIDEIS INVLAS EGO PR.] Sic omnes quidem habent libri, præter vnum & alterum, in quibus est, *inulásque ego primus amaras, &c.* Sed ego olim hunc locum in omnibus libris deprauatum esse putabam: & duarum litterarum dumtaxat, in duabus vocibus, immutatione emendandum arbitrabar, & pro eo, quod vulgo legitur, *inulas ego Primus amaras*, ego *inulis ego primus amaris*, restituendum curaram, coniecturam meam nonnullis viris doctissimis approbantibus: vt horum verborum, atque adeò huius totius loci hic ordo, hæcque sententia esset. Ego primus omnium monstraui, hoc est, docui incoquere inulis amaris erucas virideis, vt melius, quod Græci dicunt, ὡς ἄμεινόν τι, id est, tanquam melius quiddam ea muria, quàm res ta marina, nempe echinus, remittit. Curtillus autem monstrauit incoquere illotos, seu illuros echinos inulis. hæc igitur verba, *illutos Curtillus echinos*, includenda essent interpositionis nota. Iam hoc loquẽdi genus, *erucas inulis incoquere*, cùm sit aliis Latinis vsitatum, tum Horatio. Virg. Georg. 4. *Huius odorato radices incoque Baccho.* Horat Od. 3. epod. *Num viperinus his cruor Incoctus herbis me fefellit?* Nunc autẽ mihi videtur antiqua scriptura, à qua non discrepat vulgata, retinenda, vt intelligamus, erucas, virideis. & inulas amaras incoqui iuri illi, quod descriptum est: & *erucas virideis, inulas amaras* positum esse ἀσυνδέτως. Quod autem ad hoc attinet, *vt melius*, tale est illud, quod est in hac eadem sat. *Et leporum auulsos, vt multo suauius, armos*, id est, vt rem multo suauiorem: vel, vt multo suauius quiddam. Echinum piscem porrò diximus esse ex genere testaceorum, ad illum locum, *Horret capillis, vt marinus asperis Echinus*, Od. 5. epod. Quod autem in nonnullis libris veteribus, vt in duobus Vatic. & in Iann. scriptum est, *Erucas virideis, inulásque ego prim. am. &c.* hanc scripturam ideò non sequor: quia fit mihi verisimile copulationem *que* ab aliquo semidocto scripturæ receptæ fuisse additam. Verumtamen iudicet lector eruditus.

ILLVTOS CVRTILLVS ECHINOS] illutos, id est, non liquatos, non maceratos, non delutos, ἀπήκτους, non labefactos, non liquefactos, id est, echinos integros, non muriam ex eis factam.

INTEREA SVSPENSA GRAVEIS AVLAEA] quæ cameris tricliniorum subtendebantur, & suspendebantur, seu potius suspandebantur, vt si quid pulueris supernè caderet, exciperent. *suspansa* malim legi, à verbo *suspando*, quàm *suspensa*, à *suspendo*. Seruius ad illum Virg. locum Æneid. 1. *aulæis iã se regina superbis*, aulæa interpretatur vela picta: docetque, aulæa esse dicta quòd primùm in aula Attali regis Asiæ, qui populum Rom. scripsit heredem, inuenta sunt. *ideò etiam in domibus tendebantur* (inquit) *aulæa, vt imitatio tentoriorum fieret, sub quibus bellantes semper habitauere maiores. Varro tamen dicit, vela solere suspendi, ad excipiẽdum puluerem, quia tum vsus cameræ ignorabatur. Vnde Horatius: Interea suspensa graueis aulæa ruinas, &c.*

IN PATINAM] in eam patinam, in qua inerat muræna illa porrecta, elixa, & patinaria.

PVLVERIS ATRI, QVANTVM] tantùm, subintellige. vt sat. 3. huius lib. *Frumenti, quantùm metit Africa.* Sed dicere possit aliquis, hoc triclinium, in quo hi conuiuæ cenabant, non fuisse cameratum, si vera sunt, quæ modò retulimus ex Seruio, & Varrone. cameræ enim non

GG

facilè puluerem colligebant. Iccircò in tricliniis cameratis non erat opus aulæis. At in hoc triclinio erant aulæa.

MAIVS VERITI] fortasse totius domus aut certè tabulati, aut tecti, aut cameræ, si hoc triclinium erat cameratum, ruinam.

RVFVS] Nasidienus conuiuator, cenæ pater.

POSITO CAPITE] demisso capite, & ita mæstus. κατὰ κεφαλὴν τὴν ὄψιν, ἢ τὴν κεφαλήν.

IMMATVRVS] ætate ad mortem immatura.

FLERE] flebat: vel flere cœpit.

207. SAPIENS] vel sapiens in ea disciplina, quæ ad obsoniorum apparatum, & ventris, gutturísque voluptatem pertinet: vel *sapiens*, cui palatum sapiebat: vel quòd sapientis esse velit, hilariter & iucundè viuere, vt Od.11.lib.1. *sapias: Vina liques, &c.*

TOLLERET] in spem meliorem erigeret, demissum excitaret, mæstum solaretur. supr. enim dixerat, *Rufus posito capite, Vt si Fil imm. obiss. flere.*

VT SEMPER, &c.] quàm, ὡς, sic supr. sat. 6. *Vt tu Semper eris derisor!*

SVSPEND. OMNIA NASO] omnia deridens. sup. sat. 6. lib. 1. *naso suspendis adunco Ignotos.*

HAEC EST COND. VIV.] hac conditione (inquit) nati sumus, vt multis & variis casibus exposita sit vita nostra. sermo dissimulationis, & vrbanitatis plenus.

TVO] alloquitur Nasidienum conuiuatorem.

TÉNE, VT EGO] téne æquum est sollicitari, & laborare, vt lautè accipiar? ne panis, &c. sic Phorm. ille apud Ter. Phorm. *Téne asymbolum venire vnctum, atq; lautum è balneis, Otiosum ab animo: cùm ille & cura, & sumtu absumitur, Dum tibi sit, quod placeat? ille ringitur, Vt tu rideas, Prior bibas, prior decumbas? cena dubia apponitur?* tale & illud loquendi genus est Od. 8. epod. *Rogare longo putidam te sæculo, &c.*

ACCIPIAR LAVTÈ] sic Virg Æn. 3. *Illos porticibus rex accipiebat in amplis.*

TORQVERIER] cruciari, angi. vt epist. ad Loll. lib. 2. *Ludentis speciem dabit, & torquebitur.*

NE PANIS ADV. &c.] hæc forrasse peccata fuerant à Nasidieno, quę dissimulanter & vrbanè reprehendit Balatro.

VT OMNES PRAEC.] fortasse pueri Nasidieni, qui in hoc conuiuio ministrabant, erant minùs rectè præcincti, erant incomti, ineptíque ad ministrandum.

SI PATINAM PEDE L.] si quis puer, seu minister non minus ineptus, aut absurdus, quàm agaso aliquis, offenso pede patinam frangat. Nasidienum notat, qui taleis ministros haberet.

SED CONVIVATORIS, &c.] id est, quemadmodum imperatoris ingenium in rebus aduersis perspicitur, & elucet, in secundis obscurum est: sic & conuiuatoris prudentiam declarat casus aliquis aduersus, qui in conuiuio interuenerit. Non pugnat hoc cum eo, quod scribit Cæsar lib. 7. de bell. Gall. *res aduersas imperatorum auctoritatem minuere.*

QVAEC. PRECERIS] quæcumque optes: ὅσα εὔχῃ. Dij faxint, vt omnia tibi ex sententia succedant. omnia optata tibi à Diis contingant. sic Plaut. Asin. *Dij tibi dent quacumque optes.*

COMIS] vrbanus, εὐτράπελος, facetus. saty. 4 lib. 1. *Hic tibi comis, & vrbanus, liberq; videtur.*

ET SOLEAS POSO.] ex hoc loco intelligere, & colligere licet, veteres illos Rom. soleis in triclinio vsos esse, non calceis. his enim vtebantur foris, & in publico. Vtebantur soleis & qui morbo impediti, vel alioqui minus firmi, minúsque rectè valentes, publico abstinebant, & domi se continere propter morbum, & corporis infirmitatem cogebantur, sic meretrix illa apud Plautum in Trucul. puerperam simulans, soleas poscit. *Date soleas, atque me intro actutum ducite.* Denique vtebantur soleis in cubiculo & triclinio. Iccircò Verri obiicit M. Tull. lib. 5. accusª stetisse eum soleatum in littore cum pallio purpureo, & cet. Præterea hinc etiam intelligimus, conuiuas soleas ponere solitos esse antequàm accumberent.

IN LECTO QVOQVE.] ex hoc loco perspicuum est, non omneis conuiuas in vno lecto accubuisse, sed plureis lectos fuisse. *Videres* autem videtur positum pro *audires*. audiuntur enim susurri, non videntur.

STRIDERE] à verbo *strido*. sic Virg. Georg. 4. *Stridere apes vtero, & ruptis efferuere costis.* licebat (inquit) videre, seu audire conuiuas in singulis lectis consusurrantes. Secreta autem aure diuisos susurros dicit, quia non communiter inter se consusurrabant, sed separatim terni in singulis lectis: neque collatis omnium capitibus, sed pro numero lectorum separatis.

NVLLOS HIS MALL. L. S.] Horatius loquitur. *hus*, id est, quàm hos.

REDDE] renuntia, refer. tralatio est. nam reddere is propriè dicitur, cui datum est, vel qui eripuit, aut abstulit.

NVM SIT QVOQ. FRACTA LAG.] num, quemadmodum aulæa corruerunt, ita etiam lagenæ fractæ sint.

RIDETVR] dum ridetur à conuiuis: dum rident conuiuæ, & cachinnantur.

FICTIS RERVM] ob res confictas: rebus confictis: quia Nasidienus commendabat suas epulas, suáque condimenta, quæ reuera non erant commendanda: quæque talia non erant, quasi mentiebatur. similia sunt illa, *abdita rerum, amara curarum, opaca domorum, &c.* quæ notauimus ad Od.12.lib.4.

BALATRONE SECVNDO] id est, Balatrone approbante: ex sententia Balatronis: fauente, & applaudente, seu adiuuante Balatrone. sic suprà *rumore secundo*. lege annot. ad epist. ad Fuscum Arist. lib.1. M.Tull. ad Q.Fratr. lib.2. *Vatinium arbitratu nostro concidimus, Diis, hominibúsq; applaudentibus*. vel die secundas quasi parteis agente, vt quamuis esset magnus derisor, hîc tamen ad alios in ridendo secundum locum obtineret, & secundarum partium esset.

NASIDIENE REDIS MVT. FR.] ἀποστροφὴ ad Nasidienum. sed hoc sentit: Nasidienus mutatæ frontis redit, id est, Nasidienus hilarior & lætior redit.

MAZONOMO.] genus lancis prægrande.

SPARSI] aspersi, conspersi, vt sat.4. huius lib. *Coryció que croco sparsum stetit.*

PINGVIB. ET FICIS PAST. IEC. ANS.] iecur saginatum, & auctum pinguibus ficis. Athen. lib.9. scribit, tanto in pretio fuisse veteribus anseris iecur, vt essent apud eos χηνοβοσκοὶ, id est, anserum pastores, qui anseres ita alerent, vt eorum iecur mirificè augeretur: quod idem tradit Plinius. Ego in Italia idem vidi factitari. sed quo modo, aut qua arte id fieret, non admodum quæsiui: nisi quòd audiebam, dulcia ad eam rem multum conferre. Itaque hodie in Gallia mulier quædam potens & sumtuosa gregem anserum domi melle pascit. Martialis lib.13. *Aspice quàm tumeat magno iecur ansere maius. Miratus dices? hoc rogo, creuit vbi?* Iam pingueis ficus dixit, quia siccis sunt meliores. 208

VT MVLTO SVAV.] tamquam suauius quiddam. sic sa.4. huius lib. *Facundi léporis sapiens sectabitur armos*. cod. Torn. & duo alij habent, *Et léporis vulsos.*

EDIT] in duob. cod. Vat. Iann. Torn. Russar. Nicot. legitur, *edit*, ab edim, is, it, vt sup. Od.3. epod. *Edit cicutis allium nocentius*. sic & Plaut. in Pœnulo, *Est domi, quod edimus.*

VIDIMVS ET MERVL. PONI] poni. id est, apponi: vt sat.2. lib.1. *positum sic tangere nolit.*

SVAVEIS RES] appositio est, vt gramm. appellant. *merulas & palumbes, suaueis res*. merulæ illæ, & palumbes sine clune (inquit) suaues res essent, nisi dominus ineptè, & loquaciter de earum naturis & caussis dissereret: vel nisi nobis narraret harum palumbium, seu palumborum naturas, & quamobrem clunes eis deessent. Sed quid significat his verbis Horatius? vtrùm conuiuatorum quorundam ineptias, inscitiam & stultitiam notat, qui singularum rerum, quæ apponuntur, naturas & caussas nimis subtiliter, & odiosè commemorant? Ita fit interdum, vt, dum vel ingenium suum intempestiuè, atque ineptè ostentant, vel imprudentes aliquid de cibis appositis proferunt, quod parum placeat: conuiuas ab edendo absterreant? atq; huc fortasse pertinet, quod scribit Plutarch. libro 7. sympos. καὶ περὶ οἴνων διαφορᾶς, καὶ μύρων ἐρωτᾶν, καὶ διαπυνθάνεσθαι, φορτικὸν κομιδῆ, καὶ νεόπλουτον, id est, *& de vinorum, vnguentorúmque differentia rogitare, & quærere, pingue, & ineptum, & hominis nuper diuitis facti proprium est*. an clunes illæ icirco detractæ erant palumbibus, quòd putebant, cùm tamen partes essent omnium suauissimæ naturâ: & ita carpitur inscitia conuiuatoris, qui palumbium parteis eas apponeret, quæ minus lautæ essent: eas, quæ suauitate præstarent, apponi vetuisset, siue sua voluntate, siue ob eam caussam, quam diximus? an in clunibus illis vermeis exstitisse dicemus, quod Aeroni placet: & ideò desectas esse?

CANIDIA AFFL.] Gratidiam, seu Canidiam veneficam, quam, vt apparet, odio Vatiniano persequebatur, etiam hîc insectatur, mordet, & lacerat non mimico, aut satyrico, hoc est, vrbano, sed planè hostili, & Theonino dente.

PEIOR SERPENTIB. AFR.] hoc eò pertinet, quòd quæ à serpentibus afflata sunt, quantumuis salutaria sint licet, venenata, & mortifera redduntur. Columella, *canendúmq; ne à serpentibus afflentur, quarum odor tam pestilens est, vt interimat vniuersos*. in quibusdam codicibus manuscr. reperi scriptum *Atris* pro *Afris*. ego nihil muto: quamquam atras viperas dixit Od.4.lib.3. *Vt tuto ab atris corpore viperis, &c.*

Q. HORATII FLACCI EPISTOLARVM LIBER PRIMVS.

AD MÆCENATEM EPIST. I.

ARGVMENTVM.

Se ludicra sua studia missa facere dicit, & ea, quæ ad virtutem ducunt, amplecti: sic tamen vt in nullius magistri verba iuret. Eiusmodi autem esse hæc studia, vt nemo sit, qui non illis excoli possit, si modò patiētem aurem commodet. Tandem prauum hominum iudicium, virtutem opibus & honoribus postponētium, & quæ corporis sunt, non quæ sunt animi, curantium, reprehendit.

209

**PRIMA dicte mihi, summa dicende camœna,*
*Spectatum satis, & donatum iam *rude, quæris*
Mæcenas iterum antiquo me includere ludo.
Non eadem est ætas, non mens. Veianius, armis
Herculis ad postem fixis, latet abditus agro:
Ne populum extrema toties exoret arena.
Est, mihi purgatam crebrò qui personet aurem:
Solue senescentem maturè sanus equum, ne
Peccet ad extremum ridendus, & ilia ducat.
Nunc itaque & versus, & cetera ludicra pono:
Quid verum, atque decens, curo, & rogo, & omnis in hoc sum.
**Condo & compono quæ mox depromere possim.*
Ac, ne fortè roges, quo me duce, quo Lare tuter:
Nullius addictus iurare in verba magistri,
**Quò me cumque rapit tempestas, deferor hospes*
*Nunc agilis fio, & mersor *ciuilibus vndis,*
Virtutis vera custos, rigidúsque satelles:
Nunc in Aristippi furtim præcepta relabor,
*Et *mihi res, non me rebus subiungere conor.*
Vt nox longa, quibus mentitur amica, diésque
Longa videtur opus debentibus: vt piger annus
Pupillis, quos dura premit custodia matrum:
Sic mihi tarda fluunt, ingratáque tempora, quæ spem,
Consiliúmque morantur agendi nauiter id, quod
Æquè pauperibus prodest, locupletibus æquè:
Æquè neglectum, pueris, senibúsque nocebit.
**Restat, vt his ego me ipse regam, solérque elementis.*
Non possis oculos quantum contendere Lynceus:
Non tamen iccirco contemnas lippus inungi:
Nec, quia desperes inuicti membra Glyconis,
Nodosa corpus nolis prohibere chiragra.

Est

Est quâdam prodire tenus, si non datur vltrà.
Feruet auaritia, miseróque Cupidine pectus? 210
Sunt verba, & voces, quibus hunc lenire dolorem
Possis, & magnam morbi deponere partem.
Laudis amore tumes? sunt certa piacula, quæ te
Ter purè lecto poterunt recreare libello.*
Inuidus, iracundus, iners, vinosus, amator:
Nemo adeò ferus est, vt non mitescere possit,
Si modò culturæ patientem commodet aurem.
Virtus est vitium fugere: & sapientia prima,
Stultitia caruisse. vides, quæ maxima credis
Esse mala, exiguum censum, turpémque repulsam.*
Quanto deuites animi, capitísque labore.
Impiger extremos curris mercator ad Indos,
Per mare pauperiem fugiens, per saxa, per igneis:
Ne cures ea, quæ stultè miraris, & optas:*
Discere, & audire, & meliori credere non vis?
Quis circum pagos, & circum compita pugnax
Magna coronari contemnat Olympia, cui spes,
Cui sit conditio dulcis sine puluere palmæ?
Vilius argentum est auro, virtutibus aurum.
O ciues, ciues: quærenda pecunia primùm est,
Virtus post nummos. hæc Ianus summus ab imo*
Prodocet: hæc recinunt iuuenes dictata, senésque,
Læuo suspensi loculos, tabulámque lacerto.
** Si quadringentis sex, septem millia desunt,*
Est animus tibi, sunt mores, & lingua, fidésque:
Plebs eris. at pueri ludentes, rex eris, aiunt,
Si rectè facies. hic murus aheneus esto,
Nil conscire sibi, nulla pallescere culpa.
Roscia, dic sodes, melior lex, an puerorum est
Nænia, quæ regnum rectè facientibus offert.
Et maribus Curiis, & decantata Camillis?
Is'ne tibi melius suadet, qui rem facias, rem*
Si possis rectè: si non, quocumque modo rem:
Vt propius spectes lacrymosa poëmata Pupp I:
An, qui fortunæ te responsare superbæ
Liberum, & erectum præsens hortatur, & optat?
Quòd si me populus Romanus forte roget, cur
Non, vt porticibus, sic iudiciis fruar iisdem,
Nec sequar, aut fugiam, quæ diligit ipse, vel odit:
Olim, quod vulpes ægroto cauta leoni
Respondit, referam: quia me vestigia terrent,*
Omnia te aduersum spectantia, nulla retrorsum.
** Bellua multorum es capitum, nam quid sequar? aut quem?*
Pars hominum gestit conducere publica. sunt, qui
** Frustis, & pomis viduas venentur auaras,*

**Excipiántque senes, quos in viuaria mittant.*
Multis occulto crescit res fœnore. verùm
**Esto aliis alios rebus, studiísque teneri:*
Iidem eadem possúntne horam durare probantes?
Nullus in orbe sinus Baiis prælucet amœnis,
Si dixit diues: lacus, & mare sentit amorem
Festinantis heri. cui si vitiosa libido
Fecerit auspicium: cras ferramenta Teanum*
Tolletis fabri. lectus Genialis in aula est?*
Nil ait esse prius, melius nil cælibe vita.
Si non est: iurat bene solis esse maritis.
Quo teneam vultus mutantem Protea nodo?
Quid pauper? ride. mutat cenacula, lectos,*
Balnea, tonsores: conducto nauigio æque
Nauseat, ac locuples, quem ducit priua triremis.*
Si curtatus inæquali tonsore capillos*
Occurri: rides. si fortè subucula pexæ*
**Trita subest tunicæ: vel si toga dissidet impar:*
Rides. quid, mea cùm pugnat sententia secum?*
Quod petiit, spernit: repetit, quod nuper omisit:
Æstuat, & vitæ disconuenit ordine toto:
Diruit, ædificat, mutat quadrata rotundis.
Insanire putas sollemnia me, neque rides:
Nec medici credis, nec curatoris egere
A prætore dati: rerum tutela mearum
Cùm sis, & prauè sectum stomacheris ob vnguem
De te pendentis, te respicientis amici.
Ad summam, sapiens vno minor est Ioue, diues,
Liber, honoratus, pulcher, rex denique regum:
Præcipuè sanus, nisi cùm pituita molesta est.*

In hac epistola plurima elucent verborum, & sententiarum lumina: elegantissimæ insunt in ea translationes, & allegoriæ, aliæque verborum immutationes, & sententiarum formæ. Res quidem ipsæ è media philosophia petitæ, atq; è liquidissimis Academiæ fontibus haustæ sunt, vt facilè appareat, Horatium iam natu grandem, iocis, & nugis relictis, ad studium seuerius, & sene dignius transire meditari. Perpetua autem est in hoc principio tralatio: quam sic explico, Mæcenas, quem ego primis meis versibus prædicaui, laudaui, atque ornaui: quémque meis vltimis scriptis laudare, & ad immortalitatem consecrare institui, debeo quidem certè, tu me ad pristinum illud scriptionis genus, nempe ad versus lyricos, & (si satyræ in scriptis ludicris numerandæ sunt, vt quidam volunt) ad satyras reuocare, & perpellere conaris, me (inquam) ex meis scriptis, quæ ad hominum manus peruenerunt, satis à populo cognitum. verùm hæc ætas aliam vitam, alios mores, aliud studium denique postulat. versus lyricos feci partim iuuenis, partim ætate virili, ac media: satyras scripsi ludibundus: quibus comiter, & vrbanè hominum mores reprehendi. neque mihi scribendi vel voluptatem turpem, vel laborem recusandum esse duxi. Nunc autem ætate iam ad senectutem præcipitata, periculum esse puto, ne, si me iterum ad versus scribendos, & ceteras res ludicras conferam, & ita me populi iudicio de integro committam, meam canitiem populo deridendam propinem.

PRIMA DICTE MIHI, &c.] sic Hom. ἐπὶ τοῦ βασιλέως, Ἐν σοὶ μὲν λήξω, σέο δ' ἄρξομαι. id est, in te quidem definam, abs te autem initium ducam. idem de musis Iouem canentibus. Ἀρχόμεναι δ' ὑμνεῦσι θεαί, λήγουσί τ' ἀοιδῆς: id est: Musæ principio carminis sui Iouem laudant, & eius laudibus cantum finiunt. & Theocrit. ἐγκωμ. πτολεμ. Ἀνδρῶν δ' αὖ Πτολεμαῖος ἐνὶ πρώτοισι λεγέσθω, Καὶ πύματος, καὶ μέσσος· ὁ γὰρ προφερέστατος ἀνδρῶν, id est, Virorum autem in primis Ptolemæus

dica-

dicatur, & vltimus, & medius: hic enim est hominum præstantissimus. & Theognis, Ὦ ἄνα Λητοΐδη, Διὸς τέκος, οὔποτε σεῖο λήσομαι ἀρχόμενος, οὐδ' ἀποπαυόμενος, id est, O rex Latonæ fili, Iouis suboles: numquam tui obliuiscar, neque in principio meorum carminum, neque in extremo. Ex hoc loco argumentantur quidam epistolas postremo loco ab Horatio esse scriptas, & postremo loco esse locandas.

SVMMA] suprema, vltima, vt Od. 48. lib. 3. *Summo carmine, quæ Cnidon, Fulgenteisque tenet Cycladas.*

SPECTATVM SATIS] satis perspectum, & cognitum, δεδοκιμασμένον. nota sunt illa loquendi genera apud M. Tull. *spectata virtus, spectata fides, spectata nobilitas*, quæ translata sunt ab histrionibus, & gladiatoribus. Terent. in Andr. *enimuerò spectatum satis putabam, & magnum exemplum continentiæ.* pertinet etiam interdum ad nummos. Plaut. in Persa. *Non hercle quo nunc hoc dem spectandum, scio:* Ouid. 1. de Trist. eleg. 4. *Scilicet vt fuluum spectatur in ignibus aurum, Tempore sic duro est experienda fides.*

ET DONATVM IAM RVDE] liberati gladiatores, rude donabantur. M. Tull. Philipp. 2. *Tam bonus gladiator rudem tam citò accepisti?*

ITERVM ANTIQV. M. INCL. L.] translatio sumta à gladiatoribus. significat autem per ludum antiquum, versus lyricos, atque amatorios, & fortasse etiam satyras, & omne genus versuum. Iam hoc genus loquendi *quæris includere*, Horatio vsitatum, vt annotauimus ad Od. 15. lib. 1.

VEIANIVS] gladiatoris nomen.

HERCVLIS AD POSTEM FIXIS] Herculi consecratis, & ad eius ædem suspẽsis. Nam qui artem aliquam desinebant, eius artis instrumenta eiusdem artis præsidi deo sacrabant, & in eius dei templo suspendebant. Virg. Melibœo, *Hic arguta sacra pendebit fistula pinu.* per postem autem templum significatur. Virg. Æn. 5. *Neptuni sacro Danais de poste refixum.*

LATET ABDITVS AGRO] delitescit in agro, arte armorum ludicra omissa.

NE POPVL. EXTR. TOTIES] id est; ne toties populo supplicet, vt eum libertatem exoret. sed potéstne sæpius exorari, seu obtineri libertas? eueniebat interdũ, vt boni gladiatores, tametsi à populo libertatem obtinuissent, tamen propter excellentiam, in ludum iterum, atque iterum reuocarentur, atque adeò retraherentur. quam explicationem si probabimus, intelligentur hæc esse dicta ad laudem Veianij, tanquam boni gladiatoris: & ita Acro & Porphirio. Sed mihi magis placet Turnebi, viri ingenio & doctrina excellentis, sententia: qui hunc locum sic explicat: ne Veianius à pari suo victus, & ita iamiam ab eo iugulãdus, à populo supplex salutem petat: quam quidem sæpius victus Veianius, sæpenumerò exorauit: & ita malus gladiator fuit. Iam locus, in quo gladiatores decertabãt, arena appellabatur. *extrema* autem dixit, quia ab extrema parte arenæ boni, & victores gladiatores à populo libertatem, mali, & victi, salutem petere solebant. Sed non dissimulabo lectori, me reperisse scriptum in plerisque libris manuscr. *exornet*: vbi alij habẽt *exoret*. quæ fortasse vera & recta scriptura est. hanc quidem vulgatæ anteponit Simeo Bosius. *exornet* autem, vt reperi annotatum in duobus libris manuscr. id est, ludo decoret. gladiatores enim dabantur populo: ex quo munus gladiatorium.

PVRGATAM] sic Plautus mil. glor. *Perpurgatis ambo damus tibi operam auribus.* contrà epist. prox. *Auriculas cithara collecta sorte dolenteis.*

PVRG. CR. Q. PERS. AVREM] id est, qui me crebrò moneat nõ auersum à monitis. *personet aurem* autem idem valet, quod per aurem sonet: quale est illud Od. 7. libr. 2. *quis vdo Deproperare apio coronas, Curátve myrto?* pro eo, quod est, de vdo apio properare coronas curat, aut myrto. cuius generis aliquot exempla ad illum locũ collegimus. alioqui *personare* verbum est absolutum & compositum: quod cum sexto casu iungi solet; vt Od. 17. libr. 1. *dulci Tyndari fistula Valles, & vtica cubantis Leuia personuere saxa.* & M. Tull. in Pisonem. *cùm collega tui domus cantu, & cymbalis personaret.* vide plura ad Odam illam 17. lib. 1. [Videtur autem hic locus non absimilis illi Platonico in Critone, in ext. vbi Socrates posteaquam leges fecit loquenteis, multáque dicenteis, quamobrem Socrates non debeat mortem fugere, sed sententiæ iudicum obtemperare, subiungit hæc. ταῦτα, ὦ φίλε ἑταῖρε Κρίτων, εὖ ἴσθι, ὅτι ἐγὼ δοκῶ ἀκούειν, ὥσπερ οἱ κορυβαντιῶντες τῶν αὐλῶν δοκοῦσιν ἀκούειν: καὶ ἐν ἐμοὶ αὕτη ἡ ἠχὴ τούτων τῶν λόγων βομβεῖ, καὶ ποιεῖ μὴ δύνασθαι τῶν ἄλλων ἀκούειν. Hæc scito amice Crito, me mihi audire videri, quemadmodum Bonæ deæ aut Bacchi sacerdotes tibias sibi videntur audire. Etiam hic sonus horum verborum meis auribus insonat, & facit, ne alia audire possim.]

SOLVE SENESCENTEM] huc pertinent versus Ennij, *Sicut fortis equus, spatio qui sæpe supremo Vicit Olympia, nunc senio confectu' quiescit.* Solue autem, id est, deiunge à curru. Atque ita Homer. λῦσ' ἵππους ἐξ ὀχέων: καὶ ἀλλ. λύοντες ἐξ ὀχέων. & item sæpe alibi.

ILIA DVCAT] ægrè spiritum ducat, spiritus difficultate laboret, ilia trahat, vt loquitur Plin. lib.26. & item Lucanus quodam loco: anhelet, proptereà scilicet, quòd septem illa Circi spatia decurrere non possit.

VERSVS, ET CETERA LVDICRA] omnes ferè per versus, & ludicra, carmina lyrica significari putant. Non desunt tamen, iique docti, qui etiam satyras in numero scriptorum ludicrorum habent, multóque adeò magis, quàm Odarum libros. Sic enim disputant illi, Satyrarum locutio sermo merus est, nihílque ex satyris Horatius, præterquàm risum legentium, quærit. Prætereà duobus locis satis apertè declarat, satyras scriptionis genus esse ludicrum: vno, qui est sat.10.lib.1. *hæc ego ludo, Quæ nec in æde sonent,&c.* altero, qui est sat.5.eiusd. *Vbi quid datur oti, Illudo chartis.* Ego iudicium meum non interponam. hoc tantum dicam, in satyris multum quidem inesse vrbanitatis, & comitatis, & loci: sed Horatium tamen, dum ridere, & iocari, & ludere videtur, plerumque in iis res serias agere: hic autem satis planè (vt mihi quidem videtur) quid sentiat, verbis exprimere, atque eloqui, nempe se versuum faciendorum finem facere, iocos omneis, amores, conuiuia, nugas, res omneis ludicras denique omittere, seséque totum ad philosophiam, tanquam vitæ superioris emendatricem, & omnium virtutum, vitæque adeò beatæ effectricem, conferre in animo habere: quibus consentaneum est illud in epist.2.libr.2. in extremo. *Nimirum sapere est abiectis vtile nugis: Et tempestiuum pueris concedere ludum, Ac non verba sequi fidibus modulanda Latinis: Sed veræ numerósque, modósque ediscere vitæ.* Idem ead. epist. duabus antè pagellis, ait annos, & ætatem ingrauescentem sibi eripuisse *iocos* omneis

213 *Venerem, conuiuia, ludum, Tendunt* prætereà (inquit) *extorquere poemata.*

ATQVE DECENS] atque honestum, seu decorum. τὸ καλὸν & πρέπον, ἢ πρέπον.

OMNIS IN HOC SVM] totus in hoc sum. sic sat.9.lib.1. *Nescio quid meditans nugarum, totus in illis.* Nam omnem hic posuit pro toto. Sic Hom. ιλ. λ. πᾶς δ' ἄρα χαλκῷ λάμφ' ὥστε στεροπὴ id est, omnis vtique ferro Splendebat, vt fulgur. sic idem Horat. Od. vlt. lib.3. *Non omnis moriar, magnáque pars mei Vitabit Libitinam,&c.*

CONDO, ET COMP. QVAE M.&c.] non dicit, se ea scribere, quæ mox in lucem edere, & diuulgare possit, sed ea congerere, & recondere in animo, quæ mox ad vsum suum, & ad rectè, sapienter, & virtuti conuenienter viuendi facultatem sumere, & depromere queat. allegoria est ducta ab agricolis, qui fructus perceptos, & frumentum condunt. M. Tull. in Catone maiore. *non serendis, non percipiendis, non condendis fructibus:* vel ab iis, qui in penu, seu in apotheca recondunt res ad victum necessarias, quas suo tempore depromant: & quibus, cùm opus sit, vtantur. vt epist.2. huius libr. *Valeat possessor oportet, Si comportatis rebus bene cogitat vti.* His adde exemplum formicæ, quod est sat.1.lib.1.

QVO ME DVCE] quo duce, id est, quo auctore, & principe, τίνι ἀρχηγέτῃ.

QVO LARE] qua familia: seu quo familiæ duce. erant enim plures philosophorum familiæ, vt familia Platonis, & Academicorum, familia Aristotelis, & Peripateticorum, Zenonis, & Stoicorum, &c. familiæ autem dicebantur, quia, quemadmodum qui sunt eiusdem familiæ, eiusdem sunt nominis, atque adeò cognominis: ita qui eundem in Philosophia ducem atque auctorem sequuntur, communi nomine, seu cognomine appellantur: vt Zenonis discipuli & sectatores, Stoici: Arcesilæ, noui Academici: Aristotelis Peripatetici: Aristippi, Cyrenaici. sic Od.29.lib.1. *Socraticam domum* dixit, pro familia Academica, & iis, qui à Socrate orti sunt.

NVLLIVS ADDICT.] videtur significare se esse Academicum, quorum est nulli rei assentiri. qua de re M.Tull. libr. de finibus. Sed quòd ait se nullius in verba magistri iurasse, idem ferè dicit M.Tull. aliis verbis, in procem. lib.4. Tuscul. *nos institutum tenebimus, nullísque vnius disciplinæ legibus astricti, quid sit in quaque re maximè probabile, maximè requiremus.* Idem in procem. lib.1. notans, ac describens eos philosophos, qui vni disciplinæ sese dediderunt, eodem verbo vtitur, quo Hor. *nósque ipsos redargui, refellique patiamur; quod ii ferunt iniquo animo, qui certis quibusdam, destinatísque sententiis quasi addicti, & consecrati sunt, eáque necessitate constricti, vt etiam, quæ non probare soleant, ea cogantur constantiæ causa defendere.* In voce *addictus* quidam subintelligunt *sum*, sed minus rectè. nam pertinet ad verbum *deferor*, quod sequitur. Addicti autem propriè dicebantur debitores, qui, cùm damnati iudicatum soluere non possent, nexi, creditoribus in seruitutem addicebantur.

IVRARE IN VERBA] suprà Od.16. epod. *Sed iuremus in hæc.* & Od.15. *In verba iurabat mea.*

QVÒ ME CVMQVE RAPIT,&c.] tralatio perpetua est à nauigantibus ducta. significat, se seruire temporibus, id est, pro natura, & ratione temporum hanc, vel illam disciplinam, non semper vnam, eandémque sequi ac probare.

AGILIS] quasi ad agendum promtus, & expeditus, πρακτικός, vt epist. ad Loll.2. hoc libro, agi-

agilem, nauúmque remissi. & epist ad Iul. Flor. eod. lib. *Quæ circumuolitas agilis thyma?*

ET MERSOR CIVILIB. VNDIS] idem dicit. significat enim, se interdum Stoicorum, aut Peripateticorum disciplinam colere, ac probare, qui sapientem à reip. administratione, non auocant, vt mox ex M. Tullio ostēdemus: interdum Cyrenaicis & Epicureis assentiri, qui sapientem ad remp. accessurum negant. M. Tull. in orat. pro Sext. de Epicuro, *sapientem omnia sua causa facere, remp. capessere hominem bene sanum non oportere. mersor* autem scriptum reperi in tribus cod. Vatic. & Iann. Clericano, Nicotianis, Rutlard. & sanè magis conuenit *Vndis* hoc verbum, quàm *Versor*. sic ferè Catull. ad Manlium *Accipe, queis merser fortunæ fluctibus ipse.*

VIRT. VERAE CVST.] quales sunt Stoici, qui summum bonum, & vitam beatam in virtute ponunt: aiúntque etiam sapientem ad remp. administrandam accessurum. M. Tullius libr. 3. de finib. sub Catonis persona, *Cùm autem ad tuendos, conseruandósque homines hominem natum esse videamus: consentaneum est huic naturæ, vt sapiens velit gerere, & administrare remp.* [Quidam hic legi volunt, *Virtutis verè custos*. Non desunt qui hoc modo, *Virtutis verus custos.*]

NVNC IN ARIST.] à quo Cyrenaica disciplina manauit. M Tullius Offic. 3. *Atqui ab Aristippo Cyrenaici, atque Anniceerij nominati omne bonum in voluptate posuerūt, &c.* de quo plura dicemus ad epist. ad Scæuam, hoc lib.

SVBIVNGERE] sic habent tres lib. Vatic. & item Iann. Faer. Tornes. Rain. Card. Clericanus, Nicotiani, Russard. quam scripturam probo, vt germanam, & veram, reiecta altera, vt supposititia: quamuis & verbum *summittere* sciam huic sententiæ conuenire. Sed quomodo Aristippus res sibi subiungebat, non se rebus? eò quòd nulli certo generi vitæ, nullo certo vestitui, nec cultui addictus, aut alligatus erat: sed liberè & sine vllo reprehensionis metu pro tempore, hunc, vel illum vitæ cultum sequebatur, ac probabat: vt epistol. 17. eod. lib. *Omnis Aristippum decuit color, & status & res, Tentantem maiora, ferè præsentibus æquum, &c.* paullò pòst de eodem, *Alter purpureum non exspectabit amictum, Quidlibet indutus celeberrima per loca vadet, Personámque feret non inconcinnus vtramque.* Atque hæc nuper mihi indicauit Simeo Bosius Lemouix. 214

VT NOX LONGA] similitudo, seu παραβολὴ multiplex, ducta ab amantibus: ab iis, qui suas operas locarunt, quíque operas dant diurnas mercede conducti: & à pupillis, quos matris custodia coërcet.

[NOX LONGA.] Artemidorus τοῖς λυπουμένοις τε καὶ μεριμνῶσιν ἅπασα νὺξ ἔοικε φαίνεσθαι μακρά: id est, iis, qui molestiis & curis sollicitantur, nox omnis longa videtur esse.]

AMICA] ἑταίρα, vt epistol. ad Vallam eod. lib. *Quod me Lucanæ iuuenem commendet amicæ.* [M. Tull. lib. 2. de Diuinatione. Alcibiades cùm esset proiectus, inhumatus, ab omnibúsq; defectus iaceret, amica corpus texit suo pallio]

OPVS DEBENTIB.] iis, qui conducti sunt, vt opus faciant.

MORANTVR] id est, retardant.

SIC MIHI TARDA FL.] ἀργῶς ῥέουσι. tarda fluunt. i. tardè eunt, tarda sunt, seu videntur. tralatio à fluminibus. tale illud, *Tempora labuntur, &c.*

AGENDI NAVITER ID, QVOD, &c.] philosophandi. nam sapientiæ studium æquè pauperibus, ac diuitibus prodest, eiusdémque neglectio æquè pueris, ac senibus nocet.

RESTAT, VT HIS EGO ME, &c.] cùm impeditus duris temporibus, & potentiorum, ac principum amicitia non possim operam omnem in studium sapientiæ conferre, restat vt his primordiis, & elementis philosophiæ me contentum esse oporteat.

NON POSSIS OCVLOS] à simili. Et si aliquis (inquit) tantùm oculorum aciem intendere, seu contēdere non possit, quantum Lynceus, non tamen oculorum morbum negligere debet. *Contendere oculo* autem in omnibus quidem libris manuscriptis scriptum reperi (nisi quòd in vno videbatur deletum fuisse. post *o*. in voce *oculo*) non potui tamen non probare Ioannis Passeratij coniecturam, qui putat legendum pòtius, *oculos*, vt dicimus contendere neruos, vireis, aciem oculorum. Quin ego cùm diligentiùs attendi, contendo legendum esse *oculos*. Quemadmodum enim Latinè dici non potest, *non possis oculo tantum certare, quantum Lynceus*: ita neque, *tantum contendere oculo, quantum Lynceus*. Confirmari potest hæc lectio auctoritate Afian. Homin. *Contendit oculos, derepēte abit cælo*: & Attij, Tereo. *Video ego te, mulier, more multarum vtier, Vt vim contendas tuam ad maiestatem viri.* Sed quid pluribus testimoniis opus est? vnus Lucretius erit nobis instar omnium. Sic igitur politissimus ille scriptor lib. 1. *Primum Graius homo mortaleis tendere contrà Est oculos ausus, &c.* sic enim legendum, & ita scriptum esse à Lucr. testantur grammatici veteres: & ita edendum propediem curabo, quamuis priorib. editionibus religione quadam impeditus, id facere non sim ausus.

LYNCEVS] de Lynceo notissima fabula est, eum vsq; adeò ceteris oculorum acie præstitisse,

vt, quæ apud inferos agerentur, videret. sed plura de eo diximus ad sat.2.lib.1.

INVNGI] quidam libri vet. habent *inungui*.

NEC, QVIA DESP. INVICTI. &c.] Glyconem athletham, aut pugilem fuisse verisimilius est quàm gladiatorem. De quo nihil equidem me legere memini: de Glaucone multa memoriæ prodita sunt. commemorat eum Demosthenes in Oratione περὶ στεφάνου: de eodem multa Suidas.

NODOSA] quæ veluti nodis quibusdam vsum manuum, & articulorum impedit. cessantem morbum appellat epist.15. eiusd. lib.

EST QVADAM PROD. TEN.] licet vsque ad certum aliquem finem progredi, si non licet superare, aut transgredi. in tribus cod. Vat. & Torn. & aliquot aliis, scriptum est, *Est quodam*, ex qua scriptura feci *Est quâdam*, quæ sine dubio vera est.

VERBA ET VOCES] id est, carmina, & cantiones, &, (vt Græci vocant) ἐπῳδάς: sed significat ἀπαγγελικῶς sermones philosophicos M. Tull. ἐπῳδὰς quas appellant Græci, cantiones videtur nominare in libr. de claris Orator. *Cùm ego pro Titinia Cotta perorauissem: ille* [Curio] *contra me pro Seruio Næuio diceret, subitò totam causam oblitus est, idq; veneficiis & cantionibus Titiniæ factum esse dicebat*. Horatius hîc voces, alibi carmina appellat, vt & Virg. Pharmaceutria: *Carmina vel cælo possunt deducere lunam*. Tibullus cantus lib.1. eleg.8. *Cantus vicinis fruges traducit ab agris: Cantus & iratæ detinet anguis iter.* sic nutrix illa apud Euripidem in Hippolyto, Phædram amore Hippolyti captam, & ex eo amore grauiter laborantem consolans dicit, voces esse nonnullas, & quædam carmina, quibus illa ægritudinem suam leuare possit, his verbis, εἰσὶν δ' ἐπῳδαὶ, καὶ λόγοι θελκτήριοι· φανήσεταί τι τῆσδε φάρμακον νόσου, id est, sunt autem voces, seu cantiones, & sermones, ad mulcendum compositi. Reperietur aliquod huius morbi remedium. Veteres autem tantam vim in huiusmodi carminibus, seu cantionibus inesse putabant, vt eas etiam morbis, & vulneribus mederi existimarent. Itaq; Homerus ὀδ.τ. sanguinem ex eo vulnere, quod Vlyssis femori aper inflixerat, manantem, facit ἐπῳδῇ, id est, carmine, seu cantione, & quibusdam vocibus cohiberi, his verbis, ὠτειλὴν δ' Ὀδυσῆος ἀμύμονος ἀντιθέοιο δῆσαν ἐπισταμένως, ἐπαοιδῇ δ' αἷμα κελαινὸν ἔσχεθον, id est, vulnus autem Vlyssis omni culpa carentis, & diis comparandi, obligarunt scienter: carmine autem sanguinem nigrum represserunt. Et Pindarus ὠδ.γ.πυθ. cùm exposuisset, Æsculapium Chironi in disciplinam esse traditum, vt ab eo medendi scientiam disceret, atque ad Æsculapium posteà conuenire & concurrere solitos,

235 qui aut morbis affecti, aut vlcerosi, aut saucij essent, subiungit ad extremum, eam fuisse in Æsculapio artis præstantiam, vt quotquot ad se venirent ægri, aut debiles, aut vulnerati, omneis malis ac laboribus leuatos abs se dimitteret, alios carminibus curans, alios potionibus, alios pharmacis, & medicamentis foris admotis, alios adhibita sectione. Verba Pindari sunt hæc, τοὺς μὲν μαλακαῖς ἐπαοιδαῖς ἀμφέπων, τοὺς δὲ προσανέα πίνοντας, ἢ γυίοις περάπτων πάντοθεν φάρμακα, τοὺς δὲ τομαῖς ἔστασεν ὀρθούς. Idem ὠδ.η. Νεμ. ἐπαοιδαῖς δ' ἀνὴρ ὀδύναν καί τις κάματον θῆκεν, id est, carminibus autem, seu cantionibus quispiam doloris sensum ademit. Habuit & Medéa suas ἐπῳδὰς, de quibus Pausan. in Corinth. Plato quoque in Euthydemo eorum artem, qui orationes componunt, cum arte excantatorum comparat, quia, quemadmodum hæc viperas, phalangia, scorpios, & huiusmodi animalia pestifera, & morbos lenit, ac permulcet: ita illa iudicum, concionis, & multitudinis animos delinire solet. verba Platonis sunt hæc, ἡ μὲν γὰρ τῶν ἐπῳδῶν, ἐχιδνῶν τε, καὶ φαλαγγίων, καὶ σκορπίων, καὶ τῶν ἄλλων θηρίων τε καὶ νόσων κήλησίς ἐστιν. ἡ δὲ δικαστῶν τε, καὶ ἐκκλησιαστῶν, καὶ τῶν ἄλλων ὄχλων κηλησίς τε καὶ παραμυθία τυγχάνει οὖσα.

LAVDIS AMORE TVMES?] φιλοτιμεῖς; ambitiosus es? ambitione laboras? apto verbo vsus est, ad exprimendum ambitiosi morbum.

PIACVLA] καθάρματα. sup. lib.1. Od. 28. *Téque piacula nulla resoluent.*

TER] τρίς. numerus est perfectus, vt annotauimus ad Od.1. lib 1.

PVRÈ] sacra enim omnia debent tractari à puris. At philosophiæ studium, sacrum est: & libri philosophici, sacri sunt. Quare nemo ad eorum lectionem accedere debet, illotis, & impuris manibus: hoc est, animo impuro. iccircò dixit *purè lecto*.

RECREARE] ἀναζωπυρεῖν. sat.2. lib.2. *Seu recreare voles tenuatum corpus*. & 4. eiusd. *Tostis marcentem squillis recreabis, & Afra Potorem cochlea.*

AMATOR] ἐραστής. *amator* (inquit Donat.) *corporis est, amicus animi.*

NEMO ADEÒ FERVS EST] nemo adeò vitiosus est, quin virtutem consequi: nemo adeò immanis & ferus, quin exuere feritatem, & humanitate expoliri possit. Est autem vsus duabus translationibus, quæ mutuò non respondent, *ferus*, & *mitescere*, cùm fera, id est, ἄγρια, mansuescant potiùs, seu cicurentur: acerba mitescant. prætereà in voce *cultura* alia translatio inest: qua & M. Tull. vsus est Tusc.2. *cultura porrò animi philosophia est.* Theognis autem ait, animi morbos

bos nulla medicina sanabileis esse. quòd si Deus (inquit) hanc medicis vim, ac facultatem dedisset, vt vitium tollere & malam mentem sanare possent, magnam mercedem ferrent.

[PATIENTEM COMMODET AVR.] sic locutus est Arnob. lib. 4. aduersus genteis, *Vos aureis patientissimas commodatis, &c.*

VIRTVS EST VITIUM FVGERE] Quinctil. libr. 9. capit. 3. vbi disputat de figuris verborum, ita hunc locum explicat *Interim etiam dubitari potest, cui simile vitio sit schema: vt in hoc. Virtus est vitium fugere. Aut enim partes orationis mutat ex illo. Virtus est fuga vitiorum: aut casus ex illo, virtutis est vitium fugere.* Lucilius apud Lactantium Firm. multo plura in definitionem virtutis includit. sic enim ille, *Virtus, Albine, est pretium persoluere verum Queis in versamur, queis viuimus rebus potesse: Virtus est homini scire id, quod quaque habeat res: Virtus scire homini rectum, vtile, quid sit honestum: Quae bona quae mala item, quid inutile turpe, inhonestum: Virtus quaerenda rei finem scire, modúmque: Virtus diuitiis pretium persoluere posse: Virtus id dare, quod re ipsa debetur honori, Hostem esse, atque inimicum hominum morúmque malorum, Contra defensore hominum, morúmque bonorum: Magnificare hos, his bene velle, his viuere amicum: Cómoda praeterea patriae sibi prima putare: Deinde parentũ, tertia iã postremáque nostra.*

EXIGVVM CENSVM] inf. ep. 7. eiusd. lib. *Praeconem tenui censu.* & Od. 15. lib. 2. *Priuatus illis census, erat breuis.* vbi quid sit census, docuimus.

TVRPÉMQVE REPVLSAM] cur turpem? quia turpe est petiisse magistratum, & non obtinuisse. sed M. Tull. in orat. de Haruspic. respons. eos repulsos esse dicit, non qui aliquando honorem vitio ciuitatis, non suo non sunt assecuti: *nam id quidem* (inquit) *multis saepe optimis, atque honestissimis viris accidit: Repulsi sunt ij, quos ad omnia progredienteis, quos munera contra leges gladiatoria parateis, quos apertissimè largienteis nõ solùm alieni, sed etiã sui, vicini, tribules, vrbani, rustici repulerunt* Haec igitur dumtaxat repulsa, Cic. sententia, turpis est, est & sordida, & eius expers virtus est. vt Od. 2. lib. 3 *Virtus repulsae nescia sordidae, in- Contaminatis fulget hon.*

CAPITÍS QV.] id est, & corporis. ex parte corporis nobilissima ac praestantissima totum corpus intelligitur. Sic saepe Hom. Virg. & item alij.

IMPIGER EXTR. CVRR. MER.] nauigas ad Indos. nam currere, & cursum, ad nauigationem pertinere: & currum pro naui vsurpari suprà ostendimus. mercatores autem (ἐμπόρους nominant Graeci) à mercibus & mercando sunt appellati, quòd merces aliunde petant, siue ementes, siue permutantes, quas in patriam suam deportent, vt eas pluris distrahant. cui rei multùm dissimilis est negotiatorum ratio. negotiantur enim vel arando, vel pascendo, vel pecuniis occupandis, vel vectigalibus conducendis. *Impiger* autem nomen est adiectum ad verbi vim adiuuandam atque augendam: quasi *impiger curris* dictum sit pro impigrè curris.

PER MARE, PAVPERIEM FVGIENS] &c. Theognidem videtur expressisse: χρὴ γὰρ ὁμῶς ἐπὶ γῆν τε, καὶ εὐρέα νῶτα θαλάσσης Δίζεσθαι χαλεπῆς, Κύρνε, λυσιν πενίης, id est, oportet enim similiter & super terram & super lata terga maris paupertatis solutionem, seu liberationem Cyrne quaerere. Idem alibi non solùm per mare currendum censet, vt paupertatem fugiamus, verùm etiam in mare desiliendum, & ex altis, ac praeruptis saxis praecipitandum, his verbis, Ἣν δὴ χρὴ φεύγοντα ἐς μεγακήτεα πόντον Ῥιπτεῖν καὶ πετρῶν, Κύρνε, κατ' ἠλιβάτων.

PER IGNEIS] per ignem, seu per igneis ire dicuntur, qui quippiam magno cum sui capitis periculo moliuntur. Aristoph. in Lysistrata κἂν μὲν χρῇ διὰ τοῦ πυρὸς ἐθέλω βαδίζειν etiam si me opus sit per ignem, volo ire. Hom. ἀλλ' κ. τούτου γ' ἑσπομένοιο καὶ ἐκ πυρὸς αἰθομένοιο Ἄμφω νοστήσαιμεν, ἐπεὶ περὶ οἶδε νοῆσαι, id est, Hoc autem (Vlysse) comitante vel ex igne ardente nos ambo incolumes reuertamur: quoniam supra omneis mortaleis est intelligẽs. M. Tull. Tuscul. lib. 2. in ext. *Quid de nostris ambitionibus, quid de cupiditate honorum loquar? quae flamma est, per quam non cucurrerint ij, qui haec olim punctis singulis colligebant?*

NE CVRES EA, QVAE, &c. haec est huius loci sententia, vt rem familiarem augeas, paupertatémque fugias, terras omneis, & maria omnia peragras: vt non cures autem, & vt contemnas ea, quae stultè admiraris, & concupiscis, quales sunt diuitiae, honores, opes, potentia: discendi laborem perferre non vis, nec prudentiori, sapientiorique credere? *ne* hoc loco valet vt non, ne quis putet prohibendi vim habere: éstque hic ordo verborum, non vis discere & audire, & meliori credere, ne cures, id est, vt desinas curare, seu vt ne cures ea, quae immeritò & insipienter miraris & exoptas nempe bona externa.

QVIS CIRC. P. ET CIRC. COMP. PVGN. MAGNA COR. CONT.] Quis homo pugnax & vir fortis, in paruis, & vulgaris certaminibus aetatem suam consumere, vitamque conterere velit: certamina autem nobilissima, qualia sunt Olympica, contemnat, praesertim cui vincendi spes proponatur, conditióque feratur non magno admodum labore suscepto? profectò nemo. Ita stultarum est pecuniarum, & inanissimarum rerum gratia totam vitã in molestissimis

curis,ac laboribus traducere: animorum autem sanandorum, & sapientiæ parandæ causa discendi laborem perferre nolle M.Tull.in orat.pro Flacco ait iocans,& Græcos irridens,Olympicorum certaminum victoriam Græcis maiorem, & gloriosiorem fuisse,quàm Romanis triumphum. Et Plato Olympionicarum vitam pro beatissima posuit,lib.5.de rep.vbi enumeratis iis commodis,quibus fruetur:& incommodis, quibus liberabuntur ciues ij,quibus inter ipsos bona fuerint communia, subiicit: ab his igitur malis omnibus erunt liberi, vitámque viuent Olympionicarum vita beatiorem. verba Platonis sunt hæc, ζήσουσί τε τοῦ μακαριστοῦ βίου,ὃν οἱ ὀλυμπιονῖκαι ζῶσι,μακαριώτερον.coronari *Olympia* autem, genus est loquendi Græcum,pro coronari Olympiorum nomine. sic enim loquuntur illi στεφανοῦσθαι Ὀλύμπια. Simonides, Ἴσθμια, δὶς Νέμεα, δὶς Ὀλύμπια ἐστεφανώθην, id est, Isthmia, bis Nemea, bis Olympia coronatus sum. ex Hephæstione:quem locum mihi indicauit Simeo Bosius.

SINE PVLVERE] sine labore, Græci ἀκονιτὶ dicunt.Pausan. Ἠλιακ.β. τότε μὲν δὴ τοῦ Παγκρατίου τὴν νίκην ἀνὴρ ἐκ Μαντινείας Δρομεὺς ὄνομα πρῶτος,ὧν ἴσμεν,ἀκονιτὶ λαβεῖν λέγεται. Tunc igitur Pancratij victoriam vir Mantineus, nomine Dromeus, seu Cursor primus, quem quidem sciamus, sine puluere consecutus esse dicitur.& Lucianus in dialog.quodam, ἀκονιτὶ κρατήσομεν, id est, sine puluere vincemus. Horatius Od.1.lib.1. *Sunt quos curriculo puluerem Olympicum Collegisse iuuat,&c.*

DVLCIS PAL.] dulcis victoriæ.M.Tull.acc.lib.5. *Ipse autem triumphus quamobrē omnium triumphorum gratissimus populo Ro.fuit, & iucundissimus? quia nihil est victoria dulcius.* Sed licet etiam dicere Horatium palmæ naturam spectasse, cuius fructus gustatu dulcis est, dulcis medulla,quæ appellatur.lege Plinium lib.13.cap.4.

VILIVS ARGENT.] argento carius est aurum:vilius, ἀτιμότερον.

O CIVES CIVES] Epanaphora.

VIRTVS POST NVMMOS] huc pertinet illud Phocylidis, quod refert Plato libr.3.de rep. his verbis, φωκυλίδου γὰρ,ἦν δ' ἐγώ,οὐκ ἀκούεις πῶς φησὶ δεῖν, ὅταν τῳ ἤδη βίος ᾖ, ἀρετὴν ἀσκεῖν; id est, Phocylidem(inquam) non audis,quemadmodum dicat,cum alicui suppetunt viuendi facultates,tum virtutem colere,atque exercere oportere?

IANVS SVMMVS AB IMO] via quædam à Iani templo, seu à duobus Ianis, qui positi erant in foro Romano,non longè à Puteali, Romæ Ianus summus,medius,infimus, fuit appellata,in qua trapezitæ,& fœneratores habitabant.M.Tullius offic.libr.2.in extremo, *sed toto hoc de genere,de quærenda, de collocanda pecunia, etiam de vtenda.commodius à quibusdam optimis viris ad medium Ianū sedentibus, quàm ab vllis philosophis vlla in schola disputatur.*&Philipp.6. *Ianus medius in Antonij clientela sit? quis vnquam in illo Iano inuentus est, qui L.Antonio mille nummūm expensum ferret?* erat autem templum Iani in foro Romano: vt & duo Iani:à quibus Ianum summum, & Ianum imum, & Ianum medium esse dictos, verisimilius est, quàm à Iani templo.

PRODOCET] sic est legendum, & ita scriptum reperi in tribus cod.Vat.& Rain.Card.Iann. Faërn.Torn. *prodocere* autem est foris,& palàm,& publicè docere. *pro*.enim, vt alibi admonui, mus,sæpe idem valet in compositione,quod foris,seu foras,& palàm.

217 RECINVNT] id est, iterum atque iterum canunt. Od.12.lib.1. *cuius recinet iocosa nomen imago?* & Od.28.lib.3. *Tu curua recines lyra Latonam,&c.*

DICTATA] tralatio est à magistrorum dictatis. epist.ad Loll.2. huius lib. *Sic iterat voces,& verba cadentia tollit, Vt puerum credas sæuo dictata magistro Reddere.* M. Tull.de finib.4. *qua quidem res efficit,ne necesse sit iisdem de rebus semper quasi dictata decantare.* Idem ad Qu.Fr. lib.3 *præsertim cùm illam orationem nemo lecturus sit: meam in illum pueri omnes tanquam dictata,perdiscant.*

LAEVO SVSPENSI LOCVLOS] hic versus repetitur sat.6.lib.1.

SI QVADRING. SEX SEPT. MILL. DES.] id est, si quadringentis millibus sestertiûm, qui census erat equestris, sex, aut septem millia desunt, non eris eques: at plebs eris, id est, de plebe, seu plebeius: beatè autem viuere licet, etiam si quis non sit eques. Nonnulli lib. vet. habent, *Sed quadring.* quam scripturam si probabimus, erit obiectio: sunt qui habent *desint* & tum erit concessio. Iam *sex septem* dictum pro sex,aut septem. sic M.Tull.ad Attic.libr.10.epist. cuius principium est, *Et si res ipsa monebat,&c. quippe qui florentissimus: ac nouus* VI. VII. *diebus ipsi illi egenti, ac perditæ multitudini in odium acerbiss. venerit.* Terent. Eunucho, actu 2. *illum liquet mihi deierare His mensibus sex septem prorsum non vidisse proximis.* Lucr. lib.4. *Sex etiam, septem loca vidi reddere voces.* Sed videntur potius hæc verba & distinguenda, & sic esse intelligenda. *Si quadringentis sex,septem millia desunt,&c.* i. Si quadringentis millibus deest vnum mille. Nam si de quadringentis sex millibus demantur septem millia, remanebunt dumtaxat treecen-

treecenta nonaginta nouem millia. Atque hanc huius loci explicationem magis probo, & item viri docti in his Iulianus Mediceus, vir clarissimus, idémque castissimis & integerrimis moribus, antistes ecclesiæ Bliterensis. verùm non celabo lectorem, me reperisse scriptum in octo libris manuscr. *Sed quadringentis, &c.* vt paullo antè admonui: quæ scriptura, si cui probabitur, sic erunt hæc accipienda, quasi sint eius verba, qui dicat se non posse peruenire ad equestris ordinis dignitatem, quia non habeat quadringenta millia æris: quem voluit esse censum equestris ordinis L. Roscius Otho.

SVNT MORES ET LINGVA, FID.] quidam lib. vet. hab. *sunt mores, est lingua, fidésque.*

[FIDÉS QV.] quæ pluris est, quàm pecunia, & diuitiæ: vel Demosth. teste or. πρὸς Λεπτίνην. cuius verba ascribam. χωρὶς δὲ τούτων, νυνὶ τῇ πόλει δυοῖν ἀγαθοῖν ὄντοιν πλούτου τε καὶ τοῦ πρὸς ἅπαντας πιστεύεσθαι, μεῖζόν ἐστι τὸ τῆς πίστεως ὑπάρχον ἡμῖν. Εἰ δέ τις οἴεται δεῖν, ὅτι χρήματα οὐκ ἔχομεν, μηδὲ δόξαν ἐσθλὴν ἡμᾶς χρηστὴν, οὐ καλῶς φρονεῖ. Ἐγὼ μὲν γὰρ, εὔχομαι τοῖς θεοῖς μάλιστα μὲν ἡμῖν καὶ χρήματα πολλὰ γενέσθαι· εἰ δὲ μὴ, τό γε πιστοὺς εἶναι καὶ βεβαίους δοκεῖν διαμένειν.]

PLEBS ERIS:] plebeius eris, de plebe eris.

AT PVERI LVD.] quidam lib. veteres habent, *Vt pueri lud.*

REX ERIS] vel referendum est ad veterem loquendi cōsuetudinem, quæ etiam ad nostram ætatem peruênit: *rex sum*: pro, fortunatissimus, & beatissimus sum: vt apud Plautum in Pænulo. *Rex sum, si ego illum hodie hominem ad me allexero.* sic & Ausonius. *Qui rectè faciet, non qui dominatur, erit rex.* vel ad ludum illum puerorum, qui commemoratur à Platone in Theæteto. cuius verba mox ponemus.

HIC MVRVS AHENEVS ESTO] id est, in hac vna re totius vitæ tuæ præsidium sit positum, vt nullius flagitij tibi conscius sis, & ab omni culpa vaces. hæc sit tua arx, ruúmque propugnaculum, nullius turpitudinis tibi esse conscium. Videtur autem spectasse Horatius locum illum Platonis lib. 6. de legibus, vbi dicit Socrates, se Spartæ assentiri, muros in terra iacentes, esse negligendos neque de integro excitandos: laudátque cuiusdam poëtæ dictum, τὸ χαλκᾶ καὶ σιδηρᾶ δεῖν εἶναι τὰ τείχη μᾶλλον, ἢ γήινα, id est, aheneos & ferreos esse muros oportere potiùs, quàm terrenos. significabat autem poëta ille, quisquis fuit, per muros aheneos, viros armatos.

NIL CONSCIRE SIBI, NVLLA PALL.] huc pertinet illud Diphili, ὁ συνιστορῶν αὑτῷ, κἂν ᾖ θρασύτατος, ἡ σύνεσις αὐτὸν δειλότατον εἶναι ποιεῖ: id est, qui sibi ipsi conscius est alicuius mali, etiam si fit audacissimus, conscientia eum facit timidissimum.

ROSCIA DIC. SODES, &c.] de lege Roscia sup. diximus ad Od. 4. epod.

AN PVERORVM EST] sic habent duo lib. Vatic. & Faërn. & Torn. & Nicot. & Ruff. in aliis deest verbum *est*.

NAENIA] cantilena puerilis: carmen leue. sup. ad Od. 1. libr. 2. aliàs Nænia carmen, quod in funere cantabatur ad tibiam, laudandi gratia. vide Festum. videtur autem respexisse (& ita M. Ant. Muretus putabat) ad locum illum Platonis qui est in Theæteto, his verbis, ὃς μὲν ἂν ἁμάρτῃ, καὶ ὃς ἂν ἀεὶ ἁμαρτάνῃ, καθεδεῖται, ὥσπερ φασὶν οἱ παῖδες σφαιρίζοντες, ὄνος· ὃς δ᾽ ἂν περιγένηται ἀναμάρτητος, βασιλεύσει ἡμῶν, καὶ ἐπιτάξει, ὅ, τι ἂν βούληται, id est, qui peccauit, & qui semper peccauerit, sedebit asinus, vt aiunt pueri pila ludentes: qui verò non peccando superior fuerit, rex erit noster, & quicquid volet, imperabit. cui Platonis loco similis est ille Dionis Chrysost. orat. de regno 4. Οὐδὲ γὰρ τῶν παίδων ὁ νικήσας, ὅταν παίζωσιν, ὥς αὐτόν φασι βασιλέα, τῷ ὄντι βασιλεύς ἐστιν, &c. id est, neque enim ex pueris is, qui vicit cùm vnà pila ludunt, vt eum regem dicunt, ita re vera rex est, &c.

ET MARIB. CVRIIS, ET DECANTATA] à priscis illis Romanis mascula virtute præditis, non mollibus, neque effœminatis decantata. quemadmodum hîc mares Curios dixit, sic Od. 12. *incomtis Curium capillis.* Nam vt comti capilli significant mollitiem; sic incomti, seueritatem & temperantiam, similesque virtutes. 2. 8

ISNE TIBI MELIVS SVADET,] puta Roscius Otho, Rosciæ legis auctor.

QVI, REM FACIAS] qui suadet, vt rem facias, si possis rem rectè facere. Sic autem edendum curaui: *qui rem facias, si, &c.* sine particula *Vt*: quia illam nullo in antiquo codic. reperi. Et verò facilè appàret ab aliquo semidocto esse adiectam: facilè enim subintelligitur, cùm sit hic ordo, qui hortatur, vel qui suadet rem facias.

VT PROP. SPECT.] vt habeas censum equestrem, & sis equestris ordinis, atque hoc pacto spectes ludos & gladiatores in quatuordecim ordinibus: vel vt, quamuis sis de plebe, spectes tamen de propiore loco, quàm pauperes: quasi ij, qui de plebe essent ditiores, propius ludos spectarent, quàm tenuiores; quod posterius minus mihi placet quàm prius.

LACRYMOSA POËMATA.] tragœdias Puppij: de Puppio tragico poëta nihil me legere memini, præter id, quod exstat apud Acronem. *Flebūt amici & bene noti mortem meam. Nam Puppius in me viuo lacrymatus est.* Lacrymosa igitur poëmata, intellige vel propter Puppium

lacrymosum, vel lacrymas spectatoribus excutientia.

RESPONSARE] repugnare, obsistere, non succumbere. sic dixit, *Responsare cupidinibus.* satyr.6.lib.2.

PRAESENS HORTATVR] qui præsens hortatur alterum, magis commouet, quàm, qui absens per nuntium, aut per litteras. Sic Vlysses apud Hom. ὀδ. μ. vnumquemque sociorum hortatur astans, & præsens, vt remis enixè impulsis Scyllam. & Charibdin vitent Αὐτὰρ ἐγὼ διὰ νηὸς ἰὼν ὤτρυνον ἑταίρους Μειλιχίοις ἐπέεσσι παρασταδὸν ἄνδρα ἕκαστον. id est, At ego per nauem iens socios meos blandis verbis hortabar astans, vnumquemque, id est, singillatim. & ἰλιάδ. μ. Δὴ τότε που λυδάμας θρασὺν Ἕκτορα εἶπε παραστάς, id est, Tunc Polydamas audentem Hectorem appellauit assistens. Præterea maiorem vim habent, & plus valent, qui præsentes sunt. ex quo præsenteis Diuos dicimus. vide annot. ad Od 35. libr. 1. sic etiam loquitur M. Tull. lib. 3. accusat. *neque, cùm præsens oraret vt quamplurimum sereret, &c.* ibidem *nisi litteras misissem non est satis: nisi præsens confirmassem.*

OPTAT] quidam libri scripti habent *orat.* nonnulli, *aptat.* quod tamen postremum non probo.

OLIM QVOD VVLP. AEGR.] Notissimus est hic Æsopi apologus. commemorat eum Plato in Alcibiade primo, seu de natura humana, eo loco, vbi ostendit, Lacedæmonem omnium Græcarum vrbium auri, argentique esse plenissimam, atque opulentissimam. propterea quòd iam diu cùm ex omni Græcia, tùm interdum etiam ex Barbaria aurum eò ingrediatur, atque influat: effluat numquam: quin planè (inquit) vt fabulatur Æsopus vulpem leoni dixisse: nummorum ingredientium quidem vestigia omnia ad Lacedæmonem versa appârent: egredientium autem nulla exstant. verba Platonis sunt hæc, Ἀλλ' ἀτεχνῶς κατὰ τὸν Αἰσώπου μῦθον, ὃν ἡ ἀλώπηξ πρὸς τὸν λέοντα εἶπε, καὶ τοῦ εἰς Λακεδαίμονα νομίσματος εἰσιόντος μὲν τὰ ἴχνη τὰ ἐκεῖσε τετραμμένα, δῆλα· ἐξιόντος δ' οὐδαμῇ ἄν τις ἴδοι. cum his Horatianis consentanei sunt illi Lucilij versus, qui exstant apud Nonium *Quid sibi vult, quare fit vt introuorsus, vt ad te Spectent, atque ferant vestigia se omnia prorsus?* sic enim hos versus restituendos & legendos censeo non vt vulgò leguntur, *vt introuorsus & ad te Spectent atque ferant vestigia, & omnia prorsus?* neque sunt emendati ab aliis, quamuis id se facturos promiserint. eodem pertinent & hi eiusdem Lucilij versus videntur enim esse verba leonis vulpem ad se euocantis, atque allicientis. *Deducta hunc sic voce leo. cur tu ipsa venire Non vis huc?*

BELLVA MVLTORVM ES CAPIT.] θηρίον πολυκέφαλον Plato libro de repub. Xenocrates autem in Axiocho populum appellat, ἀχάριστον, ἁψίκορον, ὠμὸν, βάσκανον, ἀπαίδευτον: id est, ingratum, fastidiosum. seu qui citò satietate afficitur, crudelem, inuidum, indoctum.

CAVTA] epist.16. lib.1. *Cautus enim metuit foueam lupus.* paullò aliter sat.5 lib.2. *Cautus vti velet carum caput.* [astutam appellat sat.3. lib. 2. *Astuta ingenuum vulpes imitata leonem.*]

CONDVCERE PVBLICA] ex quo dicti sunt publicani, qui vectigalia populi Rom. conducebant, vt, quo plus exigerent, quàm conduxissent, eo plus lucri facerent. conducunt etiam publica, qui opus aliquod publicum faciendum, aut exercitum alendum, ac vestiendũ suscipiunt: cuius posterioris exemplum pulcherrimum exstat apud T. Liuium lib. 23 ad finem.

SVNT, QVI FRVSTIS, ET POMIS &c.] captatores: quod genus hominum describit sat. 5. lib. 2. & M. Tull. paradox. ὅτι οἱ σοφοὶ ἐλεύθεροι, &c. his verbis: *hereditatis spes quid indignitatis in seruiendo non suscipit? quem nutum locupletis orbi senis non obseruat? loquitur ad voluntatem, quicquid denuntiatum sit, facit, assentitur, assidet, miratur. quid horum est liberi?* Quidam legunt *Crustis, & pomis.* & ita habent aliquot libri manuscr.

EXCIPIANTQVE SENES] aptissimum verbum ad exprimendam captatorum calliditatem, ac sollertiam in ambiendis, & colendis senibus orbis. dicimus enim excipere, & exceptare pisceis. M. Tull. eod. parad *& videat aliquem summis populi beneficiis vsum, barbatulos mullulos exceptantem de piscina, & pertrectantem, & murenarum copia gloriantem.* vel dicendum potiùs excipere, esse hìc insidiosè adoriendo capere, vt excipere aprum venabulo, & excipere è prœlio fugienteis. vide annot. ad Od 12. libr. 3.

VIVARIA] viuaria, septa quædam loca, in quibus feræ viuæ pascuntur. leporaria appellat 119 Varro, vt refert Gell. lib. 2. cap. 20.

MVLTIS OCC. CR. R. FAEN.] id est, multi rem suam familiarem occulto fœnore, ex quo intelligendum, non esse legitimum, seu legibus concessum, amplificant: vt ille sat. 2. lib. 1. *Quinas hic capiti mercedes exsecat.*

VERÙM, ESTO ALIIS ALIOS. &c.] verùm (inquit) cùm tot sint hominum capita, & tam varia ingenia, concedendum est, vt alij aliis studiis dediti sint. Quid autem minus ferendum, quàm vnum, eundémque hominem nunc hoc, nunc illud probare? neque in vna sententia perpetuò

petuò manere? neque vnum consilium diutius amplecti? Plato in Gorgia Socratem ita facit loquentem, καίτοι ἔγωγε οἶμαι ὦ βέλτιστε, καὶ τὴν λύραν μοι κρεῖττον εἶναι ἀνάρμοστόν τε, καὶ διαφωνεῖν, καὶ χορὸν, ᾧ χορηγοίην, καὶ πλείστους ἀνθρώπους μὴ ὁμολογεῖν μοι, ἀλλ' ἐναντία λέγειν μᾶλλον, ἢ ἕνα ὄντα ἐμὲ ἐμαυτῷ ἀσύμφωνον εἶναι, καὶ ἐναντία λέγειν, id est, *Atqui equidem arbitror multo præstare lyram mihi discõuenire, & discordem esse, & chorum, cui ego præpositus sim, & complureis homines mihi non assentiri, sed potius aduersari sua oratione, quam me, qui vnus sim, a meipso discrepare, mecúmque pugnantia loqui.*

POSSÚNTNE] secutus sum hîc vnum cod. Vatic. & Raïn Card. nam ceteri non habent particulam interrogantem *ne*.

BAIIS PRAEL. AM.] Baiæ, vrbs Campaniæ, aquis calidis nobilitata, ac celebrata: de qua infrà epist. 15. eod. lib. *amœnis* autem, id est, ad se amandas allicientibus.

PRAELVCET] amænior est: præstat. Sic *præniteat* dixit Od. 33. lib. 1. pro eo, quod est, formosior sit, seu videatur. *cur tibi iunior Læsa præniteat fide?*

LACVS, ET MARE SENT. AM.] quia diues statim eò materiam, cæmenta, ferramenta, & cetera comportari iubet, vt ibi ædificet. Lacus est, qui peremnè & perpetuam habet aquam. Od. 15. lib. 2. *Vndique latius Extenta visentur Lucrino Stagna lacu.*

FESTINANTIS HERI:] non dixit *properantis*, sed *festinantis*. *Nam qui vnum quid maturè transigit, is properat: qui multa simul incipit, nec perficit, is festinat.* Nonius.

CVI SI VITIOSA LIB. F. AVSP.] propterea, quòd olim nihil suscipiebat populus Rom. inauspicatò: alioqui minùs secundos rerum susceptarum exitus, contemtioni religionis ascribebat, sic vt auspicium pro rei gerendæ ratione, & principio sumatur. hoc igitur significat Hor. si diuiti initium huius consilij, à vitiosa libidine natum sit: si vitiosa libido, tanquam auis cantu, aut volatu, auspicium ratum fecerit, id est, diuitem impulerit, vt ædificet: statim mutato consilio fabros iubet ferramenta, ceteráque ad ædificandum necessaria Teanum transportare. Teanum Sidicinum, non Apulum, accipiẽdum est. quorum hoc Apuliæ, illud alterum, etiam Campaniæ oppidum fuit, & ob aquas quoque calidas visendum.

LECTVS GEN. IN AVLA EST?] maritus est? vxor est domi? *lectus Genialis* (inquit Festus) *qui nuptiis sternitur, ex quo etiam appellatur*. M. Tull. in Cluentiana. *lectum illum Genialem, quem biennio antè filiæ suæ nubenti strauerat, in eadem domo sibi ornari, & sterni iubet.* Virgil. Æn. 6. *lucent Genialibus altis Aurea fulcra toris.*

NIL AIT ESSE PR. MEL. NIL, &c.] quantum mali afferat mulier, & quæ sint matrimonij incommoda, quæ rursum commoda: & quæ ex vita cælibe nascantur incommoda: pulchrè explicat Hesiod. in Theog. Omninò pudica & commoda vxor, magnum bonum: impudica, seu. peruicax, sæua, & morosa, magnum malum. Atque in hac re Varronis consilium ac præceptum tenendum est, quod refert A. Gellius lib. 1. cap. 17. *Vitium vxoris aut tollendum est, aut ferendum. Qui tollit vitium, vxorem commodiorem præstat: Qui fert, sese meliorem facit.*

IVRAT BENE SOLIS] id est, iurat eos solos, qui vxorem duxerunt, beatos esse. notauimus alibi hoc genus loquendi, *bene esse alicui.*

QVO TEN. VVLTVS M.] ordo est, Quo modo teneam Protea mutantem vultus, & formam?

PROTEA] ad notissimam de Proteo fabulã pertinent ea, quæ sunt sat. 3. lib. 2. *Effugiet tamen hæc sceleratus vincula Proteus, Cùm rapies in ius malis ridentem alienis: Fiet aper, modò auis, modò saxum, & cùm volet, arbor.* eius auctor est Hom. ὀδυσσ. λ. Ἀλλ' ἤτοι πρώτιστα λέων γένετ' ἠϋγένειος. Αὐτὰρ ἔπειτα δράκων, καὶ πάρδαλις, ἠδὲ μέγας σῦς. Γίνετο δ' ὑγρὸν ὕδωρ, καὶ δένδρεον ὑψιπέτηλον: quam Virg. expressit his versib. Georg. 4. *Fiet enim subitò sus horridus, atráque tigris, Squamosúsque draco, & fulua ceruice leæna: Aut acrem flammæ sonitum dabit, atque ita vinclis Excidet, aut in aquas tenueis dilapsus abibit.*

QVID PAVPER? R.] dixi de diuitum inconstantia. dicamus nunc etiam de pauperum mobilitate. ride, inquit. significat, pauperum inconstantiam longè magis esse ridiculam, quàm diuitum: quia scilicet diuites in rebus suis: pauperes in alienis & conductis inconstantiam suam declarant, & expromunt.

MVTAT CENACVLA,] pauperes, qui non habebant ædeis proprias, in quibus habitarent, cœnacula conducebant, id est, superiores ædium parteis. Nam diuites, quorum erant ædes locatæ, parteis inferiores vsque ad secundum tabulatum sibi excipiebant, ac reseruabant: superiores pauperibus locabant.

AEQVÈ NAVSEAT] æquè fastidiosus est: æquè fastidio afficitur.

PRIVA] sua, propria, priuos, priuásque antiqui dicebant pro singulis, vt scribit Festus. Lucr. lib. 4. *In multas igitur voces vox vna repente Diffugit, in priuas quoniam se diuidit aureis.* Hor.

220 sat.5.lib.2.*turdus, Siue aliud priuum dabitur tibi: deuolet illuc, Res vbi magna nitet domino sene.* Iterum Lucret.lib.5. *Aëra nunc igitur dicam, qui corpore toto Innumerabiliter priuas mutatur in horas.* T.Liuius lib. annalium 30. *senatusconsultum in hac verba factum est, vt priuos lapides silices, priuásque verbenas secum ferrent.*

SI CVRTATVS] curtatus capillos, hellenismus est, quale est *odorati capillos*, & alia sexcenta. reclamantibus ferè omnibus libris manuscr. qui habent *curatus*, ego vulgatam scripturam tenui, curtatus.

INAEQVALI TONSORE] ex efficiente effectum intellige. capilli igitur ab inæquali tonsore decurtati, intelligendi sunt inæqualiter decurtati: quemadmodum infrà epist. ad Mæcen.3. huius lib. per textorem exiguæ togæ, exiguam togam significat. *Exiguæq; togæ simulet textore Catonem.*

SI FORTE SVBVC. PEXAE TRITA] si subucula mea trita est, tunica autem comta, elegans, munda, atque ita vestitus incedo, rides. quasi hoc cultus genus ineptum sit, & indecorum propter inæqualitatem, & discrepantiam. pexum opposuit trito. pexæ vestes, lanosæ, villosæq; sint necesse est, nempe tales, vt in eis neque stamen, neque subtemen appareat: & à pectendo, vel a pectine sunt appellatæ: à quibus pexati, qui pexis vestibus amicti sunt. Mart. *Pexatus pulchrè rides mea Zoïle trita.* vnde pexitas, id est, vt ita dicam, villositas. Plin. libr 11. cap. 24. *quàm non ad hoc videtur pertinere cribratæ pexitas telæ, & quadam politura arte ipsa per se tenax ratio tramæ?*

ÆSTVAT] commouetur, & agitatur animi perturbatione, & incōstantia. tralatio ducta est à maris æstibus nunc accedentibus, nunc recedentibus. sic M. Tull. accus. lib. 2. de iuredicundo, *æstuare illi, qui dederant pecuniam.* Ibid. *Itaque æstuabat dubitatione: versabat se in vtramque partem non solùm mente, verùm etiam corpore.*

DISCONVENIT] dissidet, discrepat: vt *disconducit* apud Plaut. in Trinummo.

[MVTAT QVAD. ROT.] respexit fortasse Laconicum illud, quod Agesilao ascribitur. Hic enim cùm in Asia domum trabibus quadratis tectam vidisset, quæsiuit à domino, num ligna quadrata nascerentur in Asia: cùm autem respondisset non, sed rotunda: quid tum postea? inquit, si quadrata nascerentur, rotunda faceretis? sic Plutarch. ἀποφθ. λακων. θεασάμενος δ' ἐπὶ τῆς Ἀσίας, οἰκίαν τετραγώνοις ὀροφουμένην δοκοῖς ἠρώτησε τὸν κεκτημένον ἢ τετράγωνα παρ' αὐτοῖς φύεται ξύλα, φαμένου δὲ, οὐ, ἀλλὰ στρογγύλα: τί οὖν εἶπεν, εἰ τετράγωνα ἦν, στρογγύλα ἐποιεῖτε;]

INSANIRE PVTAS SOLL. ME] id est, putas insaniam mihi esse sollennem, & vsitatam: icircò neque miraris, neque rides. dictum *sollennia* pro sollenniter: vel putas me communi omnium hominum more insanire. alij legendum putant *sollennia mi*, pro *mihi*. hoc sensu, putas mihi rem esse sollennem, & vsitatam mutare in horas sententiam, & insanire. alij post vocem *sollennia* distinctionis notam ponunt, hócque modo hunc locum explicant: insanire, putas esse res omnibus mortalibus sollenneis, & vsitatas: id est, rem omnibus hominibus sollennem: neque me rides. vocabuli autem *sollenne* hæc significatio est, quam ostendimus. sic epist. ad Loll. 2. hoc lib. *Romanis sollenne viris opus, vtile famæ, Vitæq; & membris.* sic Tibull. libr. 2. *Ille leuis stipulæ sollenneis potus aceruos Accendet, flammas transiliétq; sacras.* Cic. ad Att. lib. 7. *tantum illud nostrum sollenne seruemus, vt ne quem istuc euntem sine litteris dimittamus.* Iterum Horatius epist. 1. lib. 2. *Romæ dulce diu fuit, & sollenne, reclusa Manè domo, vigilare.* [Arnobius lib. 2. aduersus genteis, *Nónne vocem si fuerit necessitate aliqua coactus emittere, vt sollenne est mutis, inarticulatum nescio quid ore hiante clamabit?*]

NEC MEDICI] qui me sanet, qui elleboro purget.

A PRAETORE DATI] Prætoris erat furiosis, & mente captis curatores dare, si deessent agnati & gentiles. nam, vt scribit M. Tull. Tuscul 3. *qui ita sit affectus, eum dominum esse rerum suarum vetant xij. tabulæ.* vide Caium iurisconsul. in institution. iuris ciuilis.

TVTELA] tutor, defensor. aliter dixit Od.6. lib.4. *Deliæ tutela deæ, &c.*

ET PRAVÈ SECT. STOM.] ob rem leuem, ob rem nihili irascaris. ordo autem verborum est: cùm ob vnguem amici de te pend. & te respicientis, prauè sectum stomacheris. significat, homines leuia suorum amicorum incommoda, vt quæ ad corpus pertinent, ad eámque corporis particulam, quæ non ita magnam curam desiderat, iniquo animo ferre: maxima autem, & quæ ad animum referuntur, negligere.

TE RESP.] oculos & aspectum ad te referentis, vt patronum & parentem.

AD SVMMAM, SAP. VNO MIN. EST IO.] hac de re diximus sat.3. lib.1. ad illum locum *si diues, qui sapiens est.* Quòd autem ad genus loquendi attinet, *vno minor est Ioue*, id est, vni Ioui cedit: vno Ioue inferior est: vni Ioui secundus est: tale est illud Od.12. lib.1. *Te minor lætum reget æquus orbem.* & Od.6. lib.3. *Diis te minorem quòd geris, imperas.* & sa.10. lib.1. *Inuentore minor.*

minor. non multò aliter epistol.10.lib 1. *donec minor in certamine longo.* aliter Od.5.libr.3. *Paruósque natos, vt capitis minor Asse remouisse.* aliter & sat.3.lib.2 in extr. *O maior tandem parcas insane minori.*

PRAECIPVÈ SANVS] nomen *sanus* ad corpus propriè pertinet: transfertur autem etiam ad animum. ad corpus retulit Horatius epist. ad Mæcen. 1. huius lib. *Si me viuere vis sanum, rectéque valentem.* Et certè mihi videtur hoc loco ita posuisse, vt vtroq; modo intelligi vellet, & pro eo, qui corpore valet, & pro eo, qui sanæ mentis est. nam nomen pituita, quod statim sequitur, quamuis morbum corporis propriè significet, per tralationem tamẽ etiam ad animi morbum pertinet, inanémque quandam laudis, & glorię cupiditatem significat, vt κόρυζα apud Græcos. Lucianus in dialogo Μενίππῳ. ἢ Δίαλογῳ. ἀλλὰ κενοδοξία, καὶ τῦφος, καὶ πολλὴ κόρυζα. fortasse autem Stoicos irridet, qui affirmẽt, sapientem non solùm diuitem, sed etiam sanum semper futurum: cùm id neque in sapientis, neque in cuiusquam sit potestate positum. in nomine *pituita* autem cùm prima syllaba longa sit, dubium non est, quin duæ vocales sequentes, u, & i, contrahantur, & coëant in vnam syllabam κατὰ συναίρεσιν. qua de re alibi diximus. 221

EPIST. II. AD LOLIVM I.

ARGVMENTVM.

Homerum in suis poëmatis pleniùs ac meliùs quàm quosdam philosophos, quid honestum sit, docere dicit. Amborum afferens argumẽta, Iliade quidem, quales sint in stultis regibus & populis animi motus, describi: in Odyssea autem, Vlyssis exemplo, quid virtus & sapientia possint, ostendi. Deinde ad studium sapientiæ hortatur, vtpote quos recenset animi morbos sanaturæ. Sed à teneris assuescendum huiusmodi præceptis esse docet.

TRoiani belli scriptorem, maxime Lolli,
Dum tu declamas Romæ, Præneste relegi:
Qui, quid sit pulchrum, quid turpe: quid vtile, quid non:
Plenius, ac melius Chrysippo, & Crantore dicit.
Cur ita crediderim, nisi quid te detinet, audi.
**Fabula, quâ Paridis propter narratur amorem,*
Græcia barbariæ lento collisa duello,
Stultorum regum, & populorum continet æstus.
Antenor censet belli præcidere causam.
Quid Paris? vt saluus regnet, viuátque beatus,
Cogi posse negat. Nestor componere liteis
Inter Peleidem festinat, & inter Atreiden.
Hunc amor, ira quidem communiter vrit vtrumque.
Quicquid delirant reges, plectuntur Achiui.
Seditione, dolis, scelere, atque libidine, & ira
Iliacos intra muros peccatur, & extra.
Rursus quid virtus, & quid sapientia possit,
Vtile proposuit nobis exemplar Vlyssem:*
Qui domitor Troiæ, multorum prouidus vrbeis,
Et mores hominum inspexit: latúmque per æquor,
Dum sibi, dum sociis reditum parat, aspera multa
Pertulit, aduersis rerum immersabilis vndis.
Sirenum voces, & Circæ pocula nosti:
Quæ si cum sociis stultus, cupidúsque bibisset:*
Sub domina meretrice fuisset turpis, & excors:

II

Vixisset canis immundus, vel amica luto sus.
Nos numerus sumus, & fruges consumere nati,
**Sponsi Penelopæ, nebulones, Alcinoique.*
In cute curanda plus æquo operata iuuentus:
Cui pulchrum fuit in medios dormire dies, &
Ad strepitum citharæ cessatum ducere curam.
Vt iugulent homines, surgunt de nocte latrones:
Vt teipsum serues, non expergisceris? atqui
Si noles sanus, curres hydropicus: & ni
Posces ante diem librum cum lumine: si non
Intendes animum studiis, & rebus honestis:
Inuidia, vel amore vigil torquebere. nam cur,
Quæ lædunt oculos festinas demere: si quid
**Est animum, differs curandi tempus in annum?*
Dimidium facti, qui cœpit habet. sapere aude:
Incipe. viuendi rectè qui prorogat horam,
Rusticus exspectat dum defluat amnis: at ille
222 *Labitur, & labetur in omne volubilis æuum.*
Quæritur argentum, puerisque beata creandis
Vxor, & inculta pacantur vomere silua.
Quod satis est, cui contigit, hic nihil amplius optet.
Non domus, & fundus, non æris aceruus, & auri
**Ægroto domini deduxit corpore febreis,*
Non animo curas. valeat possessor oportet,
Si comportatis rebus bene cogitat vti.
Qui cupit, aut metuit, iuuat illum sic domus, aut res,
Vt lippum pictæ tabulæ, fomenta podagram,
Auriculas citharæ collecta sorde dolenteis.
Sincerum est nisi vas, quodcumque infundis, acescit.
Sperne voluptates. nocet emta dolore voluptas.
Semper auarus eget. certum voto pete finem.
Inuidus alterius macrescit rebus opimis.
Inuidia Siculi non inuenere tyranni
Maius tormentum. qui non moderabitur iræ,
**Infectum volet esse, dolor quod suaserit, & mens,*
Dum pœnas odio per vim festinat inulto.
Ira furor breuis est. animum rege: qui, nisi paret,
Imperat: hunc frenis, hunc tu compesce catena.
Fingit equum tenera docilem ceruice magister,
Ire viam, quam monstrat eques. venaticus, ex quo
Tempore ceruinam pellem latrauit in aula,
Militat in siluis catulus. nunc adhibe puro
Pectore verba puer, nunc te melioribus offer.
Quo semel est imbuta recens seruabit odorem
Testa diu, quòd si cessas, aut strenuus anteis:
Nec tardum opperior, nec præcedentibus insto.

TROIANI BELLI SCRIPTOREM, &c.] Iliadem Homeri relegi.

PRAENESTE] quod frigidum appellat Od.4.lib.3. *seu mihi frigidum Praeneste, seu Tibur supinum, &c.*

PVLCHRVM] honestum, καλὸν. sic apud M.Tull. *pulchritudo factorum.*

PLENIVS] vberius, copiosius. lib.1. Vatican. habet *Planius.* cum quo & quidam alij congruunt.

CHRYSIPPO] qui fulcire putatur porticum Stoicorum, vt scribit M.Tull. libr.2. Academ. hic septingentos libros, & plureis edidit. Ita autem claruit in dialecticis, vt plerique existimarint, si apud Deos locus esset dialecticę, non aliam dialecticam futuram, quàm Chrysippeam. exstat & de eo hic senarius apud Laërtium, Εἰ μὴ γὰρ ἦν Χρύσιππος, οὐκ ἂν ἦν στοά, id est, nisi enim esset Chrysippus, non esset porticus.

CRANTORE] Academico, de quo M.Tull. Tuscul.3. his verbis, *Nec absurdè Crantor ille, qui in nostra Academia vel in primis fuit nobilis. Minimè* (inquit) *assentior iis, qui istã nescio quam indolentiam magnopere laudant: quæ non potest vlla esse, nec debet. Ne ægrotus sim* (inquit) *sed si fuerim, sensus adsit, siue secetur quid, siue auellatur à corpore. nam istuc nihil dolere, non sine magna mercede contingit immanitatis in animo, stuporis in corpore.* verba Crantoris Græca reperiuntur apud Plutarch. ἐν τῷ παραμυθ. πρὸς Ἀπολλών. μὴ γὰρ νοσοίημεν (φησὶν) ὁ Ἀκαδημαϊκὸς Κράντωρ. νοσήσασι δὲ παρείη τις αἴσθησις, εἴτ' οὖν τέμνοιτό τι τῶν ἡμετέρων, εἴτ' ἀποσπῷτο. τὸ γὰρ ἀνώδυνον τοῦτο οὐκ ἄνευ μεγάλων ἐγγίνεται μισθῶν τῷ ἀνθρώπῳ. τεθηριῶσθαι γὰρ εἰκὸς ἐκεῖ μὲν σῶμα τοιοῦτον, ἐνταῦθα δὲ ψυχήν. Idem Tullius lib.5. de Finibus, *tamen audebo te ab hac Academia noua ad veterem illam vocare: in qua, vt dicere Antiochum audiebas, non ij soli numerantur, qui Academici vocantur, Speusippus, Xenocrates, Polemo, Crantor, &c.*

DETINET] Vatic. vnus habet *destinet*, vt fortasse legendum sit *distinet.*

BARBARIAE] Phrygiæ. aliàs per barbaros Persæ & Medi significantur: vt Od.29. lib.1. *quæ tibi virginum Sponso necato barbara seruiet?* Ex quo loco intelligere licet, falli eos, qui per barbariam semper Phrygiam significari putant.

COLLISA] conflictata, contrita, seu commissa. vt Homer. ἰλ. α. Ὥς τ' ἄρ σφωε θεῶν ἔριδι ξυνέηκε μάχεσθαι, id est, quis vos Deus commisit vt inter vos contenderetis ac decertaretis?

DVELLO] bello. *Duellum* (inquit Festus) *bellum: videlicet, quòd duabus partibus de victoria contendentibus dimicatur.* M.Tullius orat. perf. *Nam vt duellum bellum, & duis bis, sic Duellium eum, qui classe Pœnos deuicit, Bellium nominauerunt.* Sic iterum Festus testatur *duonum* dictum esse à veteribus pro *bonum.*

AESTVS] animorum motus, perturbationes. in quibusdam lib. scriptis legitur *astum.* sed parum refert.

ANTENOR CENSET] sic Antenor ἰλ. η. Κέκλυτέ μευ Τρῶες, καὶ Δάρδανοι, ἠδ' ἐπίκουροι, Ὄφρ' εἴπω, τά με θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι κελεύει. Δεῦτ', ἄγετ', Ἀργείην Ἑλένην, καὶ κτήμαθ' ἅμ' αὐτῇ Δώομεν Ἀτρείδῃσιν ἄγειν, &c. id est, Audite me Troiani, & Dardani, & socij, vt ego vobis exponam quod sentio. Eia, agite: Arginam Helenam, & cum ea, bona, quæ huc secum aduexit, Atridis reddamus, & cet.

BELLI PRAECID. CAVS.] reddere Helenam Græcis cum iis rebus, quas secum Troiam aduexerat, vt declarant superiores Homeri versus.

QVID PARIS?] apud eundem sic respondet Antenori Paris, Ἀντῆνορ, σὺ μὲν οὐκέτ' ἐμοὶ φίλα ταῦτ' ἀγορεύεις, &c. id est, Antenor tu quidem mihi grata ista non loqueris.

VT SALV. REGN. VIVATQVE BEATVS, COGI P. N.] id est, negat se posse cogi, vt reddat Helenam Menelao, quod si fecisset, saluus regnasset, beatúsque vixisset, vel sic: Quid Paris? cogi se posse negat, vt saluus regnet, & viuat beatus, Helenam reddẽdo scilicet. vulgò, sic. Quid Paris? negat sibi hanc vim posse inferri, & necessitatem imponi, si futurum est, vt viuat beatus, & saluus regnet.

NESTOR COMPONERE LITES] ἰλιάδ. α. Ἦ κεν γηθήσαι Πρίαμος, Πριάμοιό τε παῖδες, Ἄλλοι τε Τρῶες μέγα κεν κεχαροίατο θυμῷ, Εἰ σφῶϊν τάδε πάντα πυθοίατο μαρναμένοιιν, &c. id est, Profectò gaudeat Priamus, & Priami filij, si intelligant, vos hoc modo inter vos contendere.

HVNC AMOR.] Agamemnonem vrit amor: ira communiter vtrumque incendit, Agamemnonem & Achillem.

PLECTVNTVR] eius luunt pœnas. suprà Od.28. lib.1. *Venusinæ Plectantur siluæ.*

VTILE PROPOSVIT N. EXEMPL.] in Odyssea *Exemplar Vlyss.* id est, Vlyssem, quem sibi quisque proponere debeat ad imitandum. & attende eum non dicere *exemplum.* Sic Alcidamas Odysseam καλὸν ἀνθρωπίνου βίου κάτοπτρον appellabat, nomine translato, sed longiùs petito, vt notat Aristot. lib.3. Rhetor. id est, pulchrum humanæ vitæ speculum.

DOMITOR TROIAE] id est, postea quàm Troiam domuit, ac subegit. Hom. ὀδ. α. ἐπεὶ Τροίης

ἱερὸν πτολίεθρον ἔπερσε. id est, posteaquàm Troiam expugnauit.

DVM SIBI, DVM SOC. RED. PARAT] Hom. ibid. Ἀρνύμενος ἥν τε ψυχὴν, καὶ νόστον ἑταίρων. id est, eripere cupiens vitam suam, & reditum sociorum suorum.

ADVERS. RER. IMMERSAB.] qui numquam succubuit rebus aduersis immersabilis, ἀβάπτιστος. Pindarus εἰδ. β πυθ. Horat. epist. superiore, *mersor ciuilibus vndis.* aliter satyr. 4. lib. 2. *Doctus eris vivam misto mersare Falerno*

SIRENVM VOCES, &c.] Sirenas alij Acheloi, & Steropæ, alij eiusdem Acheloi & Terpsichoræ vnius nouem Musarum, filias esse tradiderunt. quam opinionem sequitur Apollon. libr. 4. Argon. Euripides autem in Helena, Terræ filias facit, ἰὼ πτεροφόροι νεάνιδες, Παρθένοι χθονὸς κόραι Σειρῆνες, id est, e, penonigere puellæ, virgines terræ filiæ, Sirenes. Illæ, cùm integram, & inuiolatam virginitatem seruare constituissent, in odium Veneris acerbissimum venerunt. Itaque alas nactæ, in oram littoris Etrusci euolarunt, insulámque Anthemusam incoluerunt. earum nomina sunt Aglaophonia, Thelxiepea, Pisinoa, Ligea. Hæ (vt ait Homerus ὀδυσ. μ.) eos qui ad illa loca nauigarent, aureísque facileis, & vacuas eis præberent, ita suo cantu demulcebant, ac retinebant, vt numquam posteà de reditu in patriam cogitarent, ibíque consenescerent, & mortem obirent. Vlysses autem ne quid sibi tale accideret, cùm à Circe præmonitus esset, sociis aureis cera obturauit, sibi pedes, & manus vinciendos curauit, vetuítq; se solui, si fortè earum cantu delectatus, ad eas nauigare vellet. sic Homer. Σειρῆνας μὲν πρῶτον ἀφίξεαι, αἵ ῥά τε πάντας Ἀνθρώπους θέλγουσιν, ὅ, τις σφέας εἰσαφίκηται, Ὅς τις ἀϊδρείῃ πελάσῃ, καὶ φθόγγον ἀκούσῃ Σειρήνων τῷ δ' οὔ τι γυνὴ καὶ νήπια τέκνα Οἴκαδε νοστήσαντι παρίσταται, οὐδὲ γάνυνται: Ἀλλά τε Σειρῆνες λιγυρῇ θέλγουσιν ἀοιδῇ Ἥμεναι ἐν λειμῶνι. id est, Ad Sirenas primùm peruenies, quæ omneis homines mulcent, quisquis ad eas aduenerit, qui per imprudentiam & ignorantiam ad eas accesserit, & vocem Sirenum audierit. Ei autem nequaquam vxor & paruuli pueri domum reuerso obuiam procedunt, neque reditum gratulantur: Sed eum perpetuò Sirenes suaui, & liquido cantu mulcent, in prato sedentes. fuit autem talis (vt scribit Homer eodem libro) Sirenum cantus, quo Vlyssem allicere conatæ sunt. Δεῦρ' ἄγ' ἰὼν πολύαιν' Ὀδυσεῦ, μέγα κῦδος Ἀχαιῶν, Νῆα κατάστησον, ἵνα νωϊτέρην ὄπ' ἀκούσῃς. Οὐ γάρ πω τις τῇδε παρήλασε νηῒ μελαίνῃ, Πρίν γ' ἡμέων μελίγηρυν ἀπὸ στομάτων ὄπ' ἀκοῦσαι, Ἀλλ' ὅ γε τερψάμενος νεῖται, καὶ πλείονα εἰδώς. Ἴδμεν γάρ τοι πάνθ', ὅσ' ἐνὶ Τροίῃ εὐρείῃ Ἀργεῖοι Τρῶές τε θεῶν ἰότητι μόγησαν. Ἴδμεν δ' ὅσσα γένηται ἐπὶ χθονὶ πουλυβοτείρῃ. Quos versus vertit M. Tull. lib. 5. de Finibus, vbi docet, nihil aliud à Sirenibus hoc cantu promitti, quàm cognitionem rerum, ac scientiam. vide quæ scripsimus ad illum locum, *vitanda est improba Siren Desidia*: sat. 3. lib. 2. Pausanias Atticis poëmatum, & orationum illecebram, Sirenem appellari solere scribit his verbis, εἰώθασι δὲ καὶ νῦν ἐπὶ ποιημάτων καὶ λόγων τὸ ἐπαγωγὸν Σειρῆνι εἰκάζειν. Apud Apollon. libr. 4. Argon. Orpheus citharæ cantu Sirenum vocem auertit, ne ab Argonautis audiatur.

CIRCAE POCVLA] Circe solis, & Persæ filia, Æetæ Colchorum regis, Medeæ patris, soror. alij Æetæ & Hecatæ filiam; Medeæ sororem esse volunt, vt refert interpr. Apollonij in Argon. M. Tull. lib. 3. de natura deorum, scribit Circen, & Pasiphaën è Perseide Oceani filia natas esse, patre Sole. de ea sic Homer. ὀδ. κ. Κίρκη ἐϋπλόκαμος δεινὴ θεὸς, αὐδήεσσα. Αὐτοκασιγνήτη ὀλοόφρονος Αἰήταο· Ἄμφω δ' ἐκγεγάτην φαεσιμβρότου Ἠελίοιο, id est, Circe comta coma, horribilis dea, diserta, soror germana Æetæ perdita cogitantis. Ambo autem à sole hominibus lucem suppeditante nati sunt. Hæc socios aliquot Vlyssis, qui ea loca, in quibus commorabatur, exploratum missi fuerant, virga illa sua percussos, e potóq; pharmaco, statim in sues vertit. præter Eurylochum, qui, ceteris eius domum ingressis, suspicatus dolum subesse, extra foreis remanserat. auctor Hom. lib. quem suprà commemoraui, his verbis, Αὐτὰρ ἐπεὶ δῶκέν τε καὶ ἔκπιον, αὐτίκ' ἔπειτα Ῥάβδῳ πεπληγυῖα κατὰ συφεοῖσιν ἐέργνυ. Οἱ δὲ συῶν μὲν ἔχον κεφαλὰς, φωνήν τε, δέμας τε, Καὶ τρίχας. αὐτὰρ νοῦς ἦν ἔμπεδος, ὡς τὸ πάρος περ. id est, Porrò autem posteaquàm Circe pharmacum dedit, & illi ebiberunt, tum illa eos virga percussos in haris conclusit. Illi autem suum quidem habebant capita: sed mens eis erat stabilis, vt antea. sic Virg. lib. 8. Æn. *Hinc exaudiri gemitus, iraq; leonum, Vincla recusantum, & sera sub nocte rudentum, Setigeríque sues, atque in præsepibus vrsi Sæuire, ac forma magnorum vlulare luporum: Quos hominũ ex facie dea sæua potentibus herbis Induerat Circe in vultus, ac terga ferarum.* Dion Chrysostomus oratione, quæ inscribitur ὀδυσσεὺς, ἢ περὶ ἀρετῆς, id est, de virtute, per Circen vult significari voluptatem, quæ non gladiis, neque hastis, neque bipennibus, neque sagittis homines oppugnat, sed luxu, deliciis, epulis, illecebris, mollitie, rebus venereis, & similibus illicit in fraudem, inescat, decipit, effœminat, liquefacit, & eneruat. Multa alia præclara de Circe & voluptate dici licet ab illo politissimo & dulcissimo scriptore. M. Tull. in Diuinatione contra Cæcilium, alludens ad hanc de Circe fabulam, ita loquitur. *Est adhuc, id, quod vos omnes admirari video, non Verres, sed Q. Mucius. quid enim facere potuit elegantius ad hominum existimationem? æquius ad leuandam mulieris calamitatem?*

vehe-

Vehementius ad quaestoris libidinem coërcendam? summè hac omnia mihi videntur laudanda: sed repentè è vestigio ex homine tanquam aliquo Circaeo poculo factus est Verres: redit ad se, atque ad mores suos. Xenophon ἀπομνημ. α. hanc de Circe fabulam iocans transfert ad edacitatem, & cibi, potúsque immoderationem. eos enim, qui intemperantiùs edant, & bibant, sues ab illecebris epularum fieri: Vlyssem autem tùm sua sponte, tum Mercurij praeceptis ac monitis temperantem effectum caussé, ne se supra modum cibo expleret. Omnino credibile est, Circen illam, si vmquam fuit, mulierem fuisse impudicam, & libidinosam, quae arte meretricia, blanditiis & illecebris homines à se illectos & irretitos, à rebus agendis, & ab officio abduceret, atque ad vitam voluptariam traduceret. quod & Seruius existimat commentar. ad libr. 7. Æneid. non longè à princip. *Circa* autem excudendum curaui, secutus treis cod. Vatic. & Iann. Faër. Torn. & alios, quibus hîc in Gallia vsus sum.

QVAE SI CVM SOCIIS STVLT. &c.] Hom. ὀδ. κ. Mercurium inducit iuuenis ornatu, & specie, Vlyssi ad Circen eunti, sociósque suos in sues versos repetituro ea praecipientem, quibus eos restitutos in pristinam formam, recuperare posset: simúlque remedium praebentem aduersus Circae veneficia.

STVLTVS, CVPIDÚSQVE BIBISSET] si in eo se stultum, cupidúmq; praebuisset, vt pharmaca Circae biberet, &c. Atqui bibit Vlysses, vt est apud Hom. sed ea in eum nihil valuerunt, vtpote salutari illo Mercurij pharmaco praemunitum.

SVB DOMINA MERETR.] rectè addidit *domina*. nam quisquis meretricio amore deuinctus est, seruitutem seruit, eámque turpissimam. profert hunc versum Seruius ad illum Virgil. Æn. 7. locum, quem paullo antè commemorauimus.

TVRPIS, ET EXCORS.] amens Hom. ibid. κακὸν, καὶ ἀνήνορα θείη, id est, malum, & nihil viri habentem. cor enim pro mente saepe vsurpatur, vt cùm dicimus quempiam cor non habere. Lucr. lib. 5. *Ingenio qui praestabant, & corde vigebant.* vsus est hoc nomine etiam sat. 3. li. 2. *Tune insanus eris si acceperis, an magis excors, &c.*

AMICA LVTO SVS] Hom. ibid. σύας appellet χαμαιευνάδας, id est, humi cubanteis. sic immundos sues appellat Virg. Georg. 1. id est, vt interpretatur Seruius, luto gaudenteis. & profert hunc locum Horatij. [vide Brodaeum lib. 3. cap. 15. de versibus in monosyllaba nomina desinentibus in χυμόρροιαν ὗς ἀλλότριος φῶς.]

NOS NVMERVS SVMVS] sumus turba sine nomine, sine virtute, ac dignitate. nam apud scriptores multitudo, numero, non pondere, aut dignitate aestimatur, vt infr. epist. de arte Poët. *numero plures, virtute, & honore minores.* Homerus vocat πληθὺν, vt ἰλ. α. ὡς φάτο ἣ πληθύς. Carent igitur illi quidem omni dignitate: atque auctoritate, qui numerum explent dumtaxat: sed longè lunrij deterrimi, ac postremi homines, qui nullo numero sunt, seu qui ne numeri quidem locum obtinent, quod de Megatensibus olim ab Apolline responsum est, Ὑμεῖς δ' ὦ Μεγαρεῖς, οὔτε τρίτοι, οὔτε τέταρτοι, οὔτε δυωδέκατοι, οὔτ' ἐν λόγῳ, οὔτ' ἐν ἀριθμῷ. id est, vos autem Megarenses, neque tertij, neque quarti, neque duodecimi estis, neque vlla in ratione, neque in numero. sic Æschines ille apud Theocrit. εἰδ. ιδ. queritur se apud Cyniscam puellam nullo numero esse, his verbis, Ἄμμες δ' οὔτε λόγω τινὸς ἄξιοι οὔτ' ἀριθμητοί Δύστανοι Μεγαρῆες ἀτιμοτάτῃ ἐνὶ μοίρῃ: id est, nos autem neq; vlla ratione digni, neque vllo in numero habiti sumus, tanquam infelices Megarenses, in loco infimo, seu in condicione deterrima. & contemtissima. Eurip. in quadam tragoedia, quae non exstat, Δειλοὶ γὰρ ἄνδρες, οὐκ ἔχουσιν ἐν μάχῃ Ἀριθμὸν, ἀλλ' ἄπεισι, κἂν παρῶσ' ὅμως. id est, ignaui enim homines non habent in proelio numerum: sed absunt etiam si adsint. Idem Eurip. Heracl. ἀριθμὸν posuit, pro homine nihili, cùm de vno loqueretur. Εἰδώς μ' οὐκ ἀριθμὸν, ἀλλ' ἐτητύμως Ἄνδρ' ὄντα τὸν σὸν παῖδα. id est, cùm scirem filium tuum non esse numerum, sed verè virum esse. Non admodum autem dissimile est illud Homeri ἰλιάδ. ἐτώσιον ἄχθος ἀρούρης, id est, inutile onus terrae. quod vsurpauit Plato in Theaeteto: καὶ οἴονται ὅτι οὐ λῆροί εἰσι, γῆς ἄλλως ἄχθη, ἀλλ' ἄνδρες, οἵους δεῖ εἶναι ἐν πόλει τοὺς σωθησομένους, id est, putant se audire, seu sibi dici; se non esse nebulones, aut nugatores. cùm alioqui sint onera terrae: sed taleis viros qualeis eos esse oportet in ciuitate, qui salui sint futuri.

SPONSI PENELOPAE] Penelopae reperi scriptum in quinque codicibus manuscr. 3. Vatic. Iann. Tor. non Penelopes. Iam verò sponsorum appellatione procos significat, quos Homerus μνηστῆρας nominat. Procorum autem Penelopes viuendi genus fuisse inertissimum, desidiosissimum, mollissimum, dissolutissimum declarat Homerus multis ὀδυσσ. libris. exempli causa, lib 1. Αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος, καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἕντο Μνηστῆρες, τοῖσιν μὲν ἐνὶ φρεσὶν ἄλλα μεμήλει, Μολπή τ' ὀρχηστύς τε· τὰ γάρ τ' ἀναθήματα δαιτός. Κῆρυξ δ' ἐν χερσὶν κίθαριν περικαλλέα θῆκε Φημίῳ, ὅς ῥ' ἤειδε παρὰ μνηστῆρσιν ἀνάγκῃ. id est, Porrò autem postea quàm potionis & cibi desiderium depulerunt proci: eis quidem aliae curae fuerunt, cantus, & saltatio: haec enim sunt epularum additamenta. Praeco

autem citharam Phemio in manus tradidit: Qui apud procos canebat necessitate coactus. ibidem. Οἱ δ' εἰς ὀρχηστύν τε, καὶ ἱμερόεσσαν ἀοιδὴν Τρεψάμενοι τέρποντο, μένον δ' ἐπὶ ἕσπερον ἐλθεῖν. id est, illi autem ad saltationem, & amabilem cantum conuersi oblectabantur, & ita tempus vespertinum exspectabant. & lib. β senibus illis Ithacensibus conuocatis, Οἱ δ' εἰς ἡμέτερον πωλεύμενοι ἤματα πάντα Βοῦς ἱερεύοντες. καὶ ὄϊς καὶ πίονας αἶγας Εἰλαπινάζουσι, πίνουσί τε αἴθοπα οἶνον. id est, hi autem in domo nostra dies omneis commorantes & versantes, boues mactantes, & oueis, & pingueis capras epulātur, & vinum rubrum, seu calidum bibunt. Athen. lib. 4. procorum cenas, & prandia cum Phæacum conuiuiis comparans, taleis illorum esse compotationes ait, qualeis probabile est esse luxuriosorum, vinolentorum, amatorum. Phæacum autem conuiuia esse illa quidem delicata, & voluptaria, verumtamen grauiora, & temperantiora.

ALCINOÏQVE, &c.] Alcinous rex Phæacum apud Hom. ὀδ. θ. dicit, sibi, ac populo suo conuiuia, citharam, choréas, cultum corporis varium, ac sæpe mutatum, calida balnea, Venerem placere, his verbis, Αἰεὶ δ' ἡμῖν δαίς τε φίλη, κίθαρίς τε, χοροί τε, Εἵματά τ' ἐξημοιβὰ, λοετρά τε θερμὰ, καὶ εὐναί. id est, Semper autem nobis & conuiuium placet, & cithara, & chori, & vestes subinde mutatæ, & lauacra calida, & lecti. *Alcinos* autem patrij casus est, numeri singularis, cohærétq; cum nomine *iuuentus*. quod proximo versu sequitur. quædam exemplaria habent *Antinoique*: quę lectio si placebit, erit numeri multitudinis, recti casus, id est, Antinoi similes. fuit autem Antinous vnus è procis Penelopæ, ferox, & arrogans, & contumeliosus.

PLVS AEQ. OPER.] id est, plus æquo occupata: quæ plus æquo laboris sumsit. operari, est opus facere, operam in re aliqua ponere. sic Lucr. libr. 4. *Et quibus in rebus consuerunt esse operati*. interdum & pro sacrificandi verbo vsurpatur, quemadmodum & facere, & ῥέζειν apud Græcos. Virgil. Georg. 1. *latis operatus in herbis*. Tibull. lib. 2. *Tunc operata deo pubes discumbet in herba*.

ET AD STREP. CITHARAE CESSATVM] quidam *cessantum*, legendum putant, non *cessatum*, vt habent vulgati, & manuscripti codices: & interpretantur otiosorum, & feriatorum hominum curas traducere: quod est, nihil agere, nihil curare: rebus ludicris, ac voluptariis operam dare, saltare, cantare, &c. quam scripturam nullo in codice vetere reperi. Ego alteram, & receptam, veram esse puto. Porrò autem *cessatum ducere*, valet κοιμίζειν, sopire. sic enim loquuntur Græci, κοιμίζειν τὰς λύπας, ἢ τὰς φροντίδας. id est, sopire dolores, aut curas.

DE NOCTE] id est, statim post noctem. sic lib. 2. sat. vlt. *De medio potare die*.

SI NOLES SAN. CVRR. HYDROP.] *noles* scriptum reperi in tribus codicibus manuscriptis. I. Vatic. & Iann. Torn. eámque putaui rectam, & germanam scripturam. sententia autem huius loci hæc est: si te non seruabis intereà dum sanus es (inquit) cogēris te seruare, & ad medicum currere, tibíque consulere, cùm factus eris hydropicus. Allegoria est, per quam hoc significat, si operam studio sapiētiæ dare noles interea dum animum à vitiis purum habes: si librum cum lumine ante diem non posces: vitia contrahes, quæ non facilè postea abstergebis, & quæ te vigilem assiduè torquebunt. mendosè (opinor) habent quidam libri *cures*, nisi addas *te*, & legas *nolis*. alioqui legendum *curres*, nempe ad medicum, id est, ad philosophum, verumtamen
226 iudicet lector.

ET NI POSCES ANTE DIEM] ἑρμηνεία, seu interpretatio est superiorum. inuidia & amor sunt animorum morbi, & quasi hydrôpes: poscere librum, & ire ad philosophum, sunt remedia expetere, & medicum consulere. Sic Dion Chrysost. in orat. quæ inscribitur, Διατριβὴ τῶν ἐν συμποσίῳ, ostendit, quemadmodum nemo pharmaca medicorum sibi comparat, aut mercatur, nisi ægrotet: ita neminem ad philosophum audiendum accedere, nisi ægritudine aliqua oborta, & in rebus aduersis.

NAM CVR, QVAE LAEDVNT OCVLOS, &c.] cur leuia mala, leuésque morbos depellere properas: morborum autem animi, qui sunt longè grauissimi, curationem in annum differs? Huc pertinent illa ex oratione Dionis Chrysost. Διογένη. ἢ περὶ ἀρετῆς, non longè à principio, Καὶ ἔλεγε θαυμάζειν [Διογένης] ὅτι εἰ μὲν ἔφη ὀδόντας ἰᾶσθαι, πάντες ἂν αὐτῷ προσῄεσαν οἱ δεόμενοι ὀδόντα ἐξελέσθαι· καὶ νὴ Δία εἰ ὑπέσχετο ὀφθαλμοὺς θεραπεύειν, πάντες ἄνθρωποι ὀφθαλμοὺς αὐτῷ ἐπεδείκνυον. ὁμοίως δὲ εἰ σπληνὸς, ἢ ποδάγρας, ἢ κορύζης ἔλεγεν εἰδέναι φάρμακον: ἐπεὶ δὲ ἔφη παύσειν τοὺς πεισομένους αὐτῷ ἀγνοίας καὶ πονηρίας, καὶ ἀκολασίας, οὐδεὶς αὐτῷ προσεῖχεν, οὐδὲ ἐκέλευσεν ἰᾶσθαι αὐτὸν, οὐδ' εἰ πολὺ προσλήψεσθαι ἀργύριον ἤμελλεν, ὡς ἧττον ὑπὸ τούτων. ὑπὸ ἐκείνων ἐνοχλούμενος, ἢ χαλεπώτερον ὂν ἀνθρώπῳ σπληνὸς ἀνέχεσθαι οἰδοῦντος ἢ διεφθαρμένου ὀδόντος, ἢ ψυχῆς ἄφρονος, καὶ ἀμαθοῦς, καὶ δειλῆς, καὶ θρασείας, καὶ φιληδόνου, καὶ ἀνελευθέρου, καὶ ὀργίλης, καὶ λυπηρᾶς, καὶ πανούργου, καὶ πάντα τρόπον διεφθαρμένης. id est, & dicebat se mirari Diogenes, siquidem profiteretur dentium sanandorum scientiam, omneis dolore affectos ad se accessuros, roganteis vt dentem corruptum sibi eximeret, atque euelleret: & si polliceretur se oculis medicinam facturum, omneis homines sibi ocu-

oculum curandum commissuros: similiter si splenis, aut podagræ, aut pituitæ, seu grauedinis medicamentum, remediúmque se nouisse diceret, omneis morbis illis implicitos ad se concursuros: posteaquàm autem dixit se eos, qui sibi fidem haberent, ignorantia, & nequitia, & intemperantia liberaturum, nemo sibi aureis admouit, animúmue attendit, neque sese sanādum tradidit, ne si pecuniam quidem vnà cum valetudine aut sanitate accepturus esset, quasi ab his malis minus conflictetur, quàm ab illis, aut quasi grauius ac difficilius sit homini lienem tumentem, vel dentem putridum, seu corruptum patienter ferre, quàm animum insipientem. & indoctum, & timidum, & audacem, & voluptatum ardore flagrantem, & illiberalem, & iracundum, & anxium, & vafrum ac subdolum.

SI QVID EST ANIMVM] si quid animum exest, absumit, tabefacit, &c. sic & verbo ἔδω, seu ἔδομαι vtuntur Græci. Homer. *ἰλιά. ω. τέκνον ἐμὸν, τέο μέχρις ὀδυρόμενος, καὶ ἀχεύων Σὴν ἔδεαι κραδίην*; id est, ô fili mi, quousque lamentans & mærens cor tuum edes? M. Tullius libro tertio Tuscul. quæstion. *Ipse suum cor edens, hominum vestigia vitans:* quem versum cum illo superiore, *Qui miser in campis marens errabat Aléis*, vertit ex Homeri *ἰλιάδ. ζ. Ἤτοι ὁ καππεδίον τὸ ἀλήϊον οἶος ἀλᾶτο Ὃν θυμὸν κατέδων, πάτον ἀνθρώπων ἀλεείνων.* Aliquot libri veteres habent *si quod:* quæ scriptura non est reiicienda. nam & probabilem sententiam continet, neque tamen multum ab altera differentem. hoc enim ea significatur, cur quæ lædunt oculos studes & properas detrahere, si id, quod consumit & corrumpit animum, curare cessas & cunctaris?

DIMID. FACTI, QVI CŒPIT, &c.] Hesiod. *Ἀρχὴ δέ τοι ἥμισυ παντός.* id est, principium autem dimidium totius. Plato lib. de Repub. secundo. *οὐκοῦν οἶσθα ὅτι ἀρχὴ παντὸς ἔργου μέγιστον, ἄλλως τε καὶ νέῳ, καὶ ἁπαλῷ ὁτῳοῦν*; id est, scisne igitur principium cuiusque operis maximum quiddam esse, præsertim & iuueni, & cuiuis, qui tener sit, & flexibilis? & Aristot. lib. 1. de moribus ad Nicomach. *δοκεῖ οὖν πλεῖον, ἢ τὸ ἥμισυ τοῦ παντὸς εἶναι ἡ ἀρχή*: id est, videtur igitur principium plus esse, quàm dimidium totius.

SAPERE AVDE] quasi ad rem magnam & arduam excitans, dixit *aude*. Virgilius Æneid. nono. *Euryale audendum dextra.* epistola tertia infrà. *ipse quid audes?* [*Aude hospes contemnere opes.*]

RVSTICVS EXSPECT. DVM DEF.] nomen *rusticus* cum verbo *exspectat* coniungendum mihi esse videtur, hoc sensu, *Rusticus exspectat*, id est, rustico similis est, qui exspectet: vel eò rusticus est, quòd exspectet: rusticè exspectat: rusticum se in eo esse ostendit, qui exspectet, dum defluat amnis &c. quod genus annotauimus sup. ad Od. 8. lib. 3.

VOLVBILIS] sic suprà Od. 1. lib. 4. *te per aquas, dure, volubileis:* repete verbum *sequor*, ἀπὸ κοινοῦ.

BEATA] benè dotata, diues, & pecuniosa: sic sæpè Horat. sat. vlt. lib. 2. *Vt Nasidieni iuuit te cena beati?*

ET INCVLTAE PAC. VOM. SILVAE] sic Virgil. Georg. 2. *Aut vnde iratus siluam deuexit arator, Et nemora euertit multos ignaua per annos, Antiquasque domos auium cum stirpibus imis Eruit: illæ altum nidis petiere relictis. At rudis enituit impulso vomere campus.*

QVOD SATIS EST CVI CONTINGIT, HIC NIHIL] sic legendum est, & ita scriptum reperi in tribus libris antiquiss. omnes quidem habent *contigit*, non vt vulg. *contingit*.

NON DOM. AVT FVND. &c.] eandem sententiam propemodum expressit suprà Od. 1. lib. 3. *Quòd si dolentem nec Phrygius lapis, Nec purpurarum sidere clarior Delenit vsus. &c.* & Lucr. libr. 1. *Nec calida citius decedunt corpore febres, Textilibus si in picturis, ostróque rubenti Iacteris, quàm si plebeia in veste cubandum est. Quapropter quoniam nil nostro in corpore gaza Proficiunt, neque nobilitas, neque gloria regni, Quod superest, animo quoque nil prodesse putandum est.* Varro ἀνθρώπων. *Non fit Thesauris, non auro pectus solutum: Non demunt animi curas ac relligiones Persarum montes, non atria diuitis Crassi.* Tibull. *Non opibus mentes hominis curæque leuantur, Nam fortuna sua tempora lege regit.*

QVI CVPIT, AVT MET. &c.] Qui cupiditate (inquit) aut metu, aut ceteris animi morbis affectus est, is nihilo maiorem ex fortunæ bonis, & possessione diuitiarum, fructum percipit, quàm lippus ex tabulis pictis, &c. in lib. Iann. & Tor. & Nicot. Russard. Cleric. Morell. scriptum est, *sic domus & res.*

FOMENTA PODAGRAM] Sed nónne fomenta, siue calida, siue refrigerantia, nempe pro ratione & natura podagræ, iuuant podagram? iuuant quidem, sed ita, vt dolorem leuent, & minuant ad tempus, non vt funditus & in perpetuum tollant. Fomenta enim admouentur summis corporis partibus, vt & malagmata, & cataplasmata. at mali causa non est in summo corpore, sed longiùs oritur, & altiùs insedit. Quocirca non qui fomentis vtitur, iuuat verè podagram, sed qui causam morbi funditus exstirpat: vt qui Venere & vino sese abstinet, &

tenuiter, frugaliter, continenter viuit. Vbi autem ſentiri cœpta eſt podagra, ſanguinis miſſio adhibita ſæpe annuam, nonnumquam perpetuam valetudinem præſtat: *quidam etiam cùm aſinino lacte poto ſe eluiſſent, in perpetuum hoc malum euaſerunt*, inquit Celſus lib. 4. cap. 24. *quidam*, vt idem ait ibidem, *cùm toto anno à vino, mulſo, Venere ſibi temperaſſent, ſecuritatem totius vitæ conſecuti ſunt, &c.*

SINCER. EST N. VAS, QVOD C] ſic Lucr. lib. 6. in princip. de Epicuro, *Intellexit ibi vitium vas efficere ipſum, Omniaque illius vitio corrumpier intus, Quæ collata foris, & commoda eumque venirent: Partim quòd fluxum, pertuſúmque eſſe videbat, Vt nulla poſſet ratione explerier vmquàm: Partim, quòd tetro quaſi conſpurcare ſapore Omnia cernebat, quæcumque receperat, intus, &c.*

SPERNE VOLVPT.] In quibus ſpernendis & repudiandis virtus vel maximè cernitur, inquit M. Tull. lib. 1. de legibus, ſub extremum, quibúſque ſæpe vincuntur qui alioqui viribus & ferro erant inexpugnabiles atque inuicti. Exemplo ſit Annibal, quem luxuria, & deliciæ Campanæ fregerunt, atque eneruarunt, bello inſuperabilem atque indomitum. Itaque præclarè dictum eſt illud à quodam, μία τοῖς ἀσθενοῦσιν ὁδὸς, τὸ τῇ ἡδονῇ περιγίνεσθαι τῶν μειζόνων: id eſt, vna eſt infirmioribus, & imbecillioribus via, qua potentiores aduerſarios ſuperare poſſint, voluptas. Hoc cùm ſcirent prudentiſſimi illi viri M. Curius, & T. Coruncanius cùm audiſſent, eſſe quemdam ſapientem, qui diceret, omnia quæ faceremus, ad voluptatem eſſe referenda, meritò optabant, vt id Samnitibus, & Pyrrho perſuaderetur, quo facilius vinci poſſent, cùm ſe voluptatibus dedidiſſent.

NOCET EMTA DOLORE VOL.] atqui omnis voluptas corporis, emitur ſubſequente dolore, & cum dolore ſubſequente coniuncta eſt, ſeu dolorem comitem & quaſi connexum habet. omnis igitur corporis voluptas nocet. ſubſequente autem idcirco dixi, quia ſi voluptatem anteiret labor, ea voluptas non eſſet aſpernanda, aut fugienda: immò, vt ſtabilis & ſolida, vehementer amplectenda, plurimíque facienda. Itaque qui ſapiunt, voluptati laborem anteponunt, vt laboribus ſuſceptis atq; exantlatis, ſolida gaudia gaudeant. Contrà inſipientes voluptatem expetunt, laborem fugiunt: ex quo fit vt eorum vita ſit calamitoſa, & miſera. Sed, vt ad inſtitutum redeam, ſcitè & feſtiuè in hanc ſententiam Plato in Phædone ait, mirabiliter affectum eſſe naturâ id, quod iucundum dicitur, ad id, quod ei contrarium videtur eſſe, moleſtum, ſeu dolorem, proptereà quòd, inquit, ea ſimul homini adeſſe nolunt: ſi quis autem perſequatur alterum, & conſequatur, propemodum cogitur etiam alterum paullo pòſt recipere, tamquam ambo ex vno capite, ſeu extremo apta atque inter ſe connexa ſint. Ac mihi videtur (inquit) ſi ea animaduertiſſet Æſopus, fabulam huiuſmodi compoſiturus fuiſſe. Deum, cùm ea vellet inter ſe in gratiam reducere & reconciliare, bellum inter ſe gerentia, quoniam id cõſequi non poſſet, eorum extrema in vnum conduxiſſe & coniunxiſſe: atque iccirco, ad quemcumque alterum eorum peruenerit, ad eum ſubſequi etiam alterum. Verba Platonis Græca ſi quis requirat, petat ex Platonis Phædone non longè à principio, illo loco: Καὶ τρίβων ἅμα, ὡς ἄτοπον, ἔφη, ὦ ἄνδρες, ἔοικέ τι εἶναι τοῦτο, ὃ καλοῦσιν οἱ ἄνθρωποι ἡδύ. ὡς θαυμασίως πέφυκε πρὸς τὸ δοκοῦν ἐναντίον εἶναι τὸ λυπηρόν, &c. ſic & Plaut. Amphit. *Satin parua res eſt voluptatum in vita, Atq; in ætate agunda, Præquàm quod moleſtum eſt? Ita quoiq; comparatum eſt in ætate hominum, Ita diis placitum, voluptatem mæror vt comes conſequatur, Quin incommodi plus, malique illico aſſit, boni ſi obtigit quid.*

SEMPER AVAR. EG.] ſemper auaro aliquid deeſt. numquam enim expletur diuitiarum ſitis. quin etiam iis, quæ habet, eget. Nihil refert vtrùm auarus habeat, an non habeat, cùm ei deſint ea, quæ habet, id eſt. cùm iis rebus, quas vel ſuo labore peperit, vel beneficio fortunæ nactus eſt, vti frui non audeat; ſed hac de re plura dicemus ad illum locum obſcuriſſimum, & nondum à quoquam explicatum, qui eſt epiſt. 2. lib. 2. *ſed, quod non deſit, habentem, &c.*

CERT. VOTO PETE FIN.] cùm ſit immenſa, & infinita in hominibus auaris pecuniæ cupiditas. certum (inquit) diuitiarum finem expete: id eſt, cupiditatem, & ſtudium pecuniæ defini, ac termina: vel certam aliquam ac definitam pecuniæ ſummam opta & expete, quam vbi 228 conſecutus fueris, plura quærere deſine, boniſque partis fruere, & viue. ſic ſat. 1. lib 1. *Denique ſit finis quærendi, cùmque habeas plus, Pauperiem metuas minus.* non eſt autem intelligendus hoc loco Horatius ſignificare, diuitias nobis tamquam finem, propoſitas eſſe oportere: ſed earum modum eſſe quemdam conſtituendum, quo contenti eſſe debeamus.

INVIDVS ALT. MACR. REB.] ſic Lucr. lib. 3. *Macerat inuidia ante oculos illum eſſe potentem, Illum aſpectari, claróque incendit honore: Ipſi ſe in tenebris volui, cœnóque queruntur.* Horatius ſatyr. 1. lib. 1. *Quódque aliena capella gerat diſtentius vber, Tabeſcat? &c.* Videtur autem quædam eſſe non inuenuſta in his duobus, *opimis macreſcit*, antitheſis.

INVID. SIC. NON INVEN.] Pindarus εἰδ. ια. πυθ. φθονεροὶ δ' ἀμύνονται ἄται, id eſt, inuidi

autem

autem damno plectuntur. & Plato lib. nono de Legibus, inuidiam ait esse contubernalem grauem ac molestam, maximè quidem ac primo loco ei, qui inuideat, secundo loco viris optimis, & clarissimis ciuitatis. [Et Isocrates in Euagora dicit, hoc tantum boni in inuidis inesse, quòd inuidis maximo est malo. φθόνῳ τοῦτο μόνον πρόσεστιν ἀγαθὸν, ὅτι μέγιστον κακὸν τοῖς ἔχουσίν ἐστιν. Demosth. περὶ λητ.] Appellat autem Horatius hoc loco inuidiam eam, quam M. Tull. ambigui nominis fugiendi causa, *inuidentiam*, nominat libr. Tuscul. 3. & 4. Sententia porrò huius loci hæc est, quamuis Siciliæ tyranni grauissima tormenta ad cruciandos homines inuenerint, nullum tamen tormentorum illorum grauius inuidia fuisse.

QVI NON MODER. IRAE] id est, qui iræ moderationem non adhibebit, & veluti frenum iniiciet. hæc enim vis est huius verbi cum dandi casu coniuncti, vt M. Tullius Partit. *nam auditorum aures moderantur oratori prudenti, & prouido: &, quod respuunt, immutandum est.*

INFECT. VOL. ESSE, DOL. QVOD, &c.] id est, nolet id esse à se admissum, vel optabit ne id sit à se admissum, quod dolore, & ira impulsus fecerit: pœnitebit eum facti. [Sic Donatus ad illum locum Terent. Andr. *Haud muto factum Velle*, inquit, *haud me pœnitet, nam si quid pœniteret, infectum Velle dicebant.*] epist. de arte poët. *Commisisse cauet, quod mox mutare laboret.* infectum, id est, non factum, Plaut. Mostell. *Egóne?* [somnio] *at quidem tu, qui isto te speras modò Potesse dissimulando infectum hoc reddere.* Sed cur dolorem & mentem concurrentes facit in ira, & in pœnis expetendis? De dolore, docet Aristoteles multis locis, iram cum dolore esse coniunctam: & cum dolore hominem iratum leuari, cùm iniuriam acceptam retulerit. de mente, idem docet lib. 7. de morib. ad Nicomachum, eum, qui iratus sit, à ratione quodammodo persuaderi, & induci, vt pœnas ab eo, qui iniustè læserit, expetat. Vel eò respexit, quòd ex veteribus alij iracundiam definierunt feruorem mentis, alij cupiditatem puniendi doloris.

DVM POENAS ODIO, &c.] id est, dùm odio prouectus pœnas de eo, qui læsisse videtur, sumere festinat: vel sic, dum iniuriæ, quam ipse sibi accepisse videtur, dolorem inultum, & iccirco grauem & molestum, vlcisci properat, vt animum dolore leuet. Nam quamdiu is, qui se accepisse iniuriam existimat, inultus est, tamdiu graui quasi onere premitur: vbi iracundiam suam expleuit, dolorémque suum punitus est, tum exoneratus est. verbum *festinat* coniunxit cum quarto casu, vt Virgil. Æneid. 4. *Festinare fugam tortósque incidere funes.* idem de verbo *maturare* sentiendum Æneid. 1. *Maturate fugam.* Horatius epistol. prox. seq. *Hoc opus, hoc studium parui properemus, & ampli.* & Od. XVI. lib. 2. *Deproperare apio corónas.* sic Græci verbum σπεύδειν. Pindarus Πυθ. γ. μὴ φίλα ψυχὰ βίον ἀθάνατον σπεῦδε: τὰν δ' ἔμπρακτον ἄντλει μαχανάν: id est, ne care anime vitam immortalem festina: facilem autem hauri machinam. & Homerus Ιλιάδ. ν. τοῦτο δ' ἄμμε χρὴ σπεύδειν, αἴ κ' ὄφελός τι γενώμεθα κ' δύ' ἰόντε, id est; hæc autem vna nos properare oportet, si possimus aliquid prodesse nos etiam duo.

IRA FVR. BR. EST] sic Themistius in oratione de amicitia, ἐγὼ δ' οἶμαι (inquit) τὴν ὀργὴν μανίαν ὀλιγοχρόνιον εἶναι. quod notat M. Anton. Muretus. M. Tull. Tuscul. 4. *An est quicquam similius insaniæ, quàm ira? quam bene Ennius initium dixit insaniæ.* Et Apollonius dicebat, Τῆς ὀξυθυμίας τὸ ἄνθος esse μανίαν, id est, iracundiæ florem esse insaniam. Et Plutarchus in Romulo, ὀργῆς τάχος ἀβουλον, id est, iræ celeritatem inconsideratam, & consultationis expertem. vide annot. ad Od. XVI. lib. I.

ANIMVM] τὸν θυμὸν; vt Homerus Ιλιάδ. β. Θυμὸς δὲ μέγας ἐστὶ διοτρεφέων βασιλήων, Cæcilius, *Nunc enim demum mihi animus ardet, nunc meum cor cumulatur ira.* Nam & apud Latinos animus interdum accipitur pro quauis libidine à ratione auersa, vt Plaut. in Trinummo. *si animus hominem perculit, actum est, si animo seruiuit, non sibi. si ipse animum perculit: dum viuit, Victor Victorum cluet.*

HVNC FRENIS, &c.] tamquam equum ferocem & indomitum.

COMPESCE] comprime. supr. Satyr. 8. lib. I. *qua pœnis compesceret inferiorem.* Od. XVI. lib. I. *Compesce mentem.*

FINGIT] format, instituit, docet, vt libr. de arte poëtica, *quamuis & Voce paterna Fingeris ad rectum.*

TENERA] molli, & facili ad domandum.

EQVVM TEN. DOCIL. CERV.] equum iuuenem, & iccircò ad domandum facilem.

MAGISTER] ἱππόδαμος, qui domat equos.

IRE VIAM] sic loquebantur veteres. Cicero pro Murena, *Ite Viam: Præsto aderat sapiens ille, qui ire Viam doceret.* sic enim legendum, non, vt vulgò, *inite Viam*, neque *inire Viam.*

VENATICVS] vtitur hoc nomine Plautus in Mil. glorioso, *si ita non repperio, ibo odorans, quasi venaticus vsque, donec persecutus volpem fuero.* & M. Tullius Verr. de lignis, *quò postea, quàm venerant, mirandum in modum canes venaticos diceres: ita odorabantur omnia, & peruestigabant, vt, vbi quicquid esset, aliqua ratione inuenirent.*

CERVINAM PELL.] pellem cerui alga, aut centonibus refertam, quæ cerui similitudinem gerit.

MILITAT] seriò feras insequitur, vel feros ceruos insectatur. catulus, id est, canis, vt suprà Od. 1. lib. 1. *Seu visa est catulis cerua fidelibus.*

NVNC ADBIBE] vitiosa est eorum codicum scriptura, qui habent *adhibe.* est enim legendum *adbibe:* quo verbo & Terent. vtitur in Heaut. *Vbi mihi adbibit plus paullo, sua quæ narrat facinora?* tralatio est ab animantibus, sitientibus, & sitim explentibus. adbibe enim, hoc est, attende, audi, & celeriter percipe: quemadmodum ferè suprà locutus est Od. XIII. lib. 2. *pugnas & exactos tyrannos Densum humeris bibit aure vulgus.* vel dic adbibe, id est, animo imbibe, vt dicuntur lanæ colorem, & candorem bibere. & vt Dido apud Virgilium lib. 1. Æneid. *longum bibebat amorem.*

PVRO PECTORE] nondum vitiis inquinato. Lucret. lib. 5. procem *At bene non poterat sine puro pectore viui.*

PVER] vult nos statim à pueris philosophiæ, & rectè honestéque viuendi scientiæ operam dare, ne simus ὀψιμαθεῖς, id est, seri studiorum, vt loquitur epist. 19. huius libri. sed παιδομαθεῖς, id est, à pueritia instituti & eruditi. Plurimum autem interest, vtrùm aliquid discas puer, an iam ætate grandis: quamquam præstat sero discere, quàm numquam, vt dicebat Socrates.

QVO SEMEL EST IMB. R. S. OD.] sic Plato lib. 4. de rep. seu de iusto, ait, tinctores, seu infectores, vbi lanam purpura inficere volunt, primùm lanam sumere candidissimam, deinde eam accuratè præparare, vt florem purpuræ quàm maximè imbibere possit: & tum denique purpureo colore lanam illam tingere: quo facto purpuram lanæ insitam atque inditam nulla ratione nullo nitro, nullóve lomento, aut sapone abstergeri, neque deleri posse, &c. verba Platonis posita sunt 5. ferè pagina libri, ibi, ἐννοῶ οἶδα λῶ. ἐγὼ, ὅτι οἱ βαφεῖς ἐπειδὰν βουληθῶσι βάψαι ἔρια, ὥστε εἶναι ἁλουργὰ πρῶτον μὲν, &c.

NVNC TE MELIORIB. OFF.] nunc (inquit) dum tenera est ætas, dum mollis & tractabilis, & cerea, dede, seu præbe te honestis & salutaribus disciplinis erudiendum, bonísque & rectis opinionibus imbuendum, malis artibus & prauis & opinionibus reiectis.

NEC TARD. OPP. NEC PRAEC.] nec eos exspecto, qui sunt ignauiores: nec eos vrgeo, qui antecedunt: id est, non excito, neque impello, cùm sua sponte satis properent, meáque cohortatione non egeant. Vel, quod mihi magis placet, non insto præcedentibus, vt eos anteuertam: non conor eos anteuertere: vt Satyr. 1. lib. 1. *Instat equis auriga suos vincentibus.* est enim tralatio perpetua ducta à cursoribus, seu quadrigis. falluntur autem qui *insto* interpretantur *obsto*, id est, *impedio.* [Huc pertinet illud Aristotelis: qui interrogatus, quomodo discipuli magnos progressus faciant, si & antecedenteis persequantur, inquit, & posteriores non exspectent. Ἐρωτηθεὶς, πῶς ἂν προκόπτοιεν οἱ μαθηταὶ, ἔφη, ἐὰν τοὺς προέχοντας διώκοντες τοὺς ὑστεροῦντας μὴ ἀναμένωσι.

EPIST. III. AD IVLIVM FLORVM.

ARGVMENTVM.

Iulium Florum de Claudio Nerone, vbi militet, & de quorundam amicorum scriptis interrogat. Deinde ipsum Florum ad sapientiæ studium, & ad redeundum in gratiam cum fratre hortatur.

IVli Flore, quibus terrarum militet oris
Claudius Augusti priuignus, scire laboro.
Thracáne vos, Hebrúsq; niuali compede vinctus,
An freta vicinas inter currentia * turreis,
An pingues Asiæ campi, collésq; * morantur?
Quid studiosa cohors operum struit? hæc quoq; curo

Quis sibi

Quis sibi res gestas Augusti scribere sumit?
Bella quis, & paces longum diffundit in aeuum?
Quid Titius, Romana breui venturus in ora?
Pindarici fontis qui non expalluit haustus,
Fastidire lacus, & riuos ausus apertos:
*Ut valet? vt meminit nostri? *fidibúsne Latinis*
Thebanos aptare modos studet auspice Musa?
An tragica desæuit, & ampullatur in arte?
Quid mihi Celsus agit? monitus, multúmq; monendus,
Priuatas vt quærat opes, & tangere vitet 230
*Scripta, Palatinus quæcumq; recepit *Apollo:*
Ne, si fortè suas repetitum venerit olim
Grex auium plumas, moueat cornicula risum
Furtiuis nudata coloribus. ipse quid audes?
*Quæ *circumuolitas agilis thyma? non tibi paruum*
Ingenium est: non incultum, nec turpiter hirtum.
Seu linguam causis acuis, seu ciuica iura
Respondere paras, seu condis amabile carmen:
Prima feres ederæ victricis præmia. quòd si
Frigida curarum fomenta relinquere posses:
Quò te cælestis sapientia duceret, ires.
Hoc opus, hoc studium parui properemus, & ampli:
Si patriæ volumus, si nobis viuere cari.
*Debes hoc etiam rescribere, *si tibi curæ,*
Quanta conueniat Munatius. an malè sarta
Gratia nequicquam coit, & rescinditur? at vos
*Seu *calidus sanguis, seu rerum inscitia vexat,*
Indomita ceruice feros: vbicumq; locorum
Viuitis, indigni fraternum rumpere fœdus,
Pascitur in vestrum reditum votiua iuuenca.

IVLI FLORE] ad hunc eundem scripsit & epistolam 2. lib. 2. *Flore bono, &c.*

CLAVD. AVG. PRIVIGN.] Tib. Claudius Nero Cæsar, cuius matrem Liuiam Drusillam vxorem duxerat Octauianus Augustus Scribonia dimissa. Sueton. in August.

SCIRE LABORO] scire studeo, seu, vt sæpe loquitur, quæro.

THRACA] Θρᾴκη. vt epist. ad Quinctium. *Vt nec Frigidior Thracam, nec purior ambiat Hebrus.* vide annot. ad Od. XVI. lib. 2.

HEBRVSQVE] idem Od. XXV. lib. 3. *Hebrum prospiciens, & niue candidam Thracen.*

NIVALI COMPEDE VINCTVS] sic loquitur Virg. Georg. 4. *Et cùm tristis hiems etiam tunc frigore saxa rumperet, & glacie cursus frenaret aquarum.*

AN FR. VICIN. INTER CVRR. TVRR.] turreis, πύργους: nempe Sestum & Abydum. *Vicinas inter curr. turr.* pro inter vicinas turreis currentia, more vsitatissimo dixit, vt annotauimus suprà ad Od. VII. lib. 2. tale est illud, *Interfusa nitenteis Vites æquora Cycladas*, Od. XIIII. lib. 1.

MORANTVR?] detinent? vt suprà annot. ad Od. VII. lib. 2.

SCRIBERE SVMIT?] sumit vt scribat, vel scribendas suscipit?

LONGVM DIFF. IN AEVVM?] prodit memoriæ? mandat litteris ad memoriam posteritatis sempiternam?

VENTVRVS IN ORA?] qui honorifico omnium ciuium Rom. sermone celebrabitur? aliàs *Venire in ora*, ad vitium, ac vituperationem pertinet: vt apud Catull. ad Rauidum, *Anne vt peruenias in ora vulgi?* sic Liuius lib. 2. *timorem iniecit, ne in ora hominũ pro ludibrio abiret.* in laude ponit. [idem Catull. primo carm. *Qualecumq; quidem est per ora volgi, Plus vno maneat perenne sæclo.*] & Propert. ad Mæcen. *Crede mihi, magnos æquabunt ista Camillos Iudicia, & venies:*

Vi quoque in ora virûm. his similia sunt illa M. Tull. Tuscul. 1. *Harmodius in ore & Aristogiton*. & Ennianum illud, *Nemo me lacrymis decoret, nec funera fletu Faxit: cur? Volito viuu' per ora virûm*. & Virg. Æneid. 12. *Ille quidem ad superos, quorum se deuouet aris, Succedet fama, viuusque per ora feretur*. Idem Georg. 3. *tentanda via est, qua me quoq; possim Tollere humo, victórq; virûm volitare per ora*. Iterum M. Tull. Philipp 10. de Bruto, *erat enim in desiderio ciuitatis, in ore, in sermone omnium*. T. Liuius lib. 9. *Postumius in ore erat: eum laudibus ad cælum ferebant*. contrà ad probrum pertinet illud Cicer. Verr. 3. de Verre, [seu 1. lib. Accus.] *Istius nequitiam tum in ore vulgi, & in communibus prouerbiis versatam esse*. [& lib. 4. *numquam enim si denariis quadringentis Cupidinem illum putasset, commisisset vt propter eum in sermonem hominum atque in tantam vituperationem veniret*.]

PIND. FONTIS QVI NON, &c.] qui non dubitauit Pindarum proponere sibi ad imitandum. *non expalluit haustus Pind. font.* id est, non extimuit haurire è fonte Pindari: vt Od. XXVII. lib. 3. *mediásque fraudes Palluit audax*. allegoria est & in hoc, & in proximo versu. hoc enim significat, qui ausus est Pindarum Latinis versibus imitari, atq; exprimere?

FIDIBV'SNE LATINIS THEB. &c.] id est, studétne ad exemplum Pindari versus Latinos Lyricos scribere, poëtica facultate fretus?

THEBANOS] id est, Pindaricos. Od. II. lib. 4. *Multa Dircæum leuat aura cycnum*.

231 DESAEVIT] desæuire, est valde sæuire. *de* enim in compositione interdum auget: vt *desæuire, deamare, deuitare, deperire, delitigare, &c.* Iam sæuire, est χαλεπαίνειν, vt & sæpe admonuimus, & docent exempla probatorum scriptorum. solent autem pleraque omnia in tragœdiis esse sæua, dura, difficilia, atrocia, immitia, iracunda, horribilia, δεινὰ, χαλεπά. iccircò hoc verbum ad tragœdiarum scriptorem accommodauit. vide supr. annot. ad Od. XXXIII. lib. 1.

AMPVLLATVR] turget inflatus, atque elatus est. Quas ληκύθους Græci, eas ampullas appellant Latini. Quemadmodum igitur illi ληκύθους vsurpant pro orationis ornamentis, iísque omnibus dicendi figuris, quibus altior, grandior, amplior denique fit oratio: ita & ampullas Latini. Horatius in libr. de arte poëtica, *Proiicit ampullas & sesquipedalia verba*. M. Tull. ad Attic. lib. 1. *Quid multa? totum hunc locum, quem in Aristocratia ego variè in meis orationibus, quarum tu Aristarchus es, soleo pingere, de flamma, de ferro (nosti illas ληκύθους) valdè grauiter pertexuit*. auctor scholiorum in Hæphestionem, causam afferens cur dimetrum trochaicum catalecticum, Euripidéum, aut lecythium dicatur, scribit hæc, quæ deinceps sequuntur, ληκύθιον δέ φησιν αὐτὸ, ἢ δι᾽ ἀριστοφάνην σκώπτοντα τὸ μέτρον τὸ ἑφθημιμερὲς Εὐριπίδου, τὸ Θεαῖσιν ἴπποισιν. Ληκύθιον ἀπώλεσεν. ἢ διὰ τὸν βόμβον τὸν τραγικόν. βόμβος γὰρ γίνεται περὶ τὰ ληκύθιον, ἐκ τοῦ ἐμπεριεχομένου αὐτῷ ἀέρος κινουμένου, ἢ ὑπὸ τῆς διαθέσεως ἀνθρώπου, ἢ ὑπ᾽ ἄλλου. διὸ καὶ καλλίμαχος μοῦσαν ληκυθίαν τὴν τραγωδίαν λέγει. id est, lecythium autem id dicunt, aut propterea quòd Aristophanes iocosè reprehendit metrum illud hephthemimeres Euripidis, Θεαῖσιν, &c. hoc modo, ληκύθιον ἀπώλεσεν, id est, ampullam perdidit: vel propter bombum, seu sonitum tragicum. bombus enim editur circa ampullam ex eo, quòd aër, qui in ea continetur, mouetur siue ab hominis habitu, siue ab aliqua alia re. Quapropter etiam Callimachus musam lecythiam, tragœdiam appellat, ab ampulla autem verbum *ampullari* deductum est, quod est ampullis verborum vti.

PRIVATAS] suas, & proprias, non alienas, & publicas.

SCRIPTA] quæ sunt iam publica, quia in lucem edita, & vulgata.

PALATINVS APOLLO] bibliotheca Græca, & Latina templo Apollinis, quod Augustus exstruxerat, & consecrarat, adiuncta, vt supr. diximus ad Od. XXXI. lib. 1. *Quid dedicatum poscit Apollinem Vates, &c.*

OLIM] post hac. vt Sat. 5. lib. 2. *Magna, minórve foro si res certabitur olim*. & Od. X. lib. 2. *non si malè nunc, & olim Sic erit.*

GREX AVIVM PLVMAS] quattuor senariis hunc Æsopi apologum complexus est Gabrias, Ἀλλοτρίοις πτεροῖσιν ἠμφιεσμένος Ἤγειρε κολοιὸς ὀρνέων ὑπερφέρειν. Πρῶτον δ᾽ ἔδωρον ἡ χελιδὼν ἥρπακεν. Μεθ᾽ ἣν ἅπαντες· εἶτα γυμνὸς ὤφθη. id est, *Plumis alienis olim amictus gracchulus Præstare se iactabat aliis volucribus. Sed prima hirundo, quod dederat, illi abstulit: Quam omnes secuta: sicq; nudus restitit.*

MOVEAT CORNICVLA RISVM] Celsus alienorum scriptorum fur, & compilator, fit omnibus ridiculus.

QVAE CIRCVM VOL. AGIL. THYMA?] id est, circum quæ thyma volitas? vt annot. ad Od. VII. lib. 2. circum thyma autem dixit, quia poëtæ cum apibus comparari solent, vt Od. II. lib. 4. *ego apis Matinæ More, modóq; Grata carpentis thyma, &c.*

HIRTVM]

HIRTVM] hirsutum, id est, rude & impolitum. verbum *est*, quod erat suo loco depulsum, reposui post nomen *Ingenium*, secutus cod. Iann. Faern. & duos Vatic.

FERES] accipies, auferes, vt suprà Od. VIII. lib. 4. *neque tu pessima munerum Ferres*: & scpealibi.

EDERAE VICTRICIS] notat Seruius commenta. in Virgilij Melibœum, ad illum versum, *Pastores edera crescentem ornate poetam*, edera poëtas coronari, vel quia Libero sacri sunt: ex quo etiam, vt Bacchas, insanite: vel quia semper virent ederæ, quemadmodum carmina æternitatem & merentur, & aliis pariunt.

CVRARVM FOMENTA] vt suprà *amoris fomenta*. Od. XI epod. & Lucret. *amoris pabula*. fomenta curarum, sunt ambitio, pecuniæ cupiditas, & similia.

HOC OPVS, HOC ST. P. PROP.] properandi verbum cum accusandi casu coniunxit, vt supr. *properare coronas*. vide Od. VII. libr. 2. hoc opus autem, nempe curarum fomenta, & cogitationes anxias ex animo eiicere: & sapientiæ studium colere, atq; amplecti.

SI PATR. VOLVM.] aliquot libri vet. habent, *Si patriæ cupimus, &c.* id est, si patriæ, si nobis vtiles esse volumus: si & patriæ, & nobis consulere volumus: si patriæ, si nobis iucundi esse volumus. patriæ carus est, qui ita viuit, talémque ciuem se præstat, vt eius vita sit patriæ cara, magníque facienda: sibi carus est, qui habet rationem suæ valetudinis, animúmque interdum relaxat ac remittit, neque se curis inanibus perpetuò conficit ac macerat.

SI NOBIS VIVERE CARI] id est, si iucundè & hilariter viuere. nam qui perpetuò mæstus est, sibi ipse odio est: qualis ille Terentianus Menedemus seipsum crucians, non dissimile est illud epist. ad Loll. 2. hoc libr. *Quid minuat curas, quid te tibi reddat amicum*, id est, tibi carum, lætum, hilarum. vel dic vt paullo antè diximus.

SI TIBI CVRAE, &c.] *si* positum Græcorum more pro *an*, vt epist. ad Mæcen. 2. hoc lib. *Inspice si possum donata reponere lætus*. & epist. 1. lib. 2. ad Augustum, *Tentauit quoque, rem si dignè vertere posset*, & epist. ad Numicium. *chlamydes Lucullus (vt aiunt) Si posset centum scenæ præbere, rogatus*. & Tibull. lib. 3. eleg. 1. *Illa mihi referat, si nostri mutua cura est, An minor, an toto pectore deciderim*. T. Liuius lib. 33. *percunctatus si consilium non vtile solùm, sed etiam salutare, admittere auribus posset, &c.* nec iis assentior, qui hunc locum, quasi mendosum, corrigunt hoc modo, *Quàm te conueniat*. nam *conuenire*, cum accusandi casu, quid sit, sciunt omnes. at quis ita loquitur Latinè de duobus, inter quos nata sit offensio, aut simultas? hic illum non conuenit. dicerem potius, huic cum illo non conuenit. Præterea cùm dicat, illum debere sibi rescribere, superuacanea est hæc conditio. *si tibi cura*. Quemadmodum hunc locum sic explico longè simpliciùs, &, nisi fallor, etiam veriùs: debes rescribere vtrùm frater tuus Munatius tantæ tibi sit curæ, quantæ fratrem fratri esse conueniat, nécne. Neque verò reticebo, me in tribus libris calamo exaratis cùm in Italia essem, & totidem, cùm in Gallia, ita scriptum reperisse. *sit tibi cura*. quæ quidem scriptura mihi non displicebit, si subintelligetur *nec*.

INDOM. CERVICE FER.] videtur translatio sumta à bobus indomitis, & durarum ceruicum: *σκληραύχενας* vocant Græci, & *ζυγομάχους*.

INDIGNI RVMP.] indigni, qui rumpatis, vel qui non debetis rumpere, sic loquuntur Græci *ἀνάξιοι ὄντες λύειν*. Admonendus autem est adolescens, sententiam vsque ad versum vltimum pendêre hoc modo. siue vos feruor sanguinis, siue inscientia rerum agitat, vbicumque locorum viuitis vos, quos non decet fraternam necessitudinem dissoluere, pascitur in vestrum, &c. ab iis enim dissentio, qui ad nomen *indigni*, subintelligunt *estis*.

FRATERN. FOEDVS.] quod longè firmius, ac sanctius esse debet, quàm amicorum necessitudo: & vetat Hesiodus tantidem amicum, quanti fratrem facere. *Μηδὲ κασιγνήτῳ ἶσον ποιεῖσθαι ἑταῖρον*. Quanti autem fratres faciendi sint, declarauit vxor Intaphernis apud Herodotum, cui cùm à Dario facta potestas esset seruandi, aut viri sui, aut fratris, aut liberorum, (quos omneis in vincula Darius coniici iusserat, & capitis damnarat,) maluit fratrem seruare. cuius rei causam cùm quæsisset Darius, respondit, *ὦ βασιλεῦ, ἀνὴρ μέν μοι ἄλλος γένοιτο, εἰ δαίμων ἐθέλοι, καὶ τέκνα ἄλλα. εἰ ταῦτα ἀποβάλοιμι: πατρὸς δὲ, καὶ μητρὸς οὐκέτι μευ ζωόντων, ἀδελφεὸς ἂν ἄλλος οὐδενὶ τρόπῳ γένοιτο*. id est, O rex, vir quidem mihi alius contingere possit, si ita deo visum sit, & alij liberi, si hos amiserim: sed cùm mihi pater & mater è vita decesserint, nulla ratione fieri possit, vt mihi frater alius nascatur. Hæc Herodotus Thalia. A quo sumsit illud Euripides, *Μητρὸς τ' ἐν ᾅδου καὶ πατρὸς τετυχότων, Οὐκ ἔστ' ἀδελφὸς, ὅστις ἂν βλάστῃ ποτέ*, id est, Patre & matre mortuis, non potest mihi frater vllus, nasci. Exstat libellus à Plutarcho scriptus, vtilissimus, *περὶ φιλαδελφίας*. id est, de amore fraterno.

EPISTOLA IV. AD ALBIVM TIBVLLVM.

ARGVMENTVM.

Albium Tibullum compellat, cui studium philosophiæ laudare videtur, atque id facere, vt eius amore illum accendat. Recenset quibus dotibus illum dij ornauerint: deinde ita viuendum illi esse dicit, vt vnumquemq; diem, extremum sibi fore putet.

Albi, nostrorum sermonum candide iudex,
Quid nunc te dicam facere in regione Pedana?
Scribere, quod Cassi Parmensis opuscula vincat?
*An tacitum siluas inter *reptare salubreis,*
*Curantem quicquid dignum *sapiente bonóq; est?*
*Non tu *corpus eras sine pectore. dij tibi formam:*
Dij tibi diuitias dederant, artémq; fruendi.
Quid voueat dulci nutricula maius alumno,
*Quàm sapere, & fari vt possit, quæ sentiat, *vtq;*
Gratia, fama, valetudo contingat abunde,
Et mundus victus non deficiente crumena?
Inter spem, curámq;, timores inter, & iras
Omnem crede diem tibi diluxisse supremum.
Grata superueniet, quæ non sperabitur, hora.
Me pinguem, & nitidum bene curata cute vises:
Cùm ridere voles Epicuri de grege porcum.

233 ALBI, &c.] Albium Tibullum designat, elegorum scriptorem: in quo præcipua est elegantia Latini sermonis, nulla propemodum admista figura loquendi peregrina, aut transmarina.

CANDIDE IVDEX.] qui de sermonibus nostris sincerè, & sine maleuolentia iudicas. sermonum appellatione autem satyras, & epistolas significari putamus. nam contrà odæ carmina appellantur.

CASSI PARMENSIS] de quo Sat. 10. lib. 1.

SILVAS INTER REPTARE SALVBREIS] reptare inter siluas salubreis, vt suprà annot. ad Od. 7. lib. 2. significat autem, Tibullum Epicureum esse. Remouebant enim se Epicurei à reip. administratione, negotiísq; publicis, & in hortis, ac locis amœnis viuebant.

REPTARE] remissius, ac lentius ambulare. Vtitur hoc verbo Lucret. lib. 2. sed ad pecudes refert. *Nam sæpe in colli tondentes pabula læta Lanigeræ reptant pecudes.*

SAPIENTE, BONÓQVE] plerumque hæc duo coniuncta reperiuntur. vt epist. ad Mæcen. 2. *Vir bonus, & sapiens dignis ait esse paratum.* & epist. ad Quinctium. *Vir bonus, & sapiens audebit dicere, Pentheu rector Thebarum, &c.* & in eadem. *Neve putes alium sapiente, bonóque beatum.* & epist. de arte poët. *Vir bonus & prudens versus reprendet inerteis.* & M. Tull. offi. 3. ostendit, hæc inter se separari non oportere. *Hæc igitur est illa pernicies, quòd alios bonos, alios sapienteis existimant.* Quidam hæc referunt ad Epicuri decreta: qui sapientis esse statuebat, iucundè viuere, & in locis amœnis ætatem degere potius, quàm rei familiari augendæ seruire, aut reip. administrandæ operam dare. quod congruit cum superiore illo. *siluas inter rep. salub.* Iam Epicurei se solos sapienteis esse contendebant: vnúmq; Epicurum verum vidisse, & homines erroribus liberasse dicebant.

CORPVS SINE PECTORE] excors: ἄφρων. Nam pectus cogitationis, & mentis sedem esse vulgo putant, ex quo ductum *expectorare*.

VOVEAT] optet, precetur, εὔχηται. ex quo vota pro optatis. suprà in respons. Canidiæ epod. *Si tardiora fata te votis manent.* & Sat. 6. lib. 2. *Hoc erat in votis.*

QVAM SAP. ET FARI VT POSS. QVAE SENT. VTQVE] Cùm in omnibus libris vulgatis, & in plerisque omnibus manuscript. legeretur, *Quàm sapere & fari:* quamuis pauci manuscr. haberent particulam *vt*, ego sic hunc locum olim explicandum putaueram, Quid nutrix alumno suo maius optare possit, quàm vt primùm sapiat, & prudenter sentiat, deinde suas

cogita-

cogitationes eloqui, & exprimere queat? sic Pindarus Olymp. ᾠδ. ε. ὑγίεντα δ' εἴ τις ὄλβον ἄρδει ἐξαρκέων κτεάτεσσι, καὶ εὐλογίαν προστιθεὶς, μὴ ματεύσῃ θεὸς γενέσθαι, id est, si quis cum integra valetudine facultates, & eloquentiam habeat coniunctam, non est, quòd deus esse velit. Et cùm legeretur anteà in omnibus libris excus. *& cui*, ego ab vno codice manuscripto adiutus, & quasi manu ductus, in quo scriptum erat, *Vt cui*, reposueram in prima editione, *Vtque*, nisi quis mallet, *Vtque huic*. Iam qui ita legunt *Quid voueat maius nutric. dulcis alumno, Cùm sapere & fari possit quæ sentiat, & cui Gratia, &c.* hac sententia, Quid optet maius nutricula alumno suo, subintellige, quàm illa superiora, formam, diuitias, artem fruendi: cùm præsertim sapere & fari, &c. balbutiunt, neque argumentis opus est ad hanc explicationem refellendam, cùm præsertim nulli libri habeant, *Cum sapere*, aut *Quum sapere*, cúmque non aptè hæc inter se cohæreant *cum sapere possit, &c. & cui Gratia, &c.* legendum enim esset, *& cùm Gratia, &c.* Nunc igitur iterum consultis libris veteribus, in quorum vno reperi. *Qui sapere:* in altero, *Quin sapere*, qui ambo sunt Russardi, legendum sic censeo; *Qui sapere, & fari possit quæ sentiat, & cui gratia, fama, &c.* vt sit hæc verborum sententia: Alumno, qui sapere & fari possit quæ sentiat, & cui Gratia, fama, valetudo, contingat abunde, & mundus victus, &c. quid nutricula optet maius? perinde ac si dicat, nihil maius optare queat alumno suo nutricula, quàm hæc, sapientiam, eloquentiam, seu facundiam, gratiam, famam, valetudinem, mundum victum numquam deficiente crumena. *Fari* autem dixit, propriè. Nam non loquuntur pueri, sed fantur. lege Varronem lib. 5. de lingua Lat.

GRATIA] vt gratia valeat apud principes & potenteis viros.

ET MVNDVS VICTVS] id est, victus elegans, & intra modum sumtuosus & copiosus: victus liberali & magnifico homine dignus: victus neque sordidus, neque rursum nimis amplus & opiparus. Satyr. 2. lib. 2. *Mundus erit, qui non offendet sordibus, atque In neutram partem cultus miser.* ex quo munditia. Plautus in Pœnulo, *mulieres sunt admodum insulsæ, atque inuenustæ, sine munditia & sumtu.* M. Tull. de finib. lib. 3. *mundos, eleganteis, optimis cocis, pistoribus, piscatu, aucupio, venatione. his omnibus exquisitis, vitanteis cruditatem.* Idem ad Q. Fratrem epistol. libr. 2. *Domum tuam in Carinis mundi habitatores Lamiæ conduxerunt.* translatè dixit Horat. epist. ad August. *& graue virus Munditiæ pepulére.* non dissimulabo tamen, in nonnullis libris manuscr. legi, *Et modus, & victus non deficrum.*

INTER SPEM, CVRAMQVE, TIM. INTER ET IRAS] id est, inter animorum perturbationes, quibus assiduè sollicita & infesta est hominum vita, quemcumque vitæ diem tibi dij largiuntur, eum postremum esse putato. ita fiet, vt tranquillius, & iucundius viuas, casúsque humanos, & fortunæ iniurias moderatius feras: neq; te spe, curis, timoribus, iris, angoribus, & ceteris vitæ venis maceres, & conficias.

OMNEM CREDE DIEM, &c] existima quotidie te moriturum. hoc si animo eris, quicquid tibi temporis ad vitam accedet, id tibi deputabis esse in lucro: nec perpetuò quærendæ & augendæ pecuniæ seruies, sed bonis quæsitis, aut à patre relictis fruéris. hæc enim sententia significatur per subsequentem versum, *Grata superueniet, &c.* cuius rei exemplum capere licet ex ceteris rebus secundis. finge, aliquem sperare, & exspectare amplissimam hereditatem, eíq; id, quod sperauit, tandem euenire: longè minor est huius voluptas, quàm si non speranti venisset. Ita longè maior est eius hominis vitæ iucunditas, qui in diem viuit, qui diem crastinum ad se pertinere non existimat, qui diei præsentis vsura contentus est, si ad diem crastinum vitam produxerit, quàm eius, qui vitæ spem in multos annos profert, ac producit. Gratissima enim erit eius diei vita, ad quem quis se peruenturum esse non sperabat. Sic igitur viue, & ita bonis tuis fruere, vt hodie moriturus. quantumcumque tibi dierum ad vitam præteritam accedet, id erit tibi multo iucundissimum. præclarè igitur Anacr. Τὸ σήμερον μέλει μοι· Τὸ δ' αὔριον τίς οἶδεν, id est, *Hodierna curo tantùm. Cui crastina hora nota est?* sic Horat. supr. Od. VII. lib. 4. *Quis scit, an adiiciant hodiernæ tempora summæ Crastina Dij superi?* & epist. 2. lib. 2. *Vtar & ex modico, quantum res poscet, aceruo Tollam, &c.* sequitur mox, *Distat enim spargas tua prodigus, an neque sumtum Inuitus facias, neque plura parare labores, &c.* 234

SVPREMVM] vltimum. vt epistola proxima, *Supremo te sole domi Torquate manebo.* & Sat. 1. lib. 1. *ad vsque Supremum tempus, ne se penuria victus Deficeret, metuebat.* & Od. XIII. lib. 1. *Quos irrupta tenet copula, nec malus Diuulsus querimoniis Suprema citius soluet amor die.* & Od. XVII lib. 2. *supremum Carpere iter comites parati.* & epistola ad Augustum, *Comperit inuidiam supremo fine domari.* & epist. 2. lib. 2. *Nunc prece, nunc pretio, nunc vi, nunc sorte suprema Permutet dominos.*

NITIDVM] corpore nitido, & solido: carne læui, & polita, non horrida, neq; squallida translatè fruges nitidas dixit Lucret. lib. 1. pro opimis, pinguibus, amplis, & tamquam geminis. *At*

nitidæ surgunt fruges, ramiq; virescunt. Virg. libr. 3. Æneid. *superóque nitentem Cælicolûm regi mactabam in littore taurum.* nitentem, id est, opimum.

EPICVRI DE GREGE PORCVM] hominem in voluptate abdominis, & gutturis summum bonum ponentem. eadem ratione dixit illud M. Tullius in L. Pisonem, *Confer nunc Epicure noster ex hara producte, non ex schola, confer, si audes, absentiam tuam cum mea.* Quamuis enim Epicurus videretur interdum in quadam animi voluptate summum bonum constituere. hanc de eo opinionem tamen ipsius refellit oratio. eius enim verba sunt, quæ retulit Athen. libr. 2. οὐ γὰρ ἔγωγε δύναμαι νοῆσαι τ' ἀγαθὸν, ἀφαιρῶν μὲν τὰς διὰ τῶν χυλῶν ἡδονάς, ἀφαιρῶν δὲ τὰς διὰ τῶν ἀφροδισίων, ἀφαιρῶν δὲ τὰς δι' ἀκροαμάτων, ἀφαιρῶν δὲ καὶ τὰς διὰ μορφῆς κατ' ὄψιν ἡδείας κινήσεις, quæ sic interpretatur M. Tull. lib. 2. de finib. *non enim intelligo quid sit, aut vbi sit summum bonum præter illud, quod cibo aut potione, & aurium delectatione, & obscæna voluptate capiatur.*

EPIST. V. AD TORQVATVM.

ARGVMENTVM.

Torquatum ad cenam inuitat, quam frugalem esse dicit. Hortatur vt curis & cupiditati diuitiarum valedicens, hilaritati se tradat: & laudes ebrietatis addit. Tria esse dicit, quorum studiosus sit in apparatu conuiuij: primam autem ponit munditiem.

*SI potes *archaicis conuiua recumbere lectis,*
Nec modica cenare times olus omne patella:
Supremo te sole domi, Torquate, manebo.
*Vina bibes iterum, *Tauro * diffusa, palustreis*
Inter Minturnas, Sinuessanúmq; Petrinum.
Sin melius quid habes, arcesse, vel imperium fer.
Iamdudum splendet focus, & tibi munda supellex.
Mitte leueis spes, & certamina diuitiarum,
Et Moschi causam. cras nato Cæsare festus
Dat veniam, somnúmq; dies, impune licebit
Æstiuam sermone benigno tendere noctem.
**Quo mihi fortunas, si non conceditur vti?*
Parcus ob heredis curam, nimiúmq; seuerus
**Assidet insano. potare, & spargere flores*
Incipiam: patiárq; vel inconsultus haberi.
Quid non ebrietas designat? operta recludit:
Spes iubet esse ratas: in prœlia trudit inermem:
Sollicitis animis onus eximit: addocet arteis.
Fæcundi calices quem non fecere disertum?
Contracta quem non in paupertate solutum?
Hæc ego procurare & idoneus imperor, & non
Inuitus: ne turpe toral, ne sordida mappa
Corruget nareis: ne non & cantharus, & lanx
**Ostendat tibi te: ne fidos inter amicos*
Sit, qui dicta foras eliminet: vt coeat par,
*Iungatúrq; pari. *Brutum tibi, Septimiumq;,*
Et nisi cena prior, potiórq; puella Sabinum
Detinet, assumam. locus est & pluribus vmbris:
*Sed *nimis arcta premunt olidæ conuiuia capræ.*

Tu, quo-

Tu, quotus esse velis, rescribe: & rebus omissis,
Atria seruantem, postico falle clientem.

SI POTES ARCHAICIS] hæc est vera, & germana scriptura: quam ego in duobus codicibus manuscr. reperi, in vno in ipso contextu: in altero, suprà *Archiacis* positam, vt meliorem, & veram. sunt autem Græco nomine archaïci lecti, Latino antiqui, id est, antiquo modo, & more fabricati. vtitur hoc nomine Dionys. Halicarnass. βιβ. β. ἀρχαιολ. Ῥωμ. ἐγὼ γοῦν ἐθεασάμην ἐν ἱεραῖς οἰκίαις δεῖπνα προκείμενα θεοῖς ἐν τραπέζαις ξυλίναις ἀρχαϊκαῖς, id est, ego igitur spectaui in sacris ædibus cenas diis propositas in mensis ligneis, archaïcis. quomodo autem mensæ archaicæ, eodem modo, & lecti archaïci sunt appellati: suntque intelligendi lecti imperitè, durè, & parùm eleganter, & quasi antiquè facti. nos Galli dicimus *à la vieille mode.* Horat. epist. 2. lib. 2. *Si quædam nimis antiquè, si pleraque durè, &c.* Qui autem legunt *Archiacis*, secuti codices non emendatos, & explicant, ab Archia artifice factis diuinant, & παραληροῦσι.

RECVMBERE] accumbere. vide quæ suprà notaui ad Od. XXVII. lib. 1.

TIMES] fugis, abhorres, φυλάττῃ. vt alibi docuimus.

MODICA] mihi satis magna, mediocri. contra Sat. 2. lib. 2. *Porrectum magno magnum spectare catino Vellem ait, &c.* ibidem, *grandes rhombi, patinæque.* & Persius satyr. 2. *sed patinæ grandes, tucetáque crassa.* Erat & patella, in quam coniiciebant, quod diis libabant. Varro apud Nonium. *Quocirca oportet bonum ciuem legibus parere, deos colere, in patellam dare μικρὸν κρέας.* Cic. lib. 2. de finibus, *ita non religiosos, vt edant de patella.*

OLVS OMNE] primùm tenuem apparatum fore ostendit, deinde paucum, & minimè varium, ita vt olus omne comedendum sit ei, qui famem sedare velit, cùm præter olus nihil admodum aliud appositum sit. olera autem, apparatum & victum fuisse tenuiorum, cùm alibi docuimus, tum ad illum locum, *Lachanique catinum.* Satyr. 6. lib. 1.

SVPREMO SOLE] sub vesperam. hora diei XI. aut duodecima. Varro lib. 5. de lingua Latina, *supremum, & summum diei,* id est, *superrimum. Hoc tempus XII. tabulæ dicunt occasum esse solis.* Obseruet autem hoc loco politus humanitate lector, in hac epistola in qua Horat. Torquatum ad cenam inuitat, ea ferè omnia seruari, quæ Varro disputat & præcipit in satyra quadam de apto conuiuarum numero, déque ipsius conuiuij habitu, cultúque: *Dicit autem conuiuarum numerum* (vt testatur A. Gell lib. 13. cap. 11.) *incipere oportere à Gratiarum numero, & progredi ad Musarum: id est, proficisci à tribus, & consistere in nouem: vt, cùm paucissimi conuiuæ sunt, non pauciores sint, quàm tres: cùm plurimi, non plures quàm nouem. Nam multos, inquit Varro, esse non conuenit, quòd turba plerumque est turbulenta, vt Romæ quidem constat, sed & Athenis: nusquam autem* (inquit Gellius) *plures cubabant. Ipsum deinde conuiuium constat, inquit Varro, ex rebus quattuor: & tum denique omnibus suis numeris absolutum est. si belli homunculi collecti sunt: si lectus locus: si tempus lectum: si apparatus non neglectus. Nec loquaces autem* (inquit) *conuiuas, nec mutos legere oportet, quia eloquentia quidem, in foro & apud subsellia: silentium verò, non in conuiuio, sed in cubiculo debet esse. Sermones igitur* (inquit Gellius) *id temporis habendos censet non super rebus anxiis, aut tortuosis, sed iucundos atque inuitabiles, & cum quadam illecebra & voluptate vtiles: ex quibus ingenium nostrum venustius fiat & amœnius. Quod profecto* (inquit Varro) *eueniet, si de id genus rebus ad communem vitæ vsum pertinentibus confabulemur, de quibus in foro, atque in negotiis loqui non est otium. Dominum autem* (inquit) *conuiuij esse oportet non tam lautum, quàm sine sordibus: & in conuiuio legi non omnia debent, sed ea potissimum, quæ simul sint βιωφελῆ, & delectent. Neque non de secundis quoque mensis, &c.* Hæc Gellius ex Varro. primùm igitur quattuor conuiuæ futuri sunt, iíque apti, & commodi, bellíque homines, Torquatus, Brutus, Septimius, Sabinus, quibus quintus accedet Horatius, dominus. Et tamen Torquato permittit quot conuiuas interesse velit: modò ne nimiùm multi sint: ibi, *Tu quotus esse velis, &c.* & ibi, *locus est & pluribus vmbris: Sed nimis arcta, &c.* Ad tempus cenæ & locum pertinent illa *Supremo te sole domi Torquate manebo:* Ad apparatum illa: *Hæc ego procurare & idoneus imperor & non Inuitus, ne turpe toral, &c.* Ad sermones, illa: *Æstiuam sermone benigno, &c.* Cetera, quæ congruunt cum præceptis Varronis, considerabit in hac epistola lector eruditus.

236

MANEBO] exspectabo, vt suprà diximus ad Od. XXVIII. lib. 1.

ITERVM TAVRO DIFF.] diffusa iterum cos. T. Statilio Tauro. sic notabatur ætas, & bonitas vini, consulum (inquam) nominibus, vt notauimus ad Od. III. lib. 2. ibi, *Interiore nota Falerni.* vnde nota Opimiana, & Aniciana apud M. Tullium lib. de claris orat. fuit autem T. Statilius Taurus iterum consul anno ab vrbe condita DCCXXVIII. Cæsaris Augusti collega.

consul primùm fuerat anno ab vrbe cond. DCCXVII. substitutus in locum L. Caninij Galli, qui abdicauerat se magistratu: collega autem M. Vipsanij Agrippæ. Itaque hæc vina non admodum erant vetera, nempe superioribus annis proximis diffusa.

DIFFVSA] è torculari, vel lacu, vel dolio in amphoras fusa. Solebant enim veteres è doliis vinum in cados, testas, & similia vasa diffundere in multos annos. vtitur eodem verbo Satyr. 2. lib. 2. sed paullò aliter, *Et nisi mucidum parcit diffundere vinum.* vtitur & M. Tull. lib. 2. de finibus *quibus vinum diffusum è pleno sit œnophoro:* nisi quis & apud M. Tull. putet legendum *defusum*, & apud Horat. *defundere.* Quid sit autem vinum diffundere, ex Iurisc. intelligere licet. Proc. de tritico, vino, & oleo legatis. *Illud verum esse puto, cui vinum cum vasis legatum erit, ei amphoras & cados, in quibus vina diffusa seruamus, legata esse. Vinum enim in amphoras & cados hac mente diffundimus, vt in his sit donec vsus causa comprobetur, & scilicet cum his amphoris, & cadis id vendimus. In dolia autem alia mente conicimus, scilicet vt ex his postea vel in amphoras & cados diffundamus, vel sine ipsis doliis veneat.* Idem. *Qui vinum Surrentinum in vrnalibus habebat diffusum, is tibi vinum legauerat in amphoris. Omne illud quoque vinum, quod in vrnalibus fuisset, legatum esse Labeo, & Trebatius responderunt.* Pomponius, *vino legato ea demum vasa sequuntur, in qua vina ita diffusa sunt, vt non ad perpetuum vsum referuentur, veluti amphoræ & cadi.* Iterum Proculus, *Cui vinum heres dare damnatus est: quod in amphoris & cadis diffusum est, dari debet, etiam si vasorum mentio facta non est.* Africanus in titulo de legatis & fideicommiss. 3. *Nam & si vina diffudisset habiturus vsui ipse & heres eius, tamen in penu omne existimari.* In amphoris autem & cadis, & similibus vinum in multos annos seruari solitum esse à veteribus illis, non in doliis, declarat etiam locus ille M. Tull. in Bruto. *Vt si quis Falerno vino delectetur, sed eo nec ita nouo, vt proximis consulibus natum velit, nec rursus ita vetere, vt Opimium, aut Anicium consulem quærat: Atqui eæ notæ sunt optimæ, credo: sed nimia vetustas nec habet eam, quam quærimus suauitatē, nec est iam sanè tolerabilis. Num igitur qui hoc sentiat, si is potare velit, de dolio sibi hauriendum putet? minimè: sed quandam sequatur ætatem, &c.*

INTER MINTVRNAS] significat vinum hoc non esse admodum magni pretij, neque admodum generosum, vt pote in paludibus natum. Minturnæ oppidum Liri fluuio, & Sinuessæ oppido propinquum, in Campaniæ finibus.

SIN MELIVS] quidam libri veteres habent *Si melius.*

ARCESSE, VEL IMPER. FER.] id est. vel arcesse vinum, quod habes, melius meo, id est, iube tecum afferri ad me: vel pátere tibi meum ministrari, id est, vtere eo vino, quod tibi apponam. verbo arcessendi sic vtitur M. Tull. lib. 6. epist. ad Attic. cuius initium est, *Nonis accepi, &c. Ego autem & eius librum arcessiui, & ad Athenodorum Caluum scripsi, vt ad me τὰ κεφάλαια mitteret.* & epist. ad M. Fab. Gallum lib. 7. *sed tamen, si ista mihi sunt habenda, certiorem velim me facias, vbi sint, quando arcessantur, quo genere vecturæ:* Alij hunc locum sic explicant, sin mel. q. h. arc. vel imp. fer. sin quod vinum melius habes, aut si quid aliud melius habes in cenam, quàm quæ habeo, arcesse me, id est, voca me domum tuam, vel domi meæ contentus esto iis, quæ tibi apponentur, ac ministrabuntur. arcessendi verbum Priscianus docet lib. 1. ab arcio deflexum esse: *arcio* autem dici pro *accio*, seu *adcio*. *ar* enim dicebant veteres pro *ad*, in verbis compositis, vt *arferre, aruenire, arcedere, &c.* pro adferre, aduenire accedere. Turpil. *Qui verba mea venatur pestis? arcedat, & sermonem hinc sublegat.* & in XII. *arduito*, pro addito. & sexcenta alia. Quòd autem verbo *accersere*, pro *arcessere* vulgus vtitur, errat. nam vitiosa scriptura est, & vbicumque *accersere* scriptum est, *arcessere* restituendum. Denique hoc loco omnia antiqua exemplaria habent *arcesse*.

CERTAMINA DIVITIARVM] id est, nimium studium, nimiámque contentionem in diuitiis comparandis.

ET MOSCHI CAVSAM] clientis tui, cuius tu patronus es: cuius causam recepisti.

CRAS NATO CAESARE FESTVS] dies natalis Cæsaris.

SOMNVMQVE] vt tibi non sit necesse manè surgere.

SERMONE BENIGNO] sermone multo, & liberali, & largo. vt suprà ad Od. XVII. libr. 1. annotauimus, *tendere* autem positum pro extendere, id est, producere, extrahere.

QVO MIHI FORTVNAS, SI NON CONC.] ita legendum esse indicauit Muretus, & vt ita legatur, consuetudo Latini sermonis, & ratio postulant. subaudiendum enim verbum expetam, vel optem, & similia. omissum autem est à librariis s. nominis *fortunas*, propter s. vocis sequentis: vt in multis aliis similibus accidit. P. Victorius porrò aliter legit: à quo dissentio. Ex libris manuscr. autem alij habent, *fortuna*, alij *fortunam*, alij *fortuna est*. Omnino *fortunas* legendum censeo, quamuis reclament licet corniculæ quædam alienis plumis onustæ.

PARCVS

PARCVS OB HEREDIS CORAM] sic suprà Od. VII. lib. 4. *Cuncta manus auidas, &c*: & Sat. vlt. lib. 1. *nec metuam, quid de me iudicet heres.*

SEVERVS] rebus seriis nimis deditus, tristis.

ASSIDET INSANO] proximus est insano, id est, similis, παραπλήσιος. 237

ET SPARGERE FLORES] Od. XIX. libr. 3. *Parcenteis ego dexteras Odi: sparge rosas.*

PATIARQVE VEL INCONSVLTVS HABERI] Græcorum more locutus est, vt supr. Od. II. lib. 1. *patiens vocari Cæsaris vltor.* nam Latinè diceremus, patiárque me vel inconsultum haberi.

QVID NON EBR. DESIGN.] innouat, efficit? tralatio est, vt Terent. Adelph *modò quid designauit?* nam designare est inusitatum, & nouum quiddam efficere.

OPERTA RECLVDIT, &c.] huc pertinent ea, quæ collegimus ad Od. XVIII. lib. 1. ibi, *Arcanique fides prodiga perlucidior vitro.* & Satyr. 4. libr. 1. ibi, *Condita cùm verax aperit præcordia Liber.* Sic & Homer. ἰλ. ξ. ait hominem etiam valdè prudentem ac sapientem à vino impelli, vt & cantet, & molliter rideat, & saltet, & nonnulla loquatur, quæ taceri præstitisset. Homeri verba sunt hęc, οἶνος γὰρ ἀνώγει Ἠλεως, ὅς τ' ἐφέηκε πολύφρονά περ μάλ', ἀεῖσαι, Καί θ' ἁπαλὸν γελάσαι, καί τ' ὀρχήσασθαι ἀνῆκεν. Καί τι ἔπος προέηκεν, ὅπερ τ' ἄρρητον ἄμεινον.

SPES IVBET ESSE RATAS] sic supr. Od. XXI. lib. 3. *Tu spem reducis mentibus anxiis.* Aristot. ἠθικ. Νικομ. γ. εὐέλπιδες γὰρ γίνονται οἱ μεθυσκόμενοι, id est, bona spe freti sunt qui ebrij facti sunt. Idem problem. de atra bile, ὅτι πάντας ὁ οἶνος εὐέλπιδας ποιεῖ, id est, quia vinum omneis bona spe complet. huc pertinent ea, quæ sunt apud Platon. lib. 1. de legibus, extrem. de vino, ἢ καὶ τουναντίον ἔχει τοῦτο τοῦ νῦν δὴ λεγομένου, πίνοντα τὸν ἄνθρωπον αὐτὸν αὑτοῦ ποιεῖ παραχρῆμα ἵλεων εὐθὺς μᾶλλον ἢ πρότερον; καὶ ὁπόσῳ ἂν πλέον αὐτοῦ γεύηται, τοσούτῳ πλειόνων ἐλπίδων ἀγαθῶν πληροῦται καὶ δυνάμεως εἰς δόξαν; &c. id est, an etiam hoc contrà se habet quàm id, quod nunc dicebatur, vt vinum hominem, qui ex eo biberit, ipsum seipso statim placidiorem reddat, quàm erat anteà? & quanto plus de eo gustarit, tanto maiore, & meliore spe compleatur, & facultate ad bonam de se existimationem? & ad extremum omni orationis licentia, proinde ac si sapiens sit, instruatur, & libertate, & audacia, ita vt sine dubitatione ac metu quiduis loquatur, & item agat? quæ cùm suprà esse à me prolata ad odam illam XXI. lib. 3. serò animaduertissem, delere hîc mihi integrum non fuit.

HAEC EGO PROC. ET IDON. IMP.] id est, hæ sunt meæ partes: hæc procurare iubeor: ego, qui ad hanc procurationem idoneus sum, & non inuitus ad hanc procurationem vocor. Seruius ad illum Virgilij locum Æneid. 10. *& socij cesserunt æquore iusso,* notat *iussus* participium esse à verbo iubeor, quod tamen non sit in vsu: in quo fallitur. Nam & Virg. lib. 7. dixit, *More iubebatur*: & alij boni scriptores, *Iuberi, iubemur, iubeare, iubebare* vsurparunt. Idem paucis pòst addit, sic à Virgilio vsurpatum esse *iussus* particip. vt ab Horatio verbum *imperor,* nimis licenter. Sed hac de re plura suprà ad Od. II. epod. ibi, *Iussus abire domum.*

NE TVRPE TORAL] ne illotum, immundum toral. alias turpe, ad animum refertur, vt Od. V. lib. 3. *Turpis maritus.* toral autem, seu torale, vestis stragula, quæ toro imponitur, vt Sat. 4. lib. 2. *Et Tyrias dare circum illota toralia vesteis.* Profert hunc locum Seruius ad illum Virg. lib. 1. Æneid. *tonsisq; ferunt mantilia villis*: & notat, quod hîc toral legatur, esse apocopen. integrum enim esse *torale.*

MAPPA] mappam dictam esse volunt, quòd è manibus penderet. fiebant autem mappæ ex lino, iisque manus tergebantur à conuiuis. lintea appellat Catullus epigrammate In Asinium. differebant autem à mantilibus: quæ à manibus antè lotis esse dicta vult Seruius ad illum locum Virgil. lib. 1. Æneid. *tonsisq; ferunt mantilia villis*: idem ad illud Virgil. Æneid. 2. *Raptatus bigis*: ait bigas, quadrigas, mappas numero multitudinis tantùm efferri debere ex præceptis artis, sed artem plerumq; ab auctoritate corrumpi ac negligi, vt ab Horatio, inquit, *ne sordida mappa.*

CORRVGET NAREIS] offendat. solent enim qui odore aliquo offenduntur nareis contrahere. *corrugare nareis* autem, quamuis hîc de re, quæ offendit nareis, dicatur: ad personam quoque tamen, quæ odore aliquo offenditur, referri potest. sic suprà, *frontem explicare* dixit, de iis rebus quæ hilaritatem afferunt: Od. XXIX. lib. 3. *Mundæq; paruo sub Lare pauperum Cenæ sine aulæis & ostro. Sollicitam explicuere frontem.* Plautus in Casina. *rugare* vsurpauit absolutè. *vide palliolum vt rugat,* id est, *rugosum est.*

OSTENDAT TIBI TE] splendeat instar speculi, tibíq; intuenti tui reddat imaginem: quod fit aëre repercusso, atque in oculos regesto. De speculis vide Lucret. lib. 4. & Plin. lib. 33. & Plato. in Timæo. Quidam legi volunt *Ostendant.*

FORAS ELIMINET] foras efferat, diuulget. propriè est extra limen eiicere. Accius Meleagro. *Tum eliminor clamore, simulac nota vox ad aureis accidit.* Ennius vsus est hoc verbo, significatione absoluta, *Quid sic extra ædeis exanimata eliminat?* elegans est epigramma lib. 2. epigram. Græc. quod declarat, quàm sit horribile ac fugiendum id hominum genus, quod, quæ dicuntur liberius in conuiuio libero, perfidissimè enuntiat, ac diuulgat. Οὔ μοι πληϊάδων φοβερὰ δύσις, οὐδὲ θαλάσσης Ὠρυόμενον στυφελῷ κῦμα περὶ σκοπέλῳ, Οὐδ᾽, ὅταν ἀστράπτῃ μέγας οὐρανὸς, ὡς κακὸν ἄνδρα Ταρβῶ, καὶ μύθων μνήμονας ὑδροπότας, id est, non ita mihi Virgiliarum horribilis est occasus, neque maris fluctus, qui attollitur circum durum scopulum, neq; magnum cæli fulgur, vt improbum hominem extimesco, & sermonum memores aquæ potores.

238 VT COEAT PAR, IVNGATVRQVE PARI] hæc quoque pendent ab illis superioribus, *Hac ego procurare, &c.* neque sunt coniungenda cum iis, quæ sequuntur, *Brutum tibi Septimiūmque, &c.* significat enim Horatius, boni conuiuatoris esse operam dare, vt conuiuæ sint pares, aut certè non admodum dispares. Coïre pro eo, quod est coniungi, & congregari, vsurpauit etiam in principio libri de arte poët. *Sed non vt placidis coëant immitia.*

BRVTVM TIBI, SEPTIMIV'MQVE, &c.] hæc ab iis, quæ antecedunt, separanda sunt interpunctionis nota. neque verò assentior iis, qui legi volunt, *Brutam tibi, Septimiámque,* quasi significet Horatius, se puellas aliquas in conuiuio adhibiturum. Nam primùm Bruta, & Septimia nomina sunt ingenuarum fœminarum. Atqueque ingenuæ in conuiuiis intererant, nisi cum viris suis, neque scorta nominibus ingenuarum mulierum appellabantur, nisi fortè essent libertæ: sed, vt ferè erant seruæ, sic & nominibus seruilibus & plerumque peregrinis afficiebantur. Deinde versus qui sequitur, *Et nisi cena prior, &c.* vincit, legendum esse *Brutum, Septimium, Sabinum.* assumam (inquit) tibi Brutum, Septimium, Sabinum, nisi hic Sabinus à conuiuio lautiore, & à formosiore puella detinebitur. Quòd si quis mihi dicat in hac cena etiam puellas interfuisse; fateor id quidem: sed nego eas hîc nominari.

LOCVS EST ET PLVRIBVS VMBRIS:] vmbræ dicuntur conuiuæ, qui ad conuiuium eunt à conuiuatore quidem non vocati, sed à vocatis ducti, illos videlicet sequentes, vt vmbra corpus. vide Plutarchum συμποσ. ζητημ. lib. 7. Horat. Satyr. 8. libr. 2. *quos Mæcenas adduxerat vmbras.*

SED NIMIS ARCTA PREMVNT OLIDAE CONVIVIA] capet, aut capra, fœtor sub ala, vt suprà diximus ad Od. XII. epod. vbi hircum nominat. licet (inquit) plureis tecum comites adducas: sed hoc est metuendum, ne è multitudine conuiuarum arctè sedentium exsistat alarum odor grauis, & tæter. Gelasinus ille Plautinus in Sticho, neque hoc metuit, neque quicquam aliud: quin dicit se vel inter cuneos ferreos accubare posse. *Tantillum loci* (inquit) *vbi catellus cubet, id mihi sat est loci.* Sed quidam tamen hîc per capras, scorta significari putant.

QVOTVS ESSE VELIS] quot velis vocari.

REBVS OMISSIS] *rebus relictis:* Terent. Lucretius, Plautus.

ATRIA SERVANTEM] in atrio domus te exspectantem.

POSTICO] ostio posteriore, ψευδοθύρῳ. id est, falsa porta, vt Græci nominant. anticum, & posticum opponuntur inter se. Seruius ad illum Virgilij versum, lib. 2. Æneid. *Limen erat, cacaque fores, &c.* hæc annotat, posticum dicit, quod generis est neutrius: vt apud Horatium Flaccum, *Atria seruantem postico falle clientem.* nam antica, postica generis fœminini auguralia sunt.

FALLE] late, λανθάνε. lege annot. ad Od. X. lib. 1.

CLIENTEM] Moschum, vel quemuis alium. patronus & cliens ex iis sunt, quæ ad aliquid referuntur. Quemadmodū autem patroni erat, clientem in iudicio, siue priuato, siue publico, defendere, eius curam habere, vt liberorum: ita clientis officium erat, patronum tamquam parentem quemdam colere, eum, aut eius filios ab hostibus captos redimere, eius filiabus collocandis dotem præbere, si patronus esset tenui, & angusta re familiari. erántque clientes plebeij ordinis: patroni senatorij: quod initio à Romulo fuerat institutum, vt inter patres & plebem concordia conseruaretur. ex eo natum, vt inferiores homines viros claros, & splendidos, patronos vocarent, vt epist. 7. lib. 1. *pol me miserum patrone vocares, Si velles (inquit) verum mihi ponere nomen.* & eadem epistola Mena ille cliens appellatur. eadem ratione orator, qui alterius caput & fortunas defendit, patronus: & qui defenditur, cliens dici solet, vt hoc loco: & Vatinius epist. ad Cicer. lib. 5. *si tuam consuetudinem in patrociniis tuendis seruas, P. Vatinius cliens ad te venit, qui pro se causam dicier vult.*

EPIST.

EPISTOLA VI. AD NVMICIVM.

ARGVMENTVM.

Nihil admirari rem esse dicit, quæ propemodum sola ad vitæ beatitudinem conferat; quum homines non ea tantùm, quæ cupiunt, sed etiam quæ timent illis contraria, eodem ferè modo mirentur. Verùm ex iis, quibus admiratio cupiditatem incitat, alios aliud expetere: omnes autem frustrà in eo felicitatem, quæ à sola virtute pendet, collocare.

Nil admirari, propè res est vna, Numici,
Soláq;, quæ possit facere, & seruare beatum.
Hunc solem, & stellas: & decedentia certis
Tempora momentis, sunt qui formidine nulla
Imbuti spectent. quid censes munera terræ?
Quid maris extremos Arabas ditantis, & Indos?
*Ludicra quid, plausus, & amici * dona Quiritis?*
Quo spectanda modo, quo sensu credis, & ore?
Qui timet his aduersa, ferè miratur eodem,
*Quo cupiens pacto. pauor est * vtrobiq; molestus.*
Improuisa simul species exterret vtrumq;.
Gaudeat, an doleat: cupiat, metuátne: quid ad rem,
Si, quicquid vidit melius, peiúsve sua spe,
Defixis oculis, animóq;, & corpore torpet?
Insani sapiens nomen ferat, æquus iniqui:
Vltrà, quàm satis est, virtutem si petat ipsam.
I nunc: argentum, & marmor vetus, æráq;, & arteis*
Suspice: cum gemmis Tyrios mirare colores:
Gaude, quòd spectant oculi te mille loquentem:
Nauus manè forum, & vespertinus pete tectum:
Ne plus frumenti dotalibus emetat agris
*Mucius, * indignum, quòd sit peioribus ortus,*
Hic tibi sit potiùs, quàm tu mirabilis illi.
Quicquid sub terra est, in apricum proferet ætas:
Defodiet, condétq; nitentia. cùm benè notum
Porticus Agrippæ, & via te conspexerit Appi:
** Ire tamen restat, Numa quò deuênit, & Ancus.*
Si latus, aut renes morbo tentantur acuto:
Quære fugam morbi. vis rectè viuere? quis non?
Si virtus hoc vna potest dare: fortis omissis
Hoc age deliciis. virtutem verba putas, vt
Lucum ligna? caue ne portus occupet alter:
Ne Cibyratica, ne Bithyna negotia perdas.
*Mille talenta * rotundentur: totidem altera: porrò &*
Tertia succedant, & quæ pars quadret aceruum.
Scilicet vxorem cum dote, fidémq;, & amicos,
Et genus, & formam regina pecunia donat:
Ac bene nummatum décorat Suadela Venúsq;.

239

Mancipiis locuples eget æris Cappadocum rex.
Ne fueris hic tu. chlamydes Lucullus, vt aiunt,
Si posset centum scenæ præbere, rogatus,
Qui possum tot? ait: tamen & quæram: & quot habebo
Mittam. post paullò scribit, sibi millia quinq;
Esse domi chlamydum: partem, vel tolleret omneis.
Exilis domus est, vbi non & multa supersunt:
Et dominum fallunt, & prosunt furibus. ergo
Si res sola potest facere, & seruare beatum:
Hoc primus repetas opus: hoc postremus omittas.
Si fortunatum species, & gratia præstat:
*Mercemur seruum, qui dictet nomina: * læuum*
Qui fodiat latus: & cogat trans pondera dextram
Porrigere. hic multum in Fabia valet: ille Velina:
Cuilibet hic fasceis dabit: eripiétq; curule
Cui volet, importunus ebur. frater, pater adde:
Vt cuiq; est ætas, ita quemq; facetus adopta.
Si bene qui cœnat, bene viuit: lucet: eamus
Quò ducet gula: piscemur: venemur: vt olim
Gargilius, qui manè plagas, venabula, seruos,
Differtum transire forum, populúmq; iubebat:
240 *Vnus vt è multis populo spectante referret*
Emtum mulus aprum. crudi, tumidíq; lauemur,
Quid deceat, quid non, obliti: Cerite cera
Digni, remigium vitiosum Ithacensis Vlyssei.
Cui potior patria fuit interdicta voluptas.
Si, Mimnermus vti censet, sine amore, iocisq;
Nil est iucundum, viuas in amore, iocisq;.
Viue: vale: si quid nouisti rectius istis:
Candidus imperti: si non, his vtere mecum.

NIL ADMIR. PROPE' RES EST, &c.] videntur hæc magnopere pugnare cum iis, quæ sunt apud Platonem ἐν Θεαιτήτῳ, his verbis, μάλα γὰρ φιλοσόφου τοῦτο τὸ πάθος τὸ θαυμάζειν. οὐ γὰρ ἄλλη ἀρχὴ φιλοσοφίας, ἢ αὕτη. id est, maximè enim videtur esse philosophi hic affectus, nempe admirari. Non enim aliud philosophiæ principium est, quàm id ipsum. & ita Arist. lib. 1. τῶν μετὰ τὰ φυσ. sed Horatius hoc loco vult, cupiditatem, & metum, lætitiam, & dolorem ex earum rerum, quas cupimus, & metuimus, propter quas dolemus, lætitiáq; afficimur, admiratione nasci. denique si diuitias, & honores, & voluptates: si paupertatem, morbum, exsulium, mortem contemneremus, ac pro nihilo putaremus, ab omni cupiditate, metu, ceterísq; animi morbis soluti, ac vacui essemus. Sic Plutarch. libr. περὶ ἀκούειν testatur, dicere solitum esse Pythagoram, sibi hoc ex philosophia partum esse τὸ μηδὲν θαυμάζειν: id est, nihil mirari. verba Plutarchi sunt hæc: Ἐκεῖνος ἐκ φιλοσοφίας ἔφησεν αὐτῷ περιγεγονέναι τὸ μηδὲν θαυμάζειν, &c. sequitur mox, ὁ γὰρ φιλοσοφικὸς λόγος τὸ μὲν ἐξ ἀπορίας, καὶ ἀγνοίας θαῦμα καὶ θάμβος ἐξαίρει γνώσει καὶ ἱστορίᾳ τῆς περὶ ἕκαστον αἰτίας: τὸ δὲ εὔκολον καὶ μέγα, καὶ φιλάνθρωπον οὐκ ἀπόλλυσιν, id est, Nam philosophica ratio miraculum quidem & pauorem ex hæsitatione & ignoratione nascentem eximit cognitione & scientia causarum vniuscuiusque: facilitatem autem, & magnitudinem, & humanitatem non perdit. Idem etiam placebat Epicuro. Mirantur enim qui rerum causas ignorant. Contrà, omnium rerum causa cognita, leuamur superstitione, inquit, liberamur mortis metu, non conturbamur ignoratione rerum: è qua ipsa exsistunt sæpe formidines. Lucret. lib. 5. *Si tamen interea mirantur, qua ratione Quæque geri possint, præsertim rebus in illis, Quæ supera caput ætheris cernuntur in oris, &c.* Eodem pertinent illa M. Tull. ex lib. 3. quæst. Tuscul. *Et nimirũ hæc est illa præstans & diuina sapientia, perceptas penitus & pertractatas res habere, nihil admirari cùm acciderit: nihil, antequam euenerit, non euenire posse arbitrari.* Idem lib. 4. *Quid enim videatur ei* [beato] *magnum in rebus humanis,*

humanis,cui æternitas omnis,totiúsq; mundi nota sit magnitudo? nam quid aut in studiis humanis,aut in tam exigua vita breuitate magnum sapienti videri potest, qui semper animo sic excubat,vt ei nihil improuisum accidere possit,nihil inopinatum,nihil nouum ? &c. [Idem placebat & Democrito vt testatur Strabo libr.1. his verbis, Προστιθέασι δὲ καὶ ἐκ τῶν μεταστάσεων μεταβολὰς, ἐπὶ πλέον τὴν ἀθαυμαστίαν ἡμῖν κατασκευάζειν ἐθέλοντες. & Clemens Alexandr. στρωμ. λόγῳ. β. vbi scribit appellatam esse ab eo ἀθαμβίαν.

NVMICI.] in vno & altero codic. manuscr. reperi *Numati*: vnde quidam amicus meus legendum suspicatur & hîc Munati, & in inscriptione, Ad Munatium: vt intelligamus, Horatium scribere ad L. Munatium Plancum, ad quem scripta est Od. VI. lib. 1.

SERVARE BEATVM] sic locutus est Sat. 1. lib. 1. *retinere velis, seruaréq; amicos.*

QVID MARIS] munera, ἀπὸ κοινοῦ. mare Arabicum & Indicum describit.

AMICI DONA QVIRITIS] Mæcenatis, & potentioris amici. alij, honores, qui deferuntur à populo Romano, intelligunt.

QVO SPECT. MODO, &c.] vtrùm cum aliqua cupiditate, nécne? vel vtrùm cum aliqua admiratione, ex qua cupiditas oritur, nécne.

QVI TIMET HIS ADV. &c.] vt, qui cupit, admiratur: ita & qui timet: sed non prorsus eodem modo. Nam qui cupit, ita admiratur vt id, quod admiratur, experendum esse existimet: qui metuit verò, vt fugiendum esse. ille admiratur bona fortunæ, & res secundas, eásq; expetit: hic fugit contrarias. *mirari* vsurpauit suprà in re, quæ videtur bona, Od. IX. lib. 4. *Non sola comtos arsit adulteri Crineis, & aurum vestibus illitũ Mirata, regaleisq; cultus, &c.* & Od. XXIX. lib. 3. *Omitte mirari beatæ Fumum & opes, strepitúmq; Romæ.* & Virg. in Sileno. *Tum canit Hesperidum miratam mála puellam.* His aduersa autem intellige paupertatem, ignominiam, sibilos, & simil.

PAVOR] τὸ θάμβος. Pauor, vt definiri à Stoicis scribit M. Tull. lib. 4. quæst. Tuscul. *est metus mentem loco mouens.*

VTROBIQVE] non potui 10. librorum manu scriptorum, trium Vatic. Faërn. Iannoct. Torn. Russard. Nicot Morel mei, qui ita habent, consensum negligere: tametsi vulgata *vtriq;* sit tolerabilis. *vtrobiq;* autem interpretor in cupiendo, & metuendo.

IMPROVISA SIMVL SPECIES EXT.] fuit hæc opinio Cyrenaïcorum, non omni malo ægritudinem effici, sed insperato, & nec-opinato, vt refert M. Tull. libr. 3. Tuscul. qua de re plura lege apud eundem, eo, quem indicaui, loco. Est tamen viri fortioris, & melioris à malis repentinis & improuisis non exterreri, quàm prouisis, & præmeditatis. Nam (vt ait Aristoteles lib. 3. de morib. ad Nicom.) quæ multo antè prouisa & prospecta sunt, in iis quiuis animi agitatione & ratione consilium ceperit: at in repentinis, habitu. 241

GAVDEAT, AN DOLEAT: CVP. METVA'TNE] hæ sunt quattuor animi perturbationes, quæ ceteras omneis eiusdem generis continent. qua de re vide M. Tull. Tuscul. lib. 4. quo loco scribit Stoicos docere duas nasci ex duobus opinatis bonis, nempe lætitiam, & libidinem, vt lætitia sit præsentium bonorum, libido futurorum: duas ex duobus malis opinatis, metum, & ægritudinem, metum quidem futuris, ægritudinem verò præsentibus. legendum autem est apud Horatium, *cupiat, metuátne,* non vt vulgò legitur, *metuátve.*

DEFIXIS OCVLIS] τοὺς ὀφθαλμοὺς πεπηγώς, vel ἀτενὲς ὁρῶν, quo acerrima, attentissimáque significatur cogitatio, vt alibi dicemus.

INSANI SAP. NOM. FERAT, &c.] Sic M. Tull. Tuscul. libr. 4. *Itaque primùm in ipsa cupiditate, cùm id solum agitur, vt ea tollatur, non est quærendum bonum illud, nécne sit, quod libidinem moueat: sed libido ipsa tollenda est: vt siue, quod honestum est, id sit summum bonum, siue voluptas, siue horum vtrumque coniunctum, siue illa tria genera bonorum, tamen, etiam si virtutis ipsius vehementior appetitus sit, eadem sit omnibus ad deterrendum adhibenda oratio.* [Atqui negat Aristoteles, virtutis nimium esse posse, cùm sit mediocritas, quia sit quodammodo summum, inquit.]

I NVNC ARGENTVM, &c.] concessio est, dissimulationis, & irrisionis plena, qua vtuntur Latini cùm vel à re quapiam deterrent, vel aliquid improbant, vel fieri non posse significant, vt Catullus in Memmium, quamuis omiserit verbum i, *pete nobileis amicos.* Virg. Æneid. 7. *I nunc, ingratis offer te irrise periclis: Tyrrhenas i, sterne acies, rege pace Latinos.* Et Horatius epistola ad Iulium Florum lib. 2. *I nunc, & versus tecum meditare canoros.* Propertius libr. 3. *I nunc, tolle animos, & tecum finge triumphos.* Ouid. libr. 2. de arte amandi, *I nunc, claude fores custos odiose puellæ, Et centum duris postibus adde seras.* ibid. *Paruit imperio dominæ Tyrinthius heros: I nunc, & dubita ferre, quod ipse tulit.* [Iuuenal. Sat. 6. *I nunc, & dubita qua sorbeat aëra sanna Tullia.*]

AERA QVE] ſtatuas æreas, vel vaſa ærea antiqui ædificij.

TYRIOS COLORES] purpureos colores, veſteis purpureas.

GAVDE, QVÒD SPECT. OCVLI] conueniunt hæc in homines eloquentiæ laude claros, qui corona, & frequentia delectantur: immò verò, qui ſi à corona relicti ſint, non queant dicere, vt reſpondet Brutus apud M. Tull. in Bruto.

ET VESPERTINVS] id eſt, veſperi, vt docuimus ſuprà ad Od. XVI. epod. ſic Satyr. 6. lib. 1. *Fallacem Circum, Veſpertinus pererro Sæpe forum.* vbi tamen alij legunt *Veſpertinum forum*, non malè.

NE PLVS FRVM. DOT. EM. AGR.] pendet hic verſus à ſuperiore, hoc modo, Tu nauus à prima luce confer te in forum, veſperi domum redito, id eſt, totum diem in ſtudio rei faciendæ conſumito, ne Mucius, qui humiliore loco, & deterioribus parentibus natus eſt, quàm tu, plus frumenti percipiat ex agris, quos ab vxore in dotem accepit, quàm tu ex tuis auitis: quaſi indignum ſit, Mucium, humilioribus parentibus natum, eſſe te locupletiorem. Sed Simeo Boſius Lemouix, amicus meus, primùm legit, *Me plus frumenti dot. em. ag. Mucius?* aítque ſe ita ſcriptum reperiſſe in ſuo codice manuſcr. Deinde quæ ſequuntur, ſic explicat *indignum*, id eſt, indignum ſit, Mucium eſſe me ditiorem, & plus frumenti ex agris dotalibus, quàm me meis percipere. atque hactenus vult eſſe illius nauiter rem facientis verba. hæc autem, quæ deinceps ſequuntur, iam putat eſſe Horatij, ſi hic Mucius ſit te ditior, futurum eſt, vt is tibi ſit mirabilis, non tu illi, quia ſit ex humilioribus parentibus natus de qua explicatione iudicet lector.

DOTALIBVS EMETAT AGRIS] id eſt, è dotalibus agris metat: vt annotatum eſt ſuprà ad Od. VII. lib. 2. dotaleis agros intellige, quos in dotem accepit ab vxore.

INDIGNVM, QVÒD SIT, &c.] hæc dicuntur ex eius ſenſu, & ſententia, qui ſtudium omne ſuum in augenda re familiari ponit, & collocat, quaſi in pecunia, & copiis ſita ſit beata vita: ſúntque vultuosè pronuntianda, hoc modo, indignum eſt Mucium, hominem inferiore loco, natum, quàm tu es, te ditiorem eſſe. in tribus Vatic. Faërn. Torneſ. ſcriptum eſt, *Mutus, Vt indignum.*

HIC TIBI SIT POTIVS] hic verſus aut legendus cum interrogatione eſt, hoc modo, túne patieris, vt tibi huius diuitiæ ſint mirabiles potiùs, quàm illi tuæ? vel intelligendus eſt pendêre ab illis, qui antecedunt, *Nauus manè forum, &c.* &, *Ne plus frumenti, &c.* vt ſit hæc ſententia: rei faciendæ operam naua, ne Mucius plus frumenti metat ex agris dotalibus, quàm tu, & ne tibi ſit mirabilis potiùs ob diuitias, quàm tu illi. & ita ſubintelligemus *ne*, vel repetemus ἀπὸ κοινοῦ. Quòd ſi legamus, *Hic tibi ſi potius*, vt habent quædam vulgata exempla, pendebit à ſuperiore verſu, hoc modo, Indignum fuerit, quia Mucius natus ſit obſcuriore loco, quàm tu, ſi tibi ſit potiùs mirabilis, quàm illi tu. & ita ſubintelligendum erit *ſit.* iudicet lector.

QVICQVID SVB TERRA EST, IN APRICVM] ſic Sophocles in Aiace, Ἅπανθ' ὁ μακρὸς, κἀναρίθμητος χρόνος Φύει τ' ἄδηλα, καὶ φανέντα κρύπτεται. id eſt, Quicquid hodie occultum, & 242 obſcurum eſt, tempore prodibit in lucem, & in promtu erit: quæ nunc ſunt in promtu & quæ ſunt omnium oculis expoſita, ea de medio tollet vetuſtas, & tenebris obſcurabit ſempiternis.

IRE TAMEN RESTAT, NVMA QVÒ] moriendum eſt. ſic Lucret. lib. 3. *Lumina ſis oculis etiam bonus Ancu' reliquit:* lege annot. ad Od. VIII. lib. 4.

SI LATVS, AVT RENES] ſi laboras morbo lateris, quem Græci πλευρῖτιν nominant, aut renum dolore, quem νεφρῖτιν, &c.

MORBO TENTANTVR ACVTO] ſuprà Satyr. 3. lib. 2. *Quòd latus, aut renes morbo tentantur acuto.*

SI VIRT. HOC VNA POT. DARE] ſic reperi ſcriptum in libris manuſcriptis, & ita ſcriptum eſſe in codice Bernard. Lauredani, teſtantur viri docti, quam ſcripturam comprobant & nonnulli libri typis excuſi. *hoc* autem, intellige, rectè viuere. Itaque hic verſus non eſt ita à ſuperiore ſeparandus, quaſi nouæ ſententiæ principium ſit: ſed cum eo ita coniungendus, quaſi pendeat ſententia. Vulgati habent *hac.*

HOC AGE] huic vni rei ſtude, in hac vna cogitatione, curáque verſare: in hoc vno tuus animus ſit occupatus. ſic epiſt. ad Loll. 2. huius libri, *Hoc age, ne mutata retrorſum te ferat aura.*

VIRTVT. VERBA PVTAS, VT LVCVM LIGNA?] hìc ſcribenda eſt interrogationis nota, vt ſit hic ſenſus Horatij, ſi virtutem verba putas neque eam quicquam ad beatam vitam valere exiſtimas: totum ſtudium, totámque operam tuam ad quæſtum, & pecuniam congerendam confer. Dion libr. 47. narrat, Brutum clade accepta in illo vltimo cum Octauiano, & M. Antonio prœlio dixiſſe, ὦ τλῆμον ἀρετὴ, λόγος ἄρ' ἦσθ'· ἐγὼ δέ σε ὡς ἔργον, ἤσκουν· σὺ δ' ἐδούλευες τύχῃ, id eſt, ô miſera virtus, cras igitur fabula, ſeu verba: At ego te, vt rem, colebam, & exercebam:

bam: tu autem fortunæ seruiebas. Sunt autem versus duo senarij ex nescio quo poeta. [sic epist. 17. huius libri *aut virtus nomen inane est, Aut decus, & pretium rectè petit, &c.*]

NE CIBYRATICA, NE BITH. NEG.] à negotio, & negotiando, negotiatores sunt appellati, q ales sunt publicani, aratores, pecuarij. mercatores autem longè ab his differunt, vt suprà ostendimus. Cibyratica porrò negotia, à Cibyris vrbe Ciliciæ.

ROTVNDENTVR] rotundandi verbo vtitur & M. Tull. in Timæo, *cúmq; similem vniuersitatis natura mundum efficere vellet, ad volubilitatem rotundauit.* videtur autem ab Horatio pro eo, quod est, aceruum, aut summam complere, positum esse: proinde ac si dixisset, mille talenta congregantur, coaceruentur, cumulentur.

TOTID. ALTERA] id est, mille. sic Virg. Palæm. *cras altera mittam.*

PORRO ET TERTIA SVCCEDANT] tertia mille posteà accedant. sic autem, vt edendum curaui, reperi scriptum in omnibus libris veteribus.

ET QVAE PARS QVADRET] & pars, quæ aceruum in quadrum redigat: nempe quater mille, quæ quatuor millia efficiant. *quadrare* enim per tralationem quandam perficere est. M. Tull orat perf. *delectationis aucupium, & quadrandæ orationis industria.* nonnumquam absolutum est. vt Virg Georg. 2. *Arboribus positis secto via limite quadret.*

SCILICET VXOREM CVM DOTE, &c.] reginam pecuniam dixit, tamquam in rebus humanis dominantem, regnúmq; obtinentem. sic Satyr. 3. lib. 2. *Virtus, fama, decus, diuina, humanáq; pulchris Diuitiis parent, quas, &c.* Hesiodus paucioribus verbis, quantum momenti habeat, quantúmq; valeat pecunia, satis declarat hoc versu, Χρήματα γὰρ ψυχὴ πέλεται δειλοῖσι βροτοῖσι, id est, pecunia enim mortalibus anima est.

AC BENE NVMMATVM] M. Tull. orat. 2. de lege Agr. *non minus bene nummatus, quàm bene capillatus.*

SVADELA] eloquentia, dicendi facultas. Prisc. deducit à verbo suadeo, vt à candeo candela, lib. 4. cùm à nomine *suada* oriri videatur, quod nomen ab Ennio videtur factum ad exemplum Græci nominis πειθώ. id enim significare videtur M. Tull. in Bruto, his verbis, *πειθὼ quam vocant Græci, cuius effector est orator, hanc suadam appellauit Ennius.* Hanc eandem hominum reginam appellat Euripides in Hecuba, quærens quamobrem homines ceteras quidem disciplinas magno studio perdiscant: in eloquentia autem non assiduè elaborent, neque eius magistris magnam mercedem persoluant, vt possint alteri persuadere, quæ velint, ab eóque obtinere. verba Eurip. sunt hæc, τί δῆτα θνητοὶ τἄλλα μὲν μαθήματα Μοχθοῦμεν, ὡς χρὴ πάντα, καὶ μαστεύομεν, Πειθὼ δὲ τὴν τύραννον ἀνθρώποις μόνην Οὐδέν τι μᾶλλον ἐς τέλος σπουδάζομεν, Μισθοὺς διδόντες μανθάνειν ἵν' ἦν ποτε Πείθειν, ἅ τις βούλοιτο, τυγχάνειν θ' ἅμα; Themistocles apud Herodot. lib. 8. Πειθώ καὶ ἀνάγκην, id est, suadelam, & necessitatem, magnos deos esse dicit, iisq; fretos Athenienseis ab Andriis pecuniam deposcere. Non temerè autem Suada cum Venere ab Horatio copulata est, posteaquàm de re vxoria facta est mentio. Nam & Plutarchus inter deos nuptialeis etiam Venerem, & Suadam numerat in Ῥωμαϊκοῖς. Sic enim ille, non longè à principio, vbi causas affert, quare quinque faces sponsis præferantur, ἢ ὅτι πέντε δεῖσθαι θεῶν τοὺς γαμοῦντας οἴονται, Διὸς τελείου, καὶ Ἥρας τελείας, καὶ Ἀφροδίτης, καὶ Πειθοῦς, ἐπὶ πᾶσι δ' Ἀρτέμιδος, id est, an quod quinque deis egere putant eos, qui matrimonio coniunguntur, Ioue perfecto, Iunone perfecta, Venere, Suada, Diana?

MANC. LOCVPLES EGET, &c.] hunc versum sic explico, rex Cappadocum mancipiis locuples, id est, mango, seu venalitiarius, seu multorum seruorum dominus, & mancipiis abundans, eget ære, Cappadoces enim barbari, seruíq; sunt vel natura, vel lege serui únti; suo regi, vt serui domino. Prætereà è Cappadocia serui venales Romam adducebantur. M. Tull. in orat. quam habuit ad senatum, post reditum. *Cum hoc homine an cum Æthiope, si in foro constitisses, nihil crederes interesse, sine sensu, sine sapore, elinguem, tardum, inhumanum, neglectum, Cappadocem modò abreptum de grege venalium diceres.* Persius, *Cappadoces rigida pingueis pauisse catasta.* quidem sic interpretantur, Locuples, id est, is, qui pecunia abundat, seu pecuniosus, eget mancipiis: rex Cappadocum, id est, mango, & venalitiarius, qui complureis seruos habet, pecunia eget. à quibus dissentio. significat enim Horatius, seruorum multitudinem, ceterarúmque rerum copiam, sine pecunia mancam, ac debilem haberi. *locupletes* (inquit Festus) *multorum loculorum domini.*

NE FVERIS HIC TV] ne talis fueris, qualis Cappadocum rex, aut mango aliquis mancipiis abundans, pecunia egens, si summum bonum positum esse putas in diuitiis, & pecuniæ magnitudine: sed esto potius talis, qualis Lucullus, qui non solùm nulla re egebat: sed etiam multo plura possidebat, quàm se possidere putaret. prouocabulum *hic* refertur ad id, quod antecedit, non ad id, quod sequitur, vt epist. ad Vallam, *Nimirum hic ego sum.* & Sat. 2. lib. 1. *Huic si mutonis verbis, &c.* & Satyr. 4. eiusd. lib. *Hic tibi comis, & vrbanus, &c.*

CHLAMYDES LVCVLLVS,&c.]Plutarchus hanc historiam in Lucullo extremo narrat, atque etiam Horatium Flaccum nominat, his verbis, στρατηγοῦ δέ ποτε φιλοτιμουμένου περὶ θέας, καὶ χορῷ τινὶ κόσμον αἰτουμένου πορφυρᾶς χλαμύδας, ἀπεκρίνατο σκεψάμενος, ἂν ἔχῃ, δώσειν. εἶτα μεθ' ἡμέραν ἠρώτησεν αὐτὸν, ὁπόσων δέοιτο: τοῦ δὲ ἑκατὸν ἀρκέσειν φήσαντος, ἐκέλευσε λαβεῖν δὶς τοσαύτας. εἰς ὃ καὶ Φλάκκος ὁ ποιητὴς ἐπιπεφώνηκεν, ὡς οὐ νομίζει πλοῦτον, οὗ μὴ τὰ παρορώμενα, καὶ λανθάνοντα πλείονα τῶν φαινομένων ἐστίν. id est, *Cùm prætor quidam Rom. qui ludos magnificentissimos facere, & spectaculum apparatissimum populo præbere cogitabat, petiuisset ab eo ad ornatum chori chlamydes aliquot purpureas: respondit se visurum, haberet, nécne: & si haberet, daturum. postridie quæsiuit ab illo, quot chlamydibus ei opus esset: cùm ille respondisset, centum satis sibi futuras, Lucullus iussit eum bis tantum sumere. Ad quod acclamans Flaccus poeta, dixit, illas non videri esse diuitias, vbi ea, quæ negliguntur, & quæ ignorantur, plura non sunt iis, quæ sunt in promtu, quæq; apparent.*

PRAEBERE] πορίζειν, suppeditare: intellige tamen, commodatò dare.

MILLIA QVINQVE] discrepat ab Horatio Plutarchus, qui Lucullum ducentas chlamydes dumtaxar domi reperisse scribit: hoc est duplo plureis, quàm ab ipso essent petitæ. Sed licet respondere, Plutarchum, vt historicum, primam historiæ legem seruasse: quæ est, ne quid falsi dicat: Horatium autem, vt poëtam, rei quidem veritatem eò vsque secutum, quoad instituto eius opus fuerit: rem ipsam autem pro suo iure ornasse, & auxisse verbis.

ET QVOT HABEBO] sic habent codic. Iann. Faër. & duo Vatic. Ruffard. Nicot. Cleric. non (vt quidam vulgati) *quod habebo.*

TOLLERET] sumeret, vt Sat. 4. lib. 1. *erat quod tollere velles.*

EXILIS DOMVS EST] acclamatio est: & ita Plutarchus, ἐπιπεφώνηκεν. exilis est autem, id est, angusta, vel inanis, non referta bonis, sed inops, supr. Od. IIII. lib. 1. *Et domus exilis Plutonia.*

VBI NON ET MVLTA SVPERS.] narrat Plutarchus, Scopam Thessalum, copiosum hominem, & opulentum, cùm ab eo posceret quidam, quæ ei superessent, quæq; superuacanea viderentur, ita respondisse: at his superuacuis, & quæ superant, fortunati, & beati sumus.

ET DOMINVM FALLVNT] dominum latet, à domino ignorantur.

ET PROSVNT FVRIB.] Plautus in Aulul. *Nam hic apud nos nihil est aliud quæsti furibus: Ita inaniis sunt oppleta, atq; araneis,* & Tibull. lib. 4. *Et domino satis, & nimium furiq; lupóq;*

SI RES SOLA, &c.] si pecunia sola, &c. si solæ diuitiæ, & copiæ rei familiaris: οὐσία, τὰ ὑπάρχοντα bona, facultates. epistol. 1. lib. 1. *Isne tibi melius suadet, qui vt rem facias, rem Si possis rectè, &c.* & Satyr. 5. lib. 2. *Et genus & virtus nisi cum re, vilior alga est.* & Od. VIII. lib. 4. *non tibi talium Res est, aut animus deliciarum egens.*

ET SERVARE BEATVM:] sic loquitur Satyr. 3. libr. 1. *Hæc res & iungit, iunctos & seruat amicos.*

HOC PRIM. REP. OP. HOC POSTR.] hoc est, quod paullò antè dixit, *Nauus manè forum, & vespertinus pete tectum.*

SI FORTVN. SPEC. ET GR.] *si species*, id est, decus externum, & forense: cultus & ornatus corporis ex honoribus & magistratibus quæsitus, vt prætexta, sella curulis, latus clauus, calcei lunati, adde his, si voles fasceis, lictores, comitatum, &c. *& gratia præst. fort.* id est, & si populi & potentium virorum fauor beatum præstat: si ambitiosus es: si in honore summum bonum positum esse existimas, &c. M. Tull. in Pison. *Magnum nomen est, magna species, magna dignitas, magna maiestas consulis.* ibid. *in quibus si moderatio illa, quæ in nostris solet esse consulibus, non fuit: at fuit pompa, fuit species, fuit incessus saltem Seplasia dignus.* Idem epist. ad Lentul. lib. 1. *qui splendorem, & speciem huius vitæ intuentur, sollicitudinem autem, & laborem perspicere non possunt.*

MERCEM SERV.] mercemur seruum nomenclatorem. habebant Romani illi veteres, magistratum petituri, seruos nomenclatores à quibus docebantur, ac monebantur quo quisq; ciuis, qui in suffragiis aliquid valeret, nomine appellaretur, vt candidati à seruo nomenclatore admoniti vnumquemque nominatim salutare possent: quod declarant verba illa M. Tull. in orat. pro Murena: quibus Catonem alloquitur, *Quid, quòd habes nomenclatorem? in eo quidem fallis, ac decipis. nam si nomine appellari abs te ciueis tuos honestum est, turpe est eos notiores esse seruo tuo, quàm tibi: si, etiam si noris, tamen per monitorem appellandi sunt, cur antè appellas quàm insusurrauit? aut quid, cùm admoneris, tamẽ, quasi tute noris, ita salutas? quid, posteaquã es designatus, multo salutas negligentius?* ita autem legendum est apud M. Tull. non, vt habent codices vulgati: quæ emendatio mea est. Sed quæret aliquis, quamobrem ambitiosi homines, & candidati nominatim ciueis suos appellare vellent, atq; ad eam rem nomenclatores adhiberent, dicam. Cùm studerent illi ciuium beneuolentiam sibi conciliare, primum erat cauere, ne

244

eorum

eorum voluntates à se alienarent, néve eorum animos offenderent: Secundum, omnia experiri, quibus hominum beneuolentia allicitur, & comparatur. At obliuio nominum, iram iis cõmouet, quorum nomina obliti sumus. Videmur enim de iis parùm laborare, quos ita negligimus, vt ne eorum quidem nomina memoria teneamus: quod docuit Aristot. lib. 2. rhetor. Contrà, salutare homines nominatim, significat nostrum in eos studium, curam, & diligentiam. Itaque nõ est mirum, si candidati, & honoris cupidi, taleis salutationes adhibebant, vt vnum quiddam ad hominum beneuolentiam colligendam accommodatissimum, atque vtilissimum. Et Nicias ille Atheniensis, infelix illud prœlium nauale commissurus apud Syracusas, Trierarchos nominatim, & patriis & tribuum nominibus appellans, hortatur vt fortiter pugnent, vt scribit Thucyd. lib. 7. αὖθις τῶν τριηράρχων ἕνα ἕκαστον ἀνεκάλει, πατρόθεν τε ὀνομάζων, καὶ αὐτοὺς ὀνομαστὶ, καὶ φυλὴν, &c. id est, rursus trierarcharum vnumquemque patrio nomine appellabat & ipsos, & eorum tribum nominatim commemorans, &c. Id vidit Homerus, apud quem ἰλιάδ. κ. Agamemnon fratri Menelao præcipit, vt suo quemque Græcorum, nomine appellet: ipsos honorificè salutet, de se modicè & summissè loquatur & sentiat, his versibus. Φθέγγεο, δ' ᾗ κεν ἴῃσθα, καὶ ἐγρήγορθαι ἄνωχθι, Πατρόθεν ἐκ γενεῆς ὀνομάζων ἄνδρα ἕκαστον Πάντας κυδαίνων, μηδὲ μεγαλίζεο θυμῷ. [Et Cyrus omnium militum suorum nomina memoria tenebat, vt sine monitore exercitum salutaret.] Et Themistocles ille Atheniensis (vt refert M. Tull. in Catone maiore) omnium suorum ciuium nomina perceperat. viuebat enim illi in ciuitate libera: in qua populus plurimum, atque adeo omnia poterat. Nam & à populo illo petebantur honores, & populus honores suo arbitratu mandabat. Sic igitur & Romæ, vbi ferè è populi suffragiis tota comitiorum ratio pendebat, non temerè candidati operam dabant, vt à nomenclatoribus moniti ciueis gratiosos nominatim salutarent. [Huc pertinet illud Plutarchi ἀπὸ φθεγ. βασιλ. καὶ στρατηγῶν. Ἀππίου δὲ Κλαυδίου περὶ τῆς τιμητικῆς ἀρχῆς ἁμιλλωμένου πρὸς αὐτὸν καὶ λέγοντος, ὅτι πάντας ὀνομαστὶ Ῥωμαίους αὐτὸς ἀσπάζεται, σχεδὸν ὀλίγου δεῖν ἀγνοοῦντος ἅπαντας, ἀληθῆ λέγεις, εἶπεν. ἐμοὶ γὰρ οὐκ εἰδέναι πολλοὺς, ἀλλ' ὑπὸ μηδενὸς ἀγνοεῖσθαι μεμέληκεν.

QVI DICTET NOMINA] qui moneat quo quisque ciuis nomine appelletur: qui nomina ciuium insusurret, vt eos nominatim salutemus, rogemúsq;, vt nobis petentibus studeant, ac suffragentur ad honorem obtinendum.

LAEVVM QVI FODIAT LATVS] ita legendum esse equidem dudum iudicaueram, non *sauum*. nunc autem in hac sententia eo libentiùs perseuero, quod video & in aliquot cod. antiquis ita legi, & doctiss. viris idem videri. hæc verba autem, *qui laeuum fodiat latus*, hoc significant: qui astans domino à parte minùs honorata, læuo ipsius latere fosso, id est, extrema manu pulso, admoneat, vt illum & illum salutet, & prenset. fodere latus cõsueuisse eos, qui admonere vellent, declarat illud Terent. in Hecyra. Lach. *Dic iussisse te.* Philipp. *Noli fodere: iussi.* Neq; verò fuit quòd quidam in hoc loco, satis alioquin aperto, explicando nuper nouam operam sumerent, cùm & sex ab hinc annos ita nos eum explicauerimus, & illi nihil de suo addiderint, nihilq; melius attulerint. Sed hoc idem fecisse in aliis sexcentis reperientur, quasi verò nihil esset satis tersum atq; purgatum, quod non orationis suæ cœno inquinassent. Virg. armos fodere dixit de equite, equo calcaria admouente, lib. 6. Æneid. *Seu spumantis equi foderet calcaribus armos.* At Plaut. Aulul *latus fodere* posuit pro latus cultro aperire. sic Congrio coquus apud Plaut. *istuc malè factum arbitror, quia non latus fodi.*]

ET COGAT TRANS PONDERA, &c] cogat herum trans saxa, aut trabeis magni ponderis quæ vel machinis attolluntur, vel plaustris vehuntur in viis, dextram porrigere ad aliquem ciuem apud tribuleis suos gratiosum, in via saxis impedita laborantem, sublèuandum. sic Propert. lib. 3. saxa pyramidum, & sumtuosorum sepulcrorum *pondera* appellat, *Aut illis flamma, aut imber subducet honores, Annorum aut ictu pondera victa ruent.* Officiosum autem est in angustiis, & turba manus alteri subiicere, & laborantem manib. subleuare. Tibull. lib 1. eleg. 5. *Pauper in angusto fidus comes agmine turbæ, Subiiciétq; manus, efficiétq; viã.* Quòd si quis malet ita accipere hæc verba, *dextram porrigere*, vt pertineant ad gestũ prensantis candidati, & gratioso alicui in via supplicantis, ac blandientis, nõ magnopere repugnabo. solebant. n. candidati singulorũ manus eorum quibus supplicabant, apprehendere: immò verò ex singulis tribubus gratiosissimos quosq; sibi adiungere, eósq; etiã in campum secum producere, vt ab iis vniuerso populo magis commendarentur, cùm ille suo nomine quodammodo peteret. Et ita fortasse intelligenda sunt ea verba, quæ statim sequuntur, *Hic multum in Fab. valet, ille Velina.* licet & dexteram porrigere, accipere pro δεξιοῦσθαι id est, dextra porrecta salutare atq; amplecti, vt intelligamus, nomenclatorem monere candidatum, vt dextram porrigat gratioso apud tribum aliquam ciui, ad eum officiosè, blandéq; salutandum & complectendum. sic enim vsurpat προτείνειν χεῖρα Plutarchus libro εἰ πρεσβυτέρῳ πολιτευτέον, his verbis, ὁ γὰρ ὡς ποιεῖ ὁ καὶ προσαγόρευε ... 245

τὸ τὴν χεῖρα τῷ ἰατρῷ προτείνειν ὑπὲρ ἑξήκοντα ἔτη γεγονότας, αἰσχρόν ἐστιν, ἀλλὰ μᾶλλον τὸ τὴν χεῖρα τῷ δήμῳ προτείνειν, ψῆφον αἰτοῦντας, ἢ φωνὴν ἀρχαιρεσιάζουσαν, &c. id est, Non enim, vt Tiberius Cæsar dicebat, manum medico porrigere homines amplius sexaginta annos natos, turpe est: sed potiùs manum populo porrigere, suffragium petenteis, aut vocem ad honorem obtinendum accommodatam atq; opportunam.

HIC MVLT. IN FAB. VAL. ILLE VEL.] verba sunt nomenclatoris hortantis dominum, vt gratiosis apud suas tribus hominibus, blandiatur, eósque salutet comiter. hic (inquit) multum valet gratia, & auctoritate in tribu Fabia, ille in Velina. quare da operam, vt eum tibi adiungas, & concilies, si magistratum, quem petis, obtinere vis. Velina autem tribus fortasse à lacu Velino dicta est: Fabia a Fabiis.

CVILIBET HIC, &c.] etiam hæc sunt nomenclatoris verba. hic tantùm valet in sua tribu, vt, cui suffragatus fuerit, is sit consulatum adepturus: eique, cui voluerit, sellam curulem, id est, ædilitatem maiorem erepturus.

IMPORTVNVS] in eo, quod sibi proposuerit, obfirmatus, & perseuerans: neque quiescens ipse, neque alios quiescere sinens: vt supr. annot. ad Od. XVI. lib. 3. sic Satyr. 5. lib. 2. *Importunus amat laudari?*

EBVR CVRVLE] sellam curulem eburneam, id est, ædilitatem maiorem, &c.

FRATER, PATER ADDE] gratiosos in suffragiis pro sua cuiusque ætate, fratres, patres appellato, & quàm blandissimè queas, salutato.

FACETVS] vrbanus, comis, blandus, id est, facetè & comiter.

ADOPTA] tibi adiunge. *adoptare* propriè valet eligere, vt alibi admonuimus.

SI, BENE QVI CEN. BENE VIV.] si in epulis, & cenis sumtuosis beata vita posita est, statim vt diluxit, obsonia lautissima, & carissima conquiramus.

QVO DVCET] sic habent libri veteres longè plures. alij *ducit*.

VT OLIM GARGILIVS] quasi aliud agens Gargilium quendam notat, qui stulta quadam, & inani gloriæ cupiditate ductus id venando cepisse videri volebat, quod pretio compararat. Itaque etiam in epistolis Horatius satyricè, id est, comiter, & vrbanè hominum mores vellicat.

PLAGAS] Virg. Æneid. 4. *Retia rara, plagæ, lato venabula ferro.*

DIFFERTVM TRANSIRE FORVM] frequentissimum forum. sic Satyr. 5. lib. 1. *inde forum Appi Differtum nautis, &c.*

EMTVM] non à se venante captum, sed pretio soluto paratum. longè huic dissimilis est venator ille, & qui cum eo comparatur, amator matronarum, Satyr. 2. lib. 1. *leporem venator vt alta In niue sectatur: positum sic tangere nolit: Captat & apponit. meus est amor huic similis. nam Transuolat in medio posita, & fugientia captat.* mendosè autem habent quidam libri veteres *captum.*

TVMIDIQVE] cibo & potione onerati, & conferti.

QVID DECEAT, QVID NON, OBLITI] quid honestum sit, quid turpe: quid decôrum, quid indecorum obliti.

CERITE CERA] tali tabula, qualis erat ea, qua Cerites, ignominia affecti fuerunt: cùm videlicet eis suffragiorum ius non dedit populus Rom. vt ceteris municipibus. Gellius lib. 16. cap. 13. *Primos municipes sine suffragij iure Cerites esse factos, accepimus, concessúmq; illis, vt ciuitatis Romanæ honorem quidem caperent, sed negotiis tamen, atq; honoribus vacarent, pro sacris bello Gallico receptis, custoditisq;. Hinc tabulæ Cerites appellatæ versa vice in quas referri iubebant, quos nota causa suffragiis priuabant.* Hæc ille. M. Tullius orat. in Vatinium, cùm eum suffragio dignum esse negat, eò fortasse spectauit. Referebantur autem in tabulas Ceritum à Censoribus plebeij ignominia notati, ærariíq; fiebant: quod eò valebat, vt nullam aliam ad rem ciues essent, quàm vt pro suo capite tributi nomine æra penderent, vt ait Ascon.

REMIG. VITIOS. ITHAC.] remiges & socij Vlyssis, homines intemperantes, & voluptarij, qui malunt suis cupiditatibus, & libidinibus obsequi, quàm in patriam reuerti. Præmonuerat Vlyssem Tyresias, cùm venisset ille ad inferos, vt diligenter caueret, si saluus in patriam redire vellet, ne in Sicilia boues solis attingeret, vt est ὀδυσ. λ. *Ὁππότε δὴ πρῶτον πελάσῃς εὐεργέα νῆα Θρινακίῃ νήσῳ, προφυγὼν ἰοειδέα πόντον, Βοσκομένας δ' εὕρητε βόας τε καὶ ἴφια μῆλα Ἠελίου, ὃς πάντ' ἐφορᾷ, καὶ πάντ' ἐπακούει, Τὰς εἰ μὲν κ' ἀσινέας ἐάᾳς, νόστου τε μέδηαι, Καί κεν ἔτ' εἰς Ἰθάκην κακά περ πάσχοντες ἵκοισθε. Εἰ δέ κε σίνηαι, τότε τοι τεκμαίρομ' ὄλεθρον.* id est, vbi autem primùm nauem tuam ad insulam Siciliam appuleris, & maris pericula effugeris, Boues autem Solis qui omnia cernit, & omnia audit, pascenteis & pingueis oueis offenderitis: eas si intactas, & ab omni detrimento integras esse siueris, reditúmque dumtaxat attendas; vos in patriam tandem quamuis multa per-

perpessi peruenire positis: Sin eas læseris, tum tibi perniciem & interitum imminere præuideo. cuius monitionis memor Vlysses ὀδυσσ. μ. socios orat, vt præsertim cùm rebus omnibus abundent ad victum necessariis, ab armentis, & gregibus Solis abstineant manus. verba Vlyssis apud Homer. sunt hæc, Ω φίλοι ἐν γὰρ νηὶ θοῇ βρῶσίς τε, πόσις τε ἔστιν, τῶν δὲ βοῶν ἀπεχώμεθα, μή τι πάθωμεν. Δεινοῦ γὰρ θεοῦ αἵδε βόες, καὶ ἴφια μῆλα, Ἠελίου. i. ô, amici, In naui cibus est & potus. Quapropter ab his bobus manus abstineamus, ne quid nobis ex eo detrimenti eueniat. horrendi enim dei hæ sunt boues, & pingues oues. Illi autem tandem cùm cibariis deficientibus, vinóque consumto, tùm ab Eurylocho impulsi, quæ ex bobus Solis erant præstantissimæ, eas Vlysse dormiente abegerunt, & mactauerunt: quo facto Sol vehementer offensus, questus est apud deos immortaleis facinoris illius atrocitatem: minatus est denique se cælo relicto ad inferos descensurum, luménque suum à Diis, & hominibus apud Plutonem, & manes translaturum; si tam insignem in se iniuriam, atque impietatem inultam relinquerent. qua re audita, Iupiter pollicetur ei se naueis Vlyssis fulmine consumturum. 246

CVI POT. PATR. FVIT INTERD.] id est, qui Vlyssis remiges, & socij maluerunt proposito naufragij periculo, boues Solis violare, quam in patriam incolumes reuerti. sic apud Homer. loquitur Eurylochus ὀδυσσ. μ. Εἰ δὲ χολωσάμενός τι βοῶν ὀρθοκραιράων Νῆ' ἐθέλῃ ὀλέσαι, ἐπὶ δ' ἕσπωνται θεοὶ ἄλλοι, Βούλομ' ἅπαξ πρὸς κῦμα χανὼν ἀπὸ θυμὸν ὀλέσσαι, Ἢ δηθὰ στρεύγεσθαι ἐὼν ἐν νήσῳ ἐρήμῃ, id est, Quòd si Sol iratus propter boues nauem nostram obruere fluctibus voluerit, cúmque alij Dij secuti fuerint, semel mori malo fluctu demersus, quàm diu in deserta insula morans languere, ac tabescere.

SI MIMNERMVS VTI CENSET] Mimnermus legendum: non, vt in nonnullis codicib. Mimermnus. Μίμνερμος enim semper apud Athenæum scribitur & lib. 14. & 15. & 16. Eius tota ferè poësis fuit amatoria. cuius exstant hi versus apud Plutarch. περὶ ἠθικ. ἀρετῆς, Τίς δὲ χάρις, τί δὲ τερπνὸν, ἄνευ χρυσῆς Ἀφροδίτης; Τεθναίην, ὅτε μοι μηκέτι ταῦτα μέλοι, id est, quis lepos, quid iucundum est sine aurea Venere? Moriar tum, cùm hæc desinent mihi esse curæ. Propertius lib. 1. *Plus in amore valet Mimnermi versus Homero: Carmina mansuetus leuia quærit amor.* Horat. infr. epist. ad Iul. Flor. lib. 2. significat, eum Callimacho fuisse à veteribus antepositum. *Discedo Alcæus puncto illius: ille meo quis? Quis nisi Callimachus? si plus apposcere visus, Fit Mimnermus, & optiuo cognomine crescit.* si igitur (inquit Horatius) Mimnermi sententiam secutus vitam beatam & iucundam in amore, & iocis esse locatam existimas, totam ætatem in amore, & iocis exige.

EPIST. VII. AD C. MÆCENATEM CILNIVM 2.

ARGVMENTVM.

Mæcenati se excusat, quòd promissis non steterit. Eius in se liberalitatem commemorat & laudat: sed libertatem & animi tranquillitatem & animi omnibus amicorum donis & quibuslibet diuitiis anteponendam esse, atq; adeò eum, qui paucis contentus viuere didicit, incommoda, quæ vitam ambitiosam comitantur, non posse ferre innuit.

Qvinque dies tibi pollicitus me rure futurum,
Sextilem totum mendax desideror. atqui,
Si me viuere vis sanum, rectéq; valentem:
Quam mihi das agro, dabis ægrotare timenti,
*Mæcenas, veniam: * dum ficus prima, calórq;*
Designatorem decorat lictoribus atris:
Dum pueris omnis pater, & matercula pallet:
Officiosáque sedulitas, & opella forensis
Adducit febreis, & testamenta resignat.
Quòd si bruma niueis Albanis illinet agris:
*Ad mare descendet vates tuus: & * sibi parcet:*
Contractúsque leget. te, dulcis amice, reuiset

Cum Zephyris, si concedes, & hirundine prima.
Non, quo more piris vesci Calaber iubet hospes,
Tu me fecisti locupletem. vescere sodes.
*Iam satis est. at tu quantumuis tolle. *benignè.*
Non inuisa feres pueris munuscula paruis.
Tam teneor dono, quàm si dimittar onustus.
Ut libet: hæc porcis hodie comedenda relinques.
Prodigus, & stultus donat, quæ spernit, & odit.
247 *Hæc seges ingratos tulit, & feret omnibus annis.*
Vir bonus, & sapiens dignis ait esse paratum:
*Nec tamen ignorat, *quid distent æra lupinis.*
Dignum præstabo me etiam pro laude merentis:
Quòd si me noles vsquam discedere: reddes
Forte latus, nigros angusta fronte capillos:
Reddes dulce loqui: reddes ridere decorum, &
Inter vina fugam Cynaræ mærere proteruæ.
Fortè per angustam tenuis vulpecula rimam
Repserat in cumeram frumenti: pastáq; rursus
Ire foras pleno tendebat corpore frustra.
Cui mustela procul, si vis, ait, effugere istinc:
Macra cauum repetes arctum, quem macra subisti
*Hac ego si compellor imagine, cuncta *resigno:*
Nec somnum plebis laudo satur altilium: nec
Otia diuitiis Arabum liberrima muto.
Sæpe verecundum laudasti: réxq;, patérq;
** Audisti coram, nec verbo parcius absens:*
Inspice, si possum donata reponere lætus.
Haud male Telemachus proles patientis Vlyssei:
*Non est aptus equis Ithaca locus, * vt neq; planis*
Porrectus spatiis, neq; multæ prodigus herbæ:
Atride, magis apta tibi tua dona relinquam.
Paruum parua decent: mihi iam non regia Roma,
Sed vacuum Tibur placet, aut imbelle Tarentum.
Strenuus, & fortis, causísq; Philippus agendis
Clarus, ab officiis octauam circiter horam
Dum redit: atq; foro nimiùm distare Carinas
Iam grandis natu queritur: conspexit, vt aiunt,
Adrasum quemdam vacua tonsoris in vmbra,
Cultello proprios purgantem leuiter vngueis.
Demetri (puer hic non læuè iussa Philippi
Accipiebat) abi. quære, & refer, vnde domo, quis,
Cuius fortunæ, quo sit patre, quóve patrono.
It: redit: & narrat, Vulteium nomine Menam,
*Præconem, tenui censu sine crimine, *notum,*
*Et properare loco, & *cessare, & quærere, & vti,*
Gaudentem paruísq; sodalibus, & Lare certo,
*Et ludis, & post decisa negotia, *campo.*
Scitari libet ex ipso, quæcumq; refers. dic

Ad ce-

Ad cenam veniat. non sanè credere Mena:
Mirari secum tacitus. quid multa? * *benignè*
Respondet. negat ille mihi? negat improbus, & te
Negligit, aut horret. Vulteium manè Philippus
Vilia vendentem tunicato scruta popello,
Occupat: & saluere iubet prior. ille Philippo
Excusare laborem, & mercenaria vincla,
Quod non manè domum venisset: deniq; quòd non
* *Prouidisset eum. sic ignouisse putato*
Me tibi, si cenas hodie mecum. vt libet. ergo
Post nonam venies. nunc i: rem strenuus auge.
Vt ventum ad cenam est: dicenda, tacenda locutus,
Tandem dormitum dimittitur. hic vbi sæpe
Occultum visus decurrere * *piscis ad hamum:*
Manè cliens, * *& iam certus conuiua: iubetur*
Rura suburbana * *indictis comes ire Latinis.*
Impositus mannis, aruum, cælúmq; Sabinum
Non cessat laudare. videt, ridétq; Philippus:
Et sibi dum requiem, dum risus vndiq; quærit,
Dum septem donat sestertia: mutua septem
Promittit: persuadet vti mercetur agellum.
Mercatur. ne te longis ambagibus vltrà,
Quam satis est, morer, ex nitido fit rusticus: atq;
Sulcos, & vineta * *crepat mera: præparat vlmos:*
Immoritur studiis: & amore senescit habendi.
Verùm vbi oues furto, morbo periere capellæ:
Spem mentita seges: bos est enectus arando:
Offensus damnis, media de nocte caballum
Arripit: iratúsq; Philippi tendit ad ædeis.
Quem simul aspexit scabrum, intonsúmq; Philippus:
Durus, ait, Vultei nimis, attentúsq; videris
Esse mihi. pol me miserum patrone vocares:
Si velles, inquit, verum mihi * *ponere nomen.*
Quod te per Genium, dextrámq;, deósq; Penateis,
Obsecro, & obtestor, vitæ me redde priori.
Qui simul aspexit, quantùm dimissa petitis
Præstent: maturè redeat, repetátq; relicta.
Metiri se quemq; suo modulo, ac pede, verum est.

DESIDEROR] absum. desideramus enim, quæ absunt.

SI ME VIV. V. S.] in duobus cod. Vatic. Iannoct. Tornesiano, Clericano, & vno Nicotiano, & aliis duobus item manuscr. Russard. & vno meo, scriptum est, *Si me viuere vis rectéq; videre valentem.* quam scripturam probo, neq; tamen receptam damno. hoc tantum dico mihi videri alteram potiorem, & probabiliorem.

SANVM] perspicuè hæc vox hoc loco, ad corporis sanitatem refertur, vt suprà diximus, si hæc germana est huius loci scriptura: & ita Plautus in Trucul. *agrotare malim, quàm esse tua salute sanior.* & infrà epist. ad Quinct. *Neu, si te populus sanum, recteq; valentem Dictitet, &c.* Propert. lib. 3 *Nam quocumq; die sanum te fata remittent, Pendebit collo Galla pudica tuo.*

DVM FIC. PR. CALÓRQVE DESIGN. &c.] totis his quattuor, qui deinceps sequuntur versibus, anni tempus describit graue corporibus, difficile, periculosum, & ad morbum præceps, ac lubricum. huius loci igitur hæc sententia est: tantisper dum multis hominibus pro-

pter anni tempus immoderato calore feruidum morientibus, designatores, qui funera, ludósque funebreis procurant, lictoribus atratis stipati incedunt, &c. quod fit plerumque mense sextili, & Septembri, id est, ineunte auctunno: vt Sat. 6. lib. 2. *Auctunnúsq; grauis Libitinæ quæstus acerba.* Quoniam autem mense sextili ficus primùm maturescunt, & ex arboribus suis decerpuntur, iccircò ficum primam dixit, vt per ficum primam, & calorem, tempus anni significari intelligamus.

DESIGNATOREM] eum, qui præest ludis funebribus, designátq; quid, & quo modo, & quo ordine quicq; sit agendum, quæq; ornamenta sint adhibenda, docet ac præscribit.

LICTORIBVS ATRIS] ministris libitinariis atratis.

DVM PVERIS OMNIS PATER] satis declarat hic versiculus describi ab Horatio tempus anni morbis opportunum, & (vt Plautino verbo vtar) planè Acheruntic um.

PALLET] timet pueris, id est, liberis suis, ne scilicet & tali anni tempore in morbum incidant, & moriantur. puerum vsurpare solet pro filio, indicauimus ad Od. XII. libr. I. *puerósq; Ledæ.* pallere autem posuit pro timere, propterea quòd timorem sequitur pallor. propriè positum est epist. 19. huius lib. *quod si pallerem casu, biberent exsangue cuminum.*

249 OFFICIOSAQVE SEDVLITAS, &c.] & dum ij, qui nimiúm diligentes sunt in officio retinendo, ac præstando, & qui studiosiùs in foro versantur, operam dantes suis clientibus, in febrem incidunt, & mortem cum vita commutant.

OPELLA] ὑπουργεσινὸν, id est, deminutum ab opera.

ADDVCIT FEBREIS] sic Lucretius lib. 5. dixit, morbos apportare, *cur anni tempora morbos Apportant? quare mors immatura vagatur?*

TESTAMENTA RESIGNAT] per testamentorum resignationem, mortem significat. nam mortuo testatore, testamentum resignatur, id est, aperitur.

QVÒD SI BRVMA NIVEIS, &c.] id est, cùm autem bruma aduenerit. Nam particula *si*, hoc loco tempus significat, non condicionem vt apud Virg lib. 5. Æneid. *Præterea si nona diem mortalibus almum Aurora extulerit, radiisq; retexerit orbem, &c.* Terent. Phorm. *Non, si redisset pater, ei veniam daret?* quod annotat Don. ad illum locum. & Catull. ad C. Licinium Caluum *Nam, si luxerit, ad librariorum Curram scrinia, Casios, Aquinos, &c.* & ita fortasse locus ille explicandus est Od. XXVII. lib. 3. *Rumpat & serpens iter institutum, Si per obliquum similis sagitta Terruit mannos.* & Satyr. 3. lib. 2. *Si vacuum tepido cepisset villula tecto.* M. Tull. lib. accusat. 2. in princ. *putabam tum deniq; rectè iudicari posse, si non modo reus improbus adduceretur, sed etiam diligens, & firmus accusator ad iudicium veniret.* & 4. *Verum hac tum quæremus, si quid de vobis per eum ordinem agetur, &c.*

ALBANIS] Latinis, Romæ propinquis, à monte Albano, qui est in Latio.

ILLINET AGRIS] hoc verbo aliter vtitur Sat. 3. lib. 1. *Hic oculis ego nigra meis collyria lippus Illinire.* Est autem hîc tralatio.

AD MARE] fortasse ad sinum Tarentinum.

DESCENDET] accommodato, & proprio verbo vsus est. oræ enim maritimæ sunt aliis inferiores, vtpote ad quas fluuij decurrant.

VATES TVVS] Horatius. ego Horatius ad mare descendam.

SIBI PARCET] suæ valetudini consulet, ac seruiet: remissiùs viuet.

ET HIRVNDINE PRIMA] vere ineunte. Aristoph. in equitib. Σκέψασθε παῖδες, οὐχ ὁρᾶθ', ὥρα, νέα χελιδών. id est, considerate pueri, non videtis? tempus est: noua hirundo. Arist. ἠθικ. α. μία χελιδὼν ἔαρ οὐ ποιεῖ: id est, vna hirundo ver non efficit.

NON, QVO MORE PIRIS VESCI] non quemadmodum. Calaber pira comedenda dat effusè suis hospitibus, nempe propterea quòd iis abundat, eáq; nihili æstimat, ita ea mihi munera dedisti, quæ parui faceres, & me non merentem locupletauisti.

VESCERE SODES] verba Calabri ad hospitem, vescere piris, sodes. *sodes* blandientis vox, seu blandè hortantis: pro si audes, vt scribit M. Tull. in Oratore perf. Horat. supr. Satyr. 9. *Tene relinquam, an rem, me sodes.*

AT TV, QVANTVM VIS TOLLE B.] verba sunt Calabri hospitis, Tolle (inquit) pirorum quantum vis. deinde subiicitur viatoris responsio, *benigne*, quem Calaber piris vult onerare, hoc modo, *benignè*, id est, hui, liberaliter mecum agis: verùm habeo tibi gratiam: tua liberalitate non vtor. alij legunt, *tolle benignè*, coniunctim, & volunt hoc totum esse Calabri sermonẽ, vt sit hic verborum sensus, tolle liberaliter, & largiter, & quantum uis. quos non refello quidem, verumtamen placet mihi magis prior explicatio. *benignè* enim qui respondet, honestè & pudenter reiicit, atque aspernatur. quod autem quidam sic explicant, *benignè* est blandè recusantis. est enim perinde ac si diceret, excusatum me habeas: non satis eleganter loquuntur, aut

dicunt

dicunt quod sentiunt. debuerunt potiùs sic dicere. benignè est modestè & pudenter reiicientis. perinde ac si quis ita dicat, ignoscas mihi velim, si non vtor tua liberalitate, &c. supra autem admonuimus, *benignus*, & *benignè* idem valere, quod liberalis, seu largus: & liberaliter, seu largè. *tolle* autem, id est, sume, vel aufer.

TAM TEN. D. Q. SI] respondet viator hospes Calabri, tam delector tuis piris, quæ mihi donas, quàm si dimittar & discedam abs te eis oneratus.

VT LIBET: HAEC PORC.] Vt libet, (inquit Calaber) id est, facito vt voles: vel tollito, vel relinquito. Si tolles, leuabis me pirorum, quæ mihi oneri sunt, quæq; pro nihilo duco, præ multitudine: siu relinques, comedentur à porcis.

PRODIGVS, ET STVLTVS] Prodigus (inquit) ea donat, quæ contemnit, ac pro nihilo putat: alioqui non profunderet, neque daret indignis. At vir bonus, & liberalis, quamuis pecuniam non admodum magni æstimet, (vt ait Aristoteles) scit tamen quid intersit inter æs, & lupinum. id est, quid intersit inter veros nummos, & nummos ex lupinis factos, comicos, speciem dumtaxat nummorum habenteis. Atque hic cùm ita sit animatus, ampla, & pretiosa muneta dignis reseruat. Aristot. libr. 4. de moribus ad Nicomachum, scribit, hominem liberalem suos fructus, suámque rem familiarem non neglecturum, vt possit de suo, viris bonis opitulari, & res necessarias suppeditare. Quemadmodum autem hîc Horatius ait prodigum ea donare, quæ parui æstimat: sic & Plautus in Truculento, amatorem bona sua pro stercore habere dicit.

HAEC SEGES] id est, hi deprauati hominum huius ætatis mores, & hæc inepta, stultáque liberalitas, &c. sententia totius huius loci mihi hæc videtur esse: multi exoriuntur prodigi, & stulti, qui sua profundunt, & largiuntur indignis: qui denique bona sua pro stercore habent vt loquitur Plautus: ita fit, vt multi quoque reperiantur homines ingrati, & immemores beneficij. Vir bonus autem, & verè liberalis: &, qui cum delectu, ac sapientia de rebus, & hominibus iudicat, qualis tu es, sua bona plurimi æstimat: & ex eis benignè facit viris bonis: & quibus plurimum debetur, in eos beneficij confert plurimum: &, quemadmodum tu me iudicio, & delectu locupletauisti, atque ornasti: ita me gratum erga te præstabo. vel hoc modo explica, & faciliùs. Prodigi & stulti homines, sua bona profundunt, nullum delectum in donando adhibent, viros bonos mendicare, & esurire sinunt, improbos, facinorosos, impuros homines locupletant: hæc causa est, quamobrem tam multi exoriantur ingrati: neque enim mirum est, si lenones, aleatores, impudici, beneficij accepti sint immemores. mirum esset, si boni viri, beneficiis affecti à potentiore aliquo, sese ingratos in eum præberent. nam neque vir bonus, ingratus, neque ingratus, vir bonus esse potest. hunc igitur versum, *Hæc seges ingratos, &c.* sic interpretabere, Peruersa, & præpostera largitio, causa est, quamobrem tot ingrati homines reperiantur. atque hanc posteriorem explicationem, à priore non admodum differentem, magis probabant Paullus Manutius, & M. Muretus, Vtrocumque modo dicamus, tralationem in nomine *seges* inesse intelligere debemus. Quamquam Seruius hunc locum proferens ad illum Virgilij locum Æneid. 3. *& victum seges ægra negabat*, segetem videtur velle hoc loco terram significare propriè & sine vlla translatione. quod non ita est. nam hoc tantum admonet, segetem hîc terram significare: neque iccirco negat inesse tralationem &, per segetem, seu terram significari causam efficientem: & gignentem ingratos: nempe peruersam & inconsideratam largitionem.

250

INGRATOS TVLIT] rectè *tulit*. nam vt terra fruges ferre dicitur: sic hæc stulta largitio, prodigos gignere.

VIR BONVS ET SAP.] Virum bonum & sapientem opponit stulto & prodigo: & ostendit, quemadmodum stultus & prodigus dat indignis, & ea dat, quæ pro nihilo ducit: sic virum bonum & sapientem, nõ ignorantem quid distent veri & probi nummi à falsis, & improbis: veros illos nummos reseruare dignis hominibus, & sui similibus.

[VIR BONVS ET SAP. DIGN. AIT ESSE PAR.] Carisius lib. 4. instit. grammat. legit dignis ait esse paratus: interpretatur paratum se esse.]

NEC TAMEN IGN. QVID DIST. AERA LVP.] id est, nec tamen ignorat quid intersit inter bonos & malos nummos: & ita Acron. si modò Acronis verba sunt. Natum à consuetudine comicorum, qui in scena lupinis, seu nummis ex lupino factis, vtebantur pro veris, & aureis, seu æreis. Iccirco Plautus lupinos, aurum comicum appellat. Quin etiam hodie pueri in Italia ex lupinis nummos imitari solent. Verùm ne quid dissimulem, M. Antonius Muretus cùm hîc Lutetiæ, quattuor ab hinc annos nobiscum esset, veram huius loci explicationem mihi & Turnebo indicauit.

DIGN. PRAEST. ME ETIAM] hic versus opponitur illi superiori, *Hæc seges ingratos tulit, &c.*

QVOD SI ME NOLES VSQVAM] vide quàm cautè,& quàm modestè, & quàm liberè tamen pro se dicat Horatius. Primo loco Mæcenatis erga se beneficia commemorat, & verbis amplificat: deinde gratum se in eum, & beneficiorum memorem futurum pollicetur: hæc sunt modestiæ,& pudoris: postremò liberè simul,& vrbanè,quæ à se Mæcenas acceperit id est, quæ ipse habuerit tum, cùm se ad eius amicitiam contulit, expouit, nempe corporis vireis,& firmitatem,formam,iuuentam,ætatem aptam ad suauitatem,blanditiámque sermonis,ad risus,ad amores: quæ omnia(inquit Horatius)si me, vt mancipium quoddam vinctum, & constrictum apud te retinere voles, neq; vsquam animi causa discedere sines, mihi redde: redde meliores annos, quos tecum consumsi. Quidam libri habent *vmquam discedere,&c.*

NIGROS ANG. FRONTE CAP.] iuuentam.in senectute enim & frons caluitio dilatatur, & capillus canitie albescit.

INTER VINA FVGAM,&c.]id est,vno verbo, reddes ætatem ad leuitates amatorias aptã. Nam si quem decet puellæ,aut mulieris alicuius impudicæ discessum, & fugam inter vina iniquo animo ferre,& mærere: decet iuuenem,non virum: & multo minùs senem.

TENVIS] inani ventre.

REPSERAT]contrahens,& demittens se introiuerat.

PASTA] iam satura.

RVRSVS IRE] id est,redire, πάλιν ἰέναι.

TENDEBAT] conabatur,contendebat.

CVMERAM FRVMENTI] vas vimineum,seu,vt alij malunt,fictile,in quo frumentum à rusticis,& plebeiis hominibus condebatur, Satyr. 1. libr. 1. *Cur tua plus laudes cumeris granaria nostris?* κυψέλη nominatur à Græcis.capiebat autem medimnos sex.

QVEM MAC. SVBISTI] quem tum ingressa es,cùm macra,& gracilis esses. cauus, quiuis locus excauatus.Satyr.6.lib.2.*me silua,cauúsq; Tutus ab insidiis tenui solabitur erue.*

HAC EGO SI COMPELLOR IMAGINE] non recuso, exemplo vulpis saturæ,omnia tibi reddere,si me nusquam abs te discedere velis,& si iubeas me etiam valetudinis incommodo semper apud te hærere. Omnes ferè libri manuscr.sic habent, *si compellor:* vulgati plerique *si compellar.*non prorsus malè.alij *si compeller,* mendosè, opinor. nam *compellor* à verbo compello,is,accipiendum esse videtur,non à compello,as.

251 RESIGNO] restituo.vt supr.Od.XXIX.lib. 3. de fortuna,*Laudo manentem.si celereis quatit Pennas,resigno,quæ dedit.*

NEC SOMNVM PLEBIS LAVDO SATVR,&c.] nec animi tranquillitatem,& securam(vt Virgilius appellat) quietem plebeiorum hominum,ideò laudo,quòd epularum exquisitarum, & lautarum ceperit me satietas,& quòd lautus sim iam,& copiosus,aliter sensurus,si egerem,& si amicitias principum expertus non essem: immò verò, etsi non essem huiusmodi dapibus, & cenis expletus, animi securitatem, & somnum quietum, ac facilem, nihilominus optabilem,atque expetendum putarem; nec libertatem otiosam cum amplissimis diuitiis commutare vellem.

ALTILIVM] animalium,quæ eo consilio aluntur,vt saginentur,& saginata edantur: epularum exquisitarum & sumtuosarum.

[OTIA DIVITIIS AR.] nec ego,&c.sic Agesilaus apud Xenoph.lib.4. [illegible] id est, Atqui liberum esse puto cum omnibus pecuniis esse dignitate & pretio comparandum.]

ARABVM] supr.Od.XXVIII.lib.1.*Icci,beatis nunc Arabum inuides Gazis.*

SAEPE VEREC. LAVDASTI] sæpe pudorem meum laudasti, ex quo me minimè cupidum,& paucis contentum esse cognouisti.

REXQVE, PATERQVE AVDISTI CORAM] audisti rex,id est, appellatus & salutatus es rex.sic enim & Græci,& Latini loquuntur.Theocr εἰδ.ις quod inscribitur Χάριτες, [illegible] id est,vt etiam apud inferos,& in domo Plutonis conditus, bonus audias.&Sophocles in OEdipode Colon. [illegible] id est, at neque in his nuptiis malus audiam,neque in cædibus paternis,quas tu mihi semper maledicti loco amarè obiicis.Demosth. [illegible] nam pro amicis & hospitibus, quibus tunc nominibus appellabantur, cùm munera capiebant, nunc assentatores & diis inimici homines, & similia, quæ eis conueniunt,nomina audiunt. Iterum Horatius epistol.ad Quinctium hoc libro, *Tu rectè viuis,si curas esse,quod audis.* & Satyr.7.lib.2. *Subtilis veterum index,& callidus audis.*ex quo illa nata sunt apud M. Tull. & ceteros bonos scriptores vsitatissima, *benè, & malè audire.* rex

autem

autem hoc loco superiorem amicum significat, qui alit inferiorem, & tenuiorem, vt suprà annotaui ad Od. XXXVI. lib. I.

NEC VERBO PARC. ABS.] appellatus es à me rex & coràm, & nihilominus absens.

INSPICE SI POSSVM] id est, cum animo tuo considera, vtrùm libenter, ac iucundè ea, quæ mihi donasti, tibi sim redditurus, nécne.

HAVD MALE TELEM. PROL. PAT.] non malè Telemachus Vlyssis filius Menelao respondit, equos ei pollicenti, & donare volenti.

PATIENTIS] expressit epitheta Homeri. sic enim passim nominatur in Iliade, & Odyss. ταλασίφρων, πολύτλας: & ab aliis πολυτλήμων.

NON EST APTVS EQVIS] locus est ὀδ. δ. vbi sic Telemachus, Ἐν δ' Ἰθάκῃ οὔτ' ἂρ δρόμοι εὐρέες, οὔτε τι λειμών. Αἰγίβοτος, καὶ μᾶλλον ἐπήρατος ἱπποβότοιο. Οὐ γάρ τις νήσων ἱππήλατος, οὐδ' εὐλείμων, Αἵ θ' ἁλὶ κεκλίαται, Ἰθάκη δέ τε καὶ περὶ πασέων. id est, in Ithaca autē neq; apta sunt ad cursum spatia, neq; prata. Quin aspera est, & à capris depasta, & tamen gratior, quàm si equos pasceret. Nulla enim insularum est, quæ in mari iacent, planis spatiis porrecta, & equis agitandis apta, neque pratis abundans, & herbosa: Ithaca autem omnium minimè. sic Aristot. libr. I. de arte dicendi, τὰ ἁρμόττοντα, id est, quæ nobis accommodata sunt, bona esse dicit. contraria ergo mala.

PORRECTVS SPATIIS] loca porrecta à Iulio Cæsare dicuntur lib. 2. de bello Gallico, neq; montibus intersepta, neq; siluis impedita. sic enim loquitur ille, *Cùm se illi identidem in siluas ad suos reciperent, ac rursus è silua in nostros impetum facerent, neq; nostri longiùs, quàm, quem ad finem porrecta, atq; aperta loca pertinebant, &c.*

PRODIGVS HERBAE] largè herbam efferens: herba abundans, herbæ ferax. suprà *Arcaniq; fides prodiga.* Od. XVIII. lib. I.

REGIA ROMA] vt epistola ad Bullatium, *Cræsi Regia Sardis.* Od. III. libr. 4. *Roma principe Vrbium, &c.*

IMBELLE TARENTVM] otiosum, quietum, à bello vacuum, & voluptarium: quod declarat M. Tullius epist. ad Trebatium, *Indicauit mihi Pansa meus Epicureum te esse factum. O castra præclara. quid fecisses, si te Tarentum, & non Samarobrinam misissem?* Tum Athenæus libr. 4. sic scribit de Tarentinis, λέγουσι καὶ τοῦτόν τινα λόγον οἱ Ταραντῖνοι, τοὺς μὲν ἄλλους ἀνθρώπους διὰ τὸ φιλοπονεῖν, καὶ περὶ τὰς ἐργασίας διατρίβειν, παρασκευάζεσθαι ζῆν, αὐτοὺς δὲ διὰ τὰς συνουσίας, καὶ τὰς ἡδονὰς οὐ μέλλειν, ἀλλ' ἤδη βιῶναι. id est, Dicunt & hoc Tarentini, alios quidem homines, propterea quòd industrij & laboriosi sunt, & in opere faciundo assiduè versantur, parare se ad viuendum: se autem propter molleis concubitus, & voluptates, non constituere in futurum, sed iam viuere.

PHILIPPVS] *L. Philippus eloquentia, grauitate, florentissimus ciuitatis,* vt ait Cicer. orat. pro Quinctio. de eodem sic in Bruto. *Duobus igitur summis, Crasso, & Antonio, L. Philippus proximus accedebat, &c.* hic dicebat, se tum, cùm brachium concalefecisset, solere pugnare, vt scribit M. Tull. 2. de Oratore.

HORAM] diei. dies enim in duodecim in horas inæqualeis diuidebatur Sat. 5. lib. I. *quarta vix demum exponimur hora.* 252

CARINAS] hac in vrbis regione Philippi domus erat. ibidem etiam Ciceronis: ibidem & Pompeij Magni. notus iocus Sext. Pompeij in M. Antonium, qui domum Pompeij occuparat. quem referunt cùm alij, tùm Plutarch. in Anton. & Paterculus. Paterculi verba sunt hæc, *haud absurdè Sex. Pompeius, cùm in naui Cæsarem, & Antonium cena exciperet, dixit, in Carinis suis se cenam dare.* Carinas, lautas appellat Virg. libr. 8. Æneid. ibi, *paßimque armenta videbant, Romanóque foro, & lautis mugire Carinis:* vel propter ædificiorum elegantiam (inquit Seruius) vel propter Augustum, qui à Curiis veteribus natus est, & in Carinis nutritus ac sublatus. dictæ autem Carinæ à carinarum nauis similitudine.

ADRASVM QVEMDAM] ex libris veteribus, alij habent *Arrasum*, alij *Adrasum*, alij *Abrasum.*

TONSORIS IN VMBRA] in officina, in pergula, in vmbraculo. Sed cur vacua? quia ad tonsorum officinas solent conuenire loquaces homines & otiosi. lege annot. aduersum illum Sat. 7. lib. I. *Omnibus & lippis notum & tonsorib. &c.*

DEMETRI] in qui Philippus Demetrij dominus.

PVER HIC] Demetrius, seruus Philippi. Od. XXXVIII. libr. I. *Persicos odi, puer, apparatus.* Sat. 6. lib. I. *Cùm Tiburte via prætorem quinq; sequuntur Te pueri lasanum portantes.* Od. XIX. lib. 3. *Da noctis mediæ, da puer auguris Murenæ.* epist. 2. lib. 2. vers. 2. *Si quis fortè velit puerum tibi vendere, &c.* Sat. vlt. lib. I. vers. vlt. *I puer, atq; meo citus hæc subscribe libello.* Sat. 7. lib. 2. *an hic peccat, sub noctem qui puer vua Furtiuam mutat strigilem, &c.*

CVLTELLO PROPRIOS PVRG.] quidam libri veteres habent *Cultello proprio*: in his Nicotianus vnus. præterea nonnulli alij habent *resecantem* pro *purgantem*. sed hoc *resecantem*, tamquam ex annotatione natum, reseco, ac reiicio. *proprio*, probo, vt cohæreat cum voce *cultello*.

NON LAEVE] non stultè, ὀ σκαιῶς. Virgil. in Tityro, *Si mens non læua fuisset*. Catull. in Cæsarem, *an hæc sinistra liberalitas, Parum expatrauit?* Horatius in epist. ad Pison. *ó ego lauus, Qui purgo bilem sub verni temporis horam*. & læuum tempus pro inopportuno, Satyr. 4. lib. 2. *cùm te sic tempore læuo Impellarim*.

ABI, QVAERE, ET REFER] *& refer*, ad me scilicet, id est, mihi renuntia. mira breuitas, vt tertio ab hinc versu, *It, redit, & narrat*.

VNDE DOMO, QVIS?] sic loquitur Virg. Æneid. 7. *Qui genus? vnde domo? pacémne huc fertis an arma?* Propert. lib. 2. *Qualis, & vnde genus: qui sint mihi, Tulle, Penates*.

CVIVS FORTVNAE] diues, an pauper. M. Tull. epist. ad Q. Valerium Q. F. lib. 13. *Grauissimum autem est, cùm superior factus sit ordine, inferiorem esse fortuna*.

PRAECONEM] præconis munus erat in comitiis tribus citare: qui magistratus essent creati, renuntiare: leges, quæ suadebantur, pronuntiare: in iudiciis, iudices, testeis, reos citare: in auctionibus, rerum pretia declarare.

TENVI CENSV] tenui re familiari, tenui fortuna. census est, quantum quis ex omnibus suis bonis auctione facta venditis, reficere potest.

ET CESSARE] & feriari interdum: non semper esse occupatum in re quærenda, & negotio gerendo, σχολάζειν.

ET QVAERERE, ET VTI] quærit rem auarus; sed non vtitur: vt Satyr. 3. lib. 2. *Qui nummos, aurúmque recondit nescius vti Compositis, metuéntque velut contingere sacrum*. & epist. de arte poët. *Quærit, & inuentis miser abstinet, ac timet vti*. hic Mena autem rem quærebat, & rebus quæsitis, ac partis vtebatur.

GAVD. PARVISQVE SODAL.] in quibusdam codicibus distinctionis nota ponitur post particip. *Gaudentem*. ea autem tollenda est. Satyr. 5. lib. 2. *Gaudentem nummo*.

ET LARE CERTO] domicilio certo, ac stabili, non vita vaga.

ET POST DECISA NEGOTIA] & negotiis suis transactis, & confectis.

CAMPO] Martio. in quo complura ludorum genera exercebantur. Horat. epist. de arte poët. *Ludere qui nescit, campestribus abstinet armis*. homines otiosos, & feriatos in campo Martio frequenteis esse consueuisse, declarat M. Tullius in oratione pro P. Quinctio, *Vixit enim semper incultè, atq; horridè. natura tristi, ac recondita fuit: non ad solarium, non in campo, non in conuiuiis versatus est*.

SCITARI LIBET EX IPSO] non est mihi satis ex te audire: volo ex ipso Mena quærere. verba Philippi.

QVODCVMQVE REFERS] quidam lib. vet. habent *quæcumq; refers*.

BENIGNE RESPONDET] id est, si coniunctè legamus, liberaliter respondet, vt loquitur Cæsar lib. 4. de bello Gall. *quibus pacem, atque amicitiam petentibus, liberaliter respondet*. Sallust. de bello Iugurth. *Ad ea Iugurtha, tametsi regem ficta locutum intelligebat, tamen pro tempore benignè respondet*. Terent. Phorm. *benignè dicis*. M. Tull. ad Attic. lib. 7. epist. ad Pomp. *cùm pacis conditiones ad te afferri, à téque ad ea honorificè, & largè responderi viderem*. Idem ad Q. frat. lib. 1. *Pompeius perbenignè mihi respondit*. Muretus putat etiam hoc loco, aduerbium *benignè*, seorsum legendum, cui assentior. Qui autem respondet, *benignè*, honestè recusat: quo modo etiam nos nostro sermone loquimur, *Ie vous remercie*, cùm aliquid ab altero delatum, aut oblatum recusamus. sic sæpe Terentius, *rectè*, vsurpat, pro negationis particula: fortasse ominis causa. nam Romani mali ominis vitandi causa non temerè negabant. sic etiam Græci, vt 253 apud Aristoph. κάλλιστ', ἐπαινῶ: id est, rectissimè, laudo. quibus tamen verbis se recusare atque aspernari significat.

NEGAT ILLE MIHI? Verba Philippi. Itáne est? negat ille mihi se venturum?

NEGAT IMPR.] respondet Demetrius. negat improbè, & pertinaciter. in eo se improbum præbet, quod negat: & vel tuam voluntatem non curat, vel te fugit, ac reformidat.

TVNICATO] qui tunicis, non togis, propter egestatem, vtebatur. [Cornel. Tacitus dialogo oratorum. *quod sæpius vulgus imperitum, & tunicatus hic populus transeuntes nomine vocat, & digito demonstrat*.]

SCRVTA] vetera & fracta ferramenta, pannos veteres, vasa dimidiata, & similia Lucill. apud Gell. lib. 3. *Quidni? & scruta quidē vt vendat scrutarius laudat. Præfractā strigilē, soleam improbu' dimidiatam*, γρύτη & γρύτεα nominant Græci, vnde γρυτοπώλης, qui vasa fracta, & similia vendit.

OCCV-

OCCVPAT] appellat eum improuisò, opprimit imparatum, & nec opinantem: vel anteuertit, & salutat prior, vt subiungit.

MERCENARIA VINCLA] occupationes mercenarias, & præconias. erat enim præco: & mercede conductus, interdum merceis venaleis prædicabat.

PROVISISSET] mendosè in nonnullis libris legitur *prauidisset*, cùm sit legendum *prouisisset*: id est, præuisisset, seu anteuisisset. quo verbo vtitur Terent. Andria, *Prouiso quid agat Pamphilus*. idem Adelph. *Hera, ego hinc ad hos prouisam, quàm mox virginem arcessant. prouiso* autem duo significat, (inquit Don.) procedo, & cùm processi, video. Plaut. in Sticho, *more hoc fit, atq; est ita, mea sententia, si quem hominem exspectant, eum solent prouisere*.

POST NONAM] tribus horis ante solis occasum.

DICENDA, TACENDA] ῥητὰ καὶ ἄρρητα: vt fit in libero conuiuio, & apud eum, qui nobis suspectus non est, & cuius fide & amicitia ita confidimus, vt non vereamur, ne, quæ liberius locuti fuerimus, foras efferantur. [Fortasse quæ Horatius dicenda, tacenda, appellat, ea à Virgilio dicta sunt, digna atq; indigna relatu.]

SAEPE OCCVLTVM] ad hamum sæpè occultatum, quo Mena, tamquam piscis, caperetur.

VISVS.] subaud. est, vt sæpè aliàs. *decurrere* autem, est è loco superiore currere. quamquam piscatores aiunt, pisceis ad humum venire aduerso flumine.

ET IAM CERT. CONV.] sic habent omnes lib. manuscr. vbi vulg. *etiam*, vna voce, minùs rectè: quamquam *etiam* ferri potest.

INDICTIS] feriis Latinis, quæ à Consule indicebantur, seu imperabantur. harum feriarum (vt scribit Dionys. lib. 4.) participes erant vrbes Latinæ quadraginta septem: vel, vt alij volunt, sexaginta septem: quibus diebus taurus communiter ab omnibus immolabatur, eiúsq; tauri singulæ ciuitates partem ratam capiebant. fiebat porrò hoc sacrificium in monte Albano Ioui Latiali. sacrificium ipsum Latiar appellabatur, à Tarquinio Superbo institutum. Quoniam autem Latij principatum populus Romanus obtinebat, iccircò taurum illum mactabant sacerdotes, & pontifices Romani. Appellantur à Macrobio lib. 1. Saturn. cap. 16. hæ feriæ etiam conceptiuæ, quia à magistratu, videlicet consule, in dies certos concipiebantur. Varro lib. 5. de lingua Latina, *Similiter Latinæ feriæ, dies conceptiuus, dictus à Latinis populis, quibus in Albano monte ex sacris carnem petere fuit ius cum populo Rom. à quibus Latinæ feriæ dictæ sunt.*

IMPOSITVS MANNIS] vectus equis pusillis, seu sublatus in equos pusillos. sic loquitur Virgil. Georg. 3. *Frena Pelethronij Lapithæ, gyrósque dedere, Impositi dorso, atque equitem docuere sub armis Insultare solo, &c.* & Cæsar lib. 1. de bello Gall. *omnibus equis Gallis equitibus detractis, in eos legionarios milites legionis decimæ imponere*. de mannis supra ad Od. XXIII. lib. 3.

DVM SEPT. DONAT SEST.] id est, septem millia sestertiûm nummûm, quæ centum & septuaginta quinque aureos nostros efficiunt. Sed quoniam quidam viri docti scripserunt, sestertia, & sestertios idem valere, minuenda est hæc opinio, & hic error eripiendus est hominibus: Budæus denique noster, quem illi reprehenderunt, defendendus. primùm autem constituendum est, quid sit sestertius. Valet igitur idem sestertius, quod nummus, & sestertius nummus: id est, duo asses, & semis: seu duæ libræ, & dimidia. nam as libram valebat. iccircò ita notabatur sestertius ab antiquis, L-L-S. vel sic LLS. pósteriùs tamen notari cœptus est hoc modo IIS. quæ nota significat nummum illum sic signatum valere duos asseis & semissem. Atque hac nota signatum sestertium nummum æreum inspiciendum dedit mihi Clemens Teueninus, & alterum argenteum. Idem duos alios nummos argenteos ostendit, quorum alter sic erat notatus V. quæ nota significat valere quinque asseis, seu duos sestertios, id est, dimidiam partem denarij: alter sic, X: quæ significat valere denarium, id est, decem asseis, seu quattuor sestertios. dictus autem sestertius, *quasi semis tertius* (inquit Varro lib. 5. de lingua Lat.) *dupondius enim, & semis antiquus sestertius est.* éstque quarta pars denarij. Nam denarius quattuor sestertios continet. quòd si sestertius ad rationem monetæ nostræ Gallicæ redigatur, quinquaginta circiter sestertij, aureum hodiernum scutatum constituent: denarius autem erit ferè duodecima pars nostri aurei. Atque hæc de sestertio, & denario perspicua esse poterunt exemplis. M. Tull. frumentar. *Quid ergo à me tibi nummorum dari potest, cùm senatus tibi quaternos nummos dederit? quid poscat, attendite. & vos quæso simul iudices, æquitatem prætoris attendite. Quaternos* LLS, *quos mihi senatus decreuit, & ex ærario dedit, ego habebo, & in cistam transferam ex fisco. Quid posteà? quid? pro singulis modiis, quos tibi impero, mihi octonos* LLS *dato. qua ratione? quid quæris rationem? non tantam rationem res habet, quantam vtilitatem, atque prædam. Die (inquit ille) planius. Senatus te voluit mihi nummos dare, me tibi frumentum metiri: tu eos* 254

nummos, quos mihi senatus dare voluit, ipse habebis? à me, cui singulos denarios dari oportuit, binos auferes? &c. Ex hoc loco intelligi potest, quattuor sestertios vni denario pares esse, si confetas illa verba, *pro singulis modiis, quos tibi impero, tu mihi octonos* LLS *dato*, cum his, *à me cui singulos denarios dari oportuit, binos auferes?* Denique sestertius ferè duos asseis cum dimidio valebat. assem autem constar tertiam partem solidi Gallici, seu solidum Venetum valuisse. Suetonius scribit C. Iulium populo Rom. hortos circa Tiberim publicè, & viritim trecenos sestertios legauisse. quæ summa æstimatione æqualis ferè est sex aureis Gallicis scutaris hodiernis. at si ciuibus Rom. singulis treeena sestertia legata essent, sena circiter millia aureorum scutatorum nostratium eis legata fuisse intelligerentur: quam summam neque populo Rom. viritim legatam esse, neque si legata fuisset, ex bonis C. Iulij Cæsaris redigi potuisse credibile est. Sestertium igitur dicimus mille sestertios nummos valuisse. id planum fiet exemplis quorum id primum sit, quod nobis hic locus suppeditat. Quænam fuisset hæc Philippi in Menam liberalitas, si septem sestertios nummos, id est, vix octodecim solidos, seu marketos Venetos, aut sex Gallicos ei donasset, totidémque mutuos dedisset? Idem Horat. epist. ad Iul. Florum, lib. 2. epist. de quodam Luculli milite, qui castellum Mithridatis munitissimum ceperat, *Clarus ob id factum, donis ornatur honestis, Accipit & bis dena super sestertia nummûm.* nónne ridicula fuisset Luculli in militem illum siue Valerianus fuerit, siue quis alius, munificentia, si viginti sestertios, i. x x. Carolinos nostros, ei donatos intelligeremus? quòd si quis quærat quid sibi velit vox *nummûm*, dico bis dena sestertia nūmûm positū esse, pro eo, quod est, bis dena, seu x x. millia sestertiûm nummûm, atq; ita locutus est M. Tull. Verr. de iure dicundo *Redeunt illi Rhegio Syracusas: queri cum multis, ita vt fit, incipiunt, sese* L-L-S L X X X. *nummûm frustrà dedisse*: i. octoginta millia sestertiûm nummûm. Idem Hor. Sat. 3. lib. 1. *decies centena dedisset Huic parco paucis contento: quinq; diebus Nil erat in loculis.* decies centena sestertia, seu decies centena sestertiûm millia, nostra ratione valent circiter x x v. aureorum hodiernorum millia. Ostendamus etiam ex M. Tullio, sestertium valere mille sestertios. Verr. de iure dicundo, *Dicebant quantum cuique eius iussu nummorum esset datum: gemebant Syracusani: sed tamen patiebantur: repente recitatur vno nomine* L-L-S CCL. *millia iussu prætoris data.* sequitur mox aliis verbis eadem sententia. *numerantur illa* L-L-S *ducenta quinquaginta Syracusanis, ea quemadmodum ad istum posteà per pseudothyrum reuertantur, tabulis vobis & testibus iudices planum faciam.* Idem epist. lib. 3. ad Rufum, *Reliquum est de sestertiûm centum millibus, de quibus memini mihi à te Myrina litteras esse allatas, non mei errati, sed tui, in quo peccatum videbatur esse, si modò erat, fratris tui, & Tullij.* eadem epistola mox eandem summam iterat aliis verbis *Quòd si mihi expensa ista sestertia centum tulisses, tamen, quæ tua est suauitas, quique tuus in me amor, nolles à me hoc tempore æstimationem accipere.* En, quæ suprà sestertiûm centum millia dixit, hîc sestertia centum appellat. Idem Paradox. vlt. de Crasso, *capit ille ex suis prædiis sexcenta sestertia, ego centena ex meis.* nónne exploderetur, si quis diceret Crassum ex suorum prædiorum fructibus sexcentos sestertios dumtaxar, M. Tull. ex suis centum refecisse? Idem ad Attic. libr. 2. *de Terentia autem (mitto cetera, quæ sunt innumerabilia) quid ad hoc addi potest? scripseras, vt* L-L-S X I I. *permutaret: tantum esse reliquum de argento, misit illa* CCIↃↃ. *(id est,* decem millia*) mihi, & ascripsit tantum esse reliquum. Cùm hoc tam paruum de paruo detraxerit, perspicis quid in maxima re fecerit?* Queritur his verbis M. Tull. de Terentia, quòd, cùm ab ea expectaret x I I. millia sestertiûm, decem millia dumtaxat miserit, & de tam parua summa, videlicet, duodecim millibus sestertiûm, duo millia detraxerit, id est, ex trecentis aureis nostris, quinquaginta. quis erit tam excors, qui hoc loco sestertia duodecim idem esse dicat, quod sestertios duodecim, cum ex sestertiis nummis x I I. nullo modo duo sestertiûm millia detrahi possint? Accedant superioribus exemplis alia ex Catullo, Sallustio, Martiali. Catullus igitur ad Furium, *Furi, cui neque seruus est, neque arca, Nec cimex, &c. Hæc tu commoda tam beata, Furi, Noli spernere, nec putare parui: Et sestertia, quæ soles precari Centum, desine: nam sat es beatus.* Non est profectò verisimile, hunc Furium à Diis immortalibus centum sestertios, id est, vix duos aureos hodiernos optare in animum vmquam induxisse. Quid? in eo epigrammate, quod scripsit idem poëta ad Silonem lenonem, *Aut sodes, mihi redde decem sestertia Silo, &c.* decem sestertia, decem sestertios nummos interpretabimur, vt dicamus Catullum vix quintam partem aurei nostri huic lenoni dedisse ea lege, vt puellam ab eo acciperet, deinde ab illo delusum, tantillam pecuniam repoposcisse? Sallust. de coniurat. Catull. scribit, si quis quid indicasset de coniuratione, quæ contra remp. facta erat, præmium seruo libertatem, & sestertia centum; libero, impunitatem eius rei, & sestertiorum ducenta millia senatum decreuisse. quid minùs credibile, quàm sestertios centum, pecuniam vilissimam, cum libertate, re omnium carissima, senatum coniunxisse? Martialis (vt est in epigrammate quodam lib. 6.). sex sestertia à

Pæto pe-

Pæto pertiuerat: Ille non negauerat quidem, sed longo pòst tempore tradiderat: Martialis in eum sic scribit, *Sex sestertia si statim dedisses, Cùm dixti mihi, sume, tolle, dono: Deberem tibi, Pæte, pro ducentis. At nunc cùm dederis, diu moratus, Post septem, puto, vel nouem Kalendas, Vis dicam tibi veriora veris? Sex sestertia, Pæte, perdidisti.* non sit profectò audiendus, qui dicat, Martialem sex sestertios à Pæto vmquam petiuisse, vix nonam aurei nostri partem: aut, cùm eam pecuniolam accepisset, tanti eam fecisse, vt Pæto scriberet, eam iccircò illi periisse, quòd serò liberalis fuisset. 179

EX NITIDO FIT RVSTICVS] *ex nitido*, id est, vrbano, & bene habito. *fit rusticus*, id est, impolitus, scaber, horridus & obsoletus. Vrbani enim homines magnam partem cultiores, comtiores, mundiores, ac nitidiores rusticis solent esse. rustici contrà horridi, scabri, inculti, strigosi, & illoti. supr. epistol. 3. *Me pinguem & nitidum bene curata cute vises Cùm ridere voles, &c.* Nitidus autem non eum tantum significat, qui in victu mundus, & minimè sordidus est, verùm etiam qui in sumtu faciendo elegans, & minimè parcus est. Plaut. Aulul. *Tamen è meo quidem animo, aliquanto facias rectius, Si nitidior sies in filiæ nuptiis.*

SVLCOS ET VIN. CREP. MERA] nihil aliud loquitur, nihilque aliud habet in ore, quàm sulcos, & vineta. M. Tullius ad Attic. libr. 9. *Dolabella suis litteris Idibus Martij datis merum bellum loquitur.* vide quæ notaui ad Od. XVIII. lib. I. de verbo *crepandi*. Vineta autem, loca sunt vitibus consita. supr. epist. ad August. *Vt vineta egomet cædam mea.*

VLMOS] quibus maritantur vites, alioqui viduis. vide suprà annotationem ad illum locum, *Altas maritat populos.* Od. II epod.

SENESCIT] maceratur, tabescit, conficitur. Cicero pro Sextio, *otio, & tranquillitate reip. consenescebat.* ita senium pro re odiosissima, tædiique plenissima vsurpatur. Cæcilius, *Tibi ego Antipho has sero. Senium est, cùm audio.* Plautus in Sticho, *Hæ res vitæ me soror saturant: hæ mihi diuidiæ, & senio sunt.* Horat. epist. ad Loll. 2. *inhumanæ senium depone camœnæ.*

VERVM, VBI OV. F. M. P. CAP.] non dissimile est exemplum illud apud Xenophontem Κύρ. παιδ. libr. 8. vbi Pheraulas, qui ex paupere diues à Cyro factus erat, desiderio tandem pristinæ tranquillitatis, & quietis affectus, & curarum, ac molestiarum, quas sibi diuitias importasse querebatur, multitudine offensus, omnium bonorum suorum possessionem in Sacam transfert, hoc sibi tantùm excipiens, vt ab eo, tamquam hospes, atque etiam parciùs, minúsque eleganter, ac sumtuosè, quàm hospes, alatur. Inter cetera autem diuitiarum incommoda, hoc quoque commemorat, quòd necesse sit homini diuiti sæpe ab aliquo aut afferri oueis aliquot à lupo iugulatas, vel bouē è prærupto, & præcipiti loco delapsum: aut nuntiari, iumenta in morbum incidisse. verba Xenophon. quæ ad hunc locum pertinent, sunt hæc, ἥκει δέ τις ἢ τῶν προβάτων λελυκωμένα φέρων, ἢ τῶν βοῶν κατακεκρημνισμένας, ἢ νόσον φάσκων ἐμπεπτωκέναι τοῖς κτήνεσιν. ὥστε μοι δοκῶ, ἔφη ὁ Φεραύλας, νῦν διὰ τὸ πολλὰ ἔχειν, πλείω λυπεῖσθαι, ἢ πρόσθεν διὰ τὸ ὀλίγα. id est, venit autem aut oueis eas, quæ à lupo morsæ, vel iugulatæ sunt afferens, aut boues, quæ præcipites è saxo deciderunt, aut nuntians in pecora morbum aliquem inuasisse. Itaque mihi videor, inquit Pheraulas, pluribus nunc molestiis affici propterea quia multa possideam, quàm antea, quia pauca haberem.

SPEM MENT. SEG.] id est, minus reddidit, quàm sperauerat agricola, spem fefellit. vt supra Od. I. libr. 3. *Fundúsque mendax arbore nunc aquas Culpante, nunc torrentia agros Sidera.*

BOS EST ENECTVS] bos arator βοῦς ἀροτήρ. Prisc. lib. 9. docens, necatum ferro, nectum verò alia vi peremtum intelligi, hũc locum testem producit. sic Liuius, *fame, frigore, illuuie, squallore enecti.* M. Tull. Tusc. I. *siti enectus Tantalus.*

MEDIA DE NOCTE] sic loquitur suprà epist. 2. *surgunt de nocte latrones.* & Satyr 3. libr. 2. *Vnde vxor media currat de nocte vocata,* & Satyr. vlt. eiusd. lib. *De medio potare die.* & epist. 14. quæ est ad Villic *Quem bibulum liquidi media de luce Falerni, &c.* de media nocte autem, de medio die, de meridie, id est, aliquanto post mediam noctem, medium diem meridiem. sic M. Tull. pro Murena, *Vigilas tu nocte, vt consultoribus tuis respondeas.*

SIMVL] simulatque, vt sæpe alibi.

SCABRVM] horridum, squallidum, incomtum, impexum: qui antea erat nitidus, pexus, mundus, comtus.

INTONSVM] capillus intonsus, præterquam in pueris, mæroris, & luctus, & vitæ tristioris erat argumentum. Suet. in August. *Adeò namque consternatum ferunt, vt per continuos menses, barba, capillóque summisso, caput interdum foribus illideret.* vide quæ notaui ad illum locum Sat. 3. lib. 2. *sapientem pascere barbam.* Sed Arist rhet. I. scribit pulcrum esse Lacedæmone, comam alere, ac producere. libertatis enim signum esse, quia non sit facile ei, qui sit capillatus, quic-

quam illiberale, aut mercenarium facere: ἐν Λακεδαίμονι κομᾶν καλὸν, ἐλευθερίας γὰρ σημεῖον. οὐ γάρ ἐστι κομῶντα ῥᾴδιον οὐδὲν ποιεῖν ἔργον θητικόν.

DVRVS] durus dicitur hoc loco nimis in negotio gerendo occupatus, nullum à labore vacuum tempus intermittens, ab omnibus voluptatibus, & animi oblectationibus abstinens, homo ferreus, & pæne dicam, inhumanus, doloris sensu carens; sic epistola ad Quinctium hoc eodem libro, *sine pascat durus, aretq;.* aliter Sat. 2. lib. 1. *Sub patribus duris tironum.*

VVLTEI] *Vultei* dissyllabum est, notat Priscian. lib. 7. & producit testem hunc versum. Sic & *Pompei*, à recto Pompeius Od. VII. lib. 1. *Pompei meorum prime sodalium.*

VERVM MIHI PONERE NOM.] sic habent omnes ferè libri veteres, cùm vulgati habeant *dicere nomen.* ponere autem, id est, imponere. sic Satyr. 4. lib. 2. *Ponere signa nouis præceptis.*

256 QVOD TE] id est, propter quod te obsecro, vt me reddas vitæ priori. sic Virg. lib. 6. Æneid. *Quod te per cæli iucundum lumen, & auras, Per genitorem oro, per spem surgentis Iuli, Eripe me his inuicte malis.*

DEÓSQVE PENATEIS] Cicero libro de natura Deorum 2. *Penates à penu dicti sunt. est enim omne, quo vescuntur homines, penu: aut ab eo, quod penitus insident.* Habebat autem suos quisq; deos Penateis domi suę. idem pro domo sua. *Quid est sanctius, quid omni religione munitius, quàm domus vniuscuiusq; ciuiũ? hic aræ sunt, hic foci, hic Dij penatei, hic sacra, religiones, cæremoniæ continentur, &c.* iidem Lares familiares dicebantur. Horat. Satyr 5. lib 2. *dulcia poma, Et quoscumque feret cultus tibi fundus honores, Ante Larem gustet venerabilior Lare diues.* Iterum M. Tull. in orat. pro P. Quinctio. quos appellauerat paullo antè deos Penateis, eosdem paullo pòst Lares familiareis dicit his verbis. *At hic quidem iam de fundo expulsus, iam à suis Diis Penatibus eiectus esset.* idem infrà, *illud dico, dominum expulsum esse de prædio, domino à familia sua manus allatas esse ante suos Lares familiareis.* [De diis Penatibus, & quanta sit hac de re controuersia inter antiquos scriptores, lege Arnobium lib. 3. non longe ab extr.]

QVI SIMVL ASPEXIT, Q. D.] sic habent omnes libri manu script. & item vulgati. Nonnulli tamen legi volunt, *Qui semel aspexit, &c.* & ita hunc locum explicant: qui semel aspexit, quantum d. p. Distent, is maturè redeat. Ego nihil mutandum censeo, & hæc verba sic declaro: Qui Philippus, simulatque aspexit, id est, cognouit, seu considerauit, quantum dimissa, id est, relicta, distent à petitis: subintell. dixit ea, quæ sequuntur, *maturè redeat Vulteius*, ad prius vitæ genus scilicet, seu ad pristinum vitæ institutum, siue in vrbem: repetátque ea, quæ reliquit. Hæc autem ita dicuntur à Philippo, vt imperante alicui suorum, det operam, vt redeat Vulteius: videat eius rationes, & accipiat: agátque cùm eo liberaliter, vt ille primo quoque tempore omni negotio & molestia, & cura vitæ rusticæ solutus ad vitam priorem reuerti possit. Non erat enim consentaneum L. Philippum, clarissimum virum, & in rep. occupatissimum, cum Vulteio rationem inire & σμικρολογεῖν. Itaque dat alicui è suis negotium, vt eum quàm primùm dissoluat.

MATVRE REDEAT] inquit Philippus. redeat quàm primùm in vrbem: & quàm primùm repetat ea, quæ reliquit.

MET. SE QV. SVO M. AC P. V. EST] verum est, id est, par est, vt Sat. 3. lib. 2. *An, quodcumque facit Mæcenas, te quoq; verum est, Tanto dissimilem & tanto certare minorem?* monet autem prouerbium, vt id vitæ genus vnusquisq; sequatur, quod sibi aptum sit.

EPIST. VIII. AD CELSVM ALBINOVANVM.

ARGVMENTVM.

Ad Celsum scribens, se minùs animo, quàm corpore valere dicit, in seipso cùm alia quædam vitia tum inconstantiam reprehendens: sed ita vt illum in persona sua taxare videri possit. A Musa autem de non ferenda immoderatè & insolenter fortuna eum vult admoneri.

* *CElso gaudere, & bene rem gerere Albinouano*
Musa rogata refer, comiti, scribæq; Neronis.

Si quæret,

Si quaeret, quid agam: dic multa, & pulchra minantem,
Viuere nec rectè, nec suauiter: haud quia grando
Contuderit viteis, oleámque momorderit aestus:
Nec quia longinquis armentum aegrotet in agris:
Sed quia mente minus validus, quàm corpore toto,
Nil audire velim, nil discere, quod leuet aegrum:
Fidis offendar medicis: irascar amicis,
**Cur me funesto properent arcere veterno:*
Quae nocuere sequar: fugiam, quae profore credam:
Romae Tibur amem ventosus: Tibure Romam.
Post haec, vt valeat: quo pacto rem gerat, & se:
Vt placeat iuueni, percontare, vtque cohorti.
Si dicet rectè: primùm gaudere: subinde
Praeceptum auriculis hoc instillare memento:
**Vt tu fortunam, sic nos te, Celse, feremus.*

CELSO GAVD. ET BENE REM GER. &c.] Graecorum more locutus est, κέλσῳ χαίρειν, καὶ εὖ πράττειν, &c. ordo est, ô musa à me rogata refer, id est renuntia salutem Celso, qui me prior saluere iussit. Plato in Charmide improbat hanc Graecorum salutationem, χαῖρε, id est, gaude: aitque multo praestare ita salutare, σωφρόνει, quod idem valere dicit, atq; γνῶθι σεαυτόν, id est, nosce teipsum. 257

COMITI, SCRIBAEQVE] notandum, inferiorem amicum, comitem nominari. scribam autem eum accipio, qui scribendis litteris ab amico potentiore praepositus est.

MINANTEM] prae me ferentem, promittentem, iactantem. sic loquitur satyr.3.libr.2. *Atqui vultus erat pulchra, & praeclara minantis.* id est, de te promittentis. atque eadem est interdum verbi ἀπειλεῖν apud Graecos significatio. Homer. ὀδυσσ. θ. Ἦ μὴν ἀπειλήσας βητάρμονας εἶναι ἀρίστους. id est, profectò minatus es saltatores esse optimos. [Aristophan. Pluto ἐγὼ γὰρ ὢν μειράκιον ἠπείλησα, ὅτι ὡς τοὺς δικαίους καὶ σοφοὺς καὶ κοσμίους μόνους βαδιοίμην. & Libanius episto. μιμνήσκου δὲ ὧν ἠπείλεις ἐξιών.] iungit item hoc verbum cum accusandi casu Od.28.lib.1. *Sic, quodcumque minabitur Eurus Fluctibus Hesperiis, &c.*

NON QVIA GR. CONTVDERIT VITEIS] nomen Graecum, χαλαζοκοπίαν videtur expressisse. translatè dictum illud sat.7.lib.2. *postquam illi iusta podagra Contudit articulos, &c.*

MOMORDERIT] affecerit, laeserit. alibi ad frigus transtulit, vt satyr.6.lib.2. *Matutina minus cautos iam frigora mordent.* epistol.16. translatè dixit, *Mordear opprobriis falsis, mutémque colores?*

[AESTVS] vnum est ex oleae incommodis aestus: commemorátque Theophr. lib.1. de hist. stirpium, his verbis: ἐὰν γὰρ συγκαυθῇ ἢ βρεχθῇ, &c.]

AEGROTET IN AGR.] sic est scriptum in duob. cod. Vat. & Iann. Faërn. Torn. Raïn. Card. Russ. Nicot. Cleric. ceteris. vulgati autem habent, *in aruis.*

MENTE MINVS VALIDVS] animo aeger potius, quàm corpore. Hippocr. Aphorism. γνώμῃ νοσέων.

CVR ME FVNESTO, &c.] haec ita sunt accipienda, quasi pronuntientur ab Horatio offenso, atque irato: vel *cur* hoc loco valet, propterea quòd, cuius rei exempla sunt rariora. M. Tull. ad Att. lib.3. *Quòd me accusas, cur hunc meum casum tam grauiter feram, debes ignoscere.* frequentiora sunt illa M. Tull. ad Coelium lib.2 *Quid ergo accidit, cur consilium mutarem? nónne omnia potiùs, cur in sententia permanerem?* & lib.2. accusat. *tamen digna causa esset, cur inimicitias hominis improbissimi susciperem.* & pro Sextio. *male dicito Sabino, homini Reatino, cur tam temerè exclamarit occisum* Idem lib.5. de finib. sub ext. *non pugnem cum homine, cur tantùm habeat in natura boni: illud vrgeam, &c.* T. Liuius lib.41. *Fecerit aliquid Philippus, cur aduersus eum armatum, & bellum gerentem hoc decerneremus.* dixit autem *me arcere veterno* pro eo, quod est à me veternum arcere, per hypallagen: vt epist. de arte poët. *classeis Aquilonibus arcet.*

VETERNO] lethargo: vnde, qui veternosi à Latinis, lethargici à Graecis appellantur, qui veterno laborant. Horatius sat.2.lib.2. *Vt lethargicus hic, cùm fit pugil.* vtitur hoc nomine Cicer. epist. ad Coelium lib.2. *erat in eadem epistola veternus ciuitatis.* & Coel. ad Cicer.8. *nisi ego cum tabernariis, & aquariis pugnarem, veternus ciuitatem occupasset.* Virg. Georg.1. *Nec torpere*

graui passus sua regna veterno. funestum appellat hoc loco Horatius: stolidum Catullus in carmine ad Coloniam, *Si pote stolidum repente excitare veternum.* Est autem propriè veternus morbus, quo quis somni necessitate (vt ita dicam) adamātina vrgetur, omnium propemodum rerum oblitus.

QVAE NOC. SEQVAR: FVGIAM, &c.] ea sequar, quæ scio esse damnosa: fugiam autem, quæ mihi vtilia futura exploratū habeam: quod est incontinentis, seu impotentis, i. eius, quem Aristoteles ἀκρατῆ nominat. dictus autem ex eo est, quòd in illo partem animi meliorem, videlicet rationem, vincat deterior, nempe cupiditas, & libido. vide Aristot. lib. 7. de moribus ad Nicomach.

ROMAE TIB. AM. VENTOS.] mobilis sim, & inconstans. simile illud est sat. 7. lib. 2. *Romæ rus optas, absentem rusticus vrbem Tollis ad astra leuis.* infrà epist. ad Mæcen. 3. *plebem, ventosam* nominat. Sic apud Eurip. Hippoly. coron. nutrix ait Phædram offendi præsentibus, amare, quæ absunt, his verbis, Οὐδέ σ' ἀρέσκει τὸ παρὸν, τὸ δ' ἀπὸν φίλτερον ἡγῇ.

ET: SE] gerat. Cic. ad Matium lib. 2. epist. *Quónam modo me gererem aduersus Cæsarem, vsus tuo consilio sum.*

IVVENI] Tiberio Claudio Neroni.

VT QVE COHORTI] & quomodo cohorti placeat. sic autem habent libri veteres, pro quo vulgati, *atque cohorti*, minùs rectè.

SVBINDE] deinde, vt sat. 5. lib. 2. *Sparge subinde.*

INSTILLARE] tralatio est à rebus liquidis, quæ instillantur: vt sat. 2. lib. 2. *Cuius odorem olei nequeas perferre, &c. Caulibus instillat.*

VT TV FORTVNAM.] suprà Od. 27. lib. 3. *bene ferre magnam Disce fortunam.* quasi dicat: si secundam fortunam insolenter, & immoderatè feres, nec nos insolentiam tuam feremus.

EPIST. IX. AD CLAVDIVM NERONEM.

ARGVMENTVM.

Claudio Neroni Septimium commēdat, & rogat, vt in amicitiam suam eum recipiat. Sed hoc verecundè facit, & ita vt ab ipso Nerone id tanquam pro suo iure petere videri non possit.

258 *Septimius, Claudi, nimirum intelligit vnus,*
Quanti me facias. nam, cùm rogat, & prece cogit
Scilicet, vt tibi se laudare, & tradere coner,
Dignum mente, domóque legentis honesta Neronis:
Munere cùm fungi propioris censet amici:
Quid possim videt, ac nouit me valdius ipso.
Multa quidem dixi, cur excusatus abirem:
Sed timui, mea ne finxisse minora putarer,
Dissimulator opis propriæ: mihi commodus vni.
Sic ego maioris fugiens opprobria culpæ,
Frontis ad vrbanæ descendi *præmia. quòd si*
Depositum laudas ob amici iussa pudorem:
Scribe tui gregis hunc: & fortem crede, bonúmque.

SEPTIMIVS] hic ille est Septimius, ad quem scripta est Od. 6. lib. 2. *Septimi Gades aditure mecum, &c.*

NAM, CÙM ROGAT] secutus sum hoc loco & testimonium P. Vict. qui lib. Var. lect. xx. testatur ita scriptum esse in antiq. cod. & meam ipsius conscientiam, qui hanc scripturam offendi expressam in tribus cod. Vat. & Iannoct. Faër. Torn. & Clericano, Nicotiano, Russ. meo, neque verò quemquam commouere debet alterum, *cùm*, quod sequitur quarto abhinc versu. est enim locutio ἀσυνδετος, hoc modo, cùm rogat, cùm censet me propioris, id est, interioris, seu intimi amici munere fungi, *Quid possim videt, &c.*

ET PRECE COGIT SCIL.]legenda sunt hæc continenti,& non intermisso spiritu.significat autem,amicorum,& virorum bonorum preces vim cogendi quandam obtinere apud nos. hoc modo,eum rogat,& scilicet rogando cogit,&c. *quid possim videt.*

LAVDARE, ET TRADERE]id est,commendare,vt eum in fidem,& amicitiam tuam recipias.sic loquitur epist.ad Loll.2.hoc libro.*Fallimur & quondam non dignum tradimus.*& lat. 9.lib. *haberes Magnum adiutorem,posset qui ferre secundas:Hunc hominem velles si tradere.* M.Tull.epist. ad Cæs.lib.7. *totum denique hominem tibi trado de manu (vt aiunt) in manum tuam istam,& victoria,& fide præstantem.*& ad Trebat.eod.lib.*sic ei te commendaui,& tradidi,vt grauissimè,diligentissimèque potui.* Sallust.coniur.Catil.ex epist.Catilinæ, *Nunc Orestillam tibi commendo,tuæq; fidei trado.*

DIGNVM M. D. QVE. L. H.]vel tamquam dignum mente,& domo Neronis,&c.vel reuera dignum Neronis mente.i.animo,& domo,id est,familia,seu contubernio,& conuictu,legentis honesta.i. res honestas, & honestos viros eligentis, atq; in suam amicitiam recipientis.

MVNERE CVM FVNGI PROPIORIS] id est, eùm censet me vti munere,& fungi officio interioris amici,quid apud te possim,videt, &c. nemo enim quemquam opulento alicui,& potenti viro commendat,nisi qui apud eum gratia valeat, sitque ei pæne intimus.

NOVIT ME VALDIVS IPSO] proinde ac si diceret,non arbitror me tantùm apud te valere, vt quemquam tibi commẽdare, & tradere conari debeam:sed ille tamen me rogat,vt id faciam,sibique ita persuasit,me abs te impetraturum. *valdius* autem valet idem, quod magis,vt in epist.ad Pis.*Valdius oblectant populum dimissa per aurem,&c.*

MVLTA QVIDEM DIXI, CVR] multas quidem causas attuli, quibus hoc commendandi munus mihi ab eo impositum deprecarer.

SED TIMVI, MEA NE,&c.] id est,sed timui,ne ei vireis meas,meámque apud te gratiam nimis extenuare, & dissimulare viderer. talis describitur εἴρων ab Arist.libr.4.de morib.ad Nicomach.his verbis, ὁ δ' εἴρων δοκεῖ ἀρνεῖσθαι τὰ ὑπάρχοντα, ἢ ἐλάττω ποιεῖν, id est, dissimulator autem ea negare videtur, quæ in se insunt, aut minora fingere. sed hoc interest, quòd εἴρων laudatur:dissimulator opis propriæ,vituperabilis est,si suam opem dissimulat,ne alteri prosit.sic sat. 10.lib.1.*Defendente vicem modò rhetoris,atque poetæ, Interdum vrbani parcentis viribus, atq; Extenuantis eas consultò.*

MAIORIS CVLPAE] dissimulationis,& animi in officio tribuendo restricti,ac maligni.Est enim maior culpa,grauiúsque peccatum nolle commendare aliquẽ virum bonum,& dignum amicitia potentium virorum,apud virum potentem,dissimulando suam gratiam,& extenuando suas vireis,quàm talem virum commendando,subimpudentem,& subaudacem ab illo potente viro existimari. 259

FRONTIS AD VRB. DESC. PRAEM.] ad impudentiam. vrbani enim perfrictioris oris esse solent, quàm rustici:atque hanc impudentiam, quam frontis vrbanæ præmium dicit,proximo versiculo *depositum pudorem* nominat.

SCRIBE TVI GREGIS HVNC] hunc ascribe in amicorum tuorum numerum.

ET FORTEM CR. BO.] *fortem*,vel laborum perferentem,& patientem, minimèque mollem & leuem: vel propriè ἀνδρεῖον, id est, ad omnia pericula subeũda promtum & paratum. bonum autem, ἀγαθὸν, καλὸν, virum bonum.

EPIST. X. AD FVSCVM ARISTIVM.

ARGVMENTVM.

Fusco Aristio vrbis amatori vitam rusticam,qua ipse delectabatur,laudat,& varia eius commoda recenset. Simul autẽ ab ambitione(quæ vitam vrbanam,non rusticam,comitatur) eum deterret.

VRbis amatorem Fuscum saluere iubemus
Ruris amatores:hac in re scilicet vna
Multum dissimiles,ad cetera pæne gemelli
Fraternis animis:quicquid negat alter, & alter:
Annuimus pariter, vetuli,notique columbi*

Tu nidum seruas: ego laudo ruris amœni
Riuos, & musco circumlita saxa, nemúsque.
Quid quæris? viuo, & regno: simul ista reliqui,
Quæ vos ad cælum effertis rumore secundo.
*Vtq; sacerdotis fugitiuus, liba recuso:
Pane egeo iam mellitis potiore placentis.
Viuere naturæ si conuenienter oportet:
Ponendaq; domo quærenda est area primùm:
Nouistine locum potiorem rure beato?
Est vbi* plus tepeant hiemes? vbi gratior aura
Leniat & rabiem Canis, & momenta Leonis,
Cum semel accepit solem furibundus acutum?
Est vbi* depellat somnos minùs inuida cura?
Deterius Libycis olet, aut nitet herba lapillis?
Purior in vicis aqua tendit rumpere plumbum,
Quàm, quæ per pronum trepidat cum murmure riuum?
*Nempe inter varias nutritur silua columnas:
Laudatúrque domus, longos quæ prospicit agros.
Naturam expelles furca: tamen vsque recurret:
Et mala perrumpet furtim fastidia victrix.
Non, qui Sidonio contendere callidus ostro
Nescit Aquinatem potantia vellera fucum,
Certius accipiet damnum, propiúsve medullis:
Quàm, qui non poterit vero distinguere falsum.
Quem res plus nimiò delectauere secundæ:
Mutatæ quatient. si quid mirabere, pones
Inuitus. fuge magna: licet sub paupere tecto
Reges, & regum vita præcurrere amicos.
Ceruus equum pugna melior communibus herbis
Pellebat: donec minor in certamine longo
Implorauit opes hominis, frenúmque recepit.
Sed postquàm victor violens discessit ab hoste:
Non equitem dorso, non frenum depulit ore:
Sic, qui pauperiem veritus, potiore metallis
Libertate caret, dominum vehet improbus: atque
Seruiet æternum, quia paruo nesciat vti.
Cui* non conueniet sua res, vt calceus olim
Si pede maior erit, subuertet: si minor* vret.
260 Lætus sorte tua viues sapienter Aristi:
Nec me dimittes incastigatum, vbi plura
Cogere, quàm satis est, ac non cessare videbor.
Imperat, aut seruit collecta pecunia cuique,
Tortum digna sequi potiùs, quàm ducere funem.
Hæc tibi dictabam post fanum putre Vacunæ,
Excepto, quòd non simul esses, cetera lætus.

VRBIS AM. FVSC.] Nos ruris amatores Fuscum vrbis amatorem salutamus.
AD CETERA PAENE GEMELLI] id est, pares maximè & similes. ductum a geminorum similitudine, ad distinguendum, atque internoscendum perdifficili. & ita loquuntur boni scriptores.

ptores. M. Tul. part. *memoria, quæ est gemina litteratura quodammodo, & in dissimili genere persimilis.* sic enim in eo loco legendum, non vt voluit Budæus noster, alioqui optimarum artium, & bonarum litterarū laude clarissimus, *germana.* Idem pro Rosc. Comœdo. *simillima, & maximè gemina societas hereditatis est.* Idem frumentaria ex epist. Timarchidis. *Volo mihi fraterculo tuo credas.* ad ea verba sic Cicero *consorti quidem in lucris, atque furtis: gemino, & simillimo nequitia, improbitate, audacia.* Idem in Pison. *Illud verò geminum consilius Catilinæ & Lentuli.* Catull. in Mamurram & Cæsarem. *Morbosi pariter, gemelli vtrique: Vno in ludulo eruditu-li ambo.* Pacuuius. *par fortitudo, gemina confidentia.* Horat. sat. 3. lib. 2. *Quinti progenies Arri, par nobile fratrum, Nequitia & nugis, prauorum & amore gemellum.* breuiter, quod Græci ἀδελφὸν nominant pro simillimo, Latini geminum dicunt, non germanum, vt etiam hodie quidam docti viri putant, Budæum secuti.

QVICQVID NEGAT] quidam libri vet. habent. *si quid negat, &c.*

VETVLI, NOTIQVE COLVMBI] id est, tanquam veteli, & noti columbi, quorum mutuus amor notus est. sic omnes quidem habent libri manuscr. sed videtur legendum, *Annuimus pariter vetulis, notisq. columbis,* non vt vulgò, *vetuli, notique columbi.* dictum autem Græcorum more, *pariter vetulis, &c.* ἴσως, seu ὁμοίως τοῖς ἀδελφοῖς. sic Homer. ἰλ. ν. ὃ δή μιν ἀτίον ἶσα τέκεσσιν. id est, hic autem eum colebat pariter liberis. & Lucretius lib. 6. *sic fulgorem quoque cernimus antè, Quam tonitrum accipimus, pariter qui mittitur igni.* à columborum mutuis osculis *columbatim* fecit Matius, in his versibus, *Sinúque amicam recipio frigidam caldo, Columbatimque labra conserens labris* [Catull. ad Manlium. *Nec tantùm niueo gauisa est vlla columbo Compar, quæ multo dicitur improbius Oscula mordenti semper decerpere rostro.*] Omninò, vt ad meam diuinationem redeam, lectio vulgata mihi videtur ferri non posse, *Annuimus pariter vetuli, n. q. col.* id est, vt vulgò explicant, consentimus, & concordamus inter nos, tanquam veteli, & noti columbi. Nam hoc *tamquam* addunt de suo: quod videtur non fuisse omissurus Horatius, aut vocem aliquam similem.

NIDVM] domicilium vrbanum. *Tu nidum seruas* igitur, id est, tu domi manes: & ita Porph. si modò Porphitionis verba sunt, ductum ab auibus: vt annotauimus suprà ad Od. 4. lib. 3.

MVSCO CIRCVMLITA] muscosa, lanugine illa viridi obducta. Virgil. Georg. 3. *& plena secundum Flumina, muscus vbi, & viridissima gramine ripa.* Idem in Melib. *Muscosi fontes, & somno mollior herba.* Catull. *Riuus muscoso prosilit è lapide.* [Sosipater lib. 1. insti. gramm. *hic muscus herba, quæ in parietibus, vel corticibus arborum* nascitur, vel hæret.]

QVID QVAERIS? [sic loquuntur boni scriptores, cùm paucis rem expedire volunt. M. Tul. epist. ad Cornific. *Quid quæris? magna spes est in eo.* Idem ad Att. lib. 2. *Quid quæris? conturbaui Græcam nationem.* ibidem. *Quid quæris? præter quercum Dodonæam, nihil desideramus.* idem ad Qu. Fr. lib. 1. *quid quæris? nihil festiuius.*

VIVO ET REGNO] beatissimè viuo: quouis rege beatiorem vitam viuo. verè enim regnat, qui nulli cupiditati seruit, & qui re sua, quantumuis angusta, contentus est. Tùm *licet sub paupere tecto Reges, & regum vita præcurrere amicos: Et virtus vni regnum, & diadema tutum defert, Quisquis ingenteis oculo irretorto Spectat aceruos.* Præterea *sapiens vno minor est Ioue, Diues, honoratus, pulcher, Rex denique regum:* Et *pueri ludentes rex eris, aiunt, Si rectè facies:* Et *rectius occupat Nomen beati, qui Deorum Muneribus sapienter vti, Durámque callet pauperiem pati, Peiúsque letho flagitium timet.* Et pastor ille Virgilianus patrios fineis, *Pauperis & tuguri congestum cæspite culmen,* sua *regna* nominat. Postremò, vt regnat, & rex est quisque domi suæ, ita seruus est, & seruitutem durissimam seruit, qui diuitum, & potentium istorum amicitiam colit, qui in purpuratorum, & principum, & regum marmoreis, atque auratis ædibus ætatem agit, & consenescit.

SIMVL] simulac. millies diximus: & millies vsurpatum est ab Horatio.

AD CAELVM EFFERTIS] maximo opere laudatis: vt sup. *educit in astra.* Od. 2. lib. 4 & sat. 7. lib. 2 *vrbem Tollis ad astra leuis.* Quidam lib. vet. habent *fertis.*

RVMORE SECVNDO] id est, ex opinione, & consensu vulgi: approbante populo. Virg. Æn. 8. *Ergo iter inceptum celerant rumore secundo.* quamquam hunc locum aliter explicat Seruius. M. Tull. Tuscul. lib 2. *multitudini suspecta, & inuisa philosophia est, vt vel, si quis vniuersam velit vituperare, secundo id populo facere possit, vel, &c.* Idem contra Rull. *secunda contione.* Idem lib. 2. epist. ad Qu. Frat. *eum tanquam reum accusaui multis, & secundis admurmurationibus cuncti senatus.* Cassius epist. ad M. Tullium, cuius princ. *Non me hercule.* lib. 15. *Pansam nostrum secunda voluntate hominum paludatum ex vrbe exisse gaudeo, &c.* sic Liuius dixit lib. 6. *secundis auribus.* & lib. 27. *secunda fama.*

VTQVE SACERDOTIS FVGITIVVS] id est, & vt sacerdotis seruus. sic enim seruum vocant

Latini, cùm ſeruum improbum & nequam ſignificare volunt. Alioqui fugitiuus ſeruus, propriè is eſt, qui dominum reliquit, quíve ab eo fûgit, conſilio non reuertendi: qui cōnſilium cepit fugiendi, & numquam ad dominum reuertendi. herifugam appellat Catull. in Gall. de Att.

LIBA] placentas ex farina & melle confectas. conſtant autem placentę ferè ex farina, & melle, vt ſubindicat interpres Theocriti ad eius verſum illum εἰδ. ιε΄. Ὅσσα τ' ἀπὸ γλυκερῶ μέλιτος, ὅσα τ' ἐν ὑγρῷ ἐλαίῳ, id eſt, & quæ cumque conficiuntur è dulci melle, & quę ex liquido oleo. Athenæus autem lib. 3. ſignificat, libum ex lacte, & ſumine, & melle componi, his verbis, ἰξῆς δ' ἐπὶ στενίχθη πλακοῦς ἐκ γάλακτος, ἠτρίων τε, καὶ μέλιτος, ὃν ῥωμαῖοι λίβον καλοῦσι. Denique Horatius ipſe ſatis declarat proximo verſiculo, libum eſſe placentam mellitam. Varro libr. 4. de ling. Latina, libum eò appellatum eſſe ſcribit, quòd libaretur priuſquàm eſſet coctum.

PANE EGEO] δέομαι ἄρτου. deſidero panem, vt de arte poët. *Si plauſoris eges aulæa manentis.*

VIVERE NATVRAE SI CONVEN.] Hæc eſt Polemonis, & veterum Academicorum ſententia, quam probant & Peripatetici. dicebant enim finem bonorum eſſe ſecundum naturam viuere, id eſt, virtute adhibita frui primis à natura datis; quod Stoici poſteà dixerunt viuere naturæ conuenienter. vide M. Tull. lib. 2. & 4. de Finib. Idem Tuſculan. 5. *Stoicorum quidem facilis concluſio eſt, qui, cùm finem bonorum eſſe ſenſerint, congruenter naturæ conuenienterque viuere.* &c. Idem de Finib. 3. *Hunc ipſum Zenonis aiunt finem eſſe, declarantem illud, quod à te dictum eſt, conuenienter naturæ viuere.* ibid. *relinquitur, vt ſummum bonum ſit viuere ſcientiam adhibentem earum rerum, quæ natura eueniant, ſeligentem, quæ ſecundum naturam: & ſi quæ etiam contra naturam ſunt, reiicientem, id eſt, conuenienter, congruentérque naturæ viuere.*

PONENDAEQVE DOMO] & ſi ponendæ domo, id eſt, ad domum ædificandam, primùm quærendum ſolum eſt, &c. Heſiod. Οἶκον μὲν πρώτιστα, &c.

BEATO?] opulento, omni rerum copia affluente.

EST VBI PLVS, &c.] Eſtne locus vllus, vbi hiemes ſint tepidiores?

PLVS TEPEANT] minùs ſint frigidæ.

RABIEM CANIS] immoderatum Canis calorem. vide ad Od. 13. libr. 3. *Te flagrantis atrox hora Caniculæ Neſcit tangere.*

ET MOMENTA LEONIS] circiter Idus Quinctileis. ſuprà Od. 29. lib. 3. *iam Procyon furit, Et ſtella veſani Leonis Sole dies referente ſiccos.*

FVRIBVNDVS] veſanum appellat Oda illa 29. lib. 3.

EST VBI DEPELLAT] *diuellat* habent libri vulgati: ſed *depellat* ſcriptum eſt in duob. cod. Vatic. & Raïn. Card. Iann. Faër. Torn. & Clerican. Nicotiano, vno Ruſſardino, meo. quos ſecutus ſum, quamuis videatur recepta ſcriptura probabilis. Nam ſic ferè Virg. locutus eſt Georg. 3. *nec ſomnos abrumpit cura ſalubreis.* Horat. autem ita, vt hîc, Od. XI. lib. 2. *Pellente laſciuos amores Canitie, facilémque ſomnum.* Omninò *depellat* magis probo, quàm *diuellat*. itáq; edendum curaui.

INVIDA CVRA] quæ hominibus omnē animi tranquillitatem, & oblectationem, ſomnum deniq; liberum ac ſolutum videtur inuidere. Eſt autem hæc cura vitioſa, & ab ægro animo profecta. alia eſt laudabilis, quæ induſtriam acuit, ſollertiámque excitat, qualis eſt hominum ſtrenuorum, induſtriorum, nauorum, ac fortium, ſine qua nihil præclarum, nihil cum officio coniunctum geri poteſt.

DETERIVS LIBYC. OL. &c.] deteriúſne olet, id eſt, minùs gratum odorem naribus afflat, aut minùs nitida eſt herba, quàm marmora ex Africa auecta?

LIBYCIS LAPILLIS] marmoribus Numidicis, ex quibus fiunt pauimenta.

PVRIOR IN VICIS AQ. T. &c.] id eſt, puriórne ea eſt aqua, quæ in vicis vrbis, è tubis plumbeis erumpit, quàm, quæ ſine tubulis per decliuem riuum trepidè manat? vicus ex domibus conſtat (inquit Varro) vicus Cyprius, vicus Africus, vicus ſceleratus, &c. Vici Romæ fuiſſe dicuntur quadraginta. Hor. ſat. 9. lib. 1. *cùm quidlibet ille Garriret, vicos, vrbem laudaret* epiſt. ad Lib. *Hoc quoque te manet, vt pueros elementa docentem Occupet extremis in vicis balba ſenectus.* & ad Aug. *Deferar in vicum vendētem thus, & odores.* & ſat. 3. l. 2. *Tuſci turba impia vici.*

TENDIT RVM. PLVMB.] tanta celeritate, & copia fertur, vt tubulos plumbeos ruptura videatur.

TREP. CVM MVRM.] cum ſonitu celeriter labitur, ſeu properè manat? κελαρύζει.

NEMPE INTER VARIAS, &c.] ea (inquit) quæ natura ſponte ſua præbet, & procreat, iis, quæ ab arte proficiſcuntur, eſſe potiora argumento eſt, quòd inter columnas marmoreas, & ædificia ſumtuoſa, inſtituūtur à diuitibus horti multis & proceris arboribus conſiti: & laudatur domus, quæ habet longos, & latos agros adiunctos, & continenteis. vel dic hoc modo, Nempe vt planè perſpiceas, optabilius, ac ſuauius eſſe rure, quàm in vrbibus viuere: diuites iſti, & potentes

ſentes in ſuis ædificiis magnificis, & inter columnas marmoreas, hortos,& pæne dicam, ſiluas habere volunt, ita cogit eos ipſa natura fateri, vitam rusticam vrbanæ eſſe anteponendam. varias autem columnas intellige verſicoloreis, vel ex marmore verſicolori. quidam legunt *Parias*, quemadmodum & ibi, *Ten' lapides varios lutulenta radere palma?* ſat. 4. libr. 2. nonnulli cenſent legendum *Parios*.

NATVRAM EXP. FVRCA] verſus ſunt vulgatiſſimi. ſignificant autem, vim tantam eſſe naturæ, vt quamuis faſtidioſus hominum animus, moroſa ſatietas, nouarum denique rerum cupiditas vim illi quodammodo afferant, multáque ſuperuacanea ab arte facta conquirant, atq; arceſſant, nulla tamen alia in re tandem, quàm in pulchritudine, copiáque naturali acquieſcāt. *expelles* autem habent cod. Iann. Faër. duo Vatic. Torneſ. Ruſſard. Nico. Cleric. alij, quos ſecutus ſum. *Iam expellere furca*, prouerbiū eſt, quod valet, aſperè, & ignominiosè expellere: ſumtum ab iis, qui aliquem furca expellunt. ſic M. Tull. lib. 16. epiſt. ad Atticum, epiſto. 11. *Sed quoniam furcilla extrudimur, Brundiſium cogito.* & Catull. *Mentula conatur Pimpléum ſcandere montem: Muſæ furcillis præcipitem eiiciunt.* Sic Ariſtophanes Εἰρήνη. τὴν δὲ μὴ δικροῖς ἐώθουν τὴν θεὸν κεκραγότες, id eſt, hanc deam (pacem) expellebant furcis. [Lucianus in Timone. καὶ μονονουχὶ δικροῖς με ἐξεώθουν τῆς οἰκίας καθάπερ τὸ πῦρ ἐκ τῶν χειρῶν ἀπορριπτοῦντες.]

ET MALA PERR. F.] Et vincet vitioſam iſtam diuitum iſtorum, & ſuperuacaneam, & ſumtuoſam, rerúmque vſitatarum, ac parabilium faſtidioſam luxuriem.

NON, QVI SIDON. &c.] id eſt, is, in quo non ineſt ea calliditas, aut ſollertia, vt ſciat, eas lanas, quæ ſucco Aquinati infectæ ſunt, cum purpura Tyria, ſeu Sidonia certare, hoc eſt, ad eam ita propè accedere, vt difficile ſit internoſcere: non maiore damno afficietur, neque certiore, quàm qui non poterit verum à falſo diſcernere. Vel ſic, is, qui neſcit callidè contendere, id eſt, comparare & conferre, lanas fuco Aquinati tinctas, cum purpura Tyria, non certiore detrimento afficietur, quàm, & cet. vt ſuprà. Atq; ita Simeo Boſius Lemouix vir doctiſs. hunc locum explicabat. Ego tamen priorem explicationem mâlo. Nam non videtur eſſe magnæ ſollertiæ, magnæve calliditatis comparare purpuram ſimulatam, & falſam, cum germana & vera. ſed alteram ab altera diſcernere, hoc opus, hic labor eſt. Nam ſi quis dicat, nihilo maioris prudentiæ eſſe internoſcere falſam à vera, cùm inter ſe componuntur & contenduntur, quod & ab Iſocrate in Panathenaico poſitum eſt, negabo, quòd ſimulata & falſa interdum ita ſunt natiuis & veris propinqua ac ſimilia, itáque obſcuræ eorum notæ, vt difficillimè internoſci queant. Veruntamen Boſij ſententiam non damno. [Verba Iſocratis, ſi quis fortè requiret, hæc ſunt: ἀλλ' ὥσπερ τὴν πορφύραν καὶ τὸ χρυσὸν θεωροῦμεν, καὶ δοκιμάζομεν ἑτέρας παραδεικνύοντες τῶν τὴν ὄψιν ὁμοίαν ἐχόντων: καὶ τῆς τιμῆς τῆς αὐτῆς ἀξιουμένων: οὕτω καὶ ταῖς πόλεσι παραστῆναι μὴ τὰς μικρὰς ταῖς μεγάλαις, &c.]

SIDONIO] id eſt, Tyrio, Puniceo.

PROPIÚSVE MED.] quidam lib. vet. habent, *propiúſque. propius medulis* autem, id eſt, quod te propius attingat, quod magis ad te perueniat. tralatio eſt à corpore.

FVCVM] colorem, vt Od. 5. lib. 3. *nec amiſſos colores Lana refert medicata fuco.*

QVÀM QVI NON POT. V. D.] quod tamen omnium rerum difficillimum eſt. Obſcuræ enim ſunt veri & falſi, boni & mali, recti & praui notæ. Adde quòd vnumquodque bonorum humanorum videtur eſſe periculo proximum, nullúmq; à contrario purum ac ſincerum. Quare ſcitum eſt illud poëtæ cuiuſdam, nullū eſſe bonum, quod in hac vita, tanquam arbor, ex vna radice naſcatur: ſed contrà ei aliquod etiam malum agnaſci. Atq; hoc ipſum eſt, quo vulgus hominum funditus interit, quòd nō facilè poſſint meliora à deterioribus diſcernere, ac ſecernere.

QVEM RES PLVS NIM. &c.] id eſt, qui rebus ſecundis nimium inſolens fuit, conuerſa, & mutata fortuna magnopere commouebitur. eiuſdem eſt enim indolis, & ingenij, nimia alacritate, & lætitia efferri in rebus ſecundis, & contrahi, conſternatíque contrariis. *plus nimio*, id eſt, plus multo, vt Od. 33. lib. 1. *plus nimio memor Immitis Glyceræ.*

QVATIENT] id eſt, commouebunt. ſup. Od. 3. l. 3. *Iuſtum & tenacem propoſiti virum Non ciuium ardor praua iubentium, Non vultus inſtantis tyranni, Mente quatit ſolida, &c.* & Od. 18. lib. 1. *non ego te candide Baſſareu, Inuitum quatiam.* & infr. epiſt. 2. lib. 1. *ſtatua taciturnius exit, Plerumque & riſu populum quatit.*

SI QVID MIRAB. PON. INVIT.] id eſt, ſi quid magni facies, vel ſi quid erit tibi egregiè carum, amittes inuitus.

PONES] depones, amittes, ἀποβαλεῖς, ἀφήσεις: ſic ſæpè alias, vt ep. 16. *Pone, meū eſt, inquit, &c.*

REGVM AMICOS] gratioſos homines apud reges.

PRAECVRRERE] anteire. tralatio eſt, vt ſat. 2. li. 1. *adeò ſermonis amari, Siſennas, Barros, vt equis præcurreret albis* Quidam lib. veteres habent *præcedere*.

CERVVS EQV. PVGNA MEL. &c.] Ariſtoteles Ῥητορικ. β. eo in loco, in quo de exemplis &

apologis loquitur, hanc fabulam ascribit Stesichoro, his verbis, Στησίχορος μὲν γὰρ ἑλομένων στρατηγὸν αὐτοκράτορα τῶν ἱμεραίων Φάλαριν, καὶ μελλόντων φυλακὴν διδόναι τοῦ σώματος, τ' ἄλλα διαλεχθεὶς εἶπεν αὐτοῖς λόγον, ὡς ἵππος κατεῖχε λειμῶνα μόνος. ἐλθόντος δ' ἐλάφου καὶ διαφθείροντος τὴν νομὴν, βου-
263 λόμενος τιμωρήσασθαι τὸν ἔλαφον, ἠρώτα τὸν ἄνθρωπον, εἰ δύναιτο μετ' αὐτοῦ κολάσαι τὸν ἔλαφον. ὁ δὲ φησιν, ἐὰν λάβῃ χαλινὸν, καὶ αὐτὸς ἀναβῇ ἐπ' αὐτὸν, ἔχων ἀκόντια. συνομολογήσαντος δὲ καὶ ἀναβάντος, ἀντὶ τοῦ τιμωρήσασθαι, αὐτὸς ἐδούλευσεν ἤδη τῷ ἀνθρώπῳ, &c. id est, *Stesichorus, cùm Himerai Phalarim ducem exercitus, summo cùm imperio creassent, præsidiúmque, & custodiam corporis daturi viderentur: alia quadam locutus, hunc postea sermonem habuit. Olim equus pratum obtinebat solus. Cùm autem eò venisset ceruus, & eius pascua corrupisset, equus ceruum vlcisci volens, ex homine quæsiuit, possétne cum eo ceruum coercere. Homo respondit posse, si modò ille frenum recipiat, & ipse in eum ascendat, iaculis instructus. Cùm assensus esset equus, & ascendisset homo, pro eo vt ceruum vlcisceretur, ipse iam homini seruiit.*

PVGNA MELIOR] id est, superior, potentior, κρείττων. vt alibi docuimus.

MINOR] ἥττων, id est, inferior, imbecillior, minùs potens, nempe equus.

VICTOR VIOLENS DISCESSIT] si coniunctè legas, *victor discessit*, idem valebit, quod, discessit superior, vt loquitur M. Tullius: sin hoc modò, *discessit ab hoste*, sententia erit aperta. quod magis probo. *Violens* autem, id est, violentus. quo nomine vsus est & Od. 30. lib. 3. *quà violens obstrepit Aufidus.* Qui autem legi hîc volunt, *Sed post quàm victor violens violento abscessit ab hoste*, falluntur.

IMPROBVS] id est, assiduè, perpetuo, vt Virg. Georg. 1. *labor omnia vincit Improbus, & duris vrgens in rebus egestas.* Horat. sat. 6. lib. 2. *improbus vrget Iratis precibus.* vel dic *improbus*, id est, cupidus & ideò miser: vel dic compendiò & rectà improbus, id est, miser, & laboriosus, πόνηρος.

QVIA PARVO NESCIAT VTI] sic habent aliquot libri manuscr. nonnulli *nesciet*, quos non sequor: malim legi *nesciit*. Passeratius volebat ita legi, *Seruiet æternũ qui paruo nesciit vti.*

NON CONVENIET] vel amplior erit, vel angustior, quàm satis est.

VT CALC. OL. SI PEDE] tale est illud Epicteti, μέτρον κτήσεως τὸ σῶμα ἑκάστῳ, ὡς ὁ πους ὑποδήματος. ἐὰν μὲν οὖν ἐπὶ τούτου στῇς, ἕξεις τὸ μέτρον, καὶ τὴν ἐπιβάτραν. ἐὰν δ' ὑπερβῇς, ἀφήσεις, ὡς κατὰ κρημνῦ σεαυτόν. οὕτω γίνεται κατάχρυσον ὑπόδημα, εἶτα πορφυροῦν, εἶτα κεντητόν. ὑπερβάσιν γὰρ τὴν χρείαν τοῦ ποδός. τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῆς κτήσεως· ἐὰν ὑπερβῇ σῶμα, ὅρος οὐδείς ἐστι. i. *modulus possessionis vniuscuiq; corpus est, quemadmodũ pes calcei. Si igitur in hoc consistas, habes modulũ, & scalam: sin vltra modũ prodeas, teipsum præcipitem agis. Ita fit auritus calceus, deinde purpureus, deinde punctis distinctus. nã pedis vsum superauit. idem & de possessione sentiendum. Si extra corporis modum prodeat, infinita est.* Non dissimile est illud Dionis Chrysost. oratione περὶ πλεονεξίας: i. de cupiditate immensarum diuitiarum, & aliarum rerum fortuitarum, καὶ ἐσθῆτα μὲν οὐδεὶς βούλεται μείζω τοῦ σώματος ἔχειν, ὡς δύσχρηστον οὐσίαν δὲ τῷ παντὶ μείζω τῆς χρείας ἐπιθυμοῦσιν ἅπαντες ἔχειν, οὐκ εἰδότες, ὅτι τοῦτο ἐκείνου χαλεπώτερον, id est, Et vestem quidem nemo vult habere corpore maiorem, tanquam incommodum quiddam. rem familiarem autem omni ex parte maiorem, quàm vsus postulet, cupiunt omnes habere, non intelligentes, hoc est longè illo incõmodius, ac molestius.

SI MINOR, VRET.] si minor, pedem lædet, & dolore afficiet.

OLIM] ποτὲ, aliquando, vel tunc. vt Plaut. in Milite glor. *Curate, vt splendor meo sit clypeo clarior, Quàm solis radij esse olim, cùm sudum est, solent.* Idem Trinummo, *Primum omnium olim terra cùm proscinditur, in quinto quoque sulco moriuntur boues.* Horat. sat. 1. lib. 1. *Vt pueris olim dant crustula blandi Doctores.* Lucr. lib. 6. *Vt calidũ candens ferrum è fornacibus olim Stridit, vbi in gelidum properè demersimus imbrem.* Virg. Æn. 3. *Sed tamen iidem olim curru succedere sueti Quadrupedes.*

LAETVS SORTE TVA, &c.] sors ab Horatio plerumque vsurpatur pro eo, quod cuique vel casu aliquo, & beneficio fortunæ, vel natura, vel ratione obtigit: cuiusmodi sunt facultates, nobilitas, potentia, res secundæ, quæuis denique facultas, & conditio viuendi: ídque per tralationem quandam, vt Od. 16. lib. 3. *Puræ riuus aquæ, siluáq; iugerum Paucorum, &c. Fulgentem imperio fertilis Africæ Fallit sorte beatior.* Od. 11. lib. 4. *Telephum, quem tu petis, occupauit Non tuæ sortis iuuenem puella.* Od. 14. epod. *quòd si non pulchrior ignis Accendit obsessam Ilion, Gaude sorte tua.* Od. 24. lib. 3. *Defunctúmque laboribus Æquali recreat sorte vicarius.* epist. ad Villic. hoc libr. *Cui placet alterius sua nimirum est odio sors.* & saty. 1. lib. 1. *Quî fit Mæcenas, vt nemo, quam sibi sortem, Seu ratio dederit, seu sors obiecerit, illa Contentus viuat?* Virg. Æn. 6. *Multa putans, sortémque animo miseratus iniquam.* eod. libro. *Inualidus vires vltra, sortémque senectæ.* Idem Æn. 5. *Hectorei socij, Troiæ quos sorte suprema Delegi comites.* Lucr. lib. 4. *Inde Venus varias producit sorte figuras, Maiorúmque refert vultus, vocésque, comásque.* sors autem longè aliud est, vt annotauimus ad sat. 1. lib. 1.

NEC

NEC ME DIM. INCAST.] id est, & me acriter castigabis, me acerbè reprehendes, & accusabis, &c. *incastigatum ἀνεπιτίμητον.*
COGERE] congerere, coaceruare, quærere.
IMPERAT, AVT SERV.] id est, alij bonis quæsitis & partis libenter vtuntur: alij parcunt, vt sacris: neque audent quicquam de aceruo, aut summa demere. Epist. 1. huius lib. *Et mihi res, non me rebus subiungere conor.*
TORTVM DIGNA SEQ. POT. &c.] id est, quæ tamen debet potiùs trahi, quàm trahere: hoc est, seruire potiùs, quàm imperare. videtur tralatio, aut allegoria ducta ab iis, qui restim ducât, vel, vt alij volunt, à machinationibus. præfultoris autem erat funem, seu restim ductate: eorum, qui vnà saltabant, restem manu apprehensam sequi. Terent. Adelph. *Tu intereas restim ductans saltabis.* Iam nomen *tortus*, funis est epithetum etiam aliis scriptoribus vsitatum, vt Virg. 4. Æn. *tortos incidere funes.* Catull. in carm. de nuptiis Pelei, *Candidáque intorti sustollant vela rudentes.* 264
TIBI DICTABAM] puero meo dictabam. vt ab eo excepta, & scripta ad te mitterem. sic M. Tull. ad Q. Frat. lib. 2. *Non occupatione, qua eram sanè impeditus: sed paruula lippitudine adductus sum, vt dictarem hanc epistolam.* & alibi ad eund. *hac inter cenandum dictaui Tironi.* vide sup. ad epist. 1. *hac recinunt iuuenes dictata, senésque.*
POST FANVM PVTRE VACVNAE] ponè fanum Vacunæ Deæ, vetustate consumtum. Vacuna dea à vacando dicta, quæ vacantibus & otiosis præerat. hæc in agro Reatino nobilia habebat nemora. de quibus lege Plin. lib. 3. cap. 12. Erat etiam eorum, qui à crimine, aut calumnia, aut contumelia & maledicto liberati ac soluti, & quasi vacui erant, dea: quod ex Ausonio intelligere licet, *Totam trado tibi simul Vacunam, Nec iam post metues vbique dictum.*
EXCEPTO, QVÒD NON SIM. ESS. &c.] id est, molestè ferens, quòd vnà mecum non esses: ceteroqui lætus. vel sic, eo excepto, quòd mecum nō esses, ceteris rebus lætus. *cetera* dictum Græcorum more, τἆλλα, id est, κατὰ τἆλλα & ita suprà locutus est Od. 2. libr. 4. *Quà notam duxit, niueus videri: Cetera fuluus.* sic Virg. Georg. 3. *Cetera nec fœtura habilis, nec fortis aratris.* T. Liuius lib. 22. Annalium, *Hac est pugna Cannensis clade nobilitata, par cetera Alliensi.*

EPIST. XI. AD BVLLATIVM.

ARGVMENTVM.

Ad vitę beatitudinem nihil interesse dicit, quo quis loco habitet, quum hæc ab animi tranquillitate pēdeat. Docet etiam de quopiam loco, aut aliquo vitæ genere non debere à nobis iudicium fieri ex commodis aut incommodis, quæ in iis senserimus.

QVid tibi visa Chios, Bullati, notáque Lesbos?
Quid concinna Samos: quid Crœsi regia Sardis?
Smyrna quid, & Colophon? maiora, minorane fama?
Cunctáne præ campo, & Tiberino flumine sordent?
An venit in votum Attalicis ex vrbibus vna?*
An Lebedum laudas odio maris, atque viarum?
Scis, Lebedus quam sit Gabiis desertior, atque
Fidenis vicus: tamen illuc viuere vellem:
Oblitúsque meorum, obliuiscendus & illis
Neptunum procul è terra spectare furentem.
Sed neque, qui Capua Romam petit imbre, lutóque
Aspersus, volet in caupona viuere: nec, qui
Frigus collegit, furnos, & balnea laudat,
Vt fortunatam plenè præstantia vitam.
Nec, si te validus iactauerit Auster in alto:
Iccirco nauem trans Ægæum mare vendas.

**Incolumi Rhodos, & Mitylene pulchra facit, quod*
Penula solstitio, campestre niualibus auris,
Per brumam Tiberis, sextili mense caminus.
**Dum licet, & vultum seruat fortuna benignum:*
Roma laudetur Samos, & Chios, & Rhodos absens.
Tu quamcumque Deus tibi fortunauerit horam,
Grata sume manu: nec dulcia differ in annum:
Vt quocumque loco fueris, vixisse libenter
Te dicas. nam, si ratio, & prudentia curas,
Non locus effusi latè maris arbiter aufert:
Cælum, non animum mutant, qui trans mare currunt.
Strenua nos exercet inertia. nauibus, atque
Quadrigis petimus bene viuere. quod petis, hic est:
Est Vlubris, animus si te non deficit æquus.

CHIOS] insula est in mari Ionio, seu Icario: quæ nomen etiam hodie retinet.

LESBOS] insula est non longè à Troade, in qua est Mitylene.

CONCINNA] lepida, festiua, amœna, pulchris ædificiis descripta.

SAMOS] Homer. παιπαλόεσσαν nominat ὀδ. δ. id est, editam, aut asperam. Insula est in mari Ionio, non admodum longè distans à Chio insula.

CROESI REGIA SARDIS] in qua Crœsus rex Lydiæ commorabatur, & considebat, vt in vrbe totius Lydiæ principe, & reliquarum omnium munitissima: quæ à Cyro expugnata & capta est decimoquarto post oppugnationem die, vt narrat Herod. Clione. Sic Virg. lib. 7. Æn. de domo Pici, *Tectum augustum, ingens, centum sublime columnis Vrbe fuit summa, Laurentis regia Pici.* Idem lib. 8. de Caci specu. *At specus, & Caci detecta apparuit ingens Regia.* sic Hor. epist. 7. ad Mæcen. 2. *mihi iam non regia Roma, Sed vacuum Tibur placet, aut imbelle Tarentum.*

SMYRNA] vrbs in Ionia, Hermo fl. & Minanti monti propinqua.

COLOPHON] vrbs in Ionia, non longè à Sardibus, continentem versus: ab altera parte, Lebedo vicina, & ad vnum quoddam promontorium sinus Ionij posita.

CAMPO] Martio. epist. 7. ad Mæcen. 2. *& post decisa negotia, campo.*

SORDENT] nihili sunt, tibi vilia sunt: vt epist. ad Loll. 2. *pretium ætas altera sordet.* Virg. in Alex. *quoniam sordent tibi munera nostra:*

AN VENIT IN VOTVM ATTAL.] id est, an vna aliqua ex vrbibus Asiaticis, quæ sub imperio Attali fuerunt, tibi optabilis est?

AN LEBED. LAVD. ODIO MARIS, &c.] an icciro Lebedum laudas Ioniæ oppidum desertum, atque infrequens, quòd te longæ nauigationis, longíque itineris pigeat? fuit tamen olim Lebedus Apollinis Clarij fanum non ignobile, neque incelebre, aut desertum.

SCIS, LEBEDVS QVÀM SIT, &c.] vrbanorum, & pudentium hominum more primò eius consilium, factúmque approbat, qui Roma abfuit. quouis loco contentus: ostendens, se etiam Lebedi æquo animo, libentérque ætatem acturum, quamuis vicus sit desertissimus, etiam ea lege, vt & suorum obliuiscatur, & è suorum memoria effluat: verumtamen (inquit) quemadmodum, qui Capua Romam venit, si fortè via lutulenta, imbribúsque corrupta iter fecerit, non icciteò in diuersorio totam ætatem commorabitur: sed vbi vesteis suas imbre, lutóque madidas exsiccauerit, atque aliquot horas quieuerit, iter institutum repetet: sic tu itineris longinquitate, aut difficultate deterreri non debes, quominus in vrbem redeas, tuósq; reuisas, &c. Gabij oppidum fuit in via Prænestina, citra Præneste, Roma distans circiter centum stadia. Fidenæ quoque non admodum Roma aberant, quippe quæ essent in agro Ro. sitæ.

VELLEM] non recusatem, non nollem. aliàs velle, optare est.

OBLIVISCENDVS ET ILLIS] *obliuiscendus* dixit παθητικῶς. participium est futurum ab obliuiscor.

NEPTVN. PROCVL È TERRA, &c.] sic Lucr. lib. 2. *Suaue mari magno turbantibus æquora ventis, E terra magnum alterius spectare laborem.* & Menander in Thrasyleonte, Ὡς ἡδὺ τὴν θάλατταν ἀπὸ γῆς ὁρᾶν, Ὦ μῆτερ ἐστί, μὴ πλέοντα μηδαμοῦ, id est, *Quàm dulce, mater, improbum è terra mare, Nullas in oras nauigantem cernere est?* & Oppianus lib. 1. ἁλιευτ. ἀλλὰ θάλασσα Χαιρέτω ἐκ χαίνης, ἐπὶ δ' ἤπιος εἴη. id est, At mare salue mihi ex terra: longè autem mihi propitium

plrium sis. & M. Tull. ad Att. lib. 2 *nunc verò cùm cogar exire de naui, non abiectis, sed ereptis gubernaculis, cupio istorum naufragia ex terra intueri: cupio, vt ait tuus amicus Sophocles,* ὑπὸ στέγῃ πυκνῆς ἀκούειν ψακάδος εὑδούσῃ φρενί. Xenocrates autem in Ἀξιόχῳ sic loquitur, ὡς ἐξ ἀπίγλυ θεώμενος, id est, tanquam è specula prospiciens.

SED NEQVE, QVI CAP. ROM. PET. &c.] sed quemadmodum qui Capua Romam venit brumali tempore, si assiduo imbre madidus, lutóque conspersus in cauponam aliquam diuerterit, non tamen in ea perpetuò viuere volet: neque, qui frigus contraxit, focum, & balnea ita laudat, quasi in eis posita sit vita beata: sic neque tu, quòd aliquando incommodè nauigaris, atque aduersa tempestate vsus sis, propterea loca ista transmarina patriæ anteferre debes.

NEC QVI FRIG. COLL.] id est, nec qui frigus contraxit.

[FVRNOS] ἰπνός. differt autem κλίβανος, seu κρίβανος, id est, fornaculus testaceus, aut ferreus mobilis, in quo prunis subiectis, & supernè congestis, panis, aut placenta, aut aliquid tale coquitur, à furno.]

NEC SI TE VAL. IACT.] nec si te auster validus, id est, acer, vehemens, & sæuus, ζαχρηής, in mari disiecerit, &c.

ÆGAEVM MARE] Ægæum mare dictum vel ἀπὸ τῶν αἰγῶν, quæ est insula iuxta Eubœam, vel quòd in eo mari scopuli sic vocantur à similitudine caprarum. & ita Varro lib. 6. de lingua Lat. vide annot. ad illum locum *in patenti Prensus Ægeo.* Od. 16. lib. 2.

VENDAS] vendere debeas: aut venditurus sis.

INCOLVMI RHODOS, ET MYTIL. &c.] Poterat ita respondere Bullatius, se Rhodi, & Mytilenis, & in aliis nobilibus vrbibus, beatius, quàm in patria victurum. cui orationi statim occurrit Horatius hoc modo, Si quis animo valet, æquè superuacanea est ei peregrinatio, vt *penula solstitio, campestre niualibus auris, &c.* Penulæ autem ad imbrem arcendum comparatæ sunt: campestria ad tegendas eas corporis parteis, quæ deformem essent aspectum habituræ, in certaminibus gymnicis, & campo Martio. ea enim nemo adhibebat ad propulsandum frigus. decursio item Tiberina æstiuo tempore fiebat. camini denique, & foci nullus est mense sextili, aut certè paruus vsus. 266

INCOLVMI] sano, & valenti: animo scilicet.

PENVLA SOLSTITIO, CAMP.] *penula vestis, quam supra tunicam accipimus,* inquit Festus. Varro Virgula diuina, *Non quærenda est homini, qui habet virtutem, penula in imbri.*

CAMPESTRE] campestre, subligaculum, quo vtebantur ij, qui in campo Martio certabant, & sese exercebant.

NIVALIBVS AVRIS] mensibus hibernis: ventis frigidis, & niuem gignentibus.

CAMINVS] caminus. & focus non eo tantum differunt, quòd alterum Græcum est, alterum Latinum: sed quòd caminus fornacem significat: focus vas, aut locum, vbi ignis excitari ex materia solet: [Græci ἑστίαν vocant.] talibus autem fumi spiraculis non esse veteres vsos, qualia hodie sunt nobis in vsu è tectorum fastigiis prolata, figura vel quadrata, vel rotunda, constat inter doctiores. voce *camini* vtitur & M. Tull. epist. ad Trebatium lib. 7. *Valde metuo ne frigeas in hibernis. quamobrem camino luculento vtendum censeo.*

DVM LIC. ET VVLTVM SERVAT, &c.] declarat id, quod proximis superioribus versibus dixerat, *Incolumi Rhodos. &c.* Dum licet (inquit) & dum tu incolumis es, dúmque tibi per fortunæ liberalitatem licet, Romæ laudato Samum, & Chium, & Rhodum. id est, ne te Roma commoueto, neque peregrinator: Samum quidem & Chium, & Rhodum laudato Romæ, & domi, longè distanteis, sed ne in insulas illas peregrè proficiscitor. sic loquitur Virg. Georg. 4. *Laudato ingentia rura, Exiguum colito.* sic Hesiodus ἔργ. κ ἡμερ. Νῆ' ὀλίγην αἰνεῖν, μεγάλῃ δ' ἐνὶ φόρτια θέσθαι. id est, nauem exiguam laudato, in magnam verò onera imponito.

NEC DVLCIA DIFFER IN ANN.] sic supr. Od. 8. libr. 3. *Dona præsentis cape lætus horæ.* vide annotata ad illum locum, *Lætus in præsens animus, quod vltrà est, Oderit curare,* Od. 16. libr. 2. Quidam lib. vet. habent, *neu dulcia.*

NON LOC. EFF. LATÈ MAR. ARB.] id est, non locus mari propinquus. [Vel dic, locus, vnde licet mare longè, latéque effusum prospicere, & speculari: nam & arbiter interdum speculatorem, & arbitrium, prospectum, ac speculationem: & arbitrari, speculari, ac prospicere significat: & verò Apuleius sæpe in hac significatione vsurpat lib. 2. Nam & pueris extra limen credo vt arbitri nocturni gannitus ablegarentur, humi procul strata fuerat grabatula. Et Plautus in Milite glorioso. *Mihi quidem iam arbitri vicini sunt meæ quid fiat domi.* & Aulularia. *Hinc ego huc & illuc potero, quid agant, arbitrarier.*]

CAELVM, NON ANIM. MVTANT, &c.] sic Æschines in Ctesiph. τόπον, οὐ τρόπον μετέβαλε, id est, locum, non mores mutauit. & M. Tull. pro Quinctio *fit magna mutatio loci, non ingenij.*

STRENVA NOS EXERCET INERTIA] similia sunt illa, *sæuitia facilis, insaniens sapientia*, quæ notauimus ad Od.34.lib.1.

NAVIB. ATQ. QVADR. RET. B. VIV.] id est, nos maria, & terras peragramus, vt bene, beatéque viuamus, quasi in locis externis, atque à patria remotissimis tranquillius, beatiúsque victuri, quam domi: sed vehementer erramus. non enim ex loco, sed ex animo nostro: non foris, sed intrinsecus bene viuendi rationem petere debemus.

HIC EST] domi, in patria, non in externis locis.

EST VLVBRIS]. quouis in loco, quantumuis obscuro, & ignobili. Vlubras commemorat M.Tull. epist. quadam ad Trebat. lib.7. *Nam Vlubris honoris mei causa vim maximam ranunculorum se commosse constabat.*

ANIMVS SI TE NON. DEF. AEQV.] id est, si animus est tibi nulla cupiditate, nulláque ægritudine concitatus, aut perturbatus: animus tranquillus, ac sedatus. εὔθυμίαν Græci nominant. epist. ad Loll.2. hoc lib. *Det vitam, det opes, æquum mi animum ipse parabo.* sic Plaut in Aulular. *Pol si est animus æquus tibi, satis habes qui bene vitam colas.* vide supr. ad Od.3. libr.2. *Æquam memento rebus in arduis, &c.*

EPIST. XII. AD ICCIVM.

ARGVMENTVM.

Iccio eas esse facultates dicit, quibus si rectè fruatur, ne ab ipso quidem Ioue ditiorem effici posse. innuens nimirum, tantum esse diuitem vnumquemque, quantum rebus vtitur. Eius exemplo, mirum non debere videri, quod de Democrito narratur. Suadet illi vt Grosphū in familiaritatem suam recipiat. Quo in statu sint res Romanæ, certiorem facit.

FRuctibus Agrippæ Siculis, quos colligis Icci,
Si rectè frueris: non est, vt copia maior*
Ab Ioue donari possit tibi. tolle querelas.
Pauper enim non est, cui rerum suppetit vsus.
Si ventri bene, si lateri est, pedibúsque tuis: nil
Diuitiæ poterunt regales addere maius.
Si fortè in medio positorum abstemius, herbis*
Viuis, & vrtica: sic viues protinus,* vt te*
Confestim liquidus fortunæ riuus inauret:
Vel quia naturam mutare pecunia nescit:
Vel quia cuncta putas vna virtute minora.
Miramur, si Democriti pecus edit agellos
Cultáque, dum peregre est animus sine corpore velox:
Cùm tu inter scabiem tantam, & contagia lucri
Nil paruum sapias: & adhuc sublimia cures?
Quæ mare compescant causæ: quid temperet annum:*
Stellæ sponte sua, iussæne vagentur, & errent:
Quid premat obscurum Lunæ, quid proferat orbem:
Quid velit, & possit rerum concordia discors?
Empedocles, an Stertinium deliret acumen?
Verùm seu pisceis, seu porrum, & cepe trucidas:*
Vtere Pompeio Grospho: & si quid petet, vltrò
Defer. nil Grosphus, nisi verum, orabit, & æquum.
** Vilis amicorum est annona, bonis vbi quid deest.*

Neta-

Ne tamen ignores, quo sit Romana loco res:
Cantaber, Agrippæ: Claudi virtute Neronis
Armenius cecidit. ius, imperiúmque Phraates
Cæsaris accepit genibus minor. aurea fruges
Italiæ pleno defudit copia cornu.

NON EST, VT COP. M. AB IOVE DON. POSS. TIBI] id est, nulla ratione fieri potest, vt copia maior, &c. & ita loquuntur Græci, οὐκ ἔστιν ὅπως: quod suprà admonuimus ad Od. 1. lib. 3. *Est, Vt Viro Vir latius ordinet Arbusta sulcis.* Atque hoc loquendi genus crebrò vsurpat Lucr. verbi causa lib. 2. *quare non est, Vt credere possis Esse infinitis distantia semina formis.* eodem libro. *Quin etiam, quanto in parteis res quaque minutas Distrahitur magis, hoc magis est, Vt cernere possis Euanescere paulatim, stinguique colorem* & lib. 3. *quòd si linquūtur, & insunt: Haud erit, Vt meritò immortalis possit haberi.* & lib. 4. *Hic odor ipse igitur, nareis quicumque lacessit, Est aliò Vt possit permitti longius alter.*

TOLLE QVERELAS] desine conqueri, omitte querelas.

SI VENTRI BENE, SI LATERI EST, &c.] fortasse hæc sunt ex Theognide expressa: cuius exstant hi versus, Ἴσον τοι πλουτοῦσιν, ὅτῳ πολὺς ἄργυρός ἐστι, Καὶ χρυσός, καὶ γῆς πυροφόρου πεδία, Ἵπποι θ' ἡμίονοί τε, καὶ ᾧ τὰ δέοντα πάρεστι, Γαστρί τε, καὶ πλευραῖς, καὶ ποσὶν ἁβρὰ παθεῖν, id est, æquè diuites sunt & is, cui multum argentum suppetit, & aurum, & agri triticum ferentis campi, & equi, & muli: & is, cui ea, quæ oportet, adsunt, neque venter, neque latera, neque pedes dolent. sed credibilius est Horatium Metrodori, aut etiam Epicuri sententia respexisse: quam pluribus locis exponit M. Tull. Ac de Epicuro quidem, res in promtu est. De Metrodoro autem ita scribit Off. 3. *Nam si non modò Vtilitas, sed Vita omnis beata, corporis firma constitutione (Vt à Metrodoro scriptum est) continetur, certè hæc Vtilitas, & quidem summa (sic enim censent) cum honestate pugnabit.* Idem lib. 2. Tuscul. *Metrodorus quidem eum perfectè putat beatum, cui corpus bene constitutum sit, & exploratum ita semper fore.* Idem Tuscul. lib. 5. *Tu Verò Metrodore, qui omne bonum in Visceribus, medullisque condideris, & definieris, summum bonum firma corporis affectione, exploratáque spe contineri: fortunæ aditus interclusisti? quo modo? isto enim bono iam exspoliari potes.* verba Metrodori sunt hæc, τέλος ἀγαθῶν τὸ σαρκὸς εὐσταθὲς κατάστημα, καὶ τὸ περὶ τούτου πιστὸν ἔλπισμα. finis bonorum carnis constitutio stabilis, & spes certa atq; explorata ita semper fore. Athenæus lib. 15. ex eius epistola ad Timocratem hæc citat, ὦ φυσιολόγε Τιμόκρατες, περὶ γαστέρα ὁ κατὰ φύσιν βαδίζων λόγος ἅπασαν ἔχει σπουδήν. id est, ô, qui de natura disputare soles, Timocrates, ea, quæ naturam ducem sequitur ratio, omnem operam, omnéque studium in ventrem confert. Plutarchus autem in lib. ὅτι οὐδὲ ζῆν ἔστιν ἡδέως κατ' Ἐπίκουρον, ita disputat aduersus Metrodorum, κατάστημα μὲν γὰρ εὐσταθὲς σαρκὸς γίνεται πολλάκις· ἔλπισμα δὲ πιστὸν ὑπὲρ σαρκὸς, καὶ βέβαιον, οὐκ ἔστιν ἐν ψυχῇ νοῦν ἐχούσῃ γενέσθαι· ἀλλ' ὥσπερ ἐν θαλάσσῃ κατ' Αἰσχύλον, Ὠδῖνα τίκτει νὺξ κυβερνήτῃ σοφῷ, Καὶ ἐν γαλήνῃ· οὕτω ψυχῇ ἐν σώματι εὐσταθοῦντι, καὶ τῆς περὶ σώματος ἐλπίσι τἀγαθὸν θεμένῃ, οὐκ ἔστιν ἄφοβον, καὶ ἀκύμονα διεξαγαγεῖν. οὐ γὰρ ἔξωθεν μόνον, ὥσπερ ἡ θάλασσα, χειμῶνας ἴσχει καὶ καταιγισμοὺς τὸ σῶμα· πλείονας δὲ ταραχὰς ἐξ ἑαυτοῦ, καὶ μείζονας ἀναδίδωσι. εὐδίαν δὲ χειμερινὴν μᾶλλον ἄν τις, ἢ σαρκὸς ἀβλάβειαν ἐλπίσειεν αὑτῷ παραμενεῖν βεβαίως, &c. id est, *stabilis enim & firma carnis affectio, seu (Vt ita dicam) constitutio sæpe contingit: spes autem de ea, explorata, & certa in animo mentis compote & sano, non potest exsistere: sed quemadmodum ex sententia Æschyli, Etiam mari tranquillo nox curam grauem, Acrémque gubernatori sapienti parit: Ita fieri non potest, Vt animus, qui in corpore bene affecto, beneq; constituto, eiúsque affectionis spe summum bonum collocat, timoris & perturbationis expers permaneat. Non enim extrinsecus duntaxat, Vt mare, fluctibus, & procellis agitatur, & conturbatur, sed multo plureis, ac maiores ex seipso motus gignit.* Metrodori sententiam videtur propemodum expressisse Lucret. libr. 2. in princip. *nonne Videre, Nil aliud sibi naturam latrare, nisi Vt, cùm Corpore seiunctus dolor absit: mente fruatur Iucundo sensu cura semota, metúque?*

SI FORTÈ IN MED. POS. ABSTEM.] *abstemius positorum*, Horatianum, abstemius autem propriè is dicitur, qui à vino abstinet: sed hic latiorem quādam vim habet. significat enim eum, qui quibuslibet bonis ante se positis sua voluntate non vtitur.

SIC VIVES PROTINVS, VT TE, &c.] putabam hunc locum sic explicari posse. tam parco & tenui victu, cultúque assiduè, seu deinceps vtēris. vt statim ditissimus fias. Sed fortasse rectiùs hoc modo: & probat Muretus. æquè parco, & tenui victu deinceps, seu posteà, seu assiduè, & sine intermissione vtēre, atque anteà consueuisti, quamuis statim locupletissimus fias. protinus, seu potiùs protenus (vt quidam malunt) idem ferè valet, quod porrò tenus, continuè, deinceps. pro quo veteres protinam, & protinis dixerunt, vt scribit Varro lib. 6. de ling. Lat. & Non.

268.

Marcell.& ita Virg. videtur vsurpasse lib.7. Æn. *Mos erat Hesperio in Latio, quem protinus vrbes Albana coluêre sacrum.*& 3. *Dissiluisse ferũt, cùm protinus vtraq; Tellus vna foret* & Geor. 4. *Protinus aërij mellis cœlestia dona Exsequar.* & M. Tull. lib. 1. de diuin. *deum respondisse vastitatem esse Italiæ. præcepisséque, vt pergeret protinus: quid retrò, atque à tergo fieret, ne laboraret.* & Cæs. libr. 2. de bell. Gall. *Hostes protinus ex eo loco ad flumen Axonam contenderunt.* Idem lib. 2. de bell. ciuili *ac nonnulli protinus eodem cursu in oppidum contenderunt.* Sic & Horatius alibi, vt Od. 3. lib. 3. *Nostrisq; ductum seditionibus Bellum resedit: protinus & graueis Iras & inuisum nepotem, Troica, &c. Marti redonabo.* epist. 18. huius lib. *Protinus vt moneam, si quid monitoris eges tu, &c.* & sat. 5. lib. 2. *tu protinus, vnde Diuitias, ærisque ruam, dic augur, aceruos.*

LIQVIDVS FORT. RIV.] alludit ad fluuios illos, qui micis, & ramentis aureis nobilitati sunt, de quibus ad illum versum Odæ 15. epod. *Tibique Pactolus fluat.*

INAVRET] locupletet, ditet. M. Tull. ad Trebat. *moriar nisi (quæ tua gloria est) puto te malle à Cæsare consuli, quàm inaurari.*

VEL, QVIA NATVRAM, &c.] duas rationes subiicit. priorem seriò, & ex animi sui sententia: alteram εἰρωνευόμενος, id est, dissimulatione quadam vtens, & iocans, hoc modo: tu (inquit) ita tenuiter & restrictè sumtum facies, vt prope diem ingenti pecunia sis abundaturus, vel quia hominis auari ingenium pecuniæ accessione nihilo fit liberalius: vel, quia tanti virtutem facis, vt minimo apparatu contentus sis, neque putes quicquam ad vitam beatam victus elegãtiam, munditiámq; habere momenti: & ita versus posterior erit ἐπεξηγητικῶς prioris. Quòd si quis posteriorem explicationem sequetur, hæc erit sententia: reliquo tempore ætatis viues parcè, & sordidè, quamuis totus inaureris: vel quia hominis auari ingenium à pecunia non mutatur: vel quia, &c. vt suprà.

MIR. SI DEM. PEC. EDIT.] miramur, si pecus êdit agellos Democriti, &c. id est, miramúrne, si Democritus propter philosophiæ studium, rem familiarẽ neglexit, cùm tu vno tempore, & in lucri studio, & in rebus philosophicis occupatus sis? longè enim facilius est in vno elaborare, neglecto altero, quàm simul in vtroque. De Democrito sic M. Tull. de finibus 5. *dicitur oculis se priuasse: certè, vt quàm minimè animus à cogitationibus abduceretur. patrimonium neglexit: agros deseruit incultos, quid quærens aliud nisi beatam vitam?* Idem de eodem libr. 5. Tuscul. quæst. *Democritus luminibus amissis alba scilicet & atra discernere non poterat: at verò bona, mala: æqua, iniqua: honesta, turpia: vtilia, inutilia: magna, parua poterat: & sine varietate colorum licebat ei viuere beatè, sine notione rerum non licebat, &c.* De eodem Athenæus lib. 4. καὶ Δημόκριτον δ' ἱστοροῦσιν Ἀβδηρῖται δημοσίᾳ κρίνοντες ὡς κατεφθαρκότα τὰ πατρῷα· ὃς, ἐπεὶ ἀναγνοὺς αὐτοῖς τὸν μέγαν διάκοσμον, καὶ τὰ περὶ τῶν ἐν ἅδου, εἶπε εἰς ταῦτα ἀνηλωκέναι, ἀφείθη, id est, & Democritum verò multarunt Abderitæ publicè in ius vocatum, quòd patrimonium suum consumsisset: qui recitato suo illo libro, quẽ μέγαν διάκοσμον inscripserat, & altero de rebus inferorum, dixit se rem familiarem in hæc insumsisse, & ita absolutus est. agros autẽ à pecudibus depastos & incultos Græci μηλοβότους, & ἀργοὺς appellant. Simeo Bosius putat, Horatium memoria vacillasse ac titubasse, propterea quòd hoc idem de Anaxagora litteris proditum sit. Sic enim Plutarchus lib. περὶ τοῦ μὴ δεῖν δανείζεσθαι, de eo scribit, Ἀναξαγόρας δὲ τὴν χώραν κατέλιπε μηλόβοτον: id est, Anaxagoras autem agros suos reliquit incultos & pecudibus depascendos. De eodem scriptum illud esse puto à Varrone in, *Longè fugit qui suos fugit: Ager derelinqueretur ac periret squalore, scabritiaq;, illuuie & vastitudine.*

269

DVM PEREGRÈ EST ANIMVS, &c.] id est, dum peregrinatur animus, in rerum magnarum contemplatione occupatus, & omni earum rerum, quæ ad corpus pertinent, cura solutus. Plato in Theæteto solum philosophi corpus ait ἐν τῇ πόλει κεῖσθαι, καὶ ἐπιδημεῖν, id est, in vrbe aut ciuitate habitare: animum autem peregrinari. Idem in Phædro scribit non immeritò philosophi mentem solam alis esse preditam. illis enim semper affixa eius memoria est quàm maximè fieri potest, in quibus Deus occupatus, diuinus est. verba Platonis sunt hæc, διὸ δὴ δικαίως μόνη πτεροῦται ἡ τοῦ φιλοσόφου διάνοια. πρὸς γὰρ ἐκείνοις ἀεί ἐστι μνήμῃ κατὰ δύναμιν, πρὸς οἷσπερ ὁ θεὸς ὢν, θεῖός ἐστι.

SINE CORPORE VELOX.] à corpore semotus, ac seiunctus, assiduéque in rebus diuinis ac cœlestibus contemplandis defixus.

CÙM TV INTER SCAB. TANTAM, &c.] pecuniæ & lucri studium duobus lectissimis & aptissimè rem significantibus nominibus appellauit: scabiem quidem, quia, quemadmodum scabies corpus assiduè mordet, & vrit, perpetuáque scabendi cupiditate afficit: ita lucri studium animum perenni plura habendi cupiditate incendit: contagium autem, quia serpit hoc animi malum, & funditur in dies latius, atque ad alios etiam dimanat. Videtur hunc versum respexisse. Ausonius in epist. ad Symmachum, cuius initium est, *Latebat inter nugas, &c.* non longè à princip.

princip. *Hunc locum de ternario numero ilico nostra illa poëtica scabies cœpit exsculpere: cuius morbi quoniam facilè contagium est, vtinam ad te quoque prurigo commigret.*

SVBLIMIA] μετέωρα: ardua quædam.

QVAE MARE COMP. CAVS. &c.] Quibus causis mare compressum non effundatur latius, neque terras obruat. Hanc quæstionem tractat Lucr. lib. 6. & Arist. μετεωρολ. βιβλ. β. κεφ. β. ex cuius philosophi sententia, si quis hoc ex me quærat, respondeam, locum, quem mare occupauit, non esse maris locum, sed aquæ. Cùm igitur hoc ita sit, elementa autem locum nacta sint suæ naturæ proprium, vnde non nisi per vim depellantur, & quò sua natura ferantur: neque est mirum, in maria fluuios omneis influere, neque tot aquis in mare decurrentibus, id tamen non crescere, neque terras obruere. Hæc Virg. Georg. 2. scire cupit, *Me verò primùm dulces ante omnia Musæ, Quarum sacra fero ingenti perculsus amore, Accipiant, cælique vias, & sidera monstrent, Defectus solis varios lunæq; labores, Vnde tremor terris, qua vi maria alta tumescat.*

QVID TEMPER. ANN.] quæ res efficiat vicissitudines dierum ac noctium, commutationésque temporum quadripertitas, ad temperationem corporum & ad maturitatem frugum aptas: quæ vis terras vere ad concipiendas fruges relaxet, æstate ad maturandas partim mitiget, partim torreat: hieme ad continendum calorem comprimat, autumno ad effundendum patefaciat. Si quis hoc quærat, audiat Virg. Georg. 1. princ. *Vos ô clarissima mundi Lumina, labentem cælo quæ ducitis annum, Liber & alma Ceres.* Liber autem & Ceres, sunt sol & luna.

SPONTE SVA, IVSSAE NE] vtrùm sua vi, & per se, an verò dei alicuius iussu, & imperio, & moderatione.

QVID PREMAT] quæ res, aut quæ causa condat lunam.

CONCORDIA DISCORS] quæ apparet, cùm in quattuor elementis, tùm ceteris in rebus contrariis illis quidem inter se, & pugnantibus: sed tamen proportione quadam consentientibus, de quo consensu præclarè Oppianus lib. 1. ἁλιευτ. Οἴη σοῦ φιλότητι διακρίνας ἐκίδασας Αἰθέρα τ' αἰγλήεντα, καὶ ἠέρα, καὶ χυτὸν ὕδωρ, Καὶ χθόνα παμμήτειραν, ἀπ' ἀλλήλων δ' ἔκρινας· Πάντα δ' ἐν ἀλλήλοισιν ὁμοφροσύνης ὑπὸ δεσμῷ Ἀρρήκτῳ συνέδησας, ἀναγκαίῃ δ' ἐπίεσας. Ἀσεμφεῖ παίξηρον ὑπὸ ζυγόν· οὔτε γὰρ αἰθὴρ Ἠέρος, οὔτ' ἀὴρ ἄτερ ὕδατος, οὐδὲ μὲν ὕδωρ Γαίης νόσφι τέτυκται· ἐν ἀλλήλοις δὲ φύονται· Πάντα δ' ὁδὸν μίαν εἶσι, μίαν τ' αὐελίοσετ' ἀμοιβήν, &c. id est, Quali cum amicitia discreuisti, & dissipauisti æthera lucidum, & aërem, & liquidam aquam, & terram omnium matrem, singula verò inter se separata sunt: omnia autem inter se concordiæ vinculo irrupto colligasti, necessitati autem immotæ affixisti sub communi iugo. neque enim æther separatim ab aëre, neque aër ab aqua, neque aqua à terra facta est, sed inter se nascuntur, & omnia vnam viam eunt, vnáq; vicissitudine conuertuntur, &c. Ouid. lib. 1. Metamorph. *Quippe vbi temperiem sumsere humórque, calórque, Concipiunt, & ab his oriuntur cuncta duobus: Cúmque sit ignis aquæ pugnax, vapor humidus omneis Res creat, & discors concordia fœtibus apta est.*

EMPEDOCLES] qui ignem, aëra, aquam, terram, principia rerum statuebat: quibus addebat amicitiam, qua illa contrahantur: & litem, qua dissipentur. Eum reprehendit Aristoteles cùm in primo, & 6. lib. de principiis, tùm maximè primo τῶν μετὰ τὰ φυσικά, his verbis, εἰ γάρ τις ἀκολουθοίη, καὶ λαμβάνοι πρὸς τὴν διάνοιαν, καὶ μὴ πρὸς ἃ ψελλίζεται λέγων Ἐμπεδοκλῆς, εὑρήσει τὴν μὲν φιλίαν αἰτίαν τῶν ἀγαθῶν, τὸ δὲ νεῖκος τῶν κακῶν· ὥστ' εἴ τις φαίη οὕτως, τρόπον τινά, καὶ λέγειν, καὶ πρῶτον λέγειν τὸ κακόν, καὶ τὸ ἀγαθὸν ἀρχὰς Ἐμπεδοκλέα. τάχ' ἂν λέγοι καλῶς, εἴπερ τὸ τῶν ἀγαθῶν ἁπάντων αἴτιον, αὐτὸ τὸ ἀγαθόν ἐστι, καὶ τῶν κακῶν τὸ κακόν: id est *si quis enim rationem sequatur, & comprehendat, atque ad cogitationem, non ad ea, quæ balbutit Empedocles, aspectum referat, reperiet, amicitiam quidem esse bonorum: litem autem malorum. Quapropter si quis dicat, Empedoclem quoque quodam modo ita dicere, & primum malum, primúmque bonum principia dicere, fortasse rectè dicat, si quidem causa bonorum omnium est ipsum bonum, & malorum omnium ipsum malum.* Empedoclis versus ad hanc rem pertinentes, qui producuntur à Simplicio, hi sunt, Ἄλλοτε μὲν φιλότητι συνερχόμεν' εἰς ἓν ἅπαντα, Ἄλλοτε δ' αὖ δίχ' ἕκαστα φορεύμενα νείκεος ἔχθει. quorum hæc sententia est, *Interdum omnia ab amicitia in vnū contrahuntur: interdum autem singula à lite distrahuntur.* Iterum Arist. eod. lib. 1. τῶν μετὰ τὰ φυσ. de eod. πολλαχοῦ γοῦν αὐτῷ ἡ μὲν φιλία διακρίνει· τὸ δ' νεῖκος συγκρίνει, id est, multis locis ei amicitia quidem dissipat, lis autem contrahit. Atque hanc Empedoclis opinionem attingit his verbis M. Tullius in Lælio, *Agrigentinum quidem doctum quendam virum carminibus Græcis vaticinatum ferunt, quæ in rerum natura, totóque mundo constarent, quæque mouerentur, ea contrahere amicitiam, dissipare discordiam.* Hunc philosophum pluribus versibus laudat Lucretius libro primo, quos, quia & pulcherrimi sunt, & huic loco mihi videntur conuenire, non me pigebit ascribere. *Quorum Acragantinus cumprimis Empedocles est, Insula quem Triquetris terrarum gessit in oris, Quam fluitans circum magnis amfractibus æquor Ionium glaucis aspergit virus ab vndis, Italiæ terrarū oras à finibus eius.*

sequitur deinceps paucis versibus interpositis, *Qua cùm magna modis multis miranda videtur Gentibus humanis regio visendáque fertur Rebus opima bonis, multa munita virûm vi: Nil tamen hoc habuisse viro praeclarius in se, Nec sanctum magis, & mirum, carúmq; videtur. Carmina quin etiam diuini pectoris eius Vociferantur, & exponunt praeclara reperta, Vt vix humana videatur stirpe creatus.* Iam de quattuor elementis, igni, aëre, aqua, terra: quae Empedocles principia rerum esse voluit, materiae locum obtinentia, exstant hi versus: Τέσσαρα δὴ πάντων ῥιζώματα πρῶτον ἄκουε Ζεὺς ἀργὴς, Ἥρη τε φερέσβιος, ἠδ' Ἀϊδωνεὺς Νῆστίς θ', ἣ δακρύοις τέγγει κρούνωμα βρότειον, &c. ex Suida. id est, Quattuor sunt omnium rerum fundamenta, seu radices, Iupiter candidus, aut liquidus, aut celer: Iunóque salutaris, & Pluto, &c.

AN STERTINIVM DEL. ACVM.] Stertinium, seu Stertinij acumen, id est, Stertinius, vt annotauimus suprà ad Od.5. lib.3. de Stertinio sat.3. lib.2. *Si quid Stertinius veri crepat.* in trib. cod. Vatic. & Iann. Torn. Raïn. Card. vno Russard. Nicot. Cleric. scriptum est, *Stertinium acumen.* vt non dubitem, quin haec sit vera, & incorrupta lectio. sic locutus est supr. Od.12. libr.4. *Sulpiciis accubat horreis.*

VERÙM SEV PISC. SEV PORR. ET CEPE] id est, siue sumtuosè, & opiparè: siue tenuiter, & parcè, frugalitérque viuis, &c. pisceis enim posuit pro obsonio carissimo: porrum & cepe pro cibo vilissimo. nam terra nata ferè omnia tenuiorum hominum, & plebis sunt epulae. M. Tull. epist. ad Gallum lib.7 *Nam, dum volunt isti lauti terra nata, quae lege excepta sunt, in honorem adducere, fungos, heluellas, herbas omneis ita condiunt, vt nihil possit esse suauius. in eas cùm incidissem in cena augurali apud Lentulum, tanta me διάῤῥοια arripuit, vt hodie primùm videar coepisse consistere. Ita ego, qui me ostreis & muraenis facilè abstinebam, à beta & malua deceptus sum.* ex quibus verbis intelligere licet, lege sumtuaria à C. Caesare lata, piscibus, & ceteris obsoniis modum esse constitutum, ne in eis comparandis, & apponendis sumtus fieret nimius: terra nata autem eadem lege fuisse excepta. Hom quidem ἰλ. λ. facit Hecamedam Nestoris ancillam bello captam, nihil aliud ipsi Nestori, & Machaoni apponere praeter cepe, mel, & farinam, seu panem, his verbis, Ἡ σφῶϊν πρῶτον μὲν ἐπιπροΐηλε τράπεζαν Καλὴν, κυανόπεζαν, ἐΰξοον· αὐτὰρ ἐπ' αὐτῇ Χάλκειον κάνεον, ἐπὶ δὲ κρόμυον ποτῷ ὄψον, Ἠδὲ μέλι χλωρὸν, παρὰ δ' ἀλφίτου ἱεροῦ ἀκτήν. i. Quae eis primum quidem propiùs admouit mensam pulchram, caeruleis pedibus politam: deinde apposuit in canistro cepe, obsonium ad potum prouocans, & mel flauum, & panem. Sed haec erat illorum temporum frugalitas.

SEV PORR. ET CEPE TRVCID.] id est, seu tibi nihil apponitur animatum, nihílque aliud occîdis in cenam, nisi porrum & cepe: quae sine dubio cùm sint inanima, occidi non dicuntur, nisi impropriè, aut εἰρωνικῶς, quomodo mihi videtur Horatius hoc loco posuisse, significans eum tenuiter viuere, nihílque omninò trucidare, qui porro, & cepa vescatur. Nam cenam sine sanguine veteres appellabant, tenuem, & sine magno admodum apparatu, sine piscibus, & reliquis obsoniis: Plautus terrestrem cenam. Captiuis. Sic enim ille, *Æ. terrestris cena: E. sus, terrestris bestia est. Æ. multis oleribus.* E. *curato aegrotos domi.* verbo igitur communi vsus est ad res dissimileis, pisceis, porrum, cepe. sic locutus est quodam loco Lucil. *fragmenta interfic panis.*

VLTRÒ] id est, non rogatus: vt sat.5. lib.2. *caue te roget, vltrò Penelopen facilis potiori trade.* Itaq; verba superiora, *si quid petet,* sic interpretor, si qua re egebit: vel si quid tacitus petet. Nam reuera, qui eget, tacitus petit. sic epist.14. *Tu mediastinus tacita prece rura petebas.* Alioqui ei, qui petat, non possumus dici vltrò deferre.

VILIS AMICOR. EST ANN. BON. VBI, &c.] hunc locum sic explico: paruo constant amici, cùm viris bonis aliquid deest. nam vox *bonis,* cum verbo *deest* est coniungenda. Atq; huius rei è vita communi sumamus exemplum. finge aliquem esse virum bonum, eundémq; non

271 admodum copiosum, neque rebus ad victum, cultúmque necessariis instructum: continuò hic talis ab homine locuplete, & copioso, beneficio deuinciendus, & quodammodo emendus est, vt eius amicitiam sibi comparet, & promereatur. nam quantumuis sese in eum praebuerit liberalem, & munificum, & benignum opulentus ille, talem amicum tamen, vt pote rem omnium carissimam, haud carè videbitur emisse. sic loquitur Plautus in Mil. glorioso. *Si hoc parauissent, homines essent minùs multi mali, & minùs audacter scelesta facerent facta:* & postea, *Qui homines probi essent, esset his annona vilior.* Io. Passeratius putabat hunc locum esse corruptum, & ita legendum, *vbi quid des:* vt sit haec sententia, paruo constant amici, vbi quid viris bonis largiaris: quia paruo beneficio eorum amicitiam tibi comparas. ego nihil muto. verumtamen iudicet lector. hoc tantùm lectori testabor, in plerisque libris vet. scriptum esse *dèst,* pro *deest.*

CANTABER AGRIPPAE] ἀρετῇ, virtute. suprà Od.8. lib.3. *Cantaber sera domitus catena.* & Od.14. libro quarto. *Te Cantaber non antè domabilis, Medúsque, & Indus, te profugus Scythes Miratur.*

CLAV-

CLAVDI VIRT. NER.] id est, Armenij Tiberij Claudij Neronis, Augusti priuigni virtute subacti sunt. de hoc sup. ep 3. *Iuli Flore, quibus terrarum militet oris Claudius Augusti priu. &c.*

IVS, IMP. QVE PHR. CAES. &c.] Phraates Rex Parthorum, & Persarum: de quo sic Strabo lib. 6. *ὥστ' οὐ μόνον τὰ τρόπαια ἔπεμψαν εἰς Ῥώμην, ἃ κατὰ Ῥωμαίων ἀνέστησάν ποτε, ἀλλὰ καὶ παῖδας ἐπίστευσε Φραάτης τῷ σεβαστῷ Καίσαρι.* id est, itaque non solùm tropæa Romam miserunt Parthi, quæ aduersus Romanos quondam erexerant, verùm etiam liberos suos Cæsari Augusto credidit Phraates. accepit ius & imperium, id est, populi Ro. legibus, & imperio parêre se velle dixit, siue Augusti fama commotus, siue metu coactus.

GENIBVS MINOR] supplex. est enim supplicantis & genua sua inflectere, & eius, cui supplicat, genua tangere. Euripid. in Hippol. *Καὶ σῶν γε γονάτων οὐ μεθήσομαί ποτε.* id est, & tua genua numquam omittam.

DEFVDIT] sic habent tres cod. Vatic & item Iannoct. Tornes. & vnus Russard. quam scripturam probo, reiecta altera *diffudit:* quamquam ferri potest. *defudit* autem positum pro *fudit de, κατ' ἀναστροφήν.* vt *circumgemit, emetiris, personat,* & similia.

AVREA COPIA] aurea, id est, optabilissima, & summopere expetenda, *τιμιωτάτη. εὐδαιμονικωτάτη,* id est, maximi pretij, & ad beatam vitam magnopere pertinens. suprà beatam dixit in carm. sæculari ad Deos, *apparétque beata pleno Copia cornu.* & mediocritatem auream Od. 11. libr. 2. *Auream quisquis mediocritatem Diligit, &c.* & Od. 5. libr. 1. *Qui nunc te fruitur credulus aurea.*

EPIST. XIII. AD VINNIVM ASELLAM.

ARGVMENTVM.

A Vinnio petit, vt in offerendis Augusto suis libris & temporis, & decoris rationem habeat.

VT proficiscentem docui te sæpe, diúque,
Augusto reddes signata volumina Vinni:
Si validus, si lætus erit, si denique poscet:
Ne studio nostri pecces, odiúmque libellis
**Sedulus importes opera vehemente minister.*
Si te fortè meæ grauis vret sarcina chartæ:
Abiicito potiùs, quàm quò perferre iuberis,
Clitellas ferus impingas: Asinæque paternum,
Cognomen vertas in risum, & fabula fias.
Viribus vtêris per cliuos, flumina, lamas.
**Victor propositi simulac perueneris illuc:*
Sic positum seruabis onus, ne fortè sub ala
Fasciculum portes librorum, vt rusticus agnum:
Vt vinosa glomos furtiua Pyrrhia lanæ:
Vt cum pileolo soleas conuiua tribulis:
Ne vulgò narres te sudauisse ferendo
Carmina, quæ possint oculos, aureisque morari*
Cæsaris. oratus multa prece nitere porrò.
Vade, vale, caue ne titubes, mandatáque frangas.

VT PROFICISCENTEM, &c.] quemadmodum tibi hinc discedenti sæpe, & diu præcepi, seu quemadmodum te abeuntem sæpe & diu monui, &c.

SIGNATA] obsignata, ne à quoquam legantur priùs, quàm ab Augusto.

SI VALIDVS] si firmus erit, si valebit. contrà malè validum posuit pro infirmo, saty. 5. lib. 2. *Si cui præterea validus malè filius, &c.*

STVDIO NOSTRI] nimio in nos studio: dum studes nobis gratum facere.

72 ODIÚMQVE LIBELLIS SEDVL.] id est, ne immoderato tuo erga nos officio, & sedulitate nostros libellos odiosos, & inuisos Augusto reddas. sedulum appellant Latini, qui diligentiam adhibet in re aliqua interdum nimiam, aut minùs opportunam, minúsque vtilem: sed tamen bona fide, & sine dolo. quod quidem exemplis perspicere licet. Terent. in Andr. *parum successit quod ago: at facio sedulò*. Idem Adelph. *Ego istos vobis vsque à pueris curaui ambos sedulò*. Idem Hecyra, *ergo propterea te sedulò Et moneo, & hortor, ne cuiusquam misereat*. Idem Heaut. *pro se quisque sedulò Faciebat, quo illam mihi Lenirent miseriam*. ibid. *Nescio alias: me scio quidem fecisse sedulò, vt ex illius commodo meum compararem commodum*. M. Tullius pro Arch. poëta de Sylla. *Qui sedulitatem mali poetæ duxerit aliquo tamen præmio dignam: huius ingenium, & virtutem in scribendo, & copiam non expetisset?* Idem in Rullum in senatu. *finem feci offerendi mei, ne fortè mea sedulitas aut insidiosa aut impudens videretur*. Horat. epist. ad August. lib. 2. *Sedulitas autem, stultè quem diligit, vrget*. & suprà epist. ad Mæcen. 1. *Officiosáque sedulitas, & opella forensis Adducit febres*. Idem sat. 5. lib. 1. *Vbi sedulus hospes Pane arsit macros dum turdos versat in igne*.

SI TE FORTÈ MEAE GRAVIS] si tu fortè meorum librorum onus ægrè sustinere poteris, abiicito potiùs in itinere, quàm in eo loco, quò te perferre iussi, defatigatus, ac defessus oneri succumbas. *clitellas impingas* autem dixit tralatione ducta ab asinis onere oppressis, alludés ad eius cognomen *Asellam*, seu *Asinam*: quod quidam malunt.

FERVS IMPINGAS] tanquam asinus onere oppressus clitellas in terram stolidè impingas. Prisc. lib. 18. ait *impingas* positum esse pro *impingito*, hoc modo, abiicito potiùs, quàm clitellas impingito.

ASINAEQVE PATERNVM COGN.] id est, & cognomen paternum *Asina*, seu *Asella*? (dicebatur enim nomine Vinnius, cognomento Asella) *vertas in risum*: id est, ridiculum reddas, seu ridendum præbeas, ac propines. dicent enim homines rusticitate tua audita, te nihil fecisse ab asini natura alienum, impingendo clitellas stolidè in eo ipso loco, quò te libros meos perferre iussi, id est, alieno tempore, & intempestiuè, aut stultè, & rusticè, libros Augusto tradendo: vel in ipsis Augusti ædibus, atque in eius oculis cùm ei libros trades, ineptè aliquid aut faciendo, aut loquendo. Asinorum tarditas & stoliditas etiam prouerbiis notata est. vide annot. ad illum locum, *vt si quis asellum In campo doceat, &c.* sat. 1. lib. 2. & ad illum, *vt iniquæ mentis asellus, &c.* sat. 9. lib. eiusdem.

ET FABVLA FIAS] sermonis ansam hominibus præbeas: in ora hominum pro ludibrio venias. sup. Od. 11. epod. *Fabula quanta fui?*

VIRIB. VTERIS PER CLIV. &c.] omnibus tuis viribus contendes per cliuos, flumina, lacunas iter faciens, vt, quò vis, peruenias, librósque perferas. *vteris* autem, futurum indicatiui, pro futuro imperatiui *vtitor*, positum est, vt ibidem docet Prisc. idem de illo, *reddes*, quod est in secundo versu sentiendum idem enim valet, quod *reddito*.

VICTOR PROPOSITI] id est, victis, atque expugnatis difficultatibus omnibus: vel compos propositi. sic enim Græci ἐγκρατὴς τοῦ σκόπου, τῆς προθέσεως.

SIC POS. SERVAB. ON.] *sic* accipe ἀντὶ τοῦ libros hoc modo, vel certo quodam loco conditos seruabis, quoad Augusto poscenti reddas: neque ostentabis, aut palàm habebis. [Priscian. etiam hunc locum profert lib. 18. & docet *seruabis*, positum esse pro *seruato*.]

NE FORTE SVB ALA, &c.] hoc eo dico, ne fortè sub ala, & in oculis omnium libros meos feras: ne subsarcinatus eas, quasi rusticus agnam sub ala portans, aut conuiua tribulis soleas cum pileolo, aut Pyrrhia glomos lanæ furtiuæ. tria proponit exépla ridicula, quibus Vinnium monet, vt libros occultè ferat, aut domi seruet potiùs, donec reddendi maturum tempus aduenerit. [soleas autem portabat rusticus conuiua tribulis ab vrbano & diuite ad cenam vocatus: quibus in triclinio vteretur. Nam soleis non calceis in triclinio vtebantur. Turn. aduers. libr. 24.]

GLOMOS] sic legendum, & ita habent omnes ferè libri calamo exarati, & quos Romæ inspexi, & quos hic in Gallia. Glomus autem & glomer (nam vtrumque vsu receptum est pro eadem re) globus est lanæ, & fili. Lucr. in nomine glomere producit primam syllabam lib. 1. *Nam si tantumdem est in lanæ glomere, quantum Corporum in plumbo est, &c.* glomerare tamen verbum in eadem syllaba semper corripitur.

MORARI] retinere, delectare: vt epist. ad Pis. *Valdius oblectat populum, meliúsque moratur*.

ORATVS MVLTA PRECE] sic loquitur & Cæsar libr. 6. de bello Gallic. *flentes omnibus precibus orabant*. & M. Tull. epistol. ad Attic. lib. 9. epist. ad Cæsarem. *Quamobrem à te peto, vel potiùs precibus omnibus oro, & obtestor, vt in tuis maximis curis aliquid impertias temporis huic*

quo-

quoque cogitationi. sed quidam hæc sic distingui volunt, *Cæsaris, oratus multa prece, nitere porrò, &c.*

VADE, VALE.] quidam libri veteres habent *Viue, Vale*: quos non sequor.

NE TITVBES] ne offendas, ne pecces. tralatio est.

EPIST. XIV. AD VILLICVM SVVM.

ARGVMENTVM.

Villici sui desiderium reprehendit, cupientis ob lupanaria & popinas in vrbe viuere, & interim inconstanter fastidientis rura, quæ anteà tacita prece petiisset. Cur autem contrà vitam rusticam vrbanæ præferat, exponit. Sed illum more hominum facere dicit, vt alienam sortem suæ præferat.

Villice siluarum, & mihi me reddentis agelli,
Quem tu fastidis, habitatum quinque focis, &
Quinque bonos solitum Bariam dimittere patres:*
Certemus, spinas animóne ego fortius, an tu
Euellas agro: & melior sit Horatius, an res.
Me quamuis Lamiæ pietas, & cura moretur
Fratrem mærentis, rapto de fratre dolentis
Insolabiliter: tamen istuc mens, animúsque
Fert: & amat spatiis obstantia rumpere claustra.
Rure ego viuentem, tu dicis in vrbe beatum.
Cui placet alterius, sua nimirum est odio sors.
Stultus vterque locum immeritum causatur iniquè.
In culpa est animus, qui se non effugit vmquam.*
Tu mediastinus tacita prece rura petebas:*
Nunc vrbem, & ludos, & balnea villicus optas.
Me constare mihi scis, & discedere tristem,*
Quandocumque trahunt inuisa negotia Romam.
Non eadem miramur: eò disconuenit inter
Méque, & te, nam, quæ deserta, & inhospita tesqua
Credis, amœna vocat, mecum qui sentit: & odit,
Quæ tu pulchra putas. fornix tibi, & vncta popina*
Incutiunt vrbis desiderium, video: & quòd
Angulus iste feret piper, & thus ocyus vua:
Nec vicina subest, vinum præbere taberna
Quæ possit tibi: nec meretrix tibicina, cuius
Ad strepitum salias terræ grauis. & tamen vrges*
Iampridem non tacta ligonibus arua: bouémque
Deiunctum curas, & strictis frondibus exples.
Addit opus pigro riuus, si decidit imber
Multa mole docendus aprico parcere prato.
Nunc age, quid nostrum concentum diuidat, audi.
Quem tenues decuere togæ, nitidíque capilli:
Quem scis immunem Cynaræ placuisse rapaci:

Quem bibulum liquidi media de luce Falerni:*
Cena breuis iuuat, & prope riuum somnus in herba.
Nec lusisse pudet: sed non incidere ludum.*
Non istic obliquo oculo mea commoda quisquam
**Limat: non odio obscuro, morsúque venenat.*
Rident vicini glebas, & saxa mouentem.
Cum seruis vrbana diaria rodere mauis.
Horum tu in numerum voto ruis. inuidet vsum
Lignorum, & pecoris tibi calo argutus, & horti:
** Optat ephippia bos piger: optat arare caballus.*
Quam scit vterque, libens, censebo, exerceat artem.

274 MIHI ME REDDENTIS AG.] id est, cuius amœnitate, & salubritate me officiis, negotiísque vrbanis defatigatum, reficio, ac recreo. sic Catull. carm. ad Fundum, à cena illa Sextiana se vsque eò grauedine frigida, & frequenti tussi quassatum esse dicit, donec in sinum fundi sui Tiburtis confugerit, ibíque se ocymo, & vrtica recurauerit.

QVINQVE FOCIS] quinque familiis separatis, ac distinctis.

ET QVINQVE BONOS SOLITVM, &c.] intellige, ex hoc agro Horatiano, in quo quinque foci essent, quinque homines grandeis natu in oppidum Sabinorum Bariam conuenire solitos, tamquam senatores, qui consultarent, & sententiam dicerent de re Sabinorum communi, & publica. nonnulli arbitrantur eò euocari solitos esse, vt ibi gererent magistratum. alij annotant, Bariam locum esse in Sabinis, ad quem soliti essent transire ad causas agendas. Ego de Baria nihil habeo dicere, præterquam quòd aiunt omnes fuisse oppidum in Sabinis aliquando frequentissimum, ac celeberrimum. Hoc etiam lectori testificabor, in omnibus ferè libris manuscr. & Vaticanis, & aliis, legi *Variam*, non *Bariam*. Varia autem, cui Appula cognomen est, longè admodum distat à Sabinis.

SPINAS] eleganter spinas ad agrum, animúmque retulit: sed agri spinæ, propriè dicuntur: animi spinæ, pro curis, & angoribus, translatè. Catullus curas, *spinosas* appellauit in carmine de nuptiis Pelei, & Thetidis, *Spinosas Erycina serens in pectore curas*. & Hor. ep. 2. lib. 2. *Quid te exemta iuuat spinis de pluribus vna?*

AN RES] id est, an bona. sic sæpe alibi: vt sat. 5. lib. 2. *Et genus & virtus, nisi cum re, vilior alga est.*

ET CVRA MORETVR,] quidam libri veteres habent, *moratur*.

RAPTO] sibi à Parcis erepto, id est, immaturè mortuo, sic Catull. ad Manl. *ô misero frater ademte mihi.*

INSOLABILITER] ita acerbè, vt nullus consolationi locus sit relictus.

MENS, ANIMVSQVE] video, hæc sæpe coniunctè poni à scriptoribus. Terent. Andria, *mala mens, malus animus*. Lucr. lib. 3. *Primùm animum dico, mentem quam sæpe vocamus*. Idem ita vtrumque coniunxit, vt alterum in patrio casu efferret hoc modo, *mens animi*, vt lib. 4. *Nec ratione alia cùm somnus membra profundit, Mens animi vigilat, nisi quòd simulacra lacessunt Hac eadem nostros animos.* Idem lib. 5. *Tenuis enim natura Deûm, longéque remota Sensibus à nostris animi vix mente videtur* Idem lib. 6. *Perturbata animi mens in mœrore, metúque*. Catul. ad Ortalum, *Nec potis est dulceis Musarum expromere fœtus Mens animi.* Plaut. in Cistell. *Nullam mentem animi habeo: vbi sum, ibi non sum: vbi non sum, ibi est animus.* Aristoteles autem huiusmodi ἀναλογίαν, id est, comparationem, seu proportionem proponit, tùm in lib. 1. de morib. ad Nicomach. tùm Topicorum primo, ὡς ἐν σώματι ὄψις, οὕτω νοῦς ἐν ψυχῇ, id est, vt in corpore aspectus, sic mens in animo.

ET AMAT SPAT. OBST. RVMP.] id est, & cupit impedimenta omnia, moráſque præcidere: & quodammodo è carceribus euolare. *amat rumpere*, id est, libenter & cupidè rumpit: seu cupit rumpere.

CLAVSTRA] repagula, carceres. sat. 6. lib. 2. *tu pulses omne quod obstat, Ad Mæcenatem memori si mente recurras.*

SVA NIM. EST OD. SORS] quidam lib. veteres habent *s. n. est od. res:* quos non sum secutus, quamuis non damnem.

STVLT. VTERQVE LOC. IMMER. CAVS.] culpam confert in locum, cùm ea in ipso hæreat, vt statim subiicit *In culpa est animus: &c. causatur*, more Græcorum, αἰτιᾶται: id est, accusat,

causat, criminatur, causam sui angoris, suæque ægritudinis esse dicit. Qui ex animo laborat, id est, cuius animus non est ab omni perturbatione liber, ac solutus, is, cùm perpetuò excrucietur, & æstuet, existimat se loco commutando curam, & molestiam ex animo depulsurum: sed magnopere fallitur. nam morbi causa, & principium ægritudinis inest in animo, non in loco. vide suprà annot. ad illum locum Od. 16. lib. 2. *patriæ quis exsul, &c.*

QVI SE NON EFFVGIT VMQVAM.] sic suprà Od. illa 16. libr. 2. *patriæ quis exsul Se quoque fugit?*

TV MEDIASTINVS] sic hanc vocem scriptam reperi in omnibus cod. antiquis: non, vt in vulgatis, *mediastynus*. Est autem vox mera Latina ex duobus nominibus Latinis composita, *medio* & *stando*: non à Græco ἄσυ, vt nonnulli vaticinantur. Ac mediastini serui omnium propemodum sunt laboriosissimi; quippe qui ad omnia ferè ministeria parati, & tamquam in medio positi esse debeant. Nonnulli per mediastinum, seruum balneatoris significari putant. Cato *ille imperator*: tu *illi, ac ceteris mediastinus*. Nonius, *Mediastinos, non solùm balnearum, sed à dinm quoquè ministros; & curatores legimus*. Lucill. 17. *Villicum Aristocratem mediastinum atque bubulcum; Commanducatus corrupit, ad incita adegit.* Quidam eosdem esse putant atque atrienseis, quos Græci μεσαυλίους, & ἀτριεῖς appellant.

TACITA PR. RVRA PET.] rura tacitus expetebas, & exoptabas.

CONSTARE MIHI] in sententia manere: semper commorationem, & vitam rusticam vrbanæ anteponere.

DISCONVENIT INTER MEQVE, ET TE] eo inter nos dissidemus, ac discrepamus. *disconuenit*, id est, non conuenit. nam impersonale est hoc loco, vt loquuntur Grammatici. suprà epist. 1. personale est, *Æstuat, & vitæ disconuenit ordine toto.*

INHOSPITA] ἄξενα. Virg. Æn. 5. *tot inhospita saxa.* 275

TESCA] agrestia, difficilia, inculta, horrida, deserta loca. Attius in Philoctete, *Quis tu es mortalis, qui in deserta Lemnia, Et tesca te apportes loca?* ex Varrone & Festo: apud quos tamen non eodem modo scribitur hoc nomen: sed apud alterum *tesqua*, apud alterum *tesca*. lib. scripti plerique habent *tesqua*. ego tamen malim scribi *tesca*, vt scriptum est apud Varron. qui deducit à tuendo, vt sint quasi *tuesca*. At Scaliger F. mauult à Græco deflectere, vt dicta sint tesca, quasi tascia, id est, vmbrosa, seu nemorosa.

AMOENA VOCAT] vocat amabilia, & ad se amanda allicientia: sic Festus.

MECVM QVI SENTIT] is, qui amat solitudinem, siluas, locáque ab arbitris remota.

PVLCH. PVTAS] sic habent cod. duo Vatic. Iann. Faërn. Rain. Card. Torn. Ruffard. Nicot. Cleric. meus: alij vocas; vt vulg. mendosè, opinor.

FORNIX] prostibulum, ganeum; sat. 2. lib. 1. *Quidam notus homo; cùm exiret fornice, macte Virtute, &c.* ead. sat. versu superiore, *nisi olenti in fornice stantem.*

VNCTA POPINA] in qua coquuntur omnis generis obsonia. vnde popino, popinonis. satyr. 4. lib. 2. *Quacumque immundis feruent allata popinis.* Lucil. *Infamem, immundam, turpémque odisse popinam.*

INCVTIVNT VRBIS DESID.] iniiciunt tibi vrbis cupiditatem, vel afficiunt te vrbis desiderio: & est tralatio, vt dicimus *incutere timorem, dolorem*. Idem Horatius epist. ad Loll. 2. hoc lib. *ne mox Incutiant aliena tibi peccata pudorem, incutere amorem*. Lucret. lib. 1. *Et simul incussit suauem mi in pectus amorem Musarum. incutere tremorem*, idem libr. 6. *Et fera vis venti per crebra foramina terræ Dispertitur, & horror, & incutit inde tremorem. morbos*, idem ibidem, *Multa cibos, quæ sunt vitalia, multáque morbos Incutere, & mortem quæ possint accelerare.* Horatius *incutere bellum*, sat. 1. lib. 2. *seu quòd Lucania bellum Incuteret violenta.* idem ibid. *incutere negotium. ne fortè negot I Incutiat tibi quid sanctarum inscitia legum.* M. Tull. lib. 2. de or. ad Q. Fr. *Item timor incutitur, aut ex ipsorum periculis, aut ex communibus.* T. Liuius lib. 2. *postem iam tenenti Consuli fœdum inter precationem Deûm nuntium incutiunt, mortuum eius filium esse.*

ET QVÒD ANGVLVS ISTE] id est, & hoc alterum tibi vrbis desiderium commouet, quòd ager iste, cui colendo te præposui, neque vuam effert, neque cauponam propinquam habet, nec tibicinam, cuius ad cantum saltes. angulum Latinè per tralationem ponimus, pro longinquo, remoto, abdito, infrequenti loco, vt sup. Od. 6. lib. 2. *Ille terrarum mihi præter omneis Angulus ridet.* M. Tull. in Catil. 1. *nemo non modò Romæ, sed nec vllo in angulo totius Italiæ oppressus ære alieno fuit, quem non ad hoc incredibile sceleris fœdus asciuerit.* angulum à Græco nomine ἀγκύλον dictum esse verisimilius est, quàm ab aduerbio ἐγγύς.

FERET PIP. ET TH. OCY. V.] id est, numquam feret vuam, cùm thus, & piper in Arabia nascantur.

PRAEBERE] παρέχειν, suppeditare, vt Virg. Georg. 1. *Arbuta sufficere, & fluuios prabere salubreis.* lege annot. ad Od. 13. lib. 3.

CVIVS AD STREPITVM] ad strepitum tibicinæ tibia canentis, id est, ad strepitum tibiæ, qua canit tibicina. supr. epist. 2. *Ad strepitum citharæ cessatum ducere curam.* Od. 3. lib. 4. *Dulcem quæ strepitum Pieri temperas:* ad quem locum plura.

SALIAS] saltes non admodum scienter, neque numerosè. saliunt enim veriùs, quàm saltant rustici. idem de arte poët. *saliet, tundet pede terram.*

TERRAE GRAVIS] tu grauis terræ. hoc dixit ad exprimendam villici saltantis & inscitiam, vel contentionem, cuius grauitatem, & pondus terra sentire videatur: vt sup. Od. 18. lib. 3. *Gaudet inuisam pepulisse fossor Ter pede terram.* annot. ad Od. 4. lib. 1. Bosius tamen, *terræ grauis*, sic accipit: tu terræ grauis salias, vt terram oneredeues; tu tanquam terræ grauis, salias, vt eam exoneres.

ET TAMEN VRGES IAMPRIDEM, &c.] hæc sunt referenda ad ea, quæ sunt suprà *nam, quæ deserta, & inhospita tesqua.* vel ad principium epistolæ, *Quem tu fastidis habitatum, &c.* hoc modo, quamuis agrum meum fastidias, vel quamuis locum istũ sterilem, desertum, & incultum esse dicas, tu tamen arua, quæ iampridem non fuerunt culta, aut fossa, studiosè, & assiduè fodis, subigis, & colis.

BOVEM DEIVNCTVM] bouem seiunctum, ac separatum ab altero: vel iam dissolutum: quod fit vesperi. ideóque βουλυτὸν nominant Græci tempus vespertinum. annotatum supr. ad Od. 6. lib. 3. ibid. *& iuga demeret Bobus fatigatis.* *deiunctum* autem excudendum curaui, quattuor libros manuscr. secutus.

ET STRICTIS] id est, stringendo succisis. sic Virg. in Mœride, *hic, vbi densas Agricolæ stringunt frondeis.* Idem Georg. 2. *tunc stringe comas, tunc brachia tonde.* Idem primo, *Sed tamen & quernas glandeis tunc stringere tempus.* eodem libro, *cùm flauis messorem induceret aruis Agricola, & fragili iam stringeret hordea culmo.*

EXPLES] saturas, pascis. Virg. Georg. 2. *hic piscibus atram Improbus ingluuiem, ranisque loquacibus explet.* Idem lib. 3. Æn. *Nam simul expletus dapibus &c.*

ADDIT OPVS] negotium tibi exhibet præter ea, quæ quotidiana sunt, & vsitata: non finit te cessare: te exercet.

MVLTA MOLE DOCENDVS] multis molibus oppositis, in aliam partem auertendus, ne prato noceat. verbum *docendi* attribuit rei inanimæ, cùm animata sola doceantur. sic in epist. ad Pison. *Seu cursum mutauit iniquum frugibus amnis Doctus iter melius.*

176 QVID NOSTR. CONC. DIV.] quid causæ sit, quamobrem dissentiamus, alioqui maximè concordes. *concentum*, pro consensione, & concordia posuit translatè. propriè enim συμφωνίαν significat, quæ constat ex pluribus dissimilibus, & disparibus sonis, proportione coniunctis, æqualibus, & concordibus. dissoluitur autem & corrumpitur, vbi proportio, & similitudo rationum tollitur, & tum est *symphonia discors*, quam commemorat epistol. ad Pison. non longè ab extr. Ex disparibus autem sonis debet concentus, seu symphonia constare, non paribus, aut iisdem: tum enim etiam corrumperetur, & fieret ὁμοφωνία, id est, vnius vocis sonus, vt docet Aristoteles lib. 2. Polit. vbi disputans aduersus Platonem, seu Socratem, qui communionem vxorum & liberorum & possessionum in suis liberis de Rep. introduxit eo consilio, vt ciuitas maximè fiat vna, probat, nihilo magis oportere ciuitatem maximè vnam fieri, quàm symphoniam fieri ὁμοφωνίαν, id est, vnum sonum, aut rythmum, pedem vnum. eò enim progrederetur illa, vt ita dicam, vnitas, vt desineret esse ciuitas, &c.

DIVIDAT] dissoluat, vel discordem efficiat.

QVEM TENVES] me, quem tenues, &c. sequitur infrà verbum *iuuat*.

NITIDIQVE CAPILLI] λιπαροί. vnguento delibuti. vt suprà Od. 7. lib. 2. *nitenteis Malobathro Syrio capillos.*

IMMVNEM] gratis, sine muneribus, vt sup. Od. 12. lib. 4. *non ego te meis Immunem meditor tingere poculis.*

CYNARAE] amicæ, de qua suprà Od. 13. lib. 3. *sed Cynaræ breueis Annos fata dederunt.*

RAPACI] qualia sunt scorta. Catull. ad Thallum, puerum impudicum, *Idémque Thalle turbida rapacior procella.*

BIBVLVM] bibacem, vt infrà epist. ad Loll. 2. *Potores bibuli media de nocte Falerni.* ita per tralationem bibulam arenam dixit Lucr. lib. 2. *Littoris incurui bibulam lauit æquor arenam.*

MEDIA DE LVCE] sat. 8. lib. 2. *dictus here illic De medio potare die.* atque hoc tempore diem frangere dicebantur homines inertes, voluptarij, luxuriosi, in cute curanda occupati: cõuiuiáque ad multam noctem nonnumquam producebant. ego igitur (inquit) qui cenis à meridie vsque

vsque ad multam noctem productis olim delectabar, nunc breuibus delector magis.

NEC LVSISSE PVDET, &c.] neque verò me pudet olim cenis longis, ac sumtuosis, deliciisque, ac voluptatibus seruisse, atque indulsisse, cùm ætas ferret: sed non constituere modum huiusmodi vitæ, intemperatæ, & libidinosæ. nam hic dies aliam vitam affert, alios mores postulat. *ludere* interdum valet, amori operam dare, vt epist. 2. lib. 2. *Lusisti satis, edisti satis, atque bibisti.* & Od. 13. lib. 4. *Ludisque, & bibis impudens,* Liuius Andron. *Affatim edi, bibi, lusi.*

SED NON INCID. LVD.] sed non facere finem ludi.

NON ISTIC. OBLIQ. OCVLO, &c.] Non temerè (inquit) vitæ rusticæ cupiditate afficior. Nam nemo istic. i. rure, mea commoda oculo obliquo limat: hoc est nemo meis commodis inuidet: nemo aspectu maligno, & inuido mea commoda fascinat, & minuit. Nam siquam inuidiam mihi conflarent res secundæ meæ, risus vicinorum eam discuteret, atque obrueret.

LIMAT] limare puto esse à lima ductum, non à limis oculis, vt nonnulli volunt, vt sit deterere, attenuare, imminuere: Itaque sic mihi videtur hic locus esse explicandus. Nemo istic obliquo, id est, inuido, aut maleuolo oculo mea commoda atterit, aut minuit. putabant enim veteres, aspectum inimicum, atque infestum alteri nocere. sic Virg. in Palæmone, *Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos.* βασκαίνειν appellant Græci & βάσκανον τὸν οἱονεὶ φάεσιν. id est, ὀφθαλμοῖς καίνοντα, καὶ φθείροντα τὸ ὑπ' αὐτοῦ ὁρώμενον, id est, qui oculis interficit, & corrumpit quod ab ipso cernitur. vt scribit Theocr. interpres. Quo modo autem fiat fascinatio, vel quamobrem fascinentur pueri maximè, declarat Alex. Aphrodiss. probl. 53. lib. 2. & Plutarch. lib. 5. συμποσιακ. περὶ τῶν καταβασκαίνειν λεγομένων disputat. Est & limare interdum copulare, vt ait Nonius Marcellus: quod ad hunc locum non quadrat. vtitur Plautus in Pœnulo. *at videsis. cum illa numquam limaui caput.* postremò limare significat etiam limo conspurcare. Plaut. ibidem, *M. curram igitur aliquò ad piscinam, aut lacum, limum petam.* AG. *quid eo opus sit?* M. *ego dicam: vt tibi & illi limem caput.*

RID. VIC. GLEB. ET SAXA MOV.] vicini, inquit, rident me dum glebas & saxa moueo similiáque opera rustica facio. ita inuidia in me, & mea commoda nihil valet: neq; mihi, meísve nocere potest. Ridicula, & risum inuidiam ac fascinum depellere atque auertere diximus suprà ad illum locum, *Inuidiam placare paras, &c.* sat. 3. lib. 2.

VENENAT] corrumpit. translatio est. vtitur & Lucr. lib. 6. *Vt spatium cæli quadam de parte venenet.*

CVM SERVI VRB. DIAR.] tu contrà rusticus in vrbe viuere mauis. diarium, victus est diurnus. Cic. ad Attic. libr. 8. *eo modo autem ambulat Cæsar, & iis diaria militum celeritatem incitat, vt timeam, ne citiùs, quàm opus sit, ad Brundisium accesserit.*

RODERE] τρώγειν. significat victum aridum, & sollicitum, itaque verbo vsus est muribus conuenienti potiùs, quàm hominibus. Notat hic Porphirio, *non cum seruis mauis, sed cum seruis rodere mauis.*

HORVM TV IN NVMER.] in numerum seruorum vrbanorum.

CALO] qui lignum domi non habet: qui it lignatum foras. *Calones* (inquit Festus) *militum serui dicti, quia ligneas clauas gerebant, quas Græci κᾶλα vocant. Cala* (inquit Seruius in 6. Æneid.) *dicebant maiores nostri, fusteis, quos portabant serui sequentes dominos ad prælium.* M. Tull. lib. 3. de nat. Deor. *Eos* [Tyndaridas] *tu canteriis albis, nullis calonibus obuiam Vatieno venisse existimas.* 277

ARGVTVS] astutus, sollers, callidus, vafer.

OPTAT EPHIPP. BOS PIG. OPT. AR.] *Ephippium* (inquit Nonius) *tegmen equi ad mollem vecturam paratum.* Acron notat, aliis ephippia esse sagmata, id est, onera, aliis ea, quæ pro pè iugum equis curulibus imponútur. prouerbium conuenit in eos, qui muneris functionem, & conditionem sibi accommodatam, fastidiunt: alienam, & ad quam inepti sunt, expetunt. M. Tull. ad Att. lib. 5. *Clitellæ boui sunt impositæ: planè non est nostrum onus. sed feremus. modò, si me amas, sim annuus.* Cum iis congruit illud Pind. quod refert Plut. ἐν τῷ περὶ ἀθυμίας ὑφ' ἅρματι ἵππος, ἐν δ' ἀρότρῳ βοῦς· παρὰ ναῦν ἰθύει τάχιστα δελφίς· κάπρῳ δὲ βουλεύοντα φόνον κύνα χρὴ τλάθυμον ἐξευρεῖν. i. equus curruí aptus est, bos aratro: Delphinus præter nauem celerrimè, & concitatissimè rapitur: ei autem, qui apro necem meditetur, canis reperiendus est generosus, & laboriosus, qui aprum adoriri audeat. Ephippium porrò equi tergo imponitur, vt in eo insidens commodiùs vehatur eques. *at ipsa boum terga* (vt scribit M. Tull. lib. de nat. Deor. 2.) *declarant non esse se ad onus accipiendum figurata: ceruices autem nata ad iugum: tum vires humerorum & latitudines ad aratra extrahenda.* Eod. pertinet illud Max. Tyrij, λόγῳ λϛ. φέρε, εἴ τις ἵππῳ χειρὶ τῶν βοῶν ὑπολύσας τὸ ἄροτρον καὶ τὸ ἵππον τῶν ἁρμάτων ὑπαλλάξας ἐγχειρίζῃ τὴν ἐργασίαν. ὑπαγαγεῖν τὸν μὲν βοῦν τῷ ἅρματι, τὸν δ' ἵππον τῷ ἀρότρῳ, ἆρ' οὐκ ἂν περὶ μὲν τὴν φύσιν πλημμελοίη, περὶ δὲ

τὰ ζῶα αὐτὸ ὑβριστὴς, πρὸς δὲ τὰς τέχνας ἀμαθὴς, πρὸς δὲ τὴν χρείαν ἀπειρὸς, πρὸς δὲ τὴν ὑπηρεσίαν καταγέλαστος; id est, Age, siquis conaretur boue dijuncto ab aratris, & equo à curribus, commutata vtriusque opera, subiungere bouem currui, equum aratro. nónne esset in naturam quidem exlex atque iniustus, in ipsa animalia autem contumeliosus, ad arteis autem rudis atque indoctus, ad vsum verò atque vtilitatem quæstus faciendi ignarus, ad ministerium autem ridiculus?

BOS PIGER,] qui ad arandum natus est, non ad vehendum, neque ad cursum, vt equus. Itaque appellatur à Græcis ἀροτὴρ, id est, arator. Hesiod. ἔργ. καὶ ἡμ. Οἶκον μὲν πρώτιστα, γυναῖκά τε, βοῦν τ' ἀροτῆρα. id est, domum primùm, & mulierem, & bouem aratorem. & Aratus, πρῶτοι δὲ βοῶν ἐπάσαντ' ἀροτήρων: id est, primi autem gustarunt boues aratores.

QVAM SCIT VTERQVE, LIBENS] prouerbium est vulgatissimum: *Quam quisque didicit, eam artem exerceat.* Aristophanes in Vespis. Ἔρδοι τις, ἣν ἕκαστος εἰδείη τέχνην. Apud Athen. lib. 8. in illo Stratonici, hominis falsissimi responso ad harmonicum illum, qui anteà hortorum custos fuerat, cum eo de harmoniis disputantem, scriptum est. ᾄδοι τις, non ἔρδοι τις, leui immutatione facta, propter eius, in quem dicebatur, personam. vtitur & M. Tull. epist. ad Attic. eod. lib. quem proximè citaui, *O rem minimè aptam meis moribus, ó illum verum, ἔρδοι τις.*

EPIST. XV. AD C. NVMONIVM VALAM.

ARGVMENTVM.

Quòd Veliam & Salernum proficisci cogitet, quæ ibi sit hyems & quale cælum, percôtatur: sed se non ita salubritatis rationem habere innuit, vt non etiam aliquam voluptatis habere velit.

* *QVæ sit hiems Veliæ, quod cælum Vala Salerni:*
Quorum hominum regio, & qualis via: (nam mihi Baias
Musa superuacuas Antonius: & tamen illis
Me facit inuisum, gelida cum perluor vnda
Per medium frigus. sanè myrteta relinqui,
Dictáque cessantem neruis elidere morbum
Sulfura contemni, vicus gemit, inuidus agris,
Qui caput, & stomachum supponere fontibus audent
Clusinis: Gabiósque petunt, & frigida rura.
* *Mutandus locus est: & deuersoria nota*
Præteragendus equus. quò tendis? non mihi Cumas
Est iter, aut Baias, læua stomachosus habena
* *Dicet eques. sed equi frenato est auris in ore)*
Maior vtrum populum frumenti copia pascat:
Collectósne bibant imbreis, puteósne perenneis
Dulcis aquæ: nam vina nihil moror illius oræ.
Rure meo possum quiduis perferre, patique:
278 *Ad mare cùm veni, generosum, & lene requiro:*
Quod curas abigat, quod cum spe diuite manet*
In venas, animúmque meum: quod verba ministret:
Quod me Lucanæ iuuenem commendet amicæ.
Tractus vter plures lepores, vter educet apros:
Vtra magis pisceis, & echinos æquora celent:
Pinguis vt inde domum possim, Phæáxque reuerti:
Scribere te nobis, tibi nos accredere par est.

Manius,

Mænius, vt rebus maternis, atque paternis
Fortiter absumtis, vrbanus cœpit haberi,
Scurra vagus, non qui certum præsepe teneret:*
Impransus non qui ciuem dignosceret hoste:
Quælibet in quemuis opprobria fingere sæuus:
Pernicies, & tempestas, barathrúmque macelli,
Quicquid quæsierat, ventri donabat auaro.
Hic, vbi nequitiæ fautoribus, & timidis nil,
Aut paullum abstulerat, patinas cenabat omasi,
Vilis & agninæ; tribus vrsis quod satis esset.
Scilicet vt ventres lamna candente nepotum*
Diceret vrendos correctus. Mænius idem
Quicquid erat nactus prædæ maioris, vbi omne
Verterat in fumum, & cinerem: non hercule miror,
Aiebat, si qui comedunt bona, cùm sit obeso*
Nil melius turdo: nil vulua pulchrius ampla.
Nimirum hic ego sum. nam tuta, & paruula laudo,
Cum res deficiunt: satis inter vilia fortis.
Verum, vbi quid melius contingit, & vnctius, idem
Vos sapere, & solos aio bene viuere, quorum
Conspicitur nitidis fundata pecunia villis.

AD C. NVMON.] Primùm hanc inscriptionem præ se ferunt omnes ferè codices manuscr. & quos in Italia. & quos in Gallia mea vidi. Deinde Fuluius Vrsinus, homo & humanissimus, & Græcarum litterarum cognitione præstantissimus mihi ostendit domi suæ argenteum nummum hac ipsa inscriptione, C. NVMONIVS VAALLA gemino AA. similémque, & planè geminum domi suæ mihi ostendit Clemens Teueninus, quem sup. commemoraui. ego tamen *Valam* excudendum curaui, vnico A. in ceteris, nummorũ illorum inscriptionem secutus sum.

QVAE SIT HIEMS VEL. QVOD, &c.] hæc referenda sunt ad versum, qui est infrà *Scribere te nobis, &c.* ea autem, quæ statim sequuntur, *nam mihi Baias Musa, &c.* vsq; ad versum, *Maior vtrum populum, &c.* includenda sunt interpositionis nota. Horatius ab Antonio Musa clarissimo, ac præstantissimo medico edoctus, Baias, Campaniæ oppidum amœnissimum, ad cuius aquas, & ceteras delicias concurrebant homines voluptarij, ad easdémque ægri, quòd essent salubertimæ, confugiebant, edoctus igitur, Baias minimè sibi esse necessarias, nec ad valetudinem vtileis, cogitat Veliam, & Salernum proficisci ibíque hiemare. Iccircò petit à Vala, vt scribat ad se, quæ sit illis in locis hiems, quod cælum, &c.

NAM MIHI BAIAS, &c.] nam si quæras, cur Veliæ, & Salerni hiemare cogitem, & non Baiis, Antonius Musa ait, aquas calidas Baiarum mihi esse superuacuas: id est. ad voluptatem gignendam duntaxat valere: ad bonam valetudinem autem inutileis esse. M. Tullius pro Cœlio, *si fas est eum à me hominem defendi, qui nullum conuiuium renuerit, qui vnguenta sumserit, qui Baias viderit.*

ET TAMEN ILLIS ME FACIT] & tametsi de Antonij Musæ sententia Baiarum aquas contemnam, & relinquam: mihi tamen Baiæ quodammodo sunt iratæ; & me oderũt, quòd frigidis aquis vtar per medium frigus. Suetonius in Augusto, scribit Augustum, quia calida fomenta non proderant, frigidis curari coactum esse.

QVI CAP. ET STOM. SVPP.] hæc vix intelligi possunt, nisi ab iis, qui experti sunt, tametsi Horatius non obscurè rem ipsam elocutus est. sed memini ego, cùm vir clarissi. Franc. Turnonius E.R. Card. ad aquas Lucenteis de medicorum consilio venisset duos ab hinc annos, videre me in iis locis ægros complureis, ex quibus alij de aquis illis bibebant, alij lauabantur, alij parteis corporis affectas, vt caput, ventriculum, renes stillicidiis supponebant, è quibus aqua in eas parteis demanabat. Eos horam vnam eodem, quo cœperãt, situ manere necesse erat, dies quindecim, aut viginti id factitabant. fontes Clusini autem sunt in Etruria, à Clusio Etruriæ oppido nominati. MYRTETA] loca myrtis consita, quæ sunt Baiis. libri lannocti, & nonnulli alij habent *murteta*, quod idem valet. à murto Murtia Venus.

CESS. NERVIS ELID. M.] elidere, id est, depellere è neruis. cessantem autem morbum intellige, vel longum, & aduersus remedia contumacem; & difficilem curatu: vel ab effectu, quia tardet, & cessare cogat. Articulorum dolores, qui manus, aut pedes infestos habent, significat.

SVLF. CONT. VICVS GEMIT] Baiæ molestè ferunt, sulfura, id est, aquas sulfuratas, quæ dicuntur valere ad morbum articulorum leuandum, contemni; ac pro nihilo putari.

MVTANDVS LOCVS EST] alius locus mihi petendus est, quàm Baianus: vel alia via mihi iter faciendum est.

DEVERSORIA NOTA] deuersoria Baiana, seu potiùs, quæ sunt in via, quæ Baias ducit, vel mihi, vel ipsi equo nota.

PRAETERAGENDVS] equus est agendus, id est, ducendus præter deuersoria nota.

QVÒ TENDIS?] verba Horatij, aut cuiussuis alius equitis, nota, & solita diuersoria præterire volentis, aut certè se velle simulantis, equúmque sponte sua eò se conferentem, ac tendentem reuocantis.

SED EQVI FRENATO EST, &c.] sed equus equitis voluntati obtemperat, non quòd eius vocem audiat, aut intelligat, sed quòd freno doceatur quo suum iter facere debeat. equus enim non aure, sed ore, in quo inest frenum, quò sit eundum, sentit. frustrà igitur eques vocem adhibet, frustráque stomachatur, cùm freno solo quouis equum impellere queat. & fortasse obscurè significat, equitem, quamuis sciat sibi frigidis aquis lauari expedire, calidàs tamen persequi, & voluptatem vtilitati, bonæque valetudini anteferre: quod si quis probet, intelligere nos oportebit, hunc equitem, quamuis verbo neget se Baias proficisci in animo habere, re tamen, id est, consilio, & freno viam Baianam equo præmonstrare.

MAIOR VTRVM POPVLVM] Veliensceis, an Salernateis, & repete eum, quem dixi, versum, *Scribere te nobis, &c.*

PVTEÓSNE PEREMNEIS] vox *peremnis* ab amni originem ducit: ideirco cum m. & n. scribenda est, *peremnis*. Vnde *peremnia*, in auspiciis M. Tull. lib. 2. de nat. deor. *Nulla peremnia seruantur; nulla ex acuminibus.* Festus, *Peremne dicitur auspicari qui amnem, aut aquam, quæ ex sacro oritur, auspicatò transit.* Idem *Petronia amnis est in Tiberim profluens, quam magistratus auspicatò transeunt cùm in campo quid agere volunt. quod genus auspicij peremne vocatur. amnem autem fœmininè antiqui enuntiabant.*

DVLCIS AQVAE] sic scriptum reperi in duobus codicibus manuscr. vno Vatic. & Iann. atque hanc puto rectam, ac germanam scripturam. non *Iugis*, vt est in vulgatis, & aliis calamo exaratis. nam cùm peremneis puteos dixerit, superuacaneum sit addere, *Iugis aquæ*: quandoquidem *iugis*, & *peremnis* idem valent. neque verò est, quòd quisquam mihi dicat, aquam ἄχυμον, id est, saporis expertem esse oportere, vt scribit Aristot. lib. περὶ αἰσθήσ. καὶ αἰσθητῶν non igitur dulcem. primùm enim dulcem aquam appellant Latini, & γλυκὺ ὕδωρ Græci, quæ non est salsa, à marina scilicet distinguentes, vt M. Tull. Verr. de signis. *In hac insula extrema est fons aquæ dulcis, cui nomen Arethusa est, incredibili magnitudine, plenissimus piscium.* idem de natura Deorum lib. 3. *Ali autem solem, lunam, reliqua astra aquis alia dulcibus, alia marinis; &c.* Hirtius de bello Alexandr. *Nam puteis fossis aquam dulcem reperiri posse affirmabat: omnia enim littora naturaliter aquæ dulcis venas habere.* Lucret. lib. 6. *Quod genus endo mari spirat fons dulcis aquai: Qui scatit, & salsas circum se dimouet vndas.* Virg. Æn. 1. *Intus aquæ dulces, viuóque sedilia saxo.* Vitruu. lib. 8. cap 3. *Supra se autem feruidum emittit in superiora loca vaporem, & ita si qui in his locis, qui sunt suprà, fontes dulcis aquæ nascuntur, offensi eo vapore efferuescunt inter venas, & ita profluunt incorrupto sapore.* Galen. βιβ. θεραπ. μεθ. ια, οἶνος ὑδατώδης πινόμενος ἁπάσας κινεῖ τὰς ἐκκρίσεις, καὶ λουτρὸν εὔκρατον ἐκ γλυκέος ὕδατος: εἰ δὲ καὶ μὴ προσκέοιτο ποτὲ κτ. τὴν λέξιν τὸ γλυκὺ, προσυπακούειν χρή. id est, *vinum, si bibatur multa aqua dilutum; & balneum temperatum ex aqua dulci, omneis excretiones, quas appellant, ciet.* Deinde dulcis aqua non est semper accipienda, quæ sit reuera dulcis, & amaræ contraria: sed, quæ gustatu sit iucunda; quemadmodum ex Hippocrate cognoscere licet lib. περὶ ἀέρ. ὑδάτ. τόπ. ὄμβρεια ὕδατα κουφότατα, καὶ γλυκύτατα, καὶ λαμπρότατα, καὶ λεπτότατα, id est, *aquæ pluuiæ leuissimæ sunt, & dulcissimæ, & clarissimæ, & tenuissimæ.* Postremò Aldus Pius vir doctiss. qui olim Venetiis Græcarum literarum naufragij reliquias collegit, nobísque tradidit: quíque Paullum Manutium, hominem eloquentissimum suæ probitatis, atque humanitatis effigiem nobis reliquit, iam pridem testatus est; ita scriptum esse in antiquo exemplari, quod habebat domi suæ: & præter eam rationem, quam initio de eius sententia proposui, exemplum profert è Virgilio Daphn. *Dulcis aquæ saliente sitim restinguere riuo.*

NAM VINA NIHIL MOROR] vina quæ illic nascuntur, non magni facio: non desidero. sic Plaut. in Trucul. *satis est mihi tua salutis: nihil moror, non saluos.* Virg. Æn. 5. *nec dona moror.*

RVRE

279

RVRE MEO POSSVM, &c.] huius loci hæc ſententia eſt, Cùm rure ſum, & in villa mea, tenuiſſimo apparatu contentus ſum, & quouis cibo, ac potione æquo animo vtor: ſed, ad mare cùm véni, exempli cauſa, in Campaniam, aut Lucaniam: vinum generoſum & lene, victúmque mundiorem, atq; elegantiorem, ſequor, ac deſidero. Itaque verſus proximus *Ad mare cùm veni, non eſt,* (vt fit vulgò) ab hoc diuellendus, ſed cum eo coniungendus. Non diſſimulabo autem in nonnullis libris vet. ſcriptum eſſe. *quiduis ſufferre p. q.*

MANET.] diffundatur, dimanet, diuidatur in corpus, & animum, ſed quomodo vinum in animum manare poteſt? re vera non poteſt. ſed ex contagione corporis vini potu concalefacti excitantur animorum motus.

MINISTRET] ſuppeditet: præbeat. ſed ſi vina illius oræ nihil moratur Horatius, quî poteſt in illis locis vinum generoſum requirere? pugnant enim nihil morari, & requirere. Intellige meliora vina ex aliis locis eò ſupportari, quemadmodum fieri ſolet.

[QVOD ME LVC.] quod me reddat commendatiorem puellæ Lucanæ, id eſt, quod me faciat videri lepidiorem, & venuſtiorem. vel, quod mihi amorem & beneuolentiam conciliet.]

ECHINOS] de echinis ſup. notauimus quædam ad Od. 5. epod. & alibi.

PHAEÁXQVE] corpore bene curato, & nitida cute, quales erant Phæaces, homines voluptarij, conuiuiis, citharis, choreis, & ceteris deliciis, ac luxuriæ dediti. vide Homer. ὀδ. θ. & ſup. anno ad epiſt. 2.

ACCREDERE] vtitur hoc verbo & Luc. lib. 3. *facilè hoc accredere poſſis, Semina ſæpe in eodem. Vt nunc ſunt, ordine poſta.* & Plaut.

MAENIVS, VT REBVS, &c.] quidam hæc quæ ſequuntur, à ſuperiore epiſtola ſeparant: ſed minus rectè. vna eſt enim epiſtola vſque ad eam, quæ eſt ad Quinctium. cohærent autem hæc cum verſiculo illo, *Pinguis vt inde domum poſſim*; &c. Ac proponit exemplum luxurioſi cuiuſdam hominis, nomine Mænij, cognomine Patolabi, cui ſe in eo ſimilem eſſe dicit, quòd quemadmodum ille, cùm habebat, vnde ſumtum faceret, ſumtuoſiſſimè, & luxurioſiſſimè epulabatur: cùm res deerat, parſimoniam victus, & frugalitatem colebat: ita ipſe, cùm deſunt facultates, victu tenui, & modico contentus eſt: cùm abundat autem, & cùm aliquid amplius, & lautius nactus eſt, diuitum fortunas ait ſe laudare, & in pecunia, & fundorum fructibus bene, beatéque viuendi facultatem collocare. Porrò huius Mænij nobilitata eſt multorum ſcriptorum litteris luxuria: ab eóque Mæniana dicta eſſe putantur. M. Tull. Acad. 2. *Vt enim ij, qui niſi ſub nube ſolem non ferunt, item ille* (Antiochus) *cùm æſtuaret, veterum, vt Menianorum, ſic Academicorum vmbram ſecutus eſt.* Sextus Pompeius, *Meniana ædificia à Menio ſunt appellata. Is enim primus vltra columnas extendit tigna, quo ampliarentur ſuperiora.* Hinc columna Menia, ſeu Meniana, ad quam Triumuiri capitales de eorum maleficiis, qui ciues Romani non erant, cognoſcebant: quam ſolam Menius ampliſſimo patrimonio conſumto, & domo vendita exceperat, vnde ſpectaret gladiatores. M. Tull. columnam nominat ſimpliciter in Cluentiana, *Manilium plerique noratis. non ille honorem à pueritia, non ſtudia virtutis, non vllum exiſtimationis bonæ fructum vmquam cogitarat: ſed ex petulanti, atque improbo ſcurra, in diſcordiis ciuitatis ad eam columnam, ad quã multorum ſæpe conuiciis perductus erat, tum ſuffragiis populi peruenerat.* Idem de accuſatore in Verr. conſtit. Meniam columnam dicit: *vobis autem tanta inopia reorum eſt, vt mihi cauſam præripere conemini potiùs, quàm aliquos à Columna Menia veſtri ordinis reus reperiatis?* ad quem locum Auſonius. *Menius cùm domum ſuam venderet Catoni & Flacco cenſoribus, vt ibi Baſilica ædificaretur, ſibi exceperat ius vnius columnæ, ſuper quam tectum proijceret ex prouolantibus tabulatis, vnde ipſe & poſteri eius ſpectare munus gladiatorium poſſent, quod etiam tùm in foro dabatur. Ex illo igitur columna Menia vocata eſt.* Alij Menianam columnam, & Meniana ædificia à C. Menio P. F. qui cenſor fuit cũ L. Pap. Craſſo ann. CCCCXXXV. cui propterea quòd de Antiatibus, aliiſq; priſcis Latinis triumphauit, columna data eſt, dicta eſſe volunt. qua de re lege Plin. lib. 34. Vtrùm autem Menius ſine dipthongo, an Mænius cum diphthõgo ſcribendum ſit, viderint docti: in marmoribus quidem antiquis Mænius cum diphthongo æ. inciſum ſæpe légi.

FORTITER] ſtrenuè, impigrè, non timidè, neque ignauè. Sed videtur impropriè dictum. Nam, vt docet Ariſtoteles lib. 4. de moribus ad Nicomach. Fortitudo verſatur in rebus & terribilibus, & fiduciam afferentibus: non in pecunia. itaque dicimus propriè aliquem fortiter periculum adire pro patria: non fortiter pecuniam largiri, aut profundere. hoc enim eſt liberalitatis, & profuſionis. Nam liberalitas in pecuniæ donatione, atque acceptione verſatur. Idem lib. 2. de rep. diſputans contra Platonem, diſertè dicit non licere, ſeu non eſſe pote, leniter, aut fortiter vti patrimonio ſuo, aut re ſua familiari: moderatè autem, & liberaliter, licere. Itaq; neceſſarium eſt hos duos vſus tantùm in re familiari, & pecunia verſari, nempe moderatum, ſeu

temperatum,& liberalem,quorum tamen vtriusque contrarij intelligendi sunt in eadem re locum habere, nempe fieri posse, vt quis dicatur & largiri pecuniam profusè,& dare parcè atque illiberaliter:& item immoderatè,seu intemperanter pecuniam profundere & contrà,&c. Verba Arist hæc sunt lib.2. Politic. Ἐπεὶ μόναι γ' εἰσὶν ἕξεις αἱρεταὶ περὶ τὴν τῆς οὐσίας χρῆσιν αὗται, οἷον οὐσίᾳ πρᾴως, ἢ ἀνδρείως χρῆσθαι οὐκ ἔστι, σωφρόνως δὲ καὶ ἐλευθερίως ἐστίν· ὥστε καὶ τὰς χρήσεις ἀναγκαῖον περὶ αὐτὴν εἶναι ταύτας:id est,Nam soli hi habitus[frugalitas & liberalitas]in vsu bonorum,sunt laudabiles & expetendi. Verbi gratia,non est,seu non licet leniter,aut fortiter bonis ac facultatibus suis vti,frugaliter verò & liberaliter licet. Quare & hos vsus necessarium est in bonis,& pecuniis versari. Quid igitur dicendum?vel *fortiter* Horat. posuit impropriè pro effusè, seu profusè:vel eò spectauit, quòd qui rem suam dissipat & perdit,seipsum perdit & interimit,quia vita sine re tolerari nõ potest. quemadmodum igitur dicitur quis mortem fortiter oppetere,qui se offert in discrimen vitæ,pugnans pro patria:ita & qui rem suam effusè dissipat,dicitur hîc ab Horatio fortiter patrimonium suum absumere,quia hoc facto moriatur necesse est. propriè dixit sat.3. *nil verbi pereas quin fortiter,addam.*

VRBANVS] εὐτράπελος,vt risu mouendo sibi ad diuitum mensas aditum compararet.

COEPIT HABERI] cœptus est haberi:sic enim antiquiores loquebantur.

SCVRRA] βωμολόχος,alienarum mensarum insidiator: qui risum mouebat diuitibus,pastus causa.sat.7.lib.2. *Scurra Volanerius.* quamquam scurræ nomen etiam vrbanis hominibus,& facetis tribuebatur.Plautus Trinummo.*neque periuriis,Quàm vrbani assidui ciues,quos scurras vocant.* Idem Mostell. *Tu vrbanus verò scurra,deliciæ populi,Rus mihi obiectas?* Idem Epidico.T.*Scurra es.*E.*scio te esse equidem hominem militarem.*M.Tull.pro Quinct.*Nam neque parum facetus scurra Sextus Neuius,neque inhumanus præco est vmquam existimatus.*

VAGVS] modò hanc,modò illam mensam consectans:vt statim interpretatur.

NON QVI CERT. PRAESEPE TEN.] declarat vocem,quæ antecedit *vagus.* non enim domi suæ cibum capiebat, sed mensas alienas sectabatur: neque semper easdem,sed alias,atq; alias.& est tralatio ab equis, per quam significat,homines gutturis vitio, & abdomini deditos, Bestiarum esse simileis.

IMPR. NON QVI CIVEM,&c.]id est,qui siccus,& impransus ita ferus erat,& inhumanus, vt ciuem ab hoste non distingueret, sed cuiuis petulantissimè malediceret:atque hæc tam libera, atque impunita petulantia, ac maledicentia, facilem ei ad diuitum mensas aditum patefaciebat, nequod in se crimen confingeret metuentium. exstat epigramma Græcum libr.2.hac sententia, nos vesperi, cùm bibimus, homines esse: manè autem,dum sicci sumus, feras inter nos esse. Ἄνθρωποι δείλης,ὅτε πίνομεν.ἢν δ' ἔλθῃ ὄρθρος,ἐπ' ἀλλήλους θῆρες ἐγειρόμεθα.

FINGERE SAEVVS] sæuus in confingendis in quemuis criminibus, & congerendis maledictis:atque iccircò diuitibus horribilis.

BARATHRÚMQVE MACELLI] id est,qui,quæcumque è macello obsonia petuntur,deuoraret,& in ventrem,tanquam in barathrum quoddam,conijceret, atq; abderet. fuit autem barathrum, locus in terram altissimè depressus Athenis, in quem præcipites detrudebantur malefici,& scelerati. Commemorat Pausanias in Arcad. barathra quædam ad Phœneum vrbem, quæ χειροποίητα appellãt,id est,manufacta,eo cõsilio ab Hercule instituta, vt aquam ex propinquis montibus defluentem, agrósque Phœneensium obruentem exciperent. Barathrum(inquit Sex Pompeius Festus)appellãt Græci,locum præcipitem, vnde emergi non possit,dictum ab eo, quod est βυθός.

QVICQVID QVAESIER.]quicquid lucri fecerat,quicquid labore,aut opera sua pepererat.

HIC V. NEQV. FAVT.] Hic Mænius cum diuitibus,qui plerumque nequissimis hominibus veluti lenonibus,scurris,aleatoribus,ganeonibus fauent,ac benignè faciunt potiùs,quàm viris bonis,&c.

TIMIDIS] sic reperi scriptum in duobus cod Vatic.& Iann.Faërn. Tornes.non,vt alij librorum arrogantissimi corruptores, reposuerant, *tumidis.* ac testatur quoque P. Victorius, quem semper honoris causa nominatum volo, ita scriptum esse in vno, atque altero codice antiquo. idémque hunc locum hoc modo explicat, intelligere oportere scurras eosdem fuisse, & sycophantas:quos diuites, propterea quòd sibi ab eis metuerent, studiosè, & crebrò ad cenam vocabant,& liberaliter,prolixéque accipiebant.

PATINAS CENABAT OMASI VILIS,&c.] tanta erat huius scurræ edacitas,vt cùm epulæ lautiores,carioresque eum deficerent,maximam sibi vilissimorum,& plebeiorum ciborum copiam apponendam curaret. agninum omasum dixit, vt distingueret à bubulo: de quo Plin. lib.8.cap.45.Horat.satyr.5.libri secundi; *Seu pingui tentus omaso Furius hibernas cana niue conspuet alpes.* *Patinas omasi cenare* dixit, vt epistola ad Scæuam, *Si pranderet olus,* & epistola secun-

secunda, libri secundi. *Emtum cenat olus*. & satyra vltima libri secundi. *Nos (inquam) cenamus auois*. Sed non est dissimulandum, in aliquot libris manuscriptis, ita legi, *patinas cenabat omasi, Vilis & agnina, &c.* quæ scriptura fortasse recta est. in voce *agnina* autem subintelligendum, *carnis*. de omaso suprà ad sat. 5. lib. 1. Præterea quidam legunt *tabulas*, pro *patinas*: quo nomine scilicet maior significaretur edacitas. Græci *πίνακας* dicunt.

TRIBVS VRSIS QVOD SATIS ESSET] edacitatem hominis declarat loquendi genere hyperbolico.

SCILICET VT VENTRES] ita scilicet, vt nepotum luxuriem supplicio acerrimo coërcendam esse diceret, inopia & egestate correctus, id est, vt Græci dicunt *σωφρονισθείς*, vel potiùs corrector, vt mox dicemus. coniunge *ventres*, cum patrio casu *nepotum*. [sed cur ventres potiùs quàm alias corporis parteis?

LAMNA CANDENTE] lamina candente. genus cruciatus fuisse apparet vel ex illis verbis Ciceronis lib. quinto accus. *quid, cùm ignes, candentésque laminæ, cæteríque cruciatus admouebantur?* quamquam eo loco Ciceronis quidam libri habent, *ardentésque*. quam scripturam non probo lamina enim candens dicitur, non ardens. Erant autem laminæ, crustæ ferreæ, quæ igni candefactæ, admouebantur nocentium corporibus. 282

CORRECTVS] hunc locum in omnibus libris vulgatis & manuscriptis, in quibus legitur partim *correctus* partim *correptus*, deprauatum esse puto, & emendandum, *corrector*, vt sit ironia, hoc modo. vbi nihil abstulerat à diuitibus, & profusis hominibus. & nihil habebat opipari, quod esset, nepotes & luxuriosos dicebat esse castigandos, & grauibus suppliciis afficiendos, vt corrector quidam, & magister morum. sic Terent. Adelph. *si illud, quòd est maximè opus, iactu non cadit, illud quod cécidit forte, id arte vt corrigas.* Dem. *Corrector. nempe tua arte, &c.* Nuper quidem paullo ante hanc secundam editionem, ita scriptum vidi in vno antiquissimo cod. manuscr.

MAENIVS IDEM] quidam lib. veteres habent. *Bestius idem.* nonnulli sic, *diceret vrendos correptus*, al. *correctus Bestius. idem &c.*

VERTERAT IN FVM. ET CIN.] confecerat, consumserat. *κατακαπνοδᾶν* dicunt Græci, vt mihi nuper indicauit Scaliger F. Æschylus *κατακαπνοδημένους* pro mortuis, & sepultis vsurpauit. sic ille de fratribus Thebanis, *σὺν αὐταμφιλέκτοις μὲν κατακαπνοδημένοι*. id est, *ἀφανισθέντες*, seu de medio sublati Sed fortasse vertere in fumum & cinerem bona sua dicuntur planè decoctores. Præterea quid si dicamus, Hor. spectauisse illud sacrificij genus, quod fiebat Herculi propter viam, in quo id, quod ex epulis superabat, igni consumebatur?

SEQVI COMEDVNT BONA] omnes codices manuscripti, quos quidem viderim, hanc scripturam tuentur, ac retinent: omnes viri docti probant: nonnulli tamen indoctissimi homines corrupta vera scriptura, *comedunt benè*, supposuerant. Est autem vsitatissimum loquendi genus bonis scriptoribus *bona comesse*. M. Tull. pro Flacco. *Quid attinuit hanc vrbem relinquere, libertate tam præclara carere? adire periculum nauigandi? quasi bona comesse Romæ non liceret.* idem epistola ad Papir. Pætum, libro nono. *sed cura, si me amas, vt valeas, ne ego te iacente bona tua comedim.* sic enim legit Nonius Marcellus Catull. in Cæsar. *Vt ista vestra diffututa mentula Ducenties comesset, aut trecenties.* Iterum M. Tullius in Sextiana, *vtrùm ego tibi patrimonium eripui Gelli, an tu comedisti?* Nonius, *Ædepol qui paternam comest pecuniam, &c.* Græci dicunt *καταφαγεῖν τὴν οὐσίαν*, & *κατεδίειν τὰ πατρῷα*. Itaque comedum, & comedonem, bona sua consumentem veteres dixerunt, vt ait Festus.

CÙM SIT OBESO NIL MEL. TVRDO] turdum & vuluam exempli causa posuit, vt escas & gratissimas, & lautissimas. de turdo dicere nihil est necesse. vuluam suillam autem apud Athenæum laudat Archestratus *ὀψοδαίδαλος*, id est obsoniorum optimus artifex, eámq; *μήτραν ὑὸς* nominat. *Γαστέρα καὶ μήτραν ἑφθὴν ὑὸς ἔν τε κυμίνῳ, ἔν τ᾽ ὄξει δριμεῖ*. id est, ventrem, & vuluam profundam suis, in cumino & aceto. obeso autem, id est, pingui: quamuis aliter vsurpatit Næuius apud Gell. lib. 19. cap. 7. *Corpore pectoréque vndique obeso, Ac mente exsensa, tardigemulo senio oppressum.*

NIMIRVM HIC EGO SVM] nimirum (inquit Horatius) huic Mænio simillimus sum. admonuimus alibi pronomen *hic* apud hunc poëtam, referri semper ad id, quod antecedit.

SATIS INTER VILIA FORTIS] satis fortiter, satis forti animo, satis patienter vilibus cibis famem explens.

VNCTIVS] delicatius, sumptuosius, apparatius. sic Cat. per vncta patrimonia, ampla & opima significat, in Cæsarem. *Quid hunc (malum) fouetis? aut quid hic potest, Nisi vncta deuorare patrimonia?* Hor. in epist de arte poët. *Si verò est, vnctum rectè qui ponere possit.* vnctum interdum vnguento delibutum: vt epist. ad Scæu. hoc lib. *accedes siccus ad vnctum.* translatè dixit

M. Tullius in Bruto. *Iam enim erat vnctior quadam, splendidiórque loquendi consuetudo.*

VOS SAPERE] quasi vera sapientia, & vera virtus sit, diuitem esse, & habere vnde tibi bene facere possis.

BENE VIVERE] bene viuere hoc loco valet, beatè viuere, non, vt apud M. Tull. lib. 2. de fin. *Hos ego asótos bene quidem viuere, ac beatè numquam dixerim.* Idem tamen eodem lib. paullo post illum locum, ostendit ex Lucillij sententia numquam bene cenasse Gallonium, hominem luxuriosum, quia *quod bene* (inquit) *id rectè, frugaliter, honestè: ille porrò malè, prauè, nequiter, turpiter cenabat.* Plato item in Critone vult hoc solidum, ac fixum esse τὸ εὖ ζῆν, τῷ καλῶς καὶ δικαίως ζῆν ταὐτὸν εἶναι, id est, bene viuere idem esse, atque honestè & iustè viuere. Item apud Aristotelem εὖ ζῆν valet beatè viuere.

QVORVM CONSPICITVR NITID. FVND.] id est, quorum pecunia ab incerto aliquo quæstu non pendet. sed in prædiorum ac fundorum fructibus posita est. nitidas autem villas appellat, refertas, vberes, opimas, & fructuosas.

EPIST. XVI. AD QVINCTIVM.

ARGVMENTVM.

Postquam agri sui formam & situm, Quinctio descripsit, in eóque iucũdè se viuere dixit, in eius vitam inquirit: monetque, ne ex rumore vulgi pendeat, sed vir bonus esse, quàm videri, malit. Deinde quis demum viri boni nomine dignus sit, ostendit.

283 *NE perconteris, fundus meus, optime Quincti,*
Aruo pascat herum: an bacis opulentet oliuæ:
Pomísne, & pratis, an amicta vitibus vlmo:
Scribetur tibi forma loquaciter, & situs agri.
Continui montes, nisi dissocientur opaca
Valle: sed vt veniens dextrum latus aspiciat sol:
Læuum discedens curru fugiente vaporet.*
Temperiem laudes. quid, si rubicunda benignè
Corna vepres, & pruna ferant? si quercus, & ilex,
Multa fruge pecus, multa dominum iuuet vmbra?
Dicas adductum propius frondere Tarentum.
Fons etiam riuo dare nomen idoneus, vt nec
Frigidior Thracam, nec purior ambiat Hebrus,
Infirmo capiti fluit vtilis, vtilis aluo:
** Hæ latebræ dulces, etiam (si credis) amœnæ*
Incolumem tibi me præstant Septembribus horis.
** Tu rectè viuis, si curas esse, quod audis.*
Iactamus iampridem omnis te Roma beatum.
Sed vereor ne cui de te plus, quàm tibi, credas:
Néve putes alium sapiente, bonóque beatum:*
Neu, si te populus sanum, rectéque valentem
Dictitet, occultam febrem sub tempus edendi
Dissimules, donec manibus tremor incidat vnctis.
Stultorum incurata pudor malus vlcera celat.
Si quis bella tibi terra pugnata, marique
Dicat: & his verbis vacuas permulceat aureis:
Téne magis saluum populus velit, an populum tu:
Seruet in ambiguo, qui consulit, & tibi, & vrbi,

Iupi-

L. Vari
versus Acronis sententia. ... ad
hunc locum; Varnucci IV, p. 73.

Iupiter: Augusti laudes agnoscere possis.
Cum pateris sapiens emendatúsq; vocari:
Respondésne tuo, dic sodes, nomine? nempe
Vir bonus, & prudens dici delector ego, ac tu.
Qui dedit hoc hodie, cras, si volet, auferet: vt si
Detulerit fasceis indigno, detrahet idem.
** Pone: meum est, inquit: pono: tristisque recedo.*
Idem si clamet furem, neget esse pudicum:
Contendat laqueo collum pressisse paternum:
Mordear opprobriis falsis, mutémque colores?
Falsus honor iuuat, & mendax infamia terret
Quem, nisi mendosum, & mendacem? vir bonus est quis?
Qui consulta patrum, qui leges, iuráque seruat:
Quo multa, magnaq; secantur iudice lites:
Quo responsore, & quo causa teste tenentur.
Sed videt hunc omnis domus, & vicinia tota
Introrsum turpem, speciosum pelle decora.
Nec furtum feci, nec fugi, si mihi dicat
Seruus: habes pretium: loris non vreris, aio.
Non hominem occidi. non pasces in cruce coruos.
*Sum bonus, & frugi. renuit, negat atque * Sabellus.*
Cautus enim metuit foueam lupus: accipitérque
Suspectos laqueos: & opertum miluius hamum.
Oderunt peccare boni virtutis amore.
** Tu nihil admittes in te formidine pœnæ.*
Sit spes fallendi: miscebis sacra profanis. 284
Nam de mille fabæ modiis, cùm surripis vnum:
** Est damnum leuius mihi, non facinus tamen: esto.*
Vir bonus, omne forum quem spectat, & omne tribunal,
Quandocumque deos vel porco, vel boue placat:
** Iane pater, clarè: clarè cum dixit, Apollo*
Labra mouet metuens audiri: pulchra Lauerna
Da mihi fallere: da iustum, sanctúmque videri:
Noctem peccatis, & fraudibus obiice nubem.
** Qui melior seruo, qui liberior sit auarus,*
In triuiis fixum cùm se demittit ob assem,
Non video. nam, qui cupiet, metuet quoque: porrò,
Qui metuens viuet, liber mihi non erit vmquam.
*Perdidit arma: * locum virtutis deseruit, qui*
Semper in augenda festinat, & obruitur re.
*Vendere cùm possis captiuum, * occidere noli.*
Seruiet vtiliter. sine pascat durus, arétque:
Nauiget: ac mediis hiemet mercator in vndis:
Annonæ prosit: portet frumenta, penúsque
** Vir bonus, & sapiens audebit dicere, Pentheu:*
Rector Thebarum, quid me perferre, patique
*Indignum coges? adimam bona. * nempe pecus, rem,*
Lectos, argentum tollas licet. in manicis, &

Lectos, argentum, tollas licet. in manicis, &
Compedibus sæuo te sub custode tenebo.
Ipse deus, simulatque volam, me soluet, opinor.
Hoc sentit, moriar. mors vltima linea rerum est.*

OPVLENTET] ditet, locupletet. opulenti (inquit Festus) dicuntur rebus terrestribus copiosi.

AN AMICTA VITIBVS VLMO.] quam vitium maritam nominat Catull. vide annot. ad illa verba, *Altas maritat populos*, Od. 2. epod.

CONTINVI MONTES, NISI DISSOC.] continui sunt montes, coniuncti & continentes, nisi quòd vallis est interiecta, qua separantur. sed quid opus fuit hac exceptione, cùm sine valle mons ne intelligi quidem possit? continui quidem hi montes sua quisque valle alius ab alio distinguebantur, sed erat hæc vallis, in qua situs erat fundus Horatianus, ceteris maior, explicatior, longior, ac latior, per quam montes illi alioqui continui, disparabantur.

SED VT VENIENS, &c.] sed ita est hæc vallis opaca, vt eam sol & exoriens aspiciat, & occidens vaporet. dextrum igitur fundi latus spectabat solem orientem: sinistrum, occidentem.

CVRRV FVGIENTE] de curru solis, vide quæ notaui suprà ad Od. 6. lib 3. ibi, *abeunte curru.* significat autem per currum solis fugientem, solem occidentem.

VAPORET] tepefaciat, calefaciat. vapor enim calorem significat, vt Lucr. lib. 1. *Dissiliúntque fero feruentia saxa vapore.* ibidem. *Æstifer ignis vti lumen iacit, atque vaporem*, & lib. 2. *At vapor is quem sol mittit, luménque serenum, Non per inane meat vacuum.* & lib. 5. *Multa videmus enim calestibus incita flammis Fulgere, cùm cæli donauit plaga vapores.* Idem Lucretius vaporandi verbum, facit absolutum. lib. 6. *Inuidia quoniam, ceu fulmine, summa vaporant Plerumque, & quæ sunt aliis magis edita cumque.* vide annot. ad Od. 3. epod.

TEMPERIEM LAVDES] cæli & loci temperiem meritò laudaueris.

QVID, SI RVBICVNDA BENIGNÈ, &c.] sententia huius loci hæc est, quid dicas, si & frutices corna ferant, & quercus, cæteræque id genus arbores partim glandem affatim pecori suppeditent, partim vmbram domino præbeant? tum profectò dicere possis, fundum meum amœnitate, & fertilitate cum Tarento comparari posse, atque adeò Tarentum ipsum in fundum meum translatum esse. in duobus cod. Vat. & Iannoct. Facr. Torn scriptum est, *Quod si, &c.* sine interrogationis nota.

BENIGNÈ] largè, copiosè, vt alibi diximus.

MVLTA FRVGE] glande. sed cur glandem frugem appellauit, cùm glans, & fruges quodam modo videantur inter se opponi? sic enim M. Tullius in perf. oratore. *Quæ est autem in hominibus tanta peruersitas, vt inuentis frugibus glande vescantur?* Idem Act. lib. 4. *nam & natas esse has in locis deas, & fruges in ea terra primùm repertas arbitrantur.* adde prouerb. ἅλις δρυὸς, id est, satis quercus.

TARENTVM] vrbem & amœnam, & admodum paratam: quam sæpe laudat Horat. vt Od. 6. lib 2. *Dulce pellitis ouibus Galesi Flumen, & regnata petam Laconi Rura Phalantho.* & ep. ad Mæcen. 2. lib. 1. *mihi iam non regia Roma, Sed vacuum Tibur placet, aut imbelle Tarentum.*

285

FONS ETIAM RIVO DARE NOMEN IDONEVS] fons tam salubris, purus, gelidus, & vber, vt dignus sit, cuius riuus ab eo nominetur. Digentiam significat, de quo 18. epist. ad Loll. 2.

THRACAM] Θρᾴκην, vt supr. ad Iul. Flor. *Thracane vos, Ebrúsque niuali compede vinctus, &c.*

SEPTEMBRIB. HORIS] illo anni tempore: vt epist. de arte poet. *sub verni temporis horam.* septembre tempus autem dixit, vt fundi sui amœnitatem, & salubritatem demonstret ac declaret, qui tempore anni maximè insalubri, Horatium saluum & rectè valentem præstet amicis.

QVOD AVDIS] quod dicitis, vt suprà, *réxque, patérque Audisti coràm*, epist. ad Mæcen. 2.

SED VEREOR, NE CVI DE TE &c.] id est, vereor ne te aliorum sermone de te, magis, quàm tua conscientia metiaris, ita vt si illi te virum bonum, aut beatum prædicent, tu illis credas, etiam si aliter esse scias. sin contrà te improbum, & miserum dicant, eorum verbis commouearis. huic loco similis est locus ille Aristotelis lib. 1. de morib. ad Nicom. ἔτι δ' ἐοίκασι τὴν τιμὴν διώκειν ἵνα πιστεύωσιν ἑαυτοὺς ἀγαθοὺς εἶναι. quem sic vertimus, *Præterea verò eo videntur honorem persequi, vt seipsos bonos esse credant.* Atque hanc Aristotelis sententiam suo loco explanauimus. sic M. Tull. de Finib. lib. 2. in Epicureos. *Ita, quod certissimum est, pro vera, certaque iustitia simulationem nobis iustitia traditis, præcipitisque quodammodo, vt nostram stabilem conscientiam contemnamus, aliorum errantem opinionem aucupemur.* Præclara igitur laus illa Amphiarai apud Æschil. Οὐ γὰρ δοκεῖν ἄριστος ἀλλ' εἶναι θέλει, βαθεῖαν αὔλακα διὰ φρενὸς καρπούμενος ἀφ' ἧς τὰ κεδνὰ βλαστάνει βουλεύματα, id est, Non enim videri vir optimus, sed esse vult, ex profunda mentis gleba fructus percipiens: Ex qua considerata pullulant consilia.

ALIVM

ALIVM SAPIENTE,&c.]id est,alium à sapiente:insipientem,sapienti dissimilem,vt epist.1. lib.2. *Edicto vetuit, ne quis se præter Apellem Pingeret, aut alius Lysippo duceret æra, &c.* vide quæ notata sunt ad illum locum sat.3.lib.2. *Qui species alias veris, &c.* Qui autem dicunt hic esse ἐναγκαλῶ,& *beatum* positum pro *beatiorem*,desipiunt:[quamuis sequātur ducem Carisium lib.4.instir.gramm.]

SVB TEMPVS] paullò ante tempus,vel circiter tempus.

PVDOR MALVS] pudor vitiosus: δυσωπίαν Græci vocāt:de quo scribit Plutarchus libellum vtilissimum. sat.3.lib.2.*pudor(inquit)te malus vrget, Insanos qui inter vereare insanus haberi.* ob hunc vitiosum pudorem,dij immortales,quàm multa peccamus? quàm multa virtutis officia prætermittimus, dum populi sermonem reformidamus, si ab eo vita, factísque dissentiamus? de quo venustissimè, vt omnia, scripsit Io. Casa Florentinus, antistes ecclesiæ Beneuentanæ,vir cum primis eruditus:qui non ita dudum Romæ est mortuus, his verbis, *Debueram dudum crinem secuisse decorum: Hoc est,argentum,comites,& stragula,cenas,Lusúsque,& musas missas fecisse loquaceis,Intrepidus nuper corrupta mentis,& acer Corrector.sed enim prauus populi pudor obstat. Hunc propter pauidi phaleris amicimur ineptis. Nec sicci madidam audemus veriti bene potum Conuiuam vulgus,collo demsisse coronam,&c.*

BELLA TIBI PVGNATA] id est,bella abs te gesta,seu prœlia commissa. pugnare pugnam etiam M.Tullius dixit, vt annotauimus sup.ad Od.6.lib.2.ibi, *& regnata petam Laconi Rura Phalantho.*

VACVAS] inaneis,stultas,assentationi patenteis,vt sup. Od.18.lib.1.*vacuum verticem* dixit.

TÉNE MAGIS SALVVM,&c.]hæc oratio neque ad Quinctium aptè cónuenit,neq; omninò ad quempiam alium,quàm ad Augustum.éstque verisimile versum esse alicuius poëtæ illius temporis,Augusto assentantis.Si quis igitur(inquit)tecum ita loquatur, Vtrùm tu cupidior sis populi salutis, an tuæ populus, dubium est atque incertum: faxítque Deus ne huius rei periculum fiat,id est,vt quàm diutissimè viuas, ne te mortuo, ex desiderio tui, populíque mærore intelligatur quàm sis carus populo: si quis igitur huiusmodi orationem tecum habeat,facilè intelligere possis,taleis laudes ad te non quadrare.sed ad Augustum:itaq; continuò eas respueris.

SERVET IN AMBIGVO] ita legendum, non *Seruat,* vt habent quidam libri corrupti. est enim bene precantis oratio.

AVG. LAVD. AGNOSC. POSS.]hæc sunt legēda enuntiando,& sine interrogationis nota.

CÙM PATERIS SAPIENS,&c.] Latinorum more dixisset, cùm pateris te sapientem,emendatúmq; vocari. nunc autem Græcorum exemplo locutus est.vt annot.supr.Od.2.lib.1.*patiens vocari Cæsaris vltor.*

RESP. NE TVO, DIC SOD. NOM.] cùm te aliquis sapientem,atque ab omni vitio integrum appellat,tibíne hæc nomina conuenire existimas? itáne respondes, quasi nominatim sis appellatus.

NEMPE VIR BONVS,&c.] respondet ipse Horatius per concessionem quandam. nempe, nemo est,qui non delectetur viri boni,& sapientis appellatione:sed,cùm hæc appellatio,atque laudatio pendeat ab arbitrio,& libidine populi:atque idem possit cras eam adimere,qui hodie dedit:non est, cur ea tantopere delectemur. ostendit, famam popularem, incertissimum & leuissimum quiddam esse, neque viri boni existimationem ex opinione vulgi, sed ex virtute, & recta conscientia pendêre.

VT SI DETVLERIT F.] vt si populus Rom.detulerit consulatum indigno,idem adimet. honor enim(vt scribit Aristot.lib.1.de morib.ad Nicom.) videtur in iis esse qui honorem deferunt,non in eo, qui honorem consequitur, id est, in illorum potestate situs esse, non in huius. δοκεῖ γὰρ ἐν τοῖς τιμῶσι μᾶλλον εἶναι, ἢ ἐν τῷ τιμωμένῳ ἡ τιμή. 286

FASCEIS] honorem,puta præturam,vel consulatum,&c.sic Virg. Georg.2.*Illum non populi fasces,non purpura regum Flexit.* sic idem Horatius Od.2.libr.3.secureis pro honoribus populi vsurpauit.ibi,*Nec sumit,aut ponit secureis Arbitrio popularis auræ.*& ab eodem Od.XVI.lib.2. *consularis lictor* pro consulatu ponitur : quamquam ibi venustè, & luculentè dixit, lictorem consularem non summouere tumultus mentis & curas,quia lictoris quidem erat turbam summouere: sed non habebat potestatem tamen summouēdatum curarum, & ægritudinum animi,ceterarúmque animi perturbationum , vt ad illum locum admonuimus. & sat.6.lib.1. *onustos,[al.honestos] Fascibus,& sellis nolim mihi sumere.*

PONE]depone magistratum,(inquit populus,qui eum mandauit)quod idem dicere non potest virtuti, aut viro virtute prædito, quia *Virtus repulsæ nescia sordidæ In-Contaminatis fulget honoribus,Nec sumit,aut ponit secureis Arbitrio popularis auræ.*

IDEM SI CLAMET,&c.] significat,neq; nostram bonam existimationem ex oratione,aut

+ Volunt esse versus hos L. Varii teste Cicerone. Vannucci, IV, p. 93. Bindi ad hunc locum

iudicio vulgi pendêre, neq; eam pertimescendam esse infamiam, quæ ex leuitate, aut maleuolentia populi, non ex culpa nostra nata sit. Quemadmodum igitur (inquit) si quis me virum fortem, sapientem, iustum, temperantem esse dicat: si ab his virtutibus longè absim, non debeam falsam illam de me prædicationem, falsúmque testimonium agnoscere, neque probare: sic si quis me furem, parricidam, impudicum esse criminetur, causa non sit, quare hoc maledicto commouear.

PVDICVM] pudicus est, qui alienam libidinem non est perpessus, qui muliebria non est passus. impudicus contrà, qui alienæ libidini obtemperauit, & gratificatus est, siue mas sit, siue fœmina. notum est maledictum illud in nescio quem, *auersus, & aduersus impudicus es.* quo argnebatur ille, τῷ πρωκτῷ, & τῷ στόματι: id est, & parte postica, & ea, quæ totius corporis sanctissima est, alterius libidinem pertulisse. esse autem hanc *pudici, & impudici* apud Latinos scriptores significationem, testimonio mihi erunt Plaut. Catull. M. Tull. Plautus in Amphitr. *ego tibi istam hodie, scelesté, comprimam linguam. A. haud potes. bene, pudicéque custoditur.* inest autem ambiguum in illis verbis, *comprimam linguam*, vt comprimere linguam alterius, sit vel eius loquacitatem comprimere, vel in os eius meiere. Idem Trinummo, *nam pudicum neminem esse oportet, qui abs terra, ad cælum peruenerit.* Idem Captiuis, *Nam is mecum à puero puer bene, pudicéque educatus est Vsque ad adolescentiam.* Catull. ad Aurelium. *Veniam peto pudentem, Vt, si quicquam animo tuo cupisti, Quod castum expeteres, & integellum, Conserues puerum mihi pudicè.* ad eundem, *Quare desine, dum licet pudico, Ne finem facias, sed irrumatus.* in Cæsarem, *Quis hoc potest videre, quis potest pati, Nisi impudicus, & vorax, & aleo?* Ibidem. *Cinæde Romule, hæc videbis, & feres? Es impudicus, & vorax, & aleo.* Ibid. *Aut facere ingenuæ est, aut non promisse, pudicæ, Aufilena, fuit.* M. Tull. pro C. Rabirio, *Nam quid ego ad id longam orationem comparem, quòd est in eadem multa irrogatione perscriptum, hunc nec sua, nec aliena pudicitia pepercisse?* Idem pro Milone, *Pudicitiam cùm eriperet militi tribunus militaris in exercitu C. Marij, propinquus eius imperatoris, interfectus ab eo est, cui vim afferebat.* Idem pro Cœlio, *parcat iuuentus pudicitiæ suæ, ne spoliet alienam.* Hor. sat. 5. lib. 1. *quid multa? pudicum, Qui primus virtutis honos, seruauit ab omni Non solum facto, verùm opprobrio quoque turpi.* Mart. lib. 10. *Nec tristis torus, attamen pudicus.* & in Priapeiis, *Prædictum tibi, ne negare possis: Si fur veneris, impudicus ibis.*

CONTENDAT LAQVEO COLL. PR. P.] si contendat, id est, obfirmatè, & pertinaciter dicat, me patrem strangulasse, &c. sic ferè sup. Od. 3. epod. *Parentis olim si quis impia manu Senile guttur fregerit.* gulam digitis oblidere dixit M. Tull. in orat. pro Scauro: quæ non exstat.

MORDEAR OPPROBRIIS FALSIS?] mordeárne his falsis criminationibus, & maledictis? proinde quasi dicat, non mordear. morderi maledicto est offendi, commoueri, pungi. sic Ter. loquitur in Eunuch. *Tu par pari referto, quod eam mordeat.* Idem Adelph. *Principiò si id te mordet, sumtum filij quem faciunt, &c.* & M. Tull. ad At. lib. XI. *Quod rogas, vt in bonam partem accipiam, si qua sint in tuis litteris, quæ me mordeant, ego verò in optimam.* Idem lib. 4. quæst. Tuscul. *Impunitas enim peccatorum data videtur eis, qui & ignominiam, & infamiam ferunt sine dolore. morderi est melius conscientia.* Græci dicunt δάκνεσθαι, quod tantundem valet. Xenoph. OEconomico, καὶ μὰ δί' ἔφη ὁ Ἰσχόμαχος, καὶ δηχθεῖσάν γε αὐτὴν οἶδα, ὅτι ἠρυθρίασεν πάνυ σφόδρα, ὅτι τῶν εἰσενεχθέντων αἰτήσαντος ἐμοῦ, οὐκ εἶχέ μοι δοῦναι. Mehercule (inquit Ischomachus) & memini eam valde morderi, & erubescere, si quid eorum, quæ domum illata erant, cùm ego poscerem, non posset mihi dare. Aristoph. in Nubibus, ἀλλ' οὐ δύναμαι δείλαιος εὕδειν δακνόμενος ὑπὸ τῆς δαπάνης, id est, At non possum infelix dormire à sumtu morsus. dicunt & κνίζεσθαι, vt Theocritus ὁ δ' ἀπόρως εἶδ', ἐς Κήπω μὲν κνίσδω, Μόρσων, ἰδὼ, ὅτι σὺ δὲ λάσῃς. Atque ego quidem ô Morso, aliquem pungo, seu vellico. Eodem pertinet verbum κερτομεῖν, quod est falsè dicto aliquem pũgere, aut mordere, aut carpere: ad verbum autem, cor aut animum scindere. vsitatum est Latinis & verbum *pungendi* ferè pro eodem illo, quo agimus, *mordere*: vt Cic. ad Treb. lib. 7. *molestè ferebam antea te inuitum istic esse: pungit me rursus, quòd scribis te esse istic libenter.* Idem ad Cœl. libr. 2. *extrema pagella pupugit me tuo chirographo.*

287

MVTEMQVE COLORES?] expallescam? minimè scilicet.

FALSVS HONOR IVVAT, &c.] quemadmodum, qui falso honore delectatur, leuis est, vanus, & mendax: ita & qui falsa infamia commouetur, & exterretur. Plutarchus in procemio Agidis & Cleomenis eleganter, & grauiter ostendit infamiæ metum Tib. & C. Gracchos summo loco natos, & optimè educatos, & rectissimo sibi fine proposito, ad remp. administrandam ingressos, perculisse, ac perdidisse. Γράκχους ἀπώλεσεν ἀδοξίας φόβος, inquit ille. Sed non celabo lectorem, me in nonnullis lib. MS. reperisse scriptum. *Quem nisi mendosum & medicandū?* quam script. probat Simeo Bosius & interpretatur *medicandum*, insanum, & medicamentis egentem.

VIR

VIR BONVS EST QVIS?] quis eſt vir bonus opinione vulgi? nam verſus duo, qui ſubſequuntur, *Sed videt hunc omnis,&c.* declarant, hunc talem non eſſe reuera virum bonum.

CONSVLTA PATRVM] ſenatuſconſulta. nam ſenatores patres appellabantur.

SECANTVR] tranſfiguntur, dirimuntur, deciduntur. ſic idem ſat.10.lib.1. *ridiculum acri Fortius, & melius magnas plerumque ſecat res.*

QVO RESP. ET Q. C. T. TEN.] id eſt, quo iuriſconſulto conſilium dante, & quo teſte, cauſæ obtinentur.

SED VID. HVNC OMNIS,&c.] ſignificat, multos haberi viros bonos, caſtos, integros, incorruptos, religioſos, qui ſi explorentur, penitúſque inſpiciantur, ac ſpectentur, reperiantur improbi, corrupti, ſcelerati, periuri, perfidi.

INTRORS. TVRP. SPEC.] ſic diſputat Glauco apud Platon. lib.2. de rep. atque ita colligit, *Quandoquidem exiſtimatio, & opinio vim affert veritati, & penes eam eſt vita beata principatus, omnino ſtudium noſtrum eò conferendum eſt, vt viri boni, & iuſti videamur: veſtibula, & vmbracula quædam, & ſpecies, & adumbrata virtutis deſcriptio, nobis eſt comparanda, & circundanda. Vulpes autem Archilochi varia, atque aſtuta, poſt illa inuolucra & ponè illius generis vmbracula, attrahenda.* verba Platonis ſunt hæc, οὐκοῦν ἐπειδὴ τὸ δοκεῖν, ὡς δηλοῦσί μοι οἱ σοφοὶ, καὶ ἀλήθειαν βιᾶται, καὶ κύριον ἐστὶν εὐδαιμονίας, ἐπὶ τοῦτο δὴ τρεπτέον ὅλως· πρόθυρα μὲν καὶ σχῆμα κύκλῳ περὶ ἐμαυτὸν, σκιαγραφίαν ἀρετῆς περιγραπτέον, τὴν δὲ τοῦ σοφωτάτου Ἀρχιλόχου ἀλώπεκα ἑλκτέον ἐξόπισθεν κερδαλέαν, καὶ ποικίλην.

NEC FVRT. FECI, NEC FVGI] oſtendit, magnam partem hominum ſeſe à maleficio, ac peccato abſtinere metu legum, & pœnæ. boni autem viri appellationem ei ſoli conuenire, qui ſua ſponte, & virtutis ſtudio, non metu coactus, rectè faciat. idque declarat ſimilitudine ſeruorum, qui plerumque in officio continentur verberibus, & plagis.

VRERIS] cæderis. vrit enim verberum dolor. ſic ſup. Od.4. epod. *Ibericis peruſte funibus latus.* & ſat.7. lib.2. *Quid refert vri virgis, ferróque necari Auctoratus eas?*

NON PASCES IN CRVCE] non tolléris in crucem, alióve ſupplicio afficieris.

SVM BON. ET FR.] quia hominem non occídi: aut quia non ſum furatus.

REN. NEG. ATQVE SABELL.] ego Horatius Sabellus renuo ac nego, te ideò bonum eſſe dicendum, quòd hominem non occíderis, aut furatus non ſis. nam pœnæ metu abſtinuiſti à maleficio, non amore recti. Sabellus autem idem valet, quod Venuſinus: quia pulſis Sabellis, in loca vacua coloni Venuſini deducti ſunt à Romanis. ſat.1. lib.2. *Nam Venuſinus arat finem ſub vtrumque colonus, Miſſus ad hoc, pulſis, vetus eſt vt fama Sabellis, &c.*

METVIT] vitat, φυλάττεται. annot. ad Od.2. lib.2.

OPERTVM] occultum, vt ſup. ep.7. ad Mæcen. 2. *hic vbi ſæpe Occultum viſus decurrere piſcis ad hamum.*

ODERVNT PECC. BONI VIRT.] boni à peccando abſtinent ſua ſponte, propterea quòd in animum induxerunt, virtutem vitio præſtare, ſiue ita ſint comparati natura, ſiue hoc à recta inſtitutione ſint conſecuti, ſiue ex vtroque. Atque hi parent legibus ſua voluntate, non metu pœnæ. quin nec legibus eis opus eſt, vt rectè faciant, cùm ſine legibus, & ſuapte natura iuſtè, & temperanter viuant, iniuſtitiam autem, & intemperantiam fugiant.

TV NIHIL ADMITTES IN TE] tu autem à peccato te abſtinebis, metu pœnæ. non igitur reuera bonus es. ita ſi ſperes fore clàm, ad ingenium redibis, vt ait Terent. Atqui qui pœnæ metu à furando, & ſimilibus, ſe continet, non quòd rem ipſam oderit, & condemnet, nihilo minus fur eſt, quàm qui furantur, inquit Dion Chryſoſtomus, niſi fortè eum, qui interdiu quidem non furatur, ſed noctis præſidio fretus, furari non dicemus interdiu, ſed iuſtum eſſe. Verba Dionis ſunt hæc oratione περὶ ἀρετῆς, id eſt, de virtute: Καίτοι οὐδὲν ἧττον ὁ φόβῳ κολάσεως τοῦ κλέπτειν ἀπέχεσθαι δοκῶν, ἀλλὰ μὴ μισῶν τὸ πρᾶγμα, καὶ καταγινώσκων, κλέπτης τῶν ὑφαιρουμένων ἐστίν· εἰ μὴ καὶ τοὺς ἡμέρας οὐ κλέπτοντας, ἀλλὰ νυκτὸς γινομένης, κλέπτειν οὐ φήσομεν ἐν τῇ ἡμέρᾳ, ἀλλὰ δίκαιον εἶναι.

SIT SPES FALLENDI] ſi ſit ſpes occultandi facinoris: ſi ſperes fore clàm maleficium, aut peccatum tuum: ſi ſperes fore vt lateas, &c. *fallere* hoc loco valet λανθάνειν, i. latêre, vt annotauimus ad Od.10. lib.1. Plato li.2. de rep. ſimilia quædam de vulgari hominum iuſtitia diſputat, oſtendens, eam parùm admodum ab iniuſtitia diſcrepare, his verbis, ὡς δὲ καὶ οἱ ἐπιτηδεύοντες τὸ δίκαιον, ἀδυναμίᾳ τοῦ ἀδικεῖν ἄκοντες αὐτὸ ἐπιτηδεύουσι, μάλιστα ἂν αἰσθοίμεθα, εἰ τοιόνδε ποιήσαιμεν, τῇ διανοίᾳ δόντες ἐξουσίαν ἑκατέρῳ ποιεῖν ὅ, τι ἂν βούληται, τῷ τε δικαίῳ, καὶ τῷ ἀδίκῳ, εἶτ' ἐπακολουθήσαιμεν θεώμενοι ποῖ ἡ ἐπιθυμία ἑκάτερον ἄξει. ἐπ' αὐτοφώρῳ οὖν λάβοιμεν ἂν τὸν δίκαιον τῷ ἀδίκῳ εἰς ταὐτὸν ἰόντα διὰ τὴν πλεονεξίαν, ὃ πᾶσα φύσις διώκειν πέφυκεν, ὡς ἀγαθὸν, νόμῳ δὲ καὶ βίᾳ παράγεται ἐπὶ τὴν τοῦ ἴσου τιμήν, id eſt, *eos autem, qui iuſtitiam colere ſe profitentur, propterea, quòd iniuriam facere non poſſint, inuitos eam colere, facilè intelligere poſſimus, ſi tale quiddam faciamus, primùm vt*

288

cogitatione nostra vtrique, tùm iusto, tùm iniusto quidlibet agẽdi potestatem permittamus: deinde eos sequamur, spectantes quonam vtrumque cupiditas impellat. Manifestò igitur deprehendamus, iustum eodem, quo iniustum ire, propter immoderatas, & præcipuas opes, quas omnis natura, tamquam bonum, persequi solet: sed lege, & vi ad æqualitatis, seu ad æquitatis cultum, studiúmque reuocatur. hactenus Plato. eodem loco deinceps affert fabulam illam Gygis omnibus notissimam, quam & M. Tull. posuit in tertio libr. de Officiis: cuius quidem exempli hæc vis est, vt ostendat, diuitiarum, potentiæ, dominationis, libidinis causa, nihil iniustè esse faciendum, etiam si Diis, hominibúsque semper ignotum sit futurum. Idem M. Tull. lib. 1. de legibus, *Quòd si pœna,* (inquit) *si metus supplicij, non ipsa turpitudo deterret ab iniuriosa, facinorosáque vita, nemo est iniustus: & incauti potius habendi sunt, quàm improbi. Tum autem, qui non ipso honesto mouemur, vt boni viri simus, sed vtilitate aliqua, atque fructu, callidi sumus, non boni. Num quid faciet is homo in tenebris, qui nihil timet, nisi testem, vel iudicem? quid in deserto loco nactus, quem multo auro spoliare possit, imbecillum, atque solum?* ad eandem sententiam pertinent, quæ scribit lib. 2. de Finibus, his verbis, *Iam si modestia, si pudicitia, si vno verba, temperantia, pœna, aut infamia metu coercebuntur, non sanctitate sua se tuebũtur: quod adulterium, quod stuprum non se proripiet, ac proijciet aut occultatione proposita, aut impunitate, ac licentia?*

MISCEBIS SACRA PROFANIS]. id est, sacra, & profana libidine, & cupiditate tua exæquabis: sacrorum, & profanorum dilectum atque discrimen vtilitate tolles.

EST DAMN. LEVIVS: SED NON FACIN. TAM. ESTO:]. sic reperi hunc versum productum ab antiquo, & nobili scriptore, Accursio Florent. Et verò consuetudo Latini sermonis postulat, vt ita loquamur, *leue damnum, leue facinus,* non *lene*.

ESTO] concessio est, vt sat. 1. lib. 2. *esto, si quis mala.* & sat. 2. lib. 2. *hac magis illa, Imparibus formis deceptum te patet: esto Vnde datum sentis, &c.* & sat. 3. eiusdem. *Integer est mentis Damasippi creditor? esto.* sat. 6. lib. 1. *Namque esto: populus Leuino mallet honorem, Quàm Decio mandare nouo.* epist. 1. lib. 1. *Verùm Esto alios alios rebus, studiisque teneri.* & epist. prox. infrà, *Sedit, qui timuit, ne non succederet: esto.* sic M. Tull. Diuinat. in Verr. *Esto: ipse nihil est, nihil potest. at venit paratus cum subscriptorib. exercitatis, & disertis.* Idẽ Verr. 4. *Verùm esto: alio loco de aratorum animo, & iniuriis videro.* Verr. 5. *Verùm esto: reperietur aliquis fortis, & experiens arator.* Idem de Finibus 2. *Esto: fecerit, si ita vis, Torquatus propter suas vtilitates:* Lucret. lib. 2. *Sed tamen esto iam posse hac æterna manere.* sic & Plato cùm multis in locis, tum in Sophista: & ceteri Græci, ἔστω vtuntur & voce εἶεν, pro eodem, Eurip. Medea, Εἶεν· καὶ δὴ τεθνᾶσι· τίς με δέξεται πόλις;

VIR BONVS] opinione vulgi.

DEOS VEL PORCO] vt Tellurem, epist. ad Aug. *Tellurem porco, Siluanum lacte piabant:* & Genium, vt Od. 17. lib. 3. in extr. *cras Genium mero Curabis, & porco bimestri, &c.*

IANE PATER, CLARÈ: CLARÈ, &c.] posteaquàm (inquit Horatius) hęc pronuntiauit clarè, *ô Iane pater,* vel si Apollinem precetur, *ô Apollo,* reliqua, quæ petit à Diis, summissa voce, & lingua compressa persequitur, ne à quoquam exaudiatur. sic infrà sat. 6. *Matutine pater, seu Iane libentiùs audis:* Sed cur Ianum, patrem appellat? fortasse propter eius antiquissima, & maxima in populum R. beneficia, vt à quo Itali feritate posita, humanitatem & mansuetudinem acceperunt. Idem primus coronas, quas in vino adhibebant, rateis, & nauigia, & numos æreos inuênit, vt testatur Athen. lib. vltimo, his verbis, Ἰανὸς ὁ παρ' ἡμῖν θεὸς, ὃν πατέρα προσαγορεύομεν, πρῶτος εὗρε στέφανον, &c. paucis post. Ἰανὸν δὲ λόγος ἔχει διπρόσωπον γεγονέναι, τὸ μὲν ὀπίσω, τὸ δ' ἔμπροσθεν ἔχοντα πρόσωπον. ἀπὸ τούτου καὶ τὸν Ἰανὸν ποταμὸν, καὶ τὸ ὄρος Ἰανὸν ὀνομάζεσθαι, κατοικήσαντος αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ὄρους. πρῶτον δὲ καὶ στέφανον εὑρεῖν καὶ σχεδίας, καὶ πλοῖα καὶ νόμισμα χαλκοῦν πρῶτον χαράξαι. διὸ καὶ τῶν κατὰ τὴν Ἑλλάδα πολλὰς πόλεις, καὶ κατὰ τὴν Ἰταλίαν, καὶ Σικελίαν ἐπὶ τοῦ νομίσματος ἐγχαράττειν πρόσωπον δικέφαλον, καὶ ἐκ θατέρου μέρους ἢ σχεδίαν, ἢ στέφανον, ἢ πλοῖον, id est, Ianus, qui apud nos Deus est, quem patrem appellamus, primus coronam reperit, &c. Ianum autem dicunt duas facies habuisse, vnam pòst, alteram antè. ex hoc & Ianum fluuium, & mõtem Ianum nominari, quòd is in eo monte habitarit. Primùm autem etiam coronam reperisse, & rateis, & nauigia, & numum æreum sculpsisse. Quapropter multas & Græciæ ciuitates, & Italiæ, & Siciliæ, in numo faciem incidere bicipitem, aut bifrontem, & in eius altera parte aut ratem, aut coronam, aut nauigium.

LABRA MOVET MET. AVD.] labra mouet tantùm: vocem autem non attollit, nolens audiri. hunc locum æmulatus est Persius sat. 2. *Haud cuiuis promtum est, murmúrque, humilesque susurros Tollere de templis, & aperto viuere voto.* volebant autem Pythagorei, clara voce diis immortalibus supplicari: eiúsque rei rationem afferens Clemens Alexand. στρωμ. ζ. non

289

quòd

quòd(inquit)existimarent,eos à Deo non exaudiri,qui sum missè loquerentur,sed quòd preces iustas esse volebant: qualeis certè neminem pudeat multis audientibus,& consciis nuncupare. Clementis verba sunt hæc, οἱ Πυθαγόρειοι βουλόμενοι μετὰ φωνῆς εὔχεσθαι κελεύουσι; ἐμοὶ δοκεῖ, οὐχ ὅτι τὸ θεῖον ᾤοντο μὴ δύνασθαι τῆς ἠρεμίας ἐπαΐειν, ἀλλ' ὅτι δικαίας ἐβούλοντο εἶναι τὰς εὐχάς, ἃς οὐκ ἄν τις αἰδεσθείη ποιεῖσθαι πολλῶν συνειδότων. hæc notauit P. Victorius Flor. Var. lect. lib. Quibus adde illa Platonis ex Alcibiade secundo, gratiorem esse deo εὐφημίαν, id est, bona dicta, seu bona verba, hoc est, vt Plato interpretatur, iustas & ritè nuncupatas preces, quàm omneis omnium Græcorum victimas cum blasphemia, id est, maledicentia coniunctas. Vtinam nos Christiani hæc audiremus,& aliquando intelligeremus, bona verba, id est, preces ritè conceptas, quales sunt eæ, quæ ex sacris litteris sumtæ, quæq; intellectæ, & pura mente elatæ sunt, deo gratas esse, non blasphemiam, id est, preces arbitratu nostro,& ex libidine nostra compositas, iniustas scilicet, & planè impias,&, quod ridiculum est, plerumque neque ab iis, qui eas lingua nuncupant, neque ab iis, qui audiunt, intellectas.

LAVERNA] hanc furum, & eorum, qui sua consilia, factáque occultari volunt, deam esse dicunt, à qua lauerniones, fures, antiqui dixerunt, (inquit Festus) quia sub eius tutela essent. & Nonius: *Lauerna*, dea, cui fures supplicant.

FALLERE] id est, latêre. da vt latêre possim: da vt mea iniustè facta, sint ignota, atq; occulta.

DA IVSTVM, SANCT. Q. V.] sic legendum videtur, & ita habent omnes nostri libri veteres, duob. exceptis, in quibus est *da iusto, sanctóq; videri*. quam scripturam tamen etiam probo. repetitur enim τὸ κοινὸν *mihi*: vt sit, *da mihi iusto, &c.*

QVI MELIOR, &c] id est, qua re melior: quasi dicat, nihilo melior. *Qui melior seruo, qui liberior, &c.* habent tres cod. Vatic. & Iannocti Faern. Torn. & quattuor alij, quos hîc in Gallia consului: Cleric. Nicotianus. Ruffardini duo: vt non dubitem, quin ita legendum sit, non *Quo.*

NAM, QVI CVP. MET. QVOQVE] eiusdem enim est ingenij cupere, quod non habeas, bonum, & metuere, quod habere nolis, malum.

LOCVM VIRT. DESER.] ἔλιπε τὴν τάξιν, locum non tenuit. est autem translatio ducta à re militari. Sic Demosth. in orat. περὶ στεφάνου, translatè dixit, se solum duris reip. temporibus beneuolentiæ erga populum Ath. ordinem non deseruisse, μόνος τῶν πολιτευομένων τὴν τῆς εὐνοίας τάξιν ἐν τοῖς δεινοῖς οὐκ ἔλιπον. λιποτάκτας, appellant Græci, loci, seu ordinis desertores. & λιποταξίαν, crimen eius, qui locum non tenuit in acie, & λιποτακτεῖν, locum, seu ordinem suum relinquere, ac deserere: quod est flagitiosissimum in re militari.

FESTINAT] semper studet augendæ rei: occupatus est in amplificanda re familiari. Festinat qui ita properat, vt nihil agat.

ET OBRVITVR RE] & obruitur pecunia, tanquam fluctu.

VEND. CVM POSS. CAPT. &c.] hominem auarum, & nimio lucri studio deditum, cum seruo comparat hoc modo, Quemadmodum (inquit) captiuum occidere non solemus, sed seruamus, vt nobis vsui sit: sic hominem auarum, nihil à captiuo differentem, vtpote qui se pecuniæ tradiderit constringendum, neque à suo studio abducere, neque occidere debemus, sed ei permittere, vt pascat, aret, nauiget, & ceteris seruilibus muneribus per omnem vitã fungatur. Plato quidem lib. 2. de rep. mercatores διακόνους πόλεως, id est, seruos ciuitatis, appellat.

OCCIDERE NOLI] id est, serua. serui enim à seruando dicti sunt.

SINE PASCAT] sine vt pascat oueis, boues, capras, &c.

DVRVS] laboriosus, laboris perferens, labori non succumbens. suprà epistol. 7. lib. 1. *Durus, ait, Vultei nimis, attentúsque videris.*

ANNONAE PROSIT] annonam efficiat viliorem, tritico, vino, ceterísque rebus aliunde supportandis.

PENVSQVE] hoc penus, oris dicimus, & hæc penus, us. M. Tull. lib. de natur. deorum. 2. *Penates, siue à penu ducto nomine, (est enim omne, quo vescuntur homines, penus) siue ab eo, quòd penitus insideant.*

VIR BONVS, ET SAPIENS] nunc de eo, qui reuera sit vir bonus, & sapiens, loquitur.

AVDEBIT DICERE] nullo metu deterritus dicet.

PENTHEV, RECTOR THEB.] hæc, quæ deinceps sequuntur, ab Euripide paulùm immutata mutuatus est Horatius. conatus est autem his versibus, hic poëta viri boni, veréque sapientis libertatem, animíque magnitudinem, & constantiam ante oculos ponere: quibus ille virtutibus septus, ac munitus, omneis res humanas vna virtute inferiores esse ducit: paupertatem, morbum, exsilium, vincula, cruciatum corporis, mortem deniq; contemnit, summum bonum in honesto, & virtute locat: turpitudinem, & vitium, summũ malum esse existimat. versus Euripidis sunt hi in Bacch. Διον. Εἴφ' ὅ, τι παθεῖν δεῖ. τί με τὸ δεινὸν ἐργάσῃ; Πενθ. Πρῶτον μὲν ἁβρὸν βόστρυχον τεμῶ σέθεν.

Διον. Ἱερὸς ὁ πλόκαμος. τῷ θεῷ δ' αὐτὸν τρέφω. Πενθ. Ἔπειτα θύρσον τόνδε παράδος ἐκ χεροῖν. Διον. Αὐτός μ' ἀφαιροῦ. τὸν δ' Διονύσου φορῶ. Πεν. Εἱρκταῖσί τ' ἔνδον σῶμα σὸν φυλάξομεν. Διον. Λύσει μ' ὁ δαίμων αὐτός,

290 ὅταν ἐγὼ θέλω. qui fuerant iam antè à Mureto ad hunc locum annotati. animaduertat autem studiosus vtriusque linguæ adolescens, primum Euripidis versum sic esse ab Horatio redditum, *quid me perferre, patique Indignum coges?* Secundo autem Euripidis versu prætermisso, in quo minatur Pentheus Baccho, se ei comtos capillos secturum, & tertio, quo Bacchus respondet, eos Deo consecratos esse: quarto versui Græco respondere hæc Latina aliquantum à Græcis dissidentia, *adimam bona.* illa autem, quæ deinceps sequuntur, *nempe pecus, rem, Lectos, argentum,* ab Horatio esse de suo addita: Græcis illis Αὐτός μ' ἀφαιροῦ, paria propemodum esse hæc Latina, *tollas licet.* reliquam Græci versus partem à Latino poëta esse prætermissam. sextum versum ab Horatio sic esse redditum, *in manicis, & Compedibus sæuo, &c.* septimum sic, *Ipse deus simul atque volam, me soluet.*

NEMPE PECVS, REM, &c.] hæc subintelligenda sunt à sapiente responderi, hoc modo, tu minaris re mihi bona ademturum. quæ bona? nempe bona fortunæ, quæ ego bona non appello. Erant autem qui putant hæc etiam esse verba Penthei. neque eos mouere debet vox *nempe,* responsioni seruiens. sic enim Terent. Andr. *nempe vt curentur rectè hæc.* huc pertinent illa, quę sunt parad. 1. *Nec ego vmquam illum bona perdidisse dicam, siqui pecus, aut supellectilem amiserit, &c.*

IN MANICIS] manicæ, vincula, quibus manus vinciunrur. Virg. Æn. 2. *manicas, atque arcta leuari Vincla iubet Priamus.* Plautus Capt. *Inijce huic actutum manicas mastigia.*

[IPSE DEVS SIMVLATQVE] sic ferè Plutarch. lib. περὶ εὐθυμίας. ὅπου γὰρ ἔξεστι τῆς μὲν ἀρετῆς καὶ οἰκείας μερίδος ἐπικρατούσης, ἡδέως ζῆν. τῶν δὲ ἀλλοτρίων καὶ παρὰ φύσιν ὑπερβαλλόντων ἀδεῶς ἀπελθεῖν, εἰπόντα, λύσει μ' ὁ δαίμων αὐτὸς ὅταν ἐγὼ θέλω, τί ἂν τούτῳ χαλεπὸν, ἢ δύσκολον ἢ ταραχῶδες ἐμπίπλαν ἐπινοήσαιμεν;]

OPINOR, HOC SENTIT] opinor (inquit Horatius) hoc sentit vir bonus, & sapiens: hócque significat his verbis, *Ipse deus me soluet,* se moriturum. Gulielmus Sirletus paullò antè hanc secundam editionem propter singularem doctrinam ac virtutem factus ecclesiæ Ro. cardinalis, dicebat sibi videri Euripidis sententiam ab Horatio non esse intellectam. n[illegible] verbis illis, λύσει μ' ὁ δαίμων αὐτὸς, id est, soluet me deus ipse, non significat Bacchus apud Euripide (inquit ille) se moriturum, sed se vinculis & carcere liberatum iri. Sed respondere licet, Horatium tum superiores Euripidis versus, tum postremum aptissimè in rem suam vertisse, atque ad sententiam suam felicissimè accommodasse. Nam cùm corpus animi sit tanquam carcer, vt plerique philosophi dixerunt, & mortuos dicamus corporis vinculis esse solutos: quemadmodum, qui carcere, & vinculis liberati sunt, rectè solutos dicimus: ita quos deus vitam cum morte commutare voluerit, cùm moriendo omnibus miseriis humanis defungatur, non ineptè solui dici possunt.

MORS VLT. LIN. RER. EST] vltima linea, id est, πέρας, finis, seu extremum, vt M. Tull. ad Torantum, *cùm omnium rerum mors sit extremum.* & Demosth. περὶ στεφάνου, πέρας μὲν γάρ ἐστιν ἅπασιν ἀνθρώποις τοῦ βίου θάνατος. & Arist. lib 3. de moribus ad Nicom. hanc rationem affert, quare mors sit omnium rerum res horribilissima, quia est extremum, nihilque reliquum est mortuo, neque quod bonum, neque quod malum sit. Videtur autem in his verbis *vltima linea,* tralatio esse ducta vel à figuris mathematicis, quæ lineis terminantur, vel à pictura. Sciendum est autem veteribus illis, tum philosophis, tum plerisque aliis nihilminus, quàm philosophis, mortem non fuisse habitam in malis, immò illos ad eam, tanquam ad certissimum miseriarum suarum portum, confugere esse solitos. referti sunt libri M. Tullij hac sententia, nihil mali esse in morte: in qua si resideat sensus, immortalitas illa potiùs, quàm mors ducēda sit: sin sit amissus, nulla videri miseria debeat, quæ non sentiatur. Veruntamen Pythagoras vetabat, imperatoris, id est, dei iniussu, de vitæ præsidio decedere: & Plutarchus in libro ὅτι οὐδὲ ζῆν ἐστιν ἡδέως κατ' Ἐπίκ. grauissimè contra eos disputat, qui in rebus aduersis mortem sibi consciscere licere putant: & Aristot. libro quarto de morib. ad Nicom. negat esse magnanimi in rebus aduersis sibi manus afferre. idem ait libr. 5. eum, qui se sua manu exanimet, iniuriam facere, si non sibi, certè ciuitati.

EPIST.

EPIST. XVII. AD SCÆVAM.

ARGVMENTVM.

Scæuam monet, ne potentiorum amicitias spernat, atque vt in suo vitæ genere Aristippum potiùs, quàm Diogenem imitetur. Ad principum amicitias peruenire, & illorum fauorem ac liberalitatem emereri, non cuiusuis esse: & quanta sit arte opus hac in re, docet.

QVamuis, Scæua, satis per te tibi consulis: & scis,
Quo tandem pacto deceat maioribus vti:*
Disce docendus adhuc, quæ censet amiculus: vt si
Cæcus iter monstrare velit: tamen aspice, si quid
Et nos, quod cures proprium fecisse, loquamur.
Si te grata quies, & primam somnus in horam
Delectat: si te puluis, strepitúsque rotarum,
Si lædit caupona: Ferentinum ire iubebo. 291
Nam neque diuitibus contingunt gaudia solis:
Nec vixit male. qui natus, moriénsque fefellit.*
Si prodesse tuis, paullòque benignius ipsum
Te tractare voles: accedes siccus ad vnctum.
Si pranderet olus patienter: regibus vti
Nollet Aristippus. si sciret regibus vti:
Fastidiret olus, qui me notat. vtrius horum
Verba probes, & facta, doce: vel iunior audi,
Cur sit Aristippi potior sententia. namque
Mordacem Cynicum sic eludebat, (vt aiunt)
Scurror ego ipse mihi: populo tu. rectius hoc, &*
Splendidius multo est, equus vt me portet: alat rex.*
Officium facio. tu poscis vilia rerum,
Dante minor: quamuis fers te nullius egentem.
Omnis Aristippum decuit color, & status, & res,
Tentantem maiora ferè præsentibus æquum.
Contrà, quem duplici panno patientia velat:
Mirabor, vitæ via si conuersa decebit.
Alter purpureum non exspectabit amictum:
Quidlibet indutus celeberrima per loca vadet:
Personámq; feret non inconcinnus vtramque.
Alter Mileti textam cane peius, & angue
Vitabit chlamydem: morietur frigore, si non
Rettuleris pannum. refer: & sine viuat ineptus.
Res gerere, & captos ostendere ciuibus hosteis:
Attingit solium Iouis, & cælestia tentat.
Principibus placuisse viris, non vltima laus est.*
Non cuiuis homini contingit adire Corinthum.
**Sedit qui timuit, ne non succederet: esto.*
Quid? qui peruênit, fecitne viriliter? atque
Hic est, aut nusquam, quod quærimus. hic onus horret,

Vt paruis animis, & paruo corpore maius:
Hic subit: & perfert. aut virtus nomen inane est:
Aut decus, & pretium rectè petit experiens vir.
Coram rege suo de paupertate tacentes
Plus poscente ferent. distat, sumásne pudenter:
An rapias. atqui rerum caput hoc erat, hic fons.
Indotata mihi soror est, paupercula mater
Et fundus nec vendibilis, nec pascere firmus,*
Qui dicit: clamat, victum date. succinit alter:
Et mihi diuiduo findetur munere quadra
Sed tacitus pasci si posset coruus: haberet
Plus dapis, & rixæ multo minus, inuidiæque.
Brundisium comes, aut Surrentum ductus amœnum,
Qui queritur salebras, & acerbum frigus, & imbreis:
Aut cistam effractam, aut subducta viatica plorat:
Nota refert meretricis acumina, sæpe catellam,
Sæpe periscelidem raptam sibi flentis: vti mox
Nulla fides damnis, verísque doloribus assit.
Nec semel irrisus triuiis attollere curat*
Fracto crure planum: licet illi plurima manet
Lacryma: per sanctum iuratus dicat Osirim:
Credite, non ludo, crudeles tollite claudum.
Quære peregrinum, vicinia rauca reclamat.

292 PER TE] id est, sine alterius præceptò, aut consilio. Sapientissimus autem ille est, qui per se sibi consulit: secundum sapientiæ gradum tenet qui alteri bene suadenti obtemperat: deterrimus qui neque per se sapit, neque bene monenti pâret. Hesiod. Οὗτος μὲν πανάριστος, &c. Optimus ille quidem est, &c. notissimi sunt versus. lege Arist. lib. 1. de mor. ad Nic. non lõgè à princ.

MAIORIBVS VTI] .i. aduersus maiores se gerere: quo pacto maiores & potentiores tractandi sint. etiam sat. 1. lib. 2. potentiores amicos, maiores vocat. *maiorum ne quis amicus Frigore te feriat.* Quòd autem ad loquendi genus attinet, *maioribus vti*: sic loquuntur Græci χρῆσθαι Epimarchus, γνῶθι πῶς ἄλλῳ κέχρηται, id est, cognoscito quo pacto se aduersus alium gesserit. Xenoph. ἀπομνημ. α. ἀλλὰ Κρίτων τε Σωκράτους ἦν ὁμιλητὴς, καὶ Χαιρεφῶν, καὶ Χαιρεκράτης, &c. οὐχ ἵνα δημηγορικοὶ, ἢ δικανικοὶ γένοιντο, ἀλλ' ἵνα καλοί τε, κ' ἀγαθοὶ γενόμενοι καὶ οἴκῳ, καὶ οἰκέταις, καὶ οἰκείοις, καὶ φίλοις, καὶ πόλει καὶ πολίταις δύναιντο καλῶς χρῆσθαι, id est, & Crito Socratis erat familiaris, & Chærephon & Chærecrates, &c. non vt ad contionandum, aut iudicandum parati, atque instructi essent, sed vt viri boni atque honesti effecti & sua domo, & seruis, & propinquis, & amicis, & ciuitate, & ciuibus bene vti possent.

VT SI CAECVS ITER MONSTRARE VELIT] hoc dicit εἰρωνευόμενος: quod est Horatio vsitatum. nam neque ducem viæ cæcum quisquam adhibet impunè, neque stulti consilium sequitur. notum illud τυφλὸς ὁδηγὸς, id est, cæcus viæ dux.

SI QVID] id est, an aliquid: vt Græci εἴπ: vt alibi admonuimus.

PROPRIVM FECISSE] in rem tuam vertere, tibi asciscere, vendicare, σφετερίζειν.

SI TE GR. QVIES] si te otiosa vita delectat, &c.

PRIMAM SOMNVS IN HORAM] somnus vsque ad solis ortum. si te delectat (inquit) vita quieta, tranquilla, secura: sequitur deinceps, *si te puluis, strepitúsque rot.* id est, ab omni strepitu vrbano remota, &c.

SI TE PVLVIS, STREP. QVE ROTAR. &c.] quæ sunt in vrbe Roma propter crebra, quæ in ea sunt, vehicula.

SI LAEDIT CAVP.] quidam libri manuscr. habent, *Si lædet, &c.*

FERENTINVM] oppidum Hernicorum infrequens, & incelebre.

NAM NEQVE DIVIT. CONT. O. S.] immò pleriq; diuites ærumnosissimè ac miserrimè viuũt. Quis autem in diuitiis vitam beatam vmquam positam esse dixit, nisi aut qui numquam gustauerit verissimas & sincerissimas voluptates: aut qui nihil aliud habeat, quo delectetur,

quam

quàm bona externa: aut qui sit egentissimus, careatque rebus omnibus ad victum necessariis & victum mendicare cogatur? nam talem hominem non sit mirum in diuitiis summum bonum collocare.

Nec vix ma. qvi na. mor. fef.] Græcè locutus est Latino sermone. sic enim illi loquerentur, ὃς ἔλαθε γεινόμενος τε καὶ θανών. qui natus & mortuus latuit, id est, cuius ortus, & interitus fuit hominibus incognitus atque obscurus: vel quem neque natum, neque mortuum esse quisquam mortalium sciuit. sic enim loquitur M. Tull. epist. ad Pap. Pætum lib. 9. cuius princip. *Duabus tuis, &c. quos ego non modò Reges appellatos, sed omnino natos nesciebam.* Respexit autem illud Epicuri λάθε βιώσας: quod improbat, & refellit Plutarchus in libello, εἰ καλῶς εἴρηται τὸ λάθε βιώσας. eodem pertinet Horatianum illud in epist. ad Loll. 2. infr. *fallentis semita vita.* sic Eurip. Iphig. in Aulide, ζηλῶ δ' ἀνδρῶν, ὃς ἀκίνδυνον βίον ἐξεπέρασ' ἀγνὼς, ἀκλεής· τοὺς δ' ἐν τιμαῖς ἧσσον ζηλῶ. quorum versuum hæc ferè sententia est. fortunatum autem eum iudico, qui ignotus, inhonoratus, inglorius cursum vitæ confecit: eos verò, qui honores adepti sunt, minus fortunatos puto. Sententia contraria in Medea, Εἴη δ' ἔμοιγε μήτε χρυσὸς ἐν δόμοις, Μήτ' Ὀρφέως κάλλιον ὑμνῆσαι μέλος Εἰ μὴ 'πίσημος ἡ τύχη γένοιτό μοι, id est, *Verùm neque auro mi domus refulgeat, Neque Orpheo cantare dulcius sciam, Nisi honore gloriáque magnus claream.*

Benignivs] liberalius, largius, lautius: vt alibi docuimus. huic loco similis est ille satyr. 2. lib. 2. *& tractari mollius atas Imbecilla volet.*

Accedes siccvs ad vnctvm] tu pauper, & tenuis ad amicitiam copiosi & diuitis applicabis. vnctum, id est, vnguento delibutum, & ita diuitem. Terent. in Phorm. *Téne asymbolum venire vnctum, atque lautum è balneis, &c.* vel dic esse ἀπαγγελίαν.

Si pranderet olvs patienter, &c.] Diogenes Laërtius hoc Diogenis in Aristippum dictum, & Aristippi responsum sic refert in Aristippo, & Diogene, παριόντα ποτὲ αὐτὸν λάχανα πλύνων Διογένης ἔσκωψε, καὶ φησιν· εἰ ταῦτα ἔμαθες προσφέρεσθαι, οὐκ ἂν τυράννων αὐλὰς ἐθεράπευες· ὁ δὲ καὶ σύ εἴπερ ᾔδεις ἀνθρώποις ὁμιλεῖν, οὐκ ἂν λάχανα ἔπλυνες, id est. *prætereuntem quondam eum olera lauans Diogenes cauillatus est, his verbis: si hæc in cibum adhibere didicisses, tyrannorum aulas non coleres. ille autem, at tu (inquit) si hominum consuetudine & congressu vti scires, olera non lauares.* Fuit porrò Aristippus Socratis discipulus, & ab eo fluxit Cyrenaica disciplina, vixit enim mollirer, sumtuosè, voluptariè, omni vnguentorum, vestium, mulierum luxuria conquisita, vitam beatam in vna voluptate locans, eáque præsente, similiter, atque asôti, neque memoriam præteritarum voluptatum, neque spem futurarum quicquam existimans ad se pertinere. M. Tull. lib. 3. de orat. ad Qu. Frat. *tum ab Aristippo, quem illa magis voluptaria disputationes delectarant, Cyrenaica philosophia manauit.* 293

Fastidiret] aspernaretur, respueret. epist. ad Iul. Flor. hoc lib. *Fastidire lacus, & riuos ausus apertos.*

Qvi me notat] Diogenes, qui mihi turpem notam inurit.

Mordacem Cynicvm] rectè & aptè *mordacem* dixit, cùm de Cynico, id est, quasi cane loqueretur. Nam & Plautus mordacem canem dixit quodam loco, & Laërtius in Cynici vita scribit, eum interrogatum, quid faciat, quamobrem canis nominetur respondisse, se iis, qui largiantur, adulari: non largienteis allatrare: improbos mordere. sic ille, τοὺς μὲν διδόντας σαίνων, τοὺς δὲ μὴ διδόντας ὑλακτῶν, τοὺς δὲ πονηροὺς δάκνων. Idem Horatius *mordaces sollicitudines* dixit Od. 18. lib. 1. & *mordax ferrum* Od. 6. lib. 4. & *mordacem*, pro eo, quem Græci φιλεπιτιμητὴν & φιλόψογον, & κακήγορον, & κέρτομον, id est, reprehendendi, & vituperandi cupidum, & cor scindentem, & maledicum, appellant sat. 4. lib. 1. *Liuidus & mordax videor tibi.*

Elvdebat] risu & ioco refellebat. sumtum à gladiatoribus. Sic M. Tull. principio actionis primæ in Verr. *magnas accusatoris minas, magnámque exspectationem iudicij, ad nostrum arbitrium libidinémque eludemus.*

Scvrror ego ipse mihi] risum moueo diuitibus, vt mihi prosim, & iucundè viuam. tu scurrando ludum, & voluptatem populo præbes, nihílque tibi ex ea re quæritur.

Eqv. vt me port. alat rex] prouerbium est Græcum ἵππος με φέρει, βασιλεὺς τρέφει. regem autem appellant Latini etiam eum, qui parasitos, atque adeò viros honestos alit. Terent. in Phorm. *immò enim nemo satis pro merito gratiam regi refert. Téne asymbolum venire vnctum, atque lautum è balneis, otiosum ab animo: cùm ille & cura & sumtu absumitur, dum tibi sit, quod placeat? &c.* lege ann. ad illud. Od. 36. lib. 1. *non alio rege.*

Tv poscis vilia rervm] hunc locum restitui, secutus auctoritatem trium librorum Vatic. & Iann. Torn. Rain. Card & eorum, quos postea in Gallia vidi, Cleric. Nicotianorum, Russardinorum. dictum est autem *vilia rerum*, *vt vana rerum, amara curarum, angusta viarum*, & similia, quæ notauimus ad Od. 12. lib. 4.

DANTE MINOR]tu inferior eo, qui tibi dat.

QVAMVIS FERS TE NVLL.] id est, quamuis ita te iactes, atque ostentes, quasi nulla re egere videaris.

COLOR]vel vestitus, vel vitæ genus. sic Laër. *ἦν δὲ ἱκανὸς ἁρμόσασθαι καὶ τόπῳ, καὶ χρόνῳ, καὶ προσώπῳ, καὶ πᾶσαν περίστασιν ἁρμονίως ὑποκρίνασθαι*, id est, *poterat autem Aristippus se & ad locum, & ad tempus, & ad personam accommodare, atque omnem vitæ statum conuenienter, aptéque simulare.* sat. 1. lib. 2. *Quisquis erit, scribam, vitæ color.*

TENT. MAIORA, FERÈ PRAES. AEQVVM]id est, quærentem quidem maiora, seu meliora: præsentibus autem ferè contentum: præsentia æquo animo ferentem. sic Isocr. ad Dem. *στέργε μὲν τὰ παρόντα, ζήτει δὲ τὰ βελτίω*, id est, ama quidem præsentia, seu æquum animum præsta in præsentibus, sed quære meliora.

CONTRÀ, QVEM DVPLICI PANNO, &c.]Diogenem Cynicum, qui patienter panno duplici vestitur, ac velatur. duplicem pannum *διπλοΐδα* interpretantur nonnulli. Instituit autem primus Diogenes Cynicus pallium duplicare, vt refert Laer. his verbis: *πρῶτον ἐξέδιπλ τὸ περισπώσας τρίβωνα διπλώσας πρῶτος.* Seruius ad illum locum Virg. Æn. 5. *duplicem ex humeris reiecit amictum:* profert hunc locum.

MIRABOR, &c.] id est, mirum mihi erit, si noua viuendi ratio eum decebit: quasi dicat, vix adduci possum, vt credam futurum, vt conuersa, & commutata vitæ ratio eum deceat.

VITAE VIA]vitæ institutum, vitæ genus, &, vt loquitur ipse, *vita color.*

ALTER]Aristippus non *exspectabit*, dum habeat amictum purpureum, sed qualibet veste amictus, per medium forum ambulabit. Itaque refert Diog. Laërt. ei dixisse Platonem, vel (vt alij) Stratonem, *σοὶ μόνῳ δέδοται καὶ χλαμύδα φορεῖν, καὶ ῥάκος*, id est, tibi soli datum est & chlamydem gestare, & pannum lacerum. lib. Iann. habet *euitabit.*

NON INCONCINNVS] non inconcinnè, non inuenustè, non indecorè: vel non inconcinnus, id est, non indecoram speciem præ se ferens, *οὐκ ἀσχήμων*, non deformi specie.

VTRAMQVE] nunc cultu ornatiore, nunc sordido, humilíque vestitu vtetur. *personam ferre* etiam Liuius dixit lib. 3. *Ille finis Appio alienæ personæ ferendæ fuit: suo iam inde viuere ingenio cœpit.*

ALTER]Diogenes Milesiam vestem reiiciet ex optima lana. Virg. Georg. 3. *quamuis Milesia magno Vellera mutentur.* Est autem Miletus vrbs Asiæ, in qua optimæ lanæ nascebantur & tingebantur. Sic ferè inter se comparat Diogenem Cynicum, & Aristippum Tirius Max. *λόγῳ λζ. οὐδὲν γὰρ ζήλου ἄξιον, τὸ τοῦ Διογένους θυλάκιον καὶ ἡ βακτηρία: ἀλλ' ἔξεστί που καὶ τούτοις περιβεβλημένον, Σαρδαναπάλου εἶναι κακοδαιμονέστερον: ὁ Ἀρίστιππος ἐκεῖνος πορφυρίδι ἀμπεχόμενος, καὶ μύροις χριόμενος, οὐχ ἧττον τοῦ Διογένους ἐσωφρόνει*, &c. id est, Nihil enim habet æmulatione, aut admiratione dignum Diogenis saccus & baculum: sed licet etiam his amictum, Sardanapalo esse miseriorem. Aristippus ille vestem purpuream gerens, & vnguentis delibutus, nihilo Diogene sapientior, ac temperantior erat, &c.

CANE PEIVS, ET ANG. VITAB.] vitabit acerrimè. prouerbialiter dictum. Plaut. Merc. *nempe vxor ruri est tua, quam dudum dixeras te odisse æque, atque angueis.* Theoph. libro, qui inscribitur, *ἠθικ. χαρακτῆρες*, cap. *περὶ εἰρωνείας, τὰ δὴ τῶν ἠθῶν μὴ ἁπλᾶ, ἀλλ' ἐπίβουλα φυλάττεσθαι μᾶλλον δεῖ, ἢ τοὺς ἔχεις*, id est, mores igitur non simpliceis, sed insidiosos, vitare magis oportet, quàm viperas.

294

INEPTVS] ineptus ad omnem fortunæ habitum, vel ad vtramque personam, vel ineptus simpliciter.

RES GER. ET CAPT. OSTEND. &c.] qui in rep. gerenda versantur, & qui res magnas & laudabileis gerunt siue domi, siue belli, diuinis propemodum honoribus afficiuntur, & proximè ad Deos accedunt. sic Pindarus *εἰδ. α. ἰσθμ.* ait ex certaminibus, aut re militari laudem, & gloriam maximam comparari: ex ceteris autem studiis, atque artibus eam dumtaxat quemq; mercedem ferre, quæ ad ventrem explendum famémque propulsandam valeat. Pindari verba sunt hæc, *μισθὸς γὰρ ἄλλοις ἄλλος ἐφ' ἔργμασιν ἀνθρώποις γλυκύς, μηλοβότᾳ τ', ἀρότᾳ τ', ὀρνιχολόχῳ τε, καὶ ὃν πόντος τρέφει. Γαστρὶ δὲ πᾶς τις ἀμύνων λιμὸν αἰανῆ τέταται. ὃς δ' ἀμφ' ἀέθλοις ἢ πολεμίζων ἄρηται κῦδος ἁβρόν, εὐαγορηθεὶς κέρδος ὕψιστον δέκεται, πολιατᾶν καὶ ξένων γλώσσας ἄωτον*, id est, merces enim aliis alia dulcis ob sua facta hominibus quæritur, ouium pastori, & aratori, & aucupi, & mercatori per mare currenti, & ex mari victum paranti. Sed vnusquisque eò spectat, eóque suos omneis conatus confert, vt famem horribilem à ventre propulset. Qui verò vel in certaminibus circensibus, vel in bello & in acie gloriam insignem consecutus fuerit, ab omnibus laudatus, maximum lucrum facit, nempe ciuium & peregrinorum linguæ florem accipit. hoc igitur significat Horatius: res gerere bellicas, aut vrbanas propemodum ad deorum immortalium laudes ascen-

ascensum parat: éstq; hoc omnium rerum humanarum primum,& præcipuum quiddam: secundum est à principibus,& clarissimis in rep. ciuibus diligi, atque in eorum amicis numerari.

ATTINGIT SOL. IOV.] est proximum sedi Iouis: propriè accedit ad diuinitatem.

NON CVIVIS HOM. CONTING.] sic Græci efferũt, Οὐ παντὸς ἀνδρὸς ἐς Κόρινθον ἔσθ' ὁ πλοῦς. huic prouerbio locus est, cùm significare volumus, esse dissimile,& operosum ad rem aliquam peruenire valdè optabilem,& expetendam. natum est autem (vt vult Strabo) à Corinthiorum deliciis, illecebris, ac luxuria. vide quæ notat scholiastes Aristophanis in Pluto de scortis Corinthiis:& quæ Eustat. ad lib. 2. Iliad. & quæ Aulus Gell. libr. 1. cap. 8. de Laïde meretrice,& Demosthene rhetore. Eodem pertinent & ea, quæ Dion Chrysostomus ait, orat. Διογένης· ἢ περὶ ἀρετῆς, non longè à principio, ἑώρα γὰρ [Διογένης] ὅτι πλεῖστοι ἄνθρωποι ἐκεῖ συνίασι διὰ τοὺς λιμένας, καὶ τὰς ἑταίρας: id est, videbat enim Diogenes plurimos homines eò conuenire propter portus & meretrices.

SEDIT, QVI TIM. NE NON SVCC.] qui timuit, ne ex potentioris amicitia nullum fructum perciperet, quieuit, neque periculum facere voluit.

QVID? QVI PERVENIT, FECITNE] id est, quid? qui, quod voluit, consecutus est, fecitne fortiter, an non? *viriliter*, ἀνδρείως, fortiter.

ATQVI HIC EST, AVT NVSQVAM,&c.] atqui, aut in hoc, aut nusquam positum est id, de quo quæritur.

HIC ONVS HORRET] qui ad principum amicitiam aspirare non audet, non putat se tanto oneri parem esse, veretúrque ne opprimatur, id est, veretur, ne non succedat conatus.

HIC SVBIT] alter subit hoc onus,& ad extremum perseuerat.

AVT VIRTVS NOMEN INANE EST] id est, aut dicendum est virtutem esse mera verba, λόγους, seu λόγον, & ὄνομα, & inania philosophorum Stoicorum commenta, & ita nihil ad vitam beatam pertinere: aut, si quid in ea ponderis inest ad vitam beatam, consentaneum est, virum bonum,& experientem, honorem & vtilitatem, tanquam suæ virtutis præmia, expetiturum. Vide quæ annotata sunt suprà ad illum locum, *Virtutem verba putas*, epist. 6. quibus adde exempla ex Terent. & Plauto. Terentius Phormione. Phæd. *Faeneratum tibi pulchre dices*. Dor. *logi*. Plaut. quodam loco, *non vendo logos*. Sic autem Græci loquuntur, λόγοι εἶναι, nomen, seu verba esse, pro, nulliûs bonæ frugi esse, seu inutilem esse, vt ad illam epist. 6. notauimus.

AVT DECVS] aut honorem,& ornamentum, non, vt alij *honestum*. sup. Od. 1. lib. 1. *O & præsidium, & dulce decus meum*.

ET PRETIVM] id est, præmium, seu mercedem. Cato orat. ad equites: *maiores seorsum, atque diuersum pretium parauere bonis atque strenuis, &c.*

RECTÈ PETIT] rectè, id est, iure & meritò: καλῶς ποιῶν. Sed Passeratius noster putabat esse legendum *recti*: quod quia nusquam reperi, vulgatam scripturam retineo. Cum his Horatianis congruunt illa Ciceronis ex lib. 3. de repub. *Vult planè virtus honorem, nec est virtutis vlla alia merces: quam tamen illa facilè accipit: exigit non acerbè. sed si aut ingrati vniuersi, aut inuidi multi, aut inimici potentes suis virtutem premiis spoliant: na illa se tamē multis solatiis oblectat, maximéque suo decore se ipsa sustentat*. Contrà lib. 1. de legibus. *Ergo item iustitia nihil expetit præmij, nihil pretij: per se igitur expetitur: eadémq; omnium virtutum causa, atq; sententia est.*

EXPERIENS] id est, prudens,& vsu peritus. sic vtitur eadem voce M. Tull. lib. 4. Accusationis. *Promti hominis, & experientis & in primis gratiosi.*

REGE SVO] amico magno, amico potentiore. sic sup. epist. 7. ad Mæcen. 2. *réxque, patérque Audisti coràm*. Instituit amicum inferiorem, eíque præcepta dat, quo pacto sese aduersus potentiorem gerere debeat: ostendens, modestiam, pudorem, patientiam tenuiori amico fructuosiorem esse, quàm impudentiam, festinationem, procacitatem in petēdo: cuiusmodi quædam reprehendit M. Tull. in Trebatio lib. 7. *Nam primorum mensium litteris tuis vehementer commouebar, quòd mihi interdum (pace tua dixerim) leuis in vrbis, vrbanitatísq; desiderio, interdum piger, interdum timidus in labore militari, sæpe autem (quòd à te alienissimum est) subimpudens videbare, tanquam enim syngrapham ad imperatorem, non epistolam attulisses, sic pecunia ablata domum redire properabas, &c.* 295

PLVS POSC. FER.] id est, plus accipient à potentiore amico, quàm is, qui poscit.

DISTAT SVM.] differt, interest, vtrùm cum pudore sumas, an, &c.

AN RAPIAS] an impudenter petendo extorqueas.

ATQVI RERVM CAPVT] id est, atqui hæc erat totius rei pars maxima, & præcipua, hæc origo, nempe rem suam bene gerere, locupletari,& ditari.

INDOTATA MIHI SOROR EST, &c.] Sunt quidam alij, qui apertè quidem non flagitant, sed suam tenuitatem, inopiámque crebrò coram rege suo commemorant, ídque clara voce, &

eiusdem sortis,& cõtubernij hominibus audientibus. in eo(inquit)bis peccant, primùm, quòd tenuitatem suam diuiti, aut potenti amico exponere, poscere est: deinde quòd dum collegam teste adhibent in regis sui erga se liberalitate,& munificentia, munus auferunt non integrum, sed diuisum,dimidiatum,& cum altero communicatum. Vtilius igitur erat nullo teste, aut cõscio beneficium à potentiore amico accipere, vt omittam quòd sibi ex eo inuidiam conflant, vt docet exemplo corui.

NEC PASCERE FIRMVS] οὐχ ἱκανὸς τρέφειν, non ita fructuosus, vt sumtus ad victum necessarios suppeditare possit, *pascere firmus*, genus loquendi Græcum.

CLAMAT, VICTVM DATE] qui superiora illa dicit, clamare videtur, *Victum date*, etiam si hoc non dicat. quod genus loquẽdi vsurpatur interdum etiam in rebus inanimis. M. Tull. Verr. 4. *Litteræ sunt in medio, quæ se corruptas, atque interlitas esse clamant.* Demosth. orat. περὶ παραπρεσβ. οὐδ' οὐχὶ βοᾷ, καὶ λέγει, ὅτι χρήματα εἴληφεν Αἰσχίνης; id est, hæc nónne clamant & loquuntur pecunias accepisse Æschinem? & Catull. ad Flauium. *Nam te non viduas iacere noctes. Nequicquam tacitum cubile clamat.*

SVCCINIT ALTER] alter(inquit Horatius) huius collega, seu(vt ita dicam) conseruus, audiens illum coram rege suo querentem, ipse quoque se egentem esse succlamat, orátque diuitem, vt munus, quod vni illi daturus erat, duobus diuidat, sibi videlicet, & illi *succinit* autem valet, sub illius prioris orationem, vocémq; queribundam, hæc loquitur, quæ deinceps sequũtur.

ET MIHI DIVIDVO FINDATVR] id est, mihi quoque portio, quam huic daturus eras solidam, atq; integram, fit cum eo communis, vel inter nos communicetur. quadra est vel quarta pars cuiuslibet rei, exempli causa circuli: vel figura quadrata. per quadram hoc loco significatur quarta pars panis, seu frustum panis, quod datur mendico. hoc igitur dicit, findatur pars, quam ei destinatas *munere diuiduo*, id est, munere diuiso. vel, quod diuisionem recipit. in libro Donati scriptum est *quadrans*, non *quadra*.

SED TAC. PASCI SI POSS. CORV.] videtur tamen hoc omnium ferè auium commune, vt pabulum nactæ, lætitiam suam cantu, aut voce significent: atq; ita ceteras aueis eiusdem generis ad cibi societatem vocent.

ET RIXAE MVLTO MINVS, INVIDAEQVE] minùs cum eo ceteræ rixarentur aues, id est, minus contenderent: minúsque ei inuiderent.

BRVNDISIVM COMES. &c.] aliud exponit inferioris amici peccatum, quo is cum superiore amico vnà iter faciens, vel queritur difficultatem itineris, viæque asperitatem, & frigoris acrimoniam, & pluuiam: vel simulat se iacturam fecisse in itinere, nempe cistam suam esse effractam, & viatica sibi esse furtim ademta, &c.

SVRRENTVM] oppidum in Campania: Brundisium autem in Calabria est.

ET SVBDVCTA VIAT.] i. aut plorat sibi furtim esse ablata viatica, quæ non sunt ablata.

NOTA REFERT MERETR. ACVM.] imitatur illius meretricis astutias, & calliditates, quæ confingebat nunc sibi catellam esse ereptam, nunc periscelidem, id est, cruris ornamentum. simile exemplum est apud Plautum in Truc. *aut petit aurum, quòd conscissa paullula est, aut emta ancilla, aut aliquod vasum argẽteum, aut vasum aneum aliquod, aut lectus dapsilis, aut armariola Græca, aut aliquid semper, quod pereat, debet amans scorto suo.* & Ouid. libr. 1. de arte. *Quid, cùm mendaci damno mæstissima plorat? Elapsúsque caua fingitur aure lapis?*

CATELLAM] paruulam catenam. T. Liuius lib. 39. *Quinctius alter prætor suos equites catellis, ac fibulis donauit.*

SAEPE PERISC.] periscelis, ornamentum cruris. vox mera Græca est.

VTI MOX NVLLA FIDES DAMNIS] ita sæpe mentiens inferior amicus, hoc assequitur, vt, cùm vera dicat, ei non credatur. *nulla fides adsit*, id est, nulla fides habeatur, fides derogetur veris damnis, & veris doloribus. Nam hæc damna erãt simulata ac falsa, & ploratus falsi, atque conficti.

VERÍSQVE DOLORIBVS] Od. 37. lib. 1. *Mentémque lymphatam Mareotico Redegit in veros timores.*

NEC SEMEL IRRIS. TRIV.] nec is, qui semel irrisus fuit ab eo, qui in triuio sibi crus fractum esse, cum fletu, & lacrymis mentiebatur, orans, vt se quasi claudum attolleret, fidem ei iterum habet.

296 PLANVM] planus vox est Græca, qua & M. Tull. vtitur in Cluentiana. significat autem fallacem, & qui in fraudem alterum inducit sic Cic. de Staleno iudice. *hic ille planus improbissimus, quæstu iudiciario pastus, contrahit frontem.* Theocr. ἐν ἀλωῶν, ἰδὼ ἐᾶν. i. eicam, qua inescatur pisces, πλάνον appellat. id. μὴ ποτ' ἐφάπτε. δᾶρε πλάνε. Athen. lib. 14. duos nobileis planos cõmemorat Cephisidôrum, & Pantaleontem: ac de posteriore hæc à Chrys. lib. 5. περὶ τῶν καλῶν καὶ ἡδονῆς scripta,

scripta esse tradit. ὁ δὲ πλάνος Πανταλέων τελευτᾶν μέλλων ἑκατέρῳ τῶν υἱῶν κατ' ἰδίαν ἐξηπάτησεν, φάσκων μόνῳ αὐτῷ λέγειν, ὅπου κατορώρυχε τὸ χρυσίον· ὥστε μάτην ὕστερον κοινῇ σκάπτοντας αἰσθέσθαι ἐξηπατημένους, id est, *Planus autem Pantaleon, cùm iam iam esset moriturus, vtrumque filium scorsum decepit, cùm vni diceret se ei soli aperire, vbi aurum condidisset, ac defodisset: ita vt illi ambo postea vnà fodientes, se à patre deceptos esse senserint.*

LICET ILLI PLVRIMA] licet planus ille vbertim lacrymetur: licet per Osirim Ægyptiorum Deum iuret. Herodotus in Euterpa, Osirim scribit eundem esse, atque Dionysium. Idémque sentit Tibull. lib. 1. eleg. 7. *Primus aratra manu sollerti fecit Osiris, &c.* De Osiride multa Plutarchus in lib. de Iside & Osiride.

TOLLITE] attollite, erigite, vt epist. ad Pisonem, *non sit, qui tollere curet.* vel tollite equo, aut vehiculo, vt sat. 6. lib. 2. *quem tollere rheda vellet iter faciens.* quod minùs placet: quamuis ita loquatur & M. Tull. epist. ad Q. Fr. lib. 2. *sed mea factum est inuisa verecundia, vt te proficiscentem non tollerem.* Idem offic. 3. *optauit, vt in curru patris tolleretur.* T. Liuius lib. 23. ann. *saucios vehiculis tolli, portarique iubet.*

QVAERE PEREGRINVM, VICINIA] id est, vicini quàm maxima voce possunt, reclamãt illi plano, cuius fallacias habent cognitas: quære peregrinum aliquem, nempe qui te non nouit, vt ei fucum facias. nam nos quidem, qui te nouimus, inducere, seu fallere amplius nõ potes.

EPIST. XVIII. AD LOLLIVM II.

ARGVMENTVM.

Quæ ad conseruandam amicitiam facienda sint, quæ item vitanda, ac præsertim quomodo quis erga potentiorem amicum gerere se debeat, Lollium docet. Initium autem sumit ab iis qui dum tenere modum non norunt, vel scurrarum potiùs quàm amicorum fungi officio videntur, vel asperitate agresti (quam libertatem meram & virtutem veram haberi volunt) vtuntur. Postremò eum ad quærenda illa ex quibus tranquillitatem vitæ consequi possit, hortatur.

Si bene te noui, metues liberrime Lolli,
Scurrantis speciem præbere, professus amicum.
Vt matrona meretrici dispar erit, atque
Discolor: infido scurræ distabit amicus.
Est huic diuersum vitio vitium, & propè maius, 5
Asperitas agrestis, & inconcinna, grauisque:
Quæ se commendat tonsa cute, dentibus atris;
Dum vult libertas mera dici, veráque virtus.
*Virtus est medium vitiorum, & * vtrinque reductum.*
*Alter in obsequium plus æquo pronus, & * imi* 10
Derisor lecti, sic nutum diuitis horret:
Sic iterat voces, & verba cadentia tollit,
Vt puerum sæuo credas dictata magistro
Reddere: vel parteis mimum tractare secundas.
Alter rixatur de lana sæpe caprina: 15
*Propugnat nugis armatus: scilicet * vt non*
Sit mihi prima fides: &, verè quod placet, vt non
Acriter elatrem: pretium ætas altera sordet.
Ambigitur quid enim? Castor sciat, an Docilis plus.
Brundisium Numici melius via ducat, an Appi. 20
Quem damnosa Venus, quem præceps alea nudat.

**Gloria quem ſupra vireis & veſtit, & vngit:*
Quem tenet argenti ſitis importuna, faméſque:
Quem paupertatis pudor, & fuga: diues amicus
Sæpe decem vitiis inſtructior odit, & horret.
Aut, ſi non odit, regit: ac, veluti pia mater,
Plus, quàm ſe, ſapere, & virtutibus eſſe priorem
*Vult: & ait propè vera: *mihi contendere noli:*
Stultitiam patiuntur opes. tibi paruula res eſt.
**Arcta decet ſanum comitem toga. deſine mecum*
Certare. Eutrapelus, cuicumque nocere volebat,
Veſtimenta dabat pretioſa. beatus enim iam
Cum pulchris tunicis ſumet noua conſilia, & ſpes:
Dormiet in lucem: ſcorto poſtponet honeſtum
Officium: nummos alienos paſcet: ad imum*
Thrax erit: aut olitoris aget mercede caballum.
Arcanum neque tu ſcrutaberis vllius vmquam:
Commiſſúmque teges & vino tortus, & ira.
Nec tua laudabis ſtudia, aut aliena reprendes:
Nec, cum venari volet ille, poëmata panges.
**Gratia ſic fratrum geminorum Amphionis, atque*
Zethi diſſiluit: donec ſuſpecta ſeuero
Conticuit lyra. fraternis ceſſiſſe putatur
Moribus Amphion. tu cede potentis amici
Lenibus imperiis: quotiéſque educet in agros
Ætolis onerata plagis iumenta, canéſque:
Surge: & inhumanæ ſenium depone camœnæ:*
Cenes vt pariter pulmenta laboribus emta:
Romanis ſollenne viris opus, vtile famæ,
Vitæq́, & membris: præſertim cùm valeas, &
Vel curſu ſuperare canem, vel viribus aprum
Poſſis. adde, virilia quòd ſpecioſius arma
Non eſt, qui tractet. ſcis quo clamore coronæ
Prælia ſuſtineas campeſtria. denique ſæuam
Militiam puer, & Cantabrica bella tuliſti
Sub duce, qui templis Parthorum ſigna refixit:
Et nunc, ſi quid abeſt, Italis adiudicat armis.
Ac, ne te retrahas, & inexcuſabilis abſis:
(Quamuis nil extra numerum feciſſe, modúmque*
Curas) interdum nugaris rure paterno.
Partitur lintreis exercitus: Actia pugna
Te duce per pueros hoſtili more refertur.*
Aduerſarius eſt frater, lacus, Adria? donec
Alterutrum velox victoria fronde coronet.
Conſentire ſuis ſtudiis qui crediderit te,
Fautor vtroque tuum laudabit pollice ludum.*
Protinus vt moneam (ſi quid monitoris eges tu:)
Quid de quoque viro, & cui dicas, ſæpe videto.

Percunctatorem fugito. nam garrulus idem est:
Nec retinent patulæ commissa fideliter aures:
Et semel emissum volat irreuocabile verbum.
*Non *ancilla tuum iecur vlceret vlla, puérve*
Intra marmoreum venerandi limen amici:
Ne dominus pueri pulchri, caræve puellæ
Munere te paruo beet: aut incommodus angat.
Qualem commendes, etiam, atque etiam aspice: ne mox
Incutiant aliena tibi peccata pudorem.
*Fallimur: & *quondam non dignum *tradimus. ergo* 298
Quem sua culpa premet, deceptus omitte tueri:
Vt penitus notum si tentent crimina, serues,
*Tuterísque tuo fidentem præsidio: *qui,*
Dente Theonino cùm circumroditur: ecquid
Ad te pòst paullo ventura pericula sentis?
Nam tua res agitur, paries cùm proximus ardet:
Et neglecta solent incendia sumere vireis.
Dulcis inexpertis cultura potentis amici:
*Expertus metuit. tu, *dum tua nauis in alto est:*
Hoc age: ne mutata retrorsum te ferat aura.
Oderunt hilarem tristes, tristémque iocosi:
Sedatum celeres: agilem, nauúmque remissi:
*Potores *bibuli media de *nocte Falerni*
Oderunt porrecta negantem pocula: quamuis
Nocturnos iures te formidare vapores.
**Deme supercilio nubem. plerumque modestus*
*Occupat *obscuri speciem, taciturnus acerbi.*
Inter cuncta leges, & percunctabere doctos,
Qua ratione queas traducere leniter æuum:
Ne te semper inops agitet, vexétque cupido:
Ne pauor, & rerum mediocriter vtilium spes:
Virtutem doctrina paret, naturáne donet:
Quid minuat curas: quid te tibi reddat amicum:
Quid purè tranquillet: honos, an dulce lucellum,
An secretum iter, & fallentis semita vitæ.
*Me quoties *reficit gelidus Digentia riuus:*
Quem Mandela bibit, rugosus frigore pagus:
Quid sentire putas? quid credis amice precari?
*Sit mihi quod nunc est, etiam minus: * & mihi viuam,*
Quod superest æui, si quid superesse volunt dij:
Sit bona librorum, & prouisæ frugis in annum
Copia, ne fluitem dubiæ spe pendulus horæ.
Sed satis est orare Iouem, qui donat, & aufert,
*Det vitam, det opes: *æquum mi animum ipse parabo.*

METVES] id est, vitabis, nolles, cauebis. millies admonuimus. lege annot. ad Od. 2. lib. 2. ibi, *Illum aget penna metuente solui.*

SCVRR. SPEC. PRAEB.] speciem præ te ferre hominis pabuli causa assentãtis. sic loquitur Brutus ad Cicer. in epistolis ad Brutum, in ea, cuius initium est, *Particulam litterarum, qui potes*

intueri, quæ gesseris, simul & ista Vel probare, Vel ita demisse, ac facilè pati, Vt probantis speciem præbeas? quamquam vulgò legitur, *habeas?* & Iul. Cæs. lib. 3. de bello Gallico, *speciem, atque opinionem pugnantium præberent.* & T. Liuius lib. 3. annal. *Romam prima luce Venientes procul speciem hostium præbuere.* scurra est, vt sup. diximus, qui pabuli causa potentiori alicui assentatur, & risum mouet. βωμολόχον, & κόλακα vocant Græci. neq; verò multum interest inter scurram, & assentatorem. quem illi κόλακα nominant: aut, si quid interest, Horatius tamen hoc loco scurram pro assentatore accipit. Quemadmodum autem hic poëta scurram, id est, assentatorem, ab amico distinguit, ac separat, ita M. Tull. scurram ab oratore faceto, & vrbano libr. 2. de oratore ad Qu. Fr. his verbis, *Temporis igitur ratio, & ipsius dicacitatis moderatio & temperantia, & raritas dictorum distinguit oratorem à scurra.* Iam verò quid intersit inter assentatorem, & amicum, & quomodo alter ab altero discerni possit, scripserunt Plutarchus, & Maximus Tyrius, orat 4 & Themistius iunior, orat. 3. Postremò assentatoris mores pulcherrimè descripsit Theophr. in libello, qui inscribitur, ἠθικοὶ χαρακτῆρες.

VT MATRONA MERETRICI DISP.] epist. ad Pison. *Effutire leueis indigna tragædia Versus, Vt festis matrona moueri iussa diebus, Intererit Satyris paullum pudibunda proteruis.*

DISCOLOR] vel dissimili vestitu, vel dissimilis simpliciter. ego tamen illo modo mâlo. matronæ enim alio genere vestis vtuntur, aliúmque etiam in vestitu colorem fortassis vsurpant, quàm meretrices.

INFIDO SCVRRAE] deest *sic.* est enim hîc ἀνταπόδοσις, seu redditio similitudinis. *infido* autem, id est, ἀπίστῳ, seu cui non est credendum, neque fidendum.

EST HVIC DIVERSVM VITIO] sic Aristot. lib. 2. de morib. ad Nicomach. φίλον, id est, amicum, seu affabilem, medium constituit inter eum, qui omnia loquitur ad voluptatem, numquámque alterius orationem improbat, aut refellit, quem ἄρεσκον: id est, blandum, seu placendi studiosum appellat: & eum, qui in omni sermone & congressu acerbum, atque insuauem se præbet, quem δύσερις, & δύσκολον nominat. *& propè* autem reposui, secutus libros veteres.

INCONCINNA] inuenusta, illepida, insuauis à societate, & conuictu hominum aliena.

QVAE SE COMMENDAT TONSA CVTE] quæ ex corporis horrore, asperitate, squallore, illuuie, immunditia, laudem aucupatur. Quia, quæ tondentur, hirsuta, & pilosa sint necesse est, iccirco per tonsam cutem, totius corporis horridam quandam, & hirsutam asperitatem significat. M. Anton. Muretus dicebat, iccirco per tonsam cutem immunditiam, & squallorem significari, quia eo tempore Romani neque barbam, neque capillum tondebant, præter immūdos, & sordidos homines: quod puto esse falsum. nam contrarium est verum, vt perspicuum est, cùm ex multis aliis locis, tùm ex his versibus Horat. epistol. ad Piso. *Nanciscetur enim pretium, noménque poeta, Si tribus Anticyris caput insanabile numquam Tonsori Licino commiserit:* & iis, qui sunt sat. 3. lib. 2. *dij te, Damasippe, deæque Verum ob consilium donent tonsore.* Qui autem putant hoc loco legendum, *tonsa haud cute,* falluntur.

VIRTVS EST MEDIVM VIT.] sic Arist. virtutes omneis dicit esse μεσότητας, id est, mediocritates, & (vt ita dicam) medietates.

ET VTRIMQVE RED.] ab vtroque extremo remotum.

ALTER IN OBSEQVIVM PLVS AEQVO] alter ille; siue assentator, siue scurra, plus æquo officiosus, ita vt facilè appareat, arcessitam, & de industria quæsitam, & simulatam esse blanditiam.

IMI LECTI] in quo ipse accumbit. est enim imus lectus vel infima pars lecti, vel lectus infimus, minúsque honorificus, in quo videlicet discumbunt inferiores amici. quod declarat locus Sueton. in Augusto, *Neque cenauit vmquam, nisi in imo lecto assidérent.* Plautus in Sticho, *scis tu me dudum esse imi subsellij virum.* ibid. *Ergo oratores populi, summates viri summi accumbent, ego infimatis infimus.* imi igitur lecti derisorem sic accipio, qui se, & eiusdem loci, ordinísque homines derideat. solent enim assentatores, & scurræ de se, quàm maximè fieri potest, detrahere, suáque omnia extenuare, seipsos denique deridere: diuiti autem parcere: ei omnia tribuere: eum suspicere, & admirari: vt sat. 4. lib. 1. *Sæpe tribus lectis videas cenare quaternos: E quibus vnus auet quauis aspergere cunctos, Præter eum, qui præbet aquam, &c.* Iā quod ad summos & imos lectos attinet, lege quæ annotata sunt ad illum versum, *Languidus in cubitum sese conuiua reponet:* sat. 4. lib. 2. & illum, *Summus ego, & prope me Viscus, &c.* cum duobus deinceps sequentibus, sat. vlt. eiusd. lib. 1. Huc pertinet versus ex eadem sat. *Inuertunt Alifanis vinaria tota Vibidius, Balatróque, secutis omnibus imis.* imus autem valet idem ferè, quod infimus, aut extremus. lege ann. ad ep. 2. lib. 2. *talos à vertice pulcher ad imos.*

VOCES] diuitis voces iterat, quasi admirans.

VERBA CADENTIA TOLLIT] verba diuitis excipit, vel quasi de terra tollit. satyr. 4. libr. 1. *flue-*

Cum flueret lutulentus, erat quod tollere velles.

DICTATA M. REDDERE] propriè dixit *dictata reddere*. sic M. Tull. de nat. deorum. libr. I. *Ista enim à vobis quasi dictata, redduntur.* aliud *reddere voces*. Horat. epist. ad Pisones, *Reddere qui voces iam scit puer.*

VEL PARTEIS MIMVM TRACTARE] duabus aptissimis similitudinibus assentatoris ingenium, & mores expressit. Quemadmodum, (inquit) puer, magistri docentis, ac prælegentis vocem subsequitur, & excipit: quæ ab eo dictata sunt, colligit, repetit, ac pronunciat: sic assentator orationem potentioris amici blandissimè excipit, atque iterat, vt eum quàm maximè admirari, probaréque videatur. altera similitudo ducta est ab histrionibus, & actoribus comœdiarum. sciendum est autem, histriones alios fuisse primarum partium, alios secundarum, & sic deinceps, vsque ad eum numerum personarum, quæ intercedebant in comœdia. Eum igitur, qui in primas partes agebat, ceteris omnibus voce, & gestu præstare oportebat, adeò vt si forte is, cui secundæ partes obtigerant, posset aliquanto clariùs, quàm ipse primarum, dicere, minùs contéderet, quàm posset: ne sese principi illi exæquaret, aut ne etiam eum superaret. Quod declarat M. Tull. diuinatione in Verrem, his verbis, *Vt in actoribus Græcis fieri videmus, sæpe illum, qui est secundarum partium, cùm possit aliquanto clariùs dicere, quàm ipse primarum, multum summittere, vt ille princeps quàm maximè excellat: sic faciet Allienus, &c.* talis igitur est assentator, aut scurra, qualis actor secundarum, aut tertiarum partium, in eo, quòd vireis, & facultatem suam quàm maximè extenuat, atque eleuat. Nam si sit ei, exempli causa, sermo aliquis cum diuite indoctissimo, & infantissimo institutus, cùm sit ipse disertus, eruditus, & eloquens, is suam eloquentiam, quàm maximè poterit, extenuabit, & occultabit, atque vltrò hæsitabit, ac balbutiet, vt diues ille quàm disertissimus, ac facundissimus esse videatur. 30

MIMVM] histrionem. aliàs mimus fabula est paullò obscænior, ac licentior, quàm comœdia, quales erant Laberij mimi, ἀπὸ τοῦ μιμεῖσθαι appellata: quia ea imitatur & sermones obscænos, & facta indecora, ac turpia.

ALTER] agrestis ille, & inconcinnus.

RIXATVR] nonnulli legi volunt *rixator*, & delent comma post vocem *caprina*: à quibus dissentio.

DE LANA CAPRINA] de re nihili. notum prouerbium est.

PROPVGNAT NVGIS] id est, pugnat pro nugis, quod est, nugas defendit. armatus proinde ac si pro aris, ac focis pugnandum sit. caue ita coniungas, *armatus nugis*, quòd vulgò faciunt. neque est, quòd quisquam hoc loquendi genus improbet, *propugnare nugis*. nam apud veteres in verbis compositis non solebat præpositio repeti, vt *adigere iusiurandum*, & *adigere arbitrum* dicebant, non ad arbitrum. & ita M. Tull. 3. de Offic. *arbitrum illum adegit, quicquid sibi ea de re facere oporteret ex fide bona.* & in Topic. *aquæ pluuiæ arcendæ adigere arbitrum non possis.* & pro Roscio Com. *Quæ cùm ita sint: cur non arbitrum pro socio adegeris Roscium, quæro.* id est, ad arbitrum, seu ad prætorem adegeris. Virgil. Æneid. 9. *Quis deus Italiam, quæ vos dementia adegit?* Horat. de arte poët. *neu quid medios intercinat actus.* ita propugnare nugis valet, pugnare pro nugis. vel, si quis malit, propugnare pro nugis.

SCIL. VT NON SIT M. PR. FID. ET VERÈ. &c.] Totius huius loci hæc sententia est, Scilicet, ait agrestis ille, (est enim μίμησις) si quis mihi alteram ætatem, id est, vel adolescétiam, vel alteram vitam, seu ætatem longiorem, quàm natura, & fata ferant, mercedis, & pretij loco promittat, vt ne liberè dicam, acriterque defendam, & obtineam, quod mihi reuera placet: ego reiiciam, ac respuam. vsitatius diceremus, nolim merere alteram ætatem, vt non liceat mihi, quod verè placet, defendere, & vt non mihi in primis fides habeatur. sic enim loquitur Plautus in Menæchmis, *Neque hodie, vt te perdam, meream deûm diuitias mihi.* Idem Mostell. *quid merear, quamobrem mentiar?* id est, quid est, quod tanti faciam, vt eo accepto mentiri velim? sic & M. Tull. orat. de signis, *Quid arbitramini Rheginos, qui iam ciues Rom. sunt, mereri velle, vt ab iis marmorea Venus illa auferatur?* Idem lib. 2. de Finib. *quid merearis igitur, vt te dicas in eo magistratu omnia voluptatis causa facturum esse?* Iterum Plautus Bacchid. *quadringentis Philippis filius me, & Chrysalus circumduxerunt: quem quidem ego vt non excruciem, alterum tantum auri non meream.* [Idem aliter in Casina. *Tribus non conduci possim libertatibus Cùm ego illis hodie comparem magnum malum.*] Tibullus autem propiùs accessit ad hoc genus Horatianum eleg. 9. lib. 1. *Tum mihi iurabas nullo te diuitis auri Pondere, non gemmis vendere velle fidem: Non, tibi si pretium Campania terra daretur: Non, tibi si Bacchi cura, Falernus ager.* Iam quòd Horatius alteram ætatem posuit, pro grandi, & amplo pretio, videtur in eo Homerum esse imitatus, apud quem ἰλ. ι. Phœnix negat Achilli se vllâ conditione passurum, vt ab eo distrahatur: non, si Deus ipse sibi promittat senectute abstersa, atque ablata, adolescen-

tiam,& pubertatem. Sic Homerus, Ὡς ἂν ἔπειτ' ἀπὸ σεῖο, φίλον τέκος, οὐκ ἐθέλοιμι λείπεσθ', οὐδ' εἴ κέν μοι ὑποσταίη θεὸς αὐτὸς Γῆρας ἀποξύσας, θήσειν νέον ἡβώοντα. fortaſſe verò hæc ſunt referenda ad illam de Phaone fabulam, qui, cùm Venerem ex Chio traieciſſet, hanc mercedem operæ, officiíque tulit, quòd ex rugoſo, arido, imbecillo, ac debili ſene, nitidus, & firmus, & integra ætate iuuenis effectus eſt. Iolaus item, cùm apud inferos, & iã mortuus, cognouiſſet, Euryſteum ab Atheniẽſibus Heraclidas ad ſupplicium depoſcere, optauit à Diis inferis, vt ſibi liceret reuiuiſcere, tantiſper dum illum interficeret. quo impetrato, Euryſteóq; interfecto, ad inferos bis mortuus reuerſus eſt. alij dicunt non mortuum reuixiſſe, ſed ætate iam confecta, & corpore vieto, iterum pubuiſſe, deinde Euryſteo interfecto, iterum ſenem factum eſſe. Huc quoq; aſcribere licet notiſſimam de Pelia fabulam, quem promiſerat Medea ſe è ſene, iuuenem puberem, ac florentem effecturam: de quo vide ad ſat. 5. libr. 2. Præterea Pherecydes, & Simonides ſcripſiſſe dicuntur, Iaſonem à Medea recoctum, iuniorémque, quàm erat anteà, eſſe factum. Idémque de Æſone eius patre Græcus quidam poëta ſcribit, his verſibus: Αὐτίκα δ' Αἴσονα θῆκε φίλον κόρον ἡβώοντα, Γῆρας ἀποξύσασ' εἰδυίῃσι πραπίδεσσι, Φάρμακα πόλλ' ἕψουσ' ἐπὶ χρυσείοισι λέβησι. id eſt, ſtatim autem Æſonem puerum reddidit pubeſcentem, ſenectute abſterſa atq; abraſa, ingenio ſolletti & mẽte docta, cùm medicamenta multa coxiſſet in aureis lebetibus. qui verſus exſtant in argumento Medeæ Eurip.

SORDET] nihili fit à me, nihili penditur. ſup. epiſt. 11. *Cunctáne præ campo & Tiberino flumine ſordent?*

AMBIGITVR QVID ENIM?] τί γὰρ ἀμφισβητεῖται; qua enim de re controuerſia eſt? nempe de nugis, de rebus minimi ponderis.

CASTOR SCIAT, AN DOCILIS PLVS] Caſtor & Docilis par gladiatorum. alij, hiſtriones fuiſſe volunt.

NVM. MEL. V. &c.] Numicia via, an Appia. de via Numicia (ſic enim legitur in vulgatis codicibus) nihil comperi, neque hanc viam Publius Victor, qui ſcripſit de regionibus, & locis vrbis Romæ, vſquam commemorat, cùm ceteras vias enumeret. in codice quidem Torneſiano ſine vlla litura ſcriptum eſt *Minuci*, non *Numici*: & item in Ruſſardino, & Nicotianis, & aliis quibuſdam. de Minucia via autem meminit M. Tull. lib. 9. epiſt. ad Attic. epiſt. cuius principium eſt, *Natali die tuo, &c. cohorteiſque ſex, quæ Albæ fuiſſent, ad Curtium Minucia tranſiiſſe, &c.*
301 vt mihi fiat veriſimile legendum hîc eſſe *Minuci via*. niſi cui fortè ſecunda ſyllaba nominis *Minuci* videbitur eſſe longa. quod ratio poſtulat. ſed fortaſſe aut iidem erant Minucij, qui Minicij: & dici poteſt, hanc viam *Miniciam* eſſe nominatam à Minicio, & legendum apud Cic. *Minicia via*. nam apud Publ. Victorem quidem ſuſpicor in nomine *Ciminia*, litteras eſſe præpoſtero, confuſóque ordine locatas, & pro *Ciminia* totidem litteris legendum eſſe *Minicia*. verumtamen iudicet lector. Nam doctis quibuſdam video non eſſe dubium, quin ſit ex hoc loco reponẽdum apud Cic. *Numicia*, quomodo me teſtor ſcriptum reperiſſe in duobus codicibus Memmianis. Sed ne iis aſſentiar facit codex Torneſianus earundem epiſtol. in quo eſt litteris plenis ſcriptum Minucia.

DAMNOSA VENVS] infrà epiſt. ad Auguſt. lib. 2. *damnoſa libido*.

PRAECEPS ALEA] epithetum aptiſſimum ad aleæ iactum.

NVDAT] pauperat, vt loquitur Plautus, & item noſter Hor. ſat. 5. lib. 2. *Contemtum caſſa nuce pauperet, &c.*

GLOR. QVEM SVP. VIRES, &c.] eum qui oſtentationis, & gloriæ cauſa, veſtitu vtitur ſumtuoſiore, vnguentóque largiore, aut cariore, quàm facultates ferant.

QVEM TEN. ARG. SITIS] quem conſtrictum tenet argenti, ſeu pecuniæ cupiditas, & appetentia. *ſitis* & *fames* tralatio.

IMPORTVNA] quæ deſiderantem conquieſcere non ſinit, quæque à potu quodammodo prohibet: vt ſuprà Od. 16. lib. 3. *Importuna tamen pauperies abeſt.*

PAVPERTATIS PVDOR] parſimoniæ, vel paupertatis pudorem ait eſſe peſſimum M. Porcius Cato apud Liuium lib. 34. annalium. Sic ex vulgi opinione dixit Horat. Od. 24. libr. 3. *Magnum pauperies opprobrium iubet Quiduis & facere & pati.* eodem pertinet illud epiſt. 1. libr. 1. *Vides, quæ maxima credis Eſſe mala, exiguum cenſum, turpémque repulſam Quanto deuites animi, capitiſque labore.*

DIVES AMICVS] ordo verborum hic eſt, diues amicus ſæpe multis partibus vitioſior inferiore amico, quamuis hic amicus inferior, talis ſit, qualem eum deſcripſit, nempe Veneri deditus, aleator, oſtentator, & glorioſus, pecuniæ cupidiſſimus, &c. eum odit, ab eóque abhorret, ac réfugit: aut, ſi non odit, &c. PIA MATER] pia, id eſt, cui debetur pietas, vel quæ magis diligit filium, quàm à filio diligitur, cuius eſt piè colere parenteis.

AC

AC VIRTVTIB. ESSE PRIOREM VVLT.] vult eum esse meliorem, quàm se. sic multi sunt hodie, qui suos familiareis ac ministros volunt esse temperanteis, modestos, ac frugi, cùm sint ipsi dissolutissimi, ac nequissimi: in quos conuenit illud Varronis, quod refert Gellius libr. 15. cap. 19. *Si quantum operæ sumsisti, ut tuus pistor bonum faceret panem, eius duodecimam philosophiæ dedisses: ipse bonus iampridem esses factus. Nunc, illum qui norunt, volunt emere millibus centum: te qui nouit, nemo centussi.* Sunt & qui amicos quidem bonos viros, & virtute præstanteis esse volunt, ipsi autem sunt nequissimi: quos reprehendit M. Tull. in Lælio, his verbis. *Sed plerique peruersè, ne dicam impudenter, amicum habere talem volunt, quales ipsi esse non possunt, quæque ipsi non tribuunt amicis, hæc ab iis desiderant.*

MIHI CONTEND. NOLI, &c.] hæc loquitur potentior amicus. significat autem Horatius, diuites existimare sibi aut omnia licere, aut certè plura, quàm tenuibus. Itaque Aristoteles scribit Rhetor. 2. ὅτι ἀνόητον ὁ πλοῦτος ἐστὶ, id est, stultas esse diuitias. & Isocrates Areopagitico, συμπέπλεκται, καὶ συνακολουθεῖ τοῖς πλουσίοις, καὶ τοῖς δυναστείαις ἄνοια, καὶ μετὰ ταύτης ἀκολασία. i. vno ordine incedunt, & vnà ambulant cum diuitib. & potentibus amentia. & cũ ea intemperantia. & Plaut. in Sticho, *Secundas fortunas decet superbia.* Iam totum hunc locum, secutus veteres lib. & Vat. & alios, restitui, cùm anteà legeretur, *mea contēdere noli Stult. p. o.* Est autem Horatianum, *mihi contendere*, pro eo, quod est, *mecum contendere* sic Virg. Daphn. *Montibus in nostris solus tibi certet Amyntas.* plura collegimus exempla ad Od. 6. lib. 2. ibi. *Viridiq; certat Baca Venafro.*

ARCTA DEC. SAN. COM. TOGA] vtebantur laxioribus, & amplioribus togis diuites, quàm tenues homines, vt suprà Od. 4. epod. *Vidésne sacram metiente te viam, Cùm bis ter vlnarum toga, ut ora vertat huc, & huc euntium Liberrima indignatio?* hoc igitur dicit, vestitus parui pretij, non sumtuosus, decet amicum inferiorem, qui modò sit sanæ mentis.

EVTRAPEL. CVICVMQV.] stulto diuiti, & improbo, orationem affingit sapientem: & veram, vt tanto apertiùs demonstret, diuitias homini, præsertim prauo, & insipienti, nocere potiùs, quàm prodesse. sed illud præterea, & quidem præcipuè docet, non eadem licere inferiori amico, quæ superiori. Arbitror autem, hic designari Volumnium illum Eutrapelum, ad quem exstant epist. M. Tull. libr. 7. duæ postremæ: quem commemorat & epistola quadam ad Papir. Pætum, lib. 9. & Philipp. 13. qui fuit Antonij intimus.

BEATVS ENIM IAM] diues factus, benè nummatus: vel qui sua opinione sit beatus.

SVMET NOVA CONSILIA] suscipiet per se, & nemine consulto, noua consilia. aliud fortasse est capere consilium.

ET SPES] repete ἀπὸ κοινοῦ sumet: noua sperabit.

DORMIET IN LVCEM] dormire in lucem est inertium hominum, aut certè otiosorum, securorum, & solutorum. vt sup. epist. ad Seæuam, *Si te grata quies, & primam somnus in horam Delectat.* & sat. 6. l. 1. *Deinde eo dormitũ non sollicitus, mihi quòd cras Surgendum sit manè.* 302.

NVMMOS ALIENOS PASCET] pecuniam alienam accipiet grandi fœnore. nam ita fit, vt nummi alieni pascantur, & crescant, pecuniáque pecuniam pariat, ex quo τόκος à Græcis est appellatus. translatum videtur à pecudibus, quæ pascuntur.

AD IMVM] ad extremum, tandem.

THRAX ERIT] gladiator erit. vel sese auctorari patietur, vt depugnet in ludo. M. Tull. oratione de prouinciis consulat. *Cuius iter in prouinciam fuit eiusmodi, vt rex Ariobarzanes consulem vestrum ad cædem faciendam, tanquam aliquem Thracem, conduceret.* Horat. satyr. 6. libr. 2. *Thrax, an Gallina Syro par?* In quibusd. libris reperi scriptum, *Trex erit:* in nonnullis *Threx erit.*

COMMISSÚMQVE TEGES] sic satyr. 4. lib. 1. *commissa tacere Qui nequit, hic niger est.* saty. 3. eiusd. *quid faciam, si furtum fecerit, aut si Prodiderit commissa fide?* & commissa simpliciter intelliguntur arcana, & consilia alterius fidei commissa, vt hîc, & infrà ead. epist. *Nec retinent patulæ commissa fideliter aures.* & in epist. de art. poët. *Ille tegat commissa.* Isocrates appellat λόγων παρακαταθήκας, ad Demonicum, his verbis, μᾶλλον τήρει τὰς τῶν λόγων, ἢ τὰς τῶν χρημάτων παρακαταθήκας. M. Tull. Tuscul. 2. *an coli iustitia poterit ab homine propter vim doloris enuntiante commissa, prodente conscios?*

ET VINO TORTVS, ET IRA] torquentur enim homines quodammodo vino, & ira, id est, vino & ira explorantur, & spectantur, καὶ βασανίζονται, sintne fidi. nam poti, & irati arcana sibi commissa interdum enuntiant. Iam hominum ingenia vino explorari constat: vt Od. 21. lib. 3. *Tu lene tormentum ingenio admoues Plerumq; duro.* & de arte poet. *Reges dicuntur multis vrgere culullis, Et torquere mero, quem perspexisse laborant, An sit amicitia dignus.* hoc ergo dicit: neque potus, neque iratus occulta tuæ fidei credita, aperies.

NEC, CVM VENARI VOLET ILLE, &c.] inferior amicus totũ se ad nutum, & voluntatem

potentioris inflectere, & torquere debet. Itaque danda ei opera est, vt illius studia omnia amare, ac probare videatur. nam quemadmodum morum, & animorum, ita & studiorum similitudo amicitiam conglutinat: dissimilitudo, inimicitias concitat: idque declarat exemplo geminorum fratrum Amphionis, & Zethi.

POEMATA PANGES] scribes versus, eùm, &c. *pangere* propriè figere est. itaque dicuntur rustici pangere plantas, & terminos, nisi quis dicat non minùs propriè dici pangere versus, & carmina, quàm plantas, quia veteres, qui in cera scribebant, versus in cera figere non immeritò dici poterant. sic Lucret. lib. 1. *Te sociam studeo scribundis versibus esse, Quos ego de rerum natura pangere conor.* Idem ibidem. *Deinde quòd obscura de re tam lucida pango Carmina.* Horat. epist ad Pisones. *Nunc satis est dixisse, ego mira poemata pango.*

GRATIA SIC FRATRVM, &c.] Zethus & Amphion gemini fratres, ingenio, & instituta ratione vitæ, & studio, multum inter se dissimiles fuisse dicuntur. hic enim fuit philosophus, idémque musicus: ille pastor à Musis, & philosophia alienissimus: hic comis, suauis, commodus: ille agrestis, seuerus, insuauis, & inhumanus, qua ex dissimilitudine factum est, vt amicitia, caritásque illa fraterna facilè inter eos dissolueretur. Zethum à musica admodum alienum fuisse declarat Stratonici hominis facetissimi iocus in musicum quendam Zethum nomine, vt scribit Athen. lib. 7. Ζήθου δὲ τοῦ κιθαρῳδοῦ διεξιόντος περὶ μουσικῆς, μόνῳ σοι, ἔφη, οὐ προσήκει περὶ μουσικῆς λαλεῖν, ὅς γε τὸ ἀμουσότατον τῶν ὀνομάτων εἵλου, εἰ σεαυτὸν ἀντ' Ἀμφίονος Ζῆθον καλεῖς, id est, cùm Zethus citharista de musica dissereret, tibi soli (inquit) minimè omnium cōuenit de musica verba facere, qui quidem nomen tibi asciueris à musis alienissimum, si teipsum pro Amphione Zethum nominas. Ex Platone quoque facilè intelligere licet magna sæpe fuisse inter fratres illos iurgia. apud quem Callicles molestè ferens se à Socrate conuinci, ea vsurpat in Socratem, quæ Zethus in Amphionem apud Euripidem, paullum immutata. sic enim ille in Gorgia ex Euripidis tragœdia quadam, quæ non exstat. κινδυνεύω οὖν πεπονθέναι νῦν, ὅπερ ὁ Ζῆθος πρὸς τὸν Ἀμφίονα Εὐριπίδου, οὗπερ ἐμνήσθην. καὶ γὰρ ἐμοὶ ἄττα τοιαῦτα ἐπέρχεται πρὸς σὲ λέγειν, οἷάπερ ἐκεῖνος πρὸς τὸν ἀδελφόν, ὅτι ἀμελεῖς ὦ Σώκρατες, ὧν δεῖ σε ἐπιμελεῖσθαι, Καὶ φύσιν ψυχῆς ὧδε γενναίαν ἔχων, μειρακιώδει τινὶ διαπρέπεις μορφώματι: καὶ οὔτ' ἂν δίκης βουλαῖσι προσθεῖ' ἂν ὀρθῶς λόγον, οὔτ' εἰκὸς καὶ πιθανὸν ἂν λάβοις, οὔθ' ὑπὲρ ἄλλων νεανικὸν βούλευμα βουλεύσαιο. Καί τοι ὦ φίλε Σώκρατες (καί μοι μηδὲν ἀχθεσθῇς, εὐνοίᾳ γὰρ ἐρῶ, &c.) ἀλλ' ὦ 'γαθέ, ἐμοὶ πείθου: παῦσαι δ' ἐλέγχων: πραγμάτων δ' εὐμουσίαν ἄσκει, καὶ ἄσκει ὁπόθεν δόξεις φρονεῖν ἄλλοις τὰ κομψὰ ταῦτ' ἀφεὶς εἴτε ληρήματα χρὴ φάναι εἶναι, εἴτε φλυαρίας, ἐξ ὧν κενοῖσιν ἐγκατοικήσεις δόμοις, ζηλῶν οὐκ ἐλέγχοντας ἄνδρας τὰ μικρὰ ταῦτα, ἀλλ' οἷς ἔστι καὶ βίος, καὶ δόξα, καὶ ἄλλα πολλὰ ἀγαθά. i. *Vereor igitur ne ego ita sim in te affectus nunc, vt Zethus in Amphionem Euripidis: Nam mihi quoque talia quadam tibi dicere in mentem venit, qualia ille fratri: te negligere, O Socrates, quæ te maximè curare oportet, Et cùm ingenio, animóque ita generoso præditus sis, iuuenili quodam corporis gestu & figuratione ornamentum tibi comparas, neque ratione erecta atque excitata veris atque iustis consiliis vis obtemperare, neque vt quicquam probabile, & rationi consentaneum in tuis negotiis sequare, neque vt quicquam fortiter & strenuè in alienis consulas animum inducere potes. Atqui, ò care Socrates (ne te autem offensiorem in me prabeto. beneuolentia enim in te adductus dicam,) &c. At vir bone mihi crede & desine me & alios coarguere: rerum autem, non fidium, & neruorum musicam suauem exerce: eáque exerce, quibus sapere videberis, aliis gloriosas istas siue nugas siue tricas dicere oportet, relinquens: quibus deditus, in domo inani habitabis, amulans viros, non eos, qui in istis rebus leuibus & paruis refellendis, & conuincendis occupati sunt, sed eos, quibus res est parta, & bona existimatio, & multa alia bona.* Zethum à philosophia abhorruisse etiam, ex M Tullio intelligere licet lib. 2. de oratore, *quos tu cùm haberes auctores, Antoni, miror cur philosophia, sicut Zethus ille Pacuuianus, propè bellum indixeris.* Licet & ex Dione Chrysostomo orat. περὶ χρήματος, & quidem multo apertiùs. Sic enim ille in extr. Πολὺ γὰρ ἂν εἴην τοῦ Ζήθου φαυλότερος, τοιαῦτα ἐπιτιμῶν, ὡς ἐκεῖνος ἐνουθέτει τὸν ἀδελφόν, οὐκ ἀξιῶν φιλοσοφεῖν αὐτόν, οὐδὲ περὶ μουσικὴν διατρίβειν, ἐάσαντα τὴν τῶν ἰδίων ἐπιμέλειαν. ἔφη δὲ αὐτὸν ἄτοπόν τινα, καὶ ἀσύμφορον μοῦσαν εἰσάγειν, &c. id est, multo enim essem Zetho deterior, talia tibi vitio vertens. Nam ille fratrem monebat, & à philosophia, & musica deterrebat, ne has arteis coleret, rei familiaris cura abiecta: & dicebat, eum absurdā quandam & inutilem musam introducere, &c.

303 (margin)

DISSILVIT.] dissoluta, & diuulsa, & disiuncta est. tralatio est.

DONEC SVSP. SEVERO, &c.] donec lyra Amphionis, citharœdi, & musici clarissimi suspecta, & inuisa Zetho à musica abhorrenti, conticuit, & desiit sonare. Accedat his Propert. lib. 3. de Antiopa. *Et durum Zethum, & lacrymis Amphiona mollem Experta est stabilis mater abacta suis.*

POT. AMICI] amici superioris. Od. 18. lib. 2. *nec potentem amicum Largiora flagito.* amicum magnum

magnum voeat M. Curius lib. 7. ad familareis, epistol. 29. *sed amice magne, noli hanc epistolam*
Attico ostendere.

ÆTOLIS ONERATA PLAGIS] plagas Ætolas posuit pro optimis, & præstantissimis, & ad
apros capiendos aptissimis, vel ad venandum natura factis: idque propter Meleagrum, qui a-
prum Calydoninm cepit. Sic Martialis aprum nescio quem, ei similem, ac parem, qni cuspide
Ætola captus est, dixit, significans aprum ingentem, libr. 13. *Qui Diomedéis metuendus setiger*
agris Ætola cécidit cuspide, talis erat. Erat autem Calydon in Ætolia.

SENIVM] id est, odium, insuauitatem senilem: vel quia senilia ferè omnia molesta, & iniu-
cunda sunt: itaq; senectus mala ætas appellabatut à veteribus: vel quia molestiæ senectutem
ante tempus accelerant. vide quæ annot. supr. ad epist. 7. ibi, *& amore senescit habendi.* M. Tull.
pro Milone. *maret equester ordo, tota ciuitas confecta senio est.* Plaut. in Trucul, *malè quòd mu-*
lier incepit, nisi efficere perpetrat, id illi morbo, id illi senio est. vide & Nonium Marc.

PVLMENTA] pulmentaria ex pulpis, & lumbis leporinis & pulte confecta. dicta sunt enim à
pulte pulmenta, & pulmentaria: neque eo minùs pulmenta dicuntur, si quid aliud præter pul-
tem sit, vt docet Isidorus. Pulpamentum autem à pulpa dictum est. Terent. Eunuch. *Tute lepus*
es, & pulpamentum quæris.

ROMANIS SOLENNE VIRIS OPVS] venari est opus solenne, id est, statum, & vsitatum
Romanis. contrà ludus trochi, & disci, Græcis vsitatus; Od. 24. lib. 3. *nescit equo rudis Hærere in-*
genuus puer: Venariq; timet ludere doctior, Seu Græco iubeas trocho, Seu malis vetita legibus a-
lea. & Satyr. 2. lib. 2. *leporem sectatus, equóq; Lassus ab indomito, vel si Romana fatigat Militia*
assuetum Græcari, seu pila velox, &c.

SPECIOSIVS] venustius εὐσχημονέστερον, decentius, aptius.

QVO CLAMORE CORONAE] quo assensu, qua approbatione circumstantis multitudinis,
quo applausu, qua acclamatione.

PROEL. CAMP.] certamina ludiera, quæ committuntur in campo Martio. in libr. de arte
poët. *Ludere qui nescit, campestribus abstinet armis.*

SVSTINEAS] ineas, perferas, subeas.

SAEVAM] χαλεπὴν, asperam, laboriosam, & difficilem.

CANTABRICA BELLA] supr. Od. 8. lib. 3. *Seruit Hispanæ vetus hostis oræ Cantaber sera do-*
mitus catena. & epist. 12. huius lib. *Cantaber Augusti: Claudi virtute Neronis Armenius cécidit.*

SVB DVCCE] Augusto: vt suprà Od. 15. lib. 4. *Et signa nostro restituit Ioui derepta Partho-*
rum superbis Postibus.

REFIXIT] quinque libri veteres, & manuscripti, quibus Romæ vsus sum, & totidem, quibus
in Gallia, sic habent *signa refigit Nunc: & si quid, &c.*

ADIVDICAT ARMIS] acquirit populo Rom. idq; exercitu populi Rom.

AC NE TE RETRAHAS, &c.] id est, atque, vt ne te nimis longè abducas ab exercitationi-
bus tuis, & certaminibus campi Martij, & ne ita absis ab vrbe, vt probabilem absentiæ excusa-
tionem afferre non possis, interdum quædam bella simulacra exerces in agro paterno: inter-
dum ludis rure, quamuis nil nisi sapienter, & prudenter facias.

[QVAMVIS NIL EXTRA NVM. F. Q. CVRAS] hæc sunt includenda interpositionis
nota. est enim ἐπεξήγησις verbi *nugaris. extra numerum* autem valet ineptè, insipienter, in-
consideratè, temerè, tralatione ducta à saltatoribus, quorum motus & saltatio certis legibus,
ac numeris constabat. ex quo moueri dicuntur in numerum, qui numerosè, aptè, & compositè,
mouentur. Lucret. lib. 4 *Quid porrò, in numerum procedere cùm simulacra Cernimus in somnis*
& mollia membra mouere, Mollia mobiliter? &c. & lib. 2. *in numerúmque exsultant sanguine*
pleti. Iterum lib. 4 *Quod superest, non est mirum simulacra moueri, Brachiaq; in numerum ia-*
ctare, & cetera membra. Virg. Georg. 4. de Cyclop. *Illi inter sese magna vi brachia tollunt In*
numerum, versántq; tenaci forcipe ferrum. Idem in Sileno, *Tum verò in numerum Faunósque,*
ferasq; videres Ludere. cuius contrariũ est extra numerũ Lucret. lib. 5. *Atq; extra numerũ proce-*
dere membra mouētois Duriter, & duro terrã pede pellere matrẽ. M. Tull. parad. ἐν ἴσῳ τῷ ἀμφ.
histrio si paullo se mouit extra numerũ, aut si versus pronũtiatus est syllaba vna breuior, aut lon-
gior, exsibilatur, & exploditur. similiter *extra modũ* valet sine modo, non seruato modo. Cic. de
orat. ad Q. Fr. *vox extra modũ absona.* numerus autẽ ad ῥυθμὸν, seu metrũ refertur; modus ad cã-
tum: vt epist. de arte poët. *Accessit numerisq;, modisq; licẽtia maior.* & in modũ valet modulatè,
nõ numerosè, seu ἀρρύθμως, quãuis ita Muretus explicet apud Catull. in carm. in nupt. Iuliæ &
Manlij. PARTITVR LINTREIS] id est, diuidit nauiculas inter se, vt duæ sint aduersariæ
classes, vna, quæ similitudinem classis Cæsatianæ præbeat, altera, quæ Antonianæ. fuit autem
hæc pugna naualis seriò commissa ad Actium promuntorium Epiri.

304

ACTIA PVGNA TE DVCE PER PVEROS,&c.]hæc scilicet fiebant quidem à Lollio, ex consilio, vt Augusto gratum faceret, cum Actiacæ victoriæ memoriam puerorum pugna ludicra renouaret. sed tamen fortasse ad historiam referenda sunt. Narrat enim Dion lib. 50. pueros, qui Romæ erant, Antonio cladem pugnæ Actiacæ præsignificasse. Nam diuisi inter se, nemine iubente, cùm se altera pars Cæsarianos, altera Antonianos dicerent, inter se confixerunt ad duos dies. ad extremum autem victi sunt, qui Antoniani appellabantur. Verba Dionis Græca non ascribam satis est mihi locum indicasse.

REFERTVR] simulatur, repræsentatur.

VELOX VICTORIA] Vel hoc ad historiam referendum est: Nam tradunt Plutarchus, Florus, alij, victoriam illam Actiacam fuisse celerrimam: vel ad victoriæ naturam, quæ ferè velox est. sic Satyr. 1. *quid enim? concurritur. aut cita mors venit, aut victoria læta.*

LACVS] lacus, qui est in fundo paterno. *lacus* (inquit Varro) *lacuna magna, vbi aqua contineri potest.* Satyr. 4. *omneis Gestiet à furno redeunteis scire, lacúq;.*

QVI CREDIDERIT] Augustus, potentior amicus.

VTROQVE POLLICE] vtroque pollice compresso, nam premere pollicem, gestus erat fauentis, Plin. lib. 27. cap. 2. vel sequamur Porphyr. qui vtroque pollice vult dictum esse συγχειρῶς pro, vtraque manu. *laudabit* igitur *vtroque pollice*, id est, summopere comprobabit.

PROTINVS VT MONEAM,&c.] Protinus, continuitatem significat, inquit Varro. hoc igitur dicit. Continuato sermone, vt te moneam, videto & quid, & de quo, & cũ quo loquare. Si legemus *Protenus* facilior erit lectio. nam *protenus* valet porrò tenus, deinceps, consequenter.

(SI QVID MON. EG. TV)] hæc sunt includenda interpositionis nota.

PATVLAE AVRES] percontatoris videlicet, qui ea ab aliis sciscitatur, & exquirit, quæ ad alios continuò perferat, & renunciet.

COMMISSA] arcana & occulta fidei commissa, vt suprà.

VOLAT) Iccircò Homerus verba ferè semper pennigera, aut (vt ita dicam) pennata, seu alata nominat. Nam passim apud eum occurrit hoc, ἔπεα πτερόεντα προσηύδα: id est, verba volatilia locutus est.

NON ANCILLA TVVM IEC. VLC.] id est, vide, ne vllius puellæ, puerive amore capiaris in ædibus potentioris amici. sup. ad Od. 1. lib. 4. admonuimus, iecur sedem libidinis esse.

MARMOREVM] ex limine & vestibulo ædium marmoreo, ædium magnificentiam, & ornatum intellige.

NE DOMINVS PV. PVLCH. CARE VE,&c.] ne tibi eueniat alterum è duobus malis, vel vt impetres, quod amas, tibíq; illud ipsum magni beneficij loco numeretur, vel repulsam feras, & ita potentiorem amicum illiberalem se erga te præbuisse queraris.

AVT INCOMM. ANG.] aut te angat, si se incommodum erga te, dum tibi, quod amas, atq; expetis, denegat, præbeat. *incommodus*, vel nomen est verbum adiuuans: cuiusmodi exempla sunt apud hunc poëtam innumerabilia: vel dic *incommodus*, id est, quia se in te præbeat incommodum & illiberalem, denegando tibi munus paruum, puellam, scilicet. aut puerum, cuius amore captus sis. & ita subintelligetur ὤν: quód sit.

QVALEM COMMENDES,&c.] vtilissimum præceptum, diligentissiméque retinendum. cui non dissimile est illud Theognidis, Μήποτ' ἐπαινήσῃς, πρὶν ἂν εἰδῇς ἄνδρα σαφηνῶς, Ὀργὴν, καὶ ῥυθμὸν, καὶ τρόπον ὅστις ἂν ᾖ. id est, ne vmquam quemquam priùs laudaueris, quàm planè noueris affectus, ingenium, mores.

NE MOX INCVTIANT ALIENA,&c.] verbum *incutiendi* grauiorem quendã perturbationis ictũ animo illatum significat, per tralationem sermonis. nam incutere propriè est, quatiendo, & commouendo inferre: vt *incutere plagam*. ex quo *incutere dolorem, timorem, tremorem, desiderium, amorem*; vt suprà diximus in epist. ad Villicum.

FALLIMVR] dum commendamus indignum, qui à nobis commendetur, vtpote qui sit improbus.

ET QVONDAM] nonnumquam, aliquando, interdum.

TRADIMVS] commendamus alteri, vt suprà epist. ad Claud. Ner. *Vt tibi se laudare, & tradere coner.*

305 ERGO, QVEM SVA CVLPA PREMIT,&c.] ergo si acciderit, vt is, qui fuerat abs te commendatus, tanquam vir bonus, & integer, cùm eum talem esse putares, sua culpa in periculum adducatur, tum tu tua spe falsus, desine eum tueri.

VT PENITVS NOTVM,&c.] ratio est superioris versus. desine (inquit) illũ, qui tuã spem fefellit, tueri, vt amicũ hominẽ tibi perspectũ, & cognitũ, falsis criminib. circũuentum, atq; oppressum, omni studio, & acerrima cõtentione & salua existimatione tua, subleues, tegas, ac defendas.

QVI,

QVI, DENTE THEONINO, &c.] qui, cùm maledictis configitur, cùm maledico dente carpitur, non intelligis communem esse metum, commune periculum? non vides tibi idem periculum imminere? non vides periculum, quod in illum intenditur, ad te paullò pòst esse peruenturum? Hunc Theonem tradunt poëtam petulantissimum, ac maledicentissimum fuisse. Aptissimè autem dentem cum verbo rodendi coniunxit: nam & dente maledico carpere dixit M. Tul. orat. pro Corn. Balbo. & rodere pro eo, quòd est obscurè, & dissimulanter maledictis insectari, in eadem. *more hominum inuident: in conuiuiis rodunt.* & Horat. Sat. 4. lib. 1. *absentem qui rodit amicum.* & Sat. 6. *Quem rodunt omnes libertino patre natum.*

NAM TVA RES AGITVR,] in periculo versatur. sic dicimus *agitur caput, fama, existimatio, fides, officium, fortuna mea.* nunquam autem *agitur de capite, &c.* nam agere de aliqua re, est verba facere: sermonem, aut consilium habere: vt M. Tull. epist. ad M. Cœlium libr. 5. *Non potuit accuratius agi, neque prudentius, quàm actum est à te cum Curione de supplicatione.* In Lælio autem locus ille corruptus est, *& si qua fortuna acciderit, vt minus iustæ amicorum voluntates sint adiuuandæ, in quibus eorum aut de capite agatur, aut fama, &c.* legendúmque est, vt scriptū reperi in cod. antiq. *aut caput agatur.* & ita Aul. Gell. lib. 1. c. 3. Tum in orat. pro Quinctio, vbi legitur *si de prædiis tuis ageretur*, legendū ita, vt emendauit Budæus, *si dupondius tuus ageretur.* cum hoc loco cōgruit illud Liuianum lib. 7. *quamquā pugnauimus verbo pro Sidicinis, re pro nobis, cum videremus finitimū populum nefario latrocinio Samnitium peti, & vbi conflagrassent Sidicini, ad nos traiecturum illud incendium esse.* [Vide P. Victo. cap. 13. lib. 16. Var. lect.]

ET NEGLECTA SOLENT INCENDIA, &c.] sic Pind. ᾠδ. γ. Pyth. πολλὰν τ' ἐν ὄρει πῦρ ἐξ ἑνὸς σπέρματος ἐνθορὸν ἀΐστωσεν ὕλαν. id est, multam, seu magnam in monte ignis ex vna scintilla excitatus absumsit siluam. Et Euripid. quodam loco, μικροῦ δ' ἐκ λαμπτῆρος ἰδαῖον σέλας πιήσειεν ἄν τις, id est, ex parua autem scintilla magnum fulgorem quis excitare possit.

DVLCIS INEXPERTIS CVLTVRA] non dissimile est hoc prouerbium Græcorum, vsurpatum à Pindaro, γλυκὺς πόλεμος ἀπείροις. id est, dulce bellum inexpertis. sequitur mox apud Pindar. πεπειραμένων δέ τις ταρβεῖ προσιόντα: quòd videtur expressisse Horatius proximi versus principio, *expertus metuit.* verbum sic vertere possis, At eorum, qui experti sunt, aliquis timet adueniens, seu vbi iam aduenit, nempe bellum. culturam autem pro cultu posuit.

EXPERTVS] ὁ δ' ἐμπειρος ἰών: ὁ πεπειραμένος: qui periculum fecit. hoc ex Pindaro expressum, vt paullo antè dixi.

DVM TVA NAVIS IN ALTO EST] id est, dum in cursu es. tralatio est.

HOC AGE] in hanc curam incumbe. *hoc agere* loquendi genus Latinis vsitatum est, quod valet negotium susceptum accuratè administrare: attentum esse in re aliqua, aut in sermone, qui habetur: totum suum studium, & cogitationem in vna re ponere. Terent. in Andr. *hoccine agis, an non?* D. *ego verò istuc.* ibid. *ipsum adeò præsto video cum Dauo. hoc agam.* in Eunucho. Cht. *alias res agis.* P. *istuc ego quidem.* sic Xenoph. Ἑλλην. οὐδὲ γὰρ κρατοῦσιν αὐτοῦ αἱ τοῦ σώματος ἡδοναί· ἀλλ' ἀεὶ πρὸς ᾧ εἴη ἔργῳ, τοῦτ' ἔπραττε. id est, neque enim vincebant eum corporis voluptates: sed semper quodcumq; negotium suscepisset, hoc agebat. Horat. Satyr. 3. lib. 2. *vt viuas igitur, vigila: hoc age.* Plautus Mil. gloriol. *hanc age rem, res subitaria est.* Plutarch. in Coriolano scribit, cùm magistratus, aut pontifices sacrificabant, præconem magna voce clamare solitum esse, *hoc age.* quibus verbis iubebat animum ad sacra attendere, nullúmque omnino opus alienum interponere. verba Plutarchi sunt hæc, ὅταν γὰρ ἄρχοντες, ἢ ἱερεῖς πράττωσί τι τῶν θείων, ὁ κῆρυξ πρόεισι, μεγάλῃ φωνῇ βοῶν, ὅκ ἀγε. σημαίνει δ' ἡ φωνή, τοῦτο πρᾶττε, προσέχειν κελεύουσα τοῖς ἱεροῖς, καὶ μηδὲν ἔργον ἐμβαλεῖν μεταξύ. id est, *cùm enim magistratus, aut sacerdotes aliquam rem diuinam faciunt prodit præco magna voce clamans, hoc age. significat autem vox, τοῦτο πρᾶττε, iubens attendere ad sacra, & nullum opus intermiscere.*

AGILEM, NAVVMQVE] hominem ad agendum promtum, ac paratum: ad res agendas aptum, δραστήριον, πρακτικόν: vt supr. epist. 1. *Nunc agilis fio.*

REMISSI] ignaui, desides, ἀνειμένοι, inertes.

POTORES BIBVLI] *bibuli* cohæret cum nomine *potores*: éstq; numeri multitudinis.

VAPORES] quidam libri veteres habent *tepores.*

DEME SVPERCILIO NVBEM] auferè vultu tristitiam, atque immoderatam seueritatem, quæ contracto, ac sublato supercilio significatur: quod Græci τὸ τῶν ὀφρύων νέφος, id est, superciliorum nubem, appellant. & ita Euripid. in Hippol. coron. ex quo ὀφρυόεντες. id est, superciliosi, à Græcis appellantur seueri, tristes, superbi: & πρόσωπον συνωφρυωμένον. Eurip. in Alcestid. dixit vultum superciliosum, seu supercilio obductum. & αἴρειν τὰς ὀφρῦς, id est, tollere supercilia, prouerbij locum obtinet tùm apud Græcos, tùm apud Latinos, pro eo, quod est vultu tristitiam quandam præ se ferre. Diphilus comicus apud Athen. lib. 2. Τὸν τὰς ὀφρῦς αἴροντα, συμπείθεις

γελᾶν, Τὸν τ' ἀσθενῆ τολμᾶν τι, τὸν δειλὸν, θρασύν. id est, eum; qui supercilia tollit, adducis vt rideat: imbecillum, vt aliquid audeat: timidum; audacem reddis. & ita Catull. Ad ianuam mulieris impudicæ. *Præterea addebat quendã, quem dicere nolo Nomine, ne tollat rubra supercilia*, i. ne sublato supercilio significet, se mihi iratũ esse, ne grauiter, & iniquo animo ferat. συνοφρὺς etiã appellatur à Græcis is, qui supercilij nube. i. contractione, tristitiam quandã præ se fert, ex quo verbũ συνοφρύω, & συνωφρυωμένον ὄμμα apud Euripidem in Electra. & Sophocles in Antigone disertè νεφέλην ὀφρύων nominat, aspectum mæstũ, ac tristẽ. Sic Sophocl. νεφέλη δ' ὀφρύων ὕπερ αἱματόεν ῥέθος αἰσχύνει, τέγγουσ' εὐῶπα παρειάν. i. nubes autem superciliorum super cruentam faciẽ deformat, irrigans lacrymis formosam genã. sic Cic. in orat. in Pison. ὑπερβολικῶς quidẽ illud, sed tamen vrbanè, ac facetè, Pisonẽ interrogatũ quid sentiret de suo cõsulatu, ait respõdisse *altero ad frontem sublato, altero ad mentũ depresso supercilio, crudelitatẽ sibi nõ placere*, significans, ac describens eius ineptã, atq; importunam seueritatem, quam in eadẽ oratione *frontis nubeculam* appellat. Idem de eodẽ in orat. pro Sext. *Tanta erat grauitas in oculo: tanta frontis cõtractio, vt illo supercilio, tanquã Atlante cælum, annus ille niti videretur*. Demosth. in orat. περὶ παραπρ. ἀνασπᾶν τὰς ὀφρῦς, videtur accipere pro eo, quod est, plus æquo sibi arrogare, & gerere se insolenter. sic ille τότε μὲν μέτριον παρεῖχεν ἑαυτὸν· ἐπειδὴ δὲ μέγιστα εἴργασται κακὰ, τὰς ὀφρῦς ἀνέσπακε. id est, tũc quidem modestũ seipsum præbebat: posteaquàm autẽ maxima mala effecit, supercilia sursum extulit. & συνάγειν τὰς ὀφρῦς, i. contrahere seu conducere supercilia, apud Aristoph. in Pluto, tristitiã & mæstitiã significat. Quemadmodũ autẽ sublatum, & contractũ supercilium tristitiã, & seueritatem significat, sic remissum & laxũ, hilaritatẽ. Pind. ᾠδ. θ. Πυθ. ἀγανᾷ χλιαρὸν γελάσσαις ὀφρύϊ. i. hilaro tepidum ridens supercilio. & Euripid. Iphig. in Aulide remittere superciliũ. Μέθες νῦν ὀφρῦν ὄμμα τ' ἔκτεινον φίλον. i. remitte nunc supercilium, & oculũ carũ extendito. Idem in Cyclope. Silenus. Ὡς ἐκπιεῖν γ' ἂν κύλικα βουλοίμην μίαν, Πάντων Κυκλώπων ἀντιδοὺς βοσκήματα, Ῥῖψαί τ' ἐς ἅλμην Λευκάδος πέτρας ἄπο, Ἅπαξ μεθυσθεὶς, καταβαλών τε τὰς ὀφρῦς. Ὡς, ὅς γε πίνων μὴ γέγηθε, μαίνεται. i. Nam calicẽ vnum exhaurire velim; pro eo omnium Cyclopum datis pecudibus, mẽq; ipsum ex rupe Leucade in mare præcipitẽ agere, semel ebrius factus, superciliisq; demissis, ac deiectis. Hom. ἰλ. ο. de Iunone, ἡ δ' ἐγέλασσε χείλεσιν, οὐδὲ μέτωπον ἐπ' ὀφρύσι κυανέῃσιν ἰάνθη. i. Illa autem risit labris, neq; frons super supercilia nigra hilarata est. Præterea supercilio tum innuimus, tum annuimus. innuimus, vt Hom. ὀδ. π. Ἡ δ' ἄρ' ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε· νόησε δὲ δῖος Ὀδυσσεύς. Illa autẽ superciliis innuit: intellexit verò Vlysses. & ὀδ. φ. Ἦ, καὶ ἐπ' ὀφρύσι νεῦσεν, ὁ δ' ἀμφέθετο ξίφος ὀξύ. id est, dixit, & superciliis innuit: ille autem gladium acutum accinxit: annuendi exemplum est apud eundem, Ἦ, καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων. id est, dixit, & nigris superciliis annuit Iupiter. Libet autem mihi hoc loco colligere alia affectuum animi indicia, quæ ducuntur ex partibus corporis, siue illæ sua sponte, & nobis inuitis moueantur, atq; immutentur, vt cum metu pallescimus, horremus, obtumescimus: siue nostra voluntate, vt cùm in dolore frontem ferimus, aut femur. Vt igitur à capite ordiamur, *caput percutere* mærorem significat. Hom. ἰλ. χ. Ὤιμωξεν δ' ὁ γέρων, κεφαλὴν δ' ὅ γε κόψατο χερσί. id est, miserum se clamauit senex: caput autem manibus percussit. Herod. Thal. ὁ δὲ Ψαμμήνιτος ὡς εἶδεν, ἀνακλαύσας μέγα, καὶ καλέσας ὀνομαστὶ τὸν ἑταῖρον, ἐπλήξατο τὴν κεφαλήν. id est, Psammenitus autem magno ploratu edito, & amico suo nominatim appellato, caput percussit. ob eandem causam *capillus vellitur*. ὀδ. κ. Ἑζόμενοι δὲ κατ' αὖθι γόων, τίλλοντό τε χαίτας. id est; sedentes autem illic gemebant, & comas vellebant. sic Attius de Agam. *scindens dolore identidem intonsam comam*. eodem pertinet, caput puluere conspergere. ὀδυσσ. ω. de Laërte. Ἀμφοτέρῃσι δὲ χερσὶν ἑλὼν κόνιν αἰθαλόεσσαν Χεύατο κὰκ κεφαλῆς πολιῆς, ἀδινὸν στεναχίζων. id est; ambabus autem manibus sumto cinere fuliginoso, infudit in caput canum, crebrò ingemiscens. ἰλιάδ. σ. de Achille. Ἀμφοτέρῃσι δὲ χερσὶν ἑλὼν κόνιν αἰθαλόεσσαν Χεύατο κὰκ κεφαλῆς, χαρίεν δ' ᾔσχυνε πρόσωπον. id est, ambabus autem manibus nigrum cinerem cùm sumsisset, infudit in caput, pulchram autem faciem inquinauit. ibidem, φίλῃσι δὲ χερσὶ κόμην ᾔσχυνε δαΐζων. id est, caris autem manibus comam inquinauit lacerans. sic Catullus carm. de nupt. Pelei, & Thet. *Canitiem terra, atque infuso puluere fœdans*. *Capitis motus* gestus minantis. sic Neptunus Vlyssem secundo cursu nauigantem, patriæq; iam appropinquantem prospiciens, ὀδυσσ. ε. ὁ δ' ἐχώσατο κηρόθι μᾶλλον· Κινήσας δὲ κάρη προτὶ ὃν μυθήσατο θυμόν· Ὢ πόποι, &c. id est, ille autem iratus est ex animo magis. Caput autem mouens apud se locutus est, O dij immortales, &c. & Vlysses ab Antinoo pulsatus, ὀδυσσ. ρ. Ἀλλ' ἀκέων κίνησε κάρη κακὰ βυσσοδομεύων. id est, At tacitus mouit caput, mala in alto mentis recessu moliens. Horat. Satyr. 5. lib. 1. *caput & mouet*. Virg. lib. 7. Æneid. *Tum quassans caput hæc effudit pectore dicta*. Innuimus, cùm alteri nutu significamus, vt aliquid fiat, vt ὀδυσσ. π. Νεύσω μέν τοι ἐγὼ κεφαλῇ, σὺ δ' ἔπειτα νοήσας, &c. id est, innuam tibi quidem capite: Tu autem deinde cùm intellexeris, &c. & Εἰ δ' ἄγε τοι κεφαλῇ ἐπινεύσομαι, id est, Si verò, age; tum ego tibi innuam. Terent. Adelph. *ne mora sit; si innuerim; quin pugnus continuò*

continuò in mala hæreat. M. Tull. pro Quinctio. *non modò enim pollicitus erat in Gallia, sed Romæ quotidie, simulatque sibi hic innuisset, numeraturum se esse dicebat.* vbi corruptè, & mendosè legitur in lib. vulgatis, *annuisset.* annuere enim est eius, qui se assentiri alteri, & quippiam approbare significat. *Exporrigere frontem,* animi remissionem, atq; hilaritatem significat. Terent. Adelph. *mitte iam istæc: da te hodie mihi: Exporge frontem.* Plaut. Casina. *primùm ego te porrectiore fronte volo mecum loqui. Explicare frontem* idem valet. sed ab Horatio ponitur pro eo, quod est hilaritatis, & lætitiæ causam præbere. Od. 29. lib. 3. *Mundæq; paruo sub Lare pauperum Cenæ sine aulæis & ostro Sollicitam explicuere frontem.* Idem satyr. 2. libr. 2. *Hæc venerata Ceres, vt culmo surgeret alto Explicuit vino contractæ seria frontis.* contrà *frontem contrahere.* M. Tull. in Cluentiana. *Hic ille planus improbissimus quæstu iudiciario pastus, contrahit frontem.* [Plautus in prologo Amph. *Quid contraxistis frontem?*] Et *consulcare frontem*, quo vtitur Plaut. in Prol. Bacch. Item *caperare frons* dicitur ei, cui frons contrahitur. Plaut. in Epid. *quid illuc est, quòd illi caperat frons seueritudine? Frontem ferire* gestus hominis quippiam ægrè ferentis, & indignantis. Cic. ad Att. lib. 1. *puto te in hoc aut risisse, aut ingemuisse, vt frontem ferias.* Idem in Bruto, *nulla perturbatio animi, nulla corporis: frons non percussa, non femur.* Diony. Halicarn. lib. 10. ἀρχαιολογ. ῥωμ. παίοντες τὰ μέτωπα, καὶ κατηφεῖς τὰς ὄψεις ποιήσαντες ferientes fronteis, & aspectus tristeis præ se ferentes. *Frontem, vel os perfricuisse* dicimus eum, quem significare volumus nihil pudere. Cic. Tuscu. 3. *quam tu idem, cùm os perfricuisti, soles dicere?* ex quo hominem ferrei, & duri oris dicere solemus, id est, impudentem. Idem pro Quinct. *homini pro amicitia familiarius dixi, mihi videri ore durissimo esse, qui præsente eo gestu agere conaretur.* Idem de orat. lib. 2. *quoniam soleo sæpe mirari eorum impudentiam, qui agunt in scena gestum præsente Roscio.* Idem in Pisonem. *si os tuum ferreum senatus conuicio verberari noluisti.* Catullus in quandam: *Quòd si non aliud pote est, ruborem Ferreo canis exprimamus ore.* Terent. in Eunuch. *os durum.* Iterum M. Tul. lib. acc. 4, *nostis os hominis, nostis audaciam.* Idem lib. 9. epist. ad Varr. *Misi autem ad te quattuor admonitores non nimis verecundos, nosti enim profectò os huius adolescentioris Academiæ.* Idem epist. 5. lib. 12. epistol. ad Attic. princip. *O stultitiam, nisi mea maior esset, singularem. Quod autem os, in hanc rem* ἔρανον *abs te?* Ita enim legendum esse ostendimus in notis Ciceronianis: quod & Turnebo venit eodem tempore in mentem, cùm ei librum epist. ad Attic. manuscriptum, vtendum dedissem. eodem referẽdum est illud Asinij Galli in M. Pomponium Marcellum, grammaticum veterem, quem commemorat Suetonius in libello de illustr. grammaticis *Qui caput ad læuam didicit, glossemata nobis Præcipit. os nullum, vel potiùs pugilis.* significabat autem Asinius irridens, hunc grammaticum esse impudentem, qui cùm pugil fuisset, grammaticam profiteretur: vel potiùs hoc tantùm, pugilem fuisse. Nam pugiles cum aduersario pugnantes, caput ad læuam partem flectebant, ne aurem læuam plagis apertam & expositam haberẽt. ἀμφιλογία autem est in illis *os nullum,* & *os pugilis.* nam primùm ore nullo esse dicuntur, qui nullo sunt pudore, & pugilibus ita interdum os verberabatur cæstibus, vt informi ore esse viderentur: deinde os pugilis significat etiam os durum, quale credibile est esse eius, cui os pugnis & cæstibus tunditur. *Oculorum nictus,* & crebra agitatio, admonẽtis gestus. Hom. ὀδυσσ. σ. Οὐκ ἀΐεις, ὅτι δή μοι ἐπιλλίζουσιν ἅπαντες, id est, non intelligis mihi oculis innuere omneis? Idem ἰλ. ι. Τοῖσι δὲ πόλλ' ἐπίτελλε γερήνιος ἱππότα Νέστωρ, Δενδίλλων ἐς ἕκαστον, &c. id est, νεύων ὀφθαλμοῖς, quod valet, oculis innuens. Horat. satyr. 9. lib. 1. *Distorquens oculos, vt me eriperet. Oculi nimis arguti* (vt scribit M. Tullius lib. 1. de legib.) *quemadmodum animo affecti simus, loquuntur. Ardor oculorum* iram significat. M. Tull. lib. 5. accusat *ipse inflammatus scelere, & furore in forum venit: ardebant oculi: toto ex ore crudelitas eminebat.* & libr. 4. de Theomnasto quodam. *Nam cùm spumas ageret in ore, arderent oculi, voce maxima vim me sibi afferre clamaret.* Hom. ἰλ. α. de Achille. μένεος δὲ μέγα φρένες ἀμφὶ μέλαιναι Πίμπλαντ', ὄσσε δέ οἱ πυρὶ λαμπετόωντι ἐΐκτην. id est, spiritu autem mens nigra valde implebatur: oculi autem ei igni ardenti, seu lucenti similes erant. Oculos etiam aiunt esse pudoris sedem. ex quo Socrates in Phædro, ἐγκαλυψάμενος, id est, operta facie de amore disputat. Præterea scribit Aristot. ῥητορ. β. prouerbium esse, ἐν ὀφθαλμοῖς εἶναι αἰδῶ, καὶ διὰ τοῦτο τοὺς ἀεὶ παρεσομένους μᾶλλον αἰσχύνονται, καὶ τοὺς προσέχοντας αὐτοῖς, &c. id est, in oculis esse pudorem & propter hanc causam solent eos, qui semper affuturi sunt magis vereri, & eos, qui ad ipsos animum sunt aduersuri. huc pertinet responsum illud Sapphonis, quæ, cùm ei Alcæus dixisset, se aliquid ei dicere velle, sed pudore prohiberi, Αἰ δ' εἶχες ἐσθλῶν ἵμερον ἢ καλῶν, Καὶ μή τι εἰπεῖν γλῶσσ' ἐκύκα κακόν, Αἰδώς κέ σε οὐκ εἶχεν ὄμματα, Ἀλλ' ἔλεγες περὶ τῶ δικαίω, id est, *si te rerum bonarũm aut honestarum desiderium teneret, neque lingua quicquam turpe proloqui conaretur: non tibi pudor oculos obsideret, sed de re iusta verba faceres. Oculi defixi* significant attentissimam in re aliqua cogitationem: idque vel sine vlla animi molestia, vt ἰλ. γ. de Vlysse. Στάσκεν· ὑπαὶ δὲ ἴδεσκε κατὰ χθονὸς ὄμματα πήξας. id est, sta-

bat: subtus autem aspiciebat, defixis in terram oculis. Theocr. εἰδ. β. Καί μ' ἐσιδὼν ἄστοργος ἐπὶ χθονὸς ὄμματα πήξας Ἕζετ' ἐπὶ κλιντῆρος. Et cum me aspexisset ferreus ille, & omni affectu humano carens, defixis in terram oculis sedebat in sella, seu in lecto. & Apoll. ἀργοναυτ. lib. 3. Ἦ, καί γ' ἐς οὖδας ἄμφω ποδῶν πάρος ὄμματ' ἔπηξαν, Ἄνδιχα πορφύρουσαι ἐνὶ σφίσι, id est, dixit, & in solum, seu terram illæ ante pedes oculos defixerunt, in duas parteis cogitatione distractæ. vel cum aliqua molestia, vt apud Eurip. Med. οὔτ' ὄμμ' ἐπαίρουσ', οὔτ' ἀπαλλάσσουσα γῆς πρόσωπον, id est, neque oculum attollens, neque à terra os remouens. Interdum admirationem quandam, & stuporem significant. vt Virgilius Æneid. primo. *Dum stupet, obtutúque hæret defixus in vno.* Idem libro septimo. *Talibus Ilionei dictis defixa Latinus Obtutu tenet ora* Horat. epistola ad Numicium, *Defixis oculis, animóque & corpore torpet.* T. Liuius lib. 21. *Vtraque simul obiecta res oculis, animus immobileis parumper eos defixit.* Idem libro quinto. *Gallos quoque velut obstupefactos miraculum victoriæ tam repentinæ tenuit, & ipsi pauore defixi primum steterunt, velut ignari, quid accidisset: deinde, &c.* Interdum animum in aliqua re obfirmatum, & perseuerantem: vt cùm Homer. ὀδυσ. τ. oculos Vlyssis cum cornibus, aut ferro comparat, qui Penelopa virum suum præsentem quidem, sed nondum agnitum deflente, ac multis cum lacrymis desiderãte, ne tantillum quidem ingemuerit, aut illacrymarit. Ὀφθαλμοὶ δ' ὡσεὶ κέρα ἕστασαν, ἠὲ σίδηρος Ἀτρέμας ἐν βλεφάροισι, δόλῳ δ' ὅγε δάκρυα κεῦθε, id est, oculi autem vt cornua stabant, aut vt ferrum, immobiles in palpebris, ille autem dolo lacrymas occultabat. Horat. Od. 5. libr. 3. *Et virilem Toruus humi posuisse vultum.* *Lacrymas* tum gaudium, tum dolor, & luctus exprimit. gaudium, vt ὀδυσ. π. Ὣς ἄρα φωνήσας υἱὸν κύσε, κὰδ δὲ παρειῶν Δάκρυον ἧκε χαμᾶζε, id est, sic igitur locutus filium osculatus est, ex genis autem lacrymam misit in terram. & ὀδυσ. ψ. Penelopa Vlyssem agnoscens. Δακρύσασα δ' ἔπειτ' ἰθὺς δράμεν, ἀμφὶ δὲ χεῖρας Δειρῇ βάλλ' Ὀδυσῆϊ, id est, illacrymata autem postea recta ad eum cucurrit, manus autem collo implicuit Vlyssis. ibid. de Vlysse. Ὣς φάτο· τῷ δ' ἔτι μᾶλλον ὑφ' ἵμερον ὦρσε γόοιο Κλαῖε δ' ἔχων ἄλοχον θυμαρέα, κεδνὰ ἰδυῖαν, id est, sic locutus est. ei autem tanto magis desiderium flendi iniecit. Ille autem plorabat habens vxorem ea scientem, quæ viro essent grata, & iucunda. [Xenoph. libro septimo. ἑλλην. Τοὺς μὲν γὰρ ἐν στρατείᾳ ὄντας ἀγγέλλοντας, δεξαμένους ἀπὸ Ἀγησιλάου πάντας κλαίειν· οὕτω κοινόν τι ἄρα χαρᾷ καὶ λύπῃ δάκρυά ἐστι. Idem eodem libro talem fletum, talémque risum κλαυσίγελωτα nominat vno vocabulo Græco: sic ille ἔνθα δὴ θεάσασθαι παρῆν ἐπὶ τῆς σωτηρίας τοὺς μὲν ἄνδρας δεξιουμένους ἀλλήλους, τὰς δὲ γυναῖκας πιεῖν τε φερούσας καὶ ἅμα χαρᾷ δακρυούσας· πάντας δὲ τοὺς παρόντας τότε γε δὴ ὄντι κλαυσίγελως εἶχεν. Terent. Heautont. *Vbi dicimus redisse te, & rogare vti veniret ad te, mulier telam deserit continuo, & lacrymis opplet os totum sibi: vt facilè scires, desiderio id fieri tui.* Idem Adelph. Dem. *ob, lacrumo gaudio.* Virgilius libro sexto Æneid. *alacris palmas vtrasque tetendit, Effusaque genis lacrymæ.* Liuius libr. 5. annal. *Certatim patribus, plebique manare gaudio lacrymæ.* tales fortasse sunt nouarum nuptarum lacrymæ, aut certè fictæ. Catull. in carmin. nup. *At lubet innuptis ficto te carpere quæstu.* Idem de coma Berenices. *Estne nouis nuptis odio Venus? anne parentum Frustrantur falsis gaudia lacrymulis?* exemplum lacrymarum ab ægritudine, aut dolore corporis expressarum exstat apud Homer. ἰλ. β. vbi de Thersite loquitur ab Vlysse percusso. ὁ δ' ἰδνώθη, θαλερὸν δέ οἱ ἔκπεσε δάκρυ, id est, ille autem incuruatus est, tenera autem ei excidit lacryma. & ὀδυσ. δ. Οὐδ' ἄρα Νέστορος υἱὸς ἀδακρύτω ἔχεν ὄσσε· Μνήσατο γὰρ κατὰ θυμὸν ἀμύμονος Ἀντιλόχοιο. Τόν ῥ' Ἠοῦς ἔκτεινε φαεινῆς ἀγλαὸς υἱός, id est, neque verò Nestoris filius lacrymarum experteis oculos habebat. Recordatus est enim Antilochi sui ab omni ignominia & dedecore vacui, seu vigilantis & strenui, Quem auroræ lucidæ clarus filius interfecit. Terent. Heaut. *lacrymas excussit mihi.* Cæs. libr. 1 de bell. Gall. *Diuitiacus multis cum lacrymis Cæsarem complexus obsecrare cœpit ne quid grauius in fratrem statueret.* Menelaus apud Eurip. in Helena, ait dici, esse viri generosi lacrymas in rebus aduersis fundere. Καί τοι λέγουσιν, ὡς πρὸς ἀνδρὸς εὐγενοῦς, Ἐν ξυμφοραῖσι δάκρυ' ἀπ' ὀφθαλμῶν βαλεῖν, id est, Atqui aiunt esse viri generosi in calamitatibus lacrymas ex oculis emittere. *Sudor obortus* sine fatigatione, aut labore corporis, animi ægritudinem, aut molestiam significat. Homer. ὀδυσ. υ. Ἴδιον, ὡς ἐνόησα· δεδάκρυνται δέ μοι ὄσσε, id est, sudabam, vbi aspexi: oculi autem mihi lacrymis oppleti fuerunt. Apollon. lib. α. ἀργοναυτ. Ὣς φάτο· τῷ δ' ἀΐοντι κατὰ κροτάφων ἅλις ἱδρὼς Κήκιεν, id est, Sic locutus est: ei autem audienti ex temporibus affatim sudor manabat. Horat. satyr. 9. lib. 1. *cùm sudor ad imos Manaret talos.* M. Tull. epistol. ad Appium Pulch. lib. 3. *Vides sudare me, iandudum laborantem, quomodo ea tuear, quæ mihi tuenda sunt, & te non offendam.* Idem libr. 3. Acc. ex epistola Timarch. *fac sciant improbitatem aratorum ipsi sudabunt si Dij volent.* Pallor non naturalis. & repentinus significat aliquam animi perturbationem, & maximè metum. Sappho. χλωρὴ ὑπαὶ δείους, id est, pallida præ metu, seu ob metum. Homer. ὀδυσ. χ. Ὣς φάτο· τοὺς δ' ἄρα πάντας ὑπὸ χλωρὸν δέος εἷλεν, id est, sic locutus est: eos autem omneis metus pallidus occupauit. & ὀδυσ. φ. Μνηστῆρσιν δ' ἄρ' ἄχος γένετο μέγα, πᾶσι δ' ἄρα χρὼς

Ἐγένετο, id est, procis autem dolor magnus accidit: omnibus autem color immutatus est. Cic. lib. 1. Acc. *Isti color immutatus est: vultus, oratio, mens denique excidit.* Idem in Cluentiana. *timor eius, perturbatio, suspensus, incertúsque vultus, crebra coloris mutatio, quæ erant antea suspiciosa, hæc aperta, ac manifesta faciebant.* Homer. ἰλ. ν. Ἔνθ' ὅ,τε δειλὸς ἀνὴρ, ὅς τ' ἄλκιμος, ἐξεφαάνθη. Τοῦ μὲν γάρ τε κακοῦ τρέπεται χρὼς ἄλλυδις ἄλλῃ, &c. id est, hîc & homo ignauus, & vir fortis apparuit. Nam ignaui quidem color itendidem immutatur. Horat. epist. 1. huius lib. *Non conscire sibi, nulla pallescere culpa.* Idem epist. 3. eiusd. *Pindarici fontis qui non expalluit haustus*, id est, qui non extimuit. *Capilli arrecti* etiam metum significant. ἰλ. ω. Ὀρθαὶ δὲ τρίχες ἔσταν ἐνὶ γναμπτοῖσι μέλεσσι, id est, arrecti autem pili steterunt in membris flexibilibus. Virgil. Æneid. 2. & 3. *Obstupui, steterúntque comæ, & vox faucibus hæsit.* Plato in Iône, ὀρθαὶ αἱ τρίχες ἵστανται ὑπὸ τοῦ φόβου, id est, recti autem pili stant ob metum, seu præ metu. *Manum ad os apponere* significat aliquid dici, quod is, qui dicat, ab aliis exaudiri nolit. Cœl. ad Cic. lib. 8. *At Domitius, cùm manus ad os apposuit.* *Cordis latratus* significat iram efferuescentem. ὀδυσ. υ. de Vlysse iam iam interitum procis meditante. κραδίη δέ οἱ ἔνδον ὑλάκτει, id est, cor autem ei intus latrabat. Nam cor iræ sedes est, vt alibi annotauimus *Femoris percussio*, index doloris. Hom. ἰλ. π. αὐτὰρ Ἀχιλλεὺς Μηρὼ πληξάμενος Πατροκλῆα προσέειπεν, id est, At Achilles femoribus percussis, Patroclum allocutus est. & ὀδυσ. ν. Ὤιμωξέν τ' ἄρ' ἔπειτα, καὶ ὣ πεπλήγετο μηρὼ Χερσὶ καταπρηνέσσ', id est, miserum se exclamauit, & sua femora percussit manibus pronis. & ἰλ. μ. Δή ῥα τότ' ᾤμωξέν τε, καὶ ὣ πεπλήγετο μηρὼ Ἄσιος Ὑρτακίδης, id est, Tunc se miserum clamauit, & sua femora percussit Æsius Hyrtacides. Plutarch. lib. εἰ αὐταρκὴς ἡ κακία πρὸς κακοδαιμονίαν. θυμῷ δ' οὐκ ἂν πείσαις δυσφοροῦντα μεταμέλειαν, μὴ βοῆσαι, μὴ δὲ τῶν τριχῶν λαβέσθαι, ἢ τὸν μηρὸν κρούσαι: οὕτω καὶ πυρὸς ζέει ἡ κακία καὶ σιδήρου βιαιοτέρα: id est, iræ autem efferuescenti, & ægrè aliquid ferenti propter aliquod factum, quod infectum nolit, numquam persuaseris, vt non clamet, & non capillos laceret, aut femur percutiat: ita & igne & ferro violentior vitiositas est. Plaut. in Milite glor. *digitis rationem computat, feriens femur dexterum.* Idem in Trucul. *hoc vide: dentibus frendit: icit femur.* licet huc etiam ascribere illud M. Tull. in Bruto, quod suprà produximus. *frons non percussa, non femur.* Idem Tuscul 3. *muliebres lacerationes genarum, pectoris feminum, capitis percussio. Inflare buccas*, quod Græci dicunt τὰς γνάθους φυσᾶν, est, irascentis. Horat. sat. 1. lib. 1. *Quid causæ est, meritò quin illis Iupiter ambas Iratus buccas inflet?* videtur esse & insolescentis, vt apud Demosth. παρεμπεσὼν γνάθους φυσῶν. *Mordere labra*, minantis. Hom. ὀδυσ. α. & υ. οἱ δ' ἄρα πάντες ὀδὰξ ἐν χείλεσι φύντες, id est, illi autem omnes dentibus labra mordentes, seu mordicus labra tenentes. idem significat interdum *caput mouere*, vt suprà diximus. *Ridere labris* significat risum simulatum, vt ἰλ. ο. ἡ δ' ἐγέλασσε Χείλεσιν, id est, illa autem risit labris. Tale est illud de Vlysse. ὀδυσ. υ μείδησε δὲ θυμῷ Σαρδάνιον μάλα τοῖον, id est, subrisit autem animo Sardonium quendam risum. & ὀδυσ. σ. de Penelopa. Ἀχρεῖον δ' ἐγέλασσεν, ἔπος τ' ἔφατ', id est, frustra & sine causa, vel non ex animo risit, & locuta est. Non dissimile illud est, ridere malis alienis. Homer. ὀδυσ. υ. de procis, οἱ δ' ἤδη γναθμοῖσι γελώων ἀλλοτρίοισιν, id est, illi autem malis iam ridebant alienis. Horat. sat. 3. lib. 2. *Cum rapies in ius malis ridentem alienis.* Dentium crepitu, & stridore metus arguitur. Hom. ἰλ. ν. πάταγος δέ τε γίνετ' ὀδόντων. id est, crepitus autem dentium fiebat. M. Tull. Tuscul. 4. *ex quo fit, vt terrorem pallor, & tremor, & dentium crepitus consequatur. Manus tollere* gestus vel admirantium, vel lætantium, vel precantium. M. Tull. in Lucullo. *Hortensius autem vehementer admirans, quod quidem perpetuò Lucullo loquente fecerat, vt etiam manus sæpe tolleret, &c.* Idem epist. ad Cæl. lib. 7. *sustulimus manus ego & Balbus: tanta fuit opportunitas, vt illud nescio quid, non fortuitum, sed diuinum videretur.* Catull. de quodam, & Caluo. *Admirans ait hæc, manúsque tollens, Dij magni, salicippium disertum* [al. *salipusium*.] T. Liuius lib. 24. *Ad quam vocem cùm clamor ingenti alacritate sublatus esset, ac nunc complexi inter se, gratulantésque, nunc manus ad cælum tollentes, bona omnia populo Ro. Gracchóque ipsi precarêtur, &c.* Horat. sat. 5. lib. 2. *Importunus amat laudari, donec, ohe iam, Ad cælum manibus sublatis, dixerit.* Homer. ὀδυσ. σ. Χεῖρας ἀνασχόμενοι γέλῳ ἔκθανον, id est, manibus sublatis risu emoriebantur. *Pectoris percussio* seipsum reprimentis gestus est. Hom. ὀδυσ. υ. Στῆθος δὲ πλήξας κραδίην ἠνίπαπε μύθῳ, id est, pectore autem percusso cor suum sermone increpuit. est & dolentis, ægréque aliquid ferentis. Hom. ἰλ. σ. de ancillis Achillis, audito de nece Patrocli nuntio, exanimatis, ἐκ δὲ θύραζε Ἔδραμον ἀμφ' Ἀχιλῆα δαΐφρονα· χερσὶ δὲ πᾶσαι Στήθεα πεπλήγοντο. i. foras autem cucurrerunt ad Achill. bellicosum: manibus autem pectora percusserunt. Plaut. in Mil. glor. *cogitans pectus digitis pultat, cor, credo, euocaturus foras. Soluta genua* pauorem, & perturbationē animi significāt. ὀδ. δ. Ὣς φάτο, τῆς δ' αὐτοῦ λύτο γούνατα, καὶ φίλον ἦτορ. Δὴν δέ μιν ἀμφασίη ἐπέων λάβε, τὼ δέ οἱ ὄσσε Δακρυόφιν πλῆσθεν, θαλερὴ δέ οἱ ἔσχετο φωνή. i. Sic locutus est: eius autem ibi soluta sunt genua, & carus animus: diu porrò silentium, & impotentia loquēdi eam cepit: oculi autē ei lacrymis completi

fuerunt, & tenuis vox ei excidit. in hoc exemplo multa concurrunt externati animi indicia genua soluta, linguæ stupor, & silentium, oculi lacrymis oppleti, vox interclusa. & ὀδυσσ. ω. Ὣς φάτο, τοῦ δ' αὐτοῦ λύτο γούνατα, καὶ φίλον ἦτορ, Σήματ' ἀναγνόντος, τά οἱ ἔμπεδα πέφραδ' ὀδυσσεύς, id est, Sic locutus est: eius autem ibidem soluta sunt genua, & carus animus, cùm signa agnouisset, quæ ei certa dixisset Vlysses. omitto quòd scriptores per genuum firmitatem, aut viriditatem, ætatem integram, & corporis vireis significant, vt annot. ad Od. 13. epod. Supplices tangebant eorum genua, quibus supplicabant. ὀδυσσ. ν. vbi Vlysses Palladi pastoris similitudinem præ se ferenti supplicat. σοὶ γὰρ ἔγωγε Εὔχομαι, ὥστε θεῷ, καί σευ φίλα γούναθ' ἱκάνω, id est, Te enim precibus maximis obsecro, vt deum, & ad tua cara genua accedo. & Eurip. Hecuba, Ἀγάμεμνον, ἱκετεύω σε τῶν δὲ γουνάτων, καὶ σοῦ γενείου, δεξιᾶς τ' εὐδαίμονος, id est, Agamemnon supplex ad tua genua accido, & per tuum mentum te oro, & per tuam dexteram beatam. & ἰλιάδ. α. de Thetide, Καί ῥα πάροιθ' αὐτοῖο καθέζετο, καὶ λάβε γούνων Σκαιῇ, δεξιτερῇ δ' ἄρ' ὑπ' ἀνθερεῶνος ἑλοῦσα, id est, & ante eum sedebat, & genua eius læua prehendit: dextera autem mentum tetigit. ὀδυσσ. δ. Τούνεκα νῦν τὰ σὰ γούναθ' ἱκάνομαι, αἴ κ' ἐθέλῃσθα, id est, Quare nunc ad tua genua accedo, si fortè velis, &c. & ἰλ. ω. ἀγχι δ' ἄρα στὰς Χερσὶν Ἀχιλλῆος λάβε γούνατα, καὶ κύσε χεῖρας, id est, propè autem cùm staret, manibus Achillis genua prehendit, & osculatus est manus. T. Liuius libr. 45. *Summittentémque se ad pedes sustulit, nec attingere genua passus.* ex quo γουνάζεσθαι, quod idem ferè valet, quod supplicare. ibid. Καὶ τότε δὴ παρὰ θῖνα θαλάσσης εὐρυπόροιο Ἤϊα πολλὰ θεοὺς γουνούμενος. i. Et tunc præter littus maris latè meantis ibam precibus deos fatigans, & genua flectens. Osculabantur autem etiam veteres os, & manus, & superiores inferiorum, & inferiores superiorum, tum in salutationibus, tum in gratulationibus. ὀδ. ω. Vlysses Laërtem patrem osculatur, Κύσε δέ μιν περιφὺς ἐπιάλμενος, id est, Osculatus autem est eum circum hærens, assiliens. ibid. Vlysses Dolij serui dexteram osculatur. Ὣς ἄρ' ἔφη, Δόλιος δ' ἰθὺς κίε χεῖρε πετάσσας Ἀμφοτέρας· ὀδυσσεὺς δὲ λαβὼν κύσε χεῖρ' ἐπὶ καρπῷ, id est, Sic locutus est: Dolius autem rectà ibat manibus ambabus expansis. At Vlysses osculatus est ei iuncturam manus. Plutarch. in Caton. Vtic. ὑποτιθέντων τὰ ἱμάτια τοῖς ποσὶν, ᾗ βαδίζοι, καὶ καταφιλούντων τὰς χεῖρας, id est, cùm subiicerent vestimenta pedibus, qua ingrederetur, & manus oscularentur. Corn. Tacitus de Nerone, *ad genua ipsius aduolui, & dexteram oculis fatigare.* Vlysses Telemachum filium osculatur, ὀδυσσ. π. Ὣς ἄρ φωνήσας υἱὸν κύσε, id est, sic locutus filium osculatus est. Eumeneus & Dolius Vlyssis serui, caput & humeros domini osculantur: & item Vlysses illorum. ὀδ. φ. καὶ κύνεον ἀγαπαζόμενοι κεφαλήν τε καὶ ὤμους· Ὣς δ' αὔτως ὀδυσσεὺς κεφαλὰς καὶ χεῖρας ἔκυσσε, id est, & osculabantur amplectentes caput & humeros. eodem modo autem Vlysses eorum capita & manus osculabatur. Etiam manus tangebant. Patercul. *salutationis noua quadam exsultatio, & manum contingendi cupiditas.* Virgilius Æn. septimo. *Pars mihi pacis erit, dexteram tetigisse tyranni.* [Lucretius libro primo. *tum portas propter ahena Signa manus dextras ostendunt attenuari Sæpe salutantum tactu præterque meantum.* nam etiam signorum ad portas vrbium positorum manus tangebant, & osculabantur & qui ex vrbe exibant.] Pedibus terram percutere, vim doloris significat. ὀδυσσ. σ. de Ito, σὺν δ' ἤλασ' ὀδόντας Λακτίζων ποσὶ γαῖαν, id est, compressit autem denteis pede terram calcitrando pulsans. Idem ferè pedem supplodere, nisi fortè gestus est indignantis, & grauiter ferentis. Cicer. Bruto *nulla pedum supplosio* Idem lib. 1. de orat ad Qu. Frat. *Quid multa? pedem nemo illo in iudicio supplosit.* *Trahere pedibus*, est indignis modis accipere, & contumeliosè tractare. Homer. ἰλ. α. Ῥῖψε ποδὸς τεταγὼν ἀπὸ βηλοῦ θεσπεσίοιο, id est, deiecit eum pede porrectum à pauimento diuino. & ὀδ. σ. Εἷλκε δ' ἐκ προθύροιο λαβὼν ποδὸς, ὄφρ' ἵκετ' αὐλὴν, Αἰθούσης τε θύρας, id est, trahebat autem eum ex vestibulo pede prehensum, donec peruenit ad aulam, & porticus foreis. & ὀδυσσ. π. Vlysses Telemacho præcipit, ne, etiam si se proci pedibus trahant, eius rei pœnas repetat, eóve facto commoueatur, sed potiùs tacitus ferat. Εἰ δέ μ' ἀτιμήσουσι δόμον κάτα, σὸν δὲ φίλον κῆρ Τετλάτω ἐν στήθεσσι κακῶς πάσχοντος ἐμεῖο, Ἤν περ καὶ διὰ δῶμα ποδῶν ἕλκωσι θύραζε, id est, si autem me ignominia & cõtumelia afficient in domo: tuus animus in pectore ferat dum in me mala à procis ingeruntur, quamuis me per domum pedibus foras trahant. Et qui cadunt in acie apud Homerum, trahuntur pedibus vel à suis, vt sepeliantur, vel ab aduersariis, vt spolientur, & obiiciantur feris: à suis, vt ἰλιάδ. Λ. ἤτοι ὁ Ἰφιδάμαντα κασίγνητον καὶ ὄπατρον Ἕλκε ποδὸς μεμαώς, &c. ab aduersariis, vt ἰλιάδ. ν. Ὣς εἰπὼν ποδὸς εἷλκε κατὰ κρατερὴν ὑσμίνην Ἥρως Ἰδομενεύς, id est, sic locutus pede eum traxit in prœlio heros Idomeneus. & ὀδ. σ. Ἐκ μέγαρον προθύρου, μὴ δὴ τάχα καὶ ποδὸς ἕλκῃ. sic Virgil. de Caco lib. 8. Æneid. *Pedibúsque informe cadauer Protrahitur.* Cicer. ad Attic. lib. 4. *fratrem meum, & te si habebo, per me ista pedibus trahantur. Vobis ἐμφιλοσοφῆσαι possum.* Idem ad Volumn. lib. 7. epist *Nam de iudiciis quòd quereris, multo laboro minùs: trahantur per me pedibus omnes rei.* T. Liuius lib. 34. *hanc vocem Dionysius solebat vsurpare, non equo insidentem, sed pedibus tractum tyrannum debere relinquere tyrannidem.* *Tremor corporis* metum, &

igna-

ignauiam significat.ὀδ.σ. de Iro cum Vlysse certamen ineunte. σάρκες δὲ περιτρομέοντο μέλεσσιν, id est, carnes autem circa membra contremiscebant. ibid. de eodem, Τῷ δ' ἔτι μᾶλλον ὑπὸ τρόμος ἤλυθε γυῖα, id est, ei autem etiam magis ac magis tremor in membra penetrauit. Horat. Ode 23. lib. 1. *Et corde, & genibus tremit*. Hom. ἰλ. ν. Ἔνθ' ὅ γε δειλὸς ἀνὴρ, &c. vt sup. pag. 308. ver. 55. sed hæc fuerit, (vt ait Thucyd) ἐκβολὴ λόγου. nunc ad pensum nostrum reuertamur.

OCCVPAT OBSC. SPEC.] obtinet, & præ se fert speciem hominis suam sententiam, suáque consilia nimiùm occultantis, hominis tecti, quem κρυψίνουν appellant Græci.

TACIT. AC.] taciturnus præ se fert speciem hominis acerbi, hoc est, immitis, & inhumani.

LEGES, ET PERC. D.] disces ex libris doctorum, qui scripserunt, & quæres ex doctis, qui adhuc viuunt.

TRAD. LENIT AEV.] placidè, quietè, tranquillè ætatem agere. nonnulli libri manuscr. habent, *transducere*. 311

NE TE SEMPER INOPS] magna est hîc librorum inter se dissensio. Nam alij habent, vt vulgati ferè omnes, *Ne te semper, &c.* & prox. versu, *Ne pauor &c.* quomodo edendum curauimus: alij *Non te semper, &c.* & item proximo versu, *Non pauor, &c.* alij, *Num te semper. &c.* & prox. versu, *Num pauor, &c.* quam postremam scripturam reiicio.

INOPS CVP.] cupiditas, quæ numquam expletur: quæ semper desiderat, semper eget. suprà Od. 16. libr. 3. *Magnas inter opes inops.*

MEDIOCR. VTILIVM] qualia sunt bona fortunæ: quæ (vt ait Terent. Heaut.) *perinde sunt, vt illius animus, qui ea possidet: Qui vti scit, ei bona: illi, qui non vtitur rectè, mala.*

VIRTVT. DOCTR. P. NAT. NE DONET] quæstio est à veteribus sæpe, & multùm agitata, vtrùm virtus sit διδακτόν, id est, doctrina constet, nécne. Plato in Menone, ἀλλ' ἔγωγε ἐκεῖνο ἂν ἥδιστα, ὅπερ ἠρόμην τὸ πρῶτον, καὶ σκεψαίμην, καὶ ἀκούσαιμι, πότερον ὡς διδακτῷ ὄντι αὐτῷ δεῖ ἐπιχειρεῖν, ἢ ὡς φύσει, ἢ ὡς τινι ποτὲ τρόπῳ παραγιγνομένης τοῖς ἀνθρώποις τῆς ἀρετῆς. id est, At equidem illud libentissimè, quod rogabam primùm, & cōsiderarim, & audierim, vtrum ad virtutem aggredi oporteat, vt sub doctrinam cadentem, an vt natura, an vt aliquo modo hominibus contingentem. vbi videtur ad extremum probare, eam neque à natura inseri, neque doctrina quæri, sed diuinitùs hominibus euenire. idémque disputat in Protagora. Xenophon verò contrà ἀπομνημ. α. videtur sentire, virtutem vsu & exercitatione comparari, his verbis, ὁρῶ γὰρ ὥσπερ τὰ τοῦ σώματος ἔργα τοὺς μὴ τὰ σώματα ἀσκοῦντας, οὐ δυναμένους ποιεῖν: οὕτω & τὰ ψυχῆς ἔργα τοὺς μὴ τὴν ψυχὴν ἀσκοῦντας, οὐ δυναμένους, &c. id est, video enim, quemadmodum muneribus corporis fungi non possunt, qui corpora non exercent: ita neque animi munera eos obire posse, qui animum non excolunt. Isocrates in oratione κατὰ σοφιστῶν disertè negat, iustitiam, ceteràsque virtutes doctrina contineri, his verbis, καὶ μηδεὶς οἰέσθω με λέγειν, ὡς ἔστι δικαιοσύνη διδακτόν. ὅλως μὲν γὰρ οὐδεμίαν ἡγοῦμαι τοιαύτην τέχνην εἶναι, ἥτις τοῖς κακῶς πεφυκόσι πρὸς ἀρετὴν σωφροσύνην ἂν καὶ δικαιοσύνην ἐμποιήσειεν. id est, Et nemo putet me dicere iustitiam doctrina aliqua contineri. Omninò enim nullam tantam artem esse arbitror, quæ in eis, qui ad virtutem non sunt apti natura, temperantiam aut iustitiā ingenerare queat. & Theognis ait, procreare hominem, & alere, longè facilius esse, quàm prudentiam, & bonos mores inserere: neque quemquam adhuc rationem excogitare potuisse, qua ratione eum, qui sit imprudens, atque improbus, prudentem, & probum efficere queat: denique morbos omneis animi, insanabileis esse. Quòd si medicis hanc vim dedisset deus, vt vitio animi mederi, & duras, seu vitiosas hominum menteis sanare possent: multas & magnas mercedes laturos esse. Theognidis versus sunt hi, Φῦσαι, & θρέψαι ῥᾷον βροτόν, ἢ φρένας ἐσθλὰς Ἐνθέμεν, οὐδείς πω τοῦτό γ' ἐπεφράσατο, Ὅπτινος σώφρον' ἔθηκε τὸν ἄφρονα, καὶ κακὸν ἐσθλόν. Εἰ δ' Ἀσκληπιάδαις τοῦτό γ' ἔδωκε θεὸς, Ἰᾶσθαι κακότητα, καὶ ἀτηρὰς φρένας ἀνδρῶν, Πολλοὺς ἂν μισθοὺς καὶ μεγάλους ἔφερον Idem tamen alibi videtur contrarium probare, vt notat Plato in Menone, quem suprà commemorauimus, his versibus, Ἐσθλῶν μὲν γὰρ ἀπ' ἐσθλὰ διδάξεαι, ἢν δὲ κακοῖσι Συμμιγῇς, ἀπολεῖς & τὸν ἐόντα νόον. id est, Nam bona condisces ex fortibus atque bonis, sed Cum prauis pereat nata etiam bona mens. M. Tull. epist. quadam ad Att. lib. 10. videtur sentire virtutem doctrina, & ratione parari, his verbis, quamquam locus est aliquantum corruptus. *Quòd si adhuc nullum est, esse tamen potest, aut* ἀρετὴ *non est* διδακτὸν, *quod mihi persuaderi non potest.* Idem in Partit. orator. hanc quæstionem trimembrem facit, cùm ab Horatio fiat bimembris. sic enim M. Tull. *quónam pacto virtus pariatur, naturáne, an ratione, an vsu.* Idem pro Archia poëta ait, *sæpius ad laudem, atque virtutem, naturam sine doctrina, quàm sine natura valuisse doctrinam.* Aristoteles in libr. de moribus ad Nicom. vult virtutes eas, quæ ad mores pertinent, à doctrina, & vsu perfici, à natura inchoatas. Pindarus naturam, & id, quod natura valet, arti, ac doctrinæ, virtutibúsque doctrina partis semper anteponit, non longè abiero. Olymp. carm. nono, Τὸ δὲ φυᾷ (inquit) κράτιστον ἅπαν. πολλοὶ δὲ διδακταῖς ἀνθρώπων ἀρεταῖς κλέος ὤρουσαν ἀρέσθαι, id est, id, quod

natura valet,& viget, omne est optimum. Multi autem homines virtutibus doctrinā partis laudem consequi studuerunt. Idem vndecimo ait, id, quod natura nobis est insitum, nihilo facilius commutari posse, quàm leonis, aut vulpis ingenium mutari solet. sic Pind. τὸ γὰρ ἐμφυὲς οὔτ' αἴθων ἀλώπηξ, οὔτ' ἐρίβρομοι λέοντες διαλλάξαιντο ἦθος. Idē Nem. tertio carm. demonstrat, eum, qui arte, ac doctrina sola nitatur, in vtramq; partē vacillare, actitubare: eum verò, qui naturæ bono fretus sit, rectéq; sentiat natura, certo semper in loco consistere. συγγενεῖ δέ τις εὐδοξίᾳ μέγα βρίθει. ὃς δὲ διδάκτ' ἔχει, ψεφεννὸς ἀνὴρ ἄλλοτ' ἄλλα πνέων οὔποτ' ἀτρεκεῖ κατέβα ποδί, μυριᾶν δ' ἀρετᾶν ἀτελεῖ νόῳ γεύεται.

QVID MINVAT CVRAS] quibus animum fodicantibus, tranquillè, & beatè viui non potest. *minuat* autem posuit pro tollat, atq; euellat, vt fit λιτότης, seu ἐλάττωσις.

QVID TE TIBI REDD. AMIC.] sibi amicum eum intellige, non, qui sit φίλαυτος (est enim hoc nomen odiosum, & in vitio locum habet, nisi ita accipias, vt eleganter explicat Aristot. lib. 9. de morib. ad Nicom. pro eo, qui optimam sui partem, id est, mentem colit) sed qui suauiter, & iucundè viuat, qui sibi faciat bene, qui denique non imitetur senem illum Terentianum seipsum excruciantem: qualis est auarus: vtpote qui bonis quæsitis vti frui non audeat, sed iis parcat, tamquam sacris, sic Satyr. 2. libr. 1. *hic vix credere possis, quàm sibi non sit amicus*. Sic igitur hæc explico, *quid te tibi redd. am.* id est, quæ res tibi animum tranquillet, vt statim ipse interpretatur Horat. κατ' ἐπεξήγησιν.

312 QVID P. TRANQVILLET] videtur esse ἐπεξήγησις, seu ἑρμηνεία, id est, interpretatio eorum, quæ proximè dixit, *quid te tibi r. am.* vt dixi. *tranquillet* autem, id est, tranquillum efficiat: quo verbo vtitur M. Tull. lib. 1. de Finibus, *quæ* [iustitia] *non modò numquam nocet cuiquam, sed cōtrà semper alit aliquid tùm vi sua, atque natura, quòd tranquillet animos, tùm spe nihil earum rerum defuturum, quas natura deprauata desideret, &c.* Idem Topic. *perorationis effectus hic debet esse, vt aut perturbentur animi, aut tranquillentur.* Cornelius Nepos in vita Attici, *Tranquillatis autem rebus Rom. remigrauit Romam, &c.* Plautus Captiuis, *Ille demum antiquis est adolescens moribus, Qui numquam vultum tranquillauit gratiis.*

HONOS, AN DVLCE LVCELL.] imperia, & magistratus, an amplificatio rei familiaris, negotiatio, mercatura. de honore, & honoris studio audi Xenophontem in Hierone. καὶ γάρ μοι δοκεῖ, ὦ Ἱέρων, τοῦτο διαφέρειν ἀνθρώπους τῶν ἄλλων ζώων, [τῷ τιμῆς ὀρέγεσθαι], ἐπεὶ σιτίοις τε, καὶ ποτοῖς, καὶ ὕπνοις, καὶ ἀφροδισίοις πάντα ὁμοίως ἥδεσθαι ἔοικε τὰ ζῶα. ἡ δὲ φιλοτιμία οὔτ' ἐν τοῖς ἀλόγοις ζώοις ἐμφύεται, οὔτ' ἐν ἅπασιν ἀνθρώποις. Οἷς δ' ἂν ἐμφυῇ τιμῆς τε, καὶ ἐπαίνου ἔρως, οὗτοί εἰσιν ἤδη οἱ πλεῖστον τῶν βοσκημάτων διαφέροντες, καὶ ἄνδρες δὲ καὶ οὐκέτι ἄνθρωποι μόνον νομιζόμενοι. ὥστ' ἐμοὶ μὲν εἰκότως δοκεῖτε ταῦτα πάντα ὑπομένειν, ἃ φέρετε ἐν τυραννίδι, ἐπείπερ τιμᾶσθε διαφερόντως τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, καὶ γὰρ οὐδεμία ἀνθρωπίνη ἡδονὴ τοῦ θείου ἐγγυτέρω δοκεῖ εἶναι, ἢ ἡ περὶ τὰς τιμὰς εὐφροσύνη, id est, *Nam mihi videtur homo, ô Hiero, reliquis animantibus eo præstare, quòd honorem expetit. quandoquidem cibo, & potione, & somno, & rebus Venereis omnes animantes videntur æquè delectari. Honoris autem cupiditas neq; in animalib. rationis expertibus innascitur, neq; in omnib. hominibus. In quibus verò honoris, & laudis amor fuerit innatus, hi iam plurimum à pecudib. differunt, virique, & non iam homines habendi sunt. Quare hæc omnia, quæ in tyrannide sustinetis, ac toleratis, meritò mihi perferre videmini. Etenim nulla volupt as humana ad mentem diuinam propius accedit, quàm ea, quæ in honore versatur, iucunditas.* De lucro multa quidē dici possunt, quãobrem ꝓbabile fit, dulce ab Hor. dictū esse. sed hominis sit otio lectorum abutentis longū esse in re aperta. hoc tantùm dicam, lucrum à Græcis κέρδος appellatum, quasi κέαρ ἡδὺ, id est, cor delectans, notum illud *lucri bonus odor ex re qualibet.* Grauiter autē, & præclarè Ægio ille apud Plaut. Capt. *Non ego lucrū omne esse vtile homini existimo. Scio ego: multos iam lucrū luculētos* [al. *lutulentos*] *homines reddidit. Est etiā vbi pfecto damnū præstet facere, quàm lucrū.* cui consentaneū est illud Menandri: βέλτιστον οὐ τὸ κέρδος ἐν πᾶσι σκοπεῖν: i. optimū est non in omnib. lucrū spectare. & illud κέρδη πονηρὰ ζημίαν ἀεὶ φέρει, i. mala lucra semper sunt damnosa. nefarium illud Τοῦ μὲν δικαίου τὴν δόκησιν ἄρνυσο· Τὰ δ' ἔργα τοῦ πᾶν δρῶντος, ἔνθα κερδανεῖς, i. *Viri quidē iusti opinionē cōparato: facta autem hominis omnia facientis, vbi quæstū facies*; cui consentaneū illud Sophocl. Τὸ κέρδος ἡδὺ, κἂν ἀπὸ ψευδῶν ἴῃ, i. *dulce lucrum est, etiam si ex mendacio proficiscatur.* lucellum igitur fortassis appellauit dulce, quia lucro omnes ferè capiuntur, vt testatur idem his verbis, Ὡς οὐδὲν ἀπ' χρυσῶν ὀχυρὸς ἐστιν οὐδενός, Ἀλλ' εἰσὶ τοῦ κέρδους ἅπαντες ἥττονες. Nam nihil reuera quicquam incorruptum est: sed omnes lucro sunt infirmiores. [Itaque Bias Prienensis interrogatus qua re facienda delectetur homo, lucro faciendo inquit, Ἐρωτηθεὶς τί ποιῶν ἄνθρωπος τέρπεται, κερδαίνων, ἔφη.]

AN SEC. IT.] tralatio est, vt & in hoc proximo, quod sequitur, *& fal sem. vita.* nam per secretum iter, vitæ genus à luce forensi, & strepitu populi, & aulis principū remotum significat.

FALLENTIS SEMITA VITAE] vita ab aulis principum, à forensi strepitu, ab aura populari remota: vitæ degendæ ratio obscura: vita fallens, idem, quod vita latens, obscura, incognita, igno-

ignorata. notum illud λάθε βιώσας. sup.annot.ad epist.ad Scæuam, *semita vita* autem tralatio est, vt dixi. sic supr.epist.prox. *Mirabor vita via si conuersa decebit.*

ME QVOTIES REC. GELL. DIG.] quoties(inquit) me recreat Digentia, fluuius non ita magnus, miniméque nauigabilis, vt riuo, quàm fluuio, similior sit, id est, quoties sum in meo fundo Sabino: (cuius situs & forma suprà descripti sunt epist.16.) quid me cogitare, quid me à diis immortalibus precari credis? QVEM MAND. BIBIT] Mandelam, vicum, seu pagum fuisse in Sabinis appàret ex ipsius Horatij verbis: per quem, seu iuxta quem Digentia fluebat. de quo in epist. illa 16. *Fons etiam riuo dare nomen idoneus, vt non Frigidior, &c.*

RVG. FR.] frigore contractus. SENTIRE] cogitare, seu iudicare potiùs, vel existimare.

PRECARI] εὔχεσθαι, optare. sic Catull. ad Furium. *Et sestertia, quæ soles precari Centum, desine. nam sat es beatus.* Nam εὐχαὶ apud Græcos & preces, & optata significant: & εὐχῆς ἄξια res, quæ optari potiùs, quàm sperari possunt: & εὐχαῖς ὅμοια, apud Plat. id est, optatis similia.

VT MIHI VIV.] non potentiorib. i. vt meo modo, meóq; arbitratu viuã, non potentiorum.

SIQVID SVPERESSE VOL. D.] pulchra ἐπιθεράπευσις, seu ἐπανόρθωσις. Nam *Quis scit, an* 313 *adijciant hodiernæ temporæ summæ* [al. *vitæ*] *Crastina dij superi?* Od.7. lib.4.

PROVISAE FRVG. IN ANN.] prouisæ in annum, non in multos annos. dixit enim suprà Od. XI. libr.1. *& spatio breui Spem longam reseces.* sic autem loquitur Cæs. libr.1. de bello ciuili, *Multum erat frumentum prouisum, & conuectum superioribus temporibus.* & Hor. de art. poët. *Verbáque prouisam rem non inuita sequentur.*

NE FL. DVB. SPE PEND. H.] id est, vt ne pendeam à bonis incertis, ac speratis, sed potiùs fruar præsentibus, ac paratis: vel ne semper incertus sim, pendens à futuris, sed potiùs præsenti vitæ iucunditate fruar, ac potiar.

SED SATIS EST, &c.] dissentiunt hîc libri veteres inter se. alij enim habent, *Sed satis est orare, &c.* alij, *Hæc satis est, &c.* vtraque lectio probabilis est.

QVI DONAT, ET AVF.] Græci poëtæ Deos appellant δώτορες ἐάων: i. largitores bonorum.

AEQVVM ANIM.] animum æquabilem, moderatum, & præsentibus contentum, animi æquitatem. vide annotat. ad Od.3. lib.2. quibus adde aliud exemplum ex M. Tull. pro M. Marcello, *hîc tu modum tuæ vitæ non salute Reip. sed æquitate animi definies?* Sic autem hic locus intelligendus est, & interpretandus est, non, vt ludimagister quidam nuper, homo ad risum mouendum, quàm ad docendum, aptior, multis audientibus asseuerabat, *virtutem, & iustitiam mihi ipse comparabo*, quasi significet Horatius, bona externa, & fortuita à diis esse petenda, atq; optanda: iustitiam verò & ceteras virtutes, à nobis sumendas: vt est apud M. Tullium libr.3. de nat. deorum. *Num quis quòd bonus vir esset, gratias diis egit vmquam? at quòd diues, quòd honoratus, quòd incolumis: Iouémque optimum maximum ob eam rem appellant non quòd nos iustos, temperanteis, sapienteis efficiat, sed quòd saluos, incolumeis, opulentos, copiosos.* Non igitur eadem omni ex parte loquuntur Cicero & Horatius: sed ille quidem bona fortuita à diis petenda, virtutem à nobis: Horatius autem quòd ad primum quidem illud attinet, idem, quod Cicero dicit, bona externa à diis esse precibus flagitanda: quòd ad alterum, & secundum, non idem loquitur, sed æquitatem animi, siue (vt ita dicam) æquanimitatem, & εὐθυμίαν esse à nobis promendam, & sumendam significat.

EPIST. XIX. AD C. CILN. MÆCEN.

Prauum quorundam in imitandis poetarum vitiis potiùs quàm virtutibus studium reprehẽdit. Imitatores vocans seruum pecus, se contrà vestigiis aliorum insistere voluisse negat. Deinde rationem reddit, cur ij, qui librorum eius lectione domi delectarentur, eósq; laudarent, foris eos vituperarent.

PRisco si credis, Mæcenas docte, Cratino.
Nulla placere diu, nec viuere carmina possunt,
Quæ scribuntur aquæ potoribus. vt malè sanos,
**Adscripsit Liber Satyris, Faunísque poetas,*
Vina ferè dulces oluerunt manè camœnæ:
Laudibus arguitur vini vinosus Homerus.
Ennius ipse pater numquam, nisi potus, ad arma

*Prosiluit dicenda.*forum,putealque Libonis*
Mandabo siccis:adimam cantare seueris.
Hoc simul edixit,non cessauere poëtæ
Nocturno certare mero:putere diurno.
Quid?si quis vultu toruo ferus,& pede nudo,
Exiguaq; toga simulet textore Catonem:*
Virtutemne repræsentet,moresque Catonis?
Rupit Hyarbitam Timagenis æmula lingua:
Dum studet vrbanus,tenditque disertus haberi.
Decipit exemplar vitiis imitabile, quòd si*
Pallerem casu,biberent exsangue cuminum.
O imitatores,seruum pecus:vt mihi sæpe
Bilem,sæpe iocum vestri mouere tumultus!
Libera per vacuum posui vestigia princeps:
Non aliena meo pressi pede.qui sibi fidet
Dux,reget examen.Parios ego primus Iambos
Ostendi Latio,numeros,animosque secutus
Archilochi,non res,& agentia verba Lycamben.
Ac ne me foliis ideò breuioribus ornes,
Quòd timui mutare modos,& carminis artem:
Temperat Archilochi Musam pede mascula Sappho:*
314 *Temperat Alcæus:sed rebus,& ordine dispar*
Nec socerum quærit,quem versibus oblinat atris:
Nec sponsæ laqueum famoso carmine nectit.
Hunc ego non alio dictum prius ore, Latinus*
Vulgaui fidicen.iuuat immemorata ferentem
Ingenuis oculisque legi,manibusque teneri.
Scire velis,mea cur ingratus opuscula lector
Laudet,ametque domi:premat extra limen iniquus:
Non ego ventosæ plebis suffragia venor
Impensis cenarum,& tritæ munere vestis.
Non ego,nobilium scriptorum auditor,& vltor,
Grammaticas ambire tribus,& pulpita dignor.
Hinc illæ lacrymæ.spissis indigna theatris
Scripta pudet recitare,& nugis addere pondus,*
Si dixi:rides,ait:& Iouis auribus ista
Seruas.fidis enim manare poëtica mella
Te solum,tibi pulcher.ad hæc ego naribus vti*
Formido:&,luctantis acuto ne secer vngui,
Displicet ille locus,clamo:& diludia posco.*
Ludus enim genuit trepidum certamen & iram:
Ira truceis inimicitias,& funebre bellum.

CRATINO]poëtæ comico,de quo sat.4.lib.1.*Eupolis,atque Cratinus,Aristophanésque poëta,&c.*

NEC VIVERE]nec diu viuere,id est,nec diu in manibus hominum versari.tralatio est.Quidam nolunt repeti ἀπὸ κοινοῦ diu,à quibus dissentio.Est inquam,tralatio.sic Mart. *Victurus Genium debet habere liber.*

QVAE SCRIB. AQVAE POT.] id est, quæ scribuntur ab aquæ potoribus : vt Od.6.lib.1. *Scriberis Vario fortis,&c.*

AQVAS POTORIBVS] ὑδροπόταις, qui se vino abstinent, ὕδωρ πίνουσι: siccis, aquam bibentibus.

VT MALE SANOS] tanquam insanos, aut parùm sanos. Non celabo lectorem tamen, veteres interpretes, Vt hoc loco accipere pro *postquam*, quod probat Simeo Bosius: vt sit hæc sententia. Postquàm Liber retulit in numerum Satyrorum, & Faunosum poëtas Græcos ac Latinos, Vina ferè dulces, &c. Vult enim, treis versus, qui deinceps sequuntur, pendere ab illis versibus, *Vt malè sanos Ascripsit Lib. Sat. F. que p.* quod mihi vix probari potest.

ASCRIPSIT LIBER SATYRIS, &c.] retulit in numerum Satyrorum, & Faunorum, qui vtrique vinosi sunt, poëtas, vt diuinos, & furiosos. *ascripsit* autem habent duo cod. Vatic. Iann. Faër. Torn. & alij manuscr. quinque, quos hîc nuper in Gallia inspexi, duo Russard. Cleric. Nicot. vnus meus. quos secutus sum. Postremò ita legit Seruius in commentar. in Melibœum Virg. ibi, *Pastores hedera cresc. orn p.* vulgati *Ascribit.* Satyrorum autem nomen referendum est ad poëtas Græcos: Faunorum ad Latinos, vt rectè putat Bosius. Itaque Homerum, poëtam Græcum & eum quidem principem, primo loco posuit: & sic respondet Satyris: Ennium, poëtarum Latinorum patrem, secundo: atque hic respondet Faunis

LAVDIBVS ARGVITVR VINI, &c.] id est. crebræ apud Homerum vini laudes, cum fuisse vinosum indicant. *arguitur Vinosus*, id est, declaratur fuisse vinosus: *laudibus Vini*, id est, eò quòd crebrò vinum laudet. vinum laudat Homerus sub persona Hecubæ, ιλ. ζ. Ἀνδρὶ δὲ κεκμηῶτι μένος μέγα οἶνος ἀέξει, id est, Viro autem defatigato magnas vireis vinum amplificat. mox sub Hectoris persona vituperat. Μή μοι οἶνον ἄειρε μελίφρονα πότνια μῆτερ, Μή μ' ἀπογυιώσῃς, μένεος δ' ἀλκῆς τε λάθωμαι. id est, Ne mihi vinum alioqui suaue afferto, ô veneranda mater, ne me debilites, & ira virium & roboris sim immemor. Quamquam responderi potest ab Hectore vinum vituperari non simpliciter, sed eo tempore, cùm hostis à mœnibus arcendus est. Poëta quidem ipse quandocumque aliena persona posita, ex sua loquitur, vinum semper laudat, nunc αἴθοπα, id est fortem efficiens, nunc μελίφρονα, id est, dulce, seu iucundum, nunc μενοεικέα, id est, viribus conueniens, nunc αἴθοπα nominans.

ENNIVS IPSE PATER] cur pater? an quia primus poëta Latinus? vt Lucret. lib. 1. *Ennius Vt noster cecinit, qui primus amœno Detulit ex Helicone perenni fronde coronam Per genteis Italas.* au propter antiquitatem, & ita commune omnium poëtarum veterum nomen est?

PROSILVIT] quidam libri manuscr. habent *prosiliit.*

FORVM, PVTEALQVE LIB. &c.] siccis hominibus suadebo, vt sese ad causas agendas conferant: vt in foro, tribunalibúsque versentur. Sed animaduertat lector quod mihi indicauit Bosius, hîc esse formulam quandam edictorum prætoris. Ita enim prætores edicere solebant. verbi causa. *Pacta conuenta, quæ neque dolo malo, neque aduersus leges, plebiscita, senatus consulta, edicta, decreta principum: neque quo fraus cuique eorum fiat, facta erunt, seruabo.* & alibi. *Argentario, eiVe, qui iterum postulauerit, causa cognita edi iubebo.* & alibi. *Quæ dolo malo facta esse dicentur, si de his rebus alia actio non erit, & iusta causa esse Videbitur, iudicium dabo.* & alibi. *Quod cum minore, quàm XXV. annorum natu gestum esse dicetur, Vti quaque ea res erit, animaduertã.* Quæritur iam cuius hæc verba sint, Liberíne, an Ennij, an Cratini, à cuius nomine & sententia hanc epistolam orditur. Simeo Bosius putat esse Liberi, seu Bacchi: veteres interpretes, Ennij: ego olim putaui, Cratini: neque video quid melius dici possit, verumtamen non satis liquet.

PVTEAL LIBONIS] locum, vbi ius dicebat Prætor in foro Romano. vide annotata ad illum locum Satyr. 6. lib. 2. *ante secundum dabo, Roscius orabat sibi adesses ad puteal cras.*

MANDABO] frequentandum dabo, committam. Significat iocans, homines siccos, ad poëticam ineptos esse: ad res forenseis, iudiciáque prætoria aptiores. *mandabo forum* autem sic dictum, vt *mandare parteis.* in lib. de art. poët. *ne forte seniles Mandentur iuueni partes.* ibid. *malè si mandata loqueris.*

ADIMAM CANT. SEV.] adimam cantandi facultatem tristibus, & siccis, & sobriis, & res serias assiduè meditantibus, ac tractantibus. dixit autem adimam cantare Græcorum exemplo, ἀφαιρήσομαι τὸ ᾄδειν.

HOC SIMVL EDIXIT] simul vt hoc edixit siue Liber, siue Ennius, siue, vt probabilius est, Cratinus. nam, vt ingenuè fatear, à quo potissimum horum trium, hoc edictum esse dicam, statuere nequeo: &, quod multis aliis in rebus euenire solet, multo facilius possum quod alij dicunt, refellere, quàm quod mihi probabile videtur, confirmare. Simeo Bosius putat, Liberum hæc edixisse. Vult enim, hæc verba, *forum putealque Libonis, &c.* quæ similitudinem & formulam edictorum prætoris præ se ferunt, esse declarationem & explicationem superiorum illorũ, *Vt malè sanos Ascripsit Liber satyris, &c.* proinde quasi Liber ita edicendo, *forũ, puteal&*

Libonis Mandabo siccis, adimam cant. seuer. ascripserit poëtas Græcos Satyris, Latinos Faunis. quod mihi persuaderi non potest. Nam primùm longè aliud est dicere, Liber poëtas Satyris & Faunis ascripsit, quod significat, Bacchum quasi cooptasse in collegium Satyrorum, & Faunorum poëtas: aliud mandare forum, & puteal Libonis siccis, &c. id est, reiicere siccos & sobrios, & aquæ potores, ad forum, & tribunalia prætorum: adimere cantus & carmina hominibus studia seria & seuera colentibus. Deinde cur fit tam abruptè mutatio personarum? *Liber ascripsit, &c. forum mandabo, &c.* Quod autem alij Ennium edixisse volunt: multo mihi incredibilius est. Nam cur Ennius potiùs, quàm Homerus? aut si Ennius hæc edixit, cur nihil Homerus? Maneo igitur in sententia, donec aliquid reperiam probabilius, vt putem, Cratinum hæc edixisse, eum ipsum, à quo initium huius epistolæ nascitur, à quóque huius disputationis auctoritas sumitur. Nam Bacchus, Musæ, Homerus, Ennius videntur foris assumi ad probandam Cratini sententiam, *nulla carmina nec diu placere, nec viuere posse, quæ scribuntur ab aquæ potoribus,* id est siccis & abstemiis: proinde ac si dicat, hoc ita esse, licet hinc intelligere, quòd Musæ ab ipso tempore matutino, vinum olent: Bacchus poëtas cooptauit, vel ascripsit in ordinem ac numerum Satyrorum ac Faunorum, comitum & sectatorum suorum, qui vinosi sunt. Homerus vinosus fuit, vt declarant crebræ apud eum vini laudes: Ennius ipse, pater poëtarum Latinorum, numquam ad arma canenda se contulit, nisi madidus, & vuidus. rectè igitur illud Cratinus, & verè: cui consentaneum est nunc eius edictum. *forum, putealque Libonis, &c.* ab Horatio relatum. Hæc erat mea de hoc loco diuinatio potiùs, quàm sententia. Nam nihil mihi in eis, quæ dixi, satis firmum, aut certum videtur. Quòd si legeremus *edixi,* quemadmodum scriptum est in vno codice Russardino, (erat enim in verbo *edixit,* t. vltima littera, delata) facilior esset iam, huius loci explicatio. Intelligeretur enim illud ab Horatio edictum: *forum puteálque Libonis, &c.* & sequeretur aptè, *Hoc simul edixi, &c.* Non est autem silentio prætereundum, quod à Suida traditum est, Cratinum, poëtam comicum, fuisse φιλοπότην, hoc est, bibacem, seu bibulum, & potandi cupidum. *edicere* autem est clarè, & suo iure, & non sine auctoritate dicere. sic Sat. 3. lib. 2. *Hic simul accepit patrimonI mille talenta, Edicit piscator vti, pomarius, auceps, &c.* Idem epist. ad August. lib. 2 *Edicto vetuit, ne quis se præter Apellem Pingeret.*

NON CESSAV. POETAE] stultum in hominibus imitandi studium notat, qui præstantium virorum vitia, non virtutes imitantur: vt qui sese optimos poëtas futuros arbitrantur, si, quia Homerum, & Ennium vinosos fuisse traditum est, vinolenti se ad scribendum conferant: aut si, quia poëtas animi quodam impetu concitatos esse oportere aiunt nonnulli philosophi, iccircò quàm maximè furorem, insaniámque simulent. qua de re dicemus in epist. de arte poët. ad illum locum, *Ingenium misera quia fortunatius arte Credit, & excludit sanos Helicone poëtas Democritus, bona pars non vngueis ponere curat, Non barbam: secreta petit loca, balnea vitat, &c.* M. Tull. in perfecto oratore, *Ego autem* (inquit) *illos ipsos laudo, idque meritò, quorum se isti imitatores esse dicunt: etsi in eis aliquid desidero: hos verò minimè, qui nihil illorum, nisi* 316 *vitium, sequuntur, cum à bonis absint longissimè.*

NOCT. CERT. MERO] totam noctem cum æqualibus certatim potare.

PVTERE DIVRNO] repete *mero.* Sed cur non dixit *putere diurnum,* vt dixit suprà *oluerunt vina?*

ET PEDE NVDO] Plutarchus in Catone Vticensi, πολλάκις δ' ἀνυπόδητος, καὶ ἀχίτων εἰς τὸ δημόσιον προῄει μετ' ἄριστον, id est, sæpe autem sine calceis, & sine tunica in publicum prodibat à prandio.

EXIGVAEQVE TOGAE TEXTORE] id est, exigua toga, vt sit μετωνυμία. quemadmodum suprà epist. I. per capillos ab inæquali tonsore decurtatos, capillos inæqualiter tonsos significat. quidam viri docti affirmant, scriptum esse in quodam cod. antiquo *tesquore.* ego eam scripturam nusquam reperi.

CATONEM] Vticensem, vt appàret ex Plutarcho.

REPRAESENTET] repræsentare propriè locum habet in pecunia in diem debita, die præsenti soluenda. & diem promissi repræsentare, est promissum, antè quàm dies aduenerit, vel certè cum aduenerit, exsoluere. ex quo *repræsentandi* verbo vtimur pro eo, quòd est, rem, quæ abest, præsentem constituere, vt M. Tull. pro Sextio, *erat eo tempore senatus in æde concordiæ, quod ipsum templum repræsentabat memoriam consulatus mei.* Cæsar lib. I. de bell. Gall. *Itaque se, quod in longiorem diem collaturus fuisset, repræsentaturum esse.*

RVPIT HYARBIT. &c.] id est, dum Hyarbita Timagenis eloquentiam conatur imitari, dirupit sese, scilicet nimiùm contendendo, & clamando. sic M. Tull. epist. ad Marium lib. 7. *His ego tamen diebus, ludis scenicis, ne fortè videar tibi non modò beatus, sed nec liber omnino fuisse, dirupi pæne me in iudicio Galli Caninij familiaris tui.* ex quo *dirupti* appellantur. ordo verborum

rum est, lingua Hyarbitæ æmula Timagenis, rupit Hyarbitam. conuenit autem interdum hoc verbum in stultos, & indoctos imitatores, cùm significare volumus, eos numquam eorum, quos ineptè imitantur, præstantiam assecuturos: vt hîc, & Satyr. 3. lib. 2. ad extremum, *cùm magis, atque Se magis inflaret, non, si te ruperis (inquit) Par eris.* vide quæ ad eum locum annotaui. Timagenem commemorat Suidas, aitque rhetorem fuisse Alexandrinum, vel, vt alij volunt, Ægyptium, à Gabinio captiuum Romam abductum: à Fausto Syllæ filio redemtum: Romæ rhetoricam docuisse, & sophisticam fecisse, vsque ad Augusti tempora vixisse: ad extremum interdictum ei esse docendi munere propter nimiam orationis libertatem, & maledicentiam, & ita reliquam ætatem in agro quodam Tusculano egisse, & vomere conantem à cena, interiisse. [Commemorat & Quintilianus lib. 1. cap. 10. & Plutarch. apoph. August. & lib. *πῶς ἄν τις διακρίνειε τὸν κόλ.* Καὶ Τιμαγένης ἐξέπεσε τῆς καίσαρος φιλίας, ἐλευθέρᾳ μὲν οὐδέποτε φωνῇ χρησάμενος· ἐν δὲ τοῖς συμποσίοις, καὶ τοῖς περιπάτοις ἑκάστοτε πρὸς οὐδ' ἓν σπουδῇ, ἀλλ' ὅ,τι οἱ εἰσαγ. γελοῖον προφέρων, αἰτίαν φιλίας, ὥσπερ λοιδορίας προφερόμενος.] De Hyarbita nihil vnquã me legere memini.

TENDITQVE] & dum contendit, vt suprà Od. 29. lib. 1. *Socraticam & domum Mutare loricis Iberis Pollicitus meliora tendis.*

DECIPIT EXEMPLAR, &c.] id est, exemplar, in quo aliqua insunt vitia cum virtutibus coniuncta, imitatorem plerumq; inducit, vt virtutibus omissis, vitia imitetur.

QVÒD SI PALLEREM CASV, &c.] Satyr. 3. *aut argenti pallet amore.* & epist. 1. lib. 1. *nulla pallescere culpa.*

BIBERENT EXSANGVE CVM.] pallorem meum imitari studentes. Cuminum exsangue appellat, quia pallidum reddit, id est, veluti exsanguem. Dioscor. lib. 3. de cumino, πᾶν δὲ καὶ χρῶμα ἐπὶ τὸ ὠχρότερον πινόμενόν τι, καὶ συγχριόμενον, id est, *cuminum immutat colorem, pallidioremque efficit, siue bibatur, siue illinatur.* Vsqueadeò autem hoc verum est, vt si qua mulier purpureum colorem faciei cerussa, aut alio aliquo fuco appinxerit, granis cumini mansis ruborem illum cõtinuò amittat, & natiuum pallorem recipiat. κυμινοπρίστην vocant Græci, id est, *cumini sectorem*, hominem illiberalem, ac præparcum, ὑπερβολικῶς, quòd, cùm granum cumini sit minutissimum, insignem parsimoniam præ se ferat, ac declaret is, qui rem tantillam integram impendere, aut dare nolit, sed diuidat. Theocrit. εἰδ. ι. quod inscribitur ἐργατίναι, Κάλλιον ὦ 'πιμελητὰ φιλάργυρε τὼς φακὸς ἕψειν Μὴ 'πιτάμῃς τὰν χεῖρα καταπρίων τὸ κύμινον, id est, Honestius est ô procurator auare, lenteis coquere ne manum incidas cuminum secans. vbi interpres εἰώθαμεν τοὺς ἄγαν φειδωλοὺς, κυμινοπρίστας καλεῖν, id est, solemus præparcos homines cumini sectores appellare. vtitur hoc nomine & Aristoteles lib. 4. de moribus ad Nicom.

O IMITAT. SERV. PEC. &c.] non improbat Horatius imitationem, neq; simpliciter reprehendit imitatores. Nam M. Tullius Demosthenem, & Isocratem imitatus est: Virgilius Homerum, Theocritum, Hesiodum: ipse Horatius Alcæum, Pindarum, Sapphonem, Archilocum, Simonidem, Stesichorum, Anacreontem, ceteros. sed eos imitatores insectatur, atq; exagitat, qui nimis seruiunt imitationi, nec quicquam audent ab eo, quem sibi proposuerunt imitandũ, discedere, &, quod deterrimum est, vitiosissima quæq; æmulantur. duo sunt igitur peccata stultorum imitatorum, quæ his duobus nominibus, *seruum pecus*, vt opinor, significantur: vnum, quòd nimis religiosè, &, pæne dicam, seruiliter imitantur: alterum, quòd ita tardi sunt, & hebetes, & peruersi, vt eorum, quorum similes esse, aut haberi volunt, vitia pro virtutibus imitentur: in quo pecudum similes esse, id est, communi sensu, & iudicio carere videntur. quos item notat M. Tull. lib. 2. de orat. his verbis, *Tum accedat exercitatio, qua illum, quem anteà delegerit, imitando effingat, atque ita exprimat, non vt multos imitatores sæpe cognoui, qui aut ea, quæ facilia sunt, aut etiam illa, quæ insignia ac pæne vitiosa, consectantur imitando.* 317

VT] quàm. sic suprà Od. 25. lib. 3. *Vt mihi deuio Ripas, & vacuum nemus Mirari libet!*

IOCVM] risum. Satyr. 5. lib. 2. *Ne quid tu perdas, neu sis iocus.*

VESTRI TVMVLTVS] vestri timores exanimes, vestræ conturbationes, & trepidationes. tumultus enim est timor multus, vt ait M. Tull. Philipp. 8. *Quid enim est aliud tumultus, nisi perturbatio tanta, vt maior timor oriatur? Vnde etiam nomen ductum est tumultus.*

LIBERA PER VACVVM, &c.] vacuum dicitur, quod à nemine occupatum est. libera autem vestigia respõdent illi, *seruum pecus*. gloriatur igitur Horatius, se vestigia in vacuo posuisse, & quidem libera: id est, se scriptionis genus à nemine adhuc occupatum, aut vsurpatum, liberè, & suo arbitratu secutum esse. sic Propert. lib. 3. *Primus ego ingredior puro de fonte sacerdos Itala per Graios Orgia ferre choros.* sic item Lucret. lib. 4. *Auia Pieridum peragro loca nullius antè Trita solo, iuuat integros accedere fonteis, Atq; haurire: iuuatq; nouos decerpere flores, Insignemq; meo capiti petere inde coronam, Vnde prius nulli velarunt tempora Musæ.*

PRINCEPS] primus, vt sæpe aliàs annot. ad Od. 16. lib. 1. *principi limo.*

REGET EXAMEN] tralatio ab apibus. qui suæ virtuti (inquit) suóq; ingenio confidet, non dubitabit aliis præesse, seu præire: audebit se aliorum ducem profiteri. *fidet, reget* in tempore futuro excudendum curaui, octo codicibus veteribus fretus.

PARIOS EGO PRIM. IAMB. &c.] en, cur se paullò antè dixerit principem, id est, primum vestigia in vacuo posuisse. non enim negauerit Horatius se Græcos imitatum esse: sed suo iure gloriari potest, se primùm è Latinis versus lyricos scripsisse, quamuis eorum Græci fuerint inuentores. sic Ode vltima lib. 3. *dicar ex humili potens Princeps Æolium carmen ad Italos Deduxisse modos.*

PARIOS] Archilochios. Archilochus enim Parius fuit. Iambis autem maximè vsus est in epod.

NVMEROS] ῥυθμὸν, vel metrum. translatè dixit epist. 2. lib. 2. *Sed vera numerosq́; modosq́; ediscere vita.*

ANIMOSQVE] vim, & acrimoniam: spiritus, φρόνημα.

NON RES, ET AGENTIA] id est, non materiem, & verba iis similia, quæ Lycamben ad laqueum adegerunt. De Lycambe diximus in epod.

AC NE ME FOLIIS] id est, ac ne mihi iccircò minorem laudem tribuas, quòd numeros Archilochi, & legem carminis immutare non sum ausus, ego iambos Archilochi, quamuis nulla ex parte à me immutatos, carmine Sapphico tamen, & Alcaïco temperaui, nempe in libris carminum. nonnulli aiunt, Sapphonem quoque, & Alcæum scripsisse iambicos versus, sed Archilochi versibus moderatiores.

TEMP. ARCH. MVS. PEDE MASC. SAPPHO, &c.] id est, Sapphica carmina, quæ scripsi in libris carminum, seu odarum, ad exemplum Sapphonis: & Alcaïca, quæ ad Alcæi, temperant Archilochi iambos nimis acreis, & contumeliosos, quibus vsus sum in lib. epod.

MASCVLA] vel quòd ita puellas amaret, vt solent viri, quódque cum eis tanquam mas, rem haberet: vel, quòd ingenio masculo fuerit in eo, quòd venustissimos & politissimos versus scripserit, neque in lanificio aliarum mulierum more ætatem consumserit, aut operam posuerit: vel quòd animo forti ac virili fuerit in eo, quòd se è petra Leucade præcipitem in mare deiicere ausa sit: quod magis placet Turnebo: mihi non item. Puto enim masculam dici ob id potiùs, quòd virilia, & magis digna, non muliebria studia coluerit ac tractarit.

SED REB. ET ORD. DISP. NEC SOC. QV.] ordo est, sed Archilochus apud me rebus, & ordine dissimilis Archilocho illi, qui socerum illum ad suspendium adegit, non quærit socerum, &c.

NEC SOCERVM QVAERIT, &c.] de Archilocho supr. ad Od. 6. epod. Pindarus εἰδ. β. πυθ. Archilocho suam maledicentiam nocuisse ostendit, his verbis, ἐμὲ δὲ χρεὼν φεύγειν δάκος ἀδινὸν κακαγοριᾶν. εἶδον γὰρ ἑκὰς ἐὼν τὰ πόλλ' ἐν ἀμαχανίᾳ ψογερὸν Ἀρχίλοχον, id est, me autem oportet fugere morsum iniustum, maledicentiam. Vidi enim, cùm longè abessem, sæpe consilij, & facultatum inopem maledicum Archilochum. Interpunctio vitiosa hunc locum obscurabat: quam ego sustuli: & nomen *dispar* ad Archilochum refero, vt sit hæc sententia, Archilochus, quem ego meis versibus exprimo, dissimilis illi Archilocho, cuius versus acerbissimi, & atrocissimi sunt, neq; socerum quærit, &c. Lycamben significat.

OBLINAT] dedécoret, infamem reddat, ignominia afficiat. versibus atris autem, id est, versibus contumeliosis, criminosis, tristibus, molestis, iniucundis, acerbis.

HVNC] Archilochum: non, vt alij, Alcæum.

NON ALIO] non ab alio Latino Latinè expressum.

FIDICEN] ego poëta Lyricus Latinus. vt Od. 3. libr. 4. *Quòd monstror digito prætereuntium Romanæ fidicen lyræ. Latinus* autem habent omnes cod. antiqui.

318 IVVAT IMMEM. FER.] iuuat me, dum immemorata profero, legi oculis ingenuis, id est, hominum ingenuorum, & manibus teneri. cùm in vulgatis omnibus legeretur *ingeniis*, ego auctoritatem duorum lib. Vatic. & Iann. Faërn. Torn. & aliquot aliorum secutus, *ingenuis* excudendum curaui.

INGRATVS] qui cùm meorum librorum lectione domi delectetur ac iuuetur, gratiam mihi non referat, sed foris publicè non laudet.

PREMAT EXTRA LIMEN] foris vituperet, vel dissimulet se eorum lectione delectari: laudes meas taceat.

INIQVVS] inimicus, infensus, maleuolus.

NON EGO VENT. PLEBIS, &c.] Solebant indocti poëtæ, & iidem locupletes, cenis sumtuosis, muneribus, fideiussionibus, promissis, imperitæ multitudinis assensum, atque approbationem emere, vt Horat. & hîc. & in epist. ad Piso. ostendit, his verbis, *Si verò est, vnctum qui rectè po-*

Ac ponere posset, Et respondere leui pro paupere, &c. Allegoria est à comitiis, aut petitione magistratuum.

VENTOSAE] mobilis. T. Liuius libr. 42. *quosdam ventosum ingenium pracipites ad omnia nouanda agebat.* supr. epist. ad Celsum. *Romæ Tibur amem ventosus, Tibure Romam.*

VENOR] capro, colligo, aucupor. alia est metaphora.

IMPENSIS CENARVM] cenis sumtuosis, & opiparis.

ET TRITAE MVNERE VESTIS] sic Pers. sat. 1. *scis comitem horridulum trita donare lacerna.* tritam vestem intellige, non nouam.

NOBILIVM SCRIPT. AVD.] criticus, qui audio scripta nobilium poëtarum.

ET VLTOR] & qui eis vicissim mea recito, sic enim eos vlciscor: vel qui castigo, & corrigo. vtraq; explicatio probabilis est. nonnulli legi volunt, *& auctor.* & ita se dicunt reperisse scriptum in vno libro manuscr. Ego primùm vulgatā & receptam lectionem retineo, testificans me cùm libros manu scriptos, antiquissimos, numero 14. inspexerim, & consuluerim, in eorum nullo reperisse *& auctor:* deinde, si quis quærat ex me ecquid probem, hoc *& auctor,* respondeo non me æquè probare. neq; tamen, si quis à me dissentiat, iccircò aut eum reprehendo, aut eius iudicio meum antepono.

GRAMMATICAS AMBIRE TRIBVS] prensare Grammaticos, vt mihi suffragentur, seu potiùs, vt meos libros suis discipulis ediscendos proponant. Etiam hîc tralatio, seu allegoria est, ducta à comitiorum ratione. Nam qui honorem petebant, tribus ambibant, & eos, qui in sua tribu gratia valebant, prensabant. *Tribus* autem *grammaticas* posuit pro tribus grammaticorum: & *tribus,* pro turba & multitudine.

PVLPITA] vnde grammatici poëtarum recentiorum scripta recitabant. vel ab auctoribus recitata audiebant, & vel probabant, vel improbabant.

HINC ILLAE LACRYMAE] prouerbium notissimum ex Andria Terent. vtitur M. Tull. in orat. pro Cœlio. *hinc illæ lacrymæ nimirum, & hac causa est horum omnium scelerum, atque criminum.*

SPISSIS INDIGNA TH. &c.] si dixi (inquit) scripta mea videri mihi frequenti hominum conuentu, & corona non esse digna, ideóq; me pudore ingenuo, ne ea recitem, nugásq; magni æstimem, deterreri, rides Horat. ait aliquis. *spissis,* id est, frequentibus, crebris.

NVGIS ADD. POND.] nugas venditare, & ostentare. in libr. de arte poët. *nugæque canoræ.*

RIDES] εἰρωνεύῃ: dissimulatione vteris. vel derides.

IOVIS] Augusti. ista vni Augusto vis recitare: tua scripta vis ab vno Augusto legi, atq; audiri.

FIDIS ENIM MANARE] confidis te versus edere quouis melle dulciores. *manare mella,* genus loquendi rariusculum: vsitatius illud de arte poët. *Omne superuacuum pleno de pectore manat.* simile huic illud. ibid. *stillabit amicis Ex oculis rorem.*

TIBI PVLCHER] tuo iudicio bonus poëta: vel te vnum delectare, tibíque vni placere studens, de aliis non laborans.

AD HAEC] ad ea, quæ mihi ab illo dicta sunt.

NARIBVS VTI FORMIDO] ego non audeo inflexis naribus ea, quæ ille mecum loquitur, irridere. *narium inflexio* irridentium gestus est, vt Sat. 6. lib. 1. *naso suspendis adunco Ignotos.* & Sat. 8. libr. 2. *Balatro suspendens omnia naso.* Pers. *nimis vncis Naribus indulges:* μυκτηρίζειν dicunt Græci. acutæ nares autem, sagaces, & ad odorandum celeres intelliguntur: & qui acutis naribus sunt, ingeniosiores habentur: vt contra qui obtusis, pingues & hebetes.

ET LVCTANTIS ACVTO, &c.] & ne ille, qui mecum pugnat, me vnguibus laceret, clamo, locum illum mihi displicere, videlicet theatrum.

ACVTO NE SECER VNGVI.] Licinius Caluus, *Vaga candida nympha quod secet vngui.* Carisius lib. 1. grammat. instittur.

ET DILVDIA POSCO] Porphirio, seu Acro, docet his ipsis ferè verbis, id temporis spatium, quod tribui solebat gladiatoribus ad digladiandi intermissionem, intra dies munerum gladiatoriorum, quibus pugnare debebant, *diludia* appellari.

LVDVS ENIM GEN. TR. CERT.] gradatio, seu climax.

TREPIDVM] in quo trepidant ij, qui certamen ineunt. eiusdem generis est illud, *Pallida mors,* & similia.

IRA TRVCEIS, &c.] vt supr. Od. 16. lib. 1. *Ira Thyesten exitio graui Strauere, & altis vrbibus Vltima Stetere causa, cur perirent Funditus, &c.* truceis inimicitias aut ē dicit, hoc est, tristeis & horribileis, vel quòd inimici truci & sæuo in eos, quibus inimici sunt, aspectu, ac vultu solent esse.

ET FVNEB. B.] lugubri dixit Od. 1. lib. 2. *quod mare lugubris Ignara belli?*

EPIST. XX. AD LIBRVM SVVM.

ARGVMENTVM.

Librum ſuum compellat, in lucem prodire cupientem : à quo eum, propoſitis,quæ impendent,periculis,deterrere conatur. De ſuo genere,vita & moribus,nec non de corporis ſtatura,& ætate,quædam refert,quæ ab eo narrari velit.

** VErtunnum, Ianúmq́, liber ſpectare videris :*
*Scilicet vt proſtes * Soſiorum pumice mundus :*
Odiſti claueis,& grata ſigilla pudico :
Paucis oſtendi gemis : & communia laudas,
Non ita nutritus.fuge,quò diſcedere geſtis.
Non erit emiſſo reditus tibi.quid miſer egi?
Quid volui? dices,vbi quis te læſerit.& ſcis
*In breue te cogi,cùm plenus languet * amator.*
Quòd ſi non odio peccantis deſipit augur :
*Carus eris Romæ,donec te deſerat * ætas.*
Contrectatus vbi manibus ſordeſcere vulgi
Cœperis : aut tineas paſces taciturnus inerteis :
** Aut fugies Vticam: aut vinctus mitteris Ilerdam.*
Ridebit monitor non exauditus : vt ille,
Qui malè parentem in rupeis portruſit aſellum
Iratus.quis enim inuitum ſeruare laboret?
Hoc quoque te manet,vt pueros elementa docentem
*Occupet extremis in vicis * balba ſenectus.*
Cùm tibi ſol tepidus plureis admouerit aureis :
Me libertino natum patre,& in tenui re
** Maiores pennas nido extendiſſe loquêris :*
Vt,quantum generi demas,virtutibus addas.
Me primis vrbis belli placuiſſe,domíq́ :
Corporis exigui,præcanum,ſolibus aptum,
Iraſci celerem,tamen vt placabilis eſſem.
Fortè meum ſi quis te percontabitur æuum :
Me quater vndenos ſciat impleuiſſe Decembreis.
Collegam Lepidum quo duxit Lollius anno.

VERTVNNVM] Deum,qui præeſt rebus contrahendis,ac vertendis,id eſt, permutandis:vel ab amne verſo dictum,vel ab eo, quòd anni vertentis poma percipiat.de quo Propert.libr.4. *Quid mirare meas tot in vno corpore formas? Accipe Vertuni ſigna paterna Dei, Tuſcus ego, Tuſcis orior : nec pænitet inter Prælia Volſcinos deſeruiſſe focos : Nec me turba iuuat,nec templo lætor eburno. Romanum ſatis eſt poſſe videre forum.* cetera lege apud Propert. Propterea autem, quòd hic Deus ad omneis figuras,ac formas opportunus erat, credebatur etiam menteis hominum & cogitationes in rebus emendis, ac vendendis vertere, immutare, ac variè afficere. itaque mobili ingenio,& inconſtanteis homines *iratis Vertunis natos* dicebant,vt Horat.Sat. 7.lib.2.*Vertunnis,quotquot ſunt,natus iniquis.*

IANVMQVE] Iani templum,vel Iani ſtatuam,cui proximæ erant librariorum columnæ:vel forum Romanum.

PROSTES] venalis exponaris : à quo verbo *proſtibulum*, locus,in quo proſtant mulieres impudicæ,& ſcorta: & mulier *proſtibula.*

SOSIORVM PVM. MVND.] id eſt,librariorum pumice expolitus. Soſij,librarij & bibliopolæ

olæ scriptores fuerunt, de quibus & lib de arte poet. *Hic meret æra liber Sosiis.* solebant enim & veteres illi libros pellibus tegere, & pelleis pumice expolire, atque exæquare. Catull. ad Varum, *charta regia, noui libri, Noui vmbilici, lora rubra, membrana Desecta, plumbo, & pumice omnia æquata.* idem in primo carm. ad Corn. Nepotem, *Quoi dono lepidum, nouum libellum Arida modo pumice expolitum?* Tibull. lib. 3. eleg. 1. *Lutea sed niueum inuoluat membrana libellum, Pumex & canas tondeat arte comas.* ex quo pumicare: quod valet pumice defricare, atque expolire. Catullus in Egnatium, *hoc sibi solet manè Dentem, atque rufam pumicare gingiuam.* sic enim legitur hic versus apud Apuleium, vt admonet Adr. Turnebus noster. 320

ODISTI CLAVEIS, ET GRATA, &c.] cupis prodire in publicum: non vis domi contineri: odisti custodiam. claues ad claudendum comparatæ sunt: atque iccircò fortasse à claudendo dictæ, vt κλεῖδες παρὰ τὸ κλείειν.

PAVCIS OST. GEMIS] ægrè fers, seu lamentaris, te à paucis legi, neque omnium oculis patêre.

GESTIS] cupis. in epist. de arte. *gestit paribus colludere.*

EMISSO] edito. ibid. *Et semel emissum volat irreuocabile verbum.* hoc dicit, vbi semel emissus à me fueris, & diuulgatus, non licebit tibi ad me reuerti.

NON ITA NVTRITVS] non ita educatus, id est, non eo consilio à me conscriptus, vt in manus hominum peruenires. est enim perpetua allegoria.

DISCEDERE] lib. vnus Vatic. & Tornes. & Clericanus, Nicotianus, Russardinus, meus, habent *descendere.*

ET SCIS IN BR. TE COGI, CVM, &c.] & scis te complicari, & contrahi, cùm lector paullò antè tui cupidus, legendo defessus est: vel scis te non totum legi, scis multa à languido lectore præteriri, vt alij volunt. ego tamen priorem explicationem puto esse probabiliorem. T. Liuius lib. 39 loquens de commentario quodam, quem à Philippo patre acceperat Demetrius, *Erant autem* (inquit) *de rebus singulis in breue coacta causa.*

PLENVS] vel legendo defessus, & satietate legendi affectus: vel, vt alij volunt, cibo satur: quod minùs probo.

QVÒD SI NON ODIO, &c.] id est, Quòd si non odio tui, qui me inuito, & repugnante exire cupis, vaticinor, ac desipio, tantisper placebis Romæ, dum nouus eris. noua enim vulgò placere solent: vetera non item. licet autem hæc referre aduersus ipsos, seu potius ad chartas, & membranas, quæ posteaquàm legentium manibus tractatæ, sordeis contraxerunt, negliguntur, & vel à tineis, & blaptis exeduntur, vel salsamentariis, & pharmacopôlis ad suas merceis inuoluendas, & integendas vsui sunt, vel ex eis fiunt opistographa epistolarum.

DONEC TE DESERAT AETAS] donec consenueris. *ætas*, id est, iuuenta.

AVT FVGIES VTIC.] aut exsulabis, & ex Italico solo pellêris. tralatio ab animatis, & ratione vtentibus ad rem inanimam. fortasse significat hic voluntariam fugam, posteriore versu necessariam propter verbum *vinctus:* & hæc referenda sunt ad bellorum ciuilium calamitatem: vt prædicat Horatius, eos casus suo libro imminere, quos complures nobiles & noti Romani propter bella ciuilia subierunt, ac pertulerunt. Est autem Vtica vrbs in Aphrica, in qua Cato minor mortem sibi conciuit: vnde dictus Vticensis.

AVT VINCTVS MITTERIS ILERDAM.] solebant veteres, epistolas in tabulis, seu chartis conscribere, easque alia charta, quæ plerumque erat intus exarata, operire: deinde lino obligare: postremò obsignare. eæ autem chartæ, quibus litteræ integebantur, appellabantur opistographa, quia à tergo inscriptæ declarabant ad quem mitterentur. Significat igitur, homines ex libro suo integumenta litterarum facturos. sciendum est autem, libros veterum vnâ tantùm ex parte fuisse exaratos: iccircòque volumina dicebantur, quia in vnum conuoluebantur. itaq; ex eis opistographa facere licebat, quòd non item ex nostris licet.

RIDEBIT MON. NON EXAVD.] ego, qui te toties frustrà præmonuerim, vt ne in publicum prodires, ridebo. vtitur hoc nomine suprà epist. ad Loll. 2. *Protinus vt moneam, si quid monitoris eges tu.* & de arte poët. *monitoribus asper.*

MALE PARENTEM, &c.] non parentem. prouerbij similitudinem gerit. cónuenit autem in eum, qui neque per se sapit, neque alteri benè consulenti, benéque præcipienti obtemperat. notum est illud Hesiodi. οὗτος μὲν πανάριστος, ὃς αὐτὸς πάντα νοήσῃ Φρασσάμενος, τά τ' ἔπειτα καὶ ἐς τέλος ᾖσιν ἀμείνω, &c. id est, *Optimus ille quidem est, qui per se mente, animóq; Omnia perlustrat, quæ sint meliora futura Postea ad exactá vsq; nouissima tempora vita, &c.* quod citat Aristot. lib. 1. de morib. ad Nicomach. T. Liuius vsurpat libr. 32. vt alias annotauimus. *protrusit* autem excudendum curaui duorum lib. Vatic. Rain. Cardin. Iann. Faer. Torn. Clericanorum, Nicot. Russard. auctoritatem secutus.

QVIS ENIM INVIT. SERV. LAB.] nam *Inuitum qui seruat, idem facit occidenti:* epist. de arte poë. Terent. tamen Heaut. *Atq; hunc difficilem, inuitum seruaret senem.*

TE MANET] tibi impendet, tibi euenturum est: vt Od. 28. lib. 1.

CVM TIBI SOL TEPIDVS, &c.] id est, cùm hora diei tertia, aut quarta, quo tempore solis calor inualescit, pluteis habueris auditores. Lucret. lib. 4. *Vt omne Humanum genus est auidum nimis auricularum.*

ME LIBERTINO NATVM PATRE, &c.] dices me patre libertino natum esse. vt Satyr. 6. lib. 1. *Nunc ad me redeo libertino patre natum.*

ET IN TENVI RE MAIORES PENNAS, &c] id est, dices me in angusta, & parua re familiari natum, virtute tamen & ingenij præstantia tenuitatem, & humilitatem generis mei illustrasse, atque extulisse. tractum ab auium pullis, qui paulatim plumis nascentibus nidos suos superant.

ME PRIMIS VRBIS &c.] sic Satyr. 1. lib. 2. *tamen me Cum magnis vixisse inuita fatebitur Vsq; Inuidia.* quos hîc primos vrbis dicit, *primores populi* appellauit sat. illa 1. lib. 2.

321 BELLI, DOMIQVE] aduerbia sunt, sic epist. ad August. in extr. *belli spectata, domiq; Virtus.* M. Tull. in Bruto, *omissis illis diuinis consiliis, quibus sæpe constituta est Imperatorum sapientia salus ciuitatis aut belli, aut domi.*

CORPORIS EXIGVI] Satyr. 3. lib. 2. *longos imitaris, ab imo Ad summum totus moduli bipedalis.*

PRAECANVM] canum ante tempus. solet autem præmatura canities accidere & iracundis natura, & calamitosis, diuturnóque animi mærore affectis, quod confirmat Pind. εἰδ. δ. φύοντι δὲ καὶ νέοις ἐν ἀνδράσι πολιαὶ θαμὰ καὶ παρὰ τὸν ἁλικίας ἐοικότα χρόνον. id est, nascuntur autem etiam iuuenibus cani crebrò præter ætatis conueniens tempus. Traditum est ab antiquis, si quis mærore affectus, & luctu graui oppressus non lacrymetur, præsertim ætate media, fore vt statim canescat: sin lacrymari possit, canitiem illam præmaturam vitaturum.

SOLIBVS APTVM] locis apricis gaudentem.

IRASCI CELEREM] ὀξύθυμον, ὀξύχολον, ὀργίλον, irritabilem, iracundum: irasci celerem autem Græcum loquendi genus.

TAMEN VT PLACAB. ESSEM] & facilè placantur, & citò desinunt irasci homines iracundi, quod quidem est in eis optimum, vt scribit Arist. lib. 4. de morib. ad Nicomach. παύονται δὲ ταχέως, ὃ καὶ βέλτιστον ἔχουσι. & M. Tull. ait lib 1. epist. ad Attic. *irritabiles animos esse optimorum sæpe virorum, & eosdem placabiles: & esse hanc agilitatem, mollitiémq; naturæ plerumq; bonitati.* Idem epist. ad Q. Frat. lib. 1. paullo aliter, *Si implacabiles* (inquit) *sunt iracundiæ, summa est acerbitas: sin autẽ exorabiles, summa leuitas: quæ tamen (vt in malis) acerbitati anteponenda est.* Hom. ιλ. ν. Ἀλλ' ἀκεσώμεθα θᾶσσον, ἀκεσταί τοι φρένες ἐσθλῶν. id est, sed placemur citiùs: placabiles autem sunt bonorum mentes. Eurip. Medea, Γυνὴ γὰρ ὀξύθυμος, ὡς δ' αὔτως ἀνὴρ, Ῥᾴων φυλάσσειν, ἢ σιωπηλὸς σοφός: quibus versibus significat, viros & mulieres iracundos faciliùs caueri posse, quàm tectos, atque obscuros.

ME QVATER VND. SC. IMPL. DEC.] sciat me quadraginta quattuor annos compleuisse.

COLLEGAM LEPID. QVO D. &c.] id est, anno ab vrbe cóndita IↃCCXXXIII. cùm igitur natus sit Horatius L. Manlio Torquato, & L. Aurelio Cotta COSS. vt suprà cognouimus Od. 13. epod. *Tu vina Torquato moue consule pressa meo:* hi autem consules fuerint anno ab vrbe condita IↃCXXCVII. relinquitur, vt Horat. Qu. Æmilio Lepido, M. Lollio consulibus, annos quadraginta quattuor expleuerit.

DVXIT] coniunctum habuit. neque huius verbi vis ad sorteis est referenda, vt vult Porphyrio. non enim sortibus, sed suffragiis fiebant COSS.

Q. HORATII FLACCI EPISTOLARVM LIBER II.

EPIST. I. AD AVGVSTVM.

ARGVMENTVM.

Queritur de prauo Romanorum ſuæ ętatis iudicio, poëmata è vetuſtate æſtimantium, & noua, non ob aliud quàm quòd noua eſſent, faſtidientium: quum tamen multa ſint in veteribus poëtis reprehenſione digna. Poëticæ ſtudium non multis antè ſeculis Romæ coli cœptum eſſe dicit: & fatetur quidem non minùs indoctos quàm doctos poëmata ſcribere, ſed aliqua commoda hunc illorum errorem conſequi, atque adeo, qualeſcumq; ſint, illo ſuo poëticæ ſtudio ipſi reipub. vtiles eſſe oſtendit. Poëſin initio rudem, non niſi ſerò ex Græcorum lectione expoliri cœpiſſe ait, quum Græcia capta ceteras etiam artes agreſti Latio intulit. Vulgi de comœdia, tanquam opere minimè laborioſo, iudicium reprehendit: & quæ à ſcribendis fabulis multos deterreant, exponit. Poſtremò de poëtis illis agit, qui non ſpectatoribus ſcribunt, ſed lectoribus: & Auguſtum ad calcar illis addendum hortatur, eius de Virgilio & Vario iudicium laudans.

CVM tot ſuſtineas, & tanta negotia ſolus: 322.
Res Italas armis tuteris: moribus ornes:
Legibus emendes: in publica commoda peccem,
Si longo ſermone morer tua tempora, Cæſar.
**Romulus, & Liber pater, & cum Caſtore Pollux,*
Poſt ingentia facta, deorum in templa recepti,
Dum terras, hominúmq; colunt genus: aſpera bella
Componunt: agros aſſignant: oppida condunt:
Plorauere ſuis non reſpondere fauorem
Speratum meritis. diram qui contudit hydram:*
Notáq; fatali portenta labore ſubegit:
Comperit inuidiam ſupremo fine domari.
*Vrit enim *fulgore ſuo, qui prægrauat arteis*
Infra ſe poſitas: exſtinctus amabitur idem.
Præſenti tibi maturos largimur honores:
Iurandáſq; tuum per nomen ponimus aras,
Nil oriturum alias, nil ortum tale fatentes.
Sed tuus hic populus ſapiens, & iuſtus in vno,
Te noſtris ducibus, te Graiis anteferendo,
Cetera nequaquam ſimili ratione, modóq;
Æſtimat: &, niſi quæ terris ſemota, ſuiſq;
Temporibus defuncta videt: faſtidit, & odit:
*Sic fautor veterum, vt *tabulas peccare vetanteis,*

Quas bis quinque viri sanxerunt fœdera regum,
Vel Gabiis, vel cum rigidis aquata Sabinis,
Pontificum libros, annosa volumina vatum,
Dictitet Albano Musas in monte locutas.
Si, quia Græcorum sunt antiquissima quæq;
Scripta, vel optima: Romani pensantur eadem
Scriptores trutina: non est quòd multa loquamur:
** Nil intra est oleam, nil extra est in nuce duri,*
Venimus ad summum fortunæ. pingimus, atq;
Psallimus, & luctamur Achiuis doctius vnctis.
Si meliora dies, vt vina, poëmata reddit:
*Scire velim, pretium chartis * quotus arroget annus.*
Scriptor ab hinc annos centum qui décidit, inter
Perfectos, veterésq; referri debet, an inter
Vileis, atq; nouos? excludat iurgia finis.
Est vetus, atq; probus, centum qui perficit annos.
Quid? qui deperiit minor vno mense, vel anno:
Inter quos referendus erit? veterésne poëtas:
An, quos & præsens, & postera respuet ætas?
Iste quidem veteres inter ponetur honestè,
Qui vel mense breui, vel toto est iunior anno.
*Vtor permisso, * caudæq; pilos vt equinæ*
Paulatim vello: & demo vnum: demo etiam vnum:
Dum cadat elusus ratione ruentis acerui,
Qui redit ad fastos, & virtutem æstimat annis:
*Miratúrq; nihil, nisi quod * Libitina sacrauit.*
Ennius & sapiens, & fortis, & alter Homerus,
Vt critici dicunt, leuiter curare videtur,
323 *Quò * promissa cadant, & somnia Pythagoréa.*
Næuius in manibus non est: & mentibus hæret
Penè recens: adeò sanctum est vetus omne poëma.
Ambigitur quoties vter vtro sit prior: aufert
Pacuuius docti famam senis: Attius alti:
Dicitur Afrani toga conuenisse Menandro:
Plautus ad exemplar Siculi properare Epicharmi:
Vincere Cæcilius grauitate: Terentius arte.
Hos ediscit: & hos arcto stipata theatro
Spectat Roma potens: habet hos, numerátq; poetas
*Ad nostrum tempus * Liui scriptoris ab æuo.*
Interdum vulgus rectum videt: est vbi peccat.
Si veteres ita miratur, laudátq; poetas,
Vt nihil anteferat, nihil illis comparet: errat.
Si quædam nimis antiquè, si pleraq; durè
Dicere credit eos, ignauè multa fatetur:
Et sapit, & mecum facit, & Ioue iudicat æquo.
Non equidem insector: delendáq; carmina Liui
*Esse reor: memini quæ * plagosum mihi paruo*
Orbilium dictare: sed emendata videri,

Pulchrá-

Pulchráque, & exactis minimùm distantia, miror.
Inter quæ verbum emicuit si fortè decorum, &
Si versus paullo concinnior vnus, & alter:
*Iniustè totum * ducit, * venditq; poema.*
** Indignior quicquam reprehendi, non quia crassè*
Compositum, illepidéve putetur: sed quia nuper:
Nec veniam antiquis, sed honorem, & præmia posci.
** Rectè, nécne crocum, florésq; perambulet Attæ*
Fabula, si dubitem: clament perisse pudorem
Cuncti pæne patres, ea cùm reprehendere coner,
Quæ grauis Æsopus, quæ doctus Roscius egit:
Vel quia nil rectum, nisi, quod placuit sibi ducunt:
Vel quia turpè putant parêre minoribus: &, quæ
Imberbes didicere, senes perdenda fateri.
Iam, Saliare Numæ carmen qui laudat, & illud,
*Quod * mecum ignorat, solus vult scire videri:*
Ingeniis non ille fauet, plauditq; sepultis:
Nostra sed impugnat: nos, nostráq; liuidus odit.
Quòd si tam Græcis nouitas inuisa fuisset,
Quàm nobis: quid nunc esset vetus? aut quid haberet,
Quod legeret, tereréta; viritim publicus vsus?
*Vt primùm positis * nugari Græcia bellis*
Cœpit, & in vitium fortuna labier æqua:
Nunc athletarum studiis, nunc arsit equorum:
Marmoris, aut eboris fabros, aut æris amauit:
Suspendit picta vultum, mentémq; tabella:
Nunc tibicinibus, nunc est gauisa tragœdis:
Sub nutrice, puella velut si luderet infans:
*Quod cupidè petiit, * maturè plena reliquit.*
** Quid placet, aut odio est, quod non mutabile credas?*
Hoc paces habuere bonæ, ventíq; secundi.
Romæ dulce diu fuit, & solemne reclusa
*Manè domo vigilare, clienti * promere iura,*
*Cautos nominibus * certis expendere nummos,*
Maiores audire, minori dicere, per quæ
Crescere res posset, minui damnosa libido.
Mutauit mentem populus leuis: & calet vno
Scribendi studio. pueri, patrésq; seueri
Fronde comas vincti cenant, & carmina dictant.
Ipse ego, qui nullos me affirmo scribere versus:
Inuentor Parthis mendacior: & priùs orto
Sole, vigil calamum, & chartas, & scrinia posco.
Nauem agere ignarus nauis timet. abrotonum ægro
Non audet, nisi qui didicit, dare. quod medicorum est,
Promittunt medici: tractant fabrilia fabri.
** Scribimus indocti, doctíq; poemata passim.*
Hic error tamen, & leuis hæc insania quantas
Virtutes habeat, sic collige. vatis auarus

*Non * temerè est animus: versus amat: hoc studet vnum:*
Detrimenta, fugas seruorum, incendia ridet:
Non fraudem socio, puerόve incogitat vllam
Pupillo: viuit siliquis, & pane secundo:
Militiæ quamquam piger, & malus: vtilis vrbi.
Si das hoc, paruis quoq; rebus magna iuuari:
Os tenerum pueri, balbúmq; poëta figurat:
Torquet ab obscœnis iam nunc sermonibus aurem:
Mox etiam pectus præceptis format amicis,
Asperitatis, & inuidiæ corrector, & iræ.
*Rectè facta refert: * orientia tempora nautis*
Instruit exemplis: inopem solatur, & ægrum.
Castis cum pueris ignara puella mariti
Disceret vnde preces, vatem ni musa dedisset?
Poscit opem chorus, & præsentia numina sentit:
Cælesteis implorat aquas docta prece blandus:
Auertit morbos: metuenda pericula pellit:
Impetrat & pacem, & locupletem frugibus annum.
Carmine dij superi placantur, carmine Manes,
Agricolæ prisci, fortes, paruóq; beati,
Condita post frumenta leuantes tempore festo
Corpus, & ipsum animum spe finis dura ferentem,
Cum sociis operum, & pueris, & coniuge fida
Tellurem porco, Siluanum lacte piabant,
*Floribus, & vino Genium * memorem breuis æui.*
Fescenina per hunc inuenta licentia morem
Versibus alternis opprobria rustica fudit:
Libertásq; recurrenteis accepta per annos
Lusit amabiliter, donec iam sæuus apertam
In rabiem verti cœpit iocus, & per honestas
Ire minax impunè domos. doluere cruento
*Dente lacessiti. fuit * intactis quoq; cura*
Conditione super communi. quin etiam lex,
Pœnáq; lata, malo quæ nollet carmine quemquam
Describi. vertêre modum, formidine fustis
Ad benedicendum, delectandúmq; redacti.
325 *Græcia * capta ferum victorem cepit: & arteis*
Intulit agresti Latio. sic horridus ille
Defluxit numerus Saturnius, & graue virus
Munditiæ pepulere. sed in longum tamen æuum
Manserunt, hodiéq; manent vestigia ruris.
Serus enim Græcis admouit acumina chartis:
Et post Punica bella quietus, quærere cœpit,
Quid Sophocles, & Thespis, & Æschylus vtile ferrent.
Tentauit quoq;, rem si dignè vertere posset:
Et placuit sibi natura sublimis, & acer.
*Nam * spirat tragicum satis: & feliciter audet:*
Sed turpem putat in scriptis, metuitq; lituram.

Creditur,

*Creditur, *ex medio quia res arcessit, habere*
Sudoris minimùm: sed habet comœdiá tanto
Plus oneris, quanto veniæ minùs. aspice, Plautus
Quo pacto parteis tutetur amantis ephebi:
Ut patris attenti, lenonis ut insidiosi:
Quantus sit Dorsennus edacibus in parasitis:
Quam non astricto percurrat pulpita socco.
Gestit enim nummum in loculos dimittere, post hoc
Securus cadat, an recto stet fabula talo.
Quem tulit ad scenam ventoso gloria curru,
Exanimat lentus spectator: sedulus inflat.
Sic leue: sic paruum est, animum quod laudis auarum
Subruit, aut reficit. valeat res ludicra, si me
Palma negata, macrum: donata reducit opimum.
Sæpe etiam audacem fugat hoc, terrétq; poëtam,
Quòd numero plures, virtute, & honore minores,
*Indocti, stolidíq;, & *depugnare parati,*
Si discordet eques, media inter carmina poscunt
*Aut vrsum, aut pugiles. his nam *plebecula gaudet.*
Verùm equitis quoq; iam migrauit ab aure voluptas
Omnis ad incertos oculos, & gaudia vana.
Quattuor, aut plureis aulæa premuntur in horas,
Dum fugiunt equitum turmæ peditúmq; cateruæ,
Mox trahitur manibus regum fortuna retortis.
Essedа festinant, pilenta, petorrita, naues:
Captiuum portatur ebur, captiua Corinthus.
Si foret in terris, rideret Democritus, seu
Diuersum confusa genus panthera camelo,
Siue elephas albus vulgi conuerteret ora:
Spectaret populum ludis attentius ipsis,
Ut sibi præbentem mimo spectacula plura.
*Scriptores autem narrare putaret *asello*
Fabellam surdo. nam quæ peruincere voces*
Eualuere sonum, referunt quem nostra theatra?
Garganum mugire putes nemus, aut mare Tuscum:
Tanto cum strepitu ludi spectantur, & artes,
Diuitiæq; peregrinæ: quibus oblitus actor
*Cum stetit in scena *concurrit dextera læuæ.*
Dixit adhuc aliquid? nil sanè. quid placet ergo?
Lana Tarentino violas imitata veneno.
Ac ne fortè putes, me, quæ facere ipse recusem, 326
*Cùm rectè tractent alij, laudare *malignè:*
*Ille *per extentum funem mihi posse videtur*
*Ire poëta, meum qui pectus *inaniter angit,*
Irritat, mulcet, falsis terroribus implet,
Ut magus. & modo me Thebis, modò ponit Athenis.
Verum age, & his, qui se lectori credere malunt,
Quam spectatoris fastidia ferre superbi:

*Curam redde breuem: si munus Apolline dignum
Vis complere libris, & vatibus addere calcar:
Vt studio maiore petant Helicona virentem.
Multa quidem nobis facimus mala sæpe poetæ:
(Vt vineta egomet cædam mea) cùm tibi librum
Sollicito damus, aut fesso: cùm lædimur, vnum
Si quis amicorum est ausus reprendere versum:
Cùm loca iam recitata reuoluimus irreuocati:
Cùm lamentamur, non apparere labores
Nostros, & tenui deducta poemata filo:
Cùm speramus, eò rem venturam, vt, simulatq;
Carmina rescieris nos fingere, commodus vltro
Arcessas, & egere vetes, & scribere cogas.
*Sed tamen est operæpretium cognoscere qualeis
*Æditiuos habeat belli spectata, domiq;
Virtus, indigno non committenda poetæ.
Gratus Alexandro regi Magno fuit ille
Cherilus, incultis qui versibus, & malè natis
Rettulit acceptos, regale nomisma, philippos.
Sed veluti tractata notam, labémq; remittunt
Atramenta, ferè scriptores carmine fœdo
Splendida facta linunt. idem rex ille, poema
Qui tam ridiculum, tam carè prodigus emit:
Edicto vetuit, ne quis se præter Apellem,
Pingeret: aut *alius Lysippo duceret æra,
Fortis Alexandri vultum simulantia. quòd si
Iudicium subtile videndis artibus illud
Ad libros, & ad hæc Musarum dona vocares:
*Bœotum in crasso iurares aere natum.
At neq; dedecorant tua de se iudicia, atq;
Munera, quæ multa dantis cum laude tulerunt
Dilecti tibi Virgilius, Variúsq; poetæ:
Nec magis expressi vultus per aenea signa,
Quam per vatis opus mores, animíq; virorum
Clarorum appârent. nec sermones ego mallem
Repenteis per humum, quàm res componere gestas:
Terrarúmq; situs, & flumina dicere, & arceis
Montibus impositas, & barbara regna, tuisq;
Auspiciis totum confecta duella per vrbem,
Claustráq; custodem pacis cohibentia Ianum,
Et formidatam Parthis, te principe, Romam:
Si,* quantum cuperem, possem quoq;: sed neque paruum
Carmen maiestas recipit tua: nec meus audet
Rem tentare pudor, quam vires ferre recusent.
327 *Sedulitas autem stultè quem diligit, vrget:
Præcipuè cùm se numeris commendat, & arte.
Discit enim citius, meminítq; libentius illud,
Quod quis deridet, quam, quod probat, & veneratur.

Nil mo-

Nil moror officium,quod me grauat: ac neq; ficto
In peius vultu proponi cereus vsquam,
Nec praue factus decorari versibus opto,
Ne rubeam pingui donatus munere: & vna
Cum scriptore meo capsa porrectus aperta,
Deferar in vicum vendentem tus, & odores,
Et piper, & quicquid chartis amicitur ineptis.

SVSTINEAS] sustinere negotium, dictum, vt *sustinere onus.* Sallust. coniur. Catil. *fortè libuit attendere, quæ res maximè tanta negotia sustinuisset.*

RES ITALAS ARM. TVTERIS] libri aliquot veteres habent, *tuearis.*

MORIBVS ORNES] bona & recta institutione, & disciplina, seu bonis institutis ornes.

LEGIB. EM.] leges enim ex malis moribus natæ sunt, atq; ad emendationem peccatorum voluntariorum & non voluntariorum comparatæ sunt. Od. XXIIII. libr 3 *Quid tristes querimoniæ, Si non supplicio culpa reciditur? Quid leges sine moribus Vanæ proficiunt?*

ROMVL. ET LIB. P.] Augustum cum Libero, Castore, & Polluce, Hercule, Romulo comparat, ostenditque melius actum esse cum Augusto, quàm cum illis, propterea quòd illi post mortem denique diuinos honores ab hominibus sint consecuti. cùm eis viuis de humano genere optimè meritis non satis magnam gratiam retulissent: Augustus autem viuus vidénsque diuinis honoribus à populo Rom. afficiatur: qua in re cùm populi Rom. sapientiam, ac iustitiam magnopere probet. tùm negat eum ceteris in rebus eandem iudicandi prudentiam adhibere, quippe qui vetera nouis omnibus anteponat, nihílq; magni admodum æstimet, nisi auctoritatem, & dignitatem quandam ætate compararit.

LIBER PATER] Cur Dionysius, seu Bacchus, Liber pater à Romanis appellatur? an quòd libertatis parens & effector sit iis, qui bibunt? Nam vulgò homines libertate dicendi, & audacia complentur in poculis, & in ebrietate. an quòd libamina præbuit? an à Dionysio Eleuthereo, qui Eleutheris Bœotia vrbe colebatur? hæc ex Plutarcho. Ρωμαϊκοῖς.

ET CVM CASTORE POLL. Od. III. lib. 3. *Hac arte Pollux, & vagus Hercules Innisus arceis attigit igneas, &c.*

POST INGENTIA FACTA] posteaquam maxima, & memorabilia facinora ediderunt: post res fortissimè & præclarissimè gestas.

DEORVM IN TEMPL.] M. Tull. libr. 3. de nat. deorum, *Iam verò in Græcia multos habent ex hominibus deos, Alabandum Alabandij, Tenedij Tenem: Leucotheam, quæ fuit Ino, & eius filium Palæmonem: cuncta Græcia Herculem, Æsculapium, Tyndaridas: Romulum nostri, aliósq; complureis, quos, quasi nouos, & ascriptitios ciueis, in cælum receptos putant.*

DVM TERRAS, HOMINVMQVE COLVNT GENVS] dum viuunt, & versantur cum hominibus.

PLORAVERE] questi sunt, ingemuerunt, ᾤμωξαν. sic sæpe aliàs: & pluribus locis iam admonuimus: suprà epist. ad lib. *Paucis ostendi gemis.*

NON RESPOND. FAVO. &c.] id est, eum fauorem, quem à populo sperabant, non esse suis in eum meritis parem. sic loquitur Satyr. 8. lib. 2. *eóque Responsura tuo numquam est par fama labori.*

DIRAM QVI CONTVDIT HYDRAM] Hercules, vt supr. Od. IIII. lib. 4. *Non hydra secto corpore firmior Vinci dolentem creuit in Herculem.*

NOTAQVE FATALI PORTENTA LABORE SVBEGIT:] labores Herculis commemorat Lucret. procem. lib. 5.

COMPERIT INVID. SVPR. &c.] nam eius, qui inuidia laborat, interitu, exstinguitur inuidia, vt Od. XXIIII. lib. 3. *Virtutem incolumem odimus, Sublatam ex oculis quærimus inuidi.* Propert. lib. 3. eleg. 1. *Omnia post obitum fingit maiora vetustas, Maius ab exsequiis nomen in ora venit.* Sic Demosth. περὶ στεφάνου, Τίς γὰρ οὐκ οἶδε τῶν πάντων, ὅτι τοῖς μὲν ζῶσι πᾶσιν ὕπεστί τις ἢ πλείων, ἢ ἐλάττων φθόνος· τοὺς τεθνεῶτας δ' οὐδὲ τῶν ἐχθρῶν οὐδεὶς ἔτι μισεῖ; id est, *quis enim nescit, eos omneis, qui viuunt, inuidia magis, aut minus laborare: mortuos autem ne inimicorum quidem cuiquam odio esse?* [Idem orat. περὶ παραπρ. καὶ μὴν τῶν μὲν ἄλλων ἀγαθῶν ὑμέτεροι τοῖς τεθνεῶσιν. οἱ δ' ἐπὶ τοῖς καλῶς πραχθεῖσιν ἔπαινοι τῶν οὕτω τετελευτηκότων ἴδιον κτῆμά εἰσιν· οὐδὲ γὰρ ὁ φθόνος αὐτοῖς ἔτι τῶν τοιούτων ἐναντιοῦται.]

VRIT ENIM FVLG. SVO QVI, &c.] id est, qui virtute, aut arte aliqua ceteris omnibus, qui eandem artem, ac virtutem colunt, antecellit, illis acerbum dolorem commouet, sibi

odium & inuidiam conflat. ignauis enim, inertibus, miseris inuidet nemo: sed viris fortibus, strenuis, industriis, ac fortunatis: vt Satyr. 3. lib. 2. *Inuidiam placare paras virtute relicta.* nimio autem splendore oculos præstingui, annotatum est ad Od. 11 lib. 2.

328 QVI PRAEGR. ARTEIS] qui artifices se inferiores sua præstantia quodammodo onerat, atq; opprimit.

EXSTINCTVS] id est, mortuus. nam vt lux pro vita, sic nox, & tenebræ pro morte vsurpantur à scriptoribus. Eurip. Hippol. cor. οὐ γὰρ οἶδ' ἀναπεπταμένας πύλας Ἀΐδου, φάος δ' ἢ λοίσθιον βλέπων τόδε. id est, nescio enim mihi apertas esse Orci portas lucem autem me hanc vltimam videre. M. Tull. Tuscul. 2. *tamen obiiciebatur interdum animo metus quidam, & dolor, cogitanti, fore aliquãdo finem huius lucis.* Horatius Od. XXVIII. lib. 1. *sed omneis vna manet nox.* iam exstinctus compositum est ab *ex*, & *stinguo*, quo verbo vtitur Lucret. libr. 2. *stinguique colorem.* ab eodem sunt hæc *distinguo, restinguo, præstinguo*, quod postremum in omnibus libris impressis corruptum est. Nam, vbicumque legitur *perstringere*, seu *præstringere oculos*, seu *aciem oculorum* apud M. Tull. Plautum, & ceteros, legendum *præstinguere*: vt hoc dicam ἐν παρόδῳ.

AMABITVR IDEM] Nam (vt inquit Plautus Captiuis.) *Tum deniq; omnes nostra intelligimus bona, Quom, quæ in potestate habuimus, ea amisimus.*

PRAESENTI TIBI] sic suprà Od. v. lib. 3. *præsens Diuus habebitur Augustus, adiectis Britannis Imperio, grauibúsque Persis.* Seruius ad illum Virgil. locum Tityro, *Namque erit ille mihi semper deus*, notat *semper, idque & post mortem & dum viuit. Alij enim imperatores post mortem demum in numerum deorum referuntur: Augustus autem templa viuus meruit. Horatius, Præsenti tibi maturos, &c.*

MATVROS] non exspectata morte delatos: tempestiuos. Plato lib. 7. de rep. scribit, non esse tutum viuos carminibus, laudationibus, encomiis afficere, his verbis, τοὺς γε μὴν ἔτι ζῶντας ἐγκωμίοις τε, καὶ ὕμνοις τιμᾶν οὐκ ἀσφαλὲς πρὶν ἂν ἅπαντά τις τὸν βίον διαδραμὼν τέλος ἐπιστήσηται καλόν.

IVRANDAS] quibus delatum erat iusiurandum, ij ad aram iurabant. M Tull. pro Flacco. *ergo is, qui si aram tenens iuraret, crederet nemo: per epistolam, quod volet, iniuratus probabit?* Iurandas igitur per nomen tuum, id est, ad quas per nomen tuum iurati sumus.

SED. TVVS. HIC POP] pupulus Rom. (inquit) in eo est prudens existimator, & æquus rerum æstimator, quòd te diuinis honoribus afficit, & quòd te superioribus omnibus ducibus tùm Græcis, tùm Latinis anteponit: in ceteris non perinde rectè sentire reperitur.

TERRIS SEMOTA] sublata ex hominum conspectu, &, pæne dicam mortua, id est, quorum auctores multis antà sæculis mortui sint.

SVISQVE. TEMP. DEF.] idem dicit: hoc est; quæ peruetera facta sint: vel quorum tempora abierunt, defluxerunt, ac præterierunt.

FASTIDIT] aspernatur, ac respuit. suprà epist. 3. lib. 1. *Fastidire lacus, & riuos, &c.*

SIC FAVTOR VET. VT. TAB. &c.] id est, qui ita fauet veteribus, & antiquitati, vt leges XII. tabularum, quas decemuiri conscripserunt, Solonis leges imitati: & fœdera regum Romanorum cum Gabiis, aut Sabinis icta: & ius Pontificium, & annaleis à pontificibus conscriptos, & Vatum prædicta, dictitet à Musarum ore fluxisse. Sic M. Tull. primo libr. de legibus eos irridet, imperitósque, ac tardos esse existimat, qui cum Egeria Numam esse collocutum, & ab aquila Tarquinio apicem impositum putent.

ANNOSA. VOLVM. VAT.] vatum carmina: in quibus fuit Cn. Màrcius; quem commemorat T. Liuius lib. 5. annal. eiúsque dúo vaticinia profert: vnum, quo prædicebatur pugnæ Cannensis euentus: alterum, quo iubebantur Romani ludòs Apollinareis instituere, si victores esse vellent. *Priore carmine* (inquit Liuius) *Cannensis prædicta clades in hac fermè verba erat.* fermè additum est à Liuio, quia verba Màrcij; quòd erant antiquiora, paullùm sunt immutata. Ego post Alciatum & Ranconetum, & Memmium, his verbis conscriptum carmen fuisse existimabam: *Amnem Troiugena Cannam Romane fuge, Ne te alienigenæ in campo cogant Diomedis. Conseruisse manus pugnantem: sed neque credes Ante mihi doncum complureis sanguine campum, Multáque millia cæsa tuorum deferat amnis In pontum magnum de terra frugiferente, Piscibus, pinnigerisque, ferisque colentibus terras Vt fuat esca caro tua. nam mi ita Iupiter infit.* A terum carmen sic putabat contextum fuisse Ios. Scaliger, nisi quòd in paucis quibusdam ab eo dissensi; *Romulidæ si perduelleis expellere voltis, Et vomicam, gentum, quæ longè alienigenarum venit: Appollineri voueatis censeo ludos: Qui Deo Apollineri fiunto comme quotannis, Quòmiam poplicitus popolos dederit stipis partem, Conferiunto priuatim pro seque, suisque. Prætor ibus ludis faciundis ollus praesto, Qui summum popolo, plebeique endo vrbe dabit ius. At bis quinq; viri Græco sacra ritu obeunto. Hæc si faxitis rectè gaudebitis semper: Atq;*

adeo

adeò fiet melior res poplica vostra. Nam is Dius vostros perduelleis stinguet ad vnum, Qui vostros campos placidè nunc, ruráque pascunt.

FOEDERA REG. VEL GAB.] fœdera cum Gabiis icta sunt à Tarquinio Superbo: de quibus sic Dionysius Halycarn. Ῥωμαικ. ἀρχαιολ. δ. τούτων ἐστὶ τῶν ὁρκίων μνημεῖον ἐν ῥώμῃ κείμενον ἐν ἱερῷ διὸς πιστίου, ὃν Ῥωμαῖοι σάγκτον καλοῦσιν, ἀσπὶς ξυλίνη βύρσῃ βοείᾳ περίτονος τοῦ σφαγιασθέντος ἐπὶ τῶν ὁρκίων τότε βοὸς γράμμασιν ἀρχαϊκοῖς ἐπιγεγραμμένη τὰς γενομένας αὐτοῖς ὁμολογίας, id est, *horum fœderum monumentum Romæ exstat in templo Iouis Fidij: quem Romani sanctum appellant, scutum ligneum pelle bubula intectum eius bouis, qui tum in fœdere faciendo fuit immolatus, litteris antiquis inscriptas conditiones, & pactiones continens.*

SI, QVIA GRAEC. SVNT ANTIQV. &c.] id est, si quia scripta Græcorum antiquissima quæque, sunt etiam optima, iccircò Romani scriptores, quo antiquiores erunt, eo meliores habebuntur, maxima erit nostri iudicij peruersitas. nam eadem ratione reperiemur Græcis meliores. 329

Non semper autem quæ sunt antiquissima, videntur etiam optima: quemadmodum ex oraculo illo, quod Apollo consultus ab Atheniensibus, quàm potissimùm religionem colerent, ac tenerent, edidit, intelligere licet. Nam cùm respondisset, antiquissimam, & more maiorum comprobatam: iterum consultus, quæ esset antiquissima, quia mos maiorum sæpe mutatus esset, respondit, quæ optima.

EADEM PENS. TRVT.] eadem ratione, & æquitate æstimantur. al. *pensentur.*

NIL INTRA EST OLEAM, NIL, &c.] prouerbium cõuenit in eos, qui aut, quæ perspicuè vera sunt, negant: aut, quæ perspicuè falsa, aiunt. quid enim certiùs, quid apertiùs est, quàm & intra oleam, os esse, & extra nucem, putamen, ac duritiem?

VENIMVS AD SVMMVM, &c.] repetientur enim pictores, cantores, palestritæ in Italia, quàm in Græcia, meliores: quod est falsum.

PSALLIMVS] cithara canimus. nam ψάλλειν (vt docet Suidas) est τῷ ἄκρῳ τῶν δακτύλων τῶν χορδῶν ἅπτεσθαι: id est, summis digitis chordas tangere.

VNCTIS] vngebantur enim palestritæ, vt alibi diximus. Aristot. lib. 8. de republica, quattuor arteis enumerat, quas in Græcia discere solebant. γραμματικὴν, γυμναστικὴν, μουσικὴν, γραφικὴν. hoc est, grammaticam, artem corporum exercendorum, musicam, picturam.

SI MELIORA DIES] si poëmata, vt vina, fiunt vetustate meliora: scire velim (inquit) quoto anno, aut etiam quoto die poëma sit vetus habendum.

VT VINA] vinum vetus etiam Pindarus laudat: sed negat ita laudari carmen oportere. nam recentissimum quodque ait esse laudabile Olymp. carm. nono, αἴνει δὲ παλαιὸν μὲν οἶνον, ἄνθεα δ' ὕμνων νεωτέρων. id est, lauda vinum quidem vetus, flores autem hymnorum recentiorum.

QVOTVS ARROG. &c.] quotus annus acquirat, vel pro suo iure vendicet chartis pretium: id est, quoto denique anno scripta auctoritatem, & pondus sibi cõparent.

SCRIPTOR] hîc est quæstio. quærit autem vtrùm is, qui centum compleuit annos, vetus sit habendus, an recens.

QVI DECIDIT] qui mortuus est, qui deperiit.

VILEIS] contemtos, parui pretij. nam & paullo antè nomine *pretij* vsus est, vt suprà verbo *Æstimat.*

EXCL. IVRG. F. EST VET.] hîc est responsio.

QVID? QVI DEPERIIT, &c.] dicis (inquit) eum esse veterem habendum, qui centum compleuit annos: quid si desit mensis, vel annus vnus? inter quos referendus erit? veteréfne, an nouos, & malos?

ISTE QVIDEM VET.] altera responsio ad secundum interrogatum.

VTOR PERMISSO] vtor eo, quod mihi das, (inquit Horat.) eum etiam habendum in veteribus, qui centum ab hinc annos excesserit è vita, vno mense, vel vno anno minùs.

CAVDAEQVE PILOS VT EQV] de hac cauda equina sic Plutarch. in Sertorio, ἵππους εἰσήγαγε δύο, τὸν μὲν ἀσθενῆ τελέως, καὶ πρεσβύτερον ἤδη, τὸν δ' ἕτερον εὐμεγέθη μὲν αὐτὸν, καὶ ἰσχυρὸν, θαυμαστὴν δὲ πυκνότητι καὶ κάλλει τριχῶν οὐρὰν ἔχοντα. παρειστήκει δὲ τῷ μὲν ἀσθενεῖ, μέγας ἀνὴρ, καὶ ῥωμαλέος· τῷ δ' ἑτέρῳ, μικρὸς ἕτερος, καὶ τὴν ὄψιν εὐκαταφρόνητος. σημείου δὲ δοθέντος αὐτοῖς, ὁ μὲν ἰσχυρὸς ἀμφοτέραις ταῖς χερσὶ τοῦ ἵππου ἀσθενοῦς τὴν κέρκον, ὡς ἀπορρήξων, εἷλκε βίᾳ πρὸς αὐτόν· ὁ δὲ ἀσθενὴς τοῦ ἰσχυροῦ κατὰ μίαν τῶν τριχῶν ἐξέτιλλεν. ἐπεὶ δὲ ὁ μὲν οὐκ ὀλίγα πράγματα μάτην ἑαυτῷ, καὶ πολὺν γέλωτα τοῖς θεωμένοις παρασχὼν ἀπεῖπεν: ὁ δ' ἀσθενὴς ἀκαρεῖ, καὶ σὺν οὐδενὶ πόνῳ, ψιλὴν τριχῶν ἀπέδειξεν τὴν οὐρὰν, ἀναστὰς ὁ Σερτώριος, ὁρᾶτε, εἶπεν, ἄνδρες σύμμαχοι, τὴν ἐπιμονὴν ἀνυσιμωτέραν τῆς βίας οὖσαν, καὶ πολλὰ τῶν ἀθρόως ἀλήπτων, ἐνδιδόντα τῷ κατὰ μικρόν: id est, *equos introduxit duos; alterum quidem planè infirmum, & iam veterem: alterum autem tùm procerum ipsum, & robustum, tum caudam*

mira pilorum crebritate, & pulchritudine habentem. Aſtabat autem infirmo quidem equo vir magnus, & validus: alteri verò equo alter homo paruus, & aſpectu ipſo contemnendus. ſigno autem eis dato, robuſtus quidem ille vtraque manu caudam equi infirmi, tanquam perrupturus totis viribus ad ſe trahebat: homo infirmus verò ex equi robuſti cauda pilos ſingillatim euellebat: Poſteaquam autem ille non mediocri labore fruſtra ſuſcepto, multóque riſu ſpectatoribus excitato defatigatus fuit: infirmus verò, breui tempore, & ſine vllo labore caudam à pilis vacuam, nudámque reddidit: ſurrexit Sertorius, & videtis (inquit) ó ſocij perſeuerantiam viribus efficaciorem eſſe & multa, quæ ſemel, & vno impetu capi non poſſunt, paullatim vinci, & capi poſſe.

ET DEMO VNVM, DEMO ETIAM VNVM] id eſt, detraho vnum, &c. non dicit, adimo: ſed demo. demit enim qui de toto aufert: adimit qui totum tollit. [ſic epiſtol. vlt. libr. primi. *Vt, quantum generi demus, virtutibus addas.*] Vtitur autem M. Tull. Frumentaria. *Deinde iudices videtis, quàm infinitam ſitis hominibus licentiam pecuniarum eripiendarum daturi. Si, ternos denarios qui coegit, erit abſolutus: quaternos, denos denique, aut vicenos coget alius: quæ erit reprehenſio? in quo primùm iniuriæ gradu reſiſtere incipiet ſeueritas iudicis? quotus erit iſte denarius, qui non ſit deferendus? & in quo primùm æſtimationis iniquitas, atque improbitas reprehendetur?*

DVM CAD. ELVS. RATIONE, &c.] id eſt, dum is, qui poëmatum bonitatem vetuſtate, & annis metitur, vnà cum ſuo aceruo paulatim collapſo, ipſe quoque côncidat. *σωρίτην*, id eſt, aceruualem argumentationem, quæ interrogatione conſtat, appellant Stoici, cùm aliquid minutatim, & gradatim additur ei, quod ab aduerſario conceſſum eſt, vel detrahitur. de quo M. Tull. Acad. lib. 2. *Soritas hos vocant, qui aceruum efficiunt vno addito grano: vitioſum ſanè & captioſum genus.* ibid. *tùm paucis additis venit ad ſoritas, lubricum ſanè, & periculoſum locum: quod tu modò dicebas eſſe vitioſum interrogandi genus.* Idem de diuinat. lib. 2. *aut quemadmodum ſoriti reſiſtas? quem ſi neceſſe ſit, Latino verbo liceat aceruualem appellare.* [330]

AD FASTOS] id eſt, ad annos. in faſtis enim conſulum ſingulorum annorum, cæterorúmque maiorum magiſtratuum nomina perſcribebantur. Tùm appellatione conſulum anni notabantur.

MIRATÚRQVE NIHIL] & nihil magni æſtimat: nihil admiratione dignum ducit.

NISI, QVÒD LIBIT. SACR.] niſi quod ſepultum, & mortuum eſt. de Libitina diximus ſup. ad Od. 30. lib. 3. *multáque pars mei Vitabit Libitinam*

VT CRITICI DICVNT] critici ſunt, grammatici, qui de ſcriptoribus, & ſcriptis iudicant, *παρὰ τὸ κρίνειν*, quod valet iudicare: è quibus erat Mecius Tarpa. Talis fuit Ariſtarchus inter Græcos.

LEVITER CVRARE VIDETVR, &c.] id eſt, ita negligenter ſcribit, vt videatur oblitus eſſe, quid de ſe promiſerit, ac ſomniarit. dicebat autem ſe ſomniaſſe eſſe mortuum, & ex Pythagoræ ſententia, animam Homeri in corpus ſuum immigraſſe: ex quo ſe optimum poetam extitiſſe, verſúſque Homericis ſimileis conſcribere. Quòd autem Lucretius ait libr. 1. non Homeri animam in Ennij mortui corpus domicilium ſuum tranſtuliſſe, ſed ſpeciem quandam ex Acherunte in ſomnis viuo, & dormienti Ennio obiectam eſſe, his verbis, *Etſi præterea tamen eſſe Acheruſia templa Ennius æternis exponit verſibus edens, Quò neque permanent animæ, neque corpora noſtra, Sed quædam ſimulacra modis pallentia miris. Vnde ſibi exortam ſemper florentis Homeri Commemorat ſpeciem, lacrymas effundere ſalſas Cœpiſſe, & rerum naturam expandere dictis:* pertinet hoc ad aliud ſomnium, nempe in quo Homerus Ennio naturam rerum explicabat: quò referendum eſt illud: *Viſus Homerus adeſſe poeta.* hìc autem Homerus, Ennio in ſomnis dicebat, ſe factum aliquãdo eſſe pauonem, ſeu animam ſuam commigraſſe in pauonem: deinde ex pauone in corpus Ennij tranſiſſe. Ex quo illud ipſius Ennij. *Nam videbar ſomniare med ego eſſe mortuũ.* & illud Perſij. *Cor iubet hoc Enni, poſt quàm deſtertuit eſſe Mæonides, quintus pauone ex Pythagoréo.* Eodem referendum illud M. Tull. ex lib. 6. de Rep. *Hic mihi, (credo quidem ex hoc, quod eramus locuti: fit enim ſæpe ferè, vt cogitationes, ſermonéſque noſtri pariant aliquid in ſomno tale, quale de Homero ſcribit Ennius: de quo videlicet ſæpiſſime vigilans ſolebat cogitare & loqui, &c.)* De ſe porrò glorioſè prædicabat Ennius, verſus veterum reprehendens. *Quos* (inquit) *olim Fauni, vatéſque canebant, Cùm neque Muſarum ſcopulos quiſquam ſuperarat, Nec dicti ſtudioſus erat Ante hunc. Ait ipſe de ſe* (inquit) M. Tull. in Bruto, *nec mentitur in gloriando.*

NAEV. IN MANIB. NON EST] Næuij ſcripta non teruntur manibus hominum. nam eum memoria tenent, neque egent adiumento litterarum. hæret in omnium animis perinde, ac ſi ſit recens. *adeo ſanctum eſt, &c.* Fuit autem Ennio Næuius antiquior, vt declarant hæc verba M. Tull. in Bruto, quibus Ennium affatur. *Nec verò tibi aliter videri debet, qui à Næuio vel*

ſumſi-

sumsisti multa si fateris: vel, si negas, surripuisti. A Næuio sunt illa, quæ M. Tull. producit epist. ad L. Luceium lib. 5. *Placet enim Hector ille mihi Nauianus, qui non tantùm laudari se lætatur, sed addit etiam, à laudato viro.*

AMBIGITVR QVOTIES] quoties inter homines doctos controuersia est vter vtri, & quis cui sit anteponendus, vel quis cui præstet, &c. sup. epist. 18. *Ambigitur quid enim?*

AVFERT PAC. DOCTI FAM. SEN.] id est, Pacuuius consequitur, & obtinet laudem, atq; existimationem docti: existimatur ab omnibus doctus. M. Tull. lib. 3. de oratore. *Atque id primùm in poëtis cerni licet, quàm sint inter sese Ennius, Pacuuius, Attius dissimiles.* idem citat hęc ex Pacuuio, lib. 5. de finibus. *Quin etiam feræ (inquit Pacuuius) quibus abest ad præcauendum intelligendi astutia, sibi iniecto terrore mortis horrescunt.* Idem lib. 1. de Orat. ad Qu. Frat. *nec quisquam est eorum, qui, si iam sit ediscendum sibi aliquid, non Teucrum Pacuuij malit, quàm Manilianas venalium vendendorum leges ediscere.*

ATTIVS ALTI] Attius refert nomen & existimationem alti & elati poëtæ. Attius dicebatur plus habere magnitudinis, & grandiloquentiæ. vt ita dicam: Pacuuius plus doctrinæ. erat autem Attius multis annis Pacuuio minor. M. Tull. in Bruto. *Attius iisdem ædilibus ait se, & Pacuuium docuisse fabulam, cùm ille octoginta, ipse triginta annos natus esset.* idem M. Tullius in oratione pro P. Sextio, multos Attij versus profert, eúmque disertissimum poëtam appellat.

DICITVR AFRANI TOGA] dicitur Afranius poëta Romanus, seu Latinus cum Menandro comparandus: seu ad Menandri scribendi genus propè accedere. Afranius togatas scripsit comœdias. eadem autem ratione appellantur a toga togatæ, qua à pallio palliatæ. de Afranio M. Tull. in Bruto. *C. Titium, cuius orationes tantum argutiarum, tantum exemplorum, tantum vrbanitatis habent, vt pæne Attico stilo scripta esse videantur, studebat imitari L. Afranius poëta, homo perargutus, in fabulis etiam disertus.*

PROPERARE] cur properare? an quòd negligenter & minus accuratè scripti sunt eius versus. sic enim infrà ead. epist. *aspice, Plautus Quo pacto partes, &c. Quàm non adstricto percurrat pulpita socco. Gestit enim nummum in loculos dimittere, post hoc, &c.* An hoc referendum est ad versuum omnium rationem & naturam, qui pedibus constant, & iccirco currere dicuntur, sat. 10. principio? *Nempe incomposito dixi pede currere versus Lucili, &c.* 331

SICVLI EPICHARMI] Epicharmum poëtam comicum Siculum sæpe commemorat M. Tull. eiúsque versus sæpe vsurpat, vt lib. 1. ad Atticum, *vt crebrò mihi vafer ille Siculus insusurret Epicharmus cantilenam illam suam.* νῆφε, ϗ μέμνασο ἀπιστεῖν. ἄρθρα ταῦτα τῶν φρενῶν. quæ verba sic reddit Latinè Qu. Fr. de petit. cõsulatus ad Marcum. *Quamobrem* Ἐπιχαρμεῖον *illud teneto, neruos, atque artus esse sapientiæ, non temerè credere.* & epist. ad Qu. Fratr. lib. 3. γνῶθι πῶς ἄλλῳ κέχρηται, id est, facias, quo pacto se aduersus alium gesserit. & Tuscul. 1. *sed tu mihi videris Epicharmi non insulsi hominis, vt Siculi, sententiam, sequi. Quam? non enim noui. Dicam si potero Latinè, &c. Emori nolo: sed me esse mortuum nihili æstimo.*

CAECILIVS] hunc scribit M. Tull. lib. 7. ad Attic. malum esse auctorem Latinitatis. idem alibi, *Nam illorum* (Scipionis & Lælij) *æquales Cæcilium, & Pacuuium malè locutos videmus.* fuit autem hic natione Gallus.

LIVI SCRIPTORIS AB AEVO] Liuius Andronicus poëta à M. Liuio Salinatore, cuius filias erudierat, fuit libertate donatus, vt scribit Euseb. in chro. primus hic C. Clodio Cæci filio, & M. Tuditano COSS. fabulam docuit anno ipso antequam natus est Ennius, post Romam conditam anno CCCCX. vt scribit M. Tull. Tuscul. lib. 1. & in Bruto. Idem ibidem ait Liuianas fabulas non satis esse dignas, quæ iterum legantur. De hoc Liuio vide T. Liuium lib. 7. annalium, ad princip.

INTERDVM VVLG. RECT. VIDET] rectè iudicat, & prudenter sentit. rectum peccato opposuit, quod est prauum.

EST VB.] id est, alicubi, ἔστιν ὅπου: seu potiùs aliquando, vt accipiamus *est vbi* pro *est quando*, ἔστιν ὅτι, id est, *ἐνίοτε*.

NIM. ANTIQVÈ] ἀρχαϊκῶς. i. impolitè, illepidè. sic sup. epist. ad Torq. lectos *archaicos*, dixit. vbi tamen alij legunt *Archiacos*, ab Archia.

CREDIT] sic habent tres lib. Vatican. & Iann. Faer. Torn. Cleric. Nicot. Rus. alij & quidem ipsa veritas ita legendum esse clamat.

IGNAVÈ MVLTA FATETVR] tollenda est distinctionis nota post nomen *multa*, vt sit hæc sententia. Si eos credit quædam dicere nimis antiquè, si pleraque durè: si fatetur eosdem multa ignauè, id est oscitanter, & minimè accuratè dicere, sapit: & mecum facit.

ET IOVE IVDICAT AEQVO] id est, verè iudicat. Iupiter enim æquus, id est, propitius est iis, iudiciáque eorum approbat, qui verè iudicant: iratus est iis, iudiciáque eorum improbat, qui secus: vel dic hoc modo, quia Diis probantibus, & fauentib. omnia rectè fiunt: iratis, secus.

QVAE] Liuij carmina.

PLAGOSVM] qui plagas multas, & graueis discipulis suis infligere solebat.

ORBILIVM] magistrum, seu doctorem meum, de quo Sueton. de claris Grammaticis. *Fuit* (inquit) *natura acerba non modò in antisophistas (quos omni sermone lacerauit) sed etiam in discipulos, vt Horatius significat, plagosum eum appellans, & Domitius Marsus scribens, Si quos Orbilius ferula, scuticáque cecidit.* floruit ætate Ciceronis: vixit propè ad centesimum ætatis annum, amissa iam pridem memoria, vt ex Bibaculi versu intelligere licet, *Orbilius vbinam est, litterarum obliuio?*

ET EXACTIS MINIM. DIST.] id est, perfectis, & perpolitis proxima: quod valet exacta, perfecta, exquisita, limata, ἀκριβῆ. exigere dicimus ad perpendiculum, vt Verr. 3. de anteactis. *Tu Verres hic quod moliare, nihil habes: nisi fortè vis ad perpendiculum columnas exigere.* Cœlius ad Cic. lib. 8. epist. *Nunc si ad illam summam seueritatem legitimum ius exegeris, &c.* & T. Liuius lib. 30. annalium. *Nolite ad vestras leges, atque instituta exigere ea, quæ Lacedæmone fiunt.* & exigere ad vnguem dicebantur marmorarij, cùm marmorum commissuras vngue explorabant. ex quo exacta dicuntur à Latinis, quæ sunt probata, perfecta, accurata, summo studio, summóque artificio elaborata, ἀπηκριβωμένα: & rursus *ad vnguem factum*, perfectum, & perpolitum: vt sat. 5. lib. 1. *ad vnguem Factus homo.* & lib. de arte poët. *carmen non castigauit ad vnguem.* Virg. Georg. 2. *Nec secius omnis ad vnguem Arboribus positis secto via limite quadret.* vbi Seruius notat, translationem esse à marmorariis, qui iuncturas vnguibus probant. δι᾽ ὀνύχων nominant Græci, quod Latini *ad vnguem factum.* [Huc pertinet illud Polycleti dictum, χαλεπώτατον εἶναι τὸ ἔργον, ὅταν ἐν ὄνυχι ὁ πηλὸς γένηται. id est, opus esse difficillimum cùm lutum ad vnguem peruenit. significabat difficile esse opifici, opus perpolire.]

EMICVIT] excelluit, eminuit.

CONCINNIOR] venustior, elegantior, cultior.

DVCIT] producit, ostentat, iactat, πομπεύει, id est, quasi in pompa producit. [in vno cod. manuscr. reperi *claudat*: vnde coniicere liceat legendum *laudat*.]

VENDITQVE] *vendit* posuit, pro *venditat*. venditare autem, est velle vendere. At qui vendere vult mercem aliquam, eam laudat. Horat. infrà epist. prox. *Vbi plenius æquo Laudat venaleis qui vult extrudere merceis.*

INDIGN. QVICQ. REPR. &c.] id est, indignè fero, aliquid reprehendi, non quia pingui Minerua, & sine lepôre, aut venere factum habeatur, sed quia nouum, & recens.

NEC VENIAM ANTIQVIS, &c.] id est, & indignor non veniam erratorum suorum antiquis dari. quam si impetrarent, bene secum actum existimare deberent: sed præmium peti, vt scriptoribus optimis, ac perfectissimis. sic M. Tull. in orat. perfecto veteres insectatur, his verbis, *Ergo Ennio licuit vetera contemnenti dicere Versibu' quos olim Fauni, vatésque canebant: mihi de antiquis eodem modo non licebit, præsertim cùm dicturus non sim Ante hunc, vt ille, nec quæ sequuntur, Nos ausi reserare, &c.* idem ibidem. *non est eis satis non contemni, laudari etiam volunt.*

RECTÈ, NECNE CROCVM, &c.] id est, si dubitarem, vtrùm iure, & meritò Attæ fabulæ in scena recitentur, atque à populo spectentur, néc ne: senes omnes clamarent me impudentem esse, &c. hæc verba *perambulet crocum & flores*, hoc significant, agatur ab histrionibus in scena ambulantibus: quæ croco, & floribus, & aliis odoribus conspergi solebat. quod declarat & versus ille Lucr. lib. 2. *Et cùm scena croco Cilici perfusa recens est*: & Ouid lib. 1. de arte. *Nec fuerant liquido pulpita rubra croco.* Sed verbum *perambulet* venustè posuit propter poëtam Attam, vt mox dicemus.

PERAMBVLET ATTAE FABVLA,] Quinctius Atta, poëta togatarum, sic cognomento dictus, quòd atta, id est, vitiosis pedibus, aut cruribus esset, aut quòd plantis extremis ambulando insisteret, & terram magis attingeret, quàm ambularet. quod mihi indicauit Err. Memminus v. c. & admonuit Festus: qui docet, attas esse appellatos, eos, qui propter vitium crurum aut pedum plantis insistunt, & terram attingunt magis, quàm ambulāt: *quod cognomen Quinctio poëta adhæsit*, inquit ille. Hunc Attam commemorat M. Tull. in Sextiana, *Nihil sanè Atta iuuabant anagnostæ, libelli etiám pro vino oppignerabantur.* sic enim habent cod. veteres: & ita iam pridem docuit esse legendum P. Victorius: nos denique ita edendum curauimus: vbi tamen alij legunt, *nihil sanè charta adiuuabant*: alij, *nihil sanè arte adiuuabatur*: alij, *nihil sanè te adiuuabant anagnostæ, &c.*

ÆSO-

ÆSOPVS] tragœdiarum actor: de quo M.Tull. in Sextiana, & libr.1. de orat. ad Q. Fratr. & Plin.lib.10.& 35.& iterum M.Tull.epist.ad Qu.Fr.lib.1. *Praeterea Æsopi tragœdi nostri familiaris Licinius seruus aufugit.*

DOCTVS ROSCIVS] de Roscio hæc M.Tull.in Quinctiana, *Etenim cùm artifex eiusmodi sit, vt solus dignus videatur esse, qui in scena spectetur, tùm vir eiusmodi est, vt solus dignus videatur, qui eò non accedat.* exstat & oratio pro eo ipso, vbi hæc de eodem M.Tullius: *Roscius socium fraudauit? potest hoc homini huic hærere peccatum? qui medius filius (audacter dico) plus fidei, quàm artis: plus veritatis, quàm disciplinæ possidet in se? quem populus Rom. meliorem virum, quàm histrionem esse arbitratur: qui ita dignissimus est scena propter artificium, vt dignissimus sit curia propter abstinentiam?* & de orator.ad Quin.Fratr.lib.1. *Itaque vt ad hanc similitudinem huius histrionis, oratoriam laudem dirigamus, videtisne quàm nihil ab eo, nisi perfectè, nihil nisi cum summa venustate fiat: nisi ita, vt deceat, & vti omneis moueat ac delectet? Itaque hoc iamdiu est consecutus, vt in quo quisque artificio excelleret, is in suo genere Roscius diceretur.* & lib.1.de diuinat. *Quid amores ac deliciæ tuæ Roscius? num aut ipse, aut pro eo Lanuuium totum mentiebatur? qui cùm esset in eunabulis educareturque in Selonio, qui est campus agri Lanuuini, noctu lumine apposito experrecta nutrix animaduertit puerum dormientem circumplicatum serpentis amplexu: quo aspectu exterrita clamorem sustulit. pater autem Roscij ad haruspices retulit: qui responderunt nihil illo puero clarius, nihil nobilius fore.* & orat.pro Arch.poëta, *Quis animo tam agresti, ac duro fuit, vt Roscij morte nuper non commoueretur? qui cùm senex esset mortuus, tamen propter excellentem artem, ac venustatem, videbatur omnino mori non debuisse.*

EGIT] recitauit in scena: vnde dicuntur actores comœdi & tragœdi.

[VEL QVAE IMB. DID. S. PERD. F.] Petron. Arbiter. & quod vtroq; turpius est, quod quisq; perperam discit, in senectute confiteri non vult.]

SALIARE] quod à Saliis, Martis sacerdotibus, saliendo canebatur, à Numa Pompilio institutum, & factum, vt indicat M.Tull.lib.3.de oratore.& Varro lib.6.de ling.Latina. Dionys. Halicarn.lib.2. de Saliis, ὑπὸ δὲ Ῥωμαίων ἀπὸ τῆς συντόνου κινήσεως ὀνομασμένοι. τὸ γὰρ ἐξάλλεσθαι, καὶ πηδᾶν σαλῖρε ὑπ' αὐτῶν λέγεται. ἀπὸ δὲ τῆς αὐτῆς αἰτίας, καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας ὀρχηστὰς, ἐπεὶ κἀν τούτοις πολὺ τὸ χόρδυμα, καὶ σκίρτημα ἔνεστι, παραγαγόντες ἀπὸ τῶν σαλίων τοὔνομα, σαλίτορας καλοῦσι. κινοῦνται γὰρ πρὸς αὐλὸν ἐν ῥυθμῷ τὰς ἐνοπλίους κινήσεις τοτὲ μὲν ὁμοῦ, τοτὲ δὲ παραλλὰξ, καὶ πατρίους τινὰς ὕμνους ᾄδουσιν ἅμα ταῖς χορείαις, id est, à Romanis autem ex contento motu nominati. Nam ἐξάλλεσθαι & πηδᾶν salire ab iis dicitur. Iam verò ab eadem causa etiam alios omneis saltatores, quoniam etiam in his multa est choreæ exercitatio, & tripudiatio, deriuato à Saliis nomine, salitores appellant. Mouentur enim ad tibiam numerosè motus quosdam armis accommodatos nunc simul, nunc vicissim, & alternis, & patrios quosdam hymnos canunt vnà cum choreis.

ET ILLVD, QVOD MEC.] Varro eo, quem modo dixi, libro multis verbis ostendit, carmina Saliaria, quamuis à C. Ælio fuerint interpretata, tamen multis etiam locis esse obscura.

INGENIIS NON ILLE FAVET, &c.] id est, non fauet eorum ingeniis, qui iam mortui sunt, neque eò facit, quòd veteribus faueat, sed quòd nobis aduersari, nostráque scripta oppugnare studeat, & nobis inuideat.

QVÒD SI TAM GRAECIS, &c.] si apud Græcos tanto odio fuissent noui, seu recentes scriptores, quanto sunt apud Romanos, nullos nunc veteres haberent, quos publicè manibus tererent, oculísq; lectitarent.

NOVITAS] aliter vsurpatur à M.Tullio nouitas, epist.7.lib.1. *nouitati esse inuisum meæ.*

VIRITIM] liber Card.Rain. habet *Quiritim.* ceteri omnes consentiunt cum vulgatis. Omninò hæc recepta, recta est. 339

VT PRIMVM POS. NVG.] ostendit, ex otio, & fortuna secunda nata esse in Græcia variarum artium studia.

POSITIS] sedatis, compositis.

NVGARI] rebus ludicris, & leuibus artibus operam dare.

ET IN VITIVM FORT. LAB.] sic sunt homines: in rebus duris, & aduersis virtutem colunt, & forteis se præbent, &, vt monet Satyr.2.lib.2. *Fortia aduersis opponunt pectora rebus:* in secundis inertiæ & nequitiæ se tradunt, & luxu ac deliciis eneruantur, ac molliuntur: ita vt difficilius esse videatur secundam fortunam, quàm aduersam ferre. lege quæ annotauimus ad Od. 27.lib.3. ibi, *bene ferre magnam, &c.*

FORTVNA AEQVA] fortuna secunda, propitia, amica.

SVSPENDIT PICTA VVLTVM] tabulas pictas attentissimè spectauit, in éasque studium & cogitationem suam contulit. tralatio est. Obseruandum est autem hîc, verbum *suspendit,*

quod propriè, aut certè aptè quadrat ad *vultum*, etiam ad mentem tamen pertinere, cùm aliud verbum sit nullum.

NVNC TIBICINIB. NVNC EST] id est, nunc comœdiis delectata est, nunc tragœdiis. in comœdiis enim adhibebantur tibicines. lib. de arte poët. *Tibia non, vt nunc, orichalco vincta, tubæq; æmula, &c.* & ibid. *Sic prisca motúmque, & luxuriam addidit arti tibicen, traxitque vagus per pulpita vestem.* simpliciter tibicinibus significantur ij, qui tibia canunt.

SVB NVTR. PVELLA, &c.] εἰκὼν, siue imago, siue similitudo illustris & luculenta, qua declarat, Græcorum studia bellis compositis ac sopitis fuisse leuia, nugatoria, & pæne dicam puerilia. veluti (inquit) si puella infans sub nutrice luderet.

MATVRE] citò. sed vtrùm maturè reliquit, posteaquam satiata est, an maturè & citò satiata reliquit? videtur hoc probabilius, vt significet, quod Græci dicunt, τὸ ἀψίκορον, id est celere & propinquum rerum amatarum fastidium, celerémq; satietatem: quo vitio laborant iuuenes. epist. de arte poët. *& amata relinquere pernix.* iam verò quin maturè interdum citò significet, nemo, qui Catisium legerit, & eius auctoritate moueatur, dubitabit.

PLENA] satiata. epist. ad librum. *cùm plenus languet amor.* lege igitur coniunctè *maturè plena.* nam, vt scribit M. Tull. lib. 3. de orat. ad Qu. Fr. *omnibus in rebus, voluptatibus maximis fastidium finitimum est.* Neque tamen reclamabo, si quis illo potiùs modo coniungere malet, *maturè reliquit.*

QVID PLACET, AVT ODIO EST, &c.] nihil perpetuò placet, nihil semper displicet.

HOC PACES HAB. BONAE, VENTIQVE] id est, ex pace igitur, & rebus secundis nata est hæc in Græcia artium varietas, studiorum mutatio, & inconstantia. Alij sic, bonæ paces, & venti secundi hoc habuere, vt sint mutabiles, neq; perpetuò aut placeant, aut displiceant.

ROMAE DVLCE DIV FVIT] Nunc docet, poëticæ studium non multis antè sæculis Romæ coli cœptum esse, Romanósq; illos veteres, in studiis & grauioribus, & vtilioribus, quàm in scribendo, fuisse occupatos.

SOLENNE] vsitatum: vt annot. suprà ad epist. 1. lib. 1. ibi, *Insanire putas sollennia me, &c.*

RECLVSA] aperta. vt epist. ad Torq *& operta recludit.*

MANE] vt Satyr. 1. lib. 1. *Sub galli cantum consultor vbi ostia pulsat.* & M. Tull. orat. pro Mur. *Vigilas tu de nocte, vt consultoribus tuis respondeas: ille vt quò intendit, maturè cum exercitu perueniat. te gallorum, illum buccinarum cantus exsuscitat.*

CLIENTI PROMERE IVRA] respondere ius. M. Tull. lib. 1. de legib. ostendit, patrij moris fuisse consultoribus respondere, his verbis, *ego verò ætatis vacationi potiùs confidebam, cùm præsertim non recusarem, quò minus more patrio sedens in solio cõsulentibus responderem.* Idem lib. 1. de orat ad Qu. Frat. multis verbis ostendit, *domum iurisconsulti totius oraculum esse ciuitatis, neque vllum honestius esse senectuti celebrandæ, atque ornandæ perfugium, quàm iuris interpretationem:* deinde subiicit hæc sub persona Crassi: *Equidem mihi hoc subsidium iam inde ab adolescentia comparaui, non solùm ad causarum vsum forensem, sed etiam ad decus, atque ornamentum senectutis, vt, cùm me vires (quod ferè iam tempus aduentat) deficere cœpissent, ita ab solitudine domum meam vindicarem.* Idem lib. 3. *M. verò Manilium transuerso foro ambulare solitum, quod erat insigne eum, qui id faceret, facere ciuibus omnibus consilij sui copiam: ad quos olim sic adibatur, non solùm, vt de iure ciuili ad eos referretur, verùm etiam de filia collocanda, de fundo emendo, de agro colendo, de omni denique officio, &c.* Erat porrò inscriptum in iurisconsultorum foribus, *licet consulere:* quod docet & M. Tull. in orat. pro Murena, his verbis, *Itaq; non modò beneficij collocandi spem, sed etiam illud, quod aliquando fuit, licet consulere, iam perdidisti.*

CAVT. NOM. CERTIS EXPEND.] id est, pecuniam collocare apud debitores locupleteis nominibus factis, & in codice argentarij perscriptis. Cùm hoc loco viderem veteres membranas inter se discrepare (aliæ enim consentientes cum libris vulgatis habent, *certis nominibus:* aliæ dissentientes, *rectis nominibus*) diu, multúmq; dubitaui, vtras potissimùm sequerer. mouebat me Porph. qui videtur legisse *rectis nominibus:* &, quamquam hoc loco corruptus est, ita interpretari, *idoneis, ac legitimis nominibus.* mouebat altera ex parte locus Ciceronis in Quinctiana, his verbis *moritur P. Quinctius, qui tibi, vt ais, certis nominibus grandem pecuniam debebat.* accedebat Fest. in voce *nuncupata, Nuncupata* (inquit) *pecunia est (vt ait Cincius in lib. 2. de offic. iurisconsulti) nominata, certa propriis nominibus pronuntiata.* Tandem re quæsita, cùm à veteribus iurisconsultis nullam rectorum nominum fieri mentionem comperissem, tutiùs esse existimaui scripturam receptam, & vulgatam retinere: rem integram seruare: arbitrio lectoris, vtram lectionem malit, permittere. Hoc tantum testatum relinquam multo plureis codices veteres habere *rectis*, quàm *certis:* vt peccaturus non sit, qui *rectis* legendum putet.

334

EXPEN-

EXPENDERE] expensos ferre, occupare, ne sint steriles, & vt perpetuos sumtus suppeditare possint. certum videtur esse nomen cùm debitor est soluendo, & cùm ei per syngrapham creditum est: certius autẽ si pignore accepto, & cum satisdatione. nam verbum cauendi hoc quoq; significat: vt cauere sibi prædibus, & prædiis: cauere sibi per sponsorem, cauere sibi pignoribus, quod est ita pecuniam credere, vt prædes accipias, vt sponsorem, & pignora. quòd si quis malet legi *rectis nominibus*, rectum nomen interpretabimur legitimum.

MAIORES AVDIRE] maioribus obtemperare: maiorum, & prudentium consilium sequi.

MINORI DICERE] minori consilium dare, quo ad rem suam familiarem honestis rationibus augere, & cupiditatem immoderatam comprimere, ac refrenare possit.

CRESCERE RES] augeri bona, & facultates rei familiaris.

DAMNOSA LIBIDO] vt suprà epistola ad Loll. 2. *Quem damnosa Venus, quem præceps alea nudat.*

MVTAVIT MENTEM P. L.] mutauit consilium illud pristinum, & priorem illam vitæ consuetudinem: omne autem studium suum ad scribendum contulit. *populus leuis*, populus Rom. mobilis, & mutabilis.

ET CALET VNO SCRIB.] & flagrat vno scribendi studio. sic dictum, *Feruet auaritia, &c.* epist. 1. lib. 1.

FRONDE COMAS VINCTI] *comas vincti*, hellenismus est. Græci autem in his generibus subintelligunt κατὰ. Latinè diceremus *vinctu comis*. Iam verò *fronde*, id est, edera, vt suprà epist. ad Iul. Florum, *seu condis amabile carmen, Prima feres ederæ victricis præmia.*

DICTANT] dictant seruis scribendi peritis: vt suprà epist. ad Fuscum Arist. *Hac tibi dictabam post fanum putre Vacunæ.*

IPSE EGO, QVI NVLLOS, &c.] ne sibi quidem parcit Horatius, & se quoque in iis numerat, qui non satis exploratis suis viribus, & fortasse ad eam rem inepti natura, immoderata tamen scribendorum versuum cupiditate tenentur.

INVEN. PARTHIS MENDAC.] in eo sunt Parthi mendaces, quòd fugientes, & tergo verso simulant se pugnare nolle, cùm tamen fugiendo maximè pugnent, vt diximus suprà ad illum locum, *Et versis animosum equis Parthum dicere*, Od 19. lib. 1. ad quæ accedant hi Ouid. versus lib. 1. de arte. *Telaque Parthorum, Romanáque pectora dicam: Teláque, ab auerso quæ iacit hostis equo.* Alij Parthos omnium mortalium esse mendacissimos dicunt. ei rei argumento esse, quòd apud eos mendacium acerrimis pœnis vindicatur, vt narrat Herodotus lib. 1. Et quidem ita Muretus hunc locum explicabat: à quo dissentio. quemadmodum igitur illi sunt fallaces, ac mendaces, sic & ego: qui, cùm affirmem me nullos versus scribere, ante lucem tamen, lumen, calamum, chartam poscam.

CALAMVM, ET CH. ET SCR. POSCO] sic Sat. 3. lib. 2. *Sic rarò scribis, vt toto non quater anno Membranam poscas*, & epist. 2. lib. 1. *Si non posces ante diem librum cum lumine, &c.*

NAVEM AGERE, &c.] ceteras (inquit) arteis nemo se scire profitetur, nemóque exercet, nisi qui eas habet cognitas. nemo nauim gubernare conatur, nisi gubernator: nemo ægro medicamentum adhibet, qui non sit medicus. at scribunt poëmata sine discrimine tùm docti, tùm indocti. In eos, qui aliud agunt quàm, quod didicerunt, conuenit versus Euripidis. τέκτων γὰρ ὢν ἔπρασσες οὐ ξυλουργικά: id est, cùm faber esses, agebas, quæ non sunt fabri lignarij. Cum hoc loco congruit ille in epist. ad Pison. *Ludere qui nescit, campestribus abstinet armis: Indoctúsque pilæ, discíve, trochíve quiescit, Ne spissæ risum tollant impune coronæ. Qui nescit, versus tamen audet scribere.*

ABROTONVM] herbam amaram. Lucret lib. 4. *Præterea quæcumque suo de corpore odorem exspirant acrem, panaces, absynthia tætra, Abrotoniq́; graues, & tristia centaurea.* Abrotonum autem excudendum curaui, veterum librorum Horat. & Plinianorum, & Græcorum auctoritate fretus.

SCRIBIMVS INDOCTI D. Q.] non dixit, *Scribunt indocti, &c.* sed *scribimus*, vt vitaret inuidiam, & arrogantiæ crimen.

HIC ERROR] error animi. infr. epist prox. *Et demtus per vim mentis gratissimus error.* errorem appellat immoderatum scribendorum versuum studium cum amore sui coniunctum, qualis est Suffeni illius apud Catull & illius non nominati epist. de arte poët. *Hic dum sublimeis versus ructatur, & errat.* al. *sublimis.*

SIC COLLIGE.] ὧδε συλλογίζου: sic ratiocinare. Sat. 1. lib. 2. *Vtq; Imperet hoc natura potens, sic collige mecum.*

NON TEMERE] non sine magna aliqua causa. epistola ad Loll. proxima. *non temerè à me Quiuis ferret idem.*

HOC STVDET VNVM] sic loquitur M. Tull. Phil. sexta. *Vnum sentitis omnes, vnum studetis, M. Antonij conatum auertere à rep.*

RIDET] pro nihilo putat, non fert molestè.

INCOGITAT] machinatur, molitur. verbum Græcum expressit ἐπινοεῖ, seu ἐπιβουλεύει. sed ne quis miretur hanc scripturam, vt nouam, *puerόve incogitat*, ego eam sine vlla litura reperi in omnibus libris manuscr. neque dubitandum est, quin sit vera, & recta: vulgata autem, *puero non cogitat*, corrupta.

335

SILIQVIS] siliqua fructus est arboris, quam κεράτιον Græci vocant, de quo Plin. libr. 15. cap. 24. Idem lib. 13. cap. 8 scribit, siliquas recenteis stomacho esse inutileis.

SECVNDO] id est, secundario: qui magnam partem ex furfure constat, & non ita multo polline.

MALVS] κακὸς, inutilis, nullius bonæ frugi, nequam, ἀχρεῖος.

SI DAS HOC] enumerat commoda, quæ hominibus proficiscuntur à poëtis.

FIGVRAT] conformat, fingit, vt rectè, & emendatè loquatur.

TORQVET] detorquet, auocat.

OBSC. SERMON.] αἰσχρολογίαν vno verbo dicunt Græci.

PECTVS] animum, φρένας, πραπίδας. sic supr. Sat. 6. lib. 1. *sed vita & pectore puro.* infr. ead. epistol. *meum qui pectus inaniter angit.*

PRAECEPTIS] documentis, ὑποθήκαις. in epist. ad Pison. *& vita monstrata via est.*

AMICIS] id est, vtilibus, honestis, ac iucundis. hæc enim insunt omnia in vera amicitia: & qui verus amicus est, prodest, delectat, ornat.

FORMAT] instituit. tralatio est. vt Satyr. 4. lib. 1. *sic me Formabat puerum dictis.* vide annot. ad Od. 10. lib. 1.

ASPERITATIS] sæuitiæ, χαλεπότητος. suprà epist. ad Loll. 2. *Asperitas agrestis, & inconcinna, &c.*

RECTE FACTA REFERT] narrat, & mandat litteris, quæ ex virtute facta sunt.

ORIENTIA TEMP. NOTIS INSTRVIT EXEMPLIS] id est, exempl. petit ab antiquitate, quæ vel sequantur, vel fugiant præsentis, & hodiernæ ætatis homines. vel sic, præsentia & nascentia tempora exemplis rerum præteritarum ornat atque instruit: vel sic, homines & qui hodie viuunt, & qui pòst nascentur, exemplis ab antiquitate repetitis instruit.

IGNARA MARITI] innupta, nondum virum experta, ἄγαμος, ἀνύμφευτος. contrà supr. Od. 14. lib. 3. *Vos ô pueri, & puellæ Iam virum expertæ.*

PRAESENTIA NVMINA SENTIT] præsenteis deos, id est, præsens deorum auxilium experitur.

DOCTA PRECE BLANDVS] id est, carmine aliquo à docto poëta conscripto diis immortalibus blandiens, seu blandè supplicans.

AVERTIT MORBOS] carminibus morbos impendenteis propulsat. ex quo carmen ἀποτρόπαιον dictum: & dij ἀποτρόπαιοι, qui mala impendentia auertunt.

LOCVPLETEM FRVGIBVS] abundantem. sic dixit epistol. 6. lib. 1. *Mancipiis locuples.* annum autem frugibus abundantem appellant Græci εὐετηρίαν.

AGRICOLAE PRISCI, &c.] Arist. lib. 8. de morib. ad Nicom. ostendit, antiqua sacrificia, & conuiuia hilariora, fuisse instituta maximè collectis iã, & conditis frugibus, his verbis, αἱ γὰρ ἀρχαῖαι θυσίαι, καὶ σύνοδοι φαίνονται γίνεσθαι μετὰ τὰς τῶν καρπῶν συγκομιδὰς, οἷον ἀπαρχαί. μάλιστα γὰρ ἐν τούτοις ἐσχόλαζον τοῖς καιροῖς. i. nam prisca sacrificia, cœtúsq; & conuentus, qui sacrificiorum causa habebantur, collectis iam frugibus, vt primitias quasdam, fuisse instituta. his enim temporibus maximè otiabantur, & ab opere cessabant. tale est illud Virg. Geor. 1. *Frigoribus parto agricolæ plerumq; fruuntur, Mutuáq; inter se læti conuiuia curant. Inuitat genialis hiems, curásq; resoluit: Ceu pressæ, cùm iam portum tetigere carinæ, Puppibus & læti nautæ imposuere coronas.* Cereri item primitias dabant, eámq; venerantes epulabantur, & conuiuia agitabant inter se. quod declarat locus Theocriti in βασυλ. ἦ γὰρ ἑταῖροι Ἀνέρες εὐπέπλῳ Δαμάτερι δαῖτα τελεῦντι Ὄλβω ἀπαρχόμενοι· μάλα γάρ σφισι πίονι μέτρῳ Ἁ δαίμων εὔκριθον ἀνεπλήρωσεν ἀλωάν, id est, Profectò enim homines cari, atque amici Cereri bene cultæ conuiuium parant, primitias suarum diuitiarum ei dantes. Dea enim eis valde diuite mensura aream fertilem impleuit.

BEATI] suo contenti.

TELLVREM PORCO, &c.] vel genus positum est pro genere: & dictum *porco*, pro *porca*: quemadmodum contrà apud Virg. lib. 8. Æn. *porca*, pro *porco*, ibi, *& cæsa iungebant fœdera porca*: vt notat Seruius ad illum locum. vel legendum *porca* libris omnibus inuitis, non *porco*. Telluri enim propter eius fæcunditatem, & fertilitatem porca fœmina, eáq; grauida & fœta immolabatur,

molabatur, vt declarant hæc verba Arnobij lib. 7. aduers. gent. *Telluri (inquiunt) matri scro-fa ingens immolatur fœta: at Mineruæ Virgini Virgo cæditur vitula, nullis vmquam stimulis, nullius operis excitata conatu.* Præterea, si quid hoc etiam ad rem pertinet, Telluri porcam præ-cidaneam immolabat heres, si is, cuius heres esset, humatus non esset. alioqui familia pura non erat. Varro lib. 3. de vita popul. Rom. apud Nonium. Ne hoc quidem alienum est, Seruium no-tare apud Virgilium lib. 8. ad illum locum, *tibi maxima Iuno*, theologos dicere Iunonem esse matrem deorum, quæ Terra dicitur: ex quo etiam ei porca sacrificari. Postremò non est dubiũ, quin diligenter obseruarint veteres illi. quib. hostiis cuiq; Deo immolandum esset, cui maio-ribus, cui lactentibus: cui maribus, cui fœminis, vt testatur M. Tull. lib. 2. de legib. Constátque, vt opinor, diis maribus masculas victimas immolari solitas [fæminis.] cùm igitur Tellus, dea fæmina sit, consentaneum est, ei porcam immolari debuisse.

PIABANT] placabant. ex quo piaculum, sacrificium, quo dij offensi placantur: & peccatum, quod tale sacrificium desiderat. 336

FLORIBVS ET VINO GEN.] ídque maximè die natali. Persius, *Funde merum Genio:* le-ge annot. ad illum locum, *Scit Genius, natale comes qui temperat astrum; &c.* epist. 2. huius lib.

MEMOREM] sic habent omnes libri scripti. quam scripturam si probamus, memorem in-telligemus, qui obliuisci non sinat. quidam legunt *memores*, nullo libro auctore. Omninò *me-morem* rectum est, memorem enim appellabant Genium, quia homines moneat, vt viuant, dum licet, breuitatis vitæ, & conditionis humanæ memores.

FESCENINA PER HVNC, &c.] id est, Fesceníni versus, qui maxima verborum licentia cõ-stabant, inuenti per hunc morem, &c. habebant autem locum tùm in sponsos, tùm in quoslibet alios. Catull. in carmine, quod scriptum est in nupt. Iuliæ, *Neu diu taceat procax Fescenina lo-cutio.* T. Liuius Fesceninum versum commemorat lib. 7. annal.

LVSIT AMABILITER] iocata est sine petulantia, & sine cuiusquam offensione: sine con-tumelia verborum: comiter, & facetè.

LIBERTASQVE, &c.] & libertas quotannis vsurpata: anniuersaria.

RECVRRENTEIS ANNOS] περιπλομένους dicit Homerus.

DONEC IAM SAEVVS, &c.] hinc nata est vetus comœdia, quæ ne honestis quidem familiis pepercit. κωμῳδεῖν enim est [illegible], iocandóque maledicere.

AP. IN RAB.] in apertam maledicentiam.

DOLVERE CR. DENTE LACESS.] qui fuerant maledictis appetiti, & contumelia affecti, grauiter tulerunt.

FVIT INTACTIS QVOQVE CVRA] non solùm, qui læsi fuerunt, iniquo animo tulerunt illam maledicendi licentiam: verùm etiam ij, quos non attigerat, periculo communi prospe-xerunt. simile est illud Sat. 1. lib. 2. *Dum sibi quisq; cauet, quamquam est intactus.*

QVINETIAM LEX, POENAQVE LATA] lex lata est, & pœna lege constituta in eos, qui quempiam maledico carmine describerent. sic in epist. de arte poët. *sed in vitium libertas ex-cidit, & vim Dignam lege regi. lex est accepta, chorúsq; Turpiter obticuit, sublato iure nocendi.* Legem autem XII. tabularum significat: de qua Satyr. 1. lib. 2. *Si mala condiderit in quem quis carmina, ius est, Iudiciúmq;.*

VERTERE MODVM F.] mutauerunt rationem scribendi metu fustuarij.

FORMIDINE FVSTIS] metu fustuarij: quæ pœna erat lege XII. tab. constituta.

AD BENEDICENDVM] benedicere hoc loco contrarium est verbo *maledicendi.* sic Teren. prologo Phorm. *benedictis si certasset, audisset benè.*

GRAECIA CAPTA FER. VICT. CEPIT] hunc locum non satis rectè explicant ij, qui in hunc poëtam commentarios ediderunt. est tamen eius sententia non obscura, & ab ipso Ho-ratio aliis verbis declarata. Græcia (inquit) à Romanis capta, & bello subacta, cepit vicissim victores ipsos. quomodo cepit? id est, artes, & disciplinæ Græcorum, Romanis placuerunt: à Romanis expetitæ, & cultæ sunt: Romanos delectarunt. Inest autem ambiguum non inele-gans in verbo *cepit.* capit enim & is, qui vincit, & is, qui delectat. M. Tull. epist. ad Luceium Q. fil. lib. 5. *Genus enim scriptorum tuorum, etsi erat à me vehementer exspectatum, tamen vicit o-pinionem meam, méque ita vel cepit, vel incendit, &c.* & offic. 3. *ob eam, credo, causam, quòd insit in his aliquid probi, quod capiat ignaros.* tale est illud T. Liuij. lib. 34. *& iam in Græciam, Asiám-que transcendimus, omnibus libidinum illecebris repletas: & regias etiam attrectamus gazas: eo plus horreo, ne illæ magis res nos ceperint, quàm nos illas. Infesta mihi credite, signa ab Syracu-sis illata sunt huic vrbi.*

FERVM] indoctum, nondum litteris, & humanitate expolitum. ἡ παιδεία γὰρ ἡμέρους ποιεῖ. id est, doctrina enim cicures efficit. [vel feram intellige indomitam: vt in his versibus Por-

tij Licinij Punico bello secundo, *Musa pennato gradu Intulit sese bellicosam in Romuli gentem feram.*]

ET ARTEIS INTVLIT] Romani bellum Græciæ intulerunt: Græcia arteis Italiæ intulit. Romani Græciam bello ceperunt: Græcia Italiam artibus cepit. posteaquam enim Romani Græcorum imperium euerterunt, totámque Græciam in prouinciam redegerunt, tum demum arteis, & disciplinas Græcorum adamarunt.

AGRESTI] nullis litteris, nullísque disciplinis polito, fero, inculto.

SIC HORRIDVS ILLE, &c.] id est, hoc modo numerus ille poëticus, inconditus, & impolitus, qui ætate Saturni, vel à Saturno viguerat, ac floruerat, id est, antiquissimus, obsoleuit, & in vsu esse desiit. Festus in voce *Saturno*, &c. *Versus quoque* (inquit) *antiquissimi, quibus Faunus fata cecinisse hominibus videtur, Saturnij appellantur, quibus & à Nauio bellum Punicum scriptum est, & à multis aliis plura composita sunt.* Taleis versus significat Ennius, lib. 1. de bello Punico secundo. *scripsere alij rem versibus, quos olim Fauni, vatesque canebant.* Erant autem versus illi ferè omnes Iambici hypercatalecti, vt *Dabunt malum Metelli Nauio poeta:* dicti Saturnij, quia iam vsque à Saturno talibus versibus Latini vsi esse putarentur. [Festus, in voce *saturno*. Versus etiam antiquissimi, quibus Faunus fata cecinisse hominibus videtur, Saturnij appellantur, quibus & à Næuio bellum Punicum scriptum est, & à multis aliis plura composita sunt, vidè Adr. Iunij animaduers. lib. 2. cap. 11.]

ET GRAVE VIRVS MVND. PEP] id est, inquinatam loquendi rationem: inelegantem, 387 atque inuenustum faciendorum versuum modum, nitor, & elegantia Græcarum artium expulerunt.

RVRIS] sermonis inconcinni, inuenusti, illepidi, inornati: rusticitatis. Catull. in Annaleis Volus. *Pleni ruris, & infacetiarum,* [seu *inficetiarum*] *Annales Volusi cacata charta.* Idem ad Virrum. *Idem infaceto est infacetior* [seu *inficeto est inficetior*] *rure*. Plaut. in Trucul. *rus merum hic quidem est pudendum.*

SERVS ENIM] id est, serò enim studium, animúmque suum contulit ad scripta Græcorum. serus, pro serò, frequens apud poëtas. Virgil. Georg. 3. *Nocte natat cæca serus freta.* sic suprà Od. 12. lib. 1. *Serus in cælum redeas.* & Satyr. 7. lib. 2. *iusserit ad se Mæcenas serum sub lumina prima venire?* eiusdem generis sunt illa, Virg. lib. 3. Georg. *nocturnus obambulat.* Horat. Sat. 4. lib. 2. *Si vespertinus subitò te oppresserit hospes.*

ADMOVIT ACV.] ingenij sui vim contulit ad lectionem librorum Græcorum.

QVIETVS] εἰρήνην ἄγων, bellis compositis, bellis defunctus, pace potiens.

QVID SOPH. QVID THESP. ET ÆSCH] hi fuerunt poëtæ tragici, ex quibus Thespis totus periit. de eo meminit in epist. de arte poët. *Ignotum tragicæ genus inuenisse camœnæ Dicitur, & plaustris vexisse poemata Thespis, &c.* Æschyli tragœdiæ aliquot extant, ne illæ quidem admodum integræ, nisi quibus in locis à Francisco Portò, & Errico Stephano sunt emendatæ.

TENTAVIT QVOQVE, REM, &c.] periculum etiam fecit, possétne Græca in Latinum sermonem conuenienter & aptè vertere. *si* pro *an*, vt sæpè aliàs.

ET PLACVIT SIBI, &c.] id est, placuit sibi Romanus scriptor in eo, quòd esset natura sublimis: vel sic, Romanus sua scripta de Græcis versa, seu ad exemplum Græcorum composita adamauit, ac probauit, cùm esset sublimis, ac vehemens natura: & ita ad tragœdias scribendas natura factus.

SPIR. TRAG.] id est, spiritus habet tragicos. est autem genus loquendi Græcum, πνεῖ τραγικόν, vt Ἄρη πνέων, id est, Martem spirans, & πῦρ πνέων, ignem spirans & Theocrit. ἐν Διοσκούρ. φόνον ἀλλήλοισι πνέοντες Virg Georg. 2. *tauri spirantes naribus ignem.* & apud Eurip. μέγα πνέειν. magnum spirare. sic enim in Bacchis, κἂν πνέων ἔλθῃ μέγα Propert. lib. 1. *mollem spirare quietem.*

SED TVRP. PVT. &c.] id est, sed turpe esse putat sua scripta emendare. & deletis versibus non satis cultis, aut vocabulis non satis lectis, atq; ornatis, alios versus cultiores, aliáque vocabula significantiora, ac lectiora substituere. *metuit lituram* dictum pro eo quod est, abhorret à litura, non potest ferre, vt sua scripta lituris notentur. sic in epist. de arte poët. *Nec virtute foret, clarisve potentius armis, Quàm lingua, Latium, si non offenderet vnum Quemq; poetarum limæ labor, & mora, &c. metuit,* φυλάττεται, odit, vt annotauimus suprà ad Od. 2. libr. 2. sed non reticebo, in cod. Torn. & in vno Vatic & in Russard. & vno Nicot. scriptum esse, *Sed turpem putat inscitè, metuitq; lituram* de qua scriptura iudicet lector.

EX MEDIOQ. RES ARC.] hunc locum corruptum in omnibus veteris exemplaribus, quibus vsus eram Romæ, ego partim coniectura ductus, partim à cod. Tornæsi. quem Lugduni nactus sum, & vno Nicot. & Russard. quibus Lutetiæ, adiutus restitui. quæ quidem mea restitutio ita non solùm probabilis, verùm etiam recta, & aperta est, vt putem, eam improbaturum

rum nemidem. nam quis vmquam Latinorum ita locutus est, *res accessit de medio*, pro, *res petitum, aut sumta est de medio?* dico igitur nomen *res* esse numeri multitudinis, quarti casus. *arcessere* autem *res e medio* ita dixit, vt dicere solemus, *arcessere à capite*. M. Tull. Top. *Cùm autem à genere ducitur argumentum, non erit necesse id vsque à capite arcessere. sæpe etiam citrà licet, &c.* Iam verò notissimum est, argumenta comœdiarum esse humilia, & plebeia, & familiaria: tragœdiarum autem sublimia, grandia, regia, heroica. itaque harum personæ sunt insignes, illustres, amplæ, publicæ: illarum humiles, populares, obscuræ, priuatæ. Hoc igitur dicit Horatius. Quia comœdia res, id est, argumentum, & materiam è medio arcessit, seu è medio sumit, non ex longinquo aliquo, aut grandi, aut Heroico vitæ genere, iccircò creditur esse minimùm operosa, minimúmque laboriosa: sed non est ita, &c. Corruptus in eodem verbo locus est in epistola Asinij Pollionis ad M. Tullium cuius principium *Balbus Quæstor*, libr. 10. epistola ad familiareis, *Treis legiones firmas habeo: quarum vnam vicesimam octauam cùm ad se initio belli accessisset Antonius hac pollicitatione, &c.* legendum enim *arcessisset, &c.*

HABERE SVD. MIN.] minimum laboris ac difficultatis. putant homines facillimum, & minimè laboriosum esse comœdiam scribere, quia res sumit de medio.

SED HABET, &c.] sed eo grauius onus sustinet, quanto minus ei ignoscitur, qui in ea scribenda aliquid titubarit, aut peccarit.

ASPICE, PLAVTVS QVO PACTO] Hic locus non vno modo explicatur, alij enim putant. Plautum reprehendi ab Horatio, hoc modo. vide, quam negligens sit Plautus in seruando cuiusque personæ decóro, & in tuendis senum, amatorum, lenonum, &c. partibus: vide quàm parum sit accuratus. atq; ita, *quo pacto* interpretantur, quàm malè, quàm nō accuratè. Sic Plaut. carpit in lib. de art. poët. *At vestri proaui Plautinos & numeros, & Laudauere sales, nimium patienter vtrumq;, Ne dicam stultè mirati.* alij Plautum ab Horatio laudari putant hoc modo, Aspice quàm accuratè Plautus singularum personarum parteis tueatur, &c. quorum vtri rectius sententiant, pronuntiare mihi omninò difficilè est. Videtur enim probabile esse Plautum ab Horatio non reprehendi in eo, in quo maximè poëtæ virtus & præstantia consistit. Nam si neq; sales Plautini, neque numeri sunt laudandi, vt sentit Horat. neque Plautus curat suæ cuiusque personæ decôrum tueri, ac seruare, cuius etiam peccati aiunt isti Plautum ab Horatio insimulari, quid est, cur vllus Plauto inter poëtas comicos relinquatur locus? Rursum mouet me quòd Horatio Plautus non admodum placebat, vt appâret ex iis versibus, quos suprà posui: præterea series ipsa sermonis, & verborum significatio videntur hanc sententiam postulare, vt dicat, Plautum minus rectè tutari parteis ephebi, senis, lenonis, parasiti. hæc enim est series orationis: vide *Quo pacto* (Plautus) *parteis tutetur amantis ephebi, Quantus sit Dorsennus, &c.* i. quàm magnus sit Dorsennus inter parasitos. significat fortasse Plautum esse putidum & vsque ad fastidium diligentem in describendo iuuene amante, sene auaro, lenone insidioso, parasito edaci: cetera, quæ desiderantur in bono scriptore negligere: quasi verò is, qui in comœdia aliqua parasitum aliquem edacem introduxerit, eiúsq; edacitatem illustribus coloribus depinxerit, nihil præterea admodum curarit, præclaram laudem mereatur. 338

QVANTVS SIT DORSENN.] huius versus explicatio pendet à superiorum explicatione. Qui existimant Plautum ab Horatio reprehendi, aiunt Dorsennum nomen fuisse cuiusdam parasiti in aliqua Plautina comœdia, quæ non exstet: qui autē aliter sentiunt, dicunt hunc Dorsennum poëtam fuisse comicum, aut Atellanarum scriptorē: quod si verum est, sic erit hic versus intelligendus, vt dicat Horat. hunc scriptorem nimium studium posuisse in describendis parasitis: in reliquis personis fuisse negligentem. in duob. Vatic. & Tornes. scriptum est *Dossennus*. [Plinius quidem lib. 14. cap. 13. commemorat, quendam Dorsennum, eundémque poëtam: ex quo hos versus profert. Sed Fabius Dorsennus his versibus decernit, *Mittebam vinum pulchrū, myrrhinum*: & in Acharistione, *Panem & polentum vinum, myrrhinum.*]

QVAM NON ASTR. PERC. PVLP.] quàm laxo, ac dissoluto socco fabulam peragat, id est, quàm negligenter, ac dissolutè fabulas scribat. soccus enim comœdiæ est, cothurnus tragœdiæ.

GESTIT ENIM NVMM.] id est, studet rem facere duntaxat, loculósq; nummis implere: sed quis? Plautus scilicet: vel, vt alij, Dorsennus, comœdiarum, seu Atellanarum scriptor.

POST HOC SEC. CAD. AN. R. STET, &c.] parùm sollicitus post hoc vtrùm exsibiletur, atque explodatur comœdia, an probetur, attentísque animis audiatur, ac spectetur, *recto talo* dixit per tralationem, quia qui stant, recto sunt talo: qui cadunt, contrà: sic Callim. εἰς Ἄρτεμιν τῶν δ' οὐδὲν ἐπὶ σφυρὸν ὀρθὸν ἀνέστη, id est, nihil horum stat. non dissimile est illud Euripidis, Androm. ὀρθῷ βλῶναι ποδί: id est, recto ingredi pede: neq; illud Pindari, [illegible]

πνέων ὔποτ' ἀτρεκεῖ κατέβα ποδί: id eſt, timidus atque ignauus homo aliàs aliud ſpirans, numquam vero, id eſt, recto ſeu certo deſcendit pede. prætereà in ludo talario, dicunt talum rectum aſſiſtere, & cadere rectum. M. Tull. de Finib. lib. 3. *ſi hoc fingamus eſſe quaſi finem, & vltimum, ita iacere talum, vt rectè aſſiſtat: qui talus ita erit iactus vt cadat rectus, propoſitum quiddam habebit ad finem.* Iam verò dicebant *ſtare fabulam*, quæ attentè audiretur, & quæ placeret: *cadere & excidere hiſtriones*, qui explodebantur, quíve exigebantur. Græci *ἐκπίπτειν* quoque dicunt, vt alibi annotauimus. Terent. in prologo Hecyræ, *In his, quas primum Cæcili didici nouas, Partim ſum earum exactus, partim vix ſteti.* & in prologo Phorm. *Quòd ſi intelligeret, cùm ſtetit olim noua, Actoris opera magis ſtetiſſe, quàm ſua, &c.* ibid. *Cùm per tumultum noſter grex motus loco eſt.* & in prologo Heautont. *date poteſtatem, mihi ſtatariam agere vt liceat per ſilentium*: id eſt, vt ſtare liceat, nam *ſtatariam agere* translatè poſuit.

QVEM TVLIT AD SCENAM, &c.] id eſt, qui laudis, & gloriæ ſtudio adductus, ad ſcribendas fabulas ſe contulit, ſpectatorum attentione, atq; alacritate excitatur, & extollitur: languore, & ſomno animum deſpondet. currum gloriæ tribuit, vt & ſup. Satyr. 6. lib. 1. *Sed fulgente trahit conſtrictos gloria curru, &c.* ad quem locum lege quæ ſunt annotata.

EXANIMAT] *ὑπερβολικῶς* dictum, pro eo, quod eſt, valde contriſtat, mærore affligit. annot. ad Od. 17. lib. 2. *Cur me querelis exanimas tuis?*

LENTVS] id eſt, languidus, faſtidioſus. in arte poët. *malè ſi mandata loquêris, Aut dormitabo, aut ridebo.* aliter dixit *lentos ignes*. Od. 13. libr. 1. & *lentum amorem*. Od. 19. libr. 3. & *lentum duellum*. infrà epiſt. 2.

SEDVLVS] alacer, ſtudioſus, & ad audiendum promtus, ac paratus, qui non dormitat. paullo aliter epiſt. 13. lib. 1. *Sedulus importes.*

LAVDIS AVARVM] laudis cupidum, vt in epiſtola de arte poët. *præter laudem, nullius auaris.*

SVBRVIT] percellit, ſubuertit, mærore afficit, atque affligit: &, vt ſuprà locutus eſt, exanimat. ſed hîc tralatio eſt ab oppugnatione vrbium quarum muri ſubruuntur cuniculis. Od. 16. lib. 3. *ſubruit æmulos Reges muneribus.*

REFICIT] recreat, excitat, erigit.

VALEAT] vox eſt contemnentis, vt Sat. 6. *haud mihi vita Eſt opus hac, ait: & valeat.* ſic legẽdum, non *valeas*. Terent. in Heaut. *valeant, qui inter nos diſſidium volunt.* M. Tull. ad Attic. lib. 4. *ſed valeant recta, vera, honeſta conſilia.* & lib. 1. de nat. Deorum, in extremo, *Deinde ſi maximè talis eſt deus, vt nulla gratia, nulla hominum caritate teneatur, valeat.* & ita loquuntur Græci. Theocritus *χαιρέτω ὅστις τοῖος*. id eſt, valeat quisquis talis eſt. Ariſtoteles *μετὰ τὰ φυσικά. χαιρέτωσαν ἰδέαι*. id eſt, valeant ideæ. & M. Tull. ad Attic. lib. 8. *At ille tibi πολλὰ χαίρειν τῷ καλῷ dicens, pergit Brundiſium.* Plato in Theæteto, *ἱκανὸν πέρα τῶν ἄλλων δοξάσματα χαίρειν*, id eſt, ſinere oportet aliorum opiniones valere. Eurip. Hippolyt. coron. *τὰς δ' ὑπὲρ κάρα φοιτώσας ὄρνις, πόλλ' ἐγὼ χαίρειν λέγω*, id eſt, eas autem aueis, quæ ſupra caput volare ſolent, multum valere iubeo.

339 RES LVDICRA] comica, & tragica.

PALMA NEG. MACR. DON. RED. OPIM.] macrum oppoſuit opimo. ſic epiſt. 1. lib. 1. *Inuidus alterius rebus marceſcit opimis.* Valeat (inquit) ſtudium poëticum, quod in comœdiis & tragœdiis ſcribendis ponitur, ſi victus dolore contabeſcam, victor nitido, & bene habito corpore futurus ſum.

SAEPE ETIAM AVDACEM, &c.] id eſt, ſæpe hoc poëtam quantumuis audacem, à ſtudio ſcribendi deterret, quod vulgus, & multitudo imperita in mediis fabulis, vrſum poſcit, aut pugiles, aut gladiatores, aut funambulum, &c.

ET DEPVGNARE PARATI, SI DISC.] & ita pertinaces, vt, ſi equites ab iis diſſentiant, parati ſint armis decertare. Quidam teſtantur ſe ſcriptum vidiſſe in vno cod. peruetuſto *decertare*, pro *depugnare*, nihil refert.

HIS NAM PLEBECVLA GAVDET.] talem calamitatem interueniſſe, cùm ageretur Hecyra, dicit prologus Terent. his verbis, *Hecyram ad vos refero, quam mihi per ſilentium Numquã agere licitum eſt: ita eam oppreſſit calamitas. Eam calamitatem veſtra intelligentia Sedabit, ſi erit adiutrix noſtra induſtria. Cùm primùm eam agere cœpi, pugilum gloria, Funambuli eodem acceſſit exſpectatio, Comitum conuentus, ſtrepitus, clamor mulierum Fecere, vt ante tempus exirem foras. Vetere, in noua cœpi vti conſuetudine, In experiundo vt eſſem: refero denuò: Primo actu placeo: cùm intereà rumor venit Datum iri gladiatores, populus conuolat. Tumultuantur, clamant, pugnant de loco. Ego intereà meum non potui tutari locum.* non celabo lectorem, in cod. Torneſiano, & in vno Vatican. & in tribus præterea, quos poſtea in Gallia conſului, Clericano, Nicotiano,

Nicotiano, Ruffard. legi, *his nam plebecula plaudet*, vt quispiam dicere possit, scriptum esse ab Horatio *plebecula plaudit*. ego iudicium meum in hac re non interpono.

VERUM EQVITIS QVOQVE, &c.] sed iam non solùm vulgus (inquit) humilésque, atq; indocti homines, verùm etiam equites, & honesti viri ab aurium voluptate, quam erant ex ingenio, artificióque poëtæ percepturi, totis sese ad oculorum oblectationem contulerunt.

AD INCERTOS OCVLOS] incertos appellat oculos, quia sæpe & fallunt, & falluntur: vt apparet in infracto remo sub aqua, in columbæ collo, in duabus ex lucerna flammis, cùm oculum rotseris. quod tamen negat Epicurus oculorum esse mendacium, sed opinionum. Lucret. lib. 4. *Quæ violare fidem quasi sensibus omnia quærunt, Nequicquam, quoniam pars horum maxima fallit Propter opinatus animi, quos addimus ipsi, Pro visis vt sint, quæ non sunt sensibu' visa.*

QVATTVOR, AVT PLVREIS AVLAEA, &c.]. aulæis obtendebatur, ac prætexebatur scena, vt obstarent populo, dum fabularum actus commutarentur. aulæis etiam, & velis integebantur theatra ad arcendum solem. Lucret. libr. 4. *Et vulgò faciunt id lutea, rußáque vela. Et ferrugina cùm magnis intenta theatris Per malos vulgata, trabeísque trementia pendēt, &c.* & Horatius epist. ad Pison. de art. poët. *Tu quid ego, & populus mecum desideret, audi: Si plausoris eges aulæa manentis, & vsque Sessuri, donec cantor, vos plaudite, dicat.* Aulæa igitur (inquit) remouentur è scena, contrahuntur, & complicantur in quattuor horas, aut pluréis, dum pugnæ simulacrum aliquod editur, dúmque fuga equitum, ac peditum repræsentatur, dum vincti reges per triumphum ducuntur. admonendus est autem lector minùs exercitatus in litteris, corruptè scriptum esse in quibusdam codicibus *haud plureis*, cùm legendum sit *aut plureis.*

DVM FVGIVNT, &c.] dum imago fugientium hostium subiicitur oculis spectatorum. alij per equires, equestris ordinis homines, & per pedites, plebem significari volunt: à quibus dissentio, malóque fugam hostium simulatam intelligi, tùm propter verbum *fugiunt*, tùm propter alterum illud, quod sequitur, *peditum*. nisi quis referat ad equitum, peditúmque centurias, in quas diuisus erat populus Romanus. sic epist. de arte poët. *Romani tollent equites, peditésque cachinnum.*

MOX TRAH. MANIB. REG. FORT.] id est, mox reges opulenti, ac potentes, manibus à tergo reuinctis, per triumphum ducuntur. Virgil. 2. Æn. *Ecce manus iuuenem interea post terga reuinctum, &c.*

ESSEDA FESTINANT] esseda, vehicula sunt Gallica. Cic. ad Treb. *essedum aliquod suadeo rapias, & ad nos quamprimùm recurras.* Virg. Georg. 2. *Belgica vel mollis melius feret esseda collo.* vtebantur eo & Britanni. Cæsar lib. 4. de bello Gall. *At barbari consilio Romanorum cognito, præmisso equitatu, & essedariis (quo plerumque genere in prælis vti consueuerunt) reliquis copiis subsecuti, nostros nauibus egredi prohibebant.* ibidem. *reliquos incerteis ordinibus perturbauerant: simul equitatu, atque essedis circundederant.*

PILENTA] pilentum, vehiculum, quo matronæ vehebantur, Festus. vtitur T. Liuius lib. 5. analium.

PETORRITA] petorritum, nomen, & vehiculum Gallicum [de cuius origine vide Aul. Gellium lib. xv. cap. 30.] scribitur autem duobus *rr*. in omnibus libris antiquis.

CAPTIVVM EBVR] vel signa ex ebore, vel elephanti.

CAPTIVA CORINTHVS] id est, simulacrum Corinthi, quam L. Mummius cepit, ac deleuit. portabantur enim oppidorum captorum simulacra in triumphis. M. Tull. in Pisonem. *Vertes te ad alteram scholam: differes de triumpho. Quid tandem habet iste currus? quid vincti ante currum duces? quid simulacra oppidorum?* Tibull. libr. 2. *Vt Messallinum celebrem, cùm præmia belli Ante suos currus oppida victa feret.* T. Liuius lib. 37. *Tulit in triumpho signa militaria CCXXXIIII. oppidorum simulacra CXXXIIII.* Alij per captiuam Corinthum vasa Corinthia significare malunt. quos non refello.

RIDERET DEMOCRITVS] homo ad ridendas vulgi ineptias, & curas inaneis maximè propensus: quem commemorat & M. Tull. de risu verba facturus lib. 2. de orat. ad Qu. Frat. *Atque illud primùm, quid sit ipse risus, quo pacto concitetur, vbi sit, quomodo exsistat, atque ita repentè erumpat, vt eum cupientes tenere nequeamus, & quo modo simul latera, os, vultum, oculos occupet, viderit Democritus.* Significat autem Horatius, insulso, & inepto more, nimium apparatum adhiberi in fabulis, propterea quòd in eo spectando populus occupatus minùs attentum, minúsque alacrem se præbeat histrionibus auditorem. eundem morem ostendit M. Tull. sua iam ætate increbruisse, eúmq; valde videtur improbare epist. ad Marium, lib. 7. his verbis, *Nosti reliquos ludos, qui ne id quidem leporis habuerunt, quod solent mediocres ludi. Apparatus enim spectatio tollebat omnem hilaritatem: quo quidem apparatu non dubito, quin animo æquissimo*

caruerit. quid enim delectationis habent sexcenti muli in Clytemnestra? aut in equo Troiano arcerarum tria millia: aut armatura varia peditatus, & equitatus, vt in aliqua pugna? quæ popularem admirationem habuerunt, delectationem tibi nullam attulissent.

SEV DIVERS. CONF. GEN.&c.] id est, siue animalis genus ex camelo, & panthera concretum spectaret populus, siue elephantum album. pantheram confusam camelo camelopardalim appellãt. Varro lib.4. de ling. Lat. *Vt Alexandria camelopardalis nuper adducta* [seu *aduecta*] *quòd erat figura, vt camelus: maculis, vt panthera.*

SIVE ELEPHAS ALBVS,&c.] Etiam sua ætate exhiberi solitos esse populo elephantos ostendit M. Tull. in ea epistola ad Marium, quam paullò antè commemorauimus, his verbis, *Elephantorum extremus dies fuit: in quo admiratio magna vulgi, atque turba: delectatio nulla exstitit: quin etiam misericordia quadam consecuta est, atque opinio eiusmodi, esse quandam illi belluæ cum genere humano societatem.*

MIMO] histrione, vt epist. ad Loll. sup. lib.1. *aut partes mimum tractare secundas*

SCRIPTORES] poëtas. nam appellatione scriptorum omnes, qui quiduis scripserunt, intelliguntur. epist. ad Pisones, *Aut famam sequere, aut sibi conuenientia finge Scriptor. honoratum si fortè reponis Achillem, &c.* idem epist. prox. *Scriptorum chorus omnis amat nemus.*

ASELLO FABELL. SVRDO] poëtas existimaret iuanem operam sumere, quia populus non attendit. prouerb. *surdo narrare fabulam.* hoc est, cum eo loqui, qui non audiat, qui non attendat, qui sermonem negligat, aut respuat. Terent. in Heautont. *næ ille haud scit, quàm mihi nunc surdo narret fabulam.* Virg. in Gallo, *Non canimus surdis, respondent omnia siluæ.* Lucret. lib.5. *Nec ratione docere vlla, suaderéque surdis, Quid sit opus facto.* sed obseruatione dignum est, Horatium duo prouerbia iunxisse. de vno diximus. est & alterum, *asino fabulam narrare*, quod à Græcis sic effertur, ὄνῳ τις ἔλεγε μῦθον· ὁ δὲ τὰ ὦτα ἐκίνει, id est, *asino quidam fabulam narrabat: ille autem aureis mouebat.*

NAM QVAE PERVINC. VOC.&c.] id est, quis histrio tantùm vocem contendat, vt populi strepitum, & clamorem superare possit. sic in epist. de art. poët. de iambo, *& populares Vincentem strepitus.*

GARGAN. MVGIRE PVTES,&c.] populi strepitum cum sonitu, & quasi mugitu, quem siluæ Gargani montis edunt ventis agitatæ, & cum murmure maris concitati, comparat. Est autem Garganus mons Apuliæ: sup. Od.9. lib.2. *aut Aquilonib. Querceta Gargani laborãt &c.*

AVT MARE TVSCVM] aut mare Tyrrhenum.

QVIBVS OBLITVS ACTOR,&c.] significat, hoc tam exquisito apparatu non ornari actorem, neque commendari: sed commaculari. Nam hoc valet verbum *oblini*. non enim dixit, *quibus actor ornatus*, sed *quibus oblitus*.

CONCVRR. DEXT. LAEVAE] plausus à populo datur, non propter actoris orationem, quippe qui nihil dum dixerit, sed propter eius vestitum, atque ornatum superuacaneum, & nimis elegantem, & luxuriosum. est autem hic tralatio. paullò aliter dixit sat.1. lib. 1. *quid enim? concurritur: horæ Momento aut cita mors, &c.*

LANA TARENTINO,&c.] & quid igitur placet spectatoribus? vestitus ianthinus, id est, violacei coloris.

QVAE FACERE IPSE RECVS.] quia comœdias scribere nolim.

MALIGNE] parcè, exiguè. hęc enim vis est huius vocis. Catull de Vari scorto. *Non (inquam) mihi tam fuit malignè, &c.* id est, angustè. non ita fuit mihi res angusta. nam & Seruius scribit malignum idem esse, quod angustum, ad illum locum Virg. lib.7. Æneid. *Quale per incertam Lunam sub luce maligna.* Plautus Bacch. *Iustus iniustus: malignus, largus: commodus, incommodus.* Virg. Georg.2. *Difficiles primùm terræ, collésque maligni*, id est, steriles. Horat. sat.5. libr. 1. *Differtum nautis, cauponibus atque malignis*, T. Liuius lib.34. annal. *Sed in purpura, quæ teritur, absumitur, iniustam quidem, sed aliquam tamen causam tenacitatis video: in auro verò, in quo præter manus pretium, nihil intertrimenti fit, quæ malignitas est?* Idem lib.39. *& malignè omnia præbentibus suis, meretricula munificentia sustinebatur.*

ILLE PER EXTENT. FVN.&c.] id est, videtur mihi rem omnium factu difficillimam præstare posse. ille mihi videtur idem efficere posse, quod funambuli, qui per funem extentum ambulant: & icircò magnam hominum admirationem excitant.

MEVM QVI PECT. INAN.] id est, qui meum animum commouere, & inani metu perterrere: qui me sine causa ira concitare, vel contrà ad lenitatem inflectere, ceterísque animi motibus afficere potest. pectus pro animo posuit, vt supr. ead. epist. *Mox etiam pectus præceptis format amicis.* & Od.3. lib.1. *Illi robur, & æs triplex Circa pectus erat.*

341 IRRITAT] ἐρεθίζει. ad iram impellit. epist. ad Pison. *iuuat, aut impellit ad iram.* verbum irritandi

tandi qui scribendum esse vno re arbitrantur quasi ab ira deducatur, falluntur. lege annotat. ad Od. 8. lib. 3.

MVLCET] delectat, &, vt illo loco epist. ad Pison. *iuuat*.

VT MAGVS] vult Horatius, poëtam, vim habere promouendorum amicorum, & quasi fascinandorum oculorum, instar magorum, qui carminibus, & venenis, & arte magica portenta faciunt. M. Tull. de natur. deor. lib. 1. *Cum his coniungere licet portenta magorum, Ægyptiorúmque in eodem genere dementiam.* Hor. sup. Od. 27. lib. 1. *Quæ saga, quis te soluere Thessalis Magus Venenis, quis poterit Deus?* Erant autem magi sapientes Persarum. M. Tul. de diuin. lib. 1. *Cyro magos dixisse (quod genus sapientum, & doctorum habebatur in Persis.) ex triplici appetitione solis, XXX. annos Cyrum regnaturum esse portendi.* magicas arteis commemorat Virg. Æn. 4. *Testor cara Deos, & te germana, tuúmque Dulce caput, magicas inuitam accingier arteis.* artis magieæ vanitatem compluribus locis exagitat Plinius.

ET MODÒ ME THEBIS, &c] vsque adeò aptè, & accommodatè res gestas describit, vt, qui audiunt, in iis locis, vbi gestæ sunt, interesse, & præstò esse videantur: vt sup. Od. 1. lib. 2. *Audire magnos iam videor duces, Non indecoro puluere sordidos.* & ibidem. *Iam nunc minaci murmure cornuum Perstringis aureis, iam litui strepunt* idem in epist. de arte poët. *Non satis est pulchra esse poemata, dulcia sunto, Et, quocumque volent, animum auditoris agunto.* sic Arist. περὶ ποιητικῆς. δεῖ δὲ τοὺς μύθους συνιστάναι, καὶ τῇ λέξει συναπεργάζεσθαι ὅτι μάλιστα πρὸ ὀμμάτων τιθέμενον. οὕτω γὰρ ἂν ἐναργέστατα ὁρῶν, ὥσπερ παρ' αὐτοῖς γιγνόμενος τοῖς πραττομένοις, εὑρίσκοι τὸ πρέπον, καὶ ἥκιστα ἂν λανθάνοιτο τὸ ὑπεναντία, id est, *oportet autem fabulas componere, & conficere etiam verbis, quàm maximè oculis res subÿcientem. Sic enim perspicuè cernens, tanquam intersit in rebus ipsis agendis, reperiet decorum, minimèque eum latebunt ea, quæ aliquantum repugnant.*

VERÙM AGE, ET IIS, QVI] Variè explicatur hic locus: vno modo sic: Verùm age (inquit) Auguste, etiam poëtas, qui fabulas scribere nolunt: neque spectatorum fastidium, ac superbiam ferre possunt, sed sese lectori committere malunt, cura libera, aut certè eorum curam minue. Nam quamuis sit eis res cum lectore, non cum spectatore, non tamen iccirco sine magno sui nominis, suæque existimationis periculo scribunt. Præterea varia sunt hominum iudicia: neque idem scribendi genus probant omnes. Excitandi igitur tibi sunt poëtarum animi, magnísque præmiis inuitādi, vt vel neglectis, vel superatis tot difficultatibus, sese totos ad scribendum conferant atque in hac explicatione, *reddere breuem*, est efficere breuem. Alio modo sic: diligentius attende, & considera, qui poëtæ probandi sint, qui non: nonnihil cogitationis & curæ confer in hanc rem, vt attendas, & iudices, qui poëtæ tanto nomine digni sint, qui contrà indigni: quam quidem explicationem videtur sequi Porph. ego autē non probo. nam hoc *reddere curam breuem* tale potiùs videtur esse, quale illud apud T. Liuium lib. 27. *breuem illi lætitiam qua exsultet, facturum.* Postremò sic: Verùm age, Auguste, etiam iis poëtis, qui se lectori committere, quàm spectatoris fastidium ferre malunt, redde aliquantum curæ: id est hos poëtas, qui legi sua scripta, quàm audiri, & spectari malunt, redde aliquanto magis sollicitos, & diligentieis & timidos, quàm sunt. Nam nunc quidem nimis securi, negligentes, atq; audaces sunt: neque satis magnam curam ad scribendum conferunt, &c. atq; hæc explicatio mihi magis placet. verùm tamen iudicet lector.

QVAM SPECT. FAST. F. S] quàm spectatorem fastidiosè, & superbè audientem ferre: vel quàm spectatorem superbum ac fastidiosum ferre. Quemadmodum dixit Horatius *fastidia superbi spectatoris*, sic Virg. Alex. *superba fastidia.*

SI MVNVS APOLL. DIGN. VIS COMPL. LIB.] si bibliothecam, quàm ædificandam curasti in aditu templi, quod abs te consecratum est Apollini, vis bonis libris complere. suprà epist. ad Iulium Flor. *& tangere vitet Scripta, Palatinus quæcumque recepit Apollo.*

ET VATIBVS ADD. CALC. VT STVD. M.] id est, & si vis poëtas excitare, vt maiore studio in artem poëticam incumbant: vel vt maiorem curam, maiorémque diligentiam in scribendo adhibeant.

HELICÔNA VIRENTEM] Bœotiæ montem, Musis consecratum: in quo Hesiodus, poëta factus est. in lib. de art. poët. *& excludit sanos Helicône poetas* lege annot. ad Od. 12. lib. 1. ibi, *Aut in vmbrosis Helicônis oris.*

(VT VINETA EGOM. CAED. MEA)] hæc sunt includenda interpositionis nota, id est, vt meipsum omnium primum reprehēdam: vt mihi ipse detraham omnium primo. ductum fortasse ab iis, qui cùm censuissent vinea omnia succidenda, propter mala, & incommoda quæ à vino in homines proficiscuntur, à suis vineis cædendi initium facere voluerunt: vel simpliciter ab iis, qui sua ipsi lædunt, minuunt, & oppugnant.

DVM TIBI LIBR. SOLL. DAM.] primum, & vsitatum poëtarum peccatum, libros suos

principibus,& claris viris intempeſtiuè obtrudere, verbi gratia, occupatis, & maiore aliqua cogitatione, & cura ſuſpenſis: quod in ſua re vetat Hor. ſupr. epiſt. ad Vinnium Aſell. *Auguſto reddes ſignata volumina Vinni, Si validus, ſi latus erit, ſi denique poſcet.*

342 CVM LAEDIM. VN. SI QVIS,&c.] alterum peccatum, cùm offendimur, & moleſtè ferimus, ſi quis amicorum noſtrorum vnum aliquem è verſibus noſtris audeat improbare.

CVM LOCA IAM RECIT. REV. IRR.] tertium, cùm ea, quæ iam recitauimus, repetimus non reuocati ab eo, qui audit, neque lectionem repetere iuſſi: quia ſcilicet ea nobis venuſta ſtultè videantur.

CVM LAMENTAMVR,&c.] quartum, cùm querimur, noſtra ſcripta ab hominibus non cognoſci; atque ita, præmia eis merita non perſolui.

ET TENVI DED. POEM. F.] id eſt, poëmata ſummo ſtudio, acerrimóque ingenio elaborata. *tenui* igitur, id eſt, ſubtili: tralatio enim eſt à lino, ſeu lana, quæ carpitur, & digitis trahitur, ac deducitur, licet reclament quidam. Adiuuat me Catullus, & quidem pulcherrimis verſibus (vt ſolet cetera) hanc lanæ ducendæ rationem deſcribens. *Dextera tum leniter deducens fila ſupinis: Formabat digitis: tum prono pollice torquens Libratum tereti verſabat turbine fuſum: Atque ita decerpens æquabat ſemper opus dens, &c.* Idem eodem carm. *Currite ducentes ſubtemina, currite fuſi.* Adiuuat & Varro lib. 6. de ling. Lat. his verbis. *In Menæchmis Plauti: Inter ancillas ſedere iubeas: lanam carpere, Idem eſt hoc verbum, &c. Carpere à carendo, quòd eam tum purgant, ac deducunt, vt careat ſpurcitia ex quo tum carminari dicitur lana, cùm caret eo, quod eſt nequam.* Poſtremò mecum facit & Macrob. lib. 6. qui ad hunc locum Virg. in Sileno, *deductum dicere carmen*, notat, *Deductum pro tenui, & ſubtili eleganter poſitum eſt. ſic autem & Afranius in Virgine: Verbis pauculis reſpōdit, triſtis, voce deducta: malléq; ſe non quieuiſſe dixit: Item apud Cornific. Deducta mihi voce garrienti.* Pomponius in Atellana. *Vocem deducas, oportet, vt mulieris videantur verba.* ſic Horat. ſatyr. 1. lib. 2. *ſimileiſque meorum Mille die verſus deduci poſſe.*

CVM SPERAM. EÒ REM VENT.] quintum, cùm tantum nobis arrogamus, tantíque noſtra ſcripta facimus, vt ſperemus, te ſtatim vt audieris, nos verſus ſcribere, vltro iuſſurum, vt ad te accedamus, atque ab egeſtate nos vindicaturum. *Arceſſas* autem legendum, non *Acceſſas*: & ita habent omnes cod. manuſcr.

COMMODVS] de hac voce vide anno. ad Od. 8. lib. 4. *arceſſas commodus*, i. arceſſas eo animo, vt nobis commodes: vel arceſſas nos, te in nos commodum & liberalem præbens.

SED TAMEN EST OPERAEPRET. COGN.] id eſt, ſed tamen opera in hoc bene collocatur, vt cognoſcamus, quaieis cuſtodes, ac tutores habeat virtus. æditui ſunt templi cuſtodes. hoc loco ponitur hoc nomen tranſlatè pro iis, qui virtutem clarorum virorum ſuis ſcriptis ab obliuione hominum, iniuriáque temporis vindicandam ſuſcipiunt, quales ſunt poëtæ.

QVALEIS ÆDITVOS] id eſt, qualeis ſcriptores: qualeis ſui nominis præcones, ac prædicatores habeat. tralatio eſt ab æditui illis, quorum eſt ædeis ſacras tueri. *Æditimus*, (inquit Cariſius) *dicitur qui ædem ſeruat, quaſi ædis intimus. æditus ab æde tuenda.*

BELLI SPECT. DOMIQVE] epiſtola vltim. libri primi. *Me primis vrbis belli placuiſſe, domique.*

CHERILVS] malus poëta: de quo in lib. de arte poët. *Sic mihi, qui multùm ceſſat, fit Cherilus ille, Quem bis, térque bonum cum riſu miror.* ſignificat Horat. ſæpe malos poëtas à regibus, & clariſſimis viris bonos haberi, magníſque præmiis ornari. ſimile quiddam ſcribit M. Tull. in orat. pro Archia poëta, de Syllæ in quendam ignobilem, & indoctum poëtam liberalitate, his verbis, *Syllam nos in concione vidimus, cùm ei libellum malus poëta de populo ſubieciſſet, quòd epigramma in eum feciſſet tantummodo alternis verſibus longiuſculis, ſtatim ex iis rebus, quas tunc vendebat, iubere ei præmium tribui ſub ea conditione, ne quid poſteà ſcriberet.* Nomen *Cherilus* apud Ariſtot. in exemplis Aldinis ſcribitur per diphth ει ſic enim Topic. η. Εἰς δὲ σαφήνειαν παραδείγματα οἰστέον. παραδείγματα δὲ οἰκεῖα, ἐξ ὧν ἴσμεν· οἷα Ὅμηρος μὴ οἷα Χοίριλος, id eſt, *ad claritatem porrò exempla ſunt afferenda. exempla autem propria, & ad rem accommodata, ex iis quæ ſcimus, ducta: qualia Homerus, non qualia Cherilus.* huius Cherili vulgatiſſimus extat verſiculus ille, Πέτραν κοιλαίνει ῥανὶς ὕδατος ἐνδελεχείη, id eſt, (vt Lucr. interpretatur lib. 1.) *Stillicidi caſus lapidem cauat*, (vel vt idem lib. 4. extr.) *Nónne vides etiam guttas in ſaxa cadentes Humoris, longo in ſpatio pertundere ſaxa?* proferuntur etiam hi Cherili, ſeu Chœrili verſus ab Euſebio lib. 9. præparat. euangel. Τῶν δ' ὄπιθεν διέβαινε γένος θαυμαστὸν ἰδέσθαι Γλῶσσαν μὲν Φοίνισσαν ἀπὸ στομάτων ἀφιέντες. Ὤικουν δ' ἐν Σολύμοις ὄρεσι πλατέῃ παρὰ λίμνῃ Αὐχμαλέοι κεφαλὰς, τροχοκουράδες· αὐτὰρ ὕπερθεν Ἵππων δαρτὰ πρόσωπ' ἐφόρουν ἐσκληκότα καπνῷ: quorum verſuum hæc ſe-

hęc ferè sententia est. A tergo autem eorum transibat genus hominum visu mirabile. Qui vocem Phœnissam mittebant: habitabant autem Solymis in montibus apud latam paludem, Capitibus squallidi, in orbem tonsi: At supernè equinorum capitum ossa nuda & sine pelle gestabant, fumo exsiccata.

MALE NATIS] non dixit malè factis, sed malè natis, vt ostendat, inuita (vt dicitur) Minerua, id est, repugnante natura, esse factos. Nam (vt scribit M. Tull.) *sic à summis hominibus, eruditissimisq; accepimus, ceterarum rerum studia & doctrina, & præceptis, & arte constare: poëtam natura ipsa valere, & mentis viribus excitari*, qua de re alibi plura.

RETTVLIT ACCEPTOS] referre acceptum alicui, est fateri, se ab eo accepisse: ídq; in codicem accepti referre: denique est quasi debitorem se profiteri. significat etiam interdum fateri, sibi pecuniam à se creditam, à debitore esse solutam. M. Tull. pro Cecinna. *se habere ait argentarij tabulas, in quibus sibi expensa pecunia lata sit, acceptáq; relata.* vnde acceptilatio. per translationem autem dicimus, *acceptum referre* alicui bonum pro eo, quod est, ingenuè fateri, ac prędicare sibi illius opera, ac beneficio id boni euenisse: vt M. Tull. ad Att. lib. 1. *ornatissiméq; de meo consulatu locutus est, vt ita diceret, se, quòd esset senator, quòd ciuis, quòd liber, quòd viueret, mihi acceptum referre.* & referre illi malum acceptum, est illum mali auctorem, & causam prædicare, vel mali causam in eum conferre: vt idem M. Tull. Philipp. 2. *omnia denique, quæ vidimus (quid autem mali non vidimus?) si rectè ratiocinabimur, vni accepta referemus Antonio.* eadem autem ratione dicimus *refero acceptum huic, vel illi res*, qua ratione, *refero acceptum personæ*, vt idem pro Deiotaro. *Verùm omnem tranquillitatem, & quietem senectutis acceptam refert clementiæ tuæ.* idem Philipp. 2. *ego enim amplius* LLS. *ducenties acceptum hereditatibus retuli.* Atque ita hoc loco loquitur Horat. versibus incultis rettulit acceptos Philippos, id est, gloriatus est, vel gloriari ei licuit, se ab Alexandro Philippos, quod erat regale nomisma, opera, vel beneficio versnum suorum abstulisse. *Versibus incultis* enim dandi casus est, non septimi, vt alij existimant.

343

PHILIPPVS] genus erat nummi aurei à Philippo Macedonum Rege sic appellatum. Plautus Bacchid. *me misit miles ad eam Cleomachus vel vt ducentos Philippos reddat aureos, vel vt hinc in Elatiam hodie eat secum simul.* ibid. *Da mihi ducentos nummos Philippos, te obsecro.*

NOMISMA] νόμισμα nomen Græcum est, ἀπὸ τοῦ νόμου, id est, à lege dictum. lege enim valet nummus. Aristot. lib. 5. de morib. ad Nicomach.

TRACTATA] contrectata manibus: vt epist. ad librum suum. *Contrectatus vbi manibus sordescere vulgi Cœperis.*

REMITTVNT] reddant: vt epist. de arte poët. *Poscentiq; grauem persæpe remittit acutum.*

FERE SCRIPTORES, &c.] subintellige *sic*: vt sit integra redditio, seu ἀνταπόδοσις, sic ferè scriptores, &c.

SPLENDIDA FACTA LINVNT] res præclarè gestas, & laudabileis inquinant, & contaminant. sic Plautus Mostell. *Vna opera ebur atramento candefacere postules.* huic loco non admodum dissimilis ille est Od. 6. lib. 1. *Laudes egregij Cæsaris, & tuas Culpa deterere ingenI.*

POEMA TAM RIDICVLVM] Cherili mali poëtæ.

TAM CARE] tam caro pretio. Itaque quidam hîc *tam caro* legendum putant: aiúntq; ita olim Latinos esse locutos.

EDICTO VETVIT, NE QVIS SE, PRAETER AP.] hac de re sic M. Tull. in epist. ad L. Luceium Qu. Filium lib. 5. *Neque enim Alexander ille gratiæ causa ab Apelle potissimùm pingi, & à Lysippo fingi volebat: sed quòd illorum artem cùm ipsis, tùm etiam sibi gloriæ fore putabat, &c.* & Plutarch. in Alexandro. τὴν μὲν οὖν ἰδέαν τοῦ σώματος οἱ Λυσίππειοι μάλιστα τῶν ἀνδριάντων ἐμφαίνουσιν ὑφ᾽ οὗ μόνου καὶ αὐτὸς ἠξίου πλάττεσθαι, id est, *corporis speciem statuæ à Lysippo fictæ omnium statuarum optimè exprimunt, atq; ostendunt: à quo vno etiam ipse Alexander se effingi volebat.* Idem sic de vtroque lib. περὶ τῆς Ἀλεξάνδ. τύχης. Ἦν δὲ καὶ Ἀπελλῆς ὁ ζωγράφος, καὶ Λύσιππος ὁ πλάστης κατ᾽ Ἀλέξανδρον. ὧν ὁ μὲν ἔγραψε τὸν κεραυνοφόρον οὕτως ἐναργῶς, καὶ κεκραμένως, ὥστε λέγειν, ὅτι δυοῖν Ἀλεξάνδροιν ὁ μὲν Φιλίππου γέγονεν ἀνίκητος, ὁ δὲ Ἀπελλοῦ ἀμίμητος. id est, *Erat autem & Apelles pictor, & Lysippus statuarum fictor ætate Alexandri: quorum alter pinxit Alexandrum* κεραυνοφόρον, *id est, fulmen ferentem, ita expresse, atque (vt ita dicam) euidenter, & temperatè, vt diceret duorum Alexandrorum eum, qui natus esset ex Philippo, esse inuictum: eum autem, qui ab Apelle fictus, non imitabilem.* ibid. paullo pòst de Lysippo, Διὸ καὶ μόνον Ἀλέξανδρος ἐκέλευε Λύσιππον εἰκόνας αὐτοῦ δημιουργεῖν. Μόνος γὰρ οὗτος, ὡς ἔοικε, κατεμήνυε τῷ χαλκῷ τὸ ἦθος αὐτοῦ, καὶ συνεξέφερε τῇ μορφῇ τὴν ἀρετὴν, &c. id est, *Quapropter & Lysippum solum iubebat Alexander sui imagines fabricari. hic enim solus, (vt apparet) mores ipsius ære indicabat, & vna cùm forma virtutem exprimebat.* [Apuleius lib. 1. flor. sed in primis præclarum illud Alexandri, quòd ima-

ginem suam, quo certior posteris proderetur, noluit à multis artificibus vulgo contaminari, sed edixit vniuerso orbi suo.] Agesilaus autem, vt loco suprà producto scribit M. Tull. *neq; pictam, neque fictam sui imaginem passus est esse.* sed de hoc mox suo loco dicemus.

ALIVS LYSIPPO] id est, alius à Lysippo, vel quàm Lysippus, vt supr. epist. ad Quinct. *Nêve putes alium sapiente, bonóque beatum.* alius Lysippi autem dici non potest, quod quidam tamen arbitrantur.

DVCERET AERA FORTIS ALEX.] id est, statuas æreas efficeret, quibus Alexandri facies, & figura corporis exprimeretur. *as ducere*, valet ἐλαύνειν, id est, malleis extendere: ex quo ductile. Verùm cùm ex ære, aut ex vllo alio metallo ducto statuæ fingi non possint, sed ex fuso potiùs fiant, videtur hic locus non carere difficultate. mihi quidem semper fuit suspectus. adde quòd constat, Lysippum æs fudisse, & ex ære fuso signa fecisse. Quid igitur dicendum? è duobus alterum: vel translationem esse ab iis, qui malleis tundunt, ad eos, qui fundunt: vel legendum *funderet ara*: vt loquitur sat. 3. lib. 2. *Quid sculptum infabrè, quid fusum durius esset.* Quoniam autem inter has scripturas, *funderet*, & *duceret*, nimiùm interest, ita vt non fit verisimile, librarios illos, qui manu libros describebant, similitudine vocum, aut litterarum peccasse, afferam verbum totidem litteris, quæ si transponantur, erit, alteri idem, nempe *cuderet*. Si coniecturæ igitur locus est, putauerim ab Horatio scriptum esse *cuderet ara*, transpositísque posteà litteris ex recta scriptura *cuderet*, factam esse, hanc vulgatam, *duceret*. Illam autem hac esse meliorem, Virgilij auctoritate, & testimonio probabo, qui ita loquitur Æneid. 6. *Excudent alij spirantia mollius ara.*

344

QVÒD SI IVD. SVBT. VID. &c.] id est, quòd si iudicium Alexandri acerrimum in cognoscenda, ac perspicienda artis pingendi, & fingendi præstantia, ad versus, & poëticam transferres, liquidò iurare posses, eum pinguem esse, tardum, atque hebetem. Sed ex iis, quæ scribit Ælianus Variæ histor. lib. 2. apparet neque Alexandrum satis acri iudicio in pictura fuisse, neque Apellem eius iudicio multum tribuisse. Nam, cùm Alexander (vt tradit ille) sui quandam imaginem vidisset ab Apelle pictam, neq; eam merita laude affecisset: equus eius autem ad equum in ea tabula pictum adhinniisset, tamquam ad equum verum: fertur Apelles dixisse, at, ô Alexander, videtur equus tuus esse in arte pingendi te multò intelligentior.

AD HAEC MVSARVM] id est, ad poëmata, & ad versus. [sic Catull. ad Manlium, munera musarum dixit.]

BOEOTVM IN CRASSO, &c.] M. Tull. lib. de fato ostendens quantum inter locorum naturas intersit, ita scribit, *Inter locorum naturas quantum intersit, videmus: alios esse salubreis, alios pestilenteis: in aliis esse pituitosos, & quasi redundanteis: in aliis exsiccatos, atq; aridos: multáque sunt alia, qua inter locum & locum plurimùm differunt: Athenis tenue cœlum: ex quo acutiores etiam putantur Attici: Crassum Thebis: itaque pingues Thebani, & valentes, &c.* Quo ex loco intelligere licet, Bœotios, qui crasso cælo vterentur (Thebæ enim in Bœotia fuerunt) pingueis, crassos, atque hebetes fuisse. Pindar. quidem Olymp. ᾠδ. ϛ. prouerbium vetus maledicti loco in Bœotios fatetur esse iactatum, *suem Bœotiam*, iubétque Æneam quendam chori magistrum socios cohortari, dent operam, vt intelligant auditores, ac spectatores, hoc prouerbium in Bœotios non conuenire, neque se sues esse, sed Musarum alumnos. Pindari verba sunt hæc, πρῶτον μὲν Ἥραν παρθενίαν κελαδῆσαι, γνῶναί τ' ἔπειτ' ἀρχαῖον ὄνειδος ἀλαθέσι λόγοις εἰ φεύγομεν. Βοιωτίαν ὗν, &c. Huc pertinet illud Antagoræ in eosdem: ὅς ἐπεὶ ἀναγινώσκει παρὰ βοιωτοῖς τὸ τῆς Θηβαΐδος σύγγραμμα, καὶ οὐδεὶς ἐπεσημαίνετο κλείσας τὸ βιβλίον, δικαίως, εἶπε, καλεῖσθε βοιωτοί. βοῶν γὰρ ὦτα ἔχετε: id est, Cùm Antagoras apud Bœotos librum de rebus Thebanis conscriptum recitaret, neque quisquam significaret se lectione illa delectari, & opus approbare, ille libro clauso meritò (inquit) Bœoti vocamini. Boum enim aureis habetis. lepos inest in voce *Bœotus*, seu βοιωτὸς, quæ potest dici facta ex his duabus βοῦς, & ὦτα: bos, & aures. *Bœotum* autem accipio in accusandi casu, vt referatur ad Alexandrum, hoc modo: iurares Alexandrum esse Bœotium in aëre crasso natum, non vt alij, Bœotûm, pro Bœotorum. Nam Bœotum dixit vt Græci Βοιωτόν.

AT NEQVE DEDECOR. T. DE SE IVD. ATQV.] non dedecorant tua de se iudicia, quia qualeis suos esse iudicasti, taleis eos esse consuetudo vitæ, & dies, & eorum scripta comprobarunt: neque iidem munera, quæ abs te acceperunt, dedecorant, quia apud dignos sunt collocata.

MVLTA DANTIS CVM LAVDE] multa tua cum laude. munificentia enim & beneficentia bene collocata, id est, apud dignos, honorifica, & gloriosa est largitori.

TVLE-

TVLERVNT] acceperunt, consecuti sunt, vt suprà Od.8.lib.4. *neque tu pessima munerum Ferres.*

DILECTI TIBI] dilecti abs te: tibi cari.

VARIÚSQVE] de quo suprà Od.6.libr.1. *Scriberis Vario.* & satyr.vlt.lib.primi. *Plotius, & Varius..*

NEC MAGIS EXPR. VVLT. &cet.] sic M. Tullius in oratione pro Archia poëta: *An cùm statuas & imagines non animorum simulacra, sed corporum studiosè multi summi homines reliquerint: consiliorum relinquere, ac virtutum nostrarum effigiem non multo malle debemus, summis ingeniis expressam, & politam?* & Horatius suprà Ode octaua libri quarti. *Non incisa notis marmora publicis, Per qua spiritus, & vita redit bonis Post mortem ducibus, & cet. Eius, qui domita nomen ab Africa Lucratus rediit, clarius indicant Laudes, quàm Calabræ Pierides.* Iccircò Agesilaus ille (vt scribit Xenophon in eius vita) ne qua sui corporis imago exstaret, magnopere cauit: animi autem monumenta constituere numquam desinebat. sic Xenophon. καὶ τοῦ μὲν σώματος εἰκόνα στήσασθαι ἀπέσχετο, πολλῶν αὐτῷ τοῦτο δωρεῖσθαι θελόντων· τῆς δὲ ψυχῆς οὐδέ ποτε ἐπαύετο μνημεῖα διαπονούμενος. quod retulit M. Tullius in epistola ad L. Lucceium Qu. Filium, his verbis, *Neque minus enim est Spartiates. Agesilaus ille perhibendus, qui neque pictam, neque fictam imaginem sui passus est esse, quàm, qui in eo genere elaborarunt. Vnus enim Xenophontis libellus in eo Rege laudando facilè omneis omnium imagines, statuásque superauit.* Idem fuisse M. Catonis Censorij de statuis iudicium narrat Plutarchus his verbis, Καὶ τοι πρότερον αὐτὸς κατεγέλα τῶν ἀγαπώντων τὰ τοιαῦτα, καὶ λανθάνειν αὐτοὺς ἔλεγεν ἐπὶ χαλκέων, καὶ ζωγράφων ἔργοις μέγα φρονοῦντας: αὐτοῦ δὲ καλλίστας εἰκόνας ἐν ταῖς ψυχαῖς περιφέρειν τοὺς πολίτας. πρὸς δὲ τοὺς θαυμάζοντας, ὅτι πολλῶν ἀδόξων ἀνδριάντας ἐχόντων, ἐκεῖνος οὐκ ἔχει, μᾶλλον γάρ, ἔφη, βούλομαι ζητεῖσθαι διὰ τί μου ἀνδριὰς οὐ κεῖται, ἢ διὰ τί κεῖται, id est, *Atqui prius ipse deridebat eos, qui huiusmodi rerum (nempe statuarum) cupiditate afficiuntur: & dicebat eos ignorare se operibus fabrorum, & pictorum gloriari: sui autem pulcherrimas imagines ciueis suos in animis ferre. iis autem, qui mirabantur, illum, cùm plerique ignobiles, atque inglorij statuas haberent, nullam habere, dicebat se malle quæri, quamobrem nulla sibi statua esset posita, quàm cur esset posita.*

REPENTEIS PER HVMVM] id est, humileis, & veluti humi repentes, & orationi solutæ similimos, quales sunt epist. & satyræ. Pindarus appellat λόγους χαμαιπετεῖς. satyr.6. libr.2. *Quid prius illustrem satyris, musáque pedestri?* alij per humileis sermones putant humilia, & plebeia argumenta significari, vt epistolarum, ac satyrarum: quibuscum non pugnabo. nam propemodum mecum faciunt. 345

ET ARCEIS MONTIB. IMPOS.] & arceis in montibus exstructas. quod fuit veteribus vsitatum.

CONFECTA DVELLA] bella debellata, id est, transacta ac finita.

CLAVSTRÁQ. CVSTODEM, &c.] portas Iani clausas: quod pacis tempore tantum fiebat. sic suprà Od.15 lib.4. *& vacuum duellis Fanum Quirini clausit.*

ET FORMID. PARTHIS TE P. R.] nam Parthi signa Crassis adempta, ad Cæsarem Augustum vltrò remiserunt. Od. quam modò commemoraui *tua Cæsar ætas Fruges, & agris rettulit vberes, Et signa nostro restituit Ioui, Derepta Parthorum superbis Postibus.*

SI, QVANT. CVP. POSS. QVOQVE] id est, si voluntati par esset ingenium, & facultas. sic satyra prima libri secundi. *cupidum pater optimè vires Deficiunt, neque enim quiuis horrentia pilis Agmina, nec fracta pereunteis cuspide Gallos, Aut labentis equo describet vulnera Parthi,*

RECIPIT] capit, δέχεται. tralatio à vasis. non recipit, id est, respuit. In his autem, paruum carmen maiestas, inest ἀντίθεσις.

TENTARE] conari, aggredi, experiri.

RECVSENT] id est, non possint. sic in epist. de arte poët. *quid ferre recusent Quid valeant humeri.*

SEDVLITAS AVTEM, STVLTÈ QVEM D] ordo est, sedulitas eum vrget, quem stultè diligit. id est, qui stulta sedulitate, studióque inepto, atque intempestiuo officium, operámque suam alicui pollicentur, atque obtrudunt, molesti enim sunt potiùs, quàm grati: vel hoc modo, qui stultè, & ineptè quantumuis sedulò alterum diligunt, molestiam ei exhibent potiùs, quàm placent: sed ij maximè, qui suos versus, suúmque officium venditant. meritò igitur malè precatur Phædra nutrici apud Eurip. in Hippol. his verbis, ὄλοιο καὶ σύ, χ' ὅστις ἄκοντας φίλους Πρόθυμός ἐστι μὴ καλῶς εὐεργετεῖν. i. *Dij te perdant, & quisquis de amicis inuitis studet nõ honestè bene mereri.*

VRGET] nonnulli libri habent *Vrguet.*

DISC. ENIM CITIVS, NEM. QVE L. ILL. &c.] sententia hæc latissimè patet. sed si quis eam contrahere, & ad poëtas accommodare velit, sic poterit explicari. finge, aliquem poëtam esse multis nominibus laudabilem, ac præstantem, in quo quamplurimæ virtutes insint poëticæ: qui denique poëma scribat magna ex parte politum, ac perfectum: sed sint in eodem nonnulla reprehendenda, aut ridenda: eueniet, vt homines notent, & meminerint magis, quæ reprehensione, aut risu digna videantur, quàm, quæ admirati sint, ac probarint. Cum hac sententia congruit illa Ciceron. oratione pro Murena: *cui placet, obliuiscitur: cui dolet, meminit.*

NIL MOROR OFF.] nihili facio, contemno, ac pro nihilo puto, vt supr. epist. ad Valam. *nam vina nihil moror illius oræ.* hæc eò pertinent, vt ostendat, indoctorum poëmata non admodum esse claris, & laudatis viris expetenda, quippe quæ dedecori sint potiùs, quàm ornamento.

AC NEQ. FICTO IN PEIVS VVLTV, &c.] id est, quemadmodum nolim imaginem mei ex ære, aut cera fingi, atque in publico proponi, quæ me ore deformiore referat, quàm sim natura: sic neque ab indocto poëta laudari velim. *Vultu in peius ficto*, id est, facie ita ficta, vt deformior sit imago, quàm vera figura.

PROPONI CER.] in publico poni ex cera fictus.

NEC PR. FACT. D.] quia mali *scriptores carmine fœdo Splendida facta linunt*, vt dixit sup. ead. epist.

RVBEAM] erubeam, pudore afficiar, ἐρυθριῶμι.

PINGVI MVN.] versibus indoctis, & ineptis, & inertibus. pingue per translationem poni solet pro eo, quod arte, & ingenio caret. ex quo pinguis Minerua, pingue ingenium, pingue argumentum. supr. sat. 6. lib. 2. *Pingue pecus domino facias, & cetera præter Ingenium.*

PORRECTVS] proiectus, seu extentus, quasi cadauer: vt Od. 10. epod. extr.

APERTA] ex eo, quòd capsa sit aperta, vult intelligi, chartas, quæ in ea insunt, contemtissimas esse.

IN VICVM, &c.] in quo ex inutilibus, atque ineptis chartis fiunt turis, piperis, & similium rerum inuolucra. tale est illud Catull. *Et laxas scombris sæpe dabit tunicas.* & Persius. *nec scombros metuentia carmina, nec tus.* solitos autem esse etiam Græcos, mala carmina turi destinare, ex Athenæo perspicuum esse potest, qui narrat lib. 9. δειπνοσ. Anaxandridem comicum ita morosum, atque amarum in senectute fuisse, vt comœdias omneis suas, quæ populo non placuissent, quamuis alioqui essent elegantes, & politæ, turi mandarit.

TVS] tus sine aspirationis nota scribi iussi, veteres grammaticos secutus, qui à tundendo ductum volunt, quamuis Modestus, vt testatur Carisius, à Græco verbo θύειν, quod est, immolare, & mactare, tractum esse dicat.

AMICITVR] id est, inuoluitur, induitur, epist. 16. lib. 1. *an amicta vitibus vlmo.*

Persius I, 43 Martial IV, 87

346.

EPIST. II. AD IVLIVM FLORVM.

ARGVMENTVM.

Excusat se Iulio Floro, querenti, quòd nec epistolam vllam, nec ea, quæ promiserat, carmina misisset. Ac primùm se pigrum fatetur esse, atque id illi prædixisse ait: ideóq; se vitioso seruo comparat, cuius emptor sit Florus, à venditore de vitio præmonitus. Deinde se, quod de Luculli milite narrat, imitari velle dicit: ac, quum paupertate ad versus faciendos impulsus fuerit, nunc eas facultates consequutum, quæ satis esse possint, malle somno id temporis dare, quod alioqui scribendis versibus daturus esset. Affert & alias rationes cur non scribat. quarum vna cõuenit cum his Nasonis verbis, *Carmina secessum scribentis & otia quærunt.* Denique, quamuis poëtæ vulgo mutuis laudibus se ornent, multa componi ab illis, quæ meritò risu excipiantur. Contrà verò, ad scribendum legitimum poëma, plurima requiri: rem magni laboris esse, & quę animum etiam torqueat: at sibi non tanti esse, sapientem scriptorem haberi. Sibi igitur, quum iam proue-

prouectæ sit ætatis, ad alios numeros animum esse appellẽdum: nimirum ad numeros, & artem vitæ bene instituendæ. Atque adeo se iam in eo totum esse, vt fruendo modicis opibus, quæ adsunt, discat maiores non concupiscere. Verùm ad bene beateque viuendum (quod vocat rectè viuere) non satis esse carere auaritia, sed cætera etiam omnia vitia extirpari debere.

FLore, bono, claróque fidelis amice Neroni,
Si quis fortè velit puerum tibi vendere, natum
Tibure, vel Gabiis: & tecum sic agat: hic &*
Candidus, & talos à vertice pulcher ad imos:
Fiet, eritque tuus nummorum millibus octo,
** Verna ministeriis ad nutus aptus herileis,*
Litterulis Græcis imbutus, idoneus arti
*Cuilibet: * argilla quiduis imitaberis vda.*
Quinetiam canet indoctum, sed dulce bibenti.
Multa fidem promissa leuant, vbi plenius æquo
Laudat, venaleis qui vult extrudere merceis.
** Res vrget me nulla: meo sum pauper in ære.*
Nemo hoc mangonum faceret tibi, non temerè à me
Quiuis ferret idem. semel hic cessauit: &, vt fit,
** In scalis latuit metuens pendentis habenæ.*
*Des nummos, * excepta nihil te si fuga lædat.*
Ille ferat pretium, pœnæ securus, opinor.
Prudens emisti vitiosum: dicta tibi est lex.
Inséqueris tamen hunc, & lite moraris iniqua.
Dixi me pigrum proficiscenti tibi: dixi
Talibus officiis propè mancum: ne mea sæuus
Iurgares ad te quòd epistola nulla veniret.
Quid tum profeci, mecum facientia iura
Si tamen attentas? quereris super hoc etiam quòd
Exspectata tibi non mittam carmina mendax.
Luculli miles collecta viatica multis*
Ærumnis, lassus dum noctu stertit, ad assem
Perdiderat: post hoc vehemens lupus: & sibi, & hosti*
Iratus pariter, ieiunis dentibus acer,
Præsidium regale loco deiecit, vt aiunt,
Summè munito, & multarum diuite rerum.
Clarus ob id factum, donis ornatur honestis:
Accipit & bis dena super, sestertia nummûm.
Fortè sub hoc tempus castellum euertere prætor
Nescio quod cupiens, hortari cœpit eundem
Verbis, quæ timido quoque possent addere mentem:
I bone, quò virtus tua te vocat: i pede fausto,
Grandia laturus meritorum præmia. quid stas?
*Post hæc ille catus, * quantumuis rusticus, ibit,* 347
Ibit eò, quò vis, qui Zonam perdidit, inquit.
** Romæ nutriri mihi contigit, atque doceri,*

*Iratus Graiis quantùm nocuisset Achilles.
Adiecere bonæ paullo plus artis Athenæ:
Scilicet vt possem curuo dignoscere rectum:
Atq; inter siluas Academi quærere verum.
Dura sed emouere loco me tempora grato:
Ciuilisq; rudem belli tulit æstus in arma,
Cæsaris Augusti non responsura lacertis.
Vnde simul primum me dimisere Philippi,
Decisis humilem pennis, inopémq; paterni
Et laris, & fundi: paupertas impulit audax,
Vt versus facerem. sed, quod non desit, habentem,
Quæ poterunt vmquam satis expurgare *cicutæ,
Ni meliùs dormire putem, quam scribere versus?
Singula de nobis anni prædantur euntes:
Eripuere iocos, Venerem, conuiuia, ludum:
Tendunt extorquere poëmata. quid faciam vis?
Deniq; non omnes eadem mirantur, amántq;:
Carmine tu gaudes: hic delectatur iambis.
Ille *Bioneis sermonibus, & *sale nigro
Tres mihi conuiuæ propè dissentire videntur,
Poscentes vario multum diuersa palato.
Quid dem? quid non dem? renuis tu, quod iubet alter,
Quod petis, id sanè est inuisum, acidúmq; duobus.
Præter cetera, me Romæne poemata censes
Scribere posse, inter tot curas, tótq; labores?
Hic *sponsum vocat: hic auditum scripta, relictis
Omnibus officiis: cubat hic in colle Quirini:
Hic extremo in Auentino. visendus vterq;.
Interualla vides humanè commoda. verum
*Puræ sunt plateæ, nihil vt meditantibus obstet.
Festinat calidus mulis, gerulisq; redemtor.
Torquet nunc lapidem, nunc ingens machina tignum:
Tristia robustis luctantur funera plaustris:
Hac rabiosa fugit canis: hac lutulenta ruit sus.
I nunc, & versus tecum meditare canoros.
Scriptorum chorus omnis amat nemus: & fugit vrbes
Ritè cliens Bacchi somno gaudentis, & vmbra.
Tu me inter strepitus nocturnos, atq; diurnos
Vis canere, & contracta sequi vestigia vatum?
Ingenium, sibi quod vacuas desumsit Athenas:
Et studiis annos septem dedit, insenuitq;
Libris, & curis: statua taciturniùs exit
Plerumq;: & risu populum quatit. hic ego rerum
Fluctibus in mediis, & tempestatibus vrbis
Verba lyræ motura sonum connectere digner?
Frater erat Romæ *consulti rhetor: vt alter
Alterius sermone meros audiret honores:
Gracchus vt hic illi foret: huic vt Mucius ille.

Qui minus argutos vexat furor iste poetas?
Carmina compono: hic elegos: mirabile visu,
Caelatúmq; nouem Musis opus. aspice primùm,
Quanto cum fastu, quanto molimine circum-
*Spectemus vacuam Romanis vatibus * aedem.*
*Mox etiam, si forte * vacas, sequere, & procul audi,*
Quid ferat: & quare sibi nectat vterq; coronam.
Caedimur: & totidem plagis consumimus hostem,
*Lento * Samnites ad lumina prima duello*
Discedo Alceus puncto illius: ille meo quis?
Quis, nisi Callimachus? si plus apposcere visus:
Fit Mimnermus, & optiuo cognomine crescit.
Multa fero, vt placem genus irritabile vatum,
Cùm scribo, & supplex populi suffragia capto.
Idem finitis studiis, & mente recepta,
** Obturem patulas impunè legentibus aureis.*
Ridentur, mala qui componunt carmina: verùm
Gaudent scribentes, & se venerantur, & vltro,
Si taceas, laudant, quicquid scripsere, beati.
At, qui legitimum cupiet fecisse poema,
Cum tabulis animum censoris sumet honesti:
Audebit, quaecumq; parum splendoris habebunt,
Et sine pondere erunt, & honore indigna ferentur
Verba, mouere loco, quamuis inuita recedant:
*Et versentur adhuc * intra penetralia Vestae.*
Obscurata diu populo, bonus eruet: atq;
Proferet in lucem speciosa vocabula rerum:
Quae priscis memorata Catonibus, atq; Cethegis,
Nunc situs informis premit, & deserta vetustas.
Asciscet noua, quae genitor produxerit vsus
Vehemens, & liquidus, puróq; simillimus amni:
Fundet opes: Latiúmq; beabit diuite lingua:
Luxuriantia compescet: nimis aspera sano
Leuabit cultu: virtute carentia tollet:
Ludentis speciem dabit, & torquebitur: vt, qui
*Nunc satyrum, nunc agrestem Cyclopa * mouetur.*
Praetulerim scriptor delirus, inérsq; videri,
Dum mea delectent mala me, vel deniq; fallant,
*Quam sapere, & * ringi. fuit haud ignobilis Argis,*
Qui se credebat miros audire tragoedos,
In vacuo laetus sessor, plausórq; theatro:
Cetera qui vitae seruaret munia recto
More, bonus sanè vicinus, amabilis hospes,
Comis in vxorem posset qui ignoscere seruis,
*Et * signo laeso non insanire lagenae:*
Posset qui rupem, & puteum vitare patentem.
Hic, vbi cognatorum opibus, curisq; refectus,
Expulit elleboro morbum, bilémq; meraco,

Et redit ad sese: pol me occidistis amici,
Non seruastis, ait: cui sic extorta voluptas:
Et demtus per vim mentis gratissimus error.
349 *Nimirum* sapere est abiectis vtile nugis,*
Et tempestiuum pueris concedere ludum:
Ac non verba sequi fidibus modulanda Latinis:
Sed veræ numerósque, modósque ediscere vitæ.
Quocircà mecum loquor hæc, tacitúsque recordor:
Si tibi nulla sitim finiret copia lymphæ:
Narrares medicis. quòd, quanto plura parasti,
Tanto plura cupis, nullíne faterier audes?
Si vulnus tibi, monstrata radice, vel herba
Non fieret leuius: fugeres radice, vel herba
Proficiente nihil curarier. audieras, cui
Rem dij donarent, illi decedere prauam
Stultitiam: & cùm sis nihilo sapientior, ex quo
Plenior es: tamen vtêris monitoribus iisdem?
At, si diuitiæ prudentem reddere possent:
Si cupidum, timidúmque minus te: nempe ruberes,
Viueret in terris, te si quis auarior vno.
Si proprium est, quod quis libra mercatus, & are est:*
Quædam (si credis consultis) mancipat vsus:
Qui te pascit ager, tuus est: & villicus Orbi,
Cum segetes occat, tibi mox frumenta daturus,
Te dominum sentit. dat nummos, accipis vuam,
Pullos, oua, cadum temeti: nempe modo isto
Paulatim mercaris agrum, fortasse trecentis,
Aut etiam supra, nummorum millibus emtum.
Quid refert, viuas numerato nuper an olim?
Emtor Aricini quondam, Veientis, & arui.
Emtum cœnat olus, quamuis aliter putat: emtis*
Sub noctem gelidam lignis calefactat ahenum.
** Sed vocat vsque suum, quà pópulus assita certis*
Limitibus vicina refugit iurgia: tamquam
Sit proprium quicquam, puncto quod mobilis horæ,
Nunc prece, nunc pretio, nunc vi, nunc sorte suprema,
Permutet dominos: & cedat in altera iura.
Sic quia perpetuus nulli datur vsus, & heres
Heredem alterius, velut vnda superuenit vndam:
Quid vici prosunt, aut horrea? quidve Calabris
Saltibus adiecti Lucani, si metit Orcus
Grandia cum paruis, non exorabilis auro?
Gemmas, marmor, ebur Tyrrhena sigilla, tabellas,
Argentum, vesteis Getulo murice tinctas,
Sunt, qui non habeant: est, qui non curet habere.
Cur alter fratrum cessare, & ludere, & vngui
Præferat Herodis palmetis pinguibus: alter
Diues, & importunus, ad vmbram lucis ab ortu,

*Siluestrem *flammis, & ferro mitiget agrum,*
Scit Genius, natale comes qui temperat astrum,
Naturæ deus humanæ, mortalis in vnum-
Quodq; caput, vultu mutabilis, albus, & ater.
Vtar: & ex modico, quantum res poscet, aceruo
Tollam: nec metuam, quid de me iudicet heres,
Quòd non plura datis inuenerit. & tamen idem
Scire volam, quantùm simplex, hilarisq; nepoti 330
Discrepet: & quantum discordet parcus auaro.
Distat enim spargas tua prodigus: an neq; sumtum
Inuitus facias, neq; plura parare labores:
Ac potius, puer vt festis quinquatribus, olim.
Exiguo, gratóq; fruaris tempore raptim.
*Pauperies immunda domus procul absit. ego, * vtrùm*
Naue ferar magna, an parua, ferar vnus, & idem.
Non agimur tumidis velis Aquilone secundo:
**Non tamen aduersis ætatem ducimus Austris.*
Viribus, ingenio, specie, virtute, loco, re,
Extremi primorum, extremis vsq; priores.
Non es auarus: abi. quid? cetera iam simul isto
Cum vitio fugêre? caret tibi pectus inani
Ambitione? caret mortis formidine, & ira?
Somnia, terrores magicos, miracula, sagas,
Nocturnos lemures, portentáq; Thessala rides?
**Nataleis gratè numeras? ignoscis amicis?*
Lenior, & melior fis accedente senecta?
Quid te exemta iuuat spinis de pluribus vna?
Viuere si rectè nescis, decede peritis.
Lusisti satis: edisti satis, atq; bibisti:
Tempus abire tibi est: ne potum largiùs æquo
Rideat, & pulset lasciua decentius ætas.

FLORE] hic Iulius Flors, comes erat Tib. Claudij Neronis. Exstat ad eundem epistola in libro 1. eius lib. 3. *Iuli Flore, quibus terrarum militet oris Claudius, &c.*

NERONI] Tib. Claudio Neroni, Drusi fratri, Liuiæ Drusillæ filio: qui successit Augusto.

GABIIS] de Gabiis lege annot. ad illum locum, *quàm sit Gabiis, &c.* epist. 11. lib. 1.

TECVM SIC AGAT] tecum sic loquatur. nam, qui loquitur, agit. notauimus supr. ad illum locum *agit Vbi secum, eat, an non, &c.* Satyr. 3. lib. 1.

HIC ET CANDIDVS, &c.] verba sunt venditoris, vsq; ad illum versum, *Ille ferat pretium.*

IMOS] extremos, vt lib. de arte poët. *seruetur ad imum, Qualis ab incœpto processerit.* ibid. *Primo ne medium, medio ne discrepet imum.* & epist. 1. lib. 1. *hæc Ianus summus ab imo Prodocet.*

FIET, ERITQVE TVVS NVMM. M.] fiet tuus (inquit) octo nummorum millibus, numeratis scilicet, id est, soluto pretio. nam lege XII. tabularum rei venditæ mancipium, seu, vt vulgò loquimur, dominium non transferebatur in emtorem nisi soluto pretio. annotatum infrà, ibi, *Des nummos.*

VERNA MINISTERIIS AD NVT. APT.] seruus ex ancilla mea natus, aptus ministeriis ad nutus domini, id est, qui cùm ex nutu domini voluntatem intelligat, tum omnia ministeria vsitata aptè & concionè obire possit.

LITTERVLIS GRAECIS IMBVT.] grammaticam enim, & simileis artes, docebantur pueri etiam serui, & venales, vt cariùs venderentur, & vt dominis essent vtiliores. Terent. Eunucho. *fac periculum in litteris, fac in palæstra, in musicis: solertem dabo.* Nam loquitur ibi de Chærea, vt de seruo. Quòd autem Aristoteles lib. 8. de rep. tradit grammaticam, musicam, pi-

&tram, gymnasticam solitos esse discere in Græcia pueros, nihil ad hunc locum pertinet, cùm de ingenuis loquatur: & suo loco suprà annotauimus. neq; verò hæc pugnant cum iis, quæ suprà ad illum locum Satyr. 7. lib. 2. *Dum quæ Crispini docuit me Ianitor, edo,* notauimus.

ARG. QVIDVIS IMITABERIS VDA] sic reperi scriptum in vno cod. Vatic. & in Torn. & nuper in hac secunda editione, in Clericano, & Nicotiano: ceteris manuscript. vulgatam lectionem tuentibus: sed tamen ita sine dubio legendum est. hoc enim significat, ætatem puerilem, & teneram ad quamlibet artem flecti, ac torqueri posse, quemadmodum ex argilla molli, & vda quæuis figura confirmari, ac fingi potest. Vulgata autem lectio, *quidduis imitabitur,* planè mendosa est: quam ita interpretantur, vt dicat mango, hunc puerum ad artem fingendi aptum esse natura. quæ sententia mihi videtur & inepta, & absurda. Nam cùm paullo antè dixerit, eum primùm esse Græcis litteris imbutum, deinde ad quamlibet artem idoneum: & mox dicturus sit, eundem indoctè quidem, sed accommodatè ad delectationem domini accumbentis canere, quorsum pertinet hanc laudem interponere, eum quidlibet ex luto fingere, atque exprimere posse? Nunc autem hæc, quam probamus, scriptura, rationem continet eius, quod antecedit, hoc modo. idoneus est arti cuilibet, quippe qui sit puer, ingenióque molli, & cereo. nam ex argilla, & simili materia molli, tenera, & flexibili, quiduis fingi potest, &c. ætas enim puerilis vdæ argillæ in eo similis est, quòd est mollis, tenera, & sequax.

CANET INDOCTVM] id est, canet indoctè: vel subaudiendum *quiddam,* vt sit, canet indoctum quiddam, ἀπαίδευτόν τι.

MVLTA FIDEM PROMISSA LEVANT, &c.] qui nimis multa de suis mercibus promittit, eásque immoderatè laudat, nomine vanitatis, & mendacij suspectus esse solet emtori, minúsque ei creditur ab emtore: emtor venditori illi nimis effusè suas merceis laudanti, minorem fidem habet.

QVI VVLT EXTRVDERE] id est, qui emtorem quærit, in quem merceis suas à se transferat. qui vult quamprimùm pretium mercibus venditis, & in emtorem translatis accipere: qui vult quamprimùm merceis vendere. mendosè habent quidam libri, etiam manuscripti, *excludere.*

RES VRGET ME NVLLA.] nullum meæs alienum, nulla egestas, nulla vendendi necessitas premit. quidam libri habent, *vrguet.*

MEO SVM PAVPER IN AERE] id est, quamuis pauper sim, nullo tamen ære alieno premor. nihil cuiquam debeo. sic loquitur ferè M. Tull. Vert. de signis, *Video, hominem non modò in ære alieno nullo, sed in suis nummis multis esse, ac semper fuisse.* Idem pro Rosc. comœdo, *Egebat? immo locuples erat. debebat? immo in suis nummis versabatur.*

MANGONVM] mangones sunt propriè, qui homines vendunt, à manu, & agendo nominati.

FERRET] consequeretur, obtineret, vt sæpe aliàs.

HIC] puer, de quo suprà locutus est. nam ferè semper hoc pronomen apud hunc poëtam demonstrat eum, de quo suprà proximè verba facta sunt.

IN SCALIS LAT. MET. PEND. HAB.] P. Victorius admonet hunc esse horum verborum ordinem, hic puer latuit metuens habenæ in scalis pendentis. habenæ enim, id est, lora, quibus serui vinciebantur, & vincti ac pendétes flagris à dominis verberarentur, in scalis pendebant. sciendum est autem, seruos fugitiuos. &, qui delitescere solent, & morbosos, & furaceis, vitiosos denique, ab aliquo venditos, redhiberi iure ciuili, vel damnum præstari ædilitio edicto. M. Tull. Offic. 3. *qui enim scire debuit de sanitate, de fuga, de furtis, præstat edicto ædilium.* idem ibidem, *in mancipio vendendo dicendáne vitia? non ea, quæ nisi dixeris, redhibeatur mancipium iure ciuili, sed hæc, mendacem esse, aleatorem, furacem, ebriosum, alteri, nempe Antipatro, dicenda videntur, Diogeni non videntur.* verba ædilitij edicti hæc sunt, vt refert Paullus iurisconsult. *Aiunt ædiles, qui mancipia vendunt, certiorem faciunto emtorem, quid morbi, vitiive cuiq; sit: quis fugitiuus, errove sit: eaq; omnia, cùm ea mancipia veneunt, palàm, ac rectè pronuntianto quòd si mancipium aduersus ea venisset, siue aduersus, quàm dictum promissúmve fuit, cùm veniret, fuerit: quod eius præstari oportere dicetur emtori, omnibúsq;, ad quos ea res pertinet, iudicium dabimus, vt id mancipium redhibeatur.*

DES NVMMOS] emas, & pretium soluas, videlicet octo nummorum millia. Nam non nisi pretio soluto res vendita fit emtoris. M. Varro libr. 2. de re rust. cap. 2. *Grex venditus dominum non mutauit, nisi si est æs adnumeratum.*

EXCEPTA NIHIL TE SI F. LAED.] si non offendaris serui fuga, quam ego tibi aperui, ac pronuntiaui, & ideo præstare nolo si fortè te domino fugerit. Excepta igitur, id est, quam ego excepi, ne eam præstem, si fortè fugerit. hunc seruũ enim affirmaui tibi omni vitio, & morbo carere, præterquam quòd semel fugit.

ILLE

ILLE FERAT PRETIVM] mango ille pretium accipiat.

POENAE SECVRVS] id est, non metuens, ne sibi sit pœna præstanda ex ædilium edicto, etiam si seruus aufugerit. sic loquitur Virg. lib. 1. Æneid. *securus amorum Germana*.

PRVDENS EMISTI VITIOSVM] sciens emisti seruum, quem fugisse tibi dixi. Verba sunt Horatij ad emtorem, per quem, Florum significat, ac describit. se autem cum seruo vitioso ea lege vendito, comparat.

DICTA TIBI EST LEX] id est, ea lege tibi seruus venditus est, eo pacto, ea conditione. lex venditionis, id est, pactum & conditio venditionis. verbum *est*, abest à duobus cod. Vati. Rain. Card. Torn. Cleric. & verisimile est fuisse à librariis adiectum.

INSEQVERIS] venditorem persequeris iudicio: cum venditore litigas.

DIXI ME] nunc totum illum superiorem sermonem ad se, & ad Florum accommodat.

PIGRVM] pigrum in scribendo: cessatorem.

MANCVM] inutilem, atq; ineptum ad talia officia, scribendi videlicet. est autem tralatio ab iis, qui manibus carent. sic Aristot. lib. 1. de morib. ad Nicom. πεπηρωμένους πρὸς ἀρετήν, id est, vt ita dicam, mancos ad virtutem appellat, homines ad virtutem prorsus ineptos, atq; inutileis. M. Tull. offic. 1. *contemplatio naturæ manca sine actione*.

NE MEA SAEVVS, &c.] ne tu sæuus mecum iurgares, id est, ne me acriter obiurgares, quod nihil tibi rescriberem. In duobus codicibus Vatic. & Rain. Card. Iannoct. Tornes. vno Nicotiano scriptum est *nulla rediret*: non, vt in vulgatis, & aliis manu scriptis, *nulla venires*. *rediret* autem, si cui forte magis probabitur hæc scriptura, i. remitteretur. dicitur enim remittere litteras, qui respondet alterius literis. hæc altera porrò, quamuis videatur probabilis, potest refelli tamen. quid erat enim, cur Lollius de Horatio quereretur, quòd non mitteret ad se litteras, si nullas ipse ad eum miserat? nunc autem cùm prior scripserit, & Horatius nihil rescripserit, meritò eum accusat. Verumtamen monuit me plurium librorum auctoritas, cùm vulgatis consentientium, vt receptam *venires*, retinerem, non improbaturus, si quis *rediret* scribat. 352

SAEVVS] asper, iratus, χαλεπός, vt suprà ad Od. 33. lib. 1. annot. est.

MECVM FACIENTIA] quæ me adiuuant quæ meæ defensioni suffragantur. suprà epistola prox. *& mecum facit, & Ioue iudicat æquo*.

ATTENTAS] oppugnare, & labefactare conaris.

SVPER HOC] de hoc. sic Virgil. Æneid. 1. *Multa super Priamo rogitans*. Horat. Od. 8. lib. 3. *Mitte ciuileis super vrbe curas*.

NON M. C. MENDAX] in eo sim mendax quod non mittam carmina, quæ tu exspectas, vt à me promissa: non mittam tibi carmina, quæ tu exspectas, atq; in eo sim mendax.

LVCVLLI MILES, &c.] nunc se cum quodam Luculli milite comparat, significans, se paupertate, atque inopia rei familiaris coactum versus olim facere cœpisse, nempe victis Bruto & Cassio: nunc autem mediocreis facultates consecutum, videri sibi parum sanum futurum, nisi satius esse putet dormire, quàm versus scribere.

COLLECTA] paulatim parta, & comparata: vel simpliciter congesta, & coaceruata.

AD ASSEM] vsque ad assem, id est, ita vt vix ei as vnus restiterit. sestertios duos asseis, & semissem: as quattuor denariolos Gallicos, seu vnum marketum Venetum valet, vt alibi diximus.

VEHEMENS LVPVS] id est, acer aduersarius. metaphora est.

PRAESIDIVM REGALE] Mithridatis milites aliquot in præsidio collocatos loco depulit, eóque loco potitus est. sic loquitur M. Tull. Philipp. 8. *Non est hostis is, cuius præsidium Claterna deiecit Hirtius*. Et Hirtius, *Deieci præsidium: Claterna potitus sum* & T. Liuius lib. 34. *& præsidium Hispanorum, quod in castello erat, vi deiectum*. & Cæsar lib. 3. de bello ciuili, *& noctu militibus expositis, præsidium equitum deiecit*. est etiam interdum præsidium locus ipse, vbi præsidiarij milites collocati sunt. vt apud Lucret. lib. 5. *Condere cœperunt vrbeis, arcémq; locare Præsidium Reges ipsi sibi, perfugiúmq;*. & apud M. Tull. Tuscul. 3. *nec, qui propter metum præsidium reliquit, quod est ignauia*.

MVLT. DIVITE RER.] multis rebus referto. sic & Od. 8. libr. 4. nomen *diues* cum patrio casu iunxit. *diuite me scilicet artium, Quas aut Parrhasius protulit, aut Scopas*. cum sexto, Sat. 2. lib. 1. *Diues agris, diues positis in fœnore nummis*.

DONIS ORN. HON.] donis ornatur, quæ honorifica sint potiùs, quàm vtilia, aut fructuosa: quales sunt coronæ murales, obsidionales, vallares, ciuicæ, etiam si argenteæ aut aureæ sint, quidam libri tamen habent, *opimis*.

BIS DENA SESTERTIA] viginti millia sestertiûm nummûm. vide annot. ad epist. 6. lib. 1. de sestertio.

SVPER] prætereà.præter illa dona: vel si mauis, hoc modo: accipit bis dena sestertia, & amplius.

SVB HOC TEMPVS] paullo pòst hoc tempus, breui pòst tempore.

ADDERE MENTEM] addere animum: eum exacuere, & excitare.

LATVRVS] consecuturus, accepturus, vt sæpe alias.

ILLE CATVS] prudens, sollers, acutus: vt supr. Od. 10. libr. 1. *Qui feros cultus hominum recentum Voce formasti catus.*

QVI ZONAM PERDIDIT] prouerbium cónuenit in hominem pecuniæ inanem, & exhaustum: natúmque ex veteri militum consuetudine, qui nummos in zona portabant. Gracchus apud Gell. lib. 15. *Cùm Romæ profectus sum, Zonas, quas plenas argenti extuli: eas ex prouincia inanes retuli.* quod item his verbis Plutarchus in Gracchis, μόνος δὲ τῶν στρατευσαμένων πλήρες τὸ βαλλάντιον εἰσενηνοχὼς, κενὸν ἐξενηνοχέναι. Vnde sector zonarius apud Plautum vt βαλαντιοτόμος, id est, crumenæ sector.

ATQVE DOCERI, IRATVS GRAIIS QV.] id est, Iliadem Homeri Romæ didici: in qua nihil aliud docet Homerus, nisi quantum Achillis ira Græcis nocuerit.

ADIECERE BONAE PAVLLO PL. AR.] Athenis paullo plus mihi accessit doctrinæ. Illic enim philosophiæ operam dedi, quæ docet verum à falso, honestúmque à turpi distinguere.

SCILICET VT POSSEM] hæc quidam ad geometriæ studium referunt, quæ curuarum, & rectarum linearum doctrinam continet: ego translatè curuum pro prauo accipio, & totum hunc locum ad philosophiæ studium referendum puto. Verisimilius est enim Horatium geometriam, & mathematicas arteis Romę didicisse, vt pote arteis puerileis, & sine quibus ad philosophiam accedere non oportet.

ATQVE INTER SILV. ACAD.] scribit M. Tull. Academic. lib. 1. Academicos philosophos, qui erant cum Aristotele, Peripateticos esse dictos, quia disputabant inambulantes in Lycio: eos autem, qui Platonis instituto in Academia, quod est alterum gymnasium, coetus erant, & sermones habere soliti, ex loci vocabulo nomen habuisse. Academicorum nouorum est de omni quæstione proposita disputare in vtramque partem, nulli rei assentiri, & cohibere assensum, quod illi appellant ἐποχὴν. fuit enim & vetus Academia: cuius princeps Plato (nam inter veteres Academicos, & Peripateticos nihil ferè interest) & noua: cuius auctor Arcesilas. vide M. Tull. libros Acad.

353 DVRA SED EMOVERE] dura tempora, difficilia, turbulenta, bella ciuilia me Athenis extruserunt, atque expulerunt. *emouere* autem habent duo Vatic. cod. Iann. Tornes. Ruffard. quæ scriptura recta est.

AESTVS] motus ciuilis. tralatio est à mari. est enim æstus, maris feruor, & incrementum. vide supr. annot. ad Od. 7. lib. 2. *fretis æstuosis.*

CAESARIS AVGVSTI NON RESP. LAC.] motus ciuilis me abstulit ad parteis Brutinas, & Cassianas, quæ viribus, & copiis Augusti non erant futuræ pares. Fuit enim Horatius tribunus militum sub Bruto, vt dicit ipse Od. 7. lib. 2. *O sæpe mecum tempus in vltimum Deducte Bruto militia duce, &c.*

SIMVL] statim vt: simulatq; alibi notum est.

PHILIPPI] vrbs in Thracia à Philippo condita, apud quam C. Octauianus Cæsar, & M. Antonius aduersus Brutum, & Cassium pugnauerunt; sup. Od. 7. lib. 2. *Tecum Philippos, & celerem fugam Sensi, relicta non benè parmula.* & Od. 4. lib. 3. *Non me Philippis versa acies retro, Deuota non exstinxit arbos.*

DECISIS HVMIL. PENNIS] bonis amissis demissum, tristem atq; abiectum. *decisis pennis* tralatio est, ab auibus. sic M. Tull. ad Attic. lib. 4. *Qui mihi pennas inciderunt, nolunt easdem renasci.* Nonnulli lib. vet. habent *pinnis.*

PAVPERTAS IMPVLIT AVD.] audacem paupertatem appellauit aptissimo, & verissimo epitheto. nulla enim res est, quæ magis impellat homines ad facinus, iniuriámq; alteri inferẽdam, quàm paupertas. Itaq;, quo modo non facile reperitur in diuite, & potente temperantia: sic haud temerè in homine egente, aut paupere iustitiam inuenire possis. Non malè igitur Plato lib. 8. de rep. perspicuum est (inquit) qua in ciuitate mendicos videris, in ea ciuitate fures, crumenarum sectores, sacrilegos, & omnium huiusmodi malorum opifices latitare. verba Platonis sunt hæc, Δῆλον ἄρα, ἦν δ' ἐγώ, ἐν πόλει, οὗ ἂν ἴδῃς πτωχούς, ὅτι εἰσί που ἐν τούτῳ τῷ τόπῳ ἀποκεκρυμμένοι κλέπται τε, καὶ βαλαντιοτόμοι, καὶ ἱερόσυλοι, καὶ πάντων τῶν τοιούτων κακῶν δημιουργοί. Et apud eundem lib. 1. senex ille Cephalus, eò sibi magnas opes profuisse dicit, quòd, cùm hominem senem ferè poenarum earum, quæ hominib. iniustis apud inferos dicuntur impendêre, cogitatio, metúsq; maximè

maximè terrere soleat, sæpe cum animo suo de inferis cogitantem, & dubitantem vtrùm illa, quæ olim, vt fabulosa, irridebat, vera sint, nécne: ipse numquam quemquam egestate coactus, iniustè læserit, neminem fefellerit, neque fraudarit, omnia denique, quæ debuerit tùm diis immortalibus, tùm hominibus, persoluerit, rei familiaris copiis fretus: ita fieri, vt dulcissima spe futurorum erectus, conscientiáque iustè, & innocenter actæ vitæ sustentatus, tranquillam senectutem traducat. Theognis item fatetur, sese, velit, nolit, multa flagitiosa ac turpia à paupertate doceri, si modò de se loquitur, ac non de quouis, qui hoc onere prematur, his verbis, *Ἆ δειλὴ πενίη, τί ἐμοῖσι ἐπικειμένη ὤμοις Σῶμα καταισχύνεις, καὶ νόον ἡμέτερον; Αἰσχρὰ δέ μ' οὐκ ἐθέλοντα βίῃ, καὶ πολλὰ διδάσκεις, Ἐσθλὰ παρ' ἀνθρώπων, καὶ καλ' ἐπιστάμενον.* id est, ô misera paupertas, quid meis humeris insidēs, corpus & mentem dedecoras? Turpia autem me non volentem & inuitum multa doces, ea, quæ apud homines honesta sunt, scientem? Verùm quemadmodū negari non potest, paupertatem improbos, & ignauos homines natura, ad facinus, ac maleficium stimulare: quod & Hesiodus confirmat his versibus, ἐργ. καὶ ἡμ. *Πολλὰ δ' ἀεργὸς ἀνὴρ κενεὴν ἐπὶ ἐλπίδα μίμνων, Χρηΐζων βιότοιο κακὰ προσελέξατο θυμῷ.* id est, multa autem mala homo ignauus inanem spem fouens, egēs victu, in animo suo agitare solet: sic dubium non est, quin eadem bonorum virorum animos exsuscitet, industriam acuat, arteis eliciat, atque excitet nota sunt illa Theocriti ἐν ἁλιεῦσιν εἰδ. κα. *Ἁ πενία, Διόφαντε, μόνα τὰς τέχνας ἐγείρει· Αὕτα τῶ μόχθοιο διδάσκαλος· οὐδὲ γὰρ εὕδειν Ἀνδράσιν ἐργατίναισι κακαὶ παρέχοντι μέριμναι.* id est, Paupertas, ô Diophante, sola arteis excitat: ipsa laboris magistra est. Neque enim dormiendi facultatem hominibus operariis præbent improbæ curæ. Itaque hoc loco Horat. se à paupertate impulsum esse ait, vt versibus scribendis operam daret. Cum his congruunt illa Persiana: *Quis expediuit psittaco suum χαῖρε, Picásque docuit nostra verba conari? Magister artis, ingeniique largitor Venter, negatas artifex sequi voces.*

SED QVOD NON DES. HAB. QVAE POTER. &c.] Hunc locum à nemine video satis explicatum. dicitur ergo is habere, quod desit, qui suis bonis ita abstinet, quíque ita eis parcit, vt ei deesse videantur: &, qui non explet cupiditates naturaleis, ac necessarias. contrà, habere quod non desit, is, qui non inuitus, quíque liberaliter, & iucundè vtitur iis, quę habet, cùm opus sit, & cùm res postulet: qui non défodit ea, quæ quæsierit. Vulgò enim dici solet, auaris tam id, quod habent, deesse, quàm, quod non habent, propterea scilicet, quòd iis, quæ habent, non audent vti. ad hunc locum pertinent illa Od.16. lib.3. *Magnas inter opes inops.* & Od.17. epod. *Egēs benigna Tantalus semper dapis.* & epist.2. lib.1. *Semper auarus eget.* & sat.3. lib.2. *Pauper Opimius argenti positi intus, & auri.* Præterea proponatur mihi aliquis quantumuis diues, & copiosus: si is sumtus faciat suis fructibus maiores, huic etiam res suæ deerunt. luxurioso enim, & profuso homini, quantumuis locupleti, desunt omnia. quod elegantissimo carmine declarat Catullus in quendam, quem Mentulam nominat, *Firmano saltu non falsò Mentula diues Fertur, qui tot res in se habet egregias: Aucupium omne genus, pisceis, prata, arua, ferásque. Nequicquam: fructus fructibus exsuperat. Quare concedo, sit diues: dum omnia desint: Saltum laudemus, dum tamen ipse egeat.* Quòd si cui hæc huius loci explanatio non probetur, afferam alteram, nō admodum tamen dissimilem: vt intelligamus, nos habere, quod non desit, vbi certum, & annuum vectigal habemus, quod ex fructibus fundi, aut villę alicuius ad nos quotannis redeat, quemadmodum Horatius fundi sui Sabini fructibus sumtus ad victum, cultúmque necessarios sufferebat. Itaque, quod non desit, sic interpretabimur, quod ad me quotannis redeat, & quod perpetuò suppeditet mihi sumtus necessarios. sed hæc explicatio ad priorem reuoluitur. Nam, si, qui fructus habeat annuos, id est, è fundo aliquo fertili, & fideli quotannis nascenteis, is vel eis non vtetur liberaliter, & libenter: vel sumptus faciet fructibus illis maiores: egebit. Itaque non habebit, quod non desit. Recipienda igitur prior explicatio est, vt intelligamus vno verbo, eum habere, quod non desit, qui sumtus faciat moderatos, & fructibus, aut vectigalibus suis æqualeis. Itaque si dixisset hoc modo Horatius: nunc autem cùm abundem rebus ad victum cultúmque necessariis: non essem sanus, si versus scriberem: dubitare posset aliquis, vtrùm quòd Horatius copiis rei familiaris auctus sit, iccircò copiosior, & locupletior, beatior denique sit habendus, nécne, cùm plerumque videamus euenire, vt ditissimus, & copiosissimus quisque, vel idem sit illiberalissimus, parcissimus, ac, pæne dicam, egentissimus: vel omnia sua profundat, ac perdat. Huic igitur dubitationi statim occurrens, cùm habeam (inquit) ea bona, non quæ tangere, aut minuere verear, sed quibus libēter vtar: neque rursus, quæ sumtibus immoderatis exhauriam: sed quibus necessarias, aut etiam naturaleis cupiditates expleam: quæ me cucurbitulæ satis expurgare possent, nisi dormire, quàm versus scribere, mallem? Od.1. epod. sic loquitur de se, *haud parauero Quod aut auarus vt Chremes, terra premam: Discinctus aut perdam vt nepos.* 354

QVAE POT. VMQV. SAT. EXPVRG. SICVIAE] ſcio in omnibus libris excuſis legi *cicuta:* Acronémque,& ceteros cicutam accipere pro elleboro. quod ita abſurdum eſt, vt mirer, & illis venire vmquam in mentem potuiſſe, & à tot viris doctis, qui Acronem vſq; ad hæc tempora ſecuti ſunt, approbatum eſſe. Nam primùm cicuta, quam Græci κωνεῖον vocant, immoderato frigore enecat: vt ſat. 1. lib. 2. *Sed mala tollet anum vitiato melle cicuta:* & Od. 3. epod. *Edit cicutis allium nocentius:* ita vt ſit medicamẽtum peſtiferum, non ſalutare. elleborus autem atram bilem exhaurit. Deinde cicuta non adhibetur à medicis ad purgandum, neque vim habet vllam purgandi: elleborus & habet vim purgandi maximam, & quotidie ad hunc vſum ſolet adhiberi. Quare neque hæc ſcriptura vllo modo ferenda eſt, neq; hoc nomen huic loco conuenire poteſt, meo quidem iudicio. Quid igitur dicendum? alterum, opinor, è duobus, vel cicutas hoc loco ſignificare cucurbitulas, quæ corporibus admouentur ad vitioſum ſanguinem eliciendum: quod mihi veriſimile non ſit, cùm à nemine Latino hæc vox ad hanc rem ſignificandam ſit vſurpata: vel legendum *ſicuia,* ſiue *ſicyæ:* quæ vox Græca eſt, Galeno, & ceteris medicis Græcis admodum vſitata: quas Latini cucurbitulas, ſeu cucurbitas appellant. Corn. Celſus lib. 3. cap. 27. *ſed ieiuno, cùm bene iam concoxerit, cucurbitulæ quoque ſæpe dolenti parti admouendæ ſunt.* de voce autem σικύα, exſtant exempla apud Plutarch. Galen. Hippocr. Plutarch. περὶ πολυπραγμοσύνης. ὥσπερ αἱ σικύαι τὸ χείριστον ἐκ τῆς σαρκὸς ἕλκουσιν, οὕτω τὰ τῶν πολυπραγμόνων ὦτα τοὺς φαυλοτάτους λόγους ἐπισπᾶται, id eſt, *quemadmodum cucurbitæ peſſimum quicque ex carne, ſeu ex corpore ducunt: ita curioſorum aures peſſimos quoſque ſermones attrahunt.* Galen. lib. de cucurb. σικύα δύναται τὴν ὕλην κενῶσαι, ὀδύνην λῦσαι, φλεγμονὴν μειῶσαι, ἐμπνευμάτωσιν διαφορῆσαι, ὀρέξεις ἀνακτήσασθαι, &c id eſt, *cucurbita poteſt materiam exinanire, dolorem ſedare, inflammationem minuere, inflationem digerere, appetitiones recuperare, &c.* idem ibid. πρὸς τὸ ἕλκος ἐπισπάσασθαι. Hippocr. de antiq. medicina, δύναται ἡ σικύα ἀπὸ τῆς σαρκὸς ἕλκειν, καὶ ἐπισπᾶσθαι, id eſt, *cucurbita vim habet eliciendi, & extrahendi ex carne.* Nicander Θηριακοῖς in extrem. Καὶ μὴν ἢ σικύην χαλκήρεα λοιγέι τύψει Προσμάξας, ἰόν τε καὶ ἀθρόον αἷμα κενώσεις: id eſt, Et verò cucurbita ærea, ſeu ferrea graui vulneri admota, venenum, & denſum ſanguinem exinanies, ſeu exhauries. Neque eſt quod quenquam moueat, quòd ſecunda ſyllaba huius vocis apud Nicandrum corripitur, cùm apud Horatium neceſſariò hæc ſyllaba debeat eſſe longa. nam cùm Græci dicant & σικύα, per υ in ſecunda ſyllaba, & σικυᾳ, per diphthongum impropriam, licet eam ſyllabam in verſu vel corripere, vel producere. Solet autem Horatius non ſolùm Græcis loquendi generibus vti, qualia ſunt, *Ventis debes ludibrium. patiens vocari Cæſaris vltor, deſine mollium querelarum, decipitur laborem, Celſo gaudere, &c.* ſed etiam nominibus Græcis: qualia ſunt hæc, *diota, amyſtis, balanus, cichoréum, acinaces,* (quamquam hoc eſt Perſicum potius) *apotheca, cardiacus, lethargicus, lethargus, colyrium, melos, epos, elleborus, onyx, pyga pyrgus, ſymphonia, periſcelis, lachanum, archaicæ lecti, nomiſma,* & pleraque alia. Quo fit, vt faciliùs adducar ad credendum, eum hîc quoque Græco nomine σικύας vſum eſſe, quod ſignificat cucurbitam, ſeu cucurbitulam. Hæc igitur erit huius loci ſententia. quibus cucurbitis ſatis expurgari potero: quæ cucurbitæ ſanguinem vitioſum ex vniuerſo meo corpore exhaurire poterunt, niſi melius eſſe putem dormire, quàm verſus ſcribere? eſt autem tralatio perpetua à corpore non ſano, & corrupto, ad animi (vt ita dicam) inſanitatem, qua ſignificat, ſe parum ſanæ mentis meritò viſum iri, ſi nunc, cùm ei bona ſuppetant, quibus vti & velit, & poſſit, verſus ſcribat potiùs, quàm dormiat. Cùm

355 hæc iam pridẽ ſcripſiſſem, aliquot annis pòſt vir doctiſſimus Adrian Turnebus, collega meus, nuper immatura morte nobis & ſuis omnibus ereptus, libr. 21. cap. 8. Aduerſar. ſcripſit, Horatium aut poſuiſſe hîc cicutas pro herbis medicatis, & purgantibus: in quibus omnibus viroſus quidam ſuccus ineſt, & malo medicamento proximus, aut reſpicientem ad ferulaceos, & cicutis ſimileis ellebori cauleis, cicutas dixiſſe, vt intelligamus ex caulium ellebori cicutis, elleborum cicutam ab eo eſſe appellatum: aut ſermone ſatyrico, & iocoſo vſum, elleborum cicutam ad medicamentorum infamiam vocaſſe, aut venenatam medicamenti ſpeciem pro ſalutari ioculariter poſuiſſe. Sed ignoſcant mihi Turnebi manes. nihil eorum, quæ ille hæſitans, & dubitans affert, probari, aut ferri poteſt. & miror hæc ei tam abſurda, & frigida in mẽtem vmquam venire potuiſſe. Nam neque cicutæ pro herbis medicatis & purgãtibus vſurpatæ ſunt vmquam à quoquam Latinorum, neque cicuta pro elleboro, neque ſpecies pro contraria ſpecie poni poteſt. Quòd autem Scaliger F. putat hoc ita dictum eſſe ab Horatio, non quòd voluerit morbum ſuum cicuta expurgari poſſe, aut non poſſe, ſed augendæ rei cauſa, vt cùm dicimus, *Totus Oceanus te non abluerit:* quemadmodum Perſius dixit, *maſcula bilis intumuit, quam non extinxerit vrna cicutæ.* nemo enim ſanus (inquit ille) dixerit bilem cicuta deuci poſſe, ſed & Horatius & Perſius cicutæ nomen propter illius violentiam vſurparunt: pace Scaligeri, iuuenis pereruditi, & mihi amiciſſimi dixerim. nihil pertinent verba Perſij ad hunc Hor. locum. Perſius

enim.

enim cùm bilis magnitudinem significare vellet, cicutam propter eius frigus acerrimum, & violentissimum sumsit, neq; solùm ita dixit, tantam esse bilem, vt eam cicuta exstinguere non possit, sed vt eam vrna cicutæ exstinguere non possit. Hic autem Horatius neque de bile agit, neq; vtitur verbo exstinguendi: sed primùm de scribendi scabie, aut prurigine loquitur: deinde vtitur verbo purgandi, non exstinguendi. At cicuta exstinguere fortasse bilem potest: purgare autem nullo modo. at si cicuta ne exstinguere quidem bilem potest, dictum est tamen venustè *bilem Vrna cicutæ non exstinxerit*, ad significandam bilis magnitudinem: quod ad hunc Horatij locum quadrare non potest. Quidam alius item doctus putabat per cicutas, calamos, & cannas significari, in quibus veteres non letalia solùm, verùm etiam salutaria condere solebant, & ex eis sumere medicamētum, & deuorare, seu exsorbere, quemadmodum aiunt Demosthenem venenum ex calamo hausisse. Equidem non negarim, cicutam pro calamis vsurpari, vt apud Virg. Alexid. *Est mihi disparibus septem compacta cicutis Fistula*. Sed puto veteres solitos esse venenum seruare in calamis in rebus dubiis & aduersis, vt sua voluntate potiùs, quàm cum cruciatu morerentur, aut in aduersariorum potestatem venirent: eos autem, qui incolumi essent fortuna, quíque suis rebus non diffiderent, non puto venenum salutare in cannis seruare, neque ex cannis sorbere consueuisse.

PRAEDANTVR] quasi prædando carpunt, seu rapiunt potiùs.

TENDVNT] contendunt, conantur: vt sæpe aliàs.

EXTORQVERE] tribus verbis lectissimis idem pæne significantibus vsus est *prædari, eripere, extorquere*. significat tamen hoc postremo, se poëmata adhuc retinere, neque ea facilè sibi adimi posse, quamuis ætas cætera abstulerit.

QVID FACIAM VIS?] quid vis faciam: quid mihi faciendum censes?

DENIQVE NON OMNES EADEM M.] sententia est tritissima, quam & Pind. expressit ἄλλοισι δ' ἄλλα ... ἐπιχώρια ..., id est, namque alij aliis rebus delectantur. Virg. in Alex. *trahit sua quemque voluptas*.

CARMINE] heroico, quod epos appellat sat. 10. lib. 1. *fortè epos acer, Vt nemo, Varius ducit.* ex quo epici poëtæ nominantur, qualis Hom. Antimachus, Apollonius, Ennius, Virgilius. & infrà ead. epist. *Carmina compono, hic elegos*. aliàs pro quouis carmine, vt Od. 14. epod. *Inceptos olim promissum carmen iambos*.

BIONEIS SERM.] comœdiis, comicis versibus, à Bione Aristophanis patre.

ET SALE NIGRO] & salibus amaris, ac mordacibus, quales sunt veteris comœdiæ. satyra decima libri primi de Lucillio, *at idem quòd sale multo Vrbem defricuit, charta laudatur eadem.*

TRES MIHI CONVIVAE, &c.] pulcherrima similitudine à conuiuis ducta, qui palato & gustandi sensu plurimùm sæpe inter se dissidere solent, iudicij hominum de poëtis dissimilitudinem, ac varietatem ostendit.

ACIDVM] acidum, ab acore, aut à verbo acesco ductum est.

PRAETER CETERA ME] πρὸς τοῖς ἄλλοις. alia ratio, propter quam scribendis versibus modum constituere debeat, nempe occupationes, & curæ rerum alienarum. hunc versum autem, qui turbato ordine verborum anteà inconcinnè ita legebatur, *Præter cetera Romæ mene, &c.* ego & veterum librorum auctoritatem secutus, & à Gabriele Faerno admonitus, in suam pristinam concinnitatem restitui. *Præter cetera me Romæne, &c.*

SPONSVM] fideiussum, vt sat. 3. lib. 2. *Prodiderit commissa fide, sponsúmve negarit*. & sponsor, fideiussor. sat. 6. lib. 2. *Romæ sponsorem me rapis*. & epist. de arte poët. *Et spōdere leui pro paupere*. est autem spondere, iubere sua fide alteri pecuniam credere.

HIC AVDITVM SCRIPTA] criticus enim erat Horatius. epist. de art. poët. *si quid tamen olim Scripseris, in Meci descendat iudicis aures, Et patris, & nostras.* 356

CVBAT HIC IN COLLE QVIRINI] amplificatio à locorum distantia. nam inter collem Quirinalem, & Auentinum intercedunt forum Rom. templum Iouis Feretrij, Capitolium Palatium. Quirinalis autem dictus à Curetibus, vel à Quirino.

EXTREMO IN AVENTINO] in extrema parte montis Auentini. Auentinum collem alij ab auibus: alij ab rege Auentino Albano, quòd ibi sit sepultus: alij ab aduentu hominum: Varro ab aduectu, quia olim paludibus ab reliquis erat disclusus, dictum putat. Iam quòd addit *extremo*, id non temerè. Auentinus enim omnium collium est longissimus, à ceteris separatus, duobus verticibus sursum erectus.

INTERVALL. VID. HVM. COMM.] vides interualla humano more commoda, hoc est, non admodum commoda, vt sunt res humanæ, quæ ferè sunt incommodæ potiùs, quam commodæ.

VERÙM PVRAE SVNT] sic habent tres cod. Vatic. & Iannoct. Tornes. & vulgati Aldini & Nicor. & Cleric. & Russ. quam scripturam quidam corruperant, & *plures* supposuerant. sic igitur hunc locum explico. Verùm dicet aliquis? Romæ vias esse puras, id est, non impeditas, sed patenteis, & latè explicatas, & vacuas: per quas iter facere meo commodo possim, ita vt nihil mihi impedimēto sit, aut obstet, quo minus meditari, & facere versus queam. sic vtitur hoc nomine T. Liuius lib. 24. *postero die signis collatis dimicaturum puro, ac patenti campo: vbi sine vllo insidiarum metu vera virtute geri res posset.* & Varro li. 4. de ling. Lat. loca pura appellat, non ædificata. sic ille *loca in vrbe pura, area.* Virg. lib. 11. Æn. *Sed stirpem Teucri nullo discrimine sacrum Sustulerant, puro vt possent concurrere campo.* Et iurisconsulti locum purum appellant, qui neque sacer, neque sanctus, neque religiosus est.

FESTINAT CALIDVS, &c.] respondet superiori illi obiectioni, negátque ita esse.

CALIDVS] auidus: vel laboriosus. & in perferendo labore pertinax: vel studio incensus. ex quo nata sunt hæc loquendi genera calere & flagrare studio rei alicuius. epist. superiore: *& calet vno scribendi studio:* & *res calet, & calefacere aliquem.* M. Tull. ad Att. lib. 4. *itaque iudicia calent.* & Verr. 3. de anteact. *posteaquam satis calere res Rubrio visa est.* Idem pro Plancio. *illud verò crimen de nummis, quos in circo Flaminio deprehensos esse dixisti, caluit re recenti.* Idem ad Qu. Fr. lib. 3. *eodem die Gabinium ad populum luculentè calefecerat Memmius. sic vt Calidio verbum facere pro eo non licuerit.* Sueton. in Augusto. *forúmque aleatorium calfecimus.* Cœl. ad Cic. lib. 8. epist *si Parthi vos calfaciunt, nos hic frigore frigescimus.* Idem ad eundem. *Quòd tibi suprà scripsi, Curionem frigere: iam calet.*

REDEMTOR] qui opus faciendum conduxit: ἐργολάβος vocant Græci. Od. 1. lib. 3. *huc frequens Cæmenta demittit redemptor Cum famulis operum solutus.*

TORQVET] torquendo attollit, vel ad eum locum, quò opus est, admouet. Nam machinis & saxa ad murorum structuram, & tigna ad tectorum, fastigiorúmque contignationem attollūtur. Lucr. lib. 4. *Quippe etenim ventus subtili corpore tenuis Trudit agens magnam magno molimine nauim: Et manus vna regit quantouis impete euntem, Atq; gubernaclum cōtorquet quodlibet vnum: Multaque per trochleas, & tympana pondere magno Commouet, atq; leui sustollit machina nisu.* M. Tul. Ver. 3. *omnes illæ columnæ, quas dealbatas videtis, machina apposita nulla impensa, deiectæ, eisdémque lapidibus repositæ sunt.* & illud apud Græcos, ϑεὸς ἀπὸ μηχανῆς

TRISTIA ROBVSTIS, &c.] id est, in plateis exsistunt præterea aliæ turbæ, clamores, & angustiæ propter concursum funerum, & plaustrorum, cùm hàc funus procedit, illac plaustra, & vehicula trahuntur. simile illud est sat. 6 lib. 1. *at hic si plaustra ducenta, Concurrantque foro tria funera, &c.*

LVCTANTVR] tralatio est, vt Od. 1. lib. 1. *Luctantem Icareis fluctibus Africum, &c.* propriè illud epist. ad August. *Psallimus, & luctamur Achiuis doctius vnctis.*

RABIOSA CANIS] hoc animal omnium ferè est rabie infestissimum. Itaque rabiem aiunt morbum esse caninum. Virg Georg. lib. 3. *Hinc canibus blandis rabies venit.* Idem Æn. 7. *Hic subitam canibus rabiem Cocytia virgo Obiicit. & noto nareis contingit odore.*

LVTVLENTA] sup. epist. 2. lib. 1. vel *amica luto sus.* Idem de Lucilio sat. 4. libr. 1. vtitur eodem nomine, *Cùm flueret lutulentus, erat quod tollere velles.*

I NVNC] ironia est, vt sup. epist. ad Numicium lib. 1. *I nunc, argentum, & marmor vetus, æráque, & arteis Suspice.* significat enim his verbis se planè aliud sentire, quàm quod loquitur: proinde ac si ita diceret. fieri omnino non potest, vt in tanta turba, tantóque strepitu quisquam versus meditari possit.

SCRIPTORVM CHORVS OMNIS, &c.] poëtæ solitudinem, & loca ab arbitris remota quærunt: vrbeis, & celebritatem fugiunt. sic epistola de arte poëtica. *secreta petit loca, balnea vitat.*

CONTRACTA] non admodum latis viis impressa, in angustiis posita, angusta, obscura, quæ vix appàrent, quæ difficile est persequi. notant tamen veteres interpretes aliàs legi *contacta:* quam scripturam ego quoque reperi in sex libris manuscriptis.

INGENIVM, SIBI QVOD VACVAS, &c.] huius loci hæc sententia est: si, qui Athenis in vrbe tranquillissima, & quietissima septem annos in studio litterarum, & philosophiæ versati 357 sunt, seniúmque propemodum ex assidua lectione, & cura contraxerunt, ita plerumque hebetes, atq; infantes euadunt, vt populo risum moueant: qui fieri potest, vt ego in vrbe negotiosissima, tot occupationibus, & curis districtus, versus lyricos scribam? argumentum est à minori, hoc modo: ex vrbe quietissima & otiosissima exsistunt homines muti, qui tamen insenuerunt libris, neque strepitu, aut turba, aut occupationibus impediti fuerunt, quo minus scriberent. quanto magis ex vrbe Roma? vel quanto difficilius est in vrbe Roma versus scribere? Vrbanè

autem & satyricè significat, interdum immoderatum studium, & immodicam librorum lectionem efficere homines ridiculos atque hebetes.

INSENVÍTQVE LIBRIS,] sic epist. ad Mæcen. 2. lib. 1. *Immoritur studiis, & amore senescit habendi Insenuit libris* autem, id est, ex librorum lectione senium contraxit.

STATVA TACITVRNIVS EXIT] significat ἐν παρόδῳ, immoderato, & intempestiuo studio ingenium obtundi potiùs, quam acui. [Prouerbij speciem gerit. Itaque suprà satyr. 5. lib. 2. *Infantes statuas* dixit.]

RISV POPVLVM QVATIT] omnibus risum excitat maximum. risum συγκρούσιον vocant Græci, qui ita multus erumpit, vt totum corpus concutiat. [sic Plato in Theætet. pag. 81. loquēs de philosopho, τοιγάρτοι, ὦ φίλε ἰδίᾳ τε συγγινόμενος ὁ τοιοῦτος, ἑκάστῳ καὶ δημοσίᾳ, ὅπερ ἀρχόμενος ἔλεγον, ὅταν ἐν δικαστηρίῳ ἤ που ἄλλοθι ἀναγκασθῇ περὶ τῶν παρὰ πόδας καὶ τῶν ἐν ὀφθαλμοῖς διαλέγεσθαι, γέλωτα παρέχει οὐ μόνον Θρᾴτταις, ἀλλὰ καὶ τῷ ἄλλῳ ὄχλῳ, εἰς φρέατά τε, καὶ πᾶσαν ἀπορίαν ἐμπίπτων ὑπὸ ἀπειρίας, &c.]

DIGNER?] dignum esse putem connectere verba sonum lyræ motura, id est, carmina ad lyram canenda?

CONSVLTI] iurisconsulti. lib. de arte poët. *consultus iuris, & actor Causarum mediocris.* Od. 34. lib. 1. *Insanientis dum sapientiæ Consultus erro.*

GRACCHVS VT HIC ILLI FORET, &c.] id est, vt iurisconsultus fratrē suum oratorem, Gracchum appellaret: orator iurisconsultum, Mucium Scæuulam salutaret. De Mucio sic M. Tull. de claris orat. *Mucius autem augur, quod pro se opus erat, ipse dicebat, vt de pecuniis repetundis contra T. Albucium. is oratorum in numero non fuit: iuris ciuilis intelligentia, atque omni prudentiæ genere præstitit.* ibidem de T. Graccho, *Vtinam in Ti. Graccho, Caioque Carbone talis mens ad Remp. bene gerendam fuisset, quale ingenium ad bene dicendum fuit. profectò nemo his viris gloria præstitisset.* Hi igitur fratres (vt innuit Horatius) mutuò testimonium dabant.

CARMINA COMPONO] ἴσως. loquitur autem Horatius non de se, sed de stultis, & nimiùm sua mirantibus poëtis, sub sua tamen persona, vt minore inuidia alios reprehendat, cùm ne sibi quidem parcere videatur: vt epist. ad Aug. *Multa quidem nobis facimus mala sæpe poëtæ.*

CAELATÚMQVE NOV. MVS. OP.] ὑπερβολικῶς, & εἰρωνικῶς dictum: quasi à nouem Musis excultum, atque elaboratum.

QVANTO MOLIM.] quanto apparatu, quàm operosè. moliuntur enim, qui quippiam magno labore conantur: vt lib. de arte poët. *Oppida cœperunt moliri.* & Od. 1. lib. 3. *Cur inuidendis postibus & nouo Sublime ritu moliar atrium?* sententia huius loci hæc est, Primùm hoc vide, quàm superbè, quanto cum apparatu circunspiciamus bibliothecam ab Augusto propter ædem Apollinis extructam, nobis videlicet assentantes, & ita persuasum habentes, nisi nostri libri in eam deferantur, à poëtis Latinis vacuam futuram.

AEDEM] ædem Apollinis, & bibliothecam ei adiunctam, Musis consecrata ab Augusto, in qua recitabantur noua poëmata Latina, vt sat. 10. lib. 1. *hæc ego ludo, Quæ nec in æde sonent certantia iudice Tarpa, &c.*

VACAS] ita legendum, & ita scriptum est in cod. Iannoct. Faërni, omnibus Vatican. & Torn. Clerican. Nicotian. Russard. *si fortè vacas* autem valet, si fortè vacuus es, si nihil habes, quod agas.

ET PROCVL AVDI, QVID FERAT, &c.] & audi è loco longinquo, quid hi poëtæ, qui sua poëmata in bibliotheca Apollinis, & æde Musarum recitari, & locari volunt, noui proferant: & quamobrem coronam sibi lauream deposcant. *procul* dixit, quia Lollius longè ab eo aberat.

CAEDIMVR, ET TOTID. PLAG. &c.] id est, aureis nostras præbemus scriptis alienis audiendis: nos viciſsim alienas aureis nostris poëmatis recitandis obtundimus, atque enecamus. ducta est similitudo à Samnitibus, id est, gladiatoribus sic appellatis à Samnitibus illis, qui diu ancipiti Marte cum Romanis bella gesserunt, vt testatur T. Liuius sub finem lib. 9. *Et Romani quidem ad honorem Deûm insignibus armis hostium vsi sunt: Campani ab superbia, & odio Samnitium, gladiatores, quod spectaculum inter epulas erat, eo ornatu armarunt, Samnitiumque nomine appellarunt.* Alij à Samnitium armatura dictos putant. Erant porrò hi gladiatores, lenti, & componebantur cum prouocatoribus. Quemadmodū igitur gladiatores, cùm interdum totum diem digladiati fuerint, discedunt ad extremū incolumes atq; integri: sic cum ego illius scripta audierim, & laudarim, vel leuiter, & dicis causa reprehenderim: & ille viciſsim mea recitatione vsque ad vesperam producta, atque extracta, discedimus vterque, alter alterius iudicio, ac suffragio, magni, ac præstantes poëtæ declarati. Samnites autem gladiatorum genus

fuisse, etiam ex M. Tull. intelligere licet, lib. Tuscul. 2. *Quis mediocris gladiator ingemuit? quis vultum mutauit vnquam? quis nō modo stetit, verum etiam decubuit turpiter? quis, cùm decubuisset, ferrum recipere iussus, collum contraxit? tantùm exercitatio, meditatio, cōsuetudo valet. Ergo hoc poterit Samnis spurcus homo, vita illa dignus, locóque?* &c. & de orat. lib. 2. *Atque eiusmodi illa prolusio debet esse, non vt Samnitium, qui vibrant hastas ante pugnam, quibus in pugnando nihil vtuntur, sed vt ipsis sententiis, quibus luserunt, vel pugnare possint;* & 3. ex Lucillio, *quamuis bonus ipse Samnis in ludo, ac rudibus cuiuis satis asper.*

358

SVB LVMINA PRIMA] ad vesperam, vt satyr. 6. lib. 2 *iusserit ad se Mæcenas seruum sub lumina prima venire.* lumina igitur hoc loco intellige, lucernarum, vt Od. 6. lib. 3. *Cui donet impermissa raptim Gaudia luminibus remotis.* sic Lucr. lib. 3. *Quin etiam nocturna tibi, terrestria quæ sunt, Lumina pendentes lychni, &c.* Idem lib. 6. numero singulari, *Nocturnúmque recens extinctum lumen.* sic & Horatius epist. 1. lib. 1. *si non Posces ante diem librum cum lumine.*

DISCEDO ALCAEVS PVNCTO, &c.] ita discedimus, vt ego illius suffragio par Alcæo sim ille meo, cum Callimacho conferendus esse dicatur: quòd si Callimachi nomine contentus non est, fit Mimnermus, id est, appellatur, & salutatur à me Mimnermus. de Mimnermo, vide suprà annot. ad epist. 6. lib. 1.

OPTIVO] quod ipse optauerit, atque elegerit.

CRESCIT] fit maior. ornatior, & clarior.

MVLTA FERO, VT PLACEM, &c.] Cùm scribo (inquit Horatius) & cùm versus meos necesse habeo recitare. populíque beneuolentiam, ac suffragium aucupari, multas molestias exsorbeo, multásque poëtarum ineptias deuoro, ne eos irritem, atque offendam: cùm idem ad me redij, cúmque insanire, hoc est, versus scribere desij, liberum est mihi meas aureis poëtis sua scripta recitantibus obturare.

IRRITABILE] iracundum, ἔκθυμον, quod facilè ad iram impellitur.

MENTE RECEPTA] cùm resipui. cùm ad sanitatem reuersus sum.

OBTVREM] sine interrogationis nota legendum. obturem igitur, hoc est, obturare ausim, liceat mihi obturare impunè.

SE VENERANTVR] se ipsi ita magni faciunt, vt sibi diuini poëtæ videantur.

VLTRÒ] non exspectantes dum ab aliis laudentur.

QVICQVID SCRIPSERE, BEATI] id est, suis omnibus scriptis, qualiacumque sint, sibi satisfacientes, sibíque placentes, σεμνύνοντες, vt cùm ita loquimur. *forte sua beatus* & epist. ad Loll. 2. lib. 1. *beatus enim iam Cùm pulchris tunicis sumet noua consilia, & spes.* Catull. de Suffeno. *neque idem vnquam Æquè est beatus, ac poema cùm scribit.* & epist. ad August. *Agricolæ prisci fortes, paruóque beati.*

ANIMVM CENSORIS SVMET HONESTI] id est, ipse sese in sua scripta censorem præbebit, suáque esse obliuiscetur sua scripta notabit tamquam censor.

AVDEBIT] id est inducet animum: non dubitabit: quasi magnum quiddam & arduum sit, hoc facere, inquit Porph. quale illud Virgilij est, *Aude hospes contemnere opes.*

QVAECVMQVE PAR. SPLEND. HABEB. &c.] verba humilia, seu sordida, atque inquinata: seu parùm splendida, parúmve illustria.

SINE PONDER] id est, leuia. epistol. de arte poëtic. *Fabula nullius Veneris, sine pondere, & arte.*

QVAMVIS IN VITA REC.] id est, quamuis ei ita placeant, & cara sint, vt ea ægrè, grauatéque suo loco moueat.

ET VERS. ADH. INTRA PEN. V.] id est, & quamuis sint adhuc domi, penitus abdita, neque dum in lucem prolata, neque diuulgata. Solent enim nobis mirum in modum nostra, & domestica placere: malumúsque aliena reprehendere, & corrigere, quam domi nostræ nata. In templo Vestæ, quam ἑστίαν nominant Græci, seruabatur ignis æternus Romæ. Iam, cùm Vesta præsit focis, &, cùm suum quæque domus focum habeat, sequitur, vt suam quisque domi suæ vestam habeat, id est, Larem. notum Græcorum prouerbium est, ἀφ' ἑστίας ἄρχεσθαι, id est, à Vesta, seu à Lare incipere: quod significat à se, & à suis initium facere. Vtitur & Plato in Euthyphrone, his verbis, ἀτεχνῶς γάρ μοι δοκεῖ ἀφ' ἑστίας ἄρχεσθαι κακουργεῖν τὴν πόλιν, ἐπιχειρῶν ἀδικεῖν σε, id est. *planè videtur mihi à Vesta, seu à Lare lædendæ ciuitatis initium capere, qui tibi iniuriam facere conetur.* Turnebus sic explicat: & quamuis non debeant attingi nec loco moueri, quasi sanctitate loci tuta, munita, ac defensa. Nam è templo & penetrali Vestæ non licebat quemquam extrahere. adde quòd supplices, qui ad Vestam supplicabant, locum supplicandi sanctissimum, repellere ac reiicere nefas erat.

OBSCVRATA DIV POPVLO] id est, prisca, antiqua, & icciicò inusitata, atque ab vsu quotidiani

fidiani sermonis iandiu intermissa, *quæ* (vt ait M. Tullius lib. 3. de orat. ad Qu. Fr.) *poëtarum licentiæ sunt liberiora, quàm nostra.*

BONVS ERVET] *bonus*, id est, benignus, & liberalis: benignitate ductus. est enim benigni, ac liberalis hominis, quæ sunt ignota, ac penitus abdita, in lucem proferre, & cum omnibus communicare. *eruet* autem, id est, è tenebris & situ efferet, atque extrahet.

PROFERET] sic de arte poët. *& noua rerum Nomina protulerit.*

ASCISCET] id est, noua verba cudet, & finget. in epistol. de arte poët. *si fortè necesse est Indiciis monstrare recentibus abdita rerum: Fingere cinctutis non exaudita Cethegis Continget, &c.*

QVAE GENITOR PRODVX.] quæ genuerit vsus, *Quem penes arbitrium est, & ius, & norma loquendi.* idcircò genitorem dixit: id est, quasi parentem, & procreatorem vocabulorum. Frustrà enim noua verba cuduntur, nisi vsus comprobarit.

VEHEMENS] anapæstum posuit pro spondéo, aut dactylo. sic Virg. Georg. 1. *Fluuiorum rex Eridanus.* & Lucret. lib. 2. *Nam tibi vehementer noua res molitur ad aureis Accidere.* & Homerus ἰλ. ι. Βορέης, καὶ Ζέφυρος, τώ τε Θρήκηθεν ἄητον. & ἰλ. ψ. Στὰς ἀπάνευθε πυρῆς δοιοῖς ἠρᾶτ' ἀνέμοισι Βορέῃ καὶ Ζεφύρῳ. vel legendum *vemens*, vt alij malunt, quemadmodum prendo, reprēdo. vehementem vsum dixit, quia magnopere valet ad auctoritatem verbis, & sermoni comparandam: epist. ad Pison. *Quem penes, &c.* 359

BEABIT] ditabit, augebit: ex quo beati dicuntur diuites.

LVXVRIANTIA COMPESCET] quæ redundant, amputabit, limabit, circumcidet, coërcebit. idem de arte poët. *ambitiosa recidet Ornamenta.*

SANO LAEV. CVLTV] ita poliet, & læuia reddet, quæ sunt nimis aspera, vt tamen hic cultus, eáve perpolitio non detrahat eis neruos, & sanitatem. nam, vt idem ait epist. ad Pison. *sectantem leuia nerui Deficiunt.* Est autem tralatio perpetua à corpore animato, ad carmen, seu poëma.

LVDENTIS SPECIEM DABIT, &c.] speciem (inquit Hor.) præ se feret hominis parùm laboriosè scribentis, ita vt, qui legat, speret se eodem modo scripturum: verumtamen & ille multum in scribendo studij, atq; operæ ponet, & quisquis eum æmulabitur, cùm experiri cœperit, inanem operam sumet. Non admodum ab his discrepant illa, quæ sunt in epist. de arte poët. *Ex noto fictum carmen sequar, vt sibi quiuis Speret idem, sudet multum frustráque laboret.* sic propemodum M. Tullius scribit de eo oratore, quem summissum appellat. *summissus est, & humilis, consuetudinem imitans, ab indisertis re plus, quàm opinione differens. Itaque, eum qui audiunt, quamuis ipsi infantes sint, tamen illo modo confidunt se posse dicere. Nam subtilitas imitabilis quidem illa videtur esse existimanti: sed nihil est experienti minus.* sic Isocr. in Panath. ἡγοῦμαι τοῖς ἤδη πολιὰς ἔχουσιν ἁ, μὴ τὸν οὐκ ἐκεῖνον τὸν τρόπον λέγειν, ἀλλ', ὡς ἅπαντες μὲν ἂν ἐλπίσειαν, ἢ βουληθεῖεν, οὐδεὶς δ' ἂν δυνηθείη ῥᾳδίως, πλὴν τῶν πονεῖν ἐθελόντων, καὶ σφόδρα προσεχόντων τὸν νοῦν. id est, *existimo, iis, qui iam canescere cœperunt, conuenire non illo modo dicere, sed ita, vt omnes quidem sperauerint, aut voluerint, nemo autem facilè possit præter eos, qui laborem suscipere volunt, quique vehementer animum ad eam rem attendunt.*

ET TORQVEBITVR] id est, & quamuis ludere, & iocari, & alias res agere videatur, multam diligentiam tamen in scribendo adhibebit, multúmque laboris insumet.

NVNC SATYR. NVNC AGR. CYCL. M.] saltare satyrum, saltare Cyclopa dicimus Latinè. sic sat. 5. lib. 1. *Pastorem saltaret vti Cyclopa rogabat.* quia autem qui saltant, mouentur, eadem ratione moueri Cyclopa dixit. Quòd autem alij quidam notarunt tale esse, quale illud Græcorum, κινεῖσθαι κίνησιν: id est, moueri motum: & moueri Cyclopa, dictum volūt, quasi moueri Cyclopis motum: & saltare Cyclopa, pro eo, quod est saltare Cyclopis saltationem, non placet. Saltantem Cyclopa inducit Euripides, seu Aristius, quem ceteri sunt imitati. Theocrit. Θαλυσίοις. Ἆρά γε πᾶ τῆνον τὸν ποιμένα τὸν ποτ' Ἀνάπῳ, Τὸν κρατερὸν Πολύφαμον, ὃς ὤρεσι λᾶας ἔβαλλε, Τοῖον νέκταρ ἔπεισε κατ' αὔλια ποσσὶ χορεῦσαι;

PRAETVL. SCRIPTOR DELIR &c.] dicuntur hæc ex persona poëtarum sibi plus æquo tribuentium, suáque scripta supra modum amantium, ac laudantium, qualis est ille apud Cat. Suffenus. Prætulerim igitur (inquit Hor.) id est, malim esse poëta ineptus, & indoctus, modò mihi mea scripta placeant, quam, cùm sim optimus, ac præstantissimus, de meis scriptis morosè, ac fastidiosè iudicare, eáque planè improbare.

FALLANT] lateant, ignota sint: quod annotauimus suprà.

QVAM SAPERE, ET RINGI] ringi dicuntur canes, cùm irritati rictum diducunt, quasi latraturi, aut morsuri. transfertur ad eos, qui taciti stomachātur, & qui vultu hilaritatem simulant, cùm animo, & intimis sensibus angantur, sibíque ipsi magnopere displiceant. Plaut. Capt.

Ne canem quidem irritatam voluit quisquam imitarier: Saltem si non arriderent, dentes vt restringerent. M. Tullius epist. ad Attic. lib. 4. *& ij subringentur, qui villam me molestè ferunt habere, quæ Catuli fuerat.* Terent. Phorm. *Ille ringitur, tu rideas.* hæc verba igitur, *Quam sapere & ringi,* hoc valent, Quàm optimus quidem poëta esse, sed tamen mihi ipse displicere.

FVIT HAVD IGNOB. ARG. QVI SE CR.] immò hic fuit Abydi, vt tradit Aristoteles in commentario de rebus admirabilibus, si modò auctor eius est Aristoteles. Verumtamen quisquis auctor sit, eius hæc verba sunt, Λέγεται δέ τινα ἐν Ἀβύδῳ παρακόψαντα τῇ διανοίᾳ, καὶ εἰς τὸ θέατρον ἐρχόμενον, ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας θεωρεῖν, ὡς ὑποκρινομένων τινῶν, καὶ ἐπισημαίνεσθαι. καὶ ὡς κατέστη παρακοπῆς, ἔφησεν ἐκεῖνον αὐτῷ τὸν χρόνον ἥδιστα βεβιῶσθαι, id est, *aiunt quendam Abydi mente captum fuisse, & in theatrum euntem multos dies spectare, tanquam aliqui in eo actores essent, & applaudere solitum esse: qui posteaquàm resipuit, dixit, totum illud tempus, quo mentis non erat suæ, iucundissime traductum esse.* Lucianus autem in libello, πῶς δεῖ ἱστορίαν συγγράφειν, Abderitis huiusmodi ferè morbum quondam accidisse scribit. & Athenæus lib. 12. narrat, Thrasylaum quemdam Axoneum ab atra bili ita fuisse affectum, vt existimaret, naueis omneis, quæ in Pyræeum appellerentur, suas esse, quamdiúque eo morbo laborarit, iucundissimè vixisse: posteaquàm autem opera medici sanus factus fuerit, dixisse numquam sibi in tota vita melius fuisse, quàm cùm insanus esset. Ita Horatius significat, errorem mentis nobis iucundum esse.

60 BONVS SANÈ VICINVS] notum illud Hesiod. Πῆμα κακὸς γείτων, ὅσσον γ' ἀγαθὸς μέγ' ὄνειαρ, id est, malum est malus vicinus, vt bonus, magna vtilitas. Idem poëta vicinos ait ad opportunitates, & vtilitates nostras propinquis esse paratiores. Γείτονες ἄζωστοι ἔκιον, ζώσαντο δὲ πηοί, id est, Vicini discincti venerunt: propinqui autem se accinxerunt. Pindarus item Nεμ. ᾠδ. ζ. docet, maximam vtilitatem afferre vicinum, si sit idem & amicus, his verbis, εἰ δὲ δέεται ἀνδρὸς ἀνήρ, τί φαῖμέν κε γείτον' ἔμμεν νόῳ φιλήσαντ' ἀτενεῖ γείτονι, χάρμα πάντων ἐπάξιον, id est, si autem vir viro eget: quid dicamus vicinum esse vicino, qui attento animo diligat? gaudium cum aliis omnibus conferendum. contrà, si sit idem inimicus, & malus. Plaut. in Mercat. *Nūc ego verum illud verbum esse experior vetus, Aliquid mali esse propter vicinum malum.*

POSSET QVI IGNOSCERE SERVIS] id est, qui non esset nimiùm sæuus in seruos: qualis ille est, quem describit sat. 3. lib. 1. *Si quis eum seruum patinam qui tollere iussus, Semesos pisceis, tepidúmque ligurrierit ius, In cruce suffigat: Labeone insanior inter Sanos dicatur.* aut qualis ille sat. 2. lib. 2. *hic neque seruis Albuci senis exemplo dum munia didit, Sæuus erit, &c.*

ET SIGNO LAESO NON INSANIRE] id est, & qui furenter non irasceretur, cùm lagenam à se obsignatam, comperisset à seruis esse resignatam. solebāt autem veteres, lagenas plenas obsignare, ne à seruis furtim exhaurirentur. At mater Ciceronum (vt scribit Qu. Fr. ad Tironem) *etiam inaneis obsignabat, ne dicerētur inanes aliquæ fuisse, quæ furtim essent exsiccatæ.*

INSANIRE] vsque ad insaniam irasci. Terentius Adelph. *dic mihi, non clamas? non insanis?*

POSSET QVI RVPEM, ET PVT.] satyr. 3. libri secundi. *Hic fossa est ingens, hic rupes maxima.*

[COGNATORVM] quorum erat in eum pecuniámque eius potestas ex lege XII. tabul. idem sat. 3. lib. 2. *& ad sanos abeat tutela propinquos.*]

REFECTVS] recreatus, recuratus.

BILÉMQVE] atram videlicet, ex qua, cùm redundat, nascitur insania. ad purgandum autem atram bilem adhibetur elleborus, quem veratrum nominant Latini, vt saty. 3. lib. 2. *Danda est ellebori multo pars maxima auaris.*

ET DEMT. PER VIM MENT. G. E.] sic Sophocl. in Aiace, Ἐν τῷ φρονεῖν γὰρ μηδὲν ἥδιστος βίος. Τὸ μὴ φρονεῖν γὰρ κάρτ' ἀνώδυνον κακόν. id est, in nihil sapiendo iucundissima vita est. Nam non admodum sapere, malum est, doloris expers. ita autem coniuncta inter se, & finitima sunt nimia alacritas, & mentis error, vt ille nescio quis apud Trabeam (vt scribit M. Tull.) voluptatem animi nimiam, summum errorem esse arbitretur. mentis errorem dixit M. Tull. epist. ad Att. lib. 3. *Nam quòd scribis te audire, me etiam mentis errore ex dolore affici, &c.*

NIMIR. SAPERE EST ABIECT. &c.] concludit nunc totum hunc locum: & colligit, totam poëticam, totámque in versibus scribendis operam positam, numeros denique, & cantus lyricos, nugas esse, atque iccircò pueris esse relinquendas: sibi verò ætate iam prouecta, numeros vitæ bene instituendæ esse ediscendos, memoriæque mandandos. sic Diogenes Cynicus musicos mirabatur operam dare, vt chordas in lyra concordeis haberent, mores autem in animo vt sint concordes, & compositi, non laborare. Laërtius Græcè meliùs, καὶ μὴν καὶ τοὺς μουσικούς, τὰς μὲν ἐν τῇ λύρᾳ χορδὰς ἁρμόττεσθαι ἐθαύμαζεν, ἀνάρμοστα δ' ἔχειν τῆς ψυχῆς τὰ ἤθη.

ET TEM-

ET TEMPESTIVVM PVERIS CONCED. LVD.] Od. 1. lib. 4. *Tempestiuius in domo Paulli purpureis ales oloribus Commissabere Maximi.* Ad sententiam huius loci pertinet illud infrà eadem epist. in ext. *& pulset lasciua decentius ætas.*

SI TIBI NVLLA SITIM, &c.] duabus similitudinibus docet, nimium pecuniæ studium eò esse fugiendum, quia aucta pecunia non minuatur eius cupiditas, sed propagetur potius, & amplificetur. harum autem similitudinum ambarum auctor est Aristippus, exstántque apud Plutarchum in libello περὶ φιλοπλουτίας. his verbis, Ἀρίστιππος γὰρ εἰώθει λέγειν, ὅτι πολλὰ μέν τις ἐσθίων, πολλὰ δὲ πίνων, πληρούμενος δὲ μηδέποτε, πρὸς τοὺς ἰατροὺς βαδίζει, καὶ πυνθάνεται τί τὸ πάθος, καὶ τίς ἡ διάθεσις, καὶ πῶς ἂν ἀπαλλαγείη· εἰ δέ τις ἔχων πέντε κλίνας, δέκα ζητεῖ· καὶ κεκτημένος δέκα τραπέζας, ἑτέρας συνωνεῖται τοσαύτας, καὶ χωρίων πολλῶν παρόντων, καὶ ἀργυρίου, οὐ γίνεται μεστὸς, ἀλλ' ἐπ' ἄλλα συντείνεται, καὶ ἀγρυπνεῖ, καὶ ἀπλήρωτός ἐστι πάντων, οὗτος οὐκ οἴεται δεῖσθαι τοῦ θεραπεύσοντος καὶ δείξοντος ἀφ' ἧς αἰτίας τοῦτο πέπονθεν, id est, *Dicere solebat Aristippus, eum, qui, cùm multum comedat, multúmque bibat, numquam expletur tamen, medicos adire, & quis morbus sit, quisque affectus corporis, & quónam pacto eo leuari, ac liberari possit, consulere: Si quis autem, qui lectos quinque habet, decem quærat: &, qui mensas decem possidet, totidem alteras cómparet, &, cui multum agri, multúmque argenti suppetit, non satietur, sed ad alia plura contendat, & noctes insomnes traducat, & nullis bonis expleatur: hic non putat se medico egere, à quo curetur, & à quo doceatur, vnde hic morbus natus sit.*

QVÒD, QVANTO PLVRA PARASTI] sic supr. Od. 16. lib. 3. *Crescentem sequitur cura pecuniam, Maiorúmque fames.*

MONITORIBVS IISDEM?] nihil muto. non tamen celabo lectorem, in cod. Rain. Card. & Tornes. legi *rationibus iisdem?*

AT SI DIVITIAE PRVDENTEM R. P.] si in diuitiis (inquit) hæc vis inesset, vt, qui eas adeptus sit, prudentior, melior sapientior, ab omnibus denique animi perturbationibus solutior, ac liberior esset, nempe in pecuniæ quærendæ studio omnibus esset elaborandum.

NEMPE RVBERES, VIVERET] id est, turpe tibi esse putares, quemquam viuere te auariorem. 361

SI PROPRIVM EST, &c.] horum versuum hæc sententia est, Si proprium est id, quod quis emit à domino adhibitis iis, quæ iuris ciuilis ratio postulat: & si, quod longa possessione vsucepimus, nostrum est: certè is ager, cuius fructibus quotidie vitam toleras, quamuis eum agrum non semel, neque vno tempore, sed sigillatim emas, tuus est: & contrà, qui quadraginta abhinc annos agrum emit: ea olera, id vinum, id triticum, id oleum, & cetera, quæ ex hoc agro percipit, quibúsque alitur, emit, eáque emta sunt, non propria.

QVOD QVIS LIBRA MERCATVS, ET AERE EST] olim in rebus emendis, ac vendendis intercedebant emtor, venditor, libripens, qui æs pendebat. appendebatur enim pretium, non numerabatur. qua ex forma natum est genus illud testamenti veteribus vsitatum, quod fiebat per æs, & libram, & per venditionem adumbratam, ac simulatam. qua de re vide Institutiones iuris ciuilis libr. 2. tit. *de testamentis ordinandis.* secutus sum autem hoc loco 2. cod. Vatic. & Rain. Card. Iann. Torn. Nicot. Russ. nam vulgati habent, *mercatur, & ære.*

QVAEDAM SI CREDIS CONSVLTIS MANCIP.] huius versus structura, & iunctura cum superiore, & sequentibus non satis aperta est. debuerat enim ita dicere, *Si quædam, vt credis consultis, manc. vsus.*

MANCIPAT] ita propria efficit, quasi sint manu capta: ex quo *vsucapere* dicimur, quod vsu nostrum fecimus: & *vsucapta* à iurisconsultis appellantur, vsu quæsita. hinc *vsucapionis* nomen.

OCCAT] M. Tull. in Catone, quid sit occatio, declarat his verbis, *Terra cùm gremio mollito, ac subacto, semen sparsum excepit, primum id occæcatum cohibet, ex quo occatio, quæ hoc efficit, nominata est.* Festus, *Occare, & occatorem Verrius putat dictum ab occædendo, quòd cædat grandeis glebas terræ: cùm Cicero venustissimè dicat, ab obcæcando fruges satas, esse appellatum.* Plaut. Capt. *Nam semper occant prius, quàm sarriunt, rustici.*

TRECENTIS NVMM. MILL.] sex coronatorum nostratium millibus: vel, vt alij, septingentis millibus, & quingentis.

QVAMVIS ALITER PVTAT] putat enim, se suis fructibus ali, non emtis. Nam quamuis, quæ emimus, nostra sint, sic tamen distinguere solemus, hi fructus mei sunt, illi sunt emti: & Horat. Od. 2. epod. dapes inemtas appellat, quæ domi nostræ, & in nostro fundo natæ sunt, non aliunde petitæ.

SED VOCAT VSQVE SVVM] id est, sed id suum appellat, quod vsque eò pertinet, ac patet, quà populus applantata, id est, viti maritata, certis limitibus agrum vicini distinxit à suo,

ipsúmque omni sollicitudine, ac periculo litium liberauit. sic Catull. per arbores assitas populos & simileis arbores, quæ vitibus maritãtur, significat in Manlij & Iuliæ epithala. *Lenta qui velut assitas Vitis implicat arbores, Implicabitur in tuum Complexum.* quæ sunt obseruata à Turnebo. huc pertinet illud ex Od. 2. epod. *Altas maritat populos.* [Interdum *adserere* idem valet. quod κεντρίζειν, quod est perforare medullam arboris sterilis, & in eam calamum arboris fæcundæ inserere. Cuiac. lib. obser. XI. c. 30. Turnebus lib. Aduers. VI. cap. 15.

REFVGIT] libri aliquot manuscr. habent, *refigit.*

TANQVAM SIT PROPRIVM] refellit hoc Horatius à definitione, hoc modo. Proprium est id, quod nunquam nobis eripi potest, & quòd perpetuò retinere licet, sed fundi, & possessiones puncto temporis à nobis abalienantur: non igitur possunt eæ res verè propriæ cuiusquam dici. Proprium autem, idem valere plerumq; quod perpetuum, aut certè diuturnum, ex probatis linguæ Latinæ auctoribus intelligere licet. Terent. Andr. *ego vitam Deorum propterea sempiternam esse arbitror, Quòd voluptates eorum propriæ sunt.* ibidem suprà, *Nihilne esse proprium cuiquam?* idem in Phormione. *abduxi mulierem, curaui, propria ea Phadria vt poteretur: nam emissa est manu.* Plautus Mostell. *si tibi acceptum est, illum fore vnicum tibi sempiternum, Atque illum amatorem tibi proprium futurum in vita: soli gerundum censeo morem.* Idem Mercator *satin' est, vt quicquid agere occepi, Proprium nequit mihi euenire, quod cupio? ita mihi mala res aliqua obiicitur, bonúmque meum consilium opprimit.* M. Tullius pro Roscio Amer. *tria prædia vel nobilissima Capitoni propria traduntur.* Idem post redit. in senatu, *quod verè dixerat, si illud de duobus consulibus, quod antè in repub. non fuerat, perenne, ac proprium manere potuisset.* Virgilius in Melibœo, *si proprium hoc fuerit, leuis de marmore tota Puniceo stabis suras euincta cothurno.* Attius Armor. iudicio, *Nam non facilè sine deûm opera, propria humana sunt bona.* Lucill. lib. 17. satyr. *Cætera contemnit, & in vsura omnia ponit Non magna: proprium verò nil neminem habere* Virg. lib. 6. Æneid. *propria hæc si dona fuissent.* Hor. Satyr. 2. libr. 2. *Nunc ager Vmbreni sub nomine, nuper Ofelli Dictus, erit nulli proprius.* Idem Satyr. 6. lib. 2. *nihil amplius opto Maia nate, nisi vt propria hæc munera faxis.* & Od. 2. lib. 2. *regnum, & diadema tutum Deferens vni, propriámq; laurum.* *quicquam* autem, non *cuiquam* legendum est: & ita scriptum est in omnibus ferè lib. manuscriptis.

PVNCTO QVOD MOBILIS HORAE] non dixit puncto temporis, sed puncto horæ, vt summam temporis breuitatem significet. sic Lucret. dixit punctum diei, lib. 4. *hæc puncto cernuntur lapsa diei Per totum cæli spatium diffundere sese.*

NVNC PRECE, NVNC PRETIO, &c.] quattuor alienationum genera hoc loco enumerat. Prece autem mutari dominium (liceat mihi hoc verbo vti) intellige, non si quis precario 362 possideat. ea enim possessio dominium non transfert: sed si quis aliquid ab altero precibus impetrarit: quod genus donatio appellatur: quamquam quod precibus emtum est, carissimè constare dici solet. alterum genus est emtio. sequitur deinceps vis. quæ quamuis à iure plurimùm absit, neq; dominium in eum, qui vim adhibuerit, ab eo, cui vis illata sit, transferat, tantisper dum leges valent: tamen, cùm ab aliquò potentiore oppressa libertas est, neq; æquo iure inter ciueis viuitur, difficile est possessiones iniustas, legib^s, & iure coërcere, verósq; dominos vi spoliatos, ac de sua possessione deiectos in integrum restituere. Iam verò si ea vis ab hoste sit illata, non dubium est, quin, quemadmodum capita libera, quæ in hostium potestatem venerint, libertatem amittunt: ita & res à prioribus dominis bello subactis ac superatis, ad victores transferantur. quartum genus est vltima voluntas, per quam dominium heredi, aut legatario quæritur. ad hunc locum pertinent ea quæ sunt Satyr. 2. lib. 2. *Nam propria telluris herum natura neque illum, Nec me, nec quemquam statuit. nos expulit ille: Illum aut nequities, aut vafri inscitia iuris. Postremò expellet certè viuacior heres.* exstat epigramma in libr. epigr. Græcorum, quod hanc dominiorum commutationem, rerúmq; possessarum mobilitatem, ac volubilitatem elegantissimè exprimit: quod si adscripsero, nihil fortasse videbor à meo munere alienum fecisse. *Ἀγρὸς Ἀχαιμενίδου γενόμην ποτέ, νῦν δὲ Μενίππου, Καὶ πάλιν ἐξ ἑτέρου βήσομαι εἰς ἕτερον. Καὶ γὰρ ἐκεῖνος ἔχειν μέ ποτ᾽ ᾤετο, καὶ πάλιν οὗτος Οἴεται, εἰμὶ δ᾽ ὅλως οὐδενὸς, ἀλλὰ τύχης*, quos versus sic verti, *Fundus Achamenida fueram olim, núncq; Menippi: Ex alióq; alium transferar in dominum. Hic proprium nunc me esse putat: quondam ille putabat. Sed sum fortunæ deniq; nõ hominum.* Ad hunc locum pertinet quod est in orat. pro Corn. Balbo, *Prædiorum nullam esse gentem: emtionibus ea sæpe ad alienos homines, sæpe ad infimos, non legibus, tanquam tutelas, peruenire.* sic Eurip. Phœniss. *Οὔτοι τὰ χρήματ᾽ ἴδια κέκτηνται βροτοί. Τὰ τῶν θεῶν δ᾽ ἔχοντες, ἐπιμελούμεθα· Ὅταν δὲ χρῄζωσ᾽, αὖτ᾽ ἀφαιροῦνται πάλιν. Ὁ δ᾽ ὄλβος, οὐ βέβαιος, ἀλλ᾽ ἐφήμερος*, id est, Nequaquam proprias pecunias possident mortales: Sed bona deorum habentes, ea procuramus, & administramus: Et cùm opus habent, ea repetunt, & adimunt. Diuitiæ porrò non sunt stabiles, sed diurnæ.

ET HE-

ET HERES HEREDEM ALT. VEL. VNDA s. v.] id est, & heres alterius heredi succedit, vt vnda vndæ. heres heredem alterius statim excipit, vt fluctus fluctum.

QVID VICI PROSVNT,] Gul. Canterus, vir doctus, putat legendum, *Quid Vites prosunt*, &c. sed reclamant codices omnes. quod tamen non me admodum moueret, nisi viderem lectionem receptam ferri posse. M. Tull. epist. lib. 15. *Quòd ad me mea Terentia scribis te vicum vendituram: quid, obsecro te me miserum, quid futurum est?*

SALTIBVS] saltus hoc loco campi est spatium, muro septum. Virg. Georg. 3. *Saltibus in vacuis pascunt, & plena secundum Flumina.*

SI METIT ORCVS, &c.] id est, si claris & ignobilibus, si magnis & humilibus moriendum est: *metit*, aufert, delet, perimit: tralatio est. sic ferè Euripides Phœnissis locutus est, τὰ δ' ἀναγκαῖα δεῖ φέρειν ... quem locum sic vertit Cic. Tuscul. quæst. lib. 3. *tum vita omnibus metenda, vt fruges: sic iubet necessitas*. Itaq; Græci poetæ ... appellant ... id est, ad omneis, & omnia similiter euntem.

NON EXORABILIS AVRO] sic suprà Od. 18. lib. 2. *nec satelles Orci Callidum Promethea Reuexit auro captus*. & Od. 3. eiusd. lib. *Victima nil miserantis Orci*. Virg. Geog. 4. *Nesciaq; humanis precibus mansuescere corda*. Orcum autem ab antiquis Vrgum esse appellatum, quòd is Deus nos maximè vrgueat, dicebat Verrius, vt refert Fest. Eundem etiã Summanum dicebant, quasi manium deum sub terra regnantem: qui quia omnia metit, & rapit, iccircò Plautus in Curculione verbum summanare à se factum vsurpauit pro auidè rapere, & tollere. Sic Plautus, *Quia vestimenta vbi obdormiuit ebrius, summano, ob eam rem me omnes summanum vocant.*

TYRRHENA SIGILLA] parua signa ex Etruria.

GETVLO MVRICE] Pomp. Mela, *Nigritarum, Getulorúmq; passim vagantium ne littora quidem infæcunda sunt purpura, & murice, efficacissimis ad tingendũ: & vbiq;, quæ tinxere, clarissima*. Horat. supr. Od. 12. epod. *Muricibus Tyriis iteratæ vellera lanæ Cui properabantur?*

CVR ALTER FRATRVM, &c.] Primùm indicat, ita dissimilia esse hominum ingenia, vt ex duobus geminis fratribus alter sit ignauus, iners, sumtuosus, & voluptarius: alter ad rem attentus, parcus, industrius, & in labore perferendo assiduus, ac pertinax: deinde huius varietatis causam Genio assignat: vel certè se non admodum laborare vt sciat, significat. sic autem verbo *cessandi* vsus est epistol. ad Mæcen. 1. lib. *Et properare loco, & cessare, & quærere, & vti.*

VNGVI] id est, vngi. sic autem reperi scriptum in xi. cod. antiquis. scribebant enim sic ferè hoc verbum veteres. Lucret. lib. 4 *postea q; superbos Vngui amaracino*. Cic. ad Attic. lib. 9. *Nam vt tibi ambulandum, vnguendum: sic mihi dormiendum.*

PALMETIS PINGVIBVS] palmetum, locus palmis consitus, quemadmodum myrtetum myrtis: quercetum, quercubus: salictum, seu salicetum, salicibus, &c. fuit autem hic Herodes rex Syriæ, vbi magna palmarum copia est. sententia huius loci hæc est: scit Genius quid sit, quamobrem alter ex fratribus malit cessare, id est, nihil agere, & feriari, animo obsequi, & vnguentis nitere, quàm omnia Syriæ palmeta possidere.

ALTER DIVES] Herodes, cessatoris illius, & luxuriosi frater.

IMPORTVNVS] qui nunquam conquiescit: qui nullum intermittit tempus, quin rei augendæ studeat: in suo negotio gerendo pertinax. 363

SILVESTREM FLAMMIS, ET FERRO M. AGR.] agrum incultum, ac sterilem, fruticibus, & arboribus infelicibus partim succisis, partim incensis, fertilem reddat. Virg. quoque igneis ad agrorum culturam pertinere docet Georg. 1. *Sæpe etiam steruleis incendere profuit agros, Atq; leuem stipulam crepitantibus vrere flammis*. Idem, seu quis alius auctor Ætnæ. *Torquentur flamma terræ, ferróq; domantur*. Nonnulli libri veteres habent *aruum*.

ET FERRO] securi, qua succidantur arbores, seu potiùs vomere, quo ager subigatur, atque aretur.

MITIGET] domet, mitem efficiat, qui erat ferus, & siluestris.

GENIVS] Festus Pomp. scribit, *Genium appellatum esse Deum, qui vim rerum gerendarum, seu gignendarum obtineret*: (sic enim censeo legendũ apud Fest.) Aufustius item (vt ille refert) ait *Genium deorum esse filium, hominum parentem, nempe ex quo homines gignuntur*. Pindarus Olympiad. ᾠδ. ιγ. videtur enim δαίμονα γενέθλιον appellare, quem Latini Genium nominant: qui quidem Socratis ac Platonis sententia simul cum homine nascitur atq; occidit. Iam verò quis tam in litteris hospes est, vt de Socratis dæmonio non audierit: quod cum ad agendum impelleret nunquam: ab eo autem, quod agere cogitabat, sæpe reuocaret? Sosipater lib. 1. sic definit Genium. *Genius ... i.* fortuna cuiusq;. Postremò Menander ait suum cuique nascenti Genium agnasci, eundémq; homini vsq; ad extremum spiritum apparere, ac præstò esse.

NATALE COMES Q. T. A.] qui comes nobis adiunctus astrum, quod nos nascenteis aspicit, regit ac moderatur. Icircò natali die colebatur, & Deus natalis appellabatur. Persius. *Funde merum Genio.* Tibull. *At tu natalis quoniam deus omnia sentis, Annue.*

NATVRAE DEVS HVMANAE] sic appellatur Genius. Quin etiam simpliciter *naturae deus*, non addita voce *humana*. Plautus Mænech. *Nunc ipse naturae deo, mihi responde, Adolescens.* dicitur & generis nostri parens à Laberio, vt refert Nonius in voce *Genius.*

MORTALIS IN VNVM QVODQVE CAPVT] qui vnoquoque nostrûm mortuo, moritur.

VVLTV MVTABILIS] varius, ac multiplex. videtur innuere, tantam in singulorum hominum moribus, & fortuna varietatem, ac mobilitatem ab ipsius Genij mutabilitate gigni. Plato quidem vocat hominem ζῷον ἀμετάβολον. vel hoc tantum dicit, suum cuique esse Genium aliis dissimilem.

ALBVS, ET ATER] bonus, & malus: benignus, ac malignus: commodus, & incommodus. Catull in Cæs. *Nec scire vtrùm sis albus, an ater homo.* Talis erat Genius ille Bruti, cui sese conspiciendum obtulit paullò antequàm signa conferrentur, & infelix illud prœlium committeretur ad Philippos. Narrat enim Plutarchus, & item alij, cùm Brutus in attentissima cogitatione defixus esset, visam ei esse speciem quandam horribilis & inusitati corporis, cubiculum, in quo cubabat ille ingredi: quæ cùm tacita ei astaret, Brutum quidem ex ea quærere ausum, quis esset homo, aut quis deus: quid venisset, & quid sibi vellet: illam verò respondisse, ego sum, Brute, tuus malus Genius: me autem hodie videbis ad Philippos. Brutum autem non perturbatum ei retulisse, videbo. Ita suum quisque bonum habet Genium, & malum.

VTAR, ET EX M.] semper vsum bonorum partorum commendat Horatius. nimiam autem parsimoniam reprehendit, exagitat, ac detestatur Satyr. 3. libr. 2. *Si quis emat citharas, emtas comportet in vnum Nec studio citharæ, nec Musæ deditus vlli, &c.* adde versus aliquot, qui deinceps sequuntur.

TOLLAM] sumam, vt Satyr. 1. lib. 1. *at suaue est ex magno tollere aceruo:* & item sæpe alibi.

QVID DE ME IVD. HER.] epist. ad Torq. lib. 1. *Parcus ob heredis curam, nimiúmque seuerus Assidet insano.*

QVÒD NON PLVRA D. INV.] id est, quòd rem acceptam non auxerim: vel, vt alij, quòd plura non sit consecutus heres ex hereditate, quàm in me viuum contulerit, dum me muneribus captat: à quibus dissentio: malimq; intelligere data, ea, quæ dedit Mæcenas, & alij amici potentiores, siqui alij fuerant. Neque verò absurdum fortasse fuerit, si eundem Mæcenatem, Horatij heredem intelligamus, vt augurετur Horatius se ante Mæcenatem moriturum, atque hoc pacto Mæcenatem sibi heredem futurum, à quo quicquid habeat acceperit. Nam fundum & larem paternum amiserat propterea quòd parteis Brutinas secutus erat: vt ait suprà hac epist. *Decisis humilem pennis, inopémque paterni, Et laris & fundi.* A Mæcenate autem locupletem se esse factum testatur ipse ac declarat multis locis. vt epist. 7. lib. 1. *Non quo more pyris vesci Calaber iubet hospes, Tu me fecisti locupletem.* & Od. 1. epod. *Satis superque me benignitas tua Ditauit, &c.* eodem fortasse pertinet illud epist. 6. lib. 1. *& amici dona Quiritis.* [Quòd igitur dicit Horatius *plura datis*, eo significat, ea omnia, quæ habeat, sibi esse data, non à patre relicta: non quòd à patre nihil acceperit, sed quòd à patre accepta, belli ciuilis calamitate, Bruto & Cassio deuictis, quos secutus erat, amiserit. *datis* autem subintellige, à Mæcenate. *datis* enim dixit vt intelligamus contrarium ab eo negari, nēpe his verbis, *non à patre relictis.* nam nisi paternum fundum amisisset, dixisset, *quòd non plura relictis inuenerit*, aut tale quiddam, quemadmodum scilicet lex carminis tulisset.]

ET TAMEN IDEM SCIRE VOL.] & tamen ego idem, qui parsimoniam nimiam tantopere insector, & vsum suadeo, quæram quid intersit inter eum, qui hilariter, & iucundè viuat, & eum, qui sua bona dissipet, ac profundat: quid item intersit inter parcum, & auarum. sic Sat. 2. lib. 2. *Sordidus à tenui victu distabit, Ofello iudice. nam frustra vitium vitaueris illud, Si te alio prauum detorseris.* & Satyr. 1. lib. 1. *non ego, auarum Cùm veto te fieri, vappam iubeo, ac nebulonem. Est inter Tanaim quiddam, socerúmq; Visellî.*

364

DISTAT ENIM, &c.] id est, interest vtrùm tua perdas, ac profundas luxuriosorum ac nepotum in morem, an libenter sumtum facias, neque te quærendi studio excrucies, sed potius, dum licet, iucundè viuas.

AC POTIVS, PVER, &c.] pendent hæc è superioribus. significat autem Horatius à simili, quemadmodum pueri diebus festis toto eo tempore, quod eis datur ad animorum remissionē, & oblectationem, raptim fruuntur, scientes, diebus profestis sibi ad pensum pristinum, vsitatúmq; studium, ac laborem esse reuertendum: ita & homines debere, dum per ætatem licet, & dum vita

dum vita suppetit quæ breuissimis terminis continetur, animi tranquillitati, & hilaritati operam dare. sic supr. O . I X. lib I. *Donec virenti canities abest Morosa.*

FESTIS QVINQVATRIBVS] Quinquatrus dies, erant quinque festi Mineruæ: qualia apud Græcos παναθήναια. Appellabantur autem Quinquatrus, non Quinquatria. M. Tull. M. Cœlio lib. 2. epist. *sollicitus equidem eram de rebus vrbanis: ita tumultuosæ contiones, ita molestæ Quinquatrus afferebantur.*

OLIM] interdum, ποτὲ, vt sæpe aliàs.

EXIGVO, GRATOQVE FR.] sic Lucret. lib. 3. *breuis est hic fructus homillis: Iam fuerit, neque post vmquam reuocare licebit.*

RAPTIM] sic suprà Od XIII. libr. epod *rapiamus amici Occasionem de die.* raptim valet celeriter, & quasi rapiendo. vtitur Lucretius non semel, libr. 3. *& raptim plani petit æquora campi.*

PAVPERIES IMMVN. DOM.] alij sic interpretantur: pauperies domus, immunda, id est, paupertas domus inelegans, ac sordida longè absit à me: vt *domus* sit patrij casus: alij legunt ἀσυνδέτως, *pauperies, immunda domus*, vt domus sit recti casus: alij legunt *domu*, & coniunctim legunt, *Pauperies immunda.* quod postremum non probo.

EGO VTRVM NAVE FERAR, &c.] id est, siue magna, siue parua naue ferar, &c. Nam hoc loco *vtrùm*, & *an* non interrogant: quod est admodum rarum, ac nouum nisi quis hoc modo malit hunc versum explicare, *ego vtrùm Naue ferar magna, an parua*, (subintellige nihil refert) *ferar vnus, & idem.*

NON AGIM. TVM. VELIS AQV. S. &c.] ἀλληγορία est: cuius hæc est sententia: non sumus admodum fortunati, nec opulenti: non tamen valde inopes, aut pauperes, aut miseri sumus.

SPECIE] σχήματι id est. persona, & decore quodam externo vt epist. ad Numic lib. I. *Si fortunatum species, & gratia præstat, &c.* M. Tull. libr. I epistol. ad Qu. Fratr. *tamen species ipsa tam gratiosi liberti, aut serui, dignitatem habere nullam potest.* vide quæ annotauimus ad illum locum, *Si fortunatum species, &c.*

LOCO, RE] gradu, & pecunia, seu copiis rei familiaris.

NON ES AVARVS] innuit, eum, qui beatè viuere cupiat, ab omni animi perturbatione vacuum, ac liberum esse oportere: neque satis esse, si vno vitio careat: sed et operam dandam esse, si sanus viuere velit, vt omneis animi morbos radicitus euellat.

QVID? CETERA IAM SIMVL] sic habent libri omnes veteres, longè (opinor) concinnius, & venustius, quàm vulgati, *num simul isto, &c.*

CARET TIBI PECTVS] id est, tibíne animus ambitione vacuus & solutus est? pectus pro animo posuit. quia pectus animi sedes est, vt alibi notauimus. sic suprà epist. ad August. *Mox etiam pectus præceptis format amicis.*

INANI AMBITIONE] Satyr. 6. lib. I. *Vita solutorum misera ambitione, grauique* Satyr. 3. lib. 2. *quisquis Ambitione mala, aut argenti pallet amore, &c.*

SAGAS] sagæ mulieres, à sagiendo, quod est acutè sentire, sunt appellatæ, inquit M. Tullius vt annotauimus suprà ad Od. XXVII. lib. I. *Quæ saga, quis te soluere Thessalis Magus venenis, quis poterit Deus?*

NOCTVRNOS LEMVRES] nocturnas animarum species falsas. *Lemures, laruæ nocturnæ, & terrificationes imaginum & bestiarum.* Varro de vita pop. Rom. *Quibus temporibus in sacris fabam iactant noctu, ac dicunt se lemures domo extra ianuam eicere.* ex Nonio. Sosipater autem lib. I. Lemures (inquit) νυκτερινοὶ δαίμονες, id est, nocturni dæmones.

PORTENTAQVE THESSALA] τέρατα, θαύματα, miracula rerum, quæ edunt Thessali carminibus, & venenis.

NATALEIS GRATE NVMERAS?] id est, tui generis auctores, & incunabula tua libenter commemoras? multos enim suorum parentum, & sui generis pudet, ac pœnitet. alij per nataleis, annos & ætatem dumtaxat significari volunt. Iam quia annorum multitudo propinquitatem mortis denuntiat, plerosque pudet de annis suis confiteri. *nataleis* autem subintellige *dies*. Vel dic *nataleis* integrum esse, vt vult Seruius; qui ita scribit ad illum Virgilij versum, Palæm. *Phyllida mitte mihi, meus est natalis, Iola: Sanè cùm apud maiores natalis plenum fuerit, posteritas natalis dies dicere cœpit. Nam cùm Horatius dixerit*, Nataleis gratè numeras: Iuuenalis ait, *Natali, Coruine, die mihi dulcior hæc lux.*

SPINIS DE PLVRIBVS] per spinas ægritudines, angores, vitia denique animorum significantur, vt suprà epistola ad Villicum lib. I. *Certemus spinas animóne ego fortius, an tu Euellas agro.*

DECEDE P.] decede de loco, & de via, seu de statione vitæ: da locum melioribus. supr. Od. 6. lib. 2. *Vbi non Hymetto Mella decedunt.* Succedere, & decedere inter se opponuntur. dicimus enim, decedere de prouincia, de vita.

TEMPVS ABIRE TIBI EST, NE P. L.] sic Lucret. lib. 3. *Nunc aliena tua tamen ætate omnia mitte, Æquo animo, agedum iam aliis concede: necesse est.* Sed pauci sunt, qui tanquam conuiuæ saturi, decedant de *vita,* vt ait Sat. 1. lib. 1. in extrem. atqui nihil est tam secundum naturam, quam homini seni emori.

LVSISTI SATIS] *diu* operam rebus amatoriis & venereis dedisti, *ἱκανῶς ἠφροδίσιασας.* hæc enim vis est huius *verbi* interdum, vt suprà diximus ad illum locum, *Nec lusisse pudet, sed non incidere ludum.* Sæpenumerò autem hæc tria coniungi solent, esse, bibere, ludere. Liuius Andron. *Adfatim edi, bibi, lusi.* Epigramma Sardanapali apud Athen. libr. 12. *ἐγὼ δ' ἐβασίλευσα, καὶ ἄχρις ἑώρων τοῦ ἡλίου φῶς, ἔπιον, ἔφαγον, ἠφροδισίασα*, id est, ego regnaui, & quamdiu solis lumen aspexi, edi, bibi, rebus venereis vsus sum, & cet. Plautus Milite glor. *Es, bibe, atque animo obsequere mecum, atque onera te hilaritudine.* Idem Pseudolo. *qui se suamque ætatem bene curant: Edunt, bibunt, scortantur.*

LASCIVA DECENTIVS AETAS] adolescentia, vel iuuenta, quam magis decet delicias facere, & voluptatibus indulgere.

366

LAMBINVS LECTORI.

SCIO, *viros huiusce ætatis doctissimos & scripsisse, & edidisse in hunc librum commëtarios: quæ res me sanè deterrere debebat, ne quid meorum scriptorum huc admiscerem. Verùm, cùm initiò totum hunc poëtam explicare constituissem, atq; in eam curam aliquot iam annos incubuissem, cuius mei consilij participes essent, & conscij homines mihi amicissimi, iidémque eruditissimi: non existimaui, mihi hanc laboris à me suscepti partem, etiam si ab aliis esset occupata, prætermittere, aut deprecari licere, veritus ne nõnulli, si huius nominis solutionem aliis delegarem, neque totum hoc æs alienum egomet meis nummis dissoluerem: hoc quicquid est, acerbius à me exigerent, mecúmque summo iure experirentur, & ex syngrapha agerent. Verumtamen eam moderationem in hac mei pensi parte persoluenda adhibere institui, vt vno tempore & iis satisfacerem, qui integram à me huius æris alieni dissolutionem flagitarent, & eos non offenderem, qui hoc reliquum à locupletioribus exigere mallent: statuíque mihi ingenuos, & candidos opifices imitandos esse. qui postea quam ad partem aliquam operis à se conducti. ac suscepti difficilem peruenerunt, quam intelligant neq; se satis cumulatè absoluere posse. & alios ornatiùs, ac politiùs, quàm se, perfecturos esse, ad operis locatorem vltrò accedunt: denuntiant, atque ingenuè fatentur se in hac operis parte minùs ei satisfacere posse: docent, alios esse præstantiores, non solùm omnibus notos, verùm etiam nobileis, & claros, qui eam summo artificio elaborare, politissimáque arte perficere possint: demonstant, eorum copiam esse paratam, atq; in medio positam: suadent, vt iisdem conditionibus, eadémque mercede, & impensa, illorum opera vtatur potiùs, quàm sua. Horum igitur exemplo humanissimos, optimósque lectores, quibus me totum hoc pensum Horatianum debere non nego, oro, atq; obsecro, vt me hanc de arte poëtica ad Pisones epistolam strictim attingere*

gere sinant: hortor, vt integram, plenam, vberem, ac perpolitam eius explanationem à Francisco Luisino, Iacobo Grifolio, Achille Statio Lusitano, quem Romæ cognoui, alijsque doctissimis viris, petant: ab illorum fontibus se quantumuis magnam sitim expleturos esse confidant: meos riuulos vel prætereant, vel ita leuiter degustent, vt intelligant, eos non sitientibus faucibus proluendis, sed primoribus labris modicè dumtaxat irrigandis esse comparatos. De inscriptione autem huius libri, seu epistolæ ad Pisones de arte poet. paucis tibi, lector, sententiam quorundam doctorum nostræ ætatis virorum, & meam aperiam. Illi igitur eam inter epistolas referendam, & ita inscribendam censent, ad Pisones: *nihil præterea: à quibus dissentire difficile est. Nam, quin ad Pisones scripta sit, quemadmodum aliæ ad Mæcenatem, aliæ ad Iulium Florum: vna, ad Augustum: aliæ, ad alios, negari id quidem non potest. Neque est, quòd quemquam vel longitudo, vel argumentum moueat. De longitudine facilis responsio est. Epistola ad Augustum, epistola ad Iulium Florum lib. 2. longæ sunt. Platonis, & M. Tull. epistolæ quædam sunt longissimæ, quæ tamen non iccircò epistolarum nomen amittunt. De argumento, suo quæque epistola constat argumento: neque debent esse inanes epistolæ. Exempli causa, in prima epistol. libr. 1. hortatur ad studium philosophiæ, eius vtilitatem demonstrat, vulgi opinionem sequi vetat. in secunda, arrepta ex Homero occasione, philosophiam quoq; commendat: errare homines, qui multò maiorem corporis, & rerum externarum curam habeant, quàm animi: frustrà enim quæri cetera bona, eorúmque possessionem inutilem esse, nisi animus sit omni perturbatione, & motu à ratione auerso, tamquam morbo, vacuus, & purgatus. eam, quæ est ad Numicium, licet ita inscribere,* de finibus bonorum. *epistola ad Fuscum Aristium ita inscribi potest,* De comparatione vitæ rusticæ, & tranquillæ cum vita vrbana, & turbulenta. *epistola ad Augustum tota est de veteribus, & nouis poëtis. in secunda lib. 2. ad Iulium Florum primùm exponit, quamobrem olim sese ad versus scribendos contulerit: deinde ad extremum concludit satiùs esse omisso studio poëtico, & relictis versibus, ac nugis rectè viuendi disciplinam colere, & persequi. Possem eodem modo singulas epistolas percurrere, & quódnam sit cuiusque argumentum indicare, nisi vererer, ne alieno loco hæc videar inculcare. Sic igitur Horatius in hac ad Pisones epistola, cùm de omni poëseos genere disputat, tùm maximè de comœdia, & tragœdia vtilissima præcepta dat, non vt philosophus, sed vt poeta. Hæc me ratio adduxit, vt putem cum multis doctis, primùm hanc esse epistolam, deinde simpliciter ita esse inscribendam* epistola ad Pisones. *Quòd si quis volet hæc addi,* de arte poëtica, *non reclamabo, modò idem facere licere in omnibus epistolis, fateatur. Ego interea tamen receptam consuetudinem, vulgíque opinionem in eo secutus sum, quod hunc titulum* de arte poëtica *retinui: in altero, quòd epistolam appellaui, doctorum sententiam approbaui.*

Q. HORATII FLACCI EPISTOLA DE ARTE POETICA ad Pisones.

HVmano capiti ceruicem pictor equinam
** Iungere si velit, & varias inducere plumas,*
Vndiq; collatis membris, vt turpiter atrum
Desinat in piscem mulier formosa supernè:
Spectatum admissi risum teneatis amici?
Credite Pisones, isti tabulæ fore librum
Persimilem, cuius, velut ægri somnia, vanæ
Fingentur species, vt nec pes, nec caput vni
*Reddatur formæ. * pictoribus, atq; poëtis*
Quidlibet audendi semper fuit æqua potestas.
Scimus, & hanc veniam petimúsq; damúsq; vicissim.
Sed non, vt placidis coëant immitia: non vt
Serpentes auibus geminentur, tigribus agni.
** Inceptis grauibus plerumq;, & magna professis*
Purpureus, latè qui splendeat, vnus, & alter
Assuitur pannus, cum lucus, & ara Dianæ,
Et properantis aquæ per amœnos ambitus agros,
Aut flumen Rhenum, aut pluuius describitur arcus.
*Sed nunc non erat his locus: & fortasse * cupressum*
Scis simulare. quid hoc, si fractis enatat exspes
Nauibus, ære dato qui pingitur? amphora cœpit
Institui: currente rota cur vrceus exit?
Deniq; sit quod vis, simplex dumtaxat, & vnum.
Maxima pars vatum, pater, & iuuenes patre digni,
Decipimur specie recti. breuis esse laboro?
*Obscurus fio. * sectantem læuia, nerui*
Deficiunt, animíq;: professus grandia turget:
Serpit humi tutus nimium, timidúsq; procellæ.
Qui variare cupit rem prodigaliter vnam:
Delphinum siluis appingit, fluctibus aprum.
In vitium ducit culpæ fuga, si caret arte.
** Æmilium circa ludum faber * imus & vngueis*
Exprimet, & molleis imitabitur ære capillos:
Infelix operis summa, quia ponere totum
Nesciet. hunc ego me, si quid componere curem,
Non magis esse velim, quam naso viuere prauo,
Spectandum nigris oculis, nigróq; capillo.
Sumite materiam vestris, qui scribitis, æquam
Viribus. & versate diu, quid ferre recusent,
*Quid valeant humeri. cui lecta * potenter erit res,*
Nec facundia deseret hunc, nec lucidus ordo.
Ordinis hæc virtus erit, & Venus, aut ego fallor,
Vt iam nunc dicat iam nunc debentia dici:

Pleraq; differat: & praesens in tempus omittat.
Hoc amet, hoc spernat promissi carminis auctor.
In verbis etiam tenuis, cautúsq; serendis,
Dixeris egregiè, notum si callida verbum
Reddiderit iunctura nouum. si fortè necesse est
** Indiciis monstrare recentibus abdita * rerum, &*
Fingere cinctutis non exaudita Cethegis:
Continget, dabitúrq; licentia sumta pudenter,
Et noua, fictáq; nuper habebunt verba fidem, si
Graeco fonte cadent, parcè detorta. quid autem 368
*Caecilio, Plautóq; * dabit Romanus, ademtum*
Virgilio, Varióq;? ego cur acquirere pauca,
Si possum, inuideor? cum lingua Catonis, & Enni
Sermonem patrium ditauerit, & noua rerum
Nomina protulerit? licuit, sempérq; licebit,
*Signatum praesente nota * producere nomen.*
Ut siluae foliis pronos mutantur in annos,
Prima cadunt: ita verborum vetus interit aetas:
Et iuuenum ritu florent modo nata, vigéntq;.
*Debemur morti nos, nostráque: * siue receptus*
Terra Neptunus classeis Aquilonibus arcet,
Regis opus: sterilisve diu palus, aptáq; remis
Vicinas vrbeis alit, & graue sentit aratrum:
Seu cursum mutauit iniquum frugibus amnis,
Doctus iter melius: mortalia facta peribunt:
Nedum sermonum stet honos, & gratia viuax.
Multa renascentur, quae iam cecidere: cadéntq;
Quae nunc sunt in honore vocabula, si volet vsus:
Quem penes arbitrium est, & ius, & norma loquendi.
Res gestae regúmq;, ducúmq;, & tristia bella
Quo scribi possent numero, monstrauit Homerus.
** Versibus impariter iunctis querimonia primum,*
*Post etiam * inclusa est voti sententia compos*
Quis tamen exiguos elegos emiserit auctor,
Grammatici certant: & adhuc sub iudice lis est.
Archilochum proprio rabies armauit iambo,
*Hunc * socci cepere pedem, grandésq; cothurni,*
Alternis aptum sermonibus, & populareis
Vincentem strepitus, & natum rebus agendis.
*Musa dedit * fidibus diuos, puerósq; deorum,*
Et pugilem victorem, & equum certamine primum,
Et iuuenum curas, & libera vina referre.
Descriptas seruare vices, operúmq; colores,
Cur ego, si nequeo ignoróq;, poeta salutor?
Cur nescire pudens praue, quam discere malo?
Versibus exponi tragicis res comica non vult:
Indignatur item priuatis, ac propè socco
Dignis carminibus narrari cena Thyestae.

Singula quæq; locum teneant sortita decenter,
Interdum tamen & vocem comœdia tollit:
Iratúsq; Chremes tumido delitigat ore.
Et tragicus plerumq; dolet sermone pedestri.
Telephus, & Peleus, cùm pauper, & exsul vterque,
** Proiicit ampullas, & sesquipedalia verba,*
Si curat cor spectantis tetigisse querela.
Non satis est pulchra esse poëmata: dulcia sunto:
Et quocumque volent, animum auditoris agunto.
Vt ridentibus arrident: ita flentibus assunt
Humani vultus. si vis me flere: dolendum est
Primùm ipsi tibi: tunc tua me infortunia lædent,
Telephe, vel Peleu. malè si mandata loquêris,
Aut dormitabo, aut ridebo. tristia mæstum
Vultum verba decent: iratum, plena minarum:
Ludentem, lasciua: seuerum, seria dictu.
** Format enim natura prius nos intus ad omnem*
Fortunarum habitum: iuuat, aut impellit ad iram:
Aut ad humum mærore graui deducit, & angit:
Post effert animi motus interprete lingua.
Si dicentis erunt fortunis absona dicta:
Romani tollent equites, peditésque cachinnum.
*Intererit multùm * Dauúsne loquatur, Erósne:*
Maturúsne senex, an adhuc florente iuuenta
Feruidus, an matrona potens, an sedula nutrix:
Mercatórne vagus, cultórne virentis agelli:
Colchus, an Assyrius: Thebis nutritus, an Argis.
Aut famam sequere: aut sibi conuenientia finge
Scriptor. honoratum si fortè reponis Achillem,
Impiger, iracundus, inexorabilis, acer,
Iura neget sibi nata: nihil non arroget armis.
Sit Medéa ferox, inuictáque: flebilis Ino:
Perfidus Ixion: Io vaga: tristis Orestes.
Si quid inexpertum scenæ committis, & audes
Personam formare nouam: seruetur ad imum,
Qualis ab incepto processerit: & sibi constet.
*Difficile est propriè * communia dicere: túque*
Rectius Iliacum carmen deducis in actus,
Quam si proferres ignota, indictáque primus.
Publica materies priuati iuris erit, si
Nec circa vilem, patulúmque moraberis orbem:
*Nec verbum verbo curabis reddere * fidus*
Interpres: nec desilies imitator in arctum,
*Vnde pedem * referre pudor vetet, aut operis lex.*
Nec sic incipies, vt scriptor cyclicus olim,
Fortunam Priami cantabo, & nomine bellum.
Quid dignum tanto feret hic promissor hiatu?
Parturient montes: nascetur ridiculus mus.

Quanto

Quanto rectius hic, qui nil molitur inepte?
Dic mihi Musa virum captæ post tempora Troiæ,
Qui mores hominum multorum vidit, & vrbeis.
Non fumum ex fulgore, sed ex fumo dare lucem
Cogitat, vt speciosa dehinc miracula promat,
Antiphatem, Scyllámq;, & cum Cyclope Charybdin.
Nec reditum Diomedis ab interitu Meleagri,
*Nec gemino bellum Troianum orditur ab *ouo.*
Semper ad euentum festinat: & in medias res
Non secus, ac notas, auditorem rapit: &, quæ
Desperat tractata nitescere posse, relinquit.
Atq; ita mentitur: sic veris falsa remiscet,
Primo ne medium, medio ne discrepet imum.
Tu quid ego, & populus mecum desideret, audi 370
Si plausoris eges aulæa manentis, & vsq;
Sessuri, donec cantor, vos plaudite, dicat:
Ætatis cuiusq; notandi sunt tibi mores:
Mobilibúsq; decor naturis dandus, & annis.
Reddere qui voces iam scit puer, & pede certo
Signat humum: gestit paribus colludere, & iram
Colligit ac ponit temere: & mutatur in horas.
Imberbis iuuenis tandem custode remoto,
Gaudet equis, canibúsq;, & aprici gramine campi:
Cereus in vitium flecti, monitoribus asper,
Vtilium tardus prouisor, prodigus æris,
**Sublimis, cupidúsq;, & amata relinquere pernix.*
Conuersis studiis, ætas, animúsq; virilis
*Quærit opes, & amicitias: *inseruit honori:*
Commisisse cauet, quod mox mutare laboret.
Multa senem circumueniunt incommoda: vel quòd
Quærit, & inuentis miser abstinet, ac timet vti:
Vel quòd res omneis timide, gelidéq; ministrat,
*Dilator, spe longus, iners, *auidúsq; futuri,*
Difficilis, querulus, laudator temporis acti
Se puero: censor, castigatórq; minorum.
Multa ferunt anni venientes commoda secum:
Multa recedentes adimunt: ne fortè seniles
Mandentur iuueni partes, pueróq; viriles:
*Semper in adiunctis, æuóq; *morabimur aptis.*
Aut agitur res in scenis, aut acta refertur.
Segnius irritant animos demissa per aurem,
Quàm, quæ sunt oculis subiecta fidelibus: &, quæ
Ipse sibi tradit spectator. non tamen intus
Digna geri, promes in scenam: multáq; tolles
Ex oculis, quæ mox narret facundia præsens.
Nec pueros coram populo Medéa trucidet:
Aut humana palam coquat exta nefarius Atreus,
Aut in auem Procne vertatur: Cadmus in anguem.

Quodcumq; ostendis mihi sic, incredulus odi.
Néve minor, neu sit quinto productior actu
190 *Fabula, quæ posci vult, & spectata reponi.*
*Nec * Deus intersit, nisi dignus vindice nodus*
Inciderit: nec quarta loqui persona laboret.
Actoris parteis chorus, officiúmq; virile
Defendat: neu quid medios intercinat actus,
Quod non proposito conducat, & hæreat aptè.
*Ille bonis faueátq;, & consilietur * amicè:*
Et regat iratos: & amet peccare timenteis.
Ille dapes laudet mensæ breuis: ille salubrem
Iustitiam, legésq;, & apertis otia portis.
200 *Ille tegat commissa: deósq; precetur, & oret,*
*Ut redeat miseris, abeat fortuna * superbis.*
*Tibia non, vt nunc, orichalco * iuncta, tubæq;*
*Aemula: sed tenuis simpléxq; * foramine pauco*
*Aspirare, & adesse choris erat * vtilis, atq;*
Nondum spissa nimis complere sedilia flatu.
Quò sanè populus numerabilis, vtpote paruus,
371 *Et frugi, castúsq;, verecundúsq; coibat.*
Postquam cœpit agros extendere victor, & vrbem
Latior amplecti murus, vinóq; diurno
210 *Placari Genius festis impune diebus:*
Accessit numerísq;, modisq; licentia maior.
Indoctus quid enim saperet, liberq; laborum,
Rusticus vrbano confusus, turpis honesto?
*Sic priscæ * motúmque, & luxuriam addidit arti*
Tibicen: traxitque vagus per pulpita vestem.
*Sic etiam fidibus * voces creuere seueris:*
Et tulit eloquium insolitum facundia præceps:
Utiliúmq; sagax rerum, & diuina futuri
220 *Sortilegis non discrepuit sententia Delphis.*
*Carmine qui * tragico vilem certauit ob hircum,*
*Mox etiam agresteis satyros * nudauit, & asper*
Incolumi grauitate iocum tentauit, eò quòd
Illecebris erat, & grata nouitate morandus
Spectator, functúsq; sacris, & potus, & exlex.
Verùm ita risores, ita commendare dicaceis
Conueniet satyros: ita vertere seria ludo:
Ne, quicumq; Deus, quicumq; adhibebitur heros,
Regali conspectus in auro nuper, & ostro,
* *Migret in obscuras humili sermone tabernas:*
230 *Aut, dum vitat humum, nubeis, & inania captet.*
Effutire leueis indigna tragœdia versus:
Ut festis matrona moueri iussa diebus,
Intererit satyris paulùm pudibunda proteruis.
*Non ego inornata, & * dominantia nomina solùm,*
Verbaq;, Pisones, satyrorum scriptor amabo:

Nec sic

Nec sic enitar tragico differre colori,
Vt nihil intersit Dauúsne loquatur, & audax
Pythias, emuncto lucrata Simone talentum:
An custos, famulúsq; dei Silenus alumni.
240 *Ex noto fictum carmen sequar, vt sibi quiuis*
Speret idem: sudet multum, frustráq; laboret,
Ausus idem: tantum series, iuncturáq; pollet:
Tantùm de medio sumtis accedit honoris.
Siluis deducti caueant, me iudice, Fauni,
Ne, velut innati triuiis, ac pene forenses,
Aut nimium teneris iuuenentur versibus vmquam:
Aut immunda crepent, ignominiosáq; dicta.
Offenduntur enim, quibus est equus, & pater, & res:
Nec, si quid fricti ciceris probat, & nucis emtor,
250 *Æquis accipiunt animis, donántve corona.*
Syllaba longa breui subiecta, vocatur Iambus,
*Pes citus: unde etiam * trimetris accrescere iussit*
Nomen Iambeis, cùm senos redderet ictus:
Primus ad extremum similis sibi, non ita pridem,
Tardior vt paullo, grauiórq; veniret ad aureis,
Spondéos stabileis in iura paterna recepit
Commodus, & patiens: non vt de sede secunda
*Cederet, aut quarta * socialiter. hic & in Acci*
Nobilibus trimetris appáret rarus, & Enni.
260 *In * scenam missos magno cum pondere versus,*
Aut operæ celeris nimium, curáq; carentis,
Aut ignorata premit artis crimine turpi.
Non quiuis videt immodulata poemata iudex:
Et data Romanis venia est indigna poetis.
Iccircóne vager, scribámq; licenter: an omneis
*Visuros peccata putem mea tutus, & * extra*
Spem veniæ cautus? vitaui deniq; culpam:
Non laudem merui. vos exemplaria Græca
Nocturna versate manu, versate diurna.
270 *At vestri proaui Plautinos & numeros, &*
Laudauere sales, nimiùm patienter vtrumq;
Ne dicam stultè, mirati: si modò ego, & vos
Scimus inurbanum lepido seponere dicto:
Legitimúmq; sonum digitis callemus, & aure.
Ignotum tragicæ genus inuenisse camœnæ
Dicitur, & plaustris vexisse poemata Thespis:
Quæ canerent, agerèntq; peruncti fæcibus ora.
Post hunc personæ, pallæq; repertor honestæ
Æschylus & modicis instrauit pulpita tignis:
280 *Et docuit magnúmq; loqui, nitiq; cothurno.*
Successit vetus his comœdia, non sine multa
*Laude: sed * in vitium libertas excidit, & vim*
*Dignam lege regi. * lex est accepta, chorúsq;*

Turpiter obticuit, sublato iure nocendi.
Nil intentatum nostri liquere poëtæ:
Nec minimum meruere decus, vestigia Græca
Ausi deserere, & celebrare domestica facta:
Vel, qui prætextas, vel qui docuere togatas.
Nec virtute foret, clarisve potentius armis,
*Quam lingua, Latium, *si non offenderet vnum-*
Quemque poetarum limæ labor, & mora. vos ô
Pompilius sanguis, carmen reprehendite, quod non
Multa dies, & multa litura coërcuit atque
**Præfectum, decies non castigauit, ad vnguem.*
** Ingenium misera quia fortunatius arte*
Credit, & excludit sanos Helicone poetas
Democritus: bona pars non vngueis ponere curat,
Non barbam: secreta petit loca: balnea vitat.
Nanciscetur enim pretium, noménque poetæ,
Si tribus Anticyris caput insanabile numquam
Tonsori Licino commiserit. O ego lauus,
Qui purgo bilem sub verni temporis horam.
Non alius faceret meliora poemata: verùm
** Nil tanti est. ergo fungar vice cotis, acutum*
Reddere quæ ferrum valet, exsors ipsa secandi.
Munus, & officium, nil scribens ipse, docebo:
Vnde parentur opes: quid alat, forméque poetam:
Quid deceat, quid non: quò virtus, quò ferat error.
Scribendi rectè, sapere est & principium, & fons.
*Rem tibi * Socraticæ poterunt ostendere chartæ:*
373 *Verbáque prouisam rem non inuita sequentur.*
Qui didicit, patriæ quid debeat, & amicis:
Quo sit amore parens, quo frater amandus, & hospes:
Quod sit conscripti, quod iudicis officium: quæ
Partes in bellum missi ducis: ille profectò
Reddere personæ scit conuenientia cuique.
Respicere exemplar vitæ, morúmque iubebo
Doctum imitatorem: & veras hinc ducere voces.
*Interdum speciosa * locis, morатáque rectè*
*Fabula, nullius Veneris, sine * pondere, & arte,*
Valdius oblectat populum, meliúsque moratur,
*Quàm versus inopes rerum, * nugæque canoræ.*
Graiis ingenium, Graiis dedit ore rotundo
Musa loqui, præter laudem, nullius àuaris.
** Romani pueri longis rationibus assem*
Discunt in parteis centum diducere. dicat
Filius Albini, si de quincunce remota est
*Vncia: quid superat? poteras dixisse triens: *eu,*
Rem poteris seruare tuam. redit vncia: quid fit?
Semis. at hæc animos ærugo, & cura peculI
Cùm semel imbuerit, speramus carmina fingi

Posse linenda cedro, & leui seruanda cupresso?
Aut prodesse volunt aut delectare poetæ:
Aut simul & iucunda, & idonea dicere vitæ.
Quicquid præcipies, esto breuis: vt citò dicta
Percipiant animi dociles, teneántq; fideles.
Omne superuacuum pleno de pectore manat.
Ficta voluptatis causa, sint proxima veris.
Nec, quodcumq; volet, poscat sibi fabula credi:
Neu pransæ Lamiæ viuum puerum extrahat aluo.
** Centuriæ seniorum agitant expertia frugis:*
*Celsi prætereunt austera poemata * Rhamnes.*
Omne tulit punctum, qui miscuit vtile dulci,
Lectorem delectando, paritérq; monendo.
Hic meret æra liber Sosiis: hic & mare transit,
Et longum noto scriptori prorogat æuum.
Sunt delicta tamen, quibus ignouisse velimus.
Nam neq; chorda sonum reddit, quem vult manus, [illegible]mens:
Poscentiq; grauem persæpe remittit acutum:
Nec semper feriet, quodcumq; minabitur, arcus.
Verùm, vbi plura nitent in carmine, non ego paucis
Offendar maculis, quas aut incuria fudit:
Aut humana parùm cauit natura. quid ergo?
Vt scriptor si peccat idem librarius vsq;,
Quamuis est monitus, venia caret: & citharœdus
Ridetur chorda qui semper oberrat eadem:
*Sic mihi, qui multum cessat, * fit Cherilus ille,*
Quem bis, térq; bonum, cum risu miror: & idem
*Indignor, * quandoq; bonus dormitat Homerus.*
Verùm opere in longo fas est obrepere somnum.
Vt pictura, poesis. erit, quæ si propius stes,
Te capiat magis: & quædam, si longius abstes. 374
Hæc amat obscurum: volet hæc sub luce videri:
Iudicis argutum quæ non formidat acumen.
Hæc placuit semel: hæc decies repetita placebit.
O maior iuuenum, quamuis & voce paterna
Fingeris ad rectum, & per te sapis: hoc tibi dictum
*Tolle memor: certis * medium, & tolerabile rebus*
*Rectè concedi. * consultus iuris, & actor*
Causarum mediocris abest virtute diserti
Messalæ: nescit quantum Cascellius Aulus:
Sed tamen in pretio est. mediocribus esse poetis
*Non dI, non homines, non concessere * columnæ.*
Vt gratas inter mensas symphonia discors,
Et crassum vnguentum, & Sardo cum melle papauer,
Offendunt, poterat duci quia cœna sine istis:
Sic animis natum, inuentúmq; poema iuuandis,
Si paulum à summo discessit, vergit ad imum.
Ludere qui nescit, campestribus abstinet armis

Indoctúsq; pilæ, discíve, trochíve quiescit:
Ne spissæ risum tollant impune coronæ.
Qui nescit, versus tamen audet fingere. quid ni?
*Liber, & ingenuus, præsertim * census equestrem*
Summam nummorum, vitióq; remotus ab omni.
*Tu * nihil inuita dices, faciésve Minerua:*
Id tibi iudicium est: ea mens. si quid tamen olim
Scripseris, in Meci descendat iudicis aureis,
Et patris, & nostras: nonúmq; prematur in annum.
Membranis intus positis delere licebit,
390 *Quod non edideris: * nescit vox missa reuerti.*
Siluestreis homines sacer, interprésq; deorum
Cædibus, & victu fœdo deterruit Orpheus,
Dictus ob hoc lenire tigreis, rabidósq; leones.
Dictus & Amphion Thebanæ conditor arcis
Saxa mouere sono testudinis, & prece blanda
Ducere, quò vellet. fuit hæc sapientia quondam:
Publica priuatis secernere, sacra profanis:
Concubitu prohibere vago: dare iura maritis:
Oppida moliri: leges incidere ligno.
400 *Sic honor, & nomen diuinis vatibus, atq;*
Carminibus vênit. post hos insignis Homerus,
Tyrtæúsq; mares animos in Martia bella
*Versibus exacuit. * dictæ per carmina sortes:*
Et vitæ monstrata via est: & gratia regum
*Pieriis tentata modis: * ludusq; repertus,*
Et longorum operum finis: ne forte pudori
Sit tibi Musa lyræ sollers, & cantor Apollo.
Natura fieret laudabile carmen, an arte,
Quæsitum est. ego nec studium sine diuite vena,
410 *Nec rude quid prosit, video, ingenium: alterius sic*
Altera poscit opem res, & coniurat amicè.
375 *Qui studet aptatam cursu contingere metam,*
Multa tulit, fecitq; puer: sudauit, & alsit:
*Abstinuit Venere, & * Vino. * qui Pythia cantat*
Tibicen, didicit prius, extimuitq; magistrum.
Nunc satis est dixisse, ego mira poëmata pango.
** Occupet extremum scabies. mihi turpe relinqui est:*
Et, quod non didici, sanè nescire fateri.
Vt præco, ad merces turbam qui cogit emendas,
420 *Assentatores iubet ad lucrum ire poëta,*
Diues agris, diues positis in fœnore nummis.
*Si verò est, * vnctum qui rectè ponere possit:*
Et spondere leui pro paupere, & eripere atris
Litibus implicitum: mirabor, si sciet inter-
Noscere mendacem, verúmq; beatus amicum.
Tu seu donaris, seu quid donare voles cui:
Nolito ad versus tibi factos ducere plenum

Lætitiæ.

Laetitiae. clamabit enim pulchrè, bene, rectè:
*Pallescet super his: etiam *stillabit amicis*
Ex oculis rorem: saliet: tundet pede terram.
Ut, qui conducti plorant in funere, dicunt,
Et faciunt prope plura dolentibus ex animo: sic
Derisor vero plus laudatore movetur.
*Reges dicuntur multis urgere *culullis.*
Et torquere mero, quem perspexisse laborant,
An sit amicitia dignus si carmina condes:
Numquam te fallant animi sub vulpe latentes.
Quinctilio si quid recitares: corrige, sodes,
*Hoc, aiebat, & hoc. melius te posse *negares,*
Bis, térq; expertum frustra: delere iubebat:
*Et male tornatos * incudi reddere versus.*
Si defendere delictum, quàm vertere, malles:
*Nullum ultra * verbum, aut operam *insumebat inanem,*
Quin sine rivali téq;, & tua solus amares.
*Vir bonus, & prudens versus reprehendet *inerteis:*
Culpabit duros: incomtis allinet atrum
Transverso calamo signum: ambitiosa recidet
Ornamenta: parùm claris lucem dare coget:
Arguet ambiguè dictum: mutanda notabit:
Fiet Aristarchus: nec dicet, cur ego amicum
Offendam in nugis? hae nugae seria ducent
*In mala * derisum semel, exceptúmq; sinistrè.*
*Ut, * mala quem scabies, aut morbus regius urget,*
*Aut fanaticus error, & iracunda * Diana:*
Vesanum tetigisse timent, fugiúntq; poetam,
Qui sapiunt: agitant pueri, incautiq; sequuntur.
Hic, dum sublimis versus ructatur, & errat:
Si veluti merulis intentus décidit auceps
*In puteum, foveámve: licet, succurrite, *longum*
Clamet, io, cives: non sit, qui tollere curet.
Si curet quis opem ferre, & demittere funem:
Qui scis, an prudens huc se deiecerit? atq;
Servari nolit? dicam, Siculiq; poetae
Narrabo interitum. Deus immortalis haberi
Dum cupit Empedocles: ardentem frigidus Aetnam
Insiluit. sit ius, liceátq; perire poetis.
*Invitum qui servat, *idem facit occidenti.*
Nec semel hoc fecit: nec, si retractus erit, iam
*Fiet *homo, & ponet famosae mortis amorem.*
Nec satis appâret, cur versus factitet utrùm
*Minxerit *in patrios cineres: an triste * bidendal*
Moverit incestus. certè furit: ac velut ursus,
Obiectos caveae valuit si frangere clatros,
Indoctum, doctúmq; fugat recitator acerbus:

376

Quem verò arripuit, tenet, occiditq́; legendo,
*Non missura cutem, nisi plena cruoris * hirudo.*||

HVMANO CAPITI CERVICEM] poëma, quod non constat ex conuenientibus, aptis, pro-
priis, accommodatis partibus: sed disconuenientibus, alienis, disparis formæ: æquè ridiculum
est, vt hoc monstrum, quod hîc ab Horatio describitur. sit igitur opus, quod instituis, vnum
quoddam corpus, simplex, vnius formæ, sibi constans, & conueniens, & sui simile: non multi-
plex, non dispar, non inæquale, non disconueniens. hoc præceptum pertinet ad argumentum
operis, quod μῦθον appellat Aristot.

VNDIQVE COLLATIS MEMBRIS] omnium animalium membris collatis, & corroga-
tis ad hoc monstrum constituendum.

ATRVM] nigrum, deformem, horribilem. talia enim ferè nobis videntur quæ nigra sunt.
vt Od.3. libr.2. *& sororum Fila trium patiantur atra.* & Od.13. eiusd. lib. *Demittit atras bellua
centiceps Aureis.*

SVPERNE] à superiore parte. Satyr.7. lib.2. *peccátve Supernè.* & Od.20. lib.2. *& album mu-
tor in alitem Supernè.*

VELVT AEGRI SOMNIA] sic habent omnes nostri libri veteres: neque aliter vulgati.
nam *agris somnia*, quod quibusdam placere videtur, mihi nullo modo probatur, neque ferri
potest.

VT NEC PES, NEC CAPVT VNI R.] id est, vt nullum corporis membrum ad vnam a-
liquam totius corporis formam referri possit: vel, vt nullum corporis membrum vni formæ
proportione respondeat.

PICTORIBVS, ATQVE POETIS] opponet aliquis, idem licere poëtis, quod picto-
ribus.

AEQVA] æqualis. Plato tamen libr.4. de repub. negat poëtis esse permittendum, vt dicant
quicquid sibi videatur, his verbis: οὐ δεῖ ἐπιτρέπειν τοῖς ποιηταῖς λέγειν ὅ,τι φίλον.

SCIMVS] respondet Horatius.

COEANT] coniungantur. epist. ad Torq. *Vt coëat par, Iungatúrq; pari.*

SERPENTES AVIBVS GEMIN. TIGR. AG.] fiant monstrosa quædam animalia bifor-
mia, non specie solùm, verùm etiam cogitatione horribilia: vt animal ex aue & serpente con-
flatum, & prætereà alterum ex tigre, & agno.

INCEPTIS GRAVIBVS, &c.] docet, ea, quæ adhiberi solent ornandi causa, nihil ad id, quod
agitur, pertinentia, vt longas degressiones à proposito, & descriptiones ineptas, & quæ Græci
vocant ἐπεισόδια à re admodum aliena, esse fugienda.

CVM LVCVS ET ARA D.] omnis lucus, Dianæ sacer est, etiam si quis lucus singularis a-
liis interdum diis consecretur.

FLVMEN RHENVM] sic habent omnes ferè libri manuscr. & item vulgati: nisi quòd in v-
no atque altero reperi *Rheni*. sic locutus est suprà Od.4. lib.4. *Metaurum flumen.*

FORTASSE CVPRESSVM SCIS SIMVLARE] fortasse (inquit Horatius) scis cupressum
belle admodum penicillo exprimere, id est, ornamenta inania, nihilq; ad opus institutum per-
tinentia, quæ τόπια appellant Græci, vt descriptiones fluuiorum, siluarum, aliorúmque loco-
rum: quæ tam aliena sunt à poëmate incepto, & suscepto, quàm cupressus à naufragio, quem
pictor aliquis depingendum suscepit. quid tum, si tibi naufragium pingendum locatum est: aut
si quid aliud pingendum suscepisti? quid cupressui cum naufragio? Aiunt prouerbium in eos
conuenire, qui id, quod vnum sciunt, fortasse non valdè magnum, quouis loco ineptè, atque in-
tempestiuè inculcant, ab illo imperito pictore natum, qui à naufrago conductus, vt in tabula
naufragium eius depingeret, quærebat ab eo, num cupressum appingi vellet. Sed videtur in eos
potius quadrare, qui artis caput ignorant, leuia & minuta quædam, & rudimenta dumtaxat
sciunt: natum à rudi quodam pictore, qui vt in tabula naufragi imaginem pingeret, conductus,
nihil præter cupressum & similia, quæ ab iis qui primùm artem pingendi discunt, pingi con-
sueuerunt, pingere potuit.

377 SI FRACT. ENAT. EXP. NAVIB. &c.] id est, si is, à quo mercedem accepisti, vt abs te pin-
geretur, naufragus est?

EXSPES] sine spe, naufragio videlicet facto omnium fortunarum suarum. Attius Medea:
exsul inter hosteis, exspes, desertus, vagus.

AMPHORA COEPIT INSTITVI] vsitatiùs est bonis scriptoribus ita loqui *Amphora cæ-
pit est institui.* Accius, *Nam neque pretio, neque amicitia, neque vi impelli, neque prece quitus
sum.* Ex M. Tullio innumera exempla colligere licet. vtitur tamen & M. Tull. hoc genere lib.14.
epist.

epist. ad Terent. *si qua vi, aut si qua rapina fieri cœperint*: & iterum Horat. epist. ad Valam lib. 1. *Vrbanus capit haberi.* amphora vas grande, & amplum, & quadratum, quod capit sextarios octo, & quadraginta: vrceus verò longè minor, longéque alia forma, nempe rotunda. rotam autem intellige figularem. Plaut. in Epidico, *Versutiores, quàm rota figularis.* Tib. lib. 2. eleg. 3. *At tibi læta trahant Samiæ conuiuia testæ, Fictáque Cumana lubrica terra rota.* Horat. suprà Od. 10. lib. 3. *Ne currente retro funis eat rota.*

CVRRENTE ROTA CVR VRC.] sententia huius loci hæc est. poëma amplum, & grande instituisti, seu incepisti: cur progrediente operis scriptione, extrema non respondent primis, sed sunt multo humiliora, & minutiora?

EXIT] id est, quasi ex materia prodit, seu existit, seu exoritur? forma enim videtur in materia delitescere: quæ manu artificis aperitur, elicitur, depromitur, & in lucem profertur, cùm opus ab artifice ex materia perficitur atq; absoluitur.

DENIQVE SIT, QVOD VIS, SIMPLEX, &c.] Denique opus, seu poëma, quod instituis, non sit multiplex, neque ex partibus dissimilium formarum compositum: sed simplex, & vnum corpus. non admodum dissimile est, quod scribit Aristot. in libello περὶ ποιητ. ἀνάγκη ἄρα τὸν καλῶς ἔχοντα μῦθον, ἁπλοῦν εἶναι μᾶλλον, ἢ διπλοῦν. id est, necesse est fabulam benè habentem, simplicem esse potiùs, quàm duplicem.

MAX. PARS VATVM, &c.] hæc non eò pertinent, vt aliquid propriè de breuitate præcipiat, vt quidam existimant, neque vt περὶ λέξεως, aut de verborum delectu, vt alij volunt: sed vniuersè docet, scriptorem acerrimi, ac limatissimi iudicij esse oportere, vt recta à prauis discernere queat, ne vitia in scribendo pro virtutibus sequatur. obscuræ enim sunt, & tenues veri, & falsi notæ, vt non nisi oculatissimi eas internoscere possint.

SPECIE RECTI] falsa, id est, quæ imitatur rectum, cùm à recto absit plurimùm.

BREVIS ESSE LABORO, OBSCVRVS FIO] sine dubio breuitatem orationis in re, & sententia longa adhibere, obscuritatem parit. vidēdum est igitur, vt orationis magnitudo sententiæ subiectæ sit æqualis, id est, vt tantùm sit verborum, quantum necesse est, quemadmodum scribit M. Tull. lib. de orat. ad Qu. Fratr. 2. quod præstare difficile est. Verùm enim verò, vt ait Pindarus Pyth. ὠδ. θ. *magnæ virtutes, longam orationem desiderant. ei autem, qui de re magna, & longa pauca verba facere velit, sapiens auditor optandus, & quærendus est. sed orationis opportunitas*, id est, ea oratio, quæ & breuis sit, cum breuitate opus est, & longa, cum res, & tempus verborum multitudinem desiderant, *proinde vt omnium rerum, præcipuam laudem meretur.* verba Pindari sunt hæc, quibus tota de breuitate orationis quæstio terminari, ac transigi potest. Ἀρεταὶ δ' ἀεὶ μεγάλαι πολύμυθοι. βαιὰ δ' ἐν μακροῖσι ποικίλλειν, ἀκοὰ σοφοῖς. ὁ δὲ καιρὸς ὁμοίως παντὸς ἔχει κορυφάν. [Cum his Horatianis congruunt illa Dionysij Halicarn. in vita Lysiæ. Καὶ μὴν τότε βραχέως ἐκφέρειν τὰ νοήματα μετὰ τοῦ σαφοῦς, χαλεποῦ τοῦ πράγματος ὄντος φύσει τοῦ συναγαγεῖν ἄμφω ταῦτα, καὶ κεράσαι μετρίως, οὐ μάλιστα, οὐδενὸς ἧττον τῶν ἄλλων ἀποδείκνυται Λυσίας χρώμενος.]

SECTANTEM LAEVIA NERVI DEFICIVNT] id est, qui nimis politum, concinnum, cultum, & comtum orationis sectatur genus, mollem, eneruatam, & (vt loquitur ille) elumbatam orationem efficit. læuia contraria sunt asperis, vt apud Græcos λεῖα τοῖς τραχέσι.

DEFICIVNT] destituunt, deserunt. hæc enim vis est huius verbi cum acc. casu coniuncti. M. Tull. ad Seruium Sulp. lib. 4. *quòd ea me solatia deficiunt, quæ ceteris simili in fortuna non defuerunt.* pro Cœlio, *dies iam me deficiet, si, quæ dici in eam sententiam possunt, coner exponere.* Lucret. lib. 5. *Post, vbi equum validæ vires ætate senecta, Membráq; deficiunt fugienti languida vita.* Horat. Satyr. 1. libr. 1. *cupidum pater optime, vires Deficiunt.* & Satyr. 1. libr. 1. *ne se penuria victus Deficeret, metuebat.* & Tibullus ad Messalam, *meritas si carmina laudes Deficiant.*

PROFESSVS GRANDIA TVRGET] qui (vt ita dicam) grandioloquus videri vult, is nimis elatus, turgidus, atq; inflatus euadit.

SERPIT HVMI] nimis humilis est. sic supra epist. 1. lib. 2. dixit, *sermones repenteis per humum.*

QVI VARI. CVR. REM PRODIG.] qui narrationibus, & fabulis non verisimilibus, & incredibilibus, id est, ἀπιθάνοις, opus, quod habet in manibus, ornare studet, &c. variare est, quod Græci ποικίλλειν dicunt.

PRODIGIALITER] supra omnium hominum fidem.

DELPH. SILV. APP. FL. AP.] hoc quidem abhorret à natura. nam Delphini in vndis: apri in siluis viuunt. Eleganter igitur, & concinnè, vt multa Archilochus (quemadmodum refert Stobœus) ostendens, nihil esse in hac vita tam incredibile, & præter spem, quod non sit

credibile,& ſperandum,ſic ait, Ἐκ δὲ τοῦ δ' ἂν πιστὰ πάντα, κἀπίελπτα γίγνεται ἀνδράσι· μηδεὶς ἔθ' ὑμῶν εἰσορῶν θαυμαζέτω, Μηδ' ἵνα δελφῖσι θῆρες ἀνταμείψωνται νομὸν ἐνάλιον, καί σφι θαλάσσης ἠχέεντα κύματα φίλτερ' ἠπείρου γένηται, τοῖσι δ' ἡδὺ ᾖ ὄρος, id eſt. *ex hoc autem apparet, non omnia eſſe hominibus incredibilia, nec deſperanda. Nemo igitur veſtrûm poſthac, ſi quid nouum viderit, miretur, neque cùm feræ cum delphinorum paſcuis ſua commutarint, & illis marini fluctus terra continente fuerint gratiores: his montes, & ſilue placuerint.*

378 ÆMILIVM CIRCA LVDVM] gladiatorium, à L. Æmilio Lepido nominatum.

FABER IMVS] faber quidam, cuius taberna eſt omnium infima, & poſtrema. ſic loquitur ſupr. epiſt. ad Loll. 2. lib. 1. *& imi Deriſor lecti.* eadem ratione dixit *Ianus ſummus ab imo* epiſt. 1. lib. 1. & Satyr. 2. libr. 2. *poſtquam omnis res mea Ianum Ad medium fracta eſt.* hic igitur faber particulas quaſdam corporis ſatis ſcitè exprimere poterat: totum corpus verò inſcitè, atque infeliciter fabricabatur. Cum hoc confert eos ſcriptores, qui alicuius operis σύστασιν, id eſt, conſtitutionem & ſummam conſtare, aut abſoluere nequeunt, cùm in partibus minutiſſimis deſcribendis, atq; ornandis ſint tolerabiles.

INFELIX OP. SVMMA] infelix in vniuerſo opere componendo.

PONERE] id eſt, facere, ποιεῖν. ſic ſupr. Od. 8. lib. 4. *Sollers nunc hominem ponere, nunc deum.*

HVNC] talem me ſcriptorem eſſe, ſi quod opus ſcribere in animo haberem, nihilo magis cupiam, quàm bellis quidē oculis & pulchro capillo præditum eſſe, ſed naſo diſtorto ac deformi. nigri oculi, & nigri capilli olim formam commendabant, vt ſupr. Od. 32. lib. 1. *Et Lycum nigris oculis, nigroq; Crine decorum.*

AEQVAM] non grauiorem, quàm, vt vires ferre poſſint: parem viribus. monet ſcriptorem, vt vireis ſuas diligenter exploret, ne quid ſcribendum ſuſcipiat, quod cumulatè explere non poſſit.

VERSATE] humeris, & toto corpore. ἀλληγορία eſt. Nam iubet animo verſare, & cogitare, quid ſuſtinere ingenio poſſimus.

CVI LECTA POTENTER ERIT RES] id eſt, qui rem ſumſerit non maiorem ſuis viribus, ſed quam ingenio, & doctrina ſuſtinere poſſit, ei neq; facundia, neq; diſpoſitio deerit. potenter, id eſt, κατὰ δύναμιν; quantam rem ferre ac ſuſtinere poſſit.

VIRTVS] ἀρετή, præſtantia, vt M. Tull. *narrationis virtus.* Ariſt. λέξεως ἀρετή. ſed hæc alibi notauimus.

VENVS] venuſtas, lepos. infr. eod. lib. *Fabula nullius Veneris.*

VT IAM NVNC DICAT IAM NVNC] id eſt, hæc erit ordinis vis, & pulchritudo (niſi ego fallor) vt ea, quæ nunc dici debent, iam nunc dicat. in hoc conſiſtit ordinis vis, & pulchritudo, vt, &c.

ET PRAESENS IN TEMPVS OMITTAT] id eſt, vt quidam explicant, vſque eò omittat, donec dicendi tempus adſit: ſuo loco, & tempori ſeruet. Ego *præſens in tempus* poſitum puto pro in præſenti tempore, vt ſit, differat in futurum tempus, & in præſentia omittat: atque ita locutus eſt M. Tull. epiſt. ad Brutum, *vt & in præſens ſceleratos cineis timore ab impugnanda patria deterrerem, & in poſterum documentum ſtatuerem, ne quis talem amentiam vellet imitari.* & orat. 1. in Catil. *quanta tempeſtas inuidiæ nobis, ſi minus in præſens tempus recenti memoria ſcelerum tuorum, at in poſteritatem impendeat.* & T. Liuius lib. 2. *nec in præſens modo, ſed in venientem etiam annum, &c.* & ipſe Horat. Od. 16. lib. 3. *Lætus in præſens animus, quod vltra eſt, Oderit curare.*

HOC AMET, HOC SPERNAT] aliud probet, aliud improbet, ac reiiciat. eſt enim boni poëtæ iudicare, quid ſit dicendum, quid non: quid priore loco, quid poſteriore collocandum: vel quid probandum, quid improbandum, quid laudandum, quid vituperandum. Profert hunc verſum Seruius ad illū Virgilij locum Georg. 2. *Me verò primum dulces ante omnia Muſæ, &c.*

PROMISSI CARM. AVCTOR] id eſt, is qui ſe poëtam profeſſus eſt: is, qui carmen, quod ſe ſcripturum pollicitus eſt, condit. vel dic promiſſi, id eſt, magni. Nam qui de ſe aliquid promittit, magnum aliquid vult à ſe expectari. infrà. *Quid tanto dignum afferet hic promiſſor hiatu?* & epiſtola ſuperiore. *Multa fidem promiſſa leuant:* vel promiſſi, id eſt, editi, vt alij quidam volunt.

IN VERBIS] monet vt verba, parcè admodum, & timidè nouemus, aut fabricemur.

CAVTVS] prudens, religioſus, εὐλαβής.

TENVIS] parcus, reſtrictus, anguſtus. φειδωλός, λιτός.

SERENDIS] faciendis nouandis. tralatio eſt ab arboribus ita ſtatim verba cum foliis comparat.

DIXERIS EGREGIE NOTVM SI, &c.] egregia erit tua elocutio, ſi ſcita, & artificioſa verborum

verborum adiunctio, seu compositio verbum alioqui nouum, & nuper factum, reddiderit notum, insigne, ac luculentum: qualia sunt velivolum, saxifragum, & similia. hæc est huius loci sententia, quicquid alij somnient de verbis translatis: quam tamen testimonio, & auctoritate M. Tull. confirmabimus. Ille igitur lib. 3. de oratore, scribit, *tria esse in verbo simplici, quæ orator afferat ad illustrandam, atque exornandam orationem: aut inusitatum verbum, aut nouatum, aut translatum. Nouari autem verba, quæ ab eo, qui dicit, ipso gignuntur: ac fiunt vel coniungendis verbis, vel sine coniunctione. coniungendis verbis nouantur, vt hæc. Tum pauor sapientiam mihi omnem ex animo expectorat. An non vis huius me versutiloquas malitias? videtis* (inquit) *versutiloquas, & expectorat, & ex coniunctione facta esse verba, non nata.* ex hoc loco apparet, coniuncta, seu iuncta verba à M. Tullio nominari, quæ vulgò composita appellamus. Idem in oratore perf. *Ego autem etiam si quorundam grandis, & ornata vox est poetarum, tamen in ea cùm licentiam statuo maiorem esse, quàm in nobis, faciendorum, iungendorúmque verborum, tùm etiam hominum voluptati vocibus magis quàm rebus seruiunt.* Idem ibid. *Quid? in verbis iunctis, quàm scitè insipientem, non insapientem? iniquum, non inæquum? tricipitem, non tricapitem? concisum, non concæsum?* perspicuè his locis verba iuncta dixit, quæ grammatici composita nominant. ibidem. *Itaq; translata, aut facta, aut iuncta verba facilè sunt cognita.* translata quæ sint, notum est: facta autem verba sunt, quæ sine coniunctione sunt nouata ab eo, qui dicit: iuncta, quæ nouata sunt ex coniunctione, &, vt loquitur Horatius ex iunctura. Idem Topicis. *Scæuola autem P. filius postliminium iunctum putat esse verbum, vt sit in eo & post, & limen.* Idem Partit. ait nouari verba cùm aliis modis, tum adiunctione verborum. Prisc. libr. 18. hunc versum testem producit: & ita explicat, *Dixeris*, id est, *poteris dicere*: hoc tantum.

SI FORTE NECESSE EST, &c.] Totius huius loci hæc sententia est, si scripturam veterem sequamur. Si fortè necesse est res abditas & occultas nouis vocabulis declarare, & nomina fingere veteribus inaudita: licebit hoc facere, dabitúrque licentia, pudenter & modestè sumta. Sic explicandus hic locus est, si ponatur copula post vocem *rerum*: vt ponenda est, si libros veteres sequi volumus. si verò sine copula legamus, ita explicandus erit. Si fortè necesse est res abditas nouis vocabulis exprimere: licebit nomina veteribus inaudita fabricari, dabitúrque fabricandorum vocabulorum licentia, modò pudenter sumatur.

INDICIIS MONSTRARE RECENTIBVS] id est, nouis vocabulis. nam vocabula sunt indicia, seu notæ rerum: σύμβολα & σημεῖα appellat Aristoteles: & verba eò comparata sunt, vt cogitationes, & affectus nostros indicent, ac significent. apertè Horatius hîc loquitur de verbis nouatis, non de translatis.

ABDITA RERVM,] id est, res abditas, & occultas. *abdita rerum* autem sic dictum, vt Satyr. 2. lib. 2. *Corruptus vanis rerum*: & Satyr. 8. eiusd. *ridetur fictis rerum.* vide quæ notauimus supr. ad Od. 12. lib. 4. *amaraq; Curarum eluere efficax.*

ET FINGERE CINCTVTIS, &c.] sic habent omnes libri manu scripti, quos vidi. nam vulgati non habent copulationem *&*, post vocem *rerum*.

CINCTVTIS] cinctis militaribus, armatis. cingebantur enim in militiam ituri. ex quo cingulum militare, & cingi pro eo, quod est ad militiam, & ad pugnam ornari. Plaut. in Amphitr. *Cingitur: certè expedit se.* & accingi. Lucret. lib. 2. *&, si tibi vera videtur, Dede manus: aut, si falsa est, accingere contrà.* quæ vis inest etiam in verbo Græco ζώννυσθαι. Hom. ὀδ. ω. ζώννυνταί γε νέοι, καὶ ἐπεντύνονται ἄεθλα. i. cinguntur iuuenes, & armantur ad certamina. & ἰλ. ψ. ζωσαμένω δ᾽ ἄρα τώ γε βάτην ἐς μέσσον ἀγῶνα, i. illi autem cincti descenderunt in medium certamen. Terent. Phorm. *ad te summa solum Phormio rerum redit. tute hoc intristi: tibi omne est exedendum: accingere.* Virg. Æneid. 2. de Priamo. *& inutile ferrum Cingitur.* ibidem. *quæ mens tam dira miserrime coniux Impulit his cingi telis?* vel dic cinctutis, vt Porphir. qui cinctu, seu cincto vtebantur loco tunicæ. erat autem cinctus, seu cinctum vestis infra pectus corpus complectens, & à pectore ad pedes tegens. Virg. 7. Æneid. *Ipse Quirinali trabea, cinctúq; Gabino Insignis.* ζῶμα & ζῶσμα appellant Græci. quidam per cinctutos, priscos, seu vetustos significari volunt, quod non improbo.

NON EXAVDITA CETHEGIS] id est, inaudita veteribus.

CONTINGET] ἐνδέξεται: licebit, non improbabitur, ferri poterit.

LICENTIA SVMTA PVDENTER] licentia verecunda. pudenter. αἰδημόνως cum pudore: verecundè.

FICTAQVE NVPER] non ita pridem facta, & nouata.

HABEBVNT FIDEM] id est, obtinebunt fidem, atque auctoritatem: & ita etiam M. Tull. loquitur epist. ad A. Cecinnam li. 6. *Quare, quando, vt augures, & astrologi solent, ego quoq; augur publicus ex meis superioribus prædictis constituo apud te auctoritatem augurij, & diuinatio-*

nis mea, debet habere fidem nostra prædictio. Idem Acad. quæst. lib. 2. *quasi verò non specie visa iudicentur: quæ fidem nullam habebunt, sublata veri, & falsi nota.* idem pro Flacco, *sed fuerint incorruptæ litteræ domi: nunc verò quam habere auctoritatem, aut quam fidem possunt?* alioqui fidem habere dicimur ei, cui credimus, vt idem Acad. *num videtur minorem habere visis, quam vigilantes fidem?*

SI GRAECO FONTE CADENT P. D.] id est, si erunt è Græca lingua in vsum Latini sermonis deflexa: qualia sunt *ephippium, acratophorum* apud M. Tull. lib. 3. de Finibus & ibidem, *proegmena, & apoproegmena.* & hæc vulgatissima, *grammatica, poetica, rhetorica, dialectica, musica, triclinium, aer, æther.* iterum apud M. Tull. *panchrestum medicamentum, perpetasmata, hemicyclus, pseudothyrum, symphonia, atomi, apotheca, epitaphium, epitoma, sophisma, sorites, ephemeris, thesis, toreuma, &c.* apud Horat. ea, quæ supra commemoraui *dieta, amystis, balanus, &c.* vel intellige ea, quæ ad exemplum Græcorum in lingua Latina nouata sunt, vt *medietas*, quemadmodum illi μεσότητα dicunt: *intermundia*, vt illi μετακόσμια: *qualitas*, quæ ab illis ποιότης nominatur: *rectè facta*, quæ κατορθώματα: *producta*, seu *proposita*, quæ προηγμένα, *reiecta*, quæ ἀποπροηγμένα: *visio*, quæ φαντασία: *notio*, quæ ἔννοια: *indifferens*, quod ἀδιάφορον: *suada*, quæ πειθώ: *centimanus*, qui ἑκατόγχειρ: *tyrannicida*, qui τυραννοκτόνος: *triceps*, qui τρικέφαλος: *ignitiformis*, qui πυροειδής, & alia sexcenta. nouantur enim verba aut similitudine, aut imitatione, aut inflexione, aut adiunctione verborum, inquit M. Tull. Partit. Nonnulli libri vet. habent *cadunt.*

PARCÈ DETORTA] id est, parcè deflexa, seu deriuata, seu deducta à Græca lingua.

380 CÆCILIO] Statio Cæcilio, poëtæ comico, de quo suprà.

DABIT] sic habent omnes ferè libri veteres cum vulgatis consentientes: pauci *dedit*, quod item se in vno reperisse testatur homo pereruditus, Canterus.

VARIÓQVE] sic legendum libris omnibus inuitis, non *Varo:* vt Od. 6. libr. 1. *optimus olim Virgilius, post hunc Varius dixere quid essem.* & Satyr. 10. lib. 1. *fortè epos acer, Vt nemo, Varius ducit.* & Od. 6. lib. 1. *Scriberis Vario fortis, &c.*

INVIDEOR] inuideor, παθητικῶς, à verbo inuideo, rariusculum est: in vsu tamen sunt *inuisus*, & *inuidendus.* supr. Od. 10. lib. 2. *caret inuidenda Sobrius aula.* & Od. 1. libr. 3. *Cur inuidendis postibus, & nouo Sublime ritu moliar atrium?* Idem Sat. 3. lib. 2. *& hæret Inuisis foribus.* verbum inuidendi certè cum quarto casu coniungi solet, vt apud M. Tull. Tusc. 3. *vt nobis optimam naturam inuidisse videantur, qui nihil melius homini populari gloria iudicarunt.* vide annot. ad Satyr. 6. libr. 2. hæc igitur verba, *cur inuideor acquirere* valent, cur vetor acquirere? sic Græci φθονοῦμαι, & φθονῶ. Eurip. Med. μὴ φθόνει φράσαι, id est, ne inuide dicere. ibid. Καὶ νῦν τὰ μὲν σὰ οὐ φθονῶ καλῶς ἔχειν, id est, non inuideo res tuas bene habere.

CVM LINGVA CATONIS, ET EN.] nam tantumdem nobis licere debet nostra ætate, quantum Ennio, & Catoni licuit sua.

SIGNATVM PRAESENTE NOTA PROD.] libri vulgati habent *producere*, quibuscum consentiunt aliquot antiqui, id est, proferre in lucem, seu protrahere in medium (vt loquitur Lucretius) *nomen* autem *præsente nota signatum*, hoc est, quod vsus præsens comprobet: nomē, quod cum eorum hominum, qui tunc sunt, cùm producitur, loquendi consuetudine cōsentiat: nomen quod eam formam, & notam impressam contineat, quæ sit in vsu. ego tamen *procudere* malim, vt habent libri aliquot calamo exarati, vt tralatio sit a nummis. Nam & Themistius iunior in oratione quarta de nomine, seu vocabulo *sophista* loquens, similitudine nummi vtitur, his verbis, ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦ ὀνόματος, ὥσπερ νομίσματος, μετέπεσεν ἡ δύναμις κατὰ τοὺς ὕστερον χρόνους, &c. i. sed quoniam huius nominis [sophistæ] vis, seu potestas, mutata est, posterioribus temporibus, &c.

VT SILVAE FOLIIS] ostendit à simili, etiam verborum suam esse ætatem, icircò vtendum esse verbis præsentibus, & noua verba cudere licere. videtur autem hanc similitudinem ab Homero sumsisse Ἰλιάδ. ζ. qua cum foliorum ortu, ac natura hominum ætatem comparat. Οἵη περ φύλλων γενεή, τοίη δὲ καὶ ἀνδρῶν, id est, Qualis foliorum ortus, talis & hominum. idem φ. εἰ δὴ σοί γε βροτῶν ἕνεκα πτολεμίζω Δειλῶν, οἳ φύλλοισιν ἐοικότες ἄλλοτε μέν τε Ζαφλεγέες τελέθουσιν ἀρούρης καρπὸν ἔδοντες· Ἄλλοτε δ' αὖ φθινύθουσιν ἀκήριοι, id est, si tecum miserorum mortalium causa pugnem: qui foliis similes, interdum feruidi, & fortes sunt terræ fructum comedentes: interdum intereunt imbecilli, & exanimes. & Mimnermus, Ἡμεῖς δ', οἷά τε φύλλα φύει πολυάνθεμος ὥρη Ἔαρος, ὅτ' αἶψ' αὐγῇ αὔξεται ἠελίου, ex Stobæo, id est, Nos autem tales sumus, qualeis frondeis producit tempus Vernum multis floribus abundans, cùm primùm lux solis augetur. sic & Musæus, Ὡς δ' αὔτως καὶ φύλλα φύει ζείδωρος ἄρουρα, Ἄλλα μὲν ἐν μελίῃσιν ἀποφθίνει, ἄλλα δὲ φύει· Ὣς δὲ καὶ ἀνθρώπων γενεὴ καὶ φῦλον ἑλίσσει: id est, similiter autem & frondeis producit terra, victum suppeditans, seu rerum ad victum necessariarum largitrix: aliæ quidem in fraxinis pereunt, aliæ virent:

rent: sic & hominum ortus & genus vicissim nascitur, & occidit. Cum his Horatianis congruunt, & concinunt illi Lucretiani versus libr. 1. *Sic volvenda ætas commutat tempora rerum. Quod fuit in pretio, fit nullo deniq; honore: Porrò aliud succedit, & è contemtibus exit: Inq; dies magis appetitur, floretq; repertum Laudibus, & miro est mortaleis inter honore.* Idem lib. 3. extr. *Cedit enim à rerum novitate extrusa vetustas.* & M. Tull. Philipp. 12. in extr. *Nihil enim semper floret: ætas succedit ætati.*

PRONOS] celeriter labenteis.

DEBEMVR MORTI NOS] sic Od. 3. lib. 2. *Omnes eòdem cogimur: omnium Versatur vrna.* Profert hunc locum Servius ad illum Virg. lib. 9. Æneid. *Mortaline manu facta immortale carina Fas habeant?* sed Priscianus legit *Debemus*. quod notavit Achill. Statius Lusitanus.

SIVE RECEPTVS TERRA NEPT.] id est, sive portus Iulius, immisso in Lucrinum, & Avernum lacum mari refectus, navibus tutam stationem præbeat: (quod ab Augusto effectum est:) sive Pomtina palus siccata, vomere subigatur nunc, & frugibus vicinas vrbeis alat: (quod à Iulio Cæsare fuerat cogitatum:) sive Tiberis à priore suo alveo in aliam partem aversus desierit agris, & vrbi nocere.

CLASSEIS AQVILONIBVS ARCET] id est, Aquilones à classibus arcet: hypallage: classibus tutus, ac munitus portus est.

STERILISQVE DIV PALVS] Servius ad illum Virgil. locum Æneid. 6. *& tenebrosa palus Acherunte refuso*: notat, posteriorem syllabam huius nominis esse longam: ab Horatio tamen esse correptam: atq; hunc locum profert.

APTAQVE REMIS] navigabilis.

VICINAS VRBEIS ALIT] siccata, & fertilis reddita, vicinis vrbibus alimenta præbet: quod Iul. Cæsar efficere constituerat. M. Tull. Philip. 5. *Ille paludes siccare voluit.* perfecit posteà Cethegus nescio quis.

INIQVVM FRVGIBVS] inimicum, & infestum frugibus, propter crebras eluviones.

DOCTVS ITER MELIVS] translatio est, vt epist. ad Villicum supr. libr. 1. *Multa mole docendus aprico parcere campo.*

381

NEDVM SERMONVM STET HONOS] nimis pingues sunt ij, qui hîc censent addendam negationem, & legendum, *nedum haud sermonum.* nam hæc vox suapte vi, ac natura negat, vt apud M. Tull. epist. 9. ad Pap. Pætum, in vltima libri epistol. *Me verò nihil istorum, ne iuvenem quidem movit vnquam, nedum senem.* Idem ad Tiron. lib. 16. *Vix in ipsis tectis, & oppidis frigus infirma valetudine vitatur: nedum in mari, & via sit facile abesse ab iniuria temporis.* T. Livius lib. 6. *& ægrè inermem tantam multitudinem, nedum armatam sustinere posse.* Est autem argumentum à minori hoc modo, Si, quæ diuturniora videbantur esse debere, neque à vetustate facilè consumi posse, ea tamen exstinguit vetustas: quantò magis verba? potest & esse à maiori, hoc modo, opera regum non sunt sempiterna: quanto minus verba?

GRATIA] χάρις, lepos, venustas. vel gratiam accipe, vt sit translatum ab hominum gratia.

QVEM PENES] in cuius potestate est. M. Tull. in orat. perf. *Vsum loquendi populo concessi, scientiam mihi reservavi.* *ius* autem legendum ex auctoritate omnium veterum cod. non *vis.*

RES GESTAE, &c.] res gestæ describuntur versibus heroicis: quod genus epos appellant: ex quo poëtæ epici nominantur, vt supra diximus ad epist. 2. lib. 2.

QVO SCRIBI P. NVMERO] id est, quo metro, quo carminis genere, quibus pedibus, vt hac epist. inf. *At vestri proavi Plautinos & numeros & Laudavere sales.*

HOMERVS] à quo Mæonium carmen dicitur. supr. Od. 6. lib. 1. *Mæonij carminis alite*: seu, vt quidam malunt, *alitis*, vt referatur ad Varium.

VERSIBVS IMPARITER IVNCTIS] elegis, vt tertio ab hinc versu appellat. profert hunc locum Sosipater lib. 2. grammatic. instit. & refert, Scaurum grammaticum commentariis in artem poëticam ad hunc locum notasse, *adverbium figuravit.*

QVERIMONIA PRIMVM] Od. 33. lib. 1. *Albi ne doleas plus nimio memor Immitis Glyceræ, neu miserabileis Decantes elegos, quòd tibi iunior Læsa præniteat fide.*

VOTI SENTENTIA COMPOS] res lætæ, optatæ, & secundæ. nam, quæ nobis ex animi sententia eveniunt, læta sunt, ac iucunda.

ARCHILOCHVM PROPRIO] id est, Archilochus carminis Iambici inventor, & princeps, iambos suos ad maledicentiam contulit, vel iambis suis armatus scripsit in Lycamben socerū, & eius filiam: vt supr. Od. 6. epod. C. Vell. Paterc. *neq; quemquam alium, cuius operis primus auctor fuerit, in eo perfectissimum, præter Homerum, & Archilochum, reperiemus.*

HVNC PEDEM] iambum. Turneb. tamen lib. 9. Aduers. pedem interpretatur versum Iambéũ.

SOCCI] comœdiæ. infr. *propè socco Dignus carminibus.*

GRANDESQVE COTHVRN.] tragœdiæ. supr. Od. 1. lib. 2 *grande munus Cecropio repetes cothurno.* & infr. *Et docuit magnumq; loqui, nitiq; cothurno.*

ALTERNIS APTVM SERMONIBVS] dialogis, & sermonibus mutuis. sic Aristot. περὶ ποιητικῆς. μάλιστα γὰρ λεκτικὸν τῶν μέτρων τὸ ἰαμβεῖόν ἐστι. σημεῖον δὲ τούτου. πλεῖστα γὰρ ἰαμβεῖα λέγομεν ἐν τῇ διαλέκτῳ τῇ πρὸς ἀλλήλους. i. maximè autem omnium metrorum, ad locutionem, seu ad sermonem aptum est carmen iambéum: cuius rei argumentum est, quòd plurimos versus iambéos vsurpamus in sermone quotidiano. Alternos sermones autem intellige: qui alternatim habentur, hoc est, non semper neq; continenter ab vno, sed nunc ab hoc, nunc ab illo: seu nunc ab vno, nunc ab altero vicissim. hoc enim significat *alternum*, nempe quod non est continuum, sed aliqua aut persona, aut re interposita interruptum: vt alterna mors Castoris & Pollucis, alternis temporibus, alternis annis, & simil.

ET POPVL. VINC. STR.] quia spectatores vociferari, & strepere desinunt, versibus iambicis delectati.

NATVM REBVS AGENDIS] id est, fabulis, quæ appellantur δράματα: vel quia iambus vim habet excitandi ad actionem. Arist. πρακτικὸν appellat.

FIDIBVS] versibus lyricis.

EQVVM CERTAMINE PRIMVM] qui cursu vicit. vt dixit *pugilem victorem*: ita *equum certamine primum.*

ET IVVENVM CVRAS] amores, comissationes, conuiuia, iocos.

DISCRIPTAS SERVARE VICES, &c.] qui suas cuiusq; poëmatis parteis, & munera ab ipsa natura attributa seruare nescit, &, qui ad operum formas, quæ sunt variæ, & multiplices, versus accommodare pro cuiusque dignitate, ac natura non potest, indignus est nomine poëtæ. potest & illud *vices* intelligi de cuiusque personæ officio, & munere, & decóro. cuius rei exemplum subiicitur ibi, *Telephus, & Peleus, &c.* discriptas autem. id est, διαγεγραμμένας, distinctas, distributas, diuisas. sic Od. 3. lib. 1. *sedésq; discriptas piorum, &c.*

OPERVMQ. COLORES] operũ species, & formas, & varietates. sic vitæ colorẽ dixit Sat. 1. lib. 2. *Quisquis erit vitæ, scribã, color.* & epist. 17. lib. 1. *Omnis Aristippum decuit color, & status, & res.*

PVDENS PRAVE] pudor eius est vitiosus, ac reprehendendus, quem discere pudet potiùs, quàm nescire.

CENA THYESTAE] argumentum tragicum de quo alibi.

SINGVLA, &c.] suus cuiq; carmini loc⁹ d. tur: suo queq; materia carmine, & ꝓprio tractetur.

NON VVLT] non debet, οὐ βούλεται.

INTERDVM TAMEN ET VOCEM, &c.] vt Satyr. 4. lib. 1. *at pater ardens Sæuit, quòd meretrice nepos insanit amica Filius, &c.* quem locum cum hoc conferre non erit inutile.

DELITIGAT] acriter litigat, vt suprà *desæuit*, pro valdè sæuit, epist. ad Iul. Florum 1. lib. 2. & Satyr. 3. lib. 2. *denarrat.*

SERMONE PEDESTRI] humili, & comico, πεζῷ λόγῳ.

TELEPHVS, ET PELEVS, CVM P.] subaudiendum verbum *est*, & legendum *cùm*, non *cur*. probat autem exemplo personarum tragicarum Telephi & Pelei, nonnunquam in tragœdiis sermonem comicum, & humilem adhiberi. est autem hæc horum verborum sententia. Telephus, & Peleus, quo tempore vterq; in exsulio, atq; in egestate versatur, verborum ampullas, & verba productiora, ac longiora, quàm quibus vulgus vtitur, omittit, ac remouet, si vult spectatorib. misericordiã voce, & lacrymis commouere. P. Victorius hunc locum aliter explicat Variar. lectionum lib. 14. sed valde ab eo dissentio, neq; mihi vllo pacto probari potest illa explicatio, *proiicere ampullas*, magna loqui. quid enim aliud est proiicere, quàm procul à se reiicere, amittere, ac repellere? quod Græci προΐεσθαι dicunt. Catul. de nupt. Pelei. *Ipse suum Thesea pro caris corpus Athenis Proiicere optauit potius, &c.* Idem ad Camerium, *Fructus proiicies amoris omnes.* Virg. Æneid. 6 *qui sibi lethum Insontes peperere manu lucémq; perosi Proiecere animas.* M. Tull. pro C. Rab. *neq; ego, cui omnium ciuiũ libertas charissima fuisset, meã proiecissem.* Lucret. lib. 5. *Tum porrò puer, vt sæuis proiectus ab vndis Nauita, nudus humi iacet.* Horat. Sat. 3. lib. 2. *qui seruos proiicere aurum In media iussit Libya.* & Satyr. 7. lib. 2. *Tu cùm proiectis insignibus, &c.* De Telepho autem pauca quædam suprà leuiter attigi Od. 7. epod sed, quod ad hũc locum attinet, Telephi mendicitatem nobilitarunt tragœdiæ Timocles in Iambicis. ὁ γὰρ μὴ πένης Πτωχότερος αὐτοῦ κατανοήσας τὸν Τήλεφον Γενόμενον, τὴν πενίαν ῥᾷον φέρει. i. nam qui pauper est, posteaquam intellexit Telephum factũ esse se pauperiorẽ, paupertatem fert faciliùs. Aristoph. ... id est, Tu autem

tem rem tuam bene geris. atqui anteà mendicabas, cùm te Telephum Mysum esse diceres: de eodem vide, quæ protulimus ex Pindaro, & eius interprete Od. 7 lib. 1. ad illum locum, *Narrat pene datum Pelea Tartaro.* quibus libet nunc addere ex eod. poëta, quæ exstant ὠδ. γ. πυθ. vbi ille ostẽdens, nullam esse stabilem felicitatem in rebus humanis, ait ne Pelea quidem, & Cadmum, quorum res fuerant aliquando admodum secundæ, cursum vitæ perpetuum sine offensione, & calamitate conficere potuisse. nam, cùm Cadmus Harmoniam, Peleus Thetida vxores duxissent, & vtriusq; nuptiis etiam Dij immortales interfuissent, illum trium filiarum, Semelæ, Agauæ, Inônis miserabiles casus ita grauiter perculerunt, atq; afflixerunt, vt in anguem versus sit: hic amisso filio Achille, in Co insula vitam inopem, & miseram traduxit, mortémq; cũ summo animi dolore, & cruciatu oppetiit. Verba Pind. non ascribam. petat, qui volet, ex ipso fonte.

PROIICIT AMPVLLAS ET SESQVIP.] id est, longè à se reiicit, & omittit verba tumida, grandia, ampla atque inflata, magnifica, iactantiæ & venti plena: seu nimis ornata, & ab vsu communi remota: vel quòd ampullæ amplæ sunt, vnde fortasse nomen traxerunt: vel propter sonitum, quem aqua ex ampulla effluens mittit. lege hac de re plura ad illum versum, *An tragica desæuit, & ampullatur in arte, &c.* epist. 3. lib. 1. sesquipedalia verba autem, intellige nimium producta, & longa: qualia sunt sesquipedalia: alij prætumida, & inflata interpretantur.

SI CVRAT C. SP. TETIGISSE] si studet animum spectatoris affecisse, commouisse. Cic. ad Att. lib. 2. *mina, quæ mihi proponuntur, modicè me tangunt.*

DVLCIA SVNTO] aliud est pulchrum, aliud dulce. licet hoc ex similitudine formæ muliebris intelligere. sunt enim quædam mulieres formosæ illæ quidem, sed insuaues, & iniucundæ, sine lepore, & illecebra: aliæ minùs formosæ, sed suauitate, & lepôre, atq; illecebra cõmendatæ.

VOLENT] quidam libri ver. habent, *volunt.*

AGVNTO] impellunto, aut ducunto. epist. ad August. *Ille per extentum funem mihi posse videtur Ire poeta, &c.*

SI VIS ME FLERE] sic M. Tull. de Orat. ad Qu. Frat. lib. 2. *neque fieri potest, vt doleat is, qui audit, vt oderit vt inuideat, vt pertimescat aliquid, vt ad fletum, misericordiámque deducatur, nisi omnes ij motus, quos orator adhibere volet iudici, in ipso oratore impressi esse, atque inusti videbuntur, &c.* quæ deinceps sequuntur. nam ad hunc locum valde pertinent. sic Arist. libr. 3. de arte dicendi συνομοιοπαθεῖ ἀεὶ ὁ ἀκούων τῷ παθητικῶς λέγοντι, id est, similiter semper afficitur is, qui audit, atque is, qui affectus commouet dicendo. Sic & Plato in eo dialogo, qui inscribitur Ion, ἢ περὶ Ἰλιάδος, vbi multis verbis ostendit & poëtas afflatu diuino concitatos sua poëmata edere, tanquam deorum interpretes & recitatores poëmatum, seu actores, quos rhapsodos appellant Græci, esse interpretum interpretes, quia cùm recitant aliquem locum iracundiæ, aut misericordiæ, aut similis alicuius affectus plenum, & ipsi similiter afficiuntur, & in animis auditorum similem affectum gignunt. sic Plato: ἐγὼ γὰρ (inquit Ion) ὅταν ἐλεεινόν τι λέγω δακρύων, ἐμπίπλανταί μου ὀφθαλμοί: ὅταν τι φοβερὸν ἢ δεινόν, ὀρθαὶ αἱ τρίχες ἵστανται ὑπὸ τοῦ φόβου, καὶ ἡ καρδία πηδᾷ: Cum enim ego aliquid miserabile loquor lacrymis mihi complentur oculi: cùm aliquid formidolosum, aut horribile pili metu arriguntur, & cor palpitat. Cetera legat qui volet apud Platonem. Valde enim ad hunc locum pertinent.

TVNC TVA ME INFORT. LAED. TEL. VEL P.] hic est locanda interpunctionis nota, hoc modo, Tunc, id est, cùm ipse primus dolebis, ô Telephe, vel Peleu, tua infortunia mihi lacrymas excutient: tunc me molestia afficient. sequitur deinceps, *malè si m. l.* Quidam libri habent, *ledant.*

MALÈ SI MANDATA LOQ.] sin autem parteis tibi à fortuna datas ages indecenter, & ineptè: si & verbis vtêris à persona, quam sustines, atque à fortuna tua alienis, & vultu hilaro procedes in scenam, cùm sis calamitosus, exsul, mendicus: denique si neque verba, neque gestus ei personæ, quam sustines, & quam repræsentare iussus es, respondebunt: tunc aut me tibi minus attentum præbebo, aut te irridebo. oratio igitur & actio debent personæ, & fortunæ congruere, & conuenire. quidam existimant, hunc esse ordinem verborum *si loquêris, malè mandata:* id est, si ea loquêris, quæ sunt à tua fortuna aliena, tui auctoris culpa, qui eam orationem tibi attribuerit: aut dormitabo, aut ridebo: à quibus dissentio.

TRIST. MAEST. VVLTVM VERBA D. &c.] *Aliud vocis genus* (inquit Cicero lib. 3. de oratore) *iracundia sibi sumit: acutum, incitatum, crebro incidens, &c. Aliud miseratio ac mæror flexibile plenum, &c. Aliud metus, demissum, & hæsitans, & abiectum, &c.* Cùm igitur alius motus aliam vocem desideret: ergo & alia verba desiderat. Hæc enim debent esse inter se consentanea, motus, vox, verba. Iam qualis motus, talis vultus est: qualis fortuna, talis motus, vt statim dicet. *Format enim natura prius, &c.* Cum his congruunt illa Ciceronis ex eodem libro paullum suprà. *Omnis enim motus animi suum quendam à natura habet vultum, & sonum, &*

gestum: totúmq; corpus hominis, & eius omnis vultus, omnésq; voces, vt nerui in fidibus, ita sonant, vt à quoq; animi motu sunt pulsa, &c.

FORMAT ENIM NATVRA] sic Homer. ὀδυσσ. σ. Οὐδὲν ἀκιδνότερον γαῖα τρέφει ἀνθρώποιο Πάντων, ὅσσα τε γαῖαν ἔπι πνείει τε, καὶ ἕρπει. Οὐ μὲν γάρ ποτέ φησι κακὸν πείσεσθαι ὀπίσσω, Ὄφρ' ἀρετὴν παρέχωσι θεοί, καὶ γούνατ' ὀρώρῃ· Ἀλλ' ὅτε δὴ καὶ λυγρὰ θεοὶ μάκαρες τελέσωσι· Καὶ τὰ φέρει ἀεκαζόμενος τετληότι θυμῷ· Τοῖος γὰρ νόος ἐστὶν ἐπιχθονίων ἀνθρώπων, Οἷον ἐπ' ἦμαρ ἄγῃσι πατὴρ ἀνδρῶν τε, θεῶν τε, id est, nihil imbecillius alit terra homine ex omnibus, quæ super terram spirant ac serpunt. Affirmat enim numquam fore, vt malum aliquod sibi in posterum eueniat, donec virtutem præbeant dij, & genua erigi possint. verùm vbi dij immortales aduersi aliquid importarint: tum etiam inuitus, id fert patienter. Talis enim mens est terrestrium hominum, qualem diem inuexerit deorum & hominum pater. Eadem ferè sententia est vulgati huius versiculi, Πρὸς γὰρ τὰς τύχας τὰς φρένας κεκτήμεθα: id est ad fortunas enim accommodatam mentem habemus. & Terent. in Hecyra, *Omnibus nobis vt res dant sese, ita magni, atque humiles sumus.* hoc igitur significat Horatius, nos aptos esse natura ad omnem fortunarum habitum, id est, ad omnem fortunæ varietatem, vultu, fronte, atque adeò animo declarandam, & exprimendam, vt, si fortuna sit secunda, læti, atque hilares simus: sin aduersa, fracti humiles, ac demissi: sequitur deinde oratio, quæ taleis animorum motus, atque habitus interpretetur.

AVT AD HVMVM DED.] pluribus verbis dixit, quod vno dicere licet *affligit.*

SI DICENTIS ERVNT] hic versus P. Victorij sententiam in explicandis verbis illis, *Proiicit ampullas &c.* refellit. si loquentis oratio (inquit Horatius) erit ab eius fortuna aliena, ridebunt equites, & réliqui spectatores. Itaque si Telephus & Peleus regno pulsi, & exsules, ampullas loquentur, id est, verbis vtentur elatioribus, grandioribus, amplioribus, quàm taleis personas deceat, non modò misericordiam auditoribus non commouebunt, verùm etiam risum mouebunt.

INTERERIT MVLT. DAVVSNE] variis modis mutatus, & corruptus est hic versus. nam cùm in omnibus ferè libris manuscr. legatur vel *an Eros*, vel *Herósne*, alij reposuerunt, *Dauus, an Heros:* alij *diues, an Irus:* alij *Dauus, herúsne:* alij *Diuus, an Heros.* quarum lectionum nullam probo, & eas omneis puto esse corruptas. Nam primùm Dauus, & Heros personæ sunt ita dissimiles, ac dispares, vt ea res admonitione non egeat. quis enim ita hebes, & tardus est, vt nesciat interesse, vtrùm Dauum loquentem faciat, an Agamemnonem? Præterea Dauus proprium serui nomen est, quamuis à natione impositum: at heros nomen omnium heroum commune. neque verò me mouet quòd quidam vir doctus mihi in sermone dixit, ferri hanc lectionem posse, *Dauus an heros:* quia (inquit ille) *heros* positus est pro sene. senex autem in comœdiis ponitur pro hero. Ita igitur hîc heros, id est, senex, quasi Chremes, Dauo opponitur. proferebat autem ille Virgilij versum ex Moreto, vbi *heros* videtur positum pro *senex. Ergo aliam molitur opem sibi prouidus heros.* sed, pace illius dixerim, neque heros apud Virgilium, senem significat, neque, si ita esset, probanda magis esset hæc lectio, quàm aliæ. Nam fingamus ita scriptum esse ab Horatio, *Dauúsne loquatur, an senex:* inepta esset hæc oppositio, cùm Dauus nomen sit serui proprium, senex nomen ætatis appellatiuum. Iam verò apud Virg. *heros* non senem significat, sed hominẽ antiquorum morum, seu heroum illorum simplicitatis & probitatis æmulũ, seu heroibus illis probitate & fortitudine animi similẽ. sic ipse Horat. vsurpauit Sat. 2. lib. 2. *hos vtinam inter Heroas natum tellus me prima tulisset.* Deinde lectio *diuésne, an Irus* non placet eadem ratione: quia Irus proprium nomen est mendici illius Homerici, diues omnium diuitum cõmune. idémq; de lectione *Dauúsne, herúsne* sentiendum, vt omittam quod 384 superuacaneum etiam fuit Horatio, nos de domini, & serui loquentis differentia admonere. Restat quarta, *Diuúsne loquatur, an Heros*, quam audio quibusdam viris doctis omnium optimam videri. Sed ne hæc quidem mihi probatur. Nam diui in comœdiis quidem numquam introducuntur loquentes: in tragœdiis autem rarò admodum, tùm scilicet, cùm dignus aliquis vindice nodus inciderit, vt ait Horatius in hac epistola, idq; ad explicandas, & expediendas turbas ortas in tragœdia, quę humano consilio non videbantur expediri posse. Quòd si aliquando Diuus aliquis intercedit nulla turba exorta, vt Pallas apud Sophocl. in Aiace: id fit propter aliam necessariam causam, quemadmodum in ea, quam dixi, Sophoclis tragœdia. Iccircò enim Pallas prologi parteis agit, quia absurdum erat futurum, Aiacem, suum ipsius facinus proloqui, ac proferre: neque quisquam alius erat, qui sciret, eum mente captum pecudes iugulasse: quippe qui & noctu, & occultè rem illam perfecisset. Præterea cùm sit necesse Deos humano more loqui: alioquin à nobis ne intelligantur quidem: nullus autem excogitari possit hominum sermo grandior, aut elatior, quàm heroicus: nõ video, quid sit, quamobrem Horatius, aut quisquã alius dicat interesse, vtrùm deus loquatur, an Heros. tolerabilius erat, si dixisset interesse, vtrùm loqua-

loquatur Apollo, an Menelaus: Venus, an Helena. sed quid frustrà lectorem moror, cùm agatur hîc de personis comicis? ego igitur hunc versum ita legendum esse dico, *Intererit multum Dauúsne loquatur, Erósne*, vt significet interesse vtrùm loquatur seruus callidus, versutus, fallax improbus, & nequã, an simplex, apertus, veritatis amicus, fidelis, & frugi. Perspicuum est enim Horatium hoc loco docere, quemadmodum differt seruus à seruo, ætas ab ætate, fœmina nobilis & potens a plebeia, & humili, genus & institutum vitæ ab alio, natio à natione, locus à loco: ita inter orationes interesse oportere. Esset autem absurdũ, atq; ineptum, cùm his versibus loquatur de personis comicis, infrà autem deinceps de tragicis ab illo versu, *Scriptor. honoratum si fortè, &c.* inculcare hîc alieno loco deos, & heroas. De Erote porrò videor mihi legendo obseruasse, seruos eos, qui hoc nomine appellantur, magna ex parte esse bene moratos fideleis, & caros, vtileisq; dominis. Meminerunt omnes, seruum illum Ciceronis Erotem, esse à domino libertate donatum, quòd causam, quàm dicturus erat Cicero, cùm ad eam nondum satis paratus esset, in posterum diem dilatam nuntiasset: Dauos verò subdolos, mendaceis, fallaceis, dominóq; suspectos. Iam verò nõ est id omittendum, quod ad meæ coniecturæ rationem confirmandam vehementer pertinet. Cùm ab hinc duodecim circiter annos essem Tolosæ, incidi in quoddam exemplar Pandectarum iuris ciuilis, manu exaratum in eo animaduerti nomẽ serui *Eros* passim scriptũ cum aspiratione *Heros*. ex ea scriptura, ab illo iam tempore orta mihi suspicio est, in exemplaribus Horatianis manu scriptis antiquissimis, & non ita corruptis, sic hunc versum, in quo versamur, scriptum fuisse, *Intererit multum Dauúsne loquatur, Herósne.* secutos esse posteà aliquos homines semidoctos, qui cùm reperissent hoc nomen scriptum cum aspirationis nota, eóq; nomine eum significari putarent, qui inter diuinam, & humanam naturam interiectus est: scirent autem priorem eius syllabam esse longam, atque iccircò numerum, ac mensuram constare non posse, versum commutare ausi sunt, & in locum prioris scripturæ *Herósne: an Heros* substituerunt. atq; hanc primam fuisse puto huius loci maculam, ac labem. ex hac stirpe (vt solent amplificari, ac dilatari mala) cetera huius versus errata, mendáq; nata sunt, dum suum quisq; iudicium secutus, suóq; ingenio cõfisus, deletis germanæ scripturæ vestigiis, nouam lectionem confingit, & comminiscitur. meam coniecturam adiuuant & codices nonnulli Horatiani, in quibus inest hæc scriptura, *Herósne.* [Vide Vict. lib. 33. var. cap. 5. vbi de hoc loco disputat, & tuetur lectionem *Dauúsne loquatur an Heros*, sed errat.

MATVRV'SNE SENEX] Virgil. lib. 5. Æneid. *maturus Acestes.* paullò aliter item Horat. dixit *maturos partus*, carm. sæculari.

FLORENTE IVVENTA] ἀκμαζούσης ἡλικίας. quod alio loco docuimus.

FERVIDVS] M. Tull. in Catone maiore, *epulabar igitur cum sodalibus omninò modicè: sed erat quidam feruor ætatis, qua progrediente omnia fiunt etiam in dies mitiora.* Itaque iuuenes αἰζηοὺς appellant Græci, quasi ἀεὶ ζέοντας, id est, semper ferventeis.

MERCATÓRNE VAGVS, CVLTÓRNE VIR. AG.] Vides vt opponat inter se mercatorem vagum, & cultorem agelli: id est, olitorem aliquem, seu potiùs eum, qui domo se continet, qualis est senex ille Veronensis, quem describit Claudianus, *Felix qui patriis æuum transegit in aruis, Ipsa domus puerum quem videt, ipsa senem: Qui baculo nitens, in qua reptauit arena, Vnius numerat sæcula longa casæ, &c.* aut qualis ille beatus Horatianus: *Beatus ille, qui procul negotiis, &c.* Od. 2. epod.

SIBI CONVENIENTIA] sibi constantia, & in quibus extrema conueniant cum primis vtraq; cum mediis.

SCRIPTOR] hîc est apponenda interpunctionis nota.

HONORATVM] cur honoratum? quia Iupiter à Thetide exoratus, eum à Græcis tum honorandum curauit, cùm Troianos, qui Achille pugnante extra sua præsidia prodire, & prœliũ inire non audebant, rursum Achille irato, ea fiducia, audaciáq; cõpleuit, vt ausi sint belli fortunam experiri, Græcósque magnis cladibus affecerint, ita vt Agamemnonem, qui Achilli Briseïda eripuerat, magnopere sui facti pœnituerit, vltróque Briseida cum aliis puellis formosissimis bello captis, amplissimísq; muneribus ad eum remiserit. Sic autem Thetis apud Homer. ἰλ. α. Iouem orat. Ἀλλὰ σύ πέρ μιν τίσον Ὀλύμπιε μητίετα Ζεῦ: Τόφρα δ' ἐπὶ Τρώεσσι τίθει κράτος ὄφρ' ἂν Ἀχαιοὶ Υἱὸν ἐμὸν τίσωσιν, ὀφέλλωσί τέ ἑ τιμῇ, id est, At tu eum honorato ô Iupiter Olympie, consilij largitor. Tamdiu autem Troianis potentiam, & robur adiicito, quoad Achiui filium meum honorauerint, & eum honore mactarint. 385

IMPIGER, IRACVNDVS, INEXORABILIS, &c.] quia talem describit Homerus. atq; iracundiam quidẽ ex primo Iliados perspicere licet. ingenio autem inexorabili eum fuisse, declarat liber nonus, vbi ab Aiace σχέτλιος, sæuus, durus, indomitus: & νηλὴς, id est, immisericors & immitis appellatur. & eodem libro cùm Phœnix longa oratione eum ad lenitatem deducere

studuisset, Meleagri exemplum adhibuisset, munera commemorasset, quæ se Græci vltrò promittebant daturos, si se exorari sineret, cetera denique collegisset, quæ ad animum iratum placandum, ac mitigandum valere debuerant: his omnibus ne tantillum quidem commotus est, vt Græcis laborantibus succurreret, auxiliúmque ferret. Magna sanè vis est ad misericordiam commouendam in iis versibus, quibus exponit Phœnix, illum sibi à Peleo puerum esse traditum, & commendatum, abs sese magno studio, magnáq; cura educatum ea spe ducto, fore, vt, cùm ipse liberos ex se non suscepisset, esset ille sibi filij loco. Iam verò alij, qui deinceps sequuntur, vel saxum flectere poterant, quos non me pigebit ascribere, vt insignis Achillis acerbitas, & inexorabilis animus magis appareat, qui de sententia à tali viro, taliq; oratione non potuerit demoueri. hæc igitur Phœnix, Ἀλλ' Ἀχιλεῦ, δάμασον θυμὸν μέγαν· οὐδέ τί σε χρὴ Νηλεὲς ἦτορ ἔχειν· στρεπτοὶ δέ τε καὶ θεοὶ αὐτοί, Τῶν περ καὶ μείζων ἀρετὴ τιμή τε, βίη τε· Καὶ μὲν τοὺς θυέεσσι, καὶ εὐχωλῇς ἀγανῇσι, Λοιβῇ τε, κνίσσῃ τε παρατρωπῶσ' ἄνθρωποι, Λισσόμενοι, ὅτε κέν τις ὑπερβήῃ, καὶ ἁμάρτῃ. i. At Achilles, magnum animum tuum domato, neque verò te oportet immisericordem mentem habere. flexibiles sunt etiam dij ipsi, quorum & maior est virtus, & honos, & vis. Veruntamen eos suffimentis ac sacrificiis, & blandis precibus, & libaminibus, & nidore flectunt homines precantes, vbi quis iniustum aliquid commiserit, & peccarit. reliquos versus petat, qui volet, ex Homero. Patroclus item ἰλ. π. ait, patrem ei non esse Pelea, neque matrem Thetidem, sed eum è mari, saxísque præruptis esse natum. sic Patroclus: Νηλεές, οὐκ ἄρα σοί γε πατὴρ ἦν ἱππότα Πηλεύς, Οὐδὲ Θέτις μήτηρ, γλαυκὴ δέ σε τίκτε θάλασσα, Πέτραι τ' ἠλίβατοι. Postremò Apollo in ea oratione, qua suadet ceteris Diis, vt Hectoris corpus parentibus permittant, vt honore sepulturæ ab eis afficiatur, potiùs, quàm Achilli gratificentur, ait Achillem neq; animo esse ad æquitatem propenso, neq; flexibili voluntate, sed immanitate, & feritate quadã leonina præditum, omnémq; humanitatem, ac misericordiam exuisse. sic Apollo, Ἀλλ' ὀλοῷ Ἀχιλῆϊ θεοὶ βούλεσθ' ἐπαρήγειν, Ὧι οὔτ' ἂρ φρένες εἰσὶν ἐναίσιμοι, οὔτε νόημα Γναμπτὸν ἐνὶ στήθεσσι· λέων δ' ὣς ἄγρια οἶδεν, &c. impigrum autem fortem, & strenuum accipio, ἀγαθὸν ἄνδρεῖον. talem enim facit Homerus, quod & Aristot. testatur in lib. περὶ ποιητ. Seruius hunc versum, & eum, qui proximè sequitur, profert ad illum Virgil. locum, *hic sæuus tendebat Achilles*. vbi notat ille, *sæuus* propter Hectorem ab equis distractum. quod non placet. sæuus enim dictus à Virg. est, eadem ratione, qua ab Hor. iracundus, aut certè qua ab Hom. χέτλιος. Appellatur præterea ab Horat. peruicax, Od. 17. epod. & cedere nescius Od. 6. lib. 1.

ACER] *sit* subintelligendum.

IVRA NEGET SIBI NATA] ἰλιάδ. α. Ἄλλοισιν δὴ ταῦτ' ἐπιτέλλεο· μὴ γὰρ ἔμοιγε Σήμαιν'· οὐ γὰρ ἔγωγ' ἔτι σοὶ πείσεσθαι ὀΐω. id est, aliis ista manda, non mihi impera. non enim puto me tibi morem gesturum.

NIHIL NON ARROGET ARMIS] ἰλ. χ. & φ. & alibi.

FEROX] animosa, vehemens, elata. ζαμενῆ vocat Pindarus πυθ. ὠδ. δ. licet autem hoc ex Medea Euripidis cognoscere. Sed lõgè diuersa ab iis, quæ poetæ tragici, & ceteri scriptores de Medeæ ferocitate, acrimonia, & impotentia, de fratre Absyrto obtruncato, de filiis eius sua manu necatis, litteris prodiderunt, longè (inquam) alia, ac noua de ea narrat Pausanias in Corinthiacis, nempe eam Iasoni nuptam, Corinthíque reginam, filios, qui sibi quotannis nascerentur, in templo Iunonis occultare esse solitam, immortaleis eos futuros sperantem: verùm cùm hæc eam fefellisset, & cùm se errasse tandem cognouisset, eodémque tempore ab Iasone deprehensa esset: illum ei multùm oranti ignoscere noluisse, & ita Iolcum, ea relicta, nauigasse: Medeam autem regno Corinthi Sisypho commendato, ac tradito illum secutam esse. Sed quod ad hunc locum pertinet, vide Eurip. Medeam.

INVICTÁQVE] Euripid. in Medea, Δεινὴ γάρ· οὔτοι ῥᾳδίως γε συμβαλὼν Ἔχθραν τις αὐτῇ καλλίνικον ᾄσεται. i. horribilis enim est. non facilè quisquam inimicitiis cum ea susceptis victoriæ carmen canet. ibidem sic Medea loquitur, Ἕρπ' εἰς τὸ δεινόν· νῦν ἀγὼν εὐψυχίας, id est, *aggredere ad rem terroris plenam. nunc certatur de animi magnitudine, & præstantia*.

FLEBILIS INO] Athamantis, & Inonis duo filij, Learchus, & Melicerta fuisse dicuntur. Ac Learchum quidem Athamas furore præceps interfecit, & in lebetem aquæ feruentis plenum coniecit: mater autem Ino ipsa quoque amentia & furore affecta; vel (vt alij volunt) metu perterrita, cum Melicerta aufugit, & in mare desiliit: quæ posteà Dea facta, & Leucothea dicta est, eiúsque filius Melicerta, Palæmon appellatus. vide Homerum ὀδυσ. ε. & interpretes ad illum locum, Τὸν δ' εἶδεν Κάδμου θυγάτηρ καλλίσφυρος Ἰνὼ Λευκοθέη. & Pindari interpr. ὀλυμπ. ὠδ. β. ibi, λέγοντι δ' ἐν καὶ θαλάσσᾳ μετὰ κόραισι Νηρῆος ἁλίαις βίοτον ἄφθιτον Ἰνοῖ τετάχθαι τὸν ὅλον ἀμφὶ χρόνον, i. dicunt etiam in mari inter Nerei filias marinas vitam immortalem Inoni constitutam esse in perpetuum. & Euripidem in Medea vbi chorus ait, Inonem duobus filiis necem attulisse.

386

PRAET-

PERFIDVS IXION] cur Ixion dicatur perfidus, cùm ex aliis scriptoribus, tùm ex Pindari interprete πυθ. εἰδ. β. cognoscere licet: cuius hæc verba sunt, à nobis sic Latinè reddita. Ixion siue Antiônis, siue Pisionis, siue Martis, siue Phlegyæ filius (nam dissentiunt inter se auctores) Diam Deionei filiam duxit vxorem. Erat autem in more positum apud veteres, sponsarum patribus munera quædam dare, vt & Homerus indicat, Πρῶθ' ἑκατὸν βοῦς δῶκεν, ἔπειτα δὲ χίλι' ὑπέστη Αἶγας ὁμοῦ καὶ ὄϊς, id est, Primùm centum boues dedit, deinde mille capras pollicitus est, & totidem oues. Deioneus igitur Ixionem, vt mos erat, filiæ suæ virum munera poscebat. Ixion verò cùm ab illo crebrò appellaretur, atque adeò vrgeretur, fossam faciendam curauit, eámque materia, quæ ignem facilè, & subitò concipere posset, impleuit. quo facto, socerum quasi ad epulas opiparas & sumtuosas inuitauit. Ille autem insidiarum, & fraudis ignarus, cùm ad eum locum, vbi fossa suberat, peruenisset: in eam iam inflammatam incidit. & ita flammis consumtus est. Iam verò cùm Ixionem tanto scelere contaminatum nemo expiare vellet, cùmq; eum omnes detestarentur, & contagionem aspectus fugerent: cùm ipsi Dij denique illum aspernarentur, ab illóque abhorrerent: solus Iupiter eius misertus, maculam ex illo scelere conceptam deleuit, eum vltro in cælum sustulit, sibi contubernalem fecit. At Ixion neque prioris beneficij, neque posterioris memor, ecce tibi nouum animo concipit facinus nouúmque flagitium aggreditur, & Iunonis amore incensus, rem cum ea habere meditatur. Iupiter autem hoc cognito, nubem, vt Iunoni similis esset specie quadam falsa conformauit: qua visa exarsit ille, & corpus cum ea commiscuit: ex qua immanem quemdam, & monstrosum virum procreauit, nomine Centaurum. Iupiter porrò manus, & pedes Ixionis rotæ arctissimis vinculis astrinxit: quam in perpetuum volubilem effecit. eíque rotæ Ixion alligatus clamat, *benemeritis gratiam esse referendam.*

IO VAGA] ideò vaga, quia Argo, à Mercurio, interfecto, cui fuerat, posteaquàm à Ioue in vaccam versa est, à Iunone custodienda tradita, vsque eò vagata est, donec in Ægyptum peruenit, œstro à Iunone immisso, qui assiduè eam insectaretur.

TRISTIS ORESTES] nihil notius, nihil clarius Orestis furore. de quo vide Euripidis nobilissimam tragœdiam. Plato in Cratylo scribit Orestem nomine ipso τὸ θηριῶδες τῆς φύσεως, καὶ τὸ ἄγριον, καὶ τὸ ὀρεινόν, id est, feritatem, immanitatem, & montanam quandam naturam, declarare. vide annot. ad Satyr. 3. lib. 2.

SI QVID INEXPERTVM SC. COMM.] si quam tragœdiam scribere cogitas, in qua personæ sint nouæ, neque dum ab vllo poeta tractatæ, vide, vt tales sint vsque ad extremum, quales statim ab initio abs te productæ sunt. Seruius profert hunc locum ad illum Virgil. versum Æneid. 6. *Præcipuè pius Æneas, &c.* inexpertum, valet non expertum παρθενικῶς, non tractatum, non spectatum. nam & M. Tull. *expertam* virtutem dixit patiendi significatione, orat. pro Corn. Balbo, his verbis. *cuius igitur audita virtus dubitationi locum non daret, huius præsens, experta, atq; perspecta, obtrectatorum voce lædetur?*

DIFF. EST PROPR. COMM. DIC.] communia hoc loco appellat Horatius argumenta fabularum à nullo adhuc tractata: & ita, quæ cuiuis exposita sunt, & in medio quodammodo posita, quasi vacua, & à nemine occupata. talia igitur argumenta difficile est abs te nunc primùm occupata, & suscepta, ita tractare, vt propriè tua iure dici possint.

ILIACVM CARMEN] quod commune non est, sed Homeri proprium: est tamen publicum, vt mox dicemus.

DEDVCIS IN ACTVS] in scenam producis in tragœdiam confers: ex Iliade personas tragicas sumis, & tragœdiam componis. Plato lib. 10. de Rep. Homerum τραγῳδίας ἡγεμόνα, καὶ διδάσκαλον, id est, tragœdiæ ducem, & magistrum nominat.

PVBLICA MAT. PRIV.] antequam hunc locum explicemus, quid intersit inter publicum, & commune, videndum. falluntur enim, qui hæc nihil inter se differre existimant. Publicum igitur dictum est, quasi populicum, seu poplicum. & verò nonnulli libri veteres hic habent, *Poplica materies, &c.* vbi vulgati, *Publica materies, &c.* ita publicum est, quod est totius populi, vt campus Martius, publicus est populi Rom. ager. Campanus lege agraria lata, publicatus est: Regnum Cypri lege Clodia populi Romani publicum factum est: Flumina omnia & portus, publica sunt: riparum quoque vsus publicus est, sicut ipsius fluminis: Littorum quoque vsus publicus est, sicut & ipsius maris. prætor, consul, & ceteri magistratus, & Reges, sunt publicæ personæ. nam totius populi personam sustinent. Publico opponitur priuatum, vt cùm dicimus, *ius publicum, ius priuatum: publica persona, priuata persona: iudicium publicum, iudicium priuatum: Rex, priuatus.* Horat. Satyr. 3. lib. 1. *Priuatúsque magis viuam te rege beatus.* & infra, *fuit hæc sapientia quondam Publica priuatis secernere.* Cicero pro Murena. *Odit populus Rom. priuatam luxuriam: publicam magnificentiam diligit.* Idem in Rull. ad pop. *Si est priua-*

rius ager Recentoricus, quid eum excipis? sin autem publicus, quæ est ista æquitas? Commune duobus modis accipitur: vno modo commune appellamus, quod est duorum, aut plurium, *vt paries communis, communis domus, ager communis, epistola communis*: atque harum rerum communium causa, competit actio cōmuni diuidundo: à quarum similitudine dicimus *Martem communem, mortem communem, vitam communem.* & ita illud M. Tull. pro Rosc. Amer. *quid tam commune, quàm spiritus viuis, terra mortuis, mare fluctuantibus, littus eiectis?* Altero modo communia dicimus, quæ à nemine sunt occupata, neque possessa, & possunt fieri occupantis, vt *aqua profluens, aër, littus maris, lapilli & gemmæ in littore maris, theatrum*: quarum rerum causa non datur actio communi diuidundo apud iurisconsult. Opponitur autem commune proprio, vt Cic. pro Sylla. *Tempus agendi fuit mihi magis proprium, quàm ceteris: doloris verò & periculi fuit illa causa communis.* idem epist. ad Dol. lib. 9. *Quòd me amas, id tibi commune est cum multis: quòd tu ipse tam amandus es, támque dulcis, tamque in omni genere iucundus, id est, propriè tuum.* Accipienda porrò hoc loco communia, quæ à nemine sunt occupata, id est, quæ nondum sunt à quoquam tractata, vt diximus. His igitur expositis, hunc locum sic explicamus, publica materies est, exempli causa, Ilias Homeri. est enim opus publicum, & totius populi factum, quamuis ab Homero inuentum, scriptum, & editum. Hæc igitur materia, tui iuris, tuíque mancipI fieri poterit, si non hærebis in circulo omnibus patente, & contemto, id est, si tuum auctorem, quem tibi proposuisti ad imitandam, non sequêris ita religiosè, vt nihil addas de tuo, nihil inuenias, nihil immutes: trita quadam & vulgata, & omnibus exposita, & facilia, & ἐγκύκλια persequaris. *Non circa* autem scriptum offendi in omnibus libris manuscrip. Quidam publicam materiam dicunt esse argumentum aliis poëtis intactum: quod (inquiunt) priuati iuris erit, si quis ita tractet, vt postea nemo vel idem scribere ausit, vel melius possit: quod consequetur si sententias adhibebit nō vulgareis, neq; de medio sumtas. Ego quod publicam materiam, argumentum aliis intactum volunt esse, non probo: cetera nihil ferè ab iis, quæ scripsi, discrepant.

NEC VERBVM VERBO, &c.] id est, & si non studebis verbum è verbo exprimere, vt religiosus, & fidus interpres: si non te præbebis ita sedulum, ac fidum interpretem, vt ne paululum quidem à tuo auctore discedere audeas. monet igitur hoc loco Horat. ne eos, quos nobis proposuimus imitandos, aut è quibus argumentum scribendi petimus, ita sequamur, vt interpretes, sed potiùs vt è fontibus eorum, iudicio, arbitrióque nostro, quantum, quóque modo videbitur, hauriamus. hoc enim se consilio vsum esse scribit M. Tull. & quidem iis ipsis verbis, quæ modo vsurpaui, in Stoicis imitandis, & in quæstione de officiis. quod item se fecisse scribit in orationibus inter se contrariis Æschinis, Demosthenisq; conuertendis. *nec conuerti* (inquit) *vt interpres, sed vt orator, sententiis iisdem, & earum formis, tanquam figuris, verbis ad nostram consuetudinem aptis: in quibus non verbum pro verbo necesse habui reddere, sed genus omnium verborum, vimque seruaui. non enim ea me annumerare lectori putaui oportere, sed tamquam appendere.* hoc autem præceptum ad elocutionem referendum est.

NEC DESILIES IMIT. IN ARCT.] id est, & si te non conicies in eas angustias, videlicet nimiùm longè ab eo, quem tibi proposuisti ad imitandum, discedendo, vnde te explicare honestè non possis: vnde egredi vel turpe sit futurum, vel operis natura, ac ratio non ferat. nam hæc cuiuscumque operis lex est, ne quid inchoatum relinquatur.

REFERRE] sic legendum: & ita habent duo omnium emendatissimi codices. geminatum autem est f. vt prima syllaba producatur: qualia sunt illa, *rettulit, subbigit, repperit, &c.* Ita autem loqui solemus referre pedem ex aliquo loco, non proferre. Cæsar libr. 1. de bello Gallico. *tandem vulneribus defessi, & pedem referre, & quòd mons suberat mille passuum, eo se recipere cæperūt.* & lib. 10. epist. M. Tull. ad familiareis, Ser. Galba. *Cornu sinisterius, quod erat infirmius, vbi Martiæ legionis duæ cohortes erant, & cohors prætoria, pedem referre cæperunt.* [T. Liuius lib. 38. Annalium. *Fessi igitur corporibus, animisq; retulere pedem.*]

SCRIPTOR CYCLICVS] poëta nescio quis epicus, circumforaneus, circulator, rhapsodus, qui solebat suum carmen in corona recitare. nonnulli Antimachum significari putant: de quo M. Tullius in Bruto, *Nec enim posset idem Demosthenes dicere, quod dixisse Antimachum, Clarium poëtam, ferunt: qui, cùm conuocatis auditoribus legeret eis magnum illud, quod nouistis, volumen suum, & eum legentem omnes præter Platonem, reliquissent, legam (inquit) nihilominus. Plato enim mihi vnus instar est omnium.* nonnulli, & ij quidem docti, poëtam quemdam alium, qui scripsit κυκλικά, sæpe ab interpretibus Græcis commemoratum, significari volunt, in quibus est M. A. Muretus. de hoc poëmate Philoponus in librum primum ἀναλυτ. (vt vulgò citant) ἔστι δὲ καὶ ἄλλος κύκλος ἰδίως ὀνομαζόμενος· ὁ ποιητὴς τινὲς μὲν εἰς ἑτέρους, τινὲς δὲ εἰς Ὅμηρον ἀναφέρουσιν, &c. id est, Est enim aliud quiddam, quod propriè nominatur cyclus: quod poëma alij

alîis

aliis, nonnulli Homero ascribunt. Ego auctores quosdam κυκλικοὺς ab Homeri scholiaste video citari ἰλ. γ. ἡ ἱστορία παρὰ τοῖς Πολεμωνίοις, ἢ τοῖς κυκλικοῖς, id est, historia est apud Polemonios, aut cyclicos.

FORTVNAM PRIAMI] Antimachum non significari ab Horatio ex eo maximè intelligere licet, quòd Antimachus bellum Thebanum scripsit: quòd multis annis ante Troianum gestum est: hic autem, quem reprehendit Horatius bellum Troianum: vt omittam, quòd principium poëmatis Antimachi hoc fuisse testantur Græci interpretes, Ἐννέπετε Κρονίδαο Διὸς μεγάλοιο θύγατρες, id est, Dicite Saturnij Iouis magni filiæ. cuius versus longè alia sententia est, quam huius, quem hoc loco de Græco expressum profert Horatius. Simeon Bosius putabat, significari primum versum eiusdem Homeri ex parua Iliad. Ἴλιον ἀείδω, καὶ Δαρδανίην εὔπωλον, sequitur, ἧς πέρι πολλὰ πάθον Δαναοί, θεράποντες Ἄρηος. id est, Ilium cano, & Dardaniam equis aptam, vel pulchris equis abundantem, Pro qua multa pertulerunt Græci, ministri Martis. ex qua interpretatione, propè ad verbum expressa, cuius qui linguam Græcam non didicerit, licet intelligere, quamobrem aliter sentiam.

388

QVID TANTO DIGN. F. H. PR. H.] tanto hiatu, nempe oris. ductum à tragœdis, qui interdum cùm Agamemnonis, aut Atrei, & similium personarum parteis agerent, vt grandiloquentiores (si hoc nomine vti liceat) viderentur, quàm maximè hiabant, cùm sæpe exilem vocem, miniméque tanto hiatu dignam, mitterent. sic apud Lucianum sæpe vsurpatur illud μέγα κεχηνότες de tragœdis id est, magnum hiantes Prætereà magnitudo & granditas verborum, seu grandiloquentia, videtur oris hiatum postulare. Itaque per oris hiatum, grandiloquentiam intelligimus, quæ constat ferè ex ampullis verborum.

PARTVR. MONT. NASC. &c.] prouerbium in gloriosos ostentatores, & eos, qui magna de se exspectatione concitata, nihil ea dignum ad extremum afferunt. Athenæus lib. 14. scribit, Tacham regem Ægyptiorum, cùm Agesilaum Lacedæmoniorum regem, breuis staturæ hominem, qui idcircò venerat, vt cùm eo belli societatem iniret, eique auxilium ferret, hoc intempestiuo ioco lacessisset, ὤδινεν ὄρος, Ζεὺς δ' ἐφοβεῖτο, τὸ δ' ἔτεκεν μῦν, id est, parturiebat mons: at Iupiter metuebat, ille autem murem peperit: regno suo esse spoliatum, priuatúmque esse factum, alienato à se Agesilao, societatéq; diremta ac dissoluta.

DIC MIHI MVSA VIRVM] principium Odyss. Ἄνδρα μοι ἔννεπε Μοῦσα πολύτροπον, &c. Libet mihi hoc loco occasionem & ansam nacto, ex P. Ronsardi, viri clariss. poëtæ Regij, Franciade, poëmate Gallico, planè cum Iliade Homerica, & Æneide Virgiliana comparando, versus aliquot Gallicos decerpere, eósque ab Io. Aurato viro singulari doctrina ornato, poëta Regio, latinos factos, commentariorum meorum lectoribus legendos exponere, vt intelligant exteræ nationes, quæ & qualia ingenia efferat nostra Gallia, & quantopere apud nos floreant bonæ litteræ, liberalésque doctrinæ. Primùm autem ex principio primi libri, paucos versus proferam, deinde Cassandræ vaticinium, quod constat nonaginta circiter versibus, ex eodem libro subiiciam, vt omnes mortales litteris exculti maiore in dies huius diuini poëmatis legendi desiderio afficiantur, eiúsque editionem vel à Rege nostro Carolo nono, vel ab ipso Ronsardo precibus & votis omnibus flagitent. Sic igitur poëma suum orditur poëta noster Ronsardus.

Musa tenens summas Parnaßi in vertice sedes,
Nunc adsis, oriq; fauens illabere nostro,
Dum memoro prima ductos ab origine reges.
Franconis: qui Troiugena satus Hectore quondam
Astyanax, patrio sed dictus ab amne Camandrus.
Huius Troiugenæ tu dic mihi Musa labores.
Prœliaq; : multa quoties Iunone, & iniquo
Neptuno terra, pelagóq; pericula vicit,
Antè Parisiaca quam mœnia conderet vrbis:
Attu Rex ains nos, dignaq; in carmina vireis
CAROLE *da: in vestros opus hoc mihi surgit honores*
Argumentum ingens. me ne mergatur in alto
Cymba, caue: tantas qua nunc vaga fertur in vndas.

Muse qui tiens les sommets de Parnasse,
Entre en ma bouche, & me chante la race
Des Rois François issus de Francion,
Enfant d'Hector Troyen de nation,
Qu'on appelloit en sa ieunesse tendre
Astyanax, & du nom de Scamandre.
De ce Troyen conte moy ses assaux,
Guerres, discours, & combien sur les eaux
Il a de fois en despit de Neptune,
Et de Iunon, surmonté la fortune,
Et sur la terre eschappé de perils,
Ains que bastir les grands murs de Paris.
Vous Charles Roy enflez moy le courage:
En vostre honneur i'entreprens cest ouurage
De long labeur, & gardez d'abismer
Ma nef qui flotte en si profonde mer.

CASSANDRÆ VATICINIUM de Franconis casibus, ex primo libro Franciados Petri Ronsardi, Io. Aurato, poëta Regio interprete.

389

Troiugena, auspiciis cuius felicibus olim
Clara futurorum video tot nomina regum,
Magnanimúmq; ducum, populis armisq; potentum:
Disce memor, me vate, sacer quã concitat error,
Qui te cumq; manent venturo tempore casus,
Quì demũ vsq; finit: veniet quæ cetera dicet
Ordine nympha tibi, vacua cùm nudus arena
Æger, inops rerum, confractus membra iacebis,
Naufragum vt in gelido proiectũ littore corpus.
Qualis ab arboreo succrescit stirpe sub auras
Surculus, incumbens operi, quam carpsit acuto
Frondator ferro, & trunco succidit ab imo,
Vnde grauis malus, temo aut fabricetur aratri
Mensibus hibernis, niuibus cùm & sparsa pruinis,
Grãdineq; horret humus, latet in radice recisa
Abdita, nec libro suboles caput exserit vdo,
Donec vere sui nemoris renouante senectam,
Vna locum supplet vacuum generosa propago,
Frondosisq; comis proauitas suscitat vmbras
Luxurians, latúmq; caput sub nubila tollens.
Tu quoq; hic capta felicia germina Troiæ
Vberibus renouas foliis, rediuiuáq; fundens
Brachia Troianum tolles ad sidera nomen,
Regum progenitor, per quos subuersa resurgent
Pergama, & Argolicas spernent viuacia flammas,
Postquàm olim victrix, armisq; & legib. æquis
Gens tua perdomitũ sua sub iuga miserit orbẽ.
Tu tempestates sæuas & prælia mille
Dura feres, caput obiectans: sed Gallica tandem (Illis.
Clara manent populis victorem sceptra subaRegia deinde tua nascetur origine proles:
Cui par magno surget non altera cælo,
Vis Pharamondorũ, Clouiorũ, Childericorum,
Lodoiciq; pij, Claudij, fortésq; Pepini,
Clari omnes armis reges, victricia quorum
Agmina Idumæas gestabunt vertice palmas.
Sed tamen ante omneis surget Rex maximus vnus,
Diuorum genus & magni ætheris incrementũ,
Filius Henrici, bello insuperabilis olim,
Et Catharina tuus: cuius sub pectore cunctæ
Virtutes ponent facto velut agmine sedem.
Carolus huic magnum fama per secula nomẽ:
Nomine sed maior gestarum gloria rerum,
Annis pæne puer genitoris & orbus ademti
Ante diem: cui fida tamen custodia matris
Ritè regens tenerũ, monitisq; salubrib. augens,
Et felix vigor ingenij maturior æuo

LA PROPHETIE DE Cassandre des fortunes de Francus, prise du premier liure de la Franciade de P. de Ronsard.

Prince Troien, de qui des meinte annee
I'ay bien preueu la belle destinee,
Tige de Ducs, de Rois, & d'Empereurs,
Grands aux combats, des peuples cõquereurs.
Entends de moy d'esprit toute rauie,
La plus grand part des gestes de ta vie.
Dieu me deffend de te chanter le tout:
Tu en sçauras commencement & bout
Par vne nymphe, apres que le naufrage
T'aura ietté tout nud sur le riuage,
Froissé, cassé, sans aide, & sans support,
Comme vn corps froid estendu sur le bord.
Or tout ainsi qu'en parfaict accroissance
Le reiecton de l'arbre prend naissance,
Qu'vn bucheron à l'ouurage panché,
A fleur de champ, de son fer a tranché,
Pour faire vn mas, ou bien vne charrue
Au mois d'hyuer, quand la terre est chenuë,
Blanche de neige, & de gresle qui poingt:
Le reiecton se cache & ne sort point:
Mais au printemps renouuelant son estre
Seul prend la place au lieu de son ancestre,
Et fait reuiure en son bois ses ayeulx,
Leuant son chef fueillu iusques aux cieulx:
Ainsi tu es de Troye saccagee
Le reiecton, à la cyme chargee
De fueille & fruict, qui doibs par ton moyen
Iusques au Ciel pousser le nom Troyen,
Pere des Rois, qui en despit des flames,
Des Grecs veincqueurs, referont noz Pergames,
Ayant par force & iustice domté
Le monde entier d'vn & d'autre costé.
Tu passeras meinte dure tempeste,
Et meint combat, ennemy de ta teste.,
Mais à la fin par bataille tu doibs
Vaincre soubs toy tout le peuple Gaulois.
De toy doibt naistre vne race Royalle,
Qui soubs le ciel n'aura point son egalle,
Des Pharamonds, Cilderics & Clouis,
Des Claudions, des Pepins, des Louys.
Princes guerriers, dont les belles armees
Auront au chef les palmes Idumees.
Vn Roy viendra des cieux le fauory,
Fils d'vn grand prince, inuincible Henry,
Et d'vne Roine accorte Catherine:
Roine qui doibt loger en sa poitrine
Toute vertu. CHARLES sera son nom:
Dont les haults faicts passeront le renom,
Bien ieune d'aage, orphelin de son pere,
Estant conduict des conseils de sa mere,
Et d'vn aduis heureusement bien né

Turbatas

Turbatas odiis pacabunt tristibus vrbeis,
Et populos furiis in se discordibus actos.
At simul hunc matura virum firmauerit ætas,
Et latus armatum validus præcinxerit ensis,
Fortibus inq; humeris thoracis stridor aheni
Horruerit strepitans pro vita & honore suorũ.
Florenteis tangens annos, magis ille pudore,
Quàm stipante metu tutus, leget agmine ter-
ras.
Belligero, & dux albа nigros defiget ad Indos
Signa, suum Oceano claudens vtrinq; laborẽ.
Iam mihi quadrupedans sonus exauditur e-
quorum,
Pulsantum ære solum, iam regia signa ferẽtis
Armigeras acies, iuuenilis robora pubis,
Ordine prospicio longo: fulgentibus armis
Terra riget, hastis q; manus, latera ensibus hor
rent:
Sæuus inest furor his, & sæua minacibus ira
Vultibus, & sola sub pedibus concussa tremi-
scunt,
Compositis gradib. præeuntia signa sequentũ,
Qualis ad imperium venti procedit in alto
Vndarum legio, cursuq; ferente secundo
Post alios alij voluuntur in ordine fluctus,
Donec agens tandem validi vis incita flatus
Depulit impulsos extremam ad littoris oram.
Non illi audebit regi se opponere quisquam
Bellanti, siue ipse pedes peditum ante maniplos
Ibit ouans longi crispans vibrantia conti
Robora, seu campum pedibus pulsabit equinis,
Calce rigente premens armos pernicis Iberi,
Puluere fœdatus vultus, aptansq; lacerto
Multa cæde rubro gladij splendentis acumen,
Non secus ac quondã segetis per plana feracis,
Densi falce cadunt maturæ messis aceruі:
Atq; aliis alij super agglomerantur, ab æstu
Torrida cùm portant sub tectum farra coloni:
Sic reuoluta ruent sublato corpora ferro
Multa simul cumulata solo: pauor vndiq; &
horror
Illius & dexteram, & ferrũ ferale sequentur.
Vt tamen eius erit metuenda rebellibus ira
Gentibus, horrenda quæ fulmine proteret ha-
sta:
Sic victis clemens populis victoria parcet,
Temperet vt vtreis lenis pietate seueras.
Carolus hic claros cæli stellantis ad axeis
Facta sua, & Troas proauos, Phœbo auspice,
mittet.
Post vbi longæuæ venient iam tædia vitæ,
Alter vt in magno sol effulgebit Olympo.
Ergo age nunc alacri, Franci, loca mente relin-
quens,
Ne tua tot claros ignauia lenta nepotes
Obruat, æternis, æuo veniente, tenebris,
Perge celer, quò fata vocant, superiq; secundi.

Appaisera son peuple mutiné,
Qui furieux, par les villes Francoises
Bouillonnera de sectes & de noises. 390
Mais aussi tost que la viue vertu
Armera ce Roy du fort glaiue pointu,
Et qu'on voirra pour l'honneur des ses Gau-
les
Le corselet craquer sur ses espaules,
Ayant la fleur de la ieunesse attaint,
De ses subiects plus honoré que craint:
Ira courir le monde de gendarmes,
Et plantera iusqu'aux Indes ses armes,
De l'Ocean limitant ses trauaux.
I'enten déja le pié de ses cheuaux
Frapper la terre, & dessoubs ses banieres,
Aller de rang les ieunesses guerrieres,
Ayant le dos herissé de harnois,
Le flanc d'espee, & la main de long bois.
Eux menassant d'vne effroyable face
Les ennemis, feront trembler la place
Dessoubs leurs pieds, en ordre se suyuants,
Comme les flots marchent dessoubs les vents
L'vn apres l'autre, & de suite esbranlée
S'en vont roulants par la pleine salee
Iusques à tant que le venteux effort
Les ait poussez contre le front du bord.
Nul n'osera se trouuer en bataille
Contre ce Roy, soit que pieton il aille
Deuant les siens, d'alegresse tout plein,
Crespant les plis d'vne pieque en la main:
Soit qu'à cheual il frappe la campagne,
Piquant les flans d'vn beau gener d'Espai-
gne,
Couuert de poudre, ayant pendu au bras
Vermeil de sang, le tranchant coutelas:
Ainsi qu'on voit tomber soubs la faucille
Meinte iauelle en la pleine fertille
L'vne sur l'autre, alors que la saison
Fait emporter les bleds en la maison,
Ainsi tombra dessoubs sa large espee
Meint corps, meint bras, meinte teste cou-
pee,
Roulante à terre: vn horreur, vn effroy
Suyuront le glaiue & la main de ce Roy.
Mais tout ainsi qu'aux rebelles courages
Fera sentir l'effort de ses orages,
Il sera doux au peuple surmonté,
Ayant la force ensemble & la bonté.
Ce Charles Roy iusqu'aux flammes cele-
stes
Fera voller nostre race & ses gestes:
Puis estant soul de ce monde ennuyeux,
Comme vn soleil reluira dans les cieux.
Pource Francus alaigrement desplace:
N'estouffe point vne si belle race
Par ton sejour, & marche sans effroy,
Ayant les cieux si dextrement pour toy.

ANTIPHATEM] Antiphates, rex Læstrygonum, à quibus Vlysses, eiúsque socij ad vnum discerpti essent, nisi funibus anchorarum præcisis quamprimùm è portu soluissent, seséque in altum recipissent: quo ex periculo tamen non omnes naues seruatæ sunt, sed aliquot cum vectoribus perierunt. narrantur hæc ab Vlysse ὀδ. κ. Δὴ τότ' ἐγὼν ἑτάρους προΐειν πεύθεσθαι ἰόντας, &c. id est, Tum ego socios præmisi, vt exquirerent, & explorarent, &c.

SCYLLAMQVE] Scylla (vt scribit interpres Hom. ὀδυσ. μ.) Phorcynis, & Hecatæ filia: cuius latera catulis latrantibus succincta fuisse dicuntur. re vera Scylla vortex aquarum fuit, cui saxa volubilia, vagáque suberant. alij rupem, seu scopulum esse dicunt. Homerus autem lib. Odyss. supra commemorato, eam describens, ait, vocem mittere voci catuli nuper admodum nati simillimam: ipsam monstrum esse ingens, & immane, & vel Deo immortali formidolosum, pedes habere duodecim, omneis ad ingressum ineptos: si quò autem ire velit, eò pennis volare, non pedibus ambulare: sex ei colla esse longa, & in vnoquoque eorum caput inesse horribili aspectu, in ore triplicem dentium ordinem crebrorum & cruentorum. cetera ex Homero pete: cuius hi sunt versus, Ἔνθα δ' ἐνὶ Σκύλλη ναίει, δεινὸν λελακυῖα, Τῆς ἤτοι φωνὴ μὲν ὅση σκύλακος νεογιλῆς, Γίνεται, αὐτὴ δ' αὖτε πέλωρ κακὸν, οὐδέ κέ τίς μιν Γηθήσειεν ἰδὼν, οὐδ' εἰ θεὸς ἀντιάσειεν, &c. M. Tull. orat. de Harusp. responsis, *Quam Scyllam tam eminentibus canibus, tamque ieiunis poeta fingendo exprimere potuerunt, quàm quibus istum videtis Gellius, Clodius, Titius rostra ipsa mandentem?* Idem Verr. de supplicijs, *Hoc infestior nautis Verres, quàm Scylla, quòd multo se pluribus & maioribus canibus succinxerat.* De Scylla lege Apollonium lib. 4. Argonaut. & interpretem.

CVM CYCLOPE] ὀδυσ. ι. Polyphemi, & Cyclopum fabula narratur. Homer. Ἔνθα δ' ἀνὴρ ἐνίαυε πελώριος, ὅς ῥά τε μῆλα Οἶος ποιμαίνεσκεν ἀποπρόθεν, οὐδὲ μετ' ἄλλους Πωλεῖτ', ἀλλ' ἀπάνευθεν ἐὼν ἀθεμίστια ᾔδη. Καὶ γὰρ θαῦμ' ἐτέτυκτο πελώριον, οὐδὲ ἐῴκει Ἀνδρί γε σιτοφάγῳ, &c.

NEC REDITVM DIOM. AB INTERITV] id est, nec reditum Diomedis à bello Troiano, aut aliam narrationem, nimis longè repetit. Antimachum obscurè reprehendit, qui poëma suum de Diomedis casibus conscriptum, ab interitu Meleagri patrui orsus est. Meleager Tydei frater fuit, OEnei filius: qui, cùm aprum Calydonium interfecisset, eiúsque pellem, & caput, Atalantæ amicæ suæ donauisset, Thestiadæ eius auunculi vtrumq; illi ademerunt, & Meleagro insidias compararunt. Qua re cognita ille eos interfecit. propter quam causam Pleuronij Calydoniis bellum intulerunt. Althæa Meleagri mater ob fratrum suorum cædem filio irata, eum exsecrata est, eique interitum exoptauit. Cum Calydon postea à Curetibus oppugnaretur, neque iam Calydonij impetum hostium sustinerent, Meleager neque patris, neque matris iam placatæ rogatu opem ferre patriæ voluit. flexus tandem, & victus Cleopatræ vxoris precibus, hosteis à mœnibus Calydonis propulsauit, ac profligauit, periculóque patriam liberauit. Althæa autem odio in filium pristino renouato, facem ei à Parcis donatam, qua eius vita definiebatur, inflammauit, & consumsit. quo facto ille interiit. vide Homer. & Eustat. ἰλ. ι.

NEC GEMINO] Iupiter Ledæ amore captus, sub cycni specie rem cum ea habuit. ex hoc concubitu Leda ouum peperit, idque in capsam quandam condidit, ex quo postea Pollux, & Helena nati sunt. Castor autem, & Clytemnestra ex altero, quod illa à Tyndaro compressa ediderat, exstiterunt. Quamuis igitur Helenæ raptus Græcis belli Troiani causam præbuerit, non tamen Homerus ab ouo illo, ex quo exclusa Helena est, id est, non tam ex alto, rem repetit, neq; vsque à capite arcessit, sed ab ira Achillis egregium illud & immortale poëma orditur. Irasci autem cœpit Achilles paullo ante vrbis Troiæ exscidium.

ET IN MEDIAS RES, &c.] in medias res ita rapit auditorem, vt is earum principium non desideret. nam quæ antecesserunt vrbis Troiæ expugnationem, & iram Achillis, ea miro poëtæ artificio, seu ingenio, seu vtroque in libris deinceps sequentibus occasione arrepta narrantur. nonnulla etiam, quæ in Ilia se locum habere non videbantur, in Odysséa referuntur.

MENTITVR] verisimiliter. nam docuit alios Homerus ita falsa dicere, & mentiri, quemadmodum oportet, inquit Aristot. lib. de poët.

QVAE DESPERAT TRACTATA] id est, quæ videt nullum orationis nitorem, neq; ornatum capere, si à se tractentur, ea prætermittit.

SI PLAVS. EGES AVL. MANENTIS] id est, si spectatorem cupis tibi contingere, qui tantisper spectet, donec aulæa (quibus obtenditur, ornatúrque scena, seu theatrum potiùs) remoueantur: qui non discedat è cauea antequam aulæa sublata sint, &c plausorem appellat, spectatorem plausu fauentem. vide supr. in epist. ad August. lib. 2. ad illum locum, *Quattuor, aut plureis aulæa premuntur in horas.*

ET VSQVE SESSVRI] ab hoc verbo *sessorem* nominauit spectatorem, epistol. 2 Iul. Flor. lib. 2. *In vacuo latus sessor, plausórq; theatro:* & sedilia, sedes, vnde spectabant. hoc libro infrà, *Nondum spissa nimis complere sedilia flatu.*

DONEC

DONEC CANTOR, VOS PLAVD. DICAT] id est, donec peracta ab histrione sit fabula. M. Tullius vsurpauit translatè in Catone. *neque enim histrioni, vt placeat, peragenda est fabula: modò in quocumque fuerit actu, probetur: neq; sapienti vsq; ad plaudite veniendum: breue enim tempus ætatis satis est longum ad bene, honesteque viuendum.* cantorem autem pro actore, seu histrione posuit.

DECOR] id est, τὸ πρέπον, decorum.

MOBILIBVS] non leuibus, aut inconstantibus, vt quidam putant, sed quæ variatis ætatibus immutantur.

REDDERE QVI VOCES] puer, qui sciat iam ad interrogata, & ad ea, quæ audiuit, respõdere. sic loquitur Virg. Æneid. 1. *cur dextræ iungere dextram Non datur, ac veras audire, & reddere voces?* & Catull. de Thet. & Pelei nupt. *Nec missas audire queunt, nec reddere voces.*

IRAM COLLIG. AC PONIT TEM.] temerè irascitur, & temerè placatur. Terent. in Hecyra. *Pueri inter sese quam pro leuibus noxiis iras gerunt? Quapropter? quia enim, qui eos gubernat, animus infirmum gerunt.*

CVSTODE] pędagogo. idem Satyr. 4. lib. 1. *Dum custodis eges.* & Satyr. 6. *Ipse mihi custos incorruptissimus omneis Circum doctores aderas.* & infr. *An custos, famulusq; Dei Silenus alumni.*

ET APRICI GR. C.] & campo aprico. Apricus locus, à sole apertus, à Græco vocabulo φρίκη, quod horrorem significat, appellatur, quasi ἄφρικος, id est, sine horrore, videlicet frigoris. Hæc ferè Festus.

CEREVS IN VITIVM FLECTI] cereus flecti, ex eorum genere est, quæ annotauimus suprà ad Od. 8. lib. 4. significat autem hoc loco mollem, & flexibilem. Itaque *cereus in vitium flecti*, id est, flexibilis ad vitium. nihil enim mollius cera: nihil, quod faciliùs sequatur, quocumq; ducas: nihil, quod magis arbitrio nostro fingatur. Itaque Platonis libr. 9. de repub. cùm apud eum Socrates, Glauconem, feram quandam animo depingere iussisset, variã & multorum, ac dissimilium capitum, ex quibus alia cicuribus bestiis, alia feris conueniant, ita respondet Glauco, δεινοῦ πλάστου τὸ ἔργον· ὅμως δ᾽ ἐπειδὴ εὐπλαστότερον κηροῦ, καὶ τῶν τοιούτων, ὁ λόγος, πεπλάσθω, id est, *miri cuiusdam, & solertis artificis opus: Veruntamen quoniam oratio faciliùs, quàm cera, & cetera id genus, in quaslibet formas fingi, & flecti potest, esto tibi ficta.* quem Platonis locum videtur M. Tullius lib. 3. de oratore expressisse, his verbis, *Nihil est enim tam tenerum, neque tam flexibile, neque quod tam facilè sequatur, quocumq; ducas, quàm oratio.* Idem eod. libr. *sed verba nos cùm iacentia sustulimus, sicut mollissimam ceram ad nostrum arbitrium formamus, & fingimus.*

VTILIVM TARD. PROV.] sic Aristot. ῥητορ. β. φιλοχρήματοι δ᾽ ἥκιστα, διὰ τὸ μήπω ἐνδείας πεπειρᾶσθαι, id est, *nimium pecuniæ amantes, aut cupidi sunt iuuenes, propterea quòd nondum egestatis incommodum experti sunt.*

SVBLIMIS] elatus, & ferox. sic Aristot. ibid. καὶ φιλότιμοι μέν εἰσι, μᾶλλον δὲ φιλόνικοι. ὑπεροχῆς γὰρ ἐπιθυμεῖ ἡ νεότης, ἡ δὲ νίκη ὑπεροχή τις, id est, *& ambitiosi quidem sunt, sed magis vincendi cupidi, præstantiam enim, excellentiamq; expetit ætas florens: at victoria, excellentia quædam est.*

ET AM. RELINQ. PERN.] sic Aristot. eodem lib. εὐμετάβολοι δὲ, καὶ ἁψίκοροι πρὸς τὰς ἐπιθυμίας· καὶ σφόδρα μὲν ἐπιθυμοῦσι, ταχὺ δὲ παύονται, id est, mutabiles autem sunt, & in cupiditatibus satietate, ac fastidio citò afficiuntur, & cùm vehementer concupiscunt, tùm celeriter concupiscere desinunt.

CONVERSIS STVD.] cum ætate conuertuntur studia, & naturæ. iccircò mobileis naturas suprà appellauit, vt dixi.

AETAS VIRILIS] quæ media, & constans appellatur.

QVAERIT OPES] quærit opes, id est, quærit diuitias tum ad vsus vitæ necessarios, tum ad perfruendas voluptates: quòd si maiore paullo sit animo, in eo pecuniæ cupiditas spectat ad opes, & ad gratificandi facultatem, & ad magnificos apparatus, vitæq; cultum cum elegantia & copia, vt scribit M. Tull. de offic. lib. 1.

ET AMICITIAS] sunt enim amici optima & pulcherrima vitæ supellex, vt ait idem M. Tullius in Lælio.

INSERVIT HONORI] studet ambitioni: in studio honorum occupatus est. Aristot. φιλοτιμεῖται πρὸς ἄλλους sic autem loquitur M. Tull. procœmio lib. 2. de offic. *postea quàm honoribus inseruire cœpi, meq; totum reip. tradidi, &c.*

QVOD MOX MVT. LAB.] cuius mox eum pœniteat. Terent. Andr. *Haud muto factum.*

VEL QVÒD QV. ET INV. &c.] magnum hoc in primis, & graue senectutis incommodum, & ad quærendum omni studio incumbere, & ab vtendo abhorrere.

INVENTIS] quæsitis, partis. Terent, Heaut. *inueniendum est Aliquis, labore inuenta meo cum dem bona.*

AC TIMET VTI] sic Aristot. ibid. ἀνελεύθεροι, ἓν γάρ τι τῶν ἀναγκαίων ἡ οὐσία, ἅμα δὲ καὶ διὰ τὴν ἐμπειρίαν ἴσασιν ὡς χαλεπὸν τὸ κτήσασθαι, καὶ ῥᾴδιον τὸ ἀποβαλεῖν, id est, *auari sunt senes, atque illiberales. facultates enim in rebus ad victum, cultúmque necessariis numerantur: simúlque vsu didicerunt, quàm difficile sit inuenire, quam facile rursus amittere.*

VEL QVOD RES OMN. TIM. G.] Aristot. ibid. κατεψυγμένοι γάρ εἰσιν. οἱ δὲ νέοι θερμοί. ὥστε προωδοποίηκε τὸ γῆρας τῇ δειλίᾳ. καὶ γὰρ ὁ φόβος κατάψυξίς τις ἐστὶ, id est, *frigent enim senes: iuuenes autem calent. itaque ad timiditatem senectus quodammodo viam munit. Nam & metus ipse refrigeratio quadam est.*

MINISTRAT] administrat, gerit.

SPE LONGVS] longinqua sperans, exempli causa, consilia capiens, quæ in longum tempus conferantur, cùm breue admodum ei vitæ spatium sit reliquum. nemo enim tam senex est, vt se annum non putet posse viuere. ita suprà *spem longam* dixit, & Sextium Od. 4. lib. 1. *Vitæ summa breuis spem nos vetat inchoare longam.* & ad Leuconoën, Od. XI. eiusd. *spatio breui Spem longam reseces.* Arist. tamen ibid. ita de senib. ζῶσι τῇ μνήμῃ μᾶλλον, ἢ τῇ ἐλπίδι, id est, viuunt memoria potiùs, quàm spe.

INERS] segnis, & ad agendum ineptus, ætatis vitio. Arist. ibid. οὐ πρακτικοὶ κατὰ τὰς ἐπιθυμίας, ἀλλὰ κατὰ τὸ κέρδος. non sunt ad agendum apti ob cupiditates, sed ob lucrum. vel sic, ad agendum non impellit eos cupiditas: sed lucrum.

AVIDVSQVE FVTVRI] Aristot. ibid. καὶ φιλόζωοι, καὶ μάλιστα ἐπὶ τῇ τελευταίᾳ ἡμέρᾳ, διὰ τὸ τοῦ ἀπόντος εἶναι ἐπιθυμίαν· καὶ, οὗ δὲ ἐνδεεῖς, τοῦτο μάλιστα ἐπιθυμοῦσι, id est, & vitæ sunt cupidi, idque maximè decurso propemodum vitæ curriculo, propterea quòd eius rei, quæ abest, cupiditas est. itaque, quo egent, id maximè concupiscunt.

393 DIFFICILIS] δύσκολος, morosus. M. Tull. in Catone *at sunt morosi, & iracundi, & difficiles senes.*

QVERVLVS] μεμψίμοιρος. Aristoteles, senes ὀδυρτικοὺς appellat, quod idem valet.

LAVDATOR TEMPORIS ACTI SE PVERO] Aristot. ibid. διατελοῦσι γὰρ τὰ γενόμενα λέγοντες. ἀναμιμνησκόμενοι γὰρ ἥδονται, id est, *res præteritas numquam narrare intermittunt. lætantur enim, cùm eas memoria repetunt.*

CENSOR, CASTIG.] nonnulli libri veteres habent conuerso ordine *castigator, censorque.*

MVLTA FERVNT ANNI VENIENTES, &c.] *anni venientes* appellantur ab Horatio, vsque ab incunabilis ad corroboratam, & mediam ætatem: *recedentes* autem vsque à media ætate ad rogum commoda porro accipio, florem ætatis, velocitatem, vireis corporis, pulchritudinem, hilaritatem, bonam valetudinem, sensus integros, ac vegetos? quæ omnia ferè adimit hominibus senectus, atque in eorum locum reponit rugas, & canitiem, pedum tarditatem, infirmitatem, ac debilitatem, deformitatem, tristitiam, morbos, cæcitatem, surditatem, obliuionem, stuporem, & cetera mala. quod item elegantissimè exponit Xenocr. [seu potius Æschines Socraticus, vt testatur Harpocration.] in Axiocho, his verbis, εἶτα λαθὸν ὑπεισέρχεται τὸ γῆρας εἰς ὃ πᾶν συρρεῖ τὸ τῆς φύσεως ἐπίκηρον, καὶ δυσαλθές. κἂν μή τις θᾶττον, ὡς χρέος, ἀποδιδῷ τὸ ζῆν, ὡς ὀβολοστάτις, ἡ φύσις ἐπιστᾶσα ἐνεχυράζει τοῦ μὲν ὄψιν, τοῦ δὲ ἀκοήν, πολλάκις δὲ ἄμφω· κἂν ἐπιμείνῃ τις, παρέλυσεν, ἐλωβήσατο, παρήρθρωσεν, id est, deinde furtim subit senectus, in quam, quicquid habet natura Acheronticum, debile, sanatu difficile, ac desperatum, confluit. Quòd nisi quis sat citò vitam, vt æs alienum, reddat: instans, vt fæneratrix, natura pigneratur ab hoc videndi sensum, ab illo auditum, sæpenumero vtrumque. Quòd si quis diutius manserit in vita, eneruat, mutilat, membra luxat, ac debilitat. sic Diphilus apud Stobæum, Ἅπαντα τ' ἐργαζόμενος ἀσθενέστερα πολιὸς τεχνίτης ἐστὶν ὁ χρόνος, ὦ ξένε. Χαίρει μεταπλάττων πάντας ἐπὶ τὰ χείρονα. id est, Omnia efficiens infirmiora canus artifex tempus est, ô hospes. Gaudet côuertisse omneis homines in deterius. Cum his cōgruunt illa, quæ sunt apud Herod. Thal. νῦν γὰρ ἄν τι καὶ ἀποδέξαιο ἔργον, ἕως νέος εἶς ἡλικίην. αὐξανομένῳ γὰρ τῷ σώματι συναύξονται καὶ αἱ φρένες: γηράσκοντι δὲ συγγηράσκουσι, καὶ ἐς τὰ πρήγματα πάντα ἀπαμβλύνονται: id est, Nunc enim aliquod facinus edere possis, dum iuuenis es. Nam vnà cum crescente corpore crescit etiam mens: & cum senescente, senescit, & ad res omneis obtunditur. Aliter autem dixit supr. epist. ad August *annos recurrentes.* significatur enim illo loco annorum, & aliorum temporum natura, quæ vbi occiderunt, renascuntur: quemadmodum declarat Oda illa 7. lib. 4. *Diffugere niues, redeunt iam gramina campis, &c. Immortalia ne speres, monet annus, & almum Quæ rapit hora diem: Frigora mitescunt Zephyris: Ver proterit æstas, Interitura, simul Pomifer auctumnus fruges effuderit: & mox Bruma recurrit iners. Damna tamen, &c.* Atque hæc annorum, & mensium, & dierum morientium, ac renascentium ratio declarat

clarat illud ænigma: *Εἷς ὁ πατήρ, παῖδες δὲ δυώδεκα· τῶν δ᾽ ἑκάστῳ Παῖδες τριήκοντα διάνδιχα εἶδος ἔχουσαι. Αἱ μὲν λευκαὶ ἔασιν ἰδεῖν, αἱ δ᾽ αὖτε μέλαιναι. Ἀθάνατοι δέ τ᾽ ἐοῦσαι, ἀποφθινύθουσιν ἅπασαι.* id est, (vt ad verbum interpreter) *Vnus pater est: filij autem duodecim. horum autem vnicuique filiæ sunt triginta, formis dissimiles: aliæ quidem aspectu cādida, aliæ verò nigræ. Cùm sint autem immortales, moriuntur omnes.* Si quis autem totidem versus Latinos Græcis respondenteis postulabit, age, mos ei à nobis geratur. *Bis sex sunt nati patris vnius: & decies tres Forma dissimiles illorum à stirpe profecti, Nigri alij, albi contrà alij. cùm autem Libitinæ Exsortes omnes sint, intereunt tamen omnes.* significatur autem annus, qui constat duodecim mensibus: quorum vniuscuiusque dies sunt triginta, &c.

ADIVNCTIS] appositis, & accommodatis ætati.

AVT AGITVR RES IN SCENIS, AVT] quædam sunt agenda in scenis: éstque id, quod dicit Arist. *διὰ τῆς ὄψεως*, id est, rebus in conspectu positis: quædam propterea quòd sint nimis atrocia, aut horribilia, aut visu fœda, aut incredibilia, non sunt coràm agenda, sed ea satis est ab histrione, quasi intus acta sint, renuntiari: & hoc modo misericordiam commouent: aut terrorem animis inferunt *ἐκ συστάσεως τῶν πραγμάτων*.

SEGNIVS IRRIT. ANIMOS] minus afficiunt animos, quæ sunt audita, quàm, quæ sunt visa, aut spectata Lucianus in Herodoto, ex Herod. vt proximè planum fiet, *τὰ δὲ ὀμμάτων φαινόμενα, πιστότερα εἶναι τῶν ὤτων δοκεῖ.* id est, quæ oculis cernuntur, certiora videntur esse, quàm quæ audiuntur. licet hunc versum Horatianum etiam ad hanc sententiam accommodare, ea, quæ oculis cernuntur, magis nos afficere, quam quæ audiuntur. sic M. Tull. epistola. lib. 6. ad Torq. *Nam & si, quocumque in loco quisque est, idem est ei sensus, & eadem acerbitas ex interitu rerum & publicarum, & suarum, tamen oculi augent dolorem, qui ea, quæ ceteri audiunt, intueri coguntur, nec auertere a miseriis cogitationem sinunt.* Idem epist. 4. ad eundem eod. lib. *Equidem nos quod Romæ sumus, miserrimum esse duco, non eo solum, quòd in omnibus malis acerbius est videre, quam* [illegible] *sed etiam &c.* Sic tragicus ille: *τῶν πραχθέντων τὰ μὲν ἄλγιστ᾽ ἄπεστιν· ἡ γὰρ ὄψις οὐ πάρα.* id est, eorum, quæ acta sunt, tristissima & luctuosissima absunt. aspectus enim non adest. Potest tamen hæc etiam esse Horatij sententia, incertiora esse, & difficilius credi, quæ audiuntur, quàm quæ oculis cernuntur. & contrà, certiora esse, & faciliùs credi, quæ oculis cernūtur, quàm quæ auditu sentiuntur. Atque, vt hæc vera sunt, ita & illud est verissimum, oculis difficiliùs fidem fieri, quàm auribus: hoc est, oculos minùs esse facileis ad credendum, quàm aureis, & maiorem efficacitatem, quàm audiendi sensum, desiderare. Nam aspectus quidem vnà cum iis, quæ oculis subiiciuntur, concurrit, & conspirat: auditum verò facilè est verbis artificiosis, & numerosis attollere, suspensúmque tenere, & falsis rationibus capere, ac fallere. Verbi gratia, Homerus contentionem describens ita magnam facit, vt caput cælo tangat, & tamen humi vno tempore pedes ponat: atque hæc credit auditor Homerum legens: quod fictor, aut pictor consequi non possit, quia tantam imaginem, aut statuam oculis spectatorum subiicere non possit. Hæc Dionis Chrysostomi sunt ferè, oratione Olympica. locum indicabo, *καὶ δὴ τὰ λεγόμενα ἀεὶ ἐστὶν ἀκοῆς πιστότερα ὀμμάτων, ἀληθῆ ἴσως, πολύ γε μὴν δυσπειθέστερα, καὶ πλείονος δεόμενα ἐνεργείας. ἡ μὲν γὰρ ὄψις αὐτοῖς ὁρωμένοις ξυμβαίνει. τὴν δὲ ἀκοὴν οὐχ ἀδύνατον ἀναπληρῶσαι*, &c. [Sed vt ad Horatium redeam, hæc sententia significare videtur, minùs ad animos permouendos valere, quæ audiuntur, quàm quæ cernuntur. Quod tamen non probaretur fortassis Aristoteli. qui lib. 8. de rep. videtur sentire, eorum omnium, quæ sub sensum cadunt, ea maximè ad affectus mouendos, moresque conformandos valere, quæ audiuntur, vt cantus, & modos: secundo loco, quæ cernuntur, vt imagines & simulacra: cetera, quæ alios sensus mouent, aut minùs, aut nihil valere ad animos permouendos. Sed ibi Aristoteles loquitur de similitudinibus, & imaginibus, & imitationibus rerum verarum: quarum similitudinum aliæ cernantur, aliæ audiantur, &c. quæ igitur audiuntur, vt cantus, & modi, magis animos permouent, quàm quæ cernūtur, vt pictura, & figuræ.]

FIDELIBVS] oculos iccirco fideleis appellat, quia quæ cernuntur magis valent ad fidem faciendam: quàm quæ audiuntur, vt scribit Herodotus in Clione, *ὦτα γὰρ τυγχάνει ἀνθρώποισι ἐόντα ἀπιστότερα ὀφθαλμῶν*; id est, aures enim hominib. minùs sunt fideles, quàm oculi. quibus hoc significatur, minùs credi ab hominibus ea, quæ audiuntur, quàm quæ cernuntur; vt paullo antè diximus. *Incertos* [illegible] ratione appellauit epist. 1. lib. 2.

NON PROMES IN SCENAM] non produces in scenam: non constitues ante oculos spectatorum.

QVAE MOX NARRET FAC. P.] quæ mox referat persona aliqua in scenam producta. præsens, id est, extrà, & coram spectatoribus. nomen *præsens* opposuit illi aduerbio *intus*.

NEC PVEROS CORAM,&c.]de Medea suprà diximus.

AVT HVMANA PALÀM] de Atreo & Thyesta & suprà diximus nonnulla ad Od.16.lib.1.& res ita nota est, vt, qui hæc inculcare velit, lectorum opera, & otio abuti velle videatur. Iam hæc *promi in scenam, extra, coràm, palàm à præsente narrari*, idem valent: quibus respondent è contrario *intus narrari, tolli ex oculis*.

NEFARIVS] nefarij dicti à farre, quod adoreum est, vt vult Varro lib.1.de vita populi Rom. quòd eo scelerati vti non debeant. hoc quoque idem adsignificat, quòd qui indigni sunt qui viuant, nefarij vocantur, inquit Nonius.

PROCNE]de Procne sup.ad Od.12.lib.4.

CADMVS IN ANG.] vide, quæ suprà de Peleo, & Cadmo coniunctè, leuiter attigimus.

INCRED. ODI]quia ἀπίθανα, ἄλογα, μοχθηρά, ἀδύνατα. i. non probabilia, ratione carentia, improba, & nefaria, & quæ fieri nullo modo possunt. lege Arist. περὶ ποιητικῆς.

NEVE MINOR QVINTO, NEV SIT PR.] Non est dubium, quin actus, partes fabulæ fuerint: quot actus in fabula fuerint, incertum atque obscurum. actum autem ab actu distinguere, id verò non parum difficile est, si Donato credimus: neque desunt viri docti, qui quamuis perspicuè aliter sentiat Horatius, quattuor actibus tantùm constare fabulam posse dicant, modò hi quattuor actus iustam fabulæ magnitudinem expleant. ego video à M. Tull. & ceteris bonis scriptoribus, tertium, quartum, & extremum fabulæ actum commemorari: quintum non reperi. idem scribens ad Q. Fratrem lib.1. tertium actum, extremum facere videtur his verbis: *Illud te ad extremum oro, & hortor, vt tamquam poetæ boni, & actores industrij solent, sic tu in extrema parte, & conclusione muneris, ac negotij tui diligentissimus sis, vt hic tertius annus, tamquam tertius actus, perfectissimus, atque ornatissimus fuisse videatur.* Ego Horatio, & Donato assentior, vt putem tragœdiam, & comœdiam quinque actibus constare debere

REPONI]iterum doceri, vt sat.10.lib 1. *Nec redeant iterum, atque iterum spectanda theatris* quidam legi volunt, *reposci*, aliter sup. *honoratum si fortè reponis Achillem.*

NEC DEVS INTERSIT,&c.] Arist.lib. περὶ ποιητ. scribit, vtendum esse machina. seu machinatione: id est. Deum esse adhibendum à machina, ad ea, quæ sunt extra fabulam, expedienda: quæ vel anteà facta sunt, neque hominem scire fas est, vel posteà futura sunt, & prædictionem, ac nuntiationem desiderant. Omnium enim rerum videndarum facultatem dijs attribuimus, verba Aristot. sunt hæc, φανερὸν οὖν ὅτι καὶ τὰς λύσεις τῶν μύθων ἐξ αὐτοῦ δεῖ τοῦ μύθου συμβαίνειν, καὶ μή, ὥσπερ ἐν τῇ Μηδείᾳ, ἀπὸ μηχανῆς, καὶ ἐν τῇ Ἰλιάδι τὰ περὶ τὸν ἀπόπλουν· ἀλλὰ μηχανῇ χρηστέον ἐπὶ τὰ ἔξω τοῦ δράματος, ἢ ὅσα πρὸ τοῦ γέγονεν, ἃ οὐχ οἷόν τε ἄνθρωπον εἰδέναι, ἢ ὅσα ὕστερον, ἃ δεῖται προαγορεύσεως καὶ ἀγγελίας. ἅπαντα γὰρ ἀποδίδομεν τοῖς θεοῖς ὁρᾶν. Cum Aristotele consentit hoc loco Horatius, qui vetat Deum ex machina adhibere, nisi nodus difficilis & Deo dignus inciderit, id est, nisi talis difficultas exstiterit, vt sine machina exitus fabulæ non possit explicari. Exstant multa apud probatos auctores huius moris exempla, ac testimonia. Plato in Cratylo, εἰ μὴ ἄρα δή, ὥσπερ οἱ τραγῳδοποιοί, ἐπειδάν τι ἀπορῶσιν, ἐπὶ τὰς μηχανὰς καταφεύγουσι, θεοὺς αἴροντες, καὶ ἡμεῖς οὕτως εἰπόντες ἀπαλλαγῶμεν, ὅτι τὰ πρῶτα ὀνόματα οἱ θεοὶ ἔθεσαν, καὶ διὰ ταῦτα ὀρθῶς ἔχει. id est, *nisi vtique, quemadmodum tragœdiarum scriptores, posteaquam nodus aliquis inciderit, ad machinas confugiunt, deos attollentes: nos quoque, vbi dixerimus deos prima nomina rebus imposuisse, atque iccirco ita rectè se habere, quasi nostro munere defuncti, discedamus.* M. Tull. lib.1. de natur. Deorum. *Quod quia quemadmodum natura efficere sine aliqua mente possit, non videtis, vt tragici poetæ, cum explicare argumenti exitum non potestis, confugitis ad Deum.* Arist.1. τῶν μετὰ τὰ φυσικά. Ἀναξαγόρας τε γὰρ μηχανῇ χρῆται τῷ νῷ πρὸς τὴν κοσμοποιίαν. ὅταν γὰρ ἀπορήσῃ διὰ τίν' αἰτίαν ἐξ ἀνάγκης ἐστί, τότε ἕλκει αὐτόν· ἐν δὲ τοῖς ἄλλοις πάντα μᾶλλον αἰτιᾶται τῶν γιγνομένων ἢ νοῦν. id est, *Anaxagoras enim veluti machina quadam, mente vtitur ad mundi fabricam. Cùm enim hæsitat, quam ob causam necessario sit, tunc eam aduocat: in ceteris, cuiusuis rei potiùs quàm mentis, causam earum rerum, quæ oriuntur, ascribit.* Seruius ad illum Virgilij locum Æn.1. *Musa mihi causas memora, &c.* hunc Horatij versum pro testimonio profert, ostendens. hoc obseruandum esse in omnibus carminibus, ne numen aliquod inuocetur, nisi quid vltra vireis humanas, facultatémq; hominis propriam requiramus.

VINDICE DIGNVS] vindex propriè dicebatur, qui debitorem nexu obligatum, & iamiam à creditore ducendum, vel numerando, vel pro eo spondendo liberabat.

NEC QVARTA LOQ. PERS. LAB] nec plures personæ, vno, eodémque tempore in scenam prodeant locuturæ, quàm tres. quòd si quando quarta intercedat: vel tacita audiat, vel secum, non cum alijs loquatur, vel cum vna duntaxat sermonem conferat. cuius præcepti exempla videre licet apud Terent. vt in Andria actu tertio, Mysis, Simo, Dauus, Lesbia, Glycerium quinque personæ eodem tempore in scenam producuntur: sed Mysis cum Lesbia duntaxat ser-

sermonem habet: Glycerium autem domi suæ est, non foris. ibidem actu 4. quattuor personę, Mysis, Pamphilus, Charinus, Dauus, vno tempore in scena spectantur, sed Mysis aliunde interuenit, & cum Charino non loquitur. Apud Plautum autem & quattuor, & quinque personæ cõmuniter inter se loquentes introducuntur, quod idem fit in tragœdiis. At Horatius præcepta dat suæ ætatis hominibus, non veteribus, quorum scripta fortasse nondum ei vsquequaq; perfecta videbantur. Quidam hunc locum ad numerum histrionum referri volunt, dicúntque, hoc ab Horatio significari, non pluresin comœdia aut tragœdia histriones, quàm treis, esse oportere, quorum quisque plureis personas sustineat. Nituntur autem verbis Aristotelis in libello περὶ ποιητικῆς, vbi scribit, Sophoclem, cùm duo ante eum duntaxat histriones in tragœdia intercederent, treis adhibuisse: Æschylum verò eo superiorem, primum omnium multitudinem histrionum ex vno ad duos deduxisse. verba Arist. sunt hæc, ϗ τό, τε τῶν ὑποκριτῶν πλῆθος ἐξ ἑνὸς εἰς δύο πρῶτος Αἰσχύλος ἤγαγε, ϗ τὰ τοῦ χοροῦ ἠλάττωσε, ϗ τὸν λόγον πρωταγωνιστὴν παρεσκεύασε· τρεῖς δὲ, καὶ σκηνογραφίαν Σοφοκλῆς. ἔτι δὲ τὸ μέγεθος, &c. Idem lib. 3. ῥητ. ait histrionũ actionem (quam ὑπόκρισιν Græci nominant) in tragœdiam, & rapsodiam serò admodum introductam esse, quia poetæ ipsi tragœdias initio recitabant. verùm ego ab illis magnopere dissentio, neq; puto hoc sentire Horatium.

ACTORIS PARTEIS CHORVS] docet quamobrem adhibeatur chorus, (quæ pars est fabulæ κατὰ τὸ ποσὸν) & quibus in rebus eum operam sumere, quid loqui, & canere oporteat. personæ porrò, ex quibus constabat chorus, & cantabāt, & loquebantur: quamquam, quod ad locutionem pertinet, vna persona fortasse pro omnibus loquebatur, reliquis astantibus, & silentibus, siue viri essent, siue mulieres, maximè si cum altero, qui non esset è choro, sermo haberetur. Si vulgatam igitur scripturam probabimus, *Auctoris parteis* quæ reperitur in cod Iann. & Faern. hæc erit eius sententia, Chorus agat parteis, & fungatur munere auctoris, id est, suasoris, & monitoris. nemo enim quicquam alteri suadet, aut præcipit, nisi, qui auctoritate valet. ex quo natum est hoc loquendi genus, *tibi auctor sum, vt illud facias*: & hoc, *te auctore feci. defendere parteis* autẽ positum est pro eo, quod est, agere, & sustinere, & tutari parteis, id est, fungi munere, vt sat. 10. lib. 1. *Et sermone opus est modo tristi, sæpe iocoso, Defendente vicem modo rhetoris, atque poetæ.* Quod autem quidam sic explicant, de officio poetæ disserat chorus, & dicat, poetam officio pro sua parte non defuisse, elegantem fabulam & lepidam dedisse: nihil dicunt: & miror tam ineptam sententiam eis in mentem venire potuisse. Alij igitur, iique doctissimi viri, quibus assentior, legunt *Actoris*. & ita scriptum est in tribus libris Vat. & in Tornes. Cleric. Nicotian. Ruffard. cuius scripturæ mihi videtur hæc esse sententia, Chorus tuetur, & agat parteis actoris, id est, chorus habeatu. vnius actoris loco, vnius munere fungatur, & officium virile obeat, id est, vnius personæ locum obtineat. dicimus enim Latinè *pars virilis*, & *pro mea parte virili*. est autem pars virilis, pars vniuscuiusque. M. Tull. pro Sext. Rosc. *Hac qui pro virili parte defendunt, optimates sunt.* Idem in Verr. orat. de signis, *Est aliqua mea pars virilis, quòd eius ciuitatis sum, quam ille amplam, illustrem, claramque reddidit.* Idem frument. *qui præsertim plus etiam, quam pars virilis postulat, pro voluntate populi Rom. oneris, ac muneris suscipere debeam.* T. Liuius lib. 6. annal. *illius gloriæ pars virilis apud omneis milites sit, qui simul vicerint.* atque hanc explicationem adiuuat, & confirmat id, quod sequitur, *officiumque virile.* neq; est, quòd quisquam mihi dicat, chorum etiam mulierum cœtum interdum fuisse: ergo officium virile ad chorum, qui ex mulieribus constet, pertinere non posse. respondeo enim, vel virile officium dici spectata voce, *chorus*, quæ est mascula, & virilis: vel propterea quòd masculinum genus concipere, & complecti solet fœmininum. Postremò sic hunc locum esse legendum, atque explicandum intelligere licet ex his paucis Aristotel. verbis libr. de arte poetica, ϗ τὸν χορὸν δὲ ἕνα δεῖ ὑπολαβεῖν τῶν ὑποκριτῶν, id est, *chorum autem accipere, seu existimare oportet, tanquam vnum actorem.*

NE QVID MEDIOS INTERCINAT ACTVS] ne quid inter medios actus canat. intercinat, pro canat inter, qualia sunt illa, *siluas interreptare salubreis: circumgemit vrsus ouile: terra emetiris aceruo:* & sexcenta alia, quæ collegi, ad Od. 7. lib. secundi. canere igitur choro inter actum, & actum licebit, inter medios actus, seu in mediis actibus non licebit. loqui autem quouis loco, nempe in diuerbiis, cùm aliis persona licebit.

CONSILIETVR AMICè] hæc est scriptura decem librorum manuscriptorum: à qua discedere nefas mihi esse putaui. consiliarij autem, verbum est à consilio deductum, quo vsus est supra Od. 3. lib. 3. *Gratum elocuta consiliantibus Iunone diuis.* quo quidem loco idem videtur valere, quod consultare: hic autem, si recta, & emendata scriptura est, idem erit, quòd consilium dare: quod alibi non memini me legere in hanc significationem, quattuor alij libri manuscr. habent, *& consilietur amicus.* vt omnes ferè vulgati, nisi quòd nõnulli habent *conciliêtur*, quæ

fcriptura non eſt reiicienda. placet autem mihi mirum in modum, quòd à duobus codicibus abeſt copulatio *que* poſt verbum *faueat*.

ILLE DAPES LAVDET MENS. BR.] laudat parſimoniam, frugalitatem, continentiam in victu.

SALVBREM] vtilem, ſalutarem. tranſlatio eſt. nam ſalubre de iis rebus dicitur, quæ ad corporis valetudinem ſunt vtiles. epiſt. ad Alb. Tib. *An tacitum ſiluas inter reptare ſalubreis?* & ſat. 7. lib. 1. *ſtellâſque ſalubreis Appellat comites.* & ſat. 4. lib. 2. *ille ſalubreis Æſtates peraget, qui nigris prandia moris Finiet, &c.* tranſlatè etiam M. Tull. ad Attic. libr. 8. *Vt non ſolum glorioſis conſiliis vtamur, ſed etiam paullo ſalubrioribus.*

APERTIS OTIA PORTIS] id eſt, pacem. aperiuntur enim vrbium portæ pacis tempore, vel ſublato hoſtium metu: bello tempore clauduntur, ex quo *Panda* pacis dea dicta. Od. 5. lib. 3. *Vidi ego ciuium Retorta tergo brachia libero, Portâſque non clauſas.*

COMMISSA] arcana fidei commiſſa, vt ſup. epiſt. ad Loll. lib. 1. *Prodiderit commiſſa fide.*

REDEAT MISERIS, ABEAT F.] vt fortuna eos, quibus aduerſata eſt, quóſque deſeruit, placata reuiſat, & complectatur: inſolēteis, ac ſuperbos deſerat, vide annotationem ad Od. 29. lib. 3. vbi diximus, per fortunam præſentem, & manentem, ſignificari ſecundam: per abeuntem, aduerſam.

TIBIA] tibiæ adhibentur ad cantum chori adiuuandum. pertinet autem hic locus ad μελοποιΐαν.

ORICHALCO IVNCTA] ita reperi ſcriptum in tribus cod. Vatic. & in Card. Raïn. & Forn. Cleric. Nicot. Ruſſ. quæ ſcriptura eò fortaſſe probari poteſt, quia cùm tibiam veterum tenuem, ac ſimplicem fuiſſe dicat, nouam autem duobus contrariis nominibus ſignificare velit eſſe illi diſſimilem: *tubæ æmula*, tenui opponitur: *orichalco iūcta*, ſimplici. quòd ſi *vincta* legamus, non æquè contrarium contrario reſpondeat.

FORAMINE PAVCO ASPIRARE] ad eam rem erat vtilis, vt paucis, id eſt, quattuor foraminibus ſonitum redderet. & choros adiuuaret. & theatra ſonitu compleret. *vtilis aſpirare, adeſſe, complere*, genus loquendi Græcum eſt, vt ſæpe admonuimus. in quibuſdam libris ſcriptum reperi *foramine paruo*.

NONDVM SPISSA NIMIS] non admodum frequentia: non nimis celebria, aut referta. epiſt. ad Mæcen. 3. lib. 1. *ſpiſſis indigna theatris.* & infrà *ſpiſſæ cateruæ.*

SEDILIA] in quibus ſedebant ſpectatores, nondum theatro ædificato.

QVÒ] in quem locum, in quæ ſedilia: non (vt alij) quo flatu.

SANÈ POPVLVS NVMERABILIS] explicatio eſt verborum illorum, *Nōdum ſpiſſa nimis.* numerabilis autem idem valet, quod paucus. & ita loquuntur Græci. Theocr. εἰδ. ις. quod inſcribitur χάριτες. φίλων μέζον ἀγγέλλοντες Τέκνοις, ἠδ' ἀλόχοισιν. ἀριθματοὺς ἀπὸ πολλῶν. id eſt, amicorum mortem nunciaturos liberis & vxoribus, numerabileis ex multis.

COIBAT] conueniebat, congregabatur.

VINÓQVE DIVRNO PLACARI GENIVS] ſic ſuprà epiſt. ad Auguſt. *Siluanum lacte piabant: Floribus & vino Genium, memorem breuis æui.*

IMPVNE] nam rebus Romanis anguſtis, nondumque conſtitutis & conſtabilitis, ac pacatis, non licebat de die conuiuari, & potare.

NVMERIS] pedibus, vel rhythmis. numeroſum eſt enim id in omnibus ſonis, atque vocibus, quod habet quaſdam impreſſiones, & quod metiri poſſumus interuallis æqualibus.

MODÍSQVE] cantui, ἁρμονίᾳ, vel, vt quidam, μέλει. videtur tamen μέλος latius patêre. Plato lib. 3. de rep. τὸ μέλος ἐκ τριῶν ἐστὶ συγκείμενον, λόγου τε, καὶ ἁρμονίας, καὶ ῥυθμοῦ. i. melos ex tribus conſtat, ratione, & harmonia, & numero.

INDOCTVS QVID ENIM, &c.] horum verborum hanc ſententiam eſſe puto. Neque verò 597 mirum eſt, hanc licentiam & luxuriem, quæ ab antiquorum ſeueritate tam longè abeſſet, & ab arte comica tantopere diſcreparet, fuiſſe à populo probatam, ac receptam. Quæ enim ſapientia eſſet in ruſticis, & indoctis, & labore ſolutis, & turpibus hominibus cum populo vrbanō cōfuſis? alij ſic. neq; verò mirum eſt hanc numerorum & modorum licentiam à ruſticis eſſe probatam, aut verò toleratam. quid enim ſaperet ruſticus, indoctus, ab opere ſolutus, cum vrbano, turpis cum honeſto permiſtus? id eſt, quid enim proficeret ſi plus ſapere videri vellet, quàm vrbanus & honeſtus? vel quid ſaperet, id eſt, quarum ſaperet? quaſi dicat, vt inſipientes eiicerentur ruſtici, ſi vrbanorum luxuriem, ac licentiam improbarent, & condemnarent. vel quid, id eſt, propter quid, ſeu quamobrem ſapere vellet, &c.

LIBÉRQ. LABORVM] laboribus defunctus, laboribus ſolutus. ſic ſup. dixit Od. 17. lib. 3. *Cum famulis operum ſolutis.*

MOTVMQVE] vel quia mouebatur, & saltabat tibicen, vel quia gestum agebat.

ET LVXVRIAM ADD.] hoc dicit vel propterea quòd aucta sint foramina, vel propterea quod numeri & modi fuerint licentiores, vel propter ipsius artificis ornatum nimis elegantem ac sumtuosum: & propter orichalcum, tibiæ additum, vel propter hæc omnia. affert exemplum Lucianus in libr. πρὸς ἀπαίδευτον πολλὰ βιβλία ὠνούμενον. valde ad hunc locum accommodatum, de citharœdo quodam Tarentino, cui Evangelo nomen erat, his verbis ἧκεν οὖν εἰς Δελφοὺς τά τ' ἄλλα λαμπρὸς, καὶ δὴ καὶ ἐσθῆτα χρυσόπαστον πεποιημένος, καὶ στέφανον δάφνης χρυσῆς κάλλιστον ὡς ἀντὶ τοῦ καρποῦ τῆς δάφνης σμαράγδους εἶναι ἰσομεγέθεις τῷ καρπῷ· τήν γε μὴν κιθάραν αὐτὴν ὑπερφυές τι χρῆμα εἰς κάλλος καὶ πολυτέλειαν, &c. id est, Venit igitur Delphos cùm ceteris rebus splendidus & clarus, cum veste facta, auro inspersa, ac distincta, corona ex lauro aurea pulcherrima, ita vt pro fructu laurus smaragdi essent fructui magnitudine pares atque æquales, cithara ipsa re, quòd ad pulchritudinem, & sumtum attinet, naturam rerum superante, &c. nam satis est mihi locum indicasse.

TRAXITQVE VAG.] per verbum *traxit* significat, eum veste vsum esse longa, & ad talos demissa, quam σύρμα nominant Græci. vagum autem dixit, innuens non vno in loco cōstitisse, sed huc, & illuc se circumtulisse, ac circumegisse. aliud est caudam trahere, vt diximus ad Sat. 3. lib. 2. ibi, *caudam trahat.*

PER PVLPITA] per scenam. infr. *& modicis instrauit pulpita tignis.*

SIC ETIAM FIDIBVS VOCES] quemadmodum (inquit) tibicen tibias sibi parauit ampliores, eásque inflauit vehementiùs, ita & citharistioni accesserunt molliores. fortasse significat, citharæ chordas additas esse. non enim vnus semper chordarum citharæ fuit numerus: sed cùm initiò quattuor tantùm fuissent, Mercurius treis addidisse dicitur. Strabo, & alij nonnulli Terpandrum Methymnæum lyra septem chordarum primum vsum esse tradunt. Itaque & Timotheum apud Lacedæmonios accusatum esse memoriæ proditum est, quòd pluribus, quàm opus esset, chordis vteretur, & quòd antiquam musicam corrumperet. Ille autem cùm iamiam quidam chordas superuacuas præcidere pararet, fertur sigillum Apollinis istis ostendisse in eorum vrbis quodam loco positū, lyram manu tenens, quæ totidem chordis constaret, & ita dimissus, atq; absolutus esse. Plutarchus item scribit in apophthegm. Emerepen in Phrynidis cantoris organo, quod nouem fidibus constabat, duas incidisse, his verbis increpantem, μὴ κακούργει τὴν μουσικήν: id est, *ne corrumpe, aut ne lede musicam.*

ET TVLIT ELOQVIVM INSOLITVM FAC.] & facundia celeriter fluens: vel, vt alij volunt, breui tempore comparata, genus locutionis, seu eloquentiæ protulit inauditum, atq; inusitatum.

VTILIVMQVE SAGAX RERVM, &c.] id est, & personarum, ex quibus chorus constabat, prudens, & rerum futurarum prouida oratio, parum ab oraculo Apollinis distitit: vel, hoc modo: cœpit chorus in comœdiis non minùs εὐστόχως, neque minùs acutè, neque minùs verè res futuras ad vitam vtileis, prædicere, quàm Apollo Delphicus: vel sic, sententiæ, quibus chorus in comœdiis vti cœpit, quædam vitæ præcepta continentes, & ad rerum futurarum prouisionem pertinentes, sermonis ambiguitate, & verborum inuolucris, Apollinis oraculo non dissimiles fuerunt. Euripid. Μάντις δ' ἄριστος ὅστις εἰκάζει καλῶς. M. Tull. lib. 2. de finib. *inest in animo coniectura consequentium non multùm à diuinatione differens.*

SORTILEGIS] id est, vnde oracula petuntur. nam sortes καταχρηστικῶς pro oraculo vsurpantur. notat Seruius ad illum vers. Virg. Æneid. 7. *Non patria ex adyto sortes, &c.* & Horat. infrà, *dicta per carmina sortes.*

CARMINE QVI TRAGICO VILEM, &c.] Eos sequitur hîc Horatius, qui tragœdiam eò esse appellatam existimant, quòd tragœdiarum scriptoribus hircus præmij loco daretur. in quibus est & Seruius ad illum Virgilij locum Palæm. *tu post carecta latebas:* vbi & hunc versum profert. τράγος enim Græcorum lingua hircum valet. idem infrà videtur innuere, tragœdiæ appellationem inde esse natam, quod primi illi tragœdiarum auctores è plaustris tragœdias agerent, ore fæce peruncto. sic Horatius infrà, *Ignotum Tragicæ genus inuenisse camœnæ Dicitur, & plaustris vexisse poemata Thespis.* Athenæus autem libro 2. de comœdiæ & tragœdiæ inuentione sic scribit, Ἀπὸ μέθης καὶ ἡ τῆς κωμῳδίας, καὶ ἡ τῆς τραγῳδίας εὕρεσις. ἐν Ἰκαρίῳ δὲ τῆς Ἀττικῆς εὑρέθη, καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τῆς τρύγης καιρὸν, ἀφ' οὗ καὶ τρυγῳδία τὸ πρῶτον ἐκλήθη. quæ verba significant, post ebrietatem comœdiæ & tragœdiæ inuentionem exstitisse. In Icario autem Atticæ loco tragœdiam vindemiæ tempore inuentam esse. τρύγη enim vindemia est Græcis. ad hunc locum pertinent illa Virgiliana Georg. 2. *Non aliam ob causam Baccho caper omnibus aris Caditur, & veteres ineunt proscenia ludi, Præmiaque ingenteis pagos, & compita* 398

circum Thesida posuere. At Arist. *περὶ ποιητ.* scribit esse ortam ab iis, qui Dithyrambum exercebant.

AGRESTEIS SATYROS NVDAVIT] Satyricæ fabulæ à Græcis inuentæ, ab Atellanis, quæ sunt Latinorum, parum admodum discrepant. nam quemadmodum in illis satyri nudi, Fauni, Sileni inducuntur, verbis, & motibus oscænis risum mouentes: ita & in Atellanis personæ turpes intercedunt, quæ dictis liberioribus & gestibus improbis, ac proteruis auditorum curas, & seueritatem mitigent, ac relaxent. *satyros nudauit,* id est, satyros nudos introduxit inter actus tragœdiarum, vel statim post tragœdias recitatas, & peractas. de Satyris vide ann. ad Od. 19 lib. 2.

MORANDVS] detinendus, delectandus, vt infrà, *Valdius oblectat populum, meliúsque moratur.*

INCOLVMI GRAVITATE] salua grauitate tragœdiæ.

EXLEX] solutus legibus. exlex, qui sine lege viuit, inquit Nonius. M. Tull. in Cluent. *Non quòd illi aut exlegem esse Syllam, aut causam pecuniæ publicæ contemtam atq; abiectam putarent, &c.*

ADHIBEBITVR] in satyrica. Deus, verbi gratia, Faunus, Silenus, Bacchus. heros, vt Agamemnon, Nestor, Achilles.

NVPER] paullò antè: nempe in tragœdia.

MIGRET IN OBSCVRAS HVMILIS] ita humili, & abiecto sermone vtatur, vt tabernariorum, & opificum orationem imitari videatur. Notum est autem, & vulgatum togatas tabernarias à tabernis esse nominatas, quæ comœdiis, quasi ex altera parte respondent.

AVT DVM VITAT HVMVM, &c.] id est, aut dum nimiùm se attolit, dúmque nimis elato, & grandi oratione vtitur, in aere versari videatur: de aere, & nubibus, & cælo, & rebus superis loquitur. inania pro eo spatio, quod intercedit inter cælum, & terras posuit ex Democriti & Epicuri sententia, vt Virg. in Sileno. *Namq; canebat, vti magnum per inane coacta Semina, terrarúmq; animǽq;, maríq; fuissent: Et liquidi simul ignis.* Lucret. lib. 1. *Nec tamen vndiq; corporea stipata tenentur Omnia natura: namq; est in rebus inane.* Idem ibid. *Omnis, vt est igitur per se natura, duabus Consistit rebus. nam corpora sunt, & inane, Hæc in quo sita sunt, & qua diuersa mouentur.* ibid. *Nam dispulsa suo de cœtu materiai Copia ferretur magnum per inane soluta.*

EFFVTIRE LEVEIS INDIGNA T. V.] tragœdia, quæ indigna est. in qua versus leues, & sine pondere effundantur, intererit, &c. *indigna effutire* dictum, vt suprà epist. ad Iul. Flor. lib. 1. *indigni fraternum rumpere fœdus.*

MOVERI] saltare, moueri numerosè, moueri in numerum. supr. epistol. ad Flor. lib. 2. *Nunc satyrum, nunc agrestem Cyclópa mouetur.*

INTERERIT] differet aliquantulum à satyris. Verbo, *interest,* pro *differt,* vtitur & M. Tull. Acad. lib. 2. *qui illa visa, è quibus omnia decreta sunt nata, negant quicquam a falsis interesse.* & epist. lib. 5. ad Attic. *sed planè gaudeo, quoniam τὸ νευρῶν interest τοῦ φθονεῖν.*

NON EGO INORNATA, ET DOM.] id est, non est satis in satyricis fabulis nullũ verborum ornatum adhiberi, nullum nomen translatum poni, omniáque propriè, & simpliciter dici, sed alia sunt præstanda. *dominantia nomina* accipe *τὰ κύρια,* id est, propria, quibus res quantumuis sint obscænæ, propriè appellantur, & significantur, qualia sunt *mentula, cunnus,* actionis Venereæ verbum, & alia similia, quæ me pudor enumerare vetat. nam mentulæ nomen in membro illo corporis virilis significando, dominatur: cetera, quibus interdum vtuntur poëtæ pudore adducti, *neruus, penis, trabs, sicula, columna, cauda salax, pyramis, palus, fascinum,* sunt translata. solebant autem satyri illi in satyricis fabulis suo quamq; rem, & actionem nomine, verbóq; appellare: neque eius rei, quam significare vellent, turpitudinem, verborum tralatione, aut circuitione tegere: exempli causa, cùm eam operam, quæ datur liberis procreandis innuebant, non alienis eam operam, sed suis, & propriis appellabant: quod quidem eò magis erat illis ignoscendum, quòd exstiterunt nonnulli philosophi: sed qui philosophi? ij, qui in virtute summum bonum, & beatitudinem locant, voluptatis inimici, omnium vitiorum correctores, & castigatores, Stoici, inquam, statuerunt suo quamque rem nomine appellare licere. Itaque ex illorum schola manauit hoc *σοφὸς ἂν εὐθυῤῥημονήσῃ,* vt testatur M. Tull. epist. quadam ad Papirium Pætum.

NEC SIC ENITAR TRAGICO DIFF.] id est, nec sic studebo à grauitate, & granditate verborum, quibus vtuntur tragici poëtæ, atque à tragica magniloquentia differre, vt nihil intersit vtrum loquatur Dauus, & ceteræ personæ comicæ, & seruiles, an Silenus Bacchi fer[uus]. *differre colori,* pro eo, quod est, differre à colore, Horatianum. lege annot. ad Odam 2. lib. 2.

DAVVS-

DAVVSNE LOQVATVR, ET AVDAX] ita reperi scriptum in duobus codicibus manu scriptis, non, *an audax* : & vt ita scribatur, ratio postulat. non enim significat interesse vtrum Dauus loquatur, an Pythias, sed vtrum serui comici, quales sunt Dauus seruus, & Pythias ancilla, an Silenus.

PYTHIAS] ancilla apud Lucillium, seu aliquem veterem comicum.

SILENVS] persona Satyrica. sunt autem sileni, Bacchi ministri, & nutricij. Nicander Alexipharm. princip. *Ὡς δ᾽ ὁπότ᾽ αἰγλήεντα σὺν ὕδατι λιψάμενοι ὄρεσι Σιληνοὶ κεραοῖο Διωνύσοιο τιθῆνοι, Πρῶτον ἐπ᾽ ἀφρίζοντι ποτῷ φρένα θωρηχθέντες*, &c. id est, Quemadmodum autem Sileni Bacchi cornuti nutricij agrestibus vuis calcatis, primùm potu spumante mentem armati. quod valet, ebrij facti, &c.

EX NOTO FICTVM] è re nota effictum, atque expressum, non è re aliqua recondita, atque abstrusa.

VT SIBI QVIVIT SPERET IDEM, &c.] in epistola ad Flor. lib. 2. suprà ad illum locum, *Ludentis speciem dabit, &c.* diximus nonnulla quæ ab hoc non sunt aliena.

SVDET MVLTVM] multum laboris sumat.

AVSVS IDEM] expertus idem, conatus idem.

DE MEDIO SVMTIS] non è longinquo arcessitis; sed è medio sumtis.

IVNCTVRA] compositio, structura.

SILVIS DEDVCTI] siluestres Fauni in scenam à suis tabernaculis siluestribus, & nemorosis producti: personæ satyricæ.

VELVT INNATI TRIVIIS] velut nati in locis celeberrimis, & pæne dicam, in medio foro.

TENERIS] delicatis, mollibus, cultis, venustis, concinnis, comtis.

IVVENENTVR] verbum Græcum fortasse exprimere voluit, *νεανιεύεσθαι* quod valet, rem aliquam præclaram quidem illam, & laudabilem gerere, sed maiore animo, quàm consilio; quod iuuenes solent. Vetat igitur Horatius, ne in fabulis satyricis Fauni nimiùm politis, & cultis versibus iuueniliter exsultent, néve verba nimis obscæna, & flagitiosa loquantur.

CREPENT] loquantur, vt docuimus ad Oden 18. lib 1.

QVIBVS EST EQVVS, ET PATER, ET RES] id est, equites, & nobiles, seu patricij, & locupletes.

NEC, SI QVID FRICTI, &c] nec, si quid probat aliquis de plebe, pauper, & egenus, qui vescitur cicere, & nucibus, &c. per emtorem ciceris fricti, plebeios, & vulgares homines significat. sic enim legendum est, non *fracti*, vt quidam corruperunt. emebat autem frictum cicer plebecula, vt eo intereà dum agebantur fabulæ, & quouis alio tempore solaretur, ac leuaret famé. Plaut. Bacchid. *Tam frictum ego illum reddam, quàm frictum est cicer.* & item alibi Adr. Turnebus cùm aliquot annis post horum commentariorum primam editionem libros aduersariorum effudisset veriùs, quàm edidisset, scripsit quodam loco se non dubitaturum affirmare hîc esse legendum *fricti*, quasi verò à me non esset ita emendatum ex auctoritate duorum librorum manuscriptorum. sic persæpe vir ille doctissimus quasi propinquam mortem sentiens, ita properauit aduersaria illa edere, vt quamplurimos antiquorum scriptorum locos se emendare professus sit, qui erant multo antè à P. Victorio, à Paulo Manutio, à nobis, ab aliis emendati.

ÆQVIS ACCIPIVNT ANIMIS] patienter audiunt, & probant. assume è superioribus negationem, *nec*.

PES CITVS] Od. 11. lib. 1 *& in celeres iambos Misit furentem.*

VNDE ETIAM TRIMETRIS ACCR. N.] id est, iambus ex eo, quòd ita citus est iussit iambeos versus senarios, trimetros quoque nominari. Satyr. 10. lib. 1. *Pollio Regum facta canit pede ter percusso.*

PRIMVS AD EXTREMVM SIMILIS SIBI] qualis ille iambicus senarius apud Euripid. in Phœnissis *Ἐγὼ γὰρ οὔποτ᾽ εἰς τόδ᾽ εἶμι συμφορᾶς.* & ille Hippol. *Μηδὲν ἐπ᾽ ἄλλον εἶμι βελτίω λόγον.* qui toti ex iambis constant.

IN IVRA PATERNA] in sua iura recepit, vt spondeis locus esset in versibus iambicis.

COMMODVS] facilis sese accommodans. vt Od. 8 libr. 4. *Donarem pateras, gratáque commodus, &c.* contra *incommodus*. epist. 18. *Muneret e paruo beet, aut incommodus angat.*

NON VT DE SEDE SECVNDA CEDERET. A. Q.] iambus (inquit) recepit spondeos in iura ba[illegible] è secunda, aut quarta sede depelli se facilè pateretur: quales sunt trimetri H[illegible] p[illegible]d. *Quando repostum Cæcubum ad festas dapes.* & *Pecti nihil me sicut antea iuuat, &c.*

HIC ET IN ATTI,&c.] quemadmodum & in Terentianis,& in Plautinis.mirum est enim quantam sibi poëtæ Latini in trimetris.& tetrametris licentiam permiserint,sat habentes,si in vltima sede iambum ponant: in ceteris locis anapæstum, spondéum, dactylum, tribrachum promiscuè adhibentes.

NOBILIBVS] Petr. Victorius annot. in Cicer. epist. 2. lib. 5. mauult hoc loco legi *Mobilibus*, propterea quòd Aristoteles περὶ ποιητικῆς, scribit τὸ ἰαμβικὸν, καὶ τετράμετρον κινητικά. Atqui nomen κινητικὰ, non significat mobilia, sed vim mouendi habentia. Adiuuaret P. Victorium Aristoteles, si dixisset κινητά, id est, mobilia, κινητικὰ autem, & mobilia multum inter se discrepant. prætereà cùm in trimetris Attij, & Ennij dicat Horatius raros iambos adhiberi, stabiles potiùs, quàm mobiles erant appellandi. pace igitur dixerim P. Victorij, ego vulgatam, & receptam scripturam censeo diligenter nobis esse retinendam, præsertim ab omnibus veteribus libris comprobatam. cur autem nobileis dixerit Attij, & Ennij trimetros, dicerem, nisi rem esse sua sponte notissimam, atque apertissimam putarem. sic suprà Panetij libros *nobileis* dixit Od. 29. lib. 1.

IN SCENAM MISSOS,&c.] trium versuum deinceps sequentium hæc sententia est, Versus iambicos in scenam productos, nimis tardos spondeorum interuentu, iambus raro adhibi-
400 tus indicat, atque arguit, poëtam vel nimiùm celeriter, & parum accuratè scripsisse, vel artem ignorare.

MAGNO CVM PONDERE] multis, & pluribus, quàm par sit, spondeis tardatos: vel (vt alij malunt) graueis quidem illos, & dignitatis plenos, sed qui suos numeros non habent.

PREMIT] ἀπὸ κοινοῦ iambus. Versus igitur iambici trimetri tardiores, id est, qui in secunda & quarta sede iambos non habent, reprehenduntur vel tamquam celeriter, & negligenter scripti, vel tamquam ab indocto, & inscio facti.

NON QVIVIS VIDET IMMOD. POET.] duo sunt, propter quæ poëtæ negligenter scribant, & versus iambéos faciant nimis tardos, & dissolutos: primùm, quòd confidant non omneis sua errata cognituros: alterum quia etiam si virtutes, & errata poëtarum nemo non facilè cogniturus est, sperant tamen fore, vt sibi ignoscatur. (sed non icircò (inquit Horat.) negligenter, & mendosè, & licenter scribere debemus: immò potiùs nihil peccare in scribendo, & existimare omneis errata nostra, si quæ sint in scriptis nostris, animaduersuros: (& ita demùm tuti erimus:) neq; sperare, nos impunè peccaturos: & ita cauti erimus, cùm ipsi spem omnem veniæ nobis præciderimus.

ET DATA ROM.] & data est venia poëtis Romanis. qui trimetris, & tetrametris raros iambos interposuerunt, multáque alia peccarunt; sed immeritò data.

INDIGNA] qua indigni sunt: quam non meruerunt.

ICCIRCÓNE VAGER.] id est, iccircóne scribendi licentia abutar, quia non quiuis ita acutus est, & perspicax, vt errata animaduertat? iccircóne sine arte, & minùs accuratè scribere debeo? M. Tull. in oratore perf. loquens de summisso genere dicendi, *Sunt enim quidam, vt scis, oratorij numeri, de quibus mox dicemus, obseruandi ratione quadam; sed alio in genere: in hoc omnino relinquendi: solutum quiddam sit, nec vagum tamen, vt ingredi liberè, non vt licenter videatur errare.*

AN OMNEIS] id est, an potiùs putare debeo, omneis mea peccata perspecturos? (hoc opponitur illi: *Non quiuis videt immodulata poëmata iudex.*) quod si faciam, tutus ero: & item cautus ero omni spe veniæ mihi ademta, ac præcisa. hæc autem, *extra spem ven.* respōdent illis, *Et data Romanis, &c.* Qui sperat vel sua peccata occulta, & incognita futura, vel se eorum veniam impetraturum, audaciùs peccat: contrà, qui neutrum sperat, cauet sibi, ne quid peccet. at qui non peccat, ita demùm tutus & cautus est. mendosè in omnibus libris. legebatur *intra spem veniæ cautus.* quæ scriptura mirè torsit eos omneis, qui in hanc epistolam commentarios scripserunt. ego autem coniectura ductus, & ab ipsius veritatis voce admonitus, locum corruptum emendaui.

ET EXTRA SPEM VENIAE CAVTVS] sic legendum, quicquid obstrepant semidocti, seu potiùs indocti quidam. Nam quid peruersius lectione vulgata? Nemo enim cautus dicendus est, qui spe veniæ peccat. contrà, qui sibi omnem veniæ spem præcidit. & ita non peccat, cautus est. Od. 10. libr. 2. *neque dum procellas Cautus horrescis, nimium premendo Littus iniquum.* & epist. 16. *Cautus enim metuit foueam lupus, &c.* epist. 1. lib. 1. *Olim quod vulpes ægroto cauta leoni Respondit, referam.* πεφυλαγμένως dixit cautum Od. 13. lib. 1. *Quod quisq; vitet, nunquam homini satis Cautum est in horas.*

VITAVI DENIQVE CVLPAM] denique (inquit) non satis est non peccare, vt laudem, & præmium mereamur: sed oportet rectè facere. tria enim sunt, peccare, non peccare, rectè facere.

cere. quì peccat, pœnam meretur: qui non peccat, neque pœnam neque præmium meretur: qui rectè facit, is solus præmio dignus est. huic loco simile est illud Plautinum in Trinummo. *Si quid amicum erga bene feci, aut consului fideliter, Non videor meruisse laudem, culpa caruisse arbitror.*

AT VESTRI PROAVI] ita reperi scriptum in omnibus libris calamo exaratis, & in aliquot impressis, & ita legendum esse probat P. Victorius hoc argumento, quòd Horatius proauos liberos, aut ingenuos habere non potuerit, quippe qui ex patre libertino natus esset.

NIMIVM PATIENTER VTRVMQVE] nimiùm patienter, ac pænè dicam, stultè vtrumq; mirati sunt in Plauto, numeros, & sales: quia neque eius versus satis numerosè scripti sunt, & sales nonnulli sunt scurriles, alij leues, & frigidi, alij obscæni.

SI MODÒ EGO, ET VOS SCIM. INVRB.] hoc ad sales pertinet. significat autem, sales Plautinos inurbanos, & illepidos esse. sic quidam putant suprà epist. ad Augustum, Plautum reprehendi. *Aspice, Plautus Quo pacto parteis tutetur amantis ephebi, &c.*

LEGITIMVMQVE SONVM DIGITIS C.] hoc aduersus referendum, quos non satis accuratè factos, neq; suis ac legitimis numeris astrictos, sed dissolutos esse iudicat.

DIGITIS.] solemus enim digitis versuum syllabas, & numeros metiri. quamquam, qui sunt in hoc genere exercitati, digitos adhibere ad cognitionem, iudiciúmque huius rei necesse non habent, cùm aures doctæ, & tritæ hoc facilè per se præstare possint. Nam *vt Seruius ille Papirij Pati frater facile dicere poterat, hic versus Plauti non est, hic est, quòd tritas haberet aures notandis generibus poetarum* (inquit M. Tull. epist. quadam ad Papirium Pætum) ita & aures callidæ statim sentiunt sine opera digitorum, quis versus suis numeris constet, quis non. Itaque idem M. Tull. mali poëtæ esse putat versuum peccata digitis dimetiri: significans, hominem exercitatum ea solis auribus explorare posse.

THESPIS] Thespin alij primum tragœdiæ inuentorem fuisse narrant, quod probat hîc Horatius, alij ab Epigene secundum, alij decimum sextum tragicum numerant. vide Suidam. Solon (vt refert Diog. Laërtius in Solone,) vetuit Thespin tragœdias recitare, quòd existimaret mendacium esse inutile.

PLAVSTRIS VEXISSE] antequàm scena esset inuenta, Thespis in plaustris tragœdias docebat, idémque agebat. quod testatur Aristoteles lib. 3. de arte dicendi, ὑπεκρίνοντο γὰρ αὐτοὶ τὰς τραγῳδίας οἱ ποιηταὶ τὸ πρῶτον. & Plutarchus in vita Solonis, his verbis, ἐθεάσατο τὸν Θέσπιν αὐτὸν ὑποκρινόμενον, ὥσπερ ἔθος ἦν τοῖς παλαιοῖς. i. spectauit Thespin ipsum agentem, quemadmodum consuetudo erat apud veteres. confirmat ipse Horatius versu proximo.

QVAE CANERENT, AGERENTQVE] canebant igitur, & agebant ipsi poëtæ sua poëmata, nullis aliis adhibitis histrionibus, seu actoribus. Iam, quòd ait eos fæce perunctos egisse, ex eo tragœdiæ nomen impositum esse plerique tradiderunt: quamquam alij ab hirco ductum esse malunt. quod videtur probare Horatius illo versu suprà, *Carmine qui tragico vilem certauit ob hircum, &c.*

PERVNCTI FAECIBVS ORA.] ex quo τρυγοδαίμονας appellat poëtas Aristophanes Νεφέλ. quoniam (inquam) fæce peruncti, ne agnoscerentur, sua poëmata è plaustris canebant. vnde prouerbium *è plaustro loqui*, quod est liberè, effrenatè, atque impudenter maledicere. hoc autem faciebant poëtæ comici.

POST HVNC] Aristoteles in lib. περὶ ποιητικῆς (quem locum suprà attigimus) scribit Æschylum histriones duos instituisse, cùm anteà vnus esset dumtaxat: chori personarum numerum minuisse: actorem primarum partium introduxisse. Idem ibidem paullo pòst negat sciri, quis personas, aut prologos, aut multitudinem actorum, & quæ sunt huius generis, inuenerit. quæ videntur inter se pugnare: verba Aristotelis sunt hæc, τίς δὲ πρόσωπα ἀπέδωκεν, ἢ προλόγους, ἢ πλήθη ὑποκριτῶν, καὶ ὅσα τοιαῦτα, ἠγνόηται. sed fortasse πρόσωπα nominat Aristoteles, quæ alio nomine προσωπεῖα dicuntur: quas hîc Horatius personas appellat: id est, vultus fictos, & simulatos: quibus vera histrionum facies tegitur: quibus qui putant non esse vsos veteres, falluntur. Demosth. περὶ παραπρεσβ. παρεστηκότος τοῦ καθάρματος Κυρηβίωνος, ὃς ἐν ταῖς πομπαῖς ἄνευ τοῦ προσωπείου κωμάζει. id est, cùm ei astitisset sceleratus Cerybio: qui in pompis sine persona commissatur.

ET MODICIS INSTRAVIT PVLP.] pulpitum, pars est scenæ. itaque per pulpitum totam scenam significari puto. scenam (inquit) modicam descripsit.

SVCCESSIT VETVS HIS COM.] significat, etiam veterem comœdiam tragœdia esse posteriorem. De vetere comedia loquitur etiam Satyr. 10. lib. 1. *Illi, scripta quibus comœdia prisca viris est.* & Satyr. 4. eiusd. *Eupolis, atque Cratinus, Aristophanésq; poëtæ, Atq; alij, quorum comœdia prisca virorum est.*

[NIL INTENTATVM] οὐδὲν ἀπείρατον. Virg. lib. 8. *At Furiis Caci mens effera nequid inausum, Aut intentatum scelerisve, dolive fuisset, &c.* Idem lib. 10. *Nunc etiam manes (hac intentata manebat Sors rerum) mouet: & superis immissa repente Alecto, &c.*]

SED IN VITIVM] dicendi libertas modum superauit, & extra fineis suos egressa in maledicentiam non ferendam erupit. sic epist. ad August. *donec iam saeuus apertam In rabiem verti coepit iocus, & per honestas Ire domos impune minax: doluere cruento Dente lacessiti, &c.*

LEX EST ACCEPTA] tale est illud loco suprà commemorato. *quin etiam lex, Poenaque lata, malo quae nollet carmine quemquam Describi.*

PRAETEXTAS] in quibus inducuntur personae Romanae publicae, nobiles, graues, honoratae, consulares, praetoriae, & similes.

DOCVERE] sic loquuntur Graeci, quos postea secuti sunt Latini: M. Tull. in Bruto. *Atque hic Liuius, qui primus fabulam C. Clodio, & M. Tuditano Coss. docuit.* Idem in Catone maiore. *Vidi etiam senem Liuium, qui cùm septem annis antè, quàm ego natus sum, fabulam docuisset, &c.*

TOGATAS] tabernarias, in quibus humiles, & plebeiae, & priuatae personae ciuium Romanorum inducuntur: & ita cum comoediis comparantur, eisque altera ex parte respondent. per togatas, tabernarias significat, cum tamen praetextae aequè, vt tabernariae, sint togatae, quia in vtrisque personae Romanae intercedunt.

SI NON OFFENDERET] id est, nisi vnusquisque poëtarum sua scripta granatè limaret, eorùmque editionem in aliud tempus differret. sic epist. ad August. *Sed turpem putat in scriptis, metuitque lituram.*

ET MORA] sic infrà. *nonúmque prematur in annum.*

POMPILIVS SANGVIS] vos Pisones, qui à Numa Pompilio originem ducitis. Fuluius Vrsinus, vir tùm in Latinis, tùm in Graecis litteris admodum exercitatus, cùm essem Romae, nummum argēteum mihi ostendit: cuius in antica parte Numae nomen erat expressum: in postica, Cn. Pisonis pro quaestore, & nomen, & caput. quod ideò notandum duxi, vt quasi oculis cernat lector quamobrem Pisones Pompilius sanguis à Flacco dicantur.

ATQVE PRAESECT. DECIES NON CASTIG.] id est, & non perfectissimè, accuratissiméque poliuit. vel à marmorariis opificibus ducta tralatio est, vt supr. annotauimus epistol. ad August. vel à fictoribus, qui primum manu opus rudius informant, deinde vngue perpoliunt atque absoluunt. *Perfectum* autem legendum, non *perfectum*: & ita scriptum se reperisse in libro quodam manuscripto Venetiis asseuerauit mihi Muretus: quam scripturam vnus liber Vaticanus postea comprobauit. praesecare vngueis autem propriè dicimus. ex quo *praesegmina*. Plaut. Aulul. *Quin ipsi pridem tonsor vngueis dempserat: Collegit omnia, & abstulit praesegmina.*

402

INGENIVM MISERA QVIA FORT.] deridet eos, qui, quòd poëtas natura, non arte valere, furoréque quodam excitari putet Democritus, iccircò immunditia, illuuie, squallore feritatem quandam, & inhumanitatem prae se ferunt, solitudinem sequuntur, celebritatem fugiunt. & fortasse significat, Romanos, dum ingenio suo confisi studium discendi, & artem, & philosophiam rectè scribendi fontem, contemnunt, insanire. Idem, quod Horatius, de Democrito scribit M. Tull. lib. 1. de diuinatione, his verbis, *negat enim sine furore Democritus quemquam poetam magnum esse posse.* & lib. 2. de orat. ad Qu. Fratr. *Saepe audiui, poetam bonum neminem (id quod a Democrito & Platone in scriptis relictum esse dicunt) sine inflammatione animorum exsistere posse, & sine quodam afflatu quasi furoris.* Plato in Ione, *πάντες οἵ τε τῶν ἐπῶν ποιηταὶ οἱ ἀγαθοὶ οὐκ ἐκ τέχνης, ἀλλ' ἔνθεοι ὄντες, καὶ κατεχόμενοι, πάντα ταῦτα τὰ καλὰ λέγουσι ποιήματα· καὶ οἱ μελοποιοὶ οἱ ἀγαθοὶ ὡσαύτως, ὥσπερ οἱ κορυβαντιῶντες. οὐκ ἔμφρονες ὄντες τὰ καλὰ μέλη ταῦτα ποιοῦσιν. ἀλλ' ἐπειδὰν ἐμβῶσιν εἰς τὴν ἁρμονίαν, καὶ εἰς τὸν ῥυθμὸν, βακχεύουσι* id est, omnes & poëtae epici boni non arte valentes, sed diuinitus afflati, & furore concitati haec omnia praeclara poemata pronuntiant & carminum lyricorum effectores boni similiter, quemadmodum corybantes cùm sanae mentis non sunt, hos egregios cantus edunt. Et cum in harmoniam & numerum intrarint, tùm maximè furiunt. Idem in Phaedro Socratem sic facit loquentem, *ὃς δ' ἂν ἄνευ μανίας Μουσῶν ἐπὶ ποιητικὰς θύρας ἀφίκηται*, &c. nam hunc locum produximus suprà Od. 4 lib. 3. ibi. *an me ludit amabilis Insania?* id est, *qui autem sine Musarum furore ad fores poeticas accesserit, persuasum habens fore, vt arte idoneus poeta euadat: & ipse imperfectus erit, & eius poesis sani hominis, ab insanis, & furiosis statim obscurabitur.* Idem libr. 4. de legibus atque poëtam in Musae tripode sedentem mentis compotem non esse. Atque hanc quaestionem vtrùm poëta natura, an arte valeat, mox expediet Horatius. Pindarus autem naturam doctrinae semper anteponit & naturam sine doctrina, praesertim in poëta, plurimum, atque adeò omnia posse dicit, his verbis *σοφὸς ὁ πολλὰ εἰδὼς φυᾷ· μαθόντες δὲ λάβροι παγγλωσσίᾳ κόρακες ὥς, γαρύετον Διὸς πρὸς ὄρνιχα θεῖον.* id est, *sapiens*

est in

est is, qui multa scit natura: qui didicerunt autem, tamquam corui lingua volubilitate, & inani strepitu cum Iouis aui voce contendunt.

ET EXCL. SANOS HELICONE] id est, sanos negat, bonos poëtas esse posse.

BALNEA VITAT.] non lauat. immundus illuuie est. alij ad celebritatem loci referunt, à quibus dissentio.

PRETIVM] γέρας. epist. ad Scæuam lib. 1. *aut virtus nomen inane est, Aut decus, & pretium rectè petit experiens vir*, vbi quidam legit *recti*.

SI TRIBVS ANTICYRIS, &c.] si caput nulla quantumuis multa ellebori copia sanabile, numquam tondendum curauerit, vt capillo supra modum producto, truculentiore sit aspectu, insaniq; speciem præ se ferat. in Anticyra insula nascitur elleborus. Satyr. 3. lib. 2. *Nescio an Anticyram ratio illis destinet omnem.*

LAEVVS] stultus, σκαιός. de quo diximus supr. ad epist. ad Mæcen. 2. lib. 1.

QVI PVRGO BILEM] secutus sum eam scripturam, quæ reperitur in quibusdam codic. manuscr. quámq; Romulus Amasæus confirmauit mihi aliquando se in vno & altero libro manuscripto expressam reperisse, cùm diceret, alteram *Qui purgor bilem*. sibi videri corruptam. Et certè neq; Græcum, neq; Latinum est hoc loquendi genus. Nam ita quidem loquuntur Græci καθαίρομαι τὸ σῶμα, τὴν κεφαλήν, τὴν ψυχήν, id est, purgor corpus, caput, animum: sed καθαίρομαι τὴν νόσον, ἢ τὴν χολήν non dicunt, sed potius καθαίρομαι τῆς νόσου, ἢ τῆς χολῆς, id est, purgor morbi, aut bilis: quo modo & Horat. supr. locutus est Sat. 3. lib. 2. *Et morbi miror purgatum te illius*. vsitatius tamen dicimus Latinè *purgor morbo, vitio, atra bile*, & simil. Itaque putaui aliquando hoc loco legendum, *Qui purgor bili*, seu *bilis*, *&c.* eámq; scripturam reposuissem, nisi temeritatis, aut arrogātiæ crimen reformidassem, si sine librorum veterum auctoritate lectionem vulgatam immutassem, quam tamen meam conjecturam velim consideret lector. Nunc huius lectionis, quam secutus sum, rationem non est, quòd pluribus verbis explicem. sic enim Græci loquuntur καθαίρειν χολήν, vt Paulus Ægineta lib. 7. σκαμμωνία πυρακτηθεῖσα ἐλλεβόρῳ καθαίρει, καὶ μάλιστα τὴν ξανθὴν χολήν. Galen. libello τίνας δεῖ καθαίρειν. ὥσπερ δὲ καὶ γυναῖκά τινα, &c. ἰασάμην ἰσχυρῶς κενώσας διὰ φαρμάκου καθαίροντος μέλαιναν χολήν, id est, *Ita autem & mulierem quandam, &c. sanaui, cum eam acriter exinanissem pharmaco atram bilem purgante.*

NIL TANTI EST] id est, nihil tanti æstimo, vt eius obtinendi studio, & cupiditate incensus, insanire velim: nedum tanti poemata faciam. sic loquuntur boni scriptores. M. Tull. lib. 3. epist. ad Attic. *Quare, mihi crede, φιλοσοφώτερον tui atque tibi possum dicere, nihil esse tanti.* Idem offic. 2. *est ergo vlla res tanti, aut commodum vllum tam expetendum, vt viri boni & splendorem, & nomen amittas?* Idem pro Q. Rosc. comœdo. *sed tamen cur ipse* LLS ɔɔɔ. *tam vehementer concupierit, quæro. nam tibi M. Perperna, C. Piso certè tanti non fuissent, vt socium fraudaretis*. Tibul. 2. eleg. 3. *Haud impune licet formosas tristibus agris Abdere: non tāti sunt tua musta pater.* huius contrarium est illud æquè vsitatum, *est tanti*, id est, tanti facio, non minoris æstimo. M. Tull. de signis. *Tum iste ab equite R. splendido & gratioso, Cn. Calidio, cuius filium sciebat senatorem populi Rom. & iudicem esse, equuleos argēteos nobiles, qui Q. Maximi fuerunt, aufert. Imprudens huc incidi. emit enim, non abstulit. nollem dixisse: iactabit se, & in his equitabit equuleis. emi, pecuniam solui. credo etiam tabulæ proferentur. est tanti: cedo tabulas.* cuius loci hæc sententia est: dixi Verrem equuleos illos argenteos à C. Calidio abstulisse. negat Verres aitq; se emisse, pecuniam soluisse, tabulas prolaturum. *est tanti*, id est, tanti facio, crimen hoc abs te dissolui, & dilui, quanti facerem in te maximi valere, dummodo tabulas proferas. tam multa enim & grauia me ex tuis tabulis, si proferantur, crimina aduersus te tracturum esse confido, vt facilè patiar, hoc crimen abs te dilui, & vt mihi sit optabile huius criminis Calidiani facere iacturam. & 1. Catilinaria. *sed est tanti, dummodo ista tua priuata sit calamitas, & à reip. periculis seiungatur*. quem locum ex vetustis codicibus emendauit M. Ant. Muretus, cùm vulgò legeretur *sed non est mihi tanti*, eúmq; eruditissimè explicauit.

ERGO FVNGAR VICE COTIS] ego igitur locum cotis obtinebo: ego cotis munus obibo quæ ferrum acuere potest, cùm vim secandi ipsa non habeat. hoc idem de se dicere solebat Isocrates: & aliquando interrogatus cur cùm alios artem dicendi doceret, ipse taceret, respondit, καὶ αἱ ἀκόναι αὐταὶ μὲν τεμεῖν οὐ δύνανται, τὸν δὲ σίδηρον ὀξὺν, καὶ τμητικὸν ποιοῦσι. id est, etiam cotes ipsæ quidem secare non possunt: sed ferrum acutum, & ad secandum aptum efficiunt.

OPES] opes poëticæ, id est, res, & facultas poëtica.

FORMET] erudiat, expoliat, informet lege annot. ad Od. 10. lib. 1. ad illum locum, *Voce formasti.*

ERROR] errorem videtur hic pro errato, seu peccato vsurpare, quod ἁμάρτημα nominant

Græci,cùm erroris nomine tamen longè aliud significetur. *error* enim imprudentis, & ignorantis est ferè, aut certè falsa opinione ducti, sine culpa; erratum autem & scientis est, & culpa non caret. exemplis hoc fiet clarius. Cicer. pro Murena. *non patiar te in tanto errore versari.* Idem lib.2.de orat. *natura enim noster nos delectat error.* Idem pro Cæcina, *Nonnumquam honesto, ac probabili nomine bono viro iudici error obiici solet.* Idem epistola ad Ser Sulpicium, lib. 4. epist. *certè similis in vtroque nostrûm, cùm optimè sentiremus, error fuit.* Idem ad Qu. Metellum Q. F. lib.5.epist. *Hoc in sermone, cum a me exponeretur, quæ mea exspectatio fuisset orationis tuæ, quantóq; in errore versatus essem, visa est oratio mea non iniucunda, &c.* Horat. epist. ad Iul. Florum, libr.2. *Et demtus per vim mentis gratissimus error.* Ego igitur existimauerim hoc loco errorem, non erratum, sed discessum quemdam, & declinationem à virtute, & officio significare, quæ ex imprudentia, aut incuria nata sit. quo modo si accipiamus seruabitur huius vocis significatio vsitata.

SOCRATICAE CHARTAE] per chartas Socraticas non significat libros à Socrate scriptos, cùm ille nihil scripserit, sed à Platone, Æschine, Xenophonte, & ceteris eius auditoribus, ac discipulis, & qui ab eis orti sunt.

VERBAQVE PROVISAM REM] quidam libri vulgati habent *prævisam* mendosè. veteres quidem omnes *prouisam.* Sic locutus est epist.ad Loll. 2. *Sit bona librorum & prouisa frugis in annum Copia.* Quòd autem ad huius loci sententiam attinet similia sunt ea, quæ scribit Cicero lib.3.de orat. his verbis, *Rerum enim copia, verborum copiam gignit: & si est honestas in rebus ipsis, exsistit ex rerum natura quidam splendor in verbis.* [& quæ Dionys. Halicar. in Lysia, τοῖς γὰρ πράγμασιν ἀκολουθεῖ τὰ ὀνόματα.]

EXEMPLAR VITAE MORVMQVE] veram, & perfectam speciem vitæ humanæ, morumque intueri, quam imitando exprimere, & simulare conetur.

IMITATOREM] poetam, μιμητήν. nihil enim aliud est poësis, quàm μίμησις, id est, imitatio: quod Plato & Aristot. tradiderunt, vt mox dicemus. Atque eò maximè admirabilis est Homerus, quòd nihil est in huius vitæ consuetudine, moribúsq; communibus positum, quod non aptissimè, ac pæne dicam, diuinè expresserit.

ET VERAS HINC D. V.] & hinc, id est, ex vita communi, & moribus hominum veras voces elicere. quidam libri habent, *& viuas hinc, &c.*

INTERDVM SPECIOSA LOCIS] id est, interdum fabula, quæ aspersa, & ornata est sententiis è philosophia petitis, & locis communibus, & quæ habet ἦθος, (sic enim loquitur Aristot. lib. περὶ ποιητ.) id est, quæ scitè mores exprimit (mores autem personarum bene exprimit, quæ consilium, & voluntatem cuiusq; aperit, ac declarat) talis igitur fabula magis delectat populum, etiam si non sit admodum venusta, nec polita, nec grauis, nec artificiosa, quàm politissimi, & cultissimi versus nulla sententia subiecta, neq; personarum decoro seruato neq; hominum moribus expressis. *locis* autem legendum potiùs, quàm *iocis*, hanc scripturam confirmantibus vetustis codicibus omnibus, Porphyrionéq;, & Acrone comprobantibus. Quid sint porrò loci communes, ex M. Tullio intelligere licet, cuius hæc sunt verba in Bruto. *scriptasq; fuisse, & paratas à Protagora rerum illustrium disputationes, quæ nunc communes appellantur loci.* Idem in orat. perf. *Nec verò dialecticis modo sit instructus, sed habeat omneis Philosophiæ notos, & tractatos locos. Nihil enim de religione, nihil de morte, nihil de pietate, nihil de caritate patriæ, nihil de bonis rebus, aut malis, nihil de virtutibus, aut vitiis, nihil de officio, &c. sine ea, quam dixi, scientia grauiter, amplè, copiosè dici, & explicari potest.* Idem ibid. *Quàm enim indecorum est, de stillicidiis, cùm apud vnum iudicem dicas, amplissimis verbis, & locis vti communibus: de maiestate verò populi Rom. summissè, & subtiliter?* Iam quòd Aristoteles in lib. περὶ ποιητ. eam fabulæ partem, quàm ἦθος, id est, mores appellat, ait minus valere ad delectandum, quàm περιπετείας, & ἀναγνωρίσεις, non pugnant illa cum his, neq; ad hoc institutum pertinent.

404

NVLLIVS VEN.] nullius venustatis, nulliúsq; elegantiæ. suprà. *Ordinis hæc virtus erit, & Venus.*

SINE PONDERE] verborum.

QVAM VERS. INOP. RER.] id est, quàm versus inanes, & sententiarum expertes, etiam si sint cultissimi, & politissimi. Vir quidam doctus existimabat hunc versum ita legendum, *Quàm versus inopes morum, nugæq; canoræ.* id est, quàm versus lepidissimi, & cultissimi, nullis locis communibus illustrati, & inanes.

NVGAEQVE CANORAE] versus leues, quantumuis modulati, & numerosi.

ORE ROTVNDO] id est, rotundè, pressè, enucleatè, eleganter, suauiter: non putidè, non ineptè, non obscurè, non hiulcè, non asperè. vide annot. ad illum locum sat.7. lib.2. *totus teres, atq; rotundus.*

ROMANI PVERI]Romanos cum Græcis conferens ait, hos nulli rei studere, præterquàm laudi: illos autem omne studium suum statim à puerili ætate in quæstu, & re augenda collocare: quod cùm ita sit, non esse mirum, si poëtæ præstantes non euadant.

ASSEM DISCVNT IN PARTEIS DIDVCERE]mittuntur in ludum numerandi & ratiocinandi, vbi discunt arteis ad quæstum comparatas. sup. sat. 6. lib. 1. *qui macro pauper agello Noluit in ludum Flaui me mittere, magni Quò pueri magnis ex centurionibus orti, &c.* de asse, & eius partibus lege Varr. lib. 4. de ling. Lat. & Budæum nostrum.

EV]ita legendum, non *heu*, neque *hem*, neque *oe.* vt habent mendosi codices: neque *heus*, vt olim putaui *eu* autem Græcum est εὖ bene, præclarè, euge

AERVGO] æruginem appellat per translationem, immodicum pecuniæ, & lucri studium, propterea quòd eo, tanquam ærugine quadam, ingenia præclara, & ad res maiores nata, corrumpuntur, ac deprauantur. at sat. 4. lib. 1. per æruginem, insidiosam quandam, & simulatione officij inuolutam maleuolentiam significat. *hic* (inquit) *nigræ succus lolliginis, hæc est Ærugo mera:* quoniam videlicet talis animi affectio non aliter, quam ærugo, amicitiæ vitium pestis, ac venenum est. Vitruuius lib. .cap. 12. & lib. 8. cap. 3. docet quomodo fiat ærugo.

LINENDA CEDRO]digna, quæ seruentur diutissimè incorrupta: digna, quæ numquam consumat vetustas, & quæ perpetuò viuant. nam, quæ succo aut oleo cedrino linuntur, non putrescunt. lege Plin. lib 16. cap. 39. & Dioscor. lib. 1. cap. 89. vbi ille dicit, eam vim in cedro inesse, vt corpora mortua conseruet, viua corrumpat: atque iccircò τὴν νεκρῶν ζωὴν. i. mortuorum vitam appellari. Huc pertinet illud Ausonij ad libellum de quodam Proculo poëta. *Huius in arbitrio est, seu te iuuenescere cedro, Seu iubeat duris vermibus esse cibum.*

LEVI CVPRESSO]inuolucro expolito, aut capsa ex cupresso. de qua eadem ferè dicuntur, quæ de cedro, vide annotata ad Od. 14. lib. 2.

AVT PRODESSE VOLVNT] poëmata (inquit) alia vtilia sunt dumtaxat, alia iucunda: alia & vtilia, & iucunda.

AVT SIMVL ET IVCVNDA, &c.] profert hunc versum Seruius ad illum Virg. Æn. 6. *His manus ob patriam pugnando vulnera passi.*

QVICQVID PRAECIPIES]hoc pertinet ad ea poëmata, quæ prosunt tantùm.

BREVIS]ita tamen, vt tantum sit verborum, quantum sit necesse: vt suprà. *breuis esse laboro? Obscurus fio.*

PERCIPIANT A. D. T. Q. FID.]aptè verba suis nominibus iunxit. docileis se præbeant in percipiendo: fideleis in tenendo. aduerbium *citò* autem, coniungendum cum verbo *percipiant*, non cum voce *dicta*.

OMNE SVPERVACVVM] translatum à vase pleno: ex quo, quicquid superat, effluere solet.

FICTA VOLVPTATIS C. S. P] hoc ad eos, qui delectare student tantùm. sic Aristoteles lib. περὶ ποιητικῆς, poëtam sequi probabilia, quæ nec esse, nec fieri possint, ait oportere potiùs, quàm improbabilia, quæ fieri possint. verba Aristot. sunt hæc, πρός τε γὰρ τὴν ποίησιν αἱρετώτερον πιθανὸν ἀδύνατον, ἢ ἀπίθανον δυνατόν.

NEC QVODC. VOLET, &c.]nec quodcumque volet, etiam incredibile, & à fide abhorrens, nihilque veri simile præ se ferens, poscat, seu postulet sibi credi, id est, audeat spectatorum oculis atque auribus subiicere. quidam libri veteres habent, *Nec quodcumque velit, &c.*

NEV PRANSAE LAMIAE]néve fingat poëta, ex aluo Lamiæ, quæ puerum deuorarit, eundem puerum viuum extrahi. Præter ea, quæ vulgò traduntur, & narrantur de Lamiis, Aristot. lib. 7. de morib. ad Nicom. scribit mulierem quandam fuisse in Ponto, quæ mulierum grauidarum aluos aperiret, & persecaret, puerósque inde tractos deuoraret. Sed de Lamia vide Diodor. Sicul. lib. 20. & Aristophanis interpretem in Vesp.

CENTVRIAE SENIORVM] ætate grandes, & senes poemata inutilia, & ad solam voluptatem comparata, aspernantur, ac respuunt. alludit autem ad centurias, in quas singulæ tribus erant diuisæ.

CELSI RHAMNES]id est, equites contrà, vel iuuenes feroces, atque elati non admodum attentè, nec libenter poemata audiunt, quæ nulla voluptate sunt temperata. *celsi* id est, iuuenes excelso animo, quod non displicet. T. Liuius lib. 7. *signum poscunt ingenti clamore, celsique, & spe haud dubia feroces in prælium vadunt.* malo tamen per celsos, equites intelligi qui merent adhuc equo publico. Nam & Festus celsum ex Græco κέλης, equitem dictum esse putat. Rhamnes alij à Romulo appellatos: alij Rhamnes, & Luceres vocabula esse Tusca volunt, vt refert Varro lib. 4. de ling. Latin. Hæc Turnebus ita probauit, vt in Aduersaria sua retulerit.

OMNE TVLIT, &c.]hic versus cum tribus reliquis deinceps sequentibus, pendet è superio-

ribus, hoc modo: Omnibus igitur omnium suffragiis præstantissimus poëta iudicandus est, qui vtilitatem cum voluptate coniunxit. pertinēt autem hæc ad illud membrum tertium, *Aut simul & iucunda, & idon. dic.*

HIC MERET AERA L.] hic liber pretium meretur: hic multos reperit emtores: hic librarios locupletat.

SOSIIS] bibliopolis, seu scriptoribus librariis. suprà epist. ad librum, *Scilicet vt prostes Sosiorum pumice mundus.* Verisimile autem est, Sosios, scriptores fuisse librarios: quibus vtebantur veteres ad libros manu describendos. in quorum locum successerunt nostri typographi, qui typis, seu formis plumbeis libros imprimunt. Sed enim scriptorum illorum facta a me mentio admonet me hoc loco, vt commemorem accuratissimum, & politissimum nostræ ætatis scriptorem, Camillum Spannochium, ciuem Senensem, olim domi nobilem, & copiosum: nunc post res Senensium afflictas, ex rege nostro pendentem, eiúsque liberalitate, & munificentia se tolerātem. Hic igitur cùm cenarem apud humaniss. & optimum virum, Iulianum Mediceum, episcop. Biterrensem a.d. septimum kalendas Iunias anno superiore, (scribebam autem hæc anno CIↃ IↃ C LXVII. idibus Ianuariis) ostendit mihi præsentibus aliquot nobilibus Florentinis, in his, Baptista Alemanorum episcopo Matisconensi, nunc cœnobiarcha: *** & Nicolao Alemano, & Alfonso Gondio, & Thoma Bonsio, & Francisco Corsinio, Alemanorum sororis filio, iuuene erudito, & probo, P. Virgilij Maronis opera, Bucolica, Georgica, Æneiden, in membrana, litteris ita minutis, & tenuibus a se descripta, vt XXVI. columnis, quarum vnaquæque 540 circiter versus contineret, comprehenderentur, cùm tota membrana longitudine digitos XIX. altitudine XIIII. non superaret.

REMITTIT] reddit, vt priore versu: & epist. ad August. *Sed veluti tractata notam, labémque remittunt Atramenta.* sat. vlt. lib. 2. *Vt melius muria, quam testa marina remittit.*

NEC SEMPER FERIET] nec semper signum sibi propositum, quod intuetur, & quò oculum dirigit, sagittarius attingit.

QVODCVMQVE MINABITVR] subintelligendum *ferire.* Quidam legunt *quæcumque.*

VERÙM VBI PLVRA] id est, verùm vbi plures virtutes, pluráq; ornamenta insunt in poëmate, quàm maculæ, & errata, quæ vel imprudenti, & aliud agenti, vel humanitus exciderint, ignoscere debemus.

AVT HVM. PARV. CAV. N.] cùm ea sit hominis natura, vt non possit vsquequaque peccatum effugere, quantumuis magnam diligentiam adhibeat.

QVID ERGO] nonnulli libri habent, *quid ergo est?* ego nihil muto.

VT SCRIPTOR SI P. I. L.] hæc duo coniungenda sunt, *scriptor librarius,* id est, is, qui libros describit manu, hoc modo: si librarius idem perpetuò peccat, id est, si in idem erratum perpetuò incurrit, etiam si fuerit monitus, indignus est, cui ignoscatur: sic & poëta & *eadem peccat* vsitatè, & propriè dictum. M. Tull. de nat. deor. lib. 1. *Atque etiam Xenophon paucioribus verbis eadem ferè peccat.* & pro Muræna. *non multa peccas.* eadem ratione dixit Catullus. *Nimirum idem omnes fallimur.* & Hor. sat. 3. lib. 1. *Nec vincet ratio tantundem vt peccet, idemque, Qui teneros caules, &c.*

ET CITHAROEDVS] quidam libri vet. habent, *vt citharœdus, &c.*

FIT CHERILVS ILLE] poëta malus, de quo sup. epist. ad August. *Gratus Alexandro Magno regi fuit ille Cherilus.* Alij scribunt *Chœrilus,* & Græcè χοίριλος.

QVEM BIS, TÉRQVE BONVM C. R. M.] id est, qui si duobus, aut tribus locis rectè, & emendatè, & laudabiliter scribat, mirari soleo, ita est malus scriptor, & ita vsitatum ei est mendosè & ineptè scribere. huic igitur Cherilo similes sunt ij poëtæ, in quorum scriptis plura sunt mendosa, quàm recta.

ET IDEM IND. QVAND. BON.] id est, & ego idem indignè fero, quandocunq; præstantissimus omnium poëtarum Homerus incuria quadam labitur, & peccat, quod est in eo admodum rarum. scio hunc versum aliter ab aliis explicari, sed vehementer errant. nam verbum *indignor* non est referendum ad superiora, quod illi faciunt, sed cum iis quæ sequuntur, coniungendum, vt alibi admonui, & multo antè docuit P. Victorius *quandoq;* autem idem valet, quod *quandocumque.* vt suprà Od. 1. lib. 4. *quandoque potentior Largis muneribus riserit æmuli.*

VERÙM OPERE IN] cod. vnus Vatican. Faërn. Torn. Russardini duo, Clericanus, Nicot. vnus habent, *Verùm operi longo.*

VT PICTVRA, POESIS.] Plato lib. 10. de rep. poëtas pictoribus ait esse simileis: docétque, vtrosque in animantibus & rebus inanimis imitandis, atque exprimēdis esse occupatos. Idem scribit pluribus verbis Aristot. in lib. περὶ ποιητικῆς. adde illa Plutarchi lib. πῶς δεῖ τὸν νέον, &c.

αὐτῶν. Ἔτι δὲ μᾶλλον ἐπιστήσομεν αὐτὸν ἅμα τῷ προσάγειν τοῖς ποιήμασιν ὑπογράφοντες τὴν ποιητικήν, ὅτι μιμητικὴ τέχνη καὶ δύναμίς ἐστιν ἀντίστροφος τῇ ζωγραφίᾳ, καὶ μὴ μόνον ἐκεῖνο τὸ θρυλούμενον ἀκηκοὼς ἔστω, ζωγραφίαν μὲν εἶναι φθεγγομένην τὴν ποίησιν· ποίησιν δὲ σιγῶσαν τὴν ζωγραφίαν, &c. id est, *Praeterea admoneamus eum eo ipso temporis puncto, quo ad poemata audienda admonemus, descriptione quadam facta, poeticam altera ex parte picturæ respondere: neque illud solum omnium sermone vsurpatum audiuerit, picturam esse poesim loquentem: poesim autem tacitam picturam: sed, &c.* M. Tull. Tuscul. 5. *Traditum est etiam Homerum, cæcum fuisse: at eius picturam, non poesim videmus.* Scribenda autem est interpunctionis nota post vocem *poesis* & subintelligendum verbum *est*. 406

ERIT, QVAE SI PROPIVS STES, TE C. M. ET Q. S. L. A] sic est distinguendus hic locus, *Vt pictura poesis. erit, quæ, si propius stes, &c.* id est, alia reperietur (inquit) pictura, quæ primis ac rudibus lineamentis tantùm constet: pictura adumbrata, non expressa: quam Græci σκιαγραφίαν appellant. hæc procul spectata, laudari potest: alia, quæ suis coloribus expressa, & exquisitis, accuratisque pigmentis illustrata sit. hæc propiùs spectari debet. Idem de poëti sentiendum. alia est enim, quæ quasdam vmbras, & recessus habet tantùm, neque admodum illustribus coloribus vestita est: alia est accurata, & exquisito artificio elaborata. Videntur mihi ad hunc locum pertinere ea, quæ scribit Aristoteles libr 3. de arte dicendi, vbi docet, dictionem (quam ille λέξιν nominat, id est, dicēdi rationem) aliam esse scriptioni accommodatam, & tamquam pictam: aliam concertatoriam, & forensem, & gestu actoris egentem. paullò pòst scribit ille, contionale dicendi genus adumbratæ picturæ simile esse, propterea quod, quantò maior sit multitudo, tanto longiùs spectari videtur orationis figura. Quapropter subtilitas, & limata (vt ita dicam) tenuitas superuacanea est, & deterior videtur in vtroque. Iudicium autem subtiliorem dictionem desiderat, multóque magis, si apud vnum iudicem causa agatur. inest enim minimum in actione, & gestu. Nam faciliùs spectari potest id, quod rei proprium est. omne autem alienum, & contentionis studium abest. verba Aristotelis sunt hæc, ἡ μὲν οὖν δημηγορικὴ λέξις, καὶ παντελῶς ἔοικε τῇ σκιαγραφίᾳ, ὅσῳ γὰρ ἂν πλείων ᾖ ὁ ὄχλος, πορρώτερον ἡ θέα. διὸ τὰ ἀκριβῆ περίεργα καὶ χείρω φαίνεται ἐν ἀμφοτέροις. ἡ δὲ δίκη, ἀκριβεστέρα. ἔτι δὲ μᾶλλον ἡ ἐν ἑνὶ κριτῇ. ἐλάχιστον γάρ ἐστιν ἐν ὑποκρίσει. εὐσυνοπτότερον γὰρ μᾶλλον τὸ οἰκεῖον τοῦ πράγματος, καὶ τὸ ἀλλότριον, καὶ ὁ ἀγὼν ἄπεστι.

TE CAPIAT] sic legendum potiùs, quàm *capiet*.

HAEC AMAT OBSC. VOLET HAEC SVB] alia picturæ dissimilitudo, amat porrò ea pictura locum obscurum, quæ deterior est: altera autem, quæ in luce spectari non recusat, longè scilicet melior est.

REPETITA] iterum, atque iterum, & sæpiùs spectata.

FINGERIS] conformaris, institueris: vt suprà epist. 2. lib. 1. *Fingit equum.* & Od. 6. lib. 3 *fingitur artibus.*

TOLLE] sume, vt epist. 8. lib. 1. *partem, vel tolleret omneis.*

CERTIS MEDIVM, ET TOLERAB.] id est, certas res esse in quibus medium locum obtinere conceditur, & in quibusdam rebus mediocritatem esse laudabilem, & ferri posse: sed mediocritatem in poëta neque esse laudabilem neque condonari solere: quod simile est ac si diceret, poëtam vel excellere, vel ab eo studio desistere, noménque poetæ æquo animo amittere oportere. Videtur aliter sentire M. Tull in orat perfecto, his verbis: *Nam in poetis non Homero soli locus est (vt de Græcis loquar) aut Archilocho, aut Sophocli, aut Pindaro, sed horum vel secundis. vel etiam infra secundos.*

TOLERABILE] id est. (vt ita dicam) tolerabilitatem.

CONSVLTVS IVRIS, ET ACTOR CAVS. M. A.] redde suum cuique, hoc modo: iurisconsultus aliquis nescit. quantum Aulus Cascelius: actor causarum quispiam abest ab eloquētia Messalæ Coruini: vterque tamen in pretio est etiamsi non sit summus.

NESCIT] quidam libri vet. habent, *nec scit*.

NON DII, NON HOM.] alij libri habent, *Non homines, non dij.*

COLVMNAE] ad quas prostant libri. vt sat. 4. lib. 1. *Nulla taberna meos habeat neque pila libellos.* [vel per columnas porticus intellige in quibus recitabantur poemata. sic Alciat. parerg. iuris, lib. 4. cap. 27.] *nescit* autem legendum vt habent omnes sc. è lib.

VT GRATAS INTER MENSAS, &c.] probat id, quod modò dixit, tribus similibus. Nam hi versus cohærent cum superioribus. Quo modo (inquit) si quis in conuiuio symphoniam aliquam incōnditam, immodulatam ineptam, dissordem adhibeat: si vnguentum ingrati odoris, nulliusque pretij, si papauer cum amaro, & deterrimo melle offendat conuiuas, quia his poterat carere, neq; hæc magnopere requirebant: sic poema, cùm sit ad delectationem comparatum maximè, secundo loco ad vtilitatem, si paullum modò absit à perfecto, deterrimum est.

SYMPHONIA DISCORS] συμφωνία, ὁμολογία τις, (inquit Plato) ὁμολογίαν δὲ ἐκ διαφερομένων, ἕως ἂν διαφέρωσιν, ἀδύνατον εἶναι. id est, symphonia, seu concentus, cõsensus est quidam. vt sit autem consensus, ex rebus discordibus, quandiu discordant, fieri non potest.

SI PAVLLVM À SVMMO DISCESSIT] duo cod. Vat. Torn. habent *decessit*. nonnulli alij *discedit*. aliquot non habent præpositionem *à*.

DVCI] traduci: vel produci, extrahi.

LVDERE Q. N.] ludendi verbo hæc omnia subiiciuntur, luctari, hastam iácere, currere, salire, & similia, quæ exercebantur in campo Martio. In ceteris artibus (inquit) & certaminibus nemo se scire profitetur, quod ignorat, ne sit ridiculus: in poëtica volunt omnes videri aliquid esse.

DISCÍVE] de disco vide annotat. ad Od. 8. lib. 1.

407 TROCHÍVE] sup. Od. 24. lib. 3. trochum, Græcum nominat. quem putant nonnulli βέμβηκα vocari à Græcis: sed non ita est. βέμβηξ enim, turbo appellatur à Latinis. trochus Græca vox est, quæ rotam Latino nomine valet: qua se exercebant pueri in Græcia.

NE SPISSAE R. T. I. C.] ne spectatores frequentes, qui circùm stant, irrideant ludendi imperitum, idque impune.

TOLLANT RISVM] cachinnentur: vt suprà, *Romani tollent equites peditésque cachinnum*.

QVI NESCIT, VERS. T. A. F.] simile est illud epist. ad August. *Nauem agere ignarus nauis timet: abrotonum ægro Non audet, nisi qui didicit, dare, quod medicorũ est, Promittunt medici, tractant fabrilia fabri: Scribimus indocti, doctique poemata passim.*

CENSVS EQVESTREM S.] census, participium vocis, & significationis patientis. census igitur summam equestrem intelligendus, qui dum censetur, repertus est habere in bonis quadringenta millia æris, qui census erat equestris, vt sciunt omnes. eodem participio vtitur & M. Tull. pro Arch. poëta. *census tantummodo indicat eum, qui sit census, ita se iam tum gessisse pro ciue:* & Verr. 3 *sanxit in posterum, qui post eos Censores census esset, ne quis heredem virginem, néve mulierem faceret.* Aiunt Laberium mimographum, his verbis describi, ac notari.

TV NIHIL INVITA DICES, F.] Minerua artibus omnibus præesse existimatur, vt suprà annot. ad Od. 13. lib. 3. *inuita Minerua* prouerbium est: quod explicat M. Tull. off. lib. 1. his verbis. *ex quo magis emergit, quale sit decorum: illud, ideò quia nihil decet inuita (vt aiunt) Minerua, id est, aduersante, & repugnante natura.* sed huius loci hæc sententia est. Non dubito equidem, quin tu nihil sis dicturus, aut facturus inuita Minerua: id est, ego te quidem scio omnia aptè, decorè, venustè, doctè, sapienter dicturum, ac facturum. noui enim iudicium tuum, noui mentem, & prudentiam tuam, verùm tamen, si quid olim scripseris, caue iudicio tuo tantopere confidas, vt Mecij, & patris tui, & meam sententiam non exquiras, aut nobis de tuis scriptis iudicandi potestatem non permittas. legendum autem *faciésue*: & ita habent lib. manuscr.

MECI] Sp. Mecij Tarpæ, critici: de quo sat. 10. lib. 1. *Quæ nec in æde sonent certantia iudice Tarpa* & M. Tull. epist. ad Marium lib. 7. *Nobis autem erant perpetienda, quæ Sp. Mecius probauisset.*

NONÚMQVE PREMATVR] supprimatur, domi contineatur nouem annos: ne foras emanet, néve exeat ante nonum annum. sic Catull. de Smyrna Cinnæ. *Smyrna mei Cinnæ nonam post denique messem. Quàm cœpta est, nonámque edita post hiemem.*

EDIDERIS] emiseris: vt epist. ad Libr. lib. 1. *Non erit emisso reditus tibi.*

SILVESTREIS HOMINES] nondum humanitate politos, neque excultos: feros.

CAEDIBVS] mutuis, vt sat. 3. lib. 1. *Quos Venerem incertam rapientes more ferarum Viribus editior cædebat, vt in grege taurus.*

VICTV FOEDO] victu, & cultu ferino, atque inhumano. de quo pulchrè Lucret. lib. 5. *Multáque per cælum solis voluentia lustra Volgiuago vitam tractabant more ferarum.*

ORPHEVS] de quo multa supr. ad Od. 12. lib. 1. ad quæ hunc adde Virgilij versum ex Palæm. *Orpheáque in medio posuit, siluásque sequenteis.* Quòd autem Horatius hoc loco humaniorem vitæ cultum, iuris descriptionem, legum inuentionem, domiciliorum coniunctiones, quas vrbeis appellamus, poëtis & musicis ascribit, non pugnat cum iis, quæ disputantur à M. Tull. in orat. pro Sextio vbi hæc tanta, ac tam præclara munera prudentibus, ac sapientibus viris accepta referri ait oportere. Erãt enim iidem & sapientes, & poëtæ, seu musici. In Ode autem 10. lib. 1. Mercurium ait primos illos, & recenteis homines oratione, & palæstra expoliuisse. Cum his Horatianis congruunt illa Aristophanis βάτραχ. ὡς ὠφέλιμοι τῶν ποιητῶν οἱ γενναῖοι γεγένηνται. Ὀρφεὺς μὲν γὰρ τελετάς θ' ἡμῖν κατέδειξε, φόνων τ' ἀπέχεσθαι: Μουσαῖος δ' ἐξακέσεις τε νόσων, καὶ χρησμούς: Ἡσίοδος δὲ γῆς ἐργασίας, καρπῶν ὥρας, ἀρότους. ὁ δὲ θεῖος Ὅμηρος, &c. id est, Quàm fuerunt vtiles poëtarum ij, qui generosi, & clari sunt: Orpheus enim mysteria nobis demonstrauit, simúlque cædi-

cædibus abstinere docuit: Musæus autem morborum remedia, & vaticinia: Hesiodus porrò terræ culturam, fructuum tempora, & arationes: At diuinus Homerus, &c. Contrà Diog. Laërtius in prooemio lib. de vitis philosoph. eo loco, vbi negat philosophiam à barbaris inuentam esse, Græcísque adiudicat, ita de Orpheo scribit οἱ δὲ τὴν εὕρεσιν διδόντες ἐκείνοις, παράγουσι καὶ Ὀρφέα τὸν Θρᾷκα, λέγοντες φιλόσοφον γεγονέναι, καὶ εἶναι ἀρχαιότατον. ἐγὼ δὲ εἰ τὸν περὶ θεῶν ἐξαγορεύσαντα τοιαῦτα, χρὴ φιλόσοφον καλεῖν, οὐκ οἶδα τίνα δεῖ προσαγορεύειν τὸν πᾶν τὸ ἀνθρώπειον πάθος ἀφειδοῦντα τοῖς θεοῖς προστρίψαι, καὶ τὰ σπανίως, &c. id est, Qui autem philosophiæ inuentionem barbaris ascribũt, producunt etiam Orpheum Thracem, dicẽtes eum philosophum fuisse, & esse antiquissimum. Ego verò, si eum, qui de diis talia enuntiauit, philosophum decet appellare, nescio quo nomine sit is appellandus, qui omneis humanos affectus non sit veritus diis attribuere, & ea flagitia, quæ rarò ab hominibus admittuntur, vocis instrumento exprimere atque exponere.

RAPIDÓSQVE] *rapidos* quidem habent libri vulgati, sed rabidos duo cod. Vatican & Iann. & Torn. Cleric. Russard. Nicot. ceteri. sic sup. leonem, insanum dixit Od. 16. lib. 1. *& insani leonis Vim stomacho apposuisse nostro.* Denique sic legit Seruius, qui ad illum Virg. versum libr. 6. Æn. *Nec non Threicius longa cum veste sacerdos*: totum hunc locum profert ab illo versu, *Siluestreis homines, &c.* 408

DICTVS ET AMPHION] Zethus & Amphion, Iouis & Antiopæ filij fuisse dicuntur: sed Pausanias Corinth. profert treis versus cuiusdam Agidis, qui significant, Antiopam à Ioue, & ab Epopeo, grauidam esse factam. versus sunt hi, Ἀντιόπη δ' ἔτεκε Ζῆθον, καὶ Ἀμφίονα δῖον, Ἀσωποῦ κούρη ποταμοῦ βαθυδινήεντος, Ζηνί τε κυσαμένη, καὶ Ἐπωπεῖ ποιμένι λαῶν. Cùm Thebani vrbem incolere sine mœnibus, ac propugnaculis non auderent, propterea quòd à Phlegeæis, finitimis populis sæpe, & acriter oppugnabantur, atque ideò vrbem relinquere in animo haberent: Zethus & Amphion eis, vt manerent, persuaserunt, vrbémque turribus, & mœnibus firmissimis, & fossis altissimis cinxerunt. hinc nata fabula est, Amphionem, qui præstantissimus esset musicus, citharæ cantu saxa ita permulsisse, vt illa sua spõte, & sine fabrorum opera ad vrbis munitionem, & murorum structuram conuenirent. Homerus ὀδ. λ. Zethum, & Amphionem murorum, & propugnaculorum Thebanorum auctores, & structores fuisse narrat simpliciter: hanc de Amphione fabulam non addit. verba Homeri sunt hæc, eo, quem dixi, libro sub Vlyssis persona. Τὴν δὲ μετ' Ἀντιόπην ἴδον Ἀσωποῖο θύγατρα, Ἡ δὴ καὶ Διὸς εὔχετ' ἐν ἀγκοίνῃσιν ἰαῦσαι, Καί ῥ' ἔτεκεν δύο παῖδ' Ἀμφίονά τε, Ζῆθόν τε, Οἳ πρῶτοι Θήβης ἕδος ἔκτισαν ἑπταπύλοιο, Πύργωσάν τ', ἐπεὶ οὐ μὲν ἀπύργωτόν γ' ἐδύναντο Ναιέμεν εὐρύχορον Θήβην, κρατερώ περ ἐόντε, id est, Post hanc autem, Antiopam vidi Asopi filiam: Quæ gloriabatur se in complexu Iouis dormiisse. Et verò duos filios suscepit, Amphionem & Zethum: Qui primi sedem Thebarum septem portis præditarum condiderunt, & turribus munierunt, quoniam non poterant amplius Thebas sine turribus & munimentis habitare: quamuis essent robusti & validi. Euripides eam fabulam tangit in Phœniss. φόρμιγγί τε Τείχεα Θήβας Τᾶς Ἀμφιονίας τε λύρας Ὑπὸ πύργος ἀνέστα, Διδύμων ποταμῶν πόρον ἀμφὶ μέσον Δίρκας χλοεροτρόφον. i. Thebarum muri, & turres cithara, & lyra Amphionia excitati sunt circa medium riuum geminorum fluuiorum Dircæ, herbosum. Philostratus in Imaginibus hanc fabulosam, & mirabilem arcis Thebanæ structuram his verbis depingit, ἡ δὲ τῶν λίθων πῶς ἔχει; πάντες ἐπὶ τὴν ᾠδὴν συνθέουσι, καὶ ἀκούουσι, καὶ γίνονται τεῖχος, καὶ τὸ μὲν ἐξῳκοδόμηται, τὸ δὲ ἀνέρπει, τὸ δὲ ἄρτι κατέλαβε. φιλότιμοι, καὶ ἡδεῖς λίθοι, καὶ θητεύοντες τῇ μουσικῇ. τὸ δὲ τεῖχος ἑπτάπυλον, ὅσοι τῆς λύρας οἱ τόνοι, id est, saxorum autem ratio cuiusmodi est? concurrunt ad cantum omnia, & cum audiunt, & fiunt mœnia: atque eorum pars alia ædificata est, alia in altum sensim attollitur, alia suo loco modò posita est: certántque inter se lapides laudis studio, & se erga musicam faciles, ac suaueis præbent, eíque operam dant mercenariam. mœnia porrò septem portis constant, nempe totidem, quot in lyra chordæ sunt intentæ. vide Od. 11. lib. 3. *Mouit Amphion lapides canendo.* Propert. lib 3. *Saxa Citharonis Thebas agitata per artem Sponte sua ad muri membra coisse ferunt.*

THEB. COND. ARCIS] quidam libri vet. habent *vrbis*, pro *arcis*.

FVIT HAEC SAPIENTIA QVONDAM] erant igitur iidem & musici, & sapientes, & eloquentes. vide Lucret. lib. 5. de primis hominibus, eorúmque victu, & cultu.

PVBLICA PRIVATIS SECERN] publica à priuatis separare. Nã antequàm eloquentes, & sapientes viri feros homines & agrestis ad humanum, ciuilémque vitæ cultum traduxissent, nihil inter publicum & priuatum intererat, nihil inter commune & proprium, immò verò omnia erant publica & communia. Vide hac de re quæ annotata sunt ad illum locum *dehinc absistere bello, &c.* sat. 3. lib. 2. Non dissimulabo, in aliquot libris manuscript. esse scriptum *Publica*: in nonnullis, *Poplica*.

DARE IVRA MARITIS] quidam sic hunc locum explicant, dare iura maritis, id est, multa largiri, & condonare viris, & fœminis, qui matrimonio conglutinentur, quæ non obtineant

cælibes: ego sic: dare leges maritis, quibus cogantur matrimonij castitatem inuiolatam serua-
re. videtur enim hæc vis esse horum verborum apud probatos scriptores. Virg. de Didone lib. 1.
Æn. *Iura dabat, legésque viris.* Idem 3 *Iura, domósque dabam* idem lib. 5. *Indicitque forum, &
patribus dat iura vocatis.* T. Liuius lib. 30. *Roma, an Karthago iura gentibus daret, ante crastinam
noctem scituros.* Horat. Od. 3. lib. 3. *triumphatisque possit Roma ferox dare iura Medis.*

MARITIS] tùm viris, tùm fæminis. nam fæminam, maritam, vt virum maritum, dicimus. su-
prà Od. 8. epod. *Nec sit marita, quæ rotundioribus Onusta bacis ambulet.*

LIGNO] ligneis tabulis. nondum enim æreas habebant. solebant autem leges in tabulis æ-
reis incisas populo cognoscendas, in foro proponere: ex quo *figere*, & *refigere leges.* Virgil. Æ-
neid. 6.

TYRTAEÚSQVE MARES ANIMOS] his consentanea sunt, quæ Athenæus lib. 14 de Tyr-
tæo scribit his verbis, πολεμικοὶ δ' εἰσὶν οἱ Λάκωνες· ὧν ἔτι καὶ τὰ ἐμβατήρια μέλη αἱ νέοι ἀναλαμβάνουσιν,
ἅπερ καὶ ἐνόπλια καλεῖται. καὶ αὐτοὶ δ' οἱ Λάκωνες τὰ Τυρταίου ποιήματα ἀπομνημονεύοντες ἐρρυθμὸν κί-
νησιν ποιοῦνται. Φιλόχορος δέ φησι κρατήσαντας Λακεδαιμονίους Μεσσηνίων διὰ τὴν Τυρταίου στρατη-
γίαν, ἐν ταῖς στρατείαις ἔθος ποιήσασθαι, ἂν δειπνοποιήσωνται, καὶ παιανίσωσιν, ᾄδειν καθ' ἕνα τὰ Τυρ-
ταίου· κρίνειν δὲ τὸν πολέμαρχον, καὶ ἆθλον διδόναι τῷ νικῶντι, κρέας, id est, *bellicosi autem sunt Lacones:
quorum etiam filij modos ad incessum numerosum accommodatos, qui & armati nominantur,
vsurpare, studioséque retinere consueuerunt. Atque ipsi Lacones Tyrtæi poëmata commemoran-
tes, numerosé mouentur. Philochorus autem ait Lacedæmonios, Messenijs Tyrtæo militiæ duce
deuictis, hoc instituisse, atque hanc consuetudinem induxisse in militiis, vt cum cenati essent, &
victoria carmen cecinissent, Tyrtæi carmina singuli cantarent: iudicaret autem imperator, &
victori carmen præmij loco daret.* Plato libr. 1. de rep. versus aliquot Tyrtæi profert aliquantum
immutatos & decurtatos, qui hanc sententiam continent: Neque meminisse velim, neque vl-
lam eius rationem ducere, etiam si omnium mortalium sit abundantissimus, & ditissimus, o-
mniáque ei bona, quæ homini contingere possunt, suppetant, qui non virtute bellica sit præ-
stantissimus. verba Platonis sunt hæc, παραστησώμεθα γοῦν Τυρταῖον τὸν φύσει μὲν Ἀθηναῖον, τῶν δὲ πο-
λιτῶν γενόμενον, ὃς δὴ μάλιστα ἀνθρώπων περὶ ταῦτ' ἐσπουδακεν εἰπών, ὅτι οὔτ' ἂν μνησαίμην, οὔτ' ἐν λόγῳ
ἄνδρα τιθείμην, οὔτ' εἴ τις πλουσιώτατος ἀνθρώπων εἴη, φησίν, οὔτ' εἰ πολλὰ ἀγαθὰ κεκτημένος εἴποι σχε-
δὸν ἅπαντα ὃς μὴ περὶ τὸν πόλεμον ἄριστος γίγνοιτ' ἀεί. ταῦτα γὰρ ἀκήκοας που καὶ σὺ τὰ ποιήματα, id est,
producamus igitur Tyrtæum, Atheniensem quidem natura, à Lacedæmoniis autem ciuitate
donatum, qui omnium mortalium plurimùm studij in his posuit, &c. quæ sequuntur. nam ea
interpretati sumus: quæ sunt Tyrtæi. Strabo libro 6. Iustinus tertio, & Pausanias in Messeni-
cis, quædam alia de Tyrtæo tradiderunt, quæ longum esset referre. Plutarchus autem eum ser-
monem, vbi disputat vtra animalia sint prudentiora: terrestria, an aquatilia, sic orditur: τὸν Τυρ-
ταῖον ὁ Λεωνίδας ἐρωτηθεὶς ποῖόν τινα νομίζοι, ἀγαθὸν ποιητήν, ἔφη, νέων ψυχὰς κακκωνῆν, ὡς τοῖς νέοις διὰ
τῶν ἐπῶν ὁρμὴν ἐμποιοῦντα μετὰ θυμοῦ, καὶ φιλοτιμίας ἐν ταῖς μάχαις ἀφειδοῦσιν αὑτῶν, id est, *Leonidas
interrogatus qualem poëtam existimaret Tyrtæum: respondit, vtilem ad iuuenum animos effi-
ciendos pulchriores, tamquam impetum quemdam in eorum animis ingenerantem, vt animo
præstantes, & studio gloriæ elati in prælijs mortem fortiter oppetant.* [Qui plureis Tyrtæi versus
desiderabit, leget orationem Lycurgi κατὰ Λεωκράτους, sub extr. ibi, Τυρταῖον γὰρ καλὸν ἐπὶ προ-
μάχοισι πεσόντα Ἄνδρ' ἀγαθὸν περὶ ᾗ πατρίδι μαρνάμενον, &c.]

EXACVIT] excitauit. Cicero de oratore ad Qu. Fratr. *ad vos exacuendos accommodaui ora-
tionem meam.*

DICTAE PER CARMINA SORTES] edita oracula: data responsa ab Apolline. Virg. Æn.
4. *Italiam Lyciæ iussere capessere sortes.* suprà ead. epist. *Sortilegis non discrepuit sententia Del-
phis* M. Tull. lib. 2. de diuin. *Auspicia essent, & sortes ea, quæ ducuntur, non illa, quæ vaticina-
tione funduntur: quæ oracula verius dicimus, &c.* Idem ibid. *Nam cùm sors illa edita est opu-
lentissimo regi Asiæ, Crœsus Halym penetrans magnam peruertet opum vim: hostium vim sese
peruersurum putauit, peruertit autem suam.*

PIER. TENT. MODIS] id est, etiam homines experti sunt, attentarunt, possentne regum
gratiam, ac beneuolentiam colligere versibus & cantibus *tentare gratiam regum* pro eo, quod
est, aspirare, & aggredi ad gratiam regum promerendam, mirè, & planè Horatianè dictum. V-
sitatius dicunt Latini *tentare fortunam, tẽtare rem.* vt idem sup. epist. ad August. lib. 2. *nec meus
audet Rem tentare pudor, quam vires ferre recusent.*

LVDÚSQ. REPERTVS] remissio, & oblectatio animorum, comœdiæ, tragœdiæ, mimi. e-
pist. ad August. *Valeat res, ludicra, si me Palma negata macrum, donata reducit opimum.*

MVSA LYRAE SOLLERS] sollers coniunctum cum patrio casu, notandum, vt nouum &
Horatianum. idem iunxit cum infinitiuo Od. 8. lib. 4. *Sollers nunc hominem ponere, nũc Deum.*
sic sup.

Ref sup. Od 6 lib. 1. *Imbellisque Lyræ Musa potens.* dictum autem *musa Lyræ sollers.* pro musa Lyrica, vel Lyricorum modorum perita.

NATVRA FIERET LAVD. CARM.] hac de re satis multis verbis diximus ad illum locum: *Ingenium misera quia fort &c.*

SINE DIVITE VENA] sine naturæ bonitate, quam εὐφυΐαν Græci appellant. tralatio ducta à venis metallicis.

RVDE] non expolitum doctrina. alia tralatio.

QVID PROSIT] aliquot libri veteres habent *quid possit.*

QVI STVDET OPTATAM C. CONT. M.] totius huius huius loci hæc sententia est. cursores, & tibicines omne studium suum in eam artem, in qua præstare volunt, conferunt: summos labores perferunt: bellum indicunt voluptatibus omnibus: continentissimè, ac temperantissimè viuunt. At Romani homines nullo studio adhibito, nulláq; opera insumta præstanteis se poëtas esse arbitrantur, idque se scire profitentur, quod numquam didicerunt.

PVER] cùm puer esset: παῖς ὤν, vt epist ad Loll 2. lib. 1. *denique sæuam Militiam puer, & Cantabrica bella tulisti.* & sat. 2. lib. 2. *puer hunc ego paruus Ofellum Integris opibus noui non latius Vsum, Quàm nunc accisis.*

ABSTINVIT VENERE ET VINO] quidam testantur scriptum esse in nonnullis libris vet. *Ven. & Baccho* quod placet.

QVI PYTHIA CANTAT, TIBICEN] tibicen, qui adhibetur ad canendas laudes Apollinis ludis Apollinaribus, (πυθαύλην appellant Græci: Varro περὶ ὀρεινῆς *Prius quam in orchestra pythaules inflet tibias, domi sua ramices rumpit.*) hic igitur tibicen didicit. & magistrum extimuit. Pythiorum certamen ob draconem ab Apolline interfectum, institutum est, Pythiáque vel à loco, & vrbe, cui Pythoni, seu Πυθοῖ nomen erat, sunt appellata, vel ex eo, quòd, qui oraculum Apollinis proficiscebantur, ἐπυνθάνοντο, id est, quærebant, vel quòd draco interfectus, ibi putruerit. nam πύθεσθαι valet σήπεσθαι, vt alibi diximus.

OCCVPET EXTREMVM SCABIES] natum esse dicunt ex lusu quodam puerorum, in quo se mutuò ad currendum cohortanteis, ei scabiem exoptant, qui tardissimè omnium cucurrerit, quíque vltimus ad calcem peruenerit. 410

VT PRAECO AD MERCEIS] diuitem poëtam cum præcone comparat, merceis commendante, & turbam ad emendum inuitante. Nam, vt ille voce, & præconio emtores: sic poëta locuples diuitiis suis mutis, ac tacitis assentatores vocat.

COGIT] congregat, conuocat, allicit, atque adeò inuitos trahit.

DIVES AGRIS, DIVES P.] hic versus reperitur sat. 2. lib. 1.

SI VERÒ EST, VNCTVM] modò dixerat, assentatores vltrò, & non vocatos ad poëtarum diuitum carmina laudanda concurrere, & conuolare solere: nunc dicit, eosdem conuiuiis, & beneficiis prouocatos, aut beneficiorum spe adductos, multo cupidiùs poëmata vel indoctissima laudatum ituros. tales igitur, iudices non sunt integri, neque incorrupti, neque, vt Græcè dicam, ἀδέκαστοι.

VNCTVM QVI RECTÈ] si verò est, qui conuiuium lautum, ac sumtuosum adornare, cœnámque opiparam dare possit, &c. mirum erit, si blandum, ac falsum amicum à vero secernere, atque internoscere queat. *Vnctum* videlicet obsonium, vt Catull. *Vncta patrimonia*, id est, lauta, opipara.

LEVI] qui quòuis impellitur emolumenti spe.

BEATVS] vel diues, vel, qui reuera beatus esset, si blandum amicum à vero internoscere posset. sed illud mâlo. neque tamen alteram explicationem damno.

SEV QVID DON. VOL. CVI] id est, siue quid eris alicui donaturus, &c. quidam lib. vet. habent *Velis cui.*

TIBI] abs te: vt locis innumerabilibus, notauimúsque alibi.

FACTOS] quidam libri habent *fictos.*

PLENVM LAETITIAE] lætitia affectum vel ob munera abs te accepta, vel ob spem vtilitatis. Significat, eos, qui a poëta emolumentum aliquod vel sperant, vel iam consecuti sunt, non esse illius poëmatum iudices incorruptos, neque vmquàm castè, integréque iudicaturos. Nobis ergo ij sunt adhibendi nostrorum scriptorum auditores, ac censores, qui liberè, & ἀδωροδοκήτως, seu incorruptè, hoc est, nullis promissis, nulla spe, nullis beneficiis obstricti, quod sentiunt pronuntient.

PVLCHRÈ, BENE, RECTÈ] voces fictè approbantium assentatorum. M. Tull lib. 2. de orat. *Quare bene, & præclarè quamuis sæpe nobis dicatur: bellè, & festiuè, nimium sæpe nolo.* Pers. sat. 1. *Sed recti finémque, extremúmque esse recuso Euge tuum & belle, &c.*

SVPER HIS] ἐπὶ τούτοις ad hæc.

STILLABIT AMICIS EX OCVLIS R.] illacrimabit, gaudere se simulans. stillare, cum accusandi casu: vt illud epist. ad Mæcen. 3. lib. 1. *fidis enim manare poetica mella.*

TVNDET PEDE TERRAM] præ lætitia saltabit non est autem supplosio pedis intelligenda cùm sit gestus indignantis & dolentis: vt diximus.

VT, QVI CONDVCTI PL.] vt præficæ mulieres, quæ mercede conducuntur, vt mortuos lugeant, & collaudent. Plautus in Trucul. acto. *sine virtute argutum ciuem mihi habeam pro præfica, Quæ alios collaudat, eapse se verò non potest* Lucilius, *Mercede quæ conductæ flent alieno in funere præficæ, Multo & capillos scindunt, & clamant magis.* Nævius, *Hæc quidem mehercule præfica est, quæ sic mortuum collaudat.* consule & Nonium.

MVLTIS VRGERE CVLVLLIS] an morum enim, & ingeniorum lene tormentum est vinum, eóque variæ hominum naturæ, quantumuis tectæ, ac reconditæ, explorantur, atque aperiuntur: qua de re vide, quæ annotauimus ad illum locum, *Tu lene tormentum ingenio admoues Plerumque duro,* qui est Od. 21. lib. 3. sunt autem cululli pateræ, seu calices. Od. 31. lib. 1. *dimes & aureis Mercator exsiccet culullis Vina Syra reparata merce.* in quibusdam libris antiq. scriptum est *vrguere.* culullis vrgere autem, siue vrguere. id est, poculis torquere, & explorare.

LABORENT] studeant, quidam libr. habent *laborant.*

PALLANT] lateant. numquam tibi sint ignoti. vt sup. annot. Od. 10. lib. 1.

ANIMI SVB VVLPE LATENTES] animi fallaces, dolosi, duplices, tecti, insidiosi.

QVINCTILIO] Quinctilio Varo. hic erat auditor, & iudex scriptorum alienorum liber, & incorruptus, ad quem scripta est Od. 18. lib. 1. cuiúsque mortem tristissimo carmine deflet Oda 24. eiusdem lib.

CORRIGE, SODES] aiebat Varus, corrige hoc, & hoc, si audes.

MALÈ TORNATOS] non satis teretes, neque (vt ita dicam) rotundos. tralatio à torno. τορνῶς τετορνευμένα.

INCVDI REDDERE] recudere, id est, emendare, alia tralatio à priore differens, & tamen continens.

INSVMEBAT] sic habent duo cod. Vatic. Faërn. Iannoct. Torn. & aliquot alij. quæ scriptura mihi visa est concinnior. alij *sumebat.*

QVIN SINE RIVALI, &c.] is amator amat sine riuali, qui deformem aliquem amat. neminem enim habet æmulum, neminem riualem. transfertur ad eos, qui ea magni faciunt, aut magnopere expetunt, quæ nemo alius magni admodum æstimet. vtitur M. Tull. epist. quadam ad Q. Fratr. lib. 3. *Hirrus auctor fore videtur. ô Dij, quam ineptus, quàm se ipse amans sine riuali!*

INERTEIS] arte carenteis, vel non satìs accuratè factos, sine arte: vt suprà *sine pondere, & arte.*

411 ALLINET ATRVM TRANS. CAL. S.] transuerso calamo notabit, ac delebit. quod ὀβελίζειν dicunt Græci. M. Tull. epist. ad Dolabellam lib. 9. *Profert alter (vt opinor) duobus versiculis expensum Niciæ: alter Aristarchus hos ὀβελίζει.*

AMBITIOSA RECIDET ORN.] amputabit, & circumcidet nimis florida: sic suprà epist. ad Aug. *luxuriantia compescet.*

FIET ARISTARCHVS] id est, castigator, & iudex seuerus alienorum scriptorum. Fuit autem Aristarchus Grammaticus clarissimus, qui ad aliquot Homeri versus, quos non probabat, notam apposuit, indicans eos non esse τοῦ ποιητοῦ, sed παρεμβεβλημένους. M. Tull. ad Attic. lib. 1. *Quid multa? totum hunc locum, quem in Aristocratia ego variè meis orationibus, quarum tu Aristarchus es, soleo pingere, de flamma, de ferro, &c. valdè grauiter pertexuit.* Idem in orat. in L. Pisonem, *Verumtamen, quoniam non Aristarchum te, sed Phalarim grammaticum habemus, qui non notam apponas ad malum versum, sed poetam armis persequare: scire cupio, quid tandem isto in versu reprehendas.* Idem ad App. lib. 3. epist. *vt enim Aristarchus Homeri versum esse negat, quem non probat: sic tu (libet enim mihi iocari) quod disertum non erit, ne putaris meum.*

HAE NVGAE S.] verba sunt Horatij, quorum hæc sententia est. quas nugas esse ducis, hæ poëtam semel ab assentatore derisum, ab eóque malè acceptum, ac deceptum, in mala seria deducent, aut præcipitem agent. quoniam assentatorum oratione vana inductus, optimum se poëtam esse sibi persuadebit, & ita magno, turpíque in errore versabitur.

MALA QVEM SCABIES] mala, epithetum perpetuum. omnis enim scabies mala est, quãuis alia sit alia deterior: vt ea, quam ψώραν ἀγρίαν, id est, scabiem feram nominant.

MORBVS REGIVS] quo qui affectus est, arquatus appellatur. Lucret. lib. 4. *Lurida præterea fiunt,*

fiunt, quæcumque tuentur Arquati: quia luroris de corpore eorum Semina multa fluunt simulacris obuia rerum. hunc morbum ἴκτερος appellant Græci, ab aue galbula, eiusdem coloris: Celsus auriginem.

FANATICVS ERROR] ex quo fanatici appellantur, eò quòd in fanis maximè furant, capita iactantes, oculos distorquentes, singulas denique corporis parteis, atque interdum totum corpus præter consuetudinem mouentes. vide Vlpian. titulo de ædil. edicto.

ET IRACVNDA DIANA] quæ lymphatos efficit, ex quo νυμφόληπτοι dicuntur. significat obscurè, & dissimulanter Horatius, falli eos, qui furore quodam, & afflatu diuino poëtam excitari, non studio, & doctrina cum ingenio coniuncta fieri existimant.

SVBLIMEIS VERSVS] vel μετεώρους, & neque cælum, neque terram tangenteis, sublatos, à communi sensu abhorrenteis, de nubibus, & rebus supernis, vt suprà eodem libr. *Aut dum vitat humum, nubeis, & inania captet:* vel sublimeis intellige, ex alto, & intimo animi recessu depromtos, vt Od. 15. lib. 1. *sublimi anhelitu.* & Virg. Æneid. 1. *alta mente repostum.* vel lege *sublimis* numero sing. vt hoc significet Horatius, *Hic dum sublimis*, id est, plurimùm sibi tribuens, & magnificè se circumspiciens, & se plus nimio amans, *versus ructatur, &c.* vel sublimis, id est, μετέωρος, id est, attentissima cogitatione suspensus.

RVCTATVR] impetu, non ratione effundit: furore quodam mentis concitatus iactat, & euomit: vel dic *versus ructatur*, id est, putidos, ineptos & non ferendos versus facit: ructus edit, non versus.

DECIDIT] quidam libri vet. habent *decidat:* ego nihil mutandum puto: *décidit* autem sic accipio, vt sit præteriti temporis.

ERRAT] & animo, & corpore, ex quo error mentis: epistola 2. libr. 2. *mentis gratissimus error.*

LICET SVCCVRR. LONG.] id est, licet clamet, iô, ciues succurrite, succurrite, cúmque clamorem longè producat, nemo erit, qui curet attollere. vocem *longum* quidam coniunctè legunt cum verbo *succurrite*, id est, *valdè & multùm productum*, vt sit nomen, quod mihi non displicet. alij coniungunt hæc duo, *longum clamet:* quibuscum facit Carisius lib. 2 vbi hunc locum profert. & ita *longum* erit pro *longè* positum. & ita Homer. ἰλ. γ. Αὐτὰρ ὁ μακρὸν ἄυσεν ἄναξ ἀνδρῶν Ἀγαμέμνων: id est, at Agamemnon rex virorum longum clamauit.

SIQVIS CVRET OPEM] nonnulli libri vet. habent, *Si curet quis opem, &c.*

TOLLERE] attollere. sic epist. ad Scæuam lib. 1. *crudeles tollite claudum.*

PRVDENS] sciens, de industria. vt epist. 2. lib. 2. *Prudens emisti vitiosum.*

DEIECERIT?] quidam libri habent *proiecerit.*

SICVLIQVE POETAE] Empedoclis Agrigentini: de quo vide, quæ annotauimus suprà ad epist. ad Iccium.

DEVS IMMORT. HAB. DVM CVP. EMP.] Exstat hoc in hanc de Empedoclis morte opinionem Laërtij epigramma lib. 3. epig. quod ad hunc locum mihi videtur pertinere, Καὶ σύ ποτ' Ἐμπεδόκλεις διερῇ φλογὶ σῶμα καθήρας, Πῦρ ἀπὸ κρητήρων ἔκπιες ἀθανάτων. Οὐκ ἐρέω δ' ὅτι σαυτὸν ἑκὼν βάλες ἐς ῥόον Αἴτνης. Ἀλλὰ λαθεῖν ἐθέλων ἔμπεσες οὐκ ἐθέλων, id est, Et tu quondam Empedocles acri flamma corpore expurgato, ignem ex crateribus Ætnæ immortalibus ebibisti. Non dicam autem te tua sponte insiliisse in Ætnæ flammas: sed cùm te ex hominum conspectu subducere velles, in eas inuitus incidisti. Huius autem mortis genus memoriæ prodidisse Hippobotum scribit idem Laert. his verbis, Ἱππόβοτος δέ φησιν ἐξαναστάντα αὐτὸν ὡδευκέναι ὡς ἐπὶ τὴν Αἴτνην, εἶτα παραγενόμενον, ἐπὶ τοὺς κρατῆρας τοῦ πυρὸς ἐναλέσθαι, καὶ ἀφανισθῆναι, βουλόμενον τὴν περὶ αὑτοῦ φήμην βεβαιῶσαι, ὅτι γεγόνοι θεός· ὕστερον δὲ γνωσθῆναι ἀναρριπισθείσης αὐτοῦ μιᾶς τῶν κρηπίδων. χαλκᾶς γὰρ εἴθιστο ὑποδεῖσθαι, id est, *Hippobotus autem ait illum quondam se domo in montem Ætnam contulisse: deinde, cùm eò peruenisset, in crateras illos desiliisse, atque ex oculis hominum sublatum esse, volentem hanc de se famam confirmare, se deum esse factum: posteriùs autem rem patefactam esse, cùm vna ex eius crepidis à flamma in altum subleuata, & eiecta esset. æris enim crepidis vti solebat.* Sed hanc opinionem refellens Timæus ait, Empedoclem in Peloponneso de vita decessisse. commemorantur & aliæ de huius viri morte à Laërtio opiniones, quas referre longum esset. 412

FRIGIDVS] atra bile affectus μελαγχολῶν atra bilis enim frigidissima est.

INVITVM QVI SERV.] supr epist. ad lib. *quis enim inuitum seruare laboret?*

IDEM FACIT OCCIDENTI] Græcum loquendi genus, τὸ αὐτὸ ποιεῖ τῷ κτείνοντι. sic Lucret. lib. 2. de primis corporibus. *Qui poterint igitur rerum primordia dici, Et lethi vitare vias, animalia cùm sint, Atque animalibus sint mortalibus vna eadémque?* id est, ζῷα ὄντα τοῖς ζῴοις. Idem lib. 3.

quorum vnus Homerus Sceptra potitus, eadem aliis sopitus quiete est. Idem lib. 4. *Nempe eadem facit, & scimus facere omnia turpi.*

NEC SI. &c. FIET HOMO.] huc admouenda atque accommodanda negatio est, vt sit, *Nec fiet homo*, id est, *nec sanus erit, & ponet, &c.* insanus enim, homo non est, & ita intelligendus locus ille Cicer. epist. ad Q. Frat. lib. 2. *sed cùm veneris, vtrum te putabo, si Sallustij Empedoclea legeris: hominem non putabo.* id est, patientem, & fortem te putabo, si legeris: sed parùm intelligentem. & parum sanum, & propemodum inhumanum.

ET PONET FAMOSAE M. A.] repetenda est negatio ἀπὸ κοινοῦ: vt sit, nec ponet fam. mo̅rtem. vel sic locus explicandus, nec fiet homo, vt factus homo deponat mortis fam. amorem. famosam mortem intellige nobilem. & omnium sermone celebratam, non ad laudem tamen, sed ad notam & vituperationem. Quidam *formosa* legendum censent: à quibus dissentio.

NEC SATIS APPARET, CVR VERSVS F.] id est, nec satis apparet vtrius facinoris admissi causa tam grauiter sibi deos habeat iratos. non satis perspicuum est, vtrius sceleris pœnam luat, dum versus factitat, sepulchrine violati, an sublati, & loco moti bidentalis. significat autem cùm poëtas omneis insanos esse, & miseros: tùm eos maximè, qui versibus incultis, & malis faciendis, sibi placent, vt bonis.

VTRVM MINXERIT INP. C.] vtrùm minxerit in sepulcrum patrium. locus omnis illato in eum mortuo ab eo, cui ius erat inferre, religiosus efficitur. Cùm porrò neque in loco sacro, neque in religioso cuiquam meiere fas esset, tùm multo habebatur sceleratissimum, filium in patrium sepulcrum immeiere? cúmque, qui id fecisset, existimabant furiarum tædis ardentib. vt parricidas, perterreri, atq; agitari.

BIDENTAL] locum, in quem fulmen decidit, qui cæsis bidentibus, & ara exstructa expiabatur. *Bidental* (inquit Festus) *dicebant templum quoddam, quod in eo bidentibus hostiis sacrificaretur.*

CLATROS] *clatros* legendum, non *claustros*. Plaut. in Milit. glorioso. *Nam certè neq; solarium apud nos est, neq; hortus vllus, neq; fenestra, nisi clatrata.*

TENET, OCCIDITQVE LEGENDO] tale est illud Satyr. 3. lib. 1. *amaras Porrecto iugulo historias, captiuus vt audis.*

NON MISSVRA CVTEM, NISI PL.] poëtam ineptum, & sibi nimiùm placentem, suósque versus odiosè recitantem, cum hirudine comparat. Nam, quemadmodum illa tamdiu hæret corpori affixa donec sanguine completa exciderit: ita & molestus recitator auditorē non dimittit, donec ipse & recitando defessus, & suorum versuum laudibus satiatus sit. sic Theocritus in Pharmaceutr. amorem cum hirudine confert, quia videlicet amor instar hirudinis corpora vigiliis, & curis maceret, sanguinémque exsugat, Αἰαῖ ἔρως ἀνιαρὲ, τί μευ μέλαν ἐκ χροὸς αἷμα Ἐμφὺς, ὡς λιμνᾶτις ἅπαν ἐκ βδέλλα πέπωκας; id est, hei, hei, amor moleste, cur atrum ex corpore sanguinem totum inhærens, vt plaustris hirudo, ebibisti? Plaut. Epid. *Iam ego me vertam in hirudinem, atq; horum exsugebo sanguinem, senati qui columen cluent.* hirudines autem partibus corporis ictu aut veneno liuentibus, & sanguine corrupto malè affectis admoueri solitas esse, ad venenum, aut sanguinem exsugendum declarat & Nicander Θηριακοῖς in extr. ibi, Δή ποτε καὶ βδέλλας κορέσαις ἐπὶ τύμματι βόσκοις: i. Aliquando etiam hirudines locis à venenosa bestia morsis admotas sanguine pascens satiabis. Oppianus lib. 2. vbi loquitur de delphini, & zmiarum pugna, similitudine vtitur ab hirudinibus ducta. Ὡς δ' ὅτε τις ἰητὴρ πολυμήχανος ἕλκος ἀφύσσων Οἰδαλέον, τῷ πολλὸν ἀνάρσιον ἔνδοθεν αἷμα. Ἐνὶ μὲν, δὴ ἑρπετὰ χλωρὰ κυανόχροα λίμνης Ἑρπετὰ τέρψατ' ἐν χροὶ ἐνέρξε Δαίνυται μέλαν αἷμα, τὰ δ' αὐτίκα γυρωθέντα Κυρτοῦνται, καὶ λύθρου ἰφθιμοῦ οὐδ' ἀνίασιν, Εἰσόκεν αἱμοβαφῆ ζωὴν πᾶσαν ἀπὸ χρόνου. Ἐκ χροὸς αὖ πεσοῦσι πίσῃ μεθύουσιν ὁμοῖαι Ὡς ζμίαις, &c. id est. quemadmodum autem cùm medicus multùm sollers & ingeniosus vlcus hauriens tumidum, in quo multus impurus sanguis pascitur, humida paludis genera, nigro corpore, reptilia, corpori malè affecto affixit, vt peredant nigrum sanguinem: illa autem statim in orbem circumacta incuruantur, & saniem attrahunt, neq; dimittunt donec sanguine grauata, exsucto calido sanguine ex corpore, sua sponte deuoluta deciderint ebriis similia: Ita amius, &c.

FINIS.

ANNOTA-

ANNOTATIVNCVLAE LECTIONESQVE VARIÆ IN OMNES Q. HORATII FLACCI SAtyras, & Epistolas, nec non in artem Poeticam, ad contextum Horatianum explicandum ac intelligendum oppidò quàm vtiles & necessariæ: pagina, Exemplaris huius numerum (priori illi in folio sua quemque Columna præfixum) ad marginem exhibente, diligenter indicata: singulisq; dictionibus, siue locis, a quibus pendent, asterisco, seu stellula notatis.

In Satyr. 1. lib. 1.

Diuersa studia seq. Quibus est aliud vitæ institutum. pag. 5.
Cur enim non sit potior? Quid enim contradicat, qui hoc neget? ibid.
Agric. qui cum vadimonio prom. se iudicio staturum. ibid.
Lucret. hemistichium. ibid.
Ne hæc ita percurram, vt qui ioc. percurrit. Relinquitur autem oratio suspensa, per hyperb. ibid.
Placentas, aut earum frusta. ibid.
Simulatque aduenit hiems. ead. pag.
Aquarium sol ingreditur mense Ian. ead.
At si minuas, insinuando paulatim. Verba sunt auari: cui Hor. At ni, &c. ibid.
Hoc, propter hoc, ideò. Alij, hoc, δεικτικῶς. Q. d. ne hoc quidem pilo plus, & cet. ibid.
Ret. sacculi genus. Ven. seruos. ibid.
Contentio iis, quæ naturæ necessitas poscit. pag. 6.
Aquæ, τοῦ ὑγροῦ. ibid.
Allegoria, vt qui mediocritate non contenti sunt, iis immensarum opum cupido sit exitio. ibid.
Cupiditate praua. ibid.
Parc. t. sacr. ibid.
Quò val. Ad quem vsum. Al. quid ibid.
Talium, quæ tantus metus sequatur. ibid.
Al. affixit eadem pag. vide annot. ibid.
Partis opibus, quas cupiebas. ibid.
Ita diues, vt met. n. non numeraret. Ita ἀπὸ τοῦ κοινοῦ. ibid.
Vel vxor, vel concubina ibid.
Q. d. Ipsa etiam clytemn. fortior. ibid.
Mæn. & Nom. Luxuriosi. ibid.
Vappam, id est, nequam. ibid.
Libertum Mæc. ibid.
Vide annot. ibid.
Contemnens illum, quem præteriit, vt auarus minùs diuites cont. ditiores assequi studet. pag. 7.

In Satyr. 2. lib. 1.

Vagarum & impudicarum mulierum. Alij tibicinas, vel tibicines intell. vide annot. pag. 17.
Alius, qui est auarus. ibid.
Vel in fascem, aut cumulum compressam profundat. ibid.
Fœnori acceptis. ibid.
Sic vappam, ac neb. sat. præc. pag. 18.
Quinas centes. de sorte deducit. cap. vt G. τοῦ κεφαλαίου. ibid.
N. sect. dat operam, vt habeat in nominibus tirones, illis fœnerans. ibid.
At (dices) pro magnitudine quæstus, in suum victum, & cultum sumtus facit. ibid.
Inquit illi Cato. Periph. ibid.

Qui gaudetis mœchis suam nequitiam infeliciter credere.ibid.
Penem amputaret.ibid.
Iure omnes factum dicebant.ead.pag.18.
Insanos fumus facit. ibid.
Non plus daret, quàm satis esset.ibid.
Hoc vno sibi placet.ibid.
Meretricis.ibid.
Damnum gr.accipit fama, quàm res famil.quàm facultates.ibid.
Pers.matronæ euitare, & interim eandem famæ, & rei famil. iacturam in aliis mult.facere. ibid.
Pulchri, speciosi, pag 19.
Cupiditate illius accensum, Emere illum præcipientem.ibid.
Rectè faciunt. ibid.
Si matronæ conc.cupies, lege vetitum, & multis diffult.obseptum.ibid.
Cinerarij qui calamistris crines inurunt.ibid.
Vel, Nil obstat cois tibi.ibid.
Vide annot.ibid.
Quidam rep.captat: de quo vide annot, ibid.
Inutilia & vana ab vtil.& necessariis discernere. ead.pag.19.

In Satyr.3.lib.1.

Cæs.cùm esset is, qui cogendi potestatem haberet.pag.29.
Ab initio cenæ vsque ad secundam mensam.ibid.
Clara voce inuocaret Bacchum.ibid.
Qui sæpe curr. velut fug.ibid.
Iun.f.quæ qui ferebant, tardissimè incedebant.ibid.
Vt.f.Nil æquale h.fuit illi.pag.30.
Serp.Epid.pro quolibet.ibid.
Sagaciter odorantibus.ibid.
Huius ætatis.ibid.
Ep.1.l.1.Si curtatus inæq.tons.capillos.& ibidem, si toga dissidet impar.ibid.
Examina.ibid.
Alleg.de vitiis, quæ innascuntur animis, qui doctrina, & præceptis non excoluntur.ibid.
Præuert.priùs sermonem eò conuertamus.ibid.
Narium morbus.ibid.
Ingenio feruidiore præditus.ead.pag.30.
Quæ sincera & pura sunt suapte natura, impuro tectorio deformamus.ibid.
Quidam lib. Appellet.ibid.
Virt.cum vitiis comparans propendeat in virt. & earum pondere vitia eleuet.pag.31. in verbo, *inclinet*.
Alleg.Qui Grauiora peccata vult sibi ignosci, ignoscat ei leuiora.ibid.
Quandoquidem exstirpari vitia nequeunt, cur non saltem trutina rationis examinantur, & castigantur? ibid.
At tuid non cocedis ei & ignoscis, & eum acerbe odisti.ibid.
Vide annot.ibid.
Vetustiss.ideóq; pretiosissimum.ibid.
Qualis in illum esse debeam, sic, &c.ibid.
Pro fidei.Sp.n.ibid.
Promissum inficiatus sit in verbo *sponsum*.
Ad Stoici paradoxi confutationem tandem aperte descendit.ibid.
Sicut fecernit bona à malis.ead.pag.31.
Nec inuenietur rationi consentaneum esse, vt omnia peccata sint paria.ibid.
Noctu sacrilegium commiserit.ibid.
Eadem pœna puniturum parua peccata, qua magna.ibid.
Cur addis hanc condit. Si tibi regnum per.h.ibid.
Quomodo? Alij, Quò istuc pertinet? legitur & Qui pag.32.
Tibi ineptienti illuderes: vel parùm tuam regiam potestatem metuentes.ibid.
Rump.clamore.ibid.
Quandiu vt vnus è vulgo baln.quadr.pro mercede persolues.ibid.

In Saty-

In Satyr.4.lib.1.

Ex horum exemplo,vel imitatione.pag.43.
Sagax,acri iudicio prӕditus.eadem pag.43.
Durus in componendis versibus.ibid.
Vt magnam rem.quasi futuri versus illius,res magna,& admiratione digna.ibid.
Vt multum,scribatur.ibid.
Minim.digito,in signum contemtus: vide annot.ibid.
Cuius imago,& capsӕ cum libris in bibliothecas vltrò receptӕ sunt.P.ibid.
De summa perdat.ibid.
Verba sunt illorum vitiosorum,fugiendus est hic,vt taurus cornupeta.ibid.
Son.quod sonare possit.pag.44.
Illi des.ibid.
Esset pœna,néc ne.ibid.
Luxuriosus,ibid.
Comicus,qui in comœdia personam patris sustinet.ibid.
Pedes suos & numeros.vt s.pede certo differt ser.ibid.
Si dissoluas & meos,& Lucret. versus, non ita comperies aliqua poëtica remanere, vt in his Ennij.ibid.
Lib.in quibus descripta sunt maleficorum nomina & crimina.ibid.
Quamuis sis sim.latr.illis,cur metuas me, si non item C. & S. similis sim? & nulla tab. aut columna lib.meos venales habeat? ead pag 44.
In ipsis balneis.ibid.
Voluptatem capis ex obtrectatione.ibid.
Ex quo audisti hoc,quod mihi obiicis? ibid.
Quauis ratione,Quouis modo.vt dicitur etiam qualibet.ibid.
Dicteriis incessere: prӕter.l.q.pr.aquam.i.conuiuatorem.postea vbi est potus,hunc quoq; aspergit.quidam legunt.aqua,& iungunt cum,quauis.eod.vers.non calidè nec sincerè.ibid.
Sub his verbis,quibus dicis te mirari. quo pacto sit absolutus, cùm tamen te illi bene velle dicas,latet liuor quidam maleuolus.ibid.
A scriptis meis.pag.45.
Huic rei me assuefecit.Alij,vt fugerem hoc.Vide annot.ibid.
Corroborauerit.ibid.
Non pendebis ex aliena disciplina,non egebis monitis custodis,seu pӕdagogi.ibid.
Non negligo,quӕ ad formandos mores meos pertinent: dicens apud me,Rect.ead.pag.45.
Non bellè fecit.ibid.
Chartas perdo.A.vide annot.ibid.
Locum dare,vel ignoscere,vt supr.ibid.

In Satyr.5.lib.1.

Alij,accepit.pag.55.
Partiti sumus in duos dies iter,quod confici potest vno,ab iis,qui sunt expeditiores.ibid.
App.via non ingrata t.ob crebra diuersoria.ibid.
Ieiunare cogo.ibid.
S.cœlestia.ibid.
Huc ap.verba puerorum,Tr.inf.Nimiùm multos imponis.vel eorundem verba,vel nautӕ. ibid.
Mul.quӕ nauim trahat.ibid.
Viat.qui mulam regebat.ibid.
Nauta p.rel. saxo ret.mulӕ missӕ pastum, id est, nauem saxo alligat funibus, quibus mula eam traxerat.ibid.
Cereb.cerebro male affecto,mente commota: vel,iracundus.ibid.
Exp è naui.ibid.
Omni elegantiӕ genere politus.ead.pag.55.
Sic am.Ant.vt non alius magis.ibid.
Fundi,vrbs in via Appia.ibid.
Al.Vatillum,paruum vas, cui imponuntur prunӕ. at hîc incensis in eo odore Ioui hospitali sacra fiunt.pag.55.
In Mam.vrb. formiis.ibid. Cul.cœnam.ibid.

Quæ tenentur ſuppeditare miſſis publicè.ibid.
Tempori,tempeſtiuè.ibid.
Plen.bonis,abundantiſſ.ibid.
Quæ eſt ſupra cl.ibid.
Litigarint.Alij legunt,contulerint.ibid.
Meſſ.clar.Oſci ſunt cl.g.Meſſij.ironicè dictum,cùm Oſcis nihil eſſet ignobilius,& magis infame.ibid.
L.oris,in ſiniſtra parte faciei.vitium faciei,videlicet verrucas magnas,quæ camp.in temporibus innaſcuntur.pag.56.
Caten.compedes.ibid.
Hoſpitis domus arſit.ibid.
Ventus Appuliam infeſtans.ibid.
Rapit me,vel opprimit.ibid.
Vehimur celeriter.ibid.
Equotutio.ead.pag.56.
Lap.panis.Qui locus non dit.aquæ vrna(id eſt,nihilo magis abundans aqua)quàm Equotutium.Ita quidam.ibid.
Ob aquæ penuriam.vide alias rationes in annot.ibid.
In veſtibulo templi.ibid.
Cup.Gnatia,id eſt,ſacerdos templi illius.ibid.
Apell.Recutitus,Verpus.ibid.

In Satyr.6.lib.1.

Lydi quicumque incol.Etruſc.f.eorum nemo gener.pag.65.
Derides,μυκτηρίζεις.Quidam,vaf.è derides.ibid.
Læuin.Val.Poplic.fil.numquam pluris æſtimatum eſſe vno aſſe. Viliſſ. & contemtiſſimum fuiſſe.ibid.
Si pop.cùm talis ſit,tamen Læuinum hominem alioqui nobiliſſ.contemſit,quòd eſſet degener,quid oportet,&c.ibid.
N.homini nouo: cuius maiores ornati non fuerant pop.honoribus.ibid.
Gloriæ cupido.ibid.
Quò tibi profuit? In quem vſum tibi ceſſit? ibid.
Senatorio veſtitu cœpit vti.ibid.
Tribuni officio fungi, cuius iuſſu deiiciuntur ciues è,aut traduntur ciues carnifici. eadem pag.65.
Reſpondet, At collega eſt libertus.ibid.
Hanc ob rem tibi P.& M.videris.ibid.
At hic ita valet voce,vt ſtrepitum ploſt.& qui editur in fun. poſſit ſuperare. huius ſaltem rei admiratione tenemur.ibid.
Ab effectu: qui infantes reddit,id eſt,fari non ſinit,quæ cogitamus.ibid.
Placui non p.præcl.i.ſplendore generis,vel Qui c.ſec.h.non p.pr.pag.66.
Flagitioſas libidines.ibid.
Quamuis pauper.ibid.
Fl.docentis autem numerandi & calculos ponendi.ibid.
Quidam fœneratorem fuiſſe intell.ob.V.75.Ibant oct.ref.i.æ.ibid.
Ex patrim.auito.ibid.
Coactores,publicanorum miniſtri. Item argentariorum miniſt. qui in auctionibus pretia rerum vendit.exigebant.vel ipſi arg.qui & collectarij: vt ibid.
Poſt certum annorum ſpatium renaſci,& eligere ex quibus naſci vellet.ead.pag.66.
Cui cauda eſt decurtata.ibid.
Quidam putant,legendum eſſe, multis atq; aliis.ibid.
Ob aſtrologos & diuinatores,qui ibi frequentes erant.ibid.
Rebus diuinis,ſacrificiis.ibid.in dictione,*diuinis.*
Fictilis.pag.67.
Obeunda pars fori,in qua eſt Marſyæ ſtatua.ibid.
Quia ad hanc ſtatuam turpiſſ.fœnerabatur.ibid.
Lectito,aut ſcriptito.ibid.
Dies caniculares,æſtuoſus.ibid.
Non plus pranſus,quàm quod vetet me totum d.ventre in. permanere.ibid.

In Satyr.7.lib.1.

In Satyr.8.lib.1.

In Satyr.9.lib.1.

In Satyr.10.lib.1.

In Satyr. 1. lib. 2.

In Satyr. 2. lib. 2.

Ante tem-

Ante tempus fumis.eadem pag.
Vtilius esset hospiti seruari,& ab eo edi etiam rancidum.ibid.
Aliquámne habes famæ rationem? ibid.
Iure (inquis) obiurgatur,cuius bona non ferunt tantos sumtus: at ego,&c.ibid.
Superat.i.superest.pag.109.
Ode 6.lib.3. --donec templa refeceris,ædésque lab.deorum.ibid.
An tibi soli fortuna instabilis non erit? ibid.
Quidam hæc,per imbrem,iungunt cum operum vacuo.ibid.
Bene erat.Iucundæ & gratæ erant epulæ,ac lautæ videbantur.ibid.
Ludus.vide annot.ibid.
Vt,me pinguem & nitidum bene curata cute vises.Epist.4.lib.1.ead.pag.109.

In Satyr.3.lib.2.

Al.Si rarò.de qua lection.vide annot.pag.121.
Dum largo vino,& somno vteris.ibid.
A Saturn.post Saturnalia,vel,fugisti à Saturn.huc.i.venisti fugiens & vitans Saturn.ibid.
Vide annot.ibid.
Mauísne otiari,& nihil scribere,atque ita virtutem relinquere,quàm inuidiæ obnoxius esse? ibid.
Iocatur in promissam barbam philosophicam,quam sapientem paullò post vocat.ibid.
Ex quo fortunis sum euersus in foro merc.& fœneratorum.ibid.
Sic vet.In vulg.edit.Mercuriali.pag.122.
Expulsus & ille verus mor.ab alio mirè nouo,qui ei successit.ibid.
Vel,vrget,ad sequentia pertinet.vt dum ne quid,& cet.sint verba vrgentis.ibid.
Philosophicam.ibid.
Nil causæ dicam,quin per.ibid.
Risum moueat,risu excipiatur.vel,risu dignus sit.Alij,deiecto sit animo.Quidam magnificè se ostentet,ead.pag.122.
Obserua.Quidam,serua te.vt Gall. *Gardez vous*.ibid. φυλάττου.
Vide annot.ibid.
Si non acceperis hanc prædam,quæ offertur.ibid.
Al.tabulis.centum mille adde.vt sit pro centum,aut etiam mille.ibid.in dictione,*tabulas*.
De risu simulato.vt Homerus γναθμοῖσι γελώων ἀλλοτρίοισι.ibid.
Potiùs,contrà bene,sani.ibid.
Dictantis,id est,credentis.ibid.
Rescribere,id est,reddere.ibid.
Toga composita venire ad me aud.vt mor.Q.d.Accingere vos.ibid.
Ne me repr.vel,castig.Pers.cum sap.paruos.pag.123.
Hoc,quod dicam.sed interpellatur.ibid.
Simile,sub.fecit.ibid.
Quod rem controuersam ad decidendam controuersiam affert.ibid.
Licet & dominus sit,& esuriat.ead.pag.123.
Si quolibet victu & cultu es contentus.ibid.
Malè sanæ,cui non tutum sit se committere.pag.124.
Et Euripidis Oreste.ibid.
Excitat,vt modò dixit.ibid.
Al.Tu cessas? ibid.
Consequens est,vt sis sanus? ead.pag.124.
Profundas,perdas.ibid.
Ad quæ suos limites extendit.ibid.
Gloriæ dulcedine,& illecebris capti,petatis magistratus.ibid.
Itáne in spargendis pop.his legum.tua bona perdas.vt ædilitatis honorem cõsequare? ibid.
Pro,latè spatiere,turba summota,quidam intell.in lato circo.ibid.in dictione,*latus*.
Alludit ad fabulam,quæ & de asino cumano narratur.ibid.
Ex Sophoclis Aiace magist.exemplum insaniæ in principe quoque.ibid.
Rex sum.vt,Sic volo,sic iubeo: sit pro ratione voluntas.pag.125.
Quidam legunt,quære: quod etiam ex quodam vet.affertur.ibid.
Consulere,id est,interrogare.ibid.

Archaïsmus pro mille oues.ibid.
Q.d.rectitudinem animi.ibid.
Insanus,qui à te vocatur insanus.ibid.
Quidam legunt cum interrogatione.ibid.
Alias à veris,& ab illis differ.spec.falsas.ibid.
Si Aiax dicendus est desipere,quid tu,cùm prud.&c.ibid.
Al.Pusam item Rufam.& pupillam pro Pusillam.ead.pag.125.
Idem etiam furiosus.ibid.
Attonitum reddidit & stupidum qui stupet ad auram popularem.ibid.
Cum vnguentariis in Vel.habitantibus.ibid.
Æquus,ad sequent.refertur.q.d.Quid resp.quo se æquum esse velle se ostenderet.ibid.
Decies centena sextertiûm nummûm millia,vt quidam expon.ibid.
Dilutam aceto deglutiuit margaritam.pag.126.
Paruarum rerum.ibid.
Per synæresin ibid.
Al.notati.vide annot.ibid.
Xenocratis philosophi.ibid.
Agit secum,intra se deliberat.A.in vulg.ait.ibid.
Ex Terentio in Eunucho.ibid.
Vel potiùs,reddere certa sibi.
Apud Terent.Nihilo plus agas,quàm si des operam,vt cum ratione insanias.ead.pag.126.
Hypallage,pro Palatum feris balbis verbis. Illud autem erat blandiri amicæ volentis.ibid.
Ædificante,ibid.
Sobrius, minimè potus.ibid.
Al.Quid tam magnum? vide annot.ibid.
Hanc turbam superstitiosorum.ibid.
Experienio Expericuloso morbo.Sic dicitur,Stans in præcipiti.ead.pag.127.
Tim.superstitioso.ibid.
Dignus,qui septem sapient.Græciæ addatur.ibid.
Catullus,Sed non videmus manticæ quod in tergo est.ibid.
Al.post damnum iungunt cum Stoice & legunt,si pro sic.vide annot.ibid.
Proceros.Sub staturæ autem breuitate notat opum tenuitatem.ibid.
Superbiam.ibid.
Te quoque par est facere? vel,æquum est.ibid.
Æsopi fabula.ibid.
Al.Num tantùm,sufflans se,m.f.ibid.in dictione,*tandem*.
Non dico horr.rab.cultum censu: mille puell.&c. Damasippi verba,quæ bis ab Horatio interrumpuntur.Furores autem,pro furiosis amoribus.Qua voce poëtica aptè hic vtitur de eo, cui insaniam in aliis etiam rebus tribuit.ead.pag.127.

In Satyr.4.lib.2.

Otium non est respondendi,Non vacat mihi respondere.pag.154.
Auenti,cupienti.ibid.
Anytíque reum,id est,Socratem.ibid.
Elapsum sitè memoria.ibid.
Siue hæc res à natura contingit,siue ars eam donat,vt repetantur,quæ memoria exciderint. Quidam aliter.vide annot.ead.pag.154.
Tenues,id est,subtiles.ibid.
Insipidus,quasi irrigatione eluatur & ipse herbarum sapor cum naturali bonitate soli.ibid.
Qui prandia sua finiet moris,à quibus etiam illa inchoauerit. Id est,nihil præter illa comedet. Alij intell. de vltimo ferculo,quod prandia finiat: vt Catio stultè hoc præcipiente.ibid.
Coo vino ibid.
Generos.conchyliorum ibid.
Vbi exponuntur venales.pag.155.
Vide annot.ibid.
Lances eius qui abhorret à carne apri,qui inertia pinguis factus sit.ibid.
Capreas,à syluis ad eam progressas.ibid.
Sap.peritus rerum ad gulæ delicias pertinentium.ibid.
Sunt,qui nouis dumtaxat placentis excogitandis dediti: siue pennatis.ibid.

Linea

Limeo colo.Leg.& limo.ibid.

Vitelloc.in cadum coniecto, fæcem collectam ab eo,quod est liquidum,& sincerum secernit.ibid.

Voluens,secum deuoluens in fundum ea quæ sunt aliena à natura vini.ibid.

Tostis,vide annot.de hoc,& seq ibid.in hac dictione, *Tostis*.

Al.putuit.ead pag.155.

In ollis condita vua meliùs conseruatur.ibid.

Ego pr.inuenior hanc vuam cum m.& fæc.& a & p.al. cum f.n.incr. circ. p.catillis. Incr. autem,purgatum per incerniculum.ibid.

Ciborum,quos surripuit.ibid.

Quidam,cretertæ,ex vet.& nonio.ibid.

Scob.qua vasa deficientur.ibid.

Quantulus.ibid.

Téne decet pauimenta versicol.scopis palmeis mundare? & purp.lectorum in strag. contegere substragulis immundis? vide annot.

In Satyr.5.lib.2.

Quod ille,qui donat propriis deliciis reseruarat.pag.164.

Nimirum,libertus,aut libertinus: qui gentiles dici non poterant.ead.pag.

Fugitiuus,id est,seruus.ibid.

Ab extr.parte,id est,à sinistro latere,vt inferior.ibid.

Vtne teg.sic in vet.non Visne.q.d.itáne iubes,vt tegam.ibid. in dictione, *Vtne*.

Esto def.improbus,id est indefessæ pertinacitatis illius,qui vltr. loco.f.gnatis, etiam si vltro meliorem vocet in ius. ibid.

Formulam captatoriam,seu aucupatoriam præscribit.ibid.

Pauperiorem reddat vel c.n.ibid.

Fias cogn.(vulg.edit.)Sis cogn.Dic te velle curam omnẽ suscipere,& esse cognitorem. ibid.

Hybern.in describenda hyeme vtitur Furij Bibaculi verbis. Eius enim est hic versus. Iup. hyb.c.n.conspuit Alp.pag.165.

Alleg.Plures senes accedent,sua negotia tibi commissuri.ibid.

Valid.m.infirma valetudine.ibid.

Officiis eum demerendo.ibid.

In filij locum,qui vacuus sit.ibid.

Limis,& obliquis oculis raptim inspicias,quid iubeat prima tabula,in qua scribuntur primi hæredes.ibid.

Recoct.vide annot.ibid.

Quidam exposuit,Quicquid dicam futurum,eueniet: quicquid non futurum,non eueniet. ibid.

Cùm Parthi Augusto imperanti reddant signa militaria.ibid.

Forti, quidam expon.diuiti.vt fortem familiam expos.Nonius apud Plautum.ibid.

Alludit ad Græc.ειρωνίζειν λέγω,vel χλευάζειν.ead. pag 165.

Aliud præceptum ad capiendi artem pertinens, de familiaritate cum domesticis ineunda ibid.in dictione, *Illud*.

Temp.regat.ita vt suis consiliis obsequentem habeat.ibid.

De recto conseruandæ pudicitiæ proposito dimouere.ibid.

Tiresp.resp.in causa fuisse.quod venerint ad eam iuuenes nimiùm parci.Quidam,Venit,pro venalis est.sub.Pen.at iuuentus parca est donandi.ibid.in verbo, *Venit*.

Alicuius senis liberalitatem experta sit.ibid.

Al.garrulus vltro.Legitur & vltrà.vide annot.ibid.

Quòd nimia officiorum sedulitate odiosus illi fuisset. Cautè igitur in adeundo tegeras, vt neutram in partem pecces. Obsequio illum velut ex insidiis aggredere, Obsequium tuum omnibus occasionibus immineat.vide annot.de hoc loco,& seq Aur ibid.

Dices de Dama,qui te heredem reliquerit,tanquam eius mortem ægerrimè ferens.pag.166.

Licet tibi ita comparare vultum,vt celet gaudia,quamuis alioqui ea prodere soleat.ibid.

Periculosa tussi ibid.

Quidam gaudentem nummo.ibid.

In Satyr.6.lib.2.

Denormem,& inæqualem reddit.pag.176.

Quia, pro aliqua via, seu ratione. vel, aliqua parte. vt A. Al. fors quæ, fortasse melius. pag. 177.
Gratum est, & iuuat. ibid.
Versibus orationi solutæ similibus. ibid.
Quo corpora ingrauescunt. ibid.
Pr. lab. operum vitæ, id est, vitæ operosæ & negotiosæ. ibid.
Vide annot. de hoc, & seq. ibid.
Nugas eiusmodi, quales sunt interrogantium. Horat. q. est. item Thrax, &c. ead. pag. 177.
Quidam μίμησιν esse volunt: alij verba Horatij, vide annot. ibid.
Mil. prom. præd: a C. ex Sicilia, an ex Italia? ibid.
Quasi ab ea abstineret, quòd metueret, ne ei quoque anima parentis, aut propinqui, seu cognati, inesset. pag. 178.
Quidam exponunt, Nocturnæ cœnæ. & deum intelligunt, quales sunt deûm, quæ carent omni sollicitudine. ibid. in dictione, *O noctes*.
A me degustatis. vel, E quibus particulam diis Penatibus libaui. ibid.
Pr. cuique. Quisque ebibit cal. quales vult, etiam si sint aliis inæquales. ibid.
Vtilitas, an honestas. ibid.
Quæ ad rem faciunt. ibid.
Si tamen vt hospites animo soluto. & alacri acciperet. ibid.
Non hilariter, sed cum fastidio, vel, non auidè, sed remissè, & languidè. ead. pag. 178.
Ederet. ibid.
Al. visu, Quod quidam exponunt, Verúm mæ est, te velle præp. &c. ibid.
Tmesis, pro quocirca bone. ibid.
Vernarum sedulitate vtens. al. vernaliter. pag. 179.
Inter lautas epulas præbet se lætum conuiuam: omnia facit, quæ lætitiæ conuiuali conueniunt. quidam verò expon. præbet speciem læti conuiuæ. ibid.

In Satyr. 7. lib. 2.

Vel, & frugi quod sit s. &c. hoc est, quod satis esse possit ad persuadendum tibi, me vita dignũ esse. vide in annot. aliàs expos. pag. 188.
N. de inconstantia dictum, vt fluctuare. ibid.
Inæq. Eundem vitæ tenorem non seruans. Sibi non constans. ibid.
Ita vt mut. cl. angustum lato, aut vicissim. ibid.
Cond. se in locum, vnde, &c. ibid.
Variè mutans vitæ genus, seu statum, & in nullo felix. ibid.
Al. Phymum. ibid.
Auribus iniucunda, odiosa. ibid.
Sic naso, Laudamus veteres, sed nostris vtimur annis. ibid.
Rusticans, Cùm ruri agis. ibid.
Poscis oleum, quo vnctus properes ad Mæc. cœnam. Alij de lucerna intelligunt. pag. 189.
Gestum hominis naribus attrahentis odorem exprimit. ibid.
Ne me pulses, neque mihi stomacheris. ibid.
Vide annot. ibid.
Odoribus delibutum. ibid.
Intromitteris in ædes mulieris. qui repugnat libidinosæ cupiditati. ibid.
Auct. vide annot. de hoc loco, & seq. eadem pag. 189.
In adulterum. ibid.
Marito, vel, furioso amori. ibid.
Pro, euasisti. ibid.
Credo, ironicè. Metues, credo: imò verò simile periculum tibi accerses. ibid.
Qui obnoxius es, vel cedis tot & tãtis imp. rerum, atq; hominum, vel, Qui eo inferior es me, quòd tres tot & h. tibi imperant. ibid. in dictione, *Túne mihi, &c.*
Fortis ad respondendum cup. &c. pag. 190.
Æqualis, constans. A. ibid.
Pausiæ, pictoris insignis, de quo Plin. ibid.
Cur minùs peccas in spectanda Pausiæ tabula, quàm ego in contemplatione gladiatorum prœliis, in pariete depictis? ibid.
Subintell. audio. ibid.
Dico, ego homo nihili, sed d. ibid.

Aduersatur,

Aduersatur, cum ironia. ibid. in verbo, *responsat*.
Qui te impunitius, quàm ego, conlectaris illa obs. Al. quid tu imp. ibid.
Saporem gratum amittere videntur, & fieri amaræ. ibid.
Illusiq. Decepti multo vino & cibo. Sic A. Exp. aliàs vide in annot. ibid. in verbo, *Illusiq;*.
Tuis vacationibus vacare. vel, in tuo proposito manere. At vet. sch. Sanæ mentis esse. eadem pag. 190. in dictione, *tecum*.
Minatur herus seruo. ibid.
Operarius nonus. ibid. in dictione, *opera*.

In Satyr. 8. lib. 2.

Al. vt te N. iuuit c. b. Al. Nas. qui iu. te c. b. Beati, pro diuitis. pag. 200.
Al. heri. ibid.
Da, pro, dic, vt apud Virg. ibid.
C. pat. Conuiuator infra, & parochus, herus, dominus. ibid.
Aquæ marinæ. ibid.
Horat. exclamat esse diuitias miseras, id est, hominis miseri, qui nesciat illis vti, cùm opus est. Schol. An. subaudit verbum, narrans. pag. 201.
In summo lecto. ibid.
Vmbræ quos quis ad conuiuium secum adducit. ibid. in dictione, *Vmbras*.
Ridicul. in absorbendis placentis. ibid.
Al. semel. & obsorbere. ibid.
Ad hoc, ad hanc rem ridic. A. ibid.
Pass. piscis. de seq. vide annot. ibid.
Qui suprà herus, & cœnæ pater. ibid.
Inuertunt vasa vinaria, id est, in caput vertunt. vel, inuertunt Aliphanos calices, toto vino ebibito. A. vide annot. ibid.
Scombri. ead. pag. 201.
Deiecto & demisso. ibid.
Q. d. nec finem dendi fecisset, ni sap. ibid.
Tolleret, animum amici erigeret. ibid.
H. ratij verba pag. 202.
Redde mihi rationem eorum, quæ deinceps risum tibi mouerunt. ibid.
Ficta rerum, pro, res fictæ, vt Abdita rerum, pro, Res abditæ. ibid.
Fortuitum illum aulæorum casum. ibid.
Qui tibi poterant esse suaues, si nō obtunderet nos dominus, narrando causas c. & nat. ibid.
Canidia, venefica. ibid.

In Epistolam primam lib. 1. Epistolarum.

Primo poëmate à me celebrate, & celebrande vltimo. pag. 209.
Rud. metaphora à gladiatoribus: sicut & cùm ludum dicit. Et V. glad. nom. ibid.
Instruo animum præceptis, quæ in promptu ei esse possint. ibid.
Tempori seruio. ibid.
Ciuilia munia obeo. Ciuilium officiorum & negotiorum turbis me implico. ibid.
Valedicens negotiis, & curis, animo meo obsequor. ibid.
Q. d. Interim boni consulere debeo quam consecutus sum primordiorum cognitionem. vel, quæ ex primordiorum cognitione præstare pôssum. q. d. ex cognitione mediocri. Quid si His c. ad seq. referas? vide annot. ead. pag. 209.
Recreare, id est, refocillare tanquam à morbo. pag. 210.
Cùm non obtinueris magist. quem petieris. ibid.
Capitisq;, corporis, vel vitæ. ibid. in verbo, *capitisq;*.
Cùm laborem illum perferas currendi ad In. non vis facere, quod facile est, discere & audire, vt desinas stultè mirari opes illas & honores? ibid.
Via quædam à Iani templo vbi trapezitæ, & fœneratores. ibid.
Si quadr. mill. sextertiûm desunt sex aut septem millia, non eris eques, sed plebeius, quamuis sit tibi animus, &c. Exponitur & aliter. vide annot. ibid.
Qui suadet, vt rem facias. al. vt rem. ead. pag. 210.
Ex Æsopi fabula. ibid.
Apostrophe ad ipsum populum. ibid.
Vnde dicti publicani. ibid.
Frustis, aliàs, crustis. ibid.

Excipiántq; insidiis.f. Insidientur senibus.ibid.
Esto,alias,Liceat illis,istud.diuersis teneri.ibid.
Si vitiosa libido,quam pro auspice habet,illam cupiditatem immiserit.pag.221.
Lectus genialis,id est,éstne illi vxor.ibid.
Q.d.facit & ille,quod risu dignum sit.ibid.
Prima,id est,propria.ibid.
Decurtati sunt inæqualiter capilli.ibid.
Pexæ,opponit tritæ: quia hæc non amplius lanosa & villicosa est,sicut illa.ibid.
Quia cùm m.f.p.secum ? cùm sper.q.p.r.q.n.o. æstuat,&c. cur idem tum quoque non facit. nimirum quia putas me ins.ibid.
In nomine,pituita,synæresis esse putatur.ibid.

In Epist.2.lib.1.

Iliadis argumentum.pag.221.
Odysseæ argum.ead.pag.221.
Si æquè stultus & cupidus ac socij fuisset,ita vt cum illis pocula Circes biberet.ibid.
Q.d.nihil differimus à sp.Pen.quos ille describit.Num autem.i. homines nihil, qui dumtaxat augemus hominum numerum & sumus iuuentus Alc.ibid.
Est,id est.edit,seu exedit.Si quis animi morbus eum corrumpit.ibid.
Aude.f fortiter,in animum tuum inducito,sapientiæ studium amplecti.ibid.in verbo, *aude*.
Sic Lucr.Nec calidæ cuius decedunt corpore f. Textilibus si in pict.&c.ibid.
Pœnitebit eum eius, quod fecerit, dum, violento animi impetu fertur ad vltionem eius, quem odit.pag.222.

In Epist.3.lib.1.

Sestum,& Abydum.pag.229.
Detinent.ibid.
Lyricis versibus Latinis Pindaricos imitari.ibid.
Bibliotheca templo Apollinis,quod Aug extruxerat,adiuncta.pag.230.
Ab apibus metaph.q. d. Quibus ex floribus mellitum aliquod poëma nobis parans ? vide annot.ibid.
An Mun.fit tibi tantæ curæ,quantæ decet esse fratrem.Quid? illáne reconciliatio firma non est? vel,an malè sarta &c.pertinent item ad refer.sine interrogatione.ibid.
Cal.vt alibi,calidus iuuenta.ibid

In Epist.4.lib.1.

Lentius ambulare.pag.232.
Sic alibi hæc duo coniungit.ibid.
Corpus f.p.excors.ibid.
Vide annot.ibid.

In Epist.5.lib.1.

Aliquid ex rudis antiquitatis artificio retinentibus.pag.234.
Consule T.Statilio Tauro transfusa è torculari,vel lacu,vel dolio in amphoras.ibid.
In quem vsum.quorsum optem,vel comparem.ibid.
Proximum insano locum tenet,id est,ei simillimus est.ibid.
Splendeat instar speculi,tuam imaginem tibi ostendentis.pag.235.
Al.Brutam.& quidam iungunt hæc cum præc.vide annot.ibid.
Vbi nimis arctè sedetur,existit grauis alarum odor.ibid.

In Epist.6.lib.2.

Honores,qui à populo deferuntur.pag.238.
Al.vtrique.pag.239.
Si ne virtus quidem ipsa expeti debet vltrà quàm satis est,itáne digna hæc censebis,quæ tantopere admireris? ibid.
Vide annot.ibid.
Moriendum est.ibid.
In hanc de comparanda virtute curam incumbe,ibid.
Quidam exp.congerantur,ad summam complendam.ibid.
Qui læuum domini latus pungens, admoneat, hunc vel illum esse salutandum: & cogat prensare vel trans pondera porrecta manu (si qua fortè huiusmodi obstacula in via esse contingat)quem dicet multùm authoritate valere in tribu as Fab.& quem in vel.ead.pag.239.

Tali

Tali tabula, qualis erat ea, qua Cerites ignominia affecti fuerunt, suffragiorum iure priuati-
ka quidam ex Gellio, lib. 16. cap. 13. pag. 240. in dictione, *Cerite*.

In Epist. 7. lib. 1.

Tempus anni indicat, quo multi morbis correpti moriuntur. pag. 246.
Suæ valetudinis rationem habebit, & ei consulet. ibid.
Miror hanc tuam in me benignitatem. Nimium liberaliter mecum agis. ibid.
Quid intersit inter bonos & malos nummos. pag. 247.
Restituo ibid.
Appellatus es à me. Rex autem de superiori seu potentiori amico. ibid.
Vtpote neque pl. ibid.
Al. natum. ead. pag. 247.
Feriari: vel, interquiescere. ibid.
Vti quæsitis, quod auari non faciunt. ibid.
Campo Martio. ibid.
Vel benignè, vox est respondentis: vel iungitur cum Respond. Vtrolibet autem modo, exi-
stimatur dici ab eo, qui quamuis recuset, tamen gratiam habeat. Nam esse recusantis, osten-
dunt, quæ seq. Philippi, negat ille mihi? Ad quæ Demetr. Negat imp. ibid.
Alij, præuidisset: alij prouidisset. ibid.
Alleg. vbi visus est Mena sæpe ad delicias mensæ Phil. redire, vt iam illis inescatus. Quidam,
dictionem, sæpe, iungunt cum dictione occultum. pag. 248.
Al. etiam. ibid.
Indict. feriis Lat. quas consul indicebat, seu imperabat. ibid.
Nihil aliud habet in ore, quàm f. ibid.
Al. dicere. ibid.

In Epist. 8. lib. 1.

Celso dic salutem meis verbis Sed Græca expressit, χαίρειν καὶ εὖ πράττειν. pag. 256.
Irascar am. cur prop. i. propterea quod prop. Vel cur me f. &c. cum interrogatione. verba sunt
Horatij. ibid.
Si moderatè fortunam non feras, sed ea insolescas, nec nos mores tuos feremus. ibid.

In Epist. 9. lib. 1.

Præm. fron. vrb. hoc dicit. quasi hunc fructum consequantur quidam ex minus verecunda
commendatione, vt authoritate, & gratia, valere se persuadeant. pag. 258.

In Epist. 10. lib. 1.

Tanquam vet. pag. 25[illegible].
Te domo tua inclusum tenes. ibid.
Q. d. quid maius tibi possum dicere, quàm hoc, quod viuo, &c. ibid. in dictione, *quidquaris*.
Idem facio quod facit seruus, qui excusso domini iugo pane contentus est. ibid.
Minus sunt frigidæ. ibid.
Vesanum vocat ode 29 lib 3. ead. pag. 259. in dictione, *furibundus*.
Al. diuellar. ibid.
Q. d. hoc quidem certè mihi fateberis, in ipsa etiam vrbe syluas inter col. versicolores nutri-
ri, & placere domum, quæ prospectum habeat in agros. vnde apparet, quò nos impellat natura
quantumuis hominum fast. ei resistere conentur. ibid.
Non conuen. quod plus, minúsve habeat, quàm satis sit. ibid.
Vret, Dolore afficiet, nimium premendo. pag. 260.

In Epist. 11. lib. 1.

Optatur à te habitatio in vna ex Asiaticis vrbibus. pag. 264.
Qui animo valet, qui est animo bene composito, ei nō magis prodest Rhod. & Mityl. quàm
pen. ead. pag. 264.
Dum per fortunam tibi licet Roma frui, ibi mane, licet placeat tibi Samos. &c. ibid.

In epist. 12. lib. 1.

Græco more, pro, fieri non potest. vt. pag. 267.
Quidam, hanc dictionem, abst. minus, iungunt cum dictione, positorum. ibid.

Sic viues etiam deinceps(id eſt, ęquè parco victu contentus eris)etiamſi ſtatim ſuperueniens fortunæ riuus te inauret.ibid.

Comprimant,ne terras obruat.ibid.

Non magna conſtant amici, cùm viris bonis aliquid deeſt. Virorum bonorum cum inopia premuntur,amicitia non magno emitur.vide,num poſſit intelligi,Vbi quid deeſt bonis, id eſt, vbi non adſunt ea bona,quæ ſatis eſſe poſſint.ibid.

In Epiſt.13.lib.1.

Sed min.op.vr. Tanta ſedulitate vtens,vt etiam vrgere velis.pag.271.

Itinere confecto ex animi ſententia. ibid.

Detinere oculos,dicit Naſo.ibid.

In Epiſt.14.lib.1.

Aliàs,Variam.vide annot.pag.273.

Sic Od.16.lib.2.patriæ quis exul Se quoq; fugit? ibid.

Mediaſtinus.id eſt,ſeruus atrienſis. quidam de ſeruo balneatoris.vide annot.ibid.

Conſtare,id eſt,in ſententia manere.ibid.

Lupanar.ibid.

Quamuis agrum meum faſtidias.ead.pag.273.

Bibacem.ibid.

Finire.ibid.

Quidam exp.atterit,ſiue minuit.ibid.

Prouerb.in eos,qui munus,ad quod apti ſunt,faſtidiunt: alienum autem ad quod ſunt inepti,poſcunt.ibid.

In Epiſt.15.lib.1.

Iunguntur hæc verſui 25.Scribere te,&c.Súntq; interruptæ interrogationes vsque ad verſ.14 Maior,&c.pag.277.

Alius locus adeundus mihi eſt.ibid.

Dicet eques ſuo equo,ad diuerſoria nota tendenti: ſed quod impetrares ab equo(nimirum, vt vellet prætergredi) ſi eius auris tua verba intelligeret,id impetrare potes ab ore, quod freno parêre cogitur.ibid.

Sic Oda 12.lib.4. de vini cado, Spes donare nouas largus , amaráq; curarum eluere efficax. pag.278.

Alienas menſas ſectans,modò hanc,modò illam.ibid.

Ita vt nepotum ventres quouis cruciatu dignos eſſe diceres. Lamna,pro lamina.ibid.

Comed.bona.vt faciunt,quos modò dixi,nepotes.ibid.

In Epiſt.16.lib.1.

Tepefaciat,vel,calefaciat.vt vapor,pro calore.pag 283.

Hic meus receſſus,qui mihi dulcis,atque adeò amœnus eſt,ibid.

Q.d.Ad tuam autem vitam quod attinet.ibid.

Alium à ſapiente: vel quàm ſapientiam.ibid.

Téne magis.Hic verſus,& ſequens, exiſtimantur eſſe alicuius poëtæ Auguſto adulantis. eadem pag.283.

Depone magiſtratum,inquit populus.Depone hanc rem à me datam.ibid.

Ego Horatius Sabellus nego te dicendum bon.quòd.hom.non occideris.ibid.

A peccato abſtinebis,dum formidabis pœnam : at ſi ſpes ſit fall.i.latendi.ibid.

Al.Eſt damnum leuius mihi.non facinus tamen: eſto.ex Accurſio Fl.pag. 284.

Vbi clarè,Ianum,vel Apollinem inuocauit, illis relictis, precatur Lauer. ſummiſſa voce.vel, Iani quidem & Apollinis nomen clarè profert: ſed quæ addit,non vult audiri. vide annot.ibid.

Al.Quo melior.ibid.

Eſt λιτπολίγκτης,ibid.

Non eſt occidendus auarus.quem captiuum tenet pec. ſed adhibendus eſt ſeruilibus miniſteriis.ibid.

Contrà,vir bon.& ſap.aud.Ex Eur.Bacchis.ibid.

Nimirum,bona vocas,pec.r.Vel per interrogationem.ibid.

Vltima linea,id eſt,finis.metaph.à pictoribus ſumpta.ibid.

In Epiſt.

In Epist.17.lib.1.

Vti amicitia,& familiaritate potentiorum. Sic mox,regibus vti.pag.290.

Qui vixit ita obscurus & ignotus, vt eius & ortus, & mors homines latuerint. Iuxta illud Epic. λάθε βιώσας.pag.291.

Mihi,id est,in meum commodum: tu pop.i.in gratiam populi,vt ei risum moueas.ibid.

Prouerb.quo significabat quidam, se commodè viuere: quippe qui alienis pedibus iter faceret,aliena quadra pasceretur.ibid.

Al.vil.a: verùm es.ibid.in dictione,*rerum.*

Q.d.Quod si ita est,non vlt.in laude poni debet,plac.ibid.

Sic dicitur,supersedere aliquo labore.ead.pag.291.

Non firmus in suppeditandis alimentis: firmitatem & constantiam in ea re non seruans. ibid.

Alludit ad prouerbium. Tollat te,qui non nouit.aptè legeretur curet: vti mox nulla f.adsit, nec f.irr.curet.ibid.

In Epist.18.lib.1.

Ab vtroque extremo remotum.media est inter vitia.pag.296.

Imi d.l.Accumbentium in imo lecto,vbi & ipse P.ibid.

Nolim merere alt.ætatem, vt non liceat mihi latratu meo obtinere, quod pl. Si ætas altera mihi proponatur silentij pretium,sordebit.ibid.

Quem gloriæ amor cogit vestitu sumtuosiore,& vnguento largiore vti.ibid.

Al.mihi contendere noli.vt sit pro mecum.pag.297.

Vestitus parui pretij cum sanitate mentis debet esse coniunctus: non admittit stultitiam, vel per hypallagen.vide annot.ibid.

Augebit,seu amplificabit,fœnus addendo.Quidam vnl malè.poscet.ibid.

Amicitia dissoluta est ex studiorum dissimilitudine.ibid.

Seueritatem,qualis est senum,qui ab omni relaxatione animi abhorrent.ibid.

Ineptè,vel contra decorum:per metaphoram.Sic alibi illa coniungit.ead.pag.267.

Refertur,id est,simulatur,vel,repræsentatur.Sic dicitur,referre speciem.ibid.

Pollice.vtroq; compresso.Nam premere pollices,gestus erat fauentis,teste Plinio. Alij,pro vtraq; manu.vt sit,Applaudet tibi.ibid.

Ne ancill.vel pueri amore capiaris: ne dominus illam, vel illum tibi dans, beneficij magni loco numeret,quod paruum est: vel recusans,& tibi cōmodum se non præbens, animum tuum angat.ibid.

Quondam,id est,interdum.ibid.

Tradimus,id est,commendamus.ibid.

In quem immerentem cùm maledicta iaciuntur, nónne idem periculum tibi impendere sentis? pag.298.

Dum in cursu es.ibid.

Al.luce.ibid.

Aufer è vultu tristitiam. Ne sit tibi vultus tetricus. Sic συφιλω ὀφρύων Soph.dixit.ibid.

Obscuri,quidam expo.tecti: qui Græc.κρυψίνους.ibid.

Animum recreat,seu relaxat.ibid.

Vt viuam mihi.Dummodo viuam.Ea conditione,vt viuam mihi,id est,meo arbitratu, nullius voluntati obnoxius,ead.pag.298.

Qui se æquabilem præbeat.ibid.

In Epist.19.lib.1.

Ascripsit numero Satyrorum & Faunorum. Quidam hæc iung. cum seq. accip. partic. vt, pro,ex quo.vel,postquam.pag.313.

F.Siccos,(id est, vino non madentes) causas agere, & iudicia exercere iubebo: nec permittam seueros cantare.ibid.

Textore.Ita dictum,vt f.Curtatus inæquali tonsore capillos.ibid.

Quod habet vitia imitatu facilia.ibid.

Sapphici & Alcaici versus.vide annot.314.

Al.Latinus ibid.

Nugas ostentare.rem leuem magni facere.ibid.

Augusti:Iouis nostri.ibid.in dictione,*Iouis.*

Quidam de irrisione intelligunt. vide annot. ibid.
Intermissionem, à gladiatoribus sumpta metaphora. ibid.

In epist. 20. lib. 1.

Vertumni & Iani templa, quòd ante hæc libri sicut aliæ res venales, prostarent. pag. 319.
Sosior. librariorum, seu bibliopolarum. ibid.
Amator. qui paulò antè tui amator erat, id est, tui legendi cupidus. ibid.
Ætas prima, id est, iuuentus. ibid.
Vide annot. ibid.
Balbus senex, pueros elementa docens. quasi ipse liber pueros elementa docturus sit. P. ibid.
Maiora, quàm pro natalibus meis, consecutum esse. Siue, ad maiora peruenisse. ead. pag. 319.

In Epist. 1. lib. 2.

Hæc referuntur ad ista sequent. Præsenti tibi mat. per comparationem. q. d. Tu verò contrà consequeris iam nunc honores. pag. 322.
Diram qui, id est, Hercules. ibid.
Inuidetur iis, in quibus aliqua præstantia elucescit, sed iidem post mortem amantur. Sic Naso, Pascitur in viuis liuor, post f. q. ibid.
Leges 12. tabul. & fœdera regum Rom. cum Gab. &c. ibid.
Perinde est, ac si mihi dicant, nihil duri esse, &c. i. manifestè falsa dicant. ibid.
Quoto demum anno hanc laudem, seu titulum hunc antiquitatis sibi arrogent. ead. pag. 322.
Alludit ad id, quod Sertorius in exemplum sociis proposuit: de quo Plut. ibid.
Vide l. Ode 30. lib. 3.
Ita negligenter scribit, vt nullam rationem habere videatur eius, quod dixerit: somniasse mortuum se esse, & in suum corpus (ex Pythagoræ sententia) animam Homeri immigrasse. pag. 323.
Liuij Andronici. ibid.
Plagas multas seu graues disciplinas infligentem. ibid.
Ducit, quidam expo. ostentat, producit quasi in pompa. ibid.
Vendit, id est venditat. ibid.
Indignos honore, & præmiis dignos censeri, nedum veniam erratorum illis peti. ibid.
Rectè n croc. Ac metricò veniat in cœnam croco perfusam, vt Lucret. ead. pag.
Perinde atque ego. ibid.
Ad res minus serias animum conuertere. ibid.
Maturè satiata. i. citò. ibid.
Vicissitudo est in rebus, quæ placent: & in iis, quæ displicent. ibid.
Respondentius. pag. 324.
Al. rectis. vide annot. ibid.
Cùm in illis artibus nemo quicquam aggrediatur, nisi earum peritus: nos contrà, tam indocti quàm docti scribimus. ibid.
Quidam exp. facilè. ibid.
Proponens exempla, facit, vt or. temp. id est, venientia, cuiusmodi futura sint, æstimemus & instruamur ex antè gestis. P. ead. pag. 324.
Qui vt memor est breuis æui, & ita & alios memores facit. ibid.
Etiam non lacessiti prospiciendum putauerunt huic malo communi. ibid.
Cùm Romani Græcam cepissent, vicissim capti sunt illius artibus. id est, amore artium illius, vel cepit vict. subegit illius ingenium. vt dicitur subactum ingenium. pag. 325.
Spiritus tragicos habet. ibid.
Quia petit argumentum è medio, è vita communi, & quidem plebeiorum. aliàs, accessit, non accessit. de seq. vide annot. ibid.
Ita pertinaces vt parati sint ad arma venire, nisi assentiantur equites. ead. pag. 325.
Plebecula, vide prolog. Hecyr. Terent. ibid.
Aulæa, quibus obtenditur scena, remouentur dum aliquod pugnæ simulacrum editur, dum vincti reges in triumphum ducuntur. ibid. in dictione, *aulæa.*
Captiuæ Corinth. simulacrum. ibid. in dictione, *captiua.*
Prouerbium. Surdo fabulam narrare. ibid.
Cuius histrionis vox quantumuis contenta, inter hos strepitus, & clamores exaudiri possit? ibid.
Q. d. Quo peregrino vestitu, & cultu non dico, ornatus, sed fœdatus, ibid.

Concurræ

Concurrit dext. complodUntur manus, plausus editur. ibid.

Vestitus ianthinus, id est, violacei coloris. pag 326. in dictione, *Lana*.

Maligne, id est, parcè. detrahere eorum laudi. ibid.

Per extentum funem. Rem difficillimam præstare posse videtur, & vel idem quod funambuli, esse facturus, si opus sit. ibid.

Inaniter angit. angit pectus, licet metu inani, id est, ita me afficit suis verbis, vt angat, irritet, &c. ibid.

Curam reddere breuem. vide annot. ibid.

Multa q. u. f. m. f p. sed tamen nonnulli sunt, quibus aliquid concedendum est, ibid.

Æditus habeat metaphora. q. d. custodes. in quorum tutela si.. vt æditus dicitur ab æde tuenda. ibid.

Alius, quàm Lysippus. ead. pag. 326.

Iur. al. ex. esse Bœotum ali Bœotûm. ibid.

Sic Satyr. 1. lib. 2. cupidum. p. opt. Vires d ficiunt. ibid.

Sedulitas grauat eum, cui stultè aliquod officium. testandi amoris sui causa, defert. Præsertim cùm scribendis versibus eum vult testari. Quod dixit vrget, dicit postea grauat. vide annot pag. 327.

In epistolam posteriorem libri 2. posterioris.

Agat, quidam exposuit, Loquatur. rectius. paciscatur. pag. 46.

Verna, id est, seruus ex ancilla mea natus: aptus ministeriis ad nutus domini obeundis. ibid.

Argilla. Talem reddes eum, qualem libuerit. flectendo eius ingenium, velut argillam. ibid.

Res vrget. Nihil est, propter quod necesse sit mihi eum vendere. Nam quamuis pauper sim, in ære alieno non sum, sed meo. ead. pag. 346.

In scalis. Latuit met. h. p. in scalis. i. loci, quo serui cædebantur flagris ibid.

Excepta nihil. Si quidem nullum tibi scrupulum (vel metum) iniiciat fuga à me excepta, & quam præstare nolo. ibid.

Id est, milites, vt quidam volunt. Alij tamen de certo quodam milite intelligit. ibid.

Vehemens lupus ad prædandum factus acrior ex illa egestate, vt lupus ex fame. ibid.

Q. d. Inopia quantumuis rusticum ad illud audiendum compellet. pag. 347.

Imitari se velle dicit illius militis Luculli institutum. ibid.

Iratus Graiis. Doceri quantum Achilles iratus, id est, doceri Iliadem Homeri. ibid.

Quidam elleborum intelligunt, quasi ita vocet ad medicamentorum infamiam. Alioqui Auicennam cicutam vocasse elleborum nigrum. vide annot. ibid.

Comicis versibus, à Bione Aristophanis patre. ibid.

Sale nigro. Salibus mordacibus, & amarulentiæ plenis. Vt contrà, dicuntur candidus, & candor. cùm ad animum referuntur. ibid.

Fideiussum, ad fideiubendum. ead. pag.

Quidam expon. interualla humano more commoda, id est, non valde commoda, quales esse solent res humanæ. vide annot. ibid.

Puræ, vacuæ obstaculis. ibid.

Iuris consulti. ibid.

Ædem Apollinis, & bibliothecam ei adiunctam. pag. 348.

Al vacat. ibid.

Samnites. gladiatorum genus. Tanquam Samn. vide annot. ibid.

Obturare possim. vel, ausim. Obturare mihi liceat. ibid.

Quidam expo. Quamuis non debeant loco moueri, vtpote eius sanctitate tuta. ead. pag. 348

Satar. ibid.

Quod dixit torqueri, quidam aliter. ibid.

Non irasci ad insaniam vsque ob leue seruorum peccatum: quale est, cùm lagenam resignant. ibid.

Q. d. Si sapiam, numeros illos pueris relinquam, vt nugas illorum ætati aptas: ipsa aliud numerorum genus discam. Vel sapere, pro sapienter instituere. pag 349.

Al. mercatur & ære. Vide annot. de seq. ibid.

S. fructibus suis ali putat, non autem emptis. ead. pag. 349.

Suum vocat. quod eo vsque patet, vt hi pupul. adsita pro limite est, qui distinguat agrum vicini à suo Quidam adsita expon viti maritata. ibid.

F. utc. & arboribus syluestribus, partim succisis, partim incensis, fertiliorem reddat. aut, faciat, vt non adeò sit sterilis. ibid.

Siue magna naue, siue parua. vel, vtrum naue magna, an parua ferar, nihil refert. ferar enim vnus & idem. Si non ingentes nobis sunt opes, at certè non sumus inopes. pag. 350.

Quidam expon. Tui generis authores libenter recenses? Alij de ætate intelligunt: de qua ingrauescente non libenter cogitamus. ibid.

In Epistolam ad Pisones, de Arte Poëtica.

Corpori cuidam ex diuersi generis membris conflato, comparat poëma, cuius partes nullam inter se conuenientiam habent. pag. 367.

Hypophora ex dicto vulgi. Atque pict. &c. ibid.

In eos, qui ornatum suo poëmati quærunt ex quibuslibet digressionibus, & episodiis, ibid.

Imitari vis pictorem, qui quòd in pingenda cupresso esset exercitatus, eius picturam illi etiam tabellæ inseruit, in qua illi depingendum erat naufragium. ibid.

Dum nimis ornatus sum studiosus, & polito genere orationis delector. ead. pag.

Gladiatorium, cuius tab. est infima. aliis nomen proprium. ibid.

Q. d. habita potentiæ suæ ratione, id est, virium suarum. ibid.

Quidam intelligunt de ea, quam compositionem dicimus: vt Cicero iuncta dicit, quæ nos composita. ibid. in dictione, *iunctura*.

Indiciis, id est, vocabulis. ibid.

Post rerum in al. est partic. &. ibid.

Al. dedit. Ademtum Virg. id est, negatum, non concessum. pag. 368.

Al. procudere. ibid.

Siue portus Iulius, mari in Lucr. & Auernum lacum immisso, naues à ventis defendit (quod est Augusti opus) siue Pontina palus siccata, nunc aruit, & fruges vicinis vrbibus ministret. ibid.

Versibus elegis, vt mox. ead. pag.

Illis scriptæ fuerunt res lętæ, & quæ ex animi sententia euenerant. ibid.

Socci & Cothurni, id est, Comœdiæ ac tragœdiæ. ibid.

Lyricis versibus. ibid.

Reiicit à se. ibid.

Affectum varium pro mutatione fortunæ nobis indit: facítque, vt eum vultu prodamus, deinde & verbis declaremus. pag. 369.

Sic versu 227. Ne, quicumque Deus, quicumque adhibebitur heros. Sunt alioqui & aliæ lectiones, de quibus vide annot. ibid.

Argum fabularum in medio posita, & à nemine præoccupata, sic tractare, vt ex iis propria facias. vide annot. de proximè sequentibus. item de po. Cyclico. ead. pag. 369.

Fidus interpres, id est, ceu fidus: perinde ac si fidi interpretis officio fungi velles. ibid.

Aliàs, referre. ibid.

Ouo, ex quo exclusa fuit Helena. ibid.

Elatus, elato animo. pag. 370.

Ambitiosus est. ibid.

Cupidus sciendi, quæ futura sunt. contra illud, Quid sit futurum cras, fuge quærere. Quidam exponunt, cupidus vitæ. ibid.

Non discedemus ab iis, quæ vnamquamque ætatem consequuntur, & illi conueniunt. Vel, cogitatio nostra immorabitur in iis, quæ, &c. ibid.

Cic. Vt tragici poëtæ, cùm explicare argumenti exitum non potestis, confugitis ad deum, hinc prouerb. θεὸς ἀπὸ μηχανῆς. ead. pag. 370.

Aliàs, amicè. Legitur verò, & coniicitur amicis. ibid.

Aliàs, iuncta. Quidam exponunt vincta orichalco. orichalco ex parte circumdata. ibid.

Vtilis aspirare, adesse, compl. Gr. more. For. p. quatuor foram. ibid.

Motúmque. de saltatione, vel de gestu. pag. 371.

Ex vocibus, id est sonis, quidam chordas intelligunt, vt dicant chordas esse additas. vide annotationem de hoc, & sequentibus. ibid.

Iuxta illos qui tragœdiam deducunt ἀπὸ τοῦ τράγου, id est, hirco, qui illius scriptoribus præmium erat. ibid.

Nudauit, id est, nudos introduxit. ibid.

Humilem opificum, & tabernariorum sermonem imitetur. ibid.

Quorum vsus dominatur: quibus res quantumuis obscœnæ, propriè appellantur. ibid.

Iussit Iambeos versus trimetros quoque nominari. ead. pag. 371.

Commodum

Commodum se, & patientem ea in re præbens: sed non ita vt secunda etiam & quarta sede cedere vellet sociali quodam amore. ibid.

In scenam missos. Iambus rarus, versus iambos in scenam productos, qui nimis tardi sunt ob spondeos, accusat vel nimiæ festinantiæ, vel ignorationis artis. pag. 372.

Quidam rep. extra. pro, intra. At intra spem veniæ intelligo, quamuis veniam sperem mihi datum iri, cautè agere malens. ibid.

In epist. ad August. donec iam sæuus apertam in rabiem verti cœpit iocos, &c. ibid.

Lex est accepta. Ibid. quinetiam lex, Pœnàque lata, malo quæ nollet car. q. Describi. ibid.

In eadem epist. de hoc. queritur: sed turpem putat in scriptis, metuítq; lituram. ead. pag. 372.

Præfectum vnguem. aliàs, perfectum, vt sit metaphora à marmorariis, vel à fictoribus. ibid.

Ingenium misera. In eos, qui, quòd Democritus furorem quendam ad poëticam requiri putaret, ideò illuuie, & squalore, nec non solitudine nomen poëtarum aucuparentur. ibid.

Nil tanti facio, vt eius obtinendi causa insanus esse, aut insaniam simulare velim. ibid.

Scripta discipulorum Socratis. ibid.

Ornata dictis, seu sententiis philosophicis. aliàs, iocis. pag. 373.

Pondere, scilicet, verborum. Quæ grauitate caret. ibid.

Nugæq; canoræ, id est, versus canori quidem, sed quibus subsint res futiles. ibid.

Vide Satyr. 6. lib. 1. Quo pueri magis excentur orti, &c. ibid.

Eu, vt Græc. εὖ. Sic apud Ter. ex Agr. gramm. vide annot. ibid.

Seniores poëmata inutilia reprehendunt. ead. pag. 373.

Rhamnes equites. Quidam per hos intell. quoslibet iuuenes generosos, & qui animo sunt excelso. ibid.

Chærilo fit similis: quem miror, & rideo, si contingat ei, vt duobus, aut tribus locis rectè scribat. ibid.

Quoties dormitat optimus poëta, qualis fuit Homerus. Alij non de alio, quàm ipsomet Homero intelligunt. ibid.

Mediocritatem, mediocrem, & tolerabilem peritiam. pag. 374.

Consultus iuris. Hæc velut per parenthesin, hoc modo, certis rebus medium concedi, & mediocritatem esse posse, &c. ibid.

Columnæ. ad quas prostant libri, vt Satyr. 4. lib. 1. nulla tabula meos hab. neque pila lib. Alij referunt ad columnam, quæ erat, vbi recitabantur carmina. ibid.

Habens equestrem censum. Cui iuuentus fuit census equestris, cùm censeretur. ibid.

Eo iudicio, eáq; prudentia es, vt nihil sis dicturus, vel facturus inuita Minerua. ibid.

At cùm ediderís, non licebit delere: quia nescit vox missa reuerti. ead. pag. 374.

Edita fuerunt oracula. ibid.

Carmina scribendo tanta fuit ad regum amicitiam via. ibid. in dictione, *gratia*.

Reperta sunt, quæ ad oblectationem facerent: vt comœdiæ, tragœdiæ, mimi. ibid.

Aliàs. Baccho. pag. 375.

Qui adhibetur ad canendas laudes Apollinis. ibid.

Ex puerorum lusu hoc dictum natum esse aiunt. ibid.

Opiparam cœnam præbere. ibid.

Lacrymas emittet, quas præ gaudio se emittere simulabit. ibid.

Poculis quibusdam grandioribus. Diminutiuum à culeo. ibid.

Si negares. eadem pag. 375.

Recudere. Ita mutare emendando, vt alij esse viderentur. ibid.

Verbum addebat. alias, insumebat. ibid.

Arte carentes. ibid.

Sic paulò antè. Derisor verò plus laud. mo. ibid.

Mala scabies. Quidam intell. de ea, quam Græci ψώραν ἀγρίαν. Aduersus eos, qui non, nisi furore quodam, & afflatu diuino percitos, ad poëticam aptos esse putabant. ibid.

Diana iracunda. vnde σεληνόληπτοι dicuntur, & à Latinis lymphati. ibid.

Longum clamet, Io ciues succurrite. ibid.

Idem atque ille, qui occidit. pag. 376.

Ad mentem humanam redibit, id est, sanam. Quasi insanus, non sit homo, quod extra se dicatur esse. Vel desinet velle haberi deus, vt Emp. ibid.

In patrios cineres. In paternum sepulcrum. ibid.

Bidental. locum fulmine tactum: qui cæsis bidentibus expiabatur. ibid.

Tanquam hirudo, quæ demittere non solet cutem nisi plena cruoris. ibid.

HENRICI STEPHANI
DIATRIBÆ, DE VARIIS
IN HORATIVM OBSER-
uationibus.

De titulis, & ordine librorum Horatij: & de quibusdam, quæ huic editioni sunt peculiaria.

DIATRIBE I.

QVVM mei in omnibus quæ ad hanc editionem pertinent consilij rationem reddere constituerim, ab ipsis poëmatis, vt par est, initium sumam: primùm de illorum titulis, deinde & de ordine, vel [illegible], verba facturus.

PRIMOS quatuor libros, qui lyricos versus habent, non minus vocari posse *Odarum* quàm *Carminum* libros existimaui. Præsertim quum in illis ipsis exempl. vbi Carminum, non item Odarum, inscribuntur libri, vnicuiq; poëmatio siue idyllio nomen Odes tribuatur: ita vt quæ coniuncta nomen Carminum habent, separata vocentur Odæ. Hoc tamen constat, quamuis Carmen ad omne versuum genus extendatur, interdum peculiari significatione, non de lyrico sed de heroïco ab ipso etiam Horatio dici (quod alicubi Græca voce epos appellat: vnde epici poëtæ dicti, quorum princeps fuit Homerus) vt epist. 2. lib. 2, *Carmine tu gaudes, hic delectatur iambis.* Aliquanto pòst, *Carmina compono, hic elegos.* *Odarum* autem libros, non *Odarum lyricarum* titulum feci: quòd hoc adiectiuum *lyricarum*, superuacaneum esse (quod pace veterum quorundam codicum dixerim) mihi videretur.

LIBRVM qui illis subiungitur, & *Epodωn liber* vulgò appellatur, scio quosdam *quintum Odarum librum* nominasse. Ego titulum illum retinui, & retineo: sic tamen vt à quibusdam in eo dissentiam, quòd *Epodωn versuum* intelligam, id est, librum qui habet versus ἐπῳδούς: quum illi *Epodarum librum* significari putent: & tamen (quod mirum est) quum illas vniuersè appellent Epodas, vnamquamque seorsum Oden nominent. Qui enim vult hunc librum complecti poëmatia quæ vocentur Epodæ, cur idem poëmatium & Epoden & Oden dicet, & primam Oden, secundam, tertiam, atque ita deinceps, potius quòd Epodon nominabit? At verò versus ipsos appellando Epodos, poëmatia ipsa Odas appellari non displicet: quamuis in hac mea editione Epodi vbique retinuerim.

Iam autem putidum esse existimo contendere, vocari ipsa poëmatia Epodas vel Epodos, non autem eorum versus Epodos. Nam qui volunt ἐπῳδὰς vocari quasi Odas posteriores, & quasi quis dicat vna voce Postodas, ab ipso Græcè linguæ vsu refelluntur, qui in verbalibus huiusmodi præpositionis significationem mutari non permittit. Vt enim ex Ἀντᾴδω fit Ἀντῳδή, sic ex Ἐπᾴδω, Ἐπῳδή. Sed enim illi non animaduertentes hæc sua sequi verba, magis ridiculè volunt præpositionem cum nomine Odæ iungere, & Epodas appellare posteriores Odas, quàm si quis posteriores Elegias, Epelegias: Satyras posteriores, Episatyras: posteriores Hymnos, Ephymnos diceret. Et hæc tamen (etiam si præpositionem alicubi talem vsum habere sciam) vix dici nisi à ridere volentibus (si quidem Græcè linguæ compositionibus assuefacti sint) existimabo. At qui ἐπῳδοὺς non ἐπῳδὰς vocant, peccato illi aliud addunt, quòd ita ἐπῳδοὶ dicant, significare volentes ἐπῳδὰς, ac si ᾠδοὶ pro ᾠδαὶ dici posset. Neque ea quæ à grammaticis constituitur apud Pindarum Epodos, sicut Strophe, & Antistrophe, eos iuuare hic potest: etiamsi daremus, nihil cum illo nomine subaudiendum relinqui.

Putidum itidem aut certè subputidum videtur, dubitare an Epodi vocati sint hi versus, quòd singulis longioribus versibus singuli breuiores (& quidem eiusdem generis plerumque) accinantur, vel potius subcinantur. Quem autem hic quibusdam hærere scrupulum scio, quòd ex altera dumtaxat versuum parte, & quidem eorum qui sunt breuiores, nomen libro inditum esse dicendum sit: cum vt illis exemplo familiari eximam, quos appellamus elegos versus, considerare iubebo. Quum enim dicimus elegos, nónne sub his, quum breuiores sint, etiam alteros longiores, quibus iunguntur, comprehendimus? Falluntur enim qui elegos propriè vocari putant,

putant, alios quàm eos qui hexametris subiunguntur pentametros. Alioqui cur Horatius exiguos appellaret? Nam quum ita loquitur in arte poëtica.

Versibus impariter iunctis querimonia primùm,
Post etiam inclusa est voti sententia compos.
Quis tamen exiguos elegos emiserit autor,
Grammatici certant, & adhuc sub iudice lis est.

Quum, inquam, ita loquitur, primùm quidem de hexametris & pentametris verba facit, eos appellans versus impariter iunctos: at verò vbi exiguos elegos dicit, non iam (vt vulgo creditur) de vtrisque loqui pergit, dubium esse significans quis primus elegias mixtis duobus illis versuum generibus scripserit, sed de pentametris tantùm hoc dicit: ideóque exiguitatis mentionem facit, quæ certè illis est, vbi cum hexametris conferuntur. Ac pro me facit etiam Terentianus, qui ad hæc ipsa Horatij verba alludens, scribit.

Pentametrum dubitant quis primus finxerit autor.

Verùm (vt in meo Græcæ linguæ Thesauro docui) tam Latini quàm Græci elegorum appellatione vtrosque ita iunctos impariter comprehenderunt. Nec tamen dubito, quamuis coniunctos passim inueniamus, quin pentametris solis scripta olim non pauca fuerint. Ipse certè quosdam huiusmodi me legere memini: nimirum qui hexametris copulati non essent: quos protulissem, si mihi hæc scribenti eos quærere vacasset. Hæc igitur cùm ita sint, nihilo magis in his versibus Horatij, quàm in illis, totum à parte nomen accipere mirari debet: præsertim quum in eo etiam similes illis sint Horatiani, quòd & iuncti itidem sint impariter, & adiuncti, qui sunt breuiores, cum longioribus nomen suum communicent. Iam verò quòd inter Odas etiam tales versus Epodi, id est, odæ quædam illis scriptæ reperiantur, nihil nos hoc mouere debet. Aliud enim est, aliquot huiusmodi odas cæteris admiscere: aliud, totum librum ex his conficere.

Satyras vocari etiam *Sermones* videmus: sed & tertium quoddam nomen habent *Eclogas*. Illa duo priora nomina tueri posse Horatij autoritate videmur: quod de tertio non itidem dicere possumus. Satyræ quidem certè appellationem agnoscit, initio libri 2. *Sunt quibus in Satyra videar nimis acer, & vltra Legem tendere opus.* Pro Sermonum autem nomine facere creditur quod ipse dicit, *Albi, nostrorum sermonum candide iudex.* Sed an hoc de Satyris tantùm non etiam de epistolis intelligendum sit, incertum est: quamuis plerique de Satyris peculiariter intelligant. Nam nec de eo quod dicit Satyr. 4. libr. 1. se scribere *sermoni propiora*, constat, an ad Satyras tantùm pertineat. Nec certè de illis eiusdem verbis, quibus sua scripta vocat *sermones repentes per humum*, Epistol. 1. lib. 2. quicquam certi habemus, an ad Satyras tantùm referantur. Sed tamen Sermonum nomen Satyris potius eum dedisse, mihi fit verisimile: & ita solitum eas appellare quoties alterum illud nomen, vt odiosum, vitare vellet: atque adeò ita inscripsisse. Neque tamen Satyras esse negat in eo quem paulò antè attuli loco: vt etiam negare non poterat, quoties aliquis non genus dicendi, sed argumentum quod tractabatur, spectabat. Quoniam autem quidam negant magis Satyris quam epistolis hoc nomen conuenire, si genus dicendi consideretur, ego ad illam quam attuli rationem duas addo. Dico enim, primùm, quum de iisdem scriptis dixerit noster poëta illa duo, *sermoni propiora*, & *sermones repentes per humum*, videamus autem eius Satyras potius quàm Epistolas, esse sermones repentes per humum: (quum plerique sint in Epistolis loci, de quibus si hoc dixerimus, magnam illis iniuriam faceremus: ac fortassis etiam sint paucissimi, de quibus id verè dici possit) meritò nos Satyris hunc titulum potius quàm Epistolis esse daturos. Deinde, quum iis quæ ad comicum dicendi genus magis accedunt, sermonum appellatio sit conuenientior, Satyræ autem huius poetæ magis ad illud genus dicendi accedant (& ita quidam vt multa etiam comica in illis sint) quis non Satyras iustius quàm Epistolas vocari hoc nomine concedat? Quod autem dixi sermonis appellationem comicis potissimum versibus esse accommodatum, in eo ipse Horatius pro me facit, vbi comœdias *sermones*, & vbi *alternos sermones* vocat. Comœdias *sermones Bioneos* nominat, a Bione Aristophanis patre, epist. 2. lib. 2. Et in arte poetica iambum dicit esse aptum *alternis sermonibus*: vbi tamen fateor, quatenus in tragœdiis non minus quàm in comœdiis sunt dialogi de illis quoque dici. Alioqui certè nomen istud magis comœdiis quadrare quàm tragœdiis, atque adeo has vocari etiam *sermonem merum*, (quod nomen a tragœdiis alienum est) videmus Satyr. 4. lib. 1.

Idcirco quidam, comœdia, nécne poëma
Esset, quæsiuere: quod acer spiritus ac vis
Nec verbis nec rebus inest: nisi quod pede certo
Differt sermoni sermo merus.

Verùm vti dixi me Odarum libros generali nomine appellasse, quòd vnicuique poematio sigillatim Odes nomen esse datum viderem (cùm alioqui in editionibus quæ meam præcesserunt, generalis titulus sit Carminum, licet vnumquodque poematium Ode vocetur) ita quum Sermones totum Satyrarum corpus vocatum esse scirē, debuisse me, sicut illic nomen partium corpori dederam, ita hîc vicissim nomen corporis cum partibus communicare atque id eodem iure facere potuisse, id est, vnamquamque Satyram sigillatim Sermonem appellare, aliquis existimet. At ego, non eandem vtrobiq; rationem esse, & quod ibi controuersum non est, hic contrà posse in controuersiam venire respondeo. Quid si enim vnamquamque Satyram suos sermones habere dicendum sit? & nos vel eò respicere, quòd vnaquæque propemodum Satyra aliquos etiam sermones alternos habeat? (vt modò dicebamus comœdiam alternis sermonibus esse aptam) vel cuiusdam sermonum varietatis, licet ad idem plerumq; argumentum tendentium, rationem habere oporteat? Hoc autem si ita esset (nihil enim affirmo, sed tantùm quod in mentem nunc venit affero) tum vnaquæque Satyra alio nomine vocari posset Sermonum poematium primum, vel secundum, & ita deinceps. Aut etiam pro poematij voce alia inueniri posset. Quod tamen dixi, iterum repeto: me hæc non ita dicere, vt affirmē. Hæc enim, & alia quæ prementibus ob typographica negotia temporis angustiis, tumultuariè scribo, doctorum virorum, simúlq; otio ad talia abundantium, iudicio relinquo.

Tertium illud nomen Eclogæ, quod non itidem autoritate Horatij niti potest, antiquorum exemplarium & veterum enarratorum, necnon aliorum quorundam scriptorum testimonio confirmatur, quorum in numero sunt Ausonius & Sidonius Apollinaris. Atq; his potius quàm illis enarratoribus assentior: quòd hi Eclogas de satyris potius dicant, illi nomen hoc ad Odas etiam extendant. Aut enim ego valde fallor, aut afferri nulla potest idonea ratio, propter quam Satyris potius quam Odis appellatio illa conueniat: nisi quis nouo quopiam modo vocem illā Eclogas interpretetur. De huius autem significatione dicam quod sentio, si prius retulero quæ doctissimi duo viri, Cæsar Scaliger & Adrianus Turnebus de illa tradiderunt. Ille igitur de isto vocabulo hæc scribit. Quum quædam (id quod sapientissimo cuique euenire solet) etiam suis autoribus displicuissent, ex incondita turba eorum quæ meditati non essent satis, quæque subito calore excidissent, selecta quædam concinniora, ea de causa ἐκλογὰς appellare placuit. Turnebus autem existimat Eclogas primò esse dictas, quales hodie è Diodoro, è Polybio, è Ctesia, è Theophrasto, è Strabone repetiuntur. vnde & poematia imitata, Eclogas esse vocata: vt Bucolica Maronis è Theocrito. Sed eodem nomine & poematia sine imitatione, quòd imitatorum breuitatem & similitudinem haberent, fuisse appellata. Hæc illi, neq; inter se consentientes, neque fortasse satis firmis coniecturis nitentes. At ego quum Odas etiam poëtæ huius ab Ausonio & Apollinari Eclogas nominari considero, in hac voce ad selecta variè argumenta respici sentio: & vocari Eclogas ea poëmatia in quibus non certum aliquod & vnius generis argumentum poëtæ propositum est, sed per argumenta varia velut vagatur. Hæc autem mea expositio nescio an futura sit gratior, est certè simplicior: neq; coniectura vlla nititur, sed ex eo ipso quod cernimus petitur. At si Eclogas ad eam exigere normam oporteat, vt (sicut vult Lambinus) habeant disputationes aut sermones aut quosdam locos breues, insignes, eximios atque electos, haud scio quomodo in omnibus Eclogis (præsertim si Odæ quoq; hoc nomine appellentur) talia comparebunt.

Epistolae nomen suum apud omnes (vt opinor) seruarunt: quamuis & Sermonum appellatione comprehendi hæc poëmatia quidam existiment. Qua de re paulò antè dictum à me fuit, quum de Satyris agerē. Ac certè Sidonius Apollinaris prima fronte videri possit Sermones epistolis tanquā cognomen addere, vel non minus à Satyris quàm ab epistolis eos distinguere: quoniam postquam dixit *satyras*, subiungit *epistolarum Sermonúmq; sales*. Verùm crediderim potius, quum Satyras dixisset, de salibus qui communes illis essent cum Epistolis, hoc intellexisse: sed appellantem sermones quos nominauerat Satyras. Quòd si quis neque hanc meam de isto loco sententiam, neque duas illas præcedentes (vt certè posterior saltem explodenda esse videtur) hoc vnum superesse puto, vt Epistolas quoque satyricum aliquid, iudicio illius, habere dicamus: siue accusatiuus *satyras* ad vtrumq; referatur per appositionem (perinde ac si dixisset satyricos Epistolarum & Sermonum sales) siue genitiuo Epistolarum adstringatur. Nam de hac expositione, qua *satyræ Epistolarum Sermonúmq;* vocentur *sales* per appositionem, vel cogitare vix audeo.

De arte poetica liber ad Pisones, item Carmen, item Epistola dicitur. Atque illorum in numero qui Epistolam vocant, est Charisius. Sed hic certè eam absque adiectione sic appellat: atque adeo quidam verba illa *De arte poetica* non esse addenda contendunt: nihilo magis videlicet quam aliis epistolis titulus argumentum earum ostendens præfigitur. Sed enim

vno

vno eodémque loco ille grammaticus inscriptum etiam fuisse *De arte poëtica* hunc librum, vel potius *Artem poeticam*, declarat, quum de aduerbio Impariter loquens, & versum hunc afferens, *Versibus impariter iunctis querimonia primùm*, scribit Terentius Scaurus in Comment. in Artem poëticam, libro 10. Aduerbium, inquit, figurauit. Quæ quum ita sint, variè olim quoque inscriptum fuisse hunc librum existimo. Ad me certè quod attinet, si nominem Epistolam, non libenter addiderim *De arte poëtica*, sed tantum *ad Pisones* adiūgere Epistolæ appellationi malim. alioqui *De arte poetica librum* vel *libellum*, aut *carmen*, aut *poematium* dixerim. Nisi fortè quispiam ignotam illis fuisse hanc vocem poëmatium existimet. Verùm hæc adeò parui esse momenti iudico (quamuis longis aliorum disceptationibus agitata) vt mihi propemodum de lana caprina contentio hæc esse videatur.

ORDINIS quoque mentionem me facturum quum promiserim, aliquid de hoc etiam dicam necesse est: quum alioqui de hac controuersia idem propemodum quod de proximè præcedente sentiam: ideóq; quàm prolixi in hac alij fuerunt, tam breuis esse ego decreui.

Primum locum Odis & Epodis deberi, nemo (quod sciam) inficiatur. Neque verò inficiari quisquam potest, quum epist. primæ initio dicat, *Prima dicte mihi, summa dicende camœna*: primam camœnam, omnium consensu, versus lyricos appellans.

Secundum locum alij Satyris, alij Epistolis tribuunt. Sed illis qui Satyris eum dant, assentiri duabus de causis malui. Primùm, quòd in illo quem ex initio primæ Epistolæ protuli versu, vt Odas primam camœnam, ita Epistolas summam appellet: id est, postremam. Deinde quòd à plerisque versus ille in Epistola ad Albium, *Albi, nostrorum sermonum candide iudex*, de Satyris intelligatur. Inde enim, prius scriptas fuisse quàm Epistolas colligimus. Postremò, quòd in Epistola ad Augustum, se studio poëtico valedicere, ac potius rectè viuendi disciplinam velle colere dicat.

Tertium autem & vltimum locum Epistolis deberi, ex iis quæ modò dixi manifestum esse videtur. Neque verò vltimas esse illas negabunt, quòd eas liber De arte poëtica sequatur, qui hunc quoque esse Epistolam ad Pisones scriptam paulò antè ex me audiuerint.

HACTENVS de poëmatum Horatianorum titulis (nisi quis inscriptiones aut Græcè epigraphas appellare malit) necnon de eorundem ordine. Nunc antequam ab hoc velut limine abeam, quædam huic meæ editioni peculiaria, in quibus primus lectorum commoditati inseruire volui, declarabo: nequis ea quæ certo consilio à me facta sunt, atque vt legentibus essent adiumento, temerè contrà esse facta existimet.

Odarum versus ita collocaui vt qui eiusdem generis essent, ab illis qui diuersorum essent generum distingui à lectore statim & primo aspectu possent: quum in omnibus editionibus quæ hanc meam præcesserunt, plerumque quaternaria collocatione in odis quæ dicωloi sunt vel tricωloi, non solùm discrimen illud tollatur, sed etiam quæ diuersa sunt, inter se misceantur. Quæ quoniam vix absque exemplis intelligi possunt, ad ea veniam: & primùm vt in aliis ad hunc vsque diem positi fuerint, deinde vt ipse posuerim ostendam: ab Ode 50. lib. 1. initium sumens, quæ est tricωlos,

Quis multa gracilis te puer in rosa
Perfusus liquidis vrget odoribus
Grato Pyrrha sub antro?
Cui flauam religas comam,
Simplex munditiis? heu quoties fidem
Mutatósq; deos flebit, & aspera
Nigris æquora ventis
Emirabitur insolens.

Nemo est enim qui versus istos ita collocatos quaternos, siue per quaterniones, aspiciens, non arbitretur primo intuitu duo tantùm esse in singulis quaternionibus versuum genera: & primum quemque diuersi esse à tribus sequentibus generis. At ille multum falletur: quum contrà primus & secundus vnius & eiusdem sint generis, duo sequentes diuersorum sint generum. Ego igitur contrà vbique primum quemque & secundum quaternionis versum, quòd pares & eiusdem generis essent, ab æquali spatio cursum incipere, tertium & quartum, quòd duorum generum essent, à duobus diuersis spatiis currere volui: hoc modo,

Quis multa gracilis te puer in rosa,
Perfusus liquidis vrget odoribus,
  Grato Pyrrha sub antro?
    Cui flauam religas comam.

Simplex munditiis? heu quoties fidem
Mutatósque deos flebit, & aspera
Nigris æquora ventis
Emirabitur insolens.

Eodémque modo illæ editiones quæ dimensionis notas singulis Odis præfigunt, frustrà hîc quatuor dimensionum exempla ponunt: quum duo primi versus vnam & eandem habeant: atque ita tres tantùm poni dimensiones debeant: hoc modo,

-- -vv- -vv- v-
-- -vv- --
-- -vv- v-

Vt verò in hac Ode, & ceteris quæ sunt eiusdem generis, ita etiam in iis quæ alius sunt generis peccatur. Exempli gratia, Od.6. eiusdem libri,

Nos, Agrippa, neque hæc dicere, nec grauem
Pelidæ stomachum, cedere nescij,
Nec cursus duplicis per mare Vlyssei
Nec sæuam Pelopis domum
Conamur, tenues grandia, &c.

Quasi nimirum primus quisque versus sibi peculiarem dimensionem habeat, tres qui eum in quaternione sequuntur, aliam inter se communem: quum contrà primi quique tres eiusdem mensuræ sint, at quartus quisque differentem ab illis mensuram habeat. Ideóque ita collocandi fuerint,

Nos, Agrippa, neque hæc dicere, nec grauem
Pelidæ stomachum, cedere nescij,
Nec cursus duplicis per mare Vlyssei,
Nec sæuam Pelopis domum
Conamur, &c.

Ex his exemplis, vbi à ceteris editionibus hac in re itidem descivuerim, lectores animaduertere poterunt. Atque ideo mei consilij reddenda mihi fuit ratio, necubi contra meum morem, nouitatem (cuius nimium studium in aliis reprehendo) temere quæsiuisse viderer.

NOTAS autem illas quibus versuum dimensio, & quis cuiusque syllabæ modus sit, indicatur, malui cum quibusdam, ad calcē libri reiicere, quàm singulis Odis præfigere. Verùm quum duo de horum carminum dimensionibus scripsissent fusiùs post Diomedem, Aldus Manutius & Nicolaus Perottus, iis quidem quæ Aldus scripserat contentus fui: sed in subiungendis vnicuique generi Odis quæ ad ipsum pertinent, Perottum sequutus sum. Quæ ratio quanto sit aptior, qui hac in parte meam editionem cum ceteris conferet, facilè intelliget. Nihil alioqui à me immutatum fuit: nisi sicubi aliquid manifestè veritati atque adeo illi ipsi quam sequitur dimensioni repugnans occurrit: quod ab Aldo secus scriptum fuisse, persuasum omnibus esse deberet. Exempli gratia, vbi de vndecimo metri genere loquitur, quale est Od.18. lib 2. scriptum est in fi'ij etiam editione, secundum quenque versum, cuiusmodi est hic, *Mea renidet in domo lacunar*, esse iambicum dimetrum acatalectum. Atqui horum vtrunque falsum esse res ipsa ostendit: ideóque & *trimetrum* pro *dimetrum* & *catalecticum* pro *acatalectum*, reponere non dubitaui. Nam ipse quoque ita metitur.

Mea v- reni v- det in v- domo v- lacu v- nar v

Tria verò sunt præterea de quibus lector à me hîc admonendus est. Primùm, quosdam versus esse, in quibus metiendis nonnulli aliam, quàm Aldus & Perottus, viam sequantur. Atque vt illam ipsam Oden, ex qua modò versum attuli, in exemplum sumam: primum quenque versum, qualis est hic, *Non ebur, neque aureum*, volunt Aldus & Perottus esse Iambicum Archilochium dimetrum acatalectum, qui constet amphimacro, & duobus iambis, vel vltimo pyrrhichio: hoc modo,

Non ebur - v - nequ' au v - reum v -

At quidam sunt qui malint Trochaicum dimetrum catalecticum esse: vt constet ex tribus trochæis, & syllaba: hoc modo,

Non e - v bur ne - v qu' au re - v um -

Quid, quòd de illo genere quod primum est apud hunc poëtam, inter omnes non conuenit? Nam hunc versum, *Mæcenas atauis edite regibus*, sunt qui alio quàm Aldus & Perottus modo metiantur. Atque hoc mirum videri non debet, quum etiam pentametro elegiaco, cui hic similis est, si vnica syllaba addatur (veluti, si pro *Mercator metuens otium, & oppidi*, dicas, *Mercator metuens otium, & oppiduli*) non eosdem ab omnibus pedes eandémque dimensionem tribui

vidca-

videamus. Plures tamen Aldo & Perotto de pedibus huius primi versus, quàm de pedibus alterius, quem paulo antè protuli, assentiuntur. Alioqui & ipse Diomedes (quem consului quum iam præcedentia scripsissem) priore loco alteram illam scansionem ponit. *Prima Ode* (inquit) *metrum Asclepiadeum habet. scanditur verò sic* (& dicitur πενθημιμερὴς) *Spondeus, Dactylus, Semipes, Dactyli duo.*

Secundum, de quo lectorem commonefaciendum esse putaui, magis etiam scire refert. Quum enim mea versuum collocatio, cuius paulo antè mentionem feci, non habeat illos terniores & quaterniores qui in aliis editionibus spectantur, eam nominibus illis quibus vtuntur, quum oden tristrophon vel tetrastrophon esse dicunt, minimè respondere prædico: ne fortè quispiam in quærenda illa tristrophia & tetrastrophia frustrà laboret: id est (si ingenuè dicere licet quod sentio) in quærendis nugis. Ita enim appellabo, donec aliquis strophen in his appellationibus aliquid commune habere docuerit cum ea quam apud veteres grammatici Græci describunt. Illi enim scilicet eos versus qui digesti essent in duerniores, duas strophas: in terniones, tres strophas efficere dixerunt: qui in quaterniones, quatuor: & ita ex odis aliam, distrophon, aliam, tristrophon, aliam esse tetrastrophon dixerunt. Imò verò (vt iam seriò loquar) duo hîc quærenda sunt: primùm, an credibile sit ita voluisse Horatium suos versus binos vel ternos vel quaternos incedere, etiam vbi non talis est metrorum vicissitudo: deinde an possit esse verisimile, aut illum aut ex veteribus quenquam, odis hoc vel illo modo gradientibus ex strophis facta nomina imposuisse. Quod ad illud prius attinet, non video quorsum terni vel quaterni ponendi essent versus, nisi sententiam clauderent. At nusquam hoc, nisi in Sapphico carmine vsuuenire videmus: vbi quartus quisque (præterquam paucis in locis) sententiam finit. De posteriore illa quæstione (quæstionem enim vocabo, tanquam ἐπέχων: quia fieri potest vt aliquid arcani sub his quæ nugas appello, lateat, quod ignorem) non aliud habeo quod dicam, quàm nullam me posse (ex iis quidem quæ apud veteros grammaticos lego de strophe) rationem inire cur in huiusmodi versuum ordinibus (si ita vocare licet) quot sunt versus, tot strophæ esse dicendæ sint. Sed addam quod mihi rem totam magis etiam suspectam reddit. Quum in prima ode neque Aldus neque Perottus (de Diomede taceo, qui non solùm ibi sed vbique de his nominibus tacet) de strophis illius quicquam annotassent, sed tantùm monocolon esse dixissent: quidam, nullam stropharum mentionem hîc quoque fieri, non æquo animo ferentes, tetrastrophon & ipsam vocarunt: atq; adeo ita legitur & in quadam editione Lipsiensi, quæ prodiit anno 1571. Atqui (ne commemorem quàm varia sit in aliis editionibus versuum huius odes collocatio) in illa ipsa ita sunt digesti, vt ode illa sit aliqua in parte tetrastrophos (vt illorum vocem ridiculè in re ridicula vsurpem) alicubi hexastrophos, aliquo in loco octastrophos, alicubi & dodecastrophos: adeo vt quisquis ibi versus in huiusmodi ordines inæquales (non temerè tamen) collocauit, totam illam quam titulus promittebat tetrastrophiam perturbauerit. Sed quid ego tam polystrophè in ista matæostrophia me vexo?

Tertium, de quo lectores facere certiores volebam, erat, in duabus Odis quæ sunt in Epodωn libro, vndecima videlicet & decimatertia, non consentire hanc meam editionem cum iis quæ ab Aldo de earum dimensione traduntur. quod ego quoque vet. librorum autoritate fretus ea verba quæ ille versu vno comprehendebat, in binos partitus fuerim. Ita enim illius editio,

Pecti, nihil me, sicut antea, iuuat
Scribere versiculos, amore percullsum graui.

At mea ita (assentientibus & quibusdam Lambini exemplaribus)

Petti, nihil me, sicut antea, iuuat
Scribere versiculos,
Amore percullsum graui.

Atque ita, quam ille vocat penthemimerin heroicam, constantem è duobus dactylis & syllaba, à dimetro iambico separo. Idémque in decimatertia facio: vbi dimetris postposita est penthemimeris quæ hîc præposita. Ita enim apud eum, sicut & apud alios, legitur,

Horrida tempestas cælum contraxit: & imbres
Niuésque deducunt Iouem. nunc mare, nunc siluæ.

Quæ ego ita in tres versus diuisi,

Horrida tempestas cælum contraxit: & imbres
Niuésque deducunt Iouem.
Nunc mare, nunc syluæ, &c.

LOCOS nonnullos quorum ancipitem esse interpunctionem, id est, quos duobus modis posse interpungi, videbam, malui lectori interpungendos relinquere. Veluti hoc in loco Od.

26.lib.1. *Quid Tiridatem terreat ѵnicè Securus.* Ad me enim quod attinet, maluissem ѵnicè cum verbo terreat iungere: sed quum viderem in omnibus editionibus iungi cum securus, liberum lectori arbitrium interpungendi relinquendum putaui. Quo autem maioris momenti, esse videbantur loci, eo diligentius illi hac in re caui. Eandem verò cautionem & in Virgilio, quem vno eodémq; tempore prelo commiseram, adhibui.

IN EPODIS versus duos loco suo motos in eum restitui. quod non sine vnius exemplaris assensu feci: quamuis illam iis deberi sedem tam manifestum sit, vt multi fortasse, si hoc animaduertissent, absq; vllius etiam libri autoritate id ausuri fuerint. Qui autem sint illi versus, in sequentibus declarabo.

LITERAS quas maiusculas siue initiales appellamus, quibusdam vocabulis in versuum etiam medio apposui, vt sermonem ab vna persona ad alteram transire, & dialogi formam habere, ostenderem. vt in hoc loco Satyr.3. lib.2.

Quid cessas? agedum, sume hoc ptisanarium oryza.
Quanti empta? Paruo. Quanti ergo? Octi assibus. Eheu
Quid refert, morbo, an furtis pereámne rapinis?
Quisnam igitur sanus? Qui non stultus. Quid auarus?
Stultus & insanus. Quid? si quis non sit auarus,
Continuò sanus? Minimè. Cur Stoice? Dicam.

Alicubi autem possent fortassis & parentheseωs nota personæ vnius verba includi, quum videlicet his alterius personæ sermo interrumpitur. vt Sat.7. eiusdem libri,

Vnde mihi lapidem? (Quorsum est opus?) Vnde sagittas?

Eodem illo typorum genere in primis vocabulis versuum, qui aliquam sententiam, id est, gnomen, habent, vsus sum. Quæ autem verè sint gnomæ, (nequis miretur, me non pluribus locis eam notam apposuisse) docui non ita pridem in libello quem inscripsi De virtutum encomio. Neque tamen negauerim fieri posse vt etiam ex illis ipsis quæpiam prætermissa fuerit. At verò in illis dictis quæ gnomica quidem non sunt, sed partim ab ipsomet poëta vsurpata esse videntur tanquam prouerbialia, partim apud eius posteros in prouerbia transierunt, quanta cautione opus sit, docebo in destinata illis Diatribe. Interim exempli gratia proferre hæc non pigebit, *quandoq; bonus dormitat Homerus.* Hæc enim verba, vt hodie prouerbialiter vsurpantur, nihil minus sunt quam Horatiana.

Versus etiam quosdam, quos Horatius ex aliis in exemplum affert, differentia typorum ab Horatianis distinxi.

Placuit præterea mihi, vbi duo versus vocem vnam inter se partirentur, ita vt eius prior pars præcedentem finiret, posterior sequentem inchoaret, posita vtrobique eadem nota hoc indicare.

In scholiis autem seu annotatiunculis margini adscriptis quid sibi velint literæ illæ quæ fini quarundam sunt appositæ, declarabo, vbi de opera illis nauata disseram.

Cæterùm quod attinet ad Odarum necnon ad Epistolarum numerum, lectorem monendum putaui, me posteriores potius editiones quàm priores in eo sequutum esse. Nam in quibusdam ante multos annos excusis exemplaribus Odæ libri primi plures nec non Epistolæ numerantur: quòd vnam Oden in duas partiti sint, itidémq; ex vna Epistola duas fecerint. Nam Ode septima, cuius initium est, *Laudabunt alij claram Rhodon, aut Mitylenen,* clauditur ibi hoc versu, *Mobilibus pomaria riuis.* ita vt hic versus, *Albus vt obscuro deterget nubila cælo Sæpe Notus,* aliam inchoet. Hoc autem nequis miretur, etiam in plerisque libris vetustis, versus illos in duas Odas distribui sciat: atque adeo Porphyrionem huius distributionis mentionem facere: quam tamen non probat. Contrà autem quosdam olim duas libri quarti, nimirum decimamquartam & decimamquintam solitos fuisse in vnam commiscere, ex eodem enarratore discimus: & quidem (quod mirum est) eorum opinionem qui vnicam esse Oden volunt, non improbante, atq; adeo magis tum receptam fuisse ostendente. In hunc enim versum, *Phœbus volentem prælia me loqui,* qui primus est Odes 15. scribit, *Quidam separant hanc Oden à superiore: sed potest illi iungi: quoniam hic laudes dicuntur Augusti.* Vbi debuit potius dicere, separant hos versus à superioribus. Libri autem primi Epist. decimaquinta, ea est quæ bifariam secatur: vt narratio illa cuius initium est, *Mænius, vt rebus maternis atq; paternis Fortiter absumptis vrbanus cœpit haberi,* aliam Epistolam inchoet. Atque hæc versuum istorum separatio etiam in plerisque libris veteribus cernitur. Sed videor mihi profectò, quid in hunc errorem quosdam impulerit, videre. Nam quòd ex abrupto hanc narrationem aggrediatur, id arbitror in causa fuisse cur cum præcedentibus cohærere non posse crederent. Quum ex abrupto eam esse aggressum dico, intelligo, nihil præfantem, ac ne vllam quidem particulam adhibentem, qua

qua tamquam vinculo quodam cum præcedentibus, connecti posset. Hanc autem coniecturam confirmat quod in alia narratione, ad quam similiter ex abrupto transit, similem separationem in iisdem exempl. inueniam. nimirum Epistola septima: vt hic versus à quo initium sumit egregia illa de Vulteio historia, *Strenuus & fortis causisq; Philippus agendis Clarus*, alij Epistolæ det principium. Fortassis autem & illi apologo, cuius initium est, *Ceruus equum pugna melior communibus herbis Pellebat*, idem contigisset, ni breuitas obstitisset.

Cęterùm aliquas etiam editiones olim prodiisse sciendum est, quæ in alia re non minus stultè fidem nonnullis manuscriptis exempl. habuerint: nimirum in ascisscendis fronti Satyræ 10. lib. 1. hisce octo versibus,

> *Lucili, quàm sis mendosus, teste Catone,*
> *Defensore tuo peruincam: qui malè factos*
> *Emendare parat versus. hoc lenior ille,*
> *Quo melior vir est: longè subtilior illo,*
> *Qui multum puer & loris & funibus vdis*
> *Exoratus, vt esset opem qui ferre poetis*
> *Antiquis posset contra fastidia nostra,*
> *Grammaticorum equitum doctissimus. vt redeam illuc.*

Libuit autem de hoc quoque te monere, & ista duo ad ea de quibus me in hac Diatribe dicturum promiseram, adiicere.

De locis Horatij qui vel in hac editione vel in aliis ex veterum exempl. fide emendati fuerunt: déque iis quos nonnulli ex coniectura emendarunt.

DIATRIBE II.

NVNC, quum de iis dicere aggrediar quæ non item ab artis typographicæ solertia aut diligentia, sed à veterum librorum autoritate potissimum pendent: vt eos quorum manibus hæc editio teretur, securos ab hac parte reddam, ante omnia de exemplaribus quorum præsidio & autoritate nititur, pauca dicenda esse putaui. Sic igitur habeant: primùm magnum illum exemplarium numerum, quibus Dionysius Lambinus, Antonius Muretus, Georgius Fabricius, Iacobus Cruquius vsi fuissent, in consilium adhibuisse, eorúmq; fidem sequutum esse: deinde & paucula quæ aliunde habuissem, consuluisse. Animaduerti autem, vnum ex iis quibus vsus sum (siue ipsi codices, siue lectiones diuersæ ex illis excerptæ ad me peruenerint) cum vno ex iis quæ Lambinus versauit, in multis conuenire. Equidem quod in eo annotatum erat ad locum illum Epodon, *ruisq; venter partumeius*, hac voce *partumeius*, significari *partus aptus*: idem & in illo meo annotatum comperi. Cum illorum autem exemplarium lectionibus, veterum quoque scholiastarum, Porphyrionis & Acronis (siue, vt aiunt, Pseudoporphyrionis & Pseudacronis) lectiones conferre operæpretium esse putaui: atque adeo hac collatione operępretium alicubi me fecisse vidi.

SED quamuis tot exemplarium autoritate niti me viderem, magna cautione in mutandis quibusdam lectionibus vtendum esse censui, etiam vbi multorum simul testimonia ad alterius lectionis confirmationem concurrebant: nec tantum libris vllis tribuendum esse duxi, vt nihil interim iudicio, in habendo delectu, tribueretur. Semper enim hoc ante oculos habui, habeo, & habebo, ideo lectiones iam receptas, ex quibus commodus elici sensus potest, non temere esse cum iis quas veteres libri nobis suppedi tant commutandas, quòd eos quoq; qui typographicas editiones primi nobis dederunt, veterum librorum fidem (exceptis iis in quibus incuria typographica peccat) sequutos esse constet.

Potissimùm autem eos locos mutare nolui, vbi quum recepta lectio commoda sit, ea contrà quæ pro ea reponitur non commodiorem significationem, sed eandem, & aliquid etiam incommodi habet: nimirum quòd ei venia opus sit, vtpote aliquo licentiæ genere vtenti. Talis est locus Ode 16. lib. 3. *Quàm si quicquid arat non piger Appulus.* Cur enim hîc cum Lambino vulgarem lectionem *non piger* mutassem in *impiger*. quum nihil aliud quàm licentia carmini hac mutatione accedat? Sic in Epodis, *O ego non felix quem tu fugis, vt pauet acres Agna lupos.* Quamuis enim apud Charisium legatur *O ego infelix*, sine elisione, lectionem vulgarem minimè mutandam esse iudicaui. Quid? debuine & aduersus hunc locum *Constanti iuuenem fide*, aliquid moliri? Certè si Latinè atque adeo Latinissimè non dicitur *homo constanti fide*, multi ex

primariis scriptoribus errant: at si dicitur, cur voluerit Horatius licenter ita loqui, potiùs quàm *constanti fide* (præsertim numeris id permittentibus) dicere? Huic loco scilicet valde accommodatus erat genitiuus antiquus *fide* pro *fidei*, qui nulli alij Odarum vel Epodon loco conueniebat. Neque enim ibi vllum aliud huius archaismi exemplum extare puto. Legitur quidem Satyr. 3. lib. 1. *fide* pro *fidei*, sed cogente versu, *—quid faciam si furtum fecerit? aut si Prodiderit commissa fide?* At Virgilius & Ouidius, hic *fide*, ille *die*, pro fidei & diei itidem dixerunt. Quid? nonne & illos eadem necessitate cogi locis in illis vides, qua hîc cogitur Horatius? Ita denique sentio, nonnullos esse archaismos, sicut tropos, quibus poëtæ (ac præsertim Virgilius) nulla etiam cogente necessitate vsi sint: quod versus aut nulla aut leui mutatione stare absque illo potuerit: quosdam contrà quorum velut opem & auxilium versus implorauerit, ad numeros aptos alioqui non veniens. Talem esse hunc Nasonis dico Metamorph. 3.

Prima fide vocisq; rata tentamina sumsit Cærula Liriope,

Talem hunc Virgilij Georg. lib. 1.

Libra die somniq; pares vbi fecerit horas.

Et Æneidos 1.

Munera lætitiámq; die. vt quidem nonnulli legunt. nam & duæ aliæ lectiones afferuntur. At nulla necessitate cogente minimè ita loquuturos fuisse puto: minùs certè Nasonem quàm vel Virgilium vel Horatium. Atque adeo hunc non magis delectatum hoc archaismo fuisse puto, quàm ea qua alicubi vtitur synchysi: qualis ibi est, *Phœbus volentem prælia me loqui, Victas & vrbes, increpuit, lyra.* Quis enim dubitet quin si huic ablatiuo locum aliũ, suum videlicet, dare potuisset, daturus fuerit? si quidem hoc tanquam certum ac minimè controuersum statuatur, illum eò ablatiuum hunc referre voluisse. Video enim in plerisque editionibus nullam post verbum *increpuit* interpunctionem esse positam: nescio an incuria prætermissam, an tanquam minimè necessariam. Quum autem non dubium sit quin debeat huiusmodi synchysis in vitio potius quàm in laude poni, miror esse qui versum hunc Satyr. 5. lib. 1.

Penè macros arsit dum turdos versat in igne,

conquerantur ita ex veteribus libris esse mutatum,

Penè arsit macros dum turdos versat in igne,

etiamsi quorumdam enarratorum siue grammaticorum autoritate hæc lectio nitatur. Nam his opponi non solùm librorum veterum, & alius cuiusdam enarratoris anonymi autoritas potest: sed hoc etiam, quòd fieri non potuerit quin ista verborum collocatio quæ illam synchysin nõ habet, in mentem poëtæ prius quàm altera veniret. Quod si quis alias multo duriores apud eum extare dicat, hoc illi concedam, sed non itidem nulla cogente necessitate illis vsum esse, addam. Præsertim verò vbi lectionem vulgò receptam magis poëticam esse iudicaui, alteram contemsi. vt hoc in loco, *Quis scit an adiiciant hodiernæ crastina summæ Tempora dij superi?* Nam hîc pro *summæ* quædam exemplaria habent *vitæ*, non minus quidem certè aptum sententiæ, sed minus poëti, & quidem Horatianæ (quum hîc illos sermones per humum repentes non scribat) conueniens. Sed de adhibendo in variis lectionibus delectu plura in Virgilium.

Interim tamen me nequaquam stultè religiosum fuisse videbunt, quicunq; hanc meam editionem examinabunt. Ibi enim me quoq; nonnulla Horatij vocabula reuocasse ab exilio comperient. Quorum è numero est *Acclinis*, in hoc Satyr. 2. lib. 2. loco, *& quum Acclinis falsis animus meliora recusat.* Omnes enim editiones quæ illam Dionysij Lambini præcesserunt, *acclinis* habent. Eandem autem vocem *acclinis* nuper, & quidem eodem propemodum tempore, in mea editione Virgiliana reposui, primus (quod sciam) mendosam lectionẽ expungens. Quamuis enim iampridem Pierius in vet. libris *acclinis*, vel potius *adclinis*, legi admonuisset, & Seruij expositio mendosè legi *acclinis* indicaret, contemta lectio illa ad hunc vsque diem mansit: quum alioqui *acclinis* multo etiam minus quàm in illo Horatij loco ferri possit. Ex eorum vocabulorum numero est etiam *Exsomnis*, pro *Exsomnis*. Quam emendationem ante Lambinum annotaueram, & (quod ille omisit) ita factum esse ad exemplum Græci compositi ἔξυπνος dixeram, vt *insomnis* ad exemplum compositi ἄυπνος: ita vt vtrumq; vtriq; significatione etiam respondeat. Annotaram eodem tempore apud hunc nostrum poëtam & aliud quod ille omisit, nimirum *postgenitis*. Mihi enim persuadebam (sicut nunc quoque persuasum habeo) Horatium scripsisse *postgenitis* coniunctè, Ode 24. lib. 3. & quemadmodum illo *exsomnis* Græcum compositum ἔξυπνος assequi voluisset, ita hoc *postgenitis* dixisse, vt assequeretur Græcum ἐπίγονοι, pro quo & ὀψίγονοι à poëtis dicitur: in soluta autem oratione, μεταγενέστεροι. Neque tamen absque exempl. autoritate scripturam receptam mutare ausus fui. Quòd si à nominibus ad verba veniendum est, etiam in quibusdam recipiendis me religiosum nimium non fuisse dico. Ex illis est *incogitare*, Epistol. 2. lib. 2. *Non fraudem socio puerôve incogitat vllam Pupillo.* Ac fa-

tecor

teor quidem mihi & duriusculum visum, & suspectum fuisse hoc verbum: sed tandem multis multorum exempl. testimoniis assentiri necesse habui. Præsertim verò, quum apud me cogitaui cum quo nobis homine esset negotium, id est, quanto Græcæ linguæ æmulatore, facilè adductus sum vt crederem illum Græcam vocem ἐπιβουλεύειν vocabulo eiusdem formæ repræsentare voluisse: & quidem primam eius significationem, & qua etiam vsus est Herodotus, imitando. Sic enim *incogitare fraudem socio* dictum fuerit vt ab Herodoto, ἐπιβουλεύει θάνατον ἔργῳ: siue Horatius ipse hoc compositum finxerit (quod potius credo) siue ab aliquo veterum scriptorum acceperit. Contrà verò in recipiendo composito *prodocere* difficilem me præbui, vel potius ad illius receptionem inexorabilem. Quum enim in hoc loco Epist. 1. lib. 1. --*hæc Ianus summus ab imo perdocet*: viderem verbum *perdocet* mutatum esse in *prodocet*, nihil esse putaui cur illa in hanc mutari deberet: quum illa quoque aliquorum exempl. autoritate niteretur, & significationem non minus loco aptam quàm *prodocet* habere videretur. Nam *prodocere* exponunt, foris & palàm & publicè docere. Sic etiam *exiudice* voce vna scriptum pro *ex iudice*, non admisi, hoc in loco, Satyr. 7. lib. 2.

Tu, quum proiectis insignibus, annulo equestri,
Romanóq; habitu, prodis, exiudice Dama
Turpis, odoratum caput obscurante lacerna,
Non es quod simulas?

Non quòd negem *exiudicem* eiusdem esse formæ cuius sunt exquæstor & exconsul, pro eo qui iudicis officio functus sit: sed quòd nihil in hac lectione tale animaduertam, vt alterius locum occupare debeat. Vt autem aliquid de iis etiam lectionibus dicam, quæ in aliquo vocabulo quod non itidem nouum est, inueniuntur, sed nouitatem tamen aliquam habent: ne his quidem assentiri me vbique potuisse fateor. Exempli gratia, quamuis *regnauit* & Seruij & ipsius Porphyrionis testimonio confirmatum viderem, Ode vltima, lib. 3. *Et qua pauper aquæ Daunus agrestium Regnauit populorum*, & constructionem Græcam, quam & in quibusdam aliis verbis imitatur, agnoscerem, tamen vsitatam lectionem *regnator* tantisper retinui (sed *regnauit* margini adscribens) dum veterum exempl. consensus accederet. Præsertim quum nihil præter nouitatem in altera viderem, quod eam nobis magis quàm hanc commendare posset. Neq; tamen eos qui illam sequi maluerunt, reprehendo: tantùm me in eam partem, vt nimium timidus, quàm in alteram, vt audax iudicarer, peccare maluisse dico.

Vervm in coniecturalibus (vt ita loquar) lectionibus, me non religiosum tantùm, sed plusquam religiosum & ad superstitionem vsque religiosum fuisse fateor: quod quidem ad earum in contextum receptionem attinet. Lectiones inquam ex coniectura profectas, tanquam pestem, à contextu procul remouisse, dico. Eas enim quum extra libros autorum amem, siue in margine siue alibi sint annotatæ, contra in ipsis libris positas cane peius & angue odisse me, & testatus sum iampridem, & nunc quoque testor. Lambinum igitur cum alibi, tum in iis quos proferam locis minimè sequutus sum. Legimus passim in illa aduersus Canidiam ironica palinodia, *Citúmq; retro solue solue turbinē.* At Lambini editio habet, *Volue, Volue.* Vnde? Ex ipsius Lambini, Io. Aurati, & Caroli Vtenhouij coniectura. Omnes quidem libri (inquit ipse Lambinus in suis Comm.) & vulgati & manuscripti habent *solue, solue*: sed omnino legendum, *Volue, Volue*, itaq; Io. Auratus, &c. Ad locum alium venio, qui est Sat. 4. lib. 1.

Dij bene fecerunt, inopis me quódq; pusilli
Finxerunt animi, rarò & perpauca loquentis.

Hic Lambinum quum offenderet genitiuus *loquentis*, mutauit in accusatiuum *loquentem*, ex coniectura. Quasi verò, quum ex animi cogitatione proficiscatur oratio, ipse non dici possit loqui: vt alias rationes, quibus receptam lectionem aliquis tueri queat, omittam: præterquam quòd potest exponi, Eo sum ingenio, ea sum natura vt perpauca loquar: vel, Naturæ sum taciturnæ, Natura sum taciturnus. Nam etiamsi animum pro natura minus aptè cùm præcedentibus adiectiuis accipi quis dicat, minimè nouum est vt idem substantiuum diuersis nominibus eodem in loco iunctū, diuersè sumatur. Est etiam quidam versus Ode 24. lib. 3. qui ob similem dubitationem, vix coniecturalem eius audaciam effugit: nimirum hic, *Virtutisq; viam deserit arduæ.* Ostendit enim in suis Comm. parum sibi placuisse epithetum *arduæ*, iunctum cum substantiuo *Virtutis*. At verò *arduam* posse cum Hesiodo concinere. Ego verò Lambine afferam & alia quæ coniecturam tuam valde iuuent. Memini enim me *Viam arduam* (sicut ὄρθιον οἶμον dicit Hesiodus) legere itidem apud Silium, *Ardua Virtutem profert Via.* Quinetiam apud Nasonem,

Difficile est, fateor: sed tendit in ardua Virtus.

Apud eundem de gloria virtutis comite,

Ardua per præceps gloria vadit iter.

Sed vicissim tamen vide quæ pro altera illa lectione recepta ex eodem Nasone afferre possim. Cecinit idem,

Ardua molimur: sed nulla nisi ardua virtus.

Quamquam hic legi etiam *vincunt* fateor. Ille etiam locus quem modò ex eo attuli, de gloria virtutis comite, non minus pro hac lectione quàm pro altera facere potest. quoniam vadere quidem per præceps iter dicit, sed simul arduam appellat. Quòd si apertiorem tamen huius epitheti vsum postulas, & qui neque ex alia lectione, neque aliunde in dubium vocari possit, en tibi ex Statio, Theb. lib. 10.

Hac (ait) in Thebas, hac me iubet ardua virtus Ire.

Libuit autem in his proferendis immorari, vt quàm periculosæ sint audaces coniecturæ, lectorem docerem. Alioqui tamen fateor, aut nullam aut paruam, quod ad sensum attinet, mutationem hîc esse, vtrouis modo legamus. Nam virtutem arduam esse puto, cuius via est ardua, & quæ in ardua tendit, vt Naso loquitur.

Atque vt ad eos locos redeam qui non itidem audaciam illam euadere potuerunt, exemplum habemus & in libro De arte poëtica: vbi scribit Horatius.

Non quiuis videt immodulata poëmata iudex:
Et data Romanis venia est indigna poëtis.
Idcircóne vager, scribámque licenter? an omnes
Visuros peccata putem mea? tutus, & intra
Spem veniæ cautus?

Hic enim Lambinus & contendit legendum esse extra, non intra, & illud pro hoc inter ipsa autoris verba reponere non dubitat. Sic legendum (inquit) quicquid obstrepant semidocti seu potius indocti quidam. Nam quid peruersius lectione vulgata? Nemo enim cautus dicendus est qui spe veniæ peccat: contrà qui sibi omnem veniæ spem præcidit, & ita non peccat, cautus est. Hæc ille. At ego contrà tantùm abest vt sine veter. exempl. autoritate ita emendare velim, vt ne illis quidem autoribus (dum sint & quæ alteram lectionem habeant) id facere sustineam. Neque enim video quid obstet quominus ita exponamus intra spem veniæ sicut in scholiis margini huius editionis appositis exposui. videlicet, Quamuis veniam sperem mihi datum iri, cautè agere malens. Quasi dicat, Quamuis non excludar illa spe, cautè tamen agere malens, perinde ac si ea carerem, non contrà ea abutens. Posset alioqui videri & istam expositionem admittere hic locus, Sic cautus vt interim de venia non desperem, siquid peccauerim. Verùm alteram illam explicationem sequor. Cæterùm de hoc quoq; lectorem obiter monebo (de quo admonuit antea nemo, quod sciam) vocabulum *tutus* apud hunc scriptorem non vulgarem tantùm significationem habere, de eo qui est in tuto: sed posteriorem etiam Græci nominis ἀσφαλὴς vsum accipere. Est autem hic in illa itidem lingua rarior: pro eo nimirum qui se aliqua in re cautè gerit, & ita vt periculum vitet, atq; adeo vt esse possit tutus. Hinc fit vt hic tutum & cautum coniungat, alibi autem, cautum & timidum procellæ in poëmatio De arte poëtica *professus grandia turget: Serpit humi, tutus nimium, timidúsque procellæ.* Huius autem significationis aptissimum ex Thucydide exemplum tibi meus Thesaurus Græcæ linguæ suppeditabit.

De *sicuta* autem vel *sicya*, quod reponere ausus est pro cicutæ, quid dicemus? Ita enim Horat. Epist. 2. lib. 2. *-paupertas impulit audax*

Vt versus facerem sed, quod non desit habentem,
Quæ poterunt vnquam satis expurgare cicutæ,
Ni melius dormire putem quam scribere versus?

Ita inquam in omnibus Horatij vet. cod. quorum quidem mentionem factam viderim: quum tamen nihil pro defensione huius nominis *cicutæ* afferretur quod Lambino satisfaceret, in *sicuta* siue *sicya* mutare ausus est: quod Græcis medicis significat quas Lat. cucurbitulas, interdum & cucurbitas vocant. At ego non absimile vero esse arbitror (vt de iis quæ alij afferunt taceam) Horatium, partim ioco, partim etiam more poëtico, speciei nomen pro generis nomine posuisse, & herbam istam παχύ[illegible] potius quàm aliam nominasse. Quamquam ne hoc quidem, sat scio, Lambino facere satis potuisset. At si legisset quod quidam annotant, nimirum cicutam ab Auicenna elleborum nigrum vocari, non tam fortassis in sua coniectura sibi placuisset, aut saltem non tantopere admiratus fuisset, vt eam detrusa lectione recepta, intrudere vellet.

Venio ad alium locum ex coniectura ab eodem emendatum. Is est Sat 3. lib. 1.

-insueuit pater optimus hoc me,
Vt fugerem exemplis vitiorum quæque notando.

Hic enim

Hîc enim Lambinus non dubitauit contra omnẽ omnium editionum typographicarum (quæ quidem in manus nostras peruenire potuerint) necnon veterum exemplarium fidem quæ ipse cõsuluit, necnon eorum quæ alij plerique consuluerunt, reponere *insevit* pro *insueuit*, & *me* pro *mea*. nisi quòd in vno impresso dicit se reperisse scriptum *insevit me*. Sed enim vbicunque extat hæc lectio, ex accusatiuo *me* manifestum est *insevit* non consilio sed incuria typographica positum fuisse pro *insueuit*. At hęc constructio verbi *insueuit*, eius vsui passim recepto aduersatur: inquit ille. Sed hoc fortasse non dixisset, si apud Columellam, non paruæ autoritatis scriptorem, itidem Consuescere actiua significatione pro Consuefacere legisset, aut legere se meminisset. De quo tamen vt taceam, quàm multa sunt alia (obsecro) in quibus Horatius ab vsu & à grammaticorum regulis discedit? Nec verò Horatium duntaxat, sed Virgilium quoque & cæteros poëtas in multis quæ contra ipsorum canonas dicunt, excusatos habent. Atque vt similis omnino licentiæ exemplum ex illo ipso poëtarum principe afferam, nónne apud hunc *requierunt* legimus, ex neutro itidem factum actiuum? Ecl. 8.

— quorum stupefactæ carmine lynces,
Et mutata suos requierunt flumina cursus

Quis, inquam, è toto grammaticorum grege de Virgilio queritur quòd hîc è neutro actiuum faciat? *Requierunt*, inquiunt, *Requiescere fecerunt, Quietos reddiderũt*. Nam ad me certè quod attinet, persuadere multis volui quod mihi ipse persuaseram, potius accusatiuum cum participio *mutata* iungendum: sed in meam sententiam concedere noluerunt: quum tamen ita intelligendo, futurum sit genus loquendi cum aliis poetis tum vero huic isti vsitatissimum. Esto, dicet aliquis, tolerari posse, *insueuit pater optimus hoc me*, dando actiuam significationem verbo alioqui neutro (præsertim quum Columella verbo Consuescere ita vsus sit) & constructionem etiam vulgarem immutando: quum potius, eam sequendo, dicendum fuerit *insueuit pater optimus huic me*: quid nónne hæc, *insevit pater optimus hoc me*, à verbo Insero, multo magis placere debet, quum illis incõmodis careat? Adde quòd aliquid a natura esse nobis insitum, genere loquendi Latinis vsitatissimo dicimus. Quinetiam in ipso verbo, non eius participio, ita vsus est alibi Horatius, nimirum Sat. 3. eiusdem libri, *— num qua tibi vitiorum inseuerit olim Natura, aut etiam consuetudo mala*. Atqui ego hîc respondebo, dubitare me an quo verbo de natura vsus erat, eodem & de patre vti voluerit. Atque vt lectionem hanc, ex coniectura profectam, placere mihi fatear, non tamen in ipso autoris loco, sed in margine duntaxat, placere posse dicam.

Quando igitur ex margine in ipsum autoris locum transferendæ coniecturæ erunt? Quum veterum exemplarium, vel alicuius scriptoris, eum citantis, autoritas accesserit. Sic certè ergo quendam locum ita scripsi vt eum Lambinus ex coniectura emendauerat, sed tum demũ quum veteres codices illi assentiri vidi. Est autem in Satyr. 2. lib. 2.

— quinetiam illud.
Accidit, vt cuidam testes caudámque salacem
Demeteret ferrum. Hîc enim antea legebatur *ferro* & *quidam*.

Cæterùm quod in Lambini, idem in Mureti quoque & aliorum omnium coniecturis feci. In huius certè editione insigne illius tam perniciosæ audaciæ exemplum habemus; Od. 2. lib. 2 *Illum aget penna haud metuente solui Fama superstes*. Hîc enim particula *haud* ex ingenio addita fuit: quasi alioqui Horatius contraria iis quæ sentit dicturus esset. Quam emendationem, vel potius deprauationem, rectè Lambinus reprehendit, atque ex aliis locis lectionem vulgatem confirmat: sed nolim tamen cum eo, *metuitque tangi, Nuptiarum expers*, exponere, Non vult tangi, sed potius, Cauet ne tangatur. Sic, *Culpari metuit fides*, non exponam, vt ille, Nemo est qui violare fidem velit: sed, Fides cauet ne culpetur, Cautè prouidet ne culpetur, vel culpari possit. Itidémque in aliis locis, atque adeo in eo de quo nunc agitur *penna metuente solui*: vt ita vocetur penna quæ cautè volat, & quum sciat periculum sibi esse ne soluatur, ab eo cauet. Vel breuius, Metuente dissolutionis periculum, & ab hoc sibi cauente. Atque vt metuentem pro cauta dicit, nimirum ex eo quod præcedit indicans quod cõsequitur (prius enim est metuere quàm sibi cauere) ita tutus & timidus coniungit, in Arte poetica: tutus, inquam, quod ibi non est aliud quàm cautus, vt paulo antè declaraui. Sed iam considera lector quanta plaga huic loco Horatij illata sit ab homine nimis ingenij sui viribus fidẽte: quisquis ille sit (nam vix de Mureto mihi persuadere istud possum, quem ego Venetiis olim talem cognoui, vt nequaquam ingenio suo, quo præditus est acutissimo, tantum arrogare velle videretur) quámque periculosum & perniciosum sit coniecturam suam verbis ipsius autoris immiscere. Neque tamen Lugdunensis editio, atque aliæ quæ itidem illam Mureti pro exemplari sibi proposuerant, hanc saltem plagam sanarunt.

Verùm ecce, sicut isti Horatij loco, vbi vtitur vocabulo *metuente*, plaga inflicta est, sic etiam alij, qui habet vocem synonymam *timidus*. Nam in fine Od. 9. lib. 4. vbi lectio recepta est hęc, *Non ille pro caris amicis Aut patria timidus perire*, quidam ex coniectura reposuit *periret*: dum non animaduertit dictum esse, *timidus perire*, aut potius dum nō putat posse dici. Atqui de hoc eiusdem loco, *Codrus pro patria non timidus mori*, qui diceret? qua cum emendatrice vel potius deprauatrice coniectura aggrederetur?

Atque vt hanc meam de huiusmodi coniectorum audacia querimoniam finiam, quàm sit opus periculosæ plenum aleæ (vt Horatianis verbis vtar) locum aliquem ex coniectura emendare ita quidem vt emendationi in ipsum (vt vocamus) textum ius detur: ex illorum interdum ore discimus. Nonnumquam enim à seipsis discedere, & mutata sententia, quod obuiis amplexi vlnis fuerint (dum feruentem adhuc suam coniecturam admirantur, & in ea sibi placent) respuere coguntur. Quod Lambino in hoc ipso poeta accidisse videmus. Quum enim in illis Epodon iambis, quibus Horatius Canidiam palinodiæ prætextu insectatur legeretur ita in vulgatis editionibus,

> *Quid amplius vis? ô mare & terra, ardeo*
> *Quantum neque atro delibutus Hercules*
> *Nessi cruore, nec Sicana feruida*
> *Vrens in Ætna flamma, &c.*

In vet. libris inueniens Lamb. *virens*, sed huic lectioni non acquiescens, mutauerat in *vibrans*, atque hoc participium audacter in locum alterius reposuerat, non tanquam coniecturam, sed tanquam exemplarium testimoniis confirmatam lectionem. Quid tamen aptius quàm illud *virens*, quid significantius requiri poterat? Quomodo melius exprimi poterat flamma, quæ non paulatim vires poneret, sed indomita, vt loquitur ipse Virgilius, esset? Quánam alia quàm hac metaphora perpetuus flammæ vigor ob oculos ponendus erat? Nónne etiam conferendus hic locus erat cum altero eiusdem poetæ, vbi virere genua, Græci poetæ Theocriti imitatione, dicit? At ille, talia non considerans, Ex illo *virens* inquit, quod deprauatum est, coniectura ductus sum, tamquam manu quadam, ad veram ac germanā lectionem: nimirum *vibrans*. Quibus addit, sibi videri flammam vibrantem ab Horatio appellari quæ stricti ferri aut luminis in morem splendeat ac micet: vel quæ se attollat atque eiaculetur in auras. Verùm ecce, aliquot annis pòst palinodiam canere cogitur, & fateri perperam se ex coniectura reposuisse *vibrans*, rectam enim lectionem esse *virens*, quod in vet. libris legitur: sicut ab Homero dicitur vicissim φλὸξ & πυρκαϊὴ μαραίνεσθαι. Quid? nemóne suas coniecturas, hoc exēplo deterritus, in medium proferre audebit? Imò verò eos amo atque amplector qui libenter illas diuulgant, & omnibus considerādas proponunt. Fieri enim non potest quin aliquæ saltem probentur, aliquæ aliorum ingenium ad inueniendum quidpiam aptius acuant. Neque verò ille qui aliquid in hoc præsertim litterarum genere editurus est, expectare debet dum ita scripta sua recognouerit atque limauerit, vt nihil in illis sit quod in reprehēsionem incurrere possit. Alioqui meritò de illo quoque Horatianum illud dixerimus, *Rusticus expectat dum defluat amnis*. Sed vnum hoc cauere debet, ne suo ingenio tantopere confidat, ne ita sibi in sua coniectura, quantumuis sit [illegible], placeat, vt ipsi scriptoris textui in typographicis editionibus manus emendatrices afferre; id est, emendatricem coniecturam inferre, audeat.

Vt autem ad Venetam illam editionem redeam, in ea certè multa sunt quæ Veneti typographi negligentiæ potius, quàm ipsius Mureti vel oscitantiæ vel ignorantiæ imputanda esse dixerim. Quale est sat. 8. lib. 2. *non* pro *nos*: hìc, *Non maius veriti, postquam nihil esse pericli Sensimus, erigimur*. Quum enim & præcedentes editiones omnes habeant hic *nos*, & nemo dubitare possit quin ita legendum sit, hoc typographi esse erratum, persuasum habeo:

Quòd item Ode 6. lib. 4. *Agyleu* ibi scribitur, sicut in editionibus inemendatioribus, non *Agyeu*, ne id quidem ab eo animaduersum esse crediderim. Sic etiam de quibusdam interpūctionibus prauis iudicandum est. vt de hac, in Epodis *Horrida tempestas cœlum cōtraxit & imbres: Niuésque deducunt Iouem*. Neque enim Muretum ignorasse putandum est, hæc verba, *& imbres* iungenda esse sequentibus. Quid quòd etiam voces omissæ in ea editione non vno in loco reperiuntur? vt Sat. 5. libri, *Nil illi larua aut tragicis esse cothurnis*. pro, *opus esse cothurnis*. Sed audi obsecro cur potissimum hæc commemorem. te mecum miseram Horatij sortem deplorare volo, qui ex illa typographica Scylla in Charybdin inciderit. Ecce enim, post illam editionem Venetam quæ prodiit anno 1555. veniunt aliæ cum aliunde tum Lugduno, anno 1559. quæ omnes illius editionis quos dixi errores (adiectis etiam iisdem Mureti annotationibus) aliósque illis similes quamplurimos fidelissimè repræsentauerunt: adeo quidem vt etiam illud nomen *opus* eo in versu omiserint, & *nos* in *non* eodem modo mutauerint. Sic verò Od. 7. lib. 2. in prin-

princip. *Bruto militiæ dulce*, pro *duce*, quòd videlicet in illa Veneta editione ita legeretur. Tantum verò abest vt illis veteribus contentæ fuerint, vt contrà nouas multo partes aduexerint. Quod ita se habere, in illa præsertim Lugdunẽsi, non sine summa indignatione cognoui: quòd antequam illam meis operis typographicis in exemplar proponerem, recognoscere necesse habebam: ita quidem vt interdum in vnius paginæ emendatione & interpunctione non minus temporis quàm in scribendis meis in illam scholiis consumerem. Vide enim obsecro pag. 205. illius editionis (vt vel hanc quæ prima occurrit, in exemplum afferam: vbi est pars Satyr. 1. lib. 1.) quot illa mendis sit contaminata. *Sed tamen amato quæramus seria ludo*, pro *amoto*. Ibidem (vt de præcipuis tantùm erroribus loquar) *Mille arent*, pro *Mille aret*. Atque vt pag. 223. omissa est vox *opus*, in illo versu quem attuli: sic pronomen *te*, non procul ab illis duobus locis corruptis. *Aut alius casum lecto affixit, habes qui, &c.* quum versus non stet nisi legatur, *te affixit*. Sed hæc menda quibusdam editionibus sunt peculiaria: at nonnulla proferre possum quæ maximum editionum numerum & occuparunt, & quotidie occupant. Tam enim fuit iniqua sors eorum quæ Horatius scripta posteris reliquit, vt quæ in illis selectissima verba erant, deprauationi maximè fuerint obnoxia. Simulatque enim vox quæpiam vel rara, vel obscuram in eo cui adhibita erat loco significationem habens, occurrebat, hoc vnum multis effugium erat, vt in aliquam vicinam, quæ magis familiaris esset, mutaretur. Sic *adbibe*, in *adhibe*, sic *nacat* in *notat*, sic *pascit* in *poscit*, & multæ editiones olim mutauerunt, & nunc quoque sunt quæ mutent. Verùm de istis Horatianis vocibus alius etiam erit dicendi locus.

Ad Mureti autem editionem vt reuertar, sunt quidem in ea & alia pleraque menda, quæ non itidem typographo imputari debent: quum ipse Muretus in iis locis vulgatas editiones (alioqui tamen satis apertè corruptas) sequutus sit. vt Od. 19. lib. 2. - *tectáque Penthei Disiecta non leui ruina*. hîc enim non stat versus nisi legatur *lens*. sed superioris temporis editiones sequutus est, quæ omnes vno consensu habent *leui*. Atque ita legitur etiam in editione Lambini, quamuis in suis Comm. erroris admoneat. Alicui verò quum superioris temporis editiones aliæ rectam aliæ prauam scripturam haberent, praua in illa Mureti editione seruata fuit. vt in illa ipsa Satyra vltima, ex qua iam protuli *non* pro *nos* positum, legitur, *Si quis cœnantibus vnà Fundãt pulchrè fuerit tibi, nosse laboro*: quum ex præced. editionibus quædam hanc lectionem habeãt, quædam verò non itidem mendosum, *sed quis*: modò intelligamus esse quis pro quibus. qua in significatione queis aut quis scribi potius solet, vt ponatur discrimen. Sed enim de hoc quoque mihi monendus lector fuerit: quædam esse in illa editione quæ quum pro mendis typographicis haberi possint, sunt tamen ab ipso Mureto ex veteri quopiam exemplari depromta. Quo in numero ponenda fortasse est vox *arctæ* pro *actæ* Od. 16. lib. 1. - *memor Arctæ non alio rege puertiæ*. Ita enim ibi legitur pro actæ. Et quamuis apertè mendosa esse videatur hæc scriptura, vt illum eam ex vet. codice accepisse suspicer (neque enim affirmare ausim) facit quidam in quo eam inueni.

QVAMVIS autem non paucorum Horatij locorum emendationem nos Lambino debere fatendum sit, præter eos quos iam Muretus emendauerat, ne ille quidem tamen nihil aliis emendandum reliquit, & quidem vet. itidem codicum, interdum & scholiorum testimonio emendationem confirmante. Ideóque mirari lector non debebit, quoties aliam in hac mea editione quàm vel apud hunc vel apud illum lectionem inueniet. Cuius rei exemplum habes Sat. vlt. lib. 1. vbi ita legitur in amborum editionibus (sicut & in aliis superioris temporis) - *Pollio regum Facta canit pede ter percusso. forte epos acer, Vt nemo, Varius ducit molle atque facetum Virgilio annuerunt gaudentes rure Camœnæ.* Hic ducit epos ita exponit Lamb. vt in hac expositione laborasse facilè animaduertatur: at ecce tibi lector aliam lectionem, quæ te hoc labore leuabit, sicut & illum leuasset, si cognita illi fuisset: - *fortè epos acer, Vt nemo, Varius. ductu molle atque facetum Virg.* &c. repetendo ex præced. verbum *canit*. Consentit autem in hac lectione cum aliquot vet. codicibus enarrator quidam anonymus qui Iacobi Cruquij opera editus anno superiore fuit. Iam igitur vnicus hic nodus superest, cur nullam epici carminis laudem Virgilio tribuat. Qui certè nodus Porphyrionem non latuit. nam eum velle nobis soluere videtur, vbi ait, quum hoc Hor. scriberet, sola adhuc Bucolica & Georgica Virgilij in notitia fuisse.

Quemadmodum verò hunc locum ex illo etiam enarratore, vel (vt ibi vocatur) commentatore emendari videmus, ita certè non pauci olim ex illis Porphyrionis & Acronis reliquiis corrigi à maioribus nostris vel à posteris saltem potuissent - *si mens non læua fuisset*. Sed quæ apud eos emendationes tamq̃ in stercore iacebant, illæ postquam nostro tempore ex vet. cod. sunt allatæ, non minore in pretio & honore, quàm si cœlo delapsæ forent, habitæ fuerunt. Quum

autem emendationes apud illos iacuisse dico, intelligo eos suis expositionibus tanquam manu ad emendationes quorundam locorum deduxisse, *si mens non læua fuisset*, vt dixi. Verbi gratia, quum in hunc locum Sat.3.lib.2.

Effugiet tamen hæc sceleratus vincula Proteus,
Quum rapies in iura malis ridentem alienis,

hæc annotaret Porphyrio (siue Pseudoporphyrio, vt quidam eum vocare malunt) *Græcus est*
* *Quid significat? Si in ius rapere cœperis, non ex animo ridebit.* Quum inquam hæc in locum illum annotantem Porphyrionem multi quotidie legerent, nónne ad illius vulgaris lectionis emendationem, id est, veræ lectionis inuestigationem, iter præbebat? præsertim quum in proximo sita esset? Nam si *iura* mutaueris in *ius*, ad eam perueneris. Neq; dubium est quin ex singulari nomine *ius* plurale *iura* quispiam fecerit iampridem, vt labantem scilicet versum fulciret: dum malarum non malorum ab Horatio mentionem fieri non animaduertebat. Interim verò tam fideliter hæc κακοδιόρθωσις à posteris conseruata fuit, vt etiam Mureti editio ea contaminata sit. Existimaui autem aliquando deesse apud Porphyrionem in lacuna illa Homeri versum, ex Il. υ.

Οἱ δ' ἤδη γναθμοῖσι γελώων ἀλλοτρίοισιν. Hoc saltem constat, eum de illo intellexisse: etiamsi verba non ascripserit, sed tale quid dicere contentus fuerit, Græcus versus est prouerbialis, vel Græcus sermo prouerbialis. Apud illum tamen enarratorem anonymum ita legitur, *Græcus est sermo, qui significat, Si eum in ius rapere cœperis, non ridebit ex animo, sed risum simulabit suis malis, id est, suo ore.*

Sic Od.4.lib.4. Porphyrionem legisse *per acuta belli* (quam esse veram lectionem constat) non *acuta bella*, hæc expositio eius clamat, Absolutè dicuntur ea quæ sunt in bello periculosissima. Alioqui in eius scholiis verba Horatij ponuntur decurtata (sicut alibi passim) hoc modo, *Expediunt per acu.bel.* vt nescias vtrum illorum tibi legendum sit.

Sic denique & aliis plerisque locis veræ lectiones apud eos, earúmque nonnullæ in quibusdam etiam vetustioribus edit. typographicis, integræ mansisse comperientur, quæ postea in alias mutatæ multis in editionibus fuerunt. Sic videmus apud eos, Od.15.lib.4. *euaganti* & *emouit* apud eos legi,

Ianum Quirini clausit: & ordinem
Rectum euaganti frena licentiæ
Iniecit, emouitque culpas.

Quæ lectiones in plerisque etiam libris vetet. inueniuntur, pro *& vaganti*, & pro *amouit*. Quę quanuis eiusmodi sint vt eas mutare minimè necesse putauerim, habere tamé illæ aliquid magis Horatio dignum videntur, præsertimque illud *euaganti*: ac fortasse si illorum etiam enarratorum assensum vet. libris accedere tum comperissem, vulgatam cedere coegissem. Sic lectionis integritatem conseruatam apud eos videmus & Sat.6.lib.2.

— ô si angulus ille
Proximus accedat, qui nunc deformat agellum.

Ita enim legitur in editionibus Lugdunensibus, in Parisiensibus, & nominatim in Colinæi editione, anni 1539. aliis multis quæ postea prodierunt, accuratiore. Sic inquam legitur & in Italicis: sic in Germanicis, ac nominatim in ea quam dedit Friburgum Brisgoiæ, anno 1533. cùm Glareani annotationibus. Sic denique & in Mureti editione legitur. Atqui vera lectio est non *deformat*, sed *denormat*. quæ contempta apud illos enarratores necnon in Badij editione relinquebatur: quum tandem eam in alterius locum reponere magna librorum veterum multitudo coëgerit. Interim certè mirari lector potuisses, in patris mei Roberti Stephani Thesauro Lat. linguæ verbum hoc ex Horatio afferri, quod in tua editione nusquam haberes. Hic autem minimè celabo lectorem me & tertiam quandam ex vet. cod. sumptam inuenisse, nimirum *obliquat*. Sed quid de illa lectione mendosa *fabulaque inanes*, dicemus, quæ tamdiu cum multo maiore Horatiani versus damno, editiones omnes obsedit, quum interim vera *fabulaque manes*, apud Acronem exularet? Multo autem maius damnum ab hac lectione *inanes* pro *manes* illatum fuisse dico quàm ab illa *deformat* pro *denormat*, quum hæc modo non ipsos versus numeros labefactaret. Sic etiam Epist.2.lib.2. in principio, veram esse lectionem, *argilla quiduis imitaberis vda*, non *imitabitur*, ex Acrone discere poteramus. Idem in hoc loco Artis poëticæ, *— poteras dixisse, triens. eu, Rem poteris seruare tuam*, ita legendum esse, non *en*, neque *hem*, neque *heu*, neque *heus*, neque *oe*, satis declarat, quum exponit euge & bene: quamuis prauè in *en* mutatum illud *eu* fuerit in eius scholiis. Nam & hoc miseris eorum commentariis non raro contigit, vt lectiones ipsis repugnantes in eos intruderentur. Quod cum alij manifestò cognoscimus, tum verò in hoc loco, Od.vlt.lib.3.

Et quà

Et quà pauper aqua Daunus, agrestium
Regnator populorum.

Quum enim hîc scribat Porphyrio, notandam esse eloquutionem quæ per genitiuum figurata est. atque his verbis se alteram lectionem *regnauit* (de qua dictum à me antea fuit) agnoscere testetur: tamen *regnator* his ipsis eius verbis præfixum fuit. Sed quid de hisce antiquis enarratoribus loquor, quum etiam quidam patrum nostrorum memoria (quum omnia barbarie obsita essent, si quidem ea tempora cum nostris conferantur) de lectionibus nonnullis admonuerint, quæ hodie maximo applausu, tamquam è profundissimis tenebris nũc primum emergentes, recipiuntur? Sic enim videmus Christophorum Landinum, quod tandem à Lambino repositum fuit, *malè nominatis* verbis pro *malè ominatis* (quæ tamen lectio ferri & ipsa posse videtur) iam olim in lucem protulisse.

Quòd si quis fortè obiiciat, vt è scholiis eorum hoc boni interdum percipimus, quòd veram lectionem ex illis eruere possumus, ita vicissim ea multarum lectionum futilium & mẽdacium originem esse: is neque in illos neque in illorum scholia culpam conferri debere, eidémque malo scriptores omnes qui adiunctas habuerunt aliquas enarrationes, fuisse obnoxios cogitet. Inde certè est apud hunc poëtam *properauit* pro *trepidauit* in isto loco Odes 4. lib. 2. *Cuius octauum trepidauit ætas Claudere lustrum.* Nec dubito quin & *obliquat*, quod pro *denormat* in quibusdam libris legitur, Sat. 6. lib. 2. depromtum inde fuerit. Sic Sat. 4. lib. 1. *quemuis media erue turba*, pro *erue* quidam cod. habent *elige*: quod è glossa sumtum videri potest. Eodémque modo Ode 4. lib. 3. *Vt premerer sacra Lauróque collatáque myrto, Non sine dis animosus infans*, participium *collecta*, quod in quibusdam exempl. veter. legitur pro *collata*, non dubito quin sit expositio quæ locum vocis expositæ subierit. Idem omnino iudicandum est de voce *inuenerit*, hoc in versu poëmatij De arte poëtica.

Quis tamen exiguos elegos inuenerit autor, nimirum *inuenerit* ex glossa (vt vulgò appellamus) produsse, quod sedem verbi *emiserit* occuparit. Denique & datiuus *maiori* vix effugere hanc suspicionem possit, Saty. 1. lib. 1. *– neque se maiori pauperiorum Turba comparet?* Nam quum in plerisque veteribus libris scriptum sit *meliori*, credibile est hanc vocem illa, fuisse expositam. quum & alibi ita loquatur Horatius, & quidem in eadem satyra, *At bona pars hominum, decepta cupidine falso, Nil satis est, inquit.* In mea tamen editione *maiori* retinui, quum aliqui etiam vetud agnoscerent. Neque fortasse *meliori* non admittit & alteram expositionem, nimirum vt sua significatio ei relinquatur: quum alibi *paupertem* epitheto *probam* itidem ornet. Verùm hic in mentione lectionum quæ ex glossa in contextum (vt iterum vulgaribus verbis vtar) irrepserunt insigne exemplum prætermittendum non fuerit, quod in loco periculoso cernitur. Nam quum in illis Epodis versibus quibus Canidiam ementita palinodia acerrimè insectatur Horatius, scriptum sit, in fine, *Tuúsque Venter partumeius*: atq; ad hanc vocem *partumeius* quidam vet. libri appositam habeant expositionem istam, *partui aptus*: extat quidam in quo hæc verba, non tamquam expositio, sed tamquam vera lectio, in textu posita cernuntur. Ita enim ibi legitur, *Tuúsque Venter partui aptus.* Debet certè vel hic vnus locus nos in examinandis lectionibus cautos reddere. Essent tamen fortasse qui non omnino reiiciendam esse hanc lectionem putarent, si ad librum illum consensus aliorum accederet: ex iis potissimum qui illud *partumeius* suspectum habent. Ac certè miror Lambinum nullam alterius lectionis mentionem fecisse, illius inquam *Pactumeius* siue *Patumeius*: quum Porphyrio & Acro hanc lectionem ita agnoscant vt ne mentionem quidem illius faciant: nimirum nomen esse filij Canidiæ tradentes. *Vult intelligi* (inquit Porphyrio) *illum Pactumeium, qui filius eius existimabatur suppositus, sibi non peperisse.* Sed ibi legitur etiam *Patumeius*, apud Porphyrionem, & *Partumeius*, pro illo eodem nomine proprio. Huius certè expositionis cur nulla omnino facta fuerit mentio non intelligo. Nam nomen *Venter* pro filio non omnino displicere debuisse videtur, quum pro fœtu saltem (tanquam continens pro contento) cum apud alios tum verò apud iurisconsultos in vsu esse sciamus. Libet autem obiter & cuiusdam lectionis quæ in proximè præcedente loco inuenitur mentionem facere, nimirum hoc in versu, *Neque insepultas pauperum prudens anus.* Nam pro *prudens* inuenitur *pudens*, quod ferri nullo modo potest: sed inuenitur etiam *impudens* (& quidem in vetustis quoq; edit. typographicis) quod nescio cur non ferri possit. Non minus certè conuenit & cum infinitiuo, quem habet hic versus sequens, *Nouendiales dissipare cineres.*

Enimuero côtinere me non possum quin de illis enarratoribus aliquid adiiciam: id est, quin illorum sortem deplorem, qui apud plerosque tantum abest vt vllam suorum laborum gratiam referant, vt etiam ob eos pessimè audiant. Imo verò in eo illos reprehendũt, in quo vicem illorum potius dolere deberent. Nam ipsi qui Porphyrionem & Acronem, quos habemus,

subditios vel suppositios appellant, qui laceros esse Commentarios illorum, qui externa barbarie & quidem varia fœdatos negare non possunt, qui Pseudophorphyrionem & Pseudacronem vocandos censent, alicubi, tanquam sui obliti, in Porphyrionis & Acronis barbariē inuehuntur. Alij verò longius etiam progrediuntur, & eò quidem vsque vt nihil eorum quæ sub horum grammaticorum nomine ad nos peruenerunt, illorum esse concedant. At ego contrà paucula quædam quæ apud Porphyrionem leguntur (nam ex eo Acro omnia propemodum mutuari videtur) tanti facio, vt dicam barbariem illam quæ plerisque locis eius scholia cōspurcauit, esse velut nebulam (vt & hic Horatianè loquar) candidis stellis sparsam. Quid? nónne apud Seruium quoque, qui in Virgilium scripsit, nónne apud ipsum etiam Donatum qui luculentissimos illos in Terentium Commentarios edidit (apud illum tamen magis) multa legimus quæ aliquid barbariei resipere videantur? Neque tamen quisquam est qui se multum ex eorum lectione profecisse negare possit. Sed enim multo magis fœdati sunt illorum quàm horum Commentarij, dicet quispiam. Hoc & ipse fateor: sed propterea contemnendos esse nego: ac potius, quæ apud eos sunt insignia, tanquam aurum è stercore (vt aiebat ille) colligi debere dico. In eandem profectò & Græcorum scholia calamitatem incidisse videmus, & quidem ea etiam quæ primi ordinis esse existimantur. Potissimum autem particulæ ΑΛΛΩΣ adminiculo hanc calamitatem illis inuectam fuisse arbitror. Dum enim quisque sibi licere putauit quiduis illis inserere, modò illam particulam iis quæ inserturus esset, præfigeret, ad ea tandem expositionum monstra ventum est, vt alicubi humano capiti ceruicem equinam iunctam reperiamus. Multo tamen periculosiores sunt loci in quibus illa particula omissa fuit: quippe quæ lectorem (eum quidem certè qui talem eius vsum cognitum habet) præmonere saltem possit. Quis verò & in Latinis scholiis vocem ALITER eundem vsum præstitisse credat? Inauditam me rem narrare scio, sed quam tamen faciam vt lectores mox credant. Testimonium autem ex illo ipso nostri Horatij enarratore anonymo, cuius mentionem antea feci, vel potius ex iis quæ apud eum leguntur verbis proferam. Hæc enim apud eum scripta sunt, in Satyram scripta sunt, in Satyram septimam libri posterioris, *Inducitur seruus ex comœdia, puta Dauus callidus: qui dicit se non posse ferre, dominum suum alia laudare & alia facere. Aliter inducit Horatius seruum loquentem cum domino suo de variis hominum moribus, liberéque taxantem domini sui vitia: quódque aliter viuat quàm præ se ferat.* Hic enim verba illa *Aliter inducit Horatius*, quid obsecro sibi velle dicemus? quò referri illud *aliter* censebimus? Nimirum *aliter* est illud Græcorum scholiorum ΑΛΛΩΣ. debétque ita scribi hic locus, *Inducitur seruus ex com. &c. qui dicit se non posse ferre, dom. suum alia laudare & alia facere.* ALITER. *Inducit Horatius seruum, &c.*

Sed neque omnibus locis quibus aliqua eodem modo ab alio inserta fuerunt, appositum hoc aduerbium inuenitur, neq; omnia quæ inserere nonnulli aliorum commentariis ausi fuerunt, his similia esse, (id est, eiusmodi esse quæ itidem recipi possint, non minus atque illa quibus sunt adiuncta) comperiuntur.

Vt autem multa illis futilia & friuola adiecta fuerunt, ita non dubium est quin multa quæ magni momenti erant, & lectoribus magno adiumento esse poterant, fuerint detracta. Quod nisi contigisset, multa quærere alibi cogimur (& quidem frustra interdum) quæ ibi inueniremus. Eiusmodi est illud Sat. 10. lib. 1. de Lucilio,

Non ridet versus Enni grauitate minores?

Verisimile est enim enarratores aliquod huius irrisionis exemplum attulisse: sicut à Seruio allatum esse videmus. Quod non puto prætermissurum fuisse Lambinum, si illum huius grammatici locum legisset, aut certè legere se meminisset. In hæc enim Virgilij verba, Æn. 11.

— tum latè ferreus hastis

Horret ager, campíque armis sublimibus ardent,

hæc scribit, HORRET AGER, *terribilis est. Est autem versus Ennianus, vituperatus à Lucilio, dicente per irrisionem debuisse eum dicere,* HORRET ET ALGET. *Vnde Horatius de Lucilio, Non ridet versus Enni grauitate minores?* Neque tamen ita hunc versum puto afferri, tanquam solus à Lucilio irrisus fuerit (alioqui dicendum esset Horatium pluralem pro singulari inuidiosè vsurpasse) sed tanquam vnum ex iis quos Horatius ab eo irrisos esse dicat.

De lo-

De locis Horatij ad quorum emendationem aliunde quàm ex vetustis exemplaribus iuuari possumus. Necnon de quibusdam in quos diuersæ lectiones ex auditu tantum proferuntur. Item de nonnullis quos alij non annotarunt, quum tamen posse suspecti esse videantur.

DIATRIBE III.

IAM verò (vt ad varias quorundam nostri Horatij locorum lectiones reuertar) præter illas quas apud eos quorum mentionem feci, inuenire potui, alias etiam nonnullas alibi extare non dissimulabo: nimirum quarum vel apud veteres vel apud aliquos etiam nostri temporis sit fides. Quum autē veteres nomino, non tantùm enarratores huius poëtæ intelligo (quorum alicubi lectiones me cum vulgatis conferentem, operæpretium fecisse antea dixi) sed eos etiam qui alios poëtas enarrarunt, atque adeo omnes grammaticos. Neque hos tantùm, sed alios etiam quoslibet scriptores, qui hunc poëtam aliquando testem producunt. Incipiam igitur ab his verbis, quæ sunt Od. 18. lib. 2. *Nulla certior tamen Rapacis Orci fine destinata Aula diuitem manet Herum.* Hîc enim ex non vllo vet. codice, quod sciam, sed tantùm ex Honorato Seruio habemus aliam lectionem, *sede* pro *fine*: quæ mihi magis placet. Is exponens versum istum Virg. Æn. lib. 6. *Sedibus hunc refer ante suis, & conde sepulcro*, postquam sedes de domo accipiendum dixit, addit, *Aut dicit, Refer hunc naturalibus sedibus: id est, terræ. nam in aqua perierat. Veruntamen illud est, vt intelligamus eam dicere, Sepeli eum. nam sepulcrum sedes vocatur. Horatius, Nulla certior, &c.* Vbi tamen typographicæ horum Seruij Comm. editiones habent, *fine*: sed legisse Seruium *sede* ex eo manifestum est, quòd hunc locum Horatij affert vt probet sedem de sepulcro dici. sicut Horatiano loco Virgilianum subiungit, in quo itidem sedes de sepulcro vsurpatur: hunc videlicet ex initio libri 7. sumtum,

Et nunc seruat honos sedem tuus: ossáque nomen
Hesperia in magna (si qua est ea gloria) signat.

Vbi tamen non minus aptum ex eodem libro sexto testimonium afferre poterat istud videlicet,

Nec ripas datur horrendas nec rauca fluenta
Transportare prius quàm sedibus ossa quierunt.

Quamuis enim nullam hîc sepulcri mentionem in sua expositione faciat Seruius, de sepulcro dici, vel ex eo qui hos præcedit versu, manifestum est. Iam vero & in eodem libr. legitur eodem modo dictum, *Sedibus vt saltem placidis in morte quiescam.* Neque verò Virgilius tantùm, sed alij etiam poëtæ sedem vel sedes de sepulcro dixisse obseruaui. Sic enim Naso Metamorphos. 7. *-sparsísque latronis Terra negat sedem, sedem negat ossibus vnda.* Itidem numero singulari, poëmatio in Ibin, *- & nulla sede quietus eris.* Dici enim hîc sedem de sepulcro, apparet ex hoc qui præcedit versu, *Siue aliquis dignatus erit supponere terræ.* Nunc superest vt videamus quàm bene Horatij loco scriptura hæc conueniat, potius quàm altera, *fine.* Nulla, inquit, aula expectat diuitem herum certior destinata, quàm sedes rapacis Orci. Cui simile fuerit illud Nasonis, vbi vtitur etiam eodem vocabulo, *Serius aut citius sedem properamus ad vnam.* At verò ex altera lectione eruemus quidem eundem sensum, sed ita vt duriusculè dictum esse *fine* fatendum sit: nimirum si non sedem Orci, sed finem Orci appellemus aulam. Hoc vnum addam, si retineatur *fine*, nolle cum Lambino ei adiungere participium *destinata*: vt nec alteri ablatiuo *sede* adiunxi.

Sicut autem illam scripturæ receptæ mutationem ex Seruij autoritate non improbassem, ita certè non dubito quin nōnullæ ex eodem alióve grammatico afferri queant, quas nullo probare modo possim. Talis est in hoc loco Odes 3. lib. 1. *Ventorúmque regat pater, Obstrictis aliis præter Iapyga.* Nam quòd hic *obstrictis* mutauit in *obstructis* editio Mureti, nescio cui placere possit: mihi certè valde displicet, qui minimè dubito quin ad eundem Homeri locum respexerit ad quem & Maro, quum Æn. 1. dixit, *- illa se iactet in aula Æolus, & clauso ventorum carcere regnet.* Scribit enim Homerus Æolum, ceteris ventis in vtre quem donauerat Vlyssi, inclusis, solum Zephyrum liberum reliquisse, eique flandi potestatem fecisse. Ita enim ille,

Δῶκε δέ μοι δείρας ἀσκὸν βοὸς ἐννεώροιο,
Ἔνθα δὲ βυκτάων ἀνέμων κατέδησε κέλευθα.

Et mox, Αὐτὰρ ἐμοὶ πνοιὴν Ζεφύρου προέηκεν ἀῆναι, &c.

Perinde est igitur ac si diceret Horatius, Sicut olim ceteros ventos præter Zephyrum obstri-

ctos tenuit, ita nunc ceteros præter Iapyga obstringat. Quorsum igitur lectionem illam *obstrictis* altera illa *obstructis* commutabimus? Adde quòd ne Seruium quidem ipsum ita scripsisse credibile est, præsertim quum inter se non cõsentiant editiones, sed quædam tertiam quandam lectionem *obstrusis* habeant.

Habet & Lutatius lectionem diuersam, quæ ex vet. cod. non affertur, *alta Ceruunia* pro *Acroceraunia*, Od. 3. lib. 1.

Ex iis autem qui bonam quampiam alicuius loci Horatiani lectionem suppeditant (quæ quidem ex vet. libris allata non inueniatur, quod sciam) est etiam quidam cuius professio tam abhorret à poësi, vt quod seriò dicam, omnes qui præmoniti nõ fuerint, velut ioco dictum accepturi sint. Est enim bonus ille vir Accursius, vnus ex iis de quibus nuper (in adiũctis meo Emporio Francofordiensi hendecasyllabis) facta Panormi & Iasonis mentione, addidi,

Heroésque alij vetustiores,
A quibus fuit illa iuxta Argo
Deducta in mare tam periculosum.

Quòd si quis ideo parum fidei habendum esse Accursio putabit Horatianum aliquem locum afferẽti, quòd in sua tum arena non versetur, ego contra rem istam interpretor, & tanto minus suspectam eius fidem esse debere censeo. Neque enim timendum est ne locum illum citans, è duabus lectionibus vnam fecerit: multo etiam minus nequid ex sua coniectura admiscuerit. Quemadmodum igitur magis suspectum est vinum ne non satis sincerum sit, quod à caupone quàm quod ab aliis emitur, ita minus suspectam esse debere dico quæ ab Accursio proficiscitur lectionem, quàm si eam ex ore alicuius qui poëtica studia tractaret acciperemus. ea est in Epistola 16. lib. 1.

Nam de mille fabæ modiis quum surripis vnum,
Damnum est non facinus mihi pacto lenius isto,

ille enim hunc locum afferens, posteriorem versum ita legit,

Est damnum leuius mihi, non facinus tamen. esto.

Facit autem Latinæ linguæ consuetudo vt lectionem hanc illi præferamus: quum ea poscat vt dicamus, sicut graue damnum, & graue facinus, ita leue damnum, & leue facinus: non autem lene. Alioqui certè eandem ex vtraque lectione sententiam elicimus: quum manifestum sit *leuius* etiam repeti cum substantiuo *facinus* debere.

AT ILLAS inter lectiones quas à nemine annotatas inueni, sed ex ore amicorum habeo, primum dabo locum cuidam, quæ est in Od. 5. lib. 3. Quum enim ibi omnes editiones ita scribant, *Hic, vnde vitam sumeret, inscius, Pacem duello miscuit*, amicus quidã se in Antonij Contij veteri libro legisse dixit *aptius*, non *inscius*. Quæ lectio non propter nouitatem (vt multis venire video) sed ob maiorem concinnitatem magis mihi placet. Videtur autem bifariam exponi posse: nimirum hoc modo, Hic miscuit pacem bello, è quo tamen aptius vitam sumere potuisset, quàm è pace. Id est, Quum tamen bellica fortitudo aptior illi ad vitam conseruandam, siue ad consulendum saluti suæ, esset. Q. d. Quam in bello collocare spem salutis debuerat, se ad fortiter pugnandum comparando, eam in pace collocauit. Sed alter sensus magis obuius esse ac mollius fluere videtur, Hic miscuit duello pacem, è qua aptius vitam sumere posset. Hic, timore mortis correptus (nam proximè præcedunt hæc verba, *timuitque mortem*) miscuit bello pacem, tanquam aptior sibi ad vitam conseruandam futura esset. Alteram autem lectionem *inscius* retinendo, hunc esse sensum crediderim, Hic quum nesciret qua ratione saluti suæ consulere posset, tandem, id se consequuturum miscendo pacem bello sperauit. Video quidem & aliam expositionem: sed quæ sit durior: nimirum si ita explicemus, Hic pacem duello miscuit, non animaduertens quis facti huius futurus esset exitus, per quod vitæ suæ consulere volebat. Vel, Non cogitans quid ageret, & quàm malè suis rebus consuleret, quum è pace salutem quæreret. Quinetiam possit aliquis (vt opinor) *vnde* exponere Ex quo hoste, manente eodem sensu: sic, Non præuidens è quali hoste vitam redimeret (id est, redempturus esset) vt hoc efficere posset, pacem duello miscuit.

QVVM autem ex his cognoscam, lectiones aliquas in nonnullis reperiri libris, aut etiam in certo quopiam libro, eóque vnico (quippe quum illi quos antea nominaui, tot vsi exempl. in nullo eas inuenerint) non sine aliqua spe locos aliquot huius poëtæ posse me hîc proponere illis quibus sunt vetera eius exemplaria, existimaui: eosdémque, si ea diuersum aliquid à vulgata lectione in illis vel in illorum quopiam haberent, vt me certiorem facerent (beneficij non immemorem futurum) rogare. Quos igitur mihi memoria nunc suggerit, sunt hi. Satyra secunda, lib. 2.

-puer

–puer hunc ego paruus Ofellum Integris opibus noui non latius vsum Quàm nunc accisis. Subdubito enim ne *lautius* ab Horatio scriptum potius fuerit quàm *latius*. Melius certè conueniret & cum his quæ non multo pòst sequuntur verbis, *–quanto aut ego parcius aut vos O pueri nituistis.* Altera enim lectio, *vixistis* pro *nituistis*, planè reiicienda est. Neque verò Nituistis exponendum est Splendidè vixistis, vt quidam explicant: sed potius, Pingues & nitidi fuistis: ex hoc ipsius Horatij loco, *Me pinguem & nitidum bene curata cute vises.* Sic Virgilius taurum nitentem dixit de pingui, Æne. d.3. quem Homericè θαλέθοντα ἀλοιφῇ dicere possis. Dixit verò idem ἀποστίλβειν ἀλείφατος, nec non στίλβειν ἐλαίῳ.

Idem Epist.17. lib.1. lubentius legerem *curet* quàm *curat*: hoc in versu, *Nec semel irrisus triuiis attollere curat Fracto crure planum.* vt hic, sicut præcedens, pendeat, à particula *vti*. Hæc enim sunt quæ præcedunt verba, *–vti mox Nulla fides damnis verísq; doloribus adsit.*

Maioris momenti est hic locus, in fine Epist.1. lib.2. *Nil moror officium, &c.* Vix enim procedit ea quæ mihi esse videtur huius loci sententia, nisi scribatur *moror* & paulo pòst *optem*. Quæ autem illa sit, dicam in sequentibus.

Leue est quod addam: videri legendum *abrasum* potius quàm *adrasum*, Epist.7. lib.1.

Nec de *chiragra* dicere pigebit quod sentio: me mirari quomodo Horatius primam in hac voce corripere ausus fuerit, atque adeo vix hoc mihi verisimile fieri: sed potius credere illum *cheragra* scripsisse: quum satis notum sit Græcos χέρα etiam non minus quàm χεῖρα dicere.

Alij quidam sunt loci mihi suspecti, quorum fortassis aliquis in margine libri à me annotatus fuerit. Sunt præterea loci nonnulli in quibus recepta interpunctio mihi non placet, quorum aliqua fiet à me mentio vbi de iis quæ variè interpunguntur disseram.

Ex his cognoscere poterit lector quam religiosus in seruandis receptis lectionibus, quantumlibet suspectis, fuerim: nisi vbi vnius saltem exemplaris consensus accessit. Alioqui enim si illam cuius antea memini circa coniecturas audaciam (id est, in arrogando coniecturæ id iuris quod librorum veterum dumtaxat aut alicuius ex vetustis scriptoribus fidei debetur) imitari voluissem, aliquam saltem ex illis coniectaris in ipsum contextum (vt vulgò vocamus) intrudere mihi permisissem. Sed talem à me Deus mentem auertat. Quòd verò in illis Epodis versibus quibus vita rustica laudatur, ordinem duorum versuum mutaui, ne id quidem ex sola coniectura feci. Loquor autem de loco qui ita legitur in aliis editionibus,

Ergo aut adulta vitium propagine
Altas maritat populos:
Aut in reducta valle mugientium
Prospectat errantes greges:
Inutilésq; falce ramos amputans,
Feliciores inserit.

Horum enim ordinem ita mutaui,

Ergo aut adulta vitium propagine,
Altas maritat populos:
Inutilésq; falce ramos amputans
Feliciores inserit:
Aut in reducta valle, &c.

Quis est qui ita disponendos esse hos versus negare possit? Neque tamen coniecturam meam vllum pondus habere volui, sed tum demum ita disponere ausus fui quum Fabricium huius ordinis mentionem (ex vet. codic. vt opinor) facere vidi. Sic certè & apud Virgilium duo versus præposterè collocati inueniuntur: quos tamen in suum itidem ordinem reponere in ea quæ nunc à me prodit eius editione, nequaquam mihi permisi. Quoniam autem transpositio hæc multò etiam fœdior & damnosior est quàm ea quæ illo Horatij loco erat, rem tibi gratam facturum me speraui si eam tibi proferrem, & iudicem te sumerem. Considera igitur hos versus Æneid.10.

Ac velut ille canum morsu de montibus altis
Actus aper (multos Vesulus quem pinifer annos
Defendit, multósq; palus Laurentia) silua
Pastus arundinea: postquam inter retia ventum est,
Substitit, infremuitq; ferox, & inhorruit armos:
Nec cuiquam irasci propiúsve accedere virtus,
Sed iaculis tutisq; procul clamoribus instant:
Haud aliter, iustæ quibus est Mezentius iræ,
Non vlli est animus stricto concurrere ferro:

Missilibus longè & vasto clamore lacessunt.
Ille autem impauidus partes cunctatur in omnes,
Dentibus infrendens, & tergo decutit hastas,
Venerat antiquis, &c.

Hos enim duos versus, *Ille autem, &c.* & proximè sequentem, sua sede motos esse, & de apro non de Mezentio à Virgilio scriptos esse dico: hoc modo,

Sed iaculis tutisq; procul clamoribus instant:
Ille autem impauidus partes cunctatur in omnes,
Dentibus infrendens, & tergo decutit hastas:
Haud aliter, iustæ quibus est Mezentius iræ,
Non vlli, &c.

Pronomen autem *ille* in primo versu non obstare quominus verba sequentia parenthesi includantur, quum alium quàm vulgarem vsum habeat, in mea editione docui.

De argumentis quæ singulis Horatij Odis, Satyris, Epistolis in hac editione præfixa fuerunt. Item de Odis quæ locos ab aliis poëtis tractatos habent.

DIATRIBE IIII.

ARGVMENTA quoque, non solùm vbi deerant, conscribere necesse habui, sed etiam vbi aliqua in aliis editionibus erant, mutanda (quod mihi præter opinionem euenit) fuerunt. Hic enim labor, quàm ingratus mihi erat, tam necessarius esse huic meæ editioni (nequid illi hac in parte deesset) videbatur: quum plerisque locis præfixa eiusmodi viderem argumenta, quæ id tantùm de quo in vna Odes parte agitur, complecterentur: nonnullis autem, quæ ad poëtæ verba quidpiam de suo adderent, & non tam argumentum quàm argumenti velut paraphrasin proponerent: vel eorum sensum non satis fideliter referrent. Exempli gratia (vt non vnum ex iis locis in quibus maximè peccatum est, sed quem primum memoria suggerit, proferam) argumentum hoc esse vulgò creditur Odes 23. lib. 3. *Deos puris manibus & bona conscientia colendos seu placandos esse*, vel, *coli seu placari*, aut *coli atq; placari*. Vel, *Deos bona conscientia & grato animo placari.* Atqui nec bonæ conscientiæ, nec animi grati vlla fit in ea Ode mentio: sed tantùm puræ manus, quam ille *immunem* vocat. nimirum intelligens immunem à scelere. Ac ne hoc quidem simpliciter dicit, Deum placári pura manu, sed leuibus donis, dummodo manu pura oblatis. Hæc enim sunt poëtæ verba,

Immunis aram si tetigit manus,
Non sumtuosa blandior hostia
Mollibit auersos Penates
Farre pio & saliente mica.

Vbi etiam doctiss. vir Lambinus obscurum ex aperto locum facit, dum *sumtuosa hostia* vult esse casus septimi: & significare Propter sumtuosam hostiam. Affert verò & aliam expositionem, vt *immunis manus* pro improba sumatur: & multum denique in huius loci explicatione se torquet: quum alioqui non sit eiusmodi qui negotij quicquam facessere possit, modò quis argumento, quod huic Odæ præfigebatur antea, non præoccupetur: ita vt Horatij verba ad sententiam illam trahi debere existimet. Ea autem non trahemus, sed ducemus sequentia nos libenter, si ita exponamus. Hostia sumtuosa non erit blandior farre pio & saliente mica ad molliendos auersos Penates. Producitur autem in *sumtuosa* vlt. syllaba ob geminatam in principio sequentis vocis consonantem. Ac certè ne præcedentia quidem nos aliter hunc locum exponere permittunt, vbi dicit, *Si thure placaris & horna Fruge lares, auidáq; porca.* Denique idem hic dicit Horatius quod Naso his versibus,

Nec, quæ de parua pauper diis libat acerra,
Thura, minus grandi quàm data lance, valent.
Agnaq; tam lactens, quàm gramine pasta Phalisco,
Victima, Tarpeios inficit icta focos.

Tibullus verò, in eadem re exprimenda, vocabulo etiam eodem vsus est quo Horatius: in his versibus,

Paruáq; cælestes pacauit mica: nec illis
Semper inaurato taurus cadit hostia cornu.

Quos

Quos locos si inter se contulisset quidam, qui micam hic tradit esse frustulum crusti, se lor- falli statim vidisset. Ceterùm quum illic dicat noster poëta salientem micam, hîc quidem ca- cam sine adiectione dicit Tibullus, at verò alibi salientem salem: vbi etiam coniungit cum far- re, sicut noster lyricus. Canit enim Eleg. 4. lib. 3.

Et vanum metuens hominum genus omina noctis
Farre pio placant & saliente sale.

Ita enim & Horatium dixisse vidimus,

Farre pio & saliente mica.

Vt autem ad argumentum illius 23. Odes reuertar, idem cum Nasone canit Horatius, nisi quòd talia pauperum munuscula è manu pura vult proficisci. ita vt isti versus esse pro argumento huius Odes possent, si hoc illis poëta addidisset. Eodem certè modo Ode 17. lib. 2. existimat non minus agnam suam diis acceptam fore quàm Mæcenatis victimas & ædem votiuam. Ita enim illam claudit, *--reddere victimas Ædemq; votiuam memento: Nos humilem feriemus agnam.* Vbi sicut victimas de maioribus hostiis, quæ diuitum erant, ita agnam velut pauperi conue- nientem, dicit. Atq; ita Tibullus vitulam & agnam inter se opposuit, Eleg 1.

Vos quoq; felicis quondam, nunc pauperis, agri
Custodes, fertis munera vestra Lares.
Tunc vitula innumeros lustrabat cæsa iuuencos,
Nunc agna exigui est hostia parua soli.

At Naso lactentem quidem agnam, pauperis: at quæ pasta est Phalisco gramine, diuitis etiam victimam vult esse. Libuit autem hoc in loco immorari, vt cognoscerent lectores, etiamsi ex- positio quæpiam eiusmodi sit vt eam sequendo pulcherrimum sit quod ab autore dicitur, non tamen prima fronte amplectendam esse, sed diligenter examinandam: túmque præsertim quum eam verba autoris non sequuntur, sed potius ab ea trahuntur, esse repudiandam. Alio- qui enim lubenter & ipse Horatium audiuissem præcipientem deos non alia re quàm puris manibus & conscientia bene actæ vitæ colere: vt nimirum hoc eius doctum cum illo con- ueniret,

Non boue mactato cælestia numina gaudent,
Sed quæ præstanda est & sine teste fide.

Qui versus leguntur in epistola Acontij ad Cydippen, quæ Sabini potius esset quàm Ouidij: sed ne illius quidem esse arbitror.

Verùm, vt ad ea quæ scripsi argumenta redeam, in iis nonnulla quæ alij suspicione dumta- xat aut coniectura ducti dixerant, prætermittenda censui. Qua in re mirum est quanta fuerit olim quorundam audacia, quæ nunc Acroni vel Porphyrioni immeritò (vt opinor) adscribi- tur: quum eorum scripta (ac præsertim Porphyrionis) multis aliorum non tam commenta- riis quàm commentis interpolata esse constet. In quorum numero ponendum fuerit quod in hunc Epistolæ duodecimæ libri primi narratur locum,

Si verò in medio positorum abstemius herbis
Viuis & vrtica, &c.

Si quidem sub Acronis nomine hæc ibi leguntur, *Iccius iste, accumbens in præsentia Agrippæ, vt fidelior ei videretur, parcissimè epulabatur: in tantum vt intermissis carnibus herbis vesceretur, at secreto veniens gulæ indulgeret.*

Alicubi verò & titulus Odæ præfixus apertè falsus erat. veluti qui dicebat Oden 3. libr. 1. esse in Virgilium Athenas nauigantem: quum is in nullo totius Odes compelletur loco, sed nauis qua vehebatur Athenas. A qua tamen statim (tanquam inde occasione sumta) sermonem aliò conuertit: nimirum ad descriptionem audaciæ plusquam humanæ (ex eius enim verbis ta- lem dicere illam posse videmur) illius qui primus nauigationem tentauit. Inde verò ad alia au- daciæ vel potius temeritatis quorundam hominum exempla progreditur, eos etiam in veti- tum niti ostendens.

De illis autem vocabulis quæ vnicuique Odæ in nonnullis etiam vet. exemplaribus præfi- guntur, & illis velut epitheta quædam tribuuntur, alius erit dicendi locus. Ea certè varia sunt: quum alia vocetur Pragmatice (vt quæ primum in lib. 1. nec non quæ in secundo locum obti- net) alia, Prosphonetice: alia Encomiastice: alia Parænetice: alia, Memptice: quædam Eucti- ce, siue Proseuctice: quædam, Erotice, quædam etiam Syllogistice appelletur. Hoc vnum nunc addo, interdum illos epitheticos titulos (si ita vocare fas est) cum iis qui apud enarratores habentur conuenire. vt videre est Ode 17. lib. 1. Nam in quibusdam vet. cod. Parænetice illa esse dicitur: quo nomine & Acro eam appellat. At verò Ode 19. quæ ab eodem dicitur Erotice, in quibusdam cod. eodem nomine vocatur, in aliis verò Pragmatice.

Quinetiam quod attinet ad eorum nomina ad quos Odæ scriptæ sunt, timidior esse quàm audacior malui, in addendo illis quidpiam, de quo inter omnes non conueniret. Quòd quum dico, Odes 12. lib 4. recordor. vbi quædam editiones hunc titulum habent, AD VIRGILIVM NEGOTIATOREM. Nam Acronis seu Pseudacronis autoritate scio niti eos qui negotiatorem fuisse hunc Virgilium dicunt: sed quàm tutò hic illum enarratorem sequi possimus nescio: quum hic pro commentario commentum afferri, vero non sit absimile. Quidam tamen hac Acronis audacia (nisi potius illa sunt ex iis quæ Acroni affinguntur) non contenti, sua illam cumularunt, quum Horatium AD VIRGILIVM MYROPOLAM hæc scribere dixerunt. Atque adeo in quibusdam etiam veteribus codicibus scriptum est, AD VIRGILIVM VNGVENTARIVM. Quasi verò eum qui nardi onychem afferre iuberetur, vt pretiosum vnguentum præstantissimi vini esset pretium, non solùm negotiatorem esse oporteret, sed qui myropolicam negotiationem exerceret. Acronem autem, vt hunc fuisse negotiatorem diceret, verbis illis impulsum arbitror, quibus Horatius eum lucri studium ponere iubet: hoc versu,

Verùm pone moras & studium lucri.

Cur enim (dixerit cum Acrone quispiam) poëtam Virgilium ad ponendum lucri studium hortaretur? Hunc certè nodum qui solueret, inueni neminem: sed ita solui posse arbitror, vt dicamus eum qui à studiis literarum auocatur, velut à lucro auocari, sicut illius temporis iacturam facere dicimur quod in ea non collocamus. Alioqui tamen iacturam facere mercatores proprié dici, quum magna tempestate orta, merces in mare ad exonerandam nauim proiiciunt, omnibus notum esse debet. Quinetiam fieri potest vt tale quid iocati sint tunc temporis, quale nobis iocari moris est, quum eos qui nimium studiis literarum addicti sunt, ita vt singularum horarum rationem à seipsis exigant, nimium auaritiæ deditos esse dicimus. Quid? nonne qui plura in dies discit, proficere dicitur? qui autem proficit, nonne is lucrum facit? Sic equidem proficere dixit & ipse Cicero initio sui De officiis operis, *Tamdiu autem velle discere debebis, quoad te quantum proficias non pœnitebit.* Sed ecce alium eiusdem scriptoris locum (cuius ille mihi memoriam renouauit) qui, vt spero, nostris auribus illam lucri vocem optimè molliet.

Scribit enim ad filium, eiusdem operis lib. 3. *Suscepisti onus præterea graue & Athenarum & Cratippi: ad quos quum tamquam ad mercaturam bonarum artium sis profectus, inanem redire turpissimum est, dedecorantem & vrbis autoritatem & magistri.* Quidni enim Virgilius, mercator & ipse bonarum artium, ab Horatio volente ἀστεΐζεσθαι, lucri studium ponere (id est intermittere) iubeatur? Possumus etiam fortasse lucrum de præmiis illis intelligere quæ Virgilius ab Augusto ob sua poëmata expectabat, vt Satyr. 1. lib. 2. Trebatius dicit ipsi Horatio,

—aude Cæsaris inuicti res dicere, multa laborum
Præmia laturus

Quamuis enim res gestas Cæsaris non caneret suis carminibus Virgilius, non dubium est quin multis ab illo præmiis ob hæc donaretur.

Iam verò vt illi qui negotiatorem esse Virgilium hunc voluerunt, argumentum ex illo lucri studio sumserunt: ita vicissim ex eo quòd *iuuenum nobilium cliens* vocatur, meritò id suspectum habere mihi videor. Nisi quis hunc negotiatorem, quum myropola esset (vt addi à nonnullis dixi) illis iuuenibus principibus, Claudio & Druso Neronibus, nardum sicut & alia vnguenta solitum vendere, & inde ab illis in suam clientelam receptum fuisse dicat. Sed hoc dicere, quid aliud erit quàm risui risum vel potius cachinnum addere? Imo verò suspicor potius, poëtam, quum ita loquitur,

Sed pressum Calibus ducere Liberum
Si gestis, iuuenum nobilium cliens,
Nardo vina merebere,

Innuere voluisse, afferendam ab eo esse nardum, quam ex illorum nobilium iuuenum liberalitate accepisset: quòd cum alia munera ab illis accipere, tum etiã vnguentis donari soleret. Nardum quidem certè, duobus modis pretiosum vnguentum (id est, quod non solùm in magno pretio erat, sed magno etiam pretio emebatur: vnde fit vt Horatius paruo se illius vasculo seu pyxidio contentum fore dicat) dignissimum principum illorum liberalitate munus fuisse iudicandum est. Quæ tamen à me vt verisimilia tantum afferuntur, donec alij verum esse quod de Virgilio negotiatore dicunt, ostendant. A quibus hoc saltem peto, vt meliorem alterius Odes ad Virgilium scriptæ conditionem esse nolint, id est plus honoris illi non deferant: nisi aliquo certiore quam adhuc sit allatum, testimonio, illam ad Virgilium poëtam pertinere probent. Nam quòd Virgilius ille Athenas proficisceretur, non propterea inde efficitur, non negotiatorem

tiatorem, sed poëtam fuisse: licet illuc plurimi bonarum artium studiosi tanquam ad earum mercaturam (vt modò Ciceronem loquentem audiuimus) proficisci solerent: atque adeò nostrum hunc poëtam ibi ingenium excoluisse, ex ipsius ore discimus: Epist. 11. lib. 11.

Romæ nutriri mihi contigit, atq; doceri,
Iratus Graiis quantum nocuisset Achilles.
Adiecere bonæ paulo plus artis Athenæ, &c.

Sic etiam Propertius qui non longo inuallo hos sequutus est, illuc se proficisci velle dicit, hoc versu,

Magnum iter ad doctas proficisci cogor Athenas.

Hæc autem fecerunt vt in quibusdam aliis titulis suspecta mihi essent quæ in nonnullis exemplis inuenissem: præsertim quum ea non assentiri iis quæ ab enarratoribus traderentur, viderem. Exempli gratia, in titulo præfixo Epist. 10. lib. 1. AD FVSCVM ARISTIVM GRAMMATICVM, quum Acrotragœdiarum, Porphyrio comœdiarum scriptorem fuisse dicat.

AD ODAS veniens quæ locos ab aliis tractatos habent, incipiam ab ea quæ est octaua libri secundi,

Vlla si iuris tibi peierati
Pœna, Barine, nocuisset vnquam:
Dente si nigro fieres vel vno
Turpior vngui:
Crederem. sed tu, simul obligasti
Perfidum votis caput, enitescis
Pulchrior multo, iuuenúmq; prodis
Publica cura.

Nam & Naso quandam ab his versibus elegiam inchoat,

Esse deos credámne? fidem iurata fefellit,
Et facies illi, quæ fuit antè, manet.
Quàm longos habuit nondum iurata capillos,
Tam longos postquam numina læsit, habet.

His versibus ceteros ipse, si libuerit, addere poteris: quibus hanc enumerationem persequitur. Non dubito autem quin hæc scribens Naso ad illam Horatij Oden respexerit: quamuis alioqui extet de amatorio iureiurando prouerbium (cuius & à Platone in Philebo fit mentio) vnde occasionem vterque talia scribendi sumsisse videri possit. Id Callimachus eleganter his versibus expressit,

Ὤμοσεν· ἀλλὰ λέγουσιν ἀληθέα, τοὺς ἐν ἔρωτι
Ὅρκους μὴ δύνειν οὔατ' ἐς ἀθανάτων.

Vnde & Tibullus cecinit, *-periuria ridet amantum*
Iupiter, & ventos irrita ferre iubet.

Nec ipse Horatius aliò respicit, quum in eadem Ode addit, *Ridet hoc, inquam, Venus ipsa, &c.*

Quinetiam Ode Horatij quæ illam proximè sequitur, idem habet principium cum elegia Nasonis quarta, libr. 4. de Ponto. Ita enim Horatius Oden illam orditur, quæ est nona lib. secundi,

Non semper imbres nubibus hispidos
Manant in agros.

Ita Naso initio eius quam dixi elegiæ,

Nulla dies adeo est australibus humida nimbis,
Non intermissis vt fluat imber aquis.

Vterque deinde materiæ quam tractandam susceperit, eam sententiam accommodat. Sed ante vtrumque eam Græci protulerant. Ita enim Theocritus,

Χὠ Ζεὺς ἄλλοκα μὲν πέλει αἴθριος, ἄλλοκα δ' ὕει.

Potissimum verò illam Horatij Oden vltimam, libri tertij, qua tam magnificè de suis versibus sentire se ostendit, atque adeo magnificentissimè de illis loquitur, tanquam illis scribendis melius immortalitati nominis sui consuluerit, quàm si obtinuisset vt sibi æreæ statuæ aut vt pyramides erigerentur: illam inquam Oden in mentem Nasoni venisse crediderim, in versibus quos suo Metamorphoseωn operi subiunxit. Ita enim Horatius,

Exegi monumentum ære perennius,
Regaliq; situ pyramidum altius.

Sic & Naso, eodem etiam vocabulo vtens,

Iámq; opus exegi, quod nec Iouis ira, nec ignes,
Nec poterit ferrum, nec edax abolere vetustas.

Inter alia autem considerandum est quomodo pro his Horatij,

Non omnis moriar: multáq; pars mei
Vitabit Libitinam. Vsq; ego postera
Crescam laude recens,

dixerit Naso,

Parte tamen meliore mei super alta perennis
Astra ferar: noménq; erit indelebile nostrum.
Quáq; patet domitis Romana potentia terris,
Ore legar populi: pérq; omnia secula fama,
(Siquid habent veri vatum præsagia) viuam.

Vbi obseruandum quomodo vicissim vno versu id complectatur quod Horatius in tres extenderat: hoc videlicet, *Quaque patet, &c.* Horatius enim ita,

Dicar, qua violens obstrepit Aufidus,
Et qua pauper aquæ Daunus, agrestium
Regnator populorum.

Sunt verò & quæ non cum Nasone tantùm, sed etiam cum aliis poëtis communia habet. Qualis est illa carminum laus, Ode 8. libr. 4. Sic enim non à Nasone tantum, sed à Tibullo etiam alíisque nonnullis poëtis carmina laudari videmus, vt quæ posteritati atque adeo immortalitati commendent nomina eorum quos celebrandos susceperint. Ita enim Naso,

Carmine fit viuax virtus, expérsq; sepulcri,
Notitiam sera posteritatis habet, &c.

Sic etiam Tibullus,

Quem referent Musæ, viuet, dum robora tellus
Dum cœlum stellas, dum vehet amnis aquas.

Quæ autem præterea possent cum ex iisdem tum ex aliis eodem pertinentia afferri, ea tibi apud eos videnda relinquo.

Insultatio etiam illa in Lydiam Ode 25. lib. 1.

Inuicem mœchos anus arrogantes
Flebis in solo leuis angiportu, &c.

apud Nasonem & Propertium legitur: sed apud hunc, per imprecationem, in fine lib. 3.

Exclusa inq; vicem fastus patiare superbos,
Et quæ fecisti facta queraris anus.

Naso autem non, vt imprecans, sed tantùm vt quod futurum erat prædicens;

Tempus erit quo tu, quæ nunc excludis amantes,
Frigida deserta nocte iacebis anus.

Quibus addit,

Nec tua frangetur nocturna ianua rixa.

Quod cum illis Horatij versibus conuenit,

Parcius iunctas quatiunt fenestras
Ictibus crebris iuuenes proterui.

His autem lectores ad aliorum etiam locorum obseruationem velut manu duxero, quos inter se conferre, non iucundum tantùm (si poëticæ sint studiosi) sed vtile etiam fuerit: præsertímque vbi serium aliquid tractatur. Atque his addere poterunt locos quos paulo ante, nimirum pag. 72. inter se contuli: nec non illos versus quos inter scholia margini apposita, vt cum Horatianis aliqua in re conuenientes, annotaui. At verò iis quæ poëtæ quidam Horatiani imitatione dixerunt, alium locum destinaui.

De scholiis seu annotatiunculis in Horatium editis, & ad calcem appositis. Item de nouis quorundam locorum expositionibus.

DIATRIBE V.

SCHOLIA autem, seu annotatiunculæ, si laudem plerisque mereri videbuntur, quòd suæ expectationi non respondeant, at venia saltem ea dignentur [illegible]: atque hunc meum laborem

rem temporis breuitate potius quàm sua expectatione metiantur. Quum enim vno eodémque tempore & hunc poëtam & Virgilium prælis commisissem, ideóque ita mihi festinandum in scribendis meis scholiis esset, vt prælorum cursum meo cursu æquarem, fieri non potuit quin maximas nonnumquam in angustias temporis compellerer. Quoniam tamen non itidem in hunc poëtam, vt in Virgilium, excerpendas prius ex variis annotatiunculas curaueram, non tantùm plus negotij mihi exhibuit, sed etiam ad annotationes meas lectorem plerisque in locis remittere coactus tandem fui. Adde quòd ea spes quam de Lambini commentariis conceperam, tanquam mihi locupletissimum penu & quoddam copiæ cornu futuri essent, me frustrata est. Nam doctissimi sunt illi quidem, & varia eruditione refertissimi: sed in locis plerisq; loquacissimi, vbi pauciloqui esse poterant: contrà, vbi loquaces saltem esse debuerant, muti. Interim, nisi & me non parum iis legendis profecisse, & multa lectoribus vtilia futura inde hausisse fatear, ingratissimus iure optimo habear. Multo pauciora tamen ex eo sumsi quàm credent ij qui mea hæc scholia cum illius commentariis non conferent.

Primùm enim, in iis quæ illum ex Porphyrione & Acróne seu Pseudoporphyrione, & Pseudacrone, siue ex Porphyrionis & Acronis reliquiis, mutuatum esse animaduerti, ad fontes ipsos recurrere malui. Plerumque verò, vbi illorum sententiam contemsit, ego minimè contemnendam esse iudicaui. Præsertímque vbi diuersa lectio vel alicuius vocis insolentia hæsitare cogebat. Exemplo autem fuerit vox *partumeius*, de qua superius à me dictum est.

Deinde, in nonnullis, vbi Lambinus ab illis dissentit, ego, sicut ab illis, ita etiam ab ipso dissensi. Interdum etiam contigit vt de lectione ab illo dissentirem. Atque id cum alibi videre est, tum verò in quodam loco poëmatis De arte poëtica, qui variè legitur. Est autem hic, *Intererit multum, diuúsne loquatur an heros.* Ille enim ex valde diuersis lectionibus eligere maluit hanc, *-Dauúsne loquatur Erósne.* At ego, quum ab omni parte essent quæ scrupulum mihi iniicerent, nihil tutius esse putaui quàm illam sequi lectionem quæ à me prior hic allata fuit: quòd sequatur in hoc ipso poëmate, satis longo interuallo, hic versus, *Ne, quicumque deus, quicumque adhibebitur heros.* Vicissim autem qui *Dauus* scribendum putauerunt ad hunc respexisse versum videri possunt, *Vt nihil intersit, Dauúsne loquatur, & audax Pythias.* Vbi antea legi solebat *an audax*, perperam: quum sequatur, *An custos, &c.*

Postremò, numquam ea exponendi autores placuit ratio, qua nodus (quod aiunt) in scirpo quæritur: id est, vbi loci alicuius expositio longè petitur, quum aliam non minus aptam, interdum etiam multo aptiorem, in proximo habeamus. Quo etiam nomine Seruius apud Virgilium multis in locis & risu & reprehensione dignus est. Neque tamen semper id enarratoribus imputandum est. fit enim interdum nescio quomodo vt ea expositio quæ obuia est, in mentem illis non veniat. Quod certè puto illis contigisse in hoc nostri poëtæ loco, Od. 13. lib. 2. *Vtrumq; sacro digna silentio Mirantur vmbræ dicere.* Nam hæc verba *sacro silentio digna*, exp. Acro, *adyto aliquo digna.* Lambinus (quem alios omnes consuluisse puto) Cur sacro? (inquit) an quòd in rebus diuinis, quæ publicè fiebant, imperabatur vt linguis fauerent? id est, vel bona verba loquerentur, vel silerent? An propter Bacchi & Cereris mysteria, quæ religiosissimo silentio constabant? An, quòd Pythagorei silentium, diuinum quiddam esse existimabant, atque ob eam causam eius vsus in sacris esset maximus? Hæc ille. At ego Horatium nihil tale, quum hæc scriberet, cogitasse existimo, sed vocasse carmina digna sacro silentio, quæ digna essent sacrariis Diis: vt loquitur Maro, Æneid. 12. *Vimq; deûm infernam, & diri sacraria Ditis.* Sed locum ab Horatio poni dico pro iis qui ipsum incolunt, continens nimirum pro contento: vt deos infernos intelligamus, sicut per cælum, deos superos sæpissimè significari videmus. Cur verò silentium locus ille appellatur? Nimirum quia locus est quem qui incolunt, silentes nominantur. Ita enim Maro Æneid. 6. *Dij quibus imperium est animarum, vmbræq; silentes.* Qui etiam *silentes* ab eodem sine illo substantiuo dicuntur: *--ille silentum Conciliúmq; vocat vitasq; & crimina discit.* Sic & Naso, Metam. 5. *-& rex pauet ipse silentum.* Idem de Æaco, lib. 13 *qui iura silentibus illic Reddit.* Et lib. 15. *-sedésque intrare silentum.* Iam verò & quæ Maro *loca silentia* eodem libro nominat, Naso substātiuo vtens, silentia appellat: vt, *Per Chaos hoc ingens, vastique silentia regni:* quum Maro dixisset, *Et Chaos & Phlegethon, loca nocte silentia latè.* Silentium igitur dixerit itidem Horatius locum quem silentes incolunt: & sacrum addiderit, quoniam (vti dixi) per locum vult ipsos deos qui ibi suam sedem habent intelligi. Mirantur ergo vmbræ Alcæum & Sapphonem dicere quæ suorum deorum auribus digna sint. Iam verò ne quid omnino scrupuli in mea expositione relinquam, sicui durum videtur, deos hic ex loco quem incolunt, significari: quāuis vel illud exemplum vocis cæli, quæ passim ita vsurpatur, illi pro me respondere possit tamen addam quod eodem figuræ genere, paulo etiam audacius, à Marone dictū est. Ita enim ille, *Forte sacer Cybelo Chloreus, olimq; sacerdos.*

nimirum locum, montem videlicet, ponens pro numine quod in eo colebatur: vt vet. quoque
enarratores fatentur. Quod autem ibi vulgo in plerisque edi. legitur Cybele id errore factum
est, duabus lectionibus in vnam mixtis. videlicet *satus Cybele* & *sacer Cybelæ*. Alioqui certè
sacer Cybelæ, in dandi casu scribendum fuisset. Sed firmior, vt spero, expositio mea videbitur,
quàm vt tot adminiculis sustentari necesse habuerit. Est autem in extrema Ode locus, in quo
itidem ab omnibus dissentio: hic videlicet, *Dulci laborum decipitur sono*. De quo meam sen-
tentiam aperiam vbi de hellenismis agam.

Sic Lambinus in hoc etiam loco, qui est Ode 4. lib. 4.

—& curæ sagaces

Expediunt per acuta belli, mauult illis assentiri qui *acuta belli* exponunt solertias
bellicas, quàm acquiescere iis qui discrimina intelligunt. Ego contrà non video cur aptius sit il-
lud quàm hoc, vel quod affert Porphyrio ei simile, *Expediunt per acu bel.* inquit, *absolutè di-
cuntur ea quæ sunt in bello periculosissima*. Quæ expositio apertè ostēdit (vt antea dixi) um *belli*
scripsisse, non *bella*: quum alioqui apud eum vocabula sint ita decurtata (qualia hic à me scri-
pta sunt) vt neutrum legatur. Ac profectò si adfuissem Lambino hæc scribenti, illi, vt opinor,
acquiescere huic expositioni persuasissem. Nam tu (dixissem) qui interdum vis Horatij lectio-
nem obtorto collo ad hellenismum pertrahere, hîc eum apertè ad Græcum loquendi genus, &
quidem prouerbiale, & quo Homerus etiam nec non Φιλόμενος Sophocles vsi sunt, respicere si-
ue alludere non vides? Atque hic illum exemplis obruissem. Nam ex Homero attulissem,

> Νῦν γὰρ δὴ πάντεσσιν ἐπὶ ξυροῦ ἵσταται ἀκμῆς
> Ἢ μάλα λυγρὸς ὄλεθρος Ἀχαιοῖς, ἠὲ βιῶναι.

Quinetiam apud Homeri posteros hoc genus loquendi perpetua quadam serie propagatum
fuisse ostendissem. Sic enim in veteri epitaphio Corinthiorum, qui ad Salaminem aduersus
Persas occubuerant,

> Ἀκμᾶς ἑστακυῖαν ἐπὶ ξυροῦ Ἑλλάδα πᾶσαν
> Ταῖς ἡμῶν ψυχαῖς κείμεθα ῥυσάμενοι.

Et in quodam Anthologiæ Epigr. loco,

> Εὐρώπης Ἀσίης τε δορυσθενέες βασιλῆες
> Ὑμῖν ἀμφοτέροισιν ἐπὶ ξυροῦ ἵσταται ἀκμή,
> Τίς κεν ἐμὲ πληθυμος ἕλοι δύστηνος ἀκοίτης,

Interdum verò non ἐπὶ ξυροῦ ἀκμῆς, aut ξυροῦ ἀκμή, sed tantum ἐπὶ ξυροῦ dicitur. vt apud Theo-
critum in Dioscuris.

> Ἀνθρώπων σωτῆρες ἐπὶ ξυροῦ ἤδη ἐόντων.

At Sophocles in Antigone.

> Φρόνει βεβὼς αὖ νῦν ἐπὶ ξυροῦ τύχης.

Atque adeo idem dixit, ξυρεῖ ἐν χρῷ. vbi exponitur, ἐν ξυρῷ ἵσταται τὸ πρᾶγμα. Ex his autem quan-
to in vsu fuerit Græcis illa metaphora, quámque illis placuerit, cognosci potest: vt vicissim
quàm lubenter hic poëta sua loquendi genera è Græcis mutuatus fuerit, nemo ignorat. Sed mi-
hi penè id exciderat, vnde initium sumere debueram: nimirum & ipsius nominis ὀξὺς (cui *acu-
tus* respondet) eodem pertinens significatio. vnde etiam δι' ὀξείας δραμεῖν prouerbialiter dici
videmus Exciderat propemodum & ἀμφήκης, in quo eadem metaphora vtuntur: quum pro-
priè vtrimque acutum, quod Latini dicunt *ancipitem*, significet. Quid? nónne ipsi itidem *anci-
pitem* pro dubio & periculoso dicunt? Hisce tot exemplis illum, vt opinor, manus dare coëgis-
sem, & à quærenda expositione alia deterruissem.

Illi autem loco libet hunc subiungere, Satyr. 7. lib. 1.

—postquam illi iusta chiragra

Contudit articulos. Hic enim *iustam chiragram* vult Lambinus dictam esse magnam
& grauem, & suis numeris omnibus absolutam: quemadmodum dicimus Iustum exercitum,
Iustum poëma, Iustum iter, Iustam victoriam. At ego contrà non video quid obstet quominus
iustam in sua prima & vsitatissima significatione accipiamus, vt quemadmodum iustæ pœnæ
dicuntur, sic etiam iusta, quæ pœnas iustas & meritas sumit, appelletur. Sic Naso, Tristium lib.
5. eleg. 9.

Vidi ego naufragiúmque, viros & in æquore mergi:
Et nunquam dixi, iustior vnda fuit.

Cur enim non itidem iustam chiragram ab Horatio dici intelligemus? Certè aut aliqua ratio
afferenda est cur eadem significatio illi voci hîc non tribuatur, aut itidem deneganda illi fue-
rit in isto eiusdem loco, Ode 12. lib. 1. *—seu Parthos Latio imminentes Egerit iusto domitos
triumpho*. Ac minus etiam fortassis alicui mirum id hoc in loco quam in illo videatur. Scripsi
autem

autē *chiragram*, sequens eam quæ ab omnibus affertur scripturam: libenter alioqui chiragram scripturus sicut antea docui, quòd illius primæ syllabæ correptio valde meas aures offendat. Neque tamen apud Martialem quoque & Persium ita scriptum esse ignoro, sed eundem errorem apud hos quoque potuisse committi, vicissim scio.

Ac verò verbo *peruidere* Sat.3. libr.1. aliam quàm quæ passim in vsu est significationem dari apud hunc poëtam, non miror: quum ea quæ illi adiuncta sunt, eam prima fronte repudient. Sed tamen & illi posse suam significationem relinqui dico, atque adeo planè relinquendam esse concedo. Iudicent tamen lectores, qui aliquo in huiusmodi rebus iudicio præditi sunt, an ego in verbo *peruidere* aliquid acutius quàm ceteri videre potuerim. Ita igitur Horat. Satyr.3. lib.1.

> *Quum tua peruideas oculis mala lippus inunctis,*
> *Cur in amicorum vitiis tam cernis acutum,*
> *Quàm aut aquila, aut serpens Epidaurius?*

Hoc loco P. Victorius & Petrus Nannius (aliorum enim expositiones prius recensere libet) tradunt *peruidere* idem esse quod παραβλέπειν, Non admodum contentis oculis intueri, Negligenter aspicere. In quo certè magnam (quod tantorum virorum pace dictum sit) præpositioni iniuriam faciunt, quum eam ad minuendam significationem adhiberi dicunt, quæ contrà augere eam solet. Ac certè quiduis potius faciendum est, quàm ad huiusmodi expositiones, quæ sermonis vel Latini vel Græci consuetudini vim afferunt, confugiendum. Quid hic Lambinus? Existimarim (inquit) hoc loco contrarium significare, propter has voces adiectas, *– oculis lippus inunctis*. sicut suprà dixit, Od. 7. lib.3. *– nam scopulis surdior Icari Voces audit adhuc integer.* Verùm hic Lambinus ex malo vno in alterum, & fortassis ex Scylla in Charybdin incidit. Quomodo enim hoc rationi consentaneum fuerit, vt quis id significare velit quod contrarium est significationi verbi quo vtitur? Scio quidem nos audacem interdum vocare quem timidum esse innuimus: prudentem, quem pro inconsulto & incogitante haberi volumus: sed hoc fit per ironiam: quam hic neque ipse constituit, neq; quisquam constituere potest. Iacobus Cruquius, qui post Lambinum non minus laboriosos quàm doctos in Satyras huius poëtæ commentarios scripsit, simúlque veteres quosdam edidit, Quid si *peruidere*, inquit, *oculis inunctis*, sit videre per oculos inunctos, ita vt præpositionis vis transeat in instrumenta videndi, manente verbi proprietate? Hæc eius est sententia: eámque potius quàm alterutram ex superioribus sequerer (vt minus violentam) si è tribus vnam sequi necesse haberem. Sed, aut ego valde fallor, aut ille quoq; eam magis probabit quam afferam: quæ mihi in meo typographeio inter operas meas versanti, dum hæc editio excuderetur, in mentem venit. Dico enim Horatium verbo *peruidere* suam significationem reliquisse, sed eos reprehendere voluisse qui quum se in cernendis suis ipsorum vitiis summa perspicacia vti simularent, contrà ad ea conniuerent: & pro perspicacibus & Lynceis oculis (quibus vtebantur in aspiciendis aliorum vitiis) lippos & inunctos oculos afferrent. Q.d. Quum tu ad peruidendum scilicet tua vitia, oculos lippos & inunctos afferas. Vel, Quum tu in vitiis tuis aspiciendis vtaris oculis lippis & inunctis, perspicax futurus scilicet. Vel, Quum tu lippos & inunctos oculos (quos tamen perspicaces videri cupis) ad cernenda vitia tua adhibeas. Vel, Quum cōniuente quadam perspicacia vtaris in cernendis tuis vitiis. Vel, Quum tu, qui perspicax in vitiis tuis videri cupis, tanta perspicacia vtaris quanta oculorum lipporum esse potest. Perinde enim loqui eum puto ac si quis diceret, Tu qui tam fortiter plumbeo gladio hostes tuos inuadis. vel, hostibus tuis resistis. Aut, Qui tam celeriter podagrosis pedibus incedis. Quale illud Maronis, *– ille gradum studio celebrabat anili.* Quod autem Lambinus suam expositionem, qua dicit verbo *peruidere* contrariam significationem dari, confirmare vult illius loci exemplo. *– nam scopulis surdior Icari, Voces audit adhuc integer*, ego contrà (vt de hoc etiam loco dicam quod sentio) non video quomodo eam iuuare possit. Nam *audit surdior scopulis*, non dubito quin ita intelligendum sit, Surdior est ad audiendum quàm sint scopuli. Vel, Surdiorem se præbet. Vel, Nihilo magis mouetur auditu vocum illarum, quàm si esset surdior scopulis.

Quod verbo *peruidere*, idem & nomini *nares* apud hunc poëtam contigisse video, nimirum vt ei significatio itidem noua tribueretur. Sed de hoc nequaquam cum adeo robustis aduersariis certandum mihi fuerit. Agitur enim de hoc loco, Od.15. lib.2. *– tum violaria &*

> *Myrtus, & omnis copia narium*
> *Spargent oliuetis odorem*
> *Fertilibus domino priori.*

Hic enim *nares* multi significare flores putauerunt: atque ex enarratoribus alij flores, alij odores, alij herbas odoriferas exposuerūt: quòd hæc significatio huic loco videatur esse accommodatissima. atque adeo hodiéque plurimi sunt qui vocem illam ne intelligi quidē aliter posse

existiment. Verùm si hi Lambinum quoque consulant, cum mihi in retinenda *naribus* sua significatione assentiri comperient. Is enim omnem copiam narium appellari tradit omnes flores, omniáque virgulta, ex quibus odor suauis naribus afflatur. Addítque, eadem ratione ea omnia quæ ad narium delectationem nata sunt, narium copiam ab Horatio appellari, qua Catullus hircum, quo nares offenduntur, nasorum pestem nominet. Quod autem attinet, ad vocem *copia*, perinde esse puto ac si flores illos odoriferos, opes siue diuitias narium vocaret. Ac meritò quidem omnes flores ad delectationem narium comparati, & quos hæ in deliciis habent, earum opes appellantur, vt quæ illis reseruentur, & quodammodo sint illarum peculium.

Quidam verò non minore errore, in hoc loco Satyr. 2. lib. 2. *–foris est promus, & atrum Defendens pisces hyemat mare*, putauerunt hoc *promus* esse piscis nomen: quòd poëtam maris mentionem facere viderent.

Nonnullis duplex vocis alicuius significatio imposuit, dum eam esse duplicem non animaduerterent. Sed alicubi veniam hic error meretur: veluti *quum sagitta* in vulgari significatione accipitur, Od. 27. lib. 3. *Rumpat & serpens iter institutum, Si per obliquum similis sagittæ Terruit mannos*. Alicubi contrà crassior est quàm vt venia dignus esse possit. vt Od. 4. lib. 1. *Nec regna vini sortiere talis*. quum enim Horatius de sortitione loquatur quæ fit per talos, illi *talis* cum *vini* iunxerunt: quasi diceret Horatius, vini quod tale sit.

Aliud autem ambiguitatis genus (si tamen ambiguitas ibi esse dicenda est, vbi sensus communis vnicam admittere expositionem videtur) in errorem non minus crassum olim eruditissimum quendam virum impulit, in fine Od. 19. lib. 1. *Mactata veniet lenior hostia*. Erasmus enim, vir alioqui doctissimus, quísque alioqui locis plerisque, in quos totas ingenij vires contendit, egregiam operam nauauit (in cuius certè manes tam ingratam esse posteritatem queror) *mactata hostia lenior* prouerbiali figura dixisse Horatium tradit, de spontaneis ac mansuetis. Addítque, sumtum esse à sacrificiis, in quibus explorabatur hostia ducto per frontem cultro: quod mactare vocabant. Intelligit igitur Erasmus, *mactata hostia lenior*, lenior quàm fit hostia, postquam mactata est. Quam explicationem ridiculam esse, iampridem admonui in iis quas scripsi Animaduersionibus in Erasmicas quorundam adagiorum expositiones. Vbi etiam eorum quæ de verbo Mactare scribit, mentionem facio. Verùm & hoc miror, cur hanc comparationem (vt quidem ille esse putabat) inter prouerbia referendam putaret.

Sunt verò & quædam vocabula quæ omnes quidem qua de re dicantur videre possunt, sed eorum significationis ratio à nemine redditur, & à paucis fortasse intelligitur. Exempli gratia, in hoc Epodωn versu, *Nullum à labore me reclinat otium*, vetus enarrator anonym. reclinat exponit *adimit*, item *liberat*: quorum prius illud conuenire cum præpositione & accusatiuo *me* non potest: posterius conuenit quidem, sed ita vt ex eo minimè appareat cur hoc verbo potius quàm alio vsus fuerit. At eo tamen Horatio suæ translationis rationem cõstare arbitror: & verbo *reclinat* vtentem pro Relaxat, vel relationem dat, siue intermissionem, aut requiem: vel Requiescere sinit ad eos qui inclinato corpore opus faciunt respicere.

Quædam etiam sunt vocabula quæ in recessu aliquid habent, quod ab enarratoribus non declaratur. Atque id ex eo contingit interdum quòd hæc latè patentem alioqui suam significationem eo in loco restringat: nonnumquam verò quòd ab ea re quam nobis primo aspectu proponunt, cogitationem nostram, ad aliam, tanquam per gradus deducant. Sed vicissim aliquando, vbi vnum ex altero intelligendum videtur, contrà id ipsum quod prima & propria significatione vox sonat, intelligere oportet. Exemplo erit hic locus Od. 18. lib. 2. *–pellitur paternos In sinu ferens deos Et vxor, & vir, sordidósque natos* Hic enim quum prima fronte *sordidos* videamur debere pro pauperibus accipere, multo aptius (meo quidem iudicio) re vera sordidos à poëta significari existimabimus: indicare volente, ita vrgeri ab illis qui eos expellunt, vt ne ad sordes quidem natis abluendas otium esse possit.

Inter illa vocabula quæ negotium apud hunc poëtam facessunt, est *alite*, in hoc loco Odes sextæ lib. 1.

> *Scriberis Vario fortis, & hostium*
> *Victor, Mæonij carminis alite,*
> *Quam rem cumque ferox nauibus aut equis*
> *Miles te duce gesserit.*

Nam *alite Mæonij carminis* quidam exponunt Auspiciis Homerici carminis (quæ explicatio prima est quæ locum hunc legentibus se offert) alij, granditate & maiestate Mæonij carminis. Eodémque modo & Porphyrio, sublimitate: qui vtramque expositionem velut iungit. Nam postquam scripsit *alite M. c.* perinde esse ac si diceret Homericis auspiciis (Acro etiam, Auspicio, siue bono omine) addit, Ac per hoc, Homerica sublimitate. Quidam de celeritate carminis & com-

concitatis ac rapidis eius pedibus accipere malunt. Sunt etiam qui *alite Mæonij carminis* significari putent pennam & stilum Homerici carminis: sicut Propertius *pennis felicibus* vicissim dixit pro felicibus auibus. Nec desunt qui ablatiuum illum *alite* suspectum habeant, & in datiuum *aliti* mutandum putent: vt hic sit sensus, Scriberis à Vario, qui est auis Mæonij carminis hoc est, poëta cui datum est posse res gestas canere Homerico carmine. Vel, Qui cantu planè Homerico præditus est. Addúntque, poëtas sæpe aues appellari; atque afferunt illum Theocriti locum, in Thalysiis,

> *Καὶ Μοισᾶν ὄρνιχες ὅσοι ποτὶ Χῖον ἀοιδὸν*
> *Ἀντία κοκκύζοντες, ἐτώσια μοχθίζοντι.*

Ego certè quid & ipse sentiam de illo verbo, addam: non, quòd certius aliquid afferre mihi posse videar, sed ne solus ἀσύμβολος ab hoc sermone discedam. Ac primùm me lubenter assensurum iis codicibus profiteor, qui nobis datiuum *aliti* dederint pro ablatiuo illo *alite*. sed tantisper dum reperientur qui lectionem illam habeant (quod fortasse numquam continget) *alite* pro volatu lubenter accipiam. vt perinde sit ac si diceret, Carmine quod Homerici volatum æquat. vt vel de Homero idem quod de Pindaro sentiat, de quo scribit,

> *Multa Dircæum leuat aura cycnum,*
> *Tendit, Antoni, quoties in altos*
> *Nubium tractus:*

vel (quod olim me suspicari dixi) ad illud Homeri epithetum, quo verba appellantur alata, respiciat. Scimus enim passim apud eum versum hunc esse obuium,

> *Καί μιν φωνήσας ἔπεα πτερόεντα προσηύδα.*

atq; ita volatus Mæonij carminis volans Homeri carmen significabit, vel potius carmen quod volanti Homeri carmini simile est. Q. d. Varius suo carmine, quod illam volantium Homeri verborum felicitatem habet, res à te gestas scripturus est. Quasi videlicet illud epithetum quo verba esse alata dicuntur, conueniat Homericis versibus (quamuis ipse Homerus aliò retulerit) ob eam celeritatem qua scripti esse videntur: quod ita fluant, vt pauci æquè nulli magis. Nisi simplicius hoc dici putemus ab Horat. qui volens ἀστεΐζεσθαι, tribuat, carmini Homeri id epithetum quod ille passim iis verbis quibus alter alterum compellat, tribuere solet. Quamuis autem hanc istius loci expositionem esse huiusmodi animaduertam, quæ nimis subtilis videri possit, vel ipsam tamen vel alteram priorem alij cuilibet anteferrem, si ipsius Hor. aures non offensum iri hac explicatione nominis *alite*, vt nimis dura, existimarem (licet nihilo mollior videatur ea expositio quæ nomine illo pennam significari tradit) quod si quis mecum veretur, illam expositionem vt omnium tutissimam sequatur, quæ pro auspiciis accipi censet.

Ad aliud verbum venio, quod non minorem molestiam vel maiorem potius quibusdam, ac præsertim Lambino, exhibuit. Id habemus in fine Od. 35. lib. 1. - *ô Vtinam noua Incude diffingas retusum in Massagetas Arabásq; ferrum.* Hoc autem in loco, non minus quàm in aliis plerisq;, imò etiam maius illius de qua questus sum antea audaciæ documentum ille dedit. Quippe qui in priori editione vno coniecturæ iaculo duos poëtæ huius locos confoderit: & pro confosso *diffingas*, Distringas, pro, *retusum*, quod itidē confoderat, Recusum reposuerit. Sed in posteriori editione in *diffingas* emendando exemplaris cuiusdam autoritatem coniecturæ suæ anteponendam esse censet, in quo legitur *defigas*: quod de emendatione alterius itidē non scribit. Atqui tantum abest vt vnius exemplaris vel duorum (nam & alius libri testimonium ex auditu se habere dicit) opponere fidem omnibus aliis, & eorum autoritate fretus lectionem hanc dare isti loco debuerit: vt contrà in altera lectione *diffingas* (si hanc in vno exemplari aut duob tantùm inueniri contigisset) id faciendum illi fuerit tantò hanc altera illa aptiorē esse dico. Ceterùm in priore quidē editione, vbi ex sola coniectura Diffingas in Distringas mutare ausus fuerat, hunc esse sensum dicit, O vtinam distringas ferrū in Massagetas & Arabas, & ceteros hostes populi Romani, noua incude recusum, id est, Posteaquam noua incude fuerit recusum. Est enim bellis ciuilibus & corporibus ciuium Romanorum retusum. In posteriori autem mutat quidem illud Distringas in *defigas* (vti dixi) sed quod ad *recusum* attinet, se mutare suam sententiam negat, quòd ferri id nullo modo possit. At ego contra suum illud coniecturale Recusum in Retusum, itidémque suum coniecturale Distringas, nō in Defigas, sed in Diffingas mutare illum debuisse dico. id est, lectiones passim receptas in pristinum honoris gradum restituere. Quidnam igitur tandem illud Diffingas, à quo tantopere ille abhorruit, significare dicemus? Ego, *diffingas retusum in Massagetas Arabásque ferrum*, esse dico, (sicut in scholiis margini huius editionis appositis scripsi) Arma aduersus hebetata diffingens, alia ex iisdem refingas in Massagetas & Arabas. Addo etiam, perinde esse ac si quis ita loqueretur, Templū hoc in basilicam diruas, pro Dirue hoc templum, vt ex eius lapidib. basilicam ædifices. At durū hoc

loquendi genus est, dicet pro Lambino quispiam. Exemplis tamen non carere, respondeo. Sed mihi nunc non alia suggerit memoria, quàm quæ sunt in verbis mutationem significantibus. Legimus enim in vincto Æschyli Prometheo, pag. 23. meæ editionis,

> Γίνωσκε σαυτὸν καὶ μεθάρμοσαι τρόπους
> Νέους. νέος γὰρ καὶ τύραννος ἐν θεοῖς.

Vbi necesse est verbum *μεθάρμοσαι* duabus itidem diuersis rebus seruire, quarum vna sit præsens, altera, futura, ideóque in duo verba diuersa resolui: hoc (aut simili) modo, *μεθαρμόζομαι, λάμβανε τρόπους καινούς.* Atque huic simile loquendi genus non vno in loco Euripidis obseruatum à me esse scio, quamuis nunc exemplum non sit in promtu. sed ex Platone (in quo nimis durum loquendi genus magis mirari quis possit) afferam. Legimus enim apud eum, De rep. lib. 4. *εἶδος γὰρ καινὸν μουσικῆς μεταβάλλειν εὐλαβητέον.* Quod tam illi Æschyleo simile est, vt ouum ouo similius esse non possit. Sed quid ego à nostro poëta ad inueniēda huiusmodi loquendi genera discedo? Ecce enim, Od. 16. lib. 2. legimus, *- quid terras alio calentes Sole mutamus?* Siquidem nemo mutare dici possit terras in quas nondum pedem intulit. Hîc igitur *mutamus terras*, ita resoluamus necesse est, Relictis terris quas incoluimus, imus ad eas quæ alio sole calent. Vel, Relinquimus terras nostras, & petimus alias, &c. Sic Diffingas ferrum, id est, Diffingens ferrum, ex eo refingas aliud. Scio tamen & magis similia posse exempla inueniri: sed interim lectorem his contentum fore spero.

Verùm vt de aliis locis dicere pergam, quorum sensus ab vnius vocis significatione non itidem pendet, sed aliunde dubius efficitur: Lambini & aliorum expositionem minimè sequor in hoc insigni & verè aureo Horatij dicto, *Quanto quisque sibi plura negauerit, A dîs plura feret.* Ita enim ille, Quanto quisque pauciora desiderabit, tanto facilius cupiditatem suam explebit. Atqui nihil nisi vulgare diceret hîc Horatius, nihil quod non satis omnibus, vel eo tacente, notum esse possit. Hunc igitur potius sensum esse puto, Quanto plura quispiam cupiditati suæ denegauerit (id est, quanto paucioribus contentus esse voluerit, suæ cupiditati morem non gerens, vel cupiditatem suam refrænans) tanto maiorem deorum in se liberalitatem experietur, & tanto ditior ab illis reddetur. Quomodo autem ditior? Quia is demum est diues qui contentus iis quæ habet viuit, nihilque sibi deesse credit: ita vt plura non cupiat. Illis enim quę non cupit, carere sibi non videtur, aut certè carere se non sentit: ideóque dum cupiditati suæ dominatur, simul etiam dominium in rem contemtam exercet. Ideóque, paucis interiectis, subiungit,

> *Contemtæ dominus splendidior rei,*
> *Quàm si quicquid arat non piger Appulus,*
> *Occultare meis dicerer horreis,*
> *Magnas inter opes inops.*

Denique pro eo quod dixerat,

> *Quanto quisque sibi plura negauerit,*
> *A dîs plura feret,*

dicit aliquanto post,

> *Contracto melius parua cupidine*
> *Vectigalia porrigam,*
> *Quàm si Mygdoniis regnum Halyattici*
> *Campis continuem.*

Neque aliud his in locis dicit quàm quod dixerat in isto Od. 2 lib. 2.

> *Latius regnes auidum domando*
> *Spiritum, quàm si Libyam remotis*
> *Gadibus iungas, & vterque Pœnus*
> *Seruiat vni,*

Quid si verò & quum *auream mediocritatem* dixit, eodem respexisse, & tanquam verè diuitem sic appellasse existimandus sit? Hoc certè crederem, nisi vererer ne nimium subtilis hæc expositio iudicaretur: præsertim quum ea quæ recepta est non aliena esse videatur. Optimè autem cum illis duobus locis conuenit istud Publianum dictum, *Effugere cupiditatem, regnum est vincere.* Et cum illis verbis, *Magnas inter opes inops*, hæc eiusdem scriptoris bellè congruunt, *Instructa inopia est in diuitiis cupiditas.*

Quoniam autem idem enarrator in explicatione huius loci facit etiam istius mentionem,

> *- sed quod non desit habentem*
> *Quæ poterunt vnquam satis expurgare cicutæ,*
> *Ni melius dormire putem quàm scribere versus?*

atque

àtque vt de horum verborum expositione, *quod non desit* (quæ eodem quò superiora pertinẽt) à ceteris dissentit, ita & ego ab eo dissentio: de illis quoque differendum fuerit. Prolixo igitur sermone illa explicat, cuius hæc summa est, eum dici haberi quod non desit, qui scit vti iis quæ habet, quum opus est, & quum res postulat. Refert enim ad id quod vulgò de auaris dicitur, illis tam id quod habent deesse quàm quod non habent: quoniam iis quæ habẽt non audent vti. Sed affert & aliam explicationem: vt is dicatur habere quod nõ desit, qui sumtus moderatos faciat, & fructibus aut vectigalibus suis æquales. At ego non puto *deesse* hic accipi vt quum dicimus, Hoc deest mihi, id est, Careo hac re (quam tamen significationem illi dat prior expositio) neque etiam expono, *quod non desit*, quod respondeat sumtibus quos facio, eósque æquet: sed potius ad ipsum Horatij animum refero: qui ideò habebat quod non deesset, quia eo contentus erat, nec plus habere cupiebat. Q. d. Habentem quod expleat cupiditatem meam, vel potius votum meum, aut vota mea. sicut ipse dicit initio Satyræ sextæ lib 2. *Hoc erat in votis, modus agri non ita magnus, Hortus vbi, &c.* Si quis tamen ad animum referre nolit, ego non valde repugnabo, sed simplicius exponendum dicam, quàm de reditibus qui sumtus æquent: quum Horatium præter illa quæ ex reditibus habebat, alia subinde à Mæcenate accipere solitum verisimile sit. Interim certè fatẽdum est, rarum esse huius significationis verbi *deesse* exemplum. Est enim quod Græci dicunt ἐνδεῖς εἶναι.

Libet eadem opera & alium locum, qui ad argumentum idem pertinet, examinare. Is est Sat. 1. lib. 1.

> *Illuc vnde abij, redeo, nemón' vt auarus*
> *Se probet, ac potius laudet diuersa sequentes?*
> *Quódque aliena capella gerat distentius vber,*
> *Tabescat? neque se maiori pauperiorum*
> *Turba comparet? hunc atque hunc superare laboret?*

Siquidem in huius loci expositione planè a Lambino dissentio. Ita enim ille exponit, Itáne fieri oportet vt nemo auarus se satis vnquam beatum putet, sed alienum vitæ institutum pluris faciat quàm suum? At ego planè contrarium ab Horatio significari dico: qui queratur non accidere auaro idem quod aliis, vt suum vitæ institutum cum alieno comparet, & laudet diuersa sequentes, sicut alij faciunt. Dixerat enim hic poëta initio Satyræ,

> *Qui fit, Mæcenas, vt nemo, quam sibi sortem*
> *Seu ratio dederit, seu Fors obiecerit, illa*
> *Contentus viuat? laudet diuersa sequentes?*

(vbi ante *laudet* subaudienda est particula *sed*: hoc modo, Nemo viuat contentus illa, sed laudet) & exemplis aliquot ostenderat quomodo alij aliorum diuersa studia laudare soleant: nunc igitur dicens se eò redire vnde abiit, illis ipsis verbis vtitur. *-nemón' vt auarus se probet, Ac potius laudet diuersa sequentes?* Id est, Vt nemo se probet, ac nemo laudet potius eos qui diuersum vitæ institutum sequuntur? Q. d. Itáne verò semper fiet, vt nullus auarus in se descendat, & suam ipsius vitam examinet, atq; vt, idem faciens quod ceteri homines, & suam vitam cum aliorum vita comparans, eos laudet qui aliud vitæ institutum seu aliam vitæ rationem sequuntur? Ex quibus intelligimus, eum queri quòd ceteri quidem id faciant, at qui sunt auari, sibi in suo vitæ instituto placeant, suo vitæ generi acquiescant, eo delectẽtur, in eo libenter firmi maneant. Atqui, non ad eos homines qui itidem bonis abundant respicere (à quibus si vel minimo commodo superari se videant, anguntur) sed potius cum maiori pauperiorum numero cõparare se deberent, qui tamen suis contenti viuunt: & quanto laudabilius sit vitæ genus quod hi sequuntur considerare. Verùm quum dicit, *laudet diuersa sequentes*, generalius loquitur: postea pauperiorum mentionem facit, vt illi opes suas cum horum opibus conferentes & multis partibus ditiores se illis esse videntes, miserum illud lucri studium deponant. Hunc verum esse huius loci sensum arbitror: in quo si non fallor, multum certè Lambinus fallitur, qui (vti dixi) putat Horatium dicere de auaro, quod contrà omnino negat, nimirum diuersa sequentes ab eo laudari. Ex eo autem in errorem incidit, quòd non animaduertit repetendum esse *nemóne*, etiam cum verbo *laudet*, sed putauit probare se & laudare diuersa sequentes, separari, quæ contrà coniunguntur (quum auarus vbi suum vitæ genus probauerit & examinauerit, tum demum diuersa sequentes laudaturus sit) & particulam *ac* pro aduersatiua. Sed accepit: perinde ac si dictum esset, Non se probet, sed potius laudet, &c. Deinde verbum *probare* non accepit in ea significatione in qua à me accipitur, sed in ea qua illi opponitur Improbare. Scio alioqui & in Commentariis qui post illos Lambini scripti fuerunt, expositionem quæ cum illius non cum mea conueniat extare. Sed eorum etiam autor fortasse) quem iudicio valere nonnulli alij testantur loci (vbi meam diligenter considerauerit, non repudiandã existimabit. Veteris alia m

TT t

in huius libri initio lectionem sequitur, quam tamen ex vnico exemplari affert. *– qui nemo vt*
auarus, Se probet? vt ita resoluantur verba, Quî fit vt nemo alius ita se probet vt auarus? Sed val-
de mihi durum videtur, Quî vt, pro, Quî fit vt. Alioqui meam expositionem nihilo minus hæc
lectio, quàm altera, admittit.

Pergam autem (priusquam ab hoc loco discedam) paulo vlterius, & ad illũ versum veniam,
Sic festinanti semper locupletior obstat: vt de *obstat*, quod suspectum habeo, aliquid dicam. Ver-
sum hunc cum præcedentibus cohærere arbitror, & verbum quod hic ponitur, a particula *vt*
pendere, sicut & superiora: quo fit vt in *obstet* mutandum esse credã. Dixit enim, *nemón' vt aua-*
rus Se probet, ac potius laudet diuersa sequentes? Cum quibus conueniunt hæc quæ sequuntur,
tabescat, comparet, laboret. Aptè inquam & *obstet* scripturos esse nos dico, quo pertinente co-
dem sententia claudatur. Sic verò in quodam loco qui hunc versibus aliquot interiectis præce-
dit (libet enim eadem opera de hoc quoque lectorem monere) quidam versus disiunguntur,
qui fortasse superioribus iungi debent: id est, proximè præcedentis sententiæ clausula esse: sed
mutando *at* in *aut*. Ita enim leguntur in omnibus editionibus versus illi de quibus nunc à me
agitur.

Miraris, quum tu argento post omnia ponas,
Si nemo præstet quem non merearis amorem?
At si cognatos, nullo natura labore
Quos tibi dat, retinere velis seruaréque amicos,
Infelix operam perdas, &c.

quum tamen hîc etiam reperi verbum *miraris* (vt dicat, *miraris si perdas*, sicut dixit, *miraris si*
nemo præstet) ideóque Horatium *Aut si cognatos* scripsisse existimem. Neque tamen vel de hoc
loco vel de illo acrius cum quoquam contendere velim.

Quidam etiam sunt loci, in quibus quum variæ afferri posse rationes dicti Horatiani vi-
deantur, ea quam præcipuam esse & primam debuisse in mẽtem venire alio, omissa fuit. Non-
numquam verò quum à vetustis enarratoribus aut ab altero eorum annotata esset, à recenti-
bus, aliquid noui afferre malentibus, contemta immeritò fuit. Atque hoc quum dico, cuius-
dam loci qui extat Od. 14. lib. 4. recordor: huius videlicet,

Te non pauentis funera Galliæ,
Duræque tellus audit Iberiæ.

Quum enim non pauentem funera vocaret Galliam, quadam epitheti forma hoc ei adiun-
gens, ad historiam aliquam vel consuetudinem valde inter scriptores celebrem respexisse arbi-
tror: ideóque vix de iis quæ ex Aristotele afferuntur, cogitasse illum putem: Celtas neque terræ
motus neque fluctus extimescere: ac ne ea quidem quæ ex Æliano adduntur, occasionem illi
præbuisse Galliam hoc epitheto ornandi crediderim: neque alia etiam quæ huc quidem per-
tinent, sed cum aliis nationibus communia habere dici queant. Quin potius eum recordatum
tunc fuisse dixerim eius rei quam & Cæsar & alij de soldurijs narrant: quum hoc fuisse non mi-
nus celebre quàm peculiare nationi isti contemtus mortis exemplum credibile sit. Legimus
enim apud Cæsarem Comm. De bello Gallico lib. 3. Atque in ea re omnium nostrorum inten-
tis animis, alia ex parte oppidi Adiatonnus, qui summam imperij tenebat, cum sexcentis deuo-
tis, quos illi soldurios appellant (quorum hæc est conditio, vt omnibus in vita commodis vnà
cum iis fruantur quorum se amicitiæ dediderint: siquid iis per vim accidat, aut eundem casum
vnà ferant, aut sibi mortem consciscant. neque adhuc hominum memoria repertus est quis-
quam, qui, eo interfecto cuius se amicitiæ deuouisset, mori recusaret) cum his Adiatonnus &c.
Celebrem inquam fuisse hunc solduriorum morem (è quorum nomine fortasse vocem *soldat*
de milite retinuimus) ex eo etiam mihi persuadeo quòd & Græci eum memoriæ prodiderunt,
cùm alij tum verò Nicolaus Damascenus: qui quoniam eorum regem vocat Adiatomum, id-
eò in illo Cæsaris loco Adiatonnum vocare malui: quum alioqui duæ etiam aliæ scripturæ af-
ferantur. Sed siloduni non soldurij apud eum legitur: qui inter alia de illis hæc narrat, cum iis
quæ à Cæsare scribuntur, optimè conuenientia, τούτους δ' οἱ βασιλεῖς ἔχουσι συζῶντας καὶ συναπο-
θνήσκοντας. Et paucis interiectis, καὶ συναποθνήσκουσι [illegible], εἴτε νόσῳ τελευτήσῃ ὁ βασι-
λεὺς, εἴτε πολέμῳ, εἴτε ἄλλως πως. Καὶ οὐδεὶς εἰπεῖν ἔχει τινὰ ἀποδειλιάσαντα τοῦτον τὸν θάνατον, ὅταν [illegible]
βασιλεῖ, ἢ διεκδυόντα. Hanc inquam historiam ad istum Horatij locum afferri debuisse dico po-
tius quàm ea quæ allata esse videmus: aut certè ei rationi quam affert Porphyrio acquiescen-
dum fuisse. Scribit enim ille, Non pauentes autem Gallos funera ait, quia vel ferocia, vel vana
persuasione rursus renascendi, mortem non timebant. de quibus Lucanus ait, *– animæque ca-*
paces Mortis: & ignauum est redituræ parcere vitæ. Verùm si enarrator ille locum Lucani altius
repetiuisset, maiorem posteris fortasse acquiescendi huic rationi, ac minimè aliam quærendi,
occasionem præbuisset. Ita enim ille lib. 1.

– Vobis

— Vobis autoribus Vmbræ
Non tacitas Erebi sedes, Ditisque profundi
Pallida regna petunt. regit idem spiritus artus
Orbe alio: longæ (canitis si cognita) vitæ
Mors media est. certè populi quos despicit arctos,
Felices errore suo: quos ille, timorum
Maximus, haud vrget lethi metus. inde ruendi
In ferrum mens prompta viris, animæque capaces
Mortis: & ignauum est redituræ parcere vitæ.

Vel hic certè locus facere debet vt attentius quæ veteres enarratores scribunt, considerentur. Nunc enim quum ad locum Lucani venitur, ad quem Porphyrio remittit, dum pauca tantum eius verba profert, inueniuntur quæ cuiuis satisfacere multo magis possint, quàm illud etiam quod de soldariis narraui. tantum abest vt quę Lambinus in hunc locum annotauit, ne mentione quidem vlla illam Porphyrij expositionem dignatus, satisfacere (propter illam quam attuli rationem) queant.

In nonnullis autem locis proponuntur quidem omnes fortasse quas illi admittere possunt expositiones, sed iudicium in ea quæ aptissima est eligenda desiderari videtur. Quod vereor ne initio huius libri contigerit, circa initium videlicet Odes primæ, lib. 1. vbi scribit poëta,

Hunc, si mobilium turba Quiritium
Certat tergeminis tollere honoribus.

Tergeminos enim *honores* vt demus appellari tres magistratus, difficilis relinquitur quæstio, quinam illi sint: vt longa hac de re disceptatio Lambini ostendit. Sed ei subiungit, Sin tranlatè & *μονηρικῶς* accipiemus, per tergeminos honores legitimum quendam & iustum & absolutũ honorum numerum intelligemus: seu potius summos & amplissimos honores: vt ædilitatem maiorem, præturam, consulatum. Hæ sunt illius expositiones: quibus si quis eam adiungat quę à Porphyrione affertur, vix aliam superesse relatu dignam arbitror. Nam quòd nonnulli ad ordinem triplicem populi retulerũt (vt Glareanus testatur) senatorium, equestrem, & plebeium: à Lambino prætermissum esse non miror. Contrà autem est quòd eius iudicium miremur (ne dicam, quòd iudicium in eo desideremus) in repudiãda omnino Porphyrionis expositione. Aut enim valde fallor, aut valde fallitur qui aliter hunc locum exponendum esse credit. Loquitur de eo (inquit Porphyrio) qui fauorem vulgi captans, optet, quum ingressus sit theatrum plausum sibi cdi à populo. Sic enim excipiebantur in theatrum principes de quibus bene populus sentiebat. Hos enim plausus tergeminos appellat. Ne autem ratione in præferenda hac expositione aliis carere existimer, afferam eiusdem poëtę locos qui eius velut assertores esse possunt. Legimus enim huius libri Od. 20. *— datus in theatro Quum tibi plausus, Chare Mæcenas, eques.* Legimus item, epist. 6. lib. 1.

Ludicra, quid, plausus & amici dona Quiritis,
Quo spectanda modo, quo sensu credis & ore?

Vbi hos *plausus* non dubito quin dona Quiritium appellet per appositionem, licet copulam & inserat. Nisi quis accipere ita malit, quasi dictum esset, plausus & cetera dona amicorũ Quiritium. Sed ecce tibi & alium locum, in quo expressam etiam illius epitheti (vt opinor) vim habemus. Is est ex Od. 17. lib. 2. *— quum populus frequens Lætum theatris ter crepuit sonum.* Hic inquam aduerbium *ter* eodem pertinere quo & illud *tergeminis* arbitror. Neque enim credo *ter* hic poni pro Sæpius, vt Lambinus putat (nimirum quasi sit numerus certus pro incerto) sed pro eo ipso accipiendum esse quod sonat. quamuis alioqui in plerisque poëtarum locis talem esse hunc particulæ istius vsum non negem: sicut & apud Græcos voculæ *τρὶς*, quæ significatione illi respondet. Sed interim videndum est ne vbi suam significationem retinere debet, eam illi adimamus. Quod tamen vereor ne fecerit & in hoc loco, Od. 28. huius lib. *— licebit Iniecto ter puluere curras.* quum alibi de terna iniectione aliquid legisse mihi videar. Sic etiam in isto, Od. 22. lib. 3. *Quæ laborantes vtero puellas Ter vocata audis.* Vult enim hic quoque accipi pro Sæpe: at ego malim id ipsum quod sonat intelligere. quum credibile sit eam ter, sollenni quopiam & mystico ritu inuocari solitam: licet alioqui hisce ternis inuocationibus aliæ multæ velut extraordinariæ adderentur. Videmus enim hunc ternarium numerum (vt omittam eius in rebus magicis vsum quò pertinet illud Tibulli, *Ter cane, ter dictis despue carminibus:* sicut apud Theocritum,

Ἐς τρὶς ἀποσπένδω, καὶ τρὶς τάδε πότνια φωνῶ· vt omittam etiam quem in variis ceremoniis habebat vsum apud Maronem, Æn. 6.

Idem ter socios pura circumtulit vnda.)

alij quoque vocationis generi adhiberi fuisse solitum, vel potius aliis vocationis generibus, apud vtriusque linguæ poëtas. Apud Maronem quidem certè legimus, Æn. 10.

Atque hic Æneam magna ter voce vocauit. Item lib. 6.

Tunc egomet tumulum Rhæteo in littore inanem

Constitui, & magna manes ter voce vocaui.

Iam verò & qui ex Propertio affertur versus, tanquam & ipse habens *ter* positum pro Sæpe, potius cum Horatij loco conuenire dicendus est: vt in eo ad theatralem illum populi plausum alludatur. Vt enim dixit Horatius de populo,

Lætum theatris ter crepuit sonum,

ita Propertius de Musis, Elegia 10, lib. 3.

Et manibus faustos ter crepuere sonos.

Ac fieri certè potest, quum idem sit hemistichium, vt ex eodem loco ambo verba illa sumserint. Quid? nonne & Virgilius geminati plausus mentionem facit? Canit enim Georg. lib. 2.

— hunc plausus hiantem

Per cuneos (geminatur enim) plebisque patrúmque

Corripuit. Ex his denique & aliis aliorum scriptorum locis quum plausum, & summi honoris qui exhiberetur, & summi fauoris qui promitteretur, siue cuius spes fieret (vnde Seneca fauoris appellatione illum intellexisse existimatur: vbi etiam vulgus magis mobile flatu dicit) certum argumentum esset: non dubito quin Horatium, si non ex aliis, at ex seipso exponere potius quàm aliam vllam expositionem quærere debeamus.

Ecce autem, dum illum Propertij afferrem versum, alius quidam ab eo de Mæcenate scriptus in Elegia quæ illam proximè præcedit, quendam nostri poëtæ de eodem Mæcenate locum in memoriam mihi reuocauit: quem Lambinus & alij quidam aliò referunt. Is est Satyr. 9. lib. 1. *— Mæcenas quomodo tecum?*

Hinc repetit. Paucorum hominum, & mentis bene sana.

Nemo dexterius fortuna est vsus.

Putat enim ille verba hæc, *Nemo dexterius fortuna est vsus*, de Horatio ab illo garrulo homine dici, qui intelligat fortunatum in eo fuisse quòd Mæcenas illum in amicorum suorum numerum admiserit: quum tamen talia sint illa verba vt nec de Horatio, nec de alio qui eiusdem conditionis esset, ea ille dicturus fuisse videatur. Aut enim fallor, aut is dexterè fortuna vti dicitur, qui scit ferre fortunam. quod loquendi genus ex ipso Hor. à me est petitum. Quinetiam quum Lollio allegoricis verbis dicit,

— tu, dum tua nauis in alto est,

Hoc age ne mutata retrorsum te ferat aura.

perinde esse videtur ac si diceret, Vide vt dexterè fortuna vtaris. Existimo, de viro item qui dexterè fortuna vtitur, dici posse hæc quæ alibi canit, *- caret inuidenda Sobrius aula:* (vt vicissim dulci fortuna ebriam dici ab eo Cleopatram videmus) cúmque huic eius præcepto parere, *Contrahens vento nimium secundo Turgida vela* (quæ allegoria illi affinis est qua eum apud Lollium vsum esse modo docui: nisi potius eadem est) denique quem vult bonis in rebus mentem ab insolenti lætitia temperatam seruare. Quinetiam conueniunt hæc cum iis quæ de Mæcenate cum apud alios tum apud Propertium legimus: cuius hic præsertim versus memoratu dignus est, *Intra fortunam qui cupis esse tuam.* vbi arbitror hunc poëtam (vt obiter & de hoc eius loco aliquid dicam) quod de Mæcenate scribit, ei quod Mæcenas eum facere iubebat, opponere: quum subiungit, *cur me tam vastũ scribendi mittis in æquor?* Q. d. Cur tu, qui tuæ fortunę terminos prætergredi nõ vis, id mihi suades, quod si tentem, limites à Musa mea mihi præscriptos excedam, miniméq; modulo meo meipsum metiar? Imò verò quin eò respexerit Propertius, vix dubitare nos sinunt qui sequuntur aliquanto post versus,

At tua Mæcenas vitæ præcepta recepi,

Cogor & exemplis te superare tuis.

Quum tibi Romano dominas in honore secures

Et liceat medio ponere iura foro:

& quattuor versibus interiectis,

Parcis, & in tenues humilem te colligis vmbras:

Velorum plenos contrahis ipse sinus.

Vbi obseruandum etiam est eum Horatiana allegoriá vti, qua & de se vsus erat, quum diceret, *Non sunt apta mea grandia vela rati.*

Iam verò vt aliquid de illis etiam verbis dicam quæ in eod. Horatij loco leguntur *paucorum hominum*, *& mentis bene sana*: ego non de Mæcenate hæc intelligo, *& mentis bene sana*, sed de

ſed de illis hominibus: vt dicat Horatius, Mæcenatem eſſe paucorum hominum, & quidem hominum bene ſanæ mentis. In illis autem *paucorum hominum* vix auſim illam expoſitionem ſequi, quæ vult nos repetere *modo*, ex aduerbio *quomodo*: vt dicat Horatius, Eo modo mecum agit Mæcenas quo cum amicis viuere ſolent viri pauci, nimirum mentis bene ſanæ. Durè enim hoc repeti videtur: neque eſſe neceſſe vt eum qui dicatur eſſe paucorum hominum, continuò intelligamus tanquam alterum Timonem, congreſſus hominum fugere & odiſſe. Sunt enim qui omnibus aditum ad ſe patere velint, quum tamen quod ad familiarem & quotidianum congreſſum attinet, paucorum hominum eſſe, dici poſſint. Vereor itaque ne ſubtilior quàm verior illa ſit expoſitio.

Sed enim videndum mihi eſt ne inter alios locos, eum omittam cuius explicationem in ſuperioribus me promittere memini. Is in fine prioris Epiſtolæ libri ſecundi legitur: vbi vulgatam lectionem ſuſpicione apud me non carere dicebam. Eſt autem hic,

Nil moror officium quod me grauat: ac neq; ficto
In peius vultu proponi cereus vſquam,
Nec prauè factis decorari verſibus opto.
Ne rubeam pingui donatus munere, &c.

Exiſtimo enim perinde eſſe ac ſi diceret Horatius, Ad me certè quod attinet, Cæſar, ſi iſto ſim loco, nihili fecerim officium quod mihi oneri ſit potius quàm honori. Quorſum enim dicat Horatius, Nihili facio tale officium, & nolo decorari eiuſmodi verſibus: quum non loquatur de officio quod illi quis præſtet aut præſtare velit, neque de verſibus quibus aliquis eum celebrare velit: ſed de eo quod quum alioqui Cæſari præſtare cupiat, ne id facere poſſit, obſtare ſibi venæ exilitatem dicit. Hunc autem ſenſum vt nemo genuinum eſſe negabit, qui quidem locum expendet, ita etiam ei magis conuenire vt *morer* & *optem* legamus, fatebuntur, vt ſpero, qui attentius ſermonis Latini conſuetudinem conſiderabunt. Sed & *grauat* vix poſſe ferri crediderim, libentérq; in *grauet* itidem mutauerim.

Age verò, quoniam ſunt & alij hac in epiſtola verſus, in quorum ſenſu patefaciendo ceteri mihi non ſatisfaciunt, ipſe quoque meam in illos ſymbolam conferam. Sed vnde initium ſumam? Vnde verò potius quàm ab illis qui eos de quibus modò diſſerui proximè præcedunt? Hi ſunt igitur, de quibus nunc dicendum fuerit,

Sedulitas autem ſtultè quem diligit vrget:
Præcipuè quum ſe numeris commendat & arte.
Diſcit enim citius, &c.

Primùm hoc animaduertendum eſt, non aliud eſſe hîc *vrget*, quàm quod poſtea dicit *grauat*. Deinde poſſe hunc locum & ita interpungi, vt *ſtulte* iungatur non cum diligit, ſed cum *vrget*. Vulgò receptam interpunctionem ſequendo, ita expoſui, in ſcholiis margini appoſitis, Sedulitas grauat eum cui ſtultè aliquod officium, teſtandi amoris ſui cauſa, defert: præſertim quum ſcribendis verſibus eum vult teſtari. Nunc addam & alteram expoſitionem (quam margo capere non potuit) cum altera punctione conuenientem, Sedulitas ſtultis officiis & obſequiis grauat eum quem diligit. (optimè autem conuenit hæc expoſitio cum illis quæ ſequuntur verbis, *Nil moror officium, &c.*) id eſt, Multis contingit vt dum ſeduli videri, ſiue ſedulitatis ſuæ teſtimonium dare volunt, ea officia præſtent quibus ſtultè grauent quos diligunt. Venerat mihi in mentem, verba illa hoc quoque modo reſoluere, Sedulitas ea ſtulta eſt quæ grauat eum quem diligit. Sed tum non tam aptè cohærerent illa, *Præcipuè quum ſe, &c.* Perinde enim eſſet ac ſi diceretur ſedulitas tum eſſe ſtulta quum grauat, &c. ideóque aliquanto incommodius ſubiungi videretur, Tum præcipuè quum, &c. Verùm & hæc conſideremus,

Præcipuè quum ſe numeris commendat & arte.
Diſcit enim citius meminit q; libentius illud
Quod quis deridet, quàm quod probat & veneratur.

Poſſumus fortaſſe primum horum verſuum ita cum proximè præcedente iungere, quaſi non à genere ad ſpeciem veniatur: hoc modo, Sedulitas autem tum vel maximè ſolet eum grauare, ſeu oneri eſſe illi quem diligit, quum ſui ſpecimen edere vult, & fauorem emereri verſuum ſcriptione. Illud autem onus eſſe deriſionem in quam adducit illa ſedulitas, ex ſequētibus ſatis liquet, meo quidem iudicio, *Diſcit enim citius, &c.* Perinde enim eſſe puto ac ſi diceret, Quoniam ſi ille qui ad teſtandam ſuam ſedulitatem, poëma de te ſcripſerit, aliquid in eo ineptè & ridiculè de te dixerit, diſcentur citius illi verſus inepti: & tui non ſine riſu mentio fiet quoties recitabuntur. Ita igitur contraria illis quæ ſperauerit euenient: quia non honori tibi poëma illius erit (quo tamen res tuas geſtas canere voluerit) ſed potius auribus tuis erit oneri, vt pote quibus deriſiones eorum qui malos eius verſus recitabunt, audire graue erit.

Illum etiam locum, *Sed tamen est operæpretium, &c.* nonnullis negotium facessere scio: ideóq; aliquid & de eo dicam. Primùm autem animaduertendum est, verba hæc, *Sed tamen, &c.* pendere à superioribus (qua de re & in meis scholis admonui) hoc modo, *Multa quidem nobis facimus mala sæpe poetæ, &c. sed tamen est operæpretium cognoscere, &c.* Perinde enim esse puto ac si diceret Horatius toto hoc in loco, Non gerimus nos erga te tam circumspectè quàm par esset, sed varias etiam offensionis causas tibi præbemus, tuáque patientia & fauore fortassis abutimur: ita vt ipsimet stultitia nostra multum nobis apud te noceamus. Hæc fateor, Cæsar: sed tamẽ operæpretium est te internoscere ab aliis eos qui æditui virtutis tuæ esse possint, (quorum versibus rerum à te gestarum memoria conseruari & posteritati etiam commendari potest: siue, quorum versus perpetua virtutis tuæ monumenta esse possunt: quorum versus, tanquam sacraria, virtutem tuam reconditam seruare possunt) & eorum præ aliis rationem habeas, aliquid illis amplius quàm aliis concedas & indulgeas. Eo autem in numero Virgilius & Varius digni sunt qui ponantur. Nec tibi continget vt tuum de illis iudicium tuáque in illos liberalitas reprehendi vel irrideri possint: sicut Alexander ridiculum se in suo Chœrilo præbuit, quum malos versus pro bonis haberet, tantáq; ob eos munificentia illum prosequeretur. Hic mihi totius loci videtur esse sensus: qui vt magis pateret, verba alio quàm quo scripta sunt ordine exposui. Quod autem subiungit,

-nec sermones ego mallem
Repentes per humum quam res componere gestas,

perinde esse videtur ac si diceret, Atque vtinam idem ego quod Virgilius & Varius in scribendis tuis rebus gestis præstare possem (lubentius enim in illis scribendis, quàm in eiusmodi sermonibus tempus ponerem) sed neque maiestas tua paruo carmine contenta esse potest. Sic autem Sat. 1. lib. 2. dicenti Trebatio,

Aut, si tantus amor scribendi te rapit, aude
Cæsaris inuicti res dicere, multa laborum
Præmia laturus: respondet,
-cupidum pater optime vires Deficiunt.

Denique Ode 6. lib. 1. dicit Musam potentem lyræ imbellis vetare ne laudes Cæsaris deterat culpa ingenij. Sic autem & Propertium Mæcenas ad scribendum carmen heroicum hortabatur: & ille eodem modo vires excusabat, eleg. 9. lib. 3.

Mæcenas, eques, Etrusco de sanguine regum,
Intra fortunam qui cupis esse tuam,
Quid me scribendi tam vastum mittis in æquor?
Non sunt apta meæ grandia vela rati.
Turpe est quod nequeas capiti committere pondus,
Et pressum inflexo mox dare terga genu.

Sunt verò & alij pleriq; apud Horatium loci quorum expositiones, si vacasset, lubenter superioribus adiunxissem: sed eas Annotationibus reseruans hoc vnum addam, videndum esse antequam in quorundam difficilium locorum expositione nos multum torqueamus, iocóne, seu per ironiam, an seriò, deinde etiam in cuius persona loquatur poëta. Sic epist. 2. lib. 2. *Interualla vides humanè commoda*, si per ironiam dictum accipiamus, aduerbium istud molestiam nobis facessere desinet. Quo etiam modo in verbo *peruidere* hunc poëtam ludere antea docui: licet diuersus ab ironia sit ibi iocus. Dicitur enim (vt opinor) *lippus peruidere oculis inunctis*? eodem ioci genere quo *inertiam* ab eo appellari *strenuam*, & quandam *sapientiam* dici *insipientem* nec non *concordiam* vocari *discordem* videmus: & si quod est aliud dictum quod oxymorum nominetur. Non parui autem referre, in cuius persona loquatur, ostendere poterit hic locus, *-ille salubres Æstates peraget qui nigris prandia moris Finiet.* Variis enim quæstionibus agitatur hic locus, tanquam huius dicti, prima fronte paradoxi, ratio Horatio constare debuerit: & tandem eò deuentum vt necesse sit eum dici finire prandia moris, non qui mora cibis aliis addit, ita vt eius prandium claudant, quòd sint vltimus: sed cuius totum prandium nullum alium habebat quàm mora. Verùm si non solùm præceptum illud sed & aliquot alia quæ eodem loco afferuntur, perpendamus, pro ridiculis à poeta haberi & tanquam ridicula proponi comperiemus: adeo vt minimè quærenda sit expositio quæ impediat quominus poëta παραδοξολογεῖν aut etiam μωρολογεῖν dicatur.

Sed aliud etiam habeo de quo lectorem moneam: nimirum vt cautè quosdam huius autoris locos legat atque exponat, qui tamen prima fronte nulla cautione opus habere videntur: quoniam ibi ea vox à qua illum debere sibi cauere dico, & vsitatissima est, & vulgarem significationem suam retinet: ita vt in eo tantùm error esse possit, quòd qualis esse quis videtur

dici,

&ci, non talis esse dicatur, sed potius futurus esse: interdum etiam paulo aliter significatio nominis cum verbo, tanquam apposita conditione, inuoluatur. Sed quod sub hisce meis verbis nimium fortassis obscurum est, clarum ipsis exemplis (ad quæ veniendum est) reddam.

Potissimum autem est obseruandus quidam adiectiui vsus nonnullis in locis, vbi epithetum poëticum non est, ac ne consueto quidem adiectiui officio fungitur: quum non tam quod inest alicui quam quod inesse debet, declaret. Exemplum habemus Od. 7. lib. 1.

Albus vt obscuro deterget nubila cælo
Sæpe Notus, neq; parturit imbres
Perpetuos: sic tu sapiens finire memento.
Tristitiam vitæq; labores
Molli, Plance, mero.

Hic enim *sapiens* non vocatur Plancus, id est, non dicitur esse sapiens, sed futurus esse sapiens, id est, facturus esse quod sapientem decet, si finiat tristitiam molli mero. Non igitur ita exponendus est hic locus, Sic tu, qui sapiens es, memento finire, &c. sed, Sic tu, vt sapiens sis, vel, si sapias, memento finire. Quamuis autem primus talem huius loci expositionem afferam, ne tamen timidè id faciam vetant alij eiusdem poëtæ loci in quibus tam apertus est eiusmodi vsus nominis adiectiui, vt in controuersiam venire nullo modo possit. Sed antequam ad eos accedam, alio etiam modo meam illam expositionem confirmare libet: nimirum ostendendo quomodo Horatius in eadem re, id est, quum idem cõsilium alij daret, non nomine sed ipso verbo vlus sit, in quod resolui nomen hîc debere dico. Is est Ode 11. lib. 1. *-sapias, vina liques, & spatio breui Spem longam reseces.* Vbi possumus *sapias* pro Si sapias, accipere: aut etiam (quod malim) particulam illam non subaudire.

Ex iis autem locis quos talem adiectiui vsum habere dixi, est hic (vt à voce incipiam quæ oppositam præcedenti significationem habet) Satyr. 6. libr. 2. *Si venerer stultus nihil horum.* Vbi se stultum esse non dicit: sed perinde est ac si ita locuturus esset, Si non sum tam stultus vt aliquid horum venerer. Neque enim est quòd putet quispiam subaudiendum aduerbium quamuis: vt exponatur, quamuis stultus. Ac debere ita resolui verba illa, manifestissimum esse potest ex hoc eiusdem loco, Epist. 2. lib. 1.

Sirenum voces & Circæ pocula nosti:
Quæ si cum sociis stultus cupidúsq; bibisset,
Sub domina meretrice vixisset turpis & excors.

Hic enim quum de Vlysse loquatur (qui prudens & sapiens vocari solet, & quem paulò antè dixerat ab Homero propositum esse exemplar in quo cerneretur quid posset sapientia) *stultus & cupidus* ita resoluenda esse fateamur necesse est, vt in loco illo resolui idem nomen stultus: hoc nimirum sensu, Quòd si tam stultus & cupidus fuisset vt ea cum sociis biberet, vixisset canis, &c. Alioqui dicendum fuerit *stultus & cupidus cum sociis*, id est, Æquè stultus & cupidus ac socij. Sed altera expositio magis placet: quamuis hanc etiam sequendo, stultitia & cupiditas illi non tribuentur. Possent verò & in aduerbia resolui hæc nomina: hoc modo, *Quæ si cum sociis stultè cupidéque bibisset.* Itidémque in præcedente loco, *Si venerer stultè nihil horum.* Sic alibi *Ludisque & bibis impudens*, pro Ludis & bibis impudenter. Vel, Tam es impudens vt ludas & bibas. Illi autem *stultus* addi cum alia possunt, tum *malignus*, quod est Ode 28. lib. 1.

At tu nauta vagæ ne parce malignus arenæ
Ossibus & capiti inhumato
Particulam dare.

Ne parce malignus, pro eo quod est, Ne tam sis malignus vt parcas. Aut (hîc quoque mutando nomen in aduerbium) Ne malignè parce. sic Od. 21. lib. 3.

Non ille, quamquam Socraticis madet
Sermonibus, te negliget horridus.

Id est, Non tam erit horridus vt te negligat.

Sic & quum de se dicit Horatius, Epist. 15. lib. 1. *Quod me Lucanæ iuuenem commendet amicæ*, valde falletur qui Horatium sibi iuuenilem ætatem tribuere existimabit, cùm ea iam præterisset. Intelligit igitur, Quod mihi iuuentutis commodationem apud illam tribuat, Quod me non minus quàm iuuenem, vel perinde ac iuuenem, cõmendatum illi reddat, Quod faciat vt æquè sim illi acceptus ac si iuuenis adhuc essem. Quod autem hic de iuuene, idem vicissim de vetula intelligendũ est, Od. 12. lib. 4. (sic tamen vt aliter quàm illic resoluatur oratio) *Seruatura diu parẽ Cornicis vetulæ temporibus Lycen.* Neq; enim dicit Lycen esse vetulam, atq; adeo tam vetulam vt sit par temporib. cornicis vetulæ: id est, vt vocari possit *τρικόρωνος*: sed significare vult,

eam futuram parem, siue effectum iri parem. Intellige igitur, Seruatura diu Lycen, & effectura parem, &c. Vel, Seruatura donec effecta sit par.

Eodem modo erraret qui in hoc versu Od. 9. lib. 3. *Si parcent animæ fata superstiti:* nec non in isto, qui ibidem legitur, *Si parcent puero fata superstiti:* exponeret (vt alioqui primo aspectu sonare verbum videtur) hic, Qui est superstes: illic, Quæ est superstes. Intelligit enim, Si futurum est vt sit superstes, Si modò fata ei parcere velint, vt mihi sit superstes, Si fata ei parcent, vt mihi superstitem faciant.

Sed nec quum dicit, *Curtæ nescio quid semper abest rei*, nos vult intelligere, Rei quæ curta est: sed Aliquid semper abest rei, ita vt illi curta esse videatur: ita vt auarus eam curtam esse existimet. Est autem Ode 24. lib. 3.

-scilicet improbæ
Crescunt diuitiæ, tamen
Curtæ nescio quid semper abest rei.

Est etiam vbi aliter resolui adiectiua possint: vt videre est in isto versu, Satyr. 4. libr. 2. *-sed des veniam bonus, oro.* Hîc enim possumus ita exponere, Sed oro vt mihi, pro bonitate tua, des veniam. Vel, Ede bonitatis tuæ specimen in ignoscendo mihi. Sed mihi veniam des, oro: quæ tua est bonitas. Alioqui tamen hoc loquendi genere potius in futuro vtimur: hoc modo, Dabis mihi veniam, quæ tua est bonitas. Vel, Spero fore vt mihi des veniam, quæ tua bonitas est. Possent verò & ita resolui illa verba, Sed bonus sis in danda mihi venia, Bonum te præbe in eo peccato mihi condonando. Eandem formam habere dici possunt illa verba, Ode 11. lib. 3. *Quod vero clemens misero peperci.* Sed hunc adiectiuorum vsum potius quàm præcedentes (præsertímque certos quosdam ex præcedentibus) apud alios etiam poëtas inueniri sciendum est. Idémque & de illis adiectiuis dici potest quæ in aduerbia resoluenda sunt, resolui certè commodè possunt, veluti *strenuus* in strenuè, in hoc loco Epist. 7. lib. 1. *-nunc i, rem strenuus auge.* Id est, Strenuè rem auge. Sic Ode 13. lib. 4. *Ludisq; & bibis impudens*, pro, Ludis & bibis impudenter. Possit tamen & ita exponi (non mutando nomen in aduerbium) Adeò es impudens vt ludas & bibas. Sic, *-rem strenuus auge*, possit etiam explicari, In re augenda strenuum te ostende. De his autem quæ per aduerbia possunt exponi, dictum fuit supr. Verùm & hoc animaduertendum est, nonnulla posse alicubi occurrere quæ alij explicantes vertenda itidem censeant in aduerbia, aut certè, sine hac mutatione, quopiam ex illis modis quos diximus resoluenda: alij fortasse simpliciter intelligenda existiment, neutrum illorum quæ dixi, in iis agnoscentes. Atq; haud scio an huius rei exemplum in illo *impudens* habeamus. Non dubito enim quin futuri sint qui impudens eo in loco vocatiuum esse malint, & intelligere, Ludis & bibis, ô impudens. Sed assuetæ Horatianæ phrasi aures vix istum locum in exemplum admiserint.

Iam vero & substantiui nominis vsum quemdam apud hunc poëtam obseruaui, quem à nemine annotatum inueni. Eius exemplum habemus Epist. 1. lib. 1.

Impiger extremos curris mercator ad Indos,
Per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes.

Neque enim hic mercatorem alloquitur sermone ad eum conuerso per apostrophen (quod si ita esset, rectè exponeremus, O tu qui mercator es curris ad Indos) sed pergens eum quem sibi, vt discipulum, instituendum proposuit, officij sui admonere: & nunc ad auaritiæ eius reprehensionem veniens, addit. Si ad vitandam pauperiem mercaturam facere in animum induxisti, vel ad Indos vsque impigrè curris: quid? vt procul à te stultitiam illam abigas, quæ facit vt tantopere fortunæ bona admireris, vel aurem præbere salutaribus monitis recusas? Itaque *curris mercator*, sonat, Curris, vt sis mercator, Curris vt agas quæ mercatoris sunt, Curris mercatorij lucri causa, vel, vt mercatorium lucrū reportes. Perperam igitur hic locus ita ex Horatio affertur, quasi mercatorem quempiam alloquatur. Neque tamen inficias iuerim quin nos, eum qui hanc artem factiter compellantes, aptissimè his verbis vti possimus. Quamuis autem meam hanc expositionem alio insuper testimonio egere non existimem, addam tamen, tamquam ex abundanti, quod erit omnium firmissimum: vtpote ex ipsiusmet poëtæ ore profectam. Ita enim ille, Epist. 16. lib. 1.

Vendere quum possis captiuum, occidere noli:
Seruiet vtiliter. sine pascat durus, aretq;
Nauiget, ac mediis hyemet mercator in vndis.

Atque vt tandem ab hoc loco ad alium similem veniam, eodem modo (sed errore longè grauiore & periculosiore) vulgò creditum est Horatium alloqui fidum interpretem, in his libri De arte poëtica verbis, *Nec verbum verbo curabis reddere fidus Interpres:* quum tamen ad eum non conuertat sermonem, vt paullo post docebo.

Prius

Prius enim libet talem quendam vsum substantiuorum *Venator* & *Venatrix*, item *bellator* & *pugnator*, ex Virgilio proferre, qualis est ille nominis *mercator* apud poëtam nostrum: nimirum non de aliquo artem illam factitante, sed de quopiam qui aliqua in re similis illi sit, vel ita se gerat vt ille, siue aliquid faciat quod ad illius artem pertineat. Atque his ex locis nonnulli sunt in quibus particula Ceu, vel alia huiusmodi commodè subaudiri potest: sed quidam etiam sunt quibus hæc conuenire non potest. Incipiam autem à quodam libri vndecimi Æneidos loco, de Camilla,

Hunc Virgo, siue vt templis præfigeret arma
Troia, captiuo siue vt se ferret in auro,
Venatrix. Vnum ex omni certamine pugnæ   *Cæca sequebatur.*

Hic enim *Venatrix* nihil minus quam epithetum est huius virginis, vtpote cui iam non cum feris in venatione (sicut ipsa cuidam Ornyto seu Orphito, quem spiculo traiecerat, insultans dicit, *Syluis te Tyrrhene feras agitare putasti*) sed cum viris media inter prælia belli negotium sit, ideo *Venatrix*, in verbum resoluendum est: hoc modo, vt se ferret in auro captiuo, quoties venaretur. At verò lib. 1. de Venere, *Namque humeris de more habilem suspenderat arcum Venatrix*, venatrix (quod alioqui Dianæ est epithetum, non Veneris) sonat, Tanquam venatrix futura, Tanquam venatura. Verùm, vt ad illum vndecimum librum reuertar, in vno eodémque eius loco, Ornytus ille, cuius modò mentionem feci, & *Venator* & *pugnator* dicitur, *-procul Ornytus armis Ignotis & equo Venator Iapyge fertur.*

Sed pugnatorem quidem vocat, qui tunc reuera pugnaturus veniret: *Venatorem* autem appellans, ad venatoria eius arma respicit. Quanquam fortassis etiam non malè pugnatorem iuuencum intelligemus, atque adeo iuuenci significationem Virgilianæ audaciæ conscij, latius extendemus. Imò verò quantula hæc audacia fuerit præ Horatiana, quæ iuuencos de hominibus etiam dixit: Sed enim parui sunt momenti hi loci præ illo de quo me verba facturum esse promisi. Is est in libro De arte poëtica.

Nec Verbum Verbo curabis reddere fidus Interpres.

Sed quoniam à superioribus pendent hæc verba, necesse est vt altius locus repetatur.

Publica materies priuati iuris erit, si
Nec circa Vilem patulúmq; moraberis orbem:
Nec Verbum Verbo curabis reddere, fidus   *Interpres.*

Quia enim vulgo creditum est Horatij verba hoc sonare, Tu qui es (vel, qui vis esse) fidus interpres, non curabis verbum verbo reddere: velut in prouerbium de fideli interpretatione versum istum abiisse videmus. Atqui Horatius non alloquitur interpretem, nec de interpretatione præceptum dat: sed eum quem instituit, monet ne, ceu fidi interpretis officio fungi volens, reddere verbum verbo curet. Tantum abest igitur vt Horatius neget fidi esse interpretis verbum verbo reddere, vt contrà hanc diligentiam fido interpreti relinquendam esse clamet. Miror ergo cur Lazarus Bonamicus legendum censuerit. *Non Verbum Verbo, &c.* nec aliud cogitare possum quod eum mouerit, nisi quòd & ipse cum aliis plerisque deceptus, Horatium ad interpretem conuertere sermonem putauerit. Verùm etiamsi hoc ita esset, particula *non* habere locum non posset, ob præcedentem *nec*: quæ ibi orationem suspensam tenet, donec suam comitem habeat. Enimuero quæ Cicero de sua interpretatione loquens orationum Demosthenis & Æschinis, dicit, se necesse non habuisse verbum verbo reddere: isti Horatij loco malè intellecto adiuncta, prauam illam de fidi interpretis officio opinionem multorum animis altius infixerunt. Quasi verò, etiamsi fidi sit interpretis verbum verbo reddere, ideo quis id facere necesse vbiq; habeat. Sed hac de re plura nunc non addam, aliàs, Deo volente, ostensurus quanta laude digni sint qui ita verba verbis reddere possunt, vt interim orationi suam & vim & gratiam incolumem seruent. Imò verò, vel me tacente, ex eo ipso Ciceronis loco vnde verba illa afferuntur, silentium imponi huic illorum sententiæ potest: quum Cicero paulo antè, se, non vt interpretem, sed vt oratorem, conuertisse scripta illa dicat. Quòd autem Seruius aliud sub allis Horatij verbis præceptum latere credidit, huius loci non est.

INDEX RERVM ET VERBORVM OBSERVATIONE DIGNIORVM, QVÆ DIONYS. LAMBINI IN OMNES Q. HORATII FLACCI SATYRAS ET

Epistolas commentarius continentur: cuius numerus paginis non quidem huius nostræ editionis, sed Parisiensis, quem ad oram cuiusq; versus certo consilio addidimus, correspondet.

ahe-

atra-

currunt,

E

F

L

P

quæ

Q

R

S

sacra

ſquil-

T

V

F I N I S.

Corrigenda.

Pag. 457. Vers. Vlt. in aliquot exemplaribus, pro obnoxios, *leg.* obtineant.

Leuiora si qua obiter irrepserint errata, æquo & prudenti Lectori, pro suo cuiq; candore, omni seueriore supercilio commitigato atq; seposito, restituenda committimus.

